1597

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
32 — C
24

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

33
33-A-32

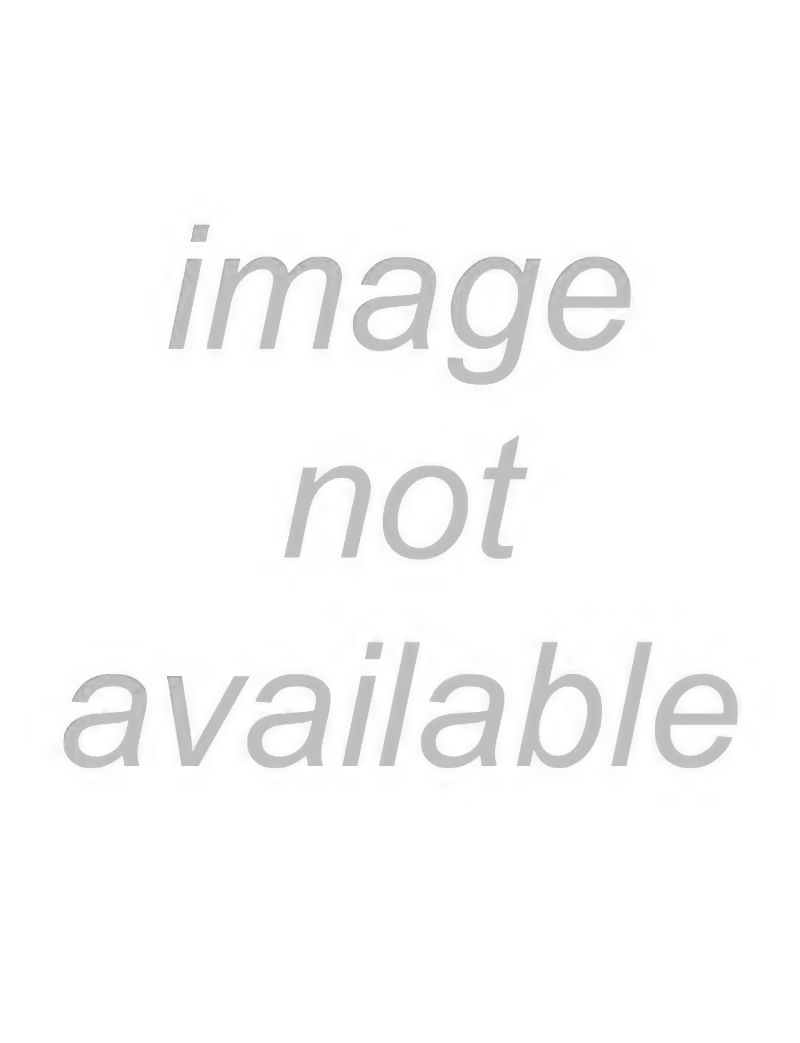
image
not
available

8. 32. C. 24

OFFICIO
SACERDOTIS

DE

OFFICIO SACERDOTIS CHRISTO SVMMO, ET ÆTERNO SACERDOTI, ET EIVS IN TERRIS VICARIO.

TOMVS SECVNDVS.

Auctore Cosmo Philiarco Pistorienſi, Canonico, & Theologo Florentino.

CVM DVPLICI INDICE.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, APVD IVNTAS.
M. D. XCVII.

DE

OFFICIO SACERDOTIS

CHRISTO SVMMO ET ÆTERNO SACERDOTI,

ET EIVS IN TERRIS VICARIO.

TOMVS SECVNDVS.

Auctore Cosmo Philarco Philonelli, Canonico, & Theologo Florentino.

CVM DVPLICI INDICE.

CHRISTO SVMMO, ET AETERNO SACERDOTI,

Cosmus Philiarcus, peccator, & indignus Sacerdos.

TIBI CHRISTE benignissime, gratias ago: quod mihi ex tam graui morbo conualescere dedisti; vt hunc secundum tomũ perficere possim: quem ad laudem tui nominis, & ad salutem illorum ad quos pertinet, faciendum suscepi. Omnia quę in his benè dixerim tibi accepta refero, à quo solo bona cuncta procedunt, & ad quem omnia reuertuntur; ut ad omnium rerum principium, & finem. Tibi me totum trado, teq; obsecro, vt in omnibus rebus, atq; actionibus meis, potentissima tua illa dextera regas me; qua Petrum in fluctibus ambulantem, ne mergeretur erexit. Fac, vt te solum in omnibus rebus meis, pro scopo mihi proponam: omniaq; mea dicta, ac facta, ad laudem,

& gloriam tui sanctissimi nominis, & ad proximi vtilitatem dirigam: qui cum Patre,& Spiritu Sancto,viuis,& regnas, per omnia secula seculorum. Amen.

S. D. N. SIXTO V.
Pont. Opt. Max.

Incredibiles tibi gratias ago, Beatissime Pater, quod primum huius operis tomum, benigno vultu accipere dignatus sis, ac tua me sancta benedictione sis prosecutus: qua munitus, resumptis viribus quas longo morbo implicitus amiseram: secundum hunc tomum de Officio Sacerdotis absolui: quem nunc Sanctitati tuæ offero, ac dico: orans, ut illum pari benignitate suscipias, meq; sancta tua benedictione iterum munias. Ego interim Deum rogabo, vt te ad Orbis decorem, ad propulsanda vitia, ad corrigendos mores, & ad totius Christianæ Reip. vtilitatem natum, diu ac feliciter nobiscum manere sinat: cuius ego Sanctissimos Pedes absens, vt præsens, osculor. Florentiæ die 20. Martij. M D X C.

Ad Sanctissimos Pedes T. B. substratus.

Humilis seruulus.

Cosmus Philiarcus.

MO. MO.

ILLVSTR. ET REVER. DOMINO,

D. ALEXANDRO PERETTO
S. R. E. CARDINALI
MONTALTO.

Cosmus Philiarcus. S. P. D.

Vibus ego tibi verbis Illustrissime Domine, gratias agam, non inuenio: qui tanta me benignitate prosecutus sis: vt non solum primũ huius operis tomum, hilari, ac iucundo vultu acceperis: sed etiam illum, & me simul, Sanctissimo Sixto V. diligentissimè commendare dignatus sis. En secundum tomum iam absolutum ad te mitto: in quo agimus de Contractibus, Vsura, Simonia, & Restitutione: quæ ad secundam partem pertinent. In tertia verò parte, de Veritate Christianę fidei, contra Gentiles, Iudæos, & Hęreticos; de Dogmatibus fidei, ac Virtutibus, & de Interprætatione Sacræ Scripturæ: quę omnia sunt subiectum huius secundi tomi; quem ego nunc ad te mitto, rogans te, atq; obsecrans; ut eadem benignitate me, & illum prosequaris, ambos eidem Sanctis-

ctiſſimo Sixto æque diligenter commendando: meq; in tuam tutelam ſuſcipiendo, atq; in famulorum tuorum numerum aſcribendo. Quod reliquum eſt, totum me tibi trado; atq; Deum Opt. Max. oro, vt tibi bonorum omnium, ac literatorum Mecænatem longam, ac feliciſſimam vitam tribuat. Florentiæ die 20. Martij. M D XC.

ERRORES PRÆCIPVI SIC CORRIGENDI.

Primus numerus paginam, secundus lineam ostendit.

6.14. exprobatione, exprobratione. 12.27. æquum, equum. 14. in margine Sot. lib. de iust. q. 7. ar. 3. Sot. lib. 4. de iust. q. 6. ar. 2. 21. in marg. sot. lib. de iust. sot. lib. 6. de iust. 24. in marg. venditiones, conditiones. ibid. per vsura æquisitus, per vsuram acquisitus. 26. 16. cap. 3. cap. 5. 32. 9. exemplum de iniusta vexatione. exemplum de iusta vexatione 36. 38 augeatur, augetur. 49. 15. assecurar, on, assecurari, non. 47. 1. pignoris res, pignoris rei. 61. 40. fœneratoreres, fœneratores. 62. 34. potuit. possuit 78. 15. rei propriæ, rei, proprie. 81. 38. respondet, respondent. 87. 32. ad audiendus, audiendus. 91. 14. has via, hac via. 94. 34. vigorem, vigore. 96. 2. camptor, campsor. 106. 27. per perpetuus, perpetuus. 108. 9. tenigimu dubiums, tenigimus dubium. 116. 7. habitum, habitam. 130. 2 Lugduni, soluenda Florentiæ, Lugduni soluenda, Florentiæ. 135. 28. setæ, serici. 147. 24. dicat, dicant. 153. in margine, vt libenter ad, vt liberentur ab. 165. in marg. sylu. v. vsura, sylu. v. simonia. 172. 14. 2 Papæ, à Papa. 174. 5. ad hac, ad hanc. 180. 24. & an semper, an semper. 184. 15. credere non ipsi, credere non ipsi, . 197. 21. ministris, ministri. 202. corrige. 198. & ibid. linea 13. vsurarius liberatur. vsurarius nō liberatur. 205. 21. statuum, statuunt. 221. 22. & quod recipiendos. & quoad recipiendos. 222. 21. in incorpore, in corpore. 224. 12. mortale, morale. 226. 31. impetito, impedito. 229. 34. tenentur, tenetur. 247. 24. furi, furti. 247. 3. hunc solum, sequeretur hunc solum. 251. 12. proius, propius. 254. 15. restituedum, vbi, restituendum est, vbi. 256. 16. & quousque, quousque. 256. 28. debeat, debebat. 258. 40. veri, viri. 268. 26. & Angelorū, vt Angelorū. 287. 6. adorentur, adorarentur. 290. 11. noluerunt, voluerunt. 296. 28. honestari, dehonestari. 301. 28. an idola, ad idola. 309. 38. ad oppositum, ad oppositam. 314. 18. vt sensus, vt sit sensus. 317. 5. quod actus, quod per actus. 326. 2. dicimus, didicimus. 332. 8. orationes, nationes. 333. 16. defeciet, defecit. 345. 35. centuagesimo, centesimo. 350. 40. alapos, alapas. 360. 10. & 12. hæres, hæreses. 375. 33. sermone, sermonem, 376. 20. cellos, cellas. 394. 31. ædificijs, edificij. 395. 12. edificio, edifico. 399. 39. cribaret, cribraret. 401. 17. nisi solus, nisi solis. 408. 2. Petrum, Petrus. 422. 41. sequi, sequitur. 432. 26. ne daretur canibus, ne daretur sanctum canibus. 437. 22. vnas, vna. 439. 39. conuenientium, conuenientiam. 443. 1. sabeli, sabelij. 449. 22. de diu. nat. de duabus nat. 451. 22. in quo, in qua. 452. 29. proprietatem proprietate 502. 9. tristatur, tristantur. 508. 35. erant, erat. 536. 36. si posituus Deus, posituus si Deus. 544. 40. vt, vi. 452. 36. materiam, maceriam. 561. 1. possit, possint. 571. 12. duobus, duabus. 586. 36. tunc, sunt. 591. 33. tractaturi, tractatui. 602. 29. reuocetur, reuocentur. 618. 10. rationibus naturalis, rationibus naturalibus. 636. 10. est etiam est virtus est etiam virtus. 636. 14. purgatoris, purgatorias. 654. 5. distribuitiua, distributiua 664. 10. haberes, habere. 666. in margine, Dei sensum, inter sensum. 670. 34. dicitur dicit, 675. 17. impetrarent: imperarent. 679. 41. peccata vt non remaneant, peccata ita remitti, vt nō remaneant. 680. 38. remanet, remanent. 704. 9. inunguntur, iungūtur. & 18. iniquo, in quo.

SECVNDAE PARTIS DE OFFICIO SACERDOTIS LIBER QVINTVS.

TOMVS SECVNDVS.

De Auaritia, & de Septimo, & Decimo Præcepto Decalogi.

De Contractibus, Vsura, Emptione, & venditione, Censibus, & Cambijs.

Auctore.

Cosmo Philiarco Pistorienſi Canonico, & Theologo Florentino.

Quid ſit Auaritia, & quæ illius filiæ, & quæ ſint contra illam præcepta. Cap. Primum.

VM virtus conſiſtat in medio duorum uitiorum extremorum, quorum alterum ei opponitur per defectum, alterum per exceſſum, liberalitas quoque habebit duo extrema vitia, illi, & inter ſe oppoſita, auaritiam ſcilicet, quæ illi opponitur per defectum appetitus dandi, & prodigalitatem, quæ opponitur per exceſſum appetitus dandi, nam auaritia eſt uitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ, prodigalitas uero, eſt uitium inclinans ad appetitum inordinatum effuſionis pecuniæ. Nunc agendum eſt de Auaritia, quæ eſt uitium capitale cuius ſunt ſeptem filiæ. Auaritiæ ſeptem filiæ.

Prima est Duritia cordis, quæ est uitium a compassione pauperum auertens, & ad nimis seruandam pecuniam tendit. Secunda. Inquietudo mentis, quæ est uitium ab ordinata quiete auertens, & frequenter nascitur ex nimio acquirendi studio. Tertia, Violentia, quæ est uitium ad uim inferendam inclinans. Quarta, fallacia, quæ est ad decipiendum uerbis. Quinta, periurium, ad confirmandam deceptionem, quæ fit uerbis. Sexta, fraus, ad decipiendum factis, quo ad res. Septima, proditio, ad decipiendum factis quoad personas, quæ omnes tendunt ad nimium studium acquirendi diuitias.

Auaritia, & prodigalitas nó sunt semper mortalia.

Auaritia, & prodigalitas non sunt semper peccata mortalia, nã appetitus retinendi, & dandi pecuniam, est indifferens, & rectè ordinatus est bonus, & prauè ordinatus est malus: & si pecunia inordinatè retinetur, & datur, sine alterius damno, communiter est ueniale, & si cum alterius damno, communiter est mortale, quia fit etiam contra iustitiam. Contra auaritiam sunt duo præcepta decalogi, quæ uirtualiter sunt tria, nam generaliter loquendo tribus modis per auaritiam mortaliter peccatur. Primo, appetendo animo deliberato aliquid notabile alterius, modo illicito, quod prohibetur decimo præcepto, Non concupisces, &c. Secundo, acquirendo modo illicito, quod prohibetur septimo præcepto. Non furtum facies, quo uirtualiter præcipitur etiam, ut non retineatur alienum inuito domino, qui est tertius modus peccandi ex auaritia.

Tria præcepta contra auaritiam.

Contra septimum præceptum, quo prohibetur furtum, multipliciter peccatur, quod etiam ex alijs circunstantijs, in infinitum aggrauatur, vt si res sacra, etiam de loco non sacro, & si res non sacra, de loco sacro, furtiuè accipiatur, quod est Sacrilegiũ. Sed quia ex his, quæ dicemus de contractibus, & de restitutione, satis erunt nota peccata; quæ contra illud committuntur, superfluum erit hic singula enumerare peccata.

Contractuum genera.

Hic locus exigit, ut de contractibus agamus, qui sunt in duplici differentia, in quibusdam enim non traditur dominium rei, sed solum illius usus, ut est contractus depositi, pignoris, commodati, & locationis, in alijs uerò traditur dominium, ut in mutuo, emptione, & uenditione, sed quia in istis est diutius immorandum, ratione quorum est etiã tractandũ de usura, & de Simonia, prius agemus de illis contractibus in quibus nõ transfertur dominiũ, sumpto principio à ludo, in quo magis apparet inordinata pecuniæ cupiditas, licet experiẽtia doceat nullũ eo unquã ditescere, sed quam plurimos diuites, ad mendicitatẽ reduci.

De

De ludo, & de peccatis, quæ in eo committuntur, de ludentibus super futuro fortuito euentu, & de dantibus pecunias quando eis nascuntur filiæ, ut auctæ reddantur pro illarum dote, si uixerint. Cap. II.

Ludus ex se bonus.

LVdus, & iocus sunt actus principaliter facti ad animum uoluptate honestè recreandum, ludus fit factis, & iocus verbis, & ex se sũt boni, si nulla mala circũstantia uestiantur, ex quorum frequentatione generatur habitus, & consuetudo honestè ludendi & iocandi, qui est uirtus, quam Arist. vocat Eutrapeliam. Et cum omnis uirtus moralis sit inter duo extrema, excessum. s. & defectum, ab hac uirtute facilius, & frequentius declinatur per excessum, quam per defectum, quia iuxta Cic. uita, ludo, & ioco æquè parcè, condienda est, ac cibi sale, & propterea loquemur de excessu, & de malis circunstantijs, quibus sæpè ludus uestitur, & ob quas etiam lege prohibetur, & præcipuè loquemur de ludo, qui fit propter lucrum, & quando hic est finis principalis, est potius negociatio, quam ludus, quæ negociatio ferè semper est mala.

Ex circunstantiis, & prohibitione malus, Prohibiti Duo ludorum genera.

Ludus efficitur malus, uel ex circunstantijs, uel ex prohibitione legis. Et ut à prohibitione incipiamus in cap. Episcopus, dist. 35. & cap. Clerici. 2. de uita & honest. Cler. Clericis prohibetur ludus alearum, & taxillorum, & huiusmodi ludis interesse, quæ ludi prohibitio in d. c. Episcopus extenditur etiam ad laicos. prohibetur etiam hic ludus l. 1. ff. de aleæ lusu, & aleat. & C. de relig. & sumpt. fun. Alearum usus. Vbi notandum est esse duo ludorum genera, primum quod magis nititur industria, & arte, quam fortuna, ut est ludus scacchorum; alterum, quod licet nitatur industria, & arte, magis tamen nititur casu, & fortuna; ut taxillorum, chartarum, & hoc ludorum genus est prohibitum lege Canonica, & Ciuili, Causa autem prohibitionis non fuit, quia magis nititur fortuna, quam industria; nam si finem ludi spectemus quatenus est uirtus, qui est recreare animum, isti sunt magis laudabiles, tanquam aptiores ad animi relaxationem, cum animi intentionem magis remittant, quam alij augent: sed causa prohibitionis fuit, refrenare auaritiam, quia quando luditur principaliter animo lucrandi, communiter assumuntur ludi fortunæ, qui omnes sub nomine ludi aleæ, & taxillorum intelliguntur à lege. Ex quo sequitur, quod ui eiusdem legis prohibetur ludus industriæ,

Causa prohibitionis

ſtriæ, & artis, quando æquè, uel principaliter luditur cauſa lucrandi, quam relaxandi animum, tum quia militat eadem ratio, tum etiam, quia in d. C. de relig. permittuntur quatuor genera ludorum induſtriæ, & artis, & prohibetur ne præmium maius, quam unius ſolidi proponatur uincenti. Et meritò prohibetur ludus exercitus principaliter animo lucrandi, quia ex eo multa oriuntur mala, quæ ut per ſe nota relinquo, & lucrum, quod eo fit, dicitur turpe.

Clerici quando peccent mortaliter.

Iſta lex Canonica Monacis, & Clericis ludum fortunæ prohibens, obligat ad mortale, & ita mortaliter peccant ludendo notabilem quãtitatem, uel principaliter, aut æquè principaliter animo lucrandi, quod tunc contingit, quando tanti, aut pluris fit lucrum, ac animi recreatio; peccãt etiam mortaliter ſi ludum mortaliter malum, multo tempore ſpectant, ſecus ſi paruo tempore, ſicut etiam ſi ludis fortunæ parum quid luderent, nam paruitas rei, quando animus non eſt ad magnam, excuſat a mortali, quod autem lex Canonica illos obliget ad mortale, patet, quia Canones iubent Clericum ob aleæ ludum deponi ab officio, uel beneficio, quod mortalem culpam præſupponit, & Conc. Trid. præcipit ſeruari iura ante illud per Papas, & Concilia ſuper ludo, & luxu Clericorum ſtatuta.

Cõc. Trid. ſeſſ. 25. c. 1. de refor

De laicis. Nauar. in Man. c. 19 nu. 10.

Quoad laicos autem mihi placet ſentẽtia Nau. quod prædictæ leges nõ obligẽt ad mortale, etiã ſi principaliter ludant ob lucrũ etiam magnum, uel quia non fuit talis legiſlatorum intentio, uel quia quoad hunc effectum, non uidentur receptæ, uel ſunt abrogatæ, cum in omnibus mundi partibus uideamus laicos cuiuſcumq; ordinis magnam pecuniarum ſummam, & maximam eorum partem principaliter ob lucrum ludere, & à confeſſarijs ſine propoſito ita nunquam ludendi, abſolui, quod facere nequirent ſi in eo mortaliter peccarent. Et confirmatur, quia illæ leges non ſunt de re, quæ ex ſe ſit peccatum mortale, ſed ex circunſtantia adiuncta, nam intentio etiam principalis lucrandi, de ſe non eſt mortalis, ut patet in negociatione, exponere etiam ſe periculo, & actualiter magnam pecuniæ quantitatem perdere, eſt ſpecies prodigalitatis, & iuxta S. Tho. prodigalitas de ſe non eſt mortalis, grauiter tamen peccant uenialiter; Sed credo, quod illi mortaliter peccent, qui propter ludum familias ſuas, uxores, filios, & filias in neceſſitatibus relinquunt, & non eis prouident neceſſaria, & iſti non ſunt abſoluendi, niſi proponant abſtinere.

De circũſtantiis.

Explicata legis prohibitione, uidendum nunc eſt, quæ circunſtantiæ efficiant ludum mortalem, & ut à negatiuis incipiamus,

dici-

dicimus cũ Nau. quod non fit mortalis ex ſola circunſtantia animi principaliter lucrandi aliquid, etiam notabile ab eo, qui donare poteſt. Neq; ex nimio, & ardenti ludendi appetitu, niſi cum extenditur ad alicuius legis trãſgreſſionem, quæ obliget ad mortale. Neq; ex circunſtantia loci Sacri, niſi cum ſpecialiter talis in eo ludus prohibetur, qualis eſt comædia rerum prophanarum, c. Cum decorẽ. de uit. & hon. aut niſi fiat cũ notabili ſcãdalo, uel irreuerentia Dei, uel Eccleſiæ, imo ſine ullo peccato, & cum merito, poteſt quis in eo ob honeſtã causã ludere, ut ad recreandũ infirmũ, qui illic eſt, ad pellendũ otiũ, ut milites, qui tẽpore belli illũ cuſtodiunt, ſolatiũ capiant, ludere autẽ in eo ſine iuſta cauſa, eſt ſaltem ueniale. Neq; ex circunſtantia perſonæ, nã ſine ulla culpa etiam ueniali, clericus, & monachus poteſt interdũ taxillis, & chartis ludere ob honeſtã cauſam, puta ad recreãdũ ſociũ ægrotum ea re indigente, modò nõ frangat legẽ ſuperius dictã, eum ad mortale obligantem. Neq; ex circunſtantia tẽporis, quia quãuis peccatũ ſit totum diem feſtum in ludis, præſertim operoſis conſumere qualis eſt ludus pilæ, non eſt tamen mortale, niſi omittatur Miſſa, uel aliud diuinum officium præceptum, uel uoto promiſſum. Neq; ex eo, quod potius fortuna, & ſorte, quam induſtria nitatur, quia (ut diximus) ille eſt aptior ad recreandum, & magis habet rationem uirtutis Eutrapeliæ. Nau. ibid. nu. 3.

Prædictæ igitur circunſtantiæ ex ſe non faciunt ludum mortalem, niſi eis ſit annexa tranſgreſſio alicuius præcepti obligantis ad mortale, & ita mortaliter peccat. Primo clericus, & monachus ludens principaliter, uel æquè principaliter animo lucrãdi notabilem quãtitatẽ, & ludũ mortaliter malũ ſpectans. 2. peccat mortaliter, qui ob ludũ, Miſsã, uel diuinum officium omittit, ad quod ſub mortali tenetur. 3. qui ludit rẽ notabilem ludo, uoto, uel lege ad mortale obligante ſibi prohibito, nã licet leges ſuperius adductæ, nõ obligẽt laicos ad mortale, & quo ad illos abrogatæ cenſeantur, ut diximus, poſſunt tamẽ renouari, & in aliquibus locis eſſe leges particulares, ſub mortali, aliquod genus ludi, ad multa mala euitanda, prohibentes. 4. qui ludo ſe periculo exponit, ut non poſsit ſatisfacere muneri ſuo de prouidendis neceſſarijs familiæ ſuæ. 5. qui ludit cũ notabili irreuerentia Dei, & Sanctorũ, uel dictis, & factis in ſe mortalibus, uel mortali circunſtãtia ueſtitis. 6. qui rem notabilem ludit etiam ludo licito, ſed cum eo, qui donare nõ poteſt, huiuſmodi ſunt, ſtultus, puer, mancipium, filius qui adhuc eſt in poteſtate patris, prodigus, coniunx, monialis, monachus, & ſimiles, De filio tamen, qui a patre Qui, & quando mortaliter peccent.

Sot. l. 4. de iust. & iur. q. 5. ar. 2.

tre in scholis, aut in curia sustentatur, inquit Sotus, quod licitè potest de suo comeatu, quatuor, aut quinque de centum, quæ ei dantur ludo impendere, quod Nau. extendit etiam ad religiosũ, qui studet, aut negociatur impensis sui Abbatis, modo id faciat honestæ recreationis causa; Id autem, quod addit Sotus filium non posse plura lucrari ab eo cum quo ludit, quã ille ab ipso uincere possit, meritò reijcit Nau. quia communis sententia est in cõtrarium, & nullus est textus, neq; ratio, quæ cõcludat pauperem non posse amplius lucrari à diuite, quam diues ab ipso. 7. qui alium etiam potentem donare, ad ludendum etiam ludo licito, metu cogit, aut dolo, & fraude decipit, & per coactionem non intelligitur leuis, & consueta inuitatio, & inductio, sed ea quę fit iusto metu, uel tam grandi reuerentiali, uel cum eiusmodi exprobatione, ut inuitatus, & rogatus, si non luderet, uel à ludo discederet, uilis, & abiectus reputaretur, nam metus, dolus, & fraus, omnem contractum quantumlibet aliàs licitum, ita inficiunt, ut irritum, uel irritandum reddant. 8. qui fingit se nescire ludere, ut alium longe imperitiorem ad ludendum attrahat, aut falsis taxillis, uel cartis utitur, & leges ludi, cum notabili alterius damno transgreditur; quia utitur dolo, & fraude. 9. qui scienter ait se habere plura pũcta, quam habeat, cum notabili alterius damno, quia illum decipit. Et qui aduertit socium ludi errore calculi dicere se habere pauciora puncta, quam habeat, ex quo perdit, & non illum admonet, quia accipit, quod alter lucratus est, & qui accipit priorẽ locum, quem manum appellant, cum nõ habeat, ut sic cum perdiderit lucretur. 10. qui mortaliter ludentibus subministrat domum, mensam, candelas, & alia ad ludum necessaria, quia eis cooperatur. Nec obstat si dicatur nõ peccare famulum ministrantem mensæ concubinariorum, nec uendentes uestes, & huiusmodi meretricibus, quia magis immediatè, & directè ministrat, cooperatur, & consentit ipsi ludo mortali, unde leges prohibentes aleæ ludum, graues etiam pœnas statuũt contra recipientes lusores. 11. qui iurauit soluere, quod in ludo perdet, si postea non soluit; nam tenetur soluere, sed potest postea repetere, sicut de iurantibus soluere usuras dicitur, c. debitores de Iureiur. at si ante solutionem, obtinuit absolutionem à iuramento, aut si non iurauit, non peccat non soluendo, non solum in illis locis ubi est specialis lex prohibens ludere pecunia credita, sed etiam in alijs, uigore iuris communis, ut docent Adria. Sot. Couar. & Nau. nam licet acquirens aliquid ludo habeat illius dominium, & ius in eo post eius traditionẽ, ratione

Nauar. in Man. c. 19. nu. 12.

De coopetantibus.

De non soluentibus, de retentione, & repetitione.

Adr. in 4. de rest.

tacitæ,

tacitæ uel expræſſe conuentionis, conſenſu perdentis facta, & in conſcientia ſecurè illud retineat, donec per ſententiam iudicis ad illius reſtitutionem condẽnetur, quia hanc reſtitutionem inducit lex in pœnam ludi prohibiti, & propterea ante iudicis condemnationem non inducitur à lege obligatio reſtituendi, tamen ex quo lex denegat uincenti actionem petendi id, quod in ludo uicit, & dat perdenti actionem repetendi id, quod in ludo perdidit, conſequenter etiam expræſſe approbat perdentis retentionem, nam per regulam iuris, cui datur actio, competit exceptio, & retentio. Nec obſtat ſi dicatur, quod pollicitus eſt ſoluere, & iure ciuili non ei prohibetur dare, & conſeqnenter iu re naturæ tenetur ſeruare fidem, nam ſi ſimpliciter promiſit, non cenſentur renunciaſſe iuri ſuo, quod habet repetendi beneficio legis ciuilis, & propterea ſicut poteſt poſt ſolutionem repetere, ita etiam, licet promiſerit, poteſt beneficio legis in conſcientia à ſolutione ſe defendere, quia lex hanc retentionem auctoritate ſua approbat, per hoc, quod illi denegat actionem petendi, & ei concedit actionem repetendi. Vbi notandum eſt, quod hoc beneficium legis in fauorem perdentis, eſt in pœnam ludi prohibiti, & propterea poteſt contraria conſuetudine tolli, nam licet non poſſit abrogari lex prohibens ludum alearum, quia ille ludus, ut à lege prohibetur, eſt malus, ut fons, & origo multorum malorum, pœna tamen reſtituendi, quod ludo acquiritur, poteſt conſuetudine tolli, non enim prouenit hæc reſtitutio à iure naturæ, imo iure naturali vnuſquiſq; poteſt ſua bona in alterius dominium, per ludum transferre; cum enim hæc tranſlatio fiat libera domini uoluntate, iure naturæ tenet; cum ergo ſit à lege humana, poteſt contraria conſuetudine tolli, ex quo ſequitur, quod ubi hæc pœna eſſet abrogata, non poſſet repeti, quod ludo amiſſum fuit, & perditum ſub fide, eſſet ſoluendum. 12. peccat mortaliter ille, qui lucratus eſt aliquid notabile etiam ludo licito, ab eo, qui donare non poteſt, uel à coacto, & grauiter inducto, aut dolo, uel fraudolenter, & non vult illud reſtituere, at ſi ſine ui, & dolo lucratus eſt, etiam ludo illicito, ab eo, qui donare poteſt, ante iudicis condemnationem, non tenetur reſtituere, licet aliqui contrarium dixerint, & ratio differentiæ eſt, quia in priori caſu uerè non transfertur dominium, ſed eſt potius quædam ſpecies furti, at in poſteriori caſu, transfertur dominium, & reſtitutio inducitur à lege in pœnam per iudicis ſententiam infligendam.

Couar. in c peccatũ de reg. iur lib. 6. §. 4. nu. 8. Nauar. & Sot. vbi ſupra.

Quando reſtituendum.

Sed tria occurrunt hoc loco dubia. Primum eſt, an ille, qui

Dubium de inuitante.

chartis ludit, & certus est se non posse perdere, quia habet supremum punctum, qui effici potest, & primum locum tenet, licitè possit sponsionem augere, & inuitare pro tota pecunia ludo exposita, uidetur enim, quod non liceat, & quod sic lucrans teneatur restituere, quia non est æquale utriusq; periculum, nam cum sit certus de lucro, uidetur furtum. Respondetur, secundum communem, licere, quia sic poscit natura, & lex ludi, & ludentes huic periculo liberè se exponunt, quod æque potest uni, ac alteri contingere, nam qui modo securè omnia uincit, potest postea securè altero similiter certo existente, omnia perdere; & iuxta eandem ludi naturam, qui certò scit se perdidisse, potest sponsionem augere, ut alter eam recuset, & ipse uincat, quod etiam alter illi facere potest.

Dubium de aspiciente,

Secundum dubium est, de illo, qui ludentes aspicit, si uidet illum, qui uicit errare computando, uel non capiendo priorem locum, & ita perdere, & non eum admonet, an peccet, & teneatur restituere. Respondetur si à principio ludi statutum est, ut aspicientes nihil dicant, nisi interrogati, non peccat tacendo, quia posset esse disensionis occasio, at si hoc statutum non fuit peccat, sed non tenetur restituere, quia facit contra charitatem, sed non contra iustitiam, nam sola lex iustitiæ obligat ad restitutionem.

De compensatione.

Tertium dubium est, an ille, qui in ludo perdidit possit pro rebus perditis facere compensationem, uel latenter suffurando, uel recompensando cum debitis, quæ ei debet ille, qui uicit. Adrianus asserit id licere, quia cum ille, qui perdidit possit publico iudicio petere, poterit id alia uia recuperare, si timet in iudicio repetere. Sed Sotus, & Io. Medina contrarium tenent; Et ut plenius respondeamus, distinguendo dicimus, quod si luditur pecunia præsenti, statim soluenda, nulla potest fieri compensatio cum alijs debitis, quia sic conuenerunt, & aliàs creditor, saltem uirtualiter, dilationem, sic conueniendo, debitori concedit. Si luditur pecunia credita, qui perdidit, sicut potest etiam in conscientia non soluere, ut diximus, ita potest in compensationem opponere, quod est aliàs illius creditor. Per occultam autem subtractionem, qui iustè perdidit, ante iudicis sententiam non potest sibi compensationem facere, & ratio est clara, nam licet concedatur, quod quis potest occultè recuperare, quod suum est, quando non potest aperte, tamen quando creditum non est clarum, & liquidum, non potest fieri compensatio cum debito liquido, liquidi enim ad non liquidum, non fit com-

pen-

pensatio, at ille, qui uicit ei, qui potest donare, sine ui, & dolo, non tenetur restituere ex natura rei, sed in pœnam, per iudicis sententiam, est illi imponenda restitutio, & ei qui perdidit datur solum iudicialis actio. Ille uero, qui tenetur restituere lucrefacta in ludo cum uno, non potest compẽsare cum perditis, cum alio, sed benè potest compensare cum perditis, cum eodẽ, etiam in alio ludo, siue ludi fuerint liciti, siue fuerint illiciti, siue uterque sit habilis ad donandum, siue inhabilis, siue alter habilis, & alter inhabilis; in hoc tamen ultimo casu aliqui discordant, quia filius, qui non potest donare, non potest perdere, sed potest vincere, & quicquid acquirit, acquirit patri, & propterea si potens donare, ei uicit, non potest compensare cum eo, quod ille alias ab ipso uicit, quia fuit acquisitum patri, hoc ut dicunt Syluest. & Nau. est uerum de subtilitate iuris, de æquitate tamen conscientiæ potest fieri compensatio. At si quis tenetur restituere ex eo, quod dolo, & fraude uicit, puta falsis chartis, aut taxillis, non potest compensare cum his, quæ iustè perdidit cum eodem, quia non est eadem eorum ratio, nam fraude acquisita sunt ex se restitutioni obnoxia, at iuste acquisita, non nisi in pœnam ex iudicis sententia.

Ex his, quæ diximus patet etiam, quid dicendum sit de concertantibus, & ludentibus super incerto euentu, præterito, uel futuro, quæ italis dicitur *scommessa*, ut de partu certæ mulieris, futurus ne sit masculus, an fœmina, de Papa, an tali tempore sit futurus Cardinales, de numero Cardinalium quos faciet, de persona, an faciet istum, uel illum, & Sede uacãte, an iste uel ille Cardinalis sit futurus Papa. & huiusmodi, & hoc ludo aliquando luduntur centum aurei contra alios centum, aliquando quinquaginta, uiginti, decem, etiam duo, contra centum, secundum, quod ille futurus euentus est magis, uel minus probabilis ludentibus, uel ludentes ex nimia cupiditate lucrandi, uolunt se exponere periculis, & secundum, quod ludentes cupiunt perdere, dum asserunt fratrem, aut patruum non futurum Cardinalem, aut Papam, quare hic non æstimatur periculum ex natura rei, sicut fit in assecurationibus, sed ex ludentium æstimatione, & arbitrio, & propterea potest quis spondere centum etiam contra vnum, quia quod alicui est probabile, alteri est fere impossibile: Et iste ludus ex se non est illicitus, nisi quatenus procedit ex auaritia, & potest fieri etiam sine peccato ueniali, ut si quis honesto fine exponat se periculo parua pecuniæ quantitate, lucrandi magnam summam pro dote filiæ. Si fit ex auaritia est uenialis,

De ludo super incerto euentu.

Est

Quando sit mortalis.

Est autem mortalis. Primo, si quis certò scit à se assertum, esse, uel futurũ verum, sed simulat se nescire, ut alium ad sponsionem inducat, ut qui scit Papam nolle, aut uelle in proximis futuris quatuor temporibus facere promotionẽ Cardinalium, aut uelle promouere hunc, & nõ illum, aut tot, & non plures, nec pauciores. Et tenetur restituere, quia est furtum; nec est simile de ludo chartarum in quo diximus eum, qui habet primum locum, & supremum punctum posse augere sponsionem, ut totam summam lucro expositã lucretur, quia illius ludi natura hoc periclũ sic certo lucrandi, & perdendi facit omnibus ludẽtibus cõmune, & omnes voluntarie illi se exponunt. 2. efficitur mortalis ratione circunstantiarũ, ut si quis exponeret se periculo deficiẽdi, & perdendi omnia, quæ habet, sicut sæpe uidemus multis cõtingere; Si quis deliberatè optaret mortem Papæ ne faciat Cardinales, & etiã si quis in contemptũ alicuius Cardinalis, rei minimæ sponsionẽ faceret, quod non erit Papa, & quãdo facta maxima ludentium pecuniæ summa super promotione unius Cardinalis ad Papatum, constituto etiam aliquo lucro pro singulis Cardinalibus extrahendis, pro ut sors dederit, in uno loculo ponuntur nomina Cardinalium, & in alio dicta ludentium, cum aliquo signo, ut postea sciatur quorum fuerint illa dicta, & quid quisq; vicerit, quod Itali uocant, *lotto*, si ponantur dicta inhonesta, & ver gentia in uilipendium, & denigrationem famæ Cardinalium, sunt enim Cardines, & columnæ Ecclesiæ, quibus honor, & reuerentia debetur.

Dans 100 pro 300. si filia uixerit.

Ad hoc genus ludi reducitur ille modus efficiendi dotem filiæ, quo pater, nata filia, dat alicui mercatori centũ aureos, cum pacto, q; si filia uixerit anno decimo tertio, reddat trecentos aureos pro eius dote, & si ante prædictũ annũ mortua fuerit, totũ lucretur, qui modus est licitus, non ut aliqui dicunt, quia habetur ratio fructuũ, ut tantũ detur anno decimotertio, quantũ illa pecunia toto illo tẽpore cũ fructibus similiter negociationi sem per expositis, mercator lucratus fuerit, ut intelligatur quædam societas, nam hac ratione potius est illicitus, quia in hac societate usq; ad annum decimũ tertiũ pater nimis grauatur, nã si filia moreretur anno duodecimo, perderet capitale cum fructibus, quæ omnia lucraretur socius, cuius conditio est longè melior, & si dicatur hoc esse ratione assecurationis capitalis, & fructuum, casu quod filia sit uiua, respondetur, quod ista assecuratio non est tanti æstimanda: dicimus igitur, quod iste contractus iustificatur, etiam si non habeatur ista ratio, & pactum sit, quod anno

deci-

decimo tertio si uixerit detur longe amplius, quam quis prædicta pecunia lucrari posset, quia potest admitti, & sustineri tanquam ludus de futuro euentu, in quo, ut uidemus sæpe, quis de ponit paruam summam contra magnam breui etiam perdendã, aut lucrandam; & miror quosdam dixisse esse usuram, nam si filia illum annum non attigerit, nihil soluendum est, nec sors principalis restituenda, & cum iste contractus non iustificetur, ut societas, sed ut ludus, uel ut contractus innominatus, do ut des, non est usura, etiam si pecunia detur mercaturam non exercendi, sed mercaturam exercens, cum recepta lucretur, potest se maiori periculo exponere.

De Deposito, Pignore, Commodato, & Locatione. Cap. III.

IN hoc Capitulo agemus de contractibus per quos non transfertur dominium, & sunt Depositi, Pignoris, Commodati, Locati, & Conducti, ut facile Confessor intelligat, quæ peccata in eis committi solent, Pro quibus præmittendum est, quod culpa est uoluntaria inordinatio actus, seu deuiatio â bono, & quia inordinatio, siue deuiatio uoluntaria, aliquando fit studiose siue de industria, & aliquando inconsideratè, ideo culpa diuiditur in dolum, & culpam simplicem, dolus autem est calliditas, fallacia, seu machinatio ad circunueniendum, fallendũ, & decipiendum adhibita; & duplex est, nam uel fit uerbis, & uocatur fallacia, uel fit rebus tantum, & uocatur fraus. diuiditur etiam dolus in uerum, & præsumptum; quando signa sunt manifesta, dicimus dolum uerum, alias dicimus præsumptum, & hoc quo ad forum exterius, nam potest quis de dolo signis conuinci, qui tamen coram Deo in nullo fuit dolo, ut relinquens noctu librum sibi commodatum in platea suribus frequentata; Omnis dolus est culpa, sed non è contra, omnis culpa est dolus, nam dolus scienter, & studiose fit, culpa uerò etiam ignoranter, & negligenter, Et triplex est culpa, lata, leuis, & leuissima, aliqui alias addunt, sed illæ ad has reducuntur, Lata est deuiatio incircunspecta ab ea diligentia. quam cõmuniter habẽt omnes homines eiusdẽ professionis, (dicitur incircũspecta, quia si esset seriosa, esset dolus) ut qui librũ sibi cõmodatum reliquit extra domum, super bancho, & subiatus est, Leuis est deuiatio in circunspecta ab ea diligentia, quam communiter habent homines diligentes illius professionis, unde omittere, quod diligens

Culpa quid, & quotuplex.

Dolus qd & quotuplex.

Culpa triplex.

Culpa lata.

Culpa leuis.

gens non omisisset, & facere, quod diligens non fecisset, est leuis culpa, ut si quis vestes sibi pignoratas non excusit tempore quo diligens excusisset, uel illas locauit quidem in camera, sed ex inaduertentia ostium reliquit apertum. Leuissima est deuiatio incircunspecta à diligentia, quam communiter habent homines diligentissimi, qualis est eius, qui librum commodatum in cubiculo reliquit, quod claue obserauit, non tamen manu an bene obseratum esset, tentauit. Sed quia ad sciendum an aliquis teneatur de damno, non solum consideranda est eius culpa, sed etiam an casus sit fortuitus, notandum est, quod casus fortuitus est euentus rei inopinatæ, qui præuideri non potest, etiam per diligentissimum, & potest esse, quod aliquis casus sit fortuitus respectu unius, & non respectu alterius, ut incendium domus est casus fortuitus respectu illius, qui per illud passus est damnum suorum, & alienorum bonorum, quia nullo modo fuit eius conscius, sed non respectu illius, qui dolo, aut culpa incendit.

Culpa leuissima.

Casus fortuitus, quis.

Quibus suppositis dico primo, quod si res ita data fuit, ut translatum sit eius dominium, ut in mutuo, & in emptione, & uenditione, quomodocumq; pereat, eius domino perit, & ita soluendum est pretium rei emptæ, & restituendum est, quod mutuo acceptum fuit, etiam si furto sine ulla eorum culpa fuerint eis sublata, quia fuerunt effecti eorum domini. Dico secundo, quod si non est translatum eorum dominium, ut in deposito, commodato, & pignore, nemo tenetur de damno, quod casu fortuito contingit, nisi in tribus casibus quos ponit Nauar. Primus, quando culpa præcedit, ut qui æquum sibi usq; ad Bononiam accomodatum, duxit Mediolanum, & post Bononiæ transitum, incidit in latrones, qui ei illum rapiunt. Secundus, cum mora præcedit, & fit deterior, aut perit aliter, quam perijsset apud commodantem. Tertius, cum fit pactum, quod quamuis casu fortuito amitteretur, pereat ei, qui recipit. Dico tertio, quando contractus fit in fauorem, & utilitatem solius alterius contrahentium, ut commodatio gratuita libri, uestis, ille regulariter tenetur de dolo, & culpa, lata, leui, & leuissima, aliàs non tenetur nisi de dolo, & lata culpa, & si fit in fauorem, & utilitatem utriusq; uterq; tenetur de dolo, & lata, & leui culpa, ut ex Decio, inquit Nau.

Cuius periculo res pereat.

Nauar. in man. c. 17. nu. 179.

Quibus præmissis ratione depositi. Primo, peccat, qui deponit rem in numero, pondere, uel mensura consistentem, cum facultate, ut ea utatur, cum pacto, aut intentione principali, ut aliquid

Peccata ratione depositi.

quid inde lucri habeat, quia depositum sic conuertitur in mutuum, ex quo vult lucrū, quod est usura. 2. peccat depositarius, qui non vult reddere depositū deponenti quando illud petit, nisi cū deponens in suū, uel alterius dānū repeteret; ut si quis deposuisset arma, & furens illa, ad se, uel aliū lædendum repeteret, vel nisi bona deponentis essent publicata, siue confiscata, uel etiam apud eum sequestrata, & nisi essent sua, ut quia latro apud eū à quo furatus erat, deposuit. 3. peccat depositarius si nō vult satisfacere pro deposito, dolo, uel eius lata culpa amisso, at si esset amissum leui ipsius culpa, non teneretur, quia regulariter depositū fit gratia solius deponētis, uerū si ob custodiā aliquā mercedem accepit, tenebitur etiam si sua leui culpa amittatur, non autē si leuissima, uel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituēdo, uel pactū, quod ad id eum obliget; tenebitur etiam de leui, quādo depositū factū est gratia depositarij. 4. peccat si utitur de posito cōtra uoluntatē deponentis, sicut dicemus de pignore.

Peccata ratione pignoris.

Ratione pignoris peccat. Primo creditor, qui utitur pignore, cū notabili dāno debitoris, absq; eius uoluntate expræssa, uel tacita, & est furtū, & si cū eius uolūtate expræssa, aut tacita utatur, est usura, & si fit usus, qui gratis inter amicos cōcedi solet, qualis est libri. 2. peccatur si fiant pacta, quæ uergant in dānū creditoris, uel debitoris, quia est cōtra iustitiā, ut si fiat pactū, & debitor obligetur ad nūquā redimēdū pignus, uel usq; ad certū tēpus sibi præfixū, uel & creditor obligetur ad nō uendendū pignus post legitimā interpellationē debitoris, vel quod illud nēdere posit absq; notificatione. 3. peccatur si dātur, uel accipiūtur in pignus ea, quæ pignorari nō possūt, ut libri, uestimēta, & ornamēta eccle siastica, nisi id fiat ex magna necessitate, puta redēptionis captiuorū, subuētionis pauperū, uel aliorū operū eccleſiæ multum ne cessariorū. 4. si creditor nō vult satisfacere pro pignore, dolo, vel eius lata, aut leui culpa amisso, aut notabiliter damnificato.

Peccata ratione cōmodati. Angel. & Sylu. V. commodatum.

Ratione cōmodati. Primo, peccat cōmodās, qui ante tēpus cō stitutū, à cōmodatario, id quod ei cōmodauit, cōtra eius uolūtatē, & cū eius notabili dāno repetit, & tenetur satisfacere pro dāno, & Ang. & Sylu. limitāt eū in cōscientia non teneri, quādo tandē dāni pateretur, nisi repeteret, etiā si cōmodatarius aliās sine re cōmodata, sibi prouidere nō potuisset, quia potius ex mea re mihi debeo cōsulere; nec cōmodatarius potest dici deceptus, ex quo aliās sibi prouidere nequiuisset. Nau. hanc limitationē non admittit, tū quia, c. 1. de cōmod. & l. in rebus. ff. cōmo. ex quibus probatur non posse ante tempus repeti, indistinctè loquuntur:

Nauar. in Man. c. 17 nu. 18.

tum

tum etiam, quia licet cæteris paribus quis sibi magis, quam alteri obligetur, hic cætera non sunt paria, quia commodans sua voluntate propriæ rei vsum alteri concessit, & suam fidem seruare tenetur; Vtraq; sententia est probabilis; at si res non fuisset commodata ad certum usum, & ad certum tempus, (quod uocatur præcarium) potest repeti quandocumque, sed peccat repetens absq; causa, & cum damno alterius, quia id dolo facere uidetur. 2. peccat commodans alicui scienter rem uitiosam, & non dicens ei uitium, & tenetur de damno propter id sequuto commodatario, secus si uitium dixit, vel ignoranter fecit. 3. peccat commodatarius si utitur re commodata ad alium usum, quam acceperit, contra uoluntatem domini. 4. peccat etiam si non vult satisfacere pro damno, quod dominus patitur, ex eo, quod res commodata fuit amissa, vel deterior effecta, quando ad id tenetur. Pro quo notandum est, quod si rem commodatam recepit gratia sui tantum, ut communiter accidit, & perit, uel deterioratur, tenetur de dolo, & culpa lata, leui, & leuissima, sed non de casu fortuito, si non fuit in mora, cap. unico de Commod. si autem recepit gratia dantis tantum, ut uestes pretiosas, ut ad eum ornatior accederet, ad illum honorandum, tenetur tantum de dolo, & culpa lata, at si recepit gratia utriusq; ut uasa argentea, & similia, ad splendide aliquem dominum, uel amicum communē excipiendum, tenetur de dolo, & de culpa lata, & leui, sed non de leuissima, quod non est speciale in commodato, sed generale etiam alijs contractibus, ut dicit Abbas, & est communis sententia, a qua recedit Sotus, asserens commodatarium non teneri de damno, eius leui culpa dato, quæ in foro conscientiæ ad mortalem non peruenit; cui benè respondet Nau. pro communi, quod hæc obligatio non tam descendit ex peccato, quam ex natura cōtractus, Non tenetur autem de damno, si res commodata sine eius culpa perijt, aut deterior est effecta solo usu ad quem commodata fuit, secus si alio usu, at si in conscientia (ut cum Ang. inquit Nau.) res eodem modo apud dominum fuisset peritura, non tenetur nisi ad interesse, quod dominus passus est propter moram.

Cuius periculo peręat.

Abb. in c. vnico de cōmod. Sot. lib. de iust. & iur. q. 7. ar. 3. Nau. c. 17 nu. 184.

Ang. V. cōmodatum. §. 14

Si commodatum, pignus, depositum, & locatum, mittatur per nuncium communiter habitum pro fideli, & eius dolo, aut culpa perijt, non tenetur de damno; secus si mittatur res mutuo accepta: & ratio differentiæ est, quia ea, quæ pereunt, regulariter suo domino pereunt, at dominium eorum, quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, ut domus, bestiæ, & similia, non

Demissis per nuncium.

Alia est ratio mutui.

non transijt in accipientem, sed manet, & sunt eorum qui commodant, pignorant, deponũt, aut locant, & ideo quomodocunq; pereant eisdem pereunt, nisi dolus, culpa, pactum aut mora præcedat, quorum nihil interuenit in missione illarum rerum per nuncium communiter ad illas ferendas pro fideli habitum. In mutuo autem transfertur dominium eorum, quæ mutuantur, quia est de his, quæ usu consumuntur, ut dicemus, & propterea licet mittantur per nuncium fidelem, & diligentem, si actu non perueniunt ad eum quibus mittuntur, & nuncius non fuit missus aut electus ab eo, qui mutuauit; si pereunt, illi qui mutuo accepit pereunt, quia donec peruenerint ad eum, qui mutuauit, eorum dominium est penes ipsum.

De peccatis ratione locationis.

Ratione locationis, & conductionis. Primo, peccat, qui rem aliquam locauit pensione accepta, & non vult illam, uel partem reddere quando conductor non potuit ea uti, sine sua culpa. Si conductor non potuit uti re locata, propter locatoris uoluntatem, locator tenetur conductori ad interesse; si per casum fortuitum locatoris, uel rei locatæ, ut quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, uel quia domus corruit, pensio remittetur pro rata. At si stat per conductorem quominus ea utatur, uel ob eius culpam, tenetur soluere integram pensionem; & etiam tenetur si hoc accidit ob casum fortuitum conductoris, quando locator alteri locando, mercedem habuisset, aliàs non. 2. peccat locator, si non vult minuere pensionem propter rei sterilitatem sine culpa conductoris superuenientem, quam non compensat fertilitas anni præcedentis, uel sequentis, & è contra, sicut remissio fit propter fortuitam sterilitatem, ita etiam potest augeri pensio si augeatur fertilitas casu fortuito, ut quia alia molendina sunt destructa meum plus fructificat, at si augeatur per industriam coloni, uel quia fructus plus valent, non potest augeri pensio, sicut nec remitteretur propter coloni negligentiam, vel si fructus parum ualerent. 3. peccat, qui domum suam in certum tempus locauit, & ante præfinitum tempus illam vult, expulso colono, uel inquilino, nisi adsit una ex quatuor causis. Prima, quando locatio facta fuit in longum tempus, ad minus in quinque annos, & in duobus primis annis non soluit pensionem, aut quando facta est in minus tempus, & non soluit die prestituto, nec celeriter satisfacit. 2. cum ad suam habitationem propter aliquam necessitatem superuenientem, ea opus habet, quæ ut cõtra Sylu. inquit Nau. potest superuenire etiam locanti, qui aliam domum non habet quando locat, ut si cum alio degebat, & postea

Nau. cod. cap. 27. nu. 193.

stea uxorem duxit, & cum ea separatim ipsi uiuendum sit, at si cõ modè aliter sibi prouidere potest, non dicetur necessitatem habere. Tertia, quando domus indiget refectione, qua tempore locationis non indigebat. Quarta, quando conductor abutitur ea. etiam absque illius damno, recipiendo meretrices, lenones, & huiusmodi homines, quo casu nihil ei de pensione remittere tenetur, at si ea malè utitur, & cum damno, ut sues in cubicula introducendo, arbores cædendo, agrum idoneo tempore non colendo, debet pro rata dimittere de pensione, sed potest in iudicio petere damna. Quarto peccat, locans rem æstimatam periculo conducentis, quo ad perditionem, & deteriorationem, quia hoc est in fraudem usurarum, & non est uera locatio, nam locator rem suo periculo tradit, quia non transfertur dominium. Quinto, qui locat ea, quæ locari non possunt, aut ultra tempus ei concessum, ut si locetur officium ecclesiasticum, uel bona Ecclesiæ ultra triennium. Sexto peccat, locans rem uitiosam pro bona scienter, & tenetur conductori de damno, & tenetur etiam si ignoranter locauit pro bona, non enim debebat dare pro bono, quod nesciebat esse bonum, at si dedit simpliciter dicendo credo esse bonam, tu uide, non tenetur, hoc tamen non excusaret, si sciret esse uitiosam, & uitium esset occultum. Septimo, peccat, qui suam domum, aut aliam rem locauit ei, quem putabat ea ad mortale peccatum abusurum, ut qui locat arma ei, quem putat uelle interficere, uel alium iniuste percutere, aut locat domum suam ad usuras in ea exercendas. Sed dubium est an possint locari domus meretricibus in ea parte Ciuitatis illis destinata, de quo multi dubitarunt. Sed dicimus licere, nam meretrices licite à publica potestate permittuntur ad euitanda maiora mala, & cum permittantur, sanctè etiam statuitur, ut non habitent ubicumq; uoluerint, sed in certo aliquo ciuitatis loco, ut eorum pestis minus serpat, & tollatur honestis personis peccandi occasio, & consequenter, qui habent domus in illa parte ciuitatis, nõ poterunt eas locare personis honestis, sed coguntur, & licitè possũt eas locare meretricibus, cum & ipsæ licite cogãtur ibi manere, nec est iustum, quod priuentur earum redditibus; accedit, q hoc ubiq; fit etiam Romæ, Papa sciente, & tolerante, & quod confessarij absoluunt, & semper absoluerunt earum locatores, sine proposito abstinendi à tali locatione. Octauo, peccat conductor damnum rei conductæ inferens, pro quo etiam satisfacere tenetur si dolo, lata culpa, uel leui, sua, uel suorum illatum fuit.

De locantibus domus meretricibus.

Quid

De Vsura.

Quid, & quotnplex sit Vsura, & quod sit essentialiter mala. Cap. IIII.

Vsura unde dicatur, & quid sit.

CVm Vsura committatur in mutuo, & reperiatur etiam palliata in emptione, & uenditione, prius de ipsa agẽdũ est, ut eius postea palliatio in contractibus genere suo, licitis detegi possit. Dicitur autem usura ab vsu, & significat fructum, qui ex usu rei habetur, & in bonam, & malam partem accipitur, sed ex accõmodatione usus, & vt de illa modò loquimur, accipitur in malam partem, & sic definiri potest. Vsura est lucrum pecunia æstimabile, quod principaliter ui mutui, ueri, uel palliati quæritur; usura enim, ut est nomen uitij, non est lucrum ex usu cuiuscumq; rei traditæ, sed illud, quod habetur ex usu rei mutuo traditæ; & ubi non est mutuum, uerum, uel palliatum, non est usura.

Mutuum quid.

Est autem mutuum actus, uel cõtractus, quo quis rem cuius vsus est eius consumptio, secundum quod ordinatur ad talem vsum, concedit alteri, transferendo in illum non tantum eius usum, sed etiam dominium, illo tamen obligato ad reddendum post lapsum temporis idem in genere, & æquiualens, uel tantundem in numero, pondere, & mensura; mutuum enim consistit in rebus usu consumptibilibus, quæ sunt triplices, quædam enim traduntur sub certo numero, ut pecunia; quædam sub certo pondere, ut aromata, metalla; quædam sub certa mensura, ut granũ, vinum, oleum, & similia; de quibus possunt etiam fieri alij contractus, nam possunt donari, uendi, permutari, & possunt concedi non ad proprium vsum, sed ad alium, ut ad ostentationem; sed modo loquimur de earum mutuo, aliæ autem res quarum usus distinguitur à dominio, propriè non mutuantur, sed locantur, vel (si gratis conceduntur) accommodantur, non enim dicor uestimentum meum tibi mutuare, si illud tibi gratis ad tempus concedo, sed accommodare, quia illius usus nõ est consumptio, licet ad consumptionem disponat, & dum eo uteris dominium est penés me, & idem prorsus numero mihi restituitur, quia concedendo illius usum, non transtuli dominium. Licet autem in alijs rebus quarum usus à proprietate distinguitur, non sit propriè ratio mutui, sed de illis fiant alij contractus, ut emptionis,

permutationis, commodati, locati, pignoris, potest tamen in eis esse mutuum palliatum nomine aliorum contractuum in fraudē

Mutuum palliatum

vsurarum, mutuum enim palliatum est, quod secundum suam formam apertam, & contrahentium uerba, est alius contractus, quam mutui, secundum uero latentem formam, & contrahentiū mentem, ueram, uel præsumptam, est mutuum; quale est omnis contractus alius à mutuo, quo quis minoris iusto pretio infimo emit aliquid propter anticipatam solutionem, & è contra, quo quis aliquid uendit maioris pretio iusto supremo, propter dilatam solutionem, quia in effectu ille qui emit, uidetur mutuare pretium, quod dat, & illud minus iusto pretio, quod dare deberet, accipere pro usura, & qui uendit uidetur mutuare pretium rei, quam uendit, accipiendo illud plus iusto pretio quo res uendita ualet, pro usura; Et ita duplex est usura, uera quæ in uero mutuo, & palliata, quæ in palliato uersatur. Diuiditur etiam usura in realem, & mentalem, quia cum contractus in se sit licitus, mens potest esse deprauata, potest etiam diuidi in ueram, præsumptam, & quia prohibita, & ita contractus tripliciter potest dici usurarius. Primo, uerè, & proprie secundum suam formam. 2. quia præsumitur usurarius, licet habeat formam contracti liciti, ut contractus assecurationis, uenditionis cum pacto de retrouendendo, & interesse, sed fiunt etiam sæpe sine ulla fraude. 3. quia est prohibitus tanquam usurarius, nam licet aliquis contractus habeat iuris præsumptionem contra se, tamē quia potest etiam sine fraude fieri, hoc quæsito colore, ut plurimum fraudulenter, & in fraudem usurarum fit, ob quam causam Papa illum aliquando, vt usurarium prohibet, & rescindit, quo casu nullo modo fieri potest; & etiam si esset sincere factus, est rescindendus, ut usurarius, qualis est modo contractus societatis in quo assecuratur a socio capitale, uel certa quantitas fructuum. Sicut etiam dicimus de Simonia, quod duplex est, uel uera, uel quia prohibita.

Vsuraquo tuplex. Contractus tripliciter dicitur usurarius.

Vsura est essentialiter mala.

Ex quibus facile probatur usuram esse essentialiter malam, & natura sua peccatum mortale; pro quo notādum est, quod licet res, & eius usus, natura sua differant, tanquam ad diuersa predicamenta pertinentia, nihilominus res in ordine ad earum vsum, sunt in duplici differentia (ut diximus) quædam sunt quarum vsus, sic ab eis distinguitur, ut retento dominio, possit concedi solum earum vsus, quia earum usus, licet ad corruptionē dispōnat, non tamen in earum corruptione consistit, huiusmodi sunt fundus, domus, equus, uestis, & similia; & ideo talium rerum po-

test

test locari usus, retento dominio, & è contra potest transferri dominium, retento usu; quædam aliæ res sunt, quarum usus in earum consumptione consistit, ut est uinum, frumentum, oleū, &c. huiusmodi etiam est pecunia, quæ secundum Philosophum principaliter inuenta est ad commutationes faciendas, & eius proprius, & principalis usus est, eius consumptio, seu distractio, qua tenus in commutationibus expenditur; & istæ res mutuo dātur, nec potest concedi earum usus, retento dominio, sed necessario cum eo transferēdum etiam est illarum dominium, aliàs enim, nihil conceditur, si enim aliquis concederet alicui uinum, ita tamen, quod non bibatur, uel panem, ita ut non comedatur, vel pecuniam, cum hoc, quod non expendatur, non concederet eorum usum, sed seruanda traderet, nam eorum usus consistit in hoc, quod bibitur, comeditur, expenditur; ac proinde in mutuo simul cum usu necessario transferendum est dominium, & consequenter non est aliud pretium istarum rerum, & aliud earum usus, qui igitur ex mutuo vult aliquid ultra sortem, vel eandem rem bis uendit, uel nouo pretio vendit usum, qui præter rem, nullius est pretij, quod est contra naturam, nam usus rei non ualet nisi quantum ipsa res, quæ usu consumitur, & usus, & rei, nō sunt duo pretia, sed unum, & idem. Ex quo fundamento aliæ etiam deducuntur rationes, quibus probatur vsuram esse contra naturam, nam cum ui mutui transferatur dominium, cum sola obligatione restituendi æquiualēs, iniustum est uelle, quod qui mutuo accipit, aliquid etiam soluat pro usu rei, quæ non est amplius sua. Præterea res, quæ mutuo datur non est nata fructificare, quia usu consumitur, ergo uelle aliquem fructum ex eius usu, prout fit in usura, est contra naturam rei.

Et si obijciatur, quod pecunia hominis industria nata est fructificare, sicut & cæteræ res, quæ non nisi hominis industria fructificant, & propterea eadem ratione qua accipitur aliquid pro usu cæterarum rerum, poterit etiam accipi aliquid pro usu pecuniæ mutuo datæ. Respondetur esse diuersam rationem, nam licet aliæ res fructificent mediante hominis industria, nihilominus natura sua ipsis manentibus fructificant, & ut fructiferæ possunt earum usus sine proprietate locari, at res mutuabilis non fructificat ipsa manente, sed per sui corruptionem, nam semina nisi corrumpantur non fructificant, & pecunia ex se nullum fructum affert, & si hominis industria affert, non nisi per sui distractionem, & dominij translationem, quare fructus rei mutua- Respōsio.

tæ, accedente hominis industria, non est ex usu rei, ipsa manente, sed est ex rei corruptione, unde non potest concedi usus, sine rei dominio, nec rei dominium, sine usu, nec consequenter præter pretium rei, potest etiam accipi pretium vsus illius. Et si dicatur, quod res mutuanti erat eius industria fructifera, qui illo fructu priuatur, per hoc, quod rem mutuat, ergo saltem hac ratione poterit ab eo, cui mutuo dat, aliquid pro illius etiam vsu accipere. Respondetur, quod hoc casu, id quod ultra sortem accipitur, non est ratione mutui, aut usus rei mutuatæ, sed ratione lucri cessantis, quod licet, concurrentibus debitis circunstan tijs, nam vsura est lucrum ex mutuo.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio. Sed posset obijci, quia lex diuina uidetur in aliquo casu, concedere usuram, nam Deut. 23. dicitur, Non fœnerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno, leges etiam ciuiles illam concedunt, ut patet totis titulis de usura ff & C. Respondetur, quod accipere usuram ab extraneis non fuit iudæis concessum, tanquam licitum, sed fuit permissum, ut. s. propter hoc non punirentur pœna temporali, & hoc ad euitandum maius malum, ne. s. a Iudæis Deum colentibus, usuras acciperent, propter auaritiam cui dediti erant, quomodo permittuntur etiam meretrices, & multa peccata hic impunita remanent, sed non propterea sequitur, q̃ bene fiant, unde Prophetæ simpliciter prohibuerunt usuram. Ex quo patet grauiter illos errasse, qui dixerũt iudæis ex dispensatione diuina licuisse dare extraneis ad usuram, Deus enim nõ dispensat contra ius naturale. Eodem modo respondetur ad leges ciuiles, quæ illam permittunt, non tanquam licitam, sed ad euitandum maius malum, quæ etiam per alias leges ciuiles superuenientes reuocatæ fuerunt, & ita usura est contra omnem legem, naturalem, diuinam, utriusq; testamenti, canonicam, & ciuilem.

Solutio.

Est contra omnem legem.

Caiet. V. Vsura. Lucrum ex pecunia quãdo sine usura

Cum autem usura sit lucrum ex mutuo, infert Caietanus, q̃ si pecunia non mutuetur, sed accomodetur, locetur, aut uendatur, & inde aliquod moderatum pretium accipiatur, non erit usura, quia illud lucrum nõ est ex mutuo, ut si quis accomodet alicui pecuniam ad ostentationem faciendam, uel aureas pecunias, ad ponendum in balneo, uel iure, uel illas uendat pro argenteis, & inde uelit aliquod moderatum lucrum, nam pecunia in istis contractibus non mutuatur, sed quasi res quædam accommodatur, locatur, uenditur, quemadmodum, & aurum non monetatum, gemmæ, iocalia, & huiusmodi, possunt honesto lucro accommodari, locari, & uendi.

Ex

Ex definitione etiam usuræ sequitur, quod non quodcumq; lucrum ex mutuo quæsitum facit mutuationē usurariam, sed illud, quod suapte natura est pecunia æstimabile, si ergo id, quod quęritur non sit pecunia æstimabile, non est usura, ut si quis mutuet alicui, ut illi fiat amicus, amicitia enim non est suapte natura pecunia æstimabilis, nec eadem ratione est usura si quis mutuet, ut aliquid spirituale consequatur, quo casu non usura, sed simonia committitur, quæ etiam potest dici usura simoniaca, nā uerè utramq; iniquitatem continet; ut enim inferius dicemus, cap. 6. conc. 3. causa quare mutuare principaliter propter amicitiam acquirendam non sit usura, non est, quia non est pecunia æstimabilis, sed quia ex ui mutui suapte natura sequitur. Si etiā id quod ui mutui quæritur, non sit uerum lucrum, sed res propria, quæ alia uia recuperari, uel conseruari non possit, non est usura, ut si quis ad suam iniustam uexationem redimendam mutuet alicui comminanti sibi, ut sic liberet se à multis sumptibus, quos ad sui defensionem facere oportebit, uel mutuet, ut suum, quod petens mutuum detinet, recuperet. At cum ui mutui lucrum aliquod, uel minimum pecunia æstimabile quæritur, est usura, ut c. 6. fusius explicabimus.

Lucrum usurariū, quod.

De quatuor causis ob quas licet aliquid a mutuatario ultra sortem accipere, ratione scilicet donationis, pœnæ, damni emergentis, & lucri cessantis.

Cap. V.

De prima causa, quę est donatio. Sotus. lib. de iust. & iure. q. 1. ar. 2. Glos. & In uoc. in ca. consuluit de usur. Nauar. in Coment. de usuris not. 10. nu. 19.

QVatuor tamen de causis licet aliquid ultra sortem à mutuatario accipere, quia non accipitur ui mutui, sed alia ratione. Prima est, si ex mera liberalitate datur, & illo etiam animo recipitur; at si datur uel recipitur, propter mutuum, est usura mentalis. Sotus dicit, quod etiam intentio minus principalis, & secundaria aliquid lucrandi ex mutuo, sufficit ad constituendam usuram. Sed cum Glos. Innoc. Nau. & communi, hoc falsum esse dicimus; nam sicut intentio minus principalis non sufficit ad incurrendam simoniam, ita etiam non sufficit ad usuram, unde qui mutuat principaliter ad comparandam amicitiam, & gratiā mutuatarij, expectando etiam aliquod lucrum pecuniæ æstimabile ex eius amicitia, & gratitudine, tanquam quid gratuitum; ex libera eius, qui recepit uoluntate prouentum, non committit usuram, nam licet mutuare ex amicitia, & etiam ad acquirēdam

Intentio secundaria nō sufficit ad usuram.

BIBLIOTECA NAZ. RC. MA VITTORIO EMANUELE

amicitiam, propter rationem, cap. 6. dicendam, & expectare lucrum ex mutuo mediante amicitia, & gratitudine, est illud principaliter ex amicitia, & libera uoluntate grati animi expectare, & secundario ex mutuo. Nec obstat si quis ita mutuet cum tali spe lucri, quod sine illa non mutuaret, dummodo (ut diximus) illa spes lucri non sit finis principalis mutuandi, sed amicitia, uel amor Dei, uel uirtus; nam ut aliquis finis sit principalis alicuius actus non sufficit, quod sit causa, sine qua non fieret ille actus, sed oportet, quod ille finis pluris, uel tanti æstimetur, ac alius finis propter quem sit ille actus, sicut patet in illis (ut etiã dicit S. Tho.) qui celebrant, aut ad diuina officia accedunt principaliter propter Deum, & minus principaliter propter distributiones, quas nisi lucrarentur, non celebrarent, nec ad diuina officia accederent, & non propterea sunt simoniaci. Ad usuram igitur mentalem constituendam, requiritur, quod intẽtio lucri ex mutuo, sit principalis; quod si quis principaliter propter lucrum mutuauit, & postea peccatum suum agnoscens, illam intẽtionem mutauit in intentionem minus principalem accipiendi, & gratis datum accepit, peccauit quidem mutuando, sed nõ peccat accipiendo, nec tenetur restituere acceptum, quia non recipit principaliter propter mutuum, ut dicunt Ric. Ang. & Nau. Si autem ille, qui mutuat non principaliter ob lucrum, aliquid à mutuatario accipit bona fide, existimans illud sibi amanter, & gratis ab eo dari, quod tamen dat non tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne nisi det, pecunia repetatur, uel sibi alia uice mutuum denegetur, non peccat accipiendo, quia bona intentione sibi datum credit, at cum illi constat de eius intentione, tenetur restituere, & si à principio credebat sibi dari non libera, sed coacta uoluntate, peccauit accipiendo, etiam si ex sola charitate mutuasset, quia est usura mentalis ex parte mutuatarij. Ad cognoscendum autem an mutuatarius libera, uel coacta uoluntate moueatur ad dandum illud plus, coniecturis moueri debemus, & attendenda est qualitas personæ, an sit notabiliter pauper, qualitas rei datæ in lucrum, damnum, quod pateretur mutuatarius ex restitutione pecuniæ, quantum illa pecunia negociando lucretur, an indigeat frequenter ab eo mutuo accipere, attendenda etiam est liberalitas mutuatarij ex uirtute, uel naturali conditione, an soleat esse gratus erga illos à quibus recipit beneficia. An mutuans soleat egre ferre quando mutuatarij nihil ei donãt, & citius repetere mutuatũ, & an tempore mutationis uerbis, uel gestibus significauerit se aliquid desidera-

re

Solutio obiectionis.

S. Thom. quodl. 8. ar. 12.

Potest mutari intentio. Rich. 4. sent. d. 15. ar. 5. Ang. V. Vsura 1. §. 1. Nauar. in cod. com. nu. 21.

Coniecturæ ad iudicandũ de principali intẽtione.

re ultra ſortem. Et licet confeſſor in foro conſcientiæ debeat credere cuilibet pro ſe,& contra ſe,nihilominus debet has coniecturas inquirere,tum quia ex illis poteſt cognoſcere an pœnitens ficte acceſſerit,tum etiam, quia poteſt contingere,quod pœnitens bona fide aliquid tanquam donatum acceperit, & quod eius credulitas ſit indiſcreta cum potius debuerit credere contrarium: Verum ſicut intentio minus principalis excuſat mutuantem,ita etiam excuſat mutuatarium, ſi igitur aſſerit ſe libere donare,& non propter mutuũ,qui mutuauit poteſt accipere, quod ei ex liberalitate donatur, & illa ſigna poſsũt eſſe ſigna cauſæ ſine qua non,& non principalis intentionis, ſed quia poſſunt etiam eſſe huius,debet recuſare donatum,& eius reſtitutionem offerre,& ſi aſſerit ſe libere donare, uel donaſſe,poteſt illi credere,acceptare, & retinere, niſi aliunde ei conſtet de illius principali intentione,ut ſi alteri illam manifeſtaſſet.

Secunda cauſa ob quam licet aliquid ultra ſortem recipere, eſt ratione pœnæ in mutuo appoſitæ,niſi infra tale tempus, quod mutuo acceptum eſt,reſtituatur: dummodo pœna ſit appoſita non ſpe lucri,ſed ut timore eam incurrendi, qui mutuo accepit, ſtatuto tempore ſoluat, & pœna non imponatur ei, qui iam à principio creditur,quod eo tempore ſoluere non poterit,nec ab eo exigatur, qui ſine ſua culpa per impotentiam ſoluere non poteſt,ubi enim non eſt culpa,non debet etiam eſſe pœna,& ſoluta parte debiti,non exigatur tota pœna, quando eſt diuiſibilis. Secunda cauſa eſt pœna, & quãdo habeat locũ.

Tertia cauſa eſt ratione damni emergentis. Quarta cauſa eſt ratione lucri ceſſantis, exemplum damni emergentis ſit, habeo pecunias quibus reficiam domum ne corruat, aut quibus æſtate emam triticum in totius anni alimenta, aut debita mea ſoluam,quas tibi mutuo, ſed quia illas ad præſtitutum diem non ſoluiſti,domus concidit,triticum duplo carius emi, intereſſe debitoribus meis ſoluo,aut res meas uilius uendo,ut illis ſatisfaciam,hoc damnum,quod patior ex hoc, quod ſtatuto die non ſoluiſti mihi meas pecunias,dicitur intereſſe damni emergẽtis. Exemplum lucri ceſſantis, ſum mercator habeo pecunias quibus volo emere merces ad negociandum,& eas tibi mutuo, ſed quia die præfixo non reſtituis, non poſſum emere merces, hoc lucrum, quod ob id facere ceſſo,dicitur intereſſe lucri ceſsãtis; & mutuans,tam ratione damni emergentis, quam ratione lucri ceſſantis,poteſt aliquid ultra ſortem accipere, ut ſuo damno ſatisfiat,decet enim mutuantem ſe in demnem ſeruare. De damno emergente. De lucro ceſſante.

Verum aliquæ conditiones requiruntur, ut percipi poſſit intereſſe

tereſſe damni emergentis, uel lucri ceſſantis, ſed non tot quot ponunt Conradus, Sylu. & alij; pro faciliori explicatione adducemus prius non neceſſarias, ut illis reiectis neceſſariæ melius intelligantur. Prima eſt, ut mutuans non ſit dandis uſuris aſſuetus, quæ non procedit in foro conſcientiæ, in quo ueritas præualet præſumptioni, & fieri poteſt, ut quis in alijs ſit uſurarius, & non in hoc. Secunda, ut mutuatarius non egeat extreme, quæ etiam non uidetur neceſſaria, quia nō tenetur ex præcepto ſubuenire illi gratis, & donare, ſed ſi eſt ſpes, quod ille ſit peruenturus ad pinguiorem fortunam, ſatisfacit mutuando, ut cum potuerit ſoluat acceptum, cum intereſſe, quod ipſe patitur, & mutuare ſine intereſſe, eſſet donare. Tertia, ut mutuans ob hoc non incurrat infamiam uſurarij apud ſimplices, exiſtimantes illud in tereſſe ob ſimilitudinem, uſuram eſſe, cum omnis ſpecies mali ſit fugienda, quæ conditio quamuis ſit neceſſaria ad euitandum peccatum ſcandali, non tamen ad euitandam uſuram, & obligationem reſtituendi, quæ naſcitur ex ſola iuſtitia. Quarta, ut non recipiat intereſſe prius quam labatur tempus intra quod illud ueriſimiliter lucrifactum fuiſſet, quia ſubrogatum debet ſubire naturam, ſeu conditionem eius cui ſubrogatur, & id quod accipitur pro intereſſe ſubrogatur ipſi intereſſe, quod nō percipitur ab initio mercium, uel prædiorum emptorum, ſed poſtea tempore meſſis, uel uindemiæ, & quando uenduntur merces. Sed, ut benè conſiderant Io. Med. & Nau. intereſſe lucri ueriſimilis à principio conuentū, poteſt accipi, etiam ſi in fine dum recipitur, conſtet nullum lucrum factum fuiſſe, arg. cap. in Ciuitate de uſuris. His igitur conditionibus relictis dicimus quatuor ſolum eſſe neceſſarias. Prima eſt, quod hic modus lucrandi non tantum placeat mutuanti quantum negociatio, ſed malit negociando lucrari, tamen ut ſatisfaciat amico, & in ſubſidium neceſſitatis, uitæ, ſalutis, honoris, aut bonorum proximi ſic mutuet, hanc conditionem Nau. inquit non eſſe neceſſariam, nulla enim lege, uel ratione probatur, quod unus modus lucrandi de ſe iuſtus, fiat in iuſtus ex ſola uoluntate æque libenter utendi eo, ac alio, etiam meliore; nam iuſtū, & iniuſtum nō cōſiſtit in bonitate, aut prauitate animorum, ſed in rerum, & operum externorū æqualitate, & in æqualitate: Verum iſta ratio Nauarri ſecum ſolutionem affert, & contra ipſum militat, nam mutuare non eſt modus lucrandi iuſtus, ſed iniuſtus, & qui mutuando licitè lucratur nō eſt ratione mutui, ſed quia propter mutuum ceſſat à licita negociatione, cui ergo placet ille modus lucrandi, & ceſſat à negociatione

Conra. tract. 3. de cont. q. 30 Sylu. v. vſura. 1. q. 19. Venditiones pro intereſſe nō neceſſariæ.

Med. Cod de rebus per uſurā acquiſitus q. 3. Nau. in d. Com. de Vſuris nu. 53. & in Man. c. 17 nu. 212. Quatuor conditiones neceſſariæ. Obiectio Nau. Solutio.

tione, ut mutuando lucretur, quærit lucrum ex mutuo, & est vsurarius, ad euitandam igitur usuram necesse est, ut ratio cessandi à negociatione, si idem lucrum quæritur, sit non mutuum, sed pietas ad mutuandū inducens; & ille mercator, qui ita habet pecuniam paratam ad negociandum, ut etiam paratus sit illam dare cum eodem lucro ratione interesse cuiq; mutuo petenti, est vsurarius, quia illam habet indifferenter paratam ad lucrādum mutuo, & negociatione, quare Nauarrus hanc cōditionem reijcens, nimis fauet usuris, de quo etiam inferius, cap. 7. Secunda conditio est, quod interesse sit uerum, uel saltem probabile, si à principio de illo conuenitur. Tertia, quod mutuatio, uel non solutio sit causa amissionis lucri, uel damni. Quarta, ut non accipiat, nec paciscatur totum interesse, quod uerisimiliter expectatur, sed solum tantum quantum ualet illa uerisimilis expectatio, attentis expensis, & periculis, de quo plura inferius, ca. 7.

De Vsura circa mutua octo conclusiones ad decidendos casus particulares. Cap. VI.

VT ad casus particulares descēdamus, & ut methodicè, & scientificè ad similes etiam decidendos procedamus, quasdam generales conclusiones adducemus, quarum Prima sit: Ad committendam usuram, satis est, quod qui mutuat, ui mutui consequatur, uel principaliter speret, aliquod temporale lucrum, etiam si ille, qui mutuum accipit, nullum incommodum patiatur, & etiam si mutuantis commodum ab alijs personis proueniat, & non ab illa, quæ mutuum accepit, & etiam si non suum, sed pauperis commodum quæratur, deducendo in pactum, quod ei detur eleemosyna. probatur Luc. 6. *Mutuum date, nihil inde sperantes*. quod partim est consilium, partim præceptum; consilium est mutuum dare, at quod ex mutuo nihil speretur, est præceptum; probatur etiam conclusio ex definitione usuræ. Ex qua conclusione soluuntur sequentes casus, ab omnibus communiter positi, Petrus rogat Paulum, ut sibi mutuet, Paulus consentit, sed cum sit artifex, deducit in pactum, uel etiam sine pacto, cum principali intentione, ut à semat merces quas emere vult, iusto pretio, imo uiliori eo, quo ab alio emeret, uel ut apud eum frumēta molat; est usura realis cum pacto, & mentalis cum sola principali intentione, quia licet ille, qui mutuum accipit, nullum inde detrimentum patiatur, imo sit cum eius commodo, & utilitate, quia merces eiusdem boni-

Prima cōclusio.

Exempla.

bonitatis uiliori ab eo pretio habet, quam ab alio; nihilominus ille, qui mutuat, ex mutuo vult temporale commodum pecunia æstimabile. s. venditionem suarum mercium, & quod eius officina à pluribus frequentetur, unde uidemus, quod mercator uiliori pretio dat suas merces in magna quantitate, quam in parua, imo quod etiam remissiori pretio, quam ualeant, donando emptoribus partem precij, ut emant, quam donationem non faceret nisi propter temporalem utilitatem, hæc autem est, ut habeat emptores suarum mercium. Idem dicendum est de Doctore, qui mutuat scholari principali intentione, ut eius lectiones audiat, & sic augeatur auditorum numerus, & consequenter eius fama, & stipendium, at si hæc intentio esset secundaria, & principalis esset solum ad acquirendam beneuolentiam, & amicitiam, non esset usura, licet contrarium aliqui affirment, quia intentio secundaria non sufficit ad usuram, & simoniam, ut dixi

Nauar. in Man. c. 17 nu. 256. mus, cap. 3. Ille etiam est usurarius, ut ex Host. inquit Nau. qui mutuat pecuniam argenteam cum pacto, ut ei soluatur aurea, quamuis enim possit pecuniam argenteam aurea, & aueam argentea, cum aliquo lucro emere, & uendere, non tamen potest lucrari ex mutuo, etiam si ille, qui mutuo accepit sine suo incommodo possit restituere auream. Ille quoque, qui sic mutuat, ut nullum uelit proprium lucrum, sed eleemosynam dari pauperi, est usurarius, quia ultra sortem sibi reddendam, vult aliquid dari tertio, nec excusatur per hoc, quod vult dari pauperi in eleemosynam, quia non licet usuram lucrari etiam ad redimendos captiuos, cap. super eo de Vsu. Si igitur est usura uelle lucrum ex mutuo, sine ullo mutuatarij incommodo, & etiam si mutuans non uelit illud pro se, sed pro pauperibus, multo magis erit usura, quando mutuatarius debet soluere lucrum, & mutuanti.

Secunda conclusio. Secunda conclusio. Licet sit usura mutuare principaliter propter commodum temporale ui mutui acquirendum, non est tamen usura uolenti sibi, & alteri commodum facere, quod non potest nisi ei mutuet pecuniam, mutuare, ut illud faciat. Ratio differētiæ est, quia in priori casu mutuum principaliter fit propter proprium commodum, seu lucrum, & est causa lucri, at in secundo casu, lucrum principaliter sequitur ex alio contractu, puta uenditionis, uel conductionis, cuius contractus per se non est causa mutuum, sed secundario: in priori casu intentio principalis est lucrum, in secundo intentio principalis potest esse illius subuentio. Exempli gratia, Si nolenti colere agrum meum, illi

Exempla. mutuo, ut colat etiam iusto pretio, nisi faciam ad redimendam ue-

uexationem meam, ut dicam in quinta conclusione, est usura. at si uolenti colere, mutuo, ut colere possit, non est usura, sed charitas. Habeo multas lanas quas uendere uolo, si mutuo mercatori indigenti pecunia, ut illas ad tempus emat, usuram committo, quia ui mutui, uolo, quod emat meas lanas, at si mercator uerè uellet emere meas lanas, sed non potest, nec etiam ad tempus quia ut ex illis efficiat pannum, propter quotidianas expensas, sunt ei necessariæ pecuniæ, quas non habet, non committo usuram si illas ei mutuo, simulq; ei lanas meas uendo, nam licet mutuatio sit causa, sine qua non emeret, & emptio sit causa sine qua non mutuarem, tamen mutuatio non est facta principaliter, ut emat, sed cum uellet emere, ut possit ex illis pannum facere, quod non definit esse charitatis ex secundaria intentione uendendi, in foro quidem exteriori præsumeretur usura, sed loquimur de foro conscientiæ, ubi attenditur ueritas, & non præsumptio, & ut præsumptio cesset, & ne aperiatur uia usuræ, non est sic uendendum nisi charitas suadeat, manifesteq; constet, quod mutuum non fit principaliter propter emptionem, sed ex charitate.

Tertia conclusio. Non est usura mutuare etiam principaliter propter commodum quod ex natura mutui sequitur, dummodo non quæratur maius, & ad euitandum præcise proprium incommodum, quod ui mutui euitatur sine spe lucri, & sine mutuatarij incommodo. Ista conclusio, sicut, & præcedens est declaratio primæ conclusionis, & ad magis declarandam naturam usuræ, nam cum usura sit lucrum uelle ex mutuo, & omne commodum, quod ex mutuo sequitur sit pecunia æstimabile, aliqui simpliciter, & uniuersaliter affirmant, quod mutuare propter illud commodum sit usura, qui dum nimis emungunt, eliciunt sanguinem. Nos autem indubitatè quidem concedimus, & affirmamus cum communi, non licere ex mutuo lucrum quærere, quia hoc est essentialiter malum, & iniustum, & contra naturam mutui, & rei mutuatæ, ut probauimus, cap. 2. Sed cum ex natura mutui sequatur unum commodum, & euitetur unum incommodum, utrumque pecunia æstimabile, propter illa precise, etiam cum pacto mutuare, dicimus non esse usuram, dummodo nullum maius commodum quæratur, quam quod ex mutuo per se sequitur, & ratio est manifesta, quia si uelle lucrum ex mutuo, ideo est usura, quia est contra naturam mutui, uelle commodum, quod ex mutuo sequitur non erit usura. quod exē plis manifestius fiet, mutuum est causa amicitiæ, & beneuolentiæ, ad illam acquirendam mutuare non est usura, secundum

Tertia cō clusio.

om-

omnes, qui hanc rationem assignant, quia ad usuram lucrum debet esse pecunia æstimabile, & amicitia non est pecunia æstimabilis; sed ueram rationem esse credo, quia lucrum est contra naturam mutui, & amicitia sequitur ex mutuo. Et confirmatur quia, qui mutuat, ut beneficium, uel dispensationem obtineat, mutuat propter rem, quæ non est pecunia æstimabilis, & tamen uerè, & propriè committit usuram, quatenus ui mutui illud consequitur, licet ea ratione qua spirituale est, habeat propriam deformitatem, & dicatur simonia, idem enim actus in genere moris potest esse in diuersis speciebus. Confirmatur etiam, quia pecunia secundum humanum usum, & humanam æstimationem est pretium etiam illorum, quæ non sunt pecunia æstimabilia, vt famæ, uitæ, & restitutio damni in eis illati, fit pecunia. Ex mutuo etiam sequitur, quod mutuatarius ex quodam debito honestatis, & amicitiæ tenetur esse gratus ei, qui sibi mutuando gratiam & beneficium fecit; dicimus ex debito amicitiæ, quia ex debito iustitiæ ad nihil tenetur & ratio differentiæ est, quia debitum iustitiæ attenditur, secundum quantitatem accepti, & ideo, qui accipit mutuum rei cuius usus est eius consumptio, tenetur solum tantundem reddere: at in debito amicitiæ magis consideratur affectus quo beneficium confertur, quam id quod datur; ob quam causam ille, qui mutuat, non potest ex pacto obligare mutuatarium, ut sibi etiam uicissim in necessitate mutuet, quia ex pacto oritur ciuilis obligatio, ad quam mutuatarius nõ tenetur, potest tamen sperare, quod non erit ingratus, & ille quoque in necessitate ei subueniet, non ex debito, sed libere, ut amicus, & gratus, & hac spe, & intentione potest induci ad mutuandum, iuxta illud etiam, Mat. 7. *Omnia quæcumq; vultis, vt faciant uobis homines, & uos facite illis.* Vnde omnes concedunt, quod qui mutuat potest a mutuatario aliquid, non ut debitum, sed gratis, & libere ex grato animo donatum, accipere, ex quo sequitur, q ista mutuantis intentio debet esse secundaria, sed principalis potest esse mutuatarium sibi amicum, & benevolum reddere, nam alias donum ex parte mutuantis, non ut donum, sed ut mutui lucrum acciperetur. Ex natura etiam mutui, mutuans potest euitare proprium incommodum, sine ullo mutuatarij incommodo, quod est pecunia æstimabile, & ad illud præcise euitandum potest mutuare; dicimus præcise, quia non potest mutuare ad lucrandum, sed solum ad euitandum incommodum, quod ex natura mutui natum est euitari, quia licet euitatio illius incõmodi sit pecunia æstimabilis, tamen ut ex mutuo oritur, non consideratur,

ratur, ut lucrum, & hac ratione poteſt dari granum uetus, ut nouum recipiatur, ſi hoc fiat ne ſuum pereat, & recipienti gratiam faciat, ſalua æqualitate iuſtitiæ, ut ex Rayn. Gof. & Hoſt. dicunt S. Ant. Sylu. & Nau. licet aliqui dicant eſſe uſuram. Sed hæc Doctorum contrarietas eſt, quia non plene explicant naturam uſuræ, nam omnes vniuerſaliter affirmant, quod quærere commodum pecunia æſtimabile ex lucro eſt uſura, Sylu. dicit in hoc caſu non committi uſuram, quia ſalua æqualitate iuſtitiæ intenditur euitatio damni, ſed ſubſummit Conradus, quod alicui frumentum ſuum non pereat, quòd aliàs natum eſt perire, eſt pecunia æſtimabile, adeo quod ſi poſſet precio facere, quod ſibi non periret, id ageret, ergo ſi principaliter mutuat ad hoc, ut ſibi nõ pereat, eſt uſura, Et confirmat, quia per mutuationem intendit euitare damnum, quod non eſt iniuſtum, ſed naturale; Et reuera ſtante illo communi omnium principio, argumentum Conradi concludit; & propterea principium illud declarandum, & limitandum eſt, ut in hac noſtra concluſione, quod. ſ. ſine uſura poteſt quæri euitatio incommodi, quæ ex natura mutui ſequitur, ſalua æqualitate, ſine alterius incommodo, ut in præſenti caſu, nam ui mutui transfertur dominium rei mutuatæ, quæ uſu conſumitur, ſi quis autem habet frumentum uetus, quod diu conſeruari non poteſt, & illud mutuet egenti, fit illius, qui illud conſumit, & ita nulli amplius ſubiacet periculo corruptionis, cum fuerit conſumptum, & hoc ex natura mutui, quod eſt ad conſumptionem, ſeu diſtractionem rei mutuatæ, quærere autem ex mutuo conſumptionem rei mutuabilis, non eſt contra naturam mutui, ſed ſecundum illius naturam; ille ergo, qui non poteſt frumentum uetus conſumere, & timet ne ſibi corrumpatur, poteſt illud egenti mutuare, pro nouo tantundem bonitatis, & precij, ut hoc incõmodum euitet; at ſi ex mutuo quæreret maius commodum. ſ. lucrum, ut habeat frumentum melius, ut ſic diutius conſeruetur, ut poſtea penuriæ tempore, carius illud uendat, eſſet uſura, quia intenderet etiam lucrum, quod eſt contra naturam mutui, imo dans frumentum vetus ſolum ad euitandum proprium incommodum, poteſt paciſci, quod ei reddatur frumentum nouum ſalua æqualitate ſine damno recipientis, quod faciunt duces caſtrorum in quibus ſemper debent habere copioſam munitionem, & niſi renouarent blada, & mutuo darent uetera pro nouis, corrumperentur, & hoc pactum de recipiendo frumento nouo pro ueteri non reddit mutuationem uſurariam, quia eſt de commodo, quod non eſt contra naturam mutui, &

S. Ant. 2. p tit. 1. c. 7. §. 9. Sylu. V. Vſura. 1. q. 17. Nauar. in Man. c. 17 nu. 224. Conr. de cõtr. trac. 2. q. 36.

pro-

propter quod potest quis principaliter mutuare. Si autem non licet pacisci de amicitia propter quã quis principaliter mutuare potest, est ratione amicitiæ, quia ei repugnat, quod ex pacto fiat, si etiam non licet pacisci de commodo, quod expectatur ab amico occasione mutui, est, quia illud non est debitum ex iustitia, & non sequitur ex natura mutui, sed libere ex gratitudine, & propterea non licet nisi secundario illud sperare. Nec desũt similia exempla ad ostendendum, quod quis mutuare potest principaliter ad euitandum proprium incommodum, ut si quis habens pecuniam, timeat ne si penès se illam retineat furto sibi surripiatur, potest illam alicui mutuare, solum ad euitãdum hoc periculum, & nullus dicet hanc mutuationem esse usurariam, licet hoc commodum sit pecunia æstimabile. An autem sit eadem ratio de frumento, & de pecunia, quam quis timet in futuro minorari, dicemus in 8. conclusione.

Quartacõ clusio.

Quarta conclusio, Si lucrum nõ speratur principaliter ex mutuo, sed ex libera uoluntate, & grato animo mutuatarij donãtis, licet lucrum minus principaliter speratum sit causa sine qua nõ, non committitur usura, nam ille, qui mutuat, per hoc, quod mutuat, non redditur peioris conditionis, quam fuisset, si non mutuasset, at si non mutuasset, ei licuisset donum ex mera liberalitate sibi ab amico donatum recipere, ut taliter oblatum, & quod mutuatarius excitetur ad donandum ob receptum beneficium, & quod mutuans speret mutuatarium fore sibi gratum, & quod quis non sit ita promptus, imo nolit mutuare extra extremam necessitatem illi, quem scit esse iugratum, non sunt mala, ut ex mera liberalitate pendentia, ad quæ ipsa met natura, & ipsum met beneficium excitat. hanc conclusionem explicuimus, & probauimus superius, cap. 5.

Quintacõ clusio.

Quinta conclusio mutuans, ut consequatur rem suam, quam aliter recuperare non potest, non committit usuram, quia nullũ intendit lucrum, sed solum, quod suum est consequi. Exemplũ sit, mutuauit quis alteri decem, qui recepit, postea negat, & non vult restituere, ille ut recuperet, quod prius mutuauit, conuenit cum eodem, quod ei mutuabit alia decem, ita tamen, quod scripto confiteatur se recepisse. 20. & pro illis det fideiussorem, non est usurarius, ut ex Host. inquit Sylu. Hac etiam ratione excusatur Dominus mutuans rustico, ut eius possessionem colat, quando iam conductus est, & non vult exhibere operas pro quibus mercedem recepit. Circa quem casum notandum est, quod dominus mutuans rustico committit usuram. Primo, si aliquod lu-

Syl. ibid. q. 10. De mutuante rustico, ut possessionem colat.

lucrum intendit, ut, quod colat agrum pro minori mercede, aut ut sibi plures, uel diligentiores operas impendat, quam debet iuxta quantitatem mercedis, aut ut aliquos fructus agri ultra partem debitam illi det, & in hoc omnes conueniunt. 2. quando mutuat, ut colat agrum suum, de quo est inter doctores controuersia, sed ut separemus certa ab incertis, certum est, quod si dominus mutuat rustico iusta mercede iam conducto, ut emat boues, & instrumenta necessaria ad operandum, & nullum vult lucrum ex mutuo, non esse usuram; certum etiam est nō esse vsuram si illi mutuat, ut operas exhibeat pro quibus iustam mercedem recepit, sed dubium est an committat usuram si ideo mutuat, ut illum pro suo agro conducat, S. Ant. respondet cū Greg. Arim. quod non, quia licet dominus intendat sibi propter mutuum operas prestari percolonos, & coloni eadem ratione illas operas exhibeant, aliàs non exhibituri, illæ tamen operæ nō sunt domino lucrum, cum illas iusto pretio emat. Conradus dicit esse usuram, quia ista obligatio coloni ad colendum agrum, quā acquirit dominus ui mutui, est pecunia æstimabilis, nam dominus sæpè ultra mercedem culturæ, daret aliquantulam pecuniā, ut posset habere colonum, eò quod omnes, uel quasi omnes coloni locauerunt operas suas alijs, quod etiam probatur à simili, quia secundum communem, est usura mutuare cum pacto, ut mutuatarius apud ipsum frumentum molat iusto pretio, ut diximus in prima conclusione. Ad istum casum respondemus cum distinctione, si dominus potest habere colonum iusto pretio, est usura ui mutui aliquem ad colendum agrum etiam iusto pretio obligare propter rationem Conradi, & argumentum à simili, at si non potest illum habere iusto pretio, non est usura illi mutuare cum dicto pacto, quia redimit uexationem suam ad euitandū damnum emergens sine culpa mutuantis ex defectu culturæ, sed hic casus raro contingit, nam merces operariorum augetur, & minuitur ex eorum penuria, & copia, & ex singulari aliquorū peritia, & industria, uel ad labores aptitudine. Circa hanc conclusionem dubitatur an liceat mutuare ad usuram hostibus, qui iniuste damnum intulerunt, ut hac ratione resarciatur damnū. Respondetur, quod non licet cum usura sit essentialiter mala, sed bene potest quis mutuando ultra sortem aliquid intendere, & recipere, non ratione mutui eis impensi, sed ratione debiti quo ei sunt obligati cōcurrētibus duabus cōditionibus. Prima, quod aliter recuperare non possit refusionē dānorū sibi illatorū. Secūda, q̄ nō oriatur infamatio, uel scādalū ex tali mutuatione.

S. Ant. 2. p. tit. 1. ca. 7. §. 10.

Conrad. tract. 2. de Contr. q. 36.

Sexta

Sexta cõclusio.

Sexta conclusio, mutuans, ut liberetur ab iniusta uexatione non committit usuram, secus si ut à iusta. de iniusta uexatione sit hoc exemplum: ab aliquo iniuste persecutionem patior, & ne mihi noceat, cogor cõducere armigeros in meam defensionem, ad has expensas euitandas illi mutuo, ut cesset ab iniusta persecutione; non est usura, quia nullum intendo lucrum, nec temporale commodum mihi alias indebitum, sed solum redimere iniustam uexationem, quod licet, cap. dilectus 2. de Symo. Exemplũ de iniusta vexatione sit, si ad euitandas collectas iuste impositas, uel imponendas mutuem communitati, est usura, quia lucror id, quod iuste eram exbursaturus. Dubitatur de illo, qui mutuat inimico cui iniurias intulit, cum pacto, seu principali intentione, ut ei parcat, & sic cessent expensæ. Ad quod respondent S. Ant. Sylu. & Laur. de Ridol. non esse usuram, quia non lucratur, sed redimit suam uexationem, ut sine alicuius damno euitet damnum, quod subire oportebat, etiam si damnum non esset iniustum, modo non sit iustum, sed non iustum; nec obstat, quod dedit causam delicto, quia etiam ille uindicãdo se peccat. Sed respondendum est cum distinctione, & uidẽdum, quæ nam hic uexatio sit iusta, & quę iniusta, nam quando dicitur unicuiq; licere redimere suam uexationem, intelligitur de iniusta: quod quis priuata auctoritate uelit uindicare iniuriam sibi factam, est iniustum, & ad hanc priuatam, & iniustam uexationem euitandã mutuare, non est usura; sed qui iniuriam recepit habet ius prosequendi actionem suam contra iniuriantem seruato ordine iuris, in qua prosecutione illator iniuriæ damnificabitur, quæ uexatio est iusta, & uitatio huius iustæ uexationis fiendæ est pecunia estimabilis, & Princeps, qui iniuriam recepit iuste potest assumere arma, & mouere bellum; & licet pœna iniuriæ non debeatur in foro conscientiæ ante condemnationem, debetur tamen satisfactio damni, quod passus est ille, qui iniuriam recepit; Certum est, quod est usura mutuare cum pacto, quod remittatur satisfactio damni in conscientia debita, sed dubium est an sit usura mutuare cum pacto, quod remittatur actio iniuriæ, cum sit iuxta uexatio; Nauarrus respondet nõ esse usuram, quia pœna iniuriæ non debetur in foro conscientiæ ante condemnationem, & actio iniuriæ ipso iure tollitur nudo pacto, unde mutuans non intendit lucrari, sed euitationem damni pœnæ, quæ ante condemnationem non est in conscientia debita. Sed dicimus cum Conrado esse usuram, quia uitatio huius iustæ uexationis fiendæ, est pecunia æstimabilis, nec obstat, quod pœna in con-

S. Ant. ib. §. 12. Sylu. ibid. q. 11.

Nauar. in Man. c. 17 nu. 237.

Conr. eod. tract. 2. q. 37.

conſcientia non ſit debita ante condemnationem, quia iuſte poteſt infligi, & ui mutui euitatur; Chriſtus autem dicit, *Mutuum date nihil inde ſperántes*, & hic non tractatur de euitando damno iniuſto, ut habeat locum redemptio uexationis, nec de recuperando, quod ſuum eſt, nec de acquirendo commodo, quod natum eſt ſequi ex natura mutui, ſcilicet amicitia, & ne res conſeruanda domino corrumpatur, dum indigenti mutuo traditur, ut diximus de dantibus frumentum ad renouandum, ſed de euitando damno iuſto, & de euitandis debitis expẽſis, quod eſt lucrari. Et confirmatur, quia ille uſuram committit, qui mutuat uolenti emere merces, cum pacto, quod ſuas emat iuſto pretio quo ab alijs emeret, etiam ſi id faciat ad euitandum proprium damnum, ſine mentis incommodo, ne ſcilicet ſibi furto ſurripiantur, aut ne uinum diutius conſeruatum aceſcat, at lucrum, quod ex hoc mutuo quæritur eſt maius. Confirmatur etiam, quia Laur. de Ridol. & qui illum ſequuntur, iſtud mutuum excuſant ex falſa cauſa, quia ſcilicet eo redimitur propria uexatio, nam ut diximus iſta uexatio, tanquam iuſta, & pecunia æſtimabilis, non poteſt mutuo redimi, ex quo ſequitur, quod cauſa ob quam illi excuſabant iſtud mutuum illud à contrario ſenſu, cum non habeat locum, uſurarium probat. Et ſi obijciatur, poſſum aliquid ei donare ad hoc, ut me non accuſet, etiam tuta conſcientia, quia licet poſſit me iuſte accuſare, poteſt etiam iuſte accuſationem remittere, quia eſt opus charitatis, cum alteri non fiat præiudicium, ergo potero etiam ob eandem cauſam ei mutuare. Reſpondetur negando conſequentiam, nam multa commoda poteſt quis ſibi comparare uia emptionis, & donationis, quæ non poteſt uia mutui. In hoc igitur caſu principalis intentio ſit illius amicitiam ſibi reconciliare, ex quo ſecundario hoc etiam forſan ſequetur, & ſi mutuauit cum illa principali intentione, illam corrigat, & in ſecundariam mutet, quod ſi pactum fecit, ſignificet ei, quod non vult eum ad illud ui mutui teneri, ſed quod ſolum ſuam ab eo amicitiam requirit, ſicut etiam dicitur de illo, qui principaliter ad ſeruiendum Epiſcopo acceſſit, ut beneficium adipiſceretur.

Septima Concluſio. Ponens pecuniam apud aliquem locum pium, ut Montem Pietatis, uel etiam mercatorem, ut ſalua ſorte principali aliquod conſequatur lucrum, ut quinque pro centum, vſuram committit. Quæ Concluſio licet ſit certa, & clara, etiam probatur, quia tantum abeſt, quod ille apud quem Septimã concluſio

pecunia sic deponitur, debeat pro ea dare aliquid lucri, quod illi debetur aliqua merces, pro eius custodia, & assecuratione sicut uidemus dari publicis depositarijs; & si dicatur, quod illi conceditur, ut ea utatur, respondetur quod adhuc nihil potest accipere, nam hac concessione depositum transit in mutuum, & si inde aliquod lucrum percipitur, uel speratur, est usura, quia illud lucrum est ex mutuo, etiam si detur mercatori, qui eo multum lucratur, hoc enim est per accidens. Est autem hoc loco notandum excusari loca pia, quæ cum sint in maxima necessitate, & non possint aliter inuenire pecunias, huiusmodi deposita cum istis oneribus accipiunt, quod aliquando faciunt etiam Religiosi, & hospitalia, sed non propterea excusantur, qui illis sic suas pecunias propter illud lucrum quinque pro centum, uel aliud eis dant, nisi forte excusentur ratione lucri cessantis, ut si cognita illorum locorum necessitate, pecunias suas negociationibus destinatas eis ex charitate dent, aliquid pro eorum interesse accepto; nam hæc est differentia inter dare ad usuram, & accipere, quia nunquam est licitum dare, sed aliquando licitum est accipere, quando scilicet aliter non potest subueniri proprijs necessitatibus.

Octaua conclusio De mutuante rem restituendam tempore quo plus ualebit.

Octaua Conclusio. Mutuans rem sibi restituendam tempore quo plus ualebit, aliquando committit usuram, aliquando non. Vbi notandum est, certum hic esse, quod si probabiliter creditur, quod res mutuo data, ut triticum, tempore solutionis non plus ualebit, uel quod potest valere, ita plus sicut minus, non esse usuram. Sed dubium est quando probabiliter creditur, quod plus ualebit, Ad quod respondet Sylu. quod si creditor erat seruaturus, & non aufert debitori facultatem liberandi se quando uelit intra terminum, non est usura, sed licitum; peccaret tamen si id faceret in fraudem, ut transferret periculum in debitorem, at si non erat seruaturus, sed interim consumpturus, & si aufert dictam libertatem, etiam si esset seruaturus, est usura, sed præsumptiue quando aufert dictam libertatem, quia præsumitur hoc fecisse, ut rei periculum ex se transferret in debitorem. Laur. autem de Ridol. citatus, & impugnatus à Sylu. indistincte tenet non esse usurā, siue esset seruaturus, siue non, cuius sententia mihi magis placet; Pro cuius solutione notandum est, mutuum esse distinctum ab emptione, & uenditione, & ui mutui, id reddendum est, quod fuit acceptum, in eodem pondere, seu mensura, & in æquali bonitate, siue plus ualeat, siue minus, quia ui mutui

tui non attenditur pretium, sed res ipsa in eadem specie, mensura, & bonitate. Vnde Abbas, & Sotus dicunt, quod si tibi mutuaui frumentum, quod tempore contractus ualebat tres florenos, & tempore satisfactionis ualet sex, quod licet uarietur pretium, possum salua conscientia recipere frumentum pro cioßius, & tu teneris reddere, nam mutuaui frumentum, & ideo debeo etiam recipere frumentum eiusdem bonitatis intrinsicæ, quod etiam recipere debuissem, si tempore mutui ualuisset sex florenos, & tempore satisfactionis tres, nam quod carius, uel uilius ualeat, stante eadem bonitate, est quid extrinsecum, & ui mutui non habetur ista consideratio, & hoc dico uerum, etiam si non fuissem illud seruaturus, quia scuolebã vẽdere, sed inuento, qui illo eget, & non habet pecuniam ad emẽdũ, do illi mutuo, ut tali tẽpore reddat, quo dicit se posse, at si hoc fieret in fraudem, ut recepto nouo pro ueteri, conseruetur caritatis tẽpore vendendum, esset usura, ut diximus in 2. concluſ. nec obstat, c. Nauiganti de Vsu. quia loquitur de emptione anticipata solutione. potest hic tamen interuenire usura. Primo, si mutuo cũ pacto, ℘ tantundem reddas, sed melioris bonitatis intrinsicæ, uel sine pacto, cum sola intentione, ut si do frumentum sub marcidum ac corruptioni proximum, ut tempore messis mihi restituatur nouum. 2. si restituendum sit in alio loco in quo iure non est restituendum, uel si aufertur debitori facultas restituendi infra terminum, nam in mutuo assignatur terminus, ut non possit prius repeti, & non, ut prius restitui non possit, imo hæc facultas debitoris ostendit illud mutuum non esse usurarium, nam si credit frumentum illo tempore pluris ualiturum, restituat prius quando minoris ueniatur, nec potest excusari mutuans, quod usq; ad illud tempus erat seruaturus suum frumentum, nam recipit tantundem eiusdem bonitatis, illud seruet: per hoc ergo, quod aufertur facultas restituendi prius, grauatur mutuatarius, & mutuans lucratur hoc saltem, quod in eius conseruatione nihil expendet, & est securus frumentum sibi non corrumpendum, & consequenter est usura, non tamen peccat, qui non petit frumentum, quod sibi debetur, usque ad annum, aut tempus, in quo carius erit, nisi directè, aut indirectè debitoris solutionem impediat, qualis (ut inquit Nauar.) est diues, qui nolens, ut pauper Augusto anni fertilis soluat, prædicit ei, ut illo frumento ad suam utilitatem utatur, & nullo pudore afficiatur, eo quod non soluit,

Abb. in c. Nauigãti de Vsu. Sot. de iust. & iure lib. 6. q. 1. ar. 2.

Nauar. in Man. c. 17 nu. 235.

uit, & censendus est usurarius, quia licet non fecerit pactum de non restituendo prius, re tamen ipsa impedit solutionem, quam ante terminum faceret debitor, cum ipsius lucro, & debitoris damno, & ad has fraudes tollendas, ut refert Nauar. in Lusitania statutum est, ut qui ante diem Sanctæ Mariæ Augusti non petierit triticum mutuo datum, non possit petere usque ad sequentem annum. At si mutuo soluendo non est assignata certa dies, & mutuator non petit illud tempore quo vilius uenditur, sed postea quando carius, licet sit potius indicium auaritiæ, quam charitatis, nulla tamen ex natura rei est iniustitia, nisi mutuator operam daret ne restituatur tempore quo minoris ualet, & sibi imputet mutuatarius, ut inquit Sotus, si non sibi consuluit, soluendo quando uili pretio uendebatur. Sot. ibid.

Quod si in dando, & reddendo rem mutuabilem, habetur ratio pretij, non est mutuum, sed potius uenditio, & emptio, & salua æqualitate, nulla est usura, nec iniustitia, ut si quis tempore caritatis anonæ, triticum æstimatum pretio quo tunc uenditur, alicui mutuet, cum pacto, ut tempore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc ualebit; si quando dedit exempli gratia decem modios, singuli modii ualebant ducatum, & tempore solutionis modius non ualet nisi dimidium ducatum, ei debentur uiginti modii, quia ut dicunt Sotus, & Nauarrus, in effectu fuit uenditum triticum præsens decem ducatis, & illis fuit emptum triticum futurum anticipata solutione. Dubitatur an sit eadem ratio frumenti, & pecuniæ, Sylueſter dicit non esse usuram si habens pecuniam, quam timet in futuro minorari, iuxta ordinationem dominorum, uel ciuitatum, mutuat alicui, cum pacto, ut sibi reddatur in æquali pretio, in quo est, quando ei datur, dummodo recipiens uelit eam statim expendere tempore quo tantum ualet, quia nihil recipit ultra sortem, & quamuis non liceat ex mutuo sperare lucrum, licet tamen sperare euitationem damni, sine alterius damno, sicut superius diximus de frumento in concluſ. secunda. Sotus inquit esse differentiam inter ualorem pecuniæ, & ualorem aliarum rerum usu consumptibilium, nam dum pretium uerbigratia frumenti, uel uini augeatur, res ipsa in se immutata manet, & ideo est restituenda mensura, quæ mutuo recepta fuit, at quando augetur ualor pecuniæ, ipsa pecunia in natura sua quatenus pecunia, ideſt

Sot. ibid. Nau. ibid. nu. 124. An sit eadem ratio frumenti, & pecuniæ. Sylu. ibid. q. 15. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 1. ar. 2.

rerum

rerum mensura augetur; ac si augeretur mensura frumenti, ut si modius fieret maior, & ideo si ducatus, quando illum mutuaui non valebat nisi undecim iulios, & postea ad duodecim eius æstimatio aucta est, non est mihi restituendus integer ducatus, sed undecim iulij, sicut si mutuassem decem urnas frumenti, dum urnam duodecim tantum modioli explebant, & postea per legem aucta caperet tredecim modiolos, non debentur mihi nisi urnæ, quæ duodecim præcise reddant; Subdit tamen Sotus hoc intelligendum esse de ualore pecuniæ diuersis temporibus in eadem prouincia, quia falleret si pecunia traduceretur ab una prouincia in aliam, ut dicitur in materia cambiorum. Pro pleniori huius dubij solutione notandum est, quod pecunia duplex habet pretium. Primum, commune, ut pecunia, & aliarum rerum mensura, ad emendum, & uendendum. Secundum, peculiare ratione materiæ, ut est res uendibilis, & utrumque augetur, & minuitur. Primum, ex Principis, seu communitatis beneplacito. Secundum, ex copia, & penuria illius materiæ, & ex hoc, quod materia est purior, uel impurior; hinc est, quod in mutuatione pecuniæ possunt haberi quædam peculiares considerationes, nam uel mutuatur ualor pecuniæ restituendus in quacumque materia sit, siue in auro, siue in argento, uel mutuatur pecunia restituenda incerta materia alterius generis, uel restituenda in eadē materia, & de istis duobus casibus est difficultas, cum mutuatarius obligetur ad certum genus monetæ, & ex solutione posterioris dubij tolletur etiam difficultas, quæ esse posset, quando in restitutione pecuniæ mutuo acceptæ, attendendus est solus illius ualor, in quacumque materia sit. Si mutuetur pecunia vnius materiæ, cum pacto, quod restituatur pecunia alterius materiæ, ut aurea pro argentea, uel eiusdem materiæ, sed alterius formæ in eodem loco, ut Florentina pro Papali, est usura, quia ex mutuo quæritur lucrum, seu commodum pecuniæ æstimabile, etiam cum alterius incommodo, & per accidens est, quod quis sine suo incommodo illam dare possit, nam ducatus aureus in auro, pluris ualet, quam in alia materia, & Romæ pecunia argentea Florentina, præciosior est Papali, & ideo uenduntur, unde qui mutuo accepit, si non habet pecuniam illius generis, cogetur eam emere; si habet ad uendendum, etiam cum suo damno dabit. Si autem mutuetur pecunia unius materiæ cum pacto, quod restituatur in eadem materia, siue plus, siue minus ualeat, quia in illa

materia est sibi commodior, non est usura, etiam si sit cum damno mutuatarij, qui illam emere cogetur, nam restituitur, quod acceptum est, & decet mutuantem indemnem seruari. Sed dubitatur si post mutuum augeatur pretium illius monetæ, auctoritate publica, quatenus est mensura rerum uendibilium, vt si ducatus auri in auro tempore mutui ualebat undecim iulios, & tempore restitutionis ualet duodecim, an sit restituendus iuxta pretium, quod currebat tempore mutui, nam quando dicitur, q restituatur pecunia eiusdem materiæ, siue plus, siue minus ualeat, uidetur intelligēdum ratione illius copiæ, uel penuriæ, hac enim ratione pretium auri fere quotidie uariatur, at pretium, quod habet, ut aliarum rerum mensura à Principe, uel Communitate est fere semper firmum, & raro uariatur, ut de illo minime dubitandum uideatur. Sotus in hoc reprehendit Sylu. sed immeritò, quia non est idem utriusq; casus, & uterque bene dicit, nam Syluester loquitur de pacto quando timetur ne minuatur pretium, ut diximus, Sotus uero quando augetur, in quo casu lucratur mutuans, & damnificatur mutuatarius. Et respondendo dicimus, primo, quando quis mutuat ducatos aureos cū pacto, quod restituantur in auro sicut dati fuerunt, siue plus, siue minus ualeant, nisi aliud explicetur, intelligitur de quotidiana uariatione pretij, quæ fit propter auri abundātiam, uel penuriam, & non est usura. Dicimus secundo, quando dubitatur an Princeps sit mutaturus pretium auri, sed nescitur an augendo, uel minuendo, mutuatio cum pacto, quod restituatur ducatus aureus in auro, iuxta illius pretium, quod erit tempore restitutionis, non est usuraria, quia periculum est ex parte utriusq;. Dicimus tertio, quando probabiliter timetur ne imminuēdum sit illius pretium, probabilior est sententia Sylu. quod nō sit usura mutuare cum pacto, ut restituatur ducatus aureus in æquali pretio in quo datus fuit, si recipiens vult statim illum expendere tempore quo tantum ualet, quia tantum recipit, quātum dedit, sine damno mutuatarij, nam licet modo cum ualeat decem iulios, restituat undecim, tamen re uera recepit undecim, & hoc mutuantis lucrum non tam consideratur, ut lucrum, quam ut euitatio proprij damni sine damno mutuatarij, quod mutuantis commodum natum est sequi ex natura mutui, ut probauimus in secunda conc. Dicimus quarto, quando scitur, aut probabiliter creditur, augendum esse illius pretium, esse usuram mutuare cum pacto, quod restituatur iuxta pretium, quod erit tēpore restitutionis, nisi id fiat ratione proprij interesse, quia mutuans

uolebat illā auream pecuniam seruare, & probatur ratione Soti superius adducta, quia ui mutui queritur lucrum, etiam cū dam no mutuatarij, qui plus restituet, quam receperit, unde si nō interueniſſet pactum, non teneretur restituere, nisi secundum pretium, quod fuit tempore receptionis, si auctum fuiſſet ante moram, secus si post moram, & elapsum tempus restitutionis facien dæ, quia intereſſe non conuentum, non debetur nisi post moram

Alias possemus adducere concluſiones propter multos alios, & varios casus vsurarios, sed quia ratione particularium circun stantiarum induunt, uel saltem videntur induere naturam aliorum contractuum, ut depoſiti, locationis, emptionis, census, & societatis, proprijs locis de illis agemus, ne idem cogamur repetere.

De eo, quod ultra sortem accipitur ob periculum assecurando susceptum, vel ob proprium intereſſe, quod mutuando quis patitur. Cap. VII.

QVia periculum, quod quis subit, & intereſſe, quod quis patitur, sæpe reddunt contractum licitum, sæpe etiam illis palliantur usuræ, ideo de illis in genere sequētes concluſiones ponemus, tanquam fundamentum eorum, quæ dicēda sunt de particularibus cōtractibus, quarum prima sit, Fideiubens cum pacto, quod ei aliquid detur pro periculo, quod in se suscipit, ceſſante fraude, non committit usuram, Exempligratia Petrus non vult mutuare Paulo centum ducatos sine fideiuſſore, Ioannes rogatus non vult fideiubere, ni si dentur ei quinque ducati pro periculo, quod in se suscipit, dubitatur an Ioannes committat usuram. Sylu. dicit non posſe hic esse usuram, quia non est mutuum tacitum, uel expreſſum. Laur. de Rid. dubitat, & arguens in utramq; partem, concludit melius esse ab huiusmodi contractu abstinere, rationes eius ad probandum esse usuram fundantur in hoc, quod est mutuum tacitum, & sine periculo, quod sit mutuum tacitum, probat quia Ioannes fideiubens pro Paulo si ipso deficiente pro eo postea soluit, censetur mutuasse Paulo, & Paulus æque censetur ex mutuo esse debitor Ioannis, sicut erat Petri, ergo fideiuſſor obligat se ad mutuandum ei pro quo fide iubet, casu, quod non soluat, & pro mutuo vult lucrum, & quod illud lucrum uelit pro mutuo, & non pro periculo, probat quia Ioannes repetet à Paulo, quod pro eo soluit. Sed concedamus ei in fideiuſsione esse mutuum implicitum,

Prima cō cluſio.

Syl V. fideiuſſor §. fi. Laur. de Rid.

citum; tamen fideiussor non vult illa quinque ratione mutui, q̃ forte faciet, sed ratione periculi, quod suscipit, nã forte Paulus non poterit illi restituere, quod pro eo soluet, & ipse soluendo forte patietur damnum lucri cessantis, uel damni emergentis, & etiam si nihil horum sit, patietur molestias, quæ omnia sũt pecunia æstimabilia, cum ergo istud lucrum non accipiatur ratione mutui, sed ratione periculi suscepti, nulla est hic usura, sed potest esse turpe lucrum, si nullo existente periculo, uel labore, accipiatur ratione facti, & si interuenit fraus, potest esse usura palliata, ut si Petrus mutuans Paulo sit minister Ioannis, uel si Ioannes conuenit cum Petro, ut non mutuet sine fideiussione, ut sic ipse fideiubens lucretur.

Secunda conclusio.

Secũda conc. Mutuans pecuniã per loca periculosa traijciendã cum lucro, propter periculũ, quod in se suscipit, si ille, qui pecuniã recipit vult uerè assecurari, non cõmittit usuram, at si mutuat cũ pacto, quod periculum in se suscipiat, ut sic propter periculum susceptum, lucrum consequatur ab eo, qui reuera nollet assecurari, usuram committit. Ista Conclusio duo continet, ad declarandum cap. Nauiganti ext. de Vsuris, in quo aliqui dicũt huiusmodi contractum simpliciter damnari, cuius uerba sunt. *Nauiganti, vel eunti ad nundinas, certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem, usurarius est censendus.* Vbi non dicit Papa eum esse usurariũ, sed censẽdũ esse, solum præsumptionẽ contra ipsũ inducens, nã duo hic sunt certa, & clara, alterũ est, q̃ mutuare alicui pecuniã traijciendam per loca periculosa eo pacto, ut mutuatarius eã à mutuãte assecurare faciat, accepto ob id aliquo pretio, est usura, quia mutuãs vltra sortẽ, vult obligationẽ ad subeundũ contractũ assecurationis, & pro eo aliquod pretiũ; Alterum est non esse usurã suscipiẽdo in se periculũ, & assecurando pretio iusto eũ, qui uerè vult pecuniã per loca periculosa traijcere, & uerè vult eã sibi iusto pretio assecurari, quæ cum sint manifesta neutrũ pertinet ad sensũ cap. Nauiganti, Sed ibi Greg. 9. uolens obuiare, quã plurimis usuris palliatis, quæ fiebãt mutuãdo cũ assecuratione, suscepto pro eo pretio, ijs qui uolentes sibi mutuari, & non inuenientes, qui gratis mutuarẽt fingebant se uelle traijcere pecuniã in alias terras, & uelle eã sibi assecurari, addito iusto pretio, ut mutuatores inuenirent, ut his fraudibus obuiaret, induxit præsumptionẽ iuris cõtra sic mutuantem, ut præsumatur, & censeatur usurarius. Quod autẽ mutuans non cõmittat vsuram, si mutuatarius uerè vult pecuniam mari, aut alijs locis periculosis transferre, & eam

sibi

sibi iusto pretio assecurari, probatur primo, quia nihil accipit ratione mutui, sed ratione periculi uere suscepti. 2. quia alius potest illā assecurare per primā cōclusionē, & assecurata ab alio, cessat iuris præsūptio, quia assecurās nō mutuauit, ergo eadē ratione mutuās illā assecurare potest, nō. n. fit peioris cōditionis per hoc, q̄ mutuat, & succurrit proximi necessitati, & de beneficio non debet reportare incommodum, sed commodum. Ex quo sequitur, quod etiam in foro contentioso ista sola præsumptio non sufficiat ad condemnandum usurarium, sed debet adminiculari alijs etiam præsumptionibus, ut si nullum, uel modicum sit periculum, uel si est notabile, pretium est excessiuum.

Tertia conc. In cōtractu societatis nō potest à socio assecurari alterius socij capitale, nec certa pars fructuū etiā iusto ob id pretio accepto. Ista cōclusio probatur ex Bulla, seu cōstitutione Detestabilis Sixti V. super hoc ædita, quæ ponetur inferius in ca. 9. de societatibus. Vbi notandum est primo, quod casus huius cōstitutionis, nō est ille capituli Nauigāti, nam c. Nauiganti, loquitur de mutuo, & quando assecurat ille, qui mutuat, hęc autē constitutio loquitur de societate, & quando assecurat socius, Et nō declarant istas assecurationes esse usurarias, sed cēsendas, & præsumendas esse tales, differenter tamen, nam hæc Sixti V. cōstitutio, non solū declarat istas assecurationes in contractibus societatis cēsendas esse usurarias, sed etiā addit clausulā derogatoriā & illos contractus nullos declarat, & sic contrahentes subdit censuris, & pœnis, quæ sunt contra manifestos usurarios, at cap. Nauiganti adducit solam iuris præsumptionem. Est secundo notandum assecurationes non esse natura sua usurarias, licet sæpe fiant in fraudē usurarum, & ita in dictis c. & constitutione, non prohibētur omnes assecurationes, unde extra casus prohibitos possunt fieri, & aliqui illas licitas esse probāt, ex c. unico de cōmod. & c. fi. de Depo. sed ex his cap. non probantur in uniuersū, loquūtur. n. de cōmodato, & de depositro, in quibus cessant fraudes, cum commodatum sit contractus gratuitus, & cōmodatarius solum obligetur restituere, id quod ei commodatum fuit, etiam si casu fortuito perierit, & deponens pro custodia depositi, mercedem soluat; at in alijs contractibus in quibus dantur pecuniæ, uel alię res lucri causa, assecurationes factæ ab illis, qui accipiunt, uel dant, censentur usurariæ, & istæ non reperiuntur in iure approbatæ, sed potius reprobatæ, tanquam usurariæ, & factæ in fraudem usurarum, non tamen in uniuersum prohibentur, quia possunt cessare omnes fraudes, & licitè fieri.

Tertia cō. clusio.

Sed

Sed Papa quando uidet illas in aliquo alicuius generis contractu communiter, & fraudulenter fieri, illas particulariter prohibet, uel inducendo contra illas præsumptionem iuris, ut in d. c. Nauiganti, uel ultra præsumptionem, apponendo clausulam nullitatis contractus, ut in d. constitutione. Et sic prohibitæ non possunt fieri in illis casibus prohibitis, differenter tamen, sicut etiam differenter prohibentur, nam si contra illas inducitur solum præsumptio iuris, cessante omni fraude tenent, etiam in conscientia, & ad illas in iudicio infirmandas probanda est fraus, at si ultra iuris præsumptionem prohibentur, & nullæ redduntur, ut in contractibus societatis, non possunt fieri, & factæ etiam in conscientia non tenent, & ad illas in iudicio infirmandas, non est probanda fraus, sed satis est, quod constet illas esse contra iuris dispositionem.

Quarta cõclusio.

Quarta conclusio. Rogatus mutuans sponte, sine rationabili causa ad id eum mouente, pecunias expositas negociationi, aut emptioni rerum frugiferarum, & ob id cessans à negociatione, non potest licite accipere interesse lucri cessantis, contingentis ante moram, at mutuans ex rationabili causa, licite illud percipere potest. Ista Conclusio est de lucro cessante, nam de damno emergente omnes conueniunt, quod illud accipere licet, & qui hoc negant de lucro cessante, huius etiam differentiæ rationem assignant; nam damnum emergens non pendet ex industria, sed est mera passio, & propterea quilibet ab ea se incolumen seruare potest, at lucrum cessans, pendet ex industria, ob quam causam qui sua sponte distrahit suam pecuniam, non potest dicere, quod ei impediatur lucrum. De lucro cessante sunt duæ extremæ sententiæ, quas illis attribuam, qui eas ex professo, & pro uiribus tuentur. Prima est Soti, quod ante moram, non potest peti, nisi ab illo, qui inuitus cogitur mutuare pecuniam negociationi expositam, etiã si rogatus, & amicitia, seu charitate uictus, mutuet, & probat, quia lucrum cessare, ut nomen sonat, est hominem à lucro cohiberi, nemo autem cohibetur nisi sua impediatur uoluntas, sed inuoluntarium docente Arist. 3. Ethic. sola uis, metusue, aut ignorantia facit, ergo ubi nullum istorum intercedit, nõ censetur proprie cessare lucrum, & consequenter, qui rogatus, nel ex charitate mutuat pecuniam negociationi destinatam, non impeditur à lucro, se d ipse libere à negociando illa pecunia, cessat, & nihil ei ob id debetur, sicut nec mercennario, qui sine ui, uel fraude, solis alterius precibus cessat operari, ut illum ex amicitia adiuuet. Contraria sententia est Nau. quod mutuans sponte, sine ui, pecunias negociationi, aut emptioni rerum frugiferarum

Prima sẽtentia. Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 1. ar. 3.

Secunda sententia.

rum expositas,& sic cessans à negociatione ac frugiferorum emptione,potest licite capere interesse lucri cessantis, contingentis ante moram,& culpam,quam sententiam tribuit Conr.Sylu. Caiet. Adr.Panor.Host.Anto.Io.And.Io de Lig. Laur. de Rodul. & S.Ant.illamque probat duodecim rationibus, & Paulo inferius adducit alias quatuor. Sed omnes reducuntur ad tres. Prima, quia id,quod ultra sortem accipitur,non est ratione mutui, sed tatione interesse. Secunda, quia pecunia negociationi expolita pluris ualet.Tertia,quia si mutuans non potest accipere lucrum cessans,neq; etiam poterit illud accipere siue mutuet charitate inductus uel ui coactus, quia parum refert an mutuatio fiat ob misericordiam,aut odium, uel crudelitatem, aut aliqua uiolentia inducta,ad hoc, ut mutuum sit iustum, uel iniustum, uel ad hoc ut aliquid licitè ex mutuo accipiatur,nam iustum,& iniustũ non consistit in bonitate,aut prauitate animorum, aut intentionum,sed in rerum,& operum externorũ æqualitate, & in æqualitate,& uis non facit,ut id quod est natura sua illicitum, sicut mentiri, sit licitum, si ergo requirere ex mutuo lucrum cessans est usura,erit etiam usura si mutuum sit ui extortum. Nauar. in comẽt.de vsur.n.41.

Sed ueritas in medio consistit, quod scilicet ad mutuandum, ut possit percipi lucrum cessans, requiritur rationabilis causa, quæ inducat potius ad mutuandum,quam ad negociandum,ut amicitia,misericordia, charitas, ad subueniendum proximi necessitati,& citati à Nau.ita tenent, nec potest dici, quod sic etiã est intelligendus Nau. nam illam conditionem ad exigẽdum interesse,quod.s.hic modus lucrandi non tantum placeat mutuanti,quantum negociatio, sed malit negociando lucrari; & illam quod causa principalis mutuandi sit subsidium necessitatis uitę,salutis, honoris, aut bonorum proximi (quas nos ad unam reduximus) dixit non esse necessariam, & in reiectione huius conditionis,fundatur hæc eius sententia, quod mercator sponte sine alia causa,quæ ad id illum magis moueat, potest mutuare pecuniam negociationi expositam, & uelle lucrum cessans, quia cum iste sit modus lucrandi licitus, potest æque libenter uelle eo uti,ac alio,& sic amplissimam portam vsuris aperuit,cõtra quem arguimus superius,cap.5.vbi hanc conditionem necessariam esse ostendimus,& ne repetamus, quæ ibi diximus solum ad tres prædictas illius rationes respondebimus. Ad primam ibidem responsum est,& ostensum,quod mercator,qui paratus est dare mutuo cuiq; petenti pecuniam negociationi expositam cum eodem lucro,falsò asserit lucrum cessans,sed uerè est lucrũ Solutio.

Solutio argumentorum Nauarri.

ex mutuo, nam ut non sit ex mutuo, necessario requiritur, quod causa cessandi à negociatione, & mutuandi, non sit mutuum, nec lucrum, sed alia causa, quæ magis ad mutuandum inducat, ut pietas, affinitas. Ad secundum respondetur, quod pecunia negociationi exposita pluris ualet, non ex se, sed ex possidentis industria, & ob id quando sponte mutuat sine alia causa, quam ut sic etiam idem lucrum habeat, quod negociando haberet, libere illam denudat tali ualore, & lucrum est ex solo mutuo, at quando mutuat ob pietatem, quæ illum inducat ad cessandum à negociatione, ut proximi necessitati subueniat, non denudatur illo ualore, quia eadem pietas concedit, ut indemnis seruetur. Ad tertium uerum est, quod ui mutuare, & mutuare libere ex charitate, non faciunt, quod sit licitum ui mutui aliquid accipere, & q usura, non sit usura, sed concedunt, quod mutuans indemnis seruetur, cum uel ui, uel charitate, quæ est etiam quædam uis amoris, & pietatis, inducatur ad mutuandum aliàs non mutuaturus, quam rationem non potest afferre mutuans solum, ut pecunia negociationi exposita sic etiam magis distrahatur, & lucretur; quia sic mutuans, & cessans à negociatione propter mutuum, nõ patitur damnum ratione mutui, ut debeat indemnis seruari, quia illud eligit ad lucrum, cum negociatione, quod cum non liceat, usuram committit. Verum sicut Nauarrus aperuit portam usuris, ita Sotus in alio extremo restrinxit uiscera pietatis, dum uoluit non posse percipi ante moram lucrum cessans, nisi quãdo quis ui uel fraude cogitur mutuare, nã mercatores, & ciues deponentes pecunias in societatem apud mercatores, extra extremam necessitatem, proximis quantumcumq; indigentibus non mutuabunt, & sic nimis emungendo extrahetur sanguis, & ad rationem Soti respondetur, quod etiam charitas, pietas, & misericordia, cogunt ut quis faciat, quod alias non fecisset, non ui extrinseca, & minuente uoluntarium, sed ui intrinseca mutante uoluntatem in melius, & augente uoluntarium, & ita, qui amore, & charitate mutuat, ut proximo in necessitate subueniat, & illum paruo suo dãno à maiori liberet, dicitur aliquo modo coactus mutuare, & cessare à negociatione, Sotus ad ostendendum quod hæc charitatis, & pietatis coactio non sufficiat, & consequenter non requiratur illa conditio, quam diximus necessariã, scilicet, quod mercator potius debet expetere, & optare negociatione augere suam pecuniam, quam mutuo, tale format argumentum, Id quod in re natura sua licitum est, nullum est peccatum desiderare, neq; tale desiderium uitiat cõtractum, sed mer-

Quod possit percipi lucrũ cessans cõtra Sotum.

tori habenti pecuniam ad negocia paratam, licitum est recipere lucrum cessans per hoc solum, ꝙ ab egẽte rogatur, ergo licebit etiã ei desiderare, ut aliquis se rogatum accedat, ut illo modo impediatur à negociatione, Ad quod facile respondetur, cõcessa maiori, & minori, & etiam consequẽtia, quatenus ex illis deducitur, quod. s. licet ei desiderare, ut indigens ad eum accedat, non ut lucrum sine negociatione habeat, sed ut maiorem charitatem sine suo damno exerceat, & non solum licet ei desiderare hanc occasionem exercendi charitatem, sed potest etiã si scit aliquem egere, & non habere, qui ei succurrat, ultro se ei ad mutuandum sine suo damno offerre, & argumentum Soti peccat, quia ex licito conditionato, infert voluntatem absolutam, cum simili modo conditionatam inferre debuisset, ut si dicatur licet occidere ad sui defensionem, ergo licet uelle occidere, est mala consequentia, sed si addatur ad sui defensionem erit bona. Ex quibus remanet explicata, & probata nostra conclusio, cuius ratio est, quia negociatio non debet obdurare uiscera charitatis, & quod pro charitate fit, non debet cedere in damnum exercentis charitatem, si potest seruari indemnis.

Quinta conclusio. Post morã potest exigi interesse etiam nõ conuentum, sed ante moram non potest exigi nisi conuentum. Quando quis mutuat alicui V.g. centum aureos, sibi infra annum restituendos, nulla facta cõuentione de interesse ante moram soluendo, si uere infra annũ occasione illius mutui patitur damnum, uel lucri cessantis, uel damni emergentis, non potest de rigore petere illud sibi resarciri, licet de æquitate si damnũ non fuit præuisum, & ideo non fuit deductum in pactum, ille qui mutuo accepit debet pro illo satisfacere; & quod de rigore non teneatur probatur, quia gratis illi mutuatum fuit, & ante tempus conuentum non tenetur restituere id quod mutuo accepit, & si sciuisset sibi interim esse soluendũ interesse, forte non accepisset mutuũ ab illo: at si elapso anno nõ restituit tenetur ad interesse, quod ille sua culpa patitur, dummodo secundũ aliquos duo concurrant, quod. s. monuerit debitorem damnũ emersurum, & quod quæsierit mutuum gratuitum ad illud eui tandum, & non potuerit inuenire. Sed ut bene inquit Nauar. neutrum est necessarium, non secundum, quia nulla lex, nec ratio probat creditorem mutuantem, teneri ad quærendum mutuum gratuitum, ut sic liberet mutuatariũ à dãno, ꝙ ob nõ solutionẽ incurreret, non primũ, quia mutuatarius satis monetur per hoc, ꝙ scit transiisse diem solutioni destinatũ, & se esse

Quinta conclusio

Nau. in d. coment. nu. 55.

in

in mora, & consequenter se teneri ad damnum, quod eius creditor sua culpa patitur, specialis autem monitio, & præsertim iudicialis est potius ad ostendendum nullam esse fraudem, at si sine illa constat de damno, quod eius culpa passus est mutuans, illud in conscientia resarcire tenetur, at si nullum passus est damnum, usuram committit uolens aliquid ultra sortem propter moram.

Sexta conclusio.

Sexta conclusio. Extra cambia interesse, quod probabiliter timetur, potest taxari, & si exceditur est vsura, & interesse à principio cõuentũ, potest postea accipi, etiam si non euenerit, sicut probabiliter credebatur euenturum. Cum interesse, quod probabiliter creditur euẽturum possit pacisci, potest etiam à principio taxari, & si hoc non licet in cambijs, non est quia ex se sit malum, sed quia Pius V. id in Bulla de cambijs ad tollendas fraudes, quæ in illis fiũt, prohibuit, cuius prohibitio nõ est extendenda ad alios contractus cum à iure antiquo non sit recedendũ plusquam exprimitur in nouo. Et cauendum est ne plus accipiatur, quam sit uerum interesse, quia illud plus esset usurarium. Potest autem tribus modis in taxatione interesse, quis à principio conuenire. Primo, ut interesse in fine liquidetur, & tantum pro eo soluatur quantum constabit fuisse. 2. potest, qui mutuat pecunias negociationi, aut rei frugiferæ emendæ desti natas, sic conuenire (ut inquit Nau.) ut ei soluatur pro interesse tantum, siue multum, siue parum, siue nihil, quantum alij eiusdem artis, & industriæ, uel ipse etiam altera tanta pecunia lucrifecerint, aut quantum fructus rei frugiferæ, quam emere uolebat deductis expensis ualebunt. 3. potest æstimari, & taxari quantum ualet illa uerisimilis expectatio, attentis expensis, & periculis, & quando à principio æstimatur illa uerisimilis expectatio interesse, & conuenitur, ut in omnem euentum tantum soluatur, potest percipi illud interesse, etiam si in fine nihil recipitur nullum fuerit interesse, ut ex Io. Med. inquit Nau. arg. cap. in ciuitate de Vsuris, & ratio est, quia interesse probabiliter timebatur, & expectabatur, & in illius æstimatione habita est ratio, quod poterat non euenire, & poterat etiam esse maius.

Nau. in d. coment. nu. 54.

Med. cod. de rebus per usurã acquisitis q. 1.

Nau. in d. coment. nu. 53. & in Man. c. 17. n. 218.

De

De vsura ratione dotis, & pignoris, & quare fructus pignoris res feudalis à Domino feudi non computentur in sortem. Cap. VIII.

AGendum nunc est de interesse, & de usura ratione dotis, & pignoris, & de dote sit hæc prima Conclusio, Maritus licite percipit fructus dotis non solutæ propter interesse, quod patitur, sustinendo onera matrimonij, dummodo dilationem non concesserit, nulla fructuum facta mentione. Pro cuius explicatione notandum est, quod dos datur marito ab uxore, uel ab alio eius nomine, pro oneribus matrimonij, eius fructibus saluo capitali sustinēdis, & multa sunt priuilegia dotis, sed non est tale, quod eius ratione possit percipi usura, nam usura est essentialiter mala, & nulla circūstantia potest honestari, & in nullo casu potest licite committi, & consequenter fructus, qui percipiuntur ratione dotis non solutæ, non possunt simpliciter esse ob dotem nō solutam, sed ob interesse, quod maritus patitur, ex hoc, quod nō habuit dotem ut sint liciti, alias esset usura: Ex quo sequitur, quod in duobus casibus non potest Maritus illos petere. Primus, quando ad illam soluendam dilationem concessit, nulla facta mentione de fructibus, quia censetur illos ante moram remisisse, etiam si sit cum eius damno, quia sicut potest uxorem ducere sine dote, ita etiam potest ei remittere fructus dotis. Secundus, quando nullum patitur interesse per hoc, quod illam nō recepit, quod dupliciter contingit. Primo, quia non sustinet onera matrimonij. 2. etiam si sustineat onera matrimonii, tamen pecuniam dotis reseruasset in arca, ut si illa, aut propria loco illius, nec negociari, nec ad negociandum tradere, nec res frugiferas emere uelit, cum enim illam sic penes se mortuam tenere uelit, & uxore de proprio alere, ex hoc, quod non recepit, nullum patitur interesse, nec ullos consequenter potest ratione interesse percipere illius fructus, ita tenent Abbas, & Sylu. Est etiam hoc loco notandum, quod non datur dos, ut solis illius fructibus sustentetur uxor, unde si dos est parua, non potest maritus percipere nisi tot fructus, quot res frugifera, illa pecunia empta redderet, uel quot mediocriter industrius ex illa, ipsa salua negociando capere posset (licet hoc immerito reprehendat Sotus) & tenetur supplere de suo: est enim ipsius caro, & si in uxore cō sumpsit integram dotem nihilominus soluto matrimonio integram

Prima cō clusio.

Abb. in c. salubriter de vsuris. Sylu. V. vsura 3. q. 3. Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 1. ar. 2.

gram eius hæredes restituere debent; quia debet salua remanere, & sibi imputet, quod cum tam parua dote uxorem accepit. Et è contra fructus non debent excedere onera matrimonii, seu interesse, quæ communiter, secundum quantitatem dotis æstimantur, aliàs enim debent computari in dotem, cum solum ratione ipsius interesse licitum sit illos percipere, nisi forte illi fructus sint pro oneribus, quæ meritò sustineri debuissent, uel pœnitentiæ, uel etiam lucri causa, propter superuenientes necessitates de uxoris consensu relicta fuerunt, & nisi etiam dos esset excessiua, & maritus illos ultra onera matrimonii percipiat ratione lucri cessantis, quia cum illa negociaretur.

Dubium de paraphernalibus.

Posset autem hoc loco, quis dubitare an maritus cui non sût soluta tempore debito bona paraphernalia, possit illa postea cũ fructibus petere, & an conuentio de illorum fructibus soluendis sit usuraria. Respondetur rem esse claram, & indignam, quod in dubium uertatur, unde à Doctoribus non tractatur, & huc usq; est in auditum, quod soluendi sint fructus paraphernalium, & illa conuentio si aliquando fiat, est usuraria, & ratio est, quia paraphernalia non dantur, ut ipsis saluis eorum fructibus prouideatur uxoris necessitatibus, sicut dos, sed ut consumentur, cum ergo non dentur ad fructificandum, sed ad consumendum, uelle illa cum fructibus, est manifesta usura, nam uelle cũ fructibus rem, quæ ex se nõ est nata fructificare, nec recipitur, ut recipientis industria fructificet, secundum omnes est usura, nec mora in soluendo facit, ut aliquid ultra sortem debeatur, sed solum interesse, quod patitur, aliàs omnes creditores cõtra morosos debitores possent petere fructus ob dilatam solutionem, & in presenti casu non potest esse interesse annui fructus, per rationem assignatam, sed erit forte aliquod paruum, quatenus maritus debuit, cum suo damno emere uxori uestes, sed compensandum est, quia uestes, & mobilia, quæ postea dantur, succedunt illis, quæ debuisset emere, propriis consumptis. Et confirmatur, quia si non possunt percipi fructus dotis non solutæ, quando nullum est interesse, ut diximus, qua ratione poterunt percipi fructus paraphernalium? accedit, quod paraphernalia sunt uxoris, & ipsi reseruata, adeo, quod uir furtum committit, illa sibi, uel alteri accipiens, non ergo poterit uir pacisci de eorũ fructibus, sed solum pro eorum solutione instare.

Secunda conclusio

Secunda conclusio. Vidua donec sibi restituatur dos, potest percipere illius fructus ratione interesse, quod patitur, uel nomine pœnæ legalis, dummodo per eam non stet quominus il-

lam

lam recipiat. Aliqui dixerunt viduam non posse ab hæredē mariti percipere fructus dotis, sicut potuit maritus eius à socero, quia maritus sustinebat onera matrimonij, & ipsa non deseruit amplius in oneribus matrimonij, ita tenent Io. And. Host. Innoc. & Io. de Lig. qui etiam consulunt ne recipiat rem pignore obligatam, sed eam uendi faciat, uel recipiat in solutum; alias fructus computabuntur in sortem, & dotem extenuabit; Sed dicimus eādem esse utriusque rationem, nam sicut vir fructibus dotis debebat prouidere necessitatibus uxoris, ita uidua fructibus suæ dotis, debet se ipsam sustentare, illa emendo res frugiferas, uel illam deponendo cum lucro apud mercatorem, iuxta cap. per uestras, de donat. inter uir. & uxo. quia quantum fieri potest debet salua remanere. Et in quibusdam locis est statutum, quod soluto matrimonio quandiu hæredes mariti perstiterint in dote soluenda, teneantur dare uxori relictæ certum quid, ut inde se alere possit, de quo statuto multi dicunt illud esse illicitum, quia fauet usuris, & multi illud, ut licitum defendunt. Sed ut rem plene intelligamus, loquimur primo de re ipsa, & postea de statuto, Certum est, q̄ quamdiu hæres est in mora restituēdæ dotis, uxor relicta, potest percipere interesse, quod patitur, si uere illud patitur, quia. s. uolebat emere annuum redditum, aut dotē apud mercatorem negociationis causa deponere, nam dicere, q̄ ea posset interim alimenta emere pro sui sustentatione, nō est uerum interesse, nam sic etiam consumeret dotē, quā integram recipisset, & quilibet creditor pauper posset prætendere hoc interesse, sed interesse pro quo potest accipi aliquid ultra sortem, est uel damni emergentis, ut si cogatur cum damno uendere, aut pecuniam ad interesse accipere, uel lucri cessantis, ut diximus. Sed dubium est quando nullum patitur interesse. Vbi distinguendum est, si dos consistit in rebus immobilibus, statim soluto matrimonio reddi debet, & sic hæres semper est in mora, at si in rebus mobilibus, debet restitui intra annum. C. de rei uxor. act. l. vnica. §. exactio, & ita soluni post annum hæres constituitur in mora. Si dos non est restituenda nisi post annum, omnes conueniunt, quod si hæres non uult illam prius restituere, & relicta non habet interim unde uiuat, hæres condemnandus est ad aliquid statim ei dandum pro eius sustentatione, quod uidetur expræssum in l. si constante §. quoties ff. solut. mat. & inter alios ita tenent Glos. Bart. Abb. & Sylu.

Glos. & Bart. in d. §. exactio. Abb. in c. salubriter de Vsuris. Syl. v. dos q. 10.

Sed dubium est quando hæres est in mora, & illam non re-

ſtituit quando tenetur, uel ſtatim, uel poſt annum. Aliqui dicunt, quod ſi uidua non habet præter dotem bona ex quibus poſſit percipere alimenta, poterit ab hærede mariti iuſte exigere certam quantitatem loco alimentorum, dum non ſoluitur dos, cum per eam non ſtet quin ei reddatur dos, ita tenent Anchar. Paul. de Caſtr. Imola, Alex. Aymon, citati à Couar. & uidetur ſententia communis. Verum iſta ſententia uidetur potius fundari in quadam æquitate, attenta paupertate uiduæ, ſed in rei ueritate eſt uſura, ita tenent Abbas, & Couar. quod manifeſte probatur, quia nulla eſt ratio propter, quam uiduæ pauperi, nullum patienti intereſſe, aliquid debeatur ultra ſortem, nam ſi aliquid amplius ei debetur, uel eſt ratione moræ, & hoc non, quia mora hoc ſolum operatur, quod moroſus poſſit aſtringi, & teneatur ad intereſſe, quod creditor eius culpa patitur, at ob ſolam moram, nihil ultra ſortem principalem debetur, ut per ſe patet; uel eſt ratione paupertatis, & hoc non, quia paupertas creditoris non facit, quod moroſus debitor aliquid amplius ei debeat; uel eſt ratione alimentorum, & hoc nō, quia uiduæ inopi non debentur alimenta ab hæredibus mariti, quia non amplius deſeruit, onera matrimonij ſuſtinēdo; uel ratione priuilegij dotis, & hoc non, quia dos non habet tale priuilegiū, ut eius ratione uſura ſit licita, quia uſura eſt eſſentialiter mala, Sotus dicit, quod iure matrimonij maritus tenetur alere uxorem, quouſque ſuam ei integram ſoluat dotem, & ſic eodem iure tenentur eius hæredes. Sed maritus ad hoc tenetur conſtante matrimonio, quia uxor ei deſeruit, & eſt cum ipſo una caro, & tenetur etiam ſi nullam habuiſſet dotem, at ſoluto matrimonio non tenetur niſi ad reſtitutionem dotis, & ad intereſſe, quod relicta patitur ex non ſolutione dotis, cum ceſſet ratio alimentorum, ut diximus, & confirmatur, quia ſi dos eſt parua, ut 50. ducatorum nullus dicet, quod hæres teneatur ad alimenta ſicut tenebatur maritus uiuens, nā excederent ipſam dotem ergo tenetur ratione intereſſe. Et ſententia Soti eſt contra communē omnium, nam aliqui dicunt ei nihil deberi ultra ſortem, alij dicunt ei aliquid deberi ſi non habet alia bona unde uiuat, ut diximus, Sotus autē uolens alimēta deberi iure matrimonij conſequenter, ſecundum ipſum debebuntur etiam uiduis diuitibus illo ſolo iure, quod eſt contra omnes. Concludamus ergo, quod relicta, non poteſt à moroſo hærede aliquid ultra ſortem accipere, niſi ratione intereſſe, aliàs committit uſuram, debet igitur ſtatuere mortuo uiro cum dotem petit, illa emere-

an-

Abb. in d. c. ſalubriter, & in conſ. 39. Couarr. lib. 3. uar. reſol. c. 1. nu. 3.

Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 1. ar. 2.

annuos fructus, uel illam apud mercatorem deponere, ut uerè posſit paciſci de intereſſe.

Sed occurrit dubiũ, quia de uidua, quæ infra annũ nõ poteſt petere dotẽ, dictũ eſt cũ cõmuni, q; ſi eſt pauper poteſt petere alimẽta, eadẽ autẽ videtur ratio intra annum, & poſt annũ. Reſpõdetur eſſe diuerſam rationẽ, & quod infra annũ, etiam ſi nullum patiatur intereſſe, poteſt ſine uſura recipere alimenta, quia intra annum in dicto caſu conſideratur à lege quaſi eſſet in matrimonio, ratione cuius, licet causa mulieris, & dotis ſit fauorabilior, tamen quia dos non eſt in immobilibus, quæ poſsint ſtatim reſtitui, ſed in mobilibus, quæ forte fuerunt cõſumpta, vel diſtracta, lex conceſsit hæredibus annum ad illam reſtituendam, intra quem uxor non poteſt illos aſtringere, nec poteſt ab eis petere intereſſe, cum non ſint in mora, in quo uidetur grauari uidua, ſed ex altera parte ei compenſatur, quia ſi nõ habet alia bona unde uiuat, ei debentur ab hæredibus illo anno alimenta, non tamen ſecundum quantitatem dotis, quia ſi fructus excederent, non tenentur niſi ad alimenta; at ſi habet unde alatur, hæredes non tenentur, ut dicit Gloſ. in d. §. exactio, quare uidua intra annum recipit alimenta propter grauamen à lege ei inductum.

De dicto autem ſtatuto quidam dicunt eſſe nullum, quia vſuram permittit, ita tenent Ioan. lign. Imola, Abbas, & Socin. & Iaſon dicunt eſſe communem ſententiam, & Abbas dicit eſſe licitum in caſu quo de iure poteſt petere alimenta, ſeu fructus, ut infra annum, uel ratione intereſſe, quo caſo ſtatutum limitat quantum ſit dandum, at in caſu quo uidua de iure non poteſt petere niſi dotem, dicit eſſe illicitum, quia concedit uſuram. Alij hanc ſententiam communem reprobant, in eo caſu, quo ratione alimentorum uiduis pauperibus, ſtatutum aliquid annuatim dandum eſſe ſanciret, interim dum dos ſoluta non fuerit, ita tenent Card. Zab. Paul. de Caſtro, Bal. Alex. Feli. Io. lup. Aymon, Anch. & Iaſon citati à Couar. Sed, ut diximus, ſola paupertas non facit, ut aliquid ultra ſortem debeatur, & non reddit uſuras licitas, quare hac ratione nõ poteſt illud ſtatutum ſaluari, ſed intelligendum erit cum Abbate, quo ad illas quibus iure debentur. Poteſt nihilominus quo ad alias ſaluari, non ratione paupertatis uiduarum, ſed ratione pœnæ legalis, quam lex ſeu ſtatutum in fauorem uiduarum apponit, contra hæredes differentes eis ſuas dotes reſtituere, dummodo concurrant ea, quæ ſuperius, cap. 5. diximus eſſe neceſſaria

Abb. in d. c. ſalubriter, & in conſ. 39.

Couar. ibid.

ad exactionem pœnæ, & ita tenet Conradus. Sed Abbas in d. consilio hanc sententiam reprobat, quia licet lex posit certam pœnam infligere morso, & contumaci, non tamen potest inducere lucrum parti propter cursum temporis. Sed respondemus, quod lex potest pœnam iuste appositam applicare uiduis in quarum fauorem est apposita, non ut lucrum propter cursum temporis, sed ut pœnam morositatis, & contumaciæ; & confirmatur, quia secundum communem mutuans potest apponere pœnam sibi à mutuatario soluendam, nisi infra tale tempus restituerit, quod mutuo accepit concurrentibus debitis conditionibus de quibus supra in cap. 5. Ex quibus explicata, & probata remanet, secunda conclusio, in qua additum est, dummodo per eam non stet quo minus dotem recipiat, quia debet cessare omnis fraus, nam si posset dotem habere, sed dilationem concederet, quia potius vult fructus ratione interesse, uel ob pœnam legalem, esset usura manifesta, quia dilatio solutionis est mutuum implicite, secundum omnes; & consequenter ibi esset mutuum cum lucro, nam si per eam stat quo minus recipiat, nullum uerè patitur interesse, & hæres nullam debet incurrere pœnam, sed debet potius uelle suam dotem, & coacte expectare, uel quia non potest illam habere propter hæredum potentiam, & uiolentiam, uel quia compatitur hæredibus, qui propter paupertatem non possunt tunc illam commode restituere; in quo casu non habet locum pœna, sed interesse.

Conrad. q. 36. de contract.

Tertia cõclusio de pignore.

Tertia conclusio. Creditor percipiens fructus pignoris, & non computans illos in sortem usuram committit, nisi illos percipiat ratione interesse, quod patitur, uel nisi pignus sit tale cuius usus gratis soleat inter amicos concedi. Conclusio est manifesta, quia ultra sortem lucratur fructus pignoris, ex quo sequitur, quod usuram committit, qui mutuat alicui exempligratia mille aureos, & donec ei restituantur, fruitur eius domo, uel possessione, non computando censum, seu fructus in sortem, Et ille qui mutuat alicui quinque aureos, & in pignus accipit uestem, & illa interim utitur, quod si ea utitur inscio, uel inuito domino, furtum committit, si ex pacto usuram; ac si in pignus accepit libros, cymbalum, testudinem, & eis utitur, non censetur usurarius, quia horum usus gratis inter amicos concedi solet, & maxime si pignus sit de his, quæ usu perfectiora redduntur; si etiam accipit tot fructus, seu tantam utilitatem in pignoris usu, quantum in eo conseruando impen-

pendit, uel quantum est interesse, quod ex mutuo, uel mora patitur non committit usuram, dummodo fructus non excedant interesse, & excedentes computentur in sortem, & hac ratione gener, licite potest percipere fructus pignoris fructiferi, in securitatem dotis soluendæ sibi à socero, uel alio traditi, non computando eos in dotem promissam propter interesse, quod patitur onera matrimonij sustinendo, dummodo fructus non excedant, ut diximus non enim est hoc priuilegium dotis quasi eius ratione possit percipi usura, sed fructus percipiuntur à genero ratione interesse, & quilibet alius eadem ratione illos percipere potest si uere patitur interesse.

Quarta conclusio. Si mutuans recipit ad sui securitatem pignus feudale, uel quod habet conditionem feudi, quod scilicet, sit suum de directo dominio, & de dominio utili sit mutuatarij, siue sit clericus, siue laicus, licite potest accipere fructus pignoris, & non computare illos in sortem. Ista conclusio expresse habetur extra in cap. conquestus de Vsuris, & in cap. 1. de Feudis, in quo additur conditio, quod quamdiu percipiuntur fructus non computandi in sortem, uasallus liber sit à seruitio pro feudo debito, & quamuis dicta duo capitula loquantur de Ecclesia, sunt nihilominus etiam intelligenda de laico, ut dicemus, Pro cuius explicatione notandũ est, ꝙ ista cõclusio de pignore feudali Ecclesiæ, est certa, quia expræssa iniure, sed difficultas est in eius reddenda ratione, nam ut in præcedenti conclusione diximus, percipiens fructus pignoris ultra sortem, usuram committit, Glosa dicit hoc esse concessum in fauorem Ecclesiæ, contra quod bene arguit Host. nam hoc, aut est licitum, aut illicitum, si licitum, ergo, etiã laico, quia ubi est eadem ratio, ibi, & idem ius; si illicitum, multo minus debet concedi clerico, quam laico, quia usura execrabilior est in clerico, quam in laico, sed in reddenda ratione Doctores multum laborant, Inno. & Goff. dicunt hoc intelligi de feudo illicite detento, ꝙ recuperari non potest, sed ut bene arguit Syl. tũc posset recipi seruitiũ usq; ad restaurationẽ totius interesse præteriti, ꝙ canõ nõ admittit. Host. Ioa. And. Card. Zab. Abb. Mart. Laudẽs. Præpos. Conr. Ang. Syl. & Io. Med. citati, sed nõ sequuti à Couar. dicũt hoc procedere ex natura feudi, nã directũ dominiũ rei feudalis est domini, utile autẽ dominiũ est uasalli, quia ex cõcessione ei facta percipit illius fructus, ꝓ quo etiã debet domino aliquod seruitiũ, cũ ergo directũ dominium sit penes

Quarta conclusio De pigno re rei feudalis.

Glos. in c. 1. de feudis. Host. in summa, de vsuris, §. 8.

Couarr. lib. 3. var. Resol. c. 1. nu. 4.

mutuantem,seu creditorem, per dationem pignoris trahit ad se utile,& dominium utile simul cum directo consolidatur, & vtrumq; ad ipsum dominum pertinet,qui fructus percipit non ratione mutui, sed quia ex natura feudalis contractus sibi debentur,& sunt sui tempore in pignorationis,quo etiam tempore cum feudatarius non percipiat illius fructus,debet esse liber ab omni onere sibi ratione feudis imposito. Et ista sentẽtia,seu ratio dispositionis d.c.est communis, contra quam arguit Couar. quia per dationem pignoris non consolidatur dominium vtile cum directo,sed vasallus,qui habet dominium utile, semper est dominus fructuum,& dominus creditor, illos percipit eius nomine,c.1.de vsuris, nec ullibi in iure probatur dominiũ vtile debitoris amitti, & transferri in creditorem habentem directum,cum in eum solum transeat ius retinendi in pignus dominium utile,quod non habet, ut proprium, sed in pignus, ac proinde fructus sunt computandi in sortem; Concesso etiam, quod in hoc contractu consolidetur dominium utile cum directo,non effugiemus (inquit) labem usurę, nam hoc lucrum consolidationis accipitur vltra sortem mutui,& ideo uere usura committitur. Impugnata igitur communi sententia noua expositione, & ratione ostendit, quare directus dominus rei feudalis sibi impignoratæ possit percipere illius fructus nõ cõputando in sortem, quia frequentissime fructus rei feudalis sunt eiusdem ęstimationis,& ualoris cuius ipsa seruitia,quæ ratione feudi à uasallo domino debentur, à quibus ipse uasallus liberatur interim dum res apud dominum est iure pignoris, & ita inquit prædictas decisiones sanè intelligendas esse, quando onus siue seruitium, quod interim à domino remittitur æquipollet fructibus. Sed contra hanc expositionem Couar. quam dicit etiam esse Innoc. Adria. Carol. Mol. & Paris. arguitur primo,quia canon absolute,& uniuersaliter loquitur, & fere semper seruitium pro re feudali impositum,est longe inferius,ut nihil fere sit respectu utilitatis, quam uasallus percipit. 2. quia si feudatarius uellet potius seruire pro feudo, ad hoc, ut fructus computentur in sortem, dominus non tenetur eum audire,sed potest percipere fructus pignoris, ut inquit Glosa, ergo licite percipit fructus pignoris ratione feudi, nam si ratione seruitij non soluti illos perciperet, reduceretur ad damnum emergens, quia seruitium non redditur, & non quia non acceptatur,sed illud acceptare teneretur, & fructus computare in sortem. Sequemur igitur sententiam communem, contra quam

Glos. in c. 1. de feudis.

quam argumenta Couar. videntur concludere, quia non satis explicatur, reddenda est ergo ratio, ob quam res feudalis data domino directo in pignus, transeat cum suis fructibus, ita ut non sint computandi in sortem, Host. inquit hoc esse, quia uasallus præsumitur uelle donare fructus, cum ad antidora sit naturaliter obligatus, sed ista ratio est nulla, quia etiam si mallet seruire, ut fructus computentur in sortem, non est audiendus, ut diximus ex Glos. Vera ratio est, quia in concessione feudorũ semper intelligitur ista conditio, nisi contrarium exprimatur, ut quoties redierint ad uerum dominium redeant cum fructibus, etiam si ad tempus impignorata redeant, & interim feudatarij liberi sint ab oneribus, quæ ratione feudorum habẽt, quæ conditio licite potuit apponi, & præsupponi, & subintelligi à lege, quia dominus directus concedens aliquid in feudum uasallo, ei quãdam gratuitam donationem facit, sub quibusdam conditionibus, nam pro feudo nihil à principio pro introitu datur, nec soluitur annua pensio, sicut fit in emphiteusi, sed est quædã beniuola concessio, unde de feudo da. in ui. leg. cõmis. reprob. dicitur feudum non posse constitui sub pacto legis commissoriæ, quia non sub pretextu pecuniæ, sed amore, & honore domini acquirendum est, feudum igitur non emitur, nec datur sub pretextu pecuniæ, sed ex beniuola concessione, & solet dari pro aliquo seruitio, & sub quibusdam conditionibus, & inter alias hæc est, quod non possit alienari, nec pignorari sine consensu domini directi, quod si eget impignoret domino, cum autem datur directo domino in pignus, ui feudalis concessionis datur etiam cum fructibus, & ista conditio feudalis concessionis, elicitur ex d.c. 1. de feudis, & c. conquestus de usuris, non enim uidetur aliter posse defendi ab usura, quia sic mutuans nihil lucratur ui mutui, sed accipit, quod suum est, ui concessionis, & consequenter hoc non est priuilegium feudi, nam idem dicendum est de alijs casibus in quibus militat eadem ratio, ut si quis donasset alicui, & filijs eius possessionem aliquam, cum ea conditione, ut non posit illam alicui uendere, nec in pignus dare, sed quod si contigerit eum egere, & coactus sit illam pignorare, debeat eam dare illi in pignus cum fructibus non computandis in sortem, qui sic donauit, egente donatario, poterit ei mutuare, & in pignus accipere possessionem cum fructibus, & non committet usuram, quia fructus accipit, ut suos non ui mutui, sed ui reseruationis in concessione possessionis, quæ reseruatio intelligitur à lege facta in feudo, in recognitionem domi-

Host. in summade vsuris. §. 8

ni directi. Ex quo sequitur, quod Sylueſter ſequutus Card. Zab. & alios, immerito reprehendit Summam Angelicam dicentem, quod hoc etiam intelligitur in feudo libero, & non oneroſo, nam ipſi uolunt, quod fructus pignoris percipi poſſint ſolum in feudo titulo oneroſo, quia ſi dominus percipit fructus, feudatarius non grauatur, quia eſt liber à ſeruitio; ſed ut diximus non poteſt directus dominus hac ratione excuſari ab uſura, quia ſi feudatarius mallet ſeruire, ut fructus computentur in ſortem, dominus non tenetur hoc acceptare, ergo quo feudum eſt liberius, & minus oneroſum, eo magis dominus poteſt accipere fructus pignoris. Sequitur etiam, quod ceſſante in feudo dicta ratione, non poteſt directus dominus accipere fructus pignoris, ceſſat autem primo ſi expreſſe renunciet dictæ conditioni, ſeu reſeruationi à lege in fauorem ſuum præſuppoſitæ. Secundo, ſi conceſsio feudi non eſt gratuita, ſaltem ex parte, nam licet lex citata dicat, quod non datur pretextu pecuniæ, ſed amore, ibidem etiam dicit Gloſa, quod hodie multa feuda acquiruntur pretextu pecuniæ, quia ſi datum eſſet, uel daretur fere æquiualēs, non acciperet illos, ut ſuos ui cōceſſionis, & reſeruationis, ſed ut feudatarij, ui mutui. Sequitur tertio, contra multos quoad hoc eſſe differentiam inter feudum, & emphyteuſim, nam pro re emphyteutica datur communiter aliquid in introitu, & etiam annua penſio, & conceditur ad meliorandum in utilitatem Eccleſiæ, & conſequenter non eſt gratuita conceſſio, ut poſſit intelligi in dicto caſu reſeruatio fructuū, niſi ab Apoſtolica Sede declaretur, & ſtatuatur, ſub intelligi, quatenus non eſt libera, ſed conditionata conceſsio, licet uenditioni aliquo modo æquipolleat Concludamus igitur, quod in dicto caſu dominus percipit fructus pignoris, ut ſuos, & feudatarius eſt interim liber à ſeruitio, nec ob id amittit dominium utile, ſeu uſum fructum rei feudalis, quia licet non habeat illum quo ad actum, durante tempore impignorationis, habet tamen, quo ad habitum, dominus uero habet interim quo ad actum, cum obligatione reſtituendi uaſallo tempore extinctionis debiti.

Quid

Quid sit Societas, Quot Societatum genera, Qua ratione ex pecunia in societatem tradita possit percipi lucrum. De conditionibus requisitis ad iustam societatem cum multis exemplis.

Cap. IX.

SOcietas est conuentio plurium suam pecuniam, aut animalia, industriam, uel laborem conferentium ad lucrandum, & fit multipliciter, sed omnes ad duo præcipua genera reducũtur, nam in quibusdam societatibus ponitur pecunia, & in alijs animalia, & utrunque societatis genus ratione rei in societatem positæ tripliciter subdiuiditur, nam uel unus ponit solum pecuniam, & alter solum industriam, uel unus ponit pecuniam, & industriam, cum alter solam pecuniam posuerit, uel uterq; ponit pecuniam, & industriam, & quocumque modo fiat, adhuc multipliciter potest contingere, secundum quod socij æqualiter, uel inæqualiter ad societatem concurrunt, & unus plus, aut minus, aut tantundem in societatem confert, & secundum diuersas conditiones, & pacta quæ societatibus apponuntur. Societatum genera.

Qua autem ratione ex pecunia alteri ad negociandum in societatem tradita possit percipi lucrum, cum nullum lucrum ex mutuata pecunia sperari possit, S.Tho. communiter sequutus sic ostendit, dicens, quod ille, qui mutuat pecuniã trãsfert dominium pecuniæ in eum cui mutuat, unde ille cui pecunia mutuatur sub suo periculo tenet eam, & tenetur eam integre restituere, ob quam causam ille, qui mutuauit non debet amplius exigere, sed ille, qui committit pecuniam suam, uel mercatori, uel artifici, per modum cuiusdam societatis, non transfert dominium pecuniæ suæ in illum, sed remanet eius, ita quod cum periculo ipsius mercator ea negociatur, vel artifex operatur, & ideo licite potest partem lucri inde prouenientis expetere, tanquam de re sua. Verum ista ratio indiget explicatione, sic enim nude sumpta fauet usuris, nam tota ratio ob quam usura probatur essentialiter mala est, quia usus pecuniæ consistit in ipsius distractione, & non potest concedi illius usus quin etiam concedatur dominium, unde uelle ultra pecuniam aliquod lucrum pro illius usu, est uendere eandem rem bis, uel uẽdere id quod nõ est, quod est cõtra iustitiam, ut docet S.Th. quæ ratio ruit per id quod subiungit, quod S.Th.2.2. q.78. ar.2 ad. 5. S.Th.ibid ar.1.

quod. f. ille, qui dat suam pecuniam mercatori in societatem nõ transfert dominium suæ pecuniæ in illum, sed remanet eius, nã si potest separari usus pecuniæ ab illius dominio, poterit seorsum concedi, & pro illo lucrum sperari. Sed cum fundamentum illud contra usurariam prauitatem sit firmum, & indubitatum, dicendum est, quod tradens pecuniam in societatem transfert illius dominium, quia non potest aliter illius usus ad negociandum concedi, unde mercator habet ius illam alienandi, & distrahendi, etiam suo nomine, & etiam in propriam utilitatem, ut socius. Melius igitur cum Conrado dicimus, quod pecunia duobus modis tradi potest. Primo sic, quod tradens transferat eam in alium, cum eius abdicatione, ita quod tradens exuat se dominio eius, & desinat esse eius dominus, & solus alius sit eius dominus, quo modo traditur in mutuo, & sic non licet aliquid de ea sperare, quia lucrum speraretur de re aliena. 2. sic quod tradens transferat illius dominium sine eius abdicatione, ita ut adhuc remaneat illius dominus, & illũ cui pecuniam dedit, eius condominum faciat, pro tempore societatis, & de illa sic alteri tradita licet lucrum sperare cum socio tanquam de re sua. Et si obijciatur, quod si tempore societatis perierit pecunia, socius qui solas operas posuit tenebitur ad partem illius damni, cum fuerit eius condominus, & tamen tota perit ponenti, ergo non fuit translatum illius dominium. Respondetur Socium non teneri, & nihilominus fuisse eius condominum, nam factus est condominus non simpliciter, & absolute, sed in ordine ad societatem (& ita non potest ad libitum de illa disponere) & pro tempore societatis, & hoc non de per se, & immediate, sed concomitanter, quia non potest aliter eius usus, & interusorium concedi, (est autem interusorium ius percipiendi fructum uel utilitatem natam prouenire de pecunia negociationi exposita) amisso autem capitali tempore societatis ante illius terminum, terminata, & finita est societas, per illius amisionem, cum fine illo non possit durare, & qui pecuniam posuit non teneatur aliam ponere, & consequenter, qui operas posuit definit esse illius condominus, & tũc idem prorsus seruatur, ac si societas finita esset tempore conuento, nam si pecunia fuisset amissa in termino conuento societatis, tota perijsset ponenti, & socius suas amisisset operas, & non teneretur de amisione capitalis pecuniæ.

Conr. de contrac. q. 95.

De condi tionibus iustæ so cietatis.

Vt societas sit iusta, tria requiruntur. Primum, ut negociatio sit licita. Secundum, ut pecunia, uel res alia in societatem po-

posita subiaceat periculo eam conferentis, ut si pereat, tota illi pereat, & recipiens non teneatur nisi de lata, & leui culpa, cũ enim societas fiat in fauorem, & utilitatem utriusque, non tenetur de leuissima, & multo minus de casu fortuito. Tertium, ut in omnibus prudentis iudicio seruetur æqualitas, & pro quantitate partium collatarum, diuidatur lucrum. Sed aliquando contrahitur societas cum quibusdam conditionibus, & pactis, quę uel sunt contra naturam societatis, & faciunt contractum alterius potius speciei, ut conductionis, & locationis; uel non sunt contra naturam, sed præter, ut quod capitale non pereat ponenti, quod ponentes æqualia, fructus in æqualiter percipiant, quod fructibus existentibus incertis, dentur alteri certi, & determinati, nec propterea debet statim condemnari societas, uel huiusmodi contractus, sed uidendum est, an dum alter grauatur in uno, releuetur in alio, adeo ut seruetur æqualitas, ea enim seruata, contractus ex se est iustus (nisi ratione prohibitionis propter fraudes, quæ communiter in eo fiunt, sit illicitus) si non seruetur, est iniustus, & censetur usura nomine societatis palliata.

De assecuratione capitalis, & certæ partis fructuum.

Magna inter Doctores fuit hucusque controuersia an socius possit alterius capitale, iusto pretio assecurare, similiter, & certam quantitatem fructuum, omnes quidem conueniunt, quod isti duo contractus assecurationis capitalis, & fructuum possũt fieri cum alio, qui non sit socius, sed an possint etiam fieri cum socio, Sotus negauit, & hanc rationem differentiæ assignauit, nam cum ego uni trado pecuniam in societatem, & cum altero paciscor de assecuratione, neutri mutuo, non illi cui trado, quia si perierit non tenetur mihi restituere, & propterea nõ transfero in illum dominium; non alteri, quia licet teneatur mihi restituere meam pecuniam perditam, illam tamen non recepit, at quando ambo in eandem personam concurrunt. s. quod ille idem cui trado teneatur mihi restituere in casu perditionis, ex istis duobus oritur ratio mutui, quæ non oritur si fiat tantum contractus de quantitate lucri, quia per hoc non transfero dominium, nam si pecunia perit mihi perit. Ad hanc rationem Soti respondet Nauarrus, quod per assecurationem capitalis, & fructuum à Socio factam non oritur ratio mutui, nam ille, qui fuit assecuratus ad huc est socius, & illius pecuniæ cõdominus, & qui assecurauit non propterea potest de illa pecunia ad libitum disponere, sed tenetur cum illa negociari iuxta contractã societatẽ, & ad id potest ab altero cogi, & nisi fecerit, ille suam pecu-

pecuniam repetere poteſt. Caietanus conceſsit illos tres contractus poſſe cum eodem fieri, ſed non eodem tempore, primo debet fieri contractus ſocietatis, & alio tempore poſtea fieri poterunt alij duo contractus, nam ſi à principio fierent non cenſerentur liberi, ſed in fraudem uſurarum. Nauarrus tenet hos tres contractus poſſe cum eodem fieri, & eodem tempore, & non eſſe neceſſarium, quod ſint formaliter diſtincti, & expreſsi, ſed ſatis eſſe, quod tacite, uirtualiter, & æquialenter fiant. Et probat primo, quia ſecundum omnes, poſſunt fieri, cum diuerſis hominibus, ergo poterunt etiam fieri cum eodem, ceſſante omni fraude, nam ſi quid obſtaret eſſet ratio Soti, ſed oſtenſum eſt non propterea transferri omnino dominium, nec conſequenter conſurgere rationem mutui. Probat 2. ex cap. Per ueſtras de donat. inter uir. & uxor. nam ibi iubet Papa, ut marito uergente ad inopiam, dos deponatur apud aliquem mercatorem, ut de parte honeſti lucri, onera matrimonij ſuſtentet, ubi Papæ intentio fuit, ut dos ſalua apud mercatorem, & cum lucro remaneret, nam ob hoc iuſsit illam à marito auferri, & dari mercatori. Et omnino reijciendus eſt ille ſenſus, quem huic capitulo dant Io. And. & alij, quod ſcilicet hoc in fauorem Eccleſiarum, uiduarum, & pupillorum ſtatutum ſit, nam ſi eſt uſura nullo modo illis licet, & ſi illis licet, non eſt uſura, & licebit etiam alijs, Nauarrus interpretatur, ut procedat, & intelligatur, quod dos detur mercatori in ſocietatem cum his duobus contractibus aſſecurationis. Sed ex hoc capitulo non habetur horum trium contractuum confirmatio, ut putat Nau. Sed Papa hoc ſolum iubet, quod uergente marito ad inopiam, dos detur mercatori in ſocietatem, ut aliquod inde habeatur lucrum, quia ſunt multi mercatores de quibus nullum fere eſt periculum, quod deficiant, & apud illos dos erit ſecurior, quam apud maritum, qui ad inopiam deuenit.

Sed hæc controuerſia iam ſublata eſt per conſtitutionem Deteſtabilis. Sixti V. in qua damnantur, & reprobantur illæ ſocietates, in quibus fiunt cum ſocio illi duo contractus aſſecurationis capitalis, & certæ quantitatis fructuum, cuius uerba ſunt.

Bullæ Sixti V. de ſocietatibus.

Deteſtabilis auaritiæ, &c. Damnamus, & reprobamus omnes, & quoſcumq; contractus, conuentiones, pactiones poſthac ineundos, ſeu ineundas, per quos, ſeu quas cauebitur perſonis pecunias, animalia, aut quaslibet alias res, ſocietatis nomine tradentibus, ut etiam ſi fortuito

tuito casu quãlibet iacturã, dãnũ, aut amissionẽ sequi cõtingat, sors ipsa, seu capitale sẽper saluũ sit, & integrũ à socio recipiente restituatur, sine ut de certa quãtitate, vel sũma in singulos annos, aut menses durãte societate respõdeatur, statuimusq; hmõi contractus, conuentiones, & pactiones usurarios, & illicitos post hac censeri deberi, atq; in posterũ non licere ijs, qui pecunias, uel animalia, aut alias res in societatẽ tradẽt de certo lucro, ut præfertur percipiendo inter se pacisci, & cõcordare, neq; etiã sine ad certũ, sine ad incertũ lucrũ conuenerint, socios, qui ea recipiẽt ad sortẽ, seu capitale saluũ, & integrũ, ubi illud casu fortuito perierit, uel amissum erit, reddendum, quouis pacto, aut promissione sibi obligare: ac ne de cætero societates ineãtur sub huiusmodi pactis, & cõditionibus, quæ usurariã prauitatẽ sapiunt districte interdicimus, & prohibemus. Sed potius cuncti non uerint societates huiusmodi, cũ in posterũ unus pecuniã, animalia, aut res alias, & bona; alter uero operã, uel industriã cõfert, purè, sincerè, & bona fide, sicut decet, iustis, & æquis cõditionibus, & pactis secũdũ iuris dispositionẽ, ac sine ulla prorsus fraude, palliatione, aut usurariæ prauitatis labe, aut suspicione ineũdas esse, ita ut nõ ad certã summã, aut quãtitatẽ ab omni periculo, & dãno, ut præfertur immunẽ lucri noĩe persoluẽdã, neq; ad capitale si casu fortuito perit, restituẽdũ, socius accipiẽs teneatur. Si uero finita societate ipsũ capitale extat, ei qui illud in societatẽ cõtulerit restituatur, nisi socio recipiẽti fuerit cõmunicatũ, aut aliter inter ipsos cõtrahẽtes super eo legitime cõuẽtũ sit. Ac præterea ijdẽ cõtrahẽtes fructus, expẽsas, & dãna in cõe cõferãt, & pro ut æquũ, & iustũ fuerit, sibi cõcent, atq; diuidãt. Decernẽtes si qui cõtractus, cõuẽtiones, & pactiones in futurũ cõtra nostrã hmõi prohibitionẽ de facto initi fuerint, nullã exeis tãquã per hãc eandẽ cõstitutionẽ nostrã dãnatis, et reprobatis, etiã si iuro, aut in forma Cam. Apostol. uel alias quõlibet roborati fuerint obligationẽ ciuilẽ, aut naturalẽ oriri, nullãq; actionẽ realẽ, aut personalẽ, nec iudicis officiũ, neq; aliud quodcũq; ius cuiquã cõpetere, neq; quo ad sortẽ, seu capitale integrũ recuperãdũ, q̃ casu fortuito perierit, aut amissũ erit, neq; quo ad certas sũmas, et quãtitates in singulos annos, aut mẽses lucrisocialis noĩe promissos. Si q uero in posterũ sub prædictis cõditionibus, et pactis cõtrahere temere psũpserint, aut pretextu similiũ cõtractuũ cõuentionũ, et pactionũ societatis noĩe initorũ, q̃ huc usq; durãt, ad exactionem dictæ sortis, seu capitalis, sine illius pretij, et ualoris, postquã illud in toto, uel in parte casu fortuito perierit, uel amissũ sit, aut certæ sũmæ, uel quãtitatis annuæ, aut mẽsiruæ sibi promissæ in futurũ procedere ausi fuerint, eos uniuersos, & singulos in pœnas cõtra manifestos usurarios, & fœneratores à Sacris canonibus, & cõciliis generalibus latas, & promulgatas eo ipso incurrere, et cõtra illos uti manifestos usurarios, et fœneratores uia iuris aliisq; oportunis remediis procedi posse, & debere, sicq; ab omnibus censeri, & ita quo ad præmissa uniuersa, & singula per quoscumq; iudices, &c.

Qu od capitale nõ sit saluũ, nec certa pars lucri.

Re-

Reiectis igitur à societatibus his duobus assecurationis con tractibus, seu pactis, res in societatem posita periculo eam con ferentis subiacere debet, si casu fortuito, uel leuissima socij cul pa perierit, & lucrum, & damnum debet esse cõmune, sed quia non omnes æqualiter in societatem conueniunt, diuersæ fiunt conuentiones, tam quo ad onera, quam quo ad diuisionem lu cri, & ut societas sit iusta, omnibus computatis, prudentis iudi cio debet seruari æqualitas, ut qui æqualiter cõferunt, æquali ter conueniant ad lucrũ, ad expẽsas, & dãnũ, & qui inęqualiter, in æqualiter etiã iuxta proportionẽ conueniant, Ei autem, qui plus contulit, uel cùm æqualiter contulerit, aliquod onus quo grauatur imponitur, dupliciter compẽsatio fieri potest, uel per hoc, quod maior quantitas lucri, ei assignatur, uel quia cũ ipse posuerit solas operas, alterius capitale cum lucro est diuiden dum. Ex quo fit, ut quacumq; societate proposita, ad iudican dum de illius iustitia, non est solum uidendum, quid, & quan tum socij conferant, & quod diuidatur lucrum iuxta propor tionem eorum, quæ posuerunt, sed etiam examinandæ sunt sin gulæ conuentiones, & pacta, quibus alter grauatur, & uidendũ est an qui grauatur in uno, satis releuetur in alio. Ad cogno scendum autem quantum ualeant operæ positæ, resoluenda est societas ad contractum conductionis earundem operarum, & uidendum quantum pro eis deberetur si illa, uel similis perso na ad illam negociationem locaret suas operas, & si præter uic tum ei deberentur centum aurei, sic debet illa persona in so cietatem accipi, ut ex illa habeat uictum, & speret non solum lu crum centum aureorum, sed maius, adeo quod si uellet vende re illud lucrum incertum ueri similiter expectatum pro illo in ueniret centum aureos, nam si locaret suas operas earum pre tium centum aureorum esset certum, lucrum autem ex societa te est incertum, & multis periculis expositum, ob quam cau sam debet ex societate plus expectare.

Exempla societatũ.

Sed ut hæc exemplis adhuc clariora fiant. Sit trium socie tas primus posuit mille aureos, Secundus potuit laborem suæ personæ mille aureis æstimatum, tertius posuit suam industriã quingentis æstimatam, lucrum fuit quingentorum aureorum, ut ista societas sit iusta hoc lucrum sic debet diuidi, primus ac ceptis mille aureis capitalis ab eo positis, habebit ducentos au reos fructuum, secundus habebit alios ducentos, quia eius la bor correspondet illis mille aureis, tertius habebit centum; sed hoc non sufficit, ut sit simpliciter iusta, nam uidendum etiam

est

est quomodo singuli cõcurrerint ad expẽsas societatis, si æqualiter, fuit iniusta, si pro rata, fuit iusta. Sed ponamus in dicto casu, quod in fine societatis solum capitale remanserit, & nullũ fuerit lucrum, posset enim alicui uideri, quod hoc casu sit diuidendum capitale, quia nõ uidetur iustum, quod primus habeat saluum suum capitale, & alij duo sua omnino amittant capitalia, quæ fuerunt eorum operæ quas perdiderunt. Ad quod respondetur, quod primus accipiet suos mille aureos, quos posuit, & alij duo nihil habebunt, sed suas operas amittent, nam operæ correspondent capitali pecuniæ, uel eius parti, & tanti ualent quatenus substant huic periculo, alias enim minus ualerent, ut patet si locarentur; earum enim merces conuenta esset minor, quam lucrum speratum ex societate, At si operæ essent tanti ualoris, quod etiam considerato hoc periculo, quod nullum ex eis posset sequi lucrum, ad huc pluris ualerent, quam alterius pecunia, iuxta proportionem diuidendum esset illius capitale, nõ solum quando non sequitur lucrum, sed etiam quando sequitur, nam diuisio capitalis non sumitur ex hoc, quod nullum fuit lucrum, sed ex hoc, quod operæ positæ pluris ualent, quam capitale pecuniæ, & ut seruetur iustitia, uel diuidendum est in fine capitale, uel conueniendum est, quod ille, qui operas posuit pluris estimatas, pro compensatione plus habeat de lucro uerisimiliter sperato.

Ponamus adhuc in dicta societate, quod capitale pecuniæ fuerit perditum in principio, uel medio societatis, nam uideri tunc posset alicui, quod illi, qui operas posuerunt teneãtur pro rata ad damnum, hac saltem ratione, quia reliquo tempore societatis non exhibebunt suas operas, & supponimus modo perditum esse casu fortuito sine eorum culpa; nam loquimur de obligatione, quæ oritur ex ui societatis, & non ex culpa Et duæ sunt sententiæ quas citat Sylu. prima est, quod si capitale perit ante operas exhibitas damnum debet esse commune, si post aliquas, debet esse aliqualiter commune, si post omnes, est proprium ponentis. Secunda est Baldi, quod siue perdatur ante operas, siue post, totum est proprium ponentis, & S. Ber. dicit, quod si capitale est pro parte securum, ibi pro parte est mutuũ, & consequenter totus contractus est uitiatus. Et utraq; sententia potest sustineri, & iuxta utramq; possunt fieri pacta, quæ si nulla fuerint standum erit consuetudini loci. Prima quidem sententia est æquissima, non ut sic capitale pro parte sit securũ, quia si periret post omnes operas, totum periret ponenti; sed

Syl. V. societas q. 6.

quia

quia ille, qui operas posuit remanet liber ab operibus quas aliàs exhibere debuisset. Secunda de iure est uerior, & in conscientia etiam est secura, nam qui ponit operas pro toto tempore societatis illas ponere tenetur, amisso autem capitali soluitur societas, & operæ sine pecunia exerceri non possunt, & cõsequenter ui societatis remanet liber, ut sic operæ, & industriæ correspondeant interusorio pecuniæ, & tandiu sint ponendæ, & duret societas quamdiu interusorium manet.

De societatibus animaliũ.

Maior difficultas est in cognoscenda iustitia societatum in quibus traduntur animalia, tum quia Doctores, & Confessarij non ita facile possunt cognoscere iustam mercedem operarum rusticorum expensas, quæ fiunt, & quantum ualeat expectatio fructuum tot specierum animalium, tum etiam, quia contractus, qui de illis fiunt, ut plurimum non sunt puri, sed ratione conuentionum, & pactuum sunt mixti, aliquando enim sunt locationis animalium, aliquando conductionis operarum, aliquando societatis, & aliquando partim societatis, & partim conductionis, & locationis;, & à contrahentibus debent scire grauamina, quæ consistunt in facto, & de illis postea, ut eis narrantur, & exponuntur quoad factum, iudicare quid iuris. Et tot fraudes in his maxime contractibus committuntur, ut in eis non habeant locum illa duo signa iustæ societatis, non primum scilicet uidere an ille modus contrahendi societatem sit consuetus, & communis in illa patria, nam rustici tanquam pauperes necessitate coacti subeũt quodcumq; onus. Non secundum. s. uidere an talem contractum, cum talibus pactis ineant, non solum necessitate expressi, sed etiam alij non ita indigentes; nam rustici non indigentes, cum nõ sint diuites, coguntur sæpe subire contractus oneroſos, uel ad damnum aliquod euitandum, uel quia iudicant eis magis expedire subire illud onus, quam omnino cessare à lucro. Sed de societatibus, & locatione operarum diximus superius, de locatione autem animalium potest esse hæc regula. s. uidere an commoditates, & fructus quos percipit rusticus ex animalibus sint tanti ualoris, quod illis his quatuor satisfacere possit. Primo expensis quas facere debet in pascendo illa. Secundo, expensis necessarijs pro illorum custodia ne damnificentur à bestijs. Tertio, ut habeat iustam mercedem suorum laborum. Quarto, ut his omnibus deductis tantum superfit, quod possit soluere locatori pensionem conuentam; quod si rusticus subiit aliquod onus præter naturam locationis debebit. Quinto, ex fructibus

iustum

iustum illius pretium percipere, his omnibus concurrentibus, animalium locatio erit iusta, quia æqua est utriusque conditio, sin minus, iniusta, quia melior est conditio locatoris, quod generaliter pro certissima regula habendum est, ne scilicet alter grauetur.

Et ut de his etiam aliquod exemplum adducamus, quidam habet certam quantitatem ouium quas ex uno loco in aliū mittere oportet propter pascua, quæ etiam emenda sunt, & in earum transitu, tā eundo, quā redeundo pro qualibet earū solutē dæ sunt gabellæ, & illas dat in societatem pastori ad quinquennium, cum pacto, quod pastor faciat omnes expēsas, & singulis annis diuidantur omnes fructus lacticiniorum, & lanæ, & in fine societatis diuidantur omnes oues etiam positæ in societatem, & pastor illarum omnium medietatem habeat: ad iudicandum de iustitia huius societatis, uidendum est quantæ sint expensæ quas debet facere pastor, pro quarum compensatione ei datur medietas ouium positarum, quæ erunt in fine societatis, si ista medietas ouium est iusta compensatio expensarum, quæ debuissent esse cōmunes, societas erit licita; sin minus, qui posuit oues debet etiā ultra medietatem ouiū positarū aliquid dare pro expensis. Aliud exemplum sit Petrus dat Ioanni in societatē 30. oues æstimatas 20. aureis, cum pacto, ꝙ de primis earum fructibus ipse habeat decem aureos, quod est pretium medietatis ouium positarum, & postea capitale, lucrum, & damnū, sit commune; Petrus licite potest ex primis fructibus accipere medietatē pretij, quia perinde est ac si ei illud mutuasset, vt ipse etiā poneret in societatē quindecim oues, sed ista societas adhuc est iniusta per hoc, quod non datur Ioanni nisi medietas lucri, nā cum Petrus exprimis fructibus acceperit medietatē pretij, perinde est ac si Petrus in societatē posuerit quindecim oues, & Ioannes alias quindecim, sed Ioannes ultra oues, ponit etiā suas operas, & Petrus solas oues, ob quā causā Ioannes debet habere maiorē partē lucri. At si in eodē exēplo pactū fit, ꝙ de primis fructibus Petrus habeat integrū pretiū, Conr. dicit hoc pactū duplici uia posse saluari (nude.n. sumptū constat esse iniquū). Prima per assecurationem capitalis assignato Ioanni pretio assecurationis in fructibus percipiendis, sed modo per dictam Bullam Sixti V. non potest in societatibus fieri assecuratio capitalis. Secunda si Petrus promittit casu, ꝙ oues perierint sine culpa Ioannis, earum pretium restituere. Sed adhuc dicimus hoc pactum esse illicitum, nam si Petrus exprimis Conr. q. 89. casu 6.

fructibus accipit integrum pretium, perinde est ac si uendidisset illas omnes oues Ioãni, & accepto earum integro pretio, ex ouibus Ioannis, & ex eius operibus lucrum uellet, quod si dicatur societatem nihilominus remanere, quia Petrus à principio ex primis fructibus recipit integrum pretium, perinde est, ac si ex societate extraheret 30. oues capitalis, quod posuit, & desineret esse socius. Si in eodem exemplo pactum sit, quod illæ omnes oues uiuæ conseruentur per restaurationem mortuarum ex fætibus; dicimus esse iniustum, quia si sine Ioannis culpa moriuntur, debent perire Petro, & uigore dictæ bullæ non potest saluari capitale per uiam assecurationis.

Solet etiam societas hoc modo iniri, Petrus dat Ioanni in societatem 30. oues æstimatas 20. aureis, cum pacto, quod in fine societatis diuidãtur omnes fructus æquis portionibus, & capitale restituatur Petro, quod si capitale perierit, uel fuerit deterioratum Ioannes sentiat medietatem damni. Ista societas est illicita, quia Petrus uult saltem medietatem capitalis saluam, & modo uigore dictæ Bullæ non potest iustificari etiam per uiam assecurationis, dato Ioanni iusto illius pretio. Potest etiam fieri contractus locationis animalium, de quo sit hoc exemplum; Petrus locat Ioanni duos boues æstimatos uiginti aureis pro quibus deberentur duodecim sextaria frumẽti, sed uult sibi dari solum octo, cum pacto, quod Ioannes stet ad periculum tertiæ partis bouum. Iste contractus est locationis uigore cuius boues debẽt perire Petro si sine Ioannis culpa perierint, sed posset saluari per uiam assecurationis, si illa remissio debitæ pensionis est iustum assecurationis pretium. Verum obstare uidetur dicta Bulla, quæ in contractu societatis prohibet assecurationem capitalis. Ad quod dici posset, quod iste non est contractus societatis, sed locationis, & à diuersis non fit illatio, non enim prohibetur per illam Bullam, quęcumque assecuratio capitalis, nec etiam in societate, quia potest assecurari ab alio, qui non sit socius. Et campsores duplici eis assignata prouisione pecuniam eis ad cambiendum traditam cambiunt, & assecurant, quod non est per dictam Bullam prohibitum, quia in isto casu campsor non est socius, sed minister. Sed istæ animalium locationes ad longum tempus, cum eorum asse-

assecuratione, præter naturam locationis, sunt potius societates in quibus lucrum incertum, & capitale per uiam assecurationis certum, & securum redditur, & propterea licet locationis nomine colorentur, assecuratio capitalis uigore d. Bullæ censetur prohibita.

De societatibus officiorum. Cap: X.

CVm Romæ societates officiorum sint admodum frequentes, & in illis etiam si non seruentur debitæ circunstantiæ, committatur usura, non erit inutile aliquid de illis hoc loco tractare; & ut intelligatur quomodo fiant, & quæ fuerit earum origo, notandum est, quod in Romana Curia multa existunt officia, quæ in rei ueritate fructificant, & certo pretio à Summo Pontefice uendi solent, sed quia sunt maximi ualoris, ut Camerariatus, qui ualet ad septuaginta millia ducatorum, Clericatus cameræ ad quadraginta millia, Notariatus cameræ ad decem millia, &c. sæpè unus solus non potest integrum officium emere: ob hanc fortè causam Summus Pontifex concessit his, qui officium aliquod uellent emere, ut socios asciscant, qui partem pretij exponant, & partem fructuum lucrentur, ita tamen, ut officium tanquam indiuisibile sit in uno solo, qui & officialis dicitur, alij uerò respectu fructuum sint, & dicantur socij; & licet hæc fuerit harum societatum origo, & causa, possunt tamen etiam fieri, & fiunt empto officio, & quocumque tempore; imo non solum officiales, sed etiam alij pecunia indigentes, qui nullum officium habent, uia indirecta hos societatis contractus ineunt; accedunt enim ad aliquem, qui officium habet, ab eoque petunt, ut pro eis centum (exempligratia) ducatos ad societatem accipiat, & inuento, qui pecuniam ad societatem tradat, fiunt duo contractus, alter societatis inter officialem, & socium tradentem pecuniam, alter inter eum pro quo accepta est pecunia, & officialem, quo ille officialis beneficium recognoscens confitetur pecuniam pro se acceptam esse, & se illum indemnem seruare obligat, ob quam etiam causam ei dat fideiussores, quod etiam in eodem contractu fit. Hæc autem officia uacant per officialium mortem, & amisso capitali ad Pontificem redeunt, nisi officialis uendiderit, uel resignauerit in manibus Datarij. Et quemadmodum Pontifex per of-

De illarũ origine, & quomodo fiant.

ficialis mortem lucratur officium, ita etiam officialis per socij mortem lucratur pecuniam in societatem traditam, dummodo socius, & ille tertius ad cuius uitam inter aliquos contractæ fuerunt societates, non moriatur morte uiolenta, & per quindecim dies ante mortem, modo quo infra dicitur, societatis solutionem non denunciauerit. At si ab alio tertio pecunia in societatem accepta fuerit, officiali tantum commodante officio, ille, & non officialis pecuniam illam per socij mortem lucrabitur. Et per officialis mortem soluuntur quidem omnes societates, quæ sunt super illo officio, socij tamen non perdunt suum capitale; si enim non existunt officialis bona quibus socijs satisfiat, eius prædes illis satisfacere tenentur. Fiunt autem istæ societates communiter ad sex menses, & deinde ad beneplacitum, & si pro sex primis mensibus accepti fuerunt fructus anticipati, societates dissolui non possunt, nisi illis elapsis; at si fructus anticipati percepti non fuerint, quocumque tempore societates dirimi poterunt; ille tamen qui vult societatem dissoluere, tenetur alteri per quindecim dies ante societatis solutionem intimare, & ad tollendas fraudes intimationem in actis reproducere, intra quos pecunia subiacet amissionis periculo, ob quod periculum illis diebus percipiuntur societatis fructus, quibus elapsis pecunia tradita non subest amplius amissionis periculo, & societas perfectè soluta intelligitur, hæc est quantum intelligere potui harum societatum practica.

Quæ officiorum societates si debitæ conditiones seruentur, licitæ sunt, & non vsurariæ, ut quidam falso existimant, quibus hoc solum sufficere deberet, has societates quotidiè fieri in Summi Pontificis conspectu, qui tantum abest, quod illas reprobauerit, ut potius confirmauerit, dum illis conditiones quasdam apposuit, & commissiones ad tollendas difficultates, & lites, quæ ex illis oriuntur terminandas, signauerit, & signet. Sed ut etiam eis harum societatum rationem reddam, dico licitas esse; quia socius pecunia in societatem tradita, emit partem fructuum illius officij, modo, & conditionibus expositis. Nec obstat, quod multi pecuniam ad societatem accipiunt, qui nullum officium habent, quia eis ab officiali accomodatur officium. Quemadmodum enim potest quis uendere suam domum, uel super eam censum fundare, & se indemnem seruare, ut amico pecuniam accomodet, ita etiam officialis potest uen-

vendere fructus sui officij, ut eodem modo amico subueniat. Quod autem hic difficultatem facere uidetur, hoc est; quia mortuo officiali, & amisso officio, socius capitale suum non perdit, sed ei redditur ex bonis hæreditatis, uel à fideiussoribus, in cæteris enim omnibus societatibus ea firmissima lex ad earum iustitiam constituitur, vt capitale subsset periculo ponentis, ita ut si amittatur, socius non possit illud repetere, aliàs non societas, sed mutuum, & usura esset. Et modò per Bullam Detestabilis Sixti V. in societatibus non potest à socio assecurari capitale, uel certa pars fructuum: hic autem capitale est securum cum certa quantitate fructuum. Quod autem harum societatum capitale pereat, ex eo patet, quia illa pecunia ad societatem data, posita est super officio tanquam officij fructuum prætium, ergo amisso officio, illa quoque amittitur, quemadmodum amissis mercibus, amittuntur etiam sociorum pecuniæ, quibus emptæ sunt. Quo tamen non obstante dicimus has societates debitis conditionibus seruatis licitas esse, & Bullam Sixti V. non loqui de his societatibus, sed de illis in quibus socij conferunt pecuniam, uel animalia, & industriam ad lucrum; istæ autem societates sunt potius emptiones partis fructuum officiorum, sicut, & census fructuum rerum, sed quia ista officia non sunt perpetua sicut res super quibus fundantur census, ideo debuerunt habere aliàs conditiones. Et si per mortem officialis, uel per priuationem, socius amitteret suum capitale nullus uellet hos societatis contractus inire; propterea concessum fuit, quod in dicto casu capitale socij non pereat, in quo officialis uidetur grauari, quia ipso mortuo, uel suo officio priuato reddendum est socio capitale; sed ex altera parte additur socio aliud grauamen compensans, quod ratione societatis subire non deberet, quemadmodum, nec in alijs societatibus subit, ut nimirum per eius mortem admodum expositum, capitale non transeat ad hæredes, sed amittatur, & sit officialis, & ita in hoc contractu interuenit quædam sors in morte officialis, & socii consistens; quæ, quia uterque æqualiter grauatur, reprehendenda non est.

De conditionibus.

Sed transeamus nunc ad conditiones istis societatibus requisitas, quarum prima est, ut societas sit super officio verè existente, empto, uel emendo, aliàs enim uenderentur, & emerentur fructus officii non existentis, & sic esset usura nomine societatis palliata.

Secunda est, ut non exigantur fructus plus iusto, quantum autem possit exigi, si non sit aliqua Pontificis taxatio, inspiciendum est; quid communiter fiat, & natura rei ferat, quæ certè requirit, ut socius non recipiat plusquam officialis, & communiter recipiuntur undecim, aut duodecim pro centenario: at si officium super quo est instituta societas, ut plurimum, & ad summum non redderet nisi decem pro centum, socius non posset plus accipere, aliàs esset usura. Tertia est, si officium ex parte officialis requirit aliquem laborem, ne socius nisi, & ipse laborem ponat, tot fructus percipiat, quot officialis, quia cætera non sunt paria. Quarta est, ut officialis non admittat ad societatem ultra ualorem sui officij, nec socius aliter potest societatem inire, aliàs enim societas, quæ supra officij ualorem adderetur, esset usuraria, quia esset ficta societas, & ficta emptio, & uenditio; in quo certè multi labuntur, & ad has satis frequētes & palliatas usuras euitandas Leo. x. in bulla super hoc edita, statuit, ut officiali remaneat saltem tertia pars officij non grauata, & Paulus quartus decreuit, ut super aliquo officio non admittatur societas nisi infra dimidium ualoris officij, & quamuis dicant Pium quartum id reuocasse, dicitur etiam ab eodē Pio quarto statutum esse, ut ad requisitionem societatem contrahentis, teneatur officialis in societatis contractu exprimere societates, quibus officium est grauatum, & nisi fideliter expræsserit sit ipso iure suo officio priuatus. Quinta est, ut in societatis contractu non apponantur conditiones illicitæ, quibus alter grauetur, ob quam causam Leo. x. instituit, ut istæ societates fierent mediante signatura Papæ, quod à Paulo iiij. renouatum fuit, & decretum, ut in supplicatione substantia rei explicetur, ut discerni possit an societas licita, uel illicita sit. Sed modo fiunt sine signatura. Illud postremò notandum est, quod soluta societate, nō possunt amplius percipi societatis fructus, & ratio est clara, quia non est amplius societas, cuius nomine percipiantur; soluuntur autem societatēs per mortem officialis, uel socij, uel illius tertij ad cuius uitam contractæ fuerunt, & per officii priuationem, uenditionem, uel resignationem, & etiam si sponte ab altero, ut dicitur, per diffidatam soluantur; ad quod est necessarium, ut per quindecim dies ante, alteri societatis solutionem intimet, ut superius dixi. Quod si officialis, uel ille tertius, cui tradita fuit pecunia, pecuniam in societatem acceptam post quindecim dies elapsos, non restituerit non quidem societatis nomine, cum non sit amplius societas,

sed

ſed proprii intereſſe lucri ceſſantis, uel damni emergentis, alter aliquid accipere poterit, dummodo ſit uerum, & certum in intereſſe, quod etiam ex non reſtitutione illius pecuniæ oriatur, & quod prius omnem diligentiam adhibuerit, ut ſuam pecuniam recuperet, illam etiam per uiam iuris, & omni iuris remedio repoſcendo, ut dicunt Pium v. uiuæ uocis oraculo ſtatuiſſe at ſi in rei ueritate, non adhibuit omnem, quam potuit diligentiam, ſed pro forma aliquos actus iuridicos effecit, ut ſic ſaluo capitali, ſine uſuræ ſuſpicione, ſocietatis fructus intereſſe nomine percipiat, nihil ultra ſortem exigere poterit, & ſi quid per cepit, tanquam uſurarius reſtituere tenetur.

De peccatis, quæ emendo, & uendendo committuntur non ratione pretij. Cap. XI.

EMendo, & uendendo multa committuntur peccata, & præmittemus ea, quæ non ſunt ratione pretii, ut in illis ratione vſuræ palliatæ diutius immorari poſſimus. Peccat igitur emendo, uel uendendo. Primo, qui frangit feſta. 2. qui mentitur, periurat. 3. qui ad terras infidelium res prohibitas portat. 4. qui uendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſte; ille autem, qui ſine fine malo ob iuſtum lucrum uendit arma, chartas luſorias, taxillos, fucos, & huiuſmodi, illi quem credit eis male uſurum, excuſatur à mortali cum non uendat illa ob malum finem, & poſſint bene uti. 5. peccat etiam, qui uendit rem, quam ſcit eſſe uitioſam, non monendo emptorem de uitio; ubi tamen diſtinguendum eſt cum S. Tho. & Sylu. nam defectus quidam ſunt, qui non afferunt damnum ementi, ſi eorum ratione imminuatur pretium, ut pannus malus; quidam afferunt damnum, & periculum perſonæ uel rerum, ut cibus corruptus, ſeu uenenoſus, & equus retrocedens; ſi defectus ſit prioris generi uenditor non tenetur illum manifeſtare emptori, etiam ſi ſit occultus, ſed ſufficit, quod minuat de pretio rei, cum res defectuoſa minus ualeat, aliàs inferetur damnum emptori, quod limitandum eſt, ut hoc non ſit uerum quando emptor nullo modo rem illam emeret ſi ſciret defectum, ſed ſolum quando non propterea deſineret emere, uel ſi deſineret, id eſſet ex falſa cauſa, quia illã damnoſam eſſe crederet, uel quia illius occaſione uiliſſimo pretio illam emere uellet; nam tacendo non facit contra charitatem, cum nulla hic urgeat neceſſitas, nec contra iuſtitiam, cum iuſto pretio ſine em-

Defectus rei quando ſit manifeſtandus.

ptoris damno illam uendiderit, quo etiam casu post uenditionem debet monere emptorem per se,uel per alium, illius uitii & quod ob id ei minoris uendidit; sed hoc si emisisset, ut uendat, nam si alteri pluris uenderet, esset causa damni illius tertii, ut ex Caiet. inquit Nauar. At si defectus sit posterioris generis, si est manifestus non tenetur illum dicere, sed satis est minuere de pretio, quod iustum est, propter talem defectum, ut si equus sit monoculus, uel claudus, qua nec damnum, nec periculum infert, dummodo non faciat, aut dicat, quo non appareat; Si autem est occultus, non satis est minuere de pretio, sed illum manifestare tenetur, quia exponeret emptorem periculo, nec satisfacit dicendo, se nolle teneri de aliquo eius defectu, & quod rem illam uendit cum omnibus suis defectibus, mendaciter exprimendo lõge plures, quam habeat, etiam si occultum inter illos falsos, exprimat, ita ut emptor moueatur ad credendum non inesse illi occultum uerum, cum uideat eum mentiri in patentibus, ut si dicat uendo tibi hunc equum pro claudo, cæco, manco, & quouis defectu laborante, tum quia tenetur specialiter dicere defectũ, quẽ ipse scit, & emptor ignorat, tũ quia mouet emptorẽ ad credendum ipsum mentiri in occultis, cũ in manifestis manifeste mẽtiatur hac ratione mortaliter etiã peccat, qui rem aliquã ipso iure ob aliquod crimen amissã, uel alteri obligatam uendit emptori id ignorãti; quia tãquã fisco debita, uel alteri obligata, iure potest auferri ab emptore, etiã nõ reddito pretio: nisi crimen sit adeo occultum, & probabiliter uendens credat illud nemini detectũ iri, & consequẽter rem uenditã nõ esse ab emptore auferendã.

Nau.c.23 nu.89.

Sexto, peccat etiam proxeneta, uel licitator, qui aliquid ad uẽdendum accipit, & sibi partẽ pretii retinet, cũ obligatione restituendi, nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto acciperet, & etiam si pro stipendio acciperet, si gratis se uenditurum promisit, & qui suo stipendio non contentus, rei domino dixit, neminem pro illa plus quam centum dare uelle, & accepta potestate illam dandi eo pretio, uendit centum, & uiginti, sibi retinens uiginti. Sed dubium est de illo cui datum est aliquid ad uendendũ pro decem, & uendit duodecim, an teneatur dare illa duo domino rei, & supponimus, quod pro suo labore habeat iustam mercedem; Summa Ang. dicit, quod potest sibi retinere si non excedunt pretium rigorosum, hoc. n. casu reddenda essent emptori, quia sua industria sibi acquisiuit ex quo habuit, ut daret pro decem, hoc Syluester reprehẽdit,

Dubium cum solutione.

dit, sed non satisfacit plene dubio, ideo distinguendo dicimus, si dominus rei dixit, quod daret pro decem, & expresse, uel tacite significauit se illi donare illud plus, certum est, quod potest sibi retinere; at si dixit, quod ad minus daret pro decẽ, debet illa duo restituere domino rei, quia intelligitur casu, q̃ non possit maiori precio uendere; non enim propterea debet effici negligens, & dare statim primo offerenti decem si sperat se pluris posse uendere, Si autem absolute dixit, quod daret pro decem, & mediocri industria ad quam tenebatur uendidit duodecim tenetur dare etiam illo duo, nam quod dominus dixit intelligendum est ad minus, & ipse non habet titulum quo sibi retineat; at si mediocri adhibita diligentia non potest uendi, nisi decem, sed ipse uendidit duodecim, uel quia meliorauit, uel quia maiorem diligentiam adhibuit ad quam non tenebatur, ut duodecim inueniret, puta quia quæsiuit illa re egẽtes, uel ad eam uendendã iuit in remotiorem locũ, iure potest illa sibi retinere, quasi sua peculiari, & non dño debita industria, acquisita.

Septimo, peccat qui facit monopolũ cũ aliis mercatoribus, ut tanti uendãt suas merces, & non minori precio, & qui priuilegiũ à Principe impetrat ne certi generis merces ab alio, quã ipso vendantur, in notabile populi damnũ, nisi ad tempus illud obtineret, quia exercitiũ illud in illũ locũ asportauit, uel quia sua industria adinuenit; potest etiam Princeps propter bonum publicum obligare aliquos, ut semper habeant aliquod genus mercium, & statuere, ut illi soli possint eas uendere. 8. peccat qui fraudulenter alium mercatorẽ inducit ad emendũ, uel uendendũ merces cũ eius damno, ut si quis intendens nocere inimico, scribat amico, ut multũ emat de lana, uel alia re, quia in posterũ erit cara, q̃ tamen nouit falsũ, & postea litteras sibi cadere permittat ubi inueniantur, & legantur ab inimico, qui illis lectis cum suo damno multas lanas emit: peccauit ille quidem mortaliter ex intentione nocendi, non tamen tenetur satisfacere pro damno, ut inquit Sylvest. quia non dedit occasionem efficacem; cum ille non debuerit ita leuiter credere. Non peccat autem ille, qui scit multas merces ad illum locum cito uenturas, & uiliori precio esse uendendas, si interim suas uendit, pro precio tunc currente, tacens, quod futurum est. Nec etiam peccat ille, qui literas mercatori scriptas, & ab eo laceratas, & in terram proiectas, colligit, coniungit, & legit, & inuento, q̃ admonebatur, ut certas merces emeret, quia future erant cariores, illas emit, & lucrum ei præripuit; peccasset qui-

quidem ex curiositate si illas collegisset, & legisset, ut eius secreta sciret, at si id fecit, ut sibi prouideret, fuit prudentia humana, & non peccatum, ut ex Archid. inquit Sylu. quia cuilibet licet accipere, quod habetur pro derelicto, ut dictæ literæ.

Quomodo sumatur iustum rerum pretium, de peccatis ratione iniusti pretii, & qua ratione excusentur multæ emptiones pro quibus non uidetur dari iustum pretium. Cap. XII.

PRetia rerum non sunt secundum ipsarum rerum naturã æstimanda, sed quatenus ueniunt in humanos usus, nã cum uiuens præstantius sit non uiuo, formica, musca, & pulex, præstantior est quacumq; gemma, si earum naturam spectemus; sed quia mundus, & quæ in eo continentur sũt facta propter hominem, res ciuili æstimatione tanti ualent quantum hominibus inseruiunt, unde Arist. ait indigentiã causam, & mensuram esse humanarum commutationum; si enim nullus alterius re, uel opera indigeret, omnis humanarum rerũ commutatio cessaret; & si homines semper indigerent rebus quas inuicem habent, non esset necessarium fieri commutationem nisi unius rei, cum altera re, puta frumenti cum uino, sed quia sæpe contingit, quod ille cui in præsenti superabundat uinum, non indiget re, quam habet ille, qui indiget uino, ideo, ut prouideatur futuræ indigentiæ, necesse fuit inuenire aliquid, quod esset pretium rerum omnium usui humano inseruientiũ, & hæc fuit pecunia, quæ est illarum omnium rerum mensura, & pretium, non ex natura sua, sed lege, & hominum usu. Quanta autem pecunia danda sit pro aliqua re, & quod sit iustum alicuius rei pretium, lege, uel communi usu, & his deficientibus, proprio iudicio sumendum est, & ad illud constituendum multa consideranda sunt. s. rei intrinseca bonitas, illius necessitas, copia, uel inopia, præsens, uel futura, mercatoris labor, cura, industria, pericula, si merces sunt in melius, uel deterius mutatæ, uenditorum, & emptorum frequentia, modus uendendi, an scilicet uendens roget emptorem, uel ab eo rogetur, ex quibus omnibus prudentum iudicio, non solum sumitur pretium rei, sed etiam mutatur, non solum longo temporis interuallo, sed etiam aliquãdo eadem die, & hora, & illud est iustum pretium rei, quod tradita re, & numerata pecunia inuenitur, omni fraude semota. Si pretium alicuius rei est statutum à lege, uel Principe,

Arist. 5. Ethic. c. 5.

Iustum pretium rerũ quomodo sumatur.

cipe, aut Gubernatore, determinatè, & indiuisibiliter statuitur, & illud excedere non licet, ut quod modius tritici, uel libra carnis tanti uendatur; quando autem non est sic à publica potestate determinatum, sed est arbitrarium, & à communi usu, uel proprio iudicio sumendum, tunc habet quandam latitudinem, & tres sunt illius gradus, seu tria sunt alicuius rei pretia, supremum, quod dicitur rigorosum, infimum, quod dicitur pium, & medium, & sic res, quæ iuste uenditur decem, potest etiam iuste uendi undecim, & nouem; non enim potest humana prudentia ita perfecte prædictas circunstantias considerare, ut indiuisibile pretium constituat. Si pretium rigorosum excedatur uendendo, & si detur minus pio emendo, est manifesta iniustitia, obligans ad restitutionem.

Pretiũ legale est indiuisibile aliud habet tres gradus.

Ex quo sequitur fallacissimam, & falsam esse illam mercatorum regulam, ut tanti possint rem uendere, quanti illam emerunt, quantumq; laboris, periculorum, & expensarum subierunt, cum lucri accessione, nam fieri potest, quod mercator rẽ pluris iusto pretio emerit, uel quod in ea fecerit expensas superfluas, fieri etiam potest, quod tanta postea aduenerit illarũ mercium copia, ut adeo uiluerint, quod non possit tanti uendere, quanti iustè emit; quod etiam in fine nundinarum læpe uidemus ex defectu emptorum, & necessitate uendendi, adeo quod mercator non potest tanti uendere etiam ad tempus expectata pecunia, quanti in principio nundinarum uendidit numerata pecunia, uel ipse emit, cum pretium, quod in principio erat pium, in fine sit rigorosum, uel rigorosum excedat; nec excusatur mercator, quia in illa re perdit, nam hoc periculum subire debet, ut iuste negocietur, nec debet seruari indemnis cũ alterius damno. Et sicut non vult habere rationem laborum, periculorum, & expensarum, quando augetur pretium ob penuriam illarum mercium, & multitudinem emptorum, ita nec debet habere quando minuitur.

Falsa mercatorum regula.

Illud autem commune dictum, rem. s. tanti ualere, quanti uẽ di potest, intelligendum est de pretio quo uendi potest in illo loco, tempore, & modo communi uendendi, præsente uenditoris pecunia, & cessante omni monopolio, fraude, & dolo, & præsupposita communi rei notitia, illud enim censetur iustum pretium. Id etiam, quod dicitur ff. de minor. l. in causæ. §. Idem Pompo. in precio emptionis, & uenditionis naturaliter licere contrahentibus se circumuenire, non intelligitur, quod liceat sine culpa, & peccato, sed permissiue, sine pœna in humano foro

ro, quia leges, tam ciuiles, quam canonicæ, non concedunt rescisionem uenditionis nisi fuerit læsio ultra dimidium iusti prætii, non quod illam tanquam iustam approbent, sed quia tolerant ad tollendas lites, quod autem acceptum ultra pretium rigorosum sit in conscientia restituendum, etiam si sit citra dimidium iusti pretii, optime probat Sotus contra Dur. & Gerſ. qui uideri poterit, nolumus enim circa singula immorari, presertim cum hoc sit per se notum; nam iure naturæ in commutationibus, & emptionibus seruanda est æqualitas, qua uiolata, uiolatur iustitiâ.

Sot. lib. 6. de iust. & iur. q. 3. ar. 1.

His suppositis uidendum est, quæ peccata committantur in rerum emptione, & uenditione ratione iniusti pretii, & qua etiã ratione multæ uẽditiones excusari possint in quibus non uidetur seruari iustũ pretiũ, & tamen, ut licitæ admittuntur; peccat igitur qui aliquid uendit, uel *vult* uendere pluris pretio rigoroso, & qui emit, uel uult emere, minoris pretio pio. Nec excusatur ille, qui pluris iusto pretio aliquid uendit sorte extrahendum, dantibus multis pro eo parum quid, ut illius sit cui sors dederit, quod Itali uocant, *lotto*, nam hic modus uendendi nõ facit, quod res possit pluris iusto pretio uendi, & fit etiam iniuria, & iniustitia illis, qui dederunt usque ad pretium rigorosũ, nam uni eorum est iure debitum, & forte erit alterius, qui nihil pro eo dedit infra limites iusti pretii. Sic etiam peccat cum obligatione restituendi, qui sciens uili emit rem præciosam ab id ignorante puta aurum, uel equum sanum à putante esse aurichalcum, uel infirmum, & è contra, qui uile uendit pro pretioso, ut uitrum pro gemma; at si cessat fraus, quia neuter rem illam cognoscit, sed quilibet se exponit fortunæ sine alia discussione, bona utriusq; fides, & uoluntas sic commutandi, reddit commutationem, seu uẽditionem licitam; ut inquit Caiet. quẽ tamen nõ sequor in eo, quod subdit, quod si emptor cognoscit pretium gemmæ, & monet rusticũm, quod ipse vult, cum bona cõscientia habere absq; scrupulo etiam si ualeret mille aureos, & clare explicat, quod pro donato habeatur quicquid amplius est, non uidetur iniuste emere, ex quo dominus rei monitus cũ protestatione non curat discutere rem suam, propterea, quia non emit, sed inuenit eam; & emptor non tenetur ei explicite affirmare quantum ualeat, cum ex aliis possit scire, hoc inquã non approbo per ea, quæ diximus in præcedenti capitulo de simili protestatione facta ab eo, qui uendit rem habentem occultum impedimentum, nam sicut uendens non cognoscit rem,

De peccatis ratione iniusti pretij.

Caiet. V. emptio.

quam

quam uendit, ita etiam credit, quod illa emptoris protestatio sit ex eo, quod ipse quoq; rem illam non cognoscit. præterea, sicut non excusaretur scienter uendens uitrum pro gemma, ignoranti, cum simili protestatione, ita etiam non excusatur emens gemmã pro uitro, nam eadem est utriusq; ratio, & in hoc casu protestatio facta, & illius acceptatio hoc solum significat, quod uterque bona fide procedit, & se exponit periculo fortunæ; uirtute cuius protestationis, protestans eo magis creditur ab altero bonæ cõscientiæ, qui etiã eo minus inquirit.

De peccatis ratione defectus iusti pretij, & quatione iniustificentur multę emptiones.

Sed cum peccata, quæ emendo, & uendendo ratione pretij committuntur, quædam sint ratione excessus iusti pretij, quædam ratione illius defectus, de istis prius agemus, & uidebimus, quæ emptiones uili pretio factæ sint licitæ, & quę illicitę, non enim caret difficultate, cum sæpissime uideamus aliquas res longe infra pium pretium uendi, quales sunt res, quæ publico præcone subhastantur, & illæ quæ uenduntur quæsito emptore, & in fine nundinarum emptoribus deficientibus, & quæ uenduntur ab illo, qui statim cogitur uendere cum ex ciuitate sit ei recedendum, & non possit res illas relinquere, neq; secum portare; in quibus casibus, quæ cõmuniter uendũtur centũ in eadẽ ciuitate, & eodẽ tẽpore, dãtur pro septuaginta, & pro quinquaginta; uidemus etiam post pestes, bella, & deuestatas urbes, domos, & possessiones ualentes quatuor, & sex millia, dari pro mille, & tamẽ istæ emptiones nõ reputantur iniustæ, & sic emẽtes ad nullã restitutionẽ obligãtur. Ad quod respondetur istas emptiones nõ esse illicitas, quia illud est iustũ rerũ sic uẽditarũ pretiũ; nã ut diximus inter alia ad cognoscẽdũ iustũ rei pretiũ, cõsiderãdus est modus uẽdẽdi; non tamẽ quicũq, modus facit rẽ uilescere, sed ille, qui est ex defectu emptorũ, ob quẽ quæritur, & etiã rogatur qui emat, nã ultroneæ merces uilescunt. Ad iustificandũ igitur istas emptiones, & uenditiones, ut inquit Caiet. non est recurrẽdũ ad ea, quæ sũt per accidẽs, puta ad donationẽ admixtã, dicẽdo, q uẽditor præsumitur donare, nã in emptionibus, & uẽditionibus, cõmutatio exercetur, iustum quæritur, nõ donũ, iustitia, & nõ liberalitas est examinãda: quomodo etiã præsumitur donatio si cogitur dare illo prętio? nec etiã iustificãtur istæ emptiones ex causa uẽditionis factæ, puta ex indigẽtia uendentis, nisi redundet in causam, quæ per se rem uenalem facit uilescere. f. in paucitatem emptorũ, nam siue quis uẽdat ex indigẽtia, siue ex abũdãtia, siue ex cõplacẽtia, siue ex despectu, non auget ur per se, nec minuitur pretium, ut si sit certa

Caie. 2. 2. q. 77. ar. 1.

merx

merx puta petia serici, quæ nunc Florentiæ ualeat apud mercatores communiter cẽtum, & sint duo priuati quorum quilibet habeat unam huiusmodi petiam eiusdem bonitatis ualentem apud mercatores centum, & uterq; uelit suam uendere, sed ex diuersa causa, unus, quia est necessitate coactus, alter diues, quia non ei placet illam domi retinere, quas uenales exponunt ultro offerunt, & emptores quærunt, & non inuento emptore nisi pro septuaginta pro qualibet, illas dant tali pretio, ubi uenditoris paupertas, & opulentia per accidens se habent, & nihil hic faciunt ad pretium; nam si emptor non peccauit emendo à diuite petiam suam pro septuaginta, nec etiam peccauit emendo tũc, & eodem modo illam pauperis eodem pretio, si autem peccauit emendo à paupere, peccauit etiam emendo à diuite res enim pauperis non pluris ualet, quam similis res diuitis; pretium igitur rei propriæ non mutatur ex sola causa uendendi, nec etiam per se mutatur ex modo uendendi, nam si quando res aliqua ultro offertur, uel publico præcone subhastatur adessent multi emptores, uenderetur etiã eo pretio quo apud mercatores, sed propria causa mutationis pretij est multitudo, uel paucitas emptorum, causæ autem, & modus vendendi, eatenus mutant pretium, quatenus in hanc coincidunt; quod uidemus in gemmis, quæ cum non habent emptores, uilissime uenduntur, cum autem multi sunt earum emptores, magni fiũt & pretio notabiliter excessiuo uenduntur; dicimus igitur has venditiones, & emptiones iustificari, quia fuerunt factæ iusto pretio, nam iustum pretium non solum est illud, quod communiter in illa patria currit, sed illud, quod nunc, hic, sub hoc modo uendendi, seu emendi cessante omni fraude potest inueniri, at si paucitas emptorum proueniret ex hoc, quod res occulte uenditur, uel patenter quidem, sed hora qua non confluunt emptores, uel in loco non consueto, uel quia alij rogantur, uel terrentur, ne emant, esset fraus cum obligatione supplendi iustum pretium. Et si dicatur, quod peccant sic parum offerentes. Respondetur, quod melius facerent si plus offerrent, & magis accederent ad pretium, quod communiter currit apud mercatores; sed nihilominus excusantur si cessat fraus, tũ quia ultroneæ merces uilescunt, tum etiam quia paucitas emptorũ ex hoc, quod non egent illa re, uel non curant illam habere, uel quia non habent pecuniam promptam ad emendum, reddit illius pretium adhuc uilius, & cum sic redditum fuerit uilius potest illa res emi etiam à diuite illa egente pro pretio uili quo a lijs etiam fuit oblata.

De

De diminutione pretij, & crediti non maturi, ob anticipatam solutionem, uel ob pactum de retrouendendo.

Cap. XIII.

EX triplici præcipue causa uidentur res uendi infra pium pretium, quod communiter in eodem loco currit. Prima, est paucitas emptorum ex modo uendendi, de qua modo diximus. Secunda, est propter anticipatam solutionem. Tertia, est quia res uenditur cum aliquo onere, nunc secundo loco agemus de emptionibus quæ fiunt anticipata solutione, & dicimus quod propter anticipatam solutionem res, quæ emeretur pretio mediocri, potest emi pio; at si ematur minoris pio pretio, est usura palliata, obligans ad restitutionem, res est clara, & est communis sententia. Sed aduertendum est pro quo tempore fiat emptio, & quare res empta alio tempore tradatur, ut intelligatur, quæ emptiones sint licitæ, & quæ illicitæ, nam qui emunt semper quærunt minoris emere, & si non sunt necessitate præssi, emũt tempore, uel pro tempore quo res minus ualet. Si igitur quis emit rem aliquam minori pretio, quam ualeat tempore emptionis, & solutionis, ex eo, quod illã recepturus est alio tempore quo uerisimiliter creditur minus ualitura, ut si quis mense Ienuarij emat frumentum dandum tempore messis, emptio tunc facta intelligitur, & est facta pro tempore messis, & considerandum est quantum creditur tunc ualiturum iuxta communem opinionem, & cursum regionis; si illo pretio emitur, emptio est licita, etiam si tunc ex aliquo accidenti pluris ualeat, quia poterat etiam minoris ualere, casus est in terminis, in c. Nauiganti de Vsuris, at si minoris iusto pretio verisimiliter credito, emitur, emptio est illicita, & usuraria censetur; nam quoad deprauatam emptoris intentionem perinde est ac si mutuaret pecuniam illam uenditori, ut recipiat lucrum quod est ultra ueram æstimationem rei; nec excusatur per hoc, quod aliquando frumentum pluris ualet tempore messis, quã tempore paschæ, quia ut inquit Abb. considerandum est, quid frequenter, & non quid raro accidat, & non est recedendum a communi præsumptione. At si emitur tempore quo minus valet, ut tempore messis, cum pacto, quod detur in paschate, quãdo plus ualet, si emens hoc facit, ut triticum illo tempore saluũ habeat, sine expensis, & molestia, est illicitum, & usurarium, & multo magis si adimitur uenditori facultas prius dandi, nam

De emen tibus anti cipata so lutione.

cum

cum emptio tunc fuerit completa, perinde est ac si emens, frumentum illud mutuaret uenditori, pro tempore quo plus ualebit de quo uide superius, c.6. concl. 7. At si cessat omnis fraus, & emens relinquit frumentum, uel unum apud uenditorem, non ut illum grauet, sed ex amicitia, quia non habet ubi secure reponat, & in se recipit omne periculum, & damnum, & paratus est recipere quandocumq; ante tempus præstitutum alter reddere uoluerit, non per hoc redditur emptio illicita.

De diminutione debiti nõ maturi ob anticipatã solutionẽ.

Sed est dubium de diminutione debiti non maturi ob anticipatam solutionem, ut si quis v.g. habeat creditum centum aureorum in fine anni exigendorum, an debitor uel alius possit pro illo in principio anni dare 90. & ita lucrari decem. Vt separemus certa à dubiis, certum est hic apud omnes, esse usurã, si hoc fiat ratione temporis, ob anticipatam solutionem. Certum etiam est esse licitum si id fiat rogatu creditoris indigẽtis pecunia, & illud minus soluatur propter aliquod interesse, puta quia illud creditum non est liquidum, aut labor, expensæ, aut periculum subeunda sunt in eis recuperandis, uel quia pecuniã illam destinatam habebat negociationi, aut emptioni frugiferorum ex qua uerisimiliter illud minus, quod alteri soluit lucraretur. Dubium autem est quando minus soluitur, non propter periculum, quod subitur, uel interesse, quod anticipate soluens patitur, sed propter lucrum, an aliqua ratione excusari possit. Ad quod simpliciter responderi non potest, nam si creditum est ob rem nõditam ad tempus pretio rigoroso, poterit emptor conuenire cum uenditore si pecuniam vult ante tẽpus conuentum, ut pretium rigorosum, reducat ad pium, uel mediocre, & hac ratione minus anticipate soluẽs excusari potest. At si creditum est ob aliquam aliam causam, uel etiam ob rem uenditam pio pretio, uel si pretio rigoroso id tamen, quod pro eo soluitur est infra pium pretium, ut non habeat locum prædicta ratio, non potest esse alia ratio excusans, quam emptio iuris exigendi illud creditum; An autem ista ratio sit sufficiens est inter Doctores controuersia.

An possit emi ius exigendi creditum. Caiet. V. usura in fine depagmõt. Gen. Nauar. in Man. c. 17. nu. 230.

Caiet. & Nau. tenent non esse usuram, & contractum esse licitum si seruetur iustum pretium; & quod non sit usura probant, quia hic non est mutuum, sed emptio iurium; ubi autem non est mutuum ibi non est usura; quod autem non sit mutuum patet, nam si esset mutuum, qui accipit teneretur reddere pecuniam acceptam, & periculum esset penes illum, qui accipit; at in casu nostro, qui accipit non tenetur reddere pecuniam, sed

ius

ius suum cedere, & tradere, & periculum est dantis; quæ sunt contra rationem mutui, & ad ueram, & realem emptionem pertinent. Quod etiam sit uera emptio probatur, quia non emitur pecunia exigenda, sed ius illam exigēdi, ius autem seu actio ad rem, distinguitur ab ipsa re, & uendi potest, ut est certum, apud omnes; Sed quod hic dubitari potest, est de iustitia pretij, nam Bart. & Bald. dicunt, quod illud ius tantum ualet quantum res ipsa, deductis expensis, & laboribus, si autem hoc est verum, ius liquidum, & securum, exigendi post annum centum sine expensis, & laboribus, iniuste emitur 90. nam ualet cētū; Sed uidetur, quod istud ius minus ualeat, etiā deductis expensis, & laboribus, nam res uænalis per annum inutilis, minor est seipsa utili ab hodierna die; cum ergo illud ius sit acerbum, & per annū inutile, rationabiliter minus ualet, & minoris uenditur, quā si nunc esset utile, sicut terra sterilis, usq; ad annum, minus ualet, quā ipsamet, si esset hodie utilis; & ita uidemus secundū humanum usum, plus appretiari pecuniam statim traditam, quam postmodum tradendam, nam iuxta cōmune dictum melior est res, quam spes, & ff. de reg. iur. l. minus, dicitur, quod minus est habere actionem, quam rem; quod idem contra Bartol. & Baldum tenent Innoc. & Abbas, & dicunt, quod cum bona cōscientia potest quis emere actionem iam ortam tempore cōtractus, etiā pro minori pretio; nec uidetur obstare si dicatur, ꝙ plus in termino recipitur, quam nunc detur, nam etiam in emptione cēsus successu temporis longe plus recipitur, quā detur, & tamen non ob id cōdēnatur cōtractus, quia nō emitur pecunia postea recipiēda, sed ius, & actio presens ad eā postmodū recuperādā.

Innoc. in cap. in ciuitate de usur. Abb. in c. ex parte. de alien. mut. iud. cau. fac. S. Thom. opusc. 67. S. Ant. Ast. Ang. Syl. Tab. in eorum summis locis propriis. Gab. 4. d. 15. q. 11. art. 3. dub. 4. Sot. de iust. & iur. lib. 6. q. 4. ar. 1. Med. Cod. de rebus restit. q. 38. in fin.

Cū doctores adeo insignes hāc sentētiā teneant illā probabilē reddūt, præsertim cū eorū argumēta nō sint spernēda, sed cōtraria sētētia, ꝙ sit usura palliata, est cōmunior, uerior, & sequēda, ita tenēt S. Th. S. Ant. Gab. Asten. Ang. Sylu. Tab. Sot. Io. Med. & alij, & ꝙ sit usura palliata, probāt eo modo quo probatur uēditionē ad tēpus pluris iusto pretio, uel minoris pio obanticipatā solutionē esse usurariā; quia hic est mutuū cū lucro, palliatum nomine emptionis iuris exigēdi cētū in fine anni, nā illud emēs pro 90. perinde est ac si mūtuaret 90. cū pacto, ꝙ in fine anni ei restituātur cētū; sed quia illi, qui cōtrariā tenent sentētiā, respōdet, ꝙ non dantur 90. pro centum, sed pro actione exigendi cētū, cuius actionis, seu iuris exigendi centū, iustū pretiū sunt 90. propterea uidendū est, ꝙ sit iustum pretiū illius actionis; hinc enim pendet solutio huius quæstionis: & præsupponimus istud

ius esse liquidum,securum,& exigibile sine sūptibus, & laboribus, nā ut diximus his rationibus minuitur eius pretiū;& probatur,q̄ iustum pretiū actionis ad cētū sit cētum, quia actio ad rem tantū valet, quantū ipsa res ad quā est actio deductis laboribus,& expensis,ut docent Bart.& Bald.& licet Abb. ex Inno. Bart.& Bald.impugnet, & dicat, q̄ actio ad rem minoris ualet, quam res,etiā deductis expensis,& oneribus;dū tamē illius rationē reddit,cōmunem cōfirmat sententiā,& à Bart. & Bald.nō recedit,quia.ſ.propter dubiū euentum litis potest perdere causā,etiā iustā,ob iudicis defectū, & quia debitor potest interim effici inops.vbi vult,q̄ minoris ualeat propter periculum, & nō propter tēporis expectationē, q̄ omnes cōcedunt.Hoc etiā Io. Medina probat sequentibus rationibus. 1. Si actio ad pecuniā exigendā ad terminū minus ualeret,quā pecunia ipsa in promptu soluenda,& inde iustificatur dictus contractus, sequeretur hunc etiam contractum esse iustum.ſ.Petrus indiget 90. ducatis,quos mutuo petit à mercatore,mercator nō vult mutuare, sed actionem ad centum in fine anni soluendorum emere,& ita contrahit cum Petro, quod ei actionem ad centum in fine anni uendat,pro 90. ducatis, qui casus certè ab omnibus iudicaretur usurarius,ergo eadem ratione iudicādus etiā est hic noster similis, non.n.obstat si dicatur in casu nostro actionē ad cētum esse antiquā,& præcedere ipsam emptionē,in casu uero argumēti actionē constitui in ipso contractu, quia nouitas,uel antiquitas actionis ad pecuniam,non tollit ualorem eius, nec impedit quominus possit actio noua emi,& uendi,nec pretium actionis debet ob antiquitatem,uel nouitatē uariari,ut patet in contractu censuali,quicquid sit de sententia Innoc. in c. in ciuitate de vsuris. 2. quia si pecunia ad terminū soluēda non ualet, quantū ualeret in prōptu tradita,sequitur,q̄ mercator posset rē carius ad terminū uēdere,quā ualeat numerata pecunia,etiā ultra pretiū rigorosū,siue mercator esset rē seruaturus siue nō, & etiā si uerisimile sit rē illā nō plus ualiturā tēpore solutionis,q̄ cōstat esse falsissimū,& usurariū:Sequela patet, quia pecunia, quæ est pretiū,debet æquari valori mercis loco,& tēpore quo merx tradēda est,ut sit iustum pretium, & sit v.g.merx cuius rigorosum pretium sit 90.si 90. modo soluenda, est pretium centū soluendorū in fine anni, pretiū illius mercis ad terminum unius anni erit centū,etiā omni interesse remoto.3.si actio ad centum in fine anni soluenda posset pro minori in prōptu emi, posset etiā iuste pro minori in prōptu ab ipso debitore redimi, q̄.n.est emi-

Rationes Medinæ.

bile

bile est etiã redimibile, & ita poterit Paulus, qui debet soluere in fine anni Petro centũ, dare illi nunc 90. pro centũ. Sed hic casus solet cõmuniter tãquã vsurarius dãnari, quia perinde est ac si Paulus mutuet nũc Petro 90. recepturus in termino cẽtum. licet Nau. hoc licitũ esse concedat, quia sicut potest tertius illam actionẽ emere, ita etiã poterit ipsemet cõtra quẽ datur redimere; & reuera ad iustitiã cõtractus nihil refert una ne, uel alia persona emat, uel uendat, & propterea Nau. ex hoc, ꝙ potest alius actionem illã emere, infert, ꝙ potest etiam debitor. Et nos è cõtra inferimus ex hoc, ꝙ non potest debitor, ꝙ non potest etiam alius, cũ in debitore magis appareat ratio mutui, & anticipatæ solutionis. 4. si actio ad centum non ualet nisi 90. in promptu, sequeretur, quod si debitor uellet ante tẽpus soluere, uel alius tertius illam actionem emeret centum, creditor recipiens nũc centum iniuste ageret, & teneretur restituere decem, quia centum in fine anni soluenda ualent nunc 90. quod est absurdum.

Ad rationes Caietani in contrariũ facile, cũ eodẽ Medina respondetur, quãuis. n. hic nõ sit formaliter mutuũ, est tamẽ (vt diximus) uirtualiter, & interpretatiue, & emẽs illã actionẽ substituitur loco creditoris, & ista emptio, non fit iusto pretio, & cõsequenter est iniusta, & usura palliata, ut diximus. Ad exemplum autem adductũ, dicitur, quod aliud est de actione ad rẽ fructiferã emptã, aliud uero de actione ad pecuniam, quæ ex solo tẽpore nõ fructificat, nã si in emptione rei fructiferæ, quæ non est statim tradenda, minuitur pretium, est quia interest ipsius emptoris eam statim, aut non statim habere, ratione fructuũ, quibus per dilationem traditionis carere compellitur, quod quidem in emptione præfati debiti non reperitur. Et si homines, ut plurimum, magis ẽstimant, & appretiant pecuniam in promptu datam, quam ad terminum soluendam, est, uel propter periculum debiti, uel ob aliquod interesse damni emergentis, uel lucri cessantis ob quas causas concedimus etiam nos, minui pretium, at nos modo loquimur de debito liquidissimo, certissimo, & omni cessante interesse.

De uenditione cũ pacto de retrouendendo.

Tertia causa diminutionis pretij est ob onus emptori impositum, quia scilicet res non uenditur libere, sed cum pacto de retrouendendo, sic enim uendita minus ualet, quia emptor non potest de illa ad libitum disponere, ut de re propria. Aliqui dixerunt istum contractum esse illicitum, & usurarium, & re uera potest fieri, & sæpe etiam fit in fraudem usurarum; quando. s. ille, qui emit uerè non vult emere, sed simulate fit cõ

tractus emptionis,cum pacto de retrouẽdendo, hoc.n.casu est usura palliata, nam perinde est ac si mutuaret certã summã pecuniæ,& in pignus reciperet possessionẽ;& illius fructus, tãquã mutui lucrum perciperet,nõ computando illos in sortem. At si cessat fraus,& emptor uerè intẽdit emere,& dat iustum pretiũ, contractus est licitus. Nec requiruntur tot conditiones, quot aliqui ponunt, non illa ne.f.emens sit solitus dare ad usuram, nam agimus de foro conscientiæ in quo rei ueritas,& non præsumptio attenditur, sicut in foro exteriori, & pœnitenti pro se, & contra se creditur. nec illa, quod non fiat pactum, ut ante duos uel tres annos uenditor non possit redimere, & postea sic, nam istud pactum posset esse licitum, esset enim iniustum si ille,qui uendidit agrum non satum uellet eodem anno,& eodem pretio illum satum redimere, uel qui uendidit domum quæ indigebat restauratione, si illam statim post restaurationẽ uellet, sed recta ratio poscit, quod emptor ad minus tamdiu rem emptam teneat, quod iustum reparationis, seu melioratio nis commodum percipiat, nisi emptor pro interesse etiã satisfacere uelit;ob quã causam possunt etiam cõuenire,ꝙ emptor infra tempus redimendi non faciat nisi reparationes necessarias, uel certa, & determinata melioramenta. Nec etiam est necessaria illa conditio, ut non fiat pactum,quod ultra certum tempus redimi non possit, quia certum est posse fieri pactum de retrouendendo intra solum unum annum duos, tres, aut plures,& quod illis trãfactis non possit amplius redimi, nam sicut in gratiam uenditoris additur pactum de retrouendendo, ita æquum est,ut uenditori assignetur certum tempus in gratiam emptoris, ut possit melioramenta facere, uel ad libitum de re empta disponere, potest igitur fieri pactum de retrouendendo quandocumque, & etiam intra tempus determinatum, quæ duo pacta uariant pretium rei, nam primum, illud magis minuit, secundum uero non ita minuit.

Quod nõ requirantur tot cõditiones quot aliqui ponũt

Sed de emptione cẽsus est peculiaris ratio propter extrauag. Pij V. ut inferius suo loco dicemus. Additur etiam alia conditio, quod emptor emat, cum pacto de retrouendendo solum, ut placeat uenditori, & quod malit ne redimatur, adeo quod si putaret esse redimendum,non emeret. Ista conditio ponitur,ut emptio sit realis, & non ficta, in fraudem usurarum, sed potest nihilominus fine illa esse uera emptio, nam sæpe contingit, quod aliqui uerè emunt aliquam rem cum dicto pacto,quam aliàs non emerent,quia non habent satis pecuniæ ad

eam

ad eam liberè emendam, nam illud pactum minuit eius pretiũ, quæ pretij imminutio allicit etiam diuites ad emendum: imo potest contingere, ut inquit Nau. quod aliqui rogatu amicorũ, qui res uendere coguntur, illas uerè emant cum dicto pacto, qui tamen libere, uel si crederent non esse redimendas, nõ emerent; hoc enim non sufficit ad simulatam emptionem, cum non interueniat pactũ, quod redimãtur, & illa credulitas pertineat ad causam sine qua non, & intentio sit non mutuandi cum lucro, sed uere sic emendi in gratiam uenditoris. Vt igitur iste cõtractus sit licitus, tres sunt necessariæ conditiones. Prima, ut absit simulatio saltem ex parte emptoris, ita ut emptor uere, & principaliter intendat emere. Secunda, ut soluatur iustum pretium, certum est iustum rei pretium per tale pactum emptori in gratiam uenditoris onerosum, imminui, & magis imminui si pactum de retrouendendo sit quandocumq; sine temporis limitatione, quanta autem pars pretij per tale pactum diminuatur standum est consuetudini peritorum, & bonorum arbitrio approbatæ, Nau. inquit diminui quartam partem uel ampliorem. Illud autem pactum sæpe apponi solitum, quod nisi res uendita infra tempus conuentum redimatur, emptor illius augeat pretium, reddit emptionem suspectam, uidetur enim, quod fuerit empta minoris pio pretio etiam attento predicto onere, & consequenter esse iniustam, nam si redimitur emptor plures, & indebitos percepit fructus, si non redimitur, licet suppleat pretium, tamen pro tempore quo non fuit redempta, non soluit iustum pretium. Dixi reddi emptionem suspectam, quia fieri potest, quod fuerit solutum pium pretium, sed uenditor nolit eam postea illo liberam dare, & emptor contentus sit augere pretium. Tertia, conditio ne fiat pactum, quod redemptio fiat maiori pretio, quam emptio facta est, nisi illud plus sit ratione melioramentorum, quæ facta fuerint.

Nauar. in Man. c. 17 nu. 248.

Conditiones necessariæ tres.

Est etiam hoc loco notandum hanc emptionem cum dictis conditionibus, non reddi illicitam per hoc, quod emens domũ uel agrum, illum statim locat uenditori sicut in quibusdam locis fit, si locatio fiat iusto pretio, nam sicut potest locari aliis, ita etiam illi, at si in locatione non habetur ratio fructuum, qui deductis expensis ex illo percipiũtur, sed pretij quo ager emptus fuit, ut detur ad rationem quinq;, aut sex pro centenario, contractus redditur suspectus, & censetur usurarius, quia uidetur lucrum ex mutuo palliato nomine emptionis, & locationis.

De auctione pretij. Cap. XIIII.

AGendum nunc est de uenditionibus in quibus excedit ur iustum rei commune pretium; nam sicut ex circunstantijs, & conuentionibus, sæpe iustum pretium minuitur, ita etiam augetur; ex his autem, quæ diximus de illius diminutione, manifestum etiam est, quibus modis augeatur, ut ex mercium penuria, & emptorum abundantia; Et quando res pluris uenditur per hoc, quod illius pretium augetur, certum est nullam committi iniustitiam, si sine monopollo, & fraude augetur; propterea ne in claris immoremur, & ne eadem repetamus; causas ob quas res pluris uenditur breuiter examinabimus; & dicimus primo, quod si res aliqua uenditur, non ratione substantiæ, & communis illius usus, ob quem secũdum communem æstimationem certum habet pretium, sed ratione alicuius qualitatis ob quam est uendenti cara, & res illa maxime desideratur; tanti ualet quanti illã dominus æstimat, & quanti uendi potest. & ita uidemus canes ad uenandum perfectos, uel gesticulosos, & equos ad currendum ueloces, uel flectentes genua, carissime uendi, & longe excedi pretium rigoro sum aliarum similium rerum eiusdem, & melioris etiam bonitatis quo ad substantiam.

Dicimus secundo, quod ratione proprij interesse res potest uendi pluris pretio rigoroso, quod tunc currit, hoc autem non est (ut diximus) quia pluris emit, sed quia nollet tunc rem illam uendere, uendit autem rogatus ab eo, qui illa eget, à quo (ut iustum est) debet seruari indemnis, & ita iuxta damnum, quod uendendo patitur potest pluris uendere. non potest autem pluris iusto pretio uendere ob magnam necessitatem emptoris, uel ob magnam utilitatem, quæ illi inde prouenit, quia sic uenderet, quod suum non est, alterius. s. commoditatem; licet honestum sit, ut emptor, qui ea multũ lucratur, aut se iuuat, plus aliquid iusto pretio det uenditori. Hac ratione excusari potest, qui uendit triticum, uel aliquid aliud plus, quam tunc ualeat, sed pretio quo ualiturum est alio mense. Verum si non erat illud seruaturus ad illum mensem, peccat, & tenetur restituere id, quod ultra pretium tempore uenditionis accepit, at si erat seruaturus, potest illud uendere pro pretio, quod tũc curret, tribus tamen concurrentibus, ut bene inquit Nauarrus. Primum, ne summum quo illo mense ualiturum est pretium acci-

accipiat, sed medium, etiam si tunc non taxetur pretium, sed cõ ueniatur, quod soluatur pretium, quod curret illo mense, quia forte uendidisset die quo minus ualet, credens, quod non sit plus ualiturum. Secundum, ut de pretio deducat tantũ quantum seruando diminutum fuisset, iuxta expertorum iudicium. Tertium, ut etiam deducat expensas quas in seruando, usq; ad illud tempus facturus erat. Nau. in c. 17. n. 237.

Dicimus tertio certum à Principe, seu republica pretium taxatum non posse in earum rerum uẽditione excedi, illud enim, quod est à publica potestate taxãtum, est indiuisibile, & non habet tres predictos gradus; & si notabiliter excedatur est peccatum mortale obligans ad restitutionem, etiam si uendẽtes sint clerici, nam licet seculari legi non subijciantur, subiecti tamen sunt legi naturali, & diuinæ, quæ præcipit ne quis suum ultra iustum pretium uendat, iustum autem pretium est illud, quod statutum est ab habente ad id potestatem. At si taxatum pretium non est iustum, aut deceptione, aut taxantium malitia, uendentes iusto prætio in conscientia nõ peccarent, sed solum periculo soluendi pœnam se exponunt, quemadmodum etiam in conscientia non excusantur, qui uendunt pretio taxato res corruptas.

Dicimus quarto esse iniustum, & usuram palliatam rem pluris pretio rigoroso uendere ob dilatam solutionem, sicut, & minoris pio pretio emere ob anticipatam solutionem. Vbi notandum est, quod res, quæ numerata pecunia daretur pro pretio mediocri, & pio, potest ob dilatam solutionem uendi pretio rigoroso; & res, quæ non daretur numerata pecunia, nisi pro pretio mediocri, potest ob anticipatam solutionem dari pro pio, at si ob dilatam solutionem res uenditur pluris prætio rigoroso, est usura palliata, in quo omnes conueniunt, quia illud plus accipitur ratione temporis.

Non est autem hoc loco ad audiendus Medina, qui tenet res carius posse uendi credito, quam præsenti pecunia, & uilius emi, ea anticipata, quia modus uendendi uidetur augere, uel minuere pretium propter periculum, quod contingere potest, eo quod debitor fieri potest inops, & impotens ad soluendum prætium, uel tradendam mercem, uel ingratus, & malignus, ut id facere nolit, nam ista sententia est noua, falsa, & contra omnes theologos, & canonistas, & contra cap. in ciuitate de Vsuris Et si eius rationes aliquid ualerent, eisdem etiam probaretur esse licitum mutuare cum lucro, quia etiam mutuantes subeũt Med. C. de rest. q. 39.

ista pericula,quæ tamen nullius sunt considerationis ad augendum pretium, & ad requirendum lucrum ex mutuo,nam qui ista timent non uendant, nec mutuent, uel fideiussorem quærant,non enim coguntur uendere,aut mutuare. Videatur Sotus,qui hanc Medinæ sententiam copiosius impugnat.

Sed cum in aliquibus locis, ut hic Florentiæ sit uniuersalis consuetudo uendendi ad tempus carius,etiam pro pretio,quo res non uenderentur numerata pecunia, uidendū est an ista eorum consuetudo defendi possit. Mercatores,qui sic uendūt,dicunt se uendere iusto pretio,q̄ nos appellamus rigorosū, si autē illud prætiū non inuenitur numerata pecunia est propter cō suetudinem, quæ est apud eos emendi ad tempus, quæ rationabiliter fuit introducta, tum quia sunt uiri industrij, qui licèt careant pecunia, uolunt nihilominus mercaturam exercere,unde coguntur emere ad tempus,tum etiam quia sunt multi mercatores diuites, qui cum non indigeant pecunia,nolunt uendere nisi ad tempus, ut carius uendant, ut dicit Paulus de Castro de Florentinis, unde alij, qui uellent uendere numerata pecunia,non inueniunt emptores nisi ad tempus,uel pro pretio mediocri,& pio. Cum uiderim multos mercatores timoratæ conscientiæ, & sacramenta frequentantes sic ad tempus carius vendētes, diu cogitaui an aliqua ratione excusari possent, & rem difficilem inueni,& credo nō posse,nā certū est, quod iustum pretium rei est illud, quod inuenitur statim re tradita, & numerata pecunia ff. ad l. falcidiam l. in lege fal. ubi dicitur, *Corpora si qua sunt in bonis defuncti secundum rei ueritatem æstimanda erunt,hoc est secūdum præsens pretium,nec quicquam eorum formali pretio æstimandum esse sciendum est*, ideſt pretio à contrahentibus formato.Hoc etiam est determinatū ab Ecclesia in c.Consuluit de usuris quatenus ibi prohibetur illa uenditio, qua aliquis suas merces longe maiori pretio distrahit si ad solutionē faciēdam prolixioris tēporis dilatio prorogetur,quā si ei incontinēti pretiū soluatur.Et c.in ciuitate,& c. Nauiganti eod.tit. eos qui carius uendunt ad tēpus,quā res ualeat numerata pecunia, ea sola ratione excusari posse dicunt, si rem illam usq; ad illud tempus erant seruaturi, & illud probabiliter creditur tunc futurū illius pretium, quasi uelint hac ratione cessante propter dilationem solutionis non posse rem carius uendi, quam uendatur numerata pecunia, & ita tradunt Doctores in d.l.& in d.c. consuluit, & summistæ proprijs locis. Ad dictam ergo consuetudinem dico esse illicitam,quia est contra leges,Canones,& Doctores,

ctores,& cõtra rationẽ,nam iustum pretium rei,est illud, quod numerata pecunia, & re tradita inuenitur, quod si illud pretiũ non inuenitur numerata pecunia,dicam ego, ideo non inueniri quia omnibus consideratis non est iustum. Et cõfirmatur,quia secundum Doctores,& tradunt in particulari Sotus, & Nau. in fine nundinarum non potest res tanti uendi quãti in principio ad tempus,quia cum desint emptores, & alij uelint uendere, non inuenitur numerata pecunia illud pretium. Et quando ueniunt externæ merces,& desunt emptores, ita uilescit earũ pretium,ut mercatores non possint tanti uendere,quãti iustè emerunt,uel in illis impenderunt,etiam ad tempus,sed tenentur vẽdere etiam cum damno, pretio quod tunc inuenitur numerata pecunia si nolunt uendere,non enim coguntur tunc uendere, nam hoc periculum subire debent.

Sed ut etiam dicamus, quod pro illis facere potest Sylvest. V. Vsura 2. ex sententia etiam Gherar. & Archid. & S. Ant.2. p. tit. 1. c. 8. §. 1. dicunt, quod quando fraude aliquorum mercatorum diuitum uendentium carius ad tempus alij non possunt uendere iusto pretio numerata pecunia, possunt etiam ipsi carius uendere ad tempus, quam inueniant numerata pecunia, quia illorum fraus non debet eis nocere; & hoc uerum esse concedimus,sed non uidetur casus noster, nec ob id potest iustificari illa cõsuetudo. Primo,quia modus uendẽdi carius ad tempus in illis locis,nõ uidetur ex aliquorũ fraude,sed ex uniuersali,& antiqua illorũ locorũ consuetudine.Secundo,quia illi Doctores dicunt etiã,quod stante dicta fraude,alij etiam possunt carius uendere ad tempus,nõ quanti illi uendunt,sed solũ quanti res uenderetur numerata pecunia si nõ adesset fraus, at in illis locis omnes uẽdũt ad tẽpus eodẽ pretio, & iuxta dilatio nẽ tẽporis,quasi id esset apud eos lege taxatũ. Si dicãt,q̃ tãi vẽdũt ad tẽpus quanti res uẽderetur numerata pecunia pretio rigoroso si nõ esset illa cõsuetudo,hoc nõ uidetur uerũ,quia pretiũ nimis excedit,& iuxta dilationẽ temporis augetur,nã latitudo pretij numerata pecunia erit V.g.89.uel 90.aut 91.at cũ termino sex mensium est 95. & unius anni 100. præterea communiter uenditur cum facultate diminuendi de pretio ad rationẽ 8.uel 10.pro centum,pro rata temporis,si ante tẽpus conuentũ soluatur pretium,quo uirtualiter fatentur illud plus,quod nõ inuenitur numerata pecunia,esse ratione temporis,& falsum esset,quod dicũt,quod perderent si uenderẽt numerata pecunia.

Dubiũ est an liceat carius uendere ad tẽpus ratione proprii inte-

intereſſe lucri ceſſantis, quia ſi haberet tunc pecuniam, illam negociationi exponeret, & ea lucraretur, aliqui dicunt id licere dummodo ſit uerum intereſſe, alij ut S. Ant. dicunt non eſſe licitum, quorum ſententię adhæreo, & dico eſſe illicitum, niſi id fiat, non, ut ſic magis diſtrahantur merces, ſed ob cauſam, quæ ad expectandum inducat in beneficium emptoris, ſicut diximus de mutuante pecuniam negociationi expoſitam, ca. 5. & cap. 7. conc. 3.

De illis, qui emunt, ut ſtatim carius uendant, & qui carius emunt ad tempus, ut uilius uendant numerata pecunia. Cap. XV.

TRia hoc loco occurrunt dubia. Primum eſt de illis, qui emunt, ut ſtatim cum lucro carius uendant, ſine ulla rei, temporis, aut loci mutatione, & ſupponimus remi, & uendi intra latitudinem iuſti pretij, ſaltem ex modo emendi, & uendendi, illo enim uariato, uariatur pretiũ: difficultas non eſt in hoc, quod cum lucro uendunt, & uendere intendunt, nam hic eſt finis mercaturæ, qui licet quandam turpitudinem præ ſe ferat, tamen cum mercatura ſit reipublicæ neceſſaria, multis de cauſis poteſt honeſtari; ſed difficultas conſiſtit in hoc, quod emunt, ut ſtatim carius uendant, ita quod nõ emerent niſi ſcirent res ſtatim uendendas, imo niſi prius uendidiſſent, nam quilibet mercator emptis mercibus, paratus eſt quandocumque, & ſtatim illas uendere, & uendendo ſtatim iuſto pretio non peccat, ſi igitur illi peccant, eſt quia hac intẽtione emunt. Sylueſter contra Roſ. dicit eſſe manifeſtum eos peccare, & iniuſte agere, nos quidem concedimus eos peccare ſi lucrum, tanquam ultimum finem intendunt, & cupiunt ſine labore, & ſolicitudine ex auaritia diuitias congregare, at ſi id faciũt non ut inducant caritatem, ſed propter propriam neceſſitatem, uel ut reipublicæ, & communi utilitati, & maxime pauperibus ſeruiant; non peccant, ut inquit Tur. Crem. ut mercator, qui adueniente naui onuſta mercibus, illas emit, & ſtatim carius uendit, quia etiam pluris ualent, nam cum erant in naui quærebatur emptor, extra nauim, potius rogatur mercator, qui non ita cogitur uendere; hac etiam ratione excuſantur illi, qui emunt bona ſubhaſtata, & ſtatim carius uendunt etiam in eodem loco, nam ex modo uendendi (ut diximus) mutatur pretium rei, Et ſicut mediator quærit emptorem, & uenditorem, ita etiam mer-

Syl. v. emptio. §. 12.

Tur. Cre. 14. q. 4. in c. canonũ.

mercator inuento emptore mercium quas non habet, poteſt illas emere pretio pio, uel mediocri, ut ſtatim carius uendat intra latitudinem iuſti pretij, & ſi peccant, ex auaritia peccant, & non contrá iuſtitiam, nam emptio, & uenditio fiunt iuſto pretio, & lucrum eſt ex propria induſtria, quæ poteſt licito fine honeſtari.

Secundum dubium eſt de illis qui carius emunt ad tempus, ut uilius alijs, uel eiſdem ſtatim uendãt numerata pecunia, Ad quod dicimus hoc contractandi genere multa committi peccata, tam ex parte mercatorum, qui hac ratione uſuras palliant, & res defectuoſas, ut bonas uendunt, quã etiam ex parte eorũ, qui ab illis emunt, ſunt enim, ut plurimum filij familias, uel homines ludis, crapulæ, & luxuriæ dediti, qui cum non habeant pecunias, has uia illas quærunt, quibus mercatores non debẽt ſic uendere, & uendentes cooperantur eorum peccatis, & digni ſunt, ut etiam humano iudicio ſeuere puniantur; Sed hæc ſunt per accidens, iſte enim contrectandi modus, ex ſe, ſi debitis circunſtantijs fiat, nõ eſt illicitus, nam qui indiget pecunia, ut ſuis neceſſitatibus ſubueniat, & non inuenit, qui illam ei mutuet, poteſt hac uia quærere, nec ſolũ excuſatur ipſe, quaſi redimẽs ſuã vexationem, ſed etiam mercator, uendens iuſto pretio. Et quamuis de rigore iuris idem mercator poſsit rem, quam uendidit pretio rigoroſo ad tempus, ab eodem ſtatim emere pretio mediocri, uel pio, numerata pecunia, eo modo quo quilibet alius rem illam emere poteſt, non tamen debet, propter ſcandalum, quia cenſeretur mercator iniquus, & uſurarius, quod ſcilicet mutuum cum lucro, nomine venditionis, & emptionis paliauerit, quæ ſuſpicio ceſſat, ſi alius emit. Si autem recta intentione procedatur, & caueatur ne ullum inde eueniat ſcãdalum, ille idem, qui uendidit poterit, etiam meritorie, ab eodem eandem rem pio, uel mediocri pretio quo apud eum ualebat emere; nam cum ille, qui emit ad tẽpus, cogatur ſtatim rem emptã uendere numerata pecunia, non inueniet iuſtum pretium, nec etiam pium quo apud mercatorem ualebat, nam cum ultro illã offerat, & emptorem quærat, & roget, uileſcit, & minuitur pretium (ut diximus) opus igitur charitatis faciet mercator, qui uendidit, ſi illam emat pretio mediocri, uel pio, quo apud ipſũ in propria apotheca ualebat; ſed quia habenda eſt etiam ratio famæ, crudelis enim eſt, qui negligit famam ſuam, non ſtatim emat, ſed ſignificet ei pretium, quo ab eo emet, illumq; dimittat, ut alios emptores quærat, & det plus offerenti, & cum reuer-

uertitur, non emat, nisi prius ei constet, quod alios emptores quæsierit.

De illis, qui uendunt concessa dilatione, & interim percipiunt fructus rei. Cap. XVI.

TErtium dubium est de illis, qui rem fructiferam uēdūt, ut domum, aut fundum, non ad emptorum instantiam, sed pro suis gerendis negociis, & non inuenientes, qui statim soluant integrum, & iustum pretium, accepta in confectione contractus parte pretii, pro reliqua, dilationem cō cedunt, imo etiam aliquando pro integro pretio, & cum emptoribus conueniunt, ut interim eis singulis annis ratione fructuū soluant tot pro centenario pretii non soluti. De quo inter Doctores fuit, & est maxima controuersia, Legistæ communiter dicunt cōtractum esse licitum, communior Canonistarū, Summistarum, & Theologorum sententia est, quod sit usurarius, Antonucius in Catechesi dicit hoc dubium fuisse nuper à Theologis & Canonistis Romæ disputatum, & Pœnitentiarorum S. Petri, & aliorum insignium Theologorum, & Canonistarum refert sē tentias, quod sit usurarius; quia ex quo uenditio est completa & perfecta, uenditor accipit fructus de re non sua, & cum dilationem concesserit, emptor non est in mora, & ipse nullum potest prætendere interesse. Sed rei ueritas in se est facilis, & clara, licet tot Doctorum sententiis obscurior reddatur, & ut sepa remus certa à dubiis.

Dicimus primo, si uenditor re emptori tradita, dilationem pretii non soluti concesserit, nulla facta mentione de fructibus rei interim soluendis, ante terminum ad soluēdum concessum nihil potest petere, nec exigere, & nihil ei debetur, nisi in termi nō solum pretium conuentum. probatur, quia uel fructuum interim percipiendorum, qui interim iuxta dicenda percipi à uēditore potuissent, habita est ratio in pretio cōuento, ut propter illos res carius sit uendita, uel si nulla est habita illorum ratio, uenditor censetur eis renunciasse, & forte emptor aliter non emisset, & ita nullum potest interim prætendere interesse, & emptor non est in mora.

Dicimus secundo, si ex re uendita cum dilatione pretii, emptor nullos potest percipere fructus ante terminum ad soluendum concessum, & uenditor etiam nullos percepisset si rem illam nondum tradidisset, uenditor non potest conuenire cum emptore

emptore, ut donec soluatur pretium aliquid ei pro fructibus detur. Contrarium tenuit Baldus, quem sequuntur Paul. Anchar. Anania Soci. & Paul. Parisi. quos citat Couarr. Sed hoc est falsum, nam si res illa non est interim fructifera emptori, nec fuisset etiam uenditori, si aliquid percipit, ratione temporis, & dilationis concessæ percipit, & non ratione interesse, quod nullum est, nulla in emptore existente mora, quod est usura, & ita tenent Salicetus, Maria. Soci. Paul. de Castro, & alij multi quos citat, & sequitur Couar.

Dicimus tertio, quod si uenditor pro parte pretij non soluti, sibi retinet dominium rei uenditæ, ita quod in celebratione cõtractus pro in diuiso tantam partem rei uendat, eiusque dominium tradat iuxta pretium solutum, reliquam uero partem ita emptori tradat, ut illius non sit facta libera uenditio, nisi quando illius pretium soluetur, & interim dominiũ penes uenditorem remaneat, potest cum emptore conuenire de fructibus interim percipiendis, ut pro illa parte ei dentur fructus, uel illorum pretium. Et in hoc omnes conueniunt, quia percipit fructus de re sua, cum illius dominium sibi retinuerit, & si interim res perierit, sibi periet, & pro illa parte res interim censetur emptori locata. Quo casu potest taxari pretium fructuum ab emptore interim singulis annis uerisimiliter percipiendorum, ut certum quid detur, in qua taxatione non habenda est ratio proprij interesse lucri cessantis, sed damni emergentis, fructuum scilicet rei quos percepisset, nam quod uenditori ab emptore soluitur pro non soluto pretio, ei debetur etiam si uenditor ex pretio sibi statim soluto nihil lucratus fuisset, si enim ratione interesse solueretur, illud considerandum esset, & non fructus, quod aliquando excederet fructuum æstimationem, aliquando minus esset. nec etiã habenda est ratio fructuũ quos percipiet emptor, sed quos percepisset venditor deductis expensis, & oneribus, ex illa parte pro qua non est solutum pretium, & cuius sibi retinuit dominium.

Sed dubium est an uenditor possit pacisci cum emptore, ut certum quid ei detur pro pretio non soluto, quando ei dilationem concedit, & rei dominium sibi pro illa parte non retinet, sed integrum in emptorem transfert. Summa Angelica tenet hoc esse licitum, & multos in eandẽ sententiã citat. & l. Curabit C. de actio. empt. uidetur expressa. Couar. dicit hoc magis licere, quam si retineatur dominiũ; idq; probat, quia emptio, & uẽditio est quædã cõmutatio, cuius iustitia in æqualitate cõsistit, Sum. Ang. v. emptio. §. 5. Couarr. lib. 3. Varia. resol. cap. 4.

ra-

ratione cuius nemo tenetur tradere rem uenditam non soluto eius pretio, si autem tradit, & emptor nõdum soluto pretio, fructus percipit rei emptæ, iustitia requirit, ut pro pretio non soluto satisfaciat uenditori, usq; ad quantitatem fructuum correspondentem; At si uenditor ita rem tradat, ut etiam dominiũ transferat, plus iuris, & commoditatis dat emptori, quam si solam rem tradidisset retento dominio, ergo ad saluandam iustitiam commutatiuam multo magis illi satisfaciendum erit pro interesse pretij non soluti, iuxta proportionem fructuum, & cõfirmat l. sicut emptio ff. loca. & cond. adiuncta Glosa, nam lex dicit, Interdum locator non obligatur, conductor obligatur, ueluti cum emptor fundum conducit, donec precium exoluat. Vbi inquit Glosa non est enim obligatus locator, idemq; conductor ad exonerationem mercedis si res perierit, quia post perfectam emptionem, omne commodum, & incommodum spectat ad emptorem; hoc autem esset falsum si uenditor sibi retinuisset dominium rei, quia sibi periret; in casu igitur huius legis uenditor transfert dominium rei, & ratione eius fructuum, pro pretio non soluto, ab emptore mercedem recipit. Respondebunt illi, qui contrariam tenent sententiam, hic iniustitiam committi, quia cum uenditor rei dominium transtulerit, percipit fructus de re non sua.

Pro solutione notandum.

Verum cum hanc sententiam probabilem, & ueram esse credam, ut infirmitatem dictæ responsionis ostendam, simul q; hãc sententiam confirmem, notandum est, quod hæc difficultas ad aliam reducitur, an. s. possit concedi dominium rei, retentis illius fructibus; & certum est posse, nam cum fructus rei fructiferæ distinguantur à re cuius sunt fructus, sicut uenduntur fructus retento dominio rei, ut in locatione, ita etiam potest transferri dominium rei, cum reseruatione fructuum, ut aliquãdo fit in donationibus, & legatis, & etiam in beneficiorum resignatione, nam sæpe resignantur beneficia cum reseruatione fructuum; & hac ratione iustificari potest iste contractus, nam uigorẽ iustæ uenditionis, & iustitiæ commutatiuæ in qua fundatur uenditio, non teneor tibi tradere possessionem meam cum omnibus eius fructibus, nisi integrum mihi illius soluas pretiũ, & si soluendo partem pretij, ut uenditio rei sit completa, tibi illius dominium trado, cum reliqua pars pretij mihi debita, sit pretium partis rei, & non etiam fructuum ei correspondentiũ, ante pretij solutionem percipiendorum, & ob eam causam potuerim ratione fructuum augere pretium rei, uel fructus, ut

meos

meos tibi uendere cum non sit iustum, ut simul habeas rem, illius pretium, & fructus; & non tenear illos tibi donare, nullam tibi iniustitiam facio, si pretium fructuum singulis annis, donec rei pretium soluas à te exigo, uel eorum ratione augeo pretium rei cuius dilationem uoluisti, ut seruer indemnis. Et si dicas esse usuram, quia concedendo tibi dilationem, perinde est ac si pecuniam mihi debitam, tibi mutuassem, & ratione mutui, & temporis uellem aliquod lucrum, Respondeo hoc esse uerũ in uenditione rei non fructiferæ, secus quando uendo rem fructiferam, ut domum, aut agrum, quia donec integrum pretium persoluas, non debentur tibi omnes fructus, & quod interim percipio, non est ratione dilationis, sed ratione fructuum rei mihi pro rata debitorum. Dices sunt fructus de re mea, cum illius dominium habuerim, ergo non tibi debentur, Respondeo, quo d illius dominium habuisti uigore perfectæ uẽditionis rei ex parte mea, sed quia sicut ego tibi rem tradidi, tu uicissim nõ tradidisti mihi integrum illius pretium, contra iustitiam est, q̃ tu habeas rem, & fructus eius, & pretium, propterea ut seruetur iustitia, ita debes habere dominium rei, quod illius fructus pro rata pretii non soluti, mihi debentur; uigore etiam donationum, & legatorum uidemus sæpe fructus rei propriæ, aliis deberi. Dices ego saltem grauor in hoc, quia si res perit, mihi perit, & propterea hac ratione fructus debent esse mei. Respondeo, quod reuerà in nullo grauaris, nam si tibi perit, est quia uẽditio fuit perfecta ex parte mea, ac si pretium soluisses, & beneficium, quod tibi feci dilationem concedendo, non debet esse mihi nociuum, & cum res perierit solues mihi suo tempore solum pretium rei, & liber eris interim à solutione fructuum, nã quo ad illos mihi perit, cũ mei, & mihi reseruati essent, graueris autem si re perempta, uel in fructifera sine tua culpa reddita, cogereris mihi soluere etiam illorum fructuum pretium.

Dubium cum solutionibus.

Sed cum communior sententia sit, quod iste contractus sit usurarius propter rationes à nobis modo adductas, & solutas, dicimus etiam iuxta horum sententiam iustificari posse, nam ad iudicandum de aliquo contractu, potius attendenda est res ipsa, & uis conuentionum, quam uerba, ut docet Abbas, sæpe enim contractus nominatur unius speciei, & in rei ueritate est alterius speciei, etiam cessante omni fraude, quod Conradus quatuordecim exemplis partim ex Sacra scriptura, partim ex doctoribus desumptis ostendit, & Caiet. adducit exemplum de ignorantibus uim cambiorum, qui cum dant suas pecunias

Ab in c. illo uos de pigno. Conr. de contract. q. 33. Caiet. in tract. de Cambiis cap. ult.

ad

ad cambiendum dicunt se illas dare ad lucrum, & se fructus percipere ex eo, quod camptor usus est eorum pecunia, quorũ uerba manifestam usuram exprimunt. similiter,& illorum, qui iuxta communem loci consuetudinem uendunt ad tempus pretio rigoroso, & ignorantes hanc pretij distinctionem dicunt se illud plus exigere propter tempus, qui tamen tanquam simplices,& ignari,non sunt ob id statim damnandi, sed examinanda est eorum intentio,& si dicunt se nolle committere usuram, & quod intendunt lucrari eo modo quo iuste lucrantur campsores,& mercatores uendentes ad tempus, non sunt damnandi, tanquam usurarij, sed docendi, & admonendi, ut proprie loquantur,& ratio est, quia uerba debent inseruire intentioni, & non intentio uerbis: Cum autem isti dicant nõ esse usuram percipere fructus si reseruetur dominium, esse autem usuram si nõ reseruetur dominium, an re ipsa sit reseruatum dominium, nõ solum ex uerbis reseruationis, sed etiam ex uendentis intẽtione,& coniecturis sumendum est; nam multi simplices has subtilitates iuris ignorant,& nesciunt, quid referat sibi reseruare, uel non reseruare dominium, unum sciunt esse iniustum, quod emens simul habeat rem, rei fructus, & pretium, & communiter uendentes res fructiferas dilata solutione, donec soluatur pretium rei, recipere aliquid pro fructibus eiusdem rei; & ita ipsi quoq; petunt sibi interim dari fructus rei uenditæ, clausulæ autem in uenditione de translatione dominij, sunt ordinariæ notariorum, & aliquando emptores illas fraudolenter apponere faciunt, ut rem cum fructibus,& pretio, iniecto venditibus scrupulo, habeant, & licet uenditores consentiant, ignorantes earum uim, eis in conscientia non nocent, si eorum intẽtio est recta; quando igitur occurrit casus, non sunt statim damnandi uenditores, sed interrogentur, quare cum concesserint dilationem pretij uelint interim fructus; certè respondebunt, quod illos nolunt ratione dilationis, sed quia cum res sit fructifera,& non habuerint pretium, illos ut sibi iure debitos percipiunt; interrogentur ulterius, an casu, quod res pereat antemoram, uelint sibi perire, ex hoc enim, quod pro parte pretii non soluti, uolunt fructus, uidetur quædam locatio; si dicunt se uelle, uerè intenderunt sibi reseruare dominium, licet uerba contrarium sonent, imo si intentio fuisset deprauata, euitandi scilicet periculum perditionis rei, satis est, quod intentionem corrigant,& significent,& protestentur se uelle subire illud periculum,& fructus, ut rei propriæ percipere, ut emptor in casu

per-

perditionis sciat se liberum à solutione pretij, & sic poterit fructus percipere, & perceptos retinere, nã cũ contra iustitiã sit, ꝙ emptor habeat rem cum fructibus, & pretio, uenditor per hoc quod iniuste periculum rei transtulit in emptorem, non tenetur remittere emptori fructus rei, sed tenetur, & satisfacit reformando contractum; & hæc iuxta secundam sententiam, quæ contractum istum condemnat. At si uenditor nihilominus asserit rei periculũ iure pertinere ad emptorem, quia uenditio fuit cõpleta, & fuit translatũ dominium cum reseruatione fructuũ, ob pretium non solutum, eius intentio non fuit deprauata, sed sequutus est primã opinionẽ, quæ est probabilis, & contra illam nulla est conuincens ratio, & propterea iuxta illam poterit absolui, ne nimis emungendo eliciatur sanguis.

De censibus, & conditionibus requisitis. *Cap. XVII.*

CEnsus prout in præsenti accipitur, est ius exigendi pensionem ex aliqua re utili, sicut enim res aliqua potest à proprio domino uendi, ita etiam si res illa sit fructifera, poterit dominus retenta illius rei proprietate, eius fructus, uel eorum partem uendere in se, uel in pecunia numerata, in qua taxatis fructibus rei soluitur pretium. Census ergo est ius exigendi hos fructus, & multipliciter diuidi solet, in realem, scilicet, & personalem, in fructuarium, & pecuniarium, in perpetuum, & temporalem, in redimibilem, & irredimibilem, in quibus solebant adijci pœnæ, & multæ conditiones, sed quia modo omnes census constituendi sunt iuxta Bullam Pij V. pro eorum sufficienti cognitione, satis erit conditiones à Pio V. eis appositas in medium afferre.

Prius tamen notandum est, quod non omnes conditiones à Pio V. requisitæ sunt eiusdem iuris specifici, nec consequenter eiusdem conditionis, nam quædam sunt de iure naturali, & diuino, ut quod census non constituatur super re, quæ non sit frugifera, quod non constituatur nisi in re immobili, cum census sit fructus rei frugiferæ, qui sine rei consumptione colligitur. & istæ ligant omnes, quædam non sunt iuris naturalis, neque diuini, sed humani noui ab eo requisitæ, ad euitandas fraudes, & usuras, & ad præsumendũ census usurarios, qui sine illis fiunt; ut ꝙ pretiũ soluatur in pecunia numerata, & coram nota-

rio, & testibus, quod non fiat anticipata solutio. quod non apponantur pœnæ; quædam tandem sunt, quæ non sunt iuris naturalis, aut diuini, neq; sunt ad euitandas fraudes usurarum, & ad inducēdam præsumptionem iuris de usuraria prauitate, sed requiruntur tanquam rationabiles, & dignæ, quæ in eo seruentur, qualis est, quod censuarius præferatur alijs emptoribus, quod redempturus censum debeat ante duos menses denunciare, & quod facta denunciatione possit infra annum cogi ad restituendum pretium. Conditiones, quæ sunt de iure naturali, & diuino, necessario ab omnibus sunt seruandæ, sed dubium est, an quo ad alias conditiones iuris positiui, illa Bulla obliget, in Regnis quoad temporalia, temporali dominio Ecclesiæ non subiectis, & dicimus cū Nau. quod illæ, quæ inducuntur ad præsumendū cēsū usurarium sunt ubiq; & ab omnibus seruandæ, tū quia leges Pontificis latæ circa ea in quibus vertitur periculum animæ, etiam si non contineant leges naturales, neq; diuinas debent seruari apud omnes christianos in utroque foro, & ubiq; gentiū, tum quia lex Papæ lata circa spiritualia in utroq; foro est ubiq; seruanda, quales sunt leges latæ circa matrimoniū, & contra confidentiā illicitam, & simoniacam; & ꝙ cōmuniter dicitur leges canonicas obseruandas esse in foro canonico, & ciuiles in foro ciuili, intelligendū est, quādo lex canonica nō fertur circa spirituale, nec circa ea in quibus uertitur periculū animæ, nec spectantia ad religionē christianam, sed fertur circa alia profana utrique foro subiecta. Ex quo sequitur, ꝙ aliæ conditiones tertii generis non obligant eos, qui Regibus laicis subiiciuntur, contra proprias eorū leges, quod. s. censuarius præferatur in emptione rei sibi per cēsū subiectæ, ꝙ redempturus censū debeat uoluntatē suā redimēdi, ante bimestre censuario denunciare. & ꝙ post denunciationē possit infra annū cogi ad redimendum, quia istæ non declarant aliquid esse peccatum, nec præsumi esse tale; & propterea per illas non intendit Papa derogare legibus, & consuetudinibus aliorum regnorum.

Nauar. in Com. de vsuris nu. 306.

Est secundo notandum, quod Pius V. nihil statuit de pretio censuum, nec ulla reperitur illius à canone, uel ab aliquo Pontifice taxatio, nam uariatur sicut, & pretium aliarum rerum, sed præsupponūt Pontifices pretium esse iustū, & cōtractibus cōditiones apponunt, ut euitentur fraudes, & nō sint usurarij; quod autē sit iustū pretium, uidetur difficile, nam cū cēsus sit emptio fructuum rei fructiferæ, uidetur, ꝙ pretium cēsus sit pretiū rei super qua est positus pro illa partę fructuum uenditorum, ut si uen-

uenditur tertia pars fructuum, eorum pretiũ sit tertia pars pretij rei, uel pretium debet esse tantum, q̃ illo posset in illa patria, & illo tempore emere aliquam possessionem, quæ deductis laboribus, & expensis, possit tantam possidẽti cõmoditatẽ dare, quantus est redditus cũ illa pecunia emptus, & tamen ista regula nõ seruatur, sed longe minori pretio cõmuniter, & ubiq; emũtur, nã si attendatur pretiũ domorũ, agrorum, & vinearũ, communiter reddunt 4. uel 5. pro centũ, & census super illis impositi, sunt 7. & 8. & etiã 10. pro centum, Nauar. dicit, quod in Aragonia dantur 5. pro 100. in Regno Nauarræ 6. in Regno Castellæ 7. in Gallia, 10. Romę, 8. & 9. in solutionibus casuum Bononiæ coram Illustrissimo Cardinali Paleotto disputatorum dicitur, quod Bononiæ licite dantur 8. & 9. pro 100. quia sic communiter ibi fiunt census sine, ui fraude, & dolo. Extant etiam duæ Bullæ Martini V. & Calixti III. positæ in tit. de empt. inter extrauagantes communes post lib. 6. in quibus approbantur liciti, quidam census impositi ad rationem decem pro centum, secundum, quod communiter fiebant in illis locis, & in Bullario habetur extrau. Solicitudo Nicol. V. ubi ad instantiam Alphonsi Aragonię Regis pro suo Regno approbauit census 10. pro 100. & ita uidetur, quod iustum pretium census sit summendum, non iuxta pretium rei super qua imponitur, sed iuxta communem, & approbatam consuetudinẽ illius loci, nec ob id est iniustum si illa domus, uel ager cuius fructus uenduntur, pluris ualet. nã ius percipiendi fructus alicuius rei sine illius dominio, & illius dominiũ sunt duæ res distinctæ uẽdibiles quarũ quælibet habẽt suum pretium, & pretium cuiusq; rei uendibilis sumitur iuxta cõmunẽ cursum omnium, dolo, & fraude, cessante, & crescit, & minuitur iuxta copiã, uel penuriã mercium, uel emptorum, ius igitur percipiẽdi fructus alicuius rei, potest uilius æstimari, quam res ipsa, tanquam quid distinctũ, & quia plures sunt uenditores censuum, quam rerum, multi enim cum non indigeant tanta pecunia, malunt census constituere, quam res uendere, quos etiam facilius redimere poterunt. & etiam, quia reuera census in se minus ualet, quam res super qua est positus, nam qui emit dimidios fructus agri non habet dominium mediæ partis illius agri, & non potest illam partem cultiuare, & ad libitum aptare, & de illa disponere, imo nec ad illam animi gratia accedere, & immorari, & pretium datum tenetur totum, & secũdum partes ad libitum uenditoris pro totali, uel partiali redentione census quãdocumq;

accipere, non est ergo iustum, quod pro dimidia parte fructuũ in perpetuum percipiendorum det dimidiam partem pretij totius agri, cum illius dominium penes uenditorem remaneat, cũ libera facultate redimẽdi cẽsũ quandocumq; uoluerit. Ad iudicandũ igitur de iusto pretio cẽsus, inspicienda est lex, & ubi nõ est lex, cõsuetudo, & si in aliquo loco nulla est lex, nec cõsuetudo, debet ille locus se conformare loco viciniori ubi est lex, uel consuetudo; poterit etiam stari arbitrio boni, & periti uiri, qui pretium, fructus, & eorum certitudinem, naturam, seu conditiones census, conferat.

Quibus suppositis ponemus cõditiones cẽsuũ à Pio V. requisitas, quarũ Prima est, ut census nõ cõstituatur nisi super re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit, & ita tollũtur census personales, & census fundati super bonis in communi, qui tamen antea tãquã nõ prohibiti liciti habebantur. Res immobiles, quæ nõ sunt cõsuetæ locari quales sunt aliquæ turres censentur de sui natura fructiferæ, quia possent ad aliquẽ usum locari, & per accidens est, q̃ non locẽtur. & propterea, ut inquit Nau. super illis poterit cõstitui census iuxta illarum pretiũ, uel locationẽ, quæ fieri posset. Secunda est, ut census nõ fiant nisi ve-

Nau in d. Com. nu. 113.

re, in pecunia numerata, præsentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumẽti, nõ autẽ prius recepto integro, & iusto pretio; quæ conditio non est necessaria ex natura rei, sed est ad tollendas fraudes illorum, qui ementes census, male soluebant pretium, in pannis, & alijs mercibus, antea, uel tunc traditis, uel in pecunia numerata ad ludendum, uel in alios malos fines; quas fraudes, ut prædictam conditionem seruare uideantur, contegunt ostentatione pecuniæ, uel ficta traditione; at si cessent fraudes, & integrum, & iustum pretium soluatur, per crediti liquidi recompensationem, uel in mercibus iusto pretio taxatis, quas sine fraude uenditor census emere uolebat, emptor census, ut inquit Nauart. est in conscientia tutus, quia lex fundata super præsumptione, non ligat aliquem in foro conscientiæ si contrarium eius, quod præsumitur est coram Deo uerum. Fst etiam notandum, quod ista cõditio est de emptione census; & nõ de illius extinctione. Tertia, ut solutiones, quæ vulgo anticipatæ appellãtur, nec fiãt, nec deducantur in pactũ. Quarta, ut non fiant conditiones directè, aut indirecte obligãtes ad casus fortuitos eũ, qui alias ex natura cõtractus non tenetur. Quinta, ut nõ fiat pactũ auferẽs,

Nauar. in Com. de usuris nu. 88. & 121

aut

aut restringens facultatem alienandi rem cēsui suppositam, dominus tamen census si illa res uendenda sit, omnibus præferendus est. Sexta, ut non fiant pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, uel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria medio iuramento creditoris liquidanda, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem, aut aliud ius ex eodem contractu siue aliunde acquisitum perdere, aut in aliquam pœnam cadere, quę si fiant, ex toto irrita sunt, & nulla. Vbi notandum est per hanc conditionem non liberari uenditorem census ab obligatione damni emergentis, quod patitur emptor ex dilatione solutionis, quia iure naturali est debitum, sed solum prohibetur deduci in pactum ad tollendas fraudes. Non possunt etiam uigore huius conditionis fieri contractus census in forma cameræ, quia secundum illam formam ad soluendum obligati, pœnas, & incommoda incurrunt si differunt soluere. Septima, ut census nō augeatur, nec nouus creetur super eadem uel alia re, in fauorē eiusdem, aut personæ per eum suppositæ, pro censibus temporis, uel præteriti, uel futuri. hæc conditio sequitur ex secunda, nam si census debet emi numerata pecunia tempore cōtractus, non potest conueniri, quod ex fructibus census soluendis, uel solutis augeatur, uel creetur nouus census. at si fiat nouus contractus, & noua emptio numerata pecunia iuxta secundam conditionem, potest census constitutus augeri, & nouus constitui. Octaua, ut non fiant pacta continentia solutiones onerū ad eū spectare, ad quem aliàs de iure, & ex natura contractus non spectarent. Nona, ut si res super quam constituitur census in totū, uel pro parte pereat, seu etiam in totum, uel pro parte in fructuosa efficiatur, census quoq; ad ratam pereat. At si res non perpetuo perit, sed ex aliquo accidenti ad tempus fructus non reddiderit, non ob id pro illo tempore imminuendus est census, quia non fructus, sed ius ad fructus emitur, & si illo anno non fecit, sequenti eo fertilior erit. Obligationes etiam, & hypothecationes, quæ fiunt in uenditione census pro pensionis assecuratione, post hanc Pij V. bullam re peremptā, aut in fructuosa effecta, nullius sunt roboris, & fideiussores ad nihil amplius tenentur, quod si res non in totum periit, huiusmodi obligationes non habent uim nisi pro rata parte; hanc conditionem intellige quando res perit, uel infructuosa efficitur sine dolo, & fraude domini, qui super ea constituit, & uendidit censum, nam teneretur, uel restituere

tuere pretium, uel constituere nouum censum super alia re immobili. Decima, ut ille, qui censum uendidit possit illum quandocumq; uoluerit pro eodem pretio extinguere, non obstante longissimi etiam temporis, ac immemorabili præscriptione, & nõ obstãtibus aliquibus pactis directe, aut indirecte talẽ facultatem auferentibus; dominus autem census non possit è contra illius uenditorem pro sua uoluntate cogere ad extinguendum censum, & suum pretium sibi restituendum; debet tamen venditor cẽsus, qui traditione pretij illum extinguere uult per bimestre ante, id domino census, cui pretium dandum erit denunciare, postquam denunciationem, nisi censum extinxerit, illius dominus poterit pretium etiam ab inuito repetere; quod si annus elabatur, & extinctio secuta non fuerit, dominus cẽsus non poterit amplius cogere uenditorem, ut sibi pecuniam pro census emptione traditam restituat, uenditor tamen semper potest emptorem cogere, ut pro extinctione census, traditum pretium recipiat, præuia tamen semper dicta denunciatione, & si nec tunc etiam extinxerit, dominus census infra annum pretiũ ab eo etiam contradicente repetere poterit, idq; obseruandum est etiam si pluries factum fuisset, nec unquam effectus secutus fuisset, & in omnibus censibus, non obstãte etiam immemorabili præscriptione: & in posterum fieri non possunt pacta continentia pretium census extra prædictum casum ab inuito, aut ob pœnam, aut ob aliam causam repeti posse. An autem uenditor census possit illum, secundum partes extinguere, Pius v. in hac sua bulla non determinat; Nau. tenet, quod possit, quia iure humano antiquo, & communi creditor potest cogi ad accipiendum partem debiti, quæ ei offertur, nisi cum nimis minutatim offertur, ut tenẽt Alciat. & Dec. ab eo citati, & quod possit habetur in d. extrauag. Martini, & Calixti de censibus, & si in hoc grauatur emptor census, releuatur in pretio quo censum emit, quia, ut diximus, fructus rei, seu ius ad fructus minoris emit, quam res ualeat, sed credo d. extrauag. non esse intelligẽdas, quod possit nimis minutatim per partes cẽsum extinguere, quia hoc esset cum magno emptoris damno. Vndecima, ut pretium semel censui constitutum nunquam possit ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, nec quo ad ultimo contrahentes, minui, uel augeri. Nau. dicit, q; si uere pretium census minuitur ex eo, quod quæruntur, & non ita facile inueniuntur emptores, uel crescit propter uolentium emere multitudinem, in conscientia poterit pluris, uel minoris

Nau. in d. Com. nu. 101.

Nau. in d. Com. nu. 112.

uendi

uendi, quam emptus fuerit, & ita dicit in urbe fieri; imo subdit, quod cum ista conditio sit ad tollendas fraudes, in foro etiam exteriori intelligenda, & limitanda est, ut non procedat quãdo pretium census creuit, uel decreuit post illius constitutionem, sed solum quando pretium non fuit auctum, nec diminutum. Et quamuis Pontifex constitutionem hanc ad contractus ante eam celebratos non extendat, illos tamen omnes, in quos sub alia forma peruenerunt census, hortatur in domino, vt singulos contractus censuræ bonorum religiosorum subijciant, & animarum saluti cõsulant; contractusq; omnes sub alia forma post hanc constitutionem celebrandos fæneraticios iudicat, & vult à fisco posse uendicari. Quam salutiferam sanctionem nedum in censu nouiter creãdo, uerum etiam increato quocumq; tempore alienando, modo post publicationem constitutionis creatus sit, perpetuo, & in omnibus seruari uult.

Dubitatur an possit fieri census super re fidei commisso sup posita. Et dico, quod non, quia non potest seruari præcipua cõditio census. s. quod emens censum percipiat fructus rei suppositæ censui, & nunquam possit repetere pretium; nam mortuo, qui censum uendidit res liberè transibit ad illum cui uigore fideicommissi debetur, & census soluet de proprio fideiussor, uel emptor repetet pretium; Emptor tamen excusatur si quando emit censum credit rem illam esse liberam uendentis, nec tenetur inquirere an sit eius libera, satis est, quod sciat illum habere dominium, uel possessionem, & quod ei contrarium non constet; hoc enim potius pertinet ad fideiussorem, At quando postea scit rem super quã uendidit censum non esse eius debet instare, quod illum transferat super rem suam, & liberam, uel pretium restituat, quia non est amplius in bona fide, & si cũ bona fide illum emerit, uenditor neutrum uult facere, poterit percipere fructus, quia uere est illius dominus dum uiuit, & fraus uenditoris non debet ei nocere, sed illo mortuo non poterit continuare censum illum cum fideiussore, uel hæredibus, quia est sine fundamento, sed debet instare pro illius census translatione, uel noui constitutione super re, quæ sit hæredis, uel pro restitutione pretij.

De dante certam pecuniæ quantitatem pro possessione tenenda, uel annuo redditu percipiendo durante ipsius uita, de iusto pretio huius census, & de dante 100. ut recipiat pro dote filiæ 300. si uixerit. Cap. XVIII.

SOlent aliqui dare Monasterio, uel Ecclesiæ, & etiam priuatæ personæ certam pecuniæ quantitatem, ut ab eis recipiant certas possessiones toto tempore uitæ ipsorum tenendas, uel singulis annis durante ipsorum uita certam quantitatem frumēti, uini, olei, & etiam pecuniæ, ita quod post eorum mortem possessiones redeant ad suos dominos, & pensiones non amplius soluantur, & de hoc dubitatur modo an sit licitum Rayn. & Gof. ut citat Sylu. dixerunt istum contractum esse usurarium, quia sic dantes sperant multum uiuere, & amplius accipere de prouentibus, quam fuerit pecunia data, usura autem committitur etiam sola spe. Et confirmatur, quia hæc est emptio annui census durante emptoris, uel uenditoris uita in qua non seruatur forma bullæ Pii V. & consequēter iste contractus est per d. bullam tanquam fæneraticius condemnatus. Et quod non seruentur conditiones bullæ patet, quia dat quis centum aureos, ut recipiat singulis annis durante eius uita decem absque assignatione, & descriptione rei fructiferæ cuius fructus emantur.

Communis sententia est in contrarium, quod iste cōtractus sit licitus si seruetur æqualitas per assignationem iusti pretij, ita tenent Rich. Host. Ang. Sylu. Med. Nau. & alij. Et probatur primo, quia iste non est contractus mutui ueri, uel palliati; nam pecunia non datur reuocabiliter, & in dante non manet actio ad eam, sed solum ad annuam pensionem, & si data pecunia statim moriatur, pecuniam, & pensionem perdit, nec ulla relinquitur ad eam hæredibus actio: quæ omnia sunt contra rationē mutui, ergo nulla hic potest interuenire usura, sed sola iniustitia si non fuit traditum iustum pretium, ut fit æquale utriusque periculum. probatur secundo, quia si iste contractus est illicitus, uel est, quia si dans pecuniam uiuit, spatio octo, aut decem annorum, totam recuperat pecuniam, quam dedit, & toto reliquo uitæ suæ tempore, recipit illius fructus, qui aliquando æquantur sorti principali, & illam etiam excedunt; uel est, quia fructus accipiuntur sine iusto titulo, & contractus tanquā illicitus, non continet iustā causam percipiēdi aliquos fructus.

Rich. q. 2. q. 23. Ang. Syl. V. Vsura. Med. Cod de reb. p usu. acq. q. 23. Nauar. in Com. de Vsuris nu. 178.

Sed

Sed non potest dici illicitus propter primam causam, tum ratione periculi breui totum perdendi, tum quia etiam in emptione cēsuum, locorum montium, & aliorum redituum perpetuorum, decem & octo circiter annis recuperatur tota pecunia, qua empti fuerunt, & tamen sunt perpetui, & transeunt ad hæredes. Nec etiam potest dici illicitus propter defectum iusti tituli percipiendi annuam pecuniæ quantitatem, præsertim quando non fit emptio alicuius rei fructiferæ, quia iste contractus potest iustificari, ut sit quædam donatio, non libera, sed facta sub modo, & cum conditione; & potest quis licite donare suum conditionate, & cum clausula onerosa, & donatio alteri facta cum pacto reddendi ei duplum si certos annos uixerit, & alias nihil, est licita, & tenet; ita in casu nostro donat quis alicui centum, cum pacto, ut quoad uixerit recipiat ab eo singulis annis decem, quæ donatio licet sit onerosa, & alteri possit esse damnosa, potest tamen etiam esse utilis, quia si ille facta donatione moriatur, nihil soluet, & totum lucrabitur. potest etiam dici iste cōtractus innominatus, do, ut des. Potest etiam iustificari per uiam emptionis, ut sit emptio iuris exigendi decem singulis annis quoad uixerit, pro quibus persona, & omnia eius bona obligata existant. hac ratione illum Doctores cōmuniter iustificant, sed modo uidetur obstare Bulla Pij V. per quā tollūtur census personales, & super omnibus bonis in communi, & vult, quod fundentur super certa re fructifera. Verum si bene consideretur Bulla, & Pontificis intentio, non loquitur, nec intelligitur de censibus quorum solutio pendet ex euentu fortunæ quales sunt isti uitalitij, nec etiam loquitur de cēsibus per uiam legati, aut donationis constituendis, sed de censibus uendendis, & emendis, quorum extinctio est per restitutionem pretii, in quibus possunt interuenire fraudes usurarum, quæ cessant in censibus uitalitiis, quia nunquam restituitur pretium, & solutio, & extinctio census, pendet ex uita, & morte ementis, & lucrandi, & perdendi periculum, est ex utraque parte.

Sed difficultas est unde sumendū sit iustū pretiū cēsus uitalitii, & cū prætiū debeat ęquari rei emptæ, & humanitus sciri non possit, quā lōga futura sit emētis uita, sed hinc inde sit periculū lucrandi, & perdendi uidetur, ꝙ pretium debeat esse tale, quod æquale constituat utriusq; partis periculum, & hæc regula sit assignanda, ut habeatur respectus ad annos quibus ille, qui uitalitium uult emere, secundum naturæ communem cursum, uiuere

uiuere potest, attentis eius ætate, moribus, & complexione, ratione quorum potest de unius uita, magis, quã de alterius dubitari, & illo tempore uitæ probabilis assignato, & medio illius accepto, illud sit iustum pretium talis uitalitii, quod æquiualeat toti summæ in illo tempore medio percipiendæ; Vt si Petrus sit sexagenarius, & attenta eius complexione, & regimine vitæ probabiliter credatur, quod adhuc uicturus sit uiginti annos, quia etiam potest mori ante unum annum completum, sumatur medium huius contingentiæ, & sunt decem anni, & ita iuxta hanc regulam si vult emere ius percipiendi decem ducatos quolibet anno uitæ residuæ, pretium iustum sit centum ducati, qui æquiualent toti summæ percipiendæ in præfatis decẽ annis, quia sic æqua est utriusque conditio, cum ambo æquè se periculo, & lucro exponant. Verum ista regula non est uniuersaliter uera, quia alias sequeretur, quod redditus uitalitius, & redditus perpetuus cæteris paribus essent eiusdem pretij, imo, quod uitalitius cæteris paribus esset maioris pretij, quam perpetuus, quod est absurdum; & sequela patet, si Petrus, qui sibi redditum decem ducatorum ad uitam suam uult emere, sit iuuenis uiginti annorum, secundum communem naturæ cursum potest attingere annum octogesimum, & potest etiam ante annum uitam finire; medium tempus inter uigesimum, & octogesimum est, triginta anni, & ita iustum huius uitalitij pretiũ erit 300. ducatorum, nam tota summa percipiẽda 30. annis, est 300. ducatorum, sed pro 300. ducatis posset iuste, secundum communem cursum, & approbatam consuetudinem emi redditus per perpetuus quindecim, & etiam decem, & octo ducatorum. Rich. dicit ad statuendum iustum pretium ex una parte considerandum esse ementis ætatem, sanitatem, uel infirmitatem, & pericula, quæ possunt uitam abbreuiare, & ex altera quantitatẽ reddituum, certitudinem, facilitatem, uel difficultatem, & expẽsas in illis exigendis, uel percipiendis, quibus consideratis debet tale statui pretium, quod non possit facile discerni cuius conditio sit melior, ementis ne, an uendentis, & si pretium sit talẽ, est iustum, & si emens moriatur antequam sortem recipiat, uendens non tenetur aliquid restituere de pretio, similiter nec emens de fructibus, si tantum uixerit, quod ultra sortem recipiat, at si compẽsatis his, quæ dicta sunt, liquido apparet, quod notabiliter sit melior alterius conditio, contractus est illicitus, quia corrumpitur illa æqualitas, quam requirit æquitas iuris naturalis in contractu; & si in æqualitas est ex parte ementis,

quia

quia dedit pretium nimis paruum, tenetur uel supplere iustum pretium, uel restituere totum id, quod accepit ultra sortem; si uero est ex parte uendentis, tenetur uel reddere id, quod accepit ultra iustum pretium, aut rem emptam dimittere in manu hæredis, qui emerat quouisque recipiat sortem; hæc Ricchardus, & bene, sed pro prædictorum explicatione subiungit, & ponit casum, seu dubium, quia uidemus uiros, & mulieres uiginti quinque annorum emere redditus ad uitam pro tali pretio, q infra octo annos recipiunt sortem, & quamuis possent mori infra illos octo annos, tamen clarum est, quod probabilius est, q uiuere debeant in duplo, & frequentius hoc accidit, & sic clarũ est, quod in isto contractu emens habet meliorem partem notabiliter, quia habet in fauorem suum illud, quod accidit frequẽtius. s. quod mulier sana uiginti quinque annorum adhuc uiuat plusquam per octo annos, uendens autem habet in fauorem suum id, quod raro accidit. s. quod sana mulier uiginti quinq; annorum moriatur infra octo annos, & tamen iste contractus nõ inuenitur reprobatus in iure, imo ab Ecclesia toleratur, & à multis sapientibus consulitur: Ad quod respondet istum contractum non posse in conscientia excusari, nisi illa iuuenis mulier esset tot infirmitatibus grauata, uel tot periculis mortis exposita, quod non clare uidetur, quid istorum probabilius esset, aut ipsam uiuere per tantum tempus, quod uendens lędatur notabiliter pro exigentia rei uẽditæ, aut ipsam mori intra octo annos, uel ubi aliquod periculum esset de impedimento solutionis rei emptæ. Verum Richardus hac sua huius dubii solutione, suum modum assignandi iustum pretium, uidetur reducere ad regulam prædictam, & à nobis impugnatam, nam concedendo, quod illud pretium uidetur iniustum, si emens sit iuuenis, & sanus, tamen contractus quo uitalitium à iuuene, sano tali pretio emitur, quod infra decem annos recipitur sors principalis ex eo licitus apparet, quod res perpetuæ, & ad hæredes transeuntes liberè tali emuntur pretio, quod uiginti, & etiam aliquando sexdecim annis integra recipitur sors cum fructificent ad rationem, quinque, aut sex pro centum, imo census perpetui emuntur ad rationem septem, uel octo, & in aliquibus locis decem pro centum. Quare dicimus in constituendo iusto pretio uitalitij, primò, & ante omnia considerandum esse, quot redditus perpetui illa pecunia tradenda emerentur, uel illi redditus ad uitam, quanti emerentur si essent perpetui; & cum res perpetuæ libere ita emantur, ut communiter 20. annis, uel 25.

aut

aut etiam 18. integrum recuperetur pretium; uitalitium eo mi-nus emendum est; quantus autem sit faciendus descensus in-pretio, uidendum est ex considerationibus quas posuit Ric-chardus, ætas. f. sanitas, & pericula, tam uitæ, quam redditu-um. Et pro faciliori regula dicimus uidendam, & seruandam esse communem, & approbatam loci consuetudinem, & si nulla est ibi consuetudo habeantur arbitrio boni, & experti uiri prædi-ctæ considerationes.

In titulo huius capituli aliud tetigimus dubium, non ut hic tractetur, ubi proprius etiam est illius locus, sed ut superius, c. 2. huius libri tractatum fuisse dicere mus.

De montibus super certis redditibus constitutis. Cap. XIX.

PRincipes, & Respublicæ indigentes pecunijs, solēt quos-dam ex eorum redditibus constituere mōtes quos uen dunt; & montes ab illis ad inuenjendam pecuniam con-stituti sunt in duplici differentia, quidam sunt ex certis eorum redditibus, & habent ueram formam montis, quidam uero non habent certam formam, sed diuersis contractibus as-similantur, & ut de prioribus loquamur, Cum Respublicæ, & Principes multos habeant redditus, ex gabellis, uectigalibus, & alijs impositionibus, antiquis, uel nouiter statutis, pro ut neces sitas exigit; quia isti redditus minutim exigendi sunt, quando uolunt aliquam magnam pecuniæ quantitatem facere, uel pro instanti necessitate, uel sine illa, ut eis multi inuentur, & Princi-pes indemnes seruentur, solent certos aliquos redditus assi-gnare, & in illis pensionem tanquam ueros illorum redituum fructus singulis annis percipiendam constituere, ut illam uen-dant; sed quia unus nō posset integram omnium redituum pen sionem emere, ob id habita proportione illius magnæ pēsionis ad omnes reditus, illam diuidunt in æquales partes, & in mul-tas pensiones, ut in quinque, uel decem ducatos, secundum, q. pensiones sunt perpetuæ, uel ad uitam ementis, quæ singulæ sunt fructus illorum redditu um, & uenduntur cētum ducatis, quæ appellantur loca montis, ipsi uero redditus super quibus hæc loca fundantur, dicuntur montes, qui aliquando ex nomi-ne rerum ex quibus pecuniæ extrahuntur nuncupari solent, ut mons farinæ, mons carnium, aliquando à causa, ut mons redem ptionis, fœderis, pacis, aliquādo ab instituente nomen sumunt,

ut mons

ut mons Pius, quæ omnia unius montis loca solent aliquando à multis emi ab ipsomet Principe, seu à suis actoribus, aliquando unus solus illa omnia ab eo emit, quæ postea aliis diuisim uendit. Ex istis montibus aliqui sunt perpetui, aliqui temporales, aliqui redimibiles, & aliqui irredimibiles.

Quo ad horum autem iustitiã dicimus esse licitos quemadmodũ etiã, & census liciti sunt, eadẽ. n. est ratio, cum in utrisq; emantur fructus; sunt tamen aliquot conditiones ad eorũ iusti tiã necessariæ, quarum prima est, ut redditus super quos fundã tur pensiones, & ista loca, uere existant, aliàs esset usura. Secunda, ne plura loca uendantur, quam contineat ipse mons, nam aliorum locorum, qui non fundantur in monte, esset ficta emptio, & usuraria. Tertia, ut si mons in totum, uel in partem pereat, pereant etiam pro rata locorum redditus, dummodo mons non pereat ex domini culpa, & dominus non se obliganerit pro capitali, & pro certo locorum redditu, casu, quod mons pereat, sed tunc loca tanto carius emenda essent, propter hanc domini obligationem. Quarta, ut maiores pensiones dentur pro temporali loco, quam pro perpetuo, ut etiã fit. Quinta est, de æquitate, ut montes uacabiles non constituantur sine graui causa, propter multa incommoda, quæ inde sequuntur dum hæredes paternis bonis priuantur.

Conditiones requisitæ.

De illis, qui coguntur Principi subuenire cum assignatione fructuum. Cap. X X.

LIcet Princeps, & Respublica in necessitate existens possit compellere suos ciues, & mercatores, nõ solũ ad sibi mutuandũ gratis absq; eo, q̃ statuat aliquid ultra sortẽ dare, sed etiam ad donandũ, tamẽ quia non omnia expediunt, quæ fieri possunt, aliquãdo ita illos ad sibi subueniendũ cogit, ut donec eis pecuniã acceptã restituat, aliquã summã. ut quinque, aut sex pro centenario singulis annis det aliquibus pactis, & conditionibus appositis, quarum Prima est, quod ciues irreuocabiliter dent, ita quod nunquam possint repetere sortẽ, quã dederũt, sed solũ pro illa percipere annuos fructus. Secunda, q̃ ciuitas uel Princeps nunquã teneatur eis restituere sortẽ principalẽ, sed bene possit quãdocumq; uoluerit illã restituẽdo se ab hoc onere liberare. Tertia, quæ aliquando apponitur est, quod ciuitas pro extinctione illius iuris exigẽdi ab ipsa 5. uel 8. pro centum quãdocumque uoluerit, non teneatur

resti-

restituere integram sortem,sed illud posit extinguere 28. ducatis. & sit libera,ac si restituisset integram sortem centum ducatorum. Quarta,quod quilibet possit ius suum, quod habet exigendi à ciuitate,uel Principe fructus pecuniæ traditæ alteri uendere,& donare eo modo,quo habet. Quinta, ad tollendos omnes scrupulos,& omnem usurę suspicionem Respublica,seu Princeps declarat se dare illos annuos fructus omni meliori titulo quo potest,non solum ratione damni emergentis, & lucri cessantis,sed etiam si nullum esset interesse,titulo liberè, & spõtaneæ donationis,ob beneficium receptum,ut benefacientibus bene fiat,ut sic iustè,& licitè,etiam in conscietia, & quoad Deũ possint recipi,& retineri,sine ulla restituendi obligatione. Ista pecuniarum centenaria data ciuitati,uel Principi, Florentiæ dicuntur præstantiæ montis,Ianuæ sortes locorum,Venetiis sortes imprestitorum, pensiones Florentiæ dicuntur denarij montis,Ianuæ loca. Venetiis imprestita,& dantes Florentię dicuntur creditores montis,Ianuæ habentes loca, Venetiis habẽtes imprestita, & sic percipientes pensionem dicuntur percipere denarios montis,uel loca,uel impressita. Et ciuitates,seu Principes pro huiusmodi pensionibus obligãt suos redditus, quandoque omnes in communi,quandoque certos in particulari,& quando obligant,& assignant certos redditus particulares, uidentur montes prioris generis de quibus in præcedenti capitulo,sed tamen differunt,nam ad illos, seu illorum loca emendum nullus cogitur,licet emptoribus dentur quædam priuilegia, & illorum pensiones correspondent pretio quo emuntur, & illo secundum iustitiam proportionantur,cum sint etiam instituti propter commoditatem ciuium,unde etiam isti montes sunt securiores; at isti montes posterioris generis cum sint impositi propter necessitatem ciuitatis, uel Principis subsłant maiori periculo,amissionis.s.fructuum, & sortis principalis, ut si cresceret Principis necessitas ob quam etiam causam ciues, & mercatores sæpe cognntur ad emendum,& pensiones aliquando sunt minores,aliquando maiores iusto alias pretio,sed quo minores sunt,eo securiores. Sed quando sunt minores, (ut cum dantur quinque pro centum cum pacto extinguendi illud ius 28.ducatis)excusantur ciuitates,& Principes,quia ciues,& subditi tenentur etiam illi donare,cum necessitas exigit,quando autem sunt maiores sicut quando Princeps uult allicere etiam non subditos ad ei dandum, uel non ei expedit cogere suos subditos,excusantur dantes, seu ementes ratione periculi amit-

li amittendi etiam sortem cum fructibus, si cõtractus est aliàs licitus, de quo fuit inter doctores maxima controuersia, & diffuse, etiam usque ad satietatem multorum citatis opinionibus hanc difficultatem tractant Laur. de Rodul. & S. Ant. & tam ipsi quam ab eis citati, presupponunt hunc esse contractum mutui, & in illius iustificatione multum laborant, multasq; afferunt distinctiones, ut illum ab usura defendant, dicentes uidendum esse an mutuantes ob mutuum uerum patiantur interesse, & an interesse sit tantum, quantum est lucrum, & si nullum patiuntur interesse, an illa donatio sit liberè, & non coacte facta, & an mutuantes intendant illud lucrum; & cum concedatur illis, quod uendant illud suum ius, dubitant de emptoribus, cum non cogantur illud emere, & de eorum dispositione, quia non uidetur quod possint pretendere aliquod interesse, nec quod accipiãt fructus, ut libere donatos. Sed pace tantorum uirorum, dico cum Conrado, & Tabienna, quod errant in fundamento presupponentes istos esse contractus mutui, cum tamen non sint, sed emptionis, & uenditionis, annui redditus. nec obstat, quod uocantur præstationes, & quod ipsi met dantes, & accipientes utuntur nomine mutui, nam appellantes mutuum abusiuè loquuntur, & inspicienda est potius natura contractus, & iuxta illam de eo iudicandum est, & non iuxta nomen quo sæpe abusiue nuncupatur, ut superius diximus in c. 16. huius libri. quod autem iste contractus non sit mutui, est certissimum, nam pecunia datur irreuocabiliter, ita quod dantes nunquam possint repetere sortem principalem, & Ciuitas, seu Princeps nũquam obligatur ad illius restitutionem, quæ sunt contra rationẽ mutui, dicimus ergo istos contractus licitos esse, & iustificari eo modo quo liciti sunt, & iustificantur census. nam uere sunt emptiones annuorum censuum, qui fundantur super redditibus ciuitatis, uel Principis. Sed oritur hic dubium, nam inter alias conditiones census à Pio V. requisitas est ista, quod cẽsus fundetur super certa, & determinata re immobili, quę suis terminis describatur, isti autem census fundati sunt super omnibus redditibus Ciuitatis, uel Principis. Ad quod respondetur, quod Principes deberent illos statuere super certis eorum redditibus, sed subditi, quia non possunt illis leges præscribere excusantur si non seruata ista conditione illos statuunt super omnibus suis bonis. & non solum, qui coguntur, sed etiam alij tuta conscientia possunt illos emere, tum quia census, quem quis super omnibus suis bonis in communi fundat, non est de natura sua

S. Ant. 2. p. tit. 1. c. 11.

Conr. de contract. q. 45. Tab. v. usura. 14.

ra sua illicitus, sed est modo malus, & illicitus, quia prohibitus ad euitandas fraudes; tum quia respectu Principum cessant fraudes ob quas posita fuit illa conditio, ne. s. census constituatur super re fictitia, & ne percipiantur fructus re perdita, uel infructifera effecta, nam constat Principes habere multos redditus, & quod si eorum pars perierit non soluunt census, etiam si perierint alii, & illi sint salui super quibus particulariter, & nominatim sunt fundati census, quia licet de iure hoc casu sint soluendi, tamen subditi illos iuuare tenentur, & contra illos litigare non possunt. Tum etiam, quia ementes possunt moueri ex charitate, principaliter animo iuuandi Principes, & secundario spe lucri.

At si Principes uerè mutuo accipiunt, & ad sibi mutuandum suos subditos cogunt, promittentes eis restituere cum commode poterunt, quod ab eis mutuo acceperunt, & quousque restituant certos eis assignant fructus pro interesse, uel titulo liberæ donationis; hoc casu cum sit uerum mutuū, dicimus, quod mutuantes non possunt accipere illos fructus ratione interesse nisi uerum patiantur interesse lucri cessantis, uel damni emergentis, & usque ad illam summam. Vt autem possint percipi titulo donationis, requiritur ex parte Principis, ut donatio sit libera, & non quædam coacta palliatio, ut plures pecunias inueniat, & ex parte mutuantium, quod intentio principalis non sit lucrum, & secundum aliquos, nec etiam secundaria, sed ut diximus secundaria intentio non constituit usuram, sicut nec simoniam, sed primaria. quæ pura intentio raro reperitur, præsertim cum lucrum certum omnibus mutuantibus proponitur propterea consulendum est, ut montes, seu census constituant super suis redditibus iusto pretio, cum pacto redimendi.

De *monte Pietatis*. Cap. XXI.

MOns pietatis est distinctus ab aliis mõtibus, nam alii reducuntur ad census, iste ad mutuum cum pignore, & ratione excessiuæ quantitatis pecuniæ, dicitur mons; de huius montis iustitia, cum sit ad mutuandum, fuit inter Doctores sub Leone X. maxima controuersia, à quo etiam terminata fuit. Est autem iste mons, quædam summa pecuniarum, uel rerum pecunia æstimabilium in loco publico existens, quam Princeps, uel Respublica, uel unus, seu multi diuites pietate moti, in usum pauperum deputarunt, ex qua-

summa

ſumma datur pauperibus mutuo pecunia gratis ſine ulla ſpe lucri, pignoribus ab eis acceptis; ſed ut mons indemnis ſeruetur, illi qui mutuo accipiunt pro quantitate accepta, & pro tempore quo eam non ſoluerint, aliquid exiguum pro quolibet menſe ſoluere debent, pro uictu, & ſalario eorum, qui habent curã dictam pecuniam cuſtodiendi, mutuandi, recuperandi; conſeruandi, & reſtituendi pignora tempore oportuno; & ſi pecuniam ad præſtitutum tempus non reſtituunt, pignora ſub haſta uenduntur, & eorum pretium reſtituitur dominis, ſubtracta mutuata pecunia, & miniſtrorum mercede.

Quod ſit licitus.

Iſte mons licèt à Caiet. Soto, & alijs fuerit tãquam uſurarius reprobatus, eſt licitus, & ſanctus à Lateranẽſi Cõcilio ſub Leone x. approbatus, qui proculdubio non approbatur niſi quatenus in dubium uertebatur, propter id, quod exigitur in miniſtrorum ſuſtentationem. Et quod licite poſſit à pauperibus mutuo acci pientibus aliquid ſine uſura, & ratione mutui, exigi, patet, quia tota pecunia montis eſt in fauorem pauperum mutuo accipiẽtium pro cuius, & pignorum cuſtodia ſunt neceſſarij miniſtri, qui ſuo etiam periculo illa conſeruant, qui etiam mutuare tenentur, quibus de cauſis neceſſaria eſt etiam domus, ubi ſe re aſſidue alijs negocijs relictis eſſe debent, quæ omnes expenſæ cum ſint neceſſariæ pro hac pauperum ſubuentione, ratio poſtulat, ut aliquid non propter mutuum, ſed propter has expenſas ab eis exigatur, decet enim mutuantem ſeruari indemnem, & qui commodum ſentit, debet ſentire onus. Sunt autem neceſſariæ quatuor conditiones, ut iſte mons ſit licitus. Prima, ut id quod accipitur non accipiatur ratione mutui, ſed ratione damni emergentis propter neceſſarios ſumptus. Secunda, ut non fiant ſuperflui ſumptus. Tertia, ut omnes mutuo accipientes pro rata contribuant ad hos neceſſarios ſumptus, ne dum ab aliquibus nihil accipitur, eo plus ab aliis exigatur. Quarta, ut ex hoc mutuo nihil prorſus accreſcat monti, ſed ſi quid ſupereſt, dandum eſt pauperibus, & illis præcipue, qui mutuo à monte acceperunt.

Quatuor conditiones.

Sed iſte mons in aliquibus locis à ſua primena inſtitutione, & forma deſciuit, & factus eſt etiam depoſitarius, ubi multi partim coactè, partim ſpontè ſuas deponunt pecunias, & pro fructibus ſingulis annis à monte quinq; pro cẽtum accipiunt. Vbi uidẽdum eſt unde mõs habeat iſtos fructus, quos ſoluit, & an iſta depoſita ſint licita, & an deponentes pecunias ſuper monte licite, percipiant hos fructus, & ſi injuſtè percipiunt, cui ſit faciens

da restitutio, & à quo quando super eo pecunia coactè deponitur. Quoad primum si mons mutuaret solis pauperibus, & cũ pecunia montis non sufficiat, nec inueniat mons, qui ei gratis mutuent, sed benè ex charitate, dummodo saluentur indemnes ob uerum interesse, quod mutuãdo patiuntur, res esset clara, nam certum est, quod mons, ut pauperibus subueniat, potest mutuo accipere, & quod mutuantes possunt accipere interesse, quod ob tale mutuum uerè patiuntur, & quod hoc interesse debent soluere pauperes, qui mutuo accipiunt à mõte, aliquid plus soluendo, cum illud mons propter eos, & in eorum utilitatem patiatur, à quibus debet seruari indemnis. Sed dubium est, quando mons accipit deposita, & pro illis soluit quinque pro centum, non pro necessitate pauperum, sed ut diuitibus, & mercatoribus mutuet; Si pauperes propter hoc interesse aliquid amplius soluunt est illicitum, quia non tenentur nisi ad interesse, quod mons propter illos patitur; sed uidetur, quod propter hoc etiam aliquid amplius soluant, nam soluunt quinque pro centum, & pro mensibus non integris quos attingunt, soluunt ac si essent integri, si autem non fierent nisi expensæ propter ipsos solum necessarię, uix soluerent tria pro centum. illud autem amplius, quod pauperes soluunt non sufficit, & quia etiam ratio postulat, ut diuites mutuo accipientes amplius soluant, quam pauperes, cum propter illos mons accipiat ista deposita, ideo mons ab illis exigit sex cum tertio pro centum, à pauperibus autem nihil amplius exigit, quam ipse pro depositis soluat nimirum quinque pro centum. Quoad secundum notandum est, quod pecunia super mõte dupliciter deponitur, uel liberè, uel conditionatè; si libere, mons tenetur illam restituere, quandocumq; qui deposuit, & uel ille pro quo deposuit eam uoluerit; si conditionatè, adimpleta conditione, tenetur statim illam soluere. Et quomodocumq; ponatur, mons illam assecurat, ex quo duo manifestè patent, primum, quod pecunia non ponitur super monte in societatem negociationis, ut quidam imaginatur uolens hac ratione defendere ista deposita, tũ quia, ut diximus, mons non est ad negociãdum, sed ad mutuandum, tum etiam dato, quod negociaretur ille modus ponendi pecuniam super monte, ut. s. possit quandocumq; repeti, si liberè ponitur, uel statim adimpleta conditione, quandocumque adimpleatur, est contra naturam societatis negociationum, sicut etiam est contra naturam societatis, & illicitum, quod assecuretur capitale, & certa pars fructuum, ut determinauit

Sixt.V. sed est uerè, & propriè depositum. Alterum est, quod qui sic pecuniam ponunt super monte nō possunt aliquos illius fructus accipere à monte, sed potius tenentur satisfacere monti pro illius custodia, & assecuratione; Et si de hoc dubitas, induas personam montis, & à te peto, ut mille aureos, quos domi cum periculo, & mortuos habeo, his tribus conditionibus à me accipias. Primum, ut quotiescumq, illos uoluero statim, uel post decem dies mihi restituere tenearis. 2. vt si perierint tibi pereant. 3. vt pro tempore quo penès te reliquero singulis annis mihi soluas quinque pro centum; quod certè dices esse iniustum, cū tibi pro custodia, & assecuratione debeatur merces, quod si respondeam, me tibi concedere facultatem, ut utaris pecunia mea, qua poteris lucrari, & ob hanc causam me uelle aliquod lucrum, dices hac concessione depositum transire in mutuum, & me uelle lucrum ex mutuo, quod est manifesta vsura. Quod etiam probatur ex nostra synodo prouinciali Florētina anno 1573. celebrata, ubi in titulo de usuris, c. 7. dicitur. *Depositа, quæ fiunt apud Ecclesiasticа loca, & religiosa, unde deponentes annuas summas vltra sortem, qualescumq; accipiunt, illicita omnino sūt Præcipitur igitur quibuscumq; dictorum locorum superioribus, seu administratoribus, ne huiusmodi, contractus celebrare ullo modo audeant, de posita; cum eis pactis, conditionibus, aut intentiond suscipiant, deponentesq; eiusmodi, si quid ultra sortem ea intentione acceperint, usurarios teneri in utroq; foro.* Ex quo sequitur, quod isti fructus, tanquam indebitè percepti, & usurarij sunt restituendi. Est autem hic distinguendum, nam de illis, qui sponte suas pecunias deponunt, res est clara, sed dubium est de illis, qui eas super monte deponere coguntur, uel à publica potestate, ut sunt pupilli, uel à priuatis personis, ut sunt uendentes, quousque assecurēt pretium. Et dico, quod isti pro tempore quo coguntur, & suas nō possunt repetere pecunias licitè percipiūt illos fructus pro dāno, quod patiuntur, suæ indemnitati consulentes; quod si sunt vsurarij, non accipiunt illos à monte, ut ex depositо, sed ut sibi debitos, & assignatos ab illis, qui eas deponere coegerūt, quare illi ad restitutionem tenentur, & sibi imputent, quod illas sic deponunt, uel deponere cogunt, cum potuissent census, uel res frugiferas emere, uel mercatori in societatem tradere. Et confirmatur ex eo, quod dicit Sylu. V. Vsura 7. §. 5. de pupillo cuius tutor de illius pecunia multos cōtractus fecit usurarios, quod non pupillus, sed tutor tenetur restituere usuras, licet sint uersæ in utilitatem pupilli, quia potest dicere, quod illa retinet

pro lucro, quod ex sua pecunia debet habere, & tutor sibi imputet si illam in possessiones, uel iustam negociationem nō exposuit, ut debebat. Et si obijciatur, quod habens rem alienam etiam si ipse non sit illam furatus, sed bona fide emerit, tenetur illam restituere, quia obligatio restituendi consurgit non solū ex iniusta acceptione, sed etiam ex re ipsa, eo quod est aliena. Respondetur esse differentiam inter rē emptam, & habitū à fure, uel ab usurario ex usura acquisita, qua rei furtiuæ nullum acquiritur dominium sicut acquiritur rei per usuram acquisitæ, de quo fusius lib. sequenti, cap. 19. Nec excusatur, qui emit, si dicat, quod soluit pretium, & vult esse securus, quia potuisset illud retinere, & interim soluere fructus rei emptæ, uel constituere censum, uel de consensu uenditoris tradere illud mercatori in societatem, quod si non vult subire hoc periculum, nec fructus soluere de proprio, nō emat, non enim cogitur emere, sicut alter uendere, uel à uicino uolente ædificare, uel quia nō potest prouidere ruinæ, quam minatur domus, uel quia indiget parte pecuniæ, si autem illi utile est emere, subeat periculū uel retento pretio, soluat fructus, uel emantur loca montis nō uacabilis, cum conditione, quod non possint uendi nisi pro emptione bonorum immobilium, & si mons extinguitur, quod nō restituatur capitale nisi pro emptione aliorū locorum alterius montis non uacabilis, uel bonorum immobilium. Idem dicitur de socero nolente tradere dotem genero, sed illam sic deponente ne ipse cogatur pro oneribus matrimonij, illius fructus soluere. Restitutio autem facienda est non monti, quia illos fructus non dat de suo, & ab illis habuit, quibus mutuauit, sed pauperibus, cum propter pauperes sit institutus, & his depositis pauperes grauentur, quia aliàs, ut diximus, non tantum soluerent monti; & si mons facta ei restitutione, restitueret, restitutio ipsi fieri deberet, cum sciat etiam, qui fuerint grauati, si autem non restituit, pauperibus fieri debet, & præcipuè pauperibus, nobilibus, & artificibus in dotem suarum filiarum, nam ferè omnes pluries suas suppellectiles monti pro mutuo in pignus dederunt. Nec potest Mons, aut Princeps restitutionem remittere, quia hoc esset in præiudicium pauperū quibus, & non monti facienda est restitutio.

De cambijs, quid, & quotuplicia sint, & de illorum conditionibus. Cap. XXII.

Quid sit

CAmbium proprie est unius rei pro altera commutatio, & diuiditur in cambium pecuniæ numeratæ, & aliarũ rerum, & modo loquimur de cambio pecuniæ, etiam vt à vulgo extensum est ad omnem contractum pecuniæ pro pecunia non gratuitum.

Quotuplex sit

Cambium prima sui diuisione, diuiditur in uerum, & reale, & in palliatum, & fictum. Cambium reale est duplex, per minutum, & per litteras. Cambium per minutum (quod proprie cambium dicitur) est illud quo quis cambit præsentem pecuniam, pro præsenti, ut quadrantes pro iuliis, uel iulios pro scutis, &c. & accipit aliquod moderatum lucrum, secundum consuetudinem patriæ pro suo labore, & quia communitati seruit, quod licitum est. & hoc, uoluerunt aliqui non licere nisi personis ex officio à Republica deputatis; sed credimus priuatis etiam licere aliquid exiguum accipere, non ratione cambij, sed ratione alicuius interesse singularis, puta laboris, tædii, & impedimenti. Ad hoc cambium reducitur quartum cambium, quod ponit Nauarrus, nam est aliqua pecunia, quæ minoris ualet in una prouincia, quam in alia, quam quis potest ubi minoris ualet emere, uel cambio, seu permutatione cum pecunia, quæ ibi pluris ualet accipere, quod pertinet ad cambium minutum, & pecuniam illam, ubi pluris ualet realiter transferre, & cum pecunia quæ in sua prouincia pluris ualet cambire ad minutum, uel per litteras, in quo casu translatio pecuniæ cambio acceptæ, non est cambium, sed cambium fit in utraque prouincia, uel ad minutum, uel per litteras, quare hoc quartum cambium & quintum ratione ueri interesse, quæ ponit Nauarrus, non sunt cambia, sed rationes quibus cambiendo possumus lucrari, uel aliquid amplius accipere. Cambium reale per litteras est uirtualis pecuniæ translatio ex uno loco in alium, uel commutatio pecuniæ unius loci cum pecunia alterius loci, uel emptio, seu uenditio pecuniæ absentis, quæ pecunia absens, quia communiter uirtute litterarum soluitur, hoc cambium dicitur per litteras, quamuis etiam fieri posset per

De minuto.

De cãbio per litteras.

nuntium, uel per ipsum campsorem, & est iustum, & Reipublicę necessarium seruatis tamen tribus conditionibus. Prima, ut seruetur æqualitas ualoris inter pecuniam datam, & accipiendam, cum enim in omnibus commertijs, & contractibus iustitię commutatiuæ sit seruanda æqualitas, ut tanti ualeat acceptum, quanti datum, & è contrario, in commutatione pecunię, & cambiis, ut sint iusta tanti debet ualere pecunia danda, quanti accipienda, & ita nullo cambio in quo pecunia pro pecunia datur, potest aliquid accipi ultra ualorem pecunię, quę datur ratione cambij, nisi adiungatur alia iusta causa, aliquid amplius accipiendi, ut interesse, assecurationis, mercedis, prohibitionis, periculorum, nam etiam cambium aliarum rerum, non est iustum nisi seruata æqualitate ualoris utriusque rei campsę. Secunda, ut campsor non accipiat plus iusta mercede, & quando æstimatur pecunia absens nulla sit fraus, sed habeatur ratio periculorum, & uerę, & realis copię, uel penurię pecunię; & dantium, & accipientium; ita, ut cesset omnis fraus monopolij; nam sæpe in nundinis sunt aliqui prȩcipui campsores, qui inter se conueniunt, & faciunt prętium augere, & minuere pro ut illis expedit, quod est iniustum, & tenentur de damno. Tertia, quod ille, qui dat litteras, sciat, uel probabiliter credat, quod persona cui eas dat, habeat pecunias, uel fidem, & uoluntatem satisfaciendi litteris quas de illis soluendis tradit, per extrau. Pij V. quæ conditio est necessaria ex natura rei, quia alias esset cambium palliatum. Quarta conditio, ut neque à principio, neque postea ante terminum solutionis, fiat pactum de certo, & determinato interesse, etiam in casu non solutionis, quę conditio est in eadem extrauag. in qua additur etiam hęc. Quinta ne cambia exerceantur nisi ad proximas nundinas, uel proximos terminos ad soluendum cambia prefigi consuetos: quod cum Nauarro limitandum esse arbitror quoad effectum carius cambiendi ad secundas, uel tertias nundinas, quam ad proximas ob maiorem temporis dilationem, non enim uidetur Pontifex prohibere ne maior dilatio detur debitori, sine ullo maiori campsoris lucro, quemadmodum etiam prȩcedens conditio, ut non liceat pacisci de interesse, non extenditur ad alios contractus, quia à iure antiquo non receditur plusquam exprimitur, & in cambiis restringenda est ad forum exterius, & prȩsumptionem iuris, ne cambium censeatur usurarium, in foro tamen conscientiæ quando interesse esset certum,

De conditionibus requisitis.

tum, id liceret, sicut, & in alijs contractibus, & idem Pontifex asserit se has duas conditiones statuisse ad tollendas fraudes.

Quibus modis fiant cambia per litteras, & quibus de causis campsores lucrentur.
Cap. XXIII.

HAec cambia per litteras uariantur ex parte dantis, & accipientis, nam aliquando dantur pecuniæ campsori, ut eas in alio loco reddere faciat, aliquando è contra campsor dat pecunias, ut in alio loco infra certum tempus restituantur. Variantur etiam ex parte pecuniæ, aliquando enim datur pecunia unius regni, uel ualoris, ut in alio loco respondeatur pecunia alterius regni, uel ualoris; aliquando datur pecunia pro alia simili alibi danda.

Vnde oriatur cãpsoris lucrum.

Campsoris lucrum duabus ex causis oritur. Prima est ratione proprij interesse, & hæc habet locum solum in duobus casibus, primus, quando accipit pecuniam transferendam, quia locat operas suas, subit locum portitoris, & uiarum pericula, ob quam causam ministros alere eisq; mercedem dare cogitur, & hac ratione lucrum aliquod recipere potest. Nec obstat, quod non reddatur eadem numero materialiter, quia redditur eadem formaliter, uel æquialenter, ideſt, secundum eundem ualorem; Nec obstat, quod campsor illam uere, & realiter non portet in eum locum, sed quod ibi propriam habeat, & cum suo commodo soluat, nam hoc est per accidens, & ex eius industria. At si campsor pecuniam acciperet nomine uenditionis, seu commutationis pecuniæ absentis cũ præsenti, nihil posset hac ratione interesse accipere, sicut nec in aliarum rerum uenditione, & commutatione, quia nullum est hic eius interesse. ratione etiam huius interesse campsor nihil potest accipere quando alteri pecuniam dat, ut eam in alio loco restituat, quia hoc interesse non ille, sed alius potius patitur, qui pecuniam accipit, cum enim campsor det pecuniam, non potest subire locum portitoris. Sed hoc casu lucratur secunda causa, ratione scilicet emptionis, uel commutationis, de qua inferius. Secundus casus est, quando cambium pro alio exercet, dando, uel accipiendo, quia tunc locat suas operas, & pro quolibet cãbio suam habet mercedem quod iustum est, si non sit excedens, sed quia campsor posset

alterius pecuniam alicui ad cambium dare, qui postea non sit soluendo, qui dant pecuniam cambiendam, uolunt à campsore iusta mercede assecurari, pro sorte principali, quod licitum est, dummodo assecuratio sit de sola sorte, & non de fructu, iste enim non est contractus societatis in quo à Sixto V. prohibita est assecuratio, sed est contractus locationis operum campsoris, & Papa non loquitur de cambiis, & ita campsor lucratur etiam mercedem assecurationis. Ista causa iuxta primum modum, quia scilicet campsor assumit officium portitoris, est iuxta primam cambiorum originem, de loco, ad locum, quando. s. campsor accipiebat pecuniam alibi realiter soluendam, pro emendis mercibus, quam propter pericula uiæ, secum mercator, portare nolebat.

Sed modo cambia à prima eorum origine deuiarunt, & factum est nouum negociandi genus, cuius merx, & pretium est ipsa met pecunia, diuersis rationibus considerata, quæ hominis industria dum ab uno loco ad alium mittitur, & ad eundem remittitur continuo circulo pecuniam parit, quæ cambia secunda causa iustificantur, quæ est emptio, seu uenditio pecuniæ absentis, uel illius cum præsenti commutatio. Sed dubium est quomodo possit hac ratione Campsor lucrari, cum in emptione, & commutatione, sit seruanda æqualitas dati, & accepti. Respondetur, quod potest lucrari salua æqualitate, propter extrinsecos, & accidentarios respectus. Pro quo notandum est, quod duplex est usus pecuniæ, primarius, & secundarius, sicut, & aliarum rerum, ille est proprius, seu primarius cuiusque rei usus, siue naturalis, siue artificialis, ad quem ipsa rei natura primo ordinatur, ut uestis ad uestitum, panis ad esum, &c. secundarius est quo res in quantum talis alteri à primo fine applicatur, ut commutatio tritici cum uino, uel cum pecunia; primarius usus pecuniæ, est illius commutatio pro rebus uenalibus ad uitam humanam necessariis, scilicet tritico, panno, &c. propter quas commutationes inuenta est pecunia, ut sit mensura, & pretium omnium rerum uenalium; secundarius usus est commutatio unius pecuniæ pro alia, ut ducati aurei pro iuliis, & hæc commutatio orta est ex inæqualitate, & diuersitate pecuniarum. & cum in commutatione, & emptione sit seruanda æqualitas, ut campsor lucretur debet talis interuenire causa, quæ reddat pecuniam, ut commutabilem, & uendibilem, maioris, uel minoris ualoris se ipsa, ut est pretium. Et octo possunt esse huiusmodi cau-

Duplex usus pecuniæ.

Causę uariātes pretiū pecuniæ, ut est uēdibilis.

cauſæ. Prima eſt diuerſitas metalli. Secunda, diuerſitas bonitatis eiuſdem metalli. Tertia, diuerſitas formæ. Quarta, diuerſitas ponderis. Quinta, diuerſitas locorum. Sexta, reprobatio totalis, uel partialis. Septima, copia uel defectus omni ceſſante fraude. Octaua, abſentia, uel præſentia: ex eo autem, quod citius, uel tardius traditur, non ualet pluris, uel minoris. Nec obſtat, quod auctoritate publica conſtitutum eſt pretium pecuniæ, quod priuata auctoritate mutari non poteſt, quia id intelligitur eo reſpectu quo pretium eſt, non autem eo reſpectu quo eſt merx campſibilis, & uendibilis. Et quod prædictæ cauſæ faciant aurum, & argentum pluris, & minoris æſtimari, patet quotidiana experientia in cambiis ad minutum eiuſdem loci, & temporis, nam ducati aurei propter commoditatem portandi, emuntur argentea pecunia, & propter illam commoditatem, aliquid amplius datur ultra pretium auctoritate publica conſtitutum, argentea etiam pecunia ex puriori argento, pluris emitur, quam abſolute ualeat, tum quia ex illa poſſunt fieri uaſa argentea, tum quia facilius expenditur in aliis locis, tum etiam, quia non eſt ita periculum, quod prohibeatur, uel eius pretium imminuatur; pecunia etiam in loco in quo nõ eſt expendibilis minus ualet, quam in eo ubi expẽditur, & minoris emitur, ut ibi portetur, ubi expenditur, & pluris ualet; & ſicut copia, & defectus auget, & minuit pretium cæterarum rerum, ita etiam pretium pecuniæ, quatenus eſt uendibilis propter illius peculiarem rationem. Sed maius dubium eſt qua ratione, abſentia pecuniæ, minuat illius pretium, & ſupponimus cætera eſſe paria, ut ſi centum ducati aurei Venetiis, tantum ualeãt quantum centum Florentiæ, & ſint eiuſdem ponderis, & bonitatis, ita ut nulla ſit prorſus differentia niſi diuerſitas loci, & ratio difficultatis eſt, quia res tanti emenda eſt, quanti ualet in loco vbi eſt, & aſſignatur, ut ſi triticum in uilla exiſtens, ematur ab his, qui ſunt Florentiæ, emendum eſt tanti, quanti uenditur non in ciuitate, ſed in uilla ubi eſt, & aſſignatur, ergo ſi Florentiæ emo centum ducatos aureos, Venetiis exiſtentes, pro illis debeo dare centum ſimiles, non plus, nec minus. Et tamen uidemus, quod dantur 98. Ad quod reſpondetur, quod res abſens dupliciter poteſt emi, & uendi, primo pro loco in quo eſt, ut ibi aſſignetur ubi eſt, & ſic tanti debet emi, quanti ibi ualet; ſecundo, ut conducibilis ad locum, ubi fit contractus emptionis, & uenditionis, & ſic minus ualet, propter expenſas, & pericula uiæ, quan-

Dubium, qua ratione diſtantia loci uariet pretium.

quando res tanti ualet in loco in quo est quanti in loco in quo fit contractus, in loco contractus non est uendibilis nisi, ut conducibilis, uel ut conducta, ut si frumentum tanti ualeat Florentiæ, quanti Romę, & quis Florentię existens uelit uendere frumentum, quod habet Romæ, non inueniet emptorem, nisi illud conducat, & assignet Florentiæ, quod certè non faciet sine expensis, illud autem sic conducibile, facile uenderet, etiam cum lucro, seu cum minori damno, quia inueniet qui illud emet, ut deferendum susceptis in se periculis, & expensis uiæ, quia illud forte vult Romæ consumere, uel ad uiciniorem locum, uel ad alium ubi pluris ualet, uel etiam Florentiam sine expensis conducere cum habeat proprios mulos, ob quam etiam causam non deducit omnes expensas ad rigorem, quas faceret dominus frumenti, quod autem emens frumentum, illud, sine expensis conducat, uel Romæ consumat, est per accidens, & ex eius industria, nam ex natura sua frumentum sic conducibile ratione expensarum uiæ minus ualet, quando ergo dicitur, quod res absens tanti emenda est, quanti ualet in loco ubi est; intelligitur quando emitur pro illo loco, at quando emitur pro loco in quo est, & pro loco in quo fit contractus simul, minus ualet, quam in loco ubi est. Et hac ratione iustificantur cãbia per litteras, quando emitur pecunia absens eiusdẽ generis, ualoris, & bonitatis; sunt. n. aliqui diuites, qui suis pecuniis nolunt emere merces, sed illas ad cambium tradere, & sic cambiẽdo lucrari; habet V. g. Petrus campsor pecunias Florentię, Romæ, & Lugduni, si Florentiæ in uenit indigentem pecunia, & uolentem uendere 100. ducatos quos habet Romæ, emit, & pro illis dat 98. idem facit per suos ministros Romæ, & Lugduni, si ibi inuenit uolentem uendere certam quantitatem pecuniæ, quam habet Florentiæ. Et si aliquis Florentiæ indigeat centum ducatis, & non habeat in alio loco pecuniam, quam uendat, accedit ad campsorem, qui non vult ei Florentiæ pecuniam mutuare, sed mutuat gratis centum ducatos, quos habet Lugduni, & illos ab eo emit. 98. quos tunc exbursat, ut dictos centum, reddat Lugduni (de quo inferius in tertio dubio) & cum ibi non habeat unde soluat, campsor Lugduni ei gratis accomodat 100. ducatos quos habet Florentiæ, & illos ab eo similiter emit 98. & sic Campsor Florentiæ indigenti pecuniæ, & non habenti alibi creditum mutuat pecuniam Lugduni existentem, & illam ab eo emit. & Lugduni, ut possit soluere pri-

Quomodo fiant cambia.

primum cambium ei mutuat pecuniam, quam habet Florentiæ, & illam ab eo emit, qua soluit cambium Lugduni completum, sed ut Florentiæ possit soluere aliud cambium ei iterum accomodat pecuniam Lugduni existentem, & ab eo emit, & sic continuis circulis donec ille in effectu exbursset pecuniam sibi traditam; ubi in quolibet cambio campsor lucratur vnum, uel duo pro centum quando plus, & quando minus, iuxta paucitatem, uel multitudinem dantium, uel recipientium, & cum in anno multa fiant cambia, & recambia (campsoris enim pecunia est uelut pila ludentium, quæ nunquam quiescit, sed illa recepta statim fit nouum cambium) illius lucrum in fine anni multum crescit. Cum autem pretium pecuniæ, ut campsibilis multipliciter uarietur, cambia etiam fiunt multis modis, & pro diuerso pecuniæ genere, & pro eodem, & partim pro eodem, partim pro diuerso, & aliquando datur minus, ut alibi plus recipiatur, ut 100. pro 102. & aliquando datur plus, ut minus recipiatur, ut 100. pro 98. aliquando pro æquali, nam ducatus V.g. Florentinus, & ducatus Venetus ex se sunt eiusdem ualoris, & absentia, & copia, & penuria, modo unum, modo alium facit maioris, uel minoris æstimationis; & ducatus Florentinus, & Neapolitanus ex se non sunt eiusdem æstimationis, nam Florentinus pluris æstimatur, & tamen ut campsibiles copia, & penuria efficere potest, quod Neapolitanus tanti, & pluris etiam ualeat. (non me carpāt campsores in exemplis, nam ut inquit Arist. exemplorum non requiritur ueritas, satis est, quod res intelligatur.)

De ratione, & iustitia cambiorum.

Facile intelligitur illorum cambiorum iustitia, & ratio in quibus minus datur, ut plus recipiatur, quia pecunia absens minus ualet, & propterea campsores illam emunt, ut lucrentur. Sed non ita facile intelligitur iustitia, & ratio illorum cambiorum in quibus campsor plus dat, ut minus recipiat, quia ista uidentur fieri cum damno. Et aliquando fiunt cum dāno, quia campsor cogitur, quandoque mittere pecuniam suam ad certum locum, & non inuenit, qui illam uelit, & etiam quia licet non cogatur illam eo mittere, tamen sperat se magis lucraturum in recambio, quia credit futuros paucos, qui dent, & multos qui uelint, in quibus etiā seruatur iustitia, nā copia uendentium, & defectus ementiū, minuit pretium mercīū, ut per se patet. Sed adducamus exemplum, quod adduci, sed non bene ponderat Sotus. Cum in Flandria propter continua bella, sit maxima pecuniæ penuria in genere, dat quis Metinæ

Sot. de iust. & iure lib. 6. q. 12 ar. 2.

alicui quadringentos, & decem denariolos, seu quatrinos (ponamus gratia exempli nullam aliam esse monetam, ne fiat uis in auro, uel argento) ut in Flandria ei restituantur, cui in Flandria non dantur nisi trecenti, & sexaginta, qui si è conuerso det in Flandria quadringentos, & decem quadrantes, pro illis Metinæ dantur quadringenti, & septuaginta quinque, & ita plus lucratur in remittendo pecuniam Metinæ, quam perdiderat ex Metina in Flandriam transmittendo, perdiderat enim quinquaginta, & lucratur sexaginta quinque. Sotus primum cambium quo pecunia datur Metinæ, ut restituatur in Flandria dicit esse licitum, quia quadrigenti, & decem Metinæ, ubi affluentior est pecunia, non pluris habentur, quam trecenti sexaginta in Flandria, ubi pecuniæ penuria laboratur, & dat exemplum de uino, & oleo quorum Metinæ est tanta copia, ut centum cadi non pluris, imo minoris habeãtur, quã sexaginta in Flandria, & propterea potest quis Metinæ maiorẽ mensurã olei cũ minori apud Flandriã cãbire, & è cõtra potest quis pauciores Metinæ ulnas lini cambire, pro pluribus soluẽdis in Flandria, ubi maior est copia. Ex quo probat cambia non posse iustificari per uiam emptionis pecuniæ absentis, quæ minoris ualet, quia sic ille, qui Metinæ pecuniam numerat, ut recipiat in Flandria, minus deberet Metinæ dare, & plus in Flãdria recipere, & tamen hic totum oppositum uidetur. Secundum autem cambium, quo in remittendo pecuniam Metinam maius est lucrum, quam fuerit iactura in transmittendo in Flandriam, dicit esse illicitum, quia non seruatur æqualitas, nam si pro 410. datis Metinæ, recipiuntur in Flandria 360. pro 360. datis in Flandria, recipiendi sunt Metinæ 410. Sed eo modo quo Sotus hæc cambia iustificat, campsores illis nunquam lucrarentur. Eodem modo fiunt nunc in Italia cambia per Lugdunum, & Biscnzum, nam cum prius centum ducati aurei de Sole, equialeret centum currentibus Florentiæ. Florentiæ dabantur 98. pro recipiendis 100. Lugduni, modo propter defectum pecuniæ, qui est Lugduni, Florentiæ dantur centum, & quinque, pro centum de sole Lugduni recipiendis, & Lugduni dantur centum de sole, pro centũ, & septẽ Florentiæ recipiendis. Sic etiã fiunt cambia Romæ per Neapolim, & è contra, sed diuersa ratione, nam pro centum ducatis argenteis Romæ datis, Neapoli recipiuntur V.g. centum, & octo, & pro centum Neapoli datis Romæ nõ dãtur nisi 92. uel 91. & ratio huius differentiæ non est penuria pecuniæ, sed quia moneta Neapolitana

mi-

minoris ualet extra Regnum, cum in Regno plus ualeat, quam in ea sit argenti, ne asportetur. Et dicimus ista cambia, & recambia, posse iustificari per uiam emptionis, nã in Flãdria 360. quadrantes, æquiualent 415. Metinensibus, sed quia pecunia absens minoris ualet, ob id 360. in Flandria existentes, emuntur Metinæ 410. & sic campsor lucratur quinque, in recambio autem lucratur alia quinque, nam in Flandria 360. emuntur 420. Metinenses. & error Soti consistit in hoc, quod credit 360. Flandrenses, æquialere 410. Metinensibus, & ob id dari in Flandria 360. pro 410. Metinensibus, & Metinæ dandos esse 410. pro 360. Flandrensibus, ut distantia nihil operetur. Sed hoc est falsum, nam 360. Flandrenses æquiualent 415. Metinensibus, & distantia, tam in cambio, quam in recambio propter expensas, & pericula uiæ tollit quinque, quæ lucratur campsor, similiter etiam de Cambio Lugdunensi, Bisuntino, & Neapolitano, nam 100. Lugdunenses de sole, æquialent 106. Florentinis, sed ratione absentiæ, 105. Florentinis, emuntur 100. Lugdunenses. & 100. Lugdunensibus emuntur 107. Florentini. Quod autem recambium possit esse carius, & quod eodem tempore quo Florentiæ pro Lugduno accipitur unum pro centum, possint Lugduni accipi duo pro centum pro Florentia, potest sine iniustitia licite accidere, nam quamuis sint eadem uia, eædem expensæ, & eadem pericula, tamen possunt Florentiæ esse multi, qui dant, & pauci qui accipiant, & Lugduni è contra, multi qui accipiant, & pauci qui dent, nam copia, & defectus pecuniæ, dupliciter potest accidere. Primo, uniuersaliter, propter bella, uel aliam causam, ratione cuius 415. Metinenses, æquialent 360. Flandrensibus, & 100. ducati de Sole Lugdunenses, 106. Florentinis currentibus. Secundo, stante prædicta differentia, potest accidere etiam differentia ratione dantium, & accipientium, nam dum sunt multi Florentiæ, qui dant, & pauci, qui accipiunt, possunt Lugduni esse multi, qui accipiant, & pauci, qui dent, & è contra, similiter etiam in cambio Neapolitano, stante prædicta differentia ratione ponderis, potest uariari cambium, nam dum Neapoli multi dant pro Roma, Romæ possunt esse pauci, qui dent pro Neapoli, & multi, qui uelint accipere. Idem etiam accidit in illis nundinis, quæ fiunt pro solis cambiis, nam uideri posset, quod Bisuntii tot sint dantes, & accipiẽtes in recãbio pro Florẽtia, quot fuerũt Florẽtię, in cãbio pro Bisuntio, cum pecunia prima uice cambio accepta,

tandem

tandem post multos circulos soluatur Florentiæ; sed potest cõtingere, quod soluatur Bisuntij ad euitandum recambium, & q campsor pecuniam Florentiæ receptam, nolit per recambium remittere Florentiam, sed in alium locum.

Ex quibus facile potest cognosci iustitia omnium cambiorũ realium, siue fiant pro nundinis, siue pro aliis locis, ut Romæ, pro aliqua Ciuitate Hispaniæ in qua non fiant nũdinæ, & sit iste casus Romæ quotidie ferè occurrens, ubi Hispanus cõsecutus beneficium pro bullarũ expeditione, accipit centum ducatos, ut in Hispania de fructibus sui beneficij post octo menses, reddat centum, & octo. S. Ant. dicens hunc contractum esse usurarium, loquitur de mutuante, uel de illo, qui ratione dilationis datæ ad soluendum, aliquid ultra sortem accipit, quod colligitur ex dilatione octo mensium, & ex eo, quod inquit eandẽ pecuniam pluris ualere Parisijs, quã Romæ, ratione cuius præsupponit campsorem sui cambii iustum pretiũ percepisse, qui non est casus noster, nos enim loquimur de iis, qui aliquid ultra sortem accipiunt, non ratione mutui, uel dilationis, sed ratione emptionis pecuniæ absentis, uel ratione interesse lucri cessantis, uel damni emergentis, quibus de causis iustificari potest iste casus.

S. Ant. 2. p. t. 1. c. 7. §. 50.

De cambiis siccis, & de dubijs circa cambia occurrentibus. Cap. XXIIII.

Quæ sint cambia sicca.

Cambia sicca sunt illa, quæ uerè nõ sunt cambia, sed sũt ficta, & solo nomine dicuntur cambia (licet aliqui uocauerint cambia sicca, illa omnia cãbia, in quibus campsor prius dat, quã accipiat, etiam si sint uera, & realia) & ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca, cambire simulent, ad quæ loca, ij qui pecuniam recipiunt litteras quidem sui cambii tradunt, sed non mittuntur, uel ita mittuntur, ut transacto tempore unde processerant inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuit celebratus, nam inter se dantes, & recipientes usque à principio ita conuenerant, uel certe talis fuit intentio. Et quod peius est, fit etiam aliquando hoc cambium cum recambio, nam ita contrahentes conueniunt, ut si tempore, & loco statuto ad quem mittuntur litteræ non soluatur accepta pecunia, cũ alio cambio in eo restituatur loco, ubi accepta fuit. Aliquando etiã

con-

cõtractus cambii fit pro eodem loco in quo datur pecunia, sed secundum ualorem cambiorum illius, uel alterius loci, quæ omnia cambia ficca, tanquam ficta, & usuraria meritò à Pio V. reprobata, & damnata fuerunt.

Sed notandum est, quod si omnes fraudes, quæ in his cãbiis latent, procul remoueantur, possunt etiam hæc cambia recta cõtrahentium intentione excusari, & licita fieri, tunc enim nõ ficca, & ficta, sed uera, & realia erunt, ut si uerè cambia fiant pro aliis locis, ad quæ mittuntur litteræ, quia creditur in illis locis receptis litteris pecuniam soluendam esse, quę si præter cõtrahentium intentionem non soluatur, meritò ibi restituetur pecunia, ubi accepta fuit; & si pecunia recepta danda erat ad cambium, soluendum erit lucrum cessans, & ille qui cambio pecuniam dat pro certo loco in quo uerè credit sibi restituendam esse, potest securitatem petere, & assecurari, ut si in eo loco non reddatur, per recambium in illo reddatur in quo accepta fuit, sicut per recambium remittenda erat. Et si quis uere cambio reali ad proximas alterius loci nundinas suam pecuniam daturus erat, & ut amico subueniat hoc lucro priuetur, merito potest ratione lucri cessantis ei mutuare, cum pacto, quod ei detur lucrum ad rationem cambii, quod facturus erat; iuxta ea, quæ diximus, cum ageremus de mutuo.

Quomodo iustificari possint.

Pro maiori prædictorum, & cambiorũ explicatione, aliquot subiiciemus dubia, quorum primum est de cãbiis ad proxima loca eiusdem regni de quibus sunt duæ sententiæ. Prima est Soti, qui duas ponit conclusiones. prima, quod si syncere, & candi de fiant sunt licita, uerum subdit in illis lucrum esse adeo exiguum, ut apud mercatores, nullius sit considerationis, & propterea secundam subiungit conclusionem, quod pro cambiis intra regnum soluendis, nulla potest æquitate pretium recipi, & illam declarat de pretiis tantæ æstimationis, quanta campsoribus in usu esse solent, ne contrarietur primæ. Secunda sententia est Nau. quod ex se sint licita, & subdit, quod licet in aliquibus locis propter fraudes, quæ in illis committuntur prohibeantur, ex eorum tamen prohibitione, plus detrimenti prouenit, quam utilitatis. Cum ista cambia non sint à Papa, nec aliqua uniuersali lege prohibita, nisi sint ex se mala, Doctores non debent illa simpliciter damnare, sed fraudes, & pericula ostendere; propterea uidendum est, an licita sint ex natura sua, & prima fronte uideri possent ex se illicita, quia in illis uidentur deficere duæ causæ præcipuæ, quæ cætera cambia iustificãt, quia

Dubiũ de cãbiis ad proxima loca. Sententiæ.

Ratio difficultatis.

scilicet

scilicet emitur pecunia alterius generis, & quia emitur pecunia absens, at in eodem Regno pecunia est eiusdem generis, & distantia est adeo parua, quod habetur, ut præsens; accedit, & possunt fieri fraudes, nam mercatores illius Regni, cum illis expedire uidebitur, poterunt eò deferre maximam copiam pecuniæ, & pretium ad libitum augere, & minuere. Verum fraudes possunt fieri etiam in aliis, & modo loquimur de natura rei, seclusis fraudibus, & dicimus, quod istæ causæ, & etiam aliæ, quæ alia iustificant cambia, hæc licita reddunt, nam licet in eodem Regno sit eadem pecunia ratione formæ, est tamen diuersitas in materia, proximitas etiam loci non tollit, sed minuit pretiũ, quod in istis etiam augetur, & minuitur ratione copiæ, & penuriæ pecuniæ, & accipientium, & dantium, ex quibus omnibus simul, pretium tantum crescere potest, ut campsores lucrentur sicut, & cambiis ad loca distantia alterius Regni; quod ex cambiis ad minutum apparet, etiam in locis in quibus nõ sunt nundinæ, ut Romæ ubi pretium auri propter illius penuriam sæpe notabiliter crescit, & ego sæpe habui à campsoribus 4. & 5. baiochos pro scuto, quando scutum dedi pro argentea moneta. at si cambia ad proxima loca fierent pro simili moneta, haberetur ratio solius distantiæ, quæ non est tanta, ut ita possit eorum augere pretium; ex quo sequitur, quod cambia Bisũtina quorum nundinæ modo fiunt in Italia, quandoque in una ciuitate, quandoque in alia, & modo fiunt Placentiæ, sed nihilominus retinẽt nomen bisuntinum à loco, unde translatæ sunt istę nundinę, ex parte sunt licita, & ex parte illicita. Cambia enim, quæ fiunt V.g. Florentiæ pro Bisuntio, ideſt Placentia iustificantur, quia eis emuntur scuta aurea, non quæcumque, sed quinque formarum, iuxta conuentionem, quia si illa scuta aurea ibidem ad minutum emerentur tanti fere uenderentur. at cambia, quæ ibidem è contra fiunt pro Florentia, non ita iustificãtur, quia illis emuntur ducati currentes, cuiuscumque monetæ, unde non uidetur, quod possit esse tanta penuria pecuniæ absolutè, ut notabiliter augeatur pretium, & cum in illis non sit alia differentia, nisi solius loci, & distantia sit breuis, expensæ, & pericula uiæ, quæ in se recipit campsor, non possunt esse tantæ æstimationis, quare cambiis pro Florentia deberent similiter emere scuta aurea. Vnum etiam est in istis cambiis, quod non intelligo, nam Florentiæ dantur V.g. 105. ducati pro 99. quinque formarum, & Bisuntii (ideſt Placentiæ, aut in alia ciuitate Italię, ubi fiunt nundinæ bisuntinę) dantur 99. pro 108. Florentiæ recipiẽdis, in illis

Solutio.

in illis autem locis non est tanta penuria pecuniæ in genere, sicut est V.g.in Flandria, propter continua bella, ut diximus, sed centum placentini æquiualent centum Florentinis, & propterea in utroque cambio deberet dari minus, ut plus recipiatur, centum. s. pro centum, & uno. Bisuntij quando ibi fiebant nundinæ erat forte illa penuria, ut 100. æquiualerent 106. unde signum est, quod campsores in statuendo pretio, non respiciunt naturam cambiorum, quæ faciunt, & qua ratione iustificentur, sed quod tantum lucrentur, & sic modo fiant, sicut olim fiebãt pro Bisuntio, quod est illicitum, nam licet uocentur Bisuntina modo illæ nundinæ fiunt Placentiæ, & subest alia ratio.

Quare distantia temporis non iustificet cambia, sicut distantia loci, & an per accidens aliquid operetur.

Secundum dubium est quare distantia temporis non iustificet cambia, sicut distantia loci, & an per accidens aliquid operetur. Respondetur esse maximam differentiam inter temporis, & loci distantiam, nam res in tempore futuro danda, non est deterioris conditionis ex hoc, quod absens à præsenti, reducenda est ad præsens, nec subiacet periculis, & expensis, sicut res in loco distanti existens, ut ad præsentem reducatur, nam ipsum met tempus illam reducit, nisi forte dicatur eam perditionis periculo subiacere, quia debitor mori potest, uel pauper fieri, sed hoc periculum pro nihilo reputari, ex eo patet, quia raro accidit, & si acciderer, creditores tuti sunt effecti, & etiam, quia propter huiusmodi periculum, nec in mutuis, nec in commutationibus, & uenditionibus aliquid plus exigitur; & quia breuitas, & prolixitas temporis sunt differentiæ temporalis distantiæ, consequens est, ut nec in cambiis, nec in alijs commutationibus, & uenditionibus ex quantitate temporis aliqua conditio rei commutandæ, & uendendæ per se accidat, ex qua uilior, aut prætiosior æstimari possit. Dixi per se, quia per accidens contingit res æqualis bonitatis, eodem, uel breui tempore assignandas, diuersa notabiliter habere pretia, non propter temporis breuitatem, & prolixitatem, sed propter incidentes euentus, ut propter illarum copiam, uel inopiam, propter paucitatem, uel multitudinem emptorum, & huiusmodi. Ex quo infert Caietanus, quod propter hos incidentes euentus, non est sufficiens signum usuræ minus dare pro multo interiacente tempore, usque ad nundinas, & plus dare quando sunt proximæ, quia licet id prima fronte uideatur fieri ratione temporis intermedij, potest tamen accidere propter inuentionem, uel non inuentionem campsorum tenentium loca quasi emptorum, uel pro-

pter eorum multitudinem, aut paucitatem V. g. 100. scuta de Sole in proximis nundinis omnium Sanctorum Lugduni, soluẽda Florentiæ, mensibus Augusti emuntur 103. Septembris 104. Octobris 105. uel ponamus, quod 100. ducati Lugdunẽses æquiualeant 100. Florentinis, 100. Lugdunenses emuntur Florentiæ, mense Augusti 96. Septembris 97. Octobris 98. nam mẽsibus Augusti, & Septembris non inueniuntur emptores, & sunt multi uenditores, & propterea minuitur illorum pretium, sicut, & aliarum rerum, & ista scala non est ratione temporis, sed tẽpus intermediũ est occasio, quod inueniantur emptores, & uenditores, ita quod multum tempus intermedium est occasio multorum uenditorum, & paucum tempus multorum emptorum, & hoc non in fraudem, ut uenditores minuant pretium, sed (ut ipsi dicunt) quia cum damno emerent, quare? quia interim illis duabus mensibus intermediis possent illam pecuniam dare ad cambium pro aliis locis, & lucrari, non enim patiuntur cam-

Cõtra sũmam auiditatẽ lucrandi cãpsorum.

psores suas pecunias in manibus propriis, nec aliorum, uel minimum quiescere. Et sic breui sors principalis duplicatur, & triplicatur, nam licet modicum, quid accipiant pro quolibet cambio, tot fiũt in anno cambia, & recambia etiam de cambiorum præcedentium fructibus, ut lucrum in fine anni multum excrescat, & anno superiori reddiderunt 20. pro 100. Non reprehendo doctrinam Caietani. Sed uolo campsores docere modum quo cambiendo longe magis lucrentur; in statuendo pretio pecuniæ absentis, omnes causas, quę illud augere possũt simul coniungant, uiæ. s. expensas, & pericula, quod scuta auri soluenda sint unius formæ, & supremi ponderis, & quo magis crescant expensę uiæ, singula cambia fiant pro decem scutis, ita ut in quolibet cambio considerentur decem tantum conducenda, his omnibus rationibus simul coniunctis pretium cambij centum ducatorum erit ad minus 10. aut 15. habeantque cursores, qui litteras cambij, & recambii continuo portent, & nunquam quiescant, & tanta sit distantia, quod vno die fiant cãbia, & sequẽti recambia, & sic quotidie, ut nullus mediet dies. nam infra septem, aut decem dies, sors principalis duplicabitur, & cum fructus etiam fructificent, centum ducati in fine mensis excedent mille ducatos, & in fine anni, in tantum excrescent, ut uix supputari possint, fundamẽta omnia, sunt realia, quod enim inter cambium, & recambium sit parua, uel longa temporis distantia non uariat pretium; si suam possunt explere sitim, & uni-

co hauſtu ad ſe accedentes abſorbere, ut quid longiori conficiunt tabe? quod certe non ſine maximo animi dolore dico, ſalua reuerentia eorum, qui moderato contenti ſunt lucro, quantum autem debeat eſſe hoc lucrum dicam inferius. cæteri caueant ne dum egentium pecunias abſurbũt, ipſorum quoque omnes pecuniæ, & bona omnia una die in hac uita, & in altera animæ ab inferno abſorbeantur.

An liceat accipere ad cãbiũ á ſe ipſo pro alio.

Tertium dubium eſt, an liceat accipere ad cambium à ſeipſo pro alio, qui in loco pro quo fiũt cãbia, nõ habet pecuniam, nec creditum, & uidetur, quod liceat, cum ſic quotidie publicè multa fiant, & licita credantur, De hoc genere cambiorum Doctores non loquuntur, ſed illius meminit Sotus d. lib. 6. q. x. & dicit huiuſmodi cambia eſſe uſuraria, ſed non ſatis probat, cuius ſententiæ me ſubſcribo. Dico igitur, quod campſor poteſt accomodare creditum ſuum egenti pecunia, ut ab alio pecuniam ad cambium uirtute illius crediti accipiat, ſed quod illi accomodet, cum hoc, quod nomine illius à ſe ipſo ad cambium accipiat, credo eſſe illicitum, & uſurariũ, & probo primo, quia cambia per literas hac ratione iuſtificantur, quia illis emitur pecunia abſens, uel cum preſenti commutatur, ut diximus, unde cãpſor dans egenti creditum abſens, quod habet, ut pro illo fiant cambia, ei mutuat pecuniam abſentem, quæ cambiis, & recambiis ematur, ut autem illam ei mutuet, ipſe vult pro eo cambiũ facere, & illam à ſe illius nomine emere, ut ſic lucretur, & non vult aliter illam ei mutuare, quod eſt uſura, quia nõ mutuat gratis, & uult ui mutui cambia facere, & lucrari, ut patet ex c. Nauiganti ext. de uſuris, & ex definitione vſuræ, & his, quæ diximus de vſura. Secundo, ſi hoc licet campſori, multo magis ſimile licebit Mercatori pannorum, nam petẽti ab eo mutuum, poterit dicere non eſſe ſibi cõmodum ei mutuare, ſed quod ei uendet petiam pãni, & illam ab eo ſtatim emet numerata pecunia, quo conſentiente ei uendit petiam panni pretio rigoroſo ad tẽpus trium menſium, & illam ſtatim ab eo emit numerata pecunia pretio pio. in termino trium menſium cum non habeat pecunìam, quam reſtituat, idem Mercator iterum uendit illi petiam panni pretio rigoroſo ad tempus trium menſium, & illam ſtatim ab eo emit pretio pio, & accipit pro extinctione prioris debiti, ſed accenditur nouum, quod ſimiliter in fine trium menſium noua emptione, & uenditione extinguitur, & fit aliud. Si mercator ſic contraheret, omnes contra eum exclamarent, &

dicerent esse illicitum, & in fraudem usurarum. & tamen hoc ei magis licet, quam campsori, quia mercator non mutuat, sed solum uendit, & emit, sed quia statim emit pretio pio, quod uēdidit pretio rigoroso, præsumitur uirtuale mutuum, & usura palliata, & nihilominus cessare possunt omnes fraudes; at campsor mutuat egēti, pecuniam absentem, & vult illam ab eo emere, & pro ea cambia facere, ubi mutuum non est præsumptum, sed expræssum, & consequenter usura non est palliata, sed manifesta. Dicent campsor accipit ad cambium à seipso nomine illius; sed accipiendo à se ipso illius nomine, ei quidem commodum facit, & ipse multum etiam lucratur, & propter hoc lucrū ei mutuat pecuniam absentem. Dicent saltem hoc poterit, quando accipit pro uno, & dat pro alio, quia est merus utriusq; ministerium, & sic proprie non accipit pro Paulo à se ipso, sed à Petro cuius pecuniam cambit. Sed nec etiam sunt licita hoc modo, quia licet campsor mutuet Paulo pecuniam absētem Petri, quā ipse cambit, Campsor tamen minister Petri non vult illam ei mutuare nisi sit etiam minister Pauli accipiendo pro eo ad cambium; & Petrus vult, quod campsor pecuniā, quam ei dedit, cambiat, & non mutuet gratis, pro cambijs inter alias personas sine ullo suo lucro faciendis. Dicent qua ratione alius potest pro eo facere illa cambia eadem poterit etiam ille qui dedit ei suū creditum cum non sit deterioris conditionis. Respondetur esse diuersam rationem, quia alius non ei mutuat pecuniam absētem ut pro eo faciat cambia, at iste illam ei mutuat, & ui mutui vult hoc lucrum. mutuare alicui cum pacto, ut ad suum accedat mo lendinum iusto pretio dato, secundum omnes est usura, & non erit usura Campsori mutuare egenti pecuniam absentem cum pacto, quod illam ab eo cambiendo emat? Scio aliquos religiosos, & doctos absoluere, & dicere hoc non solum campsoribus licere, sed esse etiam opus charitatis, ut sic egentibus sub ueniant, rationes tamen in contrarium non soluent, quę me magis mouent, quam eorum auctoritas. hortor ergo Campsores, ut in dicto casu egentibus suum creditum accomodent, ut ab aliis campsoribus pro illis cambia fiant, quod non est, nisi solū nomen præbere, cum sint securi; si enim non essent securi, ipsi cambia pro illis non facerent, si autem non solum nolunt pecuniam effectualiter exbursatam eis mutuare, sed nec etiam solo nomine mutuare, sine ulla unquam futura exbursatione, nisi ad effectum, quod pro eis ipsi met cambia efficiant, & lucrentur,

non

non uideo hanc charitatem, nec intelligo quomodo non committant usuram.

Cum hæc imprimerentur quidam mihi dixit Pium V. per suum Breue ad campsores Bononienses approbasse hoc genus cambij, nam campsores Bononienses miserunt ad Summũ Pontificem quædam capitula continentia modos cambiendi ab eis usitatos, inter quæ est istud genus cambij his formaliter uerbis. *Et possa ogni persona ancora dare à cambio, & fare, che siano recapitate le lettere sopra di essi datori, & così tenerli su li cambij fino che saranno rimborsati da chi harà preso il denaro.* Et quod Pius v. approbauit omnia, & singula illa capitula. Non uidi Breue, si hoc cambium approbatur, campsores tuta conscientia tanta auctoritate illud exercent. & ego non contradico, sed cum determinationem, & approbationem non uiderim, interim rationibus animum meum mouentibus ago; paratus subdere, & captiuare intellectum meum Pontificis determinationi, non solum cum uniuersam Ecclesiam docet suis uniuersalibus Bullis, & determinationibus, sed etiam cum particularibus pro tranquillitate eorum conscientiæ respondet; licet maxima differentia sit inter utrunque modum, nam cum particulariter respondet, possunt per subretionem aliqua ab eo obtineri non ei narrata re sicuti est, & ita decipi potest, quod non contingit cum uniuersam docet Ecclesiam. Nunc ille idem rediit ad me, & attulit non copiam illius capituli, ut prius, sed ipsum Breue Bononiæ impressum, quod legi, & dico per illud non confirmari hoc cambium, nam ibi ponuntur omnia illorum capitula, & ferè omnia sunt de iurisdictione consulorum, de Mercatorum, & illorum, qui dant eis suas pecunias ad cambiendum priuilegiis, de executione facienda contra non soluentes, & alia huiusmodi, quæ sine Principis confirmatione sunt nulla; & credo capitulum illud fraudulenter fuisse ab eis positum, ut cum cætera confirmentur, illud genus cambii à Theologis damnatum, censeatur approbatum; Pontifex autem confirmat illa omnia capitula ad effectum conferendi priuilegia, & iurisdictionem in foro exteriori, & non ut aliquam dirimat controuersiam de subsistentia, & realitate cambii, quod ab illis exercetur, ut patet legenti, & confirmatur etiam ex illis uerbis, *Præinserta capitula, ac prout illa concernunt omnia, & singula in instrumento, seu instrumentis, &c. contenta, & inde secuta quæcumq; licita tamen, & honesta, &c.* nihil igitur approbat, quoad realitatem cambii, & ita approbatio non cadit super illud capitu-

pitulum, quod est de huius cambii realitate, sed illud relinquit in sua natura; si licitum est potest exerceri, sin minus non potest, & Breue non concedit quod possit nisi quatenus est licitum, an autem sit licitum non determinat; quare in eadem quam tenui persisto sententia, & dico istud cambium esse usurarium.

Quartum dubium.

Quartum dubium est, an in cambiis realibus de quibus in præcedenti capitulo, seruentur conditiones bullæ Pij V. nam uidetur, quod litterę cambij inanes remittantur, cum recambio, quia nulla fit exbursatio in locis pro quibus datæ fuerunt. Respondetur illas nihilominus seruari, quia in istis cambiis apud Mercatores reales solutiones fiunt sola scriptura, sicut etiã sępe fiunt extra cambia, & secundæ litteræ sunt secundi cambii nam primum suam habuit perfectionem.

Aliud dubium.

Dubitatur etiam de illis, qui dant pecuniam campsoribus ad cambiendum, an committant usuram, nam cum non intelligant naturam cambii, ita loquuntur ac si illam depositi essent, & accipiant fructus depositi nel mutui. Respondetur, quod si illorum intentio est dare suã pecuniam campsori, ut pro ipsis illa licite lucrentur, sicut lucrãtur propria, sufficit, uerba enim debent inseruire intentioni, & non intentio uerbis.

Aliud dubium.

Dubitatur an campsores possint accipere ad cambium, ut postea dent, quando sperant pretium minuendum. Respondent campsores hoc lucrum esse industrię, concedo, sed malę, & ad monopolium tendentis.

Concludo hanc materiam cambiorum, & dico (surdo fortè canendo fabulam, pro Dei tamen gloria, & ut campsores in excusabiles sint) cambia realia esse licita, qualia non sunt illa in quibus campsor accipit ad cambium à seipso, propter rationes dictas, sed illa in quibus ille, qui accipit, habet in loco pro quo fiunt, proprium creditum, uel sibi accomodatum, sed nõ ab eo, qui pro se cambia facit. Cambia etiam realia sunt licita dummodo lucrum sit mediocre; cuius mediocritas non est attendenda solum in singulis cambiis, sed in fine anni, nam licet parum accipiatur in quolibet cambio, tot in anno fiunt cambia, & recambia, ut lucrum sit excessiuum, & breui ad mẽdicitatem reducantur, qui accipiunt ad cambium; nam anno superiori cambia rediderunt 20. pro 100. considerent terram, & domus, quæ quin que, aut sex pro centum reddunt, considerent etiam alios mercatores, qui industria, continuis sudoribus, & laboribus lucrantur decem, aut duodecim pro centum; & illi à quibus lucrãtur habent eorum merces; campsores autem quiescendo, & omnia

Quantum debeat esse lucrum cãbiorum

com-

commoda accipiendo, sine labore lucrãtur, & qui cum illis tractant, his cambiis, & recambiis, in rei ueritate non habent nisi uerba, & tantillum cartæ, & præter pecuniam eis primo datam nihil realiter in eorum manibus uenit, sed tota realitas est tandem in euacuatione eorum crumenæ, & in uenditione domorũ & possessionum, ut cum sorte principali soluant hos cambiorũ fructus, qui breui æquant imo duplicant, & triplicant sortem principalem, cum semper cambiatur sors cum fructibus præcedentium cambiorum, unde illorum lucrum omnibus computatis, in fine anni non deberet excedere. 7. aut 8. pro cẽtum, nec etiã percipere deberent fructus fructuũ; ex quo concludo artẽ campsoriam, ut modo exercetur, non pro transferendis pecuniis, iuxta primam suam originem, sed pro continuis emptionibus, & uenditionibus pecuniæ absentis, esse ualde periculosam, quia non fit ad subueniendum egentibus, ut uidetur, sed ad absorbendas egentium facultates, & non attenditur mediocritas lucri, sed eius immoderatus excessus subtilibus ad inuentionibus, quę licet speculatiue sint uerę, morali tamen æquitati propter excessiuum lucrum in fine anni repugnãt, ut diximus in secundo dubio. Ista etiam cambia licet communitati aliquam commoditatem afferant, plura tamen sunt incommoda, quæ ex illis sequũtur, nam præter superius dicta, omnes ferè uolunt cãbiis potius, quam mercatura lucrari, quia lucrum est maius, & sine ullo prorsus labore, & sic relinquitur mercatura qua Mercatores ita lucrantur, ut pauperes etiam sustentent. Et uere summa laude dignus est ditissimus quidã noster campsor, qui contẽpto amplo cambiorum lucro, relicta arte campsoria suas omnes pecunias mercaturæ pannorum, lanæ, & setæ, exposuit, hac de causa motus, ut det multis pauperibus occasionem panem lucrandi, & sicut uoces eorum, qui cambiis, & recambiis expoliantur & ad mendicitatem reducuntur uindictam apud Deum clamant, ita è contra feruentes pauperũ orationes, cælestes thesauros illi impetrabunt.

Cambia partim utilia partim damnosa.

SECVNDAE PARTIS DE OFFICIO SACERDOTIS.

LIBER SEXTVS.

De Simonia, & Restitutione.

De Simonia.

Simonia unde dicatur, & quid sit; quotuplex sit spirituale, & quod uendere spirituale naturale, quales sunt scientiæ, non sit simonia. Cap. Primum.

Quare dicatur simonia.

SIMONIAE uitium non ideo dictũ est à Simone Mago, quasi ab illo initiũ sũpserit, nã ante illum, & in ueteri testamento, ut Balaam, & Giezi, & in nouo, ut Iudas hoc uitio notantur, sed quia in illo fuit perfectissima huius uitii ratio, in cæteris autem aliis est potius uirtualiter, nam hoc uitium consistit in emptione, & uenditione gratiæ Spiritus Sancti, quæ cum sit gratia, & donum gratis datum, uendi non potest; alioquin si esset uendibilis, non esset gratia: & non solum ipsa gratia, sed nec etiam eius effectus, & quæ ad ipsam ordinem habent, uendi possunt, quia esset uendere, uel emere ipsam gratiam. Alii omnes non uenditerunt, nec emerunt ipsam gratiam, nec emere tentarunt, sed effectus gratiæ, & ei annexa quatenus sunt temporale commodum, nam Balaam uoluit uendere donum arcendi hostes per maleditionem, Giezi donum sanitatis, quæ sunt gratiæ gratis datæ, Iudas uendidit quidem Christum auctorem gratiæ, non tamen ut donum, sed ut morte puniendum, alii emunt, & uendunt, quæ relationem habent ad gratiam, uel tanquam illius causa, ut sacramenta, uel tanquam illius effectus, uel illi annexa.

At

At Simon uoluit emere ipsammet gratiam Spiritus Sancti, sanctificantem, imo & ipsam personam Spiritus Sancti, ut uenderet, propterea Ecclesia, ut significaret, quam execrandum esset hoc uitium, quia uendere spiritualia, & spiritualibus annexa, est uendere gratiam Spiritus Sancti, à Simone Mago denominari uoluit, & simoniam appellauit.

Quid sit.

Est autem Simonia studiosa uoluntas (ideſt libera, & ex electione procedens, ad excludendos primos motus, & ad denotandum, quod etiam sola uoluntate committitur) emendi, uel uendendi spirituale, uel spirituali annexum, quod spirituale censetur, pro temporali pretio; & nomine emptionis, & uenditionis intelligitur omnis contractus non gratuitus, quales sunt etiam permutationes, transactiones, & redemptiones uexationum, iuxta inferius dicenda, Nomine etiam prætii intelligitur non solum pecunia, sed etiam quicquid pecunia æstimari potest, ut sunt obsequia, laudes, adulationes, preces.

Vnde difficultates omnes.

Omnium ferè difficultatum, quæ in hac materia occurrunt solutiones, ex duobus pendent. Primum, ut intelligatur, quid sit id, quod in spiritualibus, & annexis, uendi non potest, nam in eis reperiuntur etiam quædam temporalia, quæ uendi possunt. Secundum, quando, & quomodo detur aliquid pro pretio spiritualis, nam si alio titulo detur, non erit emptio, aut uenditio, nec consequenter Simonia, quæ breuiter explicabimus, & postea ad particulares casus descendemus, ut in materia satis confusa, meliorem quem possumus ordinem seruemus.

Quotuplex sit spirituale

Quoad primum, ut quæ sit propria materia Simoniæ explicemus, distinguendum est spirituale, & spirituali annexum; non enim quodcumque spirituale ad simoniam pertinet. Vbi notandum est, quod spiritus idem est, quod animalium halitus, quæ aspirando, & respirando viuunt, & inde per similitudinem significat quemcumque uenti flatum, & quia uentus, & spiritus sunt inuisibilia, translatum est nomen ad significandum quæcumque inuisibilia, & corporum expertia, ut Deum, Angelos, & Animam, & etiam accidentia spiritualia. Et quantum ad præsens attinet, duo sunt spiritualium genera, primum est naturalium, quæ scilicet naturaliter à nobis acquiri possunt, ut sunt scientiæ, & uirtutes humanæ. Alterum est supernaturalium, ut sunt gratia, sacramenta, & eis annexa. Multi crediderunt omnia spiritualia, tam prioris, quam posterioris generis, esse materiam Simoniæ, & ita uendere scientias

An possit uẽdi scientiæ, & consilia.

esse

esse Simoniam cum Prou. 23. dicatur, *Noli uendere Sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam:* & S. Aug. in lib. de Magisterio dicat, Spiritus Sanctus est, qui interius homines edocet scientias, etiam naturales. Vnde Glosa 11. q. 3. in cap. Non licet, inquit non licet Doctori uendere consilium sine studij labore præstitum, innuens id esse simoniam. & Host. Card. & Abb. in cap. Quia nonnulli. de Mag. dicunt committere Simoniam illos, qui docent aliquam scientiam pecunia, si habent, unde se aliunde sustentent, quam sententiam tenuerunt etiam aliqui Theologi. Sed dicimus cum Soto, & ab eo citatis, & cum Nauarr. scientias naturales posse sine Simonia, pretio doceri, & diuites etiam posse sua consilia uendere, etiam si sine studij labore illa dent. imo quo quis est doctior, & minus consulendo laborat, eo pluris uendit sua consilia, quæ etiam pluris ualent, si sint de scientia præstantiori, uel quę in maiori pretio habeatur, ut quotidiana experientia docet, non ergo simpliciter Doctor locat suas operas, nec habetur sola ratio laborum, sed sua consilia uendit. Nec obstat illud Prouer. 23. ibi enim dicitur. Veritatem eme, & noli sapientiam uendere, ac si dixisset, tanti est pretii, ut qui non habet illam emere debeat, & qui habet nunquam uendere, ideſt nunquam illa priuari, & Glos. illa cap. Non licet, contrariatur textui, ibi enim dicitur licere aduocato uendere iustum patrocinium, & iurisconsulto rectum consilium. Ad argumentum autem ex S. Augustin. concedimus scientias naturales esse donum Dei, & omnem ueritatem esse a Spiritu Sancto, aliter tamen, quam supernaturales, ut Sacræ Scripturæ mysteria, nam acquiruntur proprio studio per generalem concursum, & si ob hanc causam non possent uendi, nihil posset uendi, quia omnia sunt dona Dei, non igitur omnia dona Dei pertinent ad materiam Simoniæ, ut uendi non possint, sed illa, quę supernaturalia sunt, & gratis à Deo dantur habentibus, ut gratis communicentur non habentibus. Matt. 10. *Gratis accepistis, gratis date.*

Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 5. ar. 1. Nauar. in Man. c. 23 nu. 100.

An theologia, & prædicatio, & quæ ratio differentiæ.

Sed peculiariter dubitari posset de Theologia, quia uidetur per specialem influxum supernaturaliter esse à Spiritu Sancto, nam Sacræ scripturæ per Theologię principia, tanquam per donum Spiritus Sancti exponuntur, & omnes concedunt Euangelii prædicationem non posse pretio uendi, sine simonia, quę tamen nihil aliud est, quam Theologiam de suggesto docere. Ad quod respondetur Theologicam scientiam, sine si-

mo-

monia posse pretio doceri, etiam si sine labore, & expensis doceatur, hæc enim sunt accidentaria, nam licet fides, & mysteriorum fidei reuelatio, sint donum Dei, scientia tamen Theologica humano sudore acquiritur. At illam concionando uendere est simonia, & ratio differentiæ est, quia Theologia, ut scientia, tantummodo intellectum erudit, sicut, & aliæ scientię, at prædicatio per se fit ad animarum salutem, & eleuanda corda in Deum, quæ pertinet ad donum prophetiæ, quod Apostolus inter alia dona Spiritus Sancti connumerat, & nemo potest prædicare nisi missus tanquam Dei minister. Concludamus igitur, quod spirituale in definitione simoniæ non accipitur pro naturali munere, sed pro supernaturali, & ideo relicto primo genere spiritualis, secundum prosequemur.

Quod spiritualia supernaturalia quædam sint instituta à Deo, quædam ab Ecclesia, & quod simonia spiritualium ab Ecclesia sit contra ius diuinum. Quid in beneficiis sit spirituale, & quid temporale, & quod eorum uenditio sit simonia contra ius diuinum.

Cap. I I.

SPiritualia supernaturalia primo diuiduntur, quia quædam sunt à solo Deo immediate creata, uel instituta, quędam sunt instituta ab Ecclesia. A Deo creata, uel instituta sunt in triplici differentia. Primo, sunt essentialiter spiritualia, ut gratia, & uirtutes, sub quibus intelliguntur alia spiritualia dona, ut sunt dona Spiritus Sancti, & gratiæ gratis datæ. Secundo, sunt spiritualia causaliter, qualia sunt sacramenta, quæ licet sint materialia, sunt tamen à Deo instituta, ut sint causa gratię spiritualis, & consequenter uirtutum. Tertio, sunt spiritualia per causam, tamquam procedentia à spirituali dono, & disponentia ad spirituale, quales sunt actus ex spirituali gratia, & sacro officio, uel quocumq; spirituali dono procedentes, ut baptizare, diuinum officium celebrare, miracula facere, & huiusmodi. Spiritualia ab Ecclesia, potestate supernaturali sibi tradita sunt illa, quæ dicuntur spiritualibus annexa, quia ab Ecclesia sunt superaddita spiritualibus diuinitus datis. Et sunt in duplici differentia,

Spirituale supernaturale equo tuplex.

Spiritualibus annexa.

tia, quædam sunt spiritualia antecedenter, quia sunt ab Ecclesia ad diuinitus spiritualia ordinata, & non præsupponunt aliud spirituale, quam Christianismum, qualia sunt ius patronatus, quod ordinatur ad præsentandum clericos ad beneficia, uasa sacra, uestes sacræ, sacramentalia, consecratio, & benedictio Ecclesiæ, altaris, cæmeterii, ius sepulturæ; quædam sunt dependenter, seu consequenter, quia ultra Christianismum requirunt aliquid spirituale, qualia sunt beneficia, decimæ, & officia Ecclesiastica, quæ non competunt nisi clericis.

An omnis simoniasit prohibita iure diuino.

Prædicta distinctio requirit, ut antequam ad casus simoniacos descendamus, hic quæstionē illam examinemus an omnis simonia sit prohibita iure diuino, & naturali, uel aliqua sit prohibita iure diuino, aliqua iure Ecclesiastico, ut prima sit prohibita, quia mala, alia sit mala, quia prohibita. Glosa in cap. ex parte 1. de offi. deleg. prædictam distinctionem affert, & ita tenet aliquam Simoniam esse tantum iure humano prohibitam, quam etiam sequuntur multi canonistæ, & Theologi, cui uidetur fauere distinctio, quam fecimus spiritualium, quia quædam sunt ex diuina institutione, quædam ex institutione Ecclesiæ. Durandus, 4. s. d. 25. q. 5. dicit omnem simoniam esse contra ius diuinum, & nullam contra ius merè positiuum, & probat duplici ratione. Prima, quia circa id, quod non est ex se malum, nisi quia prohibitum, non contingit peccare nisi peccato simplicis inobedientiæ, nam in talibus tota ratio peccati est ex transgressione prohibitionis, & non ex natura facti, ergo si uenditio simplicis beneficii non est de se simoniaca, impossibile est, quod ex prohibitione iuris sit ibi nisi sola inobedientia. Secunda, quia simonia est uenditio rei spiritualis pro temporali, sed prohibitio iuris non mutat naturas rerum, ut de temporali faciat spirituale, uel ē conuerso, ergo ubi non est simonia ex natura rei, non potest esse ex prohibitione iuris; Subiungit tamen Duran. quod cum prædicta distinctio in iure notetur per iurisperitos, ne uideatur totaliter eam reprobare, sic exponi potest, ut id, quod non est simoniacum de se, dicatur simoniacum ex prohibitione, non quidem quo ad culpam, quia ibi non potest esse culpa simoniæ, sed ratione inobedientiæ quo ad pœnam, quia faciens contra talem prohibitionem iuris, simili pœna punitur, ac si esset uerè simoniacus, & quia simili pœna punitur, simili etiam nomine appellatur.

Prima sēntia, q non.

Secunda, quod sic.

Sca-

Sententia Durandi, quod illa scilicet, quæ de se nō est simonia nisi quia prohibita, non sit propriè simonia, sed sic dicatur, quia, ut simonia prohibetur, & punitur, & non hac solum ratione, sed etiam, quia ut talis, ut inquit Palud. iuris reputatione, & ordinatione habetur, ac proinde sit etiam quo ad culpam, est uerissima, sed tam ipse, quam alii, in huius explicatione, & probatione deficiunt, ut ex dictis, & dicendis patet; & tota huius rei difficultas consistit in duobus. Primo, quomodo possit dici uerè, & propriè simonia ex natura sua contra ius diuinū, & naturale, illa quæ ex sola institutione, & ordinatione Ecclesiæ dependet. 2. si illa etiam, quæ ex ordinatione Ecclesię, est natura sua Simonia, contra ius diuinum, quomodo potest dici aliqua Simonia, quia ab Ecclesia prohibita, & non ex natura sua. Cum primi rationem, & secundi differentiam multi non aduerterint, allucinati sunt.

In quibus cōsistit difficultas.

Pro quorum solutione sit. Prima Conclusio, Simonia illorū spiritualium supernaturalium, quæ à Deo immediate ordinata sunt, est ex se mala, contra ius diuinum, & naturale: quod sit cōtra ius diuinum patet. Mat. 10. *Gratis accipistis, gratis date*. Act. 8. ex historia Simonis. Num. 22. ex historia Balaam. 4. Reg. 5. de Giezi. & in huius figuram Christus Io. 2. eiecit de templo emētes, & uendentes columbas, quod sit etiam contra ius naturale, probatur primo, quia uenduntur ea, quæ nullo terreno pretio æstimari possunt. Secundo, quia illi quibus committuntur, sunt ministri, & non domini. Tertio, quia gratis accipiuntur, ut gratis administrentur, & dentur, ex quibus sequitur, quod sit contra rationem illa uendere, aut emere.

Simonia spiritualiū supernaturalium est cōtra ius diuinum.

Secunda conclusio. Vendere, aut emere illa spiritualia, quæ instituta sunt ab Ecclesia, potestate sibi diuinitus tradita, est simonia contra ius diuinum, & naturale. & ratio est, quia licet sint facta spiritualia ab Ecclesia, sunt tamen facta uirtute potestatis diuinitus traditæ, & ut spiritualia sunt, non habent pretium temporale; diuino cultui sunt dicata, & gratis dantur; & illa uendere perinde est simonia, ac si à Deo immediate instituta essent, quam Ecclesia tollere nō potest: Exemplū habemus de Matrimonio, cuius impedimenta sunt ab Ecclesia, quæ inhabiles dispensat, & tamen Ecclesia Matrimoniū, quod uirtute illius dispensationis contractum fuit, non potest annullare, tanquam indissolubile de iure diuino, & naturali, idem dicimus de Simonia, Ecclesia potest quidem benedi-

Simonia spiritualiū ab Ecclesia est cōtra ius diuinum.

cere

cere calicem, portam aliquam ordinare ad significandum cæli ingressum, & illam benedicere, & consecrare, ut sunt portæ Sanctæ Iubilei, beneficium ecclesiasticum instituere, non tamen potest facere, quod in uenditione calicis aliquid amplius accipiatur ratione benedictionis, quod ingredientes portam sanctam aliquid soluant, & quod uolentes beneficium, pretium tribuant, quia horum spiritualium ab Ecclesia institutorum uenditio, est simonia contra ius diuinum. & sequenti conclusione magis probabitur.

Simonia beneficiorum emptione est contra ius diuinum.

Tertia conclusio. Simonia, quæ committitur in emptione, & uenditione beneficiorum ecclesiasticorum, est iure diuino prohibita, Ista conclusio comprænditur sub secunda, sed quia multi de ea magis dubitant, & indiget maiori declaratione, illam distinguere, & particularem facere uoluimus. Caietanus in tractatu de Simonia omnes de ista difficultate sententias, ad tres reducit. Prima est extrema, quod Simonia in beneficiis uniuersis, sit tantum prohibita iure positiuo, & hanc sequitur Glos. in c. 1. de Sim. Secunda sentẽtia extrema est communiter Theologorum, quod Simonia in omnibus beneficiis Ecclesiasticis sit prohibita iure diuino. Tertia est media, quod in quibusdam beneficiis sit prohibita iure diuino. s. in habentibus administrationem ordinis, uel executionem clauium, in aliis uero committatur tantum iure humano, quæ sententia est Abbatis, in c. 1. de Sim. Sed tenenda est sententia Theologorũ à qua non credo Abbatem discrepare, cum de reliquis specificet hospitalia, & alias administrationes temporales. Et ut rem plenius explicemus duo partim cum Caiet. uidebimus. Primo quid in his ecclesiasticis beneficiis sit ex iure diuino, & quid ex iure positiuo. 2. an id, quod est in eis ex iure positiuo, sit ex se uendibile, uel ex sola Ecclesiæ prohibitione sit, quod uendi non possit, & consequenter Simonia, quæ in beneficiis committitur, sit ex sola prohibitione Ecclesiæ.

Tres sententiæ.

Duo explicanda.

In beneficiis, quid ex iure diuino, & quid ex ecclesiastico.

Quoad primum in Ecclesiastico beneficio duo considerantur, clericatus ad minus, & titulus beneficii, seu præbendę, clericatus præsupponitur, & ei annectitur beneficiũ, & nullus est capax alicuius ecclesiastici beneficii, nisi sit saltem clericus, clericatus autem, est quid spirituale à Deo institutum, & est omnino inuendibile, Beneficium autem duo dicit, stipendium. s. clericale, & certam determinationem talis, & tãti stipendij particulariter determinati, & consequenter in titulo beneficii, seu præbendæ quatuor considerari possunt. 1. ius stipendii. 2. sti-

pen-

pendium. 3. ius tali,& tanti ſtipendii,in tali loco, &c. 4. ipſum tale,& tantum ſtipendium. Ius ſtipendii eſt, quid ſpirituale ex iure diuino,quod ſequitur ex officio clericali, ex hoc enim, quod aliquis eſt diuinis addictus myſteriis.ius habet,ut ſuſtentetur à populo pro quo Deo miniſtrat. Ipſum autem ſtipendiũ eſt quidem res temporalis,ſed iure diuino eſt debitum,iniquũ enim eſſet,quod aſsiſtentibus Deo pro nobis, oportuna non daremus, unde tribus Leui, quia ius hoc habebat, partem inter fratres ſuos non accepit,& 1.Cor.9.dicitur,*Qui altari deſeruiunt, de altari participant, Quis militat ſuis ſtipendiis unquam?* At ius talis,& tanti ſtipendii,& quod ſtipendium ſit tale,& tantũ,prouenit ex iure poſitiuo,quod quidem ius poſitiuum in hoc, nõ eſt diſtinctum à iure diuino,ſed eſt illius determinatio, ſicut etiã, & in multis aliis uidemus. nam Sacerdotes iure diuino poſsũt audire Confeſsiones,ſed Eccleſia dat illis ſubditos ſuper quos habeant iuriſdictionem; iure diuino tenemur confiteri, communicare,dies aliquos Deo dicare,ieiunare; ſed Eccleſia determinat tempus quando quoties,& quomodo, cum ergo Eccleſia conſtituit aliquod beneficium,ſeu præbendam, illud ut ſtipendium ordinis,ſeu curæ, & adminiſtrationis ſpiritualis determinat,& aſſignat,uigore iuris diuini,ratione cuius, deputatis diuino cultui gratis debetur ſtipendium,& eis competit ius ad illud,& conſequenter ſtipendium ſic ab Eccleſia determinatum gratis dandum eſt clerico cuius eſt ſtipendium,& eſt contra ius diuinum,quod illi uendatur,nam quando illi datur beneficium,non dantur illi primo,& per ſe fructus,ſed ius ad percipiendum illius fructus,quod eſt ſpirituale ſoli clerico, & gratis debitum. Verum cum determinatio,ut diximus ſit ab Eccleſia,poteſt Eccleſia redditus beneficii Eccleſiaſtici augere, & diminuere,& eorum partem à titulo beneficii ſeparare, & illos redditus etiam laicis,ut res merè temporales, & uendibiles ad tempus,uel in perpetuum cõcedere,imo poteſt etiam titulum alicuius beneficii penitus tollere, & omnes fructus alteri pij operi tamquam temporales applicare,ut hoſpitali,uel in alimẽtum pauperum,uel in ſtipendium militum pugnantium contra fidei hoſtes. at quod illos Eccleſia relinquat ſub titulo beneficii,& uendantur illi cui datur beneficium, eſt contra ius diuinum,quia uenderetur beneficium,quod eſt ſtipendium iure diuino gratis dandum clerico. Sicut etiam ex hoc,quod ad Eccleſiam pertinet determinare tempus,& modum, quando, & quomodo ſint obſeruanda Dei præcepta, quæ indeterminatè

tra-

tradidit, & benedicere, & sãctificare ea qbus diuinus cultus agetur, poreſt determinata mutuare, alios dies feſtos, ieiunii, cõfeſsionis, communionis, relictis prioribus, inſtituere, & benedicta profanare; at quod ſtante eius determinatione, benedictione, & conſecratione, dies illi habeantur tanquam non deputati ad diuinum cultum, & executionem mandatorum Dei de ieiunio, confeſsione, & communione, & quod benedicta, & cõſecrata, habeantur, emantur, & uendantur, tanquam non benedicta, ſed ut profana, non poteſt facere, quia eſſet contra ius diuinũ, licet iſtæ determinationes fuerint ab ea, quia ita ſunt ab ea, ut ſint determinationis iuris diuini. Et ſi obijciatur, quod reditus beneficiorum ſunt res temporales uendibiles, & uendi poſſunt, & uenduntur à beneficiatis, ergo poterunt etiam uendi à Papa illis quibus dat beneficia, cum ſit dominus beneficiorum, imo, & à quocumque qui illa conferre poteſt: Reſpondetur negando conſequentiam, eſt enim maxima differentia, nam fructus beneficij iure beneficii ſunt beneficiati, qui illos uendere poteſt, quia ſunt merè temporales, & illos uendens nihil ſpirituale uendit, non beneficium, nec ius ad illud, ut per ſe patet, ſed rem ſuam temporalem illi datam pro ſui ſuſtentatione ex ſpirituali iure, quod habet. At dare illi beneficium cum pacto quod emat aliquot illius fructus, uel illos danti beneficium, uel alteri tribuat, eſt iniuſtitia, & ſimonia; iniuſtitia quidẽ, quia uenditur clerico, quod ſuum eſt, nam per hoc, quod confertur alicui clerico beneficium, omnes beneficij fructus ſunt illius, iure ſpirituali ipſius beneficij, & illos percipiendo exercet ius ſpirituale, quod habet, & prius intelligitur habere titulum, qui dicitur gratis dari, quam illius executionẽ; ſimonia uero, quia propter hanc fructuum emptionem, uel ceſsionem datur ei beneficium, & illius titulus, quod conſequenter nõ datur gratis, ſed emitur, quod ut diximus eſt ius ſpirituale, quod nec etiam Papa uendere poteſt. Sed quo ad Papam diximus, quod poteſt fructus beneficiorum imminuere ex cauſa, & ita poteſt conſtituere penſiones, imponere decimas, & etiam legem ſtatuere, quod in expeditione bullarum pro ſua, & curiæ iuſta ſuſtentatione ſoluantur reditus primi anni, uel eorum pars, & non committit ſimoniam, quia illos fructus ex iuſta cauſa ſeparat à titulo beneficij, & beneficium gratis concedit, ad quos fructus, ſtante dicta ſeparatione, beneficiatus nullum ius habet ratione beneficij.

Obiectio

Solutio.

Quod

Quod sit quædam simonia ex sola Ecclesiæ prohibitione, in officiorũ uenditione, beneficiorum permutatione, & resignatione in pensionum extinctione, & quomodo tollatur, & de Papa, & Curia an possint committere simoniam. Cap. III.

QVarta conclusio. Datur etiam aliqua simonia ex sola prohibitione Ecclesię, & hęc committitur in officiis Ecclesiæ, quæ licet de se non sint spiritualia, Papa tamen, cum sint de rebus Ecclesiasticis tẽporalibus, prohibet illa uendere, & in permutationibus beneficiorum, & etiam in extinctionibus pensionũ, quæ simonia purgatur, & tollitur in manibus Papæ, & per relationem ad Papam suspenditur. Primo committitur simonia, quia prohibita in uenditione officiorũ Ecclesiæ, quæ de se non sunt spiritualia, & etiã à laicis possunt exerceri, ut officiũ Oeconomi, Vicedomini Defensoris, Aduocati, Procuratoris, Dispensatoris, quorũ emptionẽ, & uenditionẽ, Vrbanus, & Conc. Calcedon. prohibuerũt & simoniacã esse dixerũt. 1. q. 3. c. Saluator. nõ quod sit simonia ex natura rei, sed ratione prohibitionis Ecclesię. 2. cõmittitur sic simonia in beneficiorũ permutationibus, nam Sacrorũ permutationes, nec iure diuino, nec naturali prohibentur, in eis enim non militant illæ rationes, quæ in emptione, & uẽditione, quia. s. spiritualia nullo terreno pretio æstimari possunt, nã spiritualia spiritualibus æquiparãtur, & illud Christi Gratis accepistis, gratis date, proprie intelligitur de pretio, & nõ de cõmutatione, & mutua spiritualium administratione, unde calix potest permutari cũ calice, uel uestę sacra, & si Sacerdos alterius sacerdotis audiret cõfessionẽ, cũ pacto, ꝙ ille etiã audiat suam, ut inquit Sotus, nõ esset simonia. Ecclesia tamẽ beneficiorũ permutationes, & pacta, quę in eorũ permutationibus, & renũciationibus fiũt, prohibet tãquã simoniaca, & si contra Ecclesiæ prohibitionẽ fiãt, cõmittitur simonia; Vnde, qui renunciat beneficium suũ in fauorẽ alicuius, ut ille, uel alius renũciet aliud in fauorẽ suũ, uel alterius, uel sibi, aut alteri aliud impetret ab Episcopo, uel alio collatore, uel suffragatur alicui in aliqua electione, ut alius suffragetur alteri, est simonia, quia id Ecclesia prohibet tanquã simonia; cuius prohibitionis rationẽ assignat Nau. quia in his omnibus datur, uel relinquitur ius spirituale, cũ onere, ut aliquid fiat, quasi pro pretio rei spiritualis, uel causa principali eam habendi. Quare autẽ Ecclesia magis prohibeat beneficio-

Simonia ex sola prohibitione Ecclesiæ committitur.

Primo in uenditione officiorũ Ecclesię.

Secundo in beneficiorũ permutationibus.

Ratio prohibitionis

ciorum permutationes,& earum pacta, quam aliarum rerum spiritualium permutationes,est quia ratione redditui, in eis est maius periculum simoniæ iure diuino prohibitæ.

Omne pactũ in beneficiis est simoniacũ

Sed quia sæpe huiusmodi permutationes,& renunciationes, non solum magis expediunt,sed sunt etiam necessariæ, Ecclesia pia mater,modum adhibuit quo fieri possint,etiam cum indemnitate beneficiatorum.Pro quo est primo notandum, quod beneficiati non possunt permutare sua beneficia sine auctoritate Superioris,quia permutationem quando ab eis tractatur, præcedit pactum, & omne pactum in beneficiis est ab Ecclesia tanquam illicitum,& simoniacum prohibitum, cap. fin. de pactis, cap. Quæsitum de rer. perm. Est secundo notandum,quod Episcopus ex officio potest beneficiorum permutationes facere, & admittere,quando iudicauerit expedire d.c.Quæsitum.Sed nõ illas,quæ fiunt cum aliquibus pactis, & conditionibus,quia huiusmodi pacta simoniã inducunt, quæ suspenditur per relationẽ ad Papã, in cuius manibus purgatur, à quo solo huiusmodi permutationes, & renunciationes in alicuius fauorem admitti possunt;Sed cũ omne pactũ in beneficiis sit simoniacũ, & simonia purgetur in manibus solius Papę,Host.& Io.An.vt citat Ab. dixerunt,ꝙ beneficiati nõ possunt tractare inter se de permutatione fienda,sed permutatio debet fieri ab Episcopo;dat autem Host.remediũ habenti causã permutandi,ut conferat se ad Episcopũ,& narret causã permutationis, supplicando ut dignetur sibi prouidere in aliquo loco,cui etiã potest dicere,ꝙ suũ beneficiũ cõpeteret tali personæ,& illius beneficiũ sibi;Sed ut inquit Ab.ista opinio est periculosa, quia pauci sunt, qui prius ad inuicẽ nõ habeant tractatũ,non tamen reddit rationẽ quare possint habere huiusmodi tractatũ in ordine ad Episcopũ, cũ sit simoniacus; quã nos reddemus distinguendo de pactis, nã quando pactũ est de pura,& simplici beneficiorũ permutatione,sine alia cõditione,istud pactũ purgatur per relationẽ ad Episcopum, à quo tollitur ista simonia ex Apostolica cõcessione, quæ concessio habetur in c.unico de Rer.perm.in 6.& in Clem. unica eod. tit.per hoc,ꝙ Papa determinat Episcopũ beneficia ex causa permutationis ab aliquibus resignata,nõ posse cõferre aliis, quam ipsis permutare uolẽtibus,ex quo uerbo volẽtibus, infert Glo. in d.Clem. ꝙ tractatus permutationis inter partes præcedere potest,dũmodo ipsa permutatio expediatur superioris officio. At alia pacta reddẽtia permutationẽ, seu resignationẽ cõditionatã,ut de dãda pẽsione,de cõferẽdo beneficio alicui certo, ut ne-

Quas permutationes possit Episcopi admittere.

Ab. in ca. quæsitum de rer. perm.

Conuẽtio simplex de beneficiorũ permutatione purgatur in manibus Episcopi.

nepoti, & nō alteri, iſta pacta nō purgantur niſi per relationē ad Papā, à quo ſolo tollitur iſta ſimonia, & cōſequēter poſſunt admitti permutationes conditionatæ, & renūciationes in fauorē alicuius. Ratio autē ob quā Papa cōceſsit Epiſcopis, ꝙ tollāt ſimoniā ex pacto ſimplicis permutationis, & nō ex pacto permutationis conditionatæ eſt, quia ſimplices permutationes uidentur potius fieri propter cōmodū Eccleſiarū, quā beneficiatorū, & Epiſcopus nō poteſt ita uigilare, ut omnibus per ſe ex officio prouideat; & permutationes etiā beneficiorū cōtra uolūtatem ipſorū beneficiatorū, non poteſt ex officio facere, niſi ob maximā, & urgētē causā. At permutationes cōditionatæ, & renūciationes in alicuius fauorē, fiūt potius propter priuatū cōmodū, & ꝓpterea illas Papa ſibi reſeruauit, & etiā quia ex cauſa aliqñ ſeparandi ſunt fructus à titulo beneficii, per aſſignationē penſionis, uel cōcedenda eſt facultas uēdēdi aliquā poſſeſsionē Eccleſiæ, ut quando permutatio fit in perpetuū, & permutatur beneficiū, ꝙ habet multos reditus cū alio tenui, cap. Ad quæſtiones de rer. perm. ut ſic permutantes, & reſignātes ex Apoſtolica benignitate ſeruentur indemnes, quæ ſolus Papa facere poteſt.

Conditionata conuentio, & reſignatio purgatur in manibus ſolius Papæ, & quare.

Sed notandum eſt, quod licet renunciatio facta in fauorem alterius in manibus Epiſcopi ſit simonia, non eſt tamen simonia ſi liberè fiat ea intentione, ut conferatur nepoti, uel alii nulla conditione, uel pacto expreſsis, nec etiam mentalis iuxta Gloſ. S. Ant. & Nauarr. licet Abb. & Dec. dicat committi ſimoniam mentalem. Imo Rota (ut citat Nauar. ex Caſsi. in deciſ. 2. de Simo.) declarauit mandatum datum ad renunciandum beneficium in manibus Ordinarii liberè, & ad petendum ab eo poſt renunciationem liberam, ut prouideat illi, uel illi, non eſſe simoniacum, & renunciationem uirtute illius factam, & collationem ad petitionē mandatarii conſecutā, eſſe ualidas. & tamen certū eſt ex illo mādato colligi intentionē renūciantis fuiſſe, ut cōferretur nominato per eū, ſed qa id nō fuit poſitū ſub pacto uel conditione, nō fuit simonia.

Gl. 1. q. 2. in c. ordinationes S. Ant. 2. p. t. 1. c. 5. §. 11. Nauar. in Man. c. 23 nu. 107.

Eſt tertio notādū, ꝙ ſi aliquod pactū fiat, nō exprimēdū Papæ, uel ſi fiat cū hoc, ꝙ exprimatur, & poſtea non exprimitur, eſt ſimonia, Si autē omnes cōuentiones, & omnia pacta exprimūtur Papæ, & Papa non admittit permutationē, uel reſignationē, nō propterea ſunt simoniaci, quia ſic cōuenerūt caſu, ꝙ Papa cōuentionē admittat, & approbet; ꝙ intellige dūmodo pacta ſint talia, quæ poſsint purgari in manibus Papæ. Sed de hoc etiam uide inferius c. 10. dubio 6.

Si aliquod pactū non exprimitur Papæ non purgatur illius simonia.

Tertia pars cōclusionis eſt, ꝙ Simonia, quia prohibita cōmittitur

De extinctione pēſionum

titur etiã in extinctione, seu redẽptione pẽsionis, sine auctoritate Papæ, de qua est inter Doctores controuersia, ista quæstio est quotidiana, & nõdũ satis explicata. Caiet. dicit nõ esse simoniã, quia ius pẽsionis est tẽporale, & cõceditur etiã laicis, quia respicit solos fructus beneficii Ecclesiastici, vnde nõ obligat ad officiũ, idẽ tenet Hier. Gig. Sot. in eodẽ loco sibi cõtradicens tenet cũ Caie. nã dicit, q̃ pensiones functionibus spiritualibus ad iudicatæ, nõ possũt pretio redimi, secus de illis, quæ sub secularitulo cõeduntur; cõtradictio autẽ cõsistit in explicatione, nã prioris generis dicit esse illas, quæ dãtur coadiutoribus Episcoporũ, & Curatorũ, cũ non possint soli satisfacere muneri suo, & in hoc bene dicit; posterioris generis dicit esse illas, quę dãtur in cõmutationibus, & simplicibus renũciationibus, quæ possũt pretio redimi; at dicit, q̃ si pensio daretur seni, & benemerito Episcopo, aut præsbitero propter exhaustos labores, si quia uires ad seruiendũ deficiunt, uellet renũciare suũ sacerdotium. i. beneficiũ (sic. n. sæpe illud appellat) ista pẽsio esset prioris generis, & nõ posset pretio redimi; & in hoc sibi cõtradicit, nã si pensio in renunciatione cõcessa, est quid tẽporale pretio redimibile, parũ refert, q̃ cõcedatur iuueni, aut seni, ob hãc, uel aliã causam, imo ampliori priuilegio concedenda est seni benemerito.

Prima sẽtentia. Caiet. opusc. 31. resp. x. Hier. Gig. de pẽs. q. 87. Sotus lib. 5. de iust. & iur. q. 7. ar. 2.

Secunda sententia. Nauar. in Man. c. 23 ad. 13. nu. 111.

Contraria sententia est Nau. qui etiã citat Maiorẽ, q̃ fit simonia & probat primo, quia pẽsio nõ est portio fructuũ beneficij, sed ius spirituale ad illã pẽsionẽ, seu spirituali annexũ. 2. quia istud ius est spirituale, uel spirituali annexum, non antecedenter, ut ius patronatus, sed dependenter, aut consequenter instar beneficii, & per cõsequẽs multo minus potest uẽdi, quam ius patronatus, potest addi. 3. ratio, quia habẽtes pẽsionẽ tenẽtur modo recitare paruum B. Virginis officium, & nõ recitantes nõ faciũt fructus suos, per extrau. Pij V. concedit tamen Nau. q̃ de licentia Papæ redimi potest, has Nau. rationes plus nimio dilatat auctor casuum, qui Bononiæ coram Illustrissimo Cardinale Paleotto disputati fuerunt. Quare Doctores omnes huius quæstionis decisionem tanquam ad proprium principium ad hoc reducunt, an ius pensionis sit spirituale, uel temporale.

Auctoris sententia.

Sed dicimus istud ius esse tẽporale, & nihilominus esse simoniã pẽsionẽ pretio extinguere, sine auctoritate Papæ, & sic cõuenimus, cũ secunda sententia, in cõclusione, sed nõ in fundamento, & cũ prima in fundamento, sed non in cõclusione. Si fundamentũ tenentiũ esse simoniam, esset uerum, quia. ius pẽsionis est spirituale, saltem tanquam spirituali annexum dependenter

sicut

ſicut beneficium, ſequeretur, quod nec etiam auctoritate Papæ iſtud ius poſſet pretio extingui, & uendi, ſed eſſet ſimonia iure diuino prohibita, licet penſio ſit à Papa, nam ut diximus, quamuis Papa poſſit benedicere, & beneficium conſtituere, & rem ſacram, ſeu ius ſpirituale facere, non tamen poteſt facere, quod res, ut benedicta, & ſacra, uendi poſſit, & quod ius ſpirituale poſſit uẽdi, & pretio extingui; & ita omnes cõcedunt, ꝙ licet poſſit diuidere, & diminuere fructus beneficii, & eorũ partẽ aliis dare, imo & titulũ, ſeu beneficiũ ſupprimere, & auferre, ut non ſit amplius beneficiũ; nõ poteſt tamẽ beneficium uendere, nec cõcedere, ꝙ uendatur, quia eſt, ſeu importat ius ſpirituale; ſi ergo ius pẽſionis eſt ſpirituale, ſeu ſpirituali annexũ dependẽter, inſtar beneficii, nõ poterit pretio auctoritate Papæ extingui, quia eſſet ſimonia cõtra ius diuinũ, quã ipſe tollere nõ poteſt, ut etiã patet ex 2. & 3. concluſione. & tamen omnes concedunt, quod de licentia Papæ penſiones poſſunt pretio extingui, & quotidie extingui uidemus. Quod autem iſtud ius penſionis ad fructus alicuius beneficii percipiendos, non ſit ſpirituale, manifeſtum erit ſi conſideremus, quod ſit ius ſpirituale ad fructus temporales, ſeu Eccleſiaſticos percipiendos, non enim omne ius percipiendi fructus Eccleſiaſticos eſt ſpirituale, nec omne id, quod depẽdet ex ſpirituali, eſt ſpirituale, & inuendibile, nam fructus beneficii dependent ex beneficio, cuius ſunt fructus, quod eſt ſpirituale, & tamen ſunt quid temporale uendibile, & ſi beneficiatus uendit fructus ſui beneficii ad uitam ſuam, emens durante illius uita, habet ius illos percipiendi, quod ex illorum emptione oritur, & tamen iſtud ius non eſt ſpirituale, quia non oritur ex ſpirituali iure, ſed ex emptione. Sed illud ius percipiendi fructus dicitur ſpirituale, quod eſt inſtitutum ab Eccleſia, ut ſtipendium miniſtrorum Dei iure diuino debitum, qualia ſunt beneficium, præbenda, decimæ, primitiæ, & huiuſmodi, ut diximus; penſio autem eſt quidem ius percipiendi fructus Eccleſiaſticos, ſed Eccleſia non inſtituit iſtud ius, ut ſtipẽdium iure diuino debitum, diuino cultui deputatis, ſed Papa iuxta facultatem, quam habet, ſuper fructibus beneficiorum, eorum portionem ſeparat à beneficiato ſoluendam, illi cui aſſignauerit, ut benemerito, aut propter aliam iuſtam cauſam, uigore cuius aſſignationis ille habet ius exigendi portionem ſibi aſſignatam, quæ aſſignatio non fuit facta à Papa uigore iuris diuini, ut illius determinatio, ſed remunerationis, uel pietatis cauſa; & propterea iſtud ius, licet depẽdeat ex beneficio ſicut, & fructus

Nõ omne ius percipiendi fructus Eccleſiaſticos eſt ſpirituale, & ꝙ ſit illud.

non tamen depēdet à iure supernaturali, propter quod est fundatum beneficium, nec est illi annexum, sed est ab eo separatū, & factum quid temporale, laico etiam concedibile, & nō potest dici spirituale, nec antecedenter, nec consequenter; non antecedenter, quia non ordinatur ad aliquod spirituale supernaturale, sicut ius patronatus; non consequenter, quia non est uigore iuris supernaturalis, tanquam illius determinatio, & executio, sicut est beneficium, sed spirituali annectitur tāquam, quid temporale, sicut fructus beneficij; quemadmodum etiam, & de decimis dicit S. Tho. quod Papa, cum concedit laicis Ecclesiarū decimas, non intelligitur concedere ius spirituale decimarum, sed temporalem actionem circa fructus decimarum, ita & in proposito, quando concedit pensionem, non concedit ius spirituale beneficij, sed ius temporale percipiendi aliquos beneficij fructus. Verum quia pensiones sunt de fructibus beneficiorū, & illas communiter Papa concedit resignantibus sua beneficia, uel aliis, ut benemeritis Ecclesiæ, uel studii causa, ut Ecclesiæ profint; uoluit esse ad instar beneficii, & requirit clericalem tonsuram, & quod recitetur paruum B. Virginis officium, etiam si illas non concedat, ut stipendium clericale iure diuino debitū, sed ut quid tēporale, & quia illas non concedit, ut beneficium, non obligat ad Horas Canonicas, nec ad aliquid faciendum in illis Ecclesiis, & quamuis sint quid temporale, prohibuit etiā ob easdem causas illas uendere, & pretio redimere, sine eius licentia, & earum uenditionem uoluit esse simonicam, si non ex natura sua, uigore saltem prohibitionis, sicut diximus de quibusdam officiis temporalibus Ecclesiæ, quorum uenditionem Papa simonicam esse uoluit. 1. q. 3. c. Saluator. Et pensionarum extinctionem Papa facile concedit, quia sic beneficiorum onera tolluntur, & ita seruat stilus Romanæ Curiæ. De aliis autem concessionibus fructuum beneficiorum, aut decimarum, quas Papa facit laicis, & non propterea requirit, quod primam accipiant tonsuram, & ut aliquod officium recitent, credo non esse eandem rationem, & huiusmodi onera, ex sola partium conuentione redimi posse.

S. Th. 2. 2. q. 100. ar. 4.

Quinta conclusio, Papa non potest committere simoniam ab eo prohibitam, sed potest illam, quæ est ex se simonia, tanquam prohibita iure diuino, & naturali, nec ob id incurreret in Ecclesiasticas pœnas, & censuras. An autem cum eo simoniace contrahentes illas incurrant est opinio, & probabilior sententia est, quod cum illis quoad pœnas ab eo inflictas, dispenset

Quam simoniā Papa cōmittere possit.

per

per hoc, quod scienter sic contrahit. In hac conclusione non est nobis immorandum, certum enim est Papam non ligari suis legibus, & ligari legibus iuris naturalis, & diuini. Sed notandum est contra detractores, qui dicunt in Curia simoniam committi, dum pro expeditione bullarum soluuntur annatæ beneficiorum, & pro dispensationibus fiunt compositiones, nam in his Papa nullam simoniam committit, & de beneficiis quidem diximus, quod potest pro suis, & aliorum necessitatibus ex iusta, & pia causa, beneficiorum fructus à suis titulis separare, & sibi, & aliis applicare, ad tẽpus, & in perpetuum prout iudicauerit expedire, & hac ratione in expeditione bullarum, vult solui fructus, uel eorum partem primi anni, non pro iure, seu titulo beneficii, sed pro sustentatione Curiæ. Sed quo ad dispensationes, quæ gratis fieri debent, maior uidetur difficultas. Verùm in his etiam nullam committit simoniam, nam dispensationes gratis concedit, & quicquid exigit, alio iusto titulo exigit. pro quo notandum est, quod quando absolutiones, & dispensationes petuntur pro foro tantum conscientiæ, nihil prorsus pro illis soluitur, nec etiam pro scriptura, sed omninò gratis conceduntur, & dantur à Sacra Pœnitentiaria, & ministri Pœnitentiariæ aliunde suum habent salarium, ut gratis suum ministerium ad eam pro exoneratione conscientiæ accedentibus exhibeant at si absolutiones, & dispensationes petũtur etiam pro foro exteriori, si ita gratis expedirentur, sicut fiunt, omnes ferè dispensari uellent, & semper infestarentùr aures Papæ, & daretur materia delinquendi, & frustra fierent leges, & facile committerẽtur peccata; quare Papa ad comprimendam hominum malitiã, & ad retrahendum eos à petitione huiusmodi dispensationum, post quam illas uolunt etiam pro foro exteriori, & propter proprium commodum temporale, & non pro sola exoneratione conscientię per uiam Pœnitentiariæ; non pro absolutionibus, & dispensationibus quas gratis concedit, sed in pœnam uult fieri pecuniariam compositionem in expeditione, etiam pro foro exteriori, & pro eorum temporali commodo faciẽda, & hãc rationem partim tetigit Rebuf. in Prax. benef. Reg. 46. de dispens. in grad. prohib. Glosa 5. nu. 14. Et confirmatur, quia sicut sine vsura potest pœna pecuniaria induci, qui mutuum accepit ad restituendum debito tempore mutuum, secundum omnes: ita etiam eadem pœna poterit cohiberi hominum malitia, & poterunt etiam contineri homines in obseruatione Ecclesiasticarum institutionum. Sed has compositiones Episcopi face-

De curia.

De cõpositionibus.

re non possunt, sicut nec etiam annatas exigere in expeditionibus litterarum beneficiorum.

Quid intelligatur nomine pretii, de collatione facta ob consanguinitatem, ob antidora, ob metum, & de duplici diuisione simoniæ. Cap. IIII.

ANtequam ad aliam spiritualium diuisionem ueniamus, postquam uidimus simoniam esse uenditionem spiritualium, aut spiritualibus annexorum, & ex spirituali diuisione duplicem esse simoniam, alteram ex natura sua, alteram quia ab Ecclesia, ut simonia prohibetur, & utramque exemplis ostendimus; ut meliori quo possumus ordine, ad vniuersales regulas, & particulares casus descendamus, uidendum est quibus modis contingat aliquid dare pro spirituali, nam non est simonia nisi detur, ut pretium, & quid nomine pretij intelligatur. Multis igitur de causis potest aliquid dari pro spirituali. s. pro ministrorum sustentatione, gratis ex liberalitate, pro eleemosyna, quia lex vel consuetudo ad id obligat; tanquam causa inductiua, & remota, pro redimenda uexatione, quibus modis non incurritur simonia, quia non datur, ut pretium, uel ut causa principalis spiritualis; sed tunc solum committitur, quando id, quod datur, uel fit pro spirituali, significat pretium, uel causam principalem immediatã, etiam si sit, quid paruum, & minimum, nam quod principaliter uendens intẽdit est pretium, & quod offertur, ut causa principalis aliquid habẽdi est pretium; quod autem secundario, & minus principaliter intenditur, non habet rationem pretij, nec empti, uel emendi. in quo errauit Sotus lib. 9. de iust. q. 8. ar. 1. dicens pretium non esse sumendum ex principali intentione, sed ex obiecto, nam eadem res potest dari ut pretium, ut donum, ut eleemosyna, & modus dandi, & intentio distinguit. Pretii nomine non intelligitur sola pecunia, sed etiam quicquid est pecunia æstimabile, ut munus à manu, ab obsequio, & à lingua, quando obsequia, uel laudes, aut preces, quæ sunt munera linguæ, dantur, uel accipiuntur pro pretio, & causa principali, & immediata rei spiritualis, uel ei annexæ, ut si Episcopus precibus alicuius cõferat beneficium, ea principali intentione, ut rogãtis fauorem captet ex quo sibi possit aliqua prouenire utilitas ratione illius collationis, uel famulo Regis beneficium conferat, ut eum apud Regem laudibus efferat, & sic pinguiorem Ecclesiam adipiscatur.

Multis de causis datur aliqd pro spirituali.

Quid nomine pretii.

tur, at si solis precibus, & laudibus moueretur, & nullum ex eis quæreret proprium commodum nisi gratiam, & amicitiam, non esset simonia, sed tunc est quando eis principaliter aliquod emolumentum temporale pretio æstimabile quærit, cuius indicium est quando collatio sit indigno.

De collatione ratione cõsanguinitatis.

Sed dubium est an consanguinitas, antidora, & metus, sint pretia, ut beneficiorum propter illa collatio sit simoniaca, nam qui propter aliquam ex prædictis causis confert, non uidetur gratis conferre. Et ut prius de consanguinitate loquamur, quorundam sententia fuit esse simoniam conferre beneficia ratione consanguinitatis, Sed dicimus cum Soto, & Nau. non esse simoniam conferre beneficium consanguineo ratione consanguinitatis, si confertur indigno est quidem peccatum mortale, sed non simonia, si digno nõn est peccatũ mortale, imo aliquando nec ueniale, sed est laudabile, quia consanguinitas est de genere bonorum sicut amicitia; & ratio est, quia in collatione ob consanguinitatem nihil emitur, aut uẽditur, sed collatio fit gratis, & non aliquo pretio, licet non pura intentione. Idem dicendum est de collatione, quæ fit ob amicitiam.

De conferente, ut libẽter ad obligatione ad antidora.

De conferente etiam beneficium ei cui est obligatus tantum ad antidora, animo se liberandi ab illa obligatione, idem cum Nau. credo esse dicendum, licet Innoc. in c. tuam de ætate, & qualit. dicat esse simoniam, ea ratione motus, quia idem est remittere, quod dare, & remittere obligationem naturalem, quæ est ad antidora, est remittere. Sed si res bene ponderetur, obligatio ad antidora nullam inducit ciuilem obligationem, nec ciuile debitum, ni si interueniat pactum; & obligatio pecunia æstimabilis, est ciuilis, & hanc obligationem remittere, est idem, quod donare, Et confirmatur à simili, nam quod in temporalibus est usura, in spiritualibus est simonia, & quod excusat ab usura, excusat à Simonia, sicut enim Christus dixit, *Gratis accepistis, gratis date*, ita etiam dixit. *Mutuum date nihil inde sperantes*. Sed mutuare alicui propter consanguinitatem, & propter amicitiam, non est vsura, nec etiam est usura mutuare alicui propter debitum antidorale, quia. s. ille ad recompensandum beneficium receptum ex naturali, & amicitiæ debito tenebitur ei indigenti remutuare, dummodo non deducatur in pactum, & ciuilis obligatio nõ requiratur, ut 2.2.q.78.ar.2. inquit S. Tho. & superius suo loco diximus, nec consequenter est vsura remutuare, quia sic liberabitur ab antidorali debito, quod sine ciuili obligatione habebat, ergo etiam eadem ratione non erit simonia ob eandem causam

sa beneficium conferre, aut etiam expectare: posset tamē hic esse usura, & simonia mentalis, si intentio principalis sit lucrum, uel Ecclesiasticum beneficium, quæ repugnat debito amicitiæ, secus si id minus principaliter, & secundario intendatur, ut etiam dicemus.

De collatione ob metum.

De collatione autem ob metum facta, uidendum est an ille metus habeat respectum lucri, si sit metus mūdanus relatus ad lucrum simoniam inducit, ut si Rex, uel eius aulicus comminaretur Episcopo, quod nisi conferat beneficium tali personæ, Regis gratiam amittet, & nunquam fiet Cardinalis, aut Papa, qui enim tali metu beneficium conferret, id ad Cardinalatū uenādum faceret. At si ei incuteretur metus amittendi uitam, uel temporalia bona, quę possidet, non esset simonia, quia sic metuens nullum habet respectum lucri, & dare metus causa, non est dare pretio. quo ad peccatum autem, si beneficiū datur ob talem metum indigno, est suo genere mortale, non quidem simoniæ, sed iniustitiæ, & infidelitatis; nam cum fit contra ius diuinum, & naturale, mortem potius pati debet, at si datur digno non est genere suo mortale, est tamen aliqua culpa, quatenus collatio non fit debito fine.

Duplex simoniæ diuisio.

Cum autem non omne, quod datur pro spirituali, detur ut pretium, & inducat simoniam, hinc oritur duplex diuisio simoniæ, & multiplex subdiuisio. Prima est, quia quædam simonia est tantum quoad Deum, quædam tantum quoad Ecclesiam, quędam quoad Deum, & Ecclesiam. nam cum Ecclesia non iudicet de occultis, quando contractus simoniacus coloratur, & apparenter fit gratuitus, nō potest detegere simoniacam prauitatem, & quando uidet aliquid dari pro spirituali, & indicia sunt, quod detur ut pretium, non potest nisi iudicare esse simoniam, quæ tamen quoad Deum, qui est scrutator cordium forsam non est. Secunda diuisio, Simonia est triplex, mentalis tātum, conuentionalis tantum, & realis. Simonia mentalis est simonia tantum mente concepta citra omnem conuentionem expressam, uel tacitam, siue res tradatur, siue non, & est duplex altera, quæ neque ad conuentionem, neque ad dationem peruenit, altera quæ peruenit ad dationem, citra omnem conuentionem, & ista est triplex, quædam tantum ex parte dantis, quædā tantum ex parte recipientis, quædam ex parte utriusque, quod enim bona intentione datur, potest accipi mala, & è contra. Simonia conuentionalis tantum, est simonia conuenta expræsse, uel tacitè nondum ab utraque parte executa, & est duplex, al-

te-

tera nentra parte executa, altera ex una tantum parte executa. Simonia realis est simonia conuēta expræssè, uel tacitè ex utraque parte completa, saltem quo ad aliquam partem promissorum utriusque partis.

Quòd spiritualia quædam sint pura, & quædam mista, & qua ratione in aliquibus eorum dicatur temporale præminere, & octo generales conclusiones ad dignoscendam simoniam.

Cap. V.

VT ad particulares casus descendamus, notanda est alia spiritualium diuisio, quā hoc loco reseruauimus, nam res spirituales sunt in triplici differentia. Quædam enim sunt merè spirituales, ut uirtutes, dona gratuita, gratia, Sacramentales effectus, & ius spirituale uiuendi ex altari, habendi decimas, & Ecclesiastica beneficia, quædā sunt compositæ ex spirituali, & corporali, sed in earum aliquibus spirituale præeminet, & est principale, ut omnia sacramenta, & sacramentalia Missæ, Consecrationes Virginum, Ecclesiastica beneficia, Ecclesiasticus cultus, & huiusmodi. In aliis uero è contra temporale pręeminet, ut calices, cruces, & officia Ecclesiastica.

Quę ratione temporale præeminet.

Sed dubium est qua ratione in aliquibus spiritualibus temporale præeminet, & in aliquibus spirituale, nam cum spiritualia temporalia excedant, uidetur, quod spirituale semper debeat præeminere. Ad quod respondetur, quod semper spirituale præeminet tanquam diuinum, unde non potest uēdi, nec ulla pecunia ęstimari; dicitur autem in aliquibus temporale præminere, quia eis spirituale quodammodo annectitur, & sunt fundamentum spiritualis, & nō prærequirunt aliquod spirituale cui annectantur, & propterea possunt ex natura sua, ut materialia tanquam priora, secluſa spiritualitate considerari, & tractari. Vnde uidemus, quod huiusmodi spiritualia non requirunt necessariò certam materiam certæ qualitatis, & consequenter rationi consonum est, ut cum crux ita possit fieri ex ligno sicut ex auro, & lapide præcioso, quod habeatur peculiaris ratio materię, & materia per se tractari possit, & uendi, quod non derogat diuino cultui, sed potius in eius augmentum cedit, quatenus sic homines etiam excitantur ad faciendum huiusmodi spiritualia ex præciosa materia, qui aliàs sæpe retrahe

ren-

rentur. In aliis autem dicitur spirituale præeminere, nō quōd in eis sit parum temporalis, nam sunt multa beneficia, quæ habent amplissimos reditus, sed quia ex spirituali dependent, & tanquam, quid essentiale spirituali annectuntur, & propterea illa materialia, ut spiritualibus annexa, non possunt secluſa spiritualitate considerari, & tractari, ut ablutio aquæ sub præscripta forma, non potest considerari nisi, ut materia baptismi, & actiones illæ humanæ, quæ fiunt in Missa, in consecratione Ecclesiarum, Virginum, & huiusmodi, ut tales ceremonias exercentes non possunt considerari nisi, ut quid intrinsecum Missæ, benedictionibus, & consecrationibus, quia considerātur, ut partes essentiales, in quarum consideratione essentialiter includitur relatio ad totum; alia autem temporalia, quæ non ita intrinsicè cō currunt, possunt etiam in his per se considerari, sicut priuatio libertatis, longum iter, & huiusmodi, vt dicemus. Similiter etiam in beneficiis habentibus multos reditus, spirituale in eis est stipendium iure diuino debitum, quod essentialiter debent esse temporales fructus, & stante, quod amplissimi sint, ut stipendiū pro executione iuris diuini determinati, illi, cui datur illud stipendium, fructus non possunt uendi, sed omnes gratis dari debent, quia ut eius stipendium considerantur, ipse tamen poterit postea, ut suos illos uendere, & Papa etiam cuius est limitare stipendium, potest aliquos eorum á ratione stipendij eius, & ab illa spiritualitate separare, & alteri dare; at si omnes fructus in ratione stipendii relinquit, beneficium cum omnibus suis fructibus gratis dare debet, ut diximus.

Octo conclusiones. Caiet. in Sum. v. Simonia.

His suppositis octo generales conclusiones ponemus, quarū sex priores sunt Caietani, dubia autem, quæ circa illas occurrunt postea explicabimus, ne dum nimis exacti esse uolumus in explicandis singulis propriis locis, propter casuum similitudinem, confusionem pariamus. Prima conclusio sit nulla res spiritualis, quatenus spiritualis est, potest uendi, uel emi. Secunda. Nulla res compositа ex spirituali, & corporali, sic ut illius principale sit spirituale, potest absolutè uendi, uel emi, quod. n. absolutè tractatur, secundum suum principale tractari cēsetur. Tertia. Res quæcumque compositа ex spirituali, & corporali, sic ut principale in illa sit corporale, potest absolutè sine uitio simoniæ uendi, uel emi, quia secūdum suum principale, quod est corporale tractari censetur, dummodo non pluris uendatur ratione spiritualis, uel ex positiuo iure uendi non prohibeatur. Quarta, Stipendium sustentationis exercentium spiritualia licitum

Prima cō clusio.

Secunda conclusio

Tertia cō clusio.

Quarta cō clusio.

citum est uelle, & accipere, & etiam in articulo necessitatis paciſci, sed quia hoc habet speciem mali, est à positiuo iure prohibitum, & ob id spiritualia prius gratis exerceri debēt, & postea laici Superiorum auctoritate cogi possunt, ut dent eleemosynas, & quæ ex laudabili consuetudine in Sacerdotum sustentatione, dari solent, etiam si aliunde uiuere possint. ext. de Simonia, cap. Ad Apostolicam. Quinta. Locare operas suas ad exercitia spiritualia, quæ principaliter spiritualia sunt, per se non est licitum, quia spiritualia locari, & conduci intelliguntur, & locatio est quædam uenditio; per accidens tamen licitum est illas locare, propter libertatem. ſ. & alia temporalia illis adiuncta; & ita multi Sacerdotes locant operas suas ad officiandum aliquam Ecclesiam per annum, menses, uel toties in hebdomada; quamuis enim non liceat Sacerdoti locare operam suam ad celebrandum Missam, licet tamen eidem locare libertatem suam contra quam toties debet se occupatum, & impeditum tenere. Et in huiusmodi annuis, menstruis, & hebdomadariis obligationibus, tot temporalia concurrunt, ut quisque facile intelligere possit, non spiritualem aliquam rem, sed temporalia locari, & conduci. Sexta. Licitum est locare operas suas in illis spiritualibus exercitijs, quæ principaliter corporalia sunt, ut patet de officiis, Vicarij, Sacristæ; Prælatus tamen non potest uices suas sub annuo censu committere, nam hoc est eis prohibitum, quia esset uendere officia spiritualia. Septima. Non est simonia dare pecuniam pro redimenda uexatione in re spirituali, c. Dilectus 1. eod. tit. dummodo constet de euidenti in iustitia. Octaua. Ad euitandum simoniam coram Deo, & in conscientia, sufficit, quod quis non intendat pro spiritualibus, uel eis annexis aliquid temporale recipere quasi pretium uel pro eorum commutatione. Etiam si aliis causis aliquid temporale recipiat.

quinta cō clusio.

Sexta cōclusio.

Septima cōclusio.

Octauacō clusio.

De

De quibusdam dubiis, & casibus particularibus.

De differentia inter mercedem operum, & stipendium sustentationis, & quibus hoc stipendium iure debeatur, & quomodo. Cap. VI.

Primum dubium.

CIrca quartam, & quintam conclusionem multa occurrunt dubia, quorum Primum est, quia non uidetur differentia inter stipendium sustentationis, & mercedem operum, nam stipendium refertur ad operas, & est propter operas, sed merces habet rationem pretii, ergo etiam stipēdium. Respondetur, quod stipendium simpliciter sumptum, est merces, & pretium operum, at stipendium sustētationis, est quidem necessarium propter operas, sed non est merces, & pretium operum, sed operæ gratis exhibentur. & nihilominus stipendium sustentationis propter illas iure debetur: differentia hoc exemplo manifesta erit, sint duo artifices, quorum operæ dignæ sint magno pretio, qui sic cum Domino cōueniāt unus dicit, da mihi uictum, & omnes operas meas tibi impendam quanticumque fuerint pretii dignæ, alius dicit iuxta operū valorem tantum mihi solues; quod primus petit non est propter operas, sed uictus causa, quod autem secundus, est pretiū operum. Sed quod gratis exhibens operas, iure possit petere uictum, & petendo non propterea non exhibeat gratis, probatur, quia soli uiuentes operantur, & qui uult alicuius operas gratis exhibendas, debet ei impendere uictum, & quæ necessaria sunt quod autem ille aliunde habeat unde uiuat, est per accidens, & non propterea priuatur iure suo petendi stipendium uictus, nā cum debeatur uirtute harū operum exhibendarum, alia bonaque habet, potest ad alios usus reseruare. quod autem nō propterea non exhibeat illas gratis, probatur, quia stipendium uictus respicit subsistentiam, & commoditatem subiecti, & non operum ualorem, & remunerationem; quod si diues non uult etiam hoc stipendium uictus, plus quam gratis operatur, quia remittit, quod gratis operando iure exigere potest. quod etiā iure diuino debeatur diuinis ministeriis addictis, superius probauimus.

Differentia inter mercedē operū, & stipēdium uictus.

Secun-

Secundum dubium est, qui nam possint petere hoc stipendium sustentationis. Pro plena huius dubii solutione, & ut magis innotescat stipendium sustentationis pro spiritualibus exercendis, nullo modo habere rationem pretii, sed ita esse debitū, ut etiam gratis detur; aliquot gradatim procedendo subiicemus dicta, quorum primum sit. Stipendium pro spiritualibus ministeriis non debetur laicis, quia eorum non est ministrare diuina. Secundum, Nullus laicus tenetur fieri clericus, & ad sacros Ordines promoueri, sed Ecclesia si aliquos diuinis ministerijs vult applicare, absque coactione, eis stipendia offert, Ecclesiastica. s. beneficia, illos autem quibus non dat beneficia ut ordinentur, qui uolunt ad ordines promoueri, si idoneos reperit, & habent unde uiuant libenter admittit, & recipit, qui tamen per hoc nullum acquirūt ius petendi ab Ecclesia aliquod beneficium, quia tam ipsi, quam etiam illi, qui tenui cōtenti beneficio ordinari uoluerunt, sponte id elegerunt, & si indigent sibi imputent. Tertium. Ecclesiastica beneficia gratis dantur, & debitum oritur ex gratuita electione, & assumptione, quam facit Ecclesia, ex eo enim, quod aliquos eligit, & deputat diuinis ministeriis, si hanc gratuitam electionem acceptare volunt, eis prouidere debet unde uiuant; ex parte igitur assumpti est gratia, & ratio debiti, ea supposita, est ex parte solius assumētis. Quartum. Ecclesia sufficienter omnibus prouidit, & prouidet pro spiritualibus necessitatibus, deputando Episcopos, & Parochos, quibus beneficia contulit, & confert, ut sibi subditis spiritualia gratis administrent, absq; eo, quod teneantur eis aliquid dare; quod si aliquorum Episcoporum, & Curatorū redditus sunt tenues, confidens de laicorum benignitate, & charitate, ꝙ illos, ut Patres iuuabunt, non cogit eos, ut certos redditus, pro illorum sufficienti uictu constituant, ex primitiis, & decimis, sicut facere potest, & aliquando facit. Quintum, Ecclesia ministrorum deputatione, qui ab ea sustentationis stipendia recipiunt, non potest prouidere, & satisfacere in spiritualium administratione, piis omnium desideriis, nam multi uolunt pro se particulariter Missam celebrari, Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ frequētare, quibus impossibile est Parochum posse satisfacere, ob quam causam Ecclesia pia Mater Ministros suos ad exhibendum necessaria spiritualia subsidia obligat, ad ea autem, quæ sunt supererogationis hortatur, & ad Sacros ordines etiam admittit eos, qui licet non habeant beneficia, (dummodo sint idonei) promoueri uolunt, qui ab ordinarijs ap-

Secundum dubium.

Ius stipendii uictus pro spiritualibus, quibus cōpetat ostenditur.

approbati, poterunt etiam esse in Curatorum auxilium ad satisfaciendum piis subditorum desideriis. Sextum, qui non tenentur ex officio aliis ministrare Diuina,& pro aliis celebrare, licet sint approbati,& debitam licentiam habeant, possunt id nō facere, si autem sponte faciunt non uocati, nil possunt petere, & alii nihil tenentur eis dare. Si uocati faciunt, gratis debent celebrare,& diuina ministrare, sed qui uocarūt pro eorum sustentatione tenentur eis aliquid dare, non iuxta eorum necessitatē, sed iuxta laudabilem consuetudinem,& nisi dederint illi Sacerdotes poterunt eos in iudiciū coram Ordinario uocare, ut cōpellantur, cap. Ad Apostolicam ext. de Simonia etiam si non indigeant; hoc enim est per accidens, ut diximus. Septimum, Parochi licet ex officio teneantur sibi subditis ministrare diuina, & ab Ecclesia habeant beneficium possunt nihilominus accipere eleemosynas,& alia, quæ eis sponte,& liberè dantur, nihil tamen possunt petere pro spiritualium administratione, at si iuxta laudabilem consuetudinem aliquid eis debetur, ut pro exequiis,& sepultura, possunt etiam in iudicio postea petere. d. c. ad Apostolicam. Octauum. Inter stipendium sustentationis ab Ecclesia datum beneficiorum collatione, & datum à laicis, dum pro particulari actu Diuino, Sacerdotes uocant, seu à Ministris Ecclesiæ, uocantibus alios Sacerdotes in suum auxilium, est maxima differentia, nam Ecclesia deputat Ministros perpetuos, quos aliorum facit, etiam pro corporalibus necessitatibus, patres, protectores, defensores,& auxiliatores, fauore, auxilio, & opibus, & propterea multis eorum dat amplissimos redditus,& honores, & stipendia ab ipsa data dicuntur beneficia,& à dignitatibus etiam Ministrorum denominantur, ut Abatia, &c. Alij autem respiciunt particulares actus, cito transeuntes, non dignitatem operis, sed labores,& tempus, & propterea dant modicum quid,& quod dant dicitur potius eleemosyna ad sustentationem. Si autem uolunt perpetuam obligationem, ut quod certis diebus pro ipsis celebrentur Diuina officia, faciunt etiam perpetua legata, ne Sacerdotes & Religiosi defraudentur debitis eleemosynis pro eorum sustentatione.

Stimēdiorum differentia.

An eleem-

An eleemosyna consueta, & debita possit deduci in pactum, & an Moniales possint pacisci de dote, & utensilibus pro puellarum receptione.

Cap. VII.

TErtium dubium est, an hoc stipendium, seu eleemosyna possit deduci in pactum, & an Moniales possint pacisci de dote, & utensilibus pro receptione puellarum. Tertium dubium.

Communis sententia est, quod eleemosyna dari solita non possit prius pacisci, sed prius esse ministranda spiritualia, & postea petenda, & nisi detur, Episcopum ad illam dandam cogere posse, & debere, & probatur per d. cap. Ad Apostolicam, & etiam, quia iura, omnia pacta in spiritualibus damnant, & puniunt; Caietanus autem dicit non esse illicitum ponere hoc stipendium sustentationis sub pacto. Et probat primo, nam ex hoc, quod stipendium istud cõcurrit, ut necessariũ, sine quo non potest minister salua sui status honestate, diuina exercere officia, sequitur, quod potest poni sub pacto, non minus, quam reliquorum opportunorum ad diuina seruitia prouisio, ut calicis, sacrarum uestium, & huiusmodi; & sicut Sacerdos celebraturus ad instantiam alicuius, potest pactum facere, quod uocans eum prouideat de calice, altari, uestibus sacris, & huiusmodi, sine quibus non potest celebrare, ita potest ponere sub pacto sustentationem suam, sine qua non potest in Sacerdotis ministerio deseruire, & nulla erit simonia. Secundo, quia uelle stipendium sustentationis, non est uelle temporale pro spirituali, ergo uelle ex pacto tale stipendium, non est uendere spiritualia, quia pactum non mutat materiam actuum, eadem enim est materia donationis, & uenditionis, si uas argenteum donatur, uel uenditur, & propterea si absolutè uelle stipendium sustentationis, non est uelle temporale pro spirituali, illud uelle ex pacto, non erit sic uelle, quod sit uendere, & consequẽter istud pactum nõ erit illicitum; nam si esset illicitum, ea ratione esset illicitum, quia esset simonia, uelle, scilicet temporale pro spirituali, ergo sublata hac mali ratione, non est illicitum. Subdit autem, quod hoc pactum non possunt facere nisi pauperes; Sed si est ex se licitum, est etiam licitum diuitibus; nam hoc stipendium debetur, quia ministrantur diuina, & non quia ministrantes non habent, unde aliàs uiuant, & per accidens est, quod sint diuites. Cõmunis sententia. Caiet. sententia 2. 2 q. 100. ar. 3.

Quod ista pacta non sint ex natura sua mala, sed tanquam scãdalosa fugienda.

Argumenta Caietani probant istud pactum non esse de natura sua illicitum, est tamen prohibitum, quia habet speciem mali, nam paciscendo uidetur, quod principalis intentio sit temporale, & quod sit quædam contrectatio ad modum emptionis, & uenditionis, & clerici debent carere omni etiam suspicione simoniæ. Si autem benè ponderetur d.c. Ad Apostolicam, inuenimus non esse ita uniuersaliter prohibitum pactum de soluẽdo prius stipendium sustentationis, quin liceat in aliquo casu. nam loquitur de clericis, qui pro exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, & similibus pecuniam exigebant, & nisi daretur, impedimenta ficticia fraudulenter opponebant, & prohibet has prauas exactiones fieri, & statuit, quod Ecclesiastica Sacramenta liberè conferantur, & postea petant, quod eis ex laudabili consuetudine debetur. Vbi non prohibet, quod dari consueta, prius recipiantur, sed ne prius exigantur, & uidetur principaliter loqui de illis clericis, quibus ex officio incumbit Sacramenta, & alia diuina ministrare. Vnde initendo rationi, æquitati, & intentioni canonum, dico, huiusmodi pacta esse fugienda, & punienda, cum habeant speciẽ mali, & sint scandalosa, & prohibita, licet de rigore non sint mala, ut probant rationes Caietani, potest tamen dari aliquis casus in quo esset species mali, & scandalum, & licitè prius peti possit consueta eleemosyna. Et propterea distinguendum est de Sacerdotibus, nam aut tenentur ex officio ministrare illa spiritualia, quę ab eis petuntur, aut non, si tenentur, non possunt prius pro illis aliquod pactum facere, sed debent liberè petentibus ministrare diuina, & si illi cum possint, nolunt postea dare id, quod ex laudabili consuetudine debent, Episcopus illos coget, at si paupertas illos impotentes reddit, excusantur, & Parochi non debent ob id eis denegare diuina. Si autem non tenentur, nihil etiam prius debent exigere, sed uocati, celebrent ad processiones, & mortuorum exequias accedant, & postea consuetam eleemosynam petant, at si illi à quibus uocantur, sunt pauperes, uel litigiosi, ita quod ab eis non sperant aliquid se postea habere posse, uel quia sunt pauperes, uel quia in iudicium illos uocare debebunt, quod nolunt facere, si illis dixerint, quod prius uolunt consuetam eleemosynam, sin minus alios uocent, non puto eos esse condemnandos, aut agere contra d.c. Ad Apostolicam, quia non faciunt prauas exactiones, aut extorsiones.

Ex causa cessante scandalo potest prius exigi.

Et hac ratione excusandæ sunt Moniales, quæ nolunt recipe-

re puellas, nisi prius, uel in earum ingressu, dent Monasterio certam eleemosynam pro earum uictu, & secum mobilia portent, quæ earum usui necessaria sunt. Pro quo est primo notandum, esse simoniam aliquid dare, uel recipere pro ingressu Religionis, ca. Quam pio 1.q.2.cap. de regularibus, & cap. quoniam de Simon. & ratio est, quia Religio est status spiritualis, ex Diuina institutione, nam est status seruientium Deo, in perpetua Castitate, Paupertate, & obedientia, Votis Deo promissis, vt sic melius contemplationi uacent, & Christum imitentur, quibus consequenter iure diuino, & naturali, debentur necessaria uictus, ita tamen, quod eorum uoto paupertatis non repugnet, hæc autem necessaria ex eleemosynis habere debent, non tamē repugnat eorum statui, quod eis fiant, & ipsi recipiant tā largas, & amplas eleemosynas, ut perpetuos redditus sibi constituant, dummodo sint Monasterii in communi, & non alicuius in particulari, non enim eis ratione uoti prohibetur habere in communi, sed in particulari, ut proprium. imo uoto paupertatis professi, non amittunt iura hæreditaria, sed cum sint incapaces proprii, pro eis succedit Monasterium. Est secundo notandum quod status Religionis est aliquo modo similis statui clericatus quoad admissionē, & ius sustentationis, nā Ecclesia libēter omnes idoneos, & quos utiles fore sperat, qui clerici esse nolunt, ad Ordines promoueret, sed quia illis prouidere debet necessaria uictus, iuxta possibilitatem suam acceptat, & promouet, nec ob id alios idoneos, & utiles excludit, ex eo, quod non habet beneficia, quæ eis conferat; sed dicit, quod habeant unde uiuant, & si se habere ostendunt illos ordinat. ita etiam Religio omnes eam ingredi uolentibus, si idonei fuerint libenter amplectitur, tamen non nisi iuxta possibilitatem suam admittit, aliis autem dicit, ut portent unde uiuant. & qui hac ratione dant aliquid Monasterio in eorum ingressu, nihil dant pro ingressu, sed pro uictu. Sed quia hoc habet speciem mali, nam cum fit pactum, quod non aliter recipiantur, nisi dent certam summā Monasterio, uidetur dari, & recipi pro ingressu, & quia facile auaritia induceret, ut etiam hac ratione aliquid petatur, ideo canones hoc prohibent tanquam simoniacum, etiā si pretextu paupertatis aliquid exigerent. quæ quidē canonū prohibitio, est uera prohibitio quoad recipientes, & dantes pro ingressu religionis, etiam si recipiatur sub pretextu paupertatis, quia est simonia, quo ad alios uero, qui nō pro ingressu, sed pro ingredientium uictu aliquid exigunt, inducit solam præsumptio-

De monialibus.

Aliquid dare pro ingressu est simonia.

Dare pro uictu non est simonia.

ptionem iuris contra illos. & hoc patet ponderando uerba, d. cap. Quoniam, quæ sunt ista. *Quoniam simoniaca labes, adeo pleraſque moniales infecit, ut uix aliquas ſine precio recipiant in ſorores, paupertatis prætextu, &c.* vbi precio recipere, & paupertatis prætextu palliare, significant, quod pro ipsa receptione precium exigebant. quod autem pro uictu possint potius aliquid exigere, quam pullantibus ianuam claudere, ratio, & pietas docet, & est communis sententia.

Differẽtia inter Religiosos, & Religiosas.

Est autem maxima differentia inter Religiosos, & Religiosas, nam Religiosi cum possint de loco ad locum transire, & non retineantur clausi, & in Episcoporum, & Curatorum auxilium, populo seruiant, Verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum administratione, non præmuntur tanta necessitate, quanta Moniales, quæ semper inclausura retinentur, & sunt minus aptæ ad sibi in necessitatibus prouidendum, nec eis ita abundant eleemosynæ, imo etiam, ut plurimũ à propriis parẽtibus deserũtur, qui earũ quidem protectionẽ sumunt, non ut in necessitatibus adiuuẽt, sed ut seditionem, & cõfusionẽ in Monasteriis excitẽt, si ut insolentes corriguntur, & puniuntur; ob quã causam Religiosi non ita facile pro ingrediẽtium uictu aliquid exigere debent, & in illis præsumptio simoniacæ prauitatis esset uehementior, & ita uidemus eos nihil prorsus exigere. At Monialibus ob dictas rationes hoc magis licet, imo etiam possunt taxare, & exigere totum id, quod pro ingredientium uictu est necessarium, iuxta facultates Monasterii, & quia earum paupertas est continua, quo ad illas potest laudabili consuetudine introduci, sicut introductum est, quod omnes illæ, quæ in sorores recipi uolunt, pro earum uictu taxatam eleemosynam afferant. Sed apud Doctores dubium est quando Monasterium est locuples, ut possit alere illas quas recipit, an sit simonia aliquid exigere, & Doctores uidẽtur dicere, q̃ sit simonia, sed dicimus cũ Soto opulentiã Monasterii nihil prorsus facere, ut quæ in paupere nõ erat simonia, sit in diuite, nam simonia sortitur speciem ex obiecto, quia scilicet, uenditur spirituale, puta ipsa professio, & locus in Religione, si autem hoc cauetur, & pecunia non detur, nec recipiatur nisi pro uictu, etiam si Monasterium, illo subsidio nullatenus egeat, poterit quidem esse peccatum auaritiæ, non tamen simoniæ. Et confirmatur, quia ex laudabili consuetudine, aliqua Episcopis, & Parochis debentur pro eorum sustentatione, dum aliqua spiritualia ad eorum officiũ spectantia exercent, ut Episcopis uisitantibus procuratio; ideſt

neceſ-

necessariorum sumptuum exhibitio. Et Parochis pro funeralibus, iuxta diuersas diuersorum locorum consuetudines, Sacerdotibus etiam pro aliis celebrantibus, ad Processiones, & funera accedentibus, debetur secundum laudabilem consuetudinem aliqua eleemosyna, & illi ad quos spectat, dare tenentur, & si recusant cogi possunt d. cap. Ad Apostolicam de Sim. Et Episcopi, Parochi, & alij Sacerdotes possunt dictas consuetas eleemosynas recipere, & contra nolentes dare, in iudicio petere, etiam si sint diuites, nam hoc est per accidens, & iusto titulo sunt introductæ, scilicet sustentationis; quod aliis est licitum, quare non erit etiam licitum Monialibus? Dico igitur attendendam esse consuetudinem Monasterii, si consuetudo est quod tunc petant quando egent, & non petant quando non egent, cum non egent nihil possunt petere. Si autem consuetudo est, quod omnes secum certam eleemosynam pro earum uictu portent, illam petere, & recipere possunt, etiam si Moniales non egeant, quia iusto titulo petunt, & recipiunt, & per accidens est, q̃ nõ egeant, idq; eo magis eis licet, quia facile possũt ad paupertatẽ deuenire, cũ tanquã mulieres, & clausæ, ut plurimũ ab illis, qui cũ eis tractãt, & à propriis ministris decipiãtur, & damnificentur, Si autẽ consuetã eleemosynã uolunt ante ingressum, uel in ingressu, est ad euitandas lites, & inimicitias.

At si maiorẽ eleemosynam uellent ab ignobilibus, esset simonia, similiter etiam si Moniales ex eo, q̃ diuites sunt, uellẽt ampliores dotes, quam ratio uictus exigat, esset simonia, quia hoc respicit ingressum, & habere locũ inter illas. Si autẽ aliquis, uel aliqua, facit largas eleemosynas alicui Monasterio, ut facilius recipiatur, si illas facit, quia aliàs tãquam ignobilis non reciperetur, & uellet potius esse inter illas, uel illos, quia sunt omnes nobiles uidetur simoniacũ, quia uidetur dare pro pretio ingressus; at si facit ex deuotione, quam habet ad illud Monasteriũ sine pacto, & recta intentione, ut facilius recipiatur, secundum S. Tho. non est malum, sicut nec è conuerso malum est aliquem prouocare ad deuotionem Monasterij, per temporalia beneficia, ut ex hoc inclinetur ad ingressum Monasterij.

De societatibus laicorũ statutũ habẽtibus, q̃ qui ingredi volunt promittãt aliquid annuatim soluere, & qui nõ soluunt de societate cassentur; dico cum Sylu. non esse simoniam, quia illa fraternitas non est religio, sed congregatio ad aliquod bonum opus eleemosynis faciendum, & ad tractandum conueniunt de salute animæ, quod est bonum, & laudabile.

De societatibus laicorum. Syl. v. usura q. 15. dicto 7.

An in spiritualibus actionibus liceat uendere laborem, & locare operas. Cap. VIII.

Caie. 2.2. q 100. ar. 3.

QVartum dubium est, An in spiritualibus actionibus liceat uendere laborem personalem, & locare operas suas sub pacto pretij; & ut inquit Caietanus difficultas est ex vtraque parte, nam quod liceat probatur, quia labor corporeus, & opera corporea non sunt de genere spiritualium, sed temporalium; uendere autem, & locare temporalia non est malum, & confirmatur, quia si hoc est illicitum ex genere suo, non erit licitum in aliquo spirituali, & in alio nō, sed in toto genere spiritualium hoc erit licitum, aut illicitum, at experientia constat in multis spiritualibus hoc esse licitum, nam Sacerdotes locant operas suas ad celebrandum ter in hebdommada, & laborem eundi in uillam ad celebrandū ponunt sub pretio. Quod autem non liceat probatur, quia cum omnia Ecclesiastica, quæ spiritualia dicuntur, ut Sacramentorū administratio, sacrificium Missę, prædicatio, diuinus cultus, cōstent ex spirituali, & temporali, si licitum est hęc uendere, aut locare ratione actionis humanæ, absolutè loquendo omnia ecclesiastica essent venalia, ita q; sicut licitū est uendere calicē ratione materię, ita proportionaliter licitū erit uēdere omnia huiusmodi spiritualia ratione actionis humanæ. Et confirmatur ex definitione Simoniæ in qua ponitur etiam uendere spiritualibus annexa, at constat, quod simultanea magis annexa sūt spiritualibus, quam illa ad quæ spiritualia se habent antecedēter, sed actio humana in istis est simul cum spiritualibus, ergo est magis inuendibilis, quam beneficium ecclesiasticum, quod dicitur omnino inuendibile, quia spirituale ad illud antecedenter se habet.

Pro huius dubii solutione sicut superius distinximus de rebus spiritualibus mistis, ita nunc distinguendum est de actionibus spiritualibus, nam sunt mistæ ex spirituali, & temporali, & in aliquibus temporale non potest considerari nisi, ut intrinsecum ipsi spirituali, & si quid temporale seclusō spirituali adhuc consideratur, nullius est ferè momenti, in aliquibus uerò seclusō temporali intrinseco ipsi spirituali, adhuc consideratur temporale annexum notabilis æstimationis, distinctum à spirituali; qua distinctione supposita, sit Prima Conclusio, Actio humana, & eius labor intrinsecus ipsi spirituali actioni, non potest uendi,

di, aut locari, nec cõsequẽter de eo paciſci, ut de labore, & actionibus in celebrando Miſſam, conſecrando Eccleſiam, & huiuſmodi, ſic enim eſſet uendere ipſam Miſſam, & celebrationem, nam ſunt ipſæmet actiones adiunctis uerbis ſacris; accedere autem, & parum expectare ſi locus non eſt diſtans, nullius ferè ſunt conſiderationis. Secunda concluſio. Si illis actionibus ſacris ab aliquibus requiratur adiuncta ars temporalis non neceſſaria, uſus illius artis in illis actibus poteſt paciſci, & uendi, hac ratione muſici, organiſtæ, & alia inſtrumenta muſica tangentes, poſſunt locare operas ſuas, & de illas paciſci. Tertia concluſio. Si illis actionibus ſacris adiunguntur temporalia diſtincta notabilis æſtimationis, illorum ratione poteſt fieri pactum, & operum locatio, ut diximus de Sacerdotibus locantibus operas ſuas ad celebrandum per menſem, uel annum, nõ enim illas præcisè locant ad celebrandum, ſed quatenus ſic detinentur occupati, & propria priuantur libertate, ut alia eis interim occurrentia relinquere cogantur, idem de Sacerdote cui eundum eſt in locum ualde diſtantem ad celebrandum, nam poteſt paciſci de labore itineris. Sed dubium eſt de Prædicatore, quia & ſtudendo, & prædicando ei multum laborandum eſt, an poſſit uendere iſtum ſuum laborem; & reſpõdetur, quod non, quia eſt intrinſecus ipſi prædicationi, & per ſe requiſitus, & prædicatio eſt opus ſpirituale, & Prædicator eſt quaſi inſtrumentum Spiritus ſancti ad purgandum, illuminandum, perficiendumq; homines, ſecundum gratiam adoptionis, unde nullus poteſt prædicare, niſi miſſus iuxta illud Rom. 10. *Quomodo prædicabunt niſi mittantur?* Et ſic prędicationis functio duplici de cauſa uendi non poteſt, & quia eſt res ſpiritualis, & quia eſt diuina delegatio. nihil igitur per modum pretii, ſed ſolum per modum ſtipendii ſuſtentationis, & eleemoſynę accipere poteſt. Non eſt autem ſimonia ſi Prædicator uult potius accedere ad illum locum, ubi ſcit taxatam eſſe maiorem eleemoſynã, quam alibi, ſed hoc pertinet ad defectum charitatis, quo quis magis temporalium, quam ſpiritualium profectui intendit.

De prædicatoribus

An poſſint uendi uaſa ſacra ſepultura, Eccleſia, & ius patronatus. Cap. IX.

POſt dubia de ſtipendio ſuſtentationis, & locatione operũ, mouenda ſunt etiam aliquot dubia de uenditione ipſorũ ſpiritualium, ſeu annexorum, licet ex dictis eorum ſolu-

tio patere possit. Circa tres priores igitur Conclusiones est Quintum dubium. An possint uendi uasa sacra, sepultura, capella, Ecclesia, & ius patronatus. Certum est, quod ista non possunt uendi quatenus spiritualia sunt; an autem possint uendi, & quomodo ratione materiæ, de uasis sacris habemus expræssum in iure, & idem de aliis iudicium facere poterimus; uasa sacra in sua forma uendi possunt, sed non nisi alteri Ecclesiæ, quia non possunt conuerti in alium usum, 10. q. 2. cap. Ea. §. hoc ius, at confracta possunt etiam uendi laicis, quia non sunt amplius Sacra. 12. q. 2. cap. aurum. Idem dicimus de capella, & Ecclesia, Ecclesia in sua forma perseuerante non potest conuerti in profanos usus, ideo sic non potest uendi laicis, ut de illa ad libitum disponant, poterit tamen uendi ratione materiæ religiosis, qui eam uolunt non ad profanandum, sed ad celebrandum diuina. laicis autem in sua forma simpliciter uendi non potest, quia non possunt esse simpliciter domini Ecclesiæ, aut capellæ; possunt tamen habere ius patronatus alicuius Ecclesiæ, uel capellæ, & hac ratione poterit uendi materiale Ecclesiæ, seu capellæ, ideſt parietes, ligna, picturæ, &c. laico, ut illam restauret dotet, & sic illius habeat ius patronatus.

Quintum dubium. De uasis sacris.

De Ecclesia.

De sepultura autem canones uidentur prohibere illam uendere, cap. Abolendæ de Sepul. & cap. Cum in Ecclesia. de Simonia. Sed S. Thom. 4. d. 25. q. 3. ar. 2. ql. 3. dicit, quod de uenditione terræ sacræ in sepulturam, est similis ratio sicut de uenditione sacrorum uasorum, quia cœmeterium consecratum potest uendi ratione terræ in necessitate Ecclesiæ, sicut calix ratione materiæ, non autem potest uendi ratione consecrationis, ut scilicet aliquis pro pecunia ibi sepeliatur. Hæc S. Tho. doctrina est uerissima, & sacris canonibus consona, ut deduximus de uasis sacris, quibus autem possit uendi non dixit, nos autem ad hoc idem, quod de Ecclesia, seu capella dicimus, nam laicus licet non possit habere proprietatem dominii sepulturæ, potest tamen habere illius proprietatem quoad usũ, ut ibi ipse, & sui sepeliantur, & extraneus ibi eis inuitis sepeliri extra casum necessitatis non possit, & hac ratione terra sepulturæ poterit uendi laico, ut illius proprium usum habeat. Et ut sacris canonibus, qui contrarium determinare uidentur, cum Soto lib. 9. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. respondeamus, eorumque sensum aperiamus, notandum est, quod locus necessarius sepulturæ uendi non potest, & esset simonia pro eo pretium

De sepultura.

tium exigere, ut si clerici nollent mortuum in loco sacro sepelire, nisi aliquid daretur pro terra, & hoc prohibent canones. At si aliquis non vult sepeliri in sepulchro communi aliorum, sed vult in Ecclesia, uel cæmeterio habere locum honoratiorem, & ibi pro se, & suis facere proprium sepulchrum, non est simonia si aliquid exigatur pro illo loco, & si consuetudo sit, quod uolentes proprium locum, dent certam summam pro fabrica Ecclesiæ, potest concedi cum tali pacto, licet Host. contrarium asserat, quia non uenditur, nec emitur ipsa consecratio, & pro hac sententia facit, quod secundum communem possunt uendi vasa sacra ratione materiæ, & pars Ecclesiæ laico uolenti in ea edificare capellam, & illius ius patronatus acquirere, cum quo etiam potest fieri pactum de illius constructione, seu dotatione.

De iure patronatus.

Quo ad ius patronatus cum sit spirituale uendi non potest, potest tamen uendi illud temporale in quo fundatur, cum quo transit ius patronatus, & si plus uenderetur ratione huius iuris esset simonia, unde si quis uendens uillam in qua est ius patronatus, dicit uendo tibi uillam, & ius patronatus, quod in ea habeo, est simonia, & uenditio non ualet iuxta communem, quia illud ius uendi non potest, sed debet uendere simpliciter uillam, cum qua transit ius patronatus. Similiter, qui habet ius patronatus alicuius capellæ potest uendere parietes, & picturas illius capellæ, quæ sunt, quid materiale in quo fundatur illud ius patronatus, non tamen potest amplius accipere pro ipso iure.

De pactis, quæ in beneficijs fiunt, quæ sunt simoniaca & quomodo suspendatur, & purgetur eorum Simonia. Cap. X.

SExtum dubium est. An omnia pacta in beneficiorum collatione, renunciatione, & etiam in electione, & præsentatione, & huiusmodi sint simoniaca. De hoc superius locuti sumus, in capit. 3. conclus. quarta, ut ostenderemus esse aliquam simoniam ex sola prohibitione Ecclesiæ, hic autem generaliter loquemur de omnibus pactis, licet ex superius dictis omnia hic dicenda patere possint. Et ut quantum fieri potest methodicè, & scientificè proceda-

cedamus, dicemus quatuor, quæ erunt uelut fundamenta, ex quibus omnes casus facilè decidi poterunt. Primum est collationem, impetrationem, renunciationem, permutationem, electionem, & præsentationem, liberè, sine aliquo pacto, & conuentione fieri debere, & in eis omne pactum esse tã quam simoniacum prohibitum, uel quia est contra ius diuinum, uel quia est contra prohibitionem Ecclesiæ, d. c. fin. de pactis, & c. quæsitum de rer. permut. & patet etiam ex 3. & 4. concl. cap. 2. & 3.

Omne pactum est simoniacũ.

Secundum, exprimere, quod inest, eo modo quo inest, ita ut nõ amplius, nec aliter exprimatur, non inducit simoniam in spiritualibus. Ista doctrina est Abb. in c. Olim. de rest. spol. & Felini, in cap. Ad audientiam 2. quam à Feli. satis probatam præsuponimus, & ratio est, quia requirere, & conuenire de eo tantum quod debetur ex natura rei, uel de iure, eo modo quo debetur non est malum. Diximus de eo tantum, quod debetur, & eo modo quo debetur, ut prædicta regula sic declarata nullam patiatur exceptionem, nam si conuentio de eo quod inest est simoniaca, est quia ampliùs, uel aliter quæritur, quam inest. V. g. electio sepulturæ si fiat ex pacto in loco ubi aliàs de iure sepeliri debebat, est simonia, non quia requiritur id, quod de iure communi debetur, sed quia requiritur amplius, quam iure debeatur, nam ius sepulturæ, quod est concessum à iure nõ est firmum, sed uariabile, casu. s. quod alibi sepulturam non elegerit, cum sepultura liberè eligi possit ubicumque, at illud pactum est, quod ibi sepeliatur, & alibi sepulturam eligere non possit.

Pactum q̃ inest, eo modoquo inest, non inducit simoniam.

Similiter etiam deducere in pactum obligatorium obligationẽ ad antidora in spiritualibus est simonia, quia alio modo requiritur, quam prius in esset, nam prius erat obligatio tantum naturalis, & requiritur obligatio ciuilis, at si deduceretur in pactum eo modo quo debitor est obligatus, non esset illicitum, ut etiam ex Car. & Ana. inquit Fel. Et ut ad exempla in materia beneficiorum descendamus; duo Hispani quorum unus est Romæ alter in Hispania inter se conuenerunt, ut existens in Hispania moneret de uacantibus alterum residentem in curia, & iste impetret a Papa illa, & postea diuidantur ex æquo utilitas, & impensa, per renunciationes, permutationes, uel pensionum constitutiones, ista conuentio est simoniaca, at si sic conuenirent, ut ille moneret, & iste impetraret utriq; uel utri eorum uellet, & iste pro se impetrat, & postea liberè resignat, uel consentit pẽsioni, non esset simonia, ut inquit Nau. in Man. c. 23. nu. 107. & ratio differentiæ est, quia in posteriori casu conuentio est iuxta obli-

obligationem naturalem ad antidora, quę est, ut benefacienti benefaciamus, sine aliqua ciuili obligatione, & consequęter est solum expræssio eorum, quæ tacitè insunt, & Romæ existens in sua libertate relinquitur, at in priori casu ultra obligationem naturalem, requiritur etiam obligatio ciuilis ex conuentione, & pacto particulariter obligante, quod autem non possit in iudicio conueniri, ex eo, quod præter uerba nulla extat scriptura est per accidens, nam uerba ligant homines. Episcopus beneficium conferre debet, quod obligat ad residẽtiam, uel cuius Ecclesia indiget restauratione, quam tenetur facere beneficiatus, & cum petente illud beneficium conuenit, quod resideat, uel Ecclesiam restauret, uel aliud beneficium incompatibile, quod habet resignet, & eo promittente ei beneficium confert, nulla est simonia, quia est expræssio eorum, quæ tacitè insunt, & facere tenetur, at si uellet, quod in Ecclesia faceret restaurationem non necessariam ad quam non tenetur, uel si patronus cũ teneatur restaurare Ecclesiam, ut aliquem ad illud beneficium præsentet, vult quod promittat se illam restauraturum, est simonia, quia non est pura, & gratuita collatio, seu præsentatio, & pactum non est eorum, quę tacitè insunt, & patronus præsentationem uendit, cum uelit, quod præsentandus promittat se facturum expensas quas ipse facere tenetur.

Tertium dictum sit. Pacta eorum, quæ tacitè non insunt, & consequenter sunt simoniaca, si fiant cum hac conditione, q̃ Papæ fideliter exprimantur, & si ei placuerint, non sunt illicita, nec inducunt simoniam etiam mentalem, dummodo sint talia quæ purgari possint in manibus Papæ, idest solo iure positiuo sint prohibita, ut de resignatione cum reseruatione pensionis. & probatur cum Fel. in d.ca. Ad audientiam de rescrip. quia uidemus, quod in manibus Papæ quotidie fiunt renunciationes, & conceduntur reseruationes pensionum ipsis renũciantibus, sciente Papa, quod ambæ partes de hoc prius tractauerunt, & expediuntur literæ, imo datur eis forma per regulas cãcelerię, puta, quod non ualeat concessio pensionis nisi de consensu illius, qui beneficium habebit, unde si auctoritas Papæ non operaretur plenam securitatem super hoc, etiam in foro conscientiæ, nunquam toleraſſent, nec tolerarent Pontifices ista, neque eis formam dediſſent, & darent, quod etiam probatur ex his, quæ superius diximus in cap. 3. concl. 4. de resignatione causa permutationis in manibus Ordinarij.

Pacta cũ cõditione si Papæ placuerit, si ei fideliter exprimãtur nõ inducunt simoniam

Quartum dictum Simonia pactis, & conuentionibus contra-

cta

Simonia pactis contracta nõ tollitur per clausulam generalem bullæ, sed debent ex primi saltẽ tacitè.

cta non tollitur per clausulam in bullis apponi solitam, quòd obstantiæ habeantur pro expræssis, quia illa clausula non tollit inhabilitatem, nec inducit dispensationem, sed necessarium est, quod pacta, & conuentiones, cum hac conditione fiant si Papæ placuerint, & quod ei exprimantur, & sufficit, quod tacitè exprimantur, nam ut inquit, & probat. Rebuf. in prax. benef. tit. de diffe. inter priu. resc. & mand. nu. 18. quando exprimitur id, quod tacitè intelligitur, tunc uerba nihil operantur. Ex quo sequitur melius esse declarãdos quotidianos aulicorum casus, quos ponit Nau. & simoniacos esse dicit. inquit enim in Man. c. 23. nu. 107. realem simoniam committi ab eo, qui habito ab Hispania nuncio de aliquo beneficio uacanti, cõuenit cum aliquo Papæ familiari, ut impetret illud ab eo pro se, & quod ipse consentiet certæ pensioni à Papę constituendæ, & postea familiaris illud pro eodem impetrat monitore, qui consentit prædictæ pẽsionis constitutioni, & expediunt litteras, nulla mentione facta Papæ de conuentione pensionis constituendæ; & etiam ab illo, qui habito nuncio de uacante beneficio in Hispania, notum facit illud alicui familiari Papæ, qui obtinet ab eo gratiam conferendi illud cuilibet hispano quem ipse nominabit, & postea nominat illum monentem, facto pacto, quod certæ pensioni annuente Papa consentiet, & ad securitatem eius, necessaria faciet & postea nominat illum, & ille consentit pensioni prædictæ, nulla de pacto prædicto facta mentione Papę, quia est conuentio simoniaca completa ab utraq; parte, & non purgata auctoritate eius, qui de illa nihil nouit, secus si nullo pacto præcedente, nominaret eum, & ille consentiret, quia nulla conuentio illicita interueniret. Verum si in his casibus committitur simonia iuxta Nau. dicendum erit omnes familiares Papæ esse simoniacos, quidetur durum; & propterea aliquam hic distinctionem adhibendam puto, ut alia sit ratio familiarium Papæ, alia aliorum, nam Papa vult suis familiaribus beneficia, & pensiones conferre, & per hoc, quod in supplicatione dicitur, quod ille pro quo impetratur beneficium consentit pensioni imponendę, & soluẽdæ familiari Papæ, intelligitur, quod de hoc ipsi tractauerint, & consequenter hac expræssione purgatur simonia, & multo magis in posteriori casu, in quo Papa dicit familiari suo se uelle dare beneficium uacans illi, quem nominauerit, nam ad hoc dicit, ut quærat qui cum onere soluendæ pensionis illud uelit.

Defendũtur casus aulicorũ quos tanquã simoniacos Nauarr. condemnat.

Et cum Papa semper requirat in imponendis pensionibus consensum illorum, qui illas soluere debebunt, quando ipse motu

proprio

proprio illas non imponit, sed ad aliorum instantiam, necessario prærequiritur eorum de pensione conuentio, cum conditione si Papæ placuerit; & per hoc, quod exprimitur Papæ, quod qui beneficium petit consentit in pensionem, intelligitur conuentio de illa facta, non tamen intelligitur causa consensus in pensionem cum possint esse multæ. Et quoad causam imponendæ pensionis est differentia inter familiares Papæ, & etiam Illustrissimorum Cardinalium, & alios; nam familiaribus suis vult concedere pensiones, ex hoc, quod sunt eius familiares, & eis permittit, quod habita occasione, illas ab eo petant, & scit, quod quando pro aliis impetrant beneficia cum reseruatione pensionis, de hoc conuenerunt, & quod beneficium accepturus ex gratitudine consentit pensioni, cum satis constet inter supplicantem pro beneficio, & familiarem Papæ nullam aliam esse particularem causam, & propterea satis illi est, quod pensio ab illo petatur pro suo familiari, & quod beneficium non nimis grauetur, absque eo, quod exprimatur, quod conuenerunt de pensione ex eo, quod familiaris pro monitore beneficium impetrat. nam hoc fuisse motiuum tacitè ex supplicatione habetur, & Papa expressè scit, & eorum conuentio non fuit simpliciter, & absolutè, sed si Papæ placuerit, & consequenter non fuit simoniaca, nec mala, dummodo non interueniant alia pacta; & idem credo esse dicē dum de familiaribus Illustrissimorum Cardinalium quando Cardinales petunt à Papa beneficium pro aliquo reseruata pensione suo familiari, nam Papa de benignitate Apostolica, sic etiam vult Cardinales, & eorum familiares gratificare. De aliis autem non est eadem ratio, quia propter alios non vult ita facilè grauare beneficia, & eis dare pensiones, & cum non sint ei noti, & accepti, & de eo benemeriti, non est ei satis, quod offerant occasionem beneficii super quo posit imponi pensio, & quod ille, qui beneficium petit consentiat, sicut ei sufficit quoad suos familiares, sed requirit propriam causam propter quam ille petit pensionem, & alter consentit impositioni pensionis, quæ si non exprimatur, erit simonia, similiter etiam si una causa expræssa, alia, quæ non intelligitur tacetur, unde si ille consentit pensioni, quia alter eum adiuuat ad impetrandum beneficium, & non exprimitur ista causa, est simonia cū ista conuentio sit simoniaca, & non purgetur per relationem ad Papam, & in manibus Papæ, quia non exprimitur, nec intelligitur, intelligitur quidē cōuentio de pensione ex cōsensu,

sed

sed non intelligitur, quod ob eam causam fuit conuenta, & si exprimeretur fortè ob eandem causam illam denegaret, quia uideretur ab eo peti pensio tanquam pretium impetrationis, & uendi Apostolica beneficii concessio, non sic autem est de familiaribus Papæ quo ad hac causam, nam Papa illis cõcedit, quod ei proponant beneficia super quibus possit pro eis imponi pensio, & qui illa uelint cum onere soluendę pensionis. Vnde Papa hoc eis saltem tacitè concedente non potest dici, quod uendat Apostolicam gratiam, & consentientibus illis, qui beneficium petunt, pensioni liberè, & ex gratitudine, non potest dici, quod illud emant, idq; eo magis, quia Papa habita illius beneficii notitia, si ab eodem liberè peteretur, non ei concederet nisi cum reseruatione pensionis pro aliquo suo familiari, uel si liberè cõcederet, non illi, sed alteri concederet, quare familiaris in hoc præbet materiam Papæ, in qua erga ipsum suam exequatur uoluntatem. Fateor hoc esse contra multorum sententiam, sed contrarium sentientes mihi concedent esse secundum communem praxim Curiæ, Papa sciente, & consentiente; non possunt etiam negare istam conuentionem esse talem, quæ purgetur in manibus Papę, quia est de eo, quod Papa potest facere, & facit, & conuentio est conditionata si Papæ placuerit, quę conditio facit, ut non incurratur simonia, nec etiam mẽtalis, ut diximus. Quod autem hic scrupulum facit est, quia in supplicatione non exprimitur, quod beneficium petens ideo consentit (liberè tamen, & ex gratitudine) pensioni familiari Papæ, uel Cardinalis soluendæ, quia pro illo beneficium impetrat. Sed cum hoc tacitè de illis intelligatur, & Papa sciat, & habeat tanquam expręsũ purgatur (ut diximus) ista simonia in manibus Papæ, nec est conueniens, quod in litteris exprimatur eos sic cõueniſſe, cum Papa habeat tanquam expręssum. Caueant autem Curiales, ne alia pacta faciant, quæ saltem tacitè in supplicatione non intelligantur, ut quod detur pecunia, quod pensio imponenda à Papa extinguatur, quod beneficium in confidentia retineatur, quia esset simonia completa.

De eo, quod datur pro redimenda uexatione, & pro transactione. Cap. XI.

SEptimum dubium est an liceat aliquid dare pro redimenda uexatione, & an liceat super beneficio transigere. Ad quod cum Abbate in cap. Dilectus filius 1. de Sim. distinguen-

guendo respondemus, quod aut loquimur de temporalibus, aut de spiritualibus, si de temporalibus licitè redimitur uexatio, tam pro iure quæsito, quam pro iure quærendo, sed recipiens pecuniam tenetur ad restitutionem. Si autem loquamur de spiritualibus, pro iure quærendo, non est licitum aliquid dare, etiam si detur, ut cesset impedimentum facti, sed est simonia cap. Matthæus de Sim. quia proprie non redimitur uexatio, sed datur, ut facilius acquiratur ius spirituale. Pro iure autem quæsito, Abbas dicit esse distinguendum, nam aut est in possessione illius iuris, aut non, si est in possessione, & molestatur, uel molestatur iustè, uel iniustè; si iustè, quia Episcopus vult eum iustè deponere, uel alius iustè accusare, uel fortè prætendit ius in beneficio, non licet uexato aliquid dare, quia non redimitur uexatio facti, & dans simoniam committit, cap. Nemo eod. tit. Si autem uexatur de facto, id est iniustè, licet aliquid dare, cap. Dilectus filius. 1. eod. licet recipiens teneatur ad restitutionem; Quod si non est in possessione illius iuris iam quæsiti, & possessio illi iniustè denegatur Sylu. ex Innoc. & Glos. dicit esse simoniam aliquid dare pro acquirenda possessione, quia possessio est quid spirituale, unde non cadet in laicum, uel est saltem cõnexa cum spiritualibus propter administrationem, quæ inde sequitur, & consequenter, quod pro ea datur, datur pro spirituali, uel annexo consequendo, quod non est redimere, id est repellere uexationem, sed consequi aliquod bonum, Sed dicimus, cum Abbate, quod si per recursum ad superiorem non posset de facili haberi possessio, uel propter potentiam aduersarij, uel impotentiam ius habentis, tunc ad euitandum magnum præiudicium licet pro ea obtinenda dare pecuniam, sicut in simili casu de absolutione ab excommunicatione iniusta obtinenda dicit Io. And. in c. Ad aures de Sim. quia datur pro hãdo, quod ei debetur, & suum est, quod est redimere uexationem, in foro tamen exteriori præsumeretur simonia, nisi uexationis iniustitia esset adeo manifesta, quod tolleret præsumptionem.

Quando liceat dare pro redimenda uexatione

Et cum breuitati studeamus nolumus immorari in exemplis, unum tamen, aut alterum adducam; faciendus est concursus pro beneficio, & ui Petrus detinetur clausus, ne ad concursum accedat, quia cognoscitur aliis doctior; si detinẽti aliquid det, ut illum ad concursum abire permittat, non committit simoniam, nam ipse, & quicumque idoneus, habet ius quæsitum concurrendi, & petendi beneficium; at si credit se esse magis idoneum, & quod attẽtis meritis, beneficium ei debetur, tamẽ

Exempla.

dubi-

dubitat ne ab electoribus alteri illud dare cupientibus, eligatur cum præiudicio etiam honoris sui, & propterea aliquid eis dat, simoniam committit, quia licet habeat ius petendi, non tamen habet ius, ut eligatur, sed hoc debet manere in libero arbitrio eligentium. Dubitatur an liceat dare aliquid electoribus pro redemptione uexationis Ecclesiæ, quando uellent excluso digno, eligere indignum in perniciem Ecclesiæ; Caiet. & Sot. dicunt licere ne eligant indignum, & maxime in electione Pontificis; & confirmatur, quia si licet redimere propriam uexationem, multo magis licebit redimere uexationem Ecclesiæ. Supposito, quod sit baptizandus infantulus, & nō reperiatur aqua nisi apud quendam impium, & sacrilegum, qui nolit uendere aquam, sed ipse baptizare, & baptismum uendere, dato prius iuramento offerenti, quod non pro aqua, nec pro redimenda uexatione, sed pro pretio, & emptione baptismi pecuniam dat; cū puer sit in periculo mortis, dubium est an liceat sic pecuniam dare ne sine baptismo moriatur. Palud. & Caiet. dicunt non licere, Sotus quem sequimur dicit licere, quia sic dans redimit uexationem pueri, & ad illam redimendam, & propulsandam, pecuniam soluit, & licet cogatur iurare, quod illā dat pro pretio Sacramenti, nihilominus salua est eius intentio, iuxta quam iurat, quod illam dat ad iniuriam repellendam; & quod non sit ita intrinsice malum sic dare pro Sacramento, sicut uendere, probat exemplo usuræ, nam nunquam est licitum dare ad usuram, sed in necessitate licitum est accipere. Illud etiam est hoc loco notādum, quod Palud. pro ratione sui dicti distinctionem affert ad cognoscendum quando licitum sit aliquid dare pro redimenda uexatione, inquit enim, quod uexatio potest redimi, uel ab eo, qui tantum obesse potest, sed non prodesse, uel ab eo, qui potest obesse, & prodesse, & prioris uexationis redēptio est licita, posterioris uero illicita, ut Episcopus electus potest ab illis, qui suam possessionem, & confirmationem perturbant uexationem redimere, sed non à confirmatore, & ratio diuersitatis est, quia in priori casu non uenit in suspicionem, quod velit Episcopatum emere, cum illi non possint dare, sicut uenit in posteriori casu. Sed dicimus hoc procedere in foro exteriori, ubi non rei ueritas, sicut in foro conscientiæ, sed indicia, & præsumptiones attenduntur, quę etiam possunt esse talia, quod in eo etiam datum potenti prodesse præsumatur datum pro redimenda uexatione.

De regula Palu. quādo liceat dare pro redimēdæ uexatione

Ex his, quæ de redimenda uexatione diximus facile cognoscetur

scetur, quando committitur simonia in transactionibus. Est autem transactio de re dubia, & lite incerta, & nec dum finita, non gratuita pactio, sed aliquo dato, uel retempto, uel promisso, & non solum est de lite mota, sed etiam de mouenda, ex quo inter partes orta est discordia; & nolumus modo tractare de omni transactione, sed in ordine ad simoniam. Pro quo est notandum, quod lis super aliquo beneficio, uel Ecclesia, potest esse, uel de titulo, uel de aliqua eius spirituali iurisdictione, uel de eius possessione, seu reditibus, uel de titulo, aut particulari iurisdictione, & reditibus simul. Si lis est de re temporali, ut de possessione, reditibus, de quantitate decimarum soluendarum, potest fieri transactio, & non erit simonia cum non tractetur de spirituali; est tamen notandum quod si lis est inter Ecclesiam, & Ecclesiam, ut transactio sit perpetua debet fieri cum auctoritate Episcopi, cap. Constitutus de transa. si autem fiat sine auctoritate Episcopi, tenet quidem, sed est temporalis, & non excedit uitam transigentis, Si autem lis sit contra laicum Abbas in cap. statuimus de transc. concordando opiniones sic distinguit, & dicit, quod super decimis præteritis potest fieri compositio, super futuris potest fieri ad tempus auctoritate Episcopi, in perpetuum autem si ius est clarum, non potest fieri citra auctoritatem Papæ, si est dubium potest fieri compositio cum cognitione causæ; quo ad compositionem de futuris ad tempus, hoc addo, quod sine confirmatione Papæ non potest, quis præiudicare successori, sed cum modo agamus de simonia nolo in his immorari. Si autem lis est de aliquo iure spirituali, & de temporali simul, ut si Ecclesia petit ab alia Ecclesia sibi debere subiici iniure institutionis, correctionis, & Sacramentorum perceptione, aut Episcopus petit iura Episcopalia in aliqua Ecclesia, & etiam petit annuam pensionem; non potest dari aliquod temporale, ut recedat à lite, nec potest fieri transactio in spirituali dato temporali, quia esset Simonia, sed potest fieri transactio de spirituali ad spirituale, ut quod remittatur institutio, & aliud spirituale præstetur, in temporali autem potest fieri transactio cum temporali, cap. Ad quæstiones. de rer. permut. Si lis est super Ecclesiastico beneficio adipiscendo, uel retinendo, non potest fieri transactio, non solum, ut detur temporale pro spirituali, sed nec etiam, ut detur spirituale, quia est species simoniæ, c. constitutus de transc. ubi notat Abbas, quod non dicitur absolute esse simoniã, sed esse speciẽ simoniæ, quia si habet ius

in eo, & iniustè uexatur, dando aliquid temporale, non transigit, nec simoniam committit, sed redimit uexationem cap. Dilectus de Sim. Potest tamen in illa lite fieri amicabilis, & gratuita compositio inter litigantes, ut qui cognoscit se non habere ius, gratis recedat à lite nil recepto, nec retento, quæ gratuita compositio potest fieri sine auctoritate Superioris, dummodo non sit relinquendum beneficium, tunc enim requireretur superioris auctoritas.

Est autem hoc loco notandum ex cap. Nisi, de præb. & dign. quod licet in huiusmodi lite non possit fieri transactio, potest tamen superioris auctoritate pro bono pacis dari absque uitio simoniæ aliquid temporale pro spirituali, & quia hæc doctrina est ualde notanda, & difficultatem habet, quia uidetur transactio in spirituali, quæ tanquam simoniaca est à iure prohibita, ponam casum, d. cap. Nisi, & postea rem ipsam explicabo, Vacante quodam prioratu ad ipsum duo electi fuerũt, qui ut negocium posset facilius expediri, compromiserunt in Iudices delegatos, retenta sibi iurisdictione delegata, Iudices isti pro bono pacis, & concordiæ ordinauerunt, quod unus electus prioratum haberet, alter uero xx. libras annuatim haberet de redditibus capituli, & xl. de prouentibus prioratus. quæ ordinatio ab omnibus fuit recepta, & approbata, & petierunt ab Apostolica Sede confirmari; respondit Papa, quod illam ordinationem haberet ualde suspectam propter malum exemplum, nisi tam illi, qui fecerunt, quam illi circa quos facta fuit, essent uiri prouidi, & honesti, quod enim unus de duobus haberet prioratum, hoc factum fuit, secundum iustitiam, ex delegata iurisdictione; quod autẽ alter haberet illas libras, fuit secundum prudentiam ordinatum ex arbitraria potestate pro bono pacis, & concordiæ, quia igitur (inquit Papa) hæc ordinatio ab omnibus est recepta, possuntque licitè prior, & capitulum de prouentibus suis propter causas prædictas, non quidem ex pactione partium, sed ex iussione iudicum prouisionem huiusmodi exhibere, nos eam hoc adhibito moderamine toleramus, ut ad præstationem xl. librarum, non dignitas prioratus, sed persona prioris maneat onerata, ne forte circa prouentus aliqua uideatur facta sectio prioratus, ita quod ipso priore defuncto, succesor ipsius non teneatur. Dubium modo occurrit nam ista, vel fuit transactio, uel amicabilis compositio, si transactio, non tenet, etiam intercedente authoritate iudicis, cap. super eo, de transact. si fuit amicabilis com-

Auctoritate superioris pro bono pacis potest aliquid dari.

compositio, potuit fieri etiam sine authoritate iudicis eod. ca. super eo. præterea qua ratione potuit dari illa annua pecunia alteri recedenti à lite super beneficio, ut non esset simonia? Respondetur cum Abbate in d.c. Nisi, quod ista nó fuit transactio, sed amicabilis compositio. Amicabilis autem compositio potest dupliciter fieri, primo gratis sine omni datione rei temporalis, & cum nihil detur, & gratis fiat, nulla potest esse siniistra suspicio, & potest fieri à pártibus, & de ista loquitur d. cap. Super eo. Secundo, potest fieri non gratis, & ista debet fieri auctoritate Iudicis, & non à partibus, & differt à transactione, nam quod datur in transactione, est pro recessu à lite, quod est simonia, etiam si detur nomine expensarum, quia si renuncians habet ius in beneficio, uidetur renunciare iuri spirituali pro temporali, at si nullum haberet ius, alter posset redimere uexationem suam. In amicabili autem compositione non gratuita, quod datur non est pro recessu à lite, sed ut inquit Abbas pro expensis, addo etiam, ex libera donatione, & sic non est simonia, quia non datur pro spirituali. Sed ista compositio non potest fieri à partibus, unde in cap. Cum pridem de pactis. reijcitur huiusmodi compositio facta à partibus de reficiẽdis expensis tanquam simoniaca, licet Apostolicam confirmationem petierint, nam debet fieri auctoritate iudicis, & facta tenet, & est licita d.c. Nisi, & ratio est, quia quando fit à partibus, etiam si dicatur dari pro expensis, & pro bono pacis, ius tamen præsumit contrarium, quod potius detur, & accipiatur temporale pro spirituali, at quando partes liberè compromittunt in iudicem, & iudex est alias circunspectus, & honestus, cessat talis præsumptio, & tenet ista compositio, & quod datur licitè retinetur tanquam liberè datum pro expensis, uel ex donatione iudicis auctoritate pro bono pacis, quod intellige dummodo non fraudulenter litem mouerit, uel mouere tentauerit. Et ut bene inquit Abbas contra Glos. non est necessarium, quod confirmetur à Papa, sed satis est, quod fuerit facta à iudice prouido, & honesto pro bono pacis.

De pactis in fundatione rei spiritualis.

Cap. XII.

OCtauum dubium est de pactis, quę fiunt ab eo, qui aliqua sua bona assignat, pro fundatione Ecclesiæ, seu beneficij. Ad quod respondetur, quod in ipsa beneficij

fundatione ab Episcopo fundatori concedi potest ius patronatus illius beneficij, & potest fundator de consensu Episcopi aliqua onera illi beneficio imponere, non solum toties celebrandi, sed etiam, ut sibi detur singulis annis aliquis census, ut tam quam patronus recognoscatur, & huiusmodi propriè nō dicuntur pacta de temporali, & spirituali, sed donatio sub modo, uel causa, ut fundetur spirituale, seu spirituali annexum, & acceptatio donationis. & quod sic acceptetur cum reseruatione horum iurium laico, est ex gratia, & tolerantia Ecclesiæ, cap. quoniam de iur. patr. & ibid. Abb. ponderando uerbum sustinuit. Volens autem fundare beneficium non potest hanc conditionem ponere, seu hoc pactum facere, quod sibi postea detur, nam esset simonia, sed debet libere donare, & facto beneficio, uel canonicatu, potest humiliter petere, ut ei conferatur, cap. tua nos. de Simon. Post fundationem etiam non potest patronus exigere aliquid seruitutis ab Ecclesia patronata, uel à præsentato, nec aliquid temporale, nec aliud grauamen inferre, nisi reperiatur illud iure cautum, uel fuerit reseruatum per Episcopum tempore fundationis cap. Præterea 2. de iur. patr. & ibid. Abb.

De muneribus, & an possint semper accipi, & an causa sine qua non, inducat simoniam in his, quæ alio nomine, quam pretij dantur. Cap. XIII.

NOnum dubium est de muneribus, & an semper possint accipi, & generaliter quando aliquid aliter, quàm nomine pretij datur, an causa sine qua non, inducat simoniam. Ad primam huius dubij partem respon-

De muneribus. detur, quod liberaliter donata, & accepta occasione spiritualiū non inducunt simoniam, dummodo, ut diximus non sint data, & accepta principaliter propter spirituale consequendum, sed liberaliter, licet secundario intendatur spirituale, c. tua nos de Sim. & S. Thom. in 4. s. & est communis: in foro tamen exteriori facilè præsumeretur Simonia, & ad iudicandum de corrupta intentione, tria considerantur, scilicet qualitas dantis, & accipientis, quantitas dantis, & tempus donationis, cap. Et si quæstiones de Simon. at in foro conscientia attendenda est sola intentio, & secundum eam iudicandum, etiam si præsumptiones essent in contrarium. Ad secundam dubii partem respon-

spondetur, quod quamuis gratis, & liberè donata possint à quocumque recipi, & mutuans, & Iudex, & conferens spiritualia, non sint ob id deterioris conditionis, ut non possit eis aliquid donari, nihilominus quando à iure prohibitum est aliquid etiam sponte, & liberaliter donatum accipere, occasione aliquorum actuum, nihil tuta conscientia licet accipere, sicut prohibitum est aliquid quocumque prætextu dare, & accipere occasione quorumcumque ordinum. conc. Trid. sess. 21. cap. 1. de refor. Ad tertiam partem respondetur, quod si temporale pro spirituali, uel spirituale pro temporali non est principaliter intentum, sed secundario, etiam si illa secundaria intentio sit causa excitatiua, & impulsiua, sine qua id non fieret, aut non daretur, non est simonia V. g. familiari Papæ aliquid dono, non quidem principaliter, ut pro me beneficium impetret, sed ut efficiatur amicus meus, hinc consequenter, & secundario spero, quod data occasione tanquam amicus, beneficium pro me impetrabit. Si Prælato seruirem principaliter ob Ecclesiasticum beneficium, uel etiam laico, ut me præsentet ad beneficium cuius habet ius patronatus, esset simonia, at si nullum est de hoc pactum, & seruio sicut seruirem alteri recepta mercede; spero tamen, quod si me idoneum inuenerit data occasione mihi beneficium conferet, & propter hanc secundariam intentionem, & spem multa patior, & illum relinquere nolo, à quo alias discederem, non committo Simoniam. De causa fine qua non. Exempla.

Cæcus eleemosynam petens, & se ad aliquam orationem dicendum eleemosyna accepta offerens, si principaliter intenderet orationem uendere, uel orationem principaliter ordinaret ad eleemosynam acquirendam, simoniam committeret, at si principaliter tanquam pauper, & mendicus intendit eleemosynam sicut uere intendit, & orationem non ordinat ad eleemosynam, sed offert, & dicit non tanquam pretium, aut medium principaliter ordinatum ad eleemosynam, sed ut oret pro benefactore, non committit simoniam. Si cum sim canonicus accedo ad chorum principaliter propter distributiones, simoniam committo, quia actus illos spirituales uendo, cum in qualibet uenditione precium accipiatur quasi finis, at si principaliter accedo ad diuina officia propter Deum, distributiones autem pro uitæ sustentatione assignatas secundario intendo, non committo simoniam, etiam si ita sim dispositus, quod si non essent distributiones non accederem ad chorum. nam acceptio distributionum propriè non est causa- De canonico.

quare accedam ad Ecclesiam, nam etiam sine illis aliquādo accederem, sed est causa huius determinationis quare nunc uadam, & ad hanc Ecclesiam; & non alio die, uel alia hora pro qua non habeo distributiones, ut dicit S. Thom. quodlib. 8. art. 12. & Nau. probat ex cap. si officia dist. 59. cap. quid proderit dist. 61. cap. consulere, quatenus dicitur licere clericis seruire Deo in Ecclesijs ob spem ascendendi ad dignitates illarum. Et probatur etiam ex intentione Ecclesiæ in assignatione distributionū, quæ ideo illas singulis horis assignauit, ut essent causa excitatiua: Vbi notandum est, quod distinguo inter mendicos, & celebrantes, seu ministrantes diuina, quo ad intentionem; & nisi distinguamus difficile erit illos excusare à Simonia; & ratio distinctionis est, quia celebranti, seu ministranti diuina, iure debetur sustentatio, seu eleemosyna, cum gratis illa exercere ex officio tanquam minister Ecclesiæ debeat, & propterea sustentatio debita, non potest esse principaliter intenta; at ratione orationis priuatæ; cum non fiat in persona Ecclesiæ, non debetur iure sustentatio, nec eleemosyna, nam quilibet potest, & debet orare, & propterea licet oratio priuata non possit uendi, nec esse pretium rei temporalis, potest tamen secundario, & minus principaliter offerri benefactori, & danti eleemosynam principaliter à paupere intentam, non ut pretium temporalis, sed ut Deo gratias agat, & pro illo oret. alij qui sic non distinguunt, hāc difficultatem de pauperibus insolutam relinquunt, & dum respondent, quam dant de Canonico accedēte ad chorum propter distributiones, eis applicant, uirtualiter illos simoniacos affirmant, quia uerè eorum principalis intentio est eleemosyna.

De differētia quo ad intētionem inter mēdicos, & clericos.

Quod intentio non soluendi pretium conuentum non excusset à Simonia. Cap. XIIII.

Caiet. to. 2 opusc. 9. q. 2. Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 8. ar. 1. Nauar. in Man. c. 23 nu. 106.

DEcimum dubium est an sicut intentio principalis induxit Simoniam in illis casibus in quibus intentio secundaria ab ea liberat, ita etiam intentio non emendi, nec soluendi pretium pro spirituali promissum, excuset à Simonia. Caiet. quem sequitur Sotus, dicit, quod in hoc casu, licet committatur peccatum mortale, non tamen simonia in rei ueritate, licet in foro exteriori censeatur simonia, cū actus exterior ad genus moris non nisi propter actum interiorem spectet. & hic intentio non sit emendi spirituale; & consequenter infert eum, qui sic beneficium acquisiuit, non teneri ad illius re-

signa-

signationem, Sed dicimus cum Nau. committi simoniam, nam ad essentiam Simoniæ non est necessaria uera uoluntas emẽdi, sed sufficit uoluntas faciendi, aut dandi aliquid pro spirituali consequendo, quod in hoc casu fit, cum unus uelit dare spirituale, & alius pro eo pecuniam promittere, quocumque animo id faciat. Quod autem subdunt eum non teneri ad resignandum beneficium, uerum est; non tamen propter rationem ipsorum, quia uerè non est simonia, nam est simonia, sed quia simonia non est ex utraque parte completa, ut dicemus; Ad iudicandum autem an sit ex utraque parte completa Nau. distinguit, nam si eorum conuentio esset, quod unus det beneficium, & alter instrumento se obliget ad soluendum centum, dato beneficio, & facto instrumento est simonia realis ex utraq; parte completa, licet non perfectè respectu huius, sed ex parte, quatenus promissionem de instrumento adimpleuit, quod sufficit ad incurrendas censuras, & ut teneatur resignare beneficium. at si esset sola promissio de centum, etiam si fiat instrumentum, est simonia conuentionalis, & non realis ex utraque parte completa, quia hoc casu confectio, & traditio instrumenti, non est pars rei promissæ, sed solum probatio promissionis.

De pœnis Simoniacorum, & de restitutione ab eis facienda, & de simonia per alios commissa, illis pro quibus fuit commissa ignorantibus, uel contradicentibus, & quis possit dispensare. Cap. XV.

MVltæ sunt Simoniacorum pœnæ. Prima est suspensio, quam aliqui extendunt etiam ad Simoniacos in beneficio, sed iura quoad suspensionem non loquũtur nisi de illis, qui simoniacè ordinem recipiunt, & uolunt, quod sint ipso facto suspensi quoad se, & quoad alios, etiã si peccatum sit occultum, in extrau. 2. de simo. unde Nau. ex Innoc. dicit simoniacum in beneficio acta pœnitentia, & relicto illo, posse celebrare, quia non est ipso iure suspensus, quod intellige dummodo sit absolutus ab excommunicatione. Secunda, est excommunicatio Papæ reseruata, quæ incurritur per simoniam realem, tam in beneficio, quã in ordine, ex quo sequitur simoniacum realem in ordine egere absolutione ab excommunicatione, & à suspensione, simoniacum uero in beneficio ab excommunicatione tantum. Et ut ex Sylu. notat Nau. nullus si-

moniacus præter quam in ordine, & beneficio est ipso iure excommunicatus sic declarans d. extrau. Tertia, est Depositio si in iudicio constiterit. Quarta est restitutio eorum, quæ simoniacè sunt adepta, & etiam omnium fructuum beneficiorum, non solum percepterum, sed etiam eorum, qui à diligenti possessore percipi potuerunt; exceptis his, quæ in utilitatem Ecclesiæ deuenerunt. & restitutio facienda est illi Ecclesiæ in cuius iniuriam facta est simonia, & si illa est in culpa simoniæ, alteri Ecclesiæ, uel pauperibus, quod restituendum est, dari debet. Quod si simonia non sit completa, ille qui pro spirituali pecuniam accepit, eam restituere debet illi, qui dedit, quia est adhuc illius, non enim plenè ab eo abdicata intelligitur pendente consummatione contractus simoniacæ emptionis, & uenditionis; & si iudicis sententia interueniret, credere non ipsi, sed Ecclesiæ, & Christo in cuius iniuriam data fuit restituendam esse. Illi etiam, qui simoniacè ordinantur, uel beneficium accipiunt, simonia per alios commissa, ipsis ignorantibus, uel si scierunt ipsis expræsse contradicentibus, quamuis simoniaci non sint, sed eorum amici, sunt tamen suspensi, & beneficium resignare tenentur, cap. nobis de simon. Sed in beneficio simplici post liberam resignationem Episcopus dispensare potest, non tamen in alijs, cap. penult. de elect. Vt autem Episcopus dispensare possit in beneficio Simoniace adepto, secundum Boat. tria concurrere debent. Primo, quod simonia fit commissa eo ignorante, nec ratum habente. Secundo, quod beneficium sit simplex. Tertio, quod præcedat libera resignatio, & non expectet sententiam condemnatoriam, nam damnatus de Simonia per sententiam, afficitur infamia iuris, & cum infami non dispensat Episcopus, nisi in casibus iure expræssis, qualis non est iste. Sed, ut notat ibid. Abb. si distulit renunciationem, & expectauit sententiam, quia credit non fuisse commissam simoniam, ut de ea certificetur, non est culpabilis, & cum eo poterit Episcopus dispensare; notat etiam Abb. quod in omnibus casibus in quibus dicitur Episcopum dispensare posse, intelligitur si pecunia sibi non fuit data. Host. & qui illum sequuntur dicunt, quod Episcopus potest etiam dispensare in prælatura, & in beneficio curato quando est necessitas, uel euidens utilitas Ecclesiæ, sed Abb. in c. de simoniace, eod. tit. dicit hoc esse contra d. c. pen. & probat hanc dispensationem pertinere ad Papam.

De restitutione.

De simonia per alios commissa ipsis ignorantibus, uel contradicentibus. Episcopus quãdo dispensare possit.

Circa ordinatum simoniacè notandum est ex Abb. ibid.

quod

quod si simonia fuit ab ipso, uel ipso sciente, uel postea consentiente commissa est suspensus ab omnibus ordinibus, & solus Papa dispensat. at si est commissa ipso ignorante, nec postea ratum habente, Episcopus dispensat etiam si delictum sit notorium, contra Host. & sic ordinatus in isto casu non est suspensus ab omnibus ordinibus, sed ab illo ordine simoniacè collato, vn de alios ordines licitè receptos exequi potest, & beneficia retinere, & de nouo recipere, quia non est simoniacus, sed non potest promoueri ad maiorem ordinem, nisi dispensetur in ordine simoniace recepto, quia aliàs uideretur per saltũ promotus. Est etiam notandum, quod si simonia sit per alium fraudulenter in alterius dispendium commissa, ne beneficium consequatur, ut si uolenti ei conferre beneficium, pecuniam pro illa collatione promittat, uel eo canonice electo pro confirmatione pecuniam offerat, ipso ignorante, uel expræsse contradicente, ut sic illo beneficio priuetur, ratione simoniacæ prauitatis, ista simonia ei non nocet, sed collatio, seu electio tenet, nam factum parantis inimico insidias non debet esse damnosum innocenti, & uir malus de sua fraude, commodum reportare non debet.

De simoniacè ordinato.

De simonia in alterius dispẽdium cõmissa.

An pœnæ contra simoniacos à iure inflictæ incurrantur per quamcunq; simoniam, & quare simonia mentalis non obliget ad restitutionem sicut obligat usura mentalis, & de simonia per confidentiam. Cap. XVI.

OMnis simonia est digna æterna pœna, & quælibet exterior, & non purè mentalis, ab Ecclesia puniri potest cum ei subdatur, & si probatur punitur, pœnæ tamen, quæ ipso iure, & facto incurruntur, non sunt cuiuscumque simonię, sed illius tantum, quæ in ordine, uel beneficio committitur (ut diximus) nec etiam omnis talis simonia his pœnis subditur. sed sola realis, ex utraq; parte pacto interueniente completa, cum datur corporale, & pro eo spirituale ex conuentione expræssa, uel tacita accipitur, ut determinauit Greg. 9. & habetur cap. fin. de Simo. cuius uerba sunt, *Ad resignationes spiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente utrinque taliter acquiruntur, in quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori, eos pro simonia huiusmodi non teneri.* Et iura, quæ illas pœnas induxerunt, loquuntur de Simonia in ordine, uel beneficio,

quæ

quæ dando, & accipiendo committitur, pœnæ autem non sunt ampliandæ sicut beneficia, sed potius restringendæ, Si ergo datur beneficium cum pacto, quod tali tempore detur pecunia, vel è contra, si prius datur pecunia, cum pacto, quod postea detur beneficium, non incurruntur istæ pœnæ, nisi cum postea ab altera etiam parte datur pecunia, uel beneficium, ut simonia sit ex utraque parte perfecta; nec requiritur, quod detur totum id quod promissum fuit, sed satis est, uel minima pars, ut hinc inde sit datum, & acceptum, & tunc cum ab altera etiam parte cõpletur simonia, ita istæ pœnæ incurruntur, ut à principio censeantur incursæ, & si ab altera etiam parte non compleatur nunquam incurruntur, ut diximus p. p. lib. 3. cap. 7. ubi ostendimus quomodo excommunicatio suspendatur, & retrotrahatur.

Sed dubium est de restitutione temporalium; & resignatione beneficiorum, quando datum est pretium, & pro eo beneficium acceptum, sine ullo pacto explicito, uel tacito, sed sola de prauata intentione, ita, quod, qui pecuniam dedit, sicut scit se pro pretio beneficij dedisse, ita credit ea ratione sibi beneficiũ datum fuisse; & è contra ex parte beneficium conferentis, & pecuniam recipientis; quæ simonia licet utrinque detur, est mentalis, cum enim nullum interuenerit pactũ, credi potest, quod gratis hinc inde detur, & non dicta ratione. sed intentio, quæ alijs est incognita, Deo, & etiam danti, & accipienti est cognita. Quod hæc simonia non obliget ad restitutionem, nec ad resignationem, sed sola pœnitentia tollatur, etiam quoad Deum, & quod obligatio ad restitutionem, & resignationẽ requirat etiã pactum, expresse habetur in d. c. fin. de Simonia. Sed ex altera parte difficultatem facit, quia usura mentalis obligat ad restitutionem, ut determinauit Vrbanus 3. in ca. Consuluit de usuris. Maior, Adrianus, & Sotus dicunt simoniã mentalem obligare ad restitutionem, quia eadem est ratio simoniæ, & usuræ, & Sotus, ut rem ex proprio principio deducat, dicit huius difficultatis solutionem dependere ex alia, an. s. restitutio rami pretij simoniaci, quam rei spiritualis, sit de iure diuino, & naturali, an de iure Ecclesiastico, nam si est de iure diuino, Ecclesia non poterit simoniaco mentali concedere dominium illius, quod simoniacè acquisiuit; & dicit restitutionem, seu resignationem esse de iure diuino, & naturali, quia res spiritualis nullo pretio æstimari potest, & Christus dixit, *Gratis accepistis, gratis date*. Et confirmat, quia usura mentalis obligat ad restitutionem ex eo, quod gratis mutuandum est. Confirmat etiam, quia collatio bene-

An simonia mentalis obliget ad restitutionẽ

Prima sẽtentia, q obliget. Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 8. ar. 1.

beneficij non pendet ex futuro contingenti, sed quando fit, aut tenet, aut non tenet. Ad d. autem, cap. fin. de Simo. Sotus, & alii dant quasdam glosas illius sensum peruertentes.

Cum autem determinatio Papæ in d. c. fin. sit clara, quod simonia mentalis non obliget ad restitutionem, seu resignationē, & illud capitulum non possit aliter intelligi, ut ad sensum patet & sic semper intellexerint Glosa, & ferè omnes Doctores Canonistæ, & Theologi, & qui aliter interprætari conati sunt, sensum peruertant, longe melius esset fateri propriam ignorantiam, dum non intelligitur ratio differentiæ ob quam usura mētalis obligat ad restitutionem, & non simonia mentalis, quam huius Pontificiæ determinationis sensum peruertere, & dicere legitimum illius sensum esse falsum. Abbas in d. c. fin. adducit multas rationes differentiæ ab aliis traditas, quę ut ipse benè dicit non sunt idoneæ, sicut nec etiam est illa, quam ipse tradit, & Io. Ana. dicit, quod ratio huius decisionis petenda erat ab authore. Nauarrus putat se ueram assignasse rationem, ex duabus regulis generalibus pro restitutione, prima qui male accipit ab eo, qui benè dat, iure naturę restituere tenetur. Secunda, qui benè, uel malè accipit ab eo, qui malè dat, ex natura rei non tenetur restituere, saltem si fecit illud cuius causa datum fuit, nisi speciali lege id iubeatur restitui; quibus suppositis dicit rationem differentiæ esse, quia usura bene soluitur, & male recipitur, nam usuram soluere non est peccatū, sed recipere, & propterea per primam regulam, usura mentalis obligat ad restitutionem; at qui per simoniam mentalem accipit ab eo, qui malè dat; bene recipit ob ignorantiam malè intentionis, aut saltem accipit à male dante; & consequenter per secundam regulam non tenetur restituere, saltem si præstet id pro quo datum est. Ista ratio Nauarri non est sufficiens, sicut nec ille duæ regulæ, nam propria ratio inducens obligationem restituēdi, uel ab ea liberans, est, quia fit, uel non fit cōtra iustitiam commutatiuam, contra quam non semper facit, qui turpiter recipit à bene dante, de quibus inferius, in c. de restitutione ratione iniustæ acceptionis. Caietanus 2. 2. q. 100. ar. 6. dicit rationem differentiæ esse, quia quod datur usurario, non datur spontè, sed inuolūtariè ad redimendam uexationem, quod autem datur simoniaco mentali datur uoluntariè, quia datur animo emendi, uel uendendi, qui sunt contractus uoluntarij absq; mixto inuoluntarij, & propterea, quia ibi inuoluntariè datur, ideo est restituendum, hic autem uoluntariè datur, & propterea non est restitutioni

Cōtraria sententia cōmunis, & tenēda.

tioni obnoxium. Sotus contra hanc Caietani rationem arguit, quod in hoc pares sunt soluens usuram, & dans aliquid pro beneficio, quia uterque mallet habere gratis, & uterque ideo dat, quia non potest habere, quod desiderat, gratis. Respondet Nauar. pro Caiet. quod consensus dantis ad hoc, ut impediat restitutionem non sufficit, quod mallet habere gratis, nam alias omnis uenditor teneretur restituere pretium ementi, sed sufficit consensus præstitus per uiam contractus approbati, quod autem datur per uiam simoniæ, datur per uiam commutationis, quæ de se iure probatur, non autem, quod datur per uiam usuræ. Ista ratio Caietani est bona, sed est melius explicanda; dicimus igitur ueram, & propriam rationem differentiæ esse, quia usura est contra iustitiam commutatiuam, nam uel uenditur id quod non est, uel idem bis uenditur, ut suo loco diximus, & propterea semper obligat ad restitutionem; per simoniam autē non fit contra iustitiam commutatiuam, quia hinc inde datur, & accipitur, & fit commutatio, & quædam emptio, & uenditio, licet iniqua, & sacrilega; & propterea ex natura rei simonia non obligat ad restitutionem, nisi quatenus in pœnam præcipitur. Et ad argumenta Soti quibus conatur probare simoniace acquisitum esse iure naturali, & diuino restituendum; facile respōdetur. quia obligatio restituendi non oritur ex hoc, quod gratis aliquid faciendum, uel dandum sit. sed ex hoc, quod non seruatur iustitia commutatiua. nam datum, ut omittatur peccatum, & fiat bonum gratis faciendum, ut dicemus non semper potest repeti, & quando lex illius repetitionem concedit, non est necessario restituendum nisi quando repetitur. & in usura necessitas restituendi non est, quia gratis mutuandum est, sed quia uenditur id, quod non est, usus. s. rei mutuatæ, qui non distinguitur à re, & propterea gratis est mutuandum. Vt autem gratis faciendum, uel dandum inducat necessitatem restituendi, oportet quod sit contra iustitiam commutatiuam, quod dupliciter contingit. primo, quia nisi fiat gratis, uēditur id, quod non est, ut in usura. 2. quia est alteri ius acquisitum ad illud, unde ei contra iustitiam uenditur, quod suum est, ut in administratione iustitiæ, & etiam in simoniace accepto quando daretur ad redimendam uexationem propter ius acquisitum. in simonia autem uenditur id, quod est. s. spirituale, quod licet sit gratis dandum, nemini tamen in particulari competit ius ad illud, ut ei uendatur, quod suum est. & consequenter non fit contra iustitiam commutatiuam, quia sicut accipitur, ita etiam pro

eo da-

eo datur, est quidem iniqua, & sacrilega uenditio, sed obligatio restituendi ex natura rei nõ oritur ex quacumque iniqua acceptione, sed ex ea, quæ est contra iustitiam cõmutatiuam. Ad aliud eius argumentũ, quia. s. res spiritualis nullo pretio æstimari potest, respondetur cum eodem, qui in hoc sibi parũ constat. nam lib. 4. de iust. & iur. q. 7. ar. 1. contra Ioa. Med. inquit, quod licet spiritualia in se nullo pretio æstimari possint, tamen quantum ad humanos usus, & quatenus ex illis habentur temporalia commoda & temporales fructus, possunt ab hominibus pecunia taxari, & æstimari, nam pecunia est factum pretium omnium rerum, etiam eorum, quæ multum excedunt, & nullũ habent pretium, ista enim relata ad pecuniam taxãtur, secundum communem æstimationem, & sic homicida pro uita ablata, quę omne pretium excedit, condemnatur prudentum arbitrio ad pecuniariam restitutionem: hac igitur ratione simonia potest dici commutatio spiritualis, cum temporali, & spiritualium uẽditio, & emptio, & sic etiam definitur, & consequenter non est contra iustitiam commutatiuam, & iure naturali, & diuino non obligat ad restitutionem, sed quia est impia, & sacrilega emptio & uenditio, pœna restitutionis, & resignationis est ei ab Ecclesiastica lege imposita, ob quam causam non extenditur extra casus à lege expressos. quę noluit obligare omnes simoniacos ad restitutionem, & resignationem, sed tantum reales, quando scilicet simonia est ex utraq; parte completa, quos obligat etiã in foro conscientiæ, aliis uero sufficit, quod per solam pœnitentiam suo satisfaciant creatori, ut determinauit Papa in d. c. fin.

Hæc quidem secundum ius antiquum, nam modo per duas extrauagantes Pij iiij. & Pij v. in omnes censuras, & pœnas contra simoniacos reales inflictas, inciditur etiam per conuentionalem tantum simoniam ob confidentiam.

De Restitutione.

Quid sit Restitutio, ex quibus radicibus oriatur necessitas restituendi, & qui teneantur restituere ratione rei alienæ. Cap. XVII.

DEcem nobis breuiter sunt de restitutione explicanda. Quid sit, Quis ad eam teneatur, Quid sit restituẽdum, Quantum, Cui, Vbi, Quomodo, Quando, Quo ordine, & quæ causæ restitutionem excusent.

Re-

Restitutio quid.

Restitutio est actus iustitiæ specialis commutatiuæ quo redditur alteri, quod suum est, uel quod ei debetur lege iustitiæ, formaliter, uel uirtualiter, de bonis animi, corporis, honoris, uel pecuniæ. Cum enim contraria ad idem genus pertineant, & auferre alienum inuito domino sit peccatum iniustitiæ circa commutationes, restitutio, quæ est recompensatio contraria erit eiusdem generis iustitiæ; quod etiam probatur ex natura restitutionis, nam restitutio nihil aliud esse uidetur, quam iterato aliquem statuere in possessionem, uel dominium rei suæ, & ita in restitutione attenditur æqualitas iustitiæ, secundum recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad iustitiam commutatiuam, nam iustitia distributiua non constituit æqualitatẽ rei ad rem, sed inter proportiones meritorum, & proportiones præmiorum, & propterea restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ, quando. s. res alterius habita, uel per uoluntatem eius, ut in mutuo, uel depositio, uel contra uoluntatem eius, ut in rapina, uel furto, eidem redditur, uel in se, uel in æquiualenti; non enim est opus ad restitutionis naturam, ut eadem res numero, aut specie, quæ accepta fuit reddatur; & propterea in definitione restitutionis dictum est formaliter, uel uirtualiter. Ex quo sequitur, quod restitutio proprie non habet locum nisi ubi est ratio debiti, si enim tu dones mihi centum, & ego redonem tibi aliquid aliud, quod ualet centum, mea non est restitutio, sed donatio, licet materialiter similitudinem habeat cum restitutione, quia deest forma restitutionis. s. obligatio, à qua restitutio speciem, & nomen sortitur. Et quamuis restitutio, & satisfactio pro eodem sæpe accipiantur, cum utraque pertineat ad iustitiam commutatiuã, & fiat secundũ æqualitatẽ rei ad rem, propriè tamen in multis differũt, nam restitutio est propriè de rebus exterioribus, satisfactio autem pro culpa, & offensa, unde restitutio fit homini, satisfactio uero homini, & Deo; per satisfactionem remittitur peccatum, non autem per simplicem restitutionem; & licet in his, & in alijs differant, tamen aliquando cũ communi usu loquendi pro eodem accipiemus. Quod autem restitutio sit de necessitate salutis, est manifestum, & cõtrarium asserere esset hæreticum, nam restitutio importat redditionem illarum rerum, quæ iniustè, uel ablatæ fuerunt, uel retinentur, quæ redditio (ut diximus) est actus iustitiæ commutatiuæ.

Restitutio & satisfactio differunt.

Est de necessitate salutis.

qui teneãtur restituere ratione rei alienæ.

Illi autem omnes, & soli restituere tenẽtur, qui aliquam rem alienam tenent, uel aliquid lege iustitiæ specialis debent. Sed ut hoc distinctius explicemus, notandum est restituendi neces-

sita-

sitatem ex tribus radicibus oriri, uel ratione rei alienæ, uel ratione damni illati, uel ratione iniustæ acceptionis. Nunc agemus de restitutione ratione rei alienæ, de qua sit hæc generalis regula. Omnis, qui rem alienam inuito domino habet ad illius restitutionem tenetur, & ratio est in promptu, quia res illa non est ipsius, sed alterius, & propterea non est ab eo detinēda, sed danda illi cuius est. Pro cuius explicatione duo sunt notanda. Primum, quod non solum habent rem alienam illi, qui alterius rem acceperunt, sed etiam illi, qui ex cōtractu aliquid debent, uel ex quasi contractu obligantur, ut tutores pupillis, uel obligantur ex testamento, uel ex iusta sententia etiam condemnante ad pœnam, uel ex aliqua iusta Principis impositione, uel ex aliqua lege, & statuto conscientiam obligante (quod additur propter pœnas debitas multarum legum pœnalium, quæ in foro conscientiæ ante Iudicis condemnationem non debentur) hæredes quoque, qui succedunt in hæreditate iniuste acquisita, & filiæ de bonis alienis dotatæ quales sunt filij, & filiæ usurariorum, qui etiam omnes ex eadem radice ad restitutionem tenentur. Illi etiam eadem ratione tenentur restituere, quibus pecunia uel ad negociandum, uel cambiendum, uel in depositum data fuit, & mortuis illis, qui dederunt, hæredes illam non petunt, quia nullam illius habent notitiam; nec excusantur illi mercatores, campsores, & ministri montis super quo deponuntur pecuniæ, per hoc, quod dicunt se paratos esse restituere dictam pecuniam cuicumque legitime petenti. nā si sunt hæredes, qui id ignorent, uel si sciunt, non habent, quid ostendant, & quomodo probent, debent id eis significare, & si timēt ne illis bene soluatur, possunt petere fideiussorem, si non sunt hæredes, & quibus legitime restituatur, debent restituere Christo Domino omnium hæredi, in persona pauperum. Alterum est, quod res aliena dupliciter haberi potest, bona. s. uel mala fide, & rursus, uel in seipsa, uel in aliqua alia re, seu effectu loco illius rei, puta quia habetur illius pretium, uel res propria est cō seruata, quæ aliàs consumpta fuisset. Si res aliena mala fide habetur, quomodocumque habeatur, siue in se, siue in æquiualenti, imo etiam si nullo modo amplius habeatur, ut si fuerit amissa, etiam sine culpa, restituenda est; at si bona fide habetur in se ipsa, restituenda est, quia est res aliena, etiam sine aliquo pretio ut si quis bona fide aliquid emit, quod putabat esse uendentis; si uero bona fide habetur non in se ipsa, sed in suo, uel pretio, uel effectu, uel alio simili modo, ille qui sic habet, si in aliqua re

fa-

factus est locupletior, restituere debet id solum in quo ex illa re factus est locupletior, & si in nullo factus est locupletior ad nullam restitutionem tenetur. Est itaq; differentia quo ad restitutionem inter rem alienam, & id quod loco eius successit, vt pretium, uel effectus, quod res ipsa obligat possessorem simpliciter, & absolute ad restitutionem, id autem, quod loco rei successit obligat solum ad restitutionem in casu quo ex eo factus sit locupletior, & ad tantum quantum factus est locupletior, ff. de petitio: hæred. l. item ueniunt §. eos autem, & l. sed & si lege §. consuluit. Et de re, est manifesta ratio, quia est alterius, de eo uero, quod loco rei successit, probatur, quia aliquando ita succedit, ut possessorem, seu uenditorem indemnem reddat, & sic habet rationem sui respectu uendentis, aliquando succedit, ut fructus rei, & sic nõ habet rationem sui respectu possessoris, quando. s. reddit illum locupletiorem, & tunc quia lucrum est ex re aliena illud lucrum non est possessoris, aut uendentis, sed domini rei; At si lucrum non est ex re aliena, sed ex industria illam possidentis, non tenetur illud restituere, quia suum est, ut si Thesaurarius Principis, qui eius pecuniis negociatur, & etiã usurarius, & latro, quia cum pecunia de se non sit fructifera, illud lucrũ est industriæ; nisi ratione interesse sit restituendum.

Differentia inter rem alienam, & id quod eius loco successit.

Sed ut exemplis hæc clariora fiant, donatus tibi fuit ager ab eo, qui contra iustitiam illum tenebat, tu autem bona fide illũ accepisti, credens esse illius, qui tibi donauit, & fructus in proprios usus conuertisti, nunc autem sciens esse alterius uis restitutionem facere; & teneris restituere etiam illos fructus, quos illis usibus consumpsisti, in quibus nisi illos habuisses alios cõsumpsisses, deductis tamen expensis, & laboribus, quia in illis factus es ditior; at si ex eo, quod tibi donatus fuit ager statum mutasti, & splendidius uixisti, si etiam solitos sumptus de tuis redditibus fecisti, non teneris restituere fructus consumptos, quia propter illos in nullo factus es ditior; si autem proprijs redditibus pepercisti, de fructibus teneris solum restituere, tãtum quantum tuis pepercisti, quia in illis factus es ditior, consumptio enim in possessore bonæ fidei, tunc solum inducit restituendi obligationem, quando redundat in lucrum, quia. s. eo minus consumitur de proprio. Bona fide inuitatus fuisti à latrone ad cœnam, postea sciuisti cibos illos fuisse furtiuos, si propter illam cœnam omisisti solitas expensas, quãtum expendisses tantum restituere teneris, at si nihilominus domi fecisti solitos sumptus, ad nihil teneris. Vestem sericam pili à latro-

Exempla de prædictis.

ne bona

ne bona fide emisti, & illa consupta propriu inueniſti dominu; cum non ſit ſolitus indui ſerico, teneris ſolu reſtituere ratione ueſtis, qua indui ſolebas. Habuiſti equum bona fide, cuius poſtea dominum inueniſti, ſi tibi donatus fuit, & ita eo uſus es, ut nihil cum eo lucratus fueris, teneris reſtituere ſolum equu. Si autem cum eo lucratus es, quia aliis locaſti, teneris deductis expenſis etiam reſtituere id in quo factus es ditior, ſi illum uendidiſti, teneris integrum pretium reſtituere, ſi autem illum donaſti, uel penes te, ſine tua culpa periit, & deductis expenſis nihil cum eo es lucratus, ad nihil teneris, cum in nullo factus ſis ditior; quod ſi illum à fure bona fide emiſti, teneris illum reſtituere domino, etiam ſine pretio, ſed habebis actionem contra furem; ſi autem illum uendidiſti antequam ſcires eſſe furtiuum, ſi tanti uendidiſti quanti emiſti, & ratione uſus nihil cum eo es lucratus, ad nihil teneris, quia in nullo factus es ditior, at ſi pluris uendidiſti, uel cum eo es lucratus, id reſtituere teneris. Quod ſi poſtquam reſciuiſti illum eſſe furtiuum antequam à domino tibi peteretur, pro eodem pretio alteri diſti, diſtinguendum eſt nam ſi ei, qui tibi uendidit reddidiſti, ut datum reciperes pretium, & ille, qui furto accepit reſtitutionem faceret, ad nihil teneris; ſi autem alteri uendidiſti, cum mala fide uendideris, teneris emptori reddere pretium, ut equum reſtituat, at ſi cum illo diſceſſit, teneris domino reſtituere pretium, cum mala fide uendideris.

An res furtiua bona fide empta poſsit reddi latroni, An bona fide illam vendens, teneatur ſeruare indemnem emptorem.
Ca. XVIII.

SEd in hoc eſt inter Doctores cõtrouerſia, nã Med. & Sotus duo hic dicunt. Primũ eſt, q̃ qui rẽ aliquã bona fide emit à latrone, poteſt quidẽ cognito furto latronẽ cõuenire, & capere, & ab eo pretiũ extorquere, non tamen poteſt rẽ illã ei dare, ut ſolutũ pretiũ ab eo recuperet, & ita rẽ periculo exponere, ut in manus domini non ueniat, quod ſi fecerit, dicunt eũ ad reſtitutionẽ teneri, & Sotus probat primo, quia obligatio reſtituẽdi cõſurgit ex re ipſa, ex eo, q̃ eſt alterius, etiam ſi bona fide habita fuerit, ergo niſi illã reſtituerit domino, ad reſtitutio nẽ tenebitur. 2. qa ſi latro diſparuiſſet, & cõtra eũ nõ poſſet agi, qui rẽ emit cõpelletur in foro iudiciali illã domino reſtituere, Med. Cod de reb. reſt. q. 10. Sot. 4. de iuſt. & iu. q. 7. ar. 3.

cum iactura pretij, quia de iustitia tenetur; quod autem latro reperiri possit, non facit, & dominus ius suũ amiserit, ergo etiã tunc tenetur restituere domino. 3. quia si in foro iudiciali constaret illum emptorem postquam certo sciuit rem esse alterius, eam tradidisse latroni, condemnaretur soluere domino pretiũ. Med. quartã addit rationem, quia restituens rem furi credens eam nunquam ad manus domini peruenturam, cum fure positiue concurrit ad damnificandũ dominum, & consequenter tenebitur de huiusmodi dãno. nec obstat si dicatur, & id facit, ut rehabeat pretium solutum, quia non sunt facienda mala, ut inde eueniant bona. Addit tandem Medina, quod si emptor credit furem restituturum, poterit ei dare, ut suũ rehabeat pretiũ.

Contraria sententia. Nauar. in Man. c. 17 nu. 9.

Contraria sententia est Alex. & Gab. quos citat, & sequitur Nau. & restituens furi, ut suã pecuniã recuperet, nec peccet, nec ad restitutionem teneatur, Et cũ ista sententia sit probabilis, & contraria cũ difficultate persuaderi possit illis, qui sic emerũt, ut ne etiam contra conscientiam agant, eam sequemur. Et probatur, quia emptor plus tenetur sibi prouidere, quam domino rei, sed reddendo rem furi, ut recuperet pretium, sibi prouidet, faciendo actum iustum, nam dat rẽ ei à quo accepit, & de se nõ est malum, nec ex parte recipientis, nec ex parte dantis; non ex parte recipientis, quia licet non sit illius dominus, cum ipse principaliter teneatur illam restituere, potest benè, & sanctè recipere animo restituendi domino; non etiam ex parte dantis, quia cum ille teneatur eam restituere domino, illam ei reddẽs, cũ iuuat ut possit restituere, & ita actu ex se licito sibi consulit; quod autem fur non restituat, est per accidens, & quod per accidens est, non est ita attendendum, & consequenter propriè iste non cooperatur peccato illius. Nec obstat, quod si dominus illam apud emptorem inuenerit, poterit ab eo sine pretio repetere, quia obligatio restituendi consurgit ex re ipsa, ex eo quod est illius; Nam quilibet tenetur sibi potius prouidere, & consulere, quam alteri; & sicut emptor antequam res illa ab eo petatur, potest sibi potius, quam domino consulere, reddendo ei, qui dedit, ita dominus cum illam inuenit, potest sibi potius, quam emptori prouidere, illam ab eo petendo; & quia emptor bona fide emit, & bona fide, & iustè reddidit ei, qui uendidit, ut ipse illam restituat, & pretium sibi reddat, propterea non tenetur restituere. Si autem dominus illam apud eum inuenit, & ab eo petit, incipit esse possessor malæ fidei, & tenetur ei restituere; Et respondemus Soto, quod dominus illam apud em-

emptorem inueniens, & ab eo petens acquirit nouum ius, quia illam petens ab emptore, eum in mala fide constituit, & facit, ꝙ emptor teneatur potius domino prouidere, & consulere, quam sibi, ratione pretij, cum prius potuisset sibi potius, quam domino consulere. Nec obstat, quod emptor, constito, quod illam restituisset furi, in foro iudiciali condemnaretur; quia forum iudiciale cum fundetur in præsumptionibus, præsumeret illum esse complicem delicti, & non reddidisse uenditori nisi, ut faueret furto, at nos loquimur de foro conscientiæ, ubi attenditur ueritas, & cessant præsumptiones. Hæc intellige de illo, qui bona fide emit à fure, nam qui emit mala fide sciens esse furtiuam, tenetur restituere domino, etiam si apud eum sine sua culpa perierit, sicut dicemus de illis, qui tenentur restituere ratione iniustę acceptionis, quia iniustè emit, & retinet rem, quam scit esse alienam inuito domino, & consequenter est particeps furti.

De illo, ꝙ bona fide uendidit emptũ bona fide à latrone

Alterum in quo contradicit Sotus est de illo, qui bona fide aliquid emit à latrone, & bona fide alteri postea uendidit antequam sciret esse furtiuum, quod postea sciens esse furtiuum, licet domino illius non maneat obligatus, tenetur tamẽ (inquit) emptorem suum indemnem seruare, & cum sciat nullum in eũ transtuliſſe dominium, tenetur suum ei restituere pretium; subdit tamen, quod si ille secundus emptor non comparet, & nullus sit metus, quod ab illo id exigatur, ad nihil tenetur, cum in nullo sit factus ditior, & alteri nullum dederit damnum. Et probat à simili, quia si quis à latrone uitrum pro gemma præciosa, magno emisset, & eodem pretio bona fide uendidisset, sciens postea rei falsitatem, tenetur contractum rescindere; & idem de eo, qui pecuniam adulterinam ab alio bona fide receptam, tertio dedit, nã si postea id resciuerit tenetur ei restituere legitimam; ꝙ etiam confirmari potest, quia pretium à se bona fide datum quando emit recuperare potest per euictionẽ, & non potest retinere utrunq; pretiũ. Sed dicimus cum Nau. ꝙ si in nullo factus est ditior, ad nihil tenetur, nec domino, nec emptori, sed emptori tenetur solũ cedere actionẽ, quam habet de euictione cõtra latronẽ; per quod soluitur ultimũ argumẽtum. Et probatur, quia non tenetur, neq; ratione acceptionis, neq; ratione rei acceptæ, cũ rem ipse nõ acceperit, nec habeat; nec fraudulenter uendiderit, nec per eã factus sit ditior, nisi in actione de euictione cõtra latronẽ, quã cedet prout cedere tenetur illi cui uendidit. Et ad argumentũ à simili respondet Nau. non esse

eandem rationem de tradente uitrum pro gemma, & pecuniã adulterinam, & de tradente rem alienam, sed ueram, quia ille tradit rem intrinsice defectuosam, & falsam, & cõsequenter est, in culpa accipiendo, uel dando, hic autem rem intrinsecus ueram iusti ualoris, & ita communiter non est in culpa accipiendo, & dando: quod si uterque sit in culpa, uel neuter sit in culpa idem erit de utroque iudicandum.

De dubitãtean res sit furtiua

De dubitante an res sit furtiua, dicimus, quod potest illam emere animo restituendi eam domino quoties alienam esse compertum fuerit, & si emptam vendidit non significans emptori dubium, quod habet, illum indemnem seruare tenetur, quia est inculpa, si autem ratione dubij diligẽtem inquisitionẽ fecit, in bona fide constituitur, & illam uendere poterit. At si ratione dubij uili emisset, ut postea carius uenderet, esset in mala fide, & particeps furti, & consequenter ratione malæ fidei ad illius restitutionẽ teneretur, etiam si amplius illam non habeat.

Dubiũ cõtra regulã de restitutione rei.

Sed obiicet aliquis cõtra hãc regulã de restitutione rationem rei, quia nõ uidetur æqua, sed claudicare ex parte possessoris, nã possessor, qui emit, rẽ apud se existẽtẽ tenetur restituere, etiã si pretiũ, q̃ dedit, à uenditore recuperare nõ possit, & tamẽ nunquã potest lucrari, quia id in quo factus est locupletior tenetur restituere, & ita subest periculum damni, & non lucri, sine sua culpa.

Solutio.

Respondetur cum Caiet. 2. 2. nullam hic esse iniustitiam, quia ista obligatio ad restituendum, non oritur ex actione, aut passione, sed ex re ipsa aliena, cui accidit, quod ab hoc possessore habeatur dono, uel pretio, & consequẽter, quod iste damnificetur, & non ille; Vnde cum posse damnum incurrere possessorem ex re aliena non proueniat ex ipsa re, sed ex modo adiunctæ actionis. l. emptionis, non debere autem lucrari proueniat ex re ipsa, æquissima est lex restitutionis ex parte rei, secundum ea, quæ sunt per se, ad quæ respiciendum est, & non ad ea, quę sunt per accidens.

Dubiũ de Montepietatis.

Dubitatur de Monte Pietatis, qui mutuat pignore accepto, & si postea inueniatur pignus illud à sure Monti datũ fuisse, nõ restituit domino, nisi restituat Monti, quod latroni mutuo dedit. Et dicimus id licite à Mõte fieri auctoritate Principis propter bonũ publicũ, & hũc solũ casum, & illũ legitimæ prescriptionis excipi à dicta regula; q̃ etiã necessariũ fuit ad tollẽdas fraudes, propter modũ mutuãdi, ut pauperibus, & pauperũ nobilium honori, & famæ consulatur; multi. n. nobiles, & multæ honestæ mulieres sæpe maxima necessitate præmũtur; & maximũ illis esset,

præ-

preiudicium si id sciretur, ob quam causam charitas, quæ suasit, ut erigeretur Mons ad mutuandum pauperibus pignore accepto, suasit etiam, quod habito pignore, non quæreret cui mutuet, & cuius sit pignus, sed illius tantum, qui fert pignus nomẽ accipiat, eique pecuniam det, cum cartula pignoris, & posteaquisque afferenti cartulam illam, & mutuatam pecuniam restituenti, pignus reddat, & nihil amplius quærat, ut sic nobilium pudori, & honori, & etiam pauperibus consulatur; non potuit autem sic eis consuli, nisi simul etiam statueretur, quod pignus furtiuum non restituatur domino nisi prius soluerit pecuniam mutuatam, nam quotidie fierent multæ fraudes, posset enim quis pignus per tertiam personam mittere, & postea ad mõtem accedere, & probare esse suum, & illud repetere tanquam sibi furto sublatum. & si Mons, aut Ministri tenerentur de proprio, non mutuarent nisi prius eis constaret cuius sit pignus, uel idoneam cautionem haberent. cum autem bonum commune sit præferendum priuato, iuste, & sancte id statutum fuit, ut etiam ex fundamento sequentis dubii manifestum erit, quod etiam cedit in utilitatem illorum quibus res furto surripiuntur, nam sæpe illas apud montem inueniunt, & minus perdunt, & aliquando nihil, si Ministris Montis fuerint præmoniti.

An donata, empta, & dos habita ab vsurarijs sint restituenda, & de illarum vxoribus, filijs, & famulis.

Cap. XIX.

SEd dubium est de pignore amisso, ob non solutionẽ usurarum, & ab usurario empto, & de possessione similiter empta ab usurario, præsertim si illam ipse ex usuris emit, an sit eadẽ ratio ac de re furtiua empta a fure, adeo q; sint restituenda illis, qui soluerunt usuras, etiã si solutũ pretiũ nõ redãt, si bona usurarii nõ sufficiunt ad integrã restitutionẽ. Solutio huius dubij depẽdet ex solutione aliorũ duorũ dubiorũ, an scilicet dominium rei lucrefactæ per usuras transeat in usurarium, & an omnia bona usurariorum sint obligata, & hypothecata pro restitutione usurarum. Quoad primum in utramque partem sunt Doctores graues, quod non transferatur dominiũ tenent Alex. S. Bonau. Rich. Sylu. Caiet. Sot. & alii, quia usurã accipiẽs rapinã facit 14. q. 4. c. si quis usurã, fur autem nõ acquirit dominiũ furti, & etiam, quia ex cõtractu nullo, & cui lex cessitit non transfertur dominium, huiusmodi est contractus

An transferatur dominium res usurariæ.

vsurarius. Quod transferatur tenent Glos. & Turris Cre. in d. c. fi quis usuram. Scot. Palud. Adria. S. Ant. Tab. & alij. de S. Thom. licet in 4. s. uideatur tenere, quod trãsferatur dominium, Sylu. tamen, & Sotus dicunt, quod ibi locutus est ex aliorum sententia, & quod in summa tenet, quod non transferatur; uerum non solũ Adr. & alij non Thomistæ, sed ex Thomistis. S. Ant. & Tab. dicunt, ꝙ etiã in sũma tenet transferri dominiũ, & Tab. id ostẽdit põderando illius verba, horũ ratio est, quia vsura dicitur rapina largo modo, & qui vsuras soluit, uolũtarie illas soluit, & sic cõuenerunt, & licet uoluntas non sit omnino libera est tamẽ talis, quæ sufficit ad trãslationẽ dominij, & ut inquit Scot. trãslatio dominij non liberat ab obligatione restituẽdi, & ideo cũ cõtractus sit iure naturæ nullus, usurarius liberatur à restitutione, non obstãte uolũtaria datione, quæ sufficiat ad translationẽ dominij, & lex huic contractui obstat, non impediendo translationem dominij, sed concedendo repetitionem, quod S. Ant. duplici etiam ratione probat. Prima, quia dominus pignoris uidens illud post transactum tempus alienari, non reputat sibi fieri iniuriam si alius emat, nec super hoc aliquis conqueritur, quia sic uoluntariè conuenit cum usurario. Secunda, quia per hoc, quod vsurarius uendit pignus nõ efficitur impotens ad restituendas usuras, cum habeat illius pretium. Qui tenent priorem sententiam cõsequenter dicunt non posse emi pignora ab usurario, & ementes teneri ad illorum restitutionem etiam sine pretio, non secus ac si furto sublata fuissent. Qui tenent posteriorem, sententiam, dicunt posse emi, & ementes non teneri ad restitutionem, quia soluerunt pretium ratione cuius usurarius non est factus impotens ad restituendum. Res profecto est dubia, ideo concludo, cum S. Ant. nemini consulendum esse, ut emat, at post factum, qui emerunt non esse condemnandos.

An omnia bona usurarii sint hypothecata pro restitutione usurarum.

Quoad secundum dubium an. s. omnia bona usurarij sint hypothecata pro restitutione vsurarum. Abbas in c. tua de Vsuris, dicit communem opinionem antiquorum fuisse omnia usurariorum bona esse tacite obligata; sed moderniores, ut Host. Io. An. & Fel. communiter tenere, quod nõ sint obligata, quia cum ista hypotheca non sit expressa in iure, non debet per doctores interpretatiue induci, quorum sententiam ipse sequitur. & ista uidetur modo communis sententia etiam summistarũ, & Theologorum; Et cum Caietanus, & Sotus hanc difficultatẽ exactius tractent, & non omnino conueniant, ex discussione eorum, quæ ipsi dicunt habebitur sufficiens illius solutio. distingunt tripli-

cia

cia usurariorum bona, extorta, scilicet per usuram, & empta ex pecunia usuraria, & illa quæ omnino sunt munda ab usuris, ut patrimonialia; distingũt etiam duplicem obligationem alicuius rei, realem, & personalem, Caiet. inter utranque obligationem triplicem constituit differentiam, prima, & principalis, quia obligatio realis oritur ex re ipsa, quia est alteri obnoxia, vt patet de re furto ablata, personalis uero conuenit rei non ratione sui, sed ratione personæ cuius est, quia obligatio personæ redũdat in rem eius. Secunda, quia realis semper comitatur rem, apud quemcunque, & quomodocunque transeat, ut patet de re rapta, personalis uero non semper est comes rei, sed quandoque res liberatur ab illa obligatione, perseuerante tamen obligatione in domino eius, ut si dominus illam alienet. Tertia, quia res obligationem realem habens annexam, nec uendi, nec emi, aut quocunque alio modo alienari libere potest, obligata autem ratione personæ alienari libere potest quandiu apud personam illam remanet unde creditori satisfacere possit. ut patet de bonis furis, non tamen furto ablatis, & in cæteris debitis. Quibus suppositis dicunt, quod res primi ordinis, quæ scilicet usu non consumuntur, usura ac quisitæ, sunt obligatione reali restitutioni obnoxiæ, quia non fuit illarum rerum translatum dominium, & ideo à quocunq; habeantur, & quocunq; titulo, restituendæ sunt domino, etiam sine pretio, sicut furta. Sed, ut diximus contraria sententia est admodũ probabilis, propter tantorum uirorum, qui illam tuentur auctoritatem, quæ consequenter tuta conscientia teneri potest, iuxtà quam de pignoribus usura acquisitis, dico, quod si sunt penes usurarium, ille cuius fuerunt potest ea repetere, & recuperare, at si sint penes alium non potest ea repetere nisi habuerit titulo gratuito, & non sint alia bona usurarij, sicut dicemus de rebus emptis ex pecunia usuraria. Quoad alia bona conueniunt in hoc, quod obligatio sit personalis, quia usurarius est uerus illorum dominus, sed discordãt, quia ad uidendum an ista obligatio transeat ad bona alienata, Caie. inquit inspiciendum esse an usurarius tempore alienationis facta alienatione esset soluendo an non, si erat soluẽdo, alienatio tenet, & bona transeunt sine illa obligatione quocunque titulo fuerint alienata, etiam donationis, at si non erat soluendo, sunt obligationi obnoxia, etiam si fuerint data titulo uendi tionis, & fuerit solutum illorum pretium, & qui emit, uel in dotem accepit sibi imputet, quia ab illo emit, uel accepit cuius erant tot debita, quod adequabant, uel excedebant bona pro-

pria, nec distinguit inter bona empta ex pecunia usuraria, & alia bona, sed dicit illorum omnium esse eadem rationem. Sotus dicit esse inspiciendum, an per ipsam alienationem substantia usurarij fiat minor; quam quæ soluendis debitis sufficiat, vnde dicit, quod si contractus alienationis fuit gratuitus, ut donationis, non tenet, quia donatum illud ab usurarum debitis eximitur, si autem fuit onerosus, distinguendum est, nam si per illum usurarius nihil recepit, quod debitoribus soluat, ut si filiam dotauit, est nullus. at si uendidit sine fraude, & recepit iustam pretium, contractus tenet, & qui emit ad nihil in conscientia tenetur, nam si uenditor dedit rem, pretium recepit quo potest restituere. & ipse quoque non distinguit inter bona empta ex pecunia usuraria, & alia bona. Sed uterque deficit, & dicimus, quod si usurarius erat soluendo quando alienauit partem suorum bonorum, & per illam alienationem non est factus impotens ad restituendas usuras, si bona illa erant munda ab usuris, alienatio tenet, etiã si fuerit titulo donationis, & etiam si usurarius postea ad paupertatem deueniat, & non habeat unde restituat; probatur, quia alienatio facta est sine fraude creditorum, cum per illam non efficeretur impotẽs ad restituendũ, & ad reuocandam alienationẽ factam in fraudẽ creditorũ, si facta est titulo oneroso, requiritur fraus dantis, & accipientis, si titulo lucratiuo sufficit sola fraus dãtis, l. ignoti. C. de reuocãdis his, quę in fraudẽ creditorũ alienata sũt. Si autem illa bona fuerũt usuris acquisita, uel ex pecunia usuraria empta, si fuerũt uẽdita, uenditio tenet, ex quo nulla fuit fraus, & eadem ratione videtur, q̃ teneat donatio, & tenet per eãdem legem, sed quia usuris fuerunt acquisita, uel ex pecunia usuraria empta, & ille habuit titulo lucratiuo ex æquitate officio iudicis sunt uendenda pro restitutione usurarum, ut dicit Abbas, in c. cum tu. de usuris, & facit d. c. nam Papa interrogatus de omnibus bonis, restringit se ad possessiones emptas de usuris, & illas dicit esse uẽdendas, quod exponunt Doctores quãdo titulo lucratiuo alienatæ fuerunt. Si autem quãdo illa alienauit nõ erat soluendo, si nõ uendidit, sed gratis dedit, alienatio nõ tenet, cuiuscumq; generis sint illa bona, etiam si sint paterna, quia id fecit in fraudẽ creditorum per d. l. Si autem uendidit etiam iusto pretio, si ille, qui emit sciebat, uel dubitabat usurarium non esse soluendo, emit in fraudem creditorum, & in conscientia tenetur ad restitutionem; nec ualet, quod dicit Sotus usurarium non esse factum ob id impotẽtem ad restituendũ, cũ receperit pretium,

nam

nam pecunia expenditur, & possessiones manent, & ob id ratione uenditionis factus est impotens, & hoc procedit etiam in bonis patrimonialibus, ob quam causam leges non solum concedũt in casu alienationis bonorum in fraudem creditorũ, actionem personalem contra debitorem, sed etiam actionem reuocatoriam uenditionis, contra illum, qui emit; creditor tamẽ quando titulo uenditionis alienata fuerunt, probare debet fraudem utriusque, uenditoris. s. & emptoris, dict. ignoti; ratio ob quam requiritur probatio fraudis emptoris, est quia contra illum agitur, ut fine pretio restituat creditoribus bona empta, quod non esset iustum si bona fide emisset, unde si ille, qui mala fide emit, alteri bona fide ementi eadem bona uendidisset, crẽditores haberent actionem non contra hunc bonæ fidei, sed cõtra primum emptorem, pro restitutione pretii. Et idem dicendum esse credo de socero, qui accepit dotem ab usurario qui non erat soluendo quando illam accepit, nec ualet, quod aliqui dicunt illam habuisse titulo oneroso, scilicet propter onera matrimonii, nam quod dicitur de titulo oneroso, intelligitur de illis, qui emunt, quia cum bona fide emerint, & soluerint pretium quo usurarius poterat restitutionem facere, non sunt condemnandi ad restitutionem bonorum, at socer dat genero dotem, & nihil pro ea in compẽsationem accipit ne creditores defraudentur, pater autem non potest dotare filiam bonis alienis, uel aliis debitis. At si quando recepit dotem usurarius erat soluendo, si habuit bona omnino munda ab usuris, ut patrimonialia ad nihil tenetur, si autẽ habuit bona usuris acquisita, uel empta pecunia usuraria tenetur sicut, & alii quibus similia bona donata fuerunt. sed tam ipse, quam alii, ex quo bona fide illa receperunt, & eis data fuerunt possunt expectare, quod officio iudicis ab eis auferantur, cum ista restitutio non sit facienda ex natura rei, & ipso iure, sed iudicis officio ex æquitate. Id autem, q̃ dicit Fed. filiam liberã esse à restitutione dotis, quam ex usuris uir eius à patre habuit, quando mortuo uiro illam recuperat ab hæredibus, uel in pecunia, uel in aliis bonis uiri, & non in bonis à patre habitis usura acquisitis, uel ex pecunia usuraria emptis, quia licet illam habuerit titulo lucratiuo tamen non est illis reddita ab hæredibus mariti in pecunia, uel bonis usura maculatis, sed ipsius mariti, merito Abbas in cap. Cum tu. de Vsuris dicit esse dubium; nam dos est, quid uniuersale, & in uniuersali una res succedit loco alterius, & quia filia non debet dotari bonis aliorum, & quia etiam si esset

hæ-

hæres non debet habere quartam nisi, deductis oneribus, & debitis: hoc autem Doctores dant filiæ, & eius marito remedium si pater satis habet ad restituendum res certas, ut incertas pauperibus debitas ab Episcopo, uel à Iudice sibi in eleemosynam, & dotem applicari petat.

Ex his etiam patet, quid dicēdum sit de uxore, filiis, & famulis, qui viuunt in domo, & expensis vsurarij. nam si per hoc non efficitur impotens ad restituendum vsuras, quia habet alia bona, possunt illius expensis viuere, & ab eo iustum stipendium accipere, & ad nihil tenentur; dummodo non ei seruiant in ipsis vsuris. Si autem est, uel per hoc efficitur impotens, certum est, quod filii, qui aliunde sibi uictum querere possunt aliis in seruiendo, uel aliquod exercitium faciendo, non excusantur, quia etiam pater non tenetur illos sustentare. similiter etiam non excusantur famuli quorum opera quamuis sit licita, non adfert tantum utilitatis rei familiari, quantum impensę, qualis est eorum, qui non nisi ad comitatum, aut mensam, aut alias res similes seruiunt. De uxore autem, & filiis, qui non possunt aliunde viuere, dicimus cum Nau. & alijs, quod tuta conscientia possūt illius expensis modeste uiuere, & quæ eis ad uictum, & uestitū necessaria sunt ab eo accipere, & hoc non solum ratione extremæ necessitatis ipsorum, sed etiam, quia ille tanto, & plus obligatur ad illos sustentandos, quam ad usuras restituendum. de famulis etiam, qui laborando, fodiendo, uel aliud faciendo tantam utilitatem eius bonis adferunt, quanta ille expendit in eorum uictu, & iusto stipendio, similiter, & de filiis, qui aliunde viuere possent, dicimus eos excusari, & ad nihil teneri; cauent autem ne pro stipendio accipiant bona usuris acquisita in propria specie, propter illos, qui dicunt nō esse translatum illorum dominium. generaliter etiam filij, & famuli ignorantes bona, quibus sustentantur usura parta fuisse, eorum bona fide excusantur.

An contractus iure ciuili nullus, sit etiam nullus in conscientia, & transferat dominium. Cap. X X.

CVm res aliena sit restituenda, duo hic sunt dubia ad cognoscendum cuius sit res, & an sit restituenda. Primū est de re, quę disponitur per cōtractum iure ciuili nullum; secundum est de pœna legis. De contractu, qui iure ciuili est nullus, an in foro cōscientiæ teneat, & dominium tran-

transferat, uel sit etiam in cõscientia nullus, est inter Doctores controuersia; Et exemplum sit de testamento facto sine sufficiẽti testium numero sine ulla fraude, in quo institutus est alius hæres, & qui ab intestato succedit certo scit illam fuisse ultimã defuncti uoluntatem, sed quia non fuerunt inuenti tot testes, testamentum iure ciuili non tenet; dubitatur modo an in foro conscientiæ, qui ab intestato succedit possit agere de nullitate & hæreditatem adire, & adeundo an teneatur ad legata, uel potius debeat hæreditate relinquere institituto hæredi. Prima sententia est, quod in foro conscientiæ non consideretur defectus solennitatis ciuilis, sed manifesta testatoris uoluntas, & generaliter omni dolo, & fraude semota, standum esse naturali iuri, ut contractus teneat, nõ obstante lege ciuili, ita tenent Abbas, S. Ant. Sylu. & alij, & probatur, quia solennitates iuris ciuilis sunt ad euitandas fraudes, ergo cessantibus omnibus fraudibus standum est iuri naturali. Et confirmatur, quia lex diuina cessante fine non obligat, ut patet de præcepto fraternæ correctionis, quod non obligat quando non speratur emendatio, de pœn. d. 7. ca. Si quis. Confirmatur etiam, quia si illo rigore seruandum esset ius ciuile, morti proximus non posset suam explere uoluntatem, si tot testes haberi non possent. Contraria sententia est, quod contractus iure ciuili nullus, sit etiam nullus in foro conscientiæ; & sic tenentes in duas diuiduntur sententias, Prima est, quod licet contractus sit nullus etiam in foro cõscientiæ, tamen qui illius uigore possidet, tuta conscientia possidet, & non tenetur restituere nisi repetatur, ita tenet Sotus, & Couar. dicit esse etiam sententiam Alex. & Rip. Secunda sententia est, quod tuta conscientia non possideat. ita tenet Couar. inquit enim implicare, quod institutus hæres testamento minus solenni hæreditatem tuta conscientia possideat, & quod hæreditas etiam in conscientia debeatur hæredi ab intestato.

Prima sententia.

Cõtraria sententia subdiuiditur in duas.

Couar. de testa in c. cum esses.

Pro huius solutione unum supponemus fundamẽtum in materia restitutionis necessarium; quod licet quilibet habeat ius naturale retinendi, donandi, & quomodolibet alienãdi pro sua uoluntate res quarum uere ac legitime est dominus; tamen Princeps, & Lex ciuilis potest etiam uigore iuris naturalis domino prohibere alienationem, & alienationi formam præscribere, ut aliter facta non teneat, & etiam ipso inuito, rem cuius est dominus, ab eo auferre, & alteri dare. nec ulla est in hoc contrarietas, nam, quatenus homo est dominus suarum rerum, ius naturale illi concessit liberam earum dispositionem, quatenus

Fundamẽtum pro solutione quæstionis.

uero

uero potest à recta ratione deuiare, ius naturale Principi auctoritatem concessit condendi leges, quibus tanquam Reipublicæ Pater, & custos, & Iudex disponat ea, quæ necessaria sunt ad pacificam subditorum conuersationem. Quinque autem præcipue de causis leges disponunt de rebus in ordine ad illos, qui sunt earum domini, seu dominis respectu suarum rerum necessitatem imponunt. Ad legitimam enim Reipublicæ custodiã. Primo requiritur ne quis res suas ante plenum iudicium rationis alienare, aut de illis disponere possit, ob quam causam prohibentur pupilli de suis bonis disponere, & eorum alienatio irrita, & nulla redditur. Secundo, quia in quibusdam suarum rerum dispositionibus, & alienationibus, & precipue in testamentis multæ possent interuenire fraudes, ad illas tollendas, lex cõtractibus, & testamentis quasdam solennitates, seu quandã formam ita adhibuit, ut ea non seruata cõtractus sit nullus, etiam si cõstet nullam interuenisse fraudem, ut inferius probabimus. Et utinam Principes ad tollendas fraudes Artificum, & Mercatorum, & eorum omnium, qui uolunt suos libros fidem facere statuerent, quod eorum libri in quibus ipsi soli, uel eorum Ministri scribunt, non faciant fidem in iudicio, nisi libri quos gionales uocant, sint a publica persona antequam in eis aliquid scribere incipiant, & etiam in fine, signati, nam salua bonorum reuerentia, aliquando transcribuntur, & mortui debitores constituuntur, ut contra hæredes procedatur. quæ fraudes sic tollerentur, cum in illis libris continuate scribatur nullo relicto spatio. Tertio præscriptionem inducit, qua dominium rei alienę recte, ac legitime præscribenti tribuit, ita ut etiam si certo constiterit rem illam fuisse alterius, & dominus illam repetat, possit tuta conscientia retineri, & non restitui, quia lex illius dominium ab eo transtulit, & tradidit ei, qui præscripsit, in pœnam negligentis res suas recuperare, quæ negligentia est Reipublicæ damnosa, & ad tollendas lites, quę maxima difficultate ex defectu probationum possent iuste terminari, & ad sedandas conscientias. Quarto cum iure naturæ partes sint propter totum, potest cogere ciues, ne conseruent, sed res uictui necessarias uendant, & etiam ut pro Reipublicę, seu Principis subuentione tribuant, & dent, iuxta impositiones ordinarias, & extra ordinarias eis factas. Quinto, in maleficiorum pœnam sicut uita, ita etiam suis bonis potest quemlibet priuare.

Artificũ, & mercatorũ fraudibus quo modo obuiandum.

Prima sententia.

Quo fundamento supposito sit prima conclusio. Contractus iure ciuili nullus ex defectu solennitatis essentialiter requisi-

tæ,

tæ, in foro conſcientiæ poteſt reſcindi. Non dico abſolute, q̃ in foro conſcientiæ ſit nullus, ſed quod poteſt reſcindi, propter ſequentem concluſionem. Prius concluſionem exemplis explicabo. Frater meus ſine filiis mortuus, me relicto, alium inſtituit hæredem, ſcio teſtamentum eſſe nullum ex hoc, q̃ non potuerunt haberi tot teſtes, ſcio etiã nullã fuiſſe fraudem, ſed q̃ iſta fuit ultima eius uoluntas; ego nihilominus contra uoluntatem fratris mei poſſum frui beneficio legis, & agere de nullitate teſtamẽti, hæreditatem ab inteſtato adire, & illam tuta conſciẽtia poſſidere. Patris mei teſtamentũ multa continet legata (non loquor de legatis ad pias cauſas) ſed cũ teſtamentũ ob defectum ſolennitatis requiſitæ ſit nullũ, acceptã hæreditate cum ab inteſtato ſuccedam, non teneor in conſcientia legata implere. Et probatur primo ſuppoſito leges ciuiles obligare etiam in conſcientia, ut probauimus 2. p. lib. 3. c. 2. Leges ciuiles, quæ contractibus ſolennitatem inducunt ſunt iuſtæ, ad tollendas fraudes, propter publicum commodum, & illa maxime, quæ in teſtamentis tot teſtes requirit, cum actus teſtãdi ſit grauis, & mille obnoxius fraudibus, & huiuſmodi leges ſunt uniuerſales, & nullam prorſus exceptionẽ faciũt, ſed inſtrumenta, & teſtamẽta aliter facta reſcindunt, & nullius uigoris eſſe ſtatuunt, & declarant, ergo cum leges ciuiles iuſtæ, in cõſcientia ſint admittẽdæ, iſti contractus, & iſta teſtamenta iure ciuili nulla, tuta conſcientia poterunt reſcindi. Et confirmatur primo, quia re in iudiciũ deducta, etiam ſi manifeſte conſtet illam fuiſſe teſtatoris uolũtatem, & nullam interueniſſe fraudẽ, ſed unum defuiſſe teſtem, quia haberi non potuit, & etiã ſi hoc totũ fateatur ille, qui ab inteſtato ſuccedit, & petit reſcindi teſtamẽtũ, Iudex ſecũdũ leges teſtamentũ nullũ eſſe declarabit, & hæreditatẽ, excluſo inſtituto hærede, dabit illi, qui ab inteſtato ſuccedit, & ita ſecundũ leges iudicare debet, & tenetur. Et ſi pupillus ab inteſtato ſuccedens, grandior factus contra tutorẽ agat, qui ob timorẽ cõſciẽtiæ noluit pro pupillo opponere de nullitate teſtamẽti, cõdẽnabitur tutor, & tenebitur pupillo reſarcire dãnũ: dicere autem, quod ſententia iuſta, non ex præſumptione, ſed omni ceſſante fraude, ex iuſta legum diſpoſitione, hominem tutum in conſciẽtia quoad Deum non reddat, uidetur durum, & temerarium, ſic enim infirmarentur leges, & Iudices, qui ſecundum illas iudicare tenentur eſſent extra ſtatũ ſalutis; Et confirmatur, quia hac eadem ratione dicitur Iudicem debere condẽnare ad mortem innocentẽ, qui falſis teſtibus cõuincitur homicidiũ feciſſe,

licet

licet certo sciat illum esse innocentem, & in hoc eum non peccare, ut diximus in 4. lib. c. 25. Confirmatur 2. quia solennitas quando ita à lege requiritur, ut contractus irriteneur, si fuerit omissa, non solum consideratur, ut probatoria, sed ut forma essentialis contractus, quia contractus non irritatur nisi ex defectu alicuius essentialis, ergo si illa forma est essentialis, quantũcunque constet de conuentione, dispositione, & uoluntate sic contrahentium, instrumentum, & testamentum perinde est, ac si non fuisset factum, & illæ conuentiones, & dispositiones uigore illius instrumenti, seu testamenti non tenent, etiam in foro conscientiæ. Confirmatur tertio, quia ad omnem actum requiritur voluntas, & potentia, sed per leges ciuiles nõ potest quis sine solennitate iuris testari, ergo cum ab eo auferatur potestas parum proderit eius uoluntas, quantumcumque sit manifesta. Nec obstant contraria argumenta, nam licet iure naturali, & diuino, omne uerbum stet in duobus, aut tribus testibus, tamen quando res est grauis, & multis fraudibus expositа, uigore eiusdem iuris, lex non solum ciuilis, sed etiam Ecclesiastica potest plures testes ita requirere, ut pauciores non sufficiant, ut patet in causis contra Prelatos, & in testamentis. Nec obstat, quod constet ueritas, & cesset fraus, & consequenter finis legis, nam ad hoc, quod cesset obligatio legis non sufficit, quod cesset illius finis in casu particulari, sed debet cessare generaliter, & exẽplum de fraterna correctione non facit ad rem, quia illius finis non est bonum commune, sed particularis emendatio fratris, & aliud conuenientius possumus adducere de ieiunio, à quo non liberatur ille cui ieiuniũ, & cibi ieiunij prosunt corpori. Quod si dum requiritur in testamentis tanta solẽnitas, quis citra suã culpam, & negligentiam ob fortuitum euentum non potest de suis bonis disponere, hoc est per accidens, nam leges respiciũt bonum commune, & uniuersale, & non singula particularia, & hoc etiam idem est respectu iuris naturalis si non possint haberi duo testes. Sed quod hic difficultatem facit est, cap. Cum esses. de testa. Vbi Alex. 3. sic respondet Episcopo Hostiensi.

Solutio contrariorum argumentorũ.

Obiectio.

Cum esses in nostra præsentia constitutus, proposuisti talem in tuo Episcopatu consuetudinem obtinere, quod testamenta, quæ fiunt in ultima uoluntate penitus rescindantur nisi cum subscriptione. 7. uel. v. testium fiat, secundum quod leges humanæ decernunt, quia uerò a diuina lege, & sanctorum institutis, & à generali Ecclesiæ consuetudine id noscitur esse alienum, cum scriptum sit, quod in ore duorum, uel trium stet omne uerbum, præscriptam consuetudinem improbamus, & testamenta, quæ parochiani

rochiani coram Præsbitero suo, & tribus uel duabus aliis personis idoneis in extrema fecerint uoluntate firma decernimus permanere, sub interminatione anathematis prohibentes ne quis huiusmodi audeat rescindere testamenta. Glosa duas ibidem dat huic Capitulo interpræ- Solutio.
tationes. Prima, ut loquatur de testamentis ad pias causas, de quibus est etiam, cap. sequens. Secunda, quod non loquatur de omnibus, sed pro locis in temporali dominio Ecclesiæ subiectis. Et quod Papa non intendat reprobare tot testium requisitionem quasi iuri diuino contrariam, patet quia aliquando Ecclesia requirit 7 4. testes, aliquando 2 7. aliquando 7. cap. Præsul 2. q. 5. Duo quidem sufficerent nisi hominum nequitia obstaret, & propterea ius diuinũ ita generaliter dicit sufficere duos testes, quod non excludit plurium requisitionem, imo ius naturale stante hominum nequitia in actibus fraudibus expositis tot suadet requiri, quot iudicantur sufficientes ad obuiandum fraudibus, uirtute cuius naturalis iuris, leges tot in testamẽtis requirunt testes, & consequenter Papa non potuit illas Principum leges corrigere, cum sint iuri naturali consonæ, ipse enim Papa fatetur se Principum leges non corrigere nisi quatenus sunt contra ius diuinum, cap. cum aduersum, & c. duo sunt dist. 96. dicimus ergo cum Glosa, quod illud capitulum, uel loquitur de legatis ad pias causas, uel continet dispositionem pro territorio Ecclesiæ de quo est Hostiensis Episcopatus.

De illis, quæ possidentur contractu iure ciuili nullo, an sint restituenda antequam repetantur. An testamenta, & legata ad pias causas requirant tot testes. De conditionibus, quæ habentur, ac si positæ non fuissent, & de illa si nupserit, si efficitur Monialis. Cap. X X I.

SEcunda conclusio. Quod possidetur contractu, seu testamento iure ciuili nullo, tuta conscientia possidetur, donec repetatur. Notanter dixi iure ciuili nullo, nam secus si sit contra ius naturale, ut si contractus sit usurarius, uel aliter iniustus, uel si sit factus à pupillo, uel mente capto, & sit eis damnosus. Ista conclusio uidetur præcedenti contraria, Sed non est, nam quod possidetur contractu, seu testamento in re ciuili nullo est restituendum, non ex natura rei, sed ex legis dispositione, quæ uigore illius contractus, seu testamenti, non transfert dominium, sed quia nisi lex obstaret, dominium illo Secunda conclusio

con-

contractu iure naturæ transferretur, & lex ita generaliter statuit pro uniuersali bono illum contractum esse nullum, ut in particulari casu æquitas suadere possit, quod ille contractus seruetur, & ille de cuius interesse agitur possit beneficio legis renunciare, noluit cum tanto rigore contractum, seu testamentū nullum reddere, ut sic acquisitum retineri non possit, etiam si non repetatur. Quod etiam probatur à simili, nam pœna legalis ipso facto incurritur, & est in conscientia debita, sed ante cō demnationem nullus illam soluere tenetur, ut dicemus, cap. sequenti. Emphiteuta in casibus de quibus in cap. Potuit de loc. & cond. rem in Emphiteusim habitam ipso iure perdit, & tamē non tenetur illam restituere antequam dominus proprietarius illam petat, & si non petit, uel non declaret se uelle petere non censetur amissa, ut diximus p. p. lib. 3. ca. 7. ubi etiam ostēdimus excommunicationem ipso facto incurrendam aliquando suspēdi. Si in electione non fuerit uocatus unus eligentium, nisi ille qui non fuit uocatus consenserit, electio etiam post confirmationem, & confecrationem ad illius instantiam est penitus irritanda, sed non ob id est ipso iure nulla, & nisi ille oppositum fuerit, electio firma remanet, ca. Quod sicut, & ca. Bonæ de elec. & Abbas ibid. & in cap. Quia propter eod. tit.

Illatio cō tra Bal.

Ex quo sequitur falsum esse, quod dicunt Bal. & Ias. legatariū qui rem legatam in minus solenni testamento consequi non potest, iuste posse eam furto subtrahere, quia licet ex æquitate sit debita, non tamen iure, cum illud testamentum sit etiam nullū in foro conscientiæ, per primam conclusionem; & quando in secunda conclusione dicitur habitum uigore illius testamēti posse tuta conscientia retineri donec repetatur, nō intelligitur de clandestina, & furtiua acceptione, quod enim sic illius uigore accipitur retineri non potest, cum illud testamentum minus solenne non det actionem, nec exceptionem, quod requiritur ad hoc, ut sibi debitum, occulte accipi possit, quando non potest aliter haberi.

Tertia cō clusio de legatis ad pias cau-sas.

Tertia conclusio. Testamentum, & legata ad pias causas, tenent etiam si non sint nisi duo testes fide digni. Ista conclusio habetur expresse in cap. Relatum de testam. & hoc non solum de iure canonico, sed etiam de iure ciuili in fauorem piæ causæ. Vbi circa dispositionem, d. cap. Relatum, Couar. ibidem notat, primo, quod illius dispositio procedit non solum coram Iudice Ecclesiastico, sed etiam coram seculari, nam quoties apud secularem iudicem est controuersia de legatis piis, iudicium ferendum

rendum est, iure canonico adunguem seruato, & non iure ciuili etiam si Iudex non sit quoad temporalia Romanæ Ecclesiæ subiectus. 2. Si testamentum principaliter fiat causa pietatis, coram duobus testibus, ualet etiam quo ad reliqua legata in eo relicta laicis, nulla ex causa pietatis, nam principale trahit ad se accidentia; An autem ualeant legata ad pias causas facta in testamento minus solenni non causa pietatis, dubium est apud Doctores, & multi dicunt non ualere, ex eo, quod testamentum ex se est nullum, & quod hæreditate non adita pia legata non sunt soluenda; sed cum Couarr. alios sequimur, qui dicunt pia legata omnino ualere, etiam si testamentum in quo fuerunt relicta sit inualidum quoad hæredis institutionem, & illa soluenda esse, etiam non adita hæreditate. 3. hoc cap. intelligendum esse, etiam si duo testes non sint rogati, nam in his legatis pijs sufficit iuris gentium solennitas, quę non exigit rogari testes. 4. Fœminam etiam posse esse testem, nam si ius ciuile fœminas excluſit à testimonio testamentario, id fecit, quia ueteres ad solennia, nec seruum, nec fœminam, nec peregrinum admittebant, & non quod imbecillis, & inconstans fœmina sit, nam hac ratione in nullis actibus admittendum esset eius testimonium, & tamen in aliis contractibus, & actibus admittitur. Alia multa deducit, quæ consulto omittimus.

Quarta conclusio. Legata facta sub conditione impossibili, turpi, & impeditiua maioris boni, debentur, & illa conditio habetur pro non appoſita. Pro restitutione rei alienæ, uidendum est an semper conditio legatis, donationibus, & cessionibus appoſita, per hoc, quod non adimpletur, legatum, seu donationem nullam reddat, adeo quod illi cui facta est donatio nullum competat ius, & nihil sit dandum, & si habuit restituere debeat. De conditione possibili licita, & honesta nullum est dubium, certum enim est, quod ea non extante legatum est nullum. Sed sunt aliæ conditiones, quæ non possunt, uel non debent adimpleri, & perinde est ac si appoſitæ non fuissent, & legatum, promiſſum, seu donatum debet solui, ac si liberè, & sine ulla conditione factum fuisset; & quod de legato dicimus, etiam de donatione intelligimus. huiusmodi est primo legatum factum sub conditione impoſsibili. l. obtinuit. ff. de cond. & dem. quod non solum intelligitur de impoſsibili simpliciter, sed etiam de impoſsibili legatario, licet in se sit poſsibile. Ex quo sequitur distinguendum esse de defectu conditionis poſ-

Quarta cõclusio de legatis sub cõditione

De conditione impoſsibili, uel simpliciter, uel legatario.

sibilis, & honestæ, nam si conditio adimplenda est à solo legatario, si sine sua culpa, & mora aliquid fortuitum accidit, per quod conditio illi redditur impossibilis, non propterea amittit legatum, ut si erat de manumittendo seruo, qui interim naturali morte mortuus est. at si fuit in mora, legatum amittit; quod si ab alio fuit occisus cum habeat actionem contra occisorem, de æquitate dandum est illi legatum, si occisor non est soluendo. Si autem impletio conditionis consistit in facto legatarij, & etiam alterius, si alterius defectu non impletur sine culpa legatarij, non amittit legatum, quia per eum non stetit. Idem dicendum est de legato facto alicui Ecclesię sub conditione, quod ibi sepeliatur, si quid accidat propter, quod non debeat ibi sepeliri, ut quia seipsum occidit, uel est excommunicatus, non amittitur legatum. Ad hanc etiam rationem reducere possumus legatum factum de re aliena, quam testator sciebat esse alterius, & non hæredis, & se nullum in eius habere, nam cum impossibile sit legatario illam habere, hæres tenetur illam emere, uel dare ei æstimationem, si illam habere non potest. C. de legat. l. cum alienam, quia virtute legati apparet, quod uoluntas testatoris fuit rem illam legatario donare, & cum sciret non esse suam, uidetur eius intentionem fuisse, quod pro illo emeretur. at si legauit rem cuius commercium haberi non potest, ut rem sacram, uel Principis, legatum est inutile.

De conditione turpi, & impeditiua melioris boni.

Secundo est legatum factum sub conditione turpi, uel impeditiua melioris boni, nam huiusmodi conditio reijcitur, & legatum est soluendum. Exemplum habetur in l. Cum ita ff. de cond. & dem. vbi dicitur de legato facto sub conditione si nupserit Ticio, quod si non nupserit illi, quia est indignus eius nuptijs, non perdit legatum, secus si potuit illi honestè nubere. Sed dubitatur de huiusmodi legato, Pater reliquit filiæ ducenta si nupserit, uel si habuerit filium, & centum si efficitur Monialis, & supponamus, quod legitima sit centum. Communis sententia est, quod si efficitur Monialis debet habere ducenta, & illa conditio habetur pro non apposita, quia est impeditiua uitæ contemplatiuæ, nam potest filia ne amittat legatum abstinere ab ingressu Religionis. ita tenent Bart. Soc. Anton. Aret. Fel. Ias. & alij Legistæ, & etiam Summistæ Verb. Legatum, & V. Hæreditas. & probant ex §. Sed, & hoc præsenti. in Auct. de Sanct. Episc. Col. 9. ubi has omnes conditiones, si nupserit, si liberos susceperit, & alias similes, cum personæ

De conditione sinupserit, & si efficitur monialis.

qui-

quibus legatum, uel hæreditas sub illis relicta est, Religionem ingrediuntur inualidas esse, & pro non appositis habendas esse decernitur. Et confirmant, quia illa conditio si non nupserit ex præsa à testatore, per multas leges ff. de cond. dem. fauore nuptiarum tollitur; & in l. Titię eodem tit. dicitur Titiæ si non nupserit ducenta, si nupserit centum legauit, nupsit mulier, ducenta, non etiam centum residua petet; at constat, quod fauor Religionis præferendus est fauori nuptiarum.

Sed huius rei ueritas nō consistit in multitudine Doctorum sic tenentium, sed in ratione; & ideo cum Couarr. contrariam sententiam ueriorem esse censeo, quod euidenter probatur, nā si illa testatoris conditio reiicitur tanquam non scripta, & nulla, hac sola ratione reijcitur, quia est turpis, & impeditiua uitæ contemplatiuæ; sed hoc est falsum, & conditio potest esse honesta, & sancta. Primo, quia non est opinione, nec cogitatione dignum aliquem uerè pium, & catholicū ob id Religionis institutum omittere, quod bonis, ac rebus temporalibus quibus renūciat, ex uoluntate testatoris ei necessarium sit carere, imò frequenter ipsa paupertas Monasteriorum; maiorem occasionem exhibet Christianis in eis Religionem profiteri, quo maiori cū merito, ut mendici, uitam humanam tot periculis diuitiarum occasione obnoxiam, humiliter peragant. Secundo, quia iustissimè, & sanctissimè potest testator rationibus moueri, quibus filiæ relinquat ducenta si nupserit, & centum si monasticam uitam elegerit, tum quia nubenti maior dos necessaria est, propter maiores sumptus, & maiora onera Matrimonij, quam Religionem profitenti, tum etiam, ut aliis filiis, & filiabus maiorem partem bonorum relinquat. Et confirmatur primo, quia nubentium dotes adeo excreuerunt, quod cuius mediocriter diues, si plures habet filias, non potest omnes matrimonio tradere iuxta conditionem suam, nisi ad mendicitatem redigi uelit, adeo quod cogitur unam, aut alteram nuptui dare, & alias nisi uelint esse Moniales, domi innuptas retinere; quomodo non erit huius mens, & dispositio sanctissima, si uni relinquit mille si nupserit, & ducenta si Monialis efficitur, ut sic casu, quod nolit nubere, eius soror, quæ defectu dotis cogeretur manere innupta, possit matrimonio iungi? Confirmatur secundo, quia si quis legatum fecerit pro maritandis singulis annis aliquot puellis, tuta conscientia (ut credo) non potest illud legatum dari aliis, quę uolunt Religionem ingredi quando sunt, quę defectu dotis non possunt

Contraria sententia. Couar. lib. 1. Var. Resol. ca. 19. nu. 10.

sunt nubere, nam licet illud opus sit perfectius, hoc tamen est bonum, & sanctum, & testator pro illo tantum legatum fecit, non in præiudicium Religionis, sed ne illæ, quæ uolunt nubere, & non possunt, meretrices efficiantur. Confirmatur tertio, quia iuxta Ioa. Lupi. Alex. & Iaf. quos citat, & sequitur Couar. illa conditio in primogeniis, maioratibus, & melioratiombus est admittenda, ita quod primogenium, uel melioratio, nec Monachis, nec Præsbyteris competere possit, & eo ipso, quod quis eiusmodi bonorum possessor præsbyter, aut monachus factus fuerit, ea bona statim sequenti ex familia deferantur; nam ista conditio non est, ut a Religione quis auertatur, sed in familiæ fauorem, ne ea bona extra familiam alienentur, & quia similes institutiones primogeniorum, & ipsa primogenia minime conueniunt Monachis, & Præsbyteris. Confirmatur quarto, quia ut probat Decius citatus, & sequutus à Couarr. non est locus Monasterio, sed fideicommissario substituto ea conditione si sine liberis institutus decesserit, quoties aperte testator excludi monasterium, quod institutus ingreditur statuerit, & etiam ex certissimis coniecturis hanc fuisse testatoris uoluntatem colligi potest. Confirmatur tandem, quia Pater non tenetur filiæ, aut filio, tam magnam partem relinquere, sed solam legitimam, ultra quam potest de rebus suis ad libitum disponere, si ultra legitimam legatum facit uni filio, casu quod ducat uxorem, & si non duxerit deuoluatur ad alium filium, qui ducet; quis dicet illum hac conditione à Religione retrahi, & hanc conditionem esse illicitam, & non potius iustam, & sanctam? nam qui uxorem ducit, & filios procreat maiori indiget auxilio; & non tenetur pater bonis suis alium filium priuare, ut illa det monasterio, quod alter ingreditur, sed contentum sit Monasterium legitima, quando pater non in Religionis contemptum, sed ut alterius filij necessitatibus subueniret, sic disposuit. Dicimus igitur, quod si patris legatum hac conditione factum esset ad retrahendum filium, aut filiam à Religione, conditio esset reijcienda, ac si non fuisset apposita; si autem illa conditio fuit apposita ex causis superius dictis, tenet, & est seruanda, & credimus hoc procedere etiam si pater expresse non excludat Monasterium, quando aliter illius habetur uoluntas. At si præsumitur, quod idem legatum de ducentis, si nupserit, feciisset si de ingressu Religionis cogitasset, ingrediens debet habere ducenta,

quare

quare autem fuerit illa conditio apposita, ex testamenti dispositione, & filiorū multitudine, & illius facultatibus, & etiā quia quilibet præsumitur bonus, nisi constet de contrario facile haberi poterit. Et lex illa ciuilis sic sanè intelligenda est, ne quod pro Religione est institutum, contra Religionem militet. & ad d.l. Titiæ dicimus hac in re non esse penitus recipiendam argumentationem à matrimonio carnali, ad spirituale, nam Iurisconsulti præmissam conditionem si non nupserit à legato reiecerunt in fauorem reipublicæ circa procreationem liberorum, in odium cœlibatus, quem ueteres Romanorum leges quibusdam pœnis persequebantur, qui fauor non tribuitur à iure professioni Religionis, licet Religionis status sit perfectior illo coniugatorum, quia Matrimonium est in remedium fornicationis, & est à natura institutum in humani generis conseruationem, & propterea facilius reijcitur illa conditio si non nupserit, quam illa si Religionem non ingrediatur; & præterea, quia non est eadem ratio istarum conditionum, nam prior videtur quandam turpitudinem præseferre, scilicet si non nupserit ducenta, & si nupserit centum, nam si nupserit magis indigebit, & est magis iuuanda. Illa autem si non efficitur monialis ducenta, & si non efficitur centum, uidetur rationabilis, quia si ingrediatur Monasterium non ita indigebit, sicut si non ingrediens matrimonio iungatur, & propterea potest (ut diximus) esse sanctissima. Et qui has conditiones ponunt specificent in suis testamentis se non id facere ad retrahendum à Religione, sed ad subueniendam alijs filijs, & nepotibus indigentibus; & ad tollendas lites illi quibus sub hac conditione non in Religionis contemptum, sed ex rationabili causa legata relicta fuerunt, ante Religionis ingressum, deberent iuxta conditionem, in fauorem substitutorum cedere omne ius, quod eis occasione illorum legatorum competere posset.

De pœna legali, & de re sub conditione, uel modo tradita, an commisso delicto, & non adimpleta conditione, seu modo, sint statim ante condemnationem restituendæ. Cap. XXII.

DVbium est de pœna legali alicui delicto appositā, ipso facto incurrenda, an per commissionem delicti ante condemnationem statim ipso facto fuerit acquisitum ius Fisco, & pœna fuerit illius effecta, & con-

sequenter ante condemnationem sit in conscientia soluenda, & Fisco cuius est, restituenda. Abbas quem aliqui sequuntur tenet partem affirmatiuam. Contraria sententia potest dici communis, ita tenent S. Tho. Conr. Adr. Caie. Sylu. Archid. Anchar. Philip. Franc. Ioa. And. Glosa quos citant, & sequuntur Sotus, & Couar. Et probatur primo, iure diuino, delinquens nihil tenetur restituere præter damnum, quod proprio delicto intulit, ad pœnam autem pro culpa per legem ciuilem, uel canonicam statutam, non tenetur iure diuino, sed uigore illius legis; leges autem Ciuiles, & Canonicæ præsertim pœnales in tantum obligant, in quantum sunt receptę, ut probauimus p.p.lib. 3.c.9. sed leges pœnales etiam canonicæ (non loquimur de spiritualibus de quibus inferius) dato quod essent factæ cum obligatione statim ipso facto soluendi pœnas in conscientia absq; aliqua cõdemnatione, & cũ hac expressa specificatione; quoad hoc nullibi sunt receptæ, & certum est uniuersalem consuetudinem esse in contrarium, ergo ante condemnationem pœna in cõscientia non est soluenda. Probatur secundo, ex c. Cum secundum. de hæret. in 6. ubi hoc expræsse uidetur determinatum, cum. n. Papa gratia exempli, aliquas addu xisset leges etiam contra hæreticos, quæ eo ipso bonorum suorum amissionem, & eorũdem confiscationem inducebant, statuit quod huiusmodi confiscationis executio, uel bonorum ipsorum occupatio non fiat antequam per Episcopum loci, uel aliam personam Ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata; ex quo aperte concedit reo suorum bonorum usum usq; ad condemnationem. Tertio licet pœnam ipso iure lex infligat, æquissimum tamen naturæ ius illæsum seruat, quod est, ut reus audiatur; nam lex in uniuersali statuit, & non potest ad singulas contingentium circunstantias descendere, sed hoc per Epichæiam relinquit Iudici; possent autem tales esse circunstantiæ alleuiantes, quod illa pœna non debeatur sed longe minor, ut ignorantia, infirmitas, uehemens occasio, propter quas uidemus iudices etiam in crimine læsæ maiestatis, & in crimine hæresis mitius agere, ergo ad pœnę solutionẽ requiritur condemnatio. Et confirmatur, quia aliàs duo hic naturæ parum consona fateri oportet, primum, quod reus sit iudex sui ipsius, nam debet perpendere an delictum suum, ratione circunstantiarum tantam mereatur pœnam, quantam lex infligit; secundum quod ipse sit minister, & exequutor legis contra se, & sit agens, & patiens; hoc quidem fit, & omnibus faciendum

Abb. de Const. ca. Canonũ. Quod ad pœnã ipso facto incurrendã requiratur condẽnatio.

dum est in iudicio animæ, quod est ad misericordiam, & veniã à Deo impetrandam, secus in iudicio exteriori, quod tendit ad pœnam. Confirmatur etiam, quia leges humanę, secundum Isidorum debent esse tolerabiles, ad hominum imbecillitatem accomodatæ, quas possint ferre etiam illi, qui non sunt adeo virtute progressi; at si lex homines sic obligaret, & astringeret, ut sua substantia quantumuis locupleti, sua se sponte nudarẽt, esset intolerabilis, & suani leniq; iugo Christi, longe dissimilis.

An post condẽnationẽ possit expectari executio.

Sed dubium est an post sententiam condemnatoriam reus teneatur in conscientia ex se soluere pœnam, uel possit expectare executionem sententiæ. Ad quod respondetur, quod si pœna sit mortis, aut læsionis corporis, non debet illam sibi infligere, sed pati à ministris iustitiæ, nam iure naturæ nobis concessũ est tueri propriam uitam, & quod nulla obedientia cogi possimus, ut in nos ipsos ultrices manus inijciamus, & propterea licet iustè condemnatus ad mortem, uel mutilationem, non possit ui resistere, non tamen potest iustè condemnari, ut ipse sibi mortem inferat, uel ne fugiendo, aut alia uia si potest, mortem, aut mutilationem, aut etiam perpetuum carcerem, qui morti quodammodo æquiparatur, sibi caueat. At si sit alia pœna, ut pecuniam soluere, in exilium ire, manere in carcere, Sotus dicit quod condemnatus tenetur parere. Couar. dicit, quod tenetur iudici exequenti sententiam obedire, & ei non resistere, non tamen teneretur ipse contra se sententiam executioni mandare. Mihi magis placet sententia Soti, quia unus quisque potestatibus obedientiam debet, nisi aliquo iure diuino, aut naturali excusetur, ergo cum in istis casibus nulla sit excusatio, non requiritur alius legis exequutor, quam sententia iudicis. Addo tamen, quod si pœna sit talis, quæ communiter exequatur à ministris Iustitiæ, ut bonorum confiscatio, potest expectare, quod accipiantur, uel etiam in minori summa grauetur. At si est talis, quod sit exequenda à reo, vt in exilium ire, per aliquod tempus in certo loco manere, illam debet ipsemet exequi, & non uelle, quod à satelitibus ducatur, & semper custodiatur.

Censuræ Ecclesiasticæ ipso facto ligãt

Non loquimur autem de Ecclesiasticis censuris latæ sententiæ, nam istæ ipso facto ligant, & incurruntur absque aliqua declaratione, quod est certissimum, & ab omnibus receptum, & sic in Ecclesia practicatur, & ex Euangelica auctoritate deducitur, dicit enim Christus. *Si Ecclesiam non audierit sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* qui ergo à iure, uel à iudice admonitus sub sententia excommunicationis, est inobediens, ipso iure est ex-

De ratione differentiæ.

communicatus. Quare autem istę pœnæ spirituales non requirant condemnationem sicut aliæ Caiet. hanc reddit rationem, quia istæ sunt mere priuationes, & passiones ad quas reus ipse nō debet ueluti agens cōcurrere, aliæ uero requirunt actionē, ac proinde executorē. Sotus illā impugnat, quia sūt etiā multæ pœnæ legales, quæ sunt priuationes, & non actiones, ut non eligere, non uti aliqua re. Et hanc rationē reddit, quia pœnæ legales priuant hominem suis bonis proprijs, & excommunicatio priuat tantum bonis communibus, quorum Ecclesia est dispensatrix, suffragiis. s. & susceptione sacramentorum, & propterea Ecclesia potest excommunicare ipso facto absque cognitione causę. Sed ista ratio non est sufficiens, quia excommunicatus priuatur etiam bonis propriis, nam conuersari non potest, nec eligere, aut eligi, non solum ad spiritualia, sed etiam ad temporalia. Dicimus ergo rationem esse, quia istæ pœnæ sunt spirituales in ordine principaliter ad spiritualia, & consequenter, & secundario sunt etiam in ordine ad temporalia; ut sunt spirituales illis primo, & principaliter declaratur quis indignus, & inhabilis ad spiritualia, & ab illis excluditur, & istæ quando sunt latæ sententiæ, non indigent alia declaratione, sed ipso facto incurruntur, quia per inobedientiam, & peccatum satis constat de inhabilitate, cum spiritualia sanctitatem requirant, & etiam quia tanquam spirituales pro foro conscientiæ sine alia declaratione inferuntur. Ad temporalia autem istæ pœnæ spirituales duplicem ordinem habere possunt, primus est quo ad acquirenda, secundus quo ad acquisita, quo ad acquirenda, ad illa inhabiles reddit propter ordinem, quem habent ad spiritualia, quia sunt spiritualibus annexa, ut beneficia, & beneficiorum fructus, uel si sunt mere temporalia, ut officia secularia, sunt cum cōmunione fideliū à qua excōmunicati excludūtur; & cū ad illa inhabiles reddant, qui ecclesiasticis censuris ligati illa percipiunt, sine iusto titulo indebite, & furtiuè percipiunt, & consequenter in conscientia sine alia declaratione tenētur ad resignationē, seu restitutionem sic indebitè, & sine iusto titulo furtiue susceptorum, & ista restitutio, seu resignatio propriè non est pœna, sed de iustitia ex natura sua debita. Sed quo ad acquisita iusto titulo non furtiue, sed legitime habito & non impedito, eorum priuatio est simpliciter pœna, quæ ante condemnationem in conscientia non debetur, sed requiritur condemnatio in foro iudiciali. At alię pœnæ impositæ a legibus ciuilibus, & etiam canonicis sunt temporales pro pœna

deli-

delicti, & respiciunt forum iudiciale, in quo est uocandus, & audiendus delinquens, & considerandæ est grauitas delicti, & propterea, & etiam propter alias rationes adductas istæ pœnæ ante condemnationem in conscientia non sunt debitæ.

Verùm notanda est hoc loco differentia inter leges pœnales Ecclesiasticas, & ciuiles, nam Papa cum sit Iudex, moderator, & rector spiritualium, & conscientiæ potest suis legibus infligere pœnas temporales in conscientia absque aliqua condemnatione soluendas, sed tanquam pius, & misericors pater communiter non facit, & etiam, quia non expedit, attento maxime, quod ex humana fragilitate huiusmodi leges quoad hanc partem, uel non reciperentur, uel per contrariam consuetudinem facile tollerentur. At Princeps secularis (ut diximus lib. 3. cap. 2. conc. 5.) licet possit suis legibus obligare etiam ad mortale, non ita tamen sicut Prælatus, & propterea non potest suis legibus obligare in conscientia ad solutionem pœnæ ante condemnationem, nisi quatenus infligunt pœnas in conscientia debitas ratione restitutionis necessario faciendæ, qualis est lex contra virginem ui, aut dolo constuprantem, nam iste etiam si non esset lex, tenetur in cõscientia illam dotare, vel in uxorem ducere, quales etiam sunt illę, quæ condemnant ad resarcienda damna illata, qualis etiam est lex illa ecclesiastica de restitutione fructuum beneficiorum ob non recitatum officium, nam cum beneficium detur propter officium, qui illud non recitat, non facit fructus suos, & si perseuerat nũquam recitando, non potest in conscientia retinere beneficiũ, & istæ leges proprie non sunt pœnales, sed declaratoriæ restitutionis faciendæ, quæ etiã taxant, & statuũt quantũ, & quomodo restituẽdũ sit, & propterea nulla indiget declaratione, sed statim ipso facto in cõsciẽtia obligant, etiã si forma legis sit pœnalis, quia verba legis sunt ampliãda, uel restringẽda, & declarãda iuxta naturam rei, quando res ipsa est de iure naturæ, ut est restitutio.

Sed quia ex solutione contrariorum argumentorum ueritas magis patebit, illa breuiter subiiciemus. Primum est, quia huiusmodi leges non habẽt minorem uim obligandi ad pœnam, quam ad culpam, sed ad culpam obligant ante Iudicis sententiam, ergo etiam ad pœnam. Respondetur, quod lex obligat ad pœnam, & ad culpam, sed diuersimode, nam cum sit regula eo ipso, quod quis ab ea deflectit peccat, pœnam autem hic soluendam illa statuit, & propterea iudicem requirit, qui illam applicet. Secundum, Iudex per suam sentẽtiam obligat ad pœnam,

ne differẽtia inter leges pœnales Ecclesiasticas, & ciuiles.

Pœnę de restitutio, ne debita non indigẽt de cõdemnatione.

Argumenta contraria cũ solutionibus. Primũ argumentũ. Solutio.

Secũdum argumẽtũ

pœnam, ergo multo magis obligat lex se ipsa, quia est maioris
Solutio. uigoris, quam sit Iudex. Respondetur, quod Iudex operatur ut tanquam minister, & uirtute legis, & propterea non sequitur, quod sit maioris virtutis lege. Tertium, quia c. Si qui de præ-
Tertiũ argumentũ. scr. in 6. distinguuntur duo modi quibus potest aliquis bonis suis priuari, aut per sententiam, aut ipso iure; iuxta quos modos uidemus leges pœnales sub diuersa forma statui, nam aliæ explicant sententiam ferendam, illæ. s. quæ tantum sunt comminatoriæ, aliæ pœnam ipso facto infligunt, ut contra incestuosas nuptias, contra hæreticos, cap. Cum secundum de hæret. in 6. & in extrau. Ambitiosæ Pauli 2. in qua alienantes bona Eccle-
Solutio. siastica suis beneficiis, & dignitatibus absque alia declaratione priuantur. Respondetur concedendo his duobus modis leges pœnas apponere, sed distinctio inter illas non est, quod pœna ipso facto, uel iure posita, sit ante condemnationem in conscientia soluenda, sed quia quando pœna est ipso iure, satis est, quod reus condemnetur de crimine, ut de hæresi, de crimine læsæ maiestatis, tunc etiam si in sententia nulla fiat mentio de pœna, illa intelligitur exequenda, at quando pœna non imponitur ipso iure, uel relinquitur arbitrio Iudicis, sententia cõdemnatoria debet ferri non solum super crimen, sed etiam super pœnam (non loquimur modo de censuris latæ sententiæ, nam illæ ut diximus ipso facto incurruntur). Quod si lex ita pœnam ipso facto imponeret, quod specificaret in conscientia ante condemnationem, aut aliam declarationem esse soluendam, Doctores dubitant, ego quidem dubito an Principes seculares possint sic ad pœnas obligare, & propter rationes adductas inclino in partem negatiuam; de Papa autem non dubito cum sit Iudex conscientiæ, sed non expedit sic pœnas ponere, quia illæ leges quo ad hanc specificationem raro recipiuntur, & quando Confessori occurrit casus, uideat an illa lex, quo ad hoc sit in usu.

Est autem hoc loco diligenter notãdum, ut ea, quæ diximus intelligantur de pœna proprie dicta, & non de rei amissione ob non seruatam conditionem, ista enim proprie non est pœna, &
Amissio ob non adimpletam conditionẽ statim induxit obligationem restituendi. quod alicui datum est sub conditione, illa non seruata, est restituendum in conscientia absque alia sentẽtia declaratoria, quia illius dominium non fuit datum simpliciter, & absolute, & deficiente conditione non est amplius illius dominus, sed id factũ est alterius, iuxta conditionem appositam, & propterea est restitutioni obnoxium tanquam alienum, & inuito domino retẽtũ.

Sed, ut in gratiam confessorum ad aliquos particulares casus

de-

descendamus. Quidam testis in iudicio legitime interrogatus super crimine ob quod bona confiscantur, negat ueritatem, ob quam causam reus absoluitur, non tenetur (ut inquit Nau. c.25.nu.51.) restituere fisco id, quod habuisset, si reus condemnatus fuisset, Et sequitur ex dictis, quia pœna ante condemnationem in conscientia non debetur, & Fiscus ante condemnationem nullum habet ius ad illam exigendam, & interesse remorum, & extra rem, non debetur l. si sterilis §. cum per uenditorem, ff. de actio. empt. Exemplis prædicta explicantur.

Maritus uxorem suam usufructuariam suorum bonorum reliquit, hac tamen conditione, quod caste uiuat; si realiter fornicatur in conscientia legatum amittit, & omnes fructus post fornicationem susceptos tenetur restituere hæredi, etiam si delictum sit occultum: at si uxorem usufructuariam reliquit, ut caste uiueret, fornicando non amittit ipso iure legatum. Quidam legauit sua bona cuidam Ecclesiæ hoc pacto, ut singulis diebus Missa ibidem pro eius anima celebretur, uel singulis annis certo die pauperibus certa eleemosyna distribuatur sub pœna deuolutionis eorundem bonorum ad proximiorem sibi cõsanguineum; nunc illius Ecclesiæ Rectori constat dictas conditiones non fuisse per suos antecessores seruatas, tenetur in conscientia restituere illa bona eius proximiori consanguineo. At si bona sua legasset illi Ecclesiæ, ut singulis diebus Missa pro eius anima celebretur, & certo die distribuatur certa eleemosyna, non tenetur illa bona restituere hæredi, sed testatoris uoluntatem adimplere, Missarum celebratione, & eleemosynarũ distributione, cap. Verum ext. de cond. & facit l. Meuia. ff. de manu. testa. ubi libertas legata tribus seruis sub hac conditione, vt alternatis uicibus luminaria accenderent super sepulchrum eius, non fuit reuocata quamuis ipsi talem modum de alternatis uicibus non obseruauerint. Et ratio diuersitatis est, quia in prioribus casibus legata facta fuerunt sub illis conditionibus, quæ cum non fuerint seruatæ, & Vidua, & Ecclesia tenentur restituere eis relicta, illa enim restitutio proprie nõ est pœna, sed est cõditio legati, virtute cuius ipso facto efficitur alterius; quilibet enim potest legare, & donare bona sua non solum simpliciter, sed etiam ad tempus, & sub certis cõditionibus, & adueniente tempore, seu casu conditionis, res sine aliqua condemnatione, ante Iudicis sentẽtiam, statim ipso facto in conscientia est restituenda. At in posterioribus casibus legata non sub conditionibus, sed sub modo facta fuerunt, & propterea non sunt

De differentia inter conditionem, & modum.

restituenda ex hoc, quod non fuit seruatus modus. Vbi notandum est hanc esse differentiam inter conditionem, & modum, quod conditio suspendit in futurum euentũ, & importat actionem, uel dandi, uel retinendi, uel restituendi, ut hoc tibi lego si fueris consul, si habueris filium, uel cum pacto, quod hoc, aut illud facias, aliàs legatum deuoluatur ad hęredem, in quibus exemplis ui conditionum legatum, uel differtur donec adimpleatur conditio, uel ita statim soluitur cum hoc, quod restituẽdum sit, si non seruetur conditio. At modus conuenit cum conditione, quia, quod sub modo datur, cum onere aliquid faciendi, aut omittendi, datur, & propterea dicitur etiam cõditio, sed quia non suspendit dationem, nec inducit obligationem restituendi, quod sic datur, ad distinctionem, dicitur dari non sub conditione, sed sub modo, & si nõ seruetur modus, quia uidua non honeste uiuit, Rector Ecclesiæ non celebrat dictas Missas, nec eleemosynas distribuit, non propterea uidua amittit usumfructum, nec Ecclesia bona sibi legata, sed hæredes possunt solũ instare pro obseruatione conditionum, seu modi sub quo factũ est legatum, seu donatio, sed nec ipsi, nec alij possunt legata, seu donata repetere, & utrumque habetur in cap. Verum de cond. appos. & utriusque ratio est, quia conditio apponitur tanquam finis, & causa legati, seu donationis, quare deficiente conditione desinit legatum, & donatio; at modus non est causa finalis legati, aut donationis, sed legatum fit, uel propter amorem Dei, uel ob amicitiam, uel aliam causam, & modus seu onus, quod imponitur est inuitatio ad quandam remunerationem, uel ad impletionem loco eius, quod datum fuit, & propterea relictũ sub modo potest statim peti, & habitum non amittitur, quia est solum causa impulsiua illius, quod pro eo faciendum est, & nõ principalis, & illa cessante non cessat effectus. Est tamen differentia inter utrumque casum, nam si uidua inhoneste uiuit inpœnam potest priuari usufructu, Ecclesia autem non est priuanda bonis ei relictis, sed cogendus est eius Rector, vt seruet onera in fauorem cultus diuini, & animæ legantis; Et quando dubitatur an legatum sit sub conditione, uel modo; si factum est Ecclesiæ, uel ad pias causas censendum est fuisse factum principaliter propter amorem Dei, & salutem animæ, & consequenter sub modo, at si non est factum ad pias causas in pœnam delinquentis interprætandum est sub conditione. Nec obstat si dicatur, quod delictum solius Prælati non potest nocere Ecclesiæ, ut est regula Delictum in 6. Nam in acquisitis, & in his, quę

liberę

libere donantur, solus Prælatus non potest nocere Ecclesiæ; at quãdo donatio fit sub cõditione, ipse solus non seruãdo conditionem nocet, quia donatio non valet, & ita potest nocere in acquirendis, ut notant Gl. & Doct. 16.q.6.§.fi. & Abb. in d.c. uerũ.

Alia exẽpla.

Sed ad alios transeamus casus, collega uel municeps trãsgrediens statutum, quod imponit pœnam exclusionis à collegio, uel municipio ipso iure, secundũ Nau. nõ tenetur in foro cõsciẽtiæ relinquere collegiũ, uel municipium antequã id facere iubeatur, quia est pœna; secundũ Sotum tenetur relinquere, quia non est simpliciter pœna, sed conditio, & qui collegium suis bonis instituit potuit huiusmodi statuta facere, & sua bona sub illis conditionibus largiri. Si statuta sunt à fundatore res habet difficultatem propter rationem Soti, sed adhuc tenendum est cum Navar. quia exclusio à collegio non apponitur à fundatore, ut conditio fundationis, sed ut pœna transgressionis statuti. Et confirmatur, quia non est eadem ratio de legato, seu donatione particulari, & de fundatione Collegij, nam pro donatione particulari possunt poni particulares conditiones, & nisi inuiolabiliter seruentur, res non est danda, & habita in conscientia non potest retineri, quia habetur respectus ad singulares personas, at in fundatione Collegii, habenda est ratio uniuersitatis, Et quod recipiendos potest fundator ponere conditiones tales, quod contra illas recepti non sint in conscientia tuti, quia hoc respicit rationem fundationis, & singulos in particulari, at quoad receptos in formatione statutorum habẽda est ratio uniuersitatis, & exclusio à collegio qua muniuntur statuta, non est conditio fundationis, sicut fuit non receptio, sed pœna transgressionis, & cõtingere potest propter particulares circunstantias, quod transgressio sit leuis, & non mereatur illam pœnam, propterea transgrediens potest in conscientia expectare condemnationem, & ita interpretanda est fundatoris intentio, ut sit æqua, nam quoad statuta, se habet vt legislator, & pœna legem muniens.

Quidam obtinuit parochialẽ Ecclesiã, & illius pacificam possessionẽ habuit, & intra annũ non fuit promotus ad sacerdotiũ, sed lapso anno illam retinuit; Est ipso iure priuatus illa Ecclesia etiam nulla præmissa monitione, & illam in conscientia relinquere, & fructus post annum perceptos restituere tenetur, Cap. Licet Canon. de Elect. in 6. Et ratio est clara, quia priuatio in hoc casu non est ob pœnam, sed ob defectum conditionis, quia parochialis Ecclesia habet annexum sacerdotium;

Exempla de obtinẽtibus beneficia.

& cum

& cum hac cõditione datur; quod si illam accepisset solum animo percipiendi fructus illius anni, illos etiam restituere teneretur. Qui aliqua Ecclesiastica censura, uel irregularitate ligati beneficium obtinent, illud cum fructibus resignare tenentur & hoc non in pœnam, sed quia collatio fuit nulla, nam per censuram, & irregularitatem effecti sunt inhabiles ad acquirẽdum, quodcumque beneficium. Quod illi, qui non recitant officiũ teneantur in conscientia restituere fructus, diximus superius. Diximus etiam, quod pœna priuationis beneficij canonicè adepti, ipso iure absque alia declaratione inflicta, in conscientia obligat, & beneficium sine alia declaratione est resignandum, si fuit recepta, & est in usu.

De illis, qui tenentur restituere ratione damni illati. *Cap. XXIII.*

SEcunda radix ex qua oritur restituẽdi necessitas, est damnum illatum. Et illi omnes tenentur restituere, seu satisfacere, qui alteri damnum intulerunt; sed modo non loquimur de quocumque damno, nam in quatuor potest alteri damnum inferri. Primo, in bonis animæ, dum vitia persuadẽtur, aut aliquis à Religione retrahitur. 2. in honore, seu fama, ut per contumeliam, conuitium, irrisionem, detractionem, de quibus superius, lib. 4. c. 15. 3. in in corpore, ut per *iniustum* homicidium, mutilationem, vulnerationem, & incarcerationẽ. 4. in bonis temporalibus, uel quia accipiuntur, uel quia dissipantur, uel quia ab eorum consecutione quis impeditur, & de his duobus posterioribus agemus, pro quibus sit hæc generalis regula. Omnis, qui alteri iniuste damnum intulit, tenetur restituere, seu pro damno illato satisfacere. Quod ille, qui alteri damnum in corpore iniustè intulit pro eo satisfacere teneatur, certum est, quibus autem, & quantum, dicetur inferius. Nõ solum autem damnum iniuste inferunt priuati, sed etiam Iudices iniustè in carcere detinentes, & condemnantes, quod non solum faciunt quando contra leges procedunt, sed etiam quando condemnant, secundum uerba legis, male ab ipsis intellecta V.g. lex dicit, quod pro crimine læsę maiestatis ex sola scientia quis teneatur, nisi reuelauerit, ille qui non potest probare, non tenetur reuelare, cum non teneatur se subiicere tormentis, quę hoc casu infliguntur delatoribus, quia nulla est culpa in discrimine uitæ se non ponere, & lex intelligitur de scientia probabili, unde

Ratione damni qui teneantur restituere

De iudicibus.

li; unde Iudex est homicida, & restitutioni obnoxius, ut ex aliorum etiam sententia, inquit Sylu. Restitutio 3. §. 2. De illis, qui damnum inferũt per iniustam acceptionem, partim dictum est superius, ubi de restitutione ratione rei alienæ, partim dicetur inferius de restitutione ratione iniustę acceptionis, propterea hoc loco agemus solum de restitutione ratione damni, quod quis alteri infert per iniustam distributionem, & per hoc quod illum impedit à consecutione alicuius boni.

De male distribuentibus Ecclesiastica beneficia, & secularia officia

De male distribuentibus Ecclesiastica beneficia, & secularia officia quo ad peccatum, non est quod modo agamus; cum loquamur de restitutione, & satisfactione, & egimus superius lib. 4. c. 23. propterea dicimus, quod qui confert scienter, uel ex crassa ignorantia beneficium, uel officium indigno, tenetur satisfacere Ecclesiæ, uel Reipublicæ pro damno illato, quod si indignus nullum intulit damnum, quia prouide se gessit, & idoneum coadiutorem habuit, satis est, quod pro peccato satisfaciat. Qui autem confert digno, omisso digniori, collatio tenet ad tollendas lites, & Collator non tenetur aliquid Ecclesiæ, uel Reipublicæ satisfacere; An autem teneatur satisfacere digniori omisso, Palud. & Caiet. dicunt eum teneri, Adrianus autem dicit eum non teneri, cuius sententiam tanquam benigniorem, & etiam ueriorem sequimur, quia ille dignior, non propterea quia dignior, habebat ad illud beneficium, seu officiũ aliquod ius acquisitum in re, uel ad rem, ergo nullum damnum fuit ei illatum in re propria, quod ad restitutionem requiritur. præterea, damnum quod ei illatum fuit, est ratione iustitiæ distributiuæ, & non commutatiuæ, obligatio autem restituendi oritur ex iustitia commutatiua; & ratio est, quia res debita, ut communis non est uerè, & propriè alicui debita, sicut est res propria, per quæ soluta remanent contraria argumenta, sed de hoc etiam inferius in tertio dicto.

De impedientibus alicuius boni consequutionem

Sed accedamus ad impedientes alicuius boni consequutionem, & breuiter, & resolutoriè dicimus primo, quod ob hanc causam, omnis, & solus impediens impedito, & damnum passo restituere tenetur; qui impedit alium à consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono ita ei debito, ut haberet iam in eo ius perfectum, quod appellant ius in re, acquisitum per dispositionem inter uiuos, aut ultimam uoluntatem, collationem, cõfirmationem, aut alium legitimum modum, aut erat ei de iustitia debitum, ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellãt ad rem, per iustam promissionem, electionem,

Primum dictum.

nem, præsentationem, cõcursum, ingressum, aut alium titulum qui non dat ius perfectum, per quod acquiritur bonum, sed quoddam imperfectum per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, uel officium Iudicis ad iure petendum.

Secũdum dictum de impedica te illum, qui nullũ ius habet.

Dicimus secundo, quod qui impedit alium à consecutione alicuius boni, ad quod nullum ius habebat, etiã si odio, uel mala intentione impediat, non tenetur illi restituere, nisi impediat aliquo modo iustitiæ contrario, uidelicet ui, metu, dolo, aut alia fraude. Vbi enim non est debitum legale, & ubi nihil est ablatum, nulla est necessaria restitutio, at nemini cui nõ est ius in re, uel ad rem, uel officium Iudicis ad petendum, est debitũ legale, (licet sit forte debitum mortale, & antidorale) uel aliquid iuris aufertur, cum priuatio præsupponat habitum, ergo nihil est illi restituendum, & consequenter qui impediunt, ne collator, præsentator, aut electror conferat, præsentet, aut eligat aliquem, uel etiam blanditiis sine ui, metu, mendaciis, & dolo, faciunt testamentum mutari, aut legatum in alium transferri, non tenentur illi restituere. Sed dubitatur an per deliberatam collatoris, seu testatoris uoluntatem acquiratur aliquod ius, nam S. Tho. 2.2. q. 62. ar. 2. ad 4. æquiparat collationi beneficij quo ad restitutionem, propositum firmum conferendi, & dicit, quod si iam firmatũ sit, quod detur alicui præbenda, & aliquis propter indebitam causam procuret, quod reuocetur, idem est, ac si iam habitam ei auferret, & ideo tenetur ad restitutionẽ æqualis. Sed, ut bene inquit Nau. c. 27. nu. 70. hoc nullo iure nec ratione necessario probari potest, imo ratio est manifesta in contrarium, nam qui proposuit firmiter conferre alicui beneficium, si mutata uoluntate alteri contulerit, ualet collatio, & non tenetur restituere, nec peccat si æque dignus est; at qui iam contulit uni, si mutata uoluntate conferat alteri, peccat, & collatio non tenet, & tenetur restituere, etiam si secundus esset longe dignior; idem de institutione hæredis, & de legatis, etiam si testamentum sit factum, nam testator illud potest ad libitum mutare, & eius morte confirmatur, & consequenter per deliberatam uoluntatem nullum acquiritur ius. Nec obstat illa propositio Arist. 2. Phys. ab omnibus recepta, & à S. Tho. in confirmationẽ adducta, Quod parum distat nihil distare uidetur; quia non intelligitur uniuersaliter, non enim si parum affuit, quod quis occideretur, uel furto eius bona auferrentur, ob id aliquod damnum est passus, aut ille qui ea tentauit tenetur ad aliquam restitutionem; Sed illam applicando ad casum nostrum, ut sit uera,

An per deliberatam collatoris uel testatoris uolũtatem acquiratur aliquod ius.

intel-

intelligitur de damno iam illato, & iuxta illam attendenda est quantitas damni. V.g. si parum affuit quin exercitus transierit per agrum satum cuius fructus iam matureſcunt, nullum ob id ſequutum eſt damnum, at ſi tranſiuit, tenetur ad reſtitutionem in totum, ac ſi fructus fuiſſent tunc perfecti, quia quod parum diſtat nihil diſtare uidetur. Epiſcopus dedit Petro prębendam, ſed iniuſte impeditus non potuit illius poſſeſſionem capere, illi reſtitutio facienda eſt ac ſi illam habuiſſet, quia parum affuit. At per hoc, quod Epiſcopus firmiter ſtatuit illam ei dare, non parum ſed multum adhuc abeſt, quia nullũ ad illam acquiſiuit ius, & ſi Epiſcopus ex ſe, uel perſuaſus mutat uoluntatem, ita parum affuit quin habuerit, ut nihil ei reſtituendum ſit, quia nullo acquiſito iure priuatur, nec aliqua fit ei uerè, & propriè iniuſtitia, quia non ob id prębenda erat illi debita, nec impeditur modo iuſtitiæ contrario.

De impedientemodo iuſtitiæ contrario

Quod ſi modo aliquo contra iuſtitiã quodcumq; bonũ quis impediat, puta mendacio, uel falſo teſtimonio, ut ſi dicat collatori eũ cui uult beneficiũ cõferre eſſe mortuum, uel malæ uitæ, ignatum, imprudentẽ, illegitimũ. uel ſi fraude, aut ui impediat alicuius profectionẽ ad Epiſcopũ quærentẽ dignũ cui beneficiũ conferat, ne Epiſcopus illum agnoſcat, quẽ ſi cognouiſſet illi beneficiũ contuliſſet, ei reſtituere tenetur, & pro damno illato ſatisfacere, quia licet ille nullum haberet ius ad illud beneficium tamen per hos actus iuſtitiæ contrarios impeditur à iuſto modo acquirendi ius, & beneficium, ob quam cauſam hæc impedimenta, quia ſunt contra iuſtitiam obligant ad reſtitutionem, alia uero, quia ſolum ſunt contra charitatem, ſunt quidem peccata, ſed non obligant ad aliquid illi reſtituendum.

De impedientе intentione nocendi. Prima ſententia.

Sed quo ad hoc ſecundum dictum, eſt inter Doctores cõtrouerſia, nã Scot. Rich. & Palud. in 4. d. 15. dicũt, quod ſi quis procurans beneficiũ pro ſe, uel amico, aliũ ab illius cõſecutione impedit, ſi hoc facit non intentione damnificandi aliũ, ſed conſulẽdi utilitati propriæ, uel amici, non tenetur ad reſtitutionẽ, at ſi facit animo illum damnificandi tenetur ſatisfacere damnificato pro intereſſe ad arbitrium boni uiri, & probant. l. 1. §. Denique ff. de aq. plu. arc. ubi dicitur: *Denique Marcellus ſcripſit cum eo, qui in ſuo fundo fodiens vicini fontem auertit, nihil poſſe agi, nec de dolo eſt actio, & ſane non debet habere, ſi non animo nocendi vicino, ſed ſuum agrum meliorem faciendi, id fecit.* Sunt uerba legis, quam ipſi male citant, ex qua à cõtrario ſenſu inferũt, q; ſi animo nocẽdi feciſſet teneretur de dãno. Sed ex iſta lege non habetur corũ

intentum,tum quia argumentantur à cõtrario sensu, ꝙ licet sit argumentum ualidissimũ iniure,tamen,ut notat Gl. in c.Significasti non habet locũ cũ alia iura contradicunt; at quod intentio mala sine opere iniurioso non obliget ad restitutionẽ est sententia cõmunis; tum etiam quia Vlpianus noluit ibi innuere obligationẽ restituendi propter malum animum induci,sed cũ Marcellus dixisset in eo casu non dari actionem de dolo, confirmans eius dictum subiungit,& sanè non debet habere, si non fecit animo nocendi, nam ubi non est malus animus, & dolus, non est actio de dolo. Et confirmatur, quia l.Proculus,& l.fluuium §.fin.ff.de dam.infec. quas pro se adducunt,hoc probant, quatenus idem Vlpianus in eodem casu non põderat, sicut nec ulla etiam alia lex, bonum uel malum animum, sed solum an quis iure, uel iniuria, in suo, facit opus quo nocetur proximo.

Solutio difficultatis.

Dicimus igitur, quod intentio nocendi, & malum inferendi, licet sit mala, & peccatum, non inducit necessitatem restituendi nisi ei adiungatur opus aliquod exterius legi iustitiæ contrarium, ut carnifex mala intentione occidens iuste damnatum,peccat,sed non tenetur aliquid restituere,similiter,& miles in bello iusto occidens hostem, & diripiens ciuitatem malo animo; similiter etiam in casu legis, qui ut sibi prosit vult fundamentum muri ducere per aquæ ductum, qui trãsit per suum fundum, & ob id uenas aquæ rũpit,licet faciat etiã ex odio inimici;& charitatẽ uiolet,nihil tamẽ ei restituere debet. Ratio autem cur mala intentio damnificandi non inducat necessitatem restituendi,& illam inducant mendacium,fraus,cõminatio, & alij modi iniusti,est quia(ut diximus)intentio sola damnificandi est contra charitatem, sed non contra iustitiã cõmutatiuam, cuius actus est restitutio,at mendacium, fraus, & comminatio sunt contra iustitiam,quia per hęc impeditur iustus modus acquirendi,qui competit impetito. Ex his facilius soluuntur dubia occurrentia,quam per distinctionem. S. Tho. dicit.n.quod aliquis potest impedire alium ne habeat præbendam multipliciter,uno modo iuste,puta si intendens honorem Dei,uel utilitatem Ecclesiæ procuret,quod detur alicui digniori,& tũc nullo modo tenetur ad restitutionem, uel ad aliquam compensationem; alio modo iniuste,puta si intendat eius nocumentum quem impedit propter odiũ,uel uindictam, aut aliquid huiusmodi,& tunc si impedit ne præbẽda detur digno, consulens, ꝙ non detur antequam sit firmatum,quod ei detur,tenetur ad aliquã recõpẽsationem,non tamẽ ad æquale, quia illam nondum

fue-

fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri, sed ad arbitrium sapientis. Si verò iam firmatum sit, quod alicui detur prębenda, & aliquis propter indebitam causam procuret, quod reuocetur, idem est ac si iam habitam ei auferret, & ideo tenetur ad restitutionem æqualis. Hæc S. Tho. sed (ut diximus) si dignus modo illicito contra iustitiam impeditur, ut prębenda detur digniori, ei satisfaciendum est, uel in æquiualẽti si illam iam adeptus fuerat, uel omnibus cõsideratis, ad arbitriũ sapientis; si illam non erat adeptus saltem ei satisfaciendum est pro iniustitia ei facta, quatenus iniuste priuatus fuit iure suo acceden di, petendi, &c. licet nullum haberet ius obtinendi. Si quis autẽ alium impedit, modo charitati quidẽ cõtrario, sed non iustitię, peccat, sed non tenetur ad restitutionem, etiã si ex odio, & animo nocẽdi impediat, etiam si collator firmiter statuerit ei dare prębendã, nam (ut diximus) per solam uoluntatem collatoris nullum acquiritur ius, & obligatio restituendi non oritur ex odio, & animo nocendi, sed ex iustitia commutatiua.

Tertium dictum de ita impediente, ut damnũ Ecclesiæ, uel Reipub. eueniat.

Dicimus tertio, quod si quis ita impedit aliquem à consecutione alicuius boni ad quod nullum habebat ius acquisitum, ut ob id damnum Ecclesiæ, uel Reip. eueniat in cuius utilitatem bonum illud, puta beneficium, uel officium institutum est, ut dum impedit dignum, beneficium, seu officium confertur in digno, quomodocumque impediat, restituere tenetur, non illi, quem impediuit nisi modo iustitiæ contrario impedierit, (quo casu illi, & Ecclesiæ restituendum esset) sed Ecclesiæ, uel Reipub. ob damna, quæ inde patitur. Nec obstat ratio Caie. quod officia, & beneficia sunt bona communia, quæ sunt singulis diuidenda, & ideo qui male illa distribuit, uel impedit facit cõtra iustitiã distributiuam, & tenetur restituere illis quibus debẽtur; sicut qui male distribuit uel impedit bene distribuere cẽtũ aureos singularibus plebis distribuẽdos, secũdũ omnes tenetur restituere; Nõ obstat (inquã) quia non est eadẽ ratio de distributione centũ aureorũ communium facienda in singulos eius cõmunitatis, & de distributione beneficiorũ, & publicorũ officiorum cõmuniũ Ecclesię, uel Reipublicæ in singulos eius, nam centum aurei communitatis diuidendi singulis de cõmunitate, sunt eis debiti, & quilibet eorum habet ius petẽdi suam partem; At beneficia, uel officia publica, sunt principaliter instituta propter seruitium Ecclesiæ, uel Reipub. & non propter eos, qui seruituri sunt, & nemini in particulari sunt debita, & eorum collatores non distribuunt tanquam debita eis quibus

distribuuntur, sed tanquam debita seruitia Ecclesiarum, & tanquam electores ministrorum earum, ita quod per bonam, uel malam ministrorum electionem, non fit principaliter cõmodũ, uel damnum eligendis, sed Ecclesijs, uel Rebus publicis, quibus eligendi sunt; sicut præfectus ab aliquo domino alicui ædificio construendo, eligendo artifices magis, uel minus idoneos non facit cõmodum, uel damnum principaliter minus, uel magis idoneis, quos ad illud opus non eligit, sed domino, & dãnũ non tenetur restituere illis quos omisit, sed ipsi domino cuius ædificium est male constructum. Et ratio est, quia licet iustitia distributiua obliget beneficia dignis dare, nemini tamen concedit ius perfectum, nec imperfectum, quod illi beneficium ali quod sit debitum, ut illud iure petere possit, quamuis sit dignior, quia illa iustitiæ distributiuæ obligatio est in fauorem, non dignioris, sed Ecclesiæ, uel Reipub.

At si ex lege, uel statuto beneficium dandum esset per cõcursum digniori, ex illis, qui infra certũ tempus fuerint descripti, si idonei fuerint reperti, & detur alicui nõ descripto, tam collator, quã procurans tenetur restituere digniori ex illis, quia uigore legis, aut statuti, qui in tempore accesserunt, acquisierant ius perfectum ad petendum, ut alicui ex ipsis daretur. Si etiam cappellæ alicuius Ecclesię fuerint à Papa applicatæ Clericis, qui illi Ecclesiæ certo tempore seruierunt, & statutum, quod illis solis, & non alijs dentur non possunt ab Ordinario, uel Capitulo aliis dari, de quo uide superius 2. p. lib. 4. c. 23.

Dicimus quarto damnum bonis alienis illatum per eorum deteriorationem, dissipationem, malam defensionem, uel custodiam, non custodiendo etiam bruta sua ne alios damnificent esse restituendum.

De illis, qui tenentur restituere ob causam iniustæ acceptionis. Cap. XXIIII.

Quæ iniuste accipiuntur.

OB causã iniustæ acceptionis, & dãni tenentur restituere illi omnes, qui sunt causa dãni, & iniustæ acceptionis. Sed dubiũ est, quę sint illa, quæ iniuste accipiuntur, nam cum iustitia sit generalis uirtus, illa omnia, quæ illicitè, & turpiter accipiuntur possunt dici iniuste accipi. Sed quia modo loquimur de iustitia, ut est uirtus particularis propterea distinguimus iniuste accipere à turpiter accipere, & dare; & sic non omne, quod turpiter accipitur iniuste acci-

accipitur, licet omne, quod iniuſte accipitur, turpiter accipiatur. Illa iniuſte accipiuntur, quæ contra domini uoluntatem accipiuntur, ut per furtum, rapinam, uim; illa autem turpiter accipiuntur, quæ dantur pro eo, quod quis facere, uel omittere tenetur. Et ut diſtinctius procedamus, triplicem diſtinctionem faciemus, quædam iniuſtè accipiuntur, quædam turpiter accipiuntur, ſed bene dantur, quædam turpiter accipiuntur, & etiam turpiter dantur, ut turpitudo ſit ex utraque parte. An autem omnia iſta ſint reſtituenda, non eſt ita certum; De illis, quæ contra domini uoluntatem iniuſte accipiuntur, ut per furtum, & rapinam; certum eſt, quod debent reſtitui, etiam ſi latro illa amplius non habeat, & etiam ſi ſine ſua culpa perierint; & ratio eſt, quia fur ſemper eſt in mora, & etiam quia forte res apud dominũ non periiſſet, uel illam prius uendidiſſet. Sed dubium eſt an teneatur in conſcientia reſtituere pretiũ in eo caſu quo certum eſt dominum rei furto ſublatæ eã ante interitũ nõ fuiſſe alienaturũ, & eodẽ modo apud ipsũ rem illam perituram ſicut, & apud furem periit; Quod in foro exteriori teneatur, eſt cõmunis ſententia, & Anchar. dicit quod ſicut tenetur in foro exteriori, ita etiam in foro conſcientiæ. Sed dicimus cum Couar. in iſto caſu illum non teneri, nam iure naturæ fur, raptor, & occupator rei alienę, tenetur tantum domino iniuriam paſſo reſtituere damnum, quod per acceptionem iniuſtam ei fuit illatum; hæc n. eſt uera æquitatis, & iuſtitiæ ratio, ne quis ex alterius iniuria damnum in propriis rebus patiatur, quod Theologi reſtitutionis obligationẽ à iure naturali deducẽtes, tãquam fundamẽtũ præmittũt, & præſupponũt; ſed in iſto caſu dominus rei nullũ patitur dãnũ, quia res eodẽ modo apud eũ periſſet, & ante interitum nõ uendidiſſet. Et cõfirmatur, quia cõmunis ſententia, q̃ in foro exteriori teneatur reſtituere, non eſt ita certa, quia uidentur obſtare l. itẽ ſi cũ exceptione §. ſed & ſi quis. verſ. ſed & ſi nõ culpa ff. q̃ met. cau. & l. ſi plures §. vlt. ff. depoſit. quibus Mart. Fulg. Iaſ. Dec. & Cur. iun. cõtra cõmunẽ probãt eũ nõ teneri, ut oĩtat Cou. Et ſi iuxta cõmunẽ tenẽtur, eſt potius in pẽ nã delicti, quæ pœna in cõſcięntia nõ debetur ante cõdẽnationẽ.

Si res periiſſet eodem modo apud dominum quo apud furem.

Couar. §. 6. 2. p. rel. in c. peccatũ de reg. iu. in 6.

Verum de illis, quæ per fraudẽ acquiruntur, dubiũ eſt an fur tiue contra domini uoluntatem acquirantur, & ſint reſtituẽda, & non eſt dubium de omnibus, nã de acquiſitis in ludo per fraudem, certum eſt, eſſe reſtituenda, quia fraus in ludo eſt contra iuſtitiam; Sed dubium eſt de fraudibus quibus aliqui fingũt ſe bonos, & pauperes, ut eis beneficia, uel eleemoſynæ dẽtur; Alii

De ſimulatibus ſe bonos, uel pauperes, ut beneficium, uel eleemoſynas habeant.

Altis. & Adr. dicunt sic acquisita esse restituenda, quia hypocrita fraude seducit populum, & consequenter quicquid sic fraudulenter acquirit, falso titulo adipiscitur, & nullum acquirit dominium, non secus ac si ego petro pecuniam deberem, cuius personam mentitus Paulus; illam à me extorqueret. Ad quod

Sot. lib. 9. de iust. & iur. q. 7. ar. 3.

respondetur cum Soto huiusmodi hypocritas peccare, sed non teneri ad restitutionem, primum est certissimum apud omnes, secundum probatur, quia quę eis dantur, non conditionate si sint tales quales apparent, sed absolutè, & liberè dantur, & propterea uerè transfertur dominium, licet causa motiua fuerit falsa; Et quod beneficia sic absolute conferantur, & non conditionate, ipsi met contrariæ sententiæ cõcedunt, & ratio est, quia alias in Ecclesia nihil esset firmum, & stabile, sed de singulis beneficiatis, & curatis dubitari posset an iusto titulo possideant; quod autem idem dicendum sit de eleemosynis datis hypocritis, & simulantibus se pauperes, probatur, quia homines illas dant propter Deum, & Christo in illis pauperibus, & propterea non fit tam exacta inquisitio dignitatis personæ. Et confirmatur, quia (ut etiam Adrianus concedit) causa finali existente uera, licet motiua sit falsa, transfertur dominium, ut patet in alijs contractibus, si quis enim famulum, quem putat bonum esse, conducat, licet non sit talis, nihilominus acquirit dominiũ mercedis, dummodo seruiat, quæ fuit finalis causa, licet nõ ita bene seruiat, ut putabat herus; at eleemosynarum causa finalis est amor Dei, ergo licet motiuum sit falsum: s. dignitas personæ non impeditur dominium. Confirmatur etiam, quia si restitutio facienda est, ut etiam concedit Alex. non est facienda illis, qui eleemosynas dederunt, cum propter Deum earum à se dominium alienauerint, sed facienda est Ecclesię, uel aliis pauperibus quibus forte fuissent collatæ, ex quo sic arguitur, si qui eleemosynas dederunt, à se dominium abdicarunt, ergo transtulerunt in illos quibus dederunt, præterea quia iuxta regulam Veruercelli, quam paulo inferius explicabimus restitutio, quæ non est facienda domino, non est de præcepto, sed de consilio. Et si obijciatur, quod illi, qui eis eleemosynas faciunt, propter ignorantiam, quæ causat inuoluntarium, non faciunt sponte, & voluntariè. Respondetur, quod non omnis ignorantia causat inuoluntarium, sed satis est, quod cognoscatur causa principalis operis, propter quam si fiat etiam ex falso motiuo, censetur & est uoluntarium. Concludamus igitur, quod non tenentur restituere licet detecta eorum fraude, qui se pauperes simularunt

runt condemnari possint ad illas dandum pauperibus. Sed cum eodem Soto duplex adhibenda est limitatio, prima si ille, qui eleemosynam dat hanc cõditionem specificaret, do casu quod in ea, quam dicis necessitate uerè existas, si in ea non existit restituere tenetur. Secunda si quis insignem aliquam fraudem faceret sãctitatis, aut extremæ necessitatis, ut amplas eleemosynas haberet ratione dãni, q̃ pauperibus faceret quibus eleemosynæ ipsi datæ factæ fuissent, pauperibus restituere teneretur. Limitatio

An sint restituenda illa, quæ turpiter accipiuntur à bene, vel turpiter dante. Cap. XXV.

DE aliis autem, quæ turpiter tantum accipiuntur, & quæ turpiter etiam dantur, est inter Doctores controuersia, sed ut veritatem facilius explicemus, & probemus uerba l. Idem, quę est 4. de cond. ob tur. cau. adducemus. *Idem, & si ob stuprum datum sit, vel si quis in adulterio deprehensus redemerit se, cessat enim repetitio, idque Sabinus, & Pegasus responderunt. Item si dederit fur ne proderetur, quoniam vtriusque turpitudo uersatur repetitio cessat. quoties autem solius accipientis turpitudo versatur, Celsus ait repeti posse, uelut si tibi dedero ne mihi iniuriam facias. Sed quod meretrici datur repeti non potest, vt Labeo, & Marcellus scribunt, sed noua ratione non ea qua utriusque turpitudo uersatur, sed solius dantis, illa enim turpiter facere, quod sit meretrix, sed non turpiter accipere, cum sit meretrix.* Hac lege præmissa, de his, quæ turpiter recipiuntur à bene dante, duæ sunt præcipuæ sententiæ. Prima quam sequemur est Soti, quod nõ omnia, quæ bene dantur, & turpiter accipiuntur sunt restituenda, sed distinguendum esse an delictum à quo aliquem dono retrahere uolo sit alteri pernicioſum, aut non; si est alteri iniuriosum, ac pernicioſum, ut si amico munus offero ne homicidium aut furtum faciat, tunc (inquit) mihi postea repetitio datur, sed si ego nõ repeto ad nullam ille restitutionem tenetur. At si delictum non est contra iustitiam, ut si amico darem ne scortaretur, non solum (inquit) ille recipere potest, & ad restitutionem non tenetur, sed nec etiam mihi daretur repetitio. Et probat, quia lex non dat exempla nisi de delictis iniuriam annexã habentibus, & lex pœnalis restringenda est ad suum ipsius exẽplum. Et quod lex in casibus de quibus loquitur non prohibeat translationem dominij, sed repetitionem concedat, ut in ludo in odium criminis, probat, quia licet ille gratis teneatur

De turpiter accipiente à bene dãte Prima sẽtentia Soti lib. 4. de iust. & iur. q. 7. ar. 1.

abstinere, nihilominus, quia in gratiam mei abstinet, alioquin illa mala facturus, potest iure naturæ pro sua illa uoluntate pretium ex me recipere.

Secunda sententia est cõmunis summistarum & aliorũ.

Secunda sententia est communis summistarum, & aliorum Omne id, quod turpiter accipitur, & bene datur esse restituendum, & probant ex d. lege, & etiam quia accipitur pro eo, quod gratis faciendum, uel omittenduni est, & qui dat, ita bene dat, ut coacte det, ad redimendam, scilicet, uexationem. & Nauar. contra limitationem Soti tanquam singularem, & nullo textu iuris, aut efficaci ratione necessario probatam, insurgit, & multa facit argumenta, quę nihil concludunt, nam dicit ex cad. l. §. fin. repeti posse id quod datur furi, ut indicet furem, & ex l. quod euitandi C. de cond. ob tur. cau. quod datur deligenti milites ab eo, qui est inneptus militiæ, ut eum excusaret à tyronicinio, repeti posse. ista enim exempla sunt de delicto alteri nociuo, & contra iustitiam, nam si inneptum militiæ eligit, ei damnum, & iniuriam facit; & si fur cum restituere teneatur, & non possit, ut socium furti indicet vult pretium ab eo, qui illum quærit, ut suum recuperet, iniuriam, & damnum illi facit. Ad exemplum, quod adducit ex Glosa de dato alicui ne fiat meretrix, dicitur quod Glosa extendit legem, quæ tanquam pœnalis est potius restringenda, aliæ rationes pro communi, solutæ sunt ex rationibus Soti. Qui cum communi dicunt turpiter accepta à bene dante esse restituenda, diuiduntur, nam quidam dicunt non esse restituenda nisi repetantur, ut Nau. Alij uero, ut Couar. dicunt esse restituenda etiam si non repetantur.

Ista sententia subdiuiditur in duas. Couar. in §. 3. p. 2. c. peccatum de reg. iu. in 6.

Duę præcedentes sententiæ sunt de his, quæ turpiter accipiuntur à bene dante, nunc sequitur, ut uideamus, & examinemus Doctorum sententias de his, quæ turpiter dantur, & accipiuntur; Et ut huius difficultatis satis perplexæ faciliorem solutionem habeamus, à notioribus incipiemus, nã cũ Theologi, Canonistæ, & Sũmistæ concedant Meretrices non teneri etiã in cõscientia ad restitutionẽ eorũ, quæ sine fraudibus notabilibus ob artẽ meretriciã acceperunt (diximus sine fraudibus notabilibus, quia si aliqua diceret se uirginem, uel non fuisse cognitã nisi à magnate cũ non sit uerũ, ut sic qui illius amicitiam quærit maiorem ei det mercedem, ratione fraudis, teneretur restituere id, quod fraudulenter habuit) de illis prius loquemur, Et quamuis omnes in hoc conueniant propter d. l. est tamen inter eos in explicanda ratione, & lege, maxima controuersia, &

De turpiter accipiente à turpiter dante.

pace

pace eorum dixerim, cum non fuerint assecuti illius sensum. ita uigore legis concedunt meretrices non teneri ad restitutionem, quod ab eadem tandem lege recedunt: Citatis sententiis, & uisa difficultate, curabimus ueritatem quanto facilius potest Dei gratia declarare; Sumenius autem principium à declaratione legis, quæ cum paulo superius dixisset non dari repetitionem quando turpitudo ex utraque parte uersatur, de meretrice subiungit esse nouam rationem, quia licet turpiter faciat, quod sit meretrix, sed non turpiter accipit, cum sit meretrix. Vbi difficultas est de sensu legis, nam eadem uidetur meretricis, & aliorum scelerum ratio, quando turpitudo est ex utraque parte, ratio enim ob quam turpiter recipiant, qui accipiunt pro homicidio, sacrilegio, stupro, & adulterio, est, quia ista committere est turpe; ergo cum turpe sit meretricari, turpe etiam erit accipere pro actu meretricio: Et ut distinguamus in meretrice turpe à non turpi, turpe est meretricari, turpe est accipere pro actu meretricio faciendo; accepto pretio, turpe etiam est deuenire ad actum peccati, quia potius restituendum esset pretium acceptum, sed completo actu pro quo datum, uel promissum est pretium, meretrix licitè acceptum pretium retinet, & promissum petit, cum fecerit id pro quo datum, uel promissum fuit; hæc enim est differentia inter dantem ob scelus, & committentem scelus, quod cõmittere scelus est semper malum, & ideo nunquam est committendũ etiam recepto pretio; at dare promissum pro scelere perpetrato non est malum, est quidem malum dare pro perpetrando, est etiam malum dare pro perpetrato quasi id placeat, sed cum pecuniam dare nõ sit ex se malum, sicut perpetrare scelus, non erit malum illam dare in uim promissionis pro perpetrato. nam licet peccatum nullo sit pretio dignum, & peccans debeat puniri, quatenus tamen est factum in alterius gratiam, potest secundum humanum usum taxari, non in se, nec relatione ad Deum, sed in ordine ad illum pro quo fit, respectu cuius potest uendi, seu locari opera ad illud perpetrandum, quæ emptio, & uenditio est contra charitatem, sed non contra iustitiã commutatiuã, & quia est ex se mala, non debet fieri, nec perfici, completa autem tenet, & pretium acceptum potest retineri, & promissum dari, nam multa sunt, quæ non possunt fieri, quæ tamen facta tenent: Et hoc est, quod lex dicit de meretrice, ꝙ non turpiter accipit, eo ꝙ meretrix, ideſt perpetrato actu meretricio, nõ facit cõtra iustitiã accipiendo promissum, imo si eam

De uero sensu legis, quæ dicit meretricem nõ teneri ad restitutionem, quia licet turpiter faciat, non turpiter accipit.

Quid sit in meretrice turpe, & quid nõ turpe.

pœnitet peccati, & vult honeste viuere, sicut non peccat retinẽdo, quod turpiter acquisiuit, ita nec petendo, nec recipiendo promissum, pro scelere perpetrato, quod tunc detestatur, quia hoc præcise, & formaliter consideratum non est contra iustitiã, nec etiam est malum, licet sit ex malo, nam debetur ex generali causa, quia promissum fuit, & quia factum est id pro quo promissum fuit, & datio, & acceptio pecuniæ ex se nõ est actus malus. Sed hoc non est proprium meretrici, sed commune omnibus sceleribus pro quibus perpetrandis aliquid datur, & accipitur, quantum est ex iure naturæ, & in foro conscientię; & d. lex non significat hoc illi esse proprium, ut uidentur sonare verba, sed intelligitur de foro ciuili, in quo meretrix est priuilegiata à lege ciuili, respectu cuius non turpiter accipit, non solum quia permittitur à lege, sed etiam quia lex dat ei actionem petendi mercedem ob meretricium; quam actionem non dat ob quodcumque aliud scelus, licet multa promittat. Sed si in iudicio peteretur merces, etiam promissa cuiuscumq; alterius sceleris, reijceretur, & puniretur petens; at meretrix auditur, & qui cum illa fuit, auctoritate iudicis cogitur ei dare mercedem & hoc permisiue propter infirmitatem carnis nostræ, ad enitanda maiora mala. quare leges eius d. tit. non loquuntur de foro conscientiæ, sed de iudiciali, in quo aliquando datur actio, aliquando non, aliquando conceditur repetitio, aliquando negatur, & hic est uerus sensus huius legis. quo supposito ad Doctorum sententias accedamus.

Cum hoc nõ sit proprium meretrici, sed cõmune omnibus sceleribus quãtũ est ex natura rei, & in foro conscientiæ, in foro ciuili meretrix priuilegiatur, quia illi soli datur actio.

Prima sententia. Abb. in c. Quia plerique de Immun. Eccl.

Prima sententia est Cini. Ant. & aliorum quos citat, & sequitur Abbas, quod acceptum ob meretricium non est restituendum etiam in conscientia ob. d. l. 4. sed acceptum ob fornicationem à mulieribus solutis clam fornicantibus est necessariò in conscientia restituendum, & magis id, quod accipitur à coniugatis, clericis, & monacis, & quod accipiunt mares; & fiscus potest ab eis accepta tollere, quia quoad istas, & istos cessat dispositio d. legis, nam ex quo non sunt meretrices, turpitér recipiũt & cum turpiter recipiant, cessat etiam æquitas naturalis, quæ est in meretrice, si enim non turpiter accipit ex quo est meretrix, non tenetur restituere. Sed contra istam sententiam faciunt ea, quæ diximus pro explicatione d. legis, & quæ dicẽtur pro confirmatione tertiæ sententiæ.

Couar. §. 2. p. 3. ca. Peccatũ de reg. iur. in 6.

Secunda sententia est Couar. & eorum quos ipse citat, quod non solum meretrices, sed etiam aliæ non meretrices, etiam si sint coniugatæ, & Moniales, non tenẽtur in conscientia restitue-

re

re id, quod pro actu uenereo receperunt; propter alia autem peccata dicit nihil posse recipi, & recepta esse in conscientia restituenda. priorem partem probat, quia eadem est ratio meretricis, & non meretricis; secundam uero, quia licet lex neget danti repetitionem, nullum tamen ius tribuit recipienti. Ita sententia est etiam Adriani, & quod illa, quæ turpiter dantur, & accipiuntur sint restituenda, probat primo, quia qui accipit, ut faciat bonum, quod tenetur facere, uel ut non faciat malum, & tenetur non facere, tenetur ad restitutionem, ut iudex, qui accipit aliquid, ut recte iudicet, & fur ne furetur amplius; ergo a fortiori etiam tenetur, qui accipit aliquid, ut faciat malum, & tenetur non facere. 2. quia excessus pretij ad rem emptam inducit obligationem restituendi quantum pretium excesserit, quia est contra iustitiam commutatiuam, cuius medium consistit in æqualitate rei ad rem, similiter, & de iure naturali si quis locat operas suas ultra quam ualeant operæ suæ, sed operæ hominis ad faciendum malum nullius omnino sunt ualoris, cum obsint facienti, & ei pro quo fiūt, ergo qui pro eo aliquid susceperit, restituere tenetur. Confirmat ex cap. Non sane 14. q. 5. & ad d. l. Idem, quæ contrarium asserit, respondet illam procedere de iure ciuili, sed non de iure canonico; de meretrice tamen dicit eam non teneri etiam in conscientia ad restitutionem, quia nihil habet de alieno inuito domino, & probat etiam ex d. l. Idē & idem etiam dicit de illis, qui suis sceleribus fauorem aliorū, & munera sibi impetrarunt, ut sunt lenones, uenatores, histriones, & huiusmodi. eandem sententiam tenet Sotus, sed aliter explicat, & est fere communis, contra quam erunt argumenta pro tertia sententia contraria, & ad primum argumētum Adriani respondetur esse maximam differentiam, quia quod bene datur turpiter recipienti, inuite datur, pro redimenda uexatione. ad secundum respondebimus inferius, contra sextam Caietani sententiam.

Tertia sententia est S. Ant. Monald. Ang. & Sylu. quos citat, & sequitur Nau. quod nulla sit differentia quo ad forum conscientiæ, in quo lex naturalis, & diuina necessariò est seruanda, inter acceptum ob operam meretriciam, & ob operas ad alia maleficia, in quibus utrinq; turpitudo uersatur; & sicut non est restitutioni obnoxium in foro conscientiæ, acceptum ob operā meretriciam, nec etiam est acceptum ob quodcumq; aliud maleficium, quando turpitudo ex utraque parte uersatur; quia in omni datur, & accipitur contemplatione maleficij damnati, &

pu-

pœnitet peccati, & vult honeste viuere, sicut non peccat retinẽdo, quod turpiter acquisiuit, ita nec petendo, nec recipiendo promissum, pro scelere perpetrato, quod tunc detestatur, quia hoc præcise, & formaliter consideratum non est contra iustitiã, nec etiam est malum, licet sit ex malo, nam debetur ex generali causa, quia promissum fuit, & quia factum est id pro quo promissum fuit, & datio, & acceptio pecuniæ ex se nõ est actus malus. Sed hoc non est proprium meretrici, sed commune omnibus sceleribus pro quibus perpetrandis aliquid datur, & accipitur, quantum est ex iure naturæ, & in foro conscientię; & d. lex non significat hoc illi esse proprium, ut uidentur sonare verba, sed intelligitur de foro ciuili, in quo meretrix est priuilegiata à lege ciuili, respectu cuius non turpiter accipit, non solum quia permittitur à lege, sed etiam quia lex dat ei actionem petendi mercedem ob meretricium; quam actionem non dat ob quodcumque aliud scelus, licet multa promittat. Sed si in iudicio peteretur merces, etiam promissa cuiuscumq; alterius sceleris, reijceretur, & puniretur petens; at meretrix auditur, & qui cum illa fuit, auctoritate iudicis cogitur ei dare mercedem & hoc permissiue propter infirmitatem carnis nostrę, ad euitanda maiora mala. quare leges eiusd. tit. non loquuntur de foro conscientiæ, sed de iudiciali, in quo aliquando datur actio, aliquando non, aliquando conceditur repetitio, aliquando negatur, & hic est uerus sensus huius legis. quo supposito ad Doctorum sententias accedamus.

Cum hoc nõ sit proprium meretrici, sed cõmune omnibus sceleribus quãtũ est ex natura rei, & in foro conscię tiæ, in foro ciuili meretrix priuilegiatur, quia illi soli datur actio.

Prima sententia. Abb. in c. Quia plerique de Immun. Eccl.

Prima sententia est Cini. Ant. & aliorum quos citat, & sequitur Abbas, quod acceptum ob meretricium non est restituendum etiam in conscientia ob. d. l. 4. sed acceptum ob fornicationem à mulieribus solutis clam fornicantibus est necessariò in conscientia restituendum, & magis id, quod accipitur à coniugatis, clericis, & monacis, & quod accipiunt mares; & fiscus potest ab eis accepta tollere, quia quoad istas, & istos cessat dispositio d. legis, nam ex quo non sunt meretrices, turpiter recipiũt & cum turpiter recipiant, cessat etiam æquitas naturalis, quæ est in meretrice, si enim non turpiter accipit ex quo est meretrix, non tenetur restituere. Sed contra istam sententiam faciunt ea, quæ diximus pro explicatione d. legis, & quæ dicẽtur pro confirmatione tertiæ sententiæ.

Couar. §. 2. p. 2. ca. Peccatũ de reg. iur. in 6.

Secunda sententia est Couar. & eorum quos ipse citat, quod non solum meretrices, sed etiam aliæ non meretrices, etiam si sint coniugatæ, & Moniales, non tenẽtur in conscientia restitue-

re

re id, quod pro actu uenereo receperunt; propter alia autem peccata dicit nihil posse recipi, & recepta esse in conscientia restituenda. priorem partem probat, quia eadem est ratio meretricis, & non meretricis; secundam uero, quia licet lex negetdanti repetitionem, nullum tamen ius tribuit recipienti. Ista sententia est etiam Adriani, & quod illa, quæ turpiter dantur, & accipiuntur sint restituenda, probat primo, quia qui accipit, ut faciat bonum, quod tenetur facere, uel ut non faciat malum, q tenetur non facere, tenetur ad restitutionem, ut iudex, qui accipit aliquid, ut recte iudicet, & fur ne furetur amplius; ergo à fortiori etiam tenetur, qui accipit aliquid, ut faciat malum, q tenetur non facere. 2. quia excessus pretij ad rem emptam inducit obligationem restituendi quantum pretium excesserit, quia est contra iustitiam commutatiuam, cuius medium consistit in æqualitate rei ad rem, similiter, & de iure naturali si quis locat operas suas ultra quam ualeant operæ suæ, sed operæ hominis ad faciendum malum nullius omnino sunt ualoris, cum obsint facienti, & ei pro quo fiũt, ergo qui pro eo aliquid susceperit, restituere tenetur. Confirmat ex cap. Non sane 14. q. 5. & ad d. l. Idem, quæ contrarium asserit, respondet illam procedere de iure ciuili, sed non de iure canonico; de meretrice tamen dicit eam non teneri etiam in conscientia ad restitutionem, quia nihil habet de alieno inuito domino, & probat etiam ex d. l. Idẽ & idem etiam dicit de illis, qui suis sceleribus fauorem aliorũ, & munera sibi impetrarunt, ut sunt lenones, uenatores, histriones, & huiusmodi. eandem sententiam tenet Sotus, sed aliter explicat, & est fere communis, contra quam erunt argumenta pro tertia sententia contraria, & ad primum argumẽtum Adriani respondetur esse maximam differentiam, quia quod bene datur turpiter recipienti, inuite datur, pro redimenda uexatione. ad secundum respondebimus inferius, contra sextam Caietani sententiam.

Tertia sententia est S. Ant. Monald. Ang. & Sylu. quos citat, & sequitur Nau. quod nulla sit differentia quo ad forum conscientiæ, in quo lex naturalis, & diuina necessariò est seruanda, inter acceptum ob operam meretriciam, & ob operas ad alia maleficia, in quibus utrinq; turpitudo uersatur; & sicut non est restitutioni obnoxium in foro conscientiæ, acceptum ob operã meretriciam, nec etiam est acceptum ob quodcumq; aliud maleficium, quando turpitudo ex utraque parte uersatur; quia in omni datur, & accipitur contemplatione maleficij damnati, &

pu-

punibilis in illo foro, & in omnibus æquè uoluntariè datur, & in omnibus æque admittitur turpitudo ab utraque parte, quo ad illud forum, & propterea, quod turpiter accipitur de uoluntate dantis, ita quod turpitudo ex utraque parte uersetur, non est saltem regulariter alicui de præcepto restituendum; dicitur regulariter, quia in particulari casu potest precipi restitutio, ut in simonia. Et Nau. probat primo, quia nulla est lex diuina, nec canonica, nec secularis, quæ hanc restitutionem iubeat, statuúntque quidem leges datum ob maleficium non posse repeti, nec promissum peti, sed non præcipiunt acceptum esse alicui restituendum. Secundo, quia illi, qui dicunt esse restituendum, dicunt restitutionem faciendam esse nõ illi, qui dedit, sed pauperibus; & est regula Veruercelli recepta à S. Ant. Ang. & Sylu. quod restitutio, quæ ita facienda est pauperibus, ut id nunquam alicui personę, uel collegio debitum fuerit, cuius defectu pauperibus fieri præcipiatur, nec eis relictum fuit, aut per legem, uel sententiam specialem ad iudicatum, non est ex præcepto, sed ex consilio, quæ regula probatur ex ipso restitutionis nomine, nam restituere idem est, quod acceptum, & debitum reddere, seu in primo loco statuere, & reponere: quam sententiam nos etiam sequimur, sed deficit in uno, quod non explicat differentiam inter operam meretriciam, & operas aliorum maleficiorum, quam constituit d. lex, cuius differentię nos rationem reddidimus.

Tres ultimæ sententiæ quas subiiciemus conueniunt cum duabus prioribus, sed quia differunt in assignanda ratione iusti tituli, ideo pro maiori ueritatis explicatione illas sub nouo dubio distinguere uoluimus; nam dato, quod meretrix non teneatur acceptum in conscientia restituere, dubium est quo titulo illud retinere possit, cum sit acceptum ob maleficium. duæ primæ sententiæ non assignant aliam rationem, nisi legis auctoritatem, sed cum illa lex sit ciuilis, & maleficium obstare uideatur, ut in conscientia securitatem pariat, debet inniti rationi, & hanc modò quærimus.

Quo titulo meretrix possit retinere acceptũ ob meretricium.

Sententia Adriani quod titulo donationis.

Quarta sententia est Adriani, Medinæ, & aliorum, quod meretrix non tenetur restituere, & licitè retinet id, quod turpiter ex opere meretricio accepit, ex eo, quod sibi donatum fuit, & non accepit, nec retinet inuito domino; iustus igitur titulus est liberæ donationis, quia nihil tam naturale est, quam ut acquisitio fiat, secundum uoluntatem domini tradentis l. nihil tam naturale ff. de reg. iur. Sed Adrianus non sibi constat, quia paulò

Impugnatur.

supe-

superius dicit de illis, qui aliquid accipiũt, ut falsũ testimoniũ dicant, uel aliud scelus committant, teneri ad restitutionẽ, cum eadem ratione, qua meretrix, excusari possint, quia. s. sponte, & liberè eis datur. Medina hanc rationem extendit ad acceptum ob quodcumque maleficium. Sed contra hanc sententiam facit, quod sibi obijcit Medina, quia in lucro meretricio non uidetur concurrere libera donatio, sed contractus locationis, uel innominatus. s. do, ut facias, uel ut in hoc consentias; Ad quod respondet, quod si interuenit talis contractus, aut pactum, adhuc est in illo contractu admixta donatio, sicut in contractu emptionis, aut locationis, in quo quis dat prætium excedens naturalem rei sine metu, coactione, & ignorãtia; ex quo infert, quod si fornicator non intendit dare per uiam donationis, sed per uiam pretij, quia fortè putat id meretrici esse debitum, & hoc ipsi meretrici constat, tenetur restituere. Hoc quod Medina infert est contra communem, & falsum, nam meretrici datur actio petendi mercedem, quia licèt turpiter faciat, non tamen turpiter accipit respectu legis humanæ. ergo accipit, & petit, ut prætium. Ex qua tamen illatione Medinæ infertur illam eius rationem excusandi a restitutione non esse sufficientem, quia etiam si accipiat, ut pretium non tenetur restituere.

Quinta sententia est Nauar. quod uera, & solida ratio est, quia acceptum uoluntariè ab alio pro maleficio, ita ut ab utraque parte admittatur turpitudo, nulli est de præcepto restituendum. Sed ista ratio non satisfacit. Primo, quia loquimur de obligatione restituendi, ad quam impertinens est, uel per accidens, quod turpitudo ex utraque parte uersetur; nam sicut obligatio restituendi fundatur in iustitia commutatiua, ita ratio ob quam tollitur obligatio restituendi, debet fundari in hoc, quod non agitur contra iustitiam commutatiuam, qualis non est turpitudo ex parte dantis. Secundo, quia Nauarr. dicit hanc esse ueram, & solidam rationem; ex Aristot. autem in Præd. & Post. habemus regulam, qua cognoscere possumus propriam causam, passionem, subiectum, & correlatiuum, scilicet per remotionem reliquorum omnium; iuxta quam sic argumentor, posito quod quis det pecuniam meretrici pro actu uenereo, uel assassino pro homicidio perpetrando, & quod accepta pecunia, illa nolit consentire in actum, & iste nolit occidere, turpitudo fuit ex utraque parte, nam illa, & iste receperunt pro scelere perpetrando, ergo si illud perpetrare nolunt, non tenebuntur restituere

Sententia Nau. quia turpitudo est ex utraque parte Impugnatio.

tuere pecuniam pro illo receptam, quia turpitudo in datione, & receptione fuit ex utraq; parte; & tamen communis sententia est, quod tenentur restituere, cum non fecerint id pro quo pecuniam receperunt; & quod licet ille, qui dedit, sit puniendus, & pecunia data priuandus, nihilominus ante sententiam restitutio illa facienda est; quod etiam docet Nau. in ca. 23. nu. 103. nam loquens de Simonia ex una tantum parte completa, dicit quod obligat ad restituendum acceptum ei, qui dedit, etiam ante iudicis sententiam, si datum fuit temporale, secus si datum sit spirituale, quia ad resignationem beneficij requiritur, quod sit ex utraq; parte completa: Ex quo pro sententia, quam sequemur, sic argumentor, posita turpitudine ex utraq; parte, & non commisso scelere, pecunia est restituenda, illo commisso non est in conscientia restituenda, ergo ratio liberans à restitutione, nõ est utriusq; turpitudo, sed quia factum est id pro quo data fuit pecunia. 3. quia non omne, quod turpiter accipitur à bene dante est in conscientia restituendum, ut pro prima sententia Soti contra Nau. probatum fuit, & magis etiam probabimus in secunda conclusione, ergo ratio restitutionis non sumitur ex eo, quod bene, uel turpiter datur, turpiter recipienti.

Sententia Caiet. 2.2 q. 32. ar. 7.

Sexta sententia est Caie. quod meretrix non tenetur restituere, quia iusto titulo accipit, & retinet. S. uenditionis, quia usus meretricis est materia uendibilis, non sic autem de operibus aliorum peccatorum, quia non sunt uendibiles, nam dicit id, q̃ datur ob maleficium perpetrandum, dari, & accipi titulo emptionis, & uenditionis, actus autem dandi, & accipiendi, emendi, & uendendi tunc de se est illicitus, quando res data, uel empta est in debita materia emptionis, uel dationis, quando autẽ non repugnat acceptioni, uel uenditioni, actus secundum se est licitus: inter meretricium autem, & simoniam, subuersionem iustitiæ, &c. hanc constituit differentiam, quia in meretricio res uendita, est usus uenereus, qui licet secundum se sit malus, non tamen constituit uenditionem malam, quia est materia uendibilis; in simonia autem res uendita est res sacra, quæ est in uendibilis, similiter, & in subuersione iustitiæ, nam iustitia non est uendibilis, & propterea constituit uenditionem iniustam. & huius differentiæ signum affert, quia dare mulieri pro uenereo usu antequam fiat est malum, pro quanto imperatur à luxuria, post factum autem non est malum, sed est actus iustitiæ à nullo vitio imperatus; dare autem pro sacris, & huiusmodi, tam ante, quam post factum semper est malum. Sed contra hanc Caietani dif-

ni differentiam dicimus esse eãdem rationem de actu uenereo, & de actu cuiuscumque alterius peccati, & quod si ille est materia uendibilis, erit etiam quilibet alius actus peccati; hoc autem probabimus respondendo Medinæ, & Nau. qui dicunt nullum opus peccati esse materiam uendibilem, pro quo multa faciunt argumenta, quę omnia reducuntur ad duo capita. Primum, quia secundum omnes, dare, & accipere pro peccato perpetrando est malum, ergo illa emptio, & uenditio est mala, & illicita. Secundum, quia peccata nullius sunt pretij, nam aut uẽduntur res spirituales, quæ nullo pretio æstimantur, aut opera delictorum, quæ propter eorum uilitatem nullo pretio sunt digna, saltem in genere moris, quia sunt actus intrinsecè mali. Et si dicatur, quod illi actus uenduntur considerati in genere entis in quo sunt boni, respondet Nau. quod omnia iura in eis magis respiciunt id, quod est in genere moris, & ad hominem arguit, quia licèt in actibus conficiendi, & ministrandi sacramenta, sit res temporalis, tamen secundum Caiet. ab omnibus receptum, non propterea possunt uendi, quia in illis magis attenditur spirituale, ergo eadem ratione, licet in opere peccati sit aliquid uendibile in genere entis, non tamen potest uẽdi, quia miscetur in uendibili, quod principaliter attenditur. Totus hic Medinę, & Nauarri conatus, sicut etiam ille Caietani, unico verbo ruit, sed uoluimus immorari, ut melius explicetur vis præcepti de restitutione.

Impugnatio differẽtiæ assignatæ à Caietano.

An opus peccati sit materia uẽdibilis.

Pro quorum solutione est primo notandum, quod licèt res spirituales in se nullo pretio æstimentur, & opera peccati ratione culpæ nullo pretio sint digna, tamen spiritualia, quantum ad humanos usus; & ex illis habentur temporalia commoda, & temporales fructus, possunt ab omnibus pecunia taxari æstimari, & uendi; nam pecunia est factum pretium omnium rerum, etiam eorum, quæ multum excedunt, & nullum habent pretium, ista enim relata ad pecuniam, taxantur secundũ communem æstimationem, unde fama ablata, membrum abscisum, uita sublata, in materia restitutionis, certa quantitate pecuniæ prudentum arbitrio taxantur, & simonia, quæ est uenditio spiritualium, nõ omnis obligat ad restitutionem, sed illa sola, quæ committitur in ordine, & beneficio, ut probauimus suo loco. Et si spiritualia non possunt uendi non est, quia non possunt secundum communem æstimationem taxari, sed quia est iure diuino, & humano prohibitum; & taxantur, & uenduntur scientię & consilia, quæ tamen, ut sunt opera intellectus in se longè ex-

Est primo notãdum pro solutione.

ce-

cedunt pretium. Peccata etiam tantum abest, quod ratione culpæ sint aliquo prætio digna, ut sint execranda, & puniendа; tamen sunt bonum quoddam apparens, & ut talia appetuntur, & fiunt, & secundum hunc usum potest quis ad illa locare operas suas, & pretio æstimantur; & hoc de meretrice est clarum, nam quod ei datur, non est solum uia donationis, sed ut merces, & pretium, & si post concubitum quis nihil dare uellet, in iudicio, illa petente, cogeretur dare debitam mercedem; quia propter infirmitatem carnis nostræ ad euitanda maiora mala lex illas permittit, & eis dat actionem petendi mercedem suæ turpitudinis; sed (ut diximus) quo ad ius naturæ, & diuinum, in foro conscientiæ eadem est ratio de meretrice, & de alijs sceleribus, differentia est solum in humano iudicio, nam propter alia scelera non concedit actionem petendi. quod autem possint locari operæ etiam ad alia scelera, sicut illæ meretricis, patet, quia etiam in aliis est, quid appetendum (licet turpiter) secundum corruptum humanum usum, ut inimicum de medio tollere, lucrum ex sententia iniusta, delectatio, imo, & honor (sed diabolicus) ex uindicta sumpta. Est secundo notandum; quod modò agimus de obligatione restituendi, quæ obligatio non oritur ex hoc, quod turpiter accipitur, sed ex hoc, quod non seruatur iustitia commutatiua, quia accipitur, aut retinetur alienum inuito domino, uel simpliciter, ut in furto, uel secundum partem, ut si non tantum detur, quantum fuit acceptũ & ita restitutio ad iustitiam commutatiuam reducitur, cuius est actus. concedimus igitur huiusmodi locationes, & uenditiones operum ad peccandum esse turpes, & illicitas, tam in meretrice, quam in quocumq; alio. sed dicimus non esse contra iustitiam, ut est specialis uirtus, sed contra charitatem, & alias uirtutes, quæ non inducunt obligationem restituendi. Sed difficultas est de locatione operum ad illa maleficia, quæ sunt contra iustitiam, ut si detur pecunia assassino, ut aliquem occidat; & dicimus hanc operum locationem non esse propriè contra iustitiam; est enim hic distinguendum, qui dat pecuniam alicui ad occidendum aliquem, contra iustitiam facit in hoc, quod quærit illius mortem, similiter, & ille in hoc, quod occidit, dare autem, & recipere pro homicidio faciendo, non est contra iustitiam, sed est dare, & recipere mercedem homicidij pro altero facto. & probatur, quia tam procurans, quam occidens tenentur in solidum satisfacere hæredibus, & læsis pro damno illato, & si ille, qui homicidium procurauit integram restitutionem

Secundo notandũ.

fecerit,

fecerit, alter qui occidit, quantū ad illos, qui passi sunt damnū remanet liber; si autem tenetur restituere id, quod accepit ratione iniusti homicidij, cum ista in iustitia sit respectu occisi, & hæredum, teneretur restituere hæredibus, & tamē nullus dicet eis esse restituendū, quia eis restitutio facienda est pro uita sublata, & non prō locatione operis ad occidendū. Concludamus igitur, quod accipere pecuniam ad maleficium perpetrandum licèt sit malum, & iniquū, non est tamē cōtra iustitiā commutatiuam, etiam si contra illam sit ipsum maleficium, sed est locatio, & uenditio operum, ex quibus patet solutio argumentorū Medinæ, & Nau. & falsam etiam esse differentiam, quam ponit Caiet. inter opus meretricium, & alia scelera, & sicut de meretrice dicit esse malum ei dare pro uenereo usu antequam fiat, sed non post factum, quia est actus iustitiæ, idem dicemus quādo datur promissum post perpetratum quodcumque scelus, nisi lex obstet sicut in simonia, in ordine, & beneficio, quia tunc efficitur ex utraq; parte completa, & subditur censuris, & pœnibus ecclesiasticis.

Ex prædictis sententiis cum his, quæ pro earum confirmatione, uel impugnatione diximus satis manifestum esse potest, quid tenendum sit, nihilominus, ut rudioribus etiam consulamus aliquot subiiciemus conclusiones; quarum prima sit. Per hoc, quod lex ciuilis concedit, uel negat actionem repetendi, non satis habetur in foro conscientię obligatio restituendi. probatur quia eius concessio, uel denegatio actionis aliquādo est in pœnā turpitudinis recipientis, uel etiam dantis, & requiritur sententia, & cōdēnatio, at necessitas restituendi nō oritur ex quacūq; turpitudine, sed ex uiolata iustitia cōmutatiua. Prima cō clusio.

Secunda conclusio. Turpiter receptum à bene dante nō semper potest in foro iudiciali repeti, sed solum in casibus expressis, uel similibus, in quibus lex concedit repetitionē; quæ cōclusio patet ex his, quæ diximus pro prima sētentia Soti, & probatur etiā, quia lex dat actionē repetendi ei, qui bene dedit cōtra illum, qui turpiter recepit, quia præsumit, quod coactè dederit ut patet lex ca. & l. si ob turpem adiuncta Glosa ff. de cond. ob turp. cau. quod etiam exempla à legibus adducta significant. Secūda cō clusio. Turpiter receptū à bene dante non sēper potest repeti.

Sed potest contingere, quod aliquis det pecuniam alicui, ut omittat aliquod peccatum, & ut faciat bonum quod debet, liberè, & non coactè, & propter Dei amorem, ut inde moueatur ad cognoscendā enormitatem peccati, & dātis charitate cōmoueatur, & habeat unde sine peccato uiuat, ut si detur meretrici,

Tertia cõcluſio. Quando ſit reſtituendum.

ut relinquat ſtatum meretricium; & ſi in iudicio prẽſumeretur ſic fuiſſe datum ſine fraude, & ui, non daretur repetitio. Tertia concluſio. Turpiter receptum à bene dante ſi ui, & fraude fuit receptum, reſtituendum eſt, etiam ſi non repetatur, at ſi ſine ui, & fraude; ſi non repetitur licitè tenetur. Prima pars patet, quia eſt ſpecies furti. Secunda pars probatur, quia cum libere ſine ui, & fraude datum fuerit, nulla eſt in iuſtitia, imo poteſt eſſe charitas, quia licet retrahere à malo, & inducere ad bonum etiam mercede: & quando ſic acceptum fuit, poteſt expectari condemnatio. & confirmatur, quia iſta reſtitutio non eſt ex natura rei, ſed ex præſumptione legis, & in pœnam turpiter recipientis; & ſi receptum ob maleficium perpetrandum non poteſt repeti, & in conſcientia non eſt reſtituendum, multo minus erit reſtituendum receptum ob faciendum bonum, uel relinquendum malum, nam ſi in dante ob maleficium non præſumitur uis, dãtem ad relinquendum malum poteſt mouere charitas; ſi datur repetitio bene danti ob turpitudinem recipientis, & non datur turpiter danti ob eius turpitudinem, datur tamen actio fiſco, contra utrumq; & non contra eum, qui recipit, ut benè, & honeſtè uiuat, & ſcelera omittat.

Quartacõcluſio.

Quarta Concluſio. Datum ob quodcumq; ſcelus, illo commiſſo poteſt in conſcientia licitè retineri, licet turpiter fuerit receptum, & non ob id ſcelus fieri debuerit, & hoc niſi lege eccleſiaſtica præcipiatur reſtitutio, ut in ſimonia ex utraq; parte completa, de qua ſuperius ſuo loco. dixi lege eccleſiaſtica, quia lex ciuilis reſtitutionem induceret, ut pœnam in foro ciuili infligendam, & propterea poſſet expectari condemnatio, & etiam quia licet lex ciuilis obliget ad peccatum, etiam mortale, non ita tamen, ſicut Eccleſiaſtica, ut diximus, lib. 3. c. 2. huius 2. p.

Quintacõcluſio.

Concluſio ſic declarata patet ex dictis pro confirmatione tertiæ ſententiæ. Quinta concluſio, Ratio ob quam acceptum pro maleficio, illo perpetrato licitè retinetur, eſt uenditio, uel locatio operum, uel contractus innominatus, do ut facias. Iſta concluſio patet ex his, quæ diximus pro ſexta Caietani ſententia contra Medinam, & Nau. etiam partim contra Caiet. & quæ ante citatas ſententias pro declaratione d. l. 4.

Sexta cõcluſio.

Sexta concluſio facto maleficio, ſoluendũ eſt promiſſum, & illo non facto, reſtituendum eſt acceptum; iſta cõcluſio eſt pro foro conſcientiæ, nam ſecus de exteriori, de quo erunt duæ ſequentes concluſiones. Nau. dicit peccatum eſſe petere promiſſum tanquam debitum, tum quia illa promiſſio tanquam nulla

non induxit aliquam obligationem, tum quia per talem petitionem approbaretur peccatum perpetratum, & propterea dicit potius petendum esse in eleemosynam. Certum est non esse habēdam relationem ad maleficium, quasi approbetur, & placeat factum, sed ad obligationem promissionis, quatenus sine peccato obseruari potest; promissio ob maleficium ante factū maleficiū est nulla, & nō inducit aliquam obligationē, at post factū maleficiū, & adimpletā conditionē, tenet, quia sine peccato seruari potest, ut patet ex dictis; & probatur etiā, quia acceptum facto maleficio in conscientia retineri potest, ergo factū est suū, ergo etiam promissum est debitum, nam dare, & accipere sunt correlatiua; si acceptum uirtute adimpletę conditionis factum est accipientis, ergo promissum erit debitum; nec obstat, quod lex non dat actionē, quia hoc est in foro exteriori in pœnā delicti; & hoc clarius patet in meretrice, cui lex dat actionē, quæ licitè retinet mercedem, quam alter cogente iudice soluit, teneretur autem restituere si promissum, & turpitudinis pretium nō esset debitum. Et confirmatur ex secunda parte conclusionis, quia acceptum ob maleficium illo nō perpetrato restituēdū est, etiā si lex in pœnam turpiter dantis nō concedat repetitionē, quia cum non sit adimpleta conditio non factum est suū, ut diximus superius etiam ex Nau. de Simonia. Eadem autem est ratio retentionis accepti, & obseruationis promissi respectu eiusdem causæ; nā causa, quæ facit suū acceptū, facit promissum debitū. Nec obstat, q̄ diximus lib. 5. cap. 2. quod ille, qui in ludo perdidit, potest beneficio legis non soluere id, quod perdidit, etiam si soluere promiserit, nam etiam quo ad legem ciuilem est maxima differentia, quia ludentibus, denegat uincenti actionem petendi, & perdenti dat actionem repetendi, & per regulam iuris, cui datur actio competit exceptio, & retentio; at in maleficiis quo ad meretricium dat actionem, & negat repetitionem quo ad alia licet non det actionem, non tamen cōcedit repetitionem, sed utranq; negat; & consequenter ei qui promisit, non dat exceptionē, & retemptionem ex quo negat repetitionem, & cōsequenter etiā quo ad maleficia nō cōcedit, nec denegat trā slationē dominij, sed tāquā merè pœnalis denegat utrāq; actionē, petendi, & repetendi, & contra utrumq; dat actionem fisco, respectu cuius requiritur sententia, & condemnatio.

Septima cōclusio. Octaua cōclusio.

Septima conclusio. Lex meretrici dat actionem, & contra illam denegat repetitionem. Octaua conclusio. Lex pro aliis sceleribus denegat actionē, & si turpitudo est ex utraq; parte de-

negat etiam repetitionem, & Fisco tribuit actionem. istæ duæ conclusiones patent ex dictis. Nona conclusio. Vera peccati cognitio, & detestatio, has omnes difficultates tollit, nam uerus pœnitens securiorem amplectetur uiam, & non solum restituet contra iustitiam acceptum, sed etiam turpiter acquisitum, Christo Domino in cuius iniuriam acquisitum fuit, largietur in persona pauperum, etiam si licitè, & tuta conscientia sibi retinere posset, nec apud se retineat testimonium, & lucrum perpetrati peccati.

Nona conclusio.

De illis, qui fuerunt causa iniustæ acceptionis, etiam si nihil acceperint. Cap. XXVI.

Sunt causa directè, uel indirecte.

CVm ad restitutionem teneatur aliquis non solũ ratione rei alienæ, quam accepit, sed etiã ratione iniustæ acceptionis, seu damni; quicumq; est causa iniustæ acceptionis, seu iniusti dãni tenetur ad restitutionẽ insolidum; ꝙ quidem, ut inquit S. Th. dupliciter contingit, directe. s. & indirectè, directe quando aliquis inducit alium ad accipiẽdum, & hoc tripliciter, primo, mouendo ad ipsam acceptionem, quod fit præcipiendo, consulendo, consentiẽdo expræsè, & laudãdo aliquem quasi strenuum de hoc, ꝙ aliena accipit. Alio modo ex parte ipsius accipientis, quia. s. eũ receptat, uel qualitercumq; ei auxilium fert, Tertio modo ex parte rei acceptæ, quia. s. est particeps furti, uel rapinæ, uel quasi socius maleficij. *Indirectè* uerò quando aliquis non impedit cum possit, & debeat impedire, uel quia subtrahit præceptum siue consilium impediens furtum, uel quia subtrahit suum auxilium quo posset obsistere, uel quia occultat post factum: tria enim requiruntur ad hoc, ꝙ quis indirecte sit causa. 1. ut malo non obstet. 2. ut obstare possit. 3. ut obstare teneatur, quę his uersibus compræhenduntur.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Tũc tenẽtur cũ sit causa efficax.

Isti omnes tenentur restituere, quando sunt causa efficax iniustæ acceptionis, aut damni, & ita intellige dictos uersus, qui consulit consilio, scilicet efficaci; qui ita efficaciter consentit, vt eius consensus sit etiam causa, uel concausa actionis; *qui laudat* crimen perpetrandum, ita, ut eius laus, & adulatio sit illius criminis causa; qui ita receptat, ut sit illius iniustę actionis causa, siue antequã fiat tanquã præbẽs, seu adiuuãs securitatẽ iniustę agendi, ac tãquã hominẽ cõseruans ad iniustas actiones,

nes, siue post quam facta est tanquam saluans illam, quasi proprius eius Socius, & defensor, qui tacet, & cum possit non obuiat iniustæ actioni arguendo, clamando, &c. dummodo ex officio teneatur, & sic de aliis; Et quamuis non obstans, & non manifestans excusentur à restitutione, quando ex officio iniustam actionē prohibere non tenentur; non tamen excusantur, secundum aliquos occurrente urgente necessitatis articulo, si cū possent absq; suo damno, & periculo id nō fecerint, ut si quis sciat aliquē inuasurum alterius domum, & furaturum, & nisi ipse significet sequetur furtum, & absque periculo, & damno prouidere potest, reus est furti. Sed posset dici cum Soto, quod peccant contra charitatem, sed non contra iustitiam cum ex officio non teneantur; qui etiam subiungit, & cum eo Nau. quod non tenetur restituere etiam si à fure accepisset pretium, ut taceret ne clamando excitetur dominus, & uicini contra furem auxilium ferant; sed hoc falsum esse credo. nam licet tacere quando non tenetur ex officio clamare, sit solum contra charitatem, tacere tamen ob pretium acceptum, ut furtum fiat est contra iustitiam, quia sic efficitur particeps furti.

Cum maxima sit, quod quicumq; est causa iniustæ acceptionis tenetur restituere, dubitatur quis sit dicendus causa iniustæ acceptionis, & Petrus de Palude quem aliqui sequuntur dicit, quod ille sine quo non fieret actio, unde famulus usurarij, qui non facit nisi manus suas denigrare computando, non uidetur teneri, sine quo erat idem facturus, quasi uelit illum, qui dedit causam iniustæ acceptionis, quæ nihilominus eo non dante causam, omnino contingeret, non teneri ad restitutionem; quæ sententia est falsa, ut benè probant Caiet. Sotus, Conarr. Nauar. & alij; nam uerè causa iniustæ acceptionis, est quicumque illam iniustam acceptionem efficit, etiam si sine illo per alium facta fuisset, ut si quis habeat multos famulos & illis præcipiat, quod occidant talem uirum, quem ipse dominus paratus est occidere, similiter, & singuli famuli, & hoc illis constat; si unus eorum solus illum occidat, nunquid non erit uera causa iniustæ acceptionis nitę, & non tenebitur ad restitutionem, quia si ipse non occidisset, ab alio fuisset occisus? & in huiusmodi moralibus euentis non requiritur illum, qui ad restitutionem tenetur esse causam sine qua res non fieret; ad affirmatiuam igitur oportet respicere, an scilicet iste efficiat in iustam acceptionem, & non ad negatiuam, an scilicet non fuisset facta sine ipso, nam quilibet

Quis sit causa. Palud. 4. d. 15. q. 2. art. 3.

tenetur restituere ratione suæ operationis, & non excusatur, quia omnino hoc alius fecisset. Et confirmatur primo, quia in foro iudiciali non admittitur ista exceptio, si ego non fecissem alter fecisset. Confirmatur secundo, ex illo Matt. 18. *Necesse est, ut ueniant scandala, sed uæ homini per quem scandala ueniunt*, id est quamuis scandalum per alium uenturum esset, ille tamen solus per quem uenit in culpa est. Confirmatur etiam ex naturalibus si duo ignes eidem passò admoueantur, licet uterque per se illud combureret, nihilominus dum simul coeunt uterq; est causa. Ad iudicandum igitur an aliquis sit causa, uel concausa iniuste acceptionis uidendum est an fecerit aliquid alicuius momenti ad illam causandam; si autem id, quod fecit est parui momenti, & non per se requisitum ad illam causam, nõ est proprie concausa, & non tenetur restituere, ut noctu transiens per uiam & inueniens fures admouentes muro scalam, illam tetigit ad nihil tenetur, quia non erat ex illis, & non tetigit quasi id ex ipso etiam penderet. Similiter, & famuli usurarij, qui non aliter, quam tangendo, uel seruando pecuniam, uel transcribendo libros seruiunt, moraliter loquendo nõ sunt causa usuræ, & quod efficiunt propriè non pertinet ad dationem ad usuram, sed illi, qui sunt usurariorum agentes, qui. s. contractus faciunt, & negocia tractant, sunt uerè causa.

Sed dubitatur adhuc, qui sint isti, Sylu. Vsura 7. §. 4. sic distinguit dicens, quod exigẽs nomine alieno usuras est duplex, quidam apud quem residet quasi principalis auctoritas domini, quia cum contrahitur ipse taxat pretium, & cogit soluere, quidam uero est minister tantum, siue merus exequutor, puta quia non taxat pretium, nec cum eo contrahitur, sed solum pecuniã manualiter tradit, & recipit pignus, ac pecuniam; primus (inquit) mortaliter peccat, & restituere tenetur, quia dat causam efficacem damni, quæ est in exactione usurarum, & non in mutuatione, secundus mortaliter peccat, sed non tenetur restituere, nisi aliquid ad eum peruenerit, uel cooperatus sit ad exactionem, quia teneretur propter causam damni datam. Subdit, q dantes pecuniam domini sui ad usuram de eius mandato generali, tenentur restituere, domino non restituente, tanquam principales in hoc, quia in eorum optione erat mutuare, & non mutuare, & quia cooperantur in exactione usurarum; sed si tales de speciali mandato domini dicentis mutuate Petro decem libras ad usuram nomine meo, mutuent, licet peccent, tamen restituere non tenentur, & in eandem sentẽtiam alios etiam citat,

& in

& in confirmationem adducit, c.fi. de iniurijs. Sed pace ipsius omnes prædicti restituere tenentur, Et punctus difficultatis consistit in hoc, quia illi restituere tenentur, qui fuerunt causa iniustæ acceptionis, seu damni; ex quo arguit ipse, iniusta acceptio, & damnum consistit in exactione usuratum, & non in datione ad usuram, ergo non dantes, sed exigentes tenentur restituere. Sed sic arguendum est, tota causa, & ratio iniustæ exactionis, & damni fuit datio ad usuram, ergo non solum exigentes, sed etiam dantes, restituere tenentur. & probatur ex eod. c. fin. quod ipse pro se adducit, cuius uerba sunt. *Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria irrogata, seu alijs irrogantibus opem forte tulisti, aut hæc imperitia tua siue negligentia euenerunt, iure super his satisfacere te oportet*. Si damnum dant exigentes usuras, certe dantes ad usuram opem ferunt exigentibus vsuras, quia non nisi virtute dationis illas exigunt, & per d.c. non solum tenentur restituere dantes damnum, sed etiam dantibus opem ferentes; & confirmatur, quia eadem ratione probaretur præcipientes, & consulentes furtum, recipientes, & defendentes furem non teneri ad restitutionem, contra communem, quia damnum non consistit in illis, sed in subtractione rei alienę, cuius subtractionis causa est fur, & tamen certum est illos teneri; quia cum subtrahenti opem ferant, sunt etiam ipsi causa furti, certum etiam est magis esse causam exactionis usurarum dantes ad usuras, quam furi consulentes furtum, imo quam ipsi exigentes, cum uigore solius dationis exigantur, & soluãtur; & totum damnũ, & tota exactionis iniustitia reducitur ad dationem, nam exigere pecuniam ex se non est malum, sed malum est illam exigere, ut lucrum mutui. Et confirmatur etiam, quia si usurarius haberet duos ministros, unum principalem, qui daret ad usuram cõuẽtiones, & cõtractus usurarios faceret, & aliũ uilẽ, qui huc, & illuc curritet ad exigendas usuras, sequeretur hunc solũ, & nõ illum teneri ad restitutionem; & multo minus teneri consulentes dare ad usuram, & mediatores, & conficientes instrumenta in fauorem usurariorum, quod ipse facilè concederet; & tamen falsum esse constat, nisi uelimus consequẽter dicere quomodocumque consulentes, & adiuuantes furem liberos esse ab obligatione restitutionis, quod ipsemet Syluester nullo modo concedit, nec concedere potest, cum sit falsissimum. Dicimus igitur omnes prædictos esse causam iniustæ solutionis, & exactionis usurarum, & teneri ad restitutionem, & ut inquit Nau. non solum tenentur ministri, & famuli, qui numerant, & tribuunt pecu-

pecuniam ad usuram, sed etiam illi, qui ferunt pecuniã, quã mutuã ad usurã mitti sciũt, secus de ignorãtibus illã pecuniã, quã portant, & tribuũt usurariã prauitate maculatã esse, etiã si sciãt suos principales solitos esse aliquãdo dare ad usurã, quia cõeurrũt, ut causa illius, q̃ est per se, nã per se, & proxime ad usurã requiritur traditio rei mutuatæ sub lucro. Et eadẽ ratione tenentur proxenetę, seu mediatores, & notarij cõficiẽtes instrumẽta & testes, quia sine illis instrumẽtũ nõ ualet, & intellige quando se tenẽt ex parte usurarij ad dãdũ, secus quãdo se tenent ex parte illorũ, qui cũ necessitate præmãtur, & nõ inueniãt, qui gratis mutuet, accipiũt ad usurã ab existẽte parato dare, nã sicut isti licite accipiũt, ita illi licite sunt huius mediatores. Sed de notariis, & testibus aliqui dicũt tũc eos teneri ad restitutionẽ quando instrumẽtũ usurariũ est palliatũ, ut licitũ, titulo. s. ũeditionis cũ pacto de retrouẽdẽdo, uel cũ data sint 90. dẽ data fuisse 100. secus quãdo instrumẽtũ cõtinet apertã usurã, quia p illud, nec dãnũ intulit, nec fuit illius causa sufficiens, cũ, & qui accepit, & qui mutuũ dedit eo uti possint, q̃ cũ Nauarro limitãdũ est dũmodo huiusmodi instrumẽta non fiant in locis, ubi ex statuto iniusto, aut praua cõsuetudine, qui mutuũ ad usurã accipiunt, ad eã solũedã cõpellũtur. Aliqui etiã differentiã constituũt inter mediatores, & notarios, quãdo se tenẽt ex parte illorũ, qui cogũtur accipere ad usurã, nã mediatores nõ solũ excusant a restitutione, sed etiã à peccato, sicut, & recipiẽtes; sed notarios excusant qui dem à restitutione, sed dicunt eos peccare mortaliter; nõ tamẽ assignant rationem differentiæ, quæ forte fuit ista, quia mentiũtur dicentes data fuisse centum cum data fuerint 90. Sed si usurarius nollet aliter dare, & recipiens non posset aliter reperire pecuniam, & cum necessitate præmatur, liceat uti usurarii nequitia in bonum egentis, si notarius potest liberari à mẽdacio, ut non mentiatur nõ uidetur, quod ob defectum notarij, nolentis cõficere instrumentũ, indigens in sua necessitate sine spe auxilii sit relinquendus, facile autẽ à mendacio liberatur, quia recipiens, illa decẽ, quæ desunt, relinquit usurario pro solutione usuræ, & perinde est, ac si reciperet centum, & dedisset decem pro usura. Sed quid si uerè non esset usura, sed illa esent pro certo, uero, & reali interesse, & hoc recipienti, & notario constaret, dans autẽ ad euitandam suspicionem usuræ non vult in instrumento poni, quod ei dentur V.g. quinque pro reali interesse, sed cũ dederit 95. dicatur dedisse 100. dicitur, quod notarius eadem ratione excusatur à mendacio, sed in iudicio præsu-

meretur fecisse contractum usurarium palliatũ, in rei tamen ueritate, & in conscientia si constat de vero, & reali interesse, sicut non est usura, ita etiam contractus non erit usurarius.

Omnes, qui simul concurrunt tanquam causa efficax iniustę acceptionis, siue directe, siue indirecte, tenentur in solidum, ideſt quilibet eorum, non restituente principali, siue quia non potest, siue quia non vult tenetur ad integrã restitutionẽ totius damni, ꝙ causauit, seu cõcausauit, quia fuit causa actionis, quæ totũ illud dãnũ intulit, quãuis nõ fuerit solus in causando. Inn. & Abb. in c. Sicut dignũ de Homic. dicũt, cõsulentẽ teneri ad restitutionẽ totius damni; at præstantem auxiliũ teneri tantũ ad partẽ dãni, quæ eius auxilio processit, & differentiæ rationẽ assignãt, quia auxiliũ restringitur tantũ ad ea in quibus auxiliũ præstitit, sed consiliũ euagatur ad omnia damna. Verum, ut inquit Couar. hæc differentia est omnino falsa, nam consulens, & auxilium præstans absq; ullo discrimine tenentur ad damnum, cuius consilio, uel auxilio causam dederint, unde si consilium fuit causa totius damni, consulens tenebitur ad totum damnum, si partis ad partem, sic etiam præstans auxilium tenebitur ad totius damni satisfactionem si causam auxilio dederit totius damni, si uero partis, tenebitur ad partem damni. Diximus singulos teneri in solidum, quando simul concurrunt, ut una causa, quia si non simul, sed disiunctim magnum aliquod damnum dederint, quilibet tenetur solũ pro damno, quod dedit, & nõ pro damno ab aliis dato, & si damnum à singulis illatum est paruum, & magnũ ab omnibus, ratione paruitatis materiæ singuli excusantur à mortali, & à restitutione, exemplũm sit de transeuntibus diuersis diebus per uineam quorum singuli accipiunt duos, uel tres racemos uuæ, & sic totam uineã uindemiarunt; & si ratione magni damni ab omnibus illati præciperetur sub pœna excommunicationis restitutio, quilibet teneretur solum restituere illud minimum, quod accepit, ita tamen, quod non se prodant, ut inquit Sotus.

Cum autem dictum sit omnes simul concurrentes teneri ad restitutionem insolidum; dubitatur an si unus eorum integram fecerit restitutionem, alij teneantur ei aliquid restituere, nam certum est, quod non tenentur amplius aliquid restituere domino, cum iam ei fuerit facta restitutio. Vbi distinguendum est, Si quilibet eorum habuit partem furti, quilibet tenetur pro sua parte; si ille, qui restituit habuit totum furtum, alij remanent liberi, si alter habuit integrum furtum, ille tenetur ad integram

Quid si unus integram restitutionem fecerit.

gram satisfactionem ei, qui restituit. at si nullus eorum ex dano illato habuit lucrum, ut quia diruerunt domum, aut acceptam prædam ne caperentur, in flumen proiecerunt, distinguimus cum Soto, si ille, qui restituit ita efficaciter alios induxit ad damnum faciendum, quod sine eius persuasu non fecissent, alij nihil ei debent, at si ipsi uidebant eum sine illorum auxilio non facturum damnum illud, tenētur pro parte, at si omnes sua sponte sese sceleri obtulerunt, singuli aliorum debent ei, qui restituit singulas partes. Nec obstat, quod lex humana ei, qui integram restitutionem fecit non uidetur concedere actionem repetendi à sociis criminis partem aliquam eius, quod soluit, quia hoc est in pœnam criminis, an autem idem sit iudicium de foro conscientiæ patet ex his, quæ superius diximus de dato ob maleficium.

Quid sit restituendum, quantum & cui. *Cap. XXVII.*

Quid sit restituendum.

SI restitutio facienda est propter aliquod acceptū illud ipsum si fieri potest regulariter restituendum est, nisi creditor sit alia re contentus: at si id quod acceptum fuit, non extat, aut ex aliquo singulari casu occurrente reddi non potest, vt si peccator occultus, inde manifestaretur, vel aliquod aliud maius incommodum sequeretur, restituendum est æquiualens. At si facienda sit propter damnum *illatum*, si damnum non est æstimabile qualia sunt vita, salus, libertas, honor, & fama, pro eo restituatur quod vir bonus arbitrabitur, quod si sit æstimabile, qualia sunt iurium fructus, seminum, damni emergentis vel lucri cessantis, restituetur quantum fieri potest æquiualens in aliis bonis, arbitrio boni viri. Et si res iniuste retenta est fructifera, restituendi sunt etiam omnes fructus & emolumenta, quæ sunt ea, quæ deductis necessariis impensis, in illis acquirendis, colligendis, & conseruandis factis, supersunt. habita tamen ratione bonæ, uel malæ fidei iuxta ea, quæ dixi de prima restitutionis radice, quæ est ratione rei alienæ, nulla enim est differentia inter rem alienam, & fructus rei alienæ, quoad restitutionem, quia fructus ipse est res aliena si est rei alienæ. Si uerò res non sit fructifera, non sunt restituendi fructus, qui ex eius usu, & industria illius, qui eam occupatam tenuit, lucrifacti sunt, quales exempligratia sunt fructus ex pecunia, usura, uel furto accepta, negociationi tradita, & illi,

qui

qui fuerunt percepti ab eo, qui torquem aureum à non domino emptum sæpius locauit, imo hos fructus accipere est usura, nisi quis acciperet pro suo interesse damni emergentis, uel lucri cessantis, quod ex re sibi suscepta passus est.

Tantum restituendum est, quātum satis est ad æqualitatem debiti, aut damni illati, ita ut si quantitas debiti, aut damni sit certa necesse sit tantundem restituere; at si quantitas est incerta, cuiusmodi est damni iniuriæ, vulnerum, fructuum speratorū interesse lucri cessantis, uel damni emergentis, & similium, restituendum est quantum bono uiro, consideratis omnibus, rei temporis, loci personæ, &c. circunstantiis uidebitur, qui si æquitatem statuere non poterit, ad eam quantum potest pro ius accedat. Quod si res restituenda est à possessore malę fidei, in cius potestate periit, etiam sine sua culpa, uidetur tantum esse restituendum, quantum pluris ualuit à tempore iniustæ acceptionis, aut retentionis, nam qui mala fide aliquid habet semper est in mora, & suo damno perit. ff. de cond. fur. si ex causa, vbi inquit Vlpianus, *Si furtiua res condicatur, cuius temporis æstimatio fiat, quæritur? placet tamen id tempus spectandum, quo res vnquam plurimi fuit, maxime cum deteriorem rem factam fur dando non liberatur, semper enim moram fur facere uidetur*, Ex quibus uerbis Bart. inquit, quod re perempta succedit obligatio contra furem ad æstimationem quanti res plurimi fuerit eo tempore, quo dominus ea caruit, quod in foro conscientiæ limitamus cū Couar. ut procedat quando tunc dominus erat illam uenditurus, nam iuxta leges iustitię commutatiuæ satis est, quod res furto ablata domino restituatur, uel ea perępta iusta eius æstimatio, quæ iustissimam efficiat damni dati compensationem, & ad hanc æstimationem non pertinet quāti ea res plurimi fuerit à die commissi furti, ubi dominus eo tempore quo pluris ualuerit non erat eam uenditurus, nec furis culpa illius ualor fuerit diminutus, ut etiam notauit Sylu. v. furtum.

Quantum sit restituendum.

Dubitatur an fur in conscientia possit sibi retinere pro sumptibus, & melioramentis factis in re furto sublata, & an sint ei in conscientia à domino rei restituenda; loquimur de foro conscientię, quia leges ciuiles, & doctores, furi, & malæ fidei possessori expensarum, & meliorationum repetitionem, & retentionem negant. l. ex argento. ff. de cond. furt. Et dicimus cum Couar. eum illa sibi retinere in conscientia posse, eiq; restituenda esse, nam ut diximus secundum iustitiam commutatiuam fur non tenetur nisi ad iustam damni compensationem, quod autem

De expensis, & melioramentis in re furtiua.

tem secundum leges ciuiles perdat expensas, & meliorameṇta est pœna, quæ ante condemnationem in conscientia nō est debita. at si dominus illa melioramenta feciſſet, niſi res fuiſſet ab eo ablata, non poſſet repetere niſi expenſas, quia dominus in hac melioratione per furtum læſus uidetur. Si autem eſſent melioramenta domino parum utilia, uel quę nihil curat, & non poſſet ſubtrahi materia meliorationis ſeruato illæſo priſtino rei ſtatu, in conſcientia pro illis nihil reſtituendum eſſet.

Cui ſit facienda reſtitutio.

Vt autem ſciamus cui facienda ſit reſtitutio notandum eſt, quod reſtitutio, uel facienda eſt ratione rei alienæ malè acceptæ, ſeu malè retentæ, eo tantum, quod eſt aliena; uel ratione damni illati, nomine damni intelligēdo; tam iniuſtam acceptionem, quam iniuſti detrimenti illationem; Si ratione rei alienæ facienda eſt reſtitutio, dico rem alienam regulariter domino reſtituendam eſſe, & per dominum rei intelligitur etiam diſpenſator qualis eſt clericus bonorum eccleſiaſticorum; ille quoque intelligitur, cuius cuſtodiæ res accepta, aut damnificata commiſſa eſt, quamuis alius ſit uerus illius rei dominus, & conſequenter quoad hoc cenſetur dominus pignoris creditor, & depoſiti depoſitarius, in cuius cuſtodia eſt, & ueſtis fingendę ſartor, & ueſtimenti lauandi fullo, ſeu lotor, & rei commodatæ cōmodatarius; nam quod ab eis acceptum eſt eis reſtituendum eſt, & non ijs quorum ſunt, poſſet tamen in foro conſcientiæ ueris dominis reſtitui, habita neceſſaria cautione, ne prædicti cuſtodes, damno denuo reſtituendi, aut alia moleſtia afficiantur, neue incurrant in iacturam æſtimationis, fidelitatis, diligentiæ, aut probitatis: quod tunc maximè fieri poteſt, quando aliquis prædictorum, habetur ſuſpectus, quod non reſtituet domino, aut non ſine magna difficultate, aut damno. Dixi regulariter, reſtitutionē domino faciendam eſſe, quia in aliquibus caſibus poteſt alteri fieri, ut ſi dominus ſit furioſus prodigus, aut habeat tutorem, ſeu curatorem, aut quando eſt longinquus; uel in tali loco, ut ad eum mitti non poſsit; uel non ſine magno periculo, aut ſcandalo, aut quando ignoratur dominus rei, adhibita diligentia; aliqui etiam addunt, ut Caiet. quando Prælatus eſt diſſipator redditnum eccleſiaſticorum, reſtitutionem faciendam eſſe non illi, ſed illius Eccleſiæ, quæ eſt uera illorum domina: at ſi Prælatus non eſt ſuſpenſus, nec ei datus eſt coadiutor, uerius uidetur illi reſtituendum eſſe, quia eſt uerus, & legitimus ſuorum bonorū diſpēſator, nec aliqua eſt lex, aut textus in contrarium, ubi tamen nullum poſſet timeri periculū ſcādali

reſti-

restitutio fieri potest Ecclesiæ, & non prælato, puta quando id ad Prælati notitiam deuenire non potest, qui lites moueat, & restituenti detrahat, uel noceat, & hunc credo, fuisse Caiet. sensũ. Si restitutio facienda est ratione damni illati iuxta ea, quæ supe rius dixi, generalis regula est, quod regulariter damnificato fieri debet, dixi regulariter, quia aliquando ille, qui damnum passus est, uel mortuus est, uel longe abest, ficut, & de superiori regula dixi. Quando autem restitutio domino fieri non potest, quia mortuus est, uel longè abest, facienda est eius hæredibus, & affinibus, qui si neminem habet facienda est Christo Domino omnium hæredi, distribuendo illa, quæ sunt restitutioni obnoxia pauperibus, aut alijs piis operibus; quo etiam modo restituenda sunt bona incerta, quorum post diligentem inquisitionẽ ignoratur dominus. & qui hęc restituere debet, poterit pro sua voluntate per seipsum sine Episcopo, & etiã sine confessore pauperibus, & piis operibus distribuire, nec Episcopi contrarium iubere possunt, ut ex aliorum etiam sententia inquit Nauarrus: illa autem consuetudo Episcoporum, qui sibi horum bonorum restitutionem reseruant, ut sit bona, interpretanda est de absolutione peccati commissi ob illorũ non restitutionẽ. Quatuor tamen casibus potest hic Episcopus suã interponere auctoritatẽ. Quãdo. s. restitutioni obligatus absq; hærede, & executore moritur. Quando ille, qui restituere tenetur, nõ vult id facere, & cõtra illũ in iudicio proceditur. Quãdo ille, qui distribuere debet nõ rectè distribuit; & quando huiusmodi res, ab eo possidentur, qui est, aut fuit manifestus usurarius. Quod si ille, qui pauperibus restituere debet, sit pauper, poterit totum, aut aliquã partẽ pro se retinere, maximè ex cõsilio Episcopi, aut Confessarij, tanquã unus ex pauperibus. At si illa, quæ inueniuntur, nunquam habuerũt dominũ, uel non extat eius memoria, uel dominus de eis non curat, sed habentur pro derelictis, sunt inuenientis.

Quando sit facienda pauperibus, & a quo.

Nau. c. 17 nu. 92.

Quando Episcopus suam possit interponere auctoritatẽ.

De Thesauro autem inuento, cuius dominus nescitur, dico, quod si in proprio fundo, uel domo inuenitur, totus est inuẽtoris; si casu in alieno inuenitur, una medietas est domini fundi, & altera inuentoris; si studiosè quærendo inuenitur cũ licẽtia domini donantis, totus est inuentoris; si quæritur contra, uel præter volũtatẽ domini, totus est domini, & si sciẽdo thesaurũ esse in fundo, id dño ignorante, emitur fundus, videtur, q̃ totus sit domini; & cõsuetudo in cõtrarium, qua thesauri inuenti Principibus reseruantur, non obligat in conscientia. De illis uerò, quæ tur-

De thesauro.

turpiter dantur, iam dixi non esse necessariò restituenda; quæ si quis tanquam turpiter data, & accepta restituere voluerit, non danti, sed illi in cuius iniuriam data sunt, Christo, scilicet, & Ecclesiæ restituenda essent, sicut & illa, quæ per simoniam accepta fuerunt, quæ, ut dixi, restituenda sunt, quia & contra iusti iam accepta fuerunt, & quia de illis est specialis lex.

Vbi facienda sit restitutio, quando, & quomodo.
Cap. XXVIII.

Vbi sit facienda.

SI restitutio ex re aliena consurgit, ibi facienda est, ubi res aliena habetur, ut ille, qui bona fide, & sine culpa possedit, ex tali restitutione nullum detrimentum patiatur: si uerò ex contractu, aut quasi contractu debetur, fieri debet in loco expræsse, uel tacitè solutioni destinato, aut vbi petitur; ea tamen lege, ut extra locum præstitutum solutio, nec creditori, nec debitori damno sit, & si nullus præstitutus fuit locus, restituendum; ubi coram iudice comperenti petetur. At si restitutio ex iniusta actione consurgit, ibi facienda est, ubi ille cui facienda est, nullum ex ea damnum incurret, & ita restituetur, uel ubi res accepta fuit, uel est dominus, uel in alio loco, ad quem dominus eam transtulisset: & quando res in alium locum mittenda est, malæ fidei possessor eam suis sumptibus mittere debet, ut sic ille, qui damnum passus est, nulla impensa, uel alio onere grauetur, ac si nullum ei fuisset illatum damnum.

Quando fit facienda.

De tempore autem, quo restituendum est, dicimus statim esse restituendum, nam licet restituere pertineat ad præceptum affirmatiuum, obligans pro loco, & tempore, habet tamen annexum præceptum negatiuum, scilicet, non detinebis alienum inuito domino, quod obligat semper, & ad semper; & propterea statim restituendum est, quod intelligitur, quantum ad præparationem animi, ut statim habeatur animus non detinendi alienum inuito domino, & restituendi unicuique, quod suum est; quantum uerò ad executionem, congruo tempore, seruatis debitis circunstantiis, restituendum est. Tria autem sunt, quæ à restitutione statim facienda excusare possunt, uoluntas, scilicet domini dilationem concedentis, rationabilis ignorantia iuris, uel facti, & impotentia, de qua quinque subiiciam conclusiones. Prima est, quod existens in extre-

Prima cõclusio.

trema neceſsitate, non habens, niſi neceſſaria uitæ ſuæ, & ſuorum, non tenetur ſtatim reſtituere etiam ſi creditor eadem neceſsitate præmatur, quia tunc temporis omnia ſunt communia. Secunda ſi probabiliter timetur ſubitam reſtitutionem futuram eſſe in damnum animę, uitæ, uel famæ ipſius reſtituentis, uel alterius, uel ex ea imminere periculum de aliquo mortali peccato, non eſt reſtituendum, niſi tali periculo ceſſante, quia hæc maiora ſunt damna, quam ſtatim non reſtituere. Tertia ſi ſtatim reſtituere redundat in paruum commodum creditoris, & in magnum damnum debitoris, ut ſi opus eſſet debitori domum ſuam, multo minoris quam ualeat, uendere, non tenetur ſtatim reſtituere, quia ſecundum rationem ei debetur dilatio; ſecus eſſet, ſi creditor in ſimili eſſet caſu, quia nemo ut ſe commodet, alium incommodare debet, quod non ſolum locum habet in debito, quod eſt ex contractu, aut ultima uoluntate, ſed etiam in eo, quod ex furto, aut alio delicto naſcitur, licet Caiet. contrarium dicat. Quamuis enim hæc duo debita quoad ſuam originem differant, quia unum ex peccato naſcitur, & non alterum; quoad hunc tamen effectum, ſaltem in foro conſcientiæ, ſimilia ſunt. ſicut enim utrumque reſtituendum eſt, & in utroque totalis impotentia omnino excuſat, ita etiam in utroque mediocris impotentia mediocriter excuſare debet. Aduertendum tamen eſt, quod nō dicitur magnum damnum propriorum bonorum, eo quod ſint magnæ res alienæ reſtituendæ, quia illud non eſt ſuorum bonorum iacturam facere, ſed aliena relinquere: nec etiam dicitur magnum damnum propriorum bonorum, non lucrari, eo quod reſtituturus eſt, quia illud non eſt amittere ſuum, ſed nō uti alieno; nec etiam damnum propriorum bonorum à ſtatim reſtituendo excuſat, quando reſtitutionis dilatio infert etiam magnum damnum illi cui reſtituendum eſt. Quarta ille, qui totum ſtatim restituendo non poſſet decenter pro dignitate ſtatus ſui uiuere, etiam ſi dominus rei, qui non eſt in tali, uel maiori neceſsitate, nolit dilationem dare, non tenetur statim totum reſtituere debet tamen habere animum restituendi, quam primum poterit, & cauere ne ſumptus faciat non neceſſarios. Quinta si ex restitutione statim facta, redundaret damnum corporis, aut animæ eius, cui debetur, non eſt statim facienda, non enim furioſo, nec irato enſis quo creditur ſe, aut alium percuſſurum, reddendus est, qua ratione

Secunda cōcluſio.

Tertia cō cluſio.

Quartacō cluſio. S. Ant. 2. p.tit. 2.c.8 & Nau.ib. n. 62.

Quintacō cluſio.

ex-

excusari possunt aliqui Principes, qui aliena retinent, probabiliter credentes ex eorum restitutione suos status passuros esse magna incommoda, & bella iniusta; quod tamen non habet locum, quando æqualia, uel maiora mala ex retentione, quam ex restitutione euentura creduntur. Et ne hoc præceptum de statim restituendo pœnitentes, & Confessores reos simul inuoluat, pœnitentes non sunt absoluendi, antequam in effectu restituant, si in alia confessione absoluti, neglexerunt restituere: debet enim Confessor pœnitenti credere pro se, & contra se, cum hoc tamen debet etiam cauere, ne mora delictum pariat, sicut aliàs peperit, nisi forte talis pœnitens occurrat, & tales circunstantiæ temporis, loci, & causę, ut confessor solo restituendi proposito contentus esse debeat. eadem ratione non est absoluendus ille, qui cum possit statim totum restituere, nõ vult nisi certam partem in singulos menses, & annos, & quousque solutionem finierit.

Quomodo sit restituendũ.

Restituendum est eo modo, quem natura contractus ultimæ uoluntatis, aut delicti requirit; si delictum est publicum, restitutio quoque debet esse nota, & manifesta: si uerò sit occultum, debet etiam restitutio esse occulta, ut habeatur ratio famę quæ ut magis conseruetur, potest quoq; restitutio per tertiam personam fieri, ut persona, quæ damnum intulit, omnino incognita maneat: cauendum tamen est, ne quando per alium occulte restitutio fit, internuncius, quod restituendum est, retineat; & restituere debens, in sua obligatione permaneat: ob quam causam, bonum est, ut ille per quem fit restitutio, syngrapham à creditore accipiat, in qua confiteatur si accepisse tantã summam per N. pro solutione eius, quod alius sibi debeat; sine nominis expræsione, & eam pœnitenti, seu restituenti tradat. Quod si ille, qui restituere debet, sit pauper, poterit per se, uel per alium, ab eo cui restituendum est, condonationem petere, qui si uerè, & ex animo condonauerit, liber in conscientia existet.

Quis ordo seruandus sit in restitutione, & quæ causæ non restituentem à peccato excusent.
Cap. XXIX.

Nau. ibid.

IN restituendo nullus est ei necessarius ordo, qui omnibus restituere potest, cum statim omnibus, quod debetur, soluendum

uendum sit: at si non suppetunt tot bona, ut omnibus creditoribus satisfieri possit, prius soluenda sunt debita certa, quorum creditores certò sciuntur, quam incerta, quorum creditores ignorantur; nisi incertum huiusmodi esset, ut certum sit, quod nunquam fuit certorum creditorum, ut calix consecratus repertus, aut ablatus: huiusmodi enim sine creditorum iniuria pauperibus dari possunt. In debitis certis, seruandus est ordo Baldi communiter recepti, scilicet, quod primum suo domino, id quod in propria forma, & specie reperitur, restituatur, ut commodatum depositum, furto subtractum. Secundo loco uenditori soluendum est pretium eius, quod uendidit, si emptor rem emptam in sua forma, & specie penes se habet, & si res empta pluris ualet, quàm pretium pro ea promissum, eo soluto, residuum cedet aliis debitis soluendis: quod si res empta non sit penes emptorem, sed fuerit iterum uendita, uel cum alia re commutata, ille qui primo uendidit, non habebit hoc priuilegium, ut aliis creditoribus præferatur, quia nec pecuniam per illius nouam uenditionem habita, nec res cum qua permutata fuit in singularibus actionibus, in eius locum succedunt, nec sunt pro illa specialiter obligata. Tertio loco seruanda sunt statuta Regionis, si qua de hac re inueniantur specialia, & si non sunt seruetur ius commune, iuxta quod, ij quibus bona fuerũt expræsè obligata, aliis præferuntur, & postea in sua dote uxor, & fiscus aliis creditoribus, quibus non sunt bona expræsè hypotecata, quamuis sint tacitè; subsequuntur ij, quibus bona tacitè sunt hypotecata suo ordine: postea depositarij si depositum non extat, quo tamen priuilegio non gaudet, qui sub nomine depositi, mutuat ad usuram. Tum subsequuntur illi, qui habent priuilegium personale sine obligatione reali: postremum locum tenent alij omnes creditores chirographarij, qui non habent hypothecam, nec obligationem bonorum expræssam, nec tacitam, nec priuilegium personale; sine consideratione, quis eorum sit prior, aut posterior; ita ut quod prædictis satisfactis supererit, pro rata parte inter hos diuidatur: debent tamen ante omnia deduci impensæ necessariæ, sed non pomposæ, & superfluæ; funeris, & exequiarum debitoris mortui, & publicationis, & copiæ testamenti, & aliæ ad aditionem hæreditatis necessariæ, ita ut si debita totam hæreditatem ex auriunt, hæres sit immunis à lucro, & grauamine: quibus additur, quod qui alteri mutuum dedit pro reficienda domo, na-

In l. pro debito. C. de bon. aut. Iud. poss.

ui, aut alia re, præfertur omnibus habentibus hypothecam bonorum domini illius, in solutione ex eius pretio consequenda. Additur etiam, quod debitor, qui soluendo hunc ordinem non seruat, suæ conscientiæ non satisfacit, si eum ignorantia iuris, aut facti non excusat, nisi quando creditor aliquis, in suis creditis petendis in iudicio, aut extra illud, fuit cæteris diligentior; quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi, quam aliis soluere, dummodo alii non sint magis priuilegiati; & hoc idem, quod dicitur de debitore soluente, dicendum est de creditore petente; nempe, quod non peccat accipiendo suum debitum, quod diligentius petiit, nisi alii sint magis priuilegiati, tunc enim peccarent uiolando iustitiam, quæ vult, vt illis prius, quam ipsi satisfiat; ex quo infertur peccare generos, & nurus, qui recipiunt, aut retinent de bonis socerorum, quod eis debetur scientes eorum bona aliis magis priuilegiatis deberi. De usurariis quoque, qui non possunt omnibus satisfacere, dicitur, quod prius debent soluere, quod debent per licitos contractus, quibus non sunt pauperiores effecti, quales sunt emptionis, & mutui; quam usuras inique extortas, etiam si ante illos contractus fuissent extortæ, dummodo non extent in propria specie res usurariæ, ut pignora; deberent enim reddi dominis, pecuniam reddentibus. At si ex licitis contractibus pauperiores efficerentur, ut in contractibus donationis, & promissionis dotis accidit, prius debent extortas usuras soluere, quam id, quod per illos contractus gratuitos, debent.

Causæ excusantes à restitutione.

Nouem autem sunt causæ, quæ à restituendi obligatione, & restituentem à peccato liberant. Prima est extrema necessitas, & impotentia, de qua in præcedenti capitulo ubi ostendimus, quæ impotentia excuset à statim restituendo. Secunda si ille, cui restituendum est, debitorem ab obligatione liberet; dummodo talis condonatio fiat ab eo, qui donare potest, & scienter, & spontè fiat, sine ui, metu dolo, aut fraude aliqua. Tertia est, si in compensationem detur, aut procuretur officium aliquod uendibile: nam si alia officia, aut beneficia darentur, esset simonia: at si post datum, aut procuratum beneficium gratis, creditor, gratitudinis causa, debitum remiserit, debitor à restituendi obligatione liber existet. Quarta est, probabilis ignorantia facti, qua credit id, quod restituendum est, suum esse, & etiam ignorantia iuris obscuri, præsertim quando ue-

ri

ri scientia, & conscientia præditi ei consulunt, quod non tenetur restituere: non esset autem probabilis ignorantia, si creditor eos consuleret, quos nisi crederet sibi placita, responsuros non consuleret: quam probabilem ignorantiam non possunt prætendere illi, qui emunt à famulo orbem, aut salinum argenteum, aut à iuuene pannoso sericum: credere enim, aut certè dubitare debent eos per furtum illa habuisse. Quinta est canonica præscriptio, hoc est cum bona fide à principio continuata possessio tanto tempore, ut iura canonica approbant, quę ius parit in foro conscientiæ, ita ut sine peccato, quod sic præscriptum est retineatur, etiam si postea sciatur fuisse alienum, quia auctoritate legum rationabilium pro communi bono sancitarum acquisitum fuit dominium rerum legitimè præscriptarum: at præscriptio legalis iuris ciuilis, quæ sacris canonibus non consentit, sicut, & particulares regnorum leges, uel ciuitatum statuta, quibus statuitur, ne post aliquot annorũ lapsum, debitum peti possit, debitorem scientem se debere, & non restituentem in foro conscientiæ minimè excusant. Sexta est cessio bonorum, qua debitor ea creditoribus relinquit, quę tamen in foro conscientiæ non excusat, nisi quatenus necessitas sine ea excusaret. Septima est impotentia restituendi sine uitę, & salutis periculo, cum enim restitutio sit actus iustitiæ commutatiuę, quæ ad æqualitatem partes reducit, non sunt ne cessariò danda bona altioris ordinis, & inæstimabilia, qualia sunt uita, & salus pro bonis fortunæ, quæ sunt inferioris ordinis. Octaua est impotentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius uenditione, cuius ratio eadem est, quæ & septimæ. Nona est impotentia restituendi bona fortunæ sine amissione famæ, cuius etiam est eadem ratio, quæ & duarum præcedentium: nam fama est sua natura bonum inestimabile, & superat pecuniarum bonum sicut salus, & uita, & quod dicit Sotus debitum aliquando superare æstimationem famæ, & eum qui illustrem aliquam familiam infamauit, teneri ad restitutionem famæ cum iactura uitæ, durum est, & falsum, quod etiam patet ex decreto Innoc. 3. de pœn. & rem. c. Officij, inquit enim Innoc. quod metus indicandi suum adulterium marito excusat uxorem à restituenda hæreditate, nec distinguit inter hæreditatem magnam, uel paruam, & inter famam magnatum, & infimatum. Vbi notandum est, quod hæc causa à restitutione excusans est solum intelligenda de fama bonitatis, uirtutem,

theologicam, & moralem consequente; & non de fama ex aliis præclaris rebus parta, qualis est fama ingenii, scientiæ, uirium, diuitiarum, & aliarum similium rerum: harum enim fama non uidetur inæstimabilis, sicut fama bonitatis. Et ista de hac secunda parte dicta sufficiant, ad Christi Domini nostri gloriam, tum etiam Beatæ Mariæ semper Virginis, Sanctæ Mariæ Magdalenę, Sanctę Catharinę, & omnium Sanctorum quos suppliciter deprecor, ut pro me orare dignentur Dominum Nostrum Iesum Christum, Deum uerum, cum Patre, & Spiritu Sancto, in eadem gloria regnantem. Amen.

DE

DE OFFICIO SACERDOTIS

CHRISTO SVMMO SACERDOTI ET EIVS IN TERRIS VICARIO.

Auctore.

COSMO PHILIARCO PISTORIENSI
CANONICO, ET THEOLOGO
FLORENTINO.

TERTIA PARS.

VM iuxta Principis Apostolorũ doctrinã semper debeamus esse parati ad satisfaciẽdũ omni poscẽti nos rationem de ea quæ in nobis est fide, hanc tertiam partem, quæ ad populi instructionẽ pertinet, ita tractabimus, vt etiã hostes fidei suos possint agnoscere errores, & impietate relicta, catholicã ueritatem amplecti. & in quatuor libros distinguemus, Primus erit de ueritate catholicæ fidei contra Gentiles. In secũdo tractabimus de Christiana Religione contra Iudæos, & Hæreticos, qui etiam ad fidelium confirmationem pertinebunt. Tertius erit de præcipuis Christianæ Religionis Dogmatibus. Quartus de Virtutibus.

Animam rationalem esse immortalem ex Voluntate multipliciter probatur. Cap. Primum.

VM in hoc primo libro intendamus agere contra fidei hostes,& cõtra illos maximè, qui nolunt credere nisi ea, quæ corporeis oculis cernuntur;ut ex his, quæ uidentur cogantur credere ea, quæ non uidentur,& diuina adiuuante gratia, suauiter omnia disponente, obstinatione deposita, & depulsis erroribus ad lumen ueritatis manu ducantur,pro maiori etiam tractãdorum explicatione, aliqua præmittemus fundamenta, ex quibus intellectus ad credendum,& intelligendum,& uoluntas ad amandum, & operandum, magis disponetur; quorum primum est Animam rationalem esse immortalem, illam enim mortalem credentibus,uana,& ridicula sunt ea omnia,quę de Deo,& de Religione dicuntur,cum nihil aliud nisi carnem, & carnalia sapere possint;quorum quanta sit stultitia,& impietas,ex rationibus luce clarioribus quas in medium adducemus constabit,illas autem sic formabimus, quod eisdem etiã manifestum erit, beatitudinem nostram in solo Deo consistere,& illam solam Religionem esse ueram; quæ est de uero Deo, & ad illum ducit, qualis est sola Christiana.

Hominem esse mortalem, & eius corpus putrefieri,satis experientia constat;quid autem sit de illius anima, intereat ne cũ corpore,aut tanquam immortalis perseueret,experientia haberi non potest,nam cum sit spiritus, non percipitur sensibus; ob quam etiam causam ex illius operationibus in eius cognitionẽ deuenire debemus; duæ autem sunt propriæ hominis operationes,quæ cæteris animalibus non cõueniunt, intellectualis.s.cognitio,& uolitio,quarum potentiæ sunt Intellectus,& Volũtas, ex quibus animę immortalitas multipliciter euidenter probatur;& omnes rationes,quæ ex illis desumi possunt, Iob.cap.14. duobus uerbis insinuauit dicens, *Roborasti eum paululum, ut in perpetuum transiret? immutabis faciem eius, & emittes eum?* Roborasti,quo ad uoluntatem, qua homo est dominus suarum operationum; roborasti autem, ut in perpetuum transiret? nequaquam,Immutasti faciem eius,quo ad intellectum, quia dedisti illi alium modum cognoscendi ab aliis animalibus,& emittes

eum, ut in perpetuum non sit? Et ut prius de uoluntate loquamur, ita est roborata, ut sit undiq; munita uirtute infinita, eius autem quodammodo infinita uirtus, quinque uijs ostenditur, quarum quælibet suam propriam infinitam uim habet; & istæ sunt eius libertas, capacitas, obiectum, appetitus, & modus operandi. Potentia quodammodo infinita uoluntatis, primo apparet ex eius libertate, & hoc tripliciter. Primo, quia seipsã primo mouet ad suas operationes. Secundo, quia à nulla uirtute etiam superiori potest cogi, ut aliquid uelit, uel quod nolit id, quod elegit; unde uidemus, quod sæpe aliquid vult contra omnem sensuum inclinationem, & talem, quæ uidetur habere uim cogendi, ut si quis eligeret fame perire, uel se præcipitè dare, & nihilominus uoluntas est aliquando ita obstinata, ut neque à sensu, neque à ratione, neque ulla amicorum persuasione dimoueri possit. & non solum corpora cælestia, sed etiam ipsimet Angeli non possunt illam mouere, & efficere, ut aliquid uelit, uel nolit, sed uirtutes cælestes possunt ratione corporis inclinationem inducere, & Angeli proponere, & persuadere, non tamen possunt illam cogere, solus Deus tanquam creator illam mouere potest, & non potentia ordinaria, nam huic potentiæ suã libertate contradicit, & resistit, & quod est contra Dei uoluntatem eligit, & facit; sed potentia absoluta, qua Deus communiter non utitur, cum suauiter omnia disponat. 3. quod ex his duobus sequitur, uoluntas est domina suarum operationũ: Ex quibus sequitur uoluntatem, & cõsequenter etiam animam cuius est potẽtia, esse immortalem, nam quicquid se primo mouet, & quod non mouetur ab alia creatura naturaliter naturali motu, aut ab aliquo agente naturali, est æternum, & non potest corrumpi; nam ut corrumpatur debet ab aliquo naturali agente, naturaliter, & efficaciter moueri; at uoluntas à nullo naturali agente potest efficaciter moueri ad suas operationes, neque potest eius operatio impediri, neq; aliqua necessitas, aut uis ei ab ulla creatura inferri, ergõ neq; etiam poterit moueri, neque aliqua uiolentia ei poterit afferri ad essentiæ ipsius corruptionem, nam quales sunt operationes, & quales sunt potentiæ rerum, talis est earum essentia, substantia, & existentia. Et confirmatur, quia substãtia, quę corrumpitur, per qualitates suis qualitatibus contrarias corrumpitur, per hoc quod remouentur eius qualitates sine quibus esse non potest, nam substantiæ nihil est contrarium, at nulla creatura potest agere in substantiam animæ, neque in aliquam eius qualitatem, seu potentiam, ut est

Ex libertate infinita quodammodo potentia uoluntatis.

animæ rationalis, actione prædominante, cogente, & uim afferente, cum sit domina suarum operationum.

Infinitavo lûtatis potentia ex eius capacitate.

Secundo infinita uoluntatis potentia sumitur ex eius capacitate, quæ est infinita, nam uoluntas potest amare, & desiderare bonum maioris, & maioris perfectionis sine termino in infinitum; & quibuscumque bonis ei propositis, adhuc potest plura, & maiora appetere; sed hęc eius infinita capacitas debet tandem aliquando repleri, & non potest in hac uita, ergo postea in futura. Et si obijciatur, quod etiam materia est infinitæ capacitatis. Respondetur ex hoc animę rationalis immortalitatem confirmari, quia illa infinita capacitas, seu potentia materiæ, arguit eius imperfectionem, hæc autem uoluntatis perfectionem, nam capacitas materiæ non est ad formam infinitam, sed ad omnes indifferenter, at capacitas uoluntatis semper tendit ad perfectius; hinc sequitur, quod materia perfectè quiescit sub uilissima etiam forma, & ex se non appetit perfectiorem, & quod perfectiorem acquirat est ab agente naturali generante sibi simile; at uoluntas contemnit minus bonum, ut maius, & perfectius acquirat; & tamen materia ex hoc, quod est capacitatis infinitæ, est ingenerabilis, & incorruptibilis, ergo multo magis uoluntas erit incorruptibilis, sed differenter earũ incorruptibilitas ex infinita capacitate colligitur; nã capacitas materię est respectu formæ dantis esse specificũm, & propterea est solum ad hoc, ut semper sit, siue sub isto esse specifico siue sub alio, parum ei refert, dummodo semper sit; at capacitas uoluntatis non est ad hoc, ut semper sit, nec est ad formam dantem esse specificum, quia est formæ specificæ immortalis, sed est ad hoc, ut perfectius sit, nam presupponit esse perfectum naturale, & incorruptibile, cuius est potentia, & maiorem, & infinitam perfectionem adhuc in suo esse appetit, bono scilicet frui infinito.

Volûtatis obiectum est infinitum.

Tertio sumitur ex eius obiecto, quod est infinitum, nam uoluntatis nostræ obiectum est bonum in communi, & non hoc, aut illud particulare, non enim est sicut materia, quæ respicit infinitas formas diuisim, & si relinqueretur, sub quacumque quiescit; sed uoluntas quocumque bono adepto, semper plura appetit, & magis sub uno esse, quam sub diuersis particularibus, ut argentum, quam numos, aurum quam argentum dignitatem regiam, quam multas inferiores, nec potest quiescere nisi in illo bono, quod continet omne bonum, qualis est solus Deus, sed in hac uita non potest illo frui, ergo fruetur in

alia,

alia, aliàs enim nobilissima potentia esset infelicissima, & cæteris aliis deterioris conditionis, aliæ enim omnes suum attingunt obiectum, & ipsa sola illo frustraretur, quod cum nullo modo sit dicendum, alia pro anima rationali asserenda est uita.

Quarto eius desideria, & appetitus sunt boni infiniti, & æternæ illius possessionis, nam appetit bonum, & bonum infinitum, ut infinitum, appetit beatitudinem, quæ comprehendat omne bonum, & excludat omne malum, & in illa fine fine esse desiderat, & posthanc uitam, æternam uitam ab intellectu ei propositam appetit, & desiderat non solum in specie, sed etiam in indiuiduo, ex quo æternæ uitæ appetitu sequitur, quod homines licet sciant se ultimum, huius mortalis uitæ diem clausuros, nihilominus quærunt apud hominum memorias etiam in hac uita perpetuari, historiis, ædificiis, rebus benè, & fortiter gestis, qui appetitus cum sint rerum, quæ in hac uita haberi nõ possunt, indicant animam manere post mortem, & tunc esse adimplendos, nam appetitus naturales non sunt uani, & quibus natura dedit appetitum, ordinauit etiam ea, quæ talem appetitum complerent. Volũtatis appetitus. Sunt boni infiniti.

Quinto. Virtus uoluntatis ex illius operationibus ita cognoscitur, ut etiam animæ immortalitas probetur; nam anima licet sit in corpore, & sit forma corporis, habet tamen operationes uoluntatis, & ut dicemus, etiam intellectus, independentes à corpore, nam uoluntas uult, & non vult, liberè, etiam contra omnem appetitum sensitiuum, quia est super omnem sensum, & se ipsa sola elicit hunc actum, imo nec intellectus potest ei necessitatem inferre, quia potest non sequi iudicium intellectus, & potest etiam intellectum diuertere ne illa consideret; & sicut habet operationes independentes à corpore, ita etiam ei competunt uirtutes, quæ nullo modo possunt esse in sensu, aut in corpore, ut iustitia, religio, timor Dei, amor Dei, & aliæ, quarum obiectum est Deus, nam sensus non potest ad tam altum obiectum ascendere, qualis est Deus, & res diuinæ; si autem uoluntas habet operationes in dependentes à corpore, anima rationalis cuius uoluntas est potentia, habebit esse independens à corpore, & consequenter destructo corpore remanebit, nam qualis est operatio, talem rem esse necesse est, unde ex operationibus deuenimus in cognitionem rerum, quem philosophandi modum secutus est Arist, nec alius esse potest. Ex uoluntatis operationibus habetur animæ immortalitas.

Ex in-

Ex intellectu multipliciter probatur animæ immortalitas. Cap. II.

Intellectualis cognitio à sensitiua differt in quatuor ex quibus habetur immortalitas animæ.

SEcundo immortalitas animæ probatur multis rationibus ex intellectu altera eius potentia deductis, de quo Iob dicit, *Immutasti faciem eius*, ideſt dedisti homini diuersum modum cognoscendi ab aliis animalibus, & ista diuersitas consistit in quatuor, ex quibus manifestè colligitur immortalitas animæ. Primo, quia alia animalia non cognoscunt nisi singularia, cum eorum cognitio sit sensitiua, quæ est singulariū, at intellectus cognoscit uniuersalia, & est propriè uniuersalium & tamen uniuersalia non sunt in rebus, non enim est in rerum natura homo in communi, aut planta in communi, ideſt separata à singularibus, eo modo quo intellectus apprehendit, considerat, & cognoscit. Intellectus ex hoc, quod intelligit uniuersalia, quæ non sunt sic in rebus separata sicut ipse intelligit, qua

Mira uirtus intellectus ex hoc, quod est uniuersalium.

tuor facit ex quibus mira eius uirtus, & immortalitas animæ elucet. primo, intellectus agens irradiat, & illuminat phantasmata, quæ sunt singularium, ut in illis appareat quidditas, seu natura, quę latebat, & ex eis producantur species intelligibiles in intellectu possibili, & consequenter secundo, phantasmata denudat à conditionibus indiuiduantibus, & materialibus, & efficit species intelligibiles, quæ solum quiditatem repræsentant, & sic denudando separat etiam, ea, quæ re ipsa sunt inseparabilia substantiam. ſ. à suis proprietatibus. 3. hac denudatione, & separatione abstrahit quiditatem à singularibus. 4. abstrahendo facit uniuersalia, quę sic ab intellectu effecta, uirtute intellectus tres proprietates acquirunt. Prima, efficiuntur quodammodo spiritualia, nam licet humanitas constet ex materia, & forma, tamen non est longa lata, &c. sed est abstracta à dimensionibus, & ab omnibus materialibus accidentibus. Secunda sunt in generabilia, & incorruptibilia, nam Petrus, Paulus, &c. generantur, & corrumpuntur, & non homo in communi nisi per accidens. Tertia, sunt consequenter æterna, & hæc omnia non sunt figmenta, sed realia, nam ipsæ rerum naturæ sunt fundamētaliter in singularibus, sub isto autem esse uniuersali, spirituali, incorruptibili, & æterno fiunt ab intellectu, & de istis sunt scientiæ, non enim sunt singularium; Si ergo est tantauis intellectus, ut materialia, immaterialia, corruptibilia, incorruptibilia, & æterna reddat, quomodo ipse non erit immateria-

lis,

lis,& incorruptibilis? non enim potest dare, quod ipse non habet,neque efficere effectum sublimiorem,perfectiorem, & puriorem se; Si separat ea, quæ uigore omnium agentium naturalium separari non possunt, quomodo eius uirtus erit corporea, aut corpori astricta? Si ex phantasmatibus elicit species intelligibiles actu immateriales,& uniuersales, & illas in se recipit, quomodo non erit immaterialis? nam quod recipitur, recipitur ad modum recipientis, & obiectum debet esse proportionatum potentiæ.

Intelligere non est coniuncti, sed solius intellectus.

Hinc sequitur secunda differentia,nam cognitio aliorum animalium est totius coniuncti, non enim sola eorum anima uidet sentit,memoratur,sed potentia ex anima,& corpore. At homo sic intelligit, quod licet ad intelligendum concurrant phantasmata,ipse tamen solus intellectus intelligit, & iudicat ita esse,& non esse,& actus intelligendi non est compositi, sed est solius intellectus, ut est à corpore abstractus, & potentia solius animæ: non potest quidem in hac uita intelligere sine phantasmate,nam necesse est intelligentem phantasmata speculari; sed phantasmate ei repræsentato ipse solus intelligit, & non alligatur phantasmatibus,& phantasmata,& appræhensiones terminorum,concurrunt tanquam causa,sine qua non; nã in actione duo præter alia sunt consideranda. Primo ipsius substantia, & quæ ipsi intrinsecè insunt. Secundo modus ipsius actionis, secundum quem fit,ut quod uisio fiat in coniuncto,est natura ipsius uisionis,quod autem fiat in tali distantia, est modus, & licet uarietur modus,non ob id uariatur substantia actionis,secundum quam iudicandum est,ut in eodem exemplo,ob diuersam habitudinem oculi,quãdo oculus est male affectus parum uidet,& quando benè,uidet eminus, sed substantia uisionis est semper eadem. In intellectione autem ipsius substantia est, quod sit accidens immateriale,soli animæ inhærẽs,absq; corporis coniunctione,& quod sit solius intellectus operatio; quod autem fiat per phantasmata,pertinet admodum,quatenus.s.anima est in corpore,nam quamdiu est in corpore,eo mediante intelligit,at separata,sine corpore,& phantasmatibus, intelliget, uariabitur modus intelligendi, sed non substantia intellectionis, quia semper ipse solus intellectus immediatè intelligit.

Sex indo uirtutes intellectus.

Hinc sequuntur sex uirtutes intellectus, ex quibus manifestè colligitur,quod non est materialis, sed spiritualis, nam ut spiritualis,& à corpore in suo actu independens sequentia operatur. Primo ratiocinatur,definit,diuidit,de futuris discurrit,& futu-

futurorum prouidentiam habet, quod est proprium ipsius; uirtus enim cognoscitiua corporea id solum cognoscit, quod repræsentat species, & non supergreditur species, oculus enim id solum uidet, quod ei per speciem rei præsentis repræsentatur; solus intellectus ex speciebus acceptis ratiocinatur circa ea, quæ illi repræsentantur, & ex illis alia deducit; quod si quædam animalia uidentur mira operari, id faciunt, uel instinctu naturę uel ex assuetudine, ut sunt illa, quæ habent memoriam, & dicuntur disciplinabilia, sed nullo modo discurrunt, aut ratiocinantur: Credere etiam est actus solius intellectus separatus, & supra omnem sensum, & corpus, neq; ab eo pendet, non solum, ut est actus fidei diuinę, sed etiam humanæ, nam credimus, quia uolumus, neq; potest intellectus noster cogi ad credendum ui rationum, alioquin esset scientia, uel opinio, sed mouetur solũ authoritate, & hoc, quia vult ei credere, neq; potest cogi ad credendum ab aliqua creatura. 2. alia animalia non cognoscunt nisi, quæ phantasmatibus repræsentantur, nisi pauca quædam ui æstimatiuę, quæ ad uitæ conseruationem sunt necessaria, ut ouis uiso lupo apprehẽdit inimicitiam, ut fugiat; at intellectus ex phantasmatibus ratiocinando uenit in cognitionem eorum, quæ phantasmata nullo modo repræsentare possunt, & non aliquorum tantum necessariorum uitę conseruationi ex instinctu naturæ, sed omnium ferè, & propter ipsam contemplationem, nam ratiocinando etiam ad Angelos, & ad Deum ipsum eleuatur; certum autem est sensum nõ posse eleuari ad cognitionem indiuisibilium, ut puncti, & instantis, nec rerum spiritualium, & Angelorum, nec æternitatis, & multo minus Dei. 3. sic eleuatus spiritualia, & corporalia, sibi quodammodo subiiciens, in quibus conueniant, & in quibus differant considerat, & differẽtias inter illa constituit. 4. Intellectus intelligendo separatur à materia, & à corpore, cum abstrahendo intelligat, & quo magis separatur, seu eleuatur, & abstrahit, eo altius intelligit; ex quo colligitur animam esse supra corpus, & ab eo separabilem, nulla enim res corrumpitur ex eo, in quo consistit sua perfectio, at perfectio animæ rationalis consistit in quadam abstractione animæ à corpore; nam perficitur scientia, & uirtute, secundum scientiam autem tanto magis perficitur, quanto magis abstrahitur à corpore, & immaterialia considerat; & uirtutis perfectio consistit in hoc, quod homo non sequatur corporis passiones, sed eas secundum rationem temperet, & refrenet. cũ ergo perfectio operationis animæ cõsistat in separatione à cor-

pore,

pore, anima secundum suum esse, est separabilis à corpore, & non definit esse cum corpore, nam operatio rei demonstrat substantiam, & esse ipsius, naturam, & entitatem. 5. licet intellectio aliquando debilitetur ratione corporis, propter modum intelligendi mediante ministerio corporis quamdiu est in corpore, non tamen secundum se, nec semper, imo quo magis senio debilitatur corpus, eo magis intellectus perficitur, & fit perspicacior, quod nullo modo fieret si intellectus esset uirtus corporea, ut patet in uegetatiuis, & sensitiuis potentiis, robore, forma, & pulchritudine, quæ cum corpore deficiunt; & ratio ipsa conuincit, quod enim cum corpore definit, debet cum ipso pariter magis, ac magis deficere, & declinare; at in senibus debilitatis omnibus uegetatiuis, & sensitiuis potentiis, uiget intelligere, etiam in illis, qui sunt propè mortem, ob quam causam monita morientium ab omnibus plurimi fiunt. 6. præter proprium modum cognoscendi quem habet per sensus, habet alterum per influxum, & motum superioris causæ, scilicet per reuelationem, & infusionem scientiæ à Deo, sicut patet multorum experientia, qui à Deo, & ab Angelis scientiam infusam habuerunt, qui modus intelligendi est proculdubio à corpore, & sensu omnino separatus; quia non à sensibus, sed ex altiori principio, & longe diuerso intellectus, intellectiones & intelligendi lumen recipit.

Intellectus præter obiectum motiuũ duo adhucalia habet obiecta.

Tertia differentia, quæ sequitur ex præcedenti, quia aliæ omnes potentiæ cognoscitiuę habent solum obiectum motiuum; nam id solum cognoscunt ad quod mouentur à speciebus suorum obiectorum; at intellectus non solum habet obiectum motiuum, sed etiam terminatiuum, nec solum terminatiuum, sed aliud adhuc superius; ad quod naturaliter inclinatur sed non potest illud naturaliter cognoscere. Obiectum motiuum est ens materiale, à quo solo mediantibus phãtasmatibus potest moueri; sed quia intellectus eleuatur super phantasmata, & ui sua omnia potest intelligere, etiam immaterialia, & Deum ipsum, obiectum terminatiuum est ens, ut ens in communi, ut omnia amplectitur; non tamen secundum omnes eius rationes; sed quatenus intellectus ex sensibilibus eleuari potest, ex quibus excitatus, & eleuatus, cognoscit uires sibi deficere, & se non posse ex naturalibus perfecte intelligere omnes rationes entis, & non solum Dei proprietates, & perfectiones, sed nec etiam illas substantiarum separatarum: unde cognoscit aliud adhuc esse sibi proportionatum obiectum,

ctum, ad quod naturaliter inclinatur, & quod naturaliter cognoscere non potest, & hoc est ens inquantum ens absolute, & secundum omnes eius rationes, hinc intellectus habet tria. Primo, capacitatem infinitam, & nullus eius imaginationi potest assignari terminus, nam infinitos imaginatur mundos, infinita infinitis adiungit; & quocumque termino illi assignato, potest plura, & in infinitum imaginando addere, ut patet in progressu numerorum, unde semper plura, & plura desiderat intelligere. Secundo, hæc infinita capacitas non solum est respectu infinitorum numero, sed etiam respectu ueri infiniti; hinc est, quod uiso effectu inquirit usque ad primam causam. s. Deum, & cum ad eam peruenerit, statim naturaliter scire desiderat quid sit, & eius essentiam cognoscere, licet ad eius cognitionem naturaliter peruenire non possit. 3. non potest quietari nisi in uno ente, quod omne esse, & omnes ueritates contineat, & sit ipsamet ueritas, qualis est solus Deus, nam quocumque particulari ente, & quacumque peculiari ueritate cognita, necessario ulterius tendit cum illius obiectum sit ens in communi, at Deum in hac uita intueri non potest. Et non solum in hac uita non potest intueri Deum, sed nec etiam distinctè immaterialia cognoscere; nam ex speciebus materialium ad eorum cognitionem ratiocinando elenatur; ex quo manifestè colligitur alium esse statum intellectus post corpus, in quo immaterialia distinctè cognoscat, & Deum intueatur, alias enim intellectus esset in suo genere imperfectissima omnium potentiarum cognoscitiuarum; nam omnis potentia distinctè percipit omnia ea, quæ sub suo obiecto continentur, ut patet discurrendo per omnes sensus.

Intellectus, & uoluntas reflectuntur supra se.

Quarto, diuersitas cognoscendi, & etiã uoluntatis corroboratio, consistit in reflexione supra se ipsum, ex quo sequitur, q̃ habet esse spirituale; nam corpus potest quidem superponi alteri corpori, & pars alteri parti, sed non sibi ipsi, hoc enim proprium est rerum spiritualium, nam spiritus est totus in toto, & totus in qualibet parte, Deus est totus in toto mundo, & totus in qualibet parte, & est in se ipso, Angelus est totus in toto aliquo loco eius virtuti correspondenti. V.g. in tota Florentia, quia in omni eius loco potest operari, & totus in qualibet eius parte, & potest etiam esse solum in uno eius angulo, non per sui coarctationem, sed prout vult, quia est in seipso; & ubi est, non est, ut forma, sed ut assistens. Anima etiam rationalis est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte; auc̃to corpore il-

lud

lud etiam informat,& nõ per sui extensionem,& abscisis membris desinit in eis esse, non per sui diuisionem, nec coarctationem, sed quia est spiritus,& in seipsa,nõ potest autem sicut Angelus esse pro libito in una sola parte corporis sibi correspondentis,& non in alijs, quia est in corpore non ut assistens,sed ut forma corporis, uerum ita informat corpus tanquam uera illius forma,ut sit in se ipsa (quando dicitur Animam,siue Angelum esse in se ipso, sanè intelligas, & non ut possit esse omnino sine loco,hoc enim est solius Dei,qui est æternus,& ubique,sed quia ita est in loco determinato,ut non sit per modum loci, diuisibilis ad illius diuisionem,& totus in toto,& pars in parte.) quod ex illius potentiis apparet, quæ super se ipsas reflectuntur,nam intellectus intelligit,& super seipsum reflectitur,& intelligit se intelligere,& quomodo intelligat,& reflectitur etiam super uoluntatem,& memoriam,nam intelligit uoluntatem uelle, & memoriam memorari, similiter, & istæ eodem modo reflectuntur,nam uoluntas uult se uelle, & intellectum intelligere, & memoriam memorari, & memoria recordatur intellectũ intellexisse,uoluntatem uoluisse, & se memoratum fuisse; non sic potentię sensitiuæ,nam oculus uidet,& non uidet se uidere. Ex hoc autem, quod potentiæ animæ rationalis super se ipsas reflectuntur,consurgit stupẽda quędam,& admirabilis earum uirtus,ut sint inuicem in seipsis,seipsas inuicem capiant,& non plus capiatur ab una, quam ab omnibus simul,ut in illis etiam appareat Sanctissimæ Trinitatis imago, nam tres sunt illius potentię Intellectus, s. Voluntas,& Memoria, quæ inuicem dependent;ex intellectu enim oritur uoluntas,& ex intellectu, & uoluntate,memoria,& propterea ita debent reflecti super seipsas, ut una super aliam feratur,illamq; in se compræhendat,& totũ eius obiectum,& omnes eius operationes, & hoc uicissim, ut sint æquales, non solum singulæ singulis, sed (ut dicit Magist. Sent.ex Aug.) singula omnibus; nam intellectus intelligit uoluntatem,& memoriam,& bonum quod est obiectum uoluntatis, & quòduis bonum,& omnes uoluntatis operationes.& uoluntas amat ueritatem,quæ est obiectum intellectus,& quasuis ueritates,& ipsum intellectum,& potest etiam uelle,& imperare omnes intellectus operationes, & in memoria reponuntur omnes actus,& operationes intellectus,& uoluntatis;quæ nullo modo corporibus conuenire possunt, repugnat enim corpori,quod idem contineatur in eo, quod continet, & quod sint tres corporeæ mensuræ talis dispositionis, quod singulæ aliae

Sanctissimæ Trinitatis imago est in potentijs animę.

ca-

capiant, & tantum capiat una, quantum omnes tres simul, & omnes tres non plus capiant, quam quælibet earum; cum ergo ista, quæ corporibus repugnant, experiamur in potentiis animæ rationalis, necessario dicendum est illas esse incorporeas, & spirituales, & consequenter etiam animam cuius sunt potentiæ.

Colligendo ergo omnes prædictas rationes sub sua maxima; potentiæ animæ correspondent eius essentiæ, nam qualis est essentia tales sunt eius potentiæ, cum ex ipsa fluant; operationes correspondent potentiis, nam potentiæ sunt propter operationes, & obiectum correspondet potentiæ, & operationibus, nam potentiæ sunt propter obiectum, & potentiarum actus sunt, ut attingatur obiectum; Sed obiecta potentiarum animæ rationalis comprehēdūt spiritualia, & materialia. Vt autē intellectui proportionentur, & ab eo intelligantur, uirtute eiusdem intellectus, materialia, & singularia reducuntur ad esse spirituale, & uniuersale. Operationes potentiarum eius, sunt independentes à corpore, & à sensitiuis potentiis, ut satis ostendimus: ergo potentiæ ipsę non dependent à corpore, nec consequēter etiam anima rationalis, sed habet proprium esse, & propriam existentiam, qua destructo corpore existit: nam quod per se potest operari, potest per se subsistere, & quod per se operatur, per se subsistit, quia operari non est nisi entis in actu.

Animęim mortalitas probatur demōstratione propter quid.

Et sicut ex effectibus demonstratione quia, procedimus ad cognitionem causæ, ita etiam cognita causa demonstratione propter quid per eam probamus proprietates, & effectus. Ex operationibus animæ, probauimus illam habere propriam existentiam independentem à materia; modo ex eo, quod habet propriam existentiam, probatur illam esse immortalem; nā omne id, quod habet propriam existentiam, & non habet contrarium, neque ratione sui, neque ratione suarum propriarū qualitatum, est incorruptibile; sed anima rationalis est huiusmodi, ergo est incorruptibilis, Maior probatur, quia omne, quod corrumpitur, aut corrumpitur per se, aut corrumpitur per accidēs quod corrumpitur per se, corrumpitur à suo contrario, ut calor à frigiditate; quod corrumpitur per accidēs, dupliciter corrumpitur. Primo, ad corruptionem alterius à quo dependet, uel in quo habet, quod existat, quod per se à suo contrario corrumpitur, quo pacto substantia corrumpitur ad corruptionem propriarum qualitatum sine quibus esse non potest; & forma, quæ non habet propriam existentiam corrumpitur ad corruptionem compositi cuius est forma, similiter, & accidentia, quę

à com-

à compoſito habent, quod exiſtant. 2. corrumpitur ex abſentia cauſæ efficientis, ut lumen in aere extincta lucerna, cuius eſt eadem cauſa, quia non habet propriam exiſtentiam, ergo, quod habet propriam exiſtentiam, non corrumpitur per accidens, & ſi non habet contrarium, non corrumpitur etiam per ſe; ſed anima rationalis, ut probatum eſt, habet propriam exiſtentiam, ergo non corrumpitur ad corruptionem compoſiti, & dependet à ſolo Deo, qui animam, & omnia poteſt ad libitum annihilare, ſed id non facit; & non habet contrarium, nec ratione ſui, quia eſt ſubſtantia, nec ratione ſuarum qualitatum, & uirtutum, quia illius potentiæ, & operationes ſunt ſpirituales, ut probatum eſt, ergo eſt incorruptibilis. Et confirmatur, quia aliis rationibus, Dei, & Angelorum incorruptibilitatem non habemus, niſi quia ſunt ſubſtantiæ ſpirituales, & non habent contrarium, & quod eſt ſpirituale non poteſt corrumpi ab agente corporeo, aut naturali.

Quod anima rationalis ſecundum Ariſtotelem ſit immortalis, & de illius origine. Cap. III.

EST autem animę rationalis immortalitas tot tantiſque naturalibus rationibus à nobis probata, quod etiam ſi Ariſtoteles contrarium ſenſiſſet, ut aliqui falsò uoluerunt, nihil debeat gentiles philoſophos mouere; namuera naturalis philoſophia, & ratio, non eſt illa, quam tradit Ariſtoteles, ſed quæ ex naturalibus principiis bene intellectis deducitur. Verum, quia Ariſtoteles eſt Princeps Philoſophorum, & tantum ei (ſed falſo) à quibuſdam tribuitur, ut quæ non ſunt Ariſtotelicę doctrinæ conſona, falſa eſſe exiſtiment; ex Ariſtotele etiam animæ immortalitatem manifeſtè, non quidem diffusè, ſed una, aut altera auctoritate probabimus, & hoc propter infideles, nobis enim etiam ſi nulla adeſſet naturalis ratio, ſufficit diuina auctoritas, & Eccleſiæ determinatio. Ariſt. 1. de Anima, tex. 65. dicit Intellectum innaſci hominibus, & eſſe quandam ſubſtantiam, quæ corrumpi non poteſt, idque ſigno oſtendit, ſi corrumperetur maxime id fieret ex debilitate, quæ fit in ſenio, nam ſenium eſt uia in corruptionem totius, & diſſolutionem eorum, quæ in ipſo ſunt, ſed in eo non corrumpitur, & quod non corrumpatur oſtendit dicens hoc eſſe ſimile ei, quod accidit circa ſenſoria ſenſuum, qui corrumpuntur, anima non corrupta, nec debilitata,

secũdũ se, unde senex debilitatur uisu, ratione organi, sed non ratione animæ, unde si animę senis daretur oculus iuuenis, uideret sicut iuuenis, quia anima, secũdũ se nihil est passa, sed secũdũ corpus, idé dicit accidere in morbis, & ebrietatibus, nã anima uidetur debilitari cũ impediatur à suis operationibus, sed id non est secundum se, sed ratione corporis. Cum ostendisset impassibilitatem substantiæ animæ secundum se, textu sequenti ponit impassibilitatem operationum eius, & dicit intelligere, & speculari, quæ sunt operationes ipsius intellectus marcescere, & debilitari, & non secundum se, sed alio quodam interius corrupto, imaginatione, scilicet, uel spiritibus in corpore in quo est anima, ipsum autem est impassibile, sed cogitare, odisse, irasci, corrumpuntur, & non manent post compositum, quia non sunt operationes solius intellectus, sed compositi ex corpore, & intellectu, & propterea dissoluto composito non manent cum solo intellectu; non sic autem est de intellegere, & speculari, quę sunt solius intellectus, & ob id cum ipso manent; ex quo infert, quod cum intellectus, & ipsius propria operatio non corrumpãtur, fortasse est quid diuinius & impassibile. 2. de Anima, tex. 21. dicit intellectum esse aliud genus animæ à sensitiuo, & uegetatiuo, & posse ab his separari, sicut perpetuum à corruptibili. 3. de Anima tex. 20. dicit, quod intellectus in actu quo intelligimus quãtum ad operationem non manet post corpus, unde non reminiscitur, tamen secundum se, & suum esse manet, & est immortalis, & ratio est, quia intellectus in corpore intelligit mediante sensu, & phantasmate materiali, & propterea destructo corpore debet etiã cessare hic modus intelligendi; sed quia intellectus, secũdum se manet, & est immortalis, habebit alium modum intelligendi sine phantasmate, iuxta illum statum à corpore separatum. 12. Met. tex. 16. & 17. constituit differentiam inter causas efficientes, & formales, nam efficientes sunt ante res quas efficiunt, at formæ non sunt ante corpora quorum sunt formæ, sed simul; nihil tamen prohibet (subdit) aliquam formam posterius manere, ut anima, non omnis, sed intellectus. Ex quo loco tria habemus. Primo, quod anima rationalis est forma. Secundo, quod non fuit ante corpus. Tertio, quod remanet post corpus. 2. de Gen. anim. cap. 3. dicit mentem, idest animam rationalem posse esse sine corpore, quia cum eius actione non communicat corpus; & dicit extrinsecus uenire, non quod fuerit ante corpus, sed quia non educitur

de

de potentia materiæ; nam ibi Arist. duas proposuit quæstiones, prima est. An animę omnes essent ante corpus, an nullæ, an aliquæ sic, & aliquæ non. Secunda an essent in ipsius materia, an ex semine maris aduenirent, & si cum semine maris, an omnes fierent ex eius ui, an extrinsecus, uel partim extrinsecus partim non. Et ad primam quæstionem respondet animas omnes impossibile esse antea. Ad secundam animam rationalem extrinsecus aduenire, ideſt, non ex ui seminis, seu maris, seu quod idem est non educitur de potentia materiæ, sed fit ab extrinseco, scilicet à Deo, & non ab agente naturali. Pro quo notandum est, ut animæ rationalis originem intelligamus, apud Aristotelem, & in rei ueritate illam formam educi de potentia materiæ; quæ habet totum suum esse, cum materia, & à materia dependens, illa autem, quæ quamuis producta sit in materia, non habet tamen totum suum esse pendens à materia, non educitur de eius potentia, qualis est anima rationalis; quod autem totum esse animæ pendeat, uel non pendeat à materia, cognoscitur ex eius operationibus, nam quale est esse rei, talis est eius operatio, cum operatio sequatur esse. & quod anima rationalis habeat operationes independentes à materia, satis probauimus; ex quo sequitur, quod non potest produci à uirtute seminali, nec ab aliquo agente naturali; cum enim omne agens naturale agat actione circa materiam, & recepta in materia, nullum agens naturale poterit producere aliquod esse supra ipsam materiam, quia nihil potest operari ultra proprias uires; Sed à solo Deo immediate producitur, non enim Deus sic animam rationalem producit, sicut reliquas formas, nam reliquas producit concurrendo cum causis secundis, ita ut qua actione causa particularis producit formam, eadem etiam Deus producat simul cum ipsa causa particulari, sed animam rationalem ipse solus facit, sine actione causæ particularis; concurrit quidē causa particularis, non tamen ad productionem animę, sed ad dispositionem etiam ultimam in materia inducendam, & ad unionem animæ cum materia, & consequenter ad productionem totius compositi, eb quas causas homo uerè est causa hominis, & hominem generat, licet anima rationalis à solo Deo producatur, quia terminus generationis est compositum.

De animę origine.

Quod sit Deus, qui omnia ex nihilo creauit.
Cap. IIII.

SEcundum fundamentum, quod præmittere uolumus est Deum esse, quod est omnium menti innatum, & insculptum, ut enim inquit Cic. de hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendũ sciat. Sed quia in illius cognitionem per eius effectus deuenimus, licet Deum esse sit per se notum, & à priori demonstrari non possit, cum sit suum esse; nobis tamen non est per se notum, sed est à posteriori demonstrabile; non enim sunt eadem natura, & nobis nota; nec ullus ob id excusari potest si illũ ignorat; quis enim esset adeò stultus, ut ex uehementi calore quem sentit, non iudicaret ignem, quem non uidet esse in proximo loco? quis est tam uecors (inquit Cic.) qui cum suspexerit in cœlum, Deum esse non sentiat, & ea, quæ tanta mente fiũt, ut nulla arte, & ratione ordo rerum, & uicissitudo persequi possit, casu fieri putet? commoda quibus utimur, lucem qua fruimur, spiritum quem ducimus, à Deo nobis dari, & impartiri uidemus. Sed firmius, & Apostolicum habemus testimonium Rom. 1. *Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas, ita ut sint in excusabiles.* Cum autem omnes creaturæ ita ducant in Dei cognitionem tãquam effectus in cognitionẽ causę, ut etiam iuxta Prophetam omnes clament, *Scitote, quia ipse est Deus, quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos*, eisdẽ rationibus Deũ esse, & unum esse, & omnia ab illo ex nihilo creata fuisse probabimus. Dei autẽ nomine intelligimus. Primã omniũ rerũ causã à qua omnia sunt, & dependent, in esse, & conseruari, quem creaturæ multipliciter ostendunt, dum in eis relucent diuina attributa, Potentiæ, Sapientiæ, Prouidentiæ, & alia, quæ soli Deo conueniunt. Et prima ratio sit ex perfectione, quam dicit esse à se; dicit enim in ente maximã perfectionem, quod. s. sit primum, & nulli subiectũ, æternum, incorruptibile, & suum esse non sit, nec dependeat ab alio, sed à seipso. at si considerẽtur tota natura, & in uniuersali, & in particulari, hæc perfectio ei nullo modo conuenit, tota. n. natura est propter humanã naturam, quæ non solum in indiuiduo, sed etiam secundũ totam suam substantiam, est reducta ad ens caducum, & propterea in in-

Deum esse est per se notum, sed nõ nobis.

Quid intelligatur Dei nomine.

Quod sit unus Deus, qui omnia creauit. Prima ratio.

in indiuiduis corrũpitur, non.n.quia indiuidua corrũpuntur, homo est corruptibilis, sed è cõtra, quia homo est corruptibilis, ideo in indiuiduis corrũpitur; & suũ esse ab eo nõ depẽdet, imo nec illud cognoscit, nõ potest capillũ albũ facere, generat, & nõ qualẽ vult generat, nec scit quomodo generet. *Nescio* (dixit Sãcta illa Mulier 2. Macha. 7.) *qualiter in vtero meo apparuistis neque.n.ego spiritum, & animam donaui vobis, & vitam, & singulorum mẽbra non ego ipsa compegi.* ergo natura humana, & cõsequẽter etiã uniuersa natura producta fuit, & suũ esse ab alio habuit ille autẽ à quo omnia esse habuerũt, dicitur Deus. Secunda ratio, quæ est cõfirmatio prioris, omne finitũ, & limitatum in aliqua latitudine, hoc ipso, ꝙ est limitatũ, reducitur ad aliquod limitans, sicut omne, ꝙ est tale per participationem, reducitur ad id, quod est tale per essentiã, repugnat enim rationi, quod huiusmodi sint talia à se, & independentia ab alio, at tota natura, & quælibet naturæ pars, est limitata sub certa mensura in essentia, & in operationibus. Tertia ratio sumitur ex operationibus naturę, in illis enim tria considerantur, quæ singula Deum totius mundi creatorem, & gubernatorem ostendunt, & probant, primo operatio naturę, ut intrinsecus ab ipsa procedit, est propter finem, & ad finem per ordinatissima media, qui ordo est opus intellectus, hic autem intellectus dirigens non est in rebus ipsis, ut aliquid earum, & iste ordo ad finẽ per ordinatissima media, non est rebus ipsis naturalibus superadditus sicut in artificialibus, sed est illis intrinsecus, & cõnaturalis, ergo necessarium est, ꝙ res omnes naturales sint opus alicuius intellectus, & ab ipso acceperint esse, & essentiam; hæc.n.est differẽtia inter naturalia, & artificialia, ꝙ artificialiũ finis, & ordo, & dispositio mediorũ ad finẽ, est ipsis rebus extrinsecus, ac cidẽtarius, nec ullo modo potest illis esse naturalis, quia est ab intellectu humano, qui nõ est causa ipsarũ rerũ, nemo.n.potest alicui rei finẽ illi naturalem per ordinatissima media acquirendum pręscribere, nisi sit auctor, & effector ipsius naturæ. Secundo cum operatio ipsius naturæ sit ad finem per ordinatissima media, ut ab ipsamet natura procedit, adeo quod omnes philosophi exclamant, & dicũt, opus naturæ esse opus intelligẽtiæ, nihilominus ipse modus operandi naturæ, & rerum omnium naturaliũ est cæcus, sine cognitione, ut etiã ex hoc cæco modo operãdi Deũ esse, qui hæc omnia naturalia fecit, & creauit cognoscceremus. nam omnis operatio cæca, quæ sine cognitione procedit ab aliquo principio, si debita sit, & ordinata,

Secunda ratio.

Tertia ratio.

per seipsam reducitur ad aliquam cognitionem, & non potest primo esse à tali principio, sed ab alio cognitionem habente. & hoc ex eo, quod est cæca, & ordinatissima; in tota autem natura reperitur hæc cæca operatio, etiam in his, quę cognitionem habent, nam ipsa met cognitio cæco modo producitur; oculus enim uidet, & non uidet se uidere, & quomodo uideat, similiter, & intellectus, intellectionem cæco modo, secundum naturam suam producit, & non intelligit seipsum, & quomodo intelligat, nisi per reflexionem. Tertio, quælibet res naturalis ita habet propriam operationem propter proprium finem, ut ex rebus ipsis, & earum operationibus, consurgat quædam vniuersalis totius mundi integritas; & hic uniuersalis effectus, nō potest esse à rebus ipsis, nam quælibet res particularis habet propriam operationem, & proprium finem, & cætera sūt ei extrinseca, & accidentaria, per se autem sunt respectu causę uniuersalis, quæ sic omnia disposuit ad mundi integritatem, propter cuius conseruationem res ipsę relicto naturali motu, cōtra naturam propriam ex se mouentur, secundum naturam uniuersalem, & sic sæpe uidemus grauia ascendere, & leuia descendere ne detur uacuum; cum ergo hic effectus sit uniuersalis intrinsice consurgens ex singulis rebus totius mundi, necessario dicendum est unam esse uniuersalem causam huius uniuersalis effectus, cuius non potuit esse causa, nisi etiam esset causa rerū omnium particularium, & hic est Deus. Quarto, quia experientia constat has omnes causas inferiores esse secundarias, & subordinatas superioribus, & non posse agere, nisi uirtute causarum superiorum, unde est commune illud Philosophi dictum, sol, & homo generant hominem. Medici etiam ad medendum, & rustici ad seminandum, & nautæ ad nauigandum, cælorum rationem habent. in causis autem essentialiter subordinatis non potest dari processus in infinitum; nam causæ essentialiter ordinatę in tribus differunt ab accidentaliter ordinatis, nam in essentialiter ordinatis, secunda causa dependet à prima, & causalitas superioris est alterius ordinis, & rationis, & perfectior. omnes etiā causæ essentialiter ordinatæ simul necessario requirūtur ad causandū, unde causę inferiores nō possunt suos effectus producere, nisi prima concurrente, licet prima possit sine aliis, cum enim causa superior, sit perfectior, infinitum superior, erit in infinitum perfectior, & consequēter non dependet ab aliis, sed omnia ab ipsa. Ex quibus sequitur, quod in causis essentialiter subordinatis non potest dari proces-

Quarta ratio.

cessus in infinitum, cum enim infinitum sit impertrãsibile non daretur prima causa; in essentialiter autem subordinatis debet dari primum, quod sit causa medii, seu mediorum, & medium causa ultimi, & si in causis efficientibus non esset prima causa, nec etiam essent mediæ, nec ultimus effectus; ista prima omnium rerum causa est Deus. Quinta ratio est illa, quam Arist. colligit ex motu, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur, & omnes motus inferiores reducuntur ad motum cœli, cum autem non possit dari processus in infinitum, necessario deueniendum est ad unum primum motorem, qui moueat, & non moueatur, & hic est Deus. Sicut autem res omnes consideratæ, ut mobiles, & ut causæ suarum operationum referũtur ad Deum, ut ad primum motorem, & ad primam causam, ita etiã consideratæ in suo esse, & in sua substantia debẽt habere quendam ordinem ad Deum; hic autem ordo non potest esse alius, nisi ut sit causa totius illarum esse per creationem. Quinta ratio.

Quod post hanc vitam, sit alia vita, & in ea sint duo status, bonorum, scilicet, & malorum. Cap. V.

EX his quæ diximus, manifestum est post hanc uitã aliam esse uitam, æternam, & sine fine duraturam; nam lucet clarius est esse Deum, qui est inuisibilis, & spiritus, & non uiuit hac mortali, sed æterna, & beata uita, à quo dependet, & in quo solo consistit beata intellectualium, & rationalium uita; Certum etiam est animam rationalem esse immortalem, ut satis probauimus, cum autem corporibus extinctis remaneant animæ rationales, & non ad hanc uitam, & huius uitæ operationes, ut per se patet, necessario sequitur aliam pro animabus rationalibus esse uitam, sine fine, & in perpetuũ duraturã; quæ aliis adhuc rationibus probatur, ex quibus animæ immortalitas magis etiam confirmatur: Et prima ratio sit ex ultimo hominis fine, & beatitudine, nam omne ens naturale habet proprium finem in cuius consecutione quiescat, & delectetur; & finis ultimus, nõ solum hominũ, sed aliarum etiam rerum, debet esse talis, ut eum omnes, magna saltem ex parte consequantur, aut certe consequi possint, alias enim uanè, & superflue ordinarentur ad talem finem, si illius consecutio esset rara, uel impossibilis; & cum homo sit omnium naturalium primus, & quodammodo finis, & totius mundi epilogus, & cõpendium, debet præcipuè hunc habere finem quo fruatur; qui

finis debet homini sufficere, & consequenter debet continere omne bonũ,& excludere omne malũ;omni tristitia,& dolore remoto,summã iucũditatẽ,& delectationẽ afferre;quæ etiã debet esse certa,stabilis,& perpetua,ut nulla ibi sit anxietas,& ambiguitas;Vnde Boetius beatitudinẽ descripsit esse statũ omniũ bonorum aggregatione perfectum;Sed hunc finem,& hãc beatitudinem,in hac uita nullus unquam consecutus est, nec consequi potest.quod enim decipiantur,& perditi sint illi,qui beatitudinem in diuitiis,uel honoribus,uel in fama,aut gloria,vel in potestate,uel in sanitate, aut corporali uoluptate, uel quocumque bono creato constituunt,est adeo certum,& euidens, ut cæci,& penitus stulti sint,qui hoc non uident; nam ista sensibilia sunt inferiora homine, communia bonis, & malis, eis benè, & malè uti possumus, omnia creata sunt finita, & hominis capacitas est ueri, & boni infiniti, qualis est solus Deus; ex quo sequitur, quod hominis beatitudo in contemplatione Dei, & uisione diuinæ essentiæ, illiusque fruitione consistit. Sed impossibile est Deum in hac uita per essentiam uidere,& illo frui. Nec potest dici,quod hominis beatitudo cõsistit in cognitione, & fruitione Dei,eo modo quo in hac uita à nobis cognosci potest, primo,quia sic paucissimi ad hanc beatitudinem peruenirent; nam ad diuinorum scientiam illi soli, qui ingenio maxime ualent, & ocio, & opibus abundant post longum studium, & tempus in ipsa senectute peruenirent, unde pueri, fæminę, pauperes, rudes ingenio,aliis negociis occupati, & qui morte præoccupantur à beatitudine excluderentur. Secundo, quia cognitio diuinorum, quæ in hac uita haberi potest, est imperfecta, & cognoscitur imperfecta, & non satiat capacitatem intellectus. Tertio,sciẽtia diuinorum, non liberat à laboribus, & miseriis in quibus tota nostra uita uersatur, nec est aliud animal, quod tot repleatur miserijs sicut homo,nam præter corporis labores, & infirmitates, solicitudine,timore,& ánimi dolore concutitur. Et licet nos diuino lumine illustrati maiorem Dei cognitionem habeamus, & nullus quantumuis rudis ea priuetur,& in tribulationibus, & in infirmitatibus gloriemur,& in Dei cognitione, & amore ponamus huius uitæ beatitudinem; eadem tamen fides docet hanc beatitudinem esse in spe, & ueram, & perfectam esse in alia uita; Et quod illa non sit ultima nostra beatitudo, eisdem rationibus probatur; quia Dei cognitio, quę fide habetur non satiat intellectus nostri capacitatem, & non libe-

rat

rat à miseriis; imo docet crucem amplecti, & portare; quare si post hanc uitam non esset alia uita, homo ordinaretur ad finem cuius consecutio esset illi impossibilis; quod nullo modo est dicendum, quia hic error non esset nisi auctoris naturæ, cuius perfecta sunt opera. Et confirmatur, quia naturæ cuicumque operi naturali concessit statum aliquem quo quiesceret, suamque consequeretur perfectionem, & hunc statum debuit præcipue concedere rationi hominis, quæ est præcipuum naturæ opus, & prope diuinum; sed ratio quamdiu est in hoc corpore, semper est in continua luctа cum sensu, & nunquam partes istę consentiunt, nec etiam in uiris perfectis, ergo post hanc uitam debet esse alius status animæ, quo libera sit, & ab omni perturbatione quieta.

Secunda ratio sit ex misera bonorum uita, & fælici malorum, & Dei prouidentia, nam experientia constat in hac uita esse aliquos sceleratos, & aliquos bonos, & plerunque contingere, quod scelerati in hac uita prosperentur, & bonis huius mundi affluant, è contra uero boni, sint pauperes, afflicti, & miseri. Cum autem Deus sit iustus, & iustitia exigat, quod boni bona habeant, & mali, mala; necessariò dicendum est, bonorum præmia, & malorum supplicia in alia uita reseruari. Confirmatur, quia si non esset alia uita, homo esset omnium imperfectissimus, & sequendo uirtutem stultissimus, nam multi Dei amore, timore, & pro uirtutum consecutione, præsentibus bonis abstinent, carnem macerant, mortem ipsam pro Deo, pro Republica, pro ueritate, & pro iustitia exponunt; quæ omnia stulta essent, si cum corpore periret anima, & post hanc non esset alia uita. Nec obstat si dicatur, uirtutem solam tunc esse meliorem, & magis expetendā, quā cætera omnia, & per se solam tunc facere beatiorem. nā respōderi posset, tunc uirtutem esse, vitam bonis refertam conseruare, ocium se qui, uoluptates amplecti, iucundā ducere, & quantum fieri potest conseruare uitam, & illas quas dicimus uirtutes, esse vitia, quia bonis huius uitæ priuant, & nullū maius afferūt bonū, nec in hac uita, nec in alia. & sic amplissima omnibus uitiis, & sceleribus aperiretur uia, & omnis uirtus de medio tolleretur, & uirtus nullius esset utilitatis, Vnde boni cum Apostolo dicere possent. *Miserabiliores essemus cunctis hominibus, si in hac uita tantum sperantes essemus.*

Ex quibus necessario concluditur post hanc, aliam esse pro anima uitam, & in illa duos esse status, beatorum, scilicet,

& æter-

& æternis suppliciis cruciandorum (quantum ad præsens attinet, non enim est necessarium pro hac disputatione distinguere omnes status alterius uitę.) nam multi boni moriũtur quibus debetur beatitudo, quæ est bonorum operum merces, & multi moriuntur in peccatis, quæ perpetrarunt, quibus debetur æternum supplicium. Experientia etiam, & ratione constat, præter has substantias corporeas, & sensibiles, esse substantias spirituales, quas Philosophi Intelligentias uocarũt, & nos Angelos; de quibus habemus certius, & firmius testimonium, Sacræ. s. scripturæ auctoritatem, sed cum modo contra infideles agamus, experientiam adducimus, quæ etiam docet quosdam spiritus esse bonos, & quosdam malos, non quo ad naturam, sed propria eorum malitia; sunt enim eiusdem naturæ, & essentiæ cum bonis, sicut & homines mali, sunt secundum naturam boni, sicut & alij; quod autem sint spiritus mali, ex malignis eorum operibus constat, ut uideri potest ex his, quæ superius diximus de maleficijs, & quæ modo dicemus de Dijs gentium.

Quod sine Religione Mundus esse non possit, de distinctione Religionum. Quando cæperit idololatria. Quot fuerint eius species. Cap. V. I.

CVm lumine naturali constet Deum esse, & animam esse immortalem, & beatitudinem nostram non posse haberi in hac uita, sed in alia, in qua sunt duo status, bonorum. s. & malorum; ille beatorum, iste miserorum, lumen etiam naturale omnibus dictat, necessariam esse in hac uita Religionem qua colatur Deus, & ad illam omnes inclinat ut ea mediante simus Deo grati, eius beneficia promereamur, & æternam beatitudinem tandem consequamur. Et sicut inter omnia animalia, solus homo Deum cognoscit, & habet animam immortalem, & est capax æternæ beatitudinis, ita etiam Religio est illi soli propria, cum sit uia ad æternam beatitudinem perueniendi; cum enim Deus, & natura non abundent in superfluis, nec deficiant in necessariis, naturalem inclinationẽ ad Religionem, & aptitudinem ad illam amplectendam, & seruandam, soli homini concedere debuerunt, nam media debẽt esse proportionata fini, & qui non est capax alicuius finis, non est etiam capax mediorum per se illius finis. Sed quia homo ad colendum Deum Religione ita naturaliter inclinatur, ut

Religio est homini propria

super-

ſupernaturali fidei lumine debeat illuſtrari, & diuina gratia adiuuari, & ſuo libero arbitrio conſentire, & cooperari, licet diuinum auxilium nunquam deſit; homo tamen quatenus eſt rationalis, & liberi arbitrij, ſicut poteſt errare, & de facto errauit in uera Dei cognitione, uel quia diuina humano iudicio metiri uoluit, uel quia paſsionibus excæcatus prout ſibi uidebatur Deum formabat, ita etiam errauit uanas, & falſas ſibi religiones confingendo; Semper igitur, & ubique uiguit religio, ſicut, & Dei cognitio, quia ipſa natura ad hoc nos ducit, & quodammodo impellit, ut Deum eſſe, & colendum eſſe confiteamur; licet in applicatione multi ſuis ſceleribus excæcati, errauerint, & Dei nomen, & cultum creaturis tribuerint.

Cum autem ueritatem Chriſtianæ Religionis oſtendere, & probare uelimus, & aliarum omnium falſitatem, & impietatē detegere; nimis prolixum, & impoſsibile eſſet, ad ſingulas deſcendere; propterea omnes religiones primo reducemus ad duas genericas. Sub primo genere ſunt illæ omnes, & innumeræ, quæ Dei nomen, & cultum creaturis tribuerunt, & dicitur idololatria. Sub ſecundo genere ſunt illæ omnes, quæ habent cognitionem ueri Dei, & fundantur in Doctrina à Deo diuinitus reuelata; Sed iſtæ ſunt in duplici differentia, nam una Religio eſt, quæ omnem reuelatam doctrinam amplectitur, illius uerum, & legitimum ſenſum tenet, & ab eo nunquam diſceſsit nec diſcedere poteſt, & hæc eſt ſola Religio catholica, Apoſtolica, & Romana. Aliæ omnes innumeræ, quę falſo ſibi Religionis nomen uſurpant, præſupponunt quidem doctrinam à Deo reuelatam, non tamen omnem, ſed partem, quam corrumpunt, impiè, & ſacrilegè interpretantur, ut ſic tentent an ueram Religionem deiicere poſsint, ſed portę inferi aduerſus eam præualere non poſſunt. Religionū diſtinctio.

Et ut ab Idololatria incipiamus, quinque de illa explicabimus. Primo, quid ſit. 2. quando cęperit. 3. quot fuerint eius ſpecies. 4. quæ fuerint eius cauſæ. 5. quomodo omnes dij gentium fuerint dæmonia. Idololatria eſt cum latrię cultus, ſoli Deo debitus, creaturæ exhibetur, & creatura tanquam Deus colitur; quod genere ſuo eſt peccatum omnium grauiſsimum. De tempore autem quo cępit, notandum eſt, quod à principio, mundus per multos annos fuit ſine idololatrię peccato, nam ut inquit Cyrillus, lib. 1. & 3. contra Iulianū, ab Adam, uſque ad Noe ab illo decimum, effluxerunt ducenti, & quadraginta duo anni ultra duo millia, quo tempore non legitur

De Idololatria.

Quid ſit.

Quando cęperit.

gitur fuisse peccatum idololatriæ; accusantur quidem homines de aliis peccatis, propter quę etiam perierunt inducto diluuio, corruperat enim (inquit scriptura) omnis caro uiam suam, tamen idololatriæ crimini, per totum illud tempus nullū implicitum fuisse legimus; nec etiam post Noe per multos annos; nam primi parentes, qui Dei cognitionem habuerunt, & cum fuerint in statu innocentiæ, experientia sciebant omnes huius uitæ miserias, esse pœnas primi eorum peccati, filios docuerunt, ut Deum timerent, & colerent, & ita traditione fides, & aliquis cultus ueri Dei, per multos annos perseuerauit, licet multiplicarentur peccata, quibus Dei cognitio paulatim imminuebatur. Nongentis, & quadraginta duobus annis post Noe completis, dispersa posteritate Noe undequaque, & habitantibus iam hominibus ad orientem, & ad maritima, congregatisq; in Ciuitates, primus regnauit in terra Assyriorum uir superbus, & arrogans Belus, qui primus hominum dicitur à subditis nomen deitatis accepisse, huius filius fuit Ninus, qui ædificauit Ciuitatem, quæ ab eius nomine Niniues dicta est, cuius tempore uixit Abraham. Et ut inquit Magister Historiarum, cap. 40. hist. Genesis, mortuo Belo, Ninus in solacium doloris imaginem patris sibi fecit, cui tantam exhibebat reuerentiam, ut quibuslibet reis, qui ad eam confugissent, parceret; unde homines illius regni diuinos honores eius imagini ceperūt impendere; huius exemplo plurimi caris suis mortuis imagines dedicauerunt, & sicut ab idolo Beli, cętera traxerunt originem, sic etiam ab eius nomine generale nomē idolorum; sicut enim dictus est Belus ab Assyriis, sic & aliæ nationes, secūdum idiomata linguæ suę dixerunt, aliæ, bel, aliæ bee, aliæ baal, aliæ baalim; imo & nomina specificauerunt, aliæ beelphegor, aliæ beelzebub dicentes. hæc ergo fuit prima idololatriæ origo, ut inter alios dicunt Cyrillus, & Magister historiarum, quod sacris litteris tribus rationibus consonum esse ostendimus. Prima est, quia idolorum nomina, quæ in eis exprimuntur, à Belo (ut diximus) uidentur deducta. 2. quia Apostolus ad Romanos inquit peccatum contra naturam fuisse idololatriæ pœnā; non quod sit grauius idololatria, sed quia est peccatū adeò enorme, & manifestum, ut hominem sibi, & alijs detestabilem reddat, nec quod ista sit sola illius pœna; nam æterno inferni igne, cum aliis mortalibus peccatis punienda est; sed eo modo quo unum peccatum dicitur alterius pœna; & est quidem conueniens pœna, ut sicut homo per idololatriam ordinem

Probatur, quod tūc cęperit. Rom. 1.

diuini

diuini honoris peruertit, ita per peccatum contra naturam, propriæ naturæ confusibilem peruersitatem patiatur. peccatũ autem contra naturam tunc cæpit, quo quinquæ illæ nefandæ ciuitates fœdatę fuerunt, & à Sodoma principali Ciuitate nomen desumpsit, propter quod igne, & sulphure combustę fuerunt, ergo circa illud tempus paulò antè cępit idololatria, ex qua hoc nefandum peccatum, tanquam eius pœna processit. Tertio, quia tunc temporis ex Assyrię partibus Deus uocauit Abraham, qui Assyriorum idololatriam abominabatur, & in illo sibi populum ex eo nasciturum elegit, qui in ueri Dei cognitione, & cultu persisteret, & cui se reuelaret, ideo autem tunc sibi populum elegit, quia homines à cognitione ueri Dei defecerant, & in idololatriæ peccatum inciderant; & Deus Abraham non ex quocumque populo, sed ex idololatro elegit; non enim tunc totus mundus in idololatriam incidit, sed paulatim hæc impietas creuit, ex quo Cyrillus infert, quod assumptio Abrahæ, fuit uocatio gentium, quod non ita intelligas quasi Ecclesia, & salus gentium fuerit post synagogam, & electionem populi iudæorum in Abraham, uel quasi tunc perierit Ecclesia gentium, quia Ecclesia gentium fuit antiquior à principio mundi, & licet per idololatriam fere tota perierit, nunquam tamen fuit penitus extincta; Sed quod in Abraham fuit electus populus Iudæorum ex eo nasciturus, & constituturus synagogam, seu Ecclesiam iudæorum, quę fuit distincta, & processit in Abraham ab Ecclesia gentium, ad restaurationem Ecclesiæ gentium, & redemptionem totius generis humani per Messiam ex Iudæis nasciturum; de qua Ecclesiarum distinctione uide libro sequenti, cap. 6.

Abraham quando à Deo uocatus.

In Abraham facta est distinctio Ecclesiæ.

Circa tertium, postquam homines à ueri Dei cognitione deciderunt, & diuinum cultum hominibus, & eorum statuis tribuere ceperunt (ut diximus) adeò creuit idololatriæ impietas, ut homines sibi pro libito Deos fecerint, ut propterea impossibile ferè sit omnes Deos gentium enumerare; sed tamen omnes ad duo idololatriæ genera reducuntur, quæ in multas species diuiduntur, quidam enim colebãt quasdam imagines, & statuas, quas per quandam nefariam artem constituebant, & quæ uirtute dæmonum aliquos certos habebãt effectus; unde in ipsis imaginibus aliquid diuinitatis esse putabant, & per consequens, quod diuinus cultus eis deberetur; & hæc fuit opinio Hermetis Trimegisti, ut dicit Aug. in 8. de Ciuit. Dei. Alij uero non exhibebãt cultum diuinitatis ipsis imaginibus, sed

De speciebus idololatriæ.

sed creaturis quarum erant imagines, & utrumq; idololatriæ genus tangit Apost. Rom. 1. nam quantum ad primum dicit, *Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corrupt ibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedum, & serpentum*, quantum autem ad secundum subdit, *Coluerunt, & seruierunt creaturæ potius quam Creatori*. Qui creaturas coluerunt in tria ueluti genera subdiuiduntur; Quidã enim existimabant quosdam homines Deos fuisse, quos per eorum imagines colebant sicut Iouem Mercurium, & alios huiusmodi. Quidam uerò credebant totum mundum esse unum Deum, non propter corporalem substantiam, sed propter animam, quam Deum esse credebant, dicentes Deum nihil aliud esse, quam animam motu, & ratione mundum gubernãtem, sicut homo dicitur sapiẽs propter animam, & non propter corpus, unde putabant toti mundo, & omnibus partibus eius, cultum diuinitatis exibendum esse, cœlo, aeri, aquæ, & omnibus huiusmodi partibus, & ad hæc referebant nomina, & imagines suorum Deorum, sicut dicebat Varro, ut 7. de Ciuit. Dei narrat Aug. Alij uerò. s. Platonici posuerũt unum esse summum Deum causam omnium, postquam ponebant esse substantias quasdam spirituales à Sũmo Deo creatas, quas Deos nominabant, participatione. s. diuinitatis, nos autem eos Angelos dicimus, post quos ponebãt animas cælestium corporum, & sub his dæmones, quos dicebant esse aerea quædam animalia, & sub his ponebant animas hominum, quas per uirtutis meritum ad Deorum, uel dæmonum societatem assumi credebant, & his omnibus cultum diuinitatis exhibebant, ut narrat Aug. 18. de Ciu. Dei. Secundum has opiniones Pontifex Scæuola, ut inquit Aug. 4. de Ciu. Dei, cap. 17. constituebat tria genera Deorum, unum poetarũ, quod & nugatorium dicebat esse, & hoc erat de hominibus in numerum Deorum relatis, de quorum scelleribus poetæ tractant. Secundum est, quod pertinet ad Pontifices, & hoc cõtinet idola, & immagines, circa quas pontifices in templis occupabantur. Tertium est Philosophorum iuxtą Varronis, & Platonicorum opiniones.

De causis idololatriæ.

Circa quartum duplex est causa idololatrię, una dispositiua ex parte hominis, altera consummatiua ex parte dæmonum, dispositiua ex parte hominis, est duplex, prima est ignorantia intellectus, nam homines Deum ignorantes, uel eius dignitatem non considerantes, quibusdam creaturis diuinitatis cultum exhibuerunt. Secunda, est inordinatio, affectus, ex qua mul-

multę deducuntur cauſæ, nam iuxta diuerſas affectuum inordinationes, diuerſos etiam ſibi homines formabant Deos. Sed primo uideamus cauſas ob quas homines fuerunt adorati, ut Dij, ſimiliter & eorum ſtatuæ, poſtea uero cauſas adorationis beſtiarum adducemus; Et quod homines, & eorum imagines & ſtatuę adorentur, quatuor fuerunt præcipuæ cauſæ, prima fuit inordinatus amor ſuorum filiorum, & parentum; unde Pater amiſſo filio, quem inordinatè amabat, ut acerbum dolorē mitigaret, illius imaginem fieri fecit, cui cęperunt adhiberi honores, & ſucceſſu temporis cæperunt, ut Dii coli, hæc cauſa aſſignatur Sap. 14. ubi dicitur. *Acerbo luctu dolens pater, citò rapti filij fecit imaginem, ac illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cæpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra, & ſacrificia.* Secunda fuit Principum ſuperbia, qui non attendentes infirmitatem ſuam, uoluerunt ſe, ut Deus honorari, ut Nabuchdonoſor, qui præcepit Holoferni principi militiæ, ut omnes Deos terræ exterminaret, ut ipſe ſolus diceretur Deus ab illis nationibus, quæ potuiſſent Holofernis potentia ſubiugari ut habetur Iudith. 2. Et ſuperbi Principes ſtatuas ſuas ab his, qui erant ab eis ſubiugati adorari faciebant. hæc ratio habetur eodem, cap. 14. ubi dicitur. *Tyrannorum imperio colebantur figmenta, & hos quos in palam homines honorare non poterant, propter hoc, quod longe eſſent, à longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis, quem honorare uolebant fecerunt, ut illum, qui aberat tanquam præſentem colerent.* Qui etiam, ut ibidem inquit Gloſa, ut uiderentur de diuina ſtirpe nati, diuinos honores parentibus detulerunt, deferriq; iuſſerunt. Tertia, fuit adulatio, ſeu deſiderium, quod habebant minores acquirendi gratiam maiorū, quæ ratio habetur in eodem, cap. 14. in hæc uerba, *Affectui, aut Regibus deſeruientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt.* Quarta cauſa, fuit amor Reip. ut enim allicerentur homines ad Remp. iuuandam, ampliandam, & illuſtrandam, illos qui de ea benemeriti erant, uel rebus fortiter geſtis, uel artium inuentione, uel alia quacumque ratione in Deorum numerum referebant hanc cauſam affert Gloſſa ſuper idem, cap. 14. Ciceroniſq; auctoritate confirmat, dicens quod defunctos, & eorum ſtatuas colere cæperunt, ut benemeritis gratiam referrent, & ſucceſſores eorum ad benè imperandum allicerent; Vnde Cicero ſuſcepit hominum conſuetudo cōmunis, ut beneficiis excellentes uiros in Cœlum fama, & uoluntate tollerent, hinc hercules, hinc caſtor, hinc pollux, hinc Eſcu-

Quare homines, & eorum ſtatuæ fuerint adorati, ut Dij.

la-

lapius, hinc liber, & alio loco dicit idem Cicero, Atque in plerisq; ciuitatibus intelligi potest acquirendæ uirtutis gratia, ut libentius Reip. gratia periculum adirent optimos quosq; uirorum fortium, honore Deorum immortalium esse consecratos, hinc Romani, Cæsares suos consecrauerunt, & Mauri suos Reges.

Quare adorauerit alia ratione, & sensu carentia.

Quod autem adorauerint alia, ratione etiam, & sensu carentia quinque fuerunt præcipuæ causæ. Prima pulchritudo, & uirtus creaturarum, ob quam causam aliqui adorauerunt solem, alij lunam, alij stellas, alij ignem, alij nimiã aquã, & alij alia de quibus Sap. 13. *Quorum, & si specie delectati deos putauerunt, sciant quanto his dominator eorum specisior est, aut si uirtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis quoniam, qui hæc fecit fortior est illis.* Diodorus Siculus, lib. 2. de fabulosis Antiquorum gestis adducit quatuor sequentes causas, ob quas Antiqui adorauerunt ut Deos animalia bruta, & fructus terræ. Est ergo secunda, in ordine, quia dij in bestias cõuersi sunt, cuius rei Aegiptij hanc adducebant rationem, quia priores dij cum pauci essent numero, uiribus q; populo impares, & hominum impietatem timerent, similes se quibusdam animalibus finxerunt, eoq; modo crudelitatem uimq; hominum effugerunt; parto deinceps orbis imperio, ut redderetur animalibus gratia, quæ suæ salutis causam præbuissent cõsecrarunt illa quorum sumpserunt formam; ostenderuntq; quomodo, & uiua nutrienda essent, & mortua sepelienda; quam causam Diodorus dicit esse fabulosam; non tamen est merita Poetarum figmentum, sed innititur dæmonum illusionibus, qui sub bestiarum formis illis apparuerunt, sicut etiam, & nunc aliquando apparent. Tertia causa est, quia à principio conuenientes simul homines ex Sylueſtri uita, carnibus humanis uescebantur, bellabanturque inuicem, eo cui plus uirium inerat superante; tunc iniurijs potentiorum imbecilles, urgente necessitate edocti, acie facta signum animalis erexerunt, quod milites sequerentur, ad quod postmodum cõgregati infirmiores, aduersus aliorum iniurias se tuebantur, quo factum est, ut animalibus, quæ salutis causa fuerant, gratiam exhibentes, deorum honores tribuerent, statutumque sit nephas esse, quodpiam eorum quorum imago delata fuerit occidi, sed coli potius debere, honoreq; affici. Ex qua re Aegiptij præter alias nationes erga benemeritos de se, grati esse dicuntur. Quarta causa fuit Regum institutio, nam cum populi contra suos Reges rebellarent; Reges ad causandam

dam inter populos dissensionem, ne contra eos in unum conuenirent, diuersis populis, Ciuitatibus, & locis, diuersa animalia pro diis seperatim colenda dederunt, simulq; statuerunt à quibus cibis in eorum honorem abstinendum esset, ut sic cum alij aliorum deos contemnerent, & eorum carnibus uescerentur, illis essent perosi, & simul aduersus Principes nequaquam conspirarent; quod & sequutum fuit, nam diuersorum finium homines inuicem dissentiebant, mutuo sibi cultus impietatem obiicientes. Quinta causa fuit utilitas, quam uictui hominum afferebant, & sic adorabant bouem femmellam, quia alios parit qui terram arant, & ipsa haud inutilis est ad arandum, & oues, quia bis fœtus ædunt, & lanam, lac, & caseum præbent; Et canes quia uenationi, & ad custodiam prosunt; feles etiam mures capiunt, Ichneumona, seu muros indicos (sunt enim species muris) quia crocodillorum oua conterunt, ipsosq; crocodillos occidunt, nam cum in littore dormientes iacent, per os infra corpus insiliunt, uentreq; perforato confestim absq; ullo periculo fera mortua, egrediuntur; Imo etiam crocodillus, fuit ut deus adoratus, duplici de causa, & quia propter multos crocodillos in Nilo existentes, Arabiæ, & Libiæ latrones flumen transire non audent, sicq; populi illi propter crocodillos à latronibus non ita infestantur, & etiam quia Mina Rex cum à suis canibus persequeretur in Miridem paludem fugit, ibique à crocodillo fuit susceptus, & in continentem delatus; ut autē Mina animali gratiam redderet propè paludem ciuitatem condidit, quā crocodillam appellauit, mandauitq; accolis, ut pro deo ea bestia coleretur. Sic etiam multa alia animalia pro diis adorata fuerunt, imo, & partes obscenę, & strepitus uentris, quia à laterum dolore liberat; tanta fuit antiquorum cæcitas. Istæ igitur fuerunt causæ proximæ idololatriæ, sed causa consummatiua fuit ex parte dęmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsa, & alia faciendo, quæ hominibus mirabilia uidebantur, de quibus superius locuti sumus cum de superstitionibus ageremus.

De falsitate Deorum Gentium, & quod omnes fuerint dæmonia. Cap. VII.

QVinto loco magis detegenda est deorum gentium uanitas, & impietas, & uidendum quomodo illi, qui ut dij adorabantur, erant iniquissimi dæmones, ut agnoscētes

de quãtis tenebris nos eripuerit misericors Deus,nõ cessemus ei gratias agere,& toto corde seruire. Quod igitur illi qui adorabantur,ut Dij,non essent dij, relictis multis rationibus, quæ possent adduci,duabus solis contenti erimus,probare. Prima est ex eorum impotentia,& imbecillitate,ob quam causam gentiles, deos suos infirmos agnoscentes,eos multiplicauerunt,& non ausi sunt plures res curæ unius tribuere;imo nec unã rem, sed prout res aliqua incrementa suscipit, & mutatur, diuersis dijs eam commiserunt,ut de segete ex Aug.4.de ciuit.Dei,c.8. exemplum habemus, frumenta sata quamdiu erant sub terra, præpositam habere noluerunt deam Seiam, cum uero essent super terram,& segetem facerent,deam segetiam,sed segetia per se sola non sufficiebat,ideo multos adhuc deos,& deas instituerunt,præfecerunt ergo Proserpinam frumentis germinãtibus; geniculis,nodisq; culmorum, deum Nodotum; inuolumentis folliculorum,deam Volutinam;cum folliculi patescunt, ut spica exeat,deam Patelenam;cum segetes nouis aristis æquantur, quia ueteres æquare hostire dixerunt,deam Hostilinam;floribus frumentis,deam floram;lactescẽtibus,deum Lacturnem; matarescentibus,deam Maturam;cum runcantur ideſt à terra auferuntur,deam Runcinam,frumentis uerò collectis,atq; reconditis,ut tuto reseruarentur,deam Tutilinam præposuerũt. & subdit Aug.se non omnia commemorare,quia eum piget, q illos non pudet.Et tot Romani multiplicauerunt deos,& deas, ut eorum nomina grandis uoluminibus uix comprehendere potuerint,ut ibid.testatur Aug. Secũda ratio sumitur ex confiderationeeorum quos,ut deos adorabant, nam adorauerunt mulieres,& homines iniquos,& omnibus sceleribus inuolutos ut Venerem,Iouem,& huiusmodi, & non solum homines, sed etiam uilissima quæq; bruta,ut canes,seles,mures,crocodillos; non solum bruta,sed etiam insensibilia,ut cæpas,allia,ligna, lapides;imo etiam membra pudenda;nec solum illa,quę generationi inseruiunt, sed etiam illa quibus nefando cõtra naturam uitio abutebantur,& magis ac magis semper insanientes, fœtidum quoq; uentris crepitum, ut Deum adorauerunt; nec solũ ea,quæ sunt,licet impudica;sed etiam impossibilia mõstra, quę ipsi fingebant,deos esse affirmabant,ut apud Aegiptios Canicipites,Serpenticipites,Aſincipites, & in Libia Iuppiter Ammon ueruecino capite configuratus. Isti erant dii gentium,istis diuinum cultum exhibebant; quam autem istos suos deos uenerarẽtur,ex his quæ de Aegiptiis Diodorus Siculus, eodẽ 2.lib.

Prima ratio.

Secunda ratio.

non ut audita, sed ut ab eo uisa scribit, cognoscere poterimus; nã animalibus (inquit) quæ adorant, ut deos, uota faciunt, & cũ aliquod eorũ moritur, sindone contectum cum ululatu pectus percutientes, sale liniunt, ac cedri liquore, unguentisq; odoriferis, quo diutius seruetur corpus, unctum in locis sacris sumptuose sepeliunt; & de sumptibus in eis sepeliẽdis, narrat ibid. Diodorus, quod post obitum Alexandri, cum Ptolomæus Lagus Aegiptũ teneret, boue in memphi, ex senecta mortuo, qui illius nutriendi curam cæperat, pecuniam quæ in eius sumptu data erat, per magnam, ac insuper quinquaginta talenta argenti mutuo à Ptolomeo sumpta, in eius sepulturam impendit. Et subdit, quod suo tempore, quidam qui ea animalia nutrierant in illorum sepulcra haud minus centum talentis contulere. Subiungit, eam quę circa Sacri tauri, quem uocant apim curam fieri uidit, eo mortuo magnificeq; sepulto, quærunt ad id delecti Sacerdotes uitulum priori similem; inuento, populus luctũ finit; Sacerdotes quibus ea imminet sollicitudo, primum in ciuitatem Nili uitulum producunt; in qua eum nutriunt diebus quadraginta, deinceps in nauim contectam, habitaculum aureum habentem, introducentes, & ad Memphim, ut deum ducentes, in Vulcani fano locant; his diebus solæ mulieres Taurũ vident, quæ ante eius faciem astantes, uestibus sublatis, ei abrasum femen ostentant. reliquo tempore prohibentur in conspectu huius dei accedere. Si quis aliquod horum animalium sponte occiderit, morte damnatur; Eluro, & Ibide exceptis, quos sponte an secus occiderit, interficitur, accurrente turba; & absq; iudicio hominem uariis supplicijs interficiente; quo timore, qui hos mortuos conspexit, procul astans, lamentatur, testificans animal absque sua culpa mortuũ esse; cuius rei Diodorus affert exemplum sui temporis, à se uisum; quo tempore, inquit, Ptolomeus Rex à Romanis socius, atq; amicus dictus est, applaudentibus Aegyptiis, Italosq; ad se uenientes summo studio colentibus, maximeq; annitentibus, ne quam dissensionem, aut belli causam præberent; Tamen cum quidam Romanus felem occidisset, ad domum eius concurso plebis facto, neque ab regiis, ad id missis principibus, neq; à Romanorum timore, à pœna hominis absterreri potuerunt, quamuis non spõte bestiam occidisset. Et subiungit, q̃ premente aliquando Aegiptios fame, adeo ut plures ab humana carne ob inopiam cibi nõ abstinerẽt, animalia ista omnino intacta reliquere. Ecce quibus rebus diuinũ cultum exhibebant, istos ne, dicemus Deos?

Sed fortè respondent, quod licet essent animalia corruptibilia, ligna, & lapides, in illis nihilominus apparebat quædam uis occulta, supra eorum naturam; nam lapides, & ligna loquebantur, dabant responsa, futura prædicebant, & mirabilia operabantur, hæc autem uirtus, quæ in illis residebat, non uidetur nisi diuina; ergo propter hanc uirtutem in eis existentem erant adoranda, ut Dij. Non est dubium, quin multa mira per ea efficerentur, quod autem ista non essent supernaturalia, & à dæmonibus fierẽt, diximus superius, ubi de superstitionibus egimus, nunc autem magis adhuc ostendemus eam uirtutem nõ solum non fuisse diuinam, sed nec etiam spiritus boni, sed immundorum, & iniquorum dæmonum, & consequenter omnes Deos gentium dæmonia fuisse, quod duplici ratione probatur. Prima est Aug. 2. de Ciuit. Dei, c. 4. & 6. quia illi dij nulla unquam suis cultoribus dederunt probitatis præcepta, nec ullum unquam habuerunt locum in quo doctrina bene uiuendi traderetur, sicut habuerunt ad obscenos ludos peragendos. Nec potest dici fuisse scolas, disputationesq; philosophorum, nã ut ibid. c. 7. inquit Aug. istæ scolæ, & disputationes non erant Romæ, ubi uigebat Deorum cultus, sed in Græcia; & non erant ex Deorum institutione; & illa probitatis præcepta, non Deorum, sed hominũ inuenta fuerunt, qui utcumq; conati sunt ingeniis acutissimis prædiri, ratiocinando inuestigare, quid in rerum natura latitaret, quid in moribus appetendum, fugiendumue esset; & quidã eorum quædam magna quantum diuinitus adiuti sunt inuenerunt; quantum uerò humanitus impediti sunt, errauerunt, maxime cum eorum superbiæ iuste diuina prouidentia resisteret. Quanto igitur iustius talibus diuini honores decernuntur? Quanto satius erat ad erudiendam, ad iustitiam iuuentutem publice recitari leges Deorum, quã laudari inaniter leges, atq; instituta maiorum? omnes enim cultores talium deorum, mox ut eos libido perpulerit, feruenti (ut ait Persius) tincta ueneno, magis intuetur quid Iuppiter fecerit, quam quid docuerit Plato, uel censueuerit Cato; hinc apud Terentium flagitiosus adolescens, inspecta pictura Iouis quo pacto danae misisse aiũt in gremium quondam imbrem aureum; ab hac tanta auctoritate adhibet patrocinium turpitudini suę, cũ in ea se iactat Deũ imitari. Nec etiam obstat, quod eorum dij aliqua dederint probitatis præcepta, quia ita illa dederunt, ut ex hoc ipso aduertenda, & conuincenda sit calidior malitia spirituum noxiorum; nam (ut inquit Aug. eod. libr. cap. 26.) tanta est uis probita-

Quod spiritus operantes mira in Diis gẽtium essent mali, & dæmones.

Nulla eis fuit cura benè, & honestè uiuendi.

bitatis, & castitatis, ut eius laude omnis, uel penè omnis humana natura moueatur; nec usq; adeo sit turpitudnie uitiosa, ut totum amittat sensum honestatis, Proinde malignitas dæmonũ, nisi alicubi se (quemadmodũ scriptũ in nostris libris nouimus) transfiguret in Angelum lucis, nõ implet negociũ deceptionis: foris itaq; populis celeberrimo strepitu impietas impura circũsonat, & intus paucis castitas simulata uix sonat, præbẽtur propatula pudendis, & secreta laudãdis; decus latet, & dedecus patet; quod malũ geritur, omnes conuocat spectatores, quod bonum dicitur, uix aliquos inuenit auditores; tã quã honesta erubescenda sint, & inhonesta gloriãda; illud. n. fit, ut honestiores, qui pauci sunt caplantur; hoc autem ne plures, qui sunt turpissimi corrigantur. Vbi autem, & quando honestatis præcepta fuerint data nescimus, scæniscí autem, & inhonestissimi ludi in ipsis templis, & ante ipsa delubra, & simulacra exhibebantur. Vnde Romani, (ut eod. 2. lib. c. 16. inquit Aug.) cũ à diis suis bene uiuendi leges accipere nõ possent, ab Atheniẽsibus Solonis leges mutuauerunt, quas, & meliores, & emẽdatiores facere conati sunt. Et quãuis Lycurgus Lacedæmoniis leges ex Appollinis auctoritate se instituisse cõfinxerit, id tamẽ prudenter Romani credere noluerũt, & propterea inde nõ acceperũt. Nec potest dici propterea Romano populo nõ fuisse leges à numinibus cõstitutas, quia sicut Salustius ait, ius bonũ apud eos, nõ legibus magis, quã natura ualebat; nã Aug. eod. 2. lib. c. 17. & 18. multis eorũ cõnumeratis, & quæ cõnumerari possẽt sceleribus ostendit, etiã ipsius Salustii auctoritate, eos naturę ius minime seruasse. Si igitur cultores illorũ Deorũ nõ seruabãt naturę ius sed erãt multis sceleribus implicati, quomodo illi erãt Dii, aut spiritus boni, si nullam eis dederunt legem, nec ullũ bone uiuẽdi præceptum, nec ulla eis fuit cura, ut benè, & honestè uiuerẽt? Secũda ratio est, quia nõ solũ nulla eis fuit cura benè, & honeste uiuẽdi; sed q̃ peius est, ipsi omni uitiorũ genere delectabantur, & suos cultores ad omnia uitia inducere studebãt; & ut eos liberius ad scelera queq; înduceret, ipsi se illorũ sceletũ auctores præbẽbãt, & omnia eorũ scelera tãquã sacrũ quid, & diuinũ in suis solẽnitatibus populo repręsẽtari uolebãt. Et ut nullũ sceleris omitteretur, cuius ipsi nõ essent auctores, sed ut ad omnia scelera homines, ueluti diuina auctoritate, suoq; diuino exẽplo liberius inducerẽt, dii illi inter se bipartiti erant. Quidã. n. delectabãtur crudelitate, & homicidiis. Alii immũditiis, & obsceni tatibus; illos Labeo (quem huiuscemodi rerum peritissimum.

Suos cultores ad omnia uitia eorum exemplo inducere studebãt. Quidã delectabantur, & placabantur crudelitatibus, quidã obscenitatibus.

prædicant,ut refert Aug.eod.2.lib.c.11.) deos malos uocabat, quia cædibus,& triſtibus ſupplicationibus, & uictimis propitiabantur;iſtos uero bonos,quia obſequiis lætis, atque iucundis,qualia ſunt,ut ipſe ait, ludi conuiuia,& lectiſternia, placabantur, & propitiabantur. De prioribus refert S. Athanaſius in oratione contra Idola,quod Scitæ Dianæ naufragos,& quoſcumq; ex Græcis cæperint, pro hoſtiis iugulant, & quod alij Martι ex prælio reduces reportato triumpho,captos bello conteſimant, & in centurias diuiſis pro numero centuriarum; hoſtias cædunt;quod idem etiam Aegiptij (ut inquit idem Athanaſius) faciebant,uictimas Iunoni immolando; Phenices, & Cretenſes Saturnum placabant ei filios ſuos ſacrificando. De poſterioribus Diis quos uocabant bonos,quia lętis iucundiſq; obſequiis delectabantur, idem Athanaſius refert, quod adeo obſcenitatibus delectabantur,ut mulieres pheniſſæ ante idola proſtituerentur,dedicantes diis ſuis quæſtum, quem meretricando faciebant,ut ſic illos propitios haberent; & viri quoque vt Matri Deorum rem gratam facerent,abdicato ſexu, nec ſe amplius mares eſſe ferentes, mulierum naturam affectauerũt.

De ludis ſcenicis. Et in honorem Deorum inſtituti fuerũt ludi ſcenici, in quibus eorum ſcelera,adulteria,ſtupra,& peccata contra naturam,mulierum,& iuuenum raptus,& huiuſmodi repræſentabantur, & decantabantur;quę cum non ſine maxima uerecundia dici poſſint,melius eſt ſilentio prætерire. Sed ut melius cognoſcamus de quantis tenebris miſericors Deus nos liberauerit,unicum exemplum cum Aug.lib.7.de Ciuit.Dei,c.21. adducemus; Sacra, Libero in Italiæ compitis celebrabantur cum tanta licentia turpitudinis, ut in eius honorem pudenda uirilia colerentur,non in ſecreto,ſed in propatulo exultante nequitia; nã membrum Liberi per dies feſtos cum honore magno ploſtellis impoſitum,prius per rura in compitis,& uſq; in urbem, poſtea,uectabatur;& unus totus mẽſis Libero tribuebatur in quo ſingulis diebus omnes uerbis flagitioſiſſimis utebantur, donec illud membrum per forum tranſuectum eſſet, atq; in loco ſuo quieſceret;cui membro inhoneſto, matremfamilias honeſtiſſimam, palam coronã neceſſe erat imponere,ſic Liber Deus placandus erat. Et magnæ matri Deorum molles contra omnem uirorum, mulierumq; uerecundiam conſecrabantur, qui madidis capillis,facie dealbata,fluentibus membris,inceſſu fæmineo per plateas,uicosq; Carthaginis à populo unde turpiter ui uerent exigebant;ſic uolebãt dij illi à ſuis cultoribus honorari.

Ne-

Neque hoc illis sufficiebat, sed ad maiorem suorum cultorum perniciem, uolebant etiam ludos scenicos sibi exhiberi, in quibus eorum furta, adulteria, incestus, & uitia repræsentabantur, & decantabantur, qualiter. s. Deæ inter se de præmio pulchritudinis concertarunt, Iuppiter in bouem, aut Cignum conuersus fuerit, ut cum aliqua concuberet; pulcherrimum iuuenem impudice amauerit, & rapuerit; qualiter deæ hominibus nupserint, Saturnus filios deuorauerit; & nihil deniq; malorum, uitiorum, ac scelerum confingi potest, quod ibi non reperiatur; Et isti ludi, ipsorum deorum auctoritate instituti erant, & eos sibi exhiberi uolebant, & si non exhibebantur, minis, terroribus, & pœnis ui extorquebant. lib. 4. de Ciuit. Dei, c. 26. refert Aug. Tito latino rustico romano patrifamilias, dictum fuisse in somniis, ut in senatu nunciaret, ut ludi romani instaurarentur, eo quod primo eorum die in quodam scelerato, qui populo spectante ad supplicium duci iussus est, triste displiciuisset imperium, numinibus ex ludis hilaritatem quærentibus; cum autem ille, qui somno commonitus erat, postera die iussa facere non ausus esset, secunda nocte rursus hoc idem seuerius imperatum est; amisit filium, quia non fecit; tertia nocte dictum est homini, quod maior ei pœna si non faceret immineret, cum autem sic non auderet, in morbum incidit acrem, & horribilem, tunc ex amicorum sententia, ad Magistratus rem detulit, atq; in lectica allatus est in senatum, expositoq; somno recepta continuo ualetudine pedibus suis sanus abscessit, tanto stupefactus miraculo senatus, quadruplicata pecunia ludos censuit instaurari; Et cum pestis in populo grassaretur, admonuerũt dij, quod non nisi ludis scenicis placandi essent, & pestis tollenda.

Quam autem detestandi essent isti ludi, & omnino de medio tollendi, docuit Nascia Scipio, cuius tanta erat prudentia, & probitas, ut sæpe à Senatu sine sententiarum discrepãtia, Summus Pontifex fuerit electus, qui (ut refert Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei, c. 31.) Senatum cauam Theatri pro ludis scenicis construere molientem, ab hac dispositione, & cupiditate cõpescuit persuasitq; oratione grauissima, ne Græcorum luxuriam uirilibus patriæ moribus paterentur obrepere, & ad uirtutem labefactandam, enerũandamq; romanam, peregrinę consentire nequitię: tantumq; auctoritate ualuit, ut eius uerbis commota senatoria prouidentia etiam subsellia, quibus ad horam congestis in ludorum spectaculo uti Ciuitas cæperat, deinceps prohiberet apponi: Dij propter sedandam corporum pestilentiam.

Ludi scenici quam detestãdi essent.

ludos sibi scenicos exhiberi iubebant; Eorum autem Pontifex Scipio, propter animorum cauendam pestilentiam, ipse scenam constrŭi prohibebat. Illa autem corporum pestilētia nō ideo cō quieuit, sed astutia spirituū nefandorū præuidēs illā pestilentiā iam fine debito cessaturam, aliā longè grauiorem, qua plurimū gaudet, ex hac occasione, non corporibus, sed moribus curauit immittere. Est ulterius notandū ex eod. Aug. lib. 2. de Ciui. Dei c. 12. & 13. ℭ quāuis Græci, & Romani ludos scenicos celebrarent, magna tamen fuit inter eos differētia, nam Græci scenicis actoribus libertatem de se dicendi turpia dederūt, ne Diis suis honestiores uiderentur, & illos sic ad iracundiā prouocarent; imo scenicos actores in maximo honore habebant, cum scenicos ludos diis suis acceptos uiderent. At Romani, ut apud Ciceronem gloriatur Scipio, uitam, famamq; probris, & iniuriis poetarum subiectam habere noluerunt, capite etiam puniri sancientes tale crimen condere, siquis auderet; quod erga se quidem satis honeste constituerunt, sed erga deos suos superbè, & irreligiosè; quos cum scirent non solum patienter, sed etiam libenter poetarum probris, maledictisq; lacerari, se potius, quā illos huiuscemodi iniuriis indignos esse duxerunt, seq; ab eis etiam lege munierunt, illorum autem ista etiam sacris solemnitatibus miscuerunt. Sed contra Romanos arguit Aug. quomodo homines scenici ab omni honore pelluntur, si ludi scenici deorum honoribus, & sacris solennitatibus admiscentur? in qua controuersia Græci, Romaniq; concertant, Græci putant serectè honorare, homines scenicos, cum colant ludorum scenicorū flagitatores Deos. Romani uerò hominibus scenicis, nec plebeiam tribum, quanto minus senatoriam curiā honestari sinunt, In hac disceptatione (subiungit Aug.) huiuscemodi ratiocinatio summā quæstionis absoluit. Præsupponunt Græci, si dii tales colendi sunt, profecto etiā tales homines honorandi sunt; Assumunt Romani, sed nullo modo tales homines honorādi sunt, Concludunt Christiani, Nullo igitur modo dii tales colēdi sunt. Cōcludamus igitur deos gentiū fuisse iniquissima dæmonia, ℭ etiam gentiles facilè cognoscere potuerūt, cum illos omnium iniquitatū, & scelerū auctores esse uiderēt, nam ut inquit Aug. 8. de Ciui. Dei, c. 17. Maxima stultitia, errorq; miserabilis est, ut ei quis se faciat uenerando humilem cui se cupiat esse uiuendo dissimilem, & religione colat, quē imitari nolit, cū religionis sūma sit imitari quē colimus, ℭ & uiri, (ut ita dicā) ratione utentes (nam alios inter belluas potius annumerādos

Differētia inter Græcos, & Romanos quoad scenicos.

cen-

censeo) cognouerunt, licet cum fidei lumine caruerint, in uera Dei cognitione multum errauerint; hinc est illa pontificis scæuolæ deorum distinctio, ut alii a poetis, alii a philosophis, alii à Principibus dii asserti sint; Primũ deorũ genus. Varro fabulosũ appellauit, secũdũ naturale, & tertium ciuile, fabulosi dii, quos populi colebant, à Philosophis, & Principibus irridebãtur, licet ipsi quoq; ob metum populi, & ob minas ipsorũ deorũ eos colere simulauerint; hinc Dionysius Tirranus iunior, ut inquit Cle. Alex. in oratione ad Gentes, cũ auream uestem Ioui abstuliſſet in Sicilia, iussit eum indui lana, facete dicẽs, eam esse aurea meliorem, ut quę esset, & æstate leuior, & hyeme calidior; & Antiochus Cyzicenus, cum egeret pecuniis, Iouis aureã statuam, quæ erat magnitudinis quindecim cubitorum, fundi iussit, & ex alia uiliori materia statuam illi similem rursus reponi. Dii à Principibus constituti, ab eisdem etiam Principibus irridebantur, hinc natus est ille iocus Antonini Caracallę, qui cum fratrẽ Getam Imperii haberet consortẽ, eundẽ interfecit, ut solus Imperio potiretur, eũ autem sic parricidio sublatũ inter deos retulit, facete dicẽs, sit diuus frater, dũ nõ sit viuus; Dii autem à Philosophis constituti, licet à Populo, & Principibus non reciperẽtur, non tamen ita facile poterant conuinci, cum philosophi rationibus agerent, sed quia errantes ad ueri Dei cognitionẽ non peruenerunt; & illi qui propius ad eã accedentes, superbia elati in suis cogitationibus euanuerunt, inter se discrepabãt, & inuicẽ cõtrarii, disputationibus cõcertabant, & qui aliquo modo naturali lumine Deum cognouerũt, non ob id ab idolorũ cultu receſſerunt, & ei debitũ honorem exhibuerunt, nisi illi qui speciali Dei gratia à Deo uero illuminabantur, & adiuuabantur, qui quantum in se est nemini unquam defuit. Ecce in quantis ignorantiæ tenebris gentilis populus uersabatur.

Aug. de Ciu. Dei. lib. 4. c. 27 & lib. 6. c. 6. Deorum gentium distinctio.

Quomodo Sacra Scriptura vanitatem Deorum Gentium ostendat. Cap. VIII.

SEd uideamus quomodo Sacra scriptura deorũ gẽtiũ uanitatẽ ostẽdat: nã cũ idololatriã prohibeat, ostẽdet etiã idola, & Deos gẽtiũ nõ esse Deos, nec aliquo honore dignos; & multis quidem modis id facit, sed nouem nobis in præsenti collegisse sufficiat, ex quibus habentur omnia, quę ad idololatriæ detestationem faciunt. Primus, quia omnes eorum deos dęmonia fuisse docet, ps. 95. *Omnes dij gentium, dæmonia.* 1. Cor. 10. *Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo,*

Sed

facta est hominibus in focum, sumpsit ex eis, & calefactus est, & succendit, & coxit panes, de reliquo autem operatus est Deum, & adorauit, fecit sculptile, & curuatus est ante illud, medium eius combusit igni, & de medio eius carnes coxit, coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit, Vah calefactus sum, uidi focum, reliquum autem eius Deū fecit, & sculptibile sibi, &c. Tertio ex eorū causa forma li, quia licet sint effigies uiuentium, non tamen viuunt, sed sunt sine anima, & sine ulla uirtute, & consequenter prorsus inutiles ps. 113. *Os habent, & non loquentur, aures habent, & non audient, manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabant, & non clamabunt in gutture suo.* Dices licet sint facti ab hominibus ex uili materia, fortè sunt alicuius uirtutis ideo 4. ex eorum impotentia, illorum uanitatem ostendit, Sap. 13. *Non erubescit loqui, cum illo, qui sine anima est, & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro uita rogat mortuum, & in adiutorium, in utilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest, & de acquirendo, & de operando, & de omni rerum euentu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.* Ind. 6. Gedeon uocatus est Hierobaal, quia cum destruxisset aram baal, & homines illius loci eum quærerēt ad mortem Ioas pater eius illos irridens dixit, *Nunquid ultores estis baal, ut pugnetis pro eo, si deus est uēdicet sede eo, qui suffodit arā eius.* 3. Re. 18. Ventum est ad experientiam, ut cognosceretur, quis posset opē ferre Baal ne, an Deus Israel, & inuocatus Baal à prophetis eius qui erant quadringenti quinquaginta, ut ignem mitteret, & incenderet holocaustum, nō erat auditus, nec uox; inuocatus autem Deus Israel ab Helia, qui solus erat, & ad tollendum omnem suspitionem fraudis, super holocaustum fecit effundere magnam copiam aquæ, cecidit ignis domini, & uorauit holocaustum. Sed quia comparationibus, res maxime elucescunt, ideo. Quinto, eos cum hominibus, qui illos colunt comparat, quia homines illi, sunt meliores diis suis Sap. 15. *Melior est homo his quos colit, quia ipse quidem uixit cum esset mortalis, illi autem nunquam.* Vbi notandum est, quòd non dixit, quia rationalis fuit, sed quia uixit, in quo significatur, quod non solum minimum animal, sed minima herba est etiam eis melior, cum uiuat uita uegetatiua, imo ut ibidem dicitur, c. 14. lignum mortuum est illis melius, nam ligna ad alium usum applicata, sunt utilia, ut ad nauigādum si ex illis fiat nauis, at si fiat idolum est penitus inutile. Cum autem sint uiliores cunctis rebus, posset quis credere, quod nullum malum eorum cultus afferre posset; ideo 6. dicitur, quod sunt omnium malorum causa; *Infando-*

rum

rum idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis. Sap. 14. & consequenter septimo, quod sunt maledicti, & ipsi dii, & qui illos fecerunt, Sap. 14. *Per manus autem, quod fit idolum, maledictū est, & ipsum, & qui fecit illud, ille quidem, quia operatus est; illud autem cum esset fragile, Deus cognominatus est.* Nec solum sunt maledicti, sed etiam sunt exterminandi, & hoc est, quod octauo dicitur, Hier. 10. *Dij, qui cœlos, & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ sub Cœlo sunt,* & Paulo inferius. *Vana sunt, & opus risu dignum, in tempore uisitationis suæ peribunt.* Nono, eorum uanitatem ostendit, homines qui eos colunt multipliciter arguēdo; nam primo illos, ut stultos irridet, sumpta occasione tum à materia, & causa efficiente illorum deorum, Esa. 44. *Medium ligni cumbusit igni, & dixit; Vah calefactus sum uidi focum reliquum autem eius deum fecit,* tum à suorum deorū impotētia 3. Re. 18. Cum Sacerdotes Baal à mane, usque ad meridiem inuocassent nomen Baal, dicentes, Baal audi nos, nec esset uox, nec qui responderet, Helias illudebat eis dicens, *Clamate uoce maiore, deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur,* clamabant ergo uoce magna, & incidebāt se iuxtā ritum suum cultris, & lanceolis donec perfunderētur sanguine. Secundo eis ostendit Sacerdotum Deorum suorum deceptiones, & fraudes, Dan. 14. Babilonii per singulos dies dabant idolo suo Bēli simili artabe duodecim, & oues quadraginta, uiniq; amphoræ sex, Sacerdotes autem noctu illa omnia sumebant, & Populo dicebant Bel illa commediſſe; Cum autem negaret Daniel Bel viuum esse, illaq; comedere: & Sacerdotes Belis è contra affirmarent, dixerunt Sacerdotes ad regem, Ecce nos egrediemur foras, & tu Rex pone escas, & uinum misce, & claude ostium, & signa anulo tuo, & cum ingressus fueris mane, nisi inueneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, uel Daniel, qui mentitus est aduersus nos; hoc autem dicebant confidentes, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & deuorabant ea. Cum igitur egressi essent, Rex posuit cibos ante Bel, Daniel autem accepit cinerem, & cribrauit per totum templum coram Rege, & egressi clauserunt ostium, & signantes anulo Regis abierunt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte iuxta consuetudinem suam, & uxores, & filii eorum, & commederunt omnia, & biberunt; mane Rex aperuit ostium, & intuitus mensam exclamauit uoce magna, magnus es Bel, non est in te dolus quisquam, Daniel autem risit, & tenuit Regem ne ingrederetur intro, & dixit,

dixit, animaduerte cuius uestigia sunt hæc; & dixit Rex, uideo uestigia uirorum mulierum, & infantium, erant enim Sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & paruulis, & filiis; Rex autem iratus apprænendit eos, & ostenderunt ei absconditas ostiola per quæ ingrediebantur, & occidit illos, & tradidit Bel, in potestatem Danielis, qui subuertit eum, & templum eius. Tertio, illos ex suorum deorum cultu omni ignominia, & confusione dignos esse ostendit, ps. 96. *Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.* Esa. 42. *Confundantur confusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili, Vos dii nostri.* Quarto, qua pœna digni sint ostendit, quia digni sũp pœna mortis, Sap. 15. *Malorum amatores digni sunt morte, qui spem habent in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.* Sed multi euadunt pœnam temporalis mortis, nullus tamen euadit dignam, & huius, & alterius uitæ pœnam, ut. s. illis quos colunt similes efficiantur, ps. 113. *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.* vbi huius, & alterius vitę pœna insinuatur, nam idolum dupliciter consideratur, & ut idolum, & ut diabolus in eo ad illud colentium deceptionem, miros effectus operabatur, similes in hac uita efficiuntur idolo, quia os habent, & non loquuntur, oculos habent, & non uident, &c. quia. s. abutuntur sensibus, & illis non utuntur, nisi ad eorum perditionem, & quæ eis ad salutem prodesse possunt, nullo modo intelligunt, ac si inanimes essent. Et in altera similes erunt diabolo, qui in idolo, & per idolum operatur, quia cũ illo æterno inferni igne cruciabuntur, hac utraq; pœna omnes idololatræ. qui non resipiscunt, puniuntur; at illi, qui uerum Deum cognouerunt, & eo relicto ad idola conuertuntur, sunt etiam more mulctandi, ut habetur Deut. 13.

Quod ad salutem sit necessaria fides, & doctrina diuinitus reuelata. Cap. IX.

COnfutatis impiis Gentilium erroribus, quos de Deo, & de Religione habuerunt, accedendum nũc est ad illas Religiones, quæ in doctrina à vero Deo reuelata fundantur; quæ tamen nõ ob id omnes sunt ueræ, & bonę; nam stante doctrina diuinitus reuelata, aliqui propria excæcati malitia, & à diabolo patre mendacii, & ueritatis, & bonitatis inimico excitati, & adiuti, diuinæ reuelationi proprium intellectum subdere noluerũt; sed reuelatorum se iudices constituerunt,

runt, & ueritatem deprauantes aliqua ex reuelatis, aliis reiectis, receperunt; quæ etiam peruersè intelligunt, & interpretantur, ad hoc solum, ut nouam Satanę sectam confingant; huiusmodi sunt omnes impiæ hæreticorum sectę; & in hoc numero modo reponendi sunt etiam Iudæi; Sed illa sola est dicenda Religio, tanquam uera, & diuina, quæ in doctrina diuinitus reuelata, & sanè intellecta fundatur, qualis est sola Apostolica Romana. Et cum satis ostensum fuerit omnes gentilium sectas fuisse, & esse idololatricas, & sathanicas, & experientia constet, alias omnes sectas fundari in illa scriptura, quā nos, & ipsi quoque sacram, & à Deo reuelatam dicimus, si probauerimus uerum, & legitimum Sacræ scripturę sensum, esse apud nos solum manifestum erit solam Christianam Religionem, Apostolicam, & Romanam, esse ueram Religionem, & extra illam neminem posse saluum fieri.

Sed quia Gentiles negarent ad salutem præter eam cognitionem, quæ naturali ratione haberi potest, esse nobis necessariam fidem earum rerum, quæ diuinitus reuelatæ sunt; ut illos magis adhuc confutemus, & simul nobis uiam paremus ad ueram Religionem, breuiter ostēdemus necessarium fuisse, hæc à Deo nobis reuelari, & quod nos illis firma fide operibus confirmata adhereamus. Hoc ex necessitate fidei humanæ, arguendo probare possemus, si enim, ut cum aliis uiuere possimus, necessariū est, ut mutuam fidem nobis adhibeamus, quanto magis necessarium est ad spiritualem uitam, & ut Deo grati simus, Deum, Deo, & in Deum credere, qui lucem habitat in accessibilem? Sed ex magis propriis, & nobis (ut non cum solis gentilibus loquamur) & ipsis etiam gentilibus, qui solis rationibus insistūt, manifeste probabimus. Et primo quidem, auctoritate Sacræ Scripturæ, Baruch. 3. *Non est qui possit scire uias eius, sed qui scit uniuersa nouit eam, & adinuenit eam prudentia sua, qui præparauit terram in æterno témpore, &c. hic est Deus noster.* Ergo nullus potest eam habere nisi à sciente uniuersa, qui est Deus, & hoc quantū ad necessitatem, nam sine uia non potest peruenīri ad terminū; & de facto subdit. *Tradidit eā Iacob puero suo, & Israel dilecto suo,* & hoc quo ad uetus testamentum, & sequitur. *Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.* quando. s. eam tradidit in nouo testamento. De hac reuelata doctrina eiusq; necessitate, inquit etiam Apost. 2. Tim. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum iniustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*

Sed

Sed parum nobis prodesset aliquam doctrinam diuinitus reuelari, nisi per fidem firmũ ei assensum præberemus, quod ad salutem necessarium esse docet Apost. Hęb. 11. dicens. *Sine fide impossibile est placere Deo.*

Necessitas doctrinæ reuelatę rationibus probatur.

Secundo probatur rationibus cõtra gentiles, ex quibus etiã habebitur plenitudo doctrinæ; cum enim sint beatitudo, & media ad illam consequendam, dubitari posset unde sumatur necessitas reuelatæ doctrinæ, & propterea duæ priores rationes sumentur ex parte finis, & ex parte mediorum; dubitari etiam posset unde proueniat, quod intellectus hanc reuelatam doctrinam naturaliter consequi non potest, quæ erit tertia ratio, qua causa cognita, adhuc remanebit dubium, quare homo ad finem supernaturalem ordinetur, ex quo sumetur quarta ratio. Prima igitur ratio sit ex parte finis, quia omni agenti per cognitionem, necessaria est distincta cognitio finis, sicut enim agenti naturali, est necessarius naturalis appetitus finis, qui naturalem inclinationem sequitur, propter quem debet agere; ita agenti per cognitionẽ necessarius est appetitus sui finis, propter quẽ debet agere, qui sequitur cognitionem; sed homo ex naturalibus non potest suum finem distincte cognoscere, ergo necessaria est illi de suo fine aliqua supernaturalis cognitio; quod autẽ ex naturalibus nõ possit homo suum finem distincte cognoscere, probatur, tum auctoritate Isaię, c. 64. *Oculus non uidit Deus absq; te, quæ præparasti diligentibus te*, & 1. Cor. 2. *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illũ. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritũ suũ*, tũ rationibus Scoti, 1. s. q. 1. prologi, Philosophus. n. sequẽs naturalẽ rationem, aut ponit perfectam felicitatem esse in acquisita separatarum substantiarum cognitione, ut uidetur dicere 1. & 10. Ethi. aut si non determinate asserit istam esse supremam nobis possibilem, aliam tamen naturali ratione non concludit; & ita soli ratioui naturali innitendo, uel errabit circa finem in particulari, uel dubius remanebit. Probatur secundo, quia nullius substantiæ finis proprius, à nobis cognoscitur, nisi ex eius actibus nobis manifestis, ex quibus colligatur, quod talis finis sit tali naturæ conueniens, ut ex descensu grauis cognoscimus centrum esse illius locum; quod per se patet, licet enim finis possit etiã cognosci ex cognitione substantiæ, sub illa propria ratione, qua ordinatur ad finem, demonstratione propter quid, tamen, quia nulla substantia sic à nobis nunc cognoscitur, nullum finem possumus concludere esse proprium substantiæ, nisi per euiden-

Prima ratio ex parte finis.

tem

tem illius substantiæ actum ad talem finem; sed nullos actus experimur, nec cognoscimus in esse naturæ nostræ in isto statu, ex quibus cognoscamus Dei uisionem ita esse nobis cõuenientem, ut in ea beatitudo nostra consistat; nam licèt concederemus naturalem rationem sufficere ad probandum nudam Dei uisionem, & fruitionem esse hominis finem; certum tamen est, quod sunt quædam conditiones finis, propter quas est appetibilior, & feruentius inquirendus, quę determinatè naturali ratione concludi non possunt; huiusmodi sunt, quod nuda Dei uisio perpetuo conueniat homini, & homini perfecto in anima, & corpore: & quod sumus resurrecturi, & quod animæ beatitudo ex Dei uisione redunder in corpus, quod ei nunc contrarium est, corpus enim, quod corrumpitur aggrauat animam, & intellectum à contemplatione retrahit, & nimia intellectus contemplatio sensuum, & uegetatiuæ operationes impedit; & quod licet unus sit futurus beatior altero, nulla tamẽ erit inuidia, nec ullum desiderium ad maiorem gradum ascendẽdi, sed omnes erunt suo gradu contenti; ergo saltem propter istas, & similes conditiones finis, quę ad efficaciter inquirendum finem notæ esse debent, & naturaliter sciri non possunt, non enim naturali ratione mortuorum resurrectio haberi potest, reuelata doctrina nobis necessaria fuit. Secunda ratio Scoti qua reuelatę doctrinæ, & fidei necessitas probatur, sumitur ex parte mediorũ ad finem, & est, quia omni agenti per cognitionem propter finem, est necessaria triplex cognitio. Prima, quomodo, & qualiter acquiratur finis. Secunda est cognitio omnium, quæ sũt ad finem necessaria. Tertia est, quod ista omnia ad talẽ finem consequendum sufficiant. Quod prima sit necessaria patet; quia si quis nescit quomodo finis acquiratur, nescict etiã qualiter se ad illius consecutionem disponat; patet etiam de secunda, quia si nescit omnia necessaria ad ipsum finem, propter alicuius necessarii ignorantiam, à fine deficere poterit; similiter de tertia, quia si ignorat ista necessaria sufficere, dubitabit se ignorare aliquod necessarium, & ita illud, quod necessariũ est; nõ efficaciter prosequetur; sed hęc tria naturali ratione cognoscere non possumus, primum quidem, quia beatitudo datur tãquam præmium pro meritis eius, quem Deus acceptat tanquã dignum tali præmio, & ita uocatur merces. Gen. 15. *Ego ero merces tua magna nimis*. Mat. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedẽ*; & per consequens nulla naturali necessitate sequitur ad qualescumque actus nostros, sed contingenter datur à Deo acceptante

Secunda ratio ex parte mediorum.

ptante actus aliquos in ordine ad ipsam tanquam meritorios; hoc autem naturaliter non est scibile; si enim quis dicat rationem naturalē dictare, quod detur bonis operibus, id quidem concedimus, Sed difficultas est quibus bonis operibus detur, & quomodo factis. s. in gratia, & ita, quod qui in uno mandatorum deficit, factus sit omnium reus, quæ naturali ratione sciri non possunt; philosophus enim sequens rationem naturalem, solam substantiam operis, & operātis intentionem attenderet; quomodo etiam Deus peccatis offensus reconciliari possit, & pro peccatis ei satisfacere possimus, naturaliter sciri nō potest, nam si dicatur operibus bonis, opera bona sunt debita, quomodo ergo est pro peccatis satisfaciendum? Si operans etiam est Dei inimicus, quomodo erunt ei accepta, quę facit? vnde videmus Philosophos in hoc errasse, qui dixerunt omnia, quę sunt à Deo immediate, necessario ab eo esse; reliqua duo sunt nobis multo magis ignota, non enim naturaliter sciri potest acceptatio uoluntatis diuinæ, cum contingenter acceptet talia, uel talia tanquam digna uita ęterna; & quod etiam illa sufficiant, dependet merè ex uoluntate diuina, circa quæ contingenter se habet; Et confirmatur auctoritate S. Aug. 2. de Ciuit. Dei, c. 2. quid prodest (inquit) nosse quo eundum sit, si ignoratur uia, qua eundum sit; in hoc enim errabant philosophi, quia & si aliqua de uirtutibus uera tradiderunt, tamen falsa miscuerunt, ut patet ex eorum libris. Arist. enim pollirias à multis aliis dispositas improbat, 2. Polit. sed, & sua non est irrepræhensibilis 7. enim Polit. docet Deos esse honorandos, & ibid. inquit, quod lex nullum orbatum tradit nutriri, & in eod. lib. c. 8. dicit, quod oportet fieri aborsum in casu. Ergo ad hanc triplicem cognitionem habendam necessaria fuit diuina reuelatio, ut enim dicitur Baruch. 3. *Non est, qui possit scire vias eius, sed qui scit uniuersa nouit eam.*

Tertia ratio ex excellentia primæ ueritatis, & infirmitate humanæ imbecillitatis.

Sed dicet aliquis vnde prouenit, quod homo, nec vltimum finem suum, nec media sufficientia ad ipsum potest naturaliter cognoscere? Respondetur cum Alex. 3. p. q. 68. memb. 1. ex Hugone de S. Victore (quæ erit tertia ratio ad probandam fidei necessitatem) duplicem esse causam, una est excellentia primæ ueritatis, alia imbecillitas humanę fragilitatis. Primam demōstrat Hugo per diuisionē eorū, quæ à nobis cōprahēduntur, nā cum quædam comprahendamus sensu, ut corporalia, quædam uerò intellectu per rerum similitudinem, quædam uero experientia, ut ea quæ in anima sentiuntur, ut gaudium, tristitia, ti-

mor,& amor;Diuina non comprahẽduntur,primo modo.ſ.ſen ſu,quia non ſunt actu præſentia,nec corporalia; nec ſecũdo mo do,quia omnem ſimilitudinem, puritatis excellentia traſcen duntnec tertio modo,ut illa quæ in nobis ſentiuntur, quia nõ ſunt de ſubſtantia animi,nec de his,quæ in animo ſubſiſtunt,er go ſola fide creduntur, quia ſunt, ſed non comprænduntur qualia ſunt,ergo Deus credi poteſt, comprahendi non poteſt. Secunda cauſa eſt infirmitas humanæ fragilitatis, quia (ſicut oſtendit Hugo in ſuis ſent.) erãt tria,corpus.ſ.ſpiritus,& Deus; & corpus quidem mundus erat, anima ſpiritus, & ipſa anima quaſi in medio quodam erat,habens extra ſe mundum, intra ſe Deum,& acceperat oculum,quo extra ſe mundum,& ea quę in mundo erant uideret,& hic erat oculus carnis, alium oculũ acceperat quo ſe ipſam, & ea quæ in ipſa erant uideret, & hic erat oculus rationis;alium rurſum oculum acceperat, quo in tra ſe Deum uideret,& ea quæ in Deo erãt,& hic eſt oculus cõ templationis; Poſtquam autem tenebræ peccati in illam intra uerunt,oculus quidem contemplationis extinctus eſt, ut nihil uideret:oculus uerò rationis lippus effectus,ut dubiè uideret, ſolus oculus carnis in ſua claritate permanſit.Homo ergo,quia oculum carnis habet,mundum uidere poteſt,& ea,quæ in mũ do ſunt;item quia oculum rationis ex parte habet, animum ſi militer ex parte uidet,& ea,quæ in animo ſunt, quia uerò ocu lum contemplationis non habet,Deum,& quæ in Deo ſunt, ui dere non ualet. Fides ergo neceſſaria eſt, qua credantur ea, quæ non uidentur. Sed uidebitur alicui, quod nondum eua cuata ſit difficultas, nec ſufficienter oſtenſa fidei, & doctrinæ reuelatæ neceſſitas,eſto enim, quod ſit ueritas diuina,ad quam humani intellectus imbecillitas attingere non poſſit, quare ho mo ad bonum ita ſuper excellens ordinatur,& nõ potius ei eſt aſſignatus finis illi proportionatus, quẽ naturaliter cognoſce re, & conſequi poſsit? Huius difficultatis ſolutio erit quarta ratio, qua fidei neceſsitas oſtendetur, & eſt S.Th.2.2.q.2.art.3. dicimus igitur huius cauſam eſſe, quia natura hominis depen det à ſuperiori natura,& ita ad eius perfectionem non ſufficit cognitio naturalis,ſed requiritur etiam quædam ſupernatura lis cognitio. Pro maiori explicatione huius rationis notandum eſt ex eod.S.Th. quod in omnibus naturis inuenitur, quod ad perfectionem naturæ inferioris duo concurrunt. Vnum qui dem,quod eſt ſecundum proprium motum,aliud autem,quod eſt ſecundum motum ſuperioris naturæ;ſicut aqua ſecundum

Quarta ratio ex hoc quod finis eſt ſupernaturalis.

mo-

motum proprium, mouetur ad centrum, secundum autem motum lunæ mouetur circa centrum, secundum fluxum, & refluxum: Similiter etiam orbes planetarum mouẽtur propriis motibus ab occidente in orientem, motu autem primi orbis, ab oriente in occidentem; sola autem natura rationalis creata habet immediatum ordinem ad Deum, quia cæteræ creaturæ nõ attingunt ad aliquid uniuersale, sed solum ad aliquid particulare, participantes diuinam bonitatem, uel in essendo, sicut inanimata, uel etiam in uiuendo, & cognoscẽdo singularia, sicut plãtę, & animalia. Natura autem rationalis in quantum cognoscit uniuersalem boni, & entis rationem, habet immediatum ordinem ad uniuersale essendi principium. Perfectio ergo rationalis creaturæ non solum consistit in eo, quod ei competit, secundum suam natũram, sed in eo etiam, quod ei attribuitur ex quadam supernaturali perfectione diuinæ bonitatis; Vnde ultima beatitudo hominis cõsistit in quadam supernaturali Dei uisione: ad quam quidem uisionem homo pertingere non potest, nisi per modum addiscentis à Deo Doctore, secundũ illud Ioa. 6. *Omnis, qui audit à Patre, & dedicit, uenit ad me.* Huius autem disciplinæ fit homo particeps, non statim, sed successiuè, secundum modum suæ naturę; Omnis autem talis addiscẽs oportet, quod credat, ad hoc, quod ad perfectam scientiam perueniat; sicut etiam Philosophus dicit, quod oportet addiscentem credere; Vnde adhoc, quod homo perueniat ad perfectam uisionẽ beatitudinum præexigitur, quod credat Deo tanquam discipulus Magistro docenti; licet enim inuisibilia Dei per ea, quę facta sunt intellecta conspiciantur, quia tamen hominis perfectio in supernaturali Dei uisione consistit, necesse est, ut de Deo supernaturalem cognitionem pręhabeat, & multa de eo cognoscat, ad quę naturalis ratio ex creaturis procedens, pertingere non potest, quæ non nisi per fidem, & per modum addiscẽtis à Deo reuelante cognoscere possumus; Vnde Eccles. 3. dicitur. *Plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi.* Et confirmatur ex ratione extremorum. Si enim in naturalibus non est transitus ab extremo ad extremum nisi per mẽdium, multo minus, erit in spiritualibus; cum illa, quæ à Deo sunt, maximè ordinata sint, duo autem hic sunt extrema, beatitudo. s. quæ est æterna, diuina, & omnium bonorũ possessio, & homo qui est mortalis, carnalis, & bonis omnibus destitutus, ut ergo ad tantam gloriam homo peruenire posset, debuit in hac uita supra seipsum eleuari, & sic ad illam per quosdam ueluti gradus tendere, sic autem

intellectus eleuatur, dum in obsequium fidei captiuatur, & ea, quæ reuelata sunt, quamuis non intelligat, firma fide tenet; & uoluntas dum in amorem summi Dei, fide cogniti inflammatur, & Diuina charitate ordinatur; ipsa etiam animæ essentia Diuina gratia qua informatur ad esse quodammodo Diuinum sublimatur; & cum operationes sequantur esse, ex esse Diuino ad quod eleuamur, operationes nostræ sunt, & dicuntur diuinæ.

Qua ratione hæc reuelata doctrina dicatur supernaturalis. Cap. X.

CVm rationibus naturalibus modo contra infideles agamus, ad maiorem huius ueritatis, & tertiæ etiã rationis declarationẽ, uidendum est hoc loco, quomodo intellectus nostér se habeat ad beatitudinem, & ad hanc reuelatam doctrinam, an eius potentia ad ipsam, sit naturalis, quamuis supernaturaliter eam assequatur, uel nõ naturalis, sed obedientialis; ut sic etiam magis nota sit causa necessitatis huius reuelatæ doctrinæ de ultimo fine; si.n. ad ultimum nostrum finẽ, & ad hãc reuelatã doctrinã habemus naturalem potẽtiam ergo ne sit frustra, naturaliter assequi poterimus, & finem, & media, & eorum cognitionem; si autẽm non habemus naturalẽ potentiam, ergo perfectio, quæ nobis ex eo accidet, erit accidẽtalis, & consequenter non consistet in eo beatitudo nostra. Vlterius, si ad ultimum nostrum finem non habemus naturalem potentiam, quantumcumque nobis perfecte cognita esset natura animæ nostræ, quoad naturalia, nunquam tamen illam cognosceremus sub ratione, qua in talem finem ordinatur, quia tam finis, quam illa animæ ratio, est extra naturalium latitudinem, ac proinde ultimi finis nostri cognitio esset nobis supernaturalis, non solum, quia illam per reuelationem habemus, sed etiam, quia nostra potentia ad ipsam non est naturalis, sicut nec ad finem, sed obedientialis; At si habemus naturalem potentiam ad ultimum finem; illam etiam habebimus ad eius cognitionem, sed sicut finem supernaturaliter assequimur, ita etiam eius cognitio est nobis supernaturalis, quia cum anima nostra, saltem pro isto statu, sub illa propria speciali ratione, qua ad illum finem ordinatur, non sit nobis naturaliter nota, per reuelationem illam habere debemus: Si Philosophorum doctrinam attendamus, ut inquit Henricus de Gandauo p. p. sum,

An habeamus potẽtiam naturalẽ ad reuelatã doctrinam, & beatitudinem.

Philosophorũ sententiæ.

sum. art. 4. q. 5. Auer. qui exponens illud 11. Metaph. Dispositio intellectus in anima, &c. ponit, quod homo ex naturalibus suis possit deuenire, ut intelligat primum principium & principia separata post ipsum, diceret, quod desiderium hominis esset ad sciendum ea; nec sine illorum adeptione cessaret appetitus. Hoc licet uerum sit, tamen falsum est illud ex quo deducitur, dicit enim, quod ex pura cognitione naturali, quæ est ex phantasmatibus de rebus sensibilibus, possibile sit deuenire in cognitionem quiditatis substantiarum separatarum, quod erroneum est, quia medium cognoscendi ex phantasmatibus, limitatum est, ut de substantiis separatis ex sensibilibus, sicut ex effectibus earum, amplius non possit homo cognoscere, nisi quia sunt, non autem quid sunt, nisi in generali, & remanet omnino cognoscendum, quid in natura, & in substantia sunt in speciali. Cum enim effectus exteriores sint effectus artis, siue substantiæ separatę, ut ars est: non autem essentiæ, ut essentia est, in notitiam artis ducere possunt, ut ars est, non autem in notitiam essentiæ, ut essentia est. Limitata est ergo in hoc notitia naturalis, ut ad illa cognoscenda attingere non possit, nec ad hoc se extendit lumen intellectus agentis, ut dictum est: Philosophi ponentes finem humanæ cognitionis ex puris naturalibus haberi, & in uita sua, ex cognitione scientiarum speculatiuarum, & primorum principiorum, quantum homini possibile est, & quod in modica cognitione Diuinorum, consistit eius summa perfectio, & delectatio, licet non posset attingere ad quiditates substantiarum separatarum, & eorum, quæ apud illas sunt; dicerent, quod homo nullum appetitum haberet illa sciendi, ex quo ex suis naturalibus ad ea peruenire non posset, ne ille appetitus esset frustra.

Inter Theologos etiam duæ sunt de hac re contrariæ sententiæ, altera est Scoti, qui distinguit duplicem comparationem potentiæ receptiuæ; ad actum, scilicet, quem recipit, & ad agens à quo recipit, & inquit potentiam receptiuam comparatam ad actum, quem recipit, esse, uel naturalem, uel uiolentam, uel neutram; naturalem, si naturaliter inclinatur, uiolentam, si sit contra naturalem inclinationem; neutram, si neque inclinatur ad istam formam, neque ad oppositum; & in hac comparatione nullam dicit esse supernaturalitatem; comparatam uerò ad agens à quo recipit formam, sortiri rationem

Theologorum sententię. Scot. in prologo p. sent. q. 1.

naturalis, uel supernaturalis; nam si potentia comparatur ad agens, quod naturaliter natum sit imprimere talem formam, in tali passo, naturaliter illam recipiet: si uerò comparatur ad tale agens, quod non est naturaliter impræssiuum illius formæ in tali potentia, supernaturaliter illam recipiet. Qua distinctione suppositâ dicit, quod si intellectus possibilis comparetur ad notitiam in se, nulla cognitio est sibi supernaturalis, quia intellectus possibilis quacumque cognitione naturaliter perficitur, & ad quamcumque naturaliter inclinatur. Si uerò comparetur ad agens, sic potest supernaturalis cognitio respectu agentis inueniri, illa scilicet, quæ generatur ab agente, quod naturaliter non potest mouere intellectum possibilem ad talem cognitionem; & pro isto quidem statu, secundum Philosophum intellectus possibilis natus est moueri ad cognitionem ab intellectu agente, & phantasmate; unde illa sola est naturalis, quæ ab istis agentibus imprimi potest; quorum uirtute potest haberi omnis cognitio incomplexa, quæ secundum legem communem habetur à uiatore, quia eundem omnium terminorum conceptum quem habent Christiani, habent etiam, & pagani; & ideo licet Deus possit per reuelationem, specialem alicuius incomplexi cognitionem causare, sicut in raptu, non est tamen talis cognitio supernaturalis necessaria de communi lege: Secus autem est de complexis ueritatibus, quia ut probatum est, posita tota actione intellectus agentis, & phantasmatum, multæ complexiones remanebunt nobis ignotæ, quarum cognitio est nobis necessaria; istarum igitur notitiam necesse est nobis supernaturaliter tradi per reuelationem, quæ ideo est supernaturalis, quia est ab agente, quod pro statu isto non est naturaliter motiuum intellectus nostri.

Caiet. to. 3 trac. 3. de potentia neutra.

Altera sententia est Caietani, qui contra Scotum nullam uult esse in natura potentiam neutram, & ad actus supernaturales, & ad hanc reuelatam doctrinam ponit in nobis potentiam non naturalem, sed obedientialem; ac proinde asserit doctrinam istam, esse supernaturalem; non ea solum ratione, quia est ab agente, quod pro statu isto non est naturaliter motiuum intellectus nostri, sed etiam quia nostri intellectus ad eam potentia non est naturalis, sed obedientialis, cuius rationes examinabimus inferius.

Sententia Scoti mihi probabilior uidetur, dummodo cum

Ca-

Caietano potentiam illam neutram, quain in natura asserit, de medio tollamus; illam quidem quo ad artificialia concedimus, quia formarum artificialium subiecta non habent inclinationem ad formam artificialem, nec consequenter ad unam magis, quam ad aliam inclinatur; potentiæ autem, & subiecta formarum naturalium, ad illas habent naturalem inclinationem, ut benè probat Caietan. Sed sicut cum Caietano censemus contra Scotum remouendam esse à natura potentiam neutram; ita etiam cum Scoto contra Caietanum, credimus potentiam ad actus supernaturales, qui sunt de fine, & de mediis ad finem, esse naturalem, & non obedientialem; quam obedientialem potentiam non prorsus negamus, sicut nec etiam omnino abstulimus potentiam neutram, propter formas artificiales, concedimus ergo uniuersam naturam esse in potentia obedientiali ad Dei motionem, & ad ea quæ Deus de sua absoluta potentia, vult, & potest circa ipsam efficere; huiusmodi sunt multa opera miraculosa, quæ leguntur facta, & fient in fine mundi, quia omnis creatura est Deo subiecta, & obediens, non solum quo ad ea, quæ eius naturam, conseruationem, & perfectionem respiciunt; sed etiam, ut immutetur, & in nihilum redigatur; quæ potentia posset etiam uocari neutra, quia cum Deus multa sua absoluta potentia efficere possit, ad nullum eorum creatura habet naturalem inclinationem; sed ad illa omnia indifferenter se habet; sed quia hæc potentia respicit absolutam Dei potentiam, cui nihil contradicere potest, conuenientiùs dicitur obedientialis; potentia quoque neutra respectu formarum artificialium, posset comparata ad intellectum artificis, dici obedientialis, quia iuxta ideam, quam pro libito format artifex potest disponere huiusmodi formarum subiecta, sed quia potentia artificis non se extendit ad omnia, & subiecta potius respiciunt formas artificiales quibus accidentaliter perficiuntur, quam intellectum artificis, imo artifex ita potest pro libito nouam formam inducere, ut cogatur habere rationem dispositionis subiecti, ob id conuenientius dicitur neutra; Quamuis ergo sic cõcedamus obedientialem potentiam, dicimus tamẽ, quod animæ nostræ potẽtia ad actus supernaturales, qui sunt de fine, & de mediis, est naturalis, qualis est potentia ad notitiam reuelatam, ad gratiam, Charitatem, & uirtutes infusas, licet hæc sint supernaturalia, & supernaturaliter habeantur. Quod probatur primo

Quod nostra potentia sit naturalis.

ratione humani intellectus, quia secundum Philosophum ipse est in potentia omnia intelligibilia, sicut sensus omnia sensibilia; & non solum omnia intelligibilia ex sensibus abstracta, sed etiam separata, quę ex se sunt maxime intelligibilia, & ad illa intellectus maxime inclinatur; sicut enim uisibile, ut uisibile, essentialiter respicit potentiam uisiuam, & potentia uisiua essentialiter respicit uisibile; ita intelligibile essentialiter respicit intellectum, & intellectus essentialiter respicit intelligibile; & inter uehemens sensibile, & uehemens intelligibile, hæc constituitur à Philosophis differentia; quod illud lædit potentiam, & hoc perficit intellectum. si autem illa sunt nobis difficile intelligibilia, hoc est ratione debilitatis intellectus nostri, qui (ut inquit Philosophus) ad illa se habet sicut oculus uespertilionis ad lumen solis. nec propterea, ut dicit Commentator est nobis impossibile illa intelligere, frustra enim facta essent nobis intelligibilia, si numquam ea intelligere possemus; quamuis autem modus illa intelligendi sit diuersus, per supernaturalem, scilicet reuelationem, non ob id potentia intelligendi non est naturalis; sicut materia prima si esset in potentia ad formas, ut quasdam reciperet opere naturæ, & alias non posset recipere, nisi opere supernaturali, omnes tam has, quam illas naturaliter appeteret. Probatur secundo, ratione scientię incompletæ, quam intellectus noster habet de spiritualibus, & diuinis, ex rebus naturalibus; quia omne imperfectum, quod se experitur imperfectum in aliquo actu, desiderat consequi perfectionem in illo, quoniam notitia imperfecta de aliquo, necessariò excitat intellectum bene dispositum ad desiderandum eius perfectionem. Nunc autem experimur in nobis notitiam imperfectam separatorum ex effectibus eorum, scilicet notitiam, quia sunt, & quid sunt in generali; quę est imperfecta respectu notitiæ eorum, quid sunt in speciali; sicut in complexis imperfecta est notitia, quia est, ut quod sol eclipsatur, nisi sciatur quare eclipsatur. Quare necessarium est, quod homo desideret consequi illam notitiam perfectam. Ex hoc ergo, quod homo aliqua ex creaturis sēsibilibus cognoscit de Deo, & separatis, non quiescit eius desiderium, sed necessario excitatur magis ad cognoscendum ea; ad quæ tamen naturaliter attingere non potest; semper enim effectus cognitus incitat appetitum ad cognoscendum causam ignotam, secundum quod dicitur, 1. Met. de primis Philosophis, quod uidentes à principio effectus apparentes, & deficientes in cognitione causarū, ut

de

de lunæ passionibus, & ijs, quæ fiunt circa solem, & astra, admirati sunt, & propter id quod est admirari, tunc primum incæperunt philosophari; & constat, quod hoc non erat nisi, quia ex eis, quæ nouerunt, excitatus est in eis appetitus ad cognoscendum ea, quæ latere eis perceperunt. Ex quo desumitur tertium argumentum. Non enim solum est in homine desiderium ad perficiendum imperfectam notitiam, quam experitur in se, sed etiam ad expellendum illam, quam in se experitur ignorantiam, secundum quod etiam dicitur ibidem. Propter id, quod est fugere ignorantiam philosophati sunt. Quare cum homo ex effectibus creaturarum, experiatur esse illa, quæ naturalem eius cognitionem excedunt, & sciat naturam, & quiditatem eorum sibi esse ignotam; impossibile est, quod appetitus eius non tendat ad illa cognoscenda, & tanto magis, quanto plura circa illa per creaturas experitur, & cognoscit ex hoc, suam incompletam cognitionem, & ignorantiam, ut prædictum est. Quarto, probatur ex parte finis, & appetitus naturalis ad illum; quia quælibet res naturaliter inclinatur, & appetit suum finem, & media ad illum consequendum, ergo etiam homo cum non sit cæterarum rerum inferioris conditionis, habebit naturalem inclinationem, & potentiam ad finem suum, & ad media. Nec potest dici, quod hoc est uerum de fine huius status; quia anima nostra præter statum præsentis uitę naturaliter habet alium statum præstantiorem, & perpetuum, ad quem ordinatur huius uitæ status, cum naturaliter sit immortalis, ut superius probauimus; ergo sicut quatenus est in corpore habet finem ad quem naturaliter inclinatur, ita etiam à fortiori habebit finem ad quem naturaliter inclinabitur pro alio statu æterno. Nec ualet si dicatur, quod sicut homo non assequitur naturaliter ultimum finem suum, ita etiam ad illum non habet naturalem potentiam, & inclinationem; quia modus assequendi finem dependet etiam ex externis mediis, & si naturaliter haberi non possunt media, & finis, supernaturaliter habebuntur; at ordo, seu potentia ad finem, & ad eius media fluit ex ipsa essentia rei; & dicere, quod homo non ordinetur naturaliter, nec habeat naturalem potentiam ad suum ultimum finem, est dicere, quod temerè, & casualiter fuerit creatus, & quod iste finis ei postea accidentaliter fuerit datus, nam quæ ex intentione fiunt, propter finem, & cum ordine ad illum finem, fiunt. Et confirmatur hæc ratio. Primo, quia licet finis supernaturaliter acquiratur,

na-

naturalibus tamen potentiis posidetur, intellectu scilicet, & uoluntate, nec est extra limites obiectorum istarum potentiarum, imo in illo perfectissime; & essentialiter saluatur eorum obiectorum ratio, ueri scilicet, & boni; ergo potentia nostra ad ultimum finem est naturalis, & non obedientialis, nam potentia obedientialis denotat, quod res ex se, & naturaliter non sit capax illius finis, sed Dei absoluta potentia ad illum eleuetur, qualis possit dici potentia lapidis ad istum finem, de qua potest intelligi illud Christi, *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*; quod etiam confirmatur auctoritate Damasceni inferius in solatione secundæ rationis Caietani adductæ. Probatur etiam quinto auctoritate S. August. lib. de prædest. san. cap. 5. ubi dicit; *Proinde posse habere fidem, sicut posse habere Charitatem, naturæ est hominum, habere autem, gratiæ est fidelium*. Ad quam auctoritatem respondet Caietan. quod August. non dixit, quod posse habere fidem sit naturale homini, sed quod sit naturæ hominum, quod significat subiectum potentiæ, & non potentiæ modum, ut sensus; potentia obedientialis ad fidem, & charitatem, est in natura hominum, & non in natura leonina. Sed hæc responsio nullo modo satisfacit, tum quia cum clarum sit potentiam ad fidem, & charitatem, esse in natura hominis, & non leonina, si posse habere fidem, & charitatem, dicitur esse naturæ hominum, non ut significetur modus potentiæ, ideſt, quod sit homini naturalis, sed eius subiectum, tanquam differentia ad excludendas belluas, ridiculosa erit differentia, & tãto Doctore indigna; tum etiam quia S. Aug. distinguit habere actu fidẽ, a posse habere; & illud tribuit gratiæ, & hoc naturæ, ergo hic sumitur natura, vt distinguitur contra gratiam, & significat naturalem potentiam; nam si posse habere fidem non est homini naturale, sed id homo accipit a Deo tanquam ei obediens, posse habere, sicut & habere gratiæ tribuetur. Absolute igitur dicẽdum est, quod homo appetit scire ea, quæ rationis naturalis notitiam excedunt, ita vt per naturam quiescere non possit humanus appetitus quousq; deueniat ad apertam subſtantiarum separatarum, & ipsius Dei notitiam; nec aliquid citra Deũ potest sedare eius appetitum; cum enim anima naturaliter sit capax summi boni per affectũ, & summi ueri per intellectum, minori impleri non potest, nã q̃ potest capere maius, non potest impleri minori; & ideo S. Aug. in principio confess. ait, Tu excitas, ut laudare te delectet, quia fecisti nos ad te, & inquietũ est cor nostrũ donec quiescat in te.

Et

Et magna certe fuit Philosophorũ confusio, qui hæc uidere poterãt, imo in se ipsis experiebãtur: & tamẽ in infimis perfectionem humanę notitiæ posuerunt; multi quidẽ eorũ uidentes hominis appetitũ, & desideriũ ad substantiarũ separatarũ, & maxime ipsius Dei clarã notitiã, & quod desideriũ naturale non potest esse frustra, nec ociosum, multis, & uariis modis, sed erroneis conati sunt ostendere quomodo homo ad perfectã substãtiarũ separatarum, & Dei cognitionem peruenire posset, uiderunt enim (ut inquit Aug. super Ioa.) quo oportebat tendere, sed uiam ignorauerunt, quæ est uia fidei; errabant igitur isti nimis tribuẽdo naturę; Alii autẽ in altero extremo errarũt, denegando naturæ, q̃ habuit, uidentes enim hominem ex naturalibus non posse quiditates illarum substantiarum cognoscere, potentiam, & appetitum ad claram illarum notitiam negarunt.

Argumenta, & dubia in contrarium, cum suis solutionibus. Cap. X I.

SEd quia Gentiles uti possent argumẽtis Caie. nõ ad probãdã cũ ipso in nobis potẽtiã obedientialẽ, ad actus supernaturales, sed ad illos prorsus negãdos; si nõ est in nobis ad illos naturalis potẽtia; ideo illa cum suis solutionibus adducemus. Primũ est ex parte actus, nã actus supernaturalis est duplex, & secũdũ se, ut gratia: & secũdũ talẽ modũ fiendi, ut usus cæco datus, sed in natura nulla est potentia naturalis ad actũ supernaturalem ratione modi, ut sic, ut patet ex frequenti usu, quo naturalem potẽtiam ad miracula negamus, ergo à fortiori nulla est in natura naturalis potentia ad actus simpliciter supernaturales. Primum argumentum.

Respondetur negando consequentiam, & ratio diuersitatis est, quia actus supernaturales, secundum se, ut fides, gratia, &c. sunt media ad finem; & respiciunt Dei ordinariam potentiam; actus uero supernaturales, secũdum modum fiendi, non sunt media ad finem, sed sunt potius ueritatis confirmationes, & respiciunt absolutam Dei potentiam, respectu cuius absolutæ potentiæ, diximus naturam habere potentiam obedientialem; ad ordinariam uero potentiam, & ad finem, & media ad finem, naturalem potentiam, & inclinationem habemus. Dicitur etiam, quod ad actus supernaturales, secundum modum fiendi, est in natura potentia naturalis illius actus receptiua, sed ratione modi deficit in natura potentia actiua. Et probatur ex illo Arist. si senex acciperet ocu- Solutio.

oculos iuuenis, uideret sicut iuuenis, quia anima nihil est passa; unde eadem ratione si cæcus acciperet oculos uidentis, uideret sicut uidens, quia anima nihil est passa; ex parte igitur animę, est naturalis potentia ad uidendum etiam in cæco, & reddito illi supernaturaliter lumine, uidere erit ei naturale; quia est actus naturalis potentiæ, & actus uitæ, sicut & phisica rustico reuelata, est scientia naturalis.

Secundum argumẽtũ

Secundum argumentum est ex parte potentiæ, Omni enim potentiæ passiuę naturali, respondet aliqua potentia actiua proxima naturalis; ergo si potentia receptiua horum actuum est naturalis, etiam eorum impræsiua potentia erit naturalis.

Solutio.

Respondetur, quod omni potentiæ passiuæ naturali, respondet in natura aliqua potentia actiua proxima naturalis eius, quod naturaliter potest habere; sed quando natura propter sui excellentiam ordinatur naturaliter ad recipiendam perfectionem ita eminentem, quod non possit subesse causalitati agentis naturalis, respectu huius perfectionis, non ei respondet naturalis potentia; Nec ob id sequitur, quod naturalis potentia passiua, & naturalis appetitus sit frustra; quia licet per agens naturale non possit principaliter reduci ad actum, potest tamen per tale agens dispositio ad ipsum induci; & potest per aliquod agens in natura, ideſt in tota coordinatione entium, puta per agens supernaturale, completè reduci ad actum. naturali igitur appetitu, & cognoscitiuo, inclinatur homo propter naturæ suæ excellentiam, non solum ad id, quod per se potest attingere, sed etiam ad illud, quod dono gratiæ habere potest; licet enim dono alterius illud attingat, nihilominus oportet, quod in se naturalem potentiam habeat, ut enim inquit Damascenus in lib. de duabus naturis, & una persona Christi, impossibile est qualemcumq; naturam uti actione, cuius potentiam, secundum naturam non accepit. Quod etiam patet de anima rationali ad quam materia habet naturalem potentiam, & inclinationem; & tamen non est in natura naturale principium, quod sit illius causa, & illam producat; sed solum ad illam disponens, quæ postea immediate à Deo producitur. Nec ob id natura deficit in necessariis, quia non deficit, ubi prouidere potest; & quando naturalis potentia ad supernaturalem perfectionem ordinatur, non dicitur deficere, si illam supernaturali agenti perficiendam relinquit.

Tertium argumẽtũ

Tertiũ argumẽtũ est ex parte subiecti, cũ n. quiditatiua cogni-

tio

tio alicuius, sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea soluantur omnes difficultates contingentes rei, 4. Phys. consequens est, quod cognita quiditatiue re aliqua, ex ea possint cognosci omnes eius naturales potentiæ; & cum potentiæ cognitio pendeat ex actu 9. Meta. consequens est, quod actus ad quos sunt naturales potentiæ cognoscantur, & cum huiusmodi actus, secundum Scotum sint supernaturales, sequitur de primo ad ultimum, quod ex cognitione quiditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia, quod est falsum; & confirmatur, quia certe scimus, quod nulla naturalis potentia est frustra, ergo si etiam certe scimus, quod in anima est naturalis potentia ad actum supernaturalem, necessario concedendum est, quod etiam scimus supernaturalia illa debere esse, & sic sciremus resurrectionē mortuorum futuram, gratiā iustificantem impium, &c. Respondetur, q̄ anima rationalis, & illius potentia, nō est à nobis naturaliter cognoscibilis sub illa ratione propria, & speciali, sub qua ad talem finem ordinatur, & sub qua habet Deum per essentiam uisum pro perfectissimo obiecto; nam substantia, & substantiæ finis, non cognoscitur à nobis nisi per suos actus, cum autem modus intelligendi noster sit dependens à phantasmatibus, non potest anima, & natura nostra, à nobis cognosci, nisi sub ratione aliqua generali, abstracta à sensibilibus; & licet intellectus sit idem sibi ipsi, non est tamen sibi proportionatus pro statu isto, tanquam obiectum, nisi secundum rationes generales, quę possunt abstrahi à phantasmatibus; secundum autem talem rationem, non ei conuenit ordinari ad talem finem, nec posse habere gratiam, nec habere sic Deum pro obiecto. Si autem anima nostra à nobis perfecte cognosceretur, sicut cognoscetur in statu beatitudinis, ex illa etiam cognosceremus, & in illo statu cognosceremus, quod ad supernaturalem finem, per supernaturalia media ordinatur: hoc reputat Caietanus inconueniens, quod per naturalia cognoscantur supernaturalia, etiam pro illo statu; sed nullum est inconueniens, quando naturalia intrinsice naturaliter, & essentialiter eleuantur, & ordinantur ad perfectionem supernaturalem; & ratio est, quia subiecti capacitas, potentia, & inclinatio, est naturalis; actus etiam potentiæ quo habetur est naturalis, quia est actus uitæ, & potentiæ naturalis, intellectus scilicet, & uoluntatis; & supernaturalitas est, vt inquit Scotus respectu agentis, quia non potest haberi ab agente naturali.

Solutio.

Sed

Primum dubium. Scot. q. 1. prolog. 1. sent, Solutio.

Sed adhuc remanent tria dubia, quæ contra necessitatem fidei, philosophi naturæ perfectionem tenētes, mouere possent, quæ mouet Scotus. Et primum est, quia omnis potētia, quæ habet aliquod commune pro primo obiecto naturali, potest in quodlibet contentum sub illo, sicut in suum per se obiectum naturale; quod patet inductione, cum enim primum, ad quæ tum obiectum uisus sit color, uisus fertur in omnes species coloris, sicut in suum per se obiectum naturale; similiter, & auditus, & cæteræ omnes potentiæ feruntur in omnes species suorum obiectorum; quod etiam ratione confirmatur, quia primū obiectum debet esse adæquatum potentię, ita ut non excedat potentiam, nec ab ea excedatur; at si in aliquo esset ratio obiecti, circa quod potentia non posset naturaliter habere suū actū, non esset adæquatum potentiæ, sed illam excederet; Sed primū obiectum naturale intellectus est ens in quantum ens, ut enim inquit Auic. 1. Meta. c. 5. ens, & res, prima impræssione imprimuntur in animam, nec possunt manifestari ex aliis; ergo intellectus noster potest naturaliter habere actum circa quodcunque ens, & circa quodcumque intelligibile. Respondetur concedendo maiorem, quod. s. omnis potentia, quæ habet aliquod commune pro primo obiecto naturali, potest in quodlibet contentum sub illo, sicut in suum per se obiectum naturale; sed negamus minorem, seu potius distinguimus obiectum naturale intellectus, nam eius naturale obiectum dupliciter accipi potest, uel pro eo, quod naturaliter, seu rationibus naturalibus intelligere potest, uel pro illo ad quod naturaliter inclinatur, siue illud naturaliter cognoscere possit, siue non; obiectum naturale primo modo, quod. s. naturaliter intelligi potest, non est ens in quantum ens, secundum totam suam latitudinem, & omnes eius rationes; sed obiectum naturaliter motiuum est ens sensibile, cum intellectus noster dum est in hoc corpore, non possit naturaliter moueri nisi à phantasmate, quod est rei sensibilis; Obiectum uero absolute loquendo compræhendens, tam motiuum, quam terminatiuum naturale, hoc primo modo est ens absolute, & uniuersale, non tamen uniuersaliter, & secundum omnes eius rationes, sed quatenus est sensibile, essētialiter, vel virtualiter, idest ex sensibilibus cognosci potest; non enim cognoscimus solum materialia, & sensibilia, sed etiam intelligentias, & Deum. Sed Deus, & Intelligentię immateriales substantiæ, cum non imprimant suas species in intellectum, non sunt eius obiecta motiua, sed terminatiua, quia licet non moueant

per

per se intellectum, intelliguntur tamen quatenus intellectus à sensibilibus uelut mediis mouetur, & ita immateriales substantiæ non possunt à nobis naturaliter cognosci, secundum omnes suas rationes, sed solum quatenus ex sensibilibus manifestari possunt. Obiectum uero naturale intellectus secundo modo, ad quod. s. naturaliter inclinatur, siue illud naturaliter cognoscere posit, siue non, est ens inquantum ens, absolutè, & secundum omnes eius rationes, & de hoc solo obiecto uerificatur minor; sed tunc negatur consequētia, quia restringit minorem ad obiectum naturale primo modo, & fit æquiuocatio in obiecto; nam consequentia debet esse, quod intellectus potest, habere actum circa quodcumque ens, uel naturaliter, uel per reuelationem. Ratio autem quare obiectum ad quod naturaliter inclinatur intellectus noster, comprehendat etiã illud ens, quod nõ est à nobis naturaliter cognoscibile, est, quia intellectus noster non est pure materialis, nec pure spiritualis, sed medius, quatenus ergo est spiritualis, & independens à phantasmate, in quo conuenit cum Angelis, inclinatur in eam cognitionem, quam pro isto statu naturaliter habere non potest (cum nihil possit nunc, naturaliter intelligere, nisi mediante phãtasmate) & cuius ignorantiam se habere cognoscit. Nec est inconueniẽs intellectum, & animam nostram naturaliter ordinatam esse ad obiectum, quod non potest naturaliter attingere; quia quælibet potentia ex se ordinatur ad actum, quem tamen non potest ex se sola exercere, ut dicit Ansel. c. 2. de lib. arb. quod autẽ aliæ naturales potentiæ eliciant suos actus, mediis solum naturalibus adiutę, & intellectus, uoluntas, & anima, indigeant supernaturali reuelatione, & infusione ad aliquos actus exercendos, in hoc maxime commendatur nobilitas, & perfectio animæ rationalis, ut modo dicemus.

Secundum dubium est, quia sensus non indiget aliqua cognitione supernaturali pro isto statu, ergo nec intellectus, quia natura non deficit in necessariis 3. de Anima, & si non deficit in imperfectis, & inferioribus potentiis, quantum ad eis necessaria, propter suos actus exercendos, & earum finem consequẽdum, multo magis non deficiet in perfectis, & in necessariis potẽtiæ superiori, ad suum actum, & finem consequendum. Respondetur, quod natura defecisset intellectui, & intellectus esset deterioris conditionis sensu, si ad naturalem tantummodo perfectionem ordinaretur, sed cum ordinetur ad supernaturalem perfectionem, & beatitudinem, ad quam uires nostræ minime suf-

Secũdum dubium.

Solutio.

sufficiunt, si ut ad eam peruenire possit, indiget supernaturali auxilio, in hoc magis dignificatur. quemadmodum filius rustici, cum possit ex patrimonio rustice uiuere, nō redditur uilior si ab Imperatore deputatus Rex alicuius Regni, nō ei sufficiūt bona paterna, ad hoc ut tanquam Rex uiuere possit, sed ei necessarij sunt redditus regni.

Tertium dubium. Tertiū dubiū est, Si aliqua doctrina supernaturalis est necessaria, est quia potentia in puris naturalibus est improportionata obiecto sic cognoscibili, & ita oportet, ꝙ per aliquid aliud à se fiat ei proportionata, & de hoc peto, an sit naturale, uel supernaturale, si naturale, totū est improportionatū primo obiecto, si supernaturale, ergo potentia est illi improportionata, & ita sequitur, ꝙ per aliud debet ei proportionari, & sic in infinitū; cū ergo non detur processus in infinitū 2. Met. sistendum est in primo, & dicendū, ꝙ potentia intellectiua est ex se proportionata omni cognoscibili, & secundū omnē modū cognoscibilis. Respō

Solutio. detur, ꝙ intellectus possibilis sit alicui ueritati cōplexæ firmiter tenēdæ, improportionatus, est ex eo, quia nō est naturaliter mobilis à talibus agētibus, quę nō possunt ex phantasmatibus, & ex lumine naturali cognosci, huiusmodi sūt ueritates fidei reuelatæ, quæ quia nō sūt sufficienter inclinatiuæ intellectus ad assētiēdū sibi, per aliquid aliud debet intellectus illis fieri proportionatus, ut eis firmiter assētiri ualeat; fit autē eis proportionatus in ratione quidē mouētis, quia monetur ab agēte supernaturali reuelāte ad eis assētiēdū; ꝙ cū suauiter moueat, dedit etiā nobis de eius reuelatione certū, & infallibile testimonium Ecclesiæ, in ratione uero formę, per habitū fidei à supernaturali agēte infusū, quo intellectus inclinatur ad eis assentiendū, & fit eis proportionatus; & utrunq; motio. s. supernaturalis agētis, & fides infusa, est supernaturalis, & naturalis; supernaturalis, quia est ab agēte supernaturali, naturalis, quia anima, intellectus, & uolūtas, sunt naturaliter capaces illarū formarū, & illorū actuū qui sūt actus potentiarū animæ. Et cū in argumēto subditur, ꝙ per aliud debet intellectus fieri istis proportionatus, & sic in infinitū; dicitur, ꝙ intellectus ad agēs supernaturale, est in potētia obediētiali, & ita sufficienter proportionatur illi, ad hoc, ut ab ipso moueatur; habitus uero fidei, & illius assensus causati à tali agente, intellectus naturaliter est capax, ut probauimus; ergo nō oportet, ꝙ per aliud proportionetur, cū satis proportionatus sit, per potentiam obedientialem respectu agentis supernaturalis, & per potētiā naturalem, ad habitū fidei, & illius assēsum, & idē dicitur de alijs formis, & actibus uirtutum infusarū.

TERTIAE

TERTIAE PARTIS DE OFFICIO SACERDOTIS.

LIBER SECVNDVS.

De Christiana Religione, contra Iudęos, & Hæreticos.

De principio, & progressu Christianæ Religionis. Cap. Primum.

VM Mundus fuerit à Deo creatus, & Dei prouidentia conseruetur, & gubernetur, nunquam debuit esse sine uero Dei cultu; & inter alia signa ueræ Religionis qua colitur Deus, illud antiquitatis eius, est præcipuum; nam debuit incipere cũ ipso mũdo in primo homine, huiusmodi est sola Christiana Religio, nõ enim à Christo nomen accepit, quasi in ipso tunc cæperit, sed quia in illo, & ab illo suam habuit perfectionem, & quia ita cæpit cum mundo, ut esset de Christo futuro; nostræ igitur Religionis sunt diuersi status, sed una eademque religio, sicut est idem homo, qui primo fuit puer, & postea adolescens; Religionis nostræ pueritia fuit in statu legis naturæ, adolescentia in statu legis scriptę, uirilitas autem cæpit in Christo, & est præsentis status gratiæ, cui succedet perfectissimus ille gloriæ. Christianæ Religionis principium, & status.

Sed ut nostræ Religionis principium, & progressum Diuina fauente gratia intelligamus, notandum est, quod cum homo sit rationalis, & totius mũdi epilogus, omnes totius entis gradus continens, in eo est impręssa lex naturalis, secundũ omnes suos gradus, perfectiori tamen modo, quam sit in alijs rebus; quia nõ per naturæ impulsum ex necessitate, sed iuxta naturam suã, per dictamen rationis libere inclinatur. Vnde cum res omnes ad tria præcipue entium genera subordinata reducantur, nam omnia sunt in genere entis, & ut entia considerantur, aliqua Quod lex naturalis secundum omnes suos gradus sit impressa in homine.

præter gradum entis, sunt etiam uiuētia; aliqua uero ita sūt entia, & viuunt, ut sint etiam rationalia qualis est homo, tres sunt

Tres gradus legis naturalis.

præcipui gradus legis naturalis, primus ut est omniū entiū, est inclinatio ad conseruationē sui esse, & expugnationē sui oppositi corruptiui. Secundus, ut est omniū animaliū, est naturalis inclinatio ad generandū sibi simile, & genitū educādū; qui etiam sunt in homine ex libera electione, secūdū dictamen rationis, primus, ut decēter, & honeste uiuat in cibo potu, & uestitu pro cōseruatione sui esse, secūdus ut decēter se habeat in cōmunicatione naturæ suę pro cōseruatione speciei, & filiorū educatione. Tertius est proprius hominis, ad eligendū bonū, & fugiēdū malū, ad faciēdum unicuiq; ꝙ sibi uellet fieri, & ut Deū timeat, & colat, quod primo dicendum erat, nā ex eo cætera sequūtur.

De integritate, & corruptione naturę.

Est secundo notādum, ꝙ cum Dei perfecta sint opera lex naturalis in homine sub statu innocentiæ erat adeo serena, & efficax, ut nullū ei esset impedimētū, & nihil cōtra rationē, uel præter rationē, posset homini surrepere; sed cū homo libero suo arbitrio à Deo se auertisset, ad inferiora, ad carnalia, & ad semetipsū se conuertens, iusto Dei iudicio destitutus fuit gratia originalis iustitiæ, qua perdita sicut mēs rebellauit Deo ita etiā nō solum bruta, & cætera alia ab homine, qui eis fuerat præpositus defecerūt; sed ipsa quoq; hominis caro, secūdū uires sensuales, suos cæpit habere impetus, stimulos, & inclinationes, præter, & etiā contra legē naturālem, ut sic homo iusto Dei iudicio, quia Deo rebellauit, cōtinuam in se experiretur carnis rebellionē; & quia Deo cōtumelioſus fuit, sibi metipsi cōtumelioſus, abominabilis, & execrabilis esset, & in proprio corpore turpitudinem exerceret. & ita per peccatū primi hominis corrupta est humana natura, & secuta est in omniū mēbris lex repugnās legi mentis, nō ex aliqua tātum parte, sed absolute omnibus eius gradibus, & officijs, erat. n. Adam pater omnium, & in præcepto sibi à Deo tradito, omnium nomine merebatur, & demerebatur.

Homo per Adę peccatum incidit in quatuor mala.

Est tertio notandum, ꝙ homo per Adæ peccatum, incidit in quatuor mala; primū est culpa, & hoc est præcipuū, secundū est pœnæ, quæ multiplex est; & cum in tantis malis esset genus humanū, in duo alia incidit, quibus ei præclusa erat uia ab eis se liberandi; quorū alterum fuit cæcitas, quę est causa, ut cū simus sub peccato uenundati, & detrusi in regionem umbræ mortis, nobis dereliēti uiam salutis ignoremus. Baruch. 3. *Non est qui possit scire vias eius.* Vnde orabat Dauid. *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Alterum est impotentia,

quę

quæ est causa, ut ipsi ex nobis, quasi ex nobis, non possimus bonum agere, & à seruitute peccati nos liberare. Vnde Apost. *Velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio*, Et quod peius erat, homo suã cæcitatem, & impotentiam non cognoscebat. ps. 11. *Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt*, quod ad scientiam pertinet; quo ad potentiam uero subdunt. *Quis noster dominus est?* Non fuit autem tanta cæcitas in primis hominibus, quanta fuit postea in gentibus; primi enim homines, & culpam ob præcepti transgressionem, & omnem huius uitæ miseriam, corruptionem, & mortalitatem, cognouerunt non esse conditionem naturę, sed supplicia primariæ culpæ; primi quidem parentes experientia cognouerunt, cum se expoliatos uiderint gratijs quas in creatione acceperant; eorum uero filij à parentibus didicerunt; sed sibi ipsis fidentes, crediderunt ad salutẽ nullum aliud sibi esse necessarium auxilium; procedẽte autẽ tempore, adeo creuit hominũ malitia, & ignorantia, ut nõ solum non cognouerint uiam liberandi se à peccatorum culpa, & ab æterna damnatione ei debita; & eorum impotẽtiam, sed nec etiam ipsam culpam, nec pœnam ob eam humano generi inflictam, sed has miserias conditionem esse naturæ arbitrabantur.

De conuenientitempore Incarnationis.

Est quarto notandũ, ꝙ cum Deus ab æterno humanũ genus redimere, & sanare decreuerit, id cõgruẽti tempore facere debuit; tẽpus autẽ cõueniens fuit quãdo homo suã cęcitatẽ, & impotentiã, & ꝙ saluatore indigebat cognoscere cæpit, aut facile poterat, & de eo cõuinci; nã infirmus, qui sanũ se esse credit, me dicũ contẽnit, & medicinas reiicit, Vnde Christus. *Non est opus ualentibus medicus, sed male habentibus*, quia igitur confidebat in uiribus naturæ, & eas sibi sufficere credebat, ad eius superbiã retundendã conuenientissimum fuit, ut à Deo in statu naturæ relinqueretur. Sed antequã ulterius progrediamur, est primo notandũ, ꝙ cũ dicimus hominem in statu legis naturę, uel scriptæ relictũ fuisse, non ob id existimes illum à Deo suo auxilio aliquando destitutum fuisse; nã singulis, quantum ex se erat, sẽper præsto fuit, & faciẽtibus, quod erat in ipsis, sua gratia adiuti, peccata dimittebat, gratiam conferebat, illosq; illuminabat, & adiuuabat, ut in uia salutis incedentes ab æterna dãnatione erepti, in loco eis deputato, Christum Dominũ expectarent, cuius passionis, uirtus, & efficacia, in eis operabatur; sed hoc auxilium, hoc lumen, & hæc gratia erat particularis, & quantũ erat ex parte Dei singulis hominibus dabatur. Sed ꝙ præter hãc particularẽ gratiã singulariter singulis oblatã, daretur uniuersali-

Quomodo intelligatur hominẽ in lege naturæ & scripta fuisse relictum.

ter,ut omnibus esset nota, primo quidē cōtra cæcitatē generis humani,lex,ueluti lucerna super cādelabrū posita;deinde contra impotentiā,Saluator Dei filius,& Lex Euāgelica iustificans, debuit prius expectari,q̄ humanū genus suā cæcitatē, & impotētiā agnosceret. Est 2.notandū,q̄ quando dicitur ad dandā legē expectandū esse,q̄ cōuinceretur hominis superbia de scientia; & ante Christi aduentū conuincendā esse hominis superbiā de potentia, quas se habere præsumebat,non ita accipiendū esse,quasi homines tunc fuerint dispositi,& meruerint legem,& Christi aduentum;nam tempore legis fuit maior Dei ignorātia quā unquam fuerit,tunc.n.cæpit idololatria,quæ usq; ad Christū regnauit;& Populus Israeliticus non obstante lege, quam à Deo acceperat,semper fuit duræ ceruicis,&ad idololatriā propēsus,& tempore aduentus Christi fuit deterior, quā unquam fuerit, quia Messiam Dei filium,quē expectabant, & in propria uenit,non receperunt,& tandem occiderunt; Sed sensus est,q̄ tempore legis tunc maxime conuincebantur homines de ignorantia,non quod illam agnoscerent, sed quia tunc maxime uiguit,& de illa conuinci poterant;similiter,& de impotētia tēpore Christi,nō quod propriā agnoscerent infirmitatē,& impotentiā,& q̄ indigebāt auxilio gratiæ,& propterea tūc uenerit Christus;sed quia tūc præcipue cōuinci poterat hominū infirmitas. quā ad extremū laborantes nō cognoscebant. Cū igitur homo de naturali sapientia,& potētia extolleretur, cōgruentissimum fuit,ut Deus,secundū infinitā suā sapientiam,humanum genus suo fauore,ad sensū exponi:ū,desereret,donec lōgo experimento cognoscceret,quā esset suapte natura,& ad cognoscēdū,qd sibi expediret ignarum,atq; ignauū ad agēdum; & ut tunc legem suam daret, quando mūdus in maxima Dei ignoratione uersabatur;hac igitur de causa humanū genus duabus integris ætatibus destituit, una.f.annis circiter duobus millibus, ante diluuium quo mundū scelerum flagitiorumq; fętore infectum submersit;& ne posset homo postea superbiendo dicere, q̄ sic diluuio correptus,& quasi à somno excitatus,potuisset suapte natura sine alio auxilio,quid sibi expediebat cognoscere,& operari; illum quasi nouas inducias ei tribuens, secunda ætate ferè annorum quingentorum,usq; ad Abraham expectauit,quo tēpore in maximam Dei ignorātiam est prolapsus; nam centū quinquaginta annis pessimus Nembrod antecessit Abrahā,qui contra Deum rebellans,turrim ędificauit; Ninus etiam Babiloniæ Rex eundē Abrahā quinquaginta annis antecessit,uel secundū aliquos

Quomodo intelligatur tempus cōueniens legis, & incarnationis.

aliquos eius tẽpore fuit, per quẽ idololatria in orbẽ irrepsit; & ita humanum genus sẽper in maiora prolabebatur uitia, & sem per fuit à Deo, non solum correptus pœna, sed etiã prius admonitus; nã ut inquit Alex. de Ales 3.p. q.28.m.1.ar.3. cum in homine sit concupiscibilis, irascibilis, & rationalis potentia, secundum illas omnes secuta est naturæ inordinatio, nã primo quidẽ ante diluuiũ maxime uiguit inordinatio concupiscibilis, ad quam præcauendã Dominus homini dixit. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* & nihilominus adeo creuit hęc concupiscibilis inordinatio, ut omnis caro corruperit uiã suã; Vnde Deus iratus aqua diluuij uniersum mundũ purgauit, & omnes homines cũ cæteris omnibus animalibus, paucis exceptis, submersit; prius tamẽ tanquam misericors Pater, diluuium prædixit, & longa centum annorum arce fabricatione, homines à suis uitiis semper reuocauit. Statim post diluuium prouidens Deus, quod homo semper in peius progrediẽdo in maximam irrascibilis inordinationem laberetur; ad irrascibilem refrenandam, & ordinandam, statuit ut carnem cum sanguine non comederent, ad sanguinis horrorem, & homicidij detestationem, & nihilominus intantum hæc inordinatio irrascibilis creuit, ut ædificata turri homines contra Deum pugnare uellent; sed linguarum confusione deus eorum temeritatem repressit. Sed nõ stetit hominum nequitia, ad summum peruenit usq; ad maximam rationis inordinationem, adeo ut temporibus Abrahæ idololatrauerint, & Dei cultum lapidibus tribuerint; prima inordinatio fuit hominis ad seipsum, secunda hominis ad proximum, tertia hominis ad Deum.

Quod homo de malo in peius processerit, & de Dei prouidentia, ut emenderetur.

Vt autem melius intelligamus quo ordine infinita Dei sapiẽtia hominũ imbecillitati condescendẽs processerit. Est. 5. notandũ, q̃ modus quo Deus hominẽ redimere, & saluare stauit, fuit per Incarnationem, & mortem Filii Dei. Tãti autẽ mysterii sublimitatẽ mũdus totus statim capere nõ potuisset, cũ in eo essẽt quã plurima hominum ingenia naturali hebetudine, & morum peruersitate obrenebrata; Si. n. post tot prophetias de Christo quas in eo adimpletas uidemus, si post innumera Christi miracula, quæ negare nõ possumus, si post Euãgelij prædicationem, eiusq; innumeris modis cõfirmationẽ, si post quã nobis est euidẽter ostẽsũ, extra Euãgelicã legẽ nõ nisi ignorãtię tenebras, & omnium uitiorum genera reperiri, adeò ut extra Euangelicam legẽ uiuentes belluę potius, quã homines dicendi sint, & in ea sola salutaris doctrinæ, ueritas, & sanctitas uitę, reperiatur,

Si postquam certissima experientia mille quingẽtorum octuaginta nouem annorum dicimus, ob solam uerbi Christi uirtutẽ uniuerso mundo innotuisse, tantam esse fidei nostræ stabilitatẽ, ut portæ Inferi contra eam prævalere non possint; adhuc uidemus non dico, quam sint mysteria fidei nostræ captu difficilia, sed quam tardum, & ad illa capessenda indocile sit humanum ingenium, cum minimus angulus orbis fidem retineat, eandẽq; tam multis ex partibus laceram; quomodo potuisset mundus statim à principio hæc infinita, & incomprehensibilia mysteria benignitatis Dei capere? non ne si sparsim per orbem statim euulgata fuissent, ludibrio citius haberentur, quam eis fides adhiberetur? Potuisset quidem Deus talia facere hominum ingenia, ut omnes illa statim caperent, sed suauiter cuncta disponens, hominem in statu naturæ suæ reliquit, & humanę imbecillitati se accomodauit. Ob hanc igitur causam Deus à principio, sua infinita sapientia, noluit Sacramentum uoluntatis suæ omnibus palam facere, sed ex uniuerso mundo unum solũ elegit. s. Abraham, cui consilium suum manifestauit, eiq; promisit, quod ex semine eius orietur filius, in quo benedicẽtur omnes gentes, & in Abraham elegit sibi populum, qui ex eo oriturus erat, in populum peculiarem, cui promissiones factas cõfirmaret, & in eo suo tempore adimpleret, & quem instrueret, disponeret, & præpararet, ad Messiam promissum recipiendum, qui est Christus Dominus. Cum autem electionis huius populi duplex fuerit causa. Prima, ut illi Deus mysterium, & secretũ uoluntatis suæ manifestaret, illumq; instrueret, & disponeret, cum totus mundus non esset à principio capax huius tanti Sacramenti (ut diximus). Secunda, ut in eo adimplerentur promissiones factæ, & ex eo nasceretur Christus, qui totius mundi quantum est ex se peccata deleret, ideo conuenientissimum fuit, ut Deus daret Abrahæ, & populo ex eo descẽdẽti aliquod signum, quo discerneretur à reliquis populis, & significarentur promissiones factæ; promissiones autem erant duę præcipuæ, altera de Filio Dei, qui ex semine Abrahæ assumpturus erat carnem, altera de fructu Incarnationis Filij Dei, quod per eũ delenda esset iniquitas terrę, & quia semen generatione transfunditur, & peccatum originale ex quo omnia alia actualia originẽ sumpserunt generatione ab omnibus hominibus contrahitur, ideo cõuenientissime Abrahæ, & populo ex eo descendenti pro signo data fuit circumcisio in generationis membro, cum signũ rei significatæ correspondere debeat. Quare autem elegerit

Cur Abraham electus.

Cur fuerit data Abrahæ circuncisio.

Deus

Deus potius Abraham, & illum populum, quam alium, nulla potest assignari ratio, nisi mera Dei uoluntas, & misericordia, nullo ipsius electionis precedente merito, quod ex ipsa Dei misericordia, & electione non procedat, sicut & de prima prædestinationis radice, & causa dicimus; non enim dici potest, quod eius causa fuerint merita Abrahæ, quia cum totus orbis in ido latriæ impietate immersus esset, Abraham in uero cultu unius Dei perseueranit, & ob id meritò fuerit ab eo electus, ut ex eius semine oriatur Christus; nam cum gratia, qua Deo grati reddimur non cadat sub merito, multo minus cadet eius initium, & caput, quod est Christus Dominus, & si eius aduentum nec ipsa Beata Virgo mereri potuit, quanto minus Abrahã, aut quispiam priscorum? Verum, quod de Beata Virgine confitemur, etiam de Abraham suo gradu dicere possumus, & si enim Beata Virgo non meruit Christum incarnari, tamen fixo illo diuino proposito, Deus fecit eam dignam, quæ illum conciperet, Vnde canit Ecclesia. Quæ Dominum omnium portare meruisti; eodem modo in suo inferiori gradu, Deus fecit Abraham inter mortales dignum, ut eius semen nascituro filio suo deligeret, sed hoc meritum ex misericordia electionis procedit, & non est illius causa; quod idem etiam de prædestinatione dicimus.

Est 6. notandum, quod Deus non elegit solum Abraham, ut ex illius semine eius filius carnem assumeret, sed etiam postea elegit Dauid cui eadem promissiones fecit, & ob id Christus Dominus dicitur filius Abrahæ, & filius Dauid, non sic dicitur filius Isaac, & Iacob, nam licet etiam eis fuerint factæ promissiones, non tamen primo, sed in confirmationem earum promissionum, quę factæ fuerant Abrahæ, factæ, & repetitę fuerunt, Elegit primo Abraham ex toto mundo, ut ex eo oriretur populus Dei, cum autem populus, qui ex Abrahã natus erat creuisset in multas prosapias, ex illis omnibus Deus elegit Dauid, ex quo. i. ex descendentibus ex illo, eius filius carnem assumeret. Electio Dauid, & cur non dicatur Christus filius etiã Isaac, & Iacob.

De tempore quo data fuit lex, & de Christo, qui Ecclesiam fundauit. Cap. II.

CVm fuerint à Deo electi Abraham, & Dauid, eisque fuerint factæ promissiones, uideri posset, quod alteri eorum debuerit dari lex; sed neutri eorum debuit dari, non Abrahæ, quia lex datur populo, tempore autem Lex cur non fuerit data Abrahæ, aut Dauid, sed Moysi.

Abrahæ eius filij, & filij filiorū, nō creuerunt in populum, sed in Abraham cœpit Deus populum, qui ex eo processurus erat, ad legē disponere. Nec etiā dauid, quia in dauid est electa ex toto populo familia, ex qua nasceretur Christus; & lex nō debuit dari illi soli familiæ, ex qua nasciturus erat Christus, sed toti populo circunciso, qui & à Deo electus, & ad illam, circuncisione dispositus fuit. Medio igitur tempore post eductionem populi Israelitici ex seruitute Aegipti deus legem suam Moysi dedit. Quare etiā non fuerit data Abrahæ, & fuerit tandiu dilata, usq; ad Moysem Alex. 3. p. q. 28. m. 1. ar. 3. hac ratione ostendit, quia prius oportuit esse fundamentum legis, quam daretur lex; erāt autem fundamentum ista quatuor. s. fides unius dei, fides Incarnationis, probatio fidei; & firmitas fidei; prius enim quam daretur, oportuit esse attestationem fidei unius dei, & hæc præcesserit in signo Circuncisionis, quæ data est in signum fœderis inter deū, & populū; attestatio autē fidei Incarnationis, facta est quādo Abrahę fuit facta promissio de Christo, *In semine tuo, &c.* Sed quia non sufficit testimonium unius, sed in ore duorum, uel trium stat omne uerbum, ideo prius quam daretur lex, facta, & repetita fuit ista promissio, etiam Isaac, & Iacob; nec etiam debuit statim dari, sed prius oportuit, quod fides esset probata, fuit autem probata in Aegipto per aduersitates, ut. s. nulla aduersitas posset eos auertere à fide, quibus dāda erat lex ducēs in Deum, etiam incarnandum; opostuit etiā, ꝙ esset firmata, ne populus posset seduci aliqua fallacia, fuit autem firmata in multis signis, & miraculis, quæ ei fecit dominus, & ostēdit in Aegipto in eius exitu, & in deserto; his autem factis, & expletis, debuit dari, & data fuit lex Moysi, quæ ducit in Christū. Tūc autē nō fuit conueniens tempus Incarnationis, & Euangelij, quo humanum genus per Christum redimeretur, & daretur lex, quæ gratiam ad legem adimplendā conferret; primo quidem, quia (ut diximus) homo prius cognoscere debebat infirmitatē suā, ꝙ etiam si per legē quid sibi faciendū esset cognouerit, nō poterat per se naturalibus uiribus, sine dei auxilio, illud adimplere, ut superbiendo sibi persuadebat; & ideo per longū tēpus, ut lōga experientia ad eius superbiā retundendam, suā impotentiā cognosceret, uel saltē agnoscere posset, sub statu legis relinquēdus erat. Secundo pp dignitatē Verbi incarnati, quia ut inquit Glos. super illud Apost. At ubi uenit plenitudo tēporis. Quāto maior Iudex ueniebat, tāto præconū series lōgior præcedere debebat. Et ita toto illo tēpore legis, misit Deus ad illū populum,

Tempus quo fuit data lex non fuit cōueniēs Incarnationis.

pro-

prophetas, qui illorũ scelera arguerẽt, à vitiis retrahererẽt, ad virtutes inducerent, & de Christo uẽturo prophetarẽt, ut ad illum recipiendũ disponerẽtur. Sed licet haberent legẽ, & prophetas, sẽper tamẽ fuerũt durę ceruicis, in suis sceleribus obsordescebant, prophetas persecuti sũt, & occiderunt, & cũ tandẽ uenerit Christus, in lege promissus, illũ nõ receperũt, sed Pontio Pilato crucifigẽdũ tradiderũt, qui sãguine suo nostrã salutẽ operatus est, & fundauit Ecclesiã, extra quã nõ est salus, & in qua nõ sũt Iudæi, cum Christũ non receperint, nec recipiãt; licet eis fuerit promissus, & pp illos principaliter uenerit; sed illi soli in ea sũt, qui ex gentilitate, & etiã ex Iudaismo conuersi, Christi fidẽ sub eius in terris Vicario, qui est Romanus Põtifex, uerus, & legitimus Petri successor amplectuntur. Vnde Iudæi inter fidei hostes, & Dei inimicos sunt computandi, licet Sacram, & diuinam Scripturam ad eorum cõdemnationem, & nostram utilitatem retineant, contra quos est nobis modo agendum, ex ipsis met sacris scripturis, in quibus uitam se habere putant. Iudæorũ obstinatio

Quod tempus Messiæ sit præteritum. Cap. III.

VEritas catholicę Religionis dupliciter ostendi potest, primo ex confutatione aliarum omnium, secundo ex propriis; Idololatriæ impietatem satis probauimus; nunc detegẽda est falsitas, & impietas illarũ sectarũ, quæ in Sacra Scriptura, perperã intellecta, ad diuini cultus destructionẽ fundãtur; & primo se nobis offerũt Iudæi, qui fuit populus à Deo electus, & dilectus; nunc autẽ est populus sathanę, illorũ cultu colebatur Deus, nunc autẽ grauissime offenditur, quia cum ex ipsis, & propter ipsos Messias in lege promissus uenerit, & toto illorum cultu fuerit adumbratus, & præfiguratus; quãdo uenit, & carnem dei filius, ex B. Virgine Maria de stirpe Dauid assumpsit, illũ non receperunt, negarũt, & morti tradiderunt, & seruantes antiquas ceremonias, illis impie profitentur Messiam nondum uenisse, & sic quem negarũt ante faciẽ Pilati, semper negant, & uerbis, & factis, antiquæ legis obseruationẽ. Contra quos est nobis modo agẽdũ, & quatuor explicabimus. Primum, q̃ tempus quo uenturus erat Messias, sit præteritum. 2. q̃ Messias sit Deus, & homo. 3. quod Christus sit Messias in lege promissus. 4. q̃ lex Mosaica debuerit cessare, & noua Messię illi succedere. Quibus etiã contra gentiles euidenter probatur ueritas nostrę Religionis; quia nullus põt præcognoscere futura Quatuor tractanda contra Iudæos.

futura contingentia nisi Deus, cui nihil est præteritum, aut futurum, sed omnia sunt præsentia; at uidemus expræsse omnia mysteria Christianæ Religionis fuisse multo ante, ab ipso mundi principio vsque ad Christum, semper à Deo prædicta, & multipliciter præfigurata, & ita euenisse sicut prædictum, & præfiguratum fuit, ergo nostra religio est à Deo; quod autē fuerint prędicta, & præfigurata, patet ex toto ueteri testamēto; & quod nouum præcesserit, & hæc in illo habeantur, ipsimet Iudęi Christi, & Christianæ Religionis inimici, illud conseruatū proferūt.

De modo prophetādi; & de Vatibus gentilium

Non debet autem offendere Gentiles; quod prophetiæ de Messia non sunt simul omnes, & cōtinuate positę, & quod multæ sunt dum de aliis fit sermo, & obscurę; nam lumen propheticum non est per modum habitus, sed per modum transeuntis, & prophetę futura prædicunt, secundum quod à Deo illustrantur, & mouentur; & hæc est differentia (ut etiam notauit Chrysost. in psal. 44.) inter historicam, & doctrinalem scripturam, & propheticam, quod illis assumitur aliquid distincte, clare, & exacte narrandum, seu tractādum, at quod prophetice scriptū est, obscure, & dum de aliis fit sermo per aliquorum verborum interpositionem fuit potius insinuandum; licet multa etiā prædici debuerint clare, & breui fiendā, ut prophetæ Dei reciperētur, & eis fides adhiberetur; nam ferè omnes prophetiæ sunt de Christo, & eius mysteriis humanam rationem excedentibus, quarum perfecta intelligentia, ne sanctum daretur canibus, & ne proiicerentur margaritæ ante porcos, reseruabatur post Christi aduentum; Et Prophetæ prophetant mouente Spiritu Sancto. *Spiritus autem ubi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis unde ueniat, aut quo uadat.* vt sic excitaretur intellectus ad inquirendum, & captiuaretur in obsequium fidei, dum uidebat, quę dicebantur non posse intelligi de illis de quibus uidetur fieri sermo, nec de aliis præsentibus, aut præteritis; & euidentia eorum, quæ sunt fidei, non solum succederet in patria, quando venerit, quod perfectum est, & euacuabitur, quod ex parte est, sed aliquo etiam modo in uia; ad fidei confirmationem, dū ea, quæ credebantur futura, & non plene intelligebantur, & nō uno, aut altero modo, sed innumeris fuerunt prædicta, luce clarius adimpleta uidentur. Et licet nulla sit conuentio inter lucem & tenebras, Deum, & Baal, hoc idem tamen possunt uidere etiam in falsis eorum prophetis, est enim diabolus uelūti Simia Dei, & quando per suos Vates aliqua prædicebat, obscure, & enigmatice loquebatur; sed huius causa fuit ne deprehenderetur

men-

mendax; & illos à sensu alienabat, & in furiam uertebat, ut sic uiderẽtur diuino spiritu moueri, & loqui; in quo simul sibi adhærentes decipiebat, & tanquam hostis humani generis, ut ibidem inquit Chrysost. suos Vates torquebat, & de illis uindictã sumebat; nam uera prophetia, quæ fit diuino spiritu, non semper fit per abstractionem à sensibus, & quando fit, est sine aliqua inordinatione naturę, aut honestatis, & moris, per uehemẽtiam contemplationis diuinorum; quod igitur in confirmationem eorum, quæ dicimus, Gentiles à suis Vatibus accipere debent, hoc solum est, quod obscurè, & per modum transeuntis à Diabolo Dei simia moti uaticinabantur; quem mendacem, & nefarium spiritum, in reliquis agnoscere possunt, sicut etiam, & in istis, in causa. s. obscuritatis per ænigmata, & in modo indecenti, & pœnoso alienationis à sensu, nã ut refert Chrysostomus in cap. 12. 1. Corint. hom. 29. de ipsa Pythia, mulier quædam sedebat in Apolinis tripode deductis cruribus, inde malus spiritus deorsũ redditus, & per genitales eius partes trãsiens, furore mulierem implebat, & eam crines soluere, debacchari, & spuma ore perfundere, ebria, & insana uerba proferre faciebat.

Amplissimus nobis offertur campus, sed nolumus immorari, præsertim cùm de his pleni sint fere omnes libri de rebus sacris tractantes, paucas ex innumeris pro fidelium potius consolatione adducemus Sacræ Scripturæ auctoritates; Et quia Iudæi confitentur Messiam in lege fuisse à Deo promissum, & à Sanctis Patribus expectatum, & à Deo postulatum; non est, q̃ de hoc loquamur, sed de illis tantum in quibus dissentiunt. dicunt nondum uenisse, & illum expectant; quod autem uenerit primo ostendemus ex hoc, quod transactum est tempus quo prędictum fuit Messiam esse uenturum; cum autem Deus, qui loquutus est per os Prophetarum, non possit mentiri, necessario dicendum est Messiam uenisse. Iudæi unum tantum Messię aduentum agnoscunt, nos autem illis, ex eorum scripturis duos esse Messiæ aduentus ostendimus, primus in humilitate, & paupertate ad saluandum, Zach. 9. *Ecce Rex tuus ueniet tibi iustus, & saluator, & ipse pauper, & ascendens super asinam.* Esa. 53. *& quasi absconditus vultus eius, & despectus, unde non reputauimus eum, &c.* Secundus in maiestate, & gloria ad iudicandum. Esa. 3. *Dominus ad iudicandum ueniet cum senatoribus populi sui, & principibus eius:* Dan. 7. *Aspiciebam ergo in uisione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat, &c.* Quod autem præcesserit, & transactum sit tempus primi aduentus, probatur

Duplex Messiæ aduentus.

pri-

Quod trā sactum sit tēpus primi aduentus Messię.

primo.Gen.48.dixit Iacob filiis suis: *Congregamini, ut annuncient quæ uentura sunt uobis in diebus nouissimis*, & cum uenisset ad Iudam dixit. *Non auseretur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius donec ueniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Targū ideſt caldaica translatio habet. *Non præteribit auctor, uel factor pactatis sine dominij regij de domo Iudæ, & scriba filiis filiorum eius, usq; in seculum, quousq; ueniat Messias, cuius est regnum, & ei obedient & congregabunt se populi sine orationes gentium.* Constat autem Iudæorum regnum, & Iudiciariam potestatem finem habuisse in Herode Ascalonita alienigena, sub quo natus est Christus. Probatur secundo, ex reuelatione facta danieli, cap.9. cui dixit Angelus Gabriel. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio, & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum, &c.* Hebdomadæ in Sacra Scriptura dupliciter accipiuntur, primo pro spacio septem dierum. Leuit.23. Secundo pro circulo septem annorum. Leu.25. *Numerabis tibi septem hebdomadas annorum, ideſt septies septem, quæ simul faciunt 49.* Istę hebdomadę, etiam secundum Rabinos sunt annorum; à quo autem anno incipienda sit computatio istarum hebdomadarum, Angelus ostendit dicens, *ab exitu sermonis, ut iterum edificetur Hierusalem usq; ad Christum ducem*, quod multipliciter exponitur, nam aliqui dicunt, quod incepit ab anno primo Darij Regis Medi, quia illo tempore dixit Angelus ista danieli; Alij quod incepit à 20. anno Artarxersis, quando ſidem rex concesſit, ut reedificaretur Hierusalem, ut habetur Neem 2. Alii, & melius, quod incepit à primo uerbo ex reuelatione nomini procedente de reditu populi in Hierusalem, & per consequens reedificādi ibi templum, quod habetur Hier.29. ubi dicitur, cum cæperint impleri in babilone 70. anni, uisitabo uos, & ſuscitabo super uos uerbum meum bonum, & reducam uos ad locum istum; hoc autem dictum fuit anno 4. Sedechiæ Regis, menſe 5. ut patet Hier. 28. & ab isto anno, usque ad annum passionis Christi fluxerunt 490 anni, qui faciunt 70. hebdomadas annorum prę cise, ut deducit, & ostendit Nichol. de Lira. dan. 9. & alij multi, etiam secundum omnes historiographos. Sed ubicumque incipiatur computatio, certum est, quod totum prædictum tempus iam diu præteritum est, quod ſufficit ad nostrum propositum. Vt etiam ostendamus istam prophetiam completam esse in Christo, notandum est, quod has hebdomadas Angelus

diui-

diuisit in tres partes, propter specialia opera, quæ in vnaquaque harum partium fieri debebant, dicens, *hebdomades septem, & hebdomades sexagintæ duæ erunt, & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum*, ideſt ædificabitur Hierusalem, in angustia temporum, quia per gentes circunstantes fuerunt multum impediti, & afflicti, adeo quod una manu ædificabant, & altera tenebant gladium. Neem 4. & hoc in primis septem hebdomadibus, *& post sexaginta duas hebdomades occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est*. *Confirmabit*, scilicet Christus Messias *pactum multis*, ideſt suam legem *hebdomada vna, & in medio hebdomadæ deficiet hostia, & sacrificium*. nam in ultima hebdomada Christus prædicando, mirabilia faciendo, moriendo, resurgendo, mittendo Spiritum Sanctum, & Apostolorum prædicatione, confirmauit, & dilatauit; & in dimidio hebdomadis defeciet hostia, & sacrificium, quia tunc mortuus est Christus, per cuius passionem sacrificia ueteris legis cessauerunt, & non habuerunt ultra uim obligandi. *Tunc consumpta fuit preuaricatio, finem accepit peccatum, deleta fuit iniquitas, adducta fuit iustitia sempiterna, impleta fuit visio, & prophetia, & unctus Sanctus Sanctorum*. Cum autem populus iudaicus Christum occiderit, & negauerit, Angelus subiungit pœnam, *Et ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo*. scilicet, cum Tito, & Vespesiano, *& finis eius uastitas, & post finem belli, statuta desolatio, & usque ad consummationem, & finem*, scilicet mundi *perseuerabit desolatio*. Probatur tertio Agei 2. *Hæc dicit Dominus exercituum, ad huc modicum est, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & ueniet desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria dicit Dominus exercituum; magna erit gloria domus istius nouissimæ, plus quam primæ dicit dominus exercituum*. Quod ista prophetia fuerit de Messia docuerunt etiam Rabini antiqui, & triplici-ter ex ea constat tempus primi aduentus Messiæ transactum esse. Primo, quia dicit adhuc modicum est, & ueniet desideratus cunctis gentibus. Si autem iuxta errorem iudæorum nostri seculi, primus Messiæ aduentus adhuc esset expectandus, falsum esset, quod dicit adhuc modicum est. nam ab eo tempore quo hæc prophetia prolata fuit, plusquam bis mille anni transierunt; quamuis enim mille anni ante oculos Dei sint tanquam dies externa, quæ præteriit psalmo octuagesimo nono, si tamen mille anni re-

referantur non ad æternitatem, sed ad expectationem populi, nō potest dici modicum tempus, sed magnum, unde Baruch. 6. tempus captiuitatis babilonicæ prædicitur magnum, & lōgum, quod tamen fuit 70. annorum. Secundo, quia dicit, & replebo domum istam gloria, ergo domo illa adhuc stante, Messias uenturus erat, sed cum ea domus anno post Christum passum. 42. funditus à Tito Romani exercitus Duce, diruta sit, cōstat tempus Messiæ aduentus iam præteriisse. Tertio, quia dicit magna erit gloria domus istius nouissimæ, plus quam primæ, Constat quod propheta loquitur de domo ædificata post captiuitatem babilonicam, ad cuius ædificationem inducebat populum, & prædixit gloriam eius maiorem futuram, quam fuit gloria domus ædificatæ per Salomonem; hoc autem nō intelligitur propter maiores diuitias, seu honores, seu cultum diuinum, uel edificatores, quia status populi tunc erat quasi nullus, respectu illius domus, & status, qui fuit sub Salomone, propter quod dicitur 1. Esdre. 3. quod Sacerdotes, qui uiderant primam domū flebant uoce magna, aliis exultantibus in ædificatione domus secundæ, quia quasi nullius momenti erat respectu primæ; hęc igitur maior eius gloria, non potest intelligi nisi per aduentum ipsius desiderati cunctis gentibus, qui eam glorificauit præsentia sua, nam in ea fuit oblatus, docuit, & prędicauit.

Probatur quarto, ratione, ex dispersione, & destructione iudæorum, & ex Sacra scriptura desumpta, nam considerādo processum ueteris testamenti, apparet, quod quamdiu filij Israel fuerunt seruientes Deo, fuerunt in statu prospero, & si aliquando fuerūt captiuati, & afflicti, hoc fuit propter peccatum illius populi; sed ante captiuitatem babilonicam fuerūt idolatrę pessimi, occisores prophetarum, eos à peccatis prohibētium, adeo quod Hiere. cap. 2. dicitur deuorauit enim uester prophetas ue stros, ut leo dirumpens, & 4. Reg. quod impleuerunt Hierusalem sanguine prophetarum, usq; ad os, & multa alia mala fecerunt, propter quæ captiuati sunt in Babylonia, & illa captiuitas nō durauit, nisi per septuaginta annos; captiuitas autem in qua nunc sunt, durauit per annos 1547. & ad huc non apparet spes eorum liberationis; ergo oportet concedere, quod peccatum propter, quod tamdiu captiuati sunt, fuit maius, quam peccata præcedentia captiuitatem babylonicam, cum pœna debeat respondere peccato. hoc autem non potest dici, nisi propter illud grauissimum peccatum quo Christum eis in lege, & prophetis promissum, negantes, & persequentes, crudeliter occiderunt,

quia

quia post redditum captiuitatis babylonicæ non legitur idolatrasse, & occidisse prophetas, & tanta crimina perpetrasse, sicut ante; quod etiam habetur in Talmud Ierosolimitano in libro Dierum, in cap. septem dies, ibi enim inquit Rabbi Iohanan. *Inuenimus Silo non fuisse destructum, nisi propterea, quia prophanauerunt sanctuaria, & spreuerunt solennitates, & inuenimus hoc non fuisse nisi, quia coluerunt idola, & reuelauerunt pudenda, effuderuntq; sanguinem; in secunda autem domo sancta, nouimus eos omnes fuisse laborantes in lege, monentesq; seruari præcepta ac decimationes, omnisq; mos, & habitus bonus fuit in eis, nisi quod erant amatores pecuniarum, & odientes hi, istos odio gratis, O quam graue est odium gratis, quod præponderat reuelationi pudendorum, & idololatriæ, ac sanguinis effusioni?* Quod ante hanc captiuitatē debuerit nasci Messias Christus Dominus ostendit. Isa. cap. vlt. dicens. *Antequam parturiret peperit, antequam ueniret partus eius peperit masculum.* quæ uerba antiquissima hæbreorum comentaria sic exponunt. Antequam natus fuisset ille, qui iudeos in ultimam redegit seruitutē, eorū iam natus erat redemptor. Et testus caldaicus sic habet. Adhuc non erat ei ueniens angustia, & adhuc nō ueniet ei tremor cum doloribus propter partum, reuelabitur Messias, ubi dolore, & angustia partus exprimitur maxima calamitas, quam Iudæi in obsidione Vespesiani, & Titi sustinuerunt, ante quam debeat uenire Christus. Quod autem causa huius captiuitatis Iudæorum fuerit, quia occiderunt Christum, & quod ista captiuitas duratura sit usque ad finem mundi, expresse habetur in dicta reuelatione facta Danieli, & Amos. 2. *Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum, pro eo, quod uendiderint pro argento iustum, & pauperem pro calciamentis.* Primum eorum scelus fuit cum Ioseph fratrem suum 30. argenteis uendiderūt; ob quod in Aegipto annis 210. captiui fuerunt; secundum scelus fuit cum promissionem de Messia sub nomine Dauid patribus factam despexerunt, dicentes non est nobis pars in Dauid, & cum duos sibi uitulos formantes, atq; adorantes, dixerunt, Hi sunt dij tui, ob quod captiuauit eos Deus per Regem Assyriorum. Tertium scelus fuit cum uaria colētes idola, ipsis, non solum bestias, sed etiam proprios filios imolabant, & cum prophetas, qui eos de hoc, aliisq; uitiis arguebant, occiderunt, propter quod scelus à Rege Babylonis 70. annis captiuati sunt, à quibus omnibus captiuitatibus fuerunt à Deo liberati, quatum scelus est ob quod fuerunt captiuati, & non sunt liberādi, & hoc fuit, quia uendiderunt iustum pro argento. s. Messiam; &

pro tam uili pretio, quasi pauperem pro calciamentis. Et quia sperant se liberandos, & templum esse reedificandum Hiere. 7. hanc eorum uanam spem ostendit dicens, *Nolite confidere in uerbis mendacii dicentes, Templum Domini est, Templum Domini est, templum Domini est.* ter repetit, quia falsum est, quod sit tertio reedificandum; quomodo autem reedificari non possit, & adimpletum sit uerbum Christi, quod de illo templo dixit, non relinquetur lapis super lapidem, uide stupendum miraculum in tripartita, lib. 4. c. 43. Aliis multis rationibus probare possemus tempus primi Messiæ aduentus esse præteritum, sed istę sufficiant, qui plures desiderat uideat Finum, & Galatinum.

Quod Messias duplicem esset habiturus naturam, diuinam, scilicet, & humanam, & quod debuerit nasci ex Virgine. Cap. IIII.

CVm satis probauerimus ex Prophetis, Messiæ tempus esse præteritum, necessario sequitur, cõtra iudęos Messiam uenisse, & Messiam esse Christum, quia illud idem tempus quo natus est Christus fuit prædictũ; sed hoc nouis legis, & Prophætarum auctoritatibus est probandum, & ostendendum omnia, quæ de Messia prædicta fuerunt, in Christo adimpleta fuisse, ut ipse met Christus dixit Iudęis, *scrutamini scripturas, quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me.* Et antequam ad magis particularia descendamus, cum Christus satis ostenderit se esse Filium Dei, uerum Deum, & Iudæi ob eam causam lapidare illum uoluerint, dicentes, quia tu homo cum sis facis te ipsum Deum, credentes Messiam futurum purum hominem, & nasciturum eo modo quo cæteri omnes ex seminum commixtione, primo ostendemus, quod Messias debebat esse uerus Deus, & uerus homo, & ut homo nasci ex Virgine. Et ne eadem repetamus, illas auctoritates in quibus cum Christi diuinitate ostenditur etiam particulare illius mysteriũ, adducemus, cum de illo mysterio agetur. Baruch. 3. *Non est qui possit scire vias eius neque qui exquirat semitas eius, sed qui scit vniuersa nouit eam, qui præparauit terram in æterno tempore, & repleuit eam bipedibus, & quadrupedibus, qui emittit lumen, & c. hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum, hic adinuenit omnẽ uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo, post hæc, in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.* ubi notandum est, quam multipliciter ostendat hunc qui in terris uisus est, &

est, & cum hominibus conuersatus est, esse uerum Deum. Primo, quia scit uniuersa. Secundo, quia terram præparauit, & repleuit eam, &c. Tertio, quia lumen, & stellę ei obediunt. Quarto, quia hic est Deus noster. Quinto, quia dedit legem ueteris testamenti. Leuit. 26. *Ambulabo inter uos, & ero Deus uester, & uos eritis populus meus.* ubi loquitur Deus, quæ uerba Rabi Moyses Gerundensis declarat de Messia, & addit in futuro tempore pueri Israelitici, Deum sunt digito demonstraturi iuxta illud Esa. 25. Ecce Deus uester iste, expectabimus eum, & saluabit nos iste Dominus; item & antiqui nostri dixerunt, Futurum est, quod Deus exercebitur cum iustis in hoc seculo, quæ quidem promissiones nunquam fuerunt adimpletę, sed implebuntur in tempore perfectionis. hęc ille, citatus à Fino. Zachar. 2. *Lauda, & lętare Sion, quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, ait Dominus, & applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, &c. S. leat omnis caro à facie Domini, quia consurrexit de habitaculo Sancto suo.* Hier. 14. *Quare colonus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum? quare futurus es uelut uir uagus, & fortis, qui non potest saluare?* quod autem de Deo loquatur, patet etiam, quia statim immediate subiungit. *Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatum est super nos, ne derelinquas nos.* Hier. 23. & 33. *Ecce dies uenient dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet iudicium, & iustitiam in terra, in diebus illis saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter, & hoc est nomen, quod uocabunt eum, Dominus iustus noster.* Esa. 9. *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & uocabitur nomen eius Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis, multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis.* Esa. 45. dicitur de Messia. *Tantum in te est Deus, & non est Deus absque te, Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Saluator.* Vere absconditus fuit, quia assumpta humanitate apparuit, ut homo despectus, captus, & à Iudæis occisus. in illo tantum est Deus, & absq; illo non est Deus, & ipse uere est Deus, propter distinctionem personarum, & unitatem essentiæ. Esaias quadragesimo tertio. *Veruntamen seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.* & hoc ratione humanitatis assumptæ, quod autem ille homo esset Deus ostendit subdens. *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.* Et paulo superius dixerat. *Ego ipse sum, Ante me non est formatus Deus, & post me non erit,*

Ego sum Dominus. Psalmo 86. *Nunquid Sion dicet homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus?* Simile dicitur in persona Beatæ Virginis. Eccl.24. *Et qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo*. quæ uidentur contraria, nam si fundauit Sion, quomodo natus est in ea? si creauit eam, quomodo natus est ex ea? sed non sunt contraria, nam Messias est Deus, & homo, & natus est in ea, ut homo, sed ut altissimus, & Deus, fundauit, & creauit eam.

Quod Christus debuerit nasci ex Virgine.

Cum Christus in lege promissus ita sit uerus homo, ut etiam sit uerus Deus, Dei filius, non per adoptionem, sed naturalis Patri coeternus, & consubstantialis, non debuit ut homo, hominis semine concipi, sed ex Spiritu Sancto de purissimis Sanguinibus B. Virginis, quod etiam in Lege, & Prophetis multipliciter fuit prædictum. Leuit. 12. *Locutus est Dominus ad Moysem dicens, Mulier si suscepto semine peperit masculum immunda erit septem diebus, &c.* Exod.34. *Omne quod aperit vuluam generis masculini meum erit*. quæ uerba cum sint conditionata, exceptionem aliquam patiuntur, quia futura est mulier, quæ manens uirgo concipiat, & parturiat non suscepto semine, & futurus est masculus, qui clausa vulua ex utero matris egredietur; & ut inquit Hieron. aperitio vuluæ non solum pueri egressum, sed etiã conceptionem significat, & probat ex illo Gen.30. Et exaudiuit illam Deus, & apernit eius vuluam, & concepit; prius dixit aperiuit, & postea concepit. & quod istæ auctoritates ita intelligendę sint, probatur, quia alias conditio ista esset superflua, & ignoranter, imo etiam parum honeste posita, quod absit cogitare cum sint uerba Dei. Isa. septimo. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel*. quo nomine significatur etiam diuinitas filij Virginis, interprætatur enim nobiscum Deus. Dan. secundo. *Abscisus est lapis de monte sine manibus, & factus est mons magnus, & impleuit uniuersam terram*. Lapis iste est Messias, de quo psalm.117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*. Iste lapis CHRISTVS, abscisus est de monte, hoc est de stirpe Regia, & sacerdotali, sine manibus, hoc est sine uirili semine, & factus est mons magnus, & sua doctrina, & religione impleuit uniuersam terram. Ierem. trigesimo primo. *Nouum creauit Dominus super terram, fœmina circundabit uirum*. Si suscepto semine, non est nouum. Ezech. quadragesimo quarto. *Et conuertit me ad uiam portæ sanctuarii exterioris, quæ respicit ad orientem, & erat clausa, & dixit Dominus ad me, Porta*

Hier. ad Cetisphõ tem.

hac

hæc clausa erit, & non aperietur, & uir non transibit per eam, quoniam dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. quę non possunt intelligi de porta templi, nam per illam portam orientalem continue non solum Sacerdotes, sed etiam Leuitæ, & uniuersus populus gradiebatur, sed intelligi debent de Matre Messiæ, quæ fuit uirgo ante partum, in partu, & post partum. Esaias quinquagesimo tertio, in toto illo capitulo loquitur de Messia, & ab eius conceptione, & natiuitate incipit, & quia dicturus erat mysteria magna, & incomprehensibilia, sic incipit. *Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? & ascendet sicut uirgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti.* Sensus est, Messias ueniet in mundum more uirgulti, de terra Sitienti pullulantis absque insertione alterius arboris, ideſt nascetur ex matre non fœcundata uirili semine. Esaias quarto. *In die illa erit germen Domini in magnificentia, & fructus terræ sublimis.* hoc est Christus fructus terræ, scilicet Beatæ Virginis, sublimis, est germen Domini in magnificentia, quia non est conceptus ex uirili semine. Esaias quadragesimo quinto. *Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germine saluatorem, & iustitia oriatur simul, ego Dominus creaui eum.* Terra est Beata Virgo, quæ Christum concepit, non susceptо semine, sed rorante Spiritu Sancto. Prou. trigesimo. *Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, Viam aquilæ in cœlo, Viam colubri super petram, Viam nauis in medio maris, & uiam uiri in adolescentia,* siue in adolescentulam, virginem uel absconditam uiro, nam hębraice habetur uiam uiri in alma, ideſt in virgine; quod Salomon hæc ad litteram ignorauerit, & quartum penitus, uiam scilicet uiri in adolescentia, dici non potest, propter summam eius sapientiam, ut etiam testantur eius scripta, in quibus viam bonorum, & malorum, & finem describit, sed parabolice est locutus de Christi mysteriis, & Iudæis; Ex Petro Galatino, adducam expositionem illius Rabbini quem ipsi Rabbenu Haccados, ideſt Magistrum nostrum Sanctum appellant, qui in libro inscripto Reuelator arcanorum, ad secundam Antonini consulis Vrbis Romæ petitionem, qui eorundem uerborum explanationem poscebat, sic ait. *Magnam rem quæsisti, sed quia dictum est Prou. vndecimo. Qui abscondit frumentum, ideſt doctrinam, uel expositionem legis, maledicetur in populis. Dicam tibi rem admodum sublimem Via aquilæ in cœlis, est Rex Messias, qui post passionem suam ascendit in cœlum, quemadmodum dictum est Amos 9.*

Qui ædificat in Cœlo ascensionem suam. Via nauis in medio maris. Hic itidem est Rex Messias, cuius vita sicut nauis in medio maris agitabitur, sicut dictum est Ierem. trigesimo. Quare uidi omnis uiri manus super lumbos suos. Viri, hoc est Dei, qui hæbraice dicitur gheuer ideſt fortis, uel potens, quoniam omnibus fortitudo, seu potentia est ipse Deus. Et via colubri super petram. Hic est etiam Rex Messias, qui se fecit, ut coluber, quem Moses super petram posuit, ut duceret filias Israel in terram sanctam. Rabbi autem Iodam dixit; Et uia colubri super petram; hic est Rex Messias, qui transibit per petram, postquam sepultus est, & ab ipsa egredietur, nec uidebitur quæ transierit sicut dictum est Exod. trigesimo tertio. Ecce est locus apud me, & stabis super petram, cumq; transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ. Et uia gheuer ideſt uiri, uel fortis, seu potentis in alma. Hic quoque est Deus amans filias Hierusalem, ut generetur rex Messias ex una earum. Concipiet autem, & pariet, remanebitque uirgo sicut dictum est Ierem. trigesimo primo. Quia creauit Deus nouum super terram, fœmina circundabit gheuer, ideſt uirum fortem, seu potentem hoc est Deum. Hęc omnia ad uerbum Rabbenus Haccados.

Quod omnia, quæ de Messia prædicta fuerunt à Prophetis, sint adimpleta in CHRISTO.

Cap. V.

VT Iudæis magis in particulari demonstremus Christum Dominum esse Messiam in lege, & Prophetis promissum; & Gentibus etiam ueritatem Christianę Religionis, dum inter alia, uident tot, & tãta futura contingentia, & à libero arbitrio dependentia certitudinaliter fuisse prædicta; prophetias quæ de Messia fuerunt, in Christo adimpletas, & de illo fuisse, luce clarius, illis (non tamen omnibus) in medium allatis ostendemus. Cum autem opera Christi sint notissima, breuitati studentes, satis erit prophetias adducere, nam statim adimpletas fuisse constabit. Et ut à Præcursore incipiamus. Esaias quadragesimo. *Vox clamantis in deserto parate uiam Domini, rectas facite, &c.* Malach. 3. *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem meam.* Quod Christus ex semine, & stirpe Dauid secundom carnem nascitурus esset, & regnaturus in ęternũ. habetur 2. Reg. 7.

Susci-

Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, &c. Esa.11. *Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, &c.* 1.Paral.17. *Suscitabo semen tuum post te, &c. & firmabo solium eius usque in æternum.* Quod debuerit nasci ante destructionem secundi templi, & eo tempore quo natus est, & ex Virgine, superius prædictum fuisse ostendimus. Quod ungendus esset non oleo materiali, ut cæteri Reges, & Pontifices, sed Spiritu Sancto, habetur Esa. 11. *Et requiescet super eum Spiritus Domini, &c.* & cap.61. *Spiritus Domini super me, eo quod unxit me, &c.* & cap.44. *Effundam spiritum meum super semen tuum.* Psal.44. *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Quod debuerit tempore Messiæ esse pax super terram. Esa.2. *Et conflabunt gladios suos in vomeres, &c.* Miche. 4. *Et concident gladios suos in vomeres, &c.* Psalmo septuagesimo primo. *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis.* Quod nasciturus esset in Bethleem. Mich.5. *Et tu Bethleem effrata parvulus es in milibus Iuda. Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* quibus uerbis ostenditur, quod Messias est Deus, & homo, nam ut Dei filius egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Quod in natiuitate Messiæ debuerit apparere noua stella. Num. 24. *Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel.* Esa. 60. *Lætare filia Sion Hierusalem, quia veniet lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.* Aggæi.2. *Adhuc unum modicum est, & ego commouebo cælum, & terram, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desideratus cunctis gentibus.* Quod Reges orientales uenturi essent cum muneribus, duce stella ad adorandum Messiam. Esaia 60. *Surge illuminare Hierusalem, &c. & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Omnes de Saba venient aurum, & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes.* Quod pueri innocentes occidendi essent. Hierem. trigesimo primo. *Vox in excelso audita est lamentationes, luctus, & fletus, Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt; quiescat uox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait Dominus.* Quod Messias uocandus esset IESVS. Abac. tertio. *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Iesus hæbraice, latine dicitur Saluator, & quod Messias dicatur Saluator plena est Scriptura, Quod esset in templo præsentandus. Malach. 3. *Statim veniet ad templum sanctum suum dominator quem nos quæritis, & Angelus testamenti quem vos vultis.* Quod in Aegiptum fugeret. Esa. 19.

Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegiptum, & mouebuntur simulacra ægipti à facie eius. Quod uocaretur ex Aegipto Ose.11. *Et ex ægipto uocaui filium meum.* Quod esset tenãdus à diabolo Abac.3. *Egredietur diabolus ante pedes eius.* Quod locuturus esset in parabolis Psal.77. *Attendite populus meus legem meam, &c. aperiam in parabolis os meum, &c.* Esa.6. *Audite audientes, & nolite intelligere, &c.* Quod habitaturus esset in terra sine propria mansione, Hier.14. *Quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi uiator declinans ad manendum?* Quod electurus esset pauperes piscatores ad conuertendas gentes, Hier.16. *Ecce mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos, &c.* Esa.26. *Conculcabit eam pes pauperis, gressus egenorum, &c.* Quod facturus esset multa miracula. Esa.35. *Deus ipse ueniet, & saluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum*, notandum est quod dicit, *Deus ipse ueniet.* Esa.43. *Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.* scilicet mirabilia, & miracula, quæ feci in ueteri testamento. *Ecce ego facio noua, & nunc orientur, utique cognoscetis ea.* maiora. s. quę faciam in nouo testamento. Quod zelaturus esset honorem diuinum. ps.68. *Zelus domus tuæ comedit me.* Sed transeamus ad sacratissimam Christi passionem. Quod iturus esset in Hierusalem super asina, & eius pullo, magna populi lætitia, & exultatione. Zach.9. *Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce Rex tuus uenit tibi iustus, & saluator, ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Quod confitendus, & laudandus esset ab infantibus, & lactantibus. Psal.8. *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.* Quod Iudæorũ primates ex odio contra Messiam sua uitia repræhedentem cõ spiraturi essent, ut illi mortem darent. Psal.2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in unum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius.* ps.68. *multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis, &c.* Hier.18. *Venite percutiamus eum lingua & non attendamus ad uniuersos sermones eius, &c.* Sap.2. *Circumueniamus iustum quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, &c. & filium Dei se nominat, &c. gloriatur patrem se habere Deum, Videamus ergo si sermones illius ueri sunt, &c. morte turpissima condemnemus eum.* Quod cænaturus esset cum discipulis suis, & instituturus Eucharistię Sacramentum. Esa.25. *Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguem, medullatorum, uindemiæ defecatæ.* Ponderanda sunt uerba, Conuiuium faciet Dominus exercituum,

tuum, & illud faciet in monte hoc. scil. Sion, & faciet omnibus populis, ideſt in eo inſtituet Euchariſtiæ Sacramentum, quod eſt ſpirituale conuiuium pro omnibus in eum credentibus, ex omnibus populis, conuiuium pinguium, ideſt conuiuium excellentiſsimum habens in ſe omne ſpirituale delectamentum, quod per delectabilia temporalia, nobis qui aliter ſpiritualia intelligere non poſſumus, ſignificatur. de quo Pſal. 77. *Panem cœli dedit eis, panem Angelorum manducauit homo.* Quod tradendus eſſet ab uno ex ſuis familiaribus. Pſal. 40. *Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui*, hoc eſt ſperare debui, propter beneficia ei conceſſa. *Qui edebat panes meos magnificauit ſuper me ſupplantationem.* Quod uendendus eſſet triginta argenteis. Zach. 11. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.* Amos. 2. *Vendiderunt pro argento iuſtum, & pauperem pro calciamentis*, propter quod peccatum dicit Deus non conuertam eos. Quod Iudas pœnitentia ductus reſtituerit pretium acceptum. Zach. 11. *Et dixit Dominus ad me proijce illud ad ſtatuarium decorum pretium* (quod ironice dicitur) *quod appretiatus ſum ab eis, & tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum domini ad ſtatuarium.* Quod pretium quo Chriſtus uenditus fuit conuertendum erat in emptionem agri in peregrinorum ſepulturam. Matt. 27. citatur ex Hiere. *Et acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quem appreciauerunt à filijs Iſrael, & dederunt eos in agrum fictilij ſicut conſtituit mihi Dominus.* Quod aduerſus Chriſtũ dicẽda eſſent falſa teſtimonia. Oſeç. 7. *Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia.* Pſal. 26. *Inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi.* Quod corpus ſuum daturus eſſet ſe percutientibus, & flagellantibus. Eſa. 50. *Ego autem non contradico, retrorſum non abij, corpus meum dedi percutientibus me.* Pſal. 37. *Ego ad flagella paratus ſum.* Quod eius facies eſſet deturpanda ſputis, Eſa. 50. *Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus in me.* Quod in facie, palmarum ictus ſuſtinere debuerit. Then. 3. *Dabit percutienti ſe maxillam.* Eſa. 50. *Dedi genas meas uellentibus. Poſui faciem meam, ut petram duriſsimam.* Quod tanquam agnus ducendus eſſet ad ſupplicium. & quia uoluit. Eſa. 53. *Oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & non aperuit os ſuum, ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmutueſcet.* Quod dolores ſentire, & à patre ſe derelinqui clamare debuerit. Pſal. 21. *Quoniam tribulatio proxima eſt, & non eſt qui adiuuet, &c. Deus meus, Deus meus quare dereliquiſti me.* Quæ uerba dixit Chriſtus in Cruce. Quod eſſet cum iniquis deputandus. Eſa. 53. *Et cum ſceleratis reputatus eſt.*

Quod debuerit portare crucem. Esa.9. *Et factus est principatus super humerum eius* principatus eius quo dæmones debellauit, est crux. in cuius figuram Abraham ligna ad holocaustum posuit super Isaac filio suo, quem sacrificare debebat. Quod esset crucifigendus. Psal.21. *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.* Quod esset fele, & aceto potandus. Psal.60. *Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Deut.32. *Vua eorum vua fellis, & botrus amaritissimus.* Quod pro crucifigentibus esset oraturus. Esa.53. *Et pro transgressoribus rogauit.* Quod patri commendaturus esset spiritum suum. Psal.30. *In manus tuas Domine commendo spiritum meum,* sunt uerba Christi. Quod esset moriturus. Dan.9. *& post hebdomadas 62. occidetur Christus, & non erit eius populus qui eum negaturus est.* Esa.53. *Pro eo, quod tradidit animam suam in mortem.* Quod esset transfigendus. Zach.12. *Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, & aspicient in me quem confixerunt.* Quod non esset ei frangendũ os. Exod.12. *Nec os illius confringetis.* Quod Christi uestimẽta essent diuidenda, & super uestem eius mittenda sors.Psa.21. *Diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem.* Quod esset planctu magno plangendus. Zach. duodecimo. *Et plangent eum planctu quasi super vnigenitum, &c.* Cum autem Prophetæ Christum tot, & tanta passurum esse prædixerint, sicut eius diuinitatem explicuerunt, cum de illius præcipue incarnatione, & natiuitate dixerunt, ita etiam debuerunt, cùm de passione agerent aliquid de illius diuinitate dicere, & ostendere, quod non pro suis, sed pro nostris delictis esset occidendus. Esa.53. *Propter scelus populi mei percussi eum. Vere languores nostros ipse tulit, &c. Vulneratus est propter iniquitates nostras, &c. Liuore eius sanati sumus, &c. Generationem eius quis enarrabit?* est enim æterna tanquam uerus filius Dei, & ut filius Dei, sanat & iustificat, hoc enim non potest purus homo. Zach. 13. *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? & dicet his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me, framea suscitare super pastorem meum, & super uirum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum.* Framea, i. est gladius suscitare super uirum coherentem mihi dicit Deus. coheret Deo, quia natura humana in Christo est hipostatice unita naturæ diuinæ in persona filij. Zach. duodecimo. *Effundam super domum Dauid, & super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ, & precum, & aspicient in me quem confixerunt.* Confixerunt illum, qui effundit spiritum

gratiæ.

gratiæ. hic est Deus. Quod Christi Corpus esset sepeliendum, & sepulchrum eius futurum glorioſum. Esa. undecimo. *In die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum.* Ipsum gentes deprecabuntur, quia Deum esse sæpe dixit. Notandum est etiam illud uerbum. *Stat inſignum populorum.* quod significat Christi Crucifixi imaginem retinendam, & in signum processionaliter omni uenerationeportandam, & adorandam, quod etiam innuitur. Deuteron. 28. *Et erit vita tua quaſi pendens ante te.* Quod esset descensurus ad limbum, ut inde Sanctos Patres educeret. Zach. nono. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua.* Quod esset die tertia resurrecturus à mortuis. Oseæ sexto. *Vivificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius.* Loquitur in plurali, quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita in CHRISTO omnes uiuificantur, & CHRISTVS resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, & per eius resurrectionem est resurrectio mortuorum. 1. Corinth. decimo quinto. Psalmo decimo quinto. *Caro mea requieſcet in ſpe, quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Psalmo septuagesimo. *Et de abyſſis terræ iterum reduxiſti me.* Quod CHRISTVS esset exaltandus, & à Patre omnem potestatem accepturus. Daniel. septimo. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei poteſtatem, & honorem, &c. poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Quod esset in cœlum glorioſe ascensurus. Psalmo sexagesimo septimo. *Cantate domino, pſalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum dominus nomen illi.* Esa. sexagesimo tertio. *Quis eſt iſte, qui venit de edom tinctis veſtibus de boſra? iſte formoſus, &c. Ego qui loquor iuſtitiam, & c. quare ergo rubrum eſt, &c.* Ex quo infert, & concludit Esaias, *Miſerationum Domini recordabor, laudem Domini. &c.* Quod sessurus esset in Cœlo ad dexteram Dei Patris. Psalmo centuagesimo nono. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Quod esset missurus Spiritum Sanctum super Apostolos, & credentes Iohel. 2. *Poſt hæc effundam Spiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ, &c.* Esa. quadragesimo quarto. *Effundam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum*, ideſt super hominem Christum, *& benedictionem meam ſuper ſtirpem tuam*, ideſt super

Apo-

Apostolos alioſq; Christi diſcipulos, qui pro maiori parte fuerunt iudæi. Quod pauci ex iudeis Christi fidem eſſent ſuſcepturi, & ſaluandi. Hier. 3. *Et aſſumam uos unum de Ciuitate, & duos de cognatione, & introducam uos in Sion, & dabo uobis, &c.* Iſa. 11. *Si fuerit populus tuus Iſrael quaſi arena maris, reliquiæ conuertentur ex eo.* Quod Rabbi Ionathas ſic caldaice traduxit. Si fuerit populus tuus multus ſicut arena maris, reſiduum quod non peccauerit, uel quod peccati pœnituerit, conuertetur. Quod Iudæi fuerint deſtructi, ex eo, quod non receperunt, ſed occiderunt Meſsiam, vidimus ſuperius. Quod eorum deſtructio futura eſſet non per illorum omnium mortem, ſed diſperſionem, & captiuitatem, ut ſic etiam ſint teſtes eorum, quæ dicuntur de Chriſto, & ab ipſis met uetus teſtamentum, quod totum eſt de Chriſto habeamus, ut etiam ab ipſis inimicis veritas catholica confirmetur, habetur. Pſal. 58. *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos; ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei, diſperge illos in uirtute tua, & depone eos, protector meus Domine. delictio oris eorum ſermonem labiorum ipſorum.* Quod reprobatis iudeis gentiles eorum loco ſuſcepturi eſſent fidem Meſsiæ. Malach. 1. *Non eſt mihi uoluntas in uobis dicit Dominus exercituum, & munus nõ ſuſcipiam de manu veſtra, abortu enim ſolis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus.* Eſa. 49. *Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob, & fœces Iſrael conuertendas, dedi te in lucem gentium, ut ſis ſalus mea, uſque ad extremum terræ.* Eſa. 65. *Quæſierunt me, qui ante non interrogabant, inuenerunt qui non quæſierunt me, dixi Ecce ego, ecce ego ad gentes, quæ non inuocabant nomen meum, &c.* Pſal. 17. *Conſtitues me in caput gentium populus quem non cognoui ſeruiuit mihi.* Quod debuerit ceſſare Lex Moſaica, & eius loco ſuccedere Lex Meſsię. Hier. 31. *Ecce dies uenient dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus neſtris, &c. dabo legem meam in uiſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Eſa. 1. *Quo mihi multitudinem victimarum neſtrarum dicit Dominus? plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem uitulorum, & agnorum, & hyrcorum nolui, &c.* Quæ pertinent ad repudiationem legis ueteris, de noua autem, cap. 2. dicit. *Et erit in nouiſsimis diebus, &c. & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent; Venite aſcendamus ad montẽ Domini, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas, quia de Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hieruſalem, &c.* Lex Moſaica iam exierat de monte Oreb, qui etiam Synai dicitur, lex autem, quę debebat exire de

Sion

Sion, est illa Messiæ, qui ibi prædicauit, & docuit. Idem dicitur Micheæ 4. multæ etiam aliæ sunt auctoritates quas breuitatis causa omittimus. Sicut etiam omittimus multa alia christianæ religionis mysteria, quę omnia, non solum prędicta, sed etiã multipliciter prefigurata fuisse ostendere possemus.

De Ecclesia Gentium, & quod Christi mysteria fuerint prædicta à Sibyllis, & quibus argumentis Christus se Messiam esse probauerit. Cap. VI.

Quod sibyllæ prædixerint mysteria Christi.

CHRISTI, & Christianę Religionis mysteria non solum fuerunt à Deo prędicta, & præfigurata in sacris literis, & Spiritu Sancto inspirante à Rabbinis antiquis, Christi aduentum præcedentibus, in Sacrarum Scripturarũ expositione explicata. Sed uoluit Deus, quod etiam gentilibus, à sibyllis prædicerentur, nam etiam inter illos, multos habebat fideles, qui licet non essent de Synagoga, ad illius tamen Ecclesiam pertinebant, de quibus dixit Christus. Ioa. 10. *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, &c.* nam ante Christi aduẽtum, Ecclesia fuit diuisa in duas Ecclesias, in Synagogam, quæ erat Ecclesia Iudæorum, & in Ecclesiam gentium, quæ erat congregatio iustorum, & fidelium, qui non erant de semine Iudæorum; quamuis enim Ecclesia gẽtium magna ex parte perierit, cum ubique idololatria, & ueri Dei ignorantia regnaret, nunquam tamen in totum perijt, sed semper fuerunt aliqui, quamuis rari, & pauci, in quibus ueri Dei fides, & præceptorum naturalium obseruãtia uigebat. Istæ duę Ecclesiæ conueniebant in tribus. Primo, in necessitate fidei, nullus enim unquam potuit obtinere remissionem peccatorum, & gratiam, sine uera fide Dei supernaturali. Heb. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Secundo, in obseruatione præceptorum naturalium, quæ in Decalogo continentur, ad quę omnes tenebantur. Tertio, in exteriori cultu, & religione, quamuis enim Iudæi haberent cultus distinctos, tamen conueniebant in hoc, quod habebant exteriorem cultum quo deũ colerent, ut patet ex Iob, qui fuit gentilis, quintus ab Abrahã. In multis autem differebant. Primo in antiquitate, nam Ecclesia gentium fuit à principio mundi, & ab ea fuit electus Abrahã in quo per Circuncisionem cæpit, Iudaismus, & fuit diuisa Ecclesia. hæc diuisio Ezech. 34. dicitur facta in die nubis, & caliginis,

nis, quando. s. cæpit idololatria, quæ tollit ueri Dei cognitionẽ, sicut nubes, & caligo, aspectum solis; quo tẽpore uocatus fuit Abraham, & dispersæ sunt oues Ecclesię gentium. Vbi notandum est, quod gentiles idololatræ dicebantur tunc habitare sub nube, & caligine, at tempore aduentus Christi, dicti sunt, & dicuntur habitare in tenebris noctis. Isa. 60. *Surge illuminare Hierusalem, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur Dominus.* & cap. 49. *Dedi te, ut possideres hæreditates dissipatas, ut diceres his, qui uincti sunt exite, & his qui in tenebris reuelamini.* Iudæi autem, & hæretici, qui prius erant tanquam fideles, sub claritate diei, dicuntur esse sub nube, & caligine. Esa. 21. *Dixit custos, Venit mane, & nox*, Mane luminis, & glorię Domini super Hierusalem, & cum die, uenit nox, nubes. s. & caligo; quia sicut tenebrę noctis licet sint maiores, facile tamen pelluntur, & ueniente sole, statim euanescunt, ita gentiles licet minorem Dei cognitionem habeant, tamen adueniente lumine gratiæ, ad prędicationem Euangelii, facile conuertuntur; Et sicut sub nube, & caligine diei, licet sit maius lumen, quam in nocte, tamen propter earum densitatem, resistunt radiis solis, & illius aspectum tollunt, & cum difficultate resoluuntur; ita Iudęi, & Hæretici, licet habeant maiorem Dei, & eorum, quæ sunt fidei cognitionem, sunt tamen magis obstinati, & difficilius conuertuntur, ut experiẽtia docuit, & nostris etiam temporibus in India docet. Secunda differentia est, quia Fideles Ecclesiæ Iudæorum, erãt congregati in unum, sub uno summo Sacerdote, & faciebant populum peculiarem, & distinctum; at fideles Ecclesiæ gentium non erant congregati in unum locum, sub uno summo Sacerdote, & non faciebant populum distinctum, & propterea. Ezec. 34. Deus illos uocat oues dispersas, & Esa. 49. hæreditates dissipatas, non penitus extinctas, sed dispersas, & dissipatas, quia semper fuit Ecclesia gentium. Tertia, quæ sequitur ex secunda, quia Iudęi habuerunt peculiarem legem, & præcepta iudicialia & ceremonialia ad quæ tenebantur; At gentiles licet possent transire ad legem Iudæorum, & circuncidi, non tamen tenebantur, & sine illa poterãt saluari, cũ sola lege naturali, nec data est illis fidelibus lex particularis cum essent dispersi; quamuis sit etiam alia, & propria ratio legis Iudæorum, quia ex illis nasciturus erat Messias, ad quem disponendi erant. Quarta, quia Iudæi tenebantur habere fidem magis explicitam de Messia, cum essent electi tanquam populus ex quo erat nasciturus, &

habe-

haberent legem, & Prophetas. At gentiles solum tenebantur credere in Deum Saluatorem, & diligentium se remuneratorem. Hebr. undecimo, in quo uirtualiter, & implicite includitur fides Messiæ. Ex quibus sequitur quinta differentia, quæ est in amplitudine, & perfectione religionis, nam in Ecclesia gentium abundauit idololatria, & Dei ignoratio, ut uix fidelis inueniretur postquam ab ea diuisus est populus Iudæorum, at in Synagoga abundauit fides religio, & Dei cultus. psalmo septuagesimo nono. *Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius.* & multis etiam fuit diuinis beneficiis Iudæorum populus super gentes cumulatus. Psalmo. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Ob quam causam, Ecclesia gentium dicebatur deserta, locus inaquosus, in ea dicebantur habitare dracones, & strutiones; & similabatur mulieri sterili, synagoga uero fœcundæ; sed post Christi aduentum uices in contrarium sunt commutatæ, ut prædictum est, Isaias quinquagesimo quarto. *Lætare sterilis, quæ non paris, decanta laudem, & hymnum, quæ non pariebas, quia multi filij desertæ, magis quam eius, quæ habebat uirum.* dicit. *quæ habebat uirum.* quia nunc non habet, sed penitus cessauit, & perijt Synagoga Iudæorum, & factum est unum ouile, & unus pastor. Et lętari debet sterilis, non solum, quia plures de gentilitate uenerunt ad Ecclesiam, quam de Iudaismo, sed etiam caput, & principatus Ecclesiæ, transiit ad illos, qui erant ex gentilitate, quibus iure quodammodo debebatur, quia Ecclesia gentium fuit antiquior à principio mundi, & semper durauit; & illa Iudæorum fuit ab ipsa per separationem noui populi, non ad destruendam Ecclesiam gentium, sed ad illam reedificandam per aduentum Messiæ, unde in illius reedificatione, & utriusque Ecclesiæ unione, unius Ouilis, & Ecclesiæ principatus, iure quodammodo restituendus erat gentibus. Nec obstat, quod dixit Christus. Matth. decimo quinto. *Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.* nam duplex fuit causa aduentus CHRISTI, prima, & proxima, ut institueret, & conficeret pascua suis ouibus, & sic ratione huius institutionis fuit missus solum ad oues Israel, quæ ob hanc causam fuerunt separatæ, ut ex illis nasceretur. & ita natus est ex Iudæis, illis primo prædicauit, ibi Sacramenta instituit, ibi fuit crucifixus, & se ipsum Patri in sacrificium obtulit; secunda causa consequens ex prima fuit, ut pascua in montibus Israel institutum, suis omnibus

ouibus

ouibus distribueret,& præberet,& hac ratione principaliter ue nit propter gentes,quibus merito datus fuit Ecclesiæ principa tus; montes igitur Israel, & synagoga fuerunt ueluti coquina, in qua parati sunt cibi,qui de coquina translati postea fuerunt in aulam regiam ubi parata fuit mensa,& hæc est Roma,quę sicut fuit caput gentium, & totius mundi, ita facta est caput totius Ecclesiæ, in cuius figuram, cibi qui præparati fuerunt in Aegypto,transportati fuerunt à Iudæis egredientibus in desertum, quod significat Ecclesiam gentium. & funiculus coccineus, qui significabat Christi passionem, saluat solum existentes in domo gentilis meretricis Raab. Iosuæ 2. & 6. per quam significabatur Roma, quæ prius erat publica meretrix,& mater omnium errorum, & facta postea est mater ueritatis, & caput Ecclesiæ,extra quam non est salus.

Cum igitur etiam apud Gentiles esset Ecclesia, uoluit Deus illis quoque reuelare Christi mysteria,& quod à Sibyllis, quæ erant gentiles, & ueluti gentium prophetissę prædicerentur,& clarius quam à Prophetis, & quod Iudęi in captiuitatem sæpe ducerentur, & per uniuersum mundum dispergerentur, ut ab eis gentiles ueri Dei, & sacrarum literarum cognitionem habere possent,ut dicemus etiam lib.3.cap.3. Sibyllarum testimonia adducunt Iustinus,Athenagoras,Clemens Alexandrinus, Augustinus,& alij,& Clemens lib.6. Stromatum dicit Apostolum hortatum gentiles ad lectionem Sibyllarum, extant carmina celebertima Sibyllæ Erithreæ de Christo, quorum capitales literæ faciunt hanc sententiam *Iesus Christus filius Dei Saluator, Crux*, & clauduntur hoc disticho.

Vnus,& æternus Deus,hic seruator,& idem,
Christus pro nobis passus,quem carmina signant.

Quæ carmina uideri possunt apud August.18.de Ciuit. Dei, cap. 23. & in oratione Constantini Magni ad Sanctorum Cœtum,quæ habetur apud Eusebium post uitam Constantini, in qua oratione dicitur Ciceronem incidisse in ista carmina, & ea latina feciſſe. & Cic. lib.2. de Diuinatione affirmat se uidisse carmina Sibyllæ,quæ initialibus literis certam sententiam reddere S. Aug. d. cap. 23. colligens aliqua Sibyllarum dicta ex Lactantio inquit, Inserit etiam Lactantius operi suo quædam de Christo uaticinia Sibyllę,quamuis non exprimat cuius,quæ arbitratus sum coniunctim esse ponenda. *In manus iniquas* (inquit) *infidelium postea ueniet, & dabunt Deo alapos manibus incestis, & impuro ore expuent uenenatos sputos. Dabit uero ad uerbera sim-*

simpliciter Sanctum dorsum. Et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat, quod uerbum, uel unde uenit, ut inferis loquatur, & corona spinea coronetur. Ad cibum autem fel, & ad sitim acetum dederunt, in hospitalitate hanc monstrabunt mensam. Ipsa enim insipiens gens tuum Deum non intellexisti, ludentem mortalium mentibus, sed, & spinis coronasti, & horridum fel miscuisti, Templi uero uelum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nimis, in tribus horis. Et morte morietur tribus diebus somno susceptо. Et tunc ab inferis regressus ad lucem laetam, ueniet, primus resurrectionis principio reuocatus ostenso. Ista Lactantius carptim per interualla disputationis suæ. Hæc Augustus. Sed idem Lactantius hæc etiam sequentia adducit Sibyllarum de Christo testimonia. lib. 4. Diui. institut. cap. 15. *Omnia uerbo agens, omnem infirmitatem curans. Mortuorum autem resurrectio erit, & claudorum cursus uelox, surdus audiet, cæci uidebunt, & muti loquentur. Ex panibus simul quinque, & piscibus duobus, hominum millia in heremo quinque satiabit, & reliquias tollens duodecim cophinos implebit in spem multorum. Ventos compescet, sternet autem insanum mare pedibus pacis fideq; calcans. Fluctus perambulabit, morbos hominum resoluet, uiuificabit mortuos, arcebit dolores à multis. Ex uino autem fonte panis satietas erit uiris.* & cap. 17. *Sed quando hæc omnia perfecta erunt, quæ dixi, in ipsum omnis soluetur lex.* Et alia multa de Christo ab illis apertissime prædicta fuisse constat, quibus testimoniis quidam reuicti solent eo confugere, ut dicãt illa non esse carmina sibyllina, sed à nostris ficta, atq; composita, quod profecto (ut illis respondens inquit Lact. eod. cap. 15.) non putabit, qui Ciceronem, Varronemque legerit, aliosq; ueteres, qui Erythream sibyllam cæteraſque commemorant, ex quarum libris ista exempla proferimus, qui auctores obierunt antequam Christus, secundum carnem nasceretur. Verum (subdit) non dubito quin illa carmina prioribus temporibus pro deliramento sint habita, cum ea nemo intelligeret, denunciabant enim mõstruosa quædam miracula, quorũ nec ratio, nec tempus, nec auctor designabatur, & Erythreã fore ait, ut diceretur insana, & mendax, ait enim. *Dicent insanam uatem, & mendacem, cum autem facta fuerint uniuersa, tum mei meminerint, neque me iam quisquam mendacem dicet, ei magni prophetam.* Hæc (inquit Lactantius) latuerunt multis annis, & non intelligebantur, sed Christi natiuitas, & passio patefecit arcana, sicut etiam uoces Propheratum, quę cum per annos mille quingentos, uel eo amplius lectæ fuissent à populo iudæorum, nec tamen intellectę sunt, nisi postquam Christus, & uerbo, & ope-

operibus interpretatus est, illum enim prophetę annunciauerunt, nec ullo modo poterant, quę illi loquebantur intelligi nisi fuissent uniuersa completa, aut diuinitus reuelata, sicut multis reuelata fuerunt, non solum iudæorum, ut patet ex scriptis Rabinorum, sed etiam gentilium, ut patet de Iob, qui fuit gentilis, & de multis aliis, non enim erat illis (ut diximus) denegata salus, sed in lege naturæ, & fide Christi uenturi, saltem implicita saluabantur, quam tamen fidem multi explicitam habuerunt, sicut etiam per Sibyllas Christi mysteria Deus manifestè prædixit, & in Cronicis, ut refert S. Tho. 3. sent. d. 25. q. 2. reperitur, quod tempore Constantini Imperatoris repertum est in quodam sepulcro cuiusdam gentilis ante Christi Incarnationē defuncti in quadam lamina, quæ erat ad caput eius, hoc sculptum *Christus nascetur ex Virgine Maria, & credo in eam. O Sol iterum me uidebis tempore Constantini*. Qui autem vult scire tempora sibyllarum, quanto in pretio fuerint illarum carmina, quanto studio, quantauè diligentia fuerint (diuina prouidentia) quæsita, & conseruata; quam opinionem habuerint Romani paulo ante Christi natiuitatem de Rege nascituro, propter carmina sibyllina; & quomodo eorum occasione multi quę fierint, principatū; Et prodigia, quę illo anno quo natus est Christus, diuinitus Romæ euenerūt; & quomodo illo anno Senatus prohibuerit genitos educari; legat Cæsarem Baronium in Apparatu ad Annales Ecclesiasticos; quæ maximè faciunt ad conuincendos gentiles; & illos Christiani carminibus sibyllinis, quasi ex propriis illorum prophetissis, ita conuincebant, quod ab eis pœna mortis prohibiti fuerunt legere sibyllinos libros, ut ex Iustino Martire, & Flauio Vopisco in eodem Apparatu ostendit Cæsar. Superfluum autem est quærere de sibyllarum uita, & salute, & quomodo cum dederint responsa ad idola pertinentia potuerint prophetare de Christo, nam prophetia est Dei donum gratis datum, & Spiritus Sanctus loquitur, & futura prędicit etiam per malos, & idololatros, ut sic etiam ab ipsis met Dei, & fidei inimicis, fidei testimonium habeamus; & habeant illi à suis qui Dei prophetis, & sacris scripturis non credunt, & nullum desit auxilium, & in Sacra scriptura habemus exemplum de Balaam.

Hoc etiam argumento usus est ipse met Christus, ad probandum se esse Messiam, ut enim reciperetur, & omnes inexcusabiles essent, debuit probare se esse talem, qualē se esse dicebat. Probauit autem duplici præcipue argumento, primo testimo-

nio

nio omnium scripturarum, quę de ipso fuerunt, & in ipso adimpletæ uidebantur. Ioa. 5. *Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me, & non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis.* Et uerbum *Scrutamini* non accipitur hic solum per modum imperandi, & exhortandi, iuxta communem expositionem, sed etiam ut inquit Cyrillus, per modum indicandi; & est sensus, uos iam inquiritis, & legitis scripturas, quæ sunt de Messia, non ut in me credatis, sed animo calumniandi, & cum clare inueniatis, quod ille uobis testimonium perhibent de me, nō uultis credere, & uenire ad me, quamuis existimetis uitam æternam in earum obseruatione positam, & per Christum obtinendam esse. Secundum argumentum est sumptum ab operibus. Ioa. 10. *Opera, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Si mihi non uultis credere, operibus credite.* Circa quod, duo uidenda sunt, primo, quod Christi miracula fuerint uera miracula. Secundo quomodo probent illum esse Messiam, & filium Dei uerum, & naturalem. Contra Christi miracula quasi non fuerint uera, tria ab impiis obiecta fuerunt, primum à Paganis, ut refert Orig. libro primo contra Celsum, qui dixerunt fuisse præstigia, & ludificationes sensuum, in sola apparentia, qualia multi circulatores faciunt, quæ uerè non existunt. Sed hæc istorum calumnia manifeste falsa esse conuincitur, id enim non potuit esse apparens, quod experiebantur ipsi erga quos talia fiebant. at leprosus experiebatur se mundatum, & cæcus se uidere; quæ etiam apparentia tantum sunt, diu non consistunt; nec omni loco, & tempore, nec omnibus apparent, at mirabiles Christi effectus, diu durabant, omni loco, & tempore, & omnibus apparebant. Alii secundo cum uiderent esse uera, & realia, & non ludificationes; dixerunt, quod uirtute naturali illa faciebat, propter eius temperamentum, & efficaciam imaginatiuæ, aut propter uirtutem cælestis constellationis, quam ipse obseruabat. Sed ista etiam eorum calumnia manifeste conuincitur, tum quia nulla uirtus naturalis est, quæ uisum cæco à natiuitate, uel mortuo uitam restituat, quod antiqui Philosophi agnoscentes dixerunt, à priuatione ad habitum non posse dari regressum. tum quia uirtus naturalis per uirtutem effectui proportionatam operatur, at Christus adhibuit ali quando contraria effectibus, nam cęco lutum imposuit, ut lumen reciperet, quod est magis aptum ad excæcandum. Virtus etiam naturalis agit in tempore, per medium, & contactum in-

De miraculis Christi, quod fuerint uera.

ra sphæram suę actiuitatis; at Christus mirabiles operabatur effectus sine mora, & in locis à se distantibus, solo uerbo. Virtus naturalis est determinata ad certum effectum, at Christus innumera, & multiplicia edebat miracula; cæcos illuminabat surdis reddebat auditum, infirmis omni ægritudinum genere, sanitatem, mortuis uitam, à dæmone obsessis liberationem. Alij tam pagani, quam Iudæi, his rationibus conuicti, nõ propterea credebant, sed Christi miracula magicis artibus tribuebant.

Non est dubium, quod dæmones multa possunt facere mirabilia supra humanas uires, & illa omnia dupliciter fiunt, aut in apparentia per sensuum illusionem, aut in rei ueritate, quicquid autem dæmones faciunt, non possunt aliter facere, quam per uirtutes naturales creaturarum, quas illi norũt, & velocissime, & occultissime applicant; quando autem non est aliqua uirtus creaturæ, quæ talem effectum efficere ualeat, cessat omnis dæmonis operatio, & ad sensuum illusiones se conuertit, ut diximus 2.p.lib.3.c.8. Certum etiam est, quod si considerentur ea, quæ fecit Christus, secundum solum effectum, dæmon potuit aliqua similia facere, ut sanare à multis infirmitatibus, aquam in uinum conuertere, sicut Magi Pharaonis aquas uerterunt in sanguinem, tamen Christus multa fecit, quæ nulla dæmonis uirtute fieri potuerunt, ut mortuos suscitare, cæco à natiuitate uisum restituere, quæ naturali uirtute effici non possunt; ea etiam, quæ possunt per dæmonem, eo modo quo à Christo facta fuerunt, ab illo nunquam fieri potuerunt, nam Christus propria auctoritate, solo uerbo, sine applicatione alicuius uirtutis naturalis, in instanti, & sine mora illa fecit, quod dæmon non potest; si igitur modum quo facta fuerunt spectemus, nullum Christi miraculum potuit facere dæmon, & consequenter nulla ratione, quæ Christus faciebat, uirtuti dæmonis adscribi poterant. Secundum dubium est suppositio, quod Christi miracula fuerint uera, & facta uirtute diuina, quomodo illis efficaciter probauerit se esse Filium Dei, nam illa omnia potuerunt fieri à Deo, per aliquem Prophetam, qui esset purus homo, nam sicut per puros homines mortuos suscitauit, & solem stare per Iosue, & à cursu suo decem lineis per Isaiam retrocedere fecit, & per martires, & alios sanctos, imo aliquando per peccatores multa miracula est operatus, ita etiam potuit per quemuis hominem facere illa omnia miracula, quę CHRISTVS fecit, imo de suis fidelibus dixit Christus, Io.14. *Maiora horum facient*. Ad quod respondetur, quod CHRISTI mi-

Quod Christimiracula efficacissime probauerint.

miracula si secundum se considerentur, quantum ad ipsum effectum, non probabant Christum esse filium Dei, ut concludit argumentum; at si consideremus finem propter quem illa faciebat, sufficientissime probabant illum esse Deum, & Dei filium. pro quo notandum est ex Greg. lib. 27. Mora. cap. 8. quod miracula sunt in defectum probationis, & sunt auxilium rationis humanæ, ut assentiat alicui ueritati, & supplet defectum argumentorum, sunt enim uelut sigillum Dei, ut quod affirmatur, à Deo esse credatur; Non sunt autem facta omnia miracula ad eandem veritatem confirmandam, sed ad uarias, & diuersas. Exod. 4. Misit Deus Moysem, ut liberaret populum de ægipto, & ad confirmandam hanc ueritatem, accepit à Deo miracula, ut crederetur se missum esse à Deo, similiter & Exod. 7. quando illum misit Deus ad Pharaonem. 3. Reg. 18. Elias, ut Deū Israel uerum Deum ostenderet ignem de Cœlo super holocaustum, descendere fecit, sicut etiam fecit descendere super quinquagenarium, & quinquaginta, qui sub eo erant, ad ostendendum, quod esset uir Dei, 4. Reg. 1. hæc, & alia miracula probabant illa esse uera, in quorum confirmationem fiebant, cum fierent à Deo, qui nec mendax est, nec testis mendacii. Christus autem sua faciebat miracula, in confirmationem huius ueritatis, q̄ ipse esset filius Dei, & Patri consubstantialis, & uerus Deus. Matt. 9. *Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Tibi dico surge tolle lectum tuum.* dixerant Iudæi, *quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?* Respondet Iesus, ut sciatis me habere hanc potestatem, quę est solius Dei, & esse Deum, tibi dico, surge. Ioa. 11. Suscitaturus Lazarum, conuersus ad Patrem dixit. *Pater gratias tibi ago, &c. propter populum qui circunstat dixi, ut credant, quia tu me misisti.* Et in doctrina sua semper dixit se à Patre missum, & esse filium Dei, & se operibus Patris id confirmare dicebat. Cum ergo miracula tali ratione, & propter hoc facta fuissent, sufficienter probarunt eum esse filium Dei, quia uirtute diuina facta esse negari non poterat. Vnde dæmon, ut sciret an Christus esset filius Dei, petiit ab eo, ut in hûius probationem faceret unum miraculum. Matt. 4. *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Sed dico ulterius, quod Christi miracula non solum probabant illum esse Messiam, & filium Dei, ut hac ratione facta, sed etiam in se considerata, ut à Prophetis prædicta, nam ut in præcedēti capite diximus, inter alia signa ad cognoscendum Christum, hoc erat unum Isa. 35. *Ecce Deus veniet, & saluabit*

nos, tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Vnde CHRISTVS ad probandum se esse Messiam, respondit discipulis Ioannis, *Cæci vident, claudi ambulant, &c.* Matt. vndecimo; quare opera CHRISTI, & miracula tanquam prædicta à Prophetis, sufficienter probabant illum esse Messiam, etiam si non expressisset se ad id probandum illa facere. nam alii fecerunt pauca quædam, hic unum, ille aliud, at CHRISTVS simul tot, ac tanta, & talia fecit, qualia prædicta erant, & nullus alius fecit.

Dubium cum solutione.

Occurrit autem hoc loco dubium, quia Ioa. 15. Christus duo dicit distincta, primum. *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Alterum est. *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, quæ pertinent ad duo præcedentia argumenta, & pugnare uidentur; nam quamuis locutus non fuisset, haberent peccatum, scilicet infidelitatis, per hoc, quod fecit opera, & quamuis non fecisset opera, adhuc haberent peccatum, quia eis locutus fuit, & tamen dicit, quod peccatum non haberent. Respondetur, quod CHRISTVS hac distinctione, ostendit apud quos præcipue ualeant illa duo argumenta, & illis, omnes reddi in excusabiles; totus enim Iudæorum populus distinctus erat in Doctores legis, & ignaros, Doctoribus, ut Sacerdotibus, Scribis, & Phariseis, sufficere debebat sola CHRISTI prædicatio, cum ea intelligerent prophetias fuisse de CHRISTO, & illa sola eos condemnabat; non sic autem simplices, & ignaros, cum scripturas non intelligerent, sed isti præcipue trahebantur, conuincebantur, & in excusabiles reddebantur signis, & miraculis; quibus etiam Doctores multo magis conuincebantur. Illud etiam est hoc loco notandum, quod quamuis his duobus argumentis efficacissime probauerit CHRISTVS se esse uerum Messiam, & ista dicantur præcipua, quia eis conuincuntur non solum illi, qui CHRISTVM uiderunt, & audierunt, sed etiam alij omnes in perpetuum; nihilominus Iudæi, qui Ioannē nouerunt, & Christum uiderunt, & docentem audierunt tenebantur sub mortali peccato Christum recipere, & illi adhærere, antequam uiderēt illius miracula, & prophetias in illo fuisse adimpletas. Primo propter testimonium Ioannis, cum enim fuerit missus à Deo, ut testimonium perhiberet de lumine. Ioann. primo, proculdubio dignus erat fide, & sufficien-

cientem à Deo accepit auctoritatem, ut ei crederetur; alias vanum esset eius testimonium. Secundo, etiam seclusso hoc testimonio, propter solam CHRISTI prædicationem, nam CHRISTVS verus Deus, & homo, quando docebat, non solum exterius aures, & sensus mouebat, sed diuino motu interius corda excitabat, ita ut qui uellent possent credere, nec eis deerat auxilium necessarium, nisi libero suo repugnassent arbitrio; nam ut inquit Hieron. in caput 9. Matthei contra Porphirium, & Iulianum Apostatam, qui dixerunt stultos fuisse illos, qui statim ad primam uocem sequuti sunt Saluatorem; fulgor ipse, & maiestas diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se, uidentes poterat trahere aspectu; si enim in magnete lapide, & succinis, hęc uis esse dicitur, ut annulos, & stipulam, & festucas sibi copulent, quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se attrahere poterat, quos uolebat. Et hæc est una inter alias causas, ob quam Christus Samaritanos sine miraculis conuertit, & aliquos discipulos, seu credentes in eum, ante miracula, habuit, ut suum sermonem, & prædicationem, ad credendum sufficientem esse ostenderet, & ut constaret, quod defectus non credendi, non ex parte sua, sed ex iudęorum malitia proueniebat, qui non solum doctrinam, sed etiam miracula habebant, & prophetias adimpleri uidebant; Nec excusabantur ex hoc, quod non uidebant adimpleta omnia, quæ à prophetis de Christo prędicta fuerunt, quia alias sequeretur, quod debuissent ad credendum expectare Christi mortem, resurrectionem, ascensionem, & missionem Spiritus Sancti, quia etiam hęc erant prædicta de uero Messia, sed habito Ioannis testimonio, & audita Christi prędicatione, ipsum esse Messiam, & simul credere debebant omnia facturum, quę per Prophetas prædicta erant. quod ex ipso eorum facto comprobatur, nam Lucę 3. Iudęi crediderunt Ioannem esse Messiam, & tamen non fecerat miracula. & Act. 5. duos paulo ante in Messiam receperant, qui nihil operati fuerant, non igitur poterant à peccato excusari Iudæi non credentes, quia nondum fecerat miracula, aut omnia, quæ erant prędicta.

Quod lex Mosaica cessauerit; quomodo erat limitata, & infirma. Et quod lex Christi omnes obliget, & sit perpetuo duratura.
Cap. VII.

QVod lex Mosaica debuerit cessare, & illi succedere lex Messiæ, ex sacris literis ueteris testamẽti ostẽdimus; Videdũ nũc est quare cessauerit, cũ fuerit data à Deo sub fædere sẽpiterno. & huius ratio sumitur ex natura ipsius nõ solũ, quia erat pro populo duræ ceruicis, & ad idololatriã proponsenso, sed etiã quia omnia Christi mysteria erant multipliciter illius ceremoniis, & sacrificijs præfiguranda. Quatenus disponebat ad Christum, habuit duplicem limitationem. prima, quia non fuit data omnibus populis, sed soli iudaico ex quo debebat nasci Christus. psal. 147. *Annuncians verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel, non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Secunda, quia non obligauit subditos suos ubique, sed solum in terra promissionis, in qua Christus nasci, & docere debebat. Deut. 4. *Scitis quod docuerim uos præcepta, atq; iustitias sicut mandauit mihi Dominus Deus, ut faciatis ea in terra, quam possessuri estis, &c.* & idem paulo inferius eodem cap. & cap. 5. Vnde psal. 136. dicitur. *Illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos uerba cantionum, & qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* ex quibus sequitur alia limitatio tẽporis, quia in Christo terminari debuit; quas limitationes non habet lex Christi: & simile sæpe uidemus, nam quando aliquis Rex, ad Regni sui Metropolim accedit, ut Regni possessionem accipiat, ad eius aduentum præparantur solum uiæ, & ciuitates per quas est transiturus; & lex quæ ad uiarum præparationem pertinet solum obligat uicos, castella, & ciuitates per quę transiturus est, & eo transacto lex illa spirat, & nullius est roboris, lex autem, quã fert Rex accepta possessione regni obligat omnes totius regni, & semper durat quousque reuocetur. Ex hoc etiam, quod erat figura, & disponebat ad Christum à quo est salus, sequitur, quod salus non potuit esse à lege, quæ cum suis sacramentis fuit infirma, & sine uirtute, ob quam causam Apostolus multa dicit ad depræsionem legis, quod per legem est cognitio peccati, quod peccatum per legem reuixit, quod lex iram operatur, quod subintrauit, ut abundaret delictum, non qui-

quidem per se, sed occasionaliter, & quatenus non præbebat auxilium, & gratiam, sicut facit lex Euangelica, à qua est etiam maior cognitio peccati, quod etiam ratione maioris ingratitudinis, & conculcationis sanguinis Christi, magis augetur, & consequenter etiam ira Dei, & pœna nostris peccatis debita est maior. Heb. 10. Sed quia lex Euangelica adiuuat, & gratiam confert, de illa dicenda sunt, quæ ad gratiam pertinent, & non hæc quæ ad imbecillitatem; de lege autem Mosaica, quia non fuit data, ut sanaret, sed ut infirmitatem ostenderet, & hominis superbiam retunderet, loquendum est pro ut peccata, & supplicia respicit, & dicenda ea, quæ sunt infirmitatis. Ex quo etiam manifeste sequitur, quod lex illa debuit cessare, & illi succedere lex Messiæ, quæ usq; ad finem mundi est duratura, & non est restricta ad aliquos, sed omnes obligat; quod fuit maxime conueniens, & necessarium, cum nullum aliud nomen sit sub cœlo datum, in quo oporteat nos saluos fieri, & illi omnes, qui in lege naturæ, & scripta saluati sunt, per Christi fidem saltem implicitam salui fuerint.

Sed obiiciunt iudæi, quod lex dicitur data sub fœdere sempiterno, ut paret de Circuncisione. Gen. 17. de esu agni paschalis, Exod. 12. de immolatione agni matutini, & uespertini. Exo. 29. de sabbato Exod. 31. de Pascate, & Pentecoste, & aliis festis Leuit. 23. & 29. Ad quod respondetur, quod sempiternũ in Sacra scriptura, quando dicitur de creatura significat aliquando usq; ad tempus determinatum, ut patet Deut. c. 15. & Exod. 21. ubi dicitur de seruo hæbreo, assumes subulam, & perforabis aurẽ eius in ianua domus tuæ, & seruiet tibi usq; in æternum, hoc est, ut exponunt hebrei, usq; ad annum iubilei. & 1. Reg. 2. dicit Deus loquens locutus sum, ut domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum, Nunc dicit Dominus absit hoc à me, sed quicunq; honorificauerit me glorificabo eum, qui autem contemnũt me erũt ignobiles, &c. Et hac ratione circuncisio, & lex Mosayca dicitur data in sempiternum, id est usque ad Messiam. Cum etiam lex Euangelica sit adimpletio legis Mosaicæ, & Euangelicæ succedat æterna, & beatifica uisio, ratione significationis potest dici simpliciter æterna.

De Veritate Fidei Catholicæ contra Hæreticos.

Quod Notæ Ecclesiæ non sint ille quas tradunt Hæretici, Quod Ecclesia sit Catholica, Antiqua, Sine interruptione, & Vniuersalis.
Cap. VIII.

COnfutandæ sunt nobis modo impiæ illorum sectę, qui sub Christi, & Euangelii nomine, Christianam Religionem, ut ministri diaboli, destruere conantur, quales sunt hæretici; nolumus autem contra singulas hæres in particulari agere, esset enim opus immensum, sed generaliter, loqui, & ea adducere, quibus ostendatur, & probetur uera Ecclesia, in qua sola, est Christiana religio, & omnes hæres, & sathanicæ sectę, detegantur, confundantur, & destruãtur; & hoc quantum satis est, & summa breuitate; præsertim cum multi de hac materia diffuse scripserint. Duo igitur explicabimus. Primum, quibus signis cognoscatur uera Christi Ecclesia, & discernatur à Sathanicis, & malignantium Ecclesijs. Secundum quibus medijs probentur uera Christianæ Religionis dogmata, & damnentur contrarii errores.

Duo tractanda.

Hæretici omnes solo nomine, Christum, Euangelium, & Christi fidem, recipiunt; re autem ipsa negant, & destruere conantur; & propterea (ut inquit Lactantius, lib. 4. c. ult. diuinarum institutionũ) singuli quiq; cætus hæreticorũ, se potissimum christianos, & suam esse catholicã Ecclesiã putãt. ob quã causam uidendũ est quibus notis, & signis cognoscatur, & probetur uera Christi Ecclesia, in qua sola est salus; Et cum singuli cætus hæreticorum suam esse ueram Christi Ecclesiam affirment, & signis probare conentur; quędam afferunt signa minus sufficientia, quibus in cautos fallant, & omnia illorum signa ad quatuor reducuntur. Primum syncera prædicatio uerbi Dei. Secundũ, syncerus sacramentorum usus. Tertiũ, constantia siue perseuerantia in confessione fidei. Quartũ, obedientia erga ministros uerbi, quatenus ipsum uerbũ administrant, quę signa neq; per se, neq; omnia simul iuncta, sunt sufficientia, Et pro-

Signa ueræ Ecclesię ab Hæreticis tradita.

probatur primo, quia signa quibus aliquid cognoscendum est, debent esse notiora ea re, cuius sunt signa, ad hoc, ut in illius cognitionem ducant; nam ignotius, uel æque ignotum, non est sufficiens medium: at prædicta non cognoscuntur nisi testimonio uerę Ecclesiæ, nam si dubium fuerit, de Sacrę scripturę intelligentia, & de Sacramentorum usu, recurrendum est ad testimonium Ecclesiæ, ergo nobis notior est uera Ecclesia. Secundo signa quibus aliquid cognoscitur, debent esse propria, uel si sunt communia, debent esse talia, quod simul iuncta æquiualeant proprio, & illi soli conueniant; at ista omnia signa, & singula per se, & omnia simul iuncta, sunt communia, secundum æstimationem omnium sectarum, & cætuum hæreticorum; omnes enim, & singulæ hæreticorum sectæ, dicunt penes ipsas solas esse synceram Euangelii prædicationem, synceram usum sacramentorum, idoneos uerbi Dei ministros, & in omnibus sectis, sunt in suis erroribus obstinati, etiam usq; ad sanguinis effusionem; & hoc quæsito colore, non solum hæretici omnes, discedunt ab Ecclesia; sed etiam inter se diuiduntur, & nouas sectas sibi etiam inuicem contrarias, quotidie confingunt: Tertio, uera, & propria signa, debent esse inseparabilia à uera Ecclesia, at licet in Ecclesia uniuersali semper sit syncera uerbi Dei prędicatio, & Syncerus sacramentorũ usus, possunt tamen deficere in aliquibus Ecclesiis particularibus, quę nihilominus sint uerę Ecclesiæ, nam Ecclesiæ Corinthiorum, & Galatarum, ad quas scripsit Paulus, erant ueræ Ecclesiæ, cum illis scribens dicat se scribere Ecclesijs Dei, & tamen corinthios arguit, quia docebant non esse futuram resurrectionem, & Galatas, quia dicebant seruandam esse legem Moysi cum Euangelio: reprehenduntur etiam Corinthii ab Apostolo, quod non sincere tractarent Eucharistię Sacramentum, & quod gloriarentur se baptizatos ab isto uel illo. Affricanæ etiam Ecclesiæ, quæ erant sub Cipriano, & sub illis 86 Episcopis, quorum sententias ipse refert in Epistola ad Quirinum, erant ueræ Ecclesiæ, ut docent Aug. lib. 6. cap. 7. de Baptismo, & Hieronimus contra Luciferianos, & tamen non syncere tractabant Sacramentum Baptismi, docentes rebaptizandos esse baptizatos ab hæreticis; Et ratio est, quia aliud est errare, & esse paratum ad discendum, & cum didiceris ad obediẽdum; aliud nolle discere, & cum audieris ueritatem nolle acquiescere; in Ecclesia uniuersali, neutrum horum esse potest, at in Ecclesia particulari potest esse illud primum, non tamen se-

Eorum insufficientia probatur.

secundum, quod solum est in synagogis Sathanæ, & Ecclesiis malignantium.

Multæ assignantur Notæ ueræ Ecclesiæ, à S. Aug. S. Hieron. Driedone, Petro à Soto, Cardinali Hosio, Sanderio, Michaele Medina, quas omnes colligit Robertus Bellarminus, & undecim ponit, quæ possunt reduci ad illas quatuor Symboli constantinopolitani, Vnam, Sanctam, Catholicam, & Apostolicam: Sequar autem Bellarminum, virum doctissimum, mihi amicissimum, & quem unicè colo, & ea quæ docte, & diffuse dicit, sub breuitate reducam. Prima nota est ipsum nomē Catholicæ Ecclesiæ, & christianorum, nam ut docet S. Aug. lib. contra Epistolam fundamenti, cap. 4. etiam si omnis hæresis uelit uideri, & dici Catholica Ecclesia, tamen cum interrogantur hæretici à paganis, ubi ad catholicam conueniatur, nemo audet suam ostē dere; & Cyrillus Cateches. 18. dicit si iueris in aliquam ciuitatem, non petas ubi sit Ecclesia, uel domus Dei, nam etiam hæretici dicunt se habere domum Dei, & Ecclesiam, sed pete ubi sit catholica Ecclesia; id enim nomen proprium est huius sanctæ Ecclesiæ, matris omnium nostrum; quasi dicat si hoc petas, nullus hæreticus suam Ecclesiam ostendet. Nulla est etiam hæresis, quæ non accipiat nomen ab aliquo homine auctore suo, & nomen christianum ijs relinquat à quibus discedit. Vnde Chrisost. hom. 3. in acta Apost. illi habent quosdam à quibus appellantur, prout enim hæresiarchæ nomen, ita & secta uocatur; nobis autem nullus uir nomen dedit, sed fides ipsa. & Hieron. contra Luciferianos in fine, ficubi audietis eos, qui dicuntur Christiani, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquo alio nuncupari, ut Marcionitas, Valentinianos, scito non Ecclesiā Christi, sed Antichristi esse synagogam. Nec obstat, quod uocamur à Lutheranis Papistę, nam sic nos uocant hæretici, & Papista dicitur à Papa, qualis fuit etiam Petrus, & Christus ipse, quod præuidens Chrysost. hom. 33. in acta. dicit non esse malum si catholici denominentur ab iis, qui Ecclesiam gubernant, nomine Christi, modo non denominentur ab aliquo particulari, sicut hæretici faciunt. Et olim catholici uocati sunt homousiani; ideſt credentes filium Patri consubstantialem, quod est uerissimum, & ista nomina attestantur ueritati.

Ex Bellarmino.

Quod nomen Catholicæ, & Christianorum Ecclesię sit proprium uerę Ecclesię.

Secunda nota est Antiquitas, nam uera Ecclesia sine dubio antiquior est, quam falsa, sicut Deus ante fuit, quam diabolus; Vnde bonum semen prius dicitur seminatum, quam Zizania, Mat. 13. & Ecclesia dicitur catholica, quia omni tempore fuit, & Apo-

De antiquitate Ecclesiæ.

& Apostolica, quia fundata ab Apostolis. Quod autem Ecclesia nostra sit antiquior omnium paganorum conuenticulis, superius ostendimus; quod nostra Ecclesia, cuius caput est Papa, sit illa ipsa, quam Christus instituit, & consequenter uetustior omnibus sectis hæreticorum, Bellarminus hac ratione probat, quia in omni insigni mutatione religionis, semper ista sex demonstrari possunt. Primus, eius auctor. 2. dogma aliquod nouum. 3. tempus quo cæpit, 4. locus ubi cepit, 5. quis eã oppugnauerit, 6. exiguus aliquis cætus, unde paulatim aliis accedentibus cæperit. Ista omnia inuenimus in ipsa Christi Ecclesia, quę tamen ut diximus, non est noua, sed quædam mutatio status Ecclesiæ, quæ cum ipso Mundo cæpit. primo enim scimus auctorem fuisse Christum, unde Christiani dicimur. 2. cæpisse tunc explicite credi noua dogmata Trinitatis, & Incarnationis. 3. cępisse ista prædicari anno 15. Imperii Tiberii Cæsaris. 4. cæpisse in Iudæa. 5. mox impugnatam fuisse hanc religionem, à Scribis, à Pharisæis, deinde à Gentilibus summa ui. 6. scimus initio fuisse multo pauciores Christianos quam essent Iudæi, cum separatio facta est. Sed à Christo, & temporibus Apostolorum, usque ad præsens, nihil horum potest unquam dici de nostra Ecclesia; & illa omnia de singulis hæreticorum sectis facillime demonstrantur, scimus enim Arrianorum auctorem fuisse Arrium Præsbyterum Alexandrinum, Nestorianorum Nestorium Episcopum Constantinopolitanum, Lutheranorum Martinum Lutherum Monachum. S. Augustini scimus, quę dogmata inuenerint, nam Arrius docuit Filiũ Dei esse creaturam, Nestorius in Christo esse duas personas, Luthe rus homines iustificari per solam fidem specialem, & negauit Eucharistiam esse sacrificium: Scimus eorum tempora, & loca; scimus à quibus Sanctis, & Doctoribus fuerint impugnati, & à quibus Pontificibus, & Conciliis damnati. Scimus eos defecisse à nostra Ecclesia, & omnium hæresum initia fuisse ualde exigua; At nostra Ecclesia nullum alium habuit auctorem nisi Christum, à quo Christiani nominamur omnia illius dogmata à Christo, & ab Apostolis ad nos continua successione deue nerunt; nunquam poterit assignari tempus, aut locus nostræ defectionis ab Ecclesia, aut quod cõtra nostram Ecclesiam fuerint unquam Concilia celebrata, quæ illam tanquam nuper or tam oppugnarent. Et hoc argumento ab antiquitate, semper usi sunt Veteres Patres contra hæreticos, ad ostendendam ueram Ecclesiã. Qui estis uos (inquit Tertulianus lib. de præscr.)

De sectis hæreticorum.

unde,

vnde,& quando ueniſtis? ubi tandiu latuiſtis? Veſtræ (inquit Optatus lib.2. contra Parmenianum) cathedræ originem oſtenditæ,qui uobis uultis ſanctam Eccleſiam uendicare, idem Hilarius 6.de Trin.& Hier.in Epiſt. ad Pamachium; & Aug. contra Epiſtolam fundamenti, cap.4. ponit Antiquitatem inter notas Eccleſiæ.

De diuturna duratione Eccleſiæ non interrupta.

Tertia nota eſt duratio diuturna,nec unquam interrupta;Eccleſia enim dicitur catholica, non ſolum. quia ſemper fuit, ſed etiam,quia ſemper erit,iuxta illud Dan.9. *Regnum, quod in æternum non diſsipabitur*. de hæreticis autem 2.Tim.3.dicit Apoſt. *Sed vltra non proficient*. & B.Cyprianus,lib.4.epiſt.2.dicit,Schiſmaticos ſemper inter initia feruere, incrementa uero habere non poſſe,ſed ſtatim cum praua ſua æmulatione deficere; Idem Aug.explicans illud.pſal 57. Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens. Et ratio differentiæ tangitur. Act. 5. *Si eſt ex hominibus concilium hoc aut opus, diſſoluetur, ſin uero ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere*. Conſtat autem noſtram Eccleſiam duraſſe ab initio mundi,uſq; huc;& ſi de ſtatu noui teſtamenti loquamur duraſſe à Chriſto huc uſque,per M. D. LXXXIX. annos, fruſtra eam impugnantibus,primo Iudæis,deinde paganis,ultimo hæreticis,nec ſolum duraſſe,ſed etiam ex perſecutionibus creuiſſe;ut enim aquæ diluuii palatia regum obruebant,& deiiciebant,arcam uero Noe ſemper magis, ac magis attollebant, ita perſecutiones regna temporalia,facile deſtruunt;Chriſti regnũ, quod eſt Eccleſia non modo non deſtruunt,ſed illuſtrant.& Iuſtinus in Triphone,dicit perſecutionem id eſſe Eccleſiæ, quod eſt uineis putatio, ut enim uineę putatione ad ubertatem prouocantur,ita quoque Eccleſia perſecutionibus creſcit. & Tertul.cap.ult.Apologetici, ſanguinem martirum uocat ſemẽ Chriſtianorum. At ſectæ omnes hęreticæ breui defecerunt, & eodem modo deficient illę,quæ nunc exortæ ſunt. Theodoretus in libro de hęreticis fabulis,refert ſeptuaginta ſex diuerſas hæreſes,uſque ad ſua tempora exortas,& omnes illas pauciſsimis exceptis, extinctas fuiſſe teſtatur. Aug.lib.de hæreſibus,numerat 88. hæreſes; ex quibus plurimas periiſſe teſtatur, in expoſitione Pſal.57. Bellarminus dicit ſe numeraſſe, uſque ad tempora Lutheri CC. hæreticorum diuerſiſsimas familias, ex quibus non ſuperſunt niſi quædam reliquię Neſtorianorum, & Eutychianorum in Oriente,& Huſsitarum in Boemia,reliquæ omnes ſunditus interierunt, & multæ earum habuerunt multos Epiſcopos,& multos potentiſsimos patronos Reges, & Impe-

Quod ſectæ hęreticorũ cito deficiant.

ratores, pro quibus etiam fuerunt scripti innumerabiles libri, ut uiderentur nunquam posse deficere, & tamen ita defecerunt, ut iam non supersint, nec ipsi hæretici, nec eorum libri, nec dogmata, nec hæresiarcharum, aut hæresum nomina, aut uestigia, nisi in libris catholicorum. exemplum sit de hæresi Ariana temporibus Athanasii, & Hilarij, quæ totum fere mundum occupauit, & nihilominus euanuit, uelut puluis, quem proiicit uentus à facie terræ, Nostris temporibus Lutherani uix nati, arescere cæperunt. nam Lutheri secta cæpit anno 1517. & uix septem annis pacifice durauit, nam anno 1525. surrexit Zuuinglius, & post alios duos annos, surrexerunt Anabaptistæ, qui maiorem partem Lutheranorum ad se traxerunt, & qui manserunt Lutherani, ita immutarunt Lutheri doctrinam, ut uix ulli iam inueniãtur puri Lutherani; sed nec Zuuingliana secta diu stetit, nam anno 1538. surrexit Caluinus, qui ita breui inualuit, ut uix pauca quædam oppida Heluetiorum Zuuinclia nis reliquerit. Ipsi quoque Caluinistę per Libertinos in Gallia, per Puritanos in Anglia, per Trinitarios in Polonia, & Samosatenos in Transiluania, quotidie magis ad paucitatem rediguntur. Concludamus ergo cum S. Hieron. in ultimo Dialogo aduersus Luciferianos, Breuem (inquit) apertamq; animi mei sẽtentiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat.

De multitudine, & varietate credẽtiũ.

Quarta Nota est multitudo, & uarietas credentium, Ecclesia enim uerè catholica, non solum debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum genera; quod prædictum fuit, psal. 2. *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* & psal. 71. *Dominabitur à mari, usque ad mare, &c.* & Luc. ult. & Act. 1. Dominus dicit, prædicandum esse Euangelium in omnes gentes. Vbi Bellarmi nus antequam ex hac nota argumentum depromat, quatuor præmittit, Primum ex Aug. de Vnitate Ecclesiæ, cap. 6. & Beda in cap. 6. Cant. ut Ecclesia sit catholica, in primis requiri, ut non excludat ulla tempora, loca, uel hominum genera, in quo distinguitur à Synagoga, quę erat Ecclesia particularis, & non catholica, quia erat alligata uni tempori, ideſt usque ad aduentum Messię, uni loco, ideſt templo Salomonis, extra quod non poterant sacrificare, & uni familię, ideſt filiis Iacob. Secundo ex Augustino Epist. 80. ad Hesychium, ut Ecclesia sit catholica non requiri, ut sit in omnibus hominibus totius mundi, sed tantum, ut innotescat omnibus pro-

uin-

uinciis,& in omnibus fructificet, ita ut in omnibus prouinciis sint aliqui de Ecclesia,& donec hoc fiat non ueniet dies Domini: Matt.24. Tertio ex Driedone lib.4.cap.2.par.2. de Eccles. Dogmat.non requiri,ut hoc fiat simul, ita ut uno tempore in omnibus prouinciis necessario esse oporteat aliquos fideles, satis enim est si fiat successiue. Ex quo sequitur,quod si sola una prouincia retineret ueram fidem,adhuc uerè, & proprie diceretur Ecclesia catholica,dummodo clare ostenderetur eam esse unam,& eandem,cum illa, quæ fuit aliquo tempore, uel diuersis,in toto mundo, quemadmodum nunc quælibet Diœcesis,dicitur Catholica,quia est continuata cum aliis, quæ faciũt unam Ecclesiam catholicam. Dices hoc est incidere in errorẽ Petiliani,& Donatistarum,qui dicebant Ecclesiam quidem fuisse in toto orbe sed postea periisse ex omnibus prouinciis,& in sola Affrica remansisse,quos reprehendit Augustinus. Ps.101. Respondetur Donatistas errasse in duobus, primo, quod uellent Ecclesiam tantum fuisse in Affrica,eo tempore quo manifeste in toto orbe adhuc fructificabat: Secundo,quod suam Ecclesiam affricanam non poterant continuare cum illa,quæ in toto orbe fuerat,nam in illa semper fuerant boni,& mali, ut probat Augustinus ipsi autem non uolebant nisi bonos. Quarto, etsi Ecclesia non necessario debuit simul esse in omnibus locis tamen hoc tempore debet necessario esse, uel fuisse in maiori parte orbis;nam Ecclesia omnium consensu,etiam hæreticorũ, iam senuit,si ergo in sua adolescentia, & iuuentute non creuisset,quomodo nunc in senectute creseeret? Ista nota sic explicata, probatur nostram Ecclesiam maximam partem orbis occupasse,& esse uere Catholicam,nam tempore Apostolorum in toto mundo fructificare cœpit, ut dicit Paul. Coloss. 1. Item tempore Irenæi,erat sparsa per totum orbem, ideſt per omnes prouincias tunc cognitas,ut ipse refert lib.1. cap. 3. Idem postea refert de suo tempore Tertullianus libro contra Iudæos, cap.3. Idem postea Cyprianus libro de unitate Ecclesiæ. Idem postea Athanasius libro de humanitate Verbi. Idem postea Chrysost.& Hieron.in cap.24.Matt.Aug. epist. 78.& 80. Theodoretus in lib. de Legibus. Leo Magnus in serm. 1.de Sanctis Petro,& Paulo, S. Prosper in lib. de ingratis. Idem tempore S. Gregorii, ut patet ex ipsius Epistolis ad Episcopos Orientis Affricæ, Hispaniæ,Galliæ,Angliæ,Siciliæ. Item ex Beda in ca.6. Cantic.& ex S Bernardo,qui disputans coram Rege Siciliæ Rogerio, asserebat Romano Pontifici suo tempore paruisse Orien-

tem,

tem,& Occidentem,& Frànciam,Germaniam,Angliam Iberos, & plurimas barbaras nationes,ut in eius uita lib.2.cap.7. Et nostro tempore Ecclesia Romana præter Italiam, & Hispaniam totam,præter Galliam,Germaniam,Angliam, Poloniam, Boemiam,Hungariam,Græciam,Syriam,Aetiopiam, Aegiptum in quibus multi inueniuntur catholici, in ipso nouo orbe habet Ecclesias sine admixtione hæreticorum, in omnibus quatuor partibus mundi,ad Orientem in Indiis,ad Occidẽtem in America,ad Septentrionem in Iaponia. ad Meridiem in Brisilia, & exteriore parte Africæ. At sectæ hęreticæ nunquam totum Orbem,aut certe dimidiam eius partem occuparunt. Et secta Mahumeti cum hæresibus Nestorii, & Eutychetis, quæ adhuc uigent in Oriente,nunquam ad Occidentem transierunt. Vnde Aug.in lib.de pastor.c.8.docet Ecclesiam esse ubique,& hæresim ubique,sed Ecclesiam esse unam, & eandem ubique, hæreses autem non easdem,sed diuersissimas,quæ se inuicem nõ nouerunt,& proinde nullam earum esse catholicam.& eas comparat sarmentis præcisis,quæ ubi cadunt,cum præciduntur ibi manent, cum interim Ecclesia tanquam uitis uiua, ubiq; palmites suos extendat, Hinc etiam ipse passim utitur hoc argumento, ut contra Epist.fundamenti, cap. 4. & de utilitate credendi,cap.14.& 17.& alibi.

De Pontificum successione, De Concordia doctrinæ, De unione membrorum inter se,& cum capite, De sanctitate, & efficacia doctrinæ, & De sanctitate Patrum.
Cap. IX.

De Romanorũ Pontifici.

QVinta Nota est successio Episcoporum in Romana Ecclesia,ab Apostolis deducta usque ad nos. ob quam causam dicitur Apostolica. Omnes ueteres hac successione, tanquam argumento euidentissimo, usi sunt,ad ueram Ecclesiã ostendẽdum. Ireneus lib.3. cap.3. enumerat Episcopos Romanos à Petro, usque ad Eleutherium,qui suo tempore sedebat, & dicit per hanc successionem confundi omnes hæreticos. Idem Tertulianus in libro de præscrip. Idem Epiphanius hæres.27. Idem Optatus Mileuitanus,lib.2.cõtra Parmenianum, Augustinus etiam in Epist.165. ad Generosum. Eusebius in Historia,& in Chronico,&Hieronimus ac Prosper,qui chronicum Eusebii continuarunt, diligentissime

tissime notant successionem Romanorum Episcoporum, ut in de continuatio Ecclesiæ manifesta sit. Aug. libro contra Epist. fundamenti, cap. 4. tenet me (inquit) in Ecclesia, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, usque ad præsentem Episcopatum, successio Sacerdotum. & libro de Vrilitate credendi, cap. 17. Dubitabimus (inquit) nos illius Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica Sede, per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen auctoritatis obtinuit? Si ergo ueteres tanti fecerunt ad ueram Ecclesiam ostendendam, cõtinuationem 12. vel 20. aut 40. Pontificum, quãti nos facere debemus cõtinuationem non interruptam Pontificum C C. & amplius? præsertim cum uideamus defeciſſe alias Apostolicas Sedes, Antiochenã, Alexandrinam, & Hierosolymitanam, in quibus, postea quam à Persis, uel Saracenis ea loca Romanis adempta sunt, quod accidit ante annos D C C C C. aut nulla, aut obscurissima fuit successio. Et in ipsa Vrbe Roma toties mutatam esse uidemus formam temporalis dominij, nunc Imperatoribus, nunc Regibus Gothorum, nunc Exarchis Græcorum, nunc etiam Consulibus, siue iuste, siue iniuste dominantibus, & ipsam Vrbem aliquoties euersam, & Pontifices ab eis dominari cupientibus, & ægreferentibus Romæ esse Apostolicam Sedem, maximas persecutiones perpessos fuisse, & maxime ab Imperatoribus ethnicorum, qui mox, ut audiebant nouum Põtificem esse creatum, illum aut occidebant, aut in exilium deportabant; & tamen sedem Petri nunquam defeciſſe uidemus, neque euersam fuisse, sed immobilem semper permãsisse. nam licet aliæ Ecclesiæ particulares possint deficere, non tamen Romana, quæ est caput; Vnde licet Irenæus esset Episcopus Lugdunẽsis, in Gallia; Optatus, & Augustinus essent Episcopi in Africa, Epiphanius Salaminæ in Cypro, Eusebius Cæsareæ in Palestina; nullus tamen eorũ texere uoluit suæ Ecclesiæ successionem, sed Romanæ tantum Ecclesiæ; satis enim illis uidebatur ostendere continuam successionem in Ecclesia principali, cuius ipsi se membra esse gaudebant.

De cõcordia doctrinæ cum antiqua Ecclesia.

Sexta Nota est Conspiratio in doctrina cum Ecclesia antiqua. Vbi notandum est, quod non loquimur modo de concordia scrarum scripturarum, ex qua potest summi cum Scoto 1. s. q. 2. prologi ex Aug. 18. de Ciuit. Dei, cap. 41. argumentum contra Gentiles; nec de concordia noui, & ueteris testamenti, ex qua superius egimus contra Iudæos, sed cum agamus contra hæreticos,

reticos, de concordia doctrinæ Ecclesiæ nostræ, cum primitiua Ecclesia. Vera enim Ecclesia dicitur Apostolica, teste Tertulliano lib. de præscript. non solum propter successionem Episcoporum ab Apostolis, sed etiam propter doctrinæ consanguinitatem, ut ipse loquitur, quia videlicet doctrinam retinet, quam Apostoli tradiderunt; certum autem est antiquam Ecclesiam primis quingentis annis, ueram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam retinuisse; quare laudatur Theodosius Imperator a Sozomeno, lib. 7. hist. cap. 12. quod hac arte compescuerit hæreticos sui temporis; iussit Principes sectarum conuenire, deinde petiit an existimarent antiquos Patres, qui Ecclesiam rexerant, ante dissidium illud, quod tunc de religione ortum fuerat, recte consensisse, & uerè Sanctos, & Apostolicos fuisse; quod cum illi concessissent, subiunxit; examinemus ergo doctrinam uestram, ad illorum scripta; & si cum illis consenserit retineatur, sin minus abiiciatur. Quod autem doctrina nostræ Ecclesiæ, sit illa eadem doctrina primitiuę Ecclesiæ, à temporibus Apostolorum, probari posset discurrendo; sed cum hic modus sit prolixissimus, & haberi possit ex illis, qui contra particulares hæreses scripserunt, est alia uia facilior, ex confessione ipsorum met hæreticorum, & per hoc, quod dogmata modernorum hæreticorum, in Ecclesia antiquâ habita fuerunt pro exploratis hæresibus, quam uiam pro-sequitur Bellarminus, qui uideri poterit.

De unione membrorum inter se, & cum capite.

Septima Nota est unio membrorum inter se, & cum capite, nam Ecclesiam esse unum corpus, unam sponsam; unum ouile, passim scripturæ docent, præcipua autem unitas corporis, consistit in coniunctione membrorum cum capite, & inter se; Caput est Papa, qui est CHRISTI Vicarius, & Beati Petri successor, cui subduntur omnes Ecclesiæ particulares; & illæ omnes, quæ ab isto capite se diuiserunt, statim aruerunt, & Synagogæ sathanæ euaserunt, ut experientia docet. Scimus Asiaticas, & Affricanas Ecclesias, quondam ita floruisse, quod numerosissima Concilia celebrarunt, & semper habuerunt multos homines, uel doctrina, uel sanctitate, uel utroque Dei munere clarissimos. ab eo autem tempore quo à Romana Ecclesia schisma fecerunt, nulla celebrarunt Concilia, nullos habuerunt homines fama sanctitatis, aut doctrinæ, & nunc in summa ignoratione uersantur. Quanta autem sit unio omnium Ecclesiarum

catholicarum per uniuersum orbem inter se, & cum capite, uideri potest ex sacris illarum scriptoribus, nam omnes inter se mirifice consentiunt, licet fuerint homines diuersi, & in locis, temporibus, ac linguis diuersis scripserint; quod pro re plane diuina: S. Aug. obseruat, lib. 18. de Ciuit. Dei, cap. 41. omnia etiam legitimorum Conciliorum, & Pontificum decreta, in omnibus dogmatibus inter se conueniunt, licet sint edita à diuersis hominibus, diuersis locis, temporibus, occasionibus, & contra diuersissimas, & sæpe contrarias hæreses; quod est apertum signum Ecclesiam à Spiritu sancto gubernari, & doceri; & quod ita sit, diligentia hæreticorum ostendit, qui licet omnia diligenter euoluerint, non tamen inuenerunt quicquam alicuius momenti, quod reprehendere possent; quod autem nulla unquam fuerit secta gentilium, vel hæreticorum in qua talis esset consensio, exemplis ostendit Bellarminus.

De Sanctitate doctrinę.

Octaua Nota est sanctitas doctrinæ; uera enim Ecclesia non solum est Catholica, Apostolica, una, sed etiam sancta, ut habet Symbolum Constantinopolitanum, nam eius professio est sancta, nihil continens falsum quo ad fidei doctrinam, nihil iniustum quo ad doctrinam morum, psal. 18. Lex Domini appellatur immaculata, testimonium fidele, præceptum Domini lucidum; nulla autem est secta, vel Paganorum, vel Philosophorum, uel Iudæorum, qui post Christi aduentum scripserunt, uel Turcarum, uel Hęreticorum, quæ non contineat aliquos manifestos errores, tationi, & bonis moribus contrarios, exempla uideantur apud Bellarminum.

De efficacia doctrinæ.

Nona Nota est efficacia doctrinæ, sola enim uera Ecclesia habet doctrinam non solum immaculatam, sed etiam conuertentem animas, psal. 18. & sermonem uiuum penetrantem, usque ad diuisionem animæ, ac spiritus, Hæb. 4. Philosophi antiqui licet magnam sapientiam ostentarent, & summa eloquentia leges suas populis suaderent, nunquam tamen, uel uicina oppida ad suas leges trahere potuerunt, ut docent Athanasius libro de humanitate Verbi, & Theodoretus lib. de legibus, quia non erant uerba eorum, uerba uiua, sed mortua; non spiritus Dei, sed spiritus hominum. Mahumetani traxerunt quidem multos, sed terrore armorum, non ui, & efficacia doctrinę, & Mahumetus in Alcorano, cap. 18. & 19. docet bello cogendos esse homines ad fidem; Hæretici nunquam leguntur conuertisse ullos Ethnicos, aut iudæos ad fidem, sed solum peruertisse Christianos, quod Deus permisit, & permittit propter

pter ingratitudinem illorum, qui semel sunt illuminati, & lumine accepto, bonis operibus non respondent. hoc etiam notauit Tertullianus in lib. de præscript. hæret. hoc (inquit) est illis negocium, non ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi; nostra suffodiunt, ut sua ædificent, &c. Nec obstat, quod refert Freculphus in Chronico tomo 2. lib. 4 cap. 20. tempore Valentis Imperatoris, totam Gothorum gentem fuisse ab Arianis à paganismo conuersam ad fidem; quia non conuersi, sed miserè decepti fuerunt, Gothi enim cum iam de finibus suis egressi, sub Romani Imperii auspiciis militarent, & multa præclara de Christianis audirent, sua sponte nemine impellente ab Imperatore petierunt Episcopos, à quibus docerentur, parati ad credendum quicquid eis diceretur, Imperator uero, quia Arianus erat, Arianos Episcopos misit. At Ecclesia uerè sancta, & Apostolica in principio sui ortus, breuissimo tempore, per homines externa specie contemptibiles, sine armis, & sine pompa uerborum, per uniuersum mundum diffusa, ubique conuertit homines magnos, paruos, doctos, indoctos, iuuenes, senes, uiros, fœminas; & non ad delicias huius seculi, sed ad res credendas supra omnem rationem, & ad crucem, & angustias, & uitam perfectissimam, repugnantem carni, & sanguini; & hæc omnia propter nullum præmium in hac uita, sed solum in futura; & hoc ita persuasit, ut maluerint plurimi amittere omnes opes, honores, amicos, affines, & uitam ipsam quam Christi fidem, de quo uide Athanasium, & Theodoretum locis citatis, & Augustinum 22 de Ciuitate Dei, cap. 5. ubi ponit inter præcipua miracula, quod pauci Apostoli sola Verbi diuini efficacia, sine eloquentia, aut armis, totum mundum subegerint. Et postea successiue diuersis temporibus, legimus, Verbi diuini prædicatione multas nationes gentiles fuisse conuersas ad fidem Christi, ut Anglos tempore S. Gregorij. Francones tempore Canonis Papæ, magnam partem Germaniæ tempore Gregorii secundi, & Gregorii tertij, quibus temporibus fuerunt etiam hæretici, qui illos ad suam fidem perducere non potuerunt; nostris etiam temporibus in nouo Orbe multa millia gentilium Catholici conuerterunt, & singulis annis etiam uidemus, Romæ præcipue, aliquos iudæorum conuerti, & quod multi Turcæ à Catholicis conuertuntur; Lutherani uero uix unum, aut alterum conuerterunt, cum tamen comparent se cum Apostolis, & Euangelistis, & habeant in Germania plurimos Iudæos, & in Po-

lonia, & Hungaria vicinissimos Turcas. Rectissime igitur S. Aug. comparat hæreticos cum perdicibus, quæ congregant pullos quos non pepererunt, cum è contrario Ecclesia sit columba fœcundissima, quæ quotidie parit nouos pullos. Ad hãc Notam possumus reducere decimam Scoti, quia multi diligentissime inquirentes salutem, ad nostram Ecclesiam conuersi sunt, & quanto feruentiores fuerunt in inquirendo, tanto in ea amplius confirmati sunt, subitoque, in ea pœnitentes de malitia ad bonam uitam mutati sunt, tormenta quoque pro ea plures in magna exultatione spiritus perpessi sunt; quæ non uidentur probabilia nisi Deus hanc Ecclesiam Sacræ scripturę innitentem, irrefragabiliter approbaret, & ad salutem ordinaret, non enim deest toto corde salutem quærentibus.

De sãctitate Patrum.

Decimã Nota est, Sanctitas uitæ auctorum, siue primorum Patrum nostræ religionis. Ecclesia enim uera, non solum habet doctrinam sanctam, & efficacem, sed etiam Doctores sanctos. Si quis ergo consideret Magistros Ecclesię Catholicæ, primum Patriarchas, & Prophetas, deinde Apostolos, tum Doctores, denique institutores ordinum religiosorum, inueniet omnes tã sanctos, castos, pios, sobrios fuisse, ut aduersarii nihil habeãt, quod reprehendãt, nisi nimiam sanctitatem, ut inquit Aug. lib. de Moribus Ecclesiæ, c. 31. de Monachis sui temporis, & lib. 2. in Iulianum de Catholicis Doctoribus. At Ethnicorum Doctores fuerunt poetę leues, uel Philosophi superbi, utrique autem impurissimi, Mahumeto autem nihil incõtinentius fingi potest. Omnibus autem hęresiarchis est unum uitium cõmune, superbia, ut inquit Aug. lib. de Pastoribus, c. 8. & nulla inuenitur hæresis per se, & ex intentione inuenta, sed per accidens ex aliqua

Ethnicorum, & hæreticorũ mores.

mala occasione, ut solet generari monstra. De Theobute primo omnium hęreticorũ, inquit Egesippus apud Eusebiũ, lib. 4. Hist. c. 22. quod cæpit omnia perturbare, & corrũpere, quia meruit repulsam Episcopatus. eadem causa mouit postea simonem Magum ad nouã hæresim excogitandã; Tertull. lib. cõtra Valentinianos, de Valẽtino; Epiphanius Hęres. 42. de Marcione, Theod. li. 3. de hæret. fabul. de Mõtano. Eusebius ex Cornelio lib. 2. Hist. c. 33. de Nouatiano. Theod. lib. 4. de hæret. fab. & Epiph. hæresi 75. de Ario. Thomas Vualdensis, lib. 2. doct. fid. cap. 60. de Ioanne Vuicleso, dicunt nouas hæreses confinxisse, quia non potuerunt esse Episcopi, ut sic saltem primatum tenerent. eodẽ modo sectas nostri tẽporis exortas esse ex ambitione, superbia, inuidia, odio, ipsimet aduersarii negare non possũt, nã primum

De Hęresum origine.

ini-

initium omnium hæresum huius temporis, constat fuisse inuidiã, & ambitionem Lutheri, egre ferentis munus promulgãdarũ indulgentiarum à sui ordinis Monachis, ad Monachos ordinis prædicatorum translatum fuisse, unde in disputatione, quæ Lipsiæ habita est, inter Lutherum, & Echiũ, exclamauit Lutherus, Hæc causa, nec propter Deum cepta est, nec propter Deũ finietur. Non negamus in populo Christiano esse quamplurimos malos, sed dicimus inter hæreticos nullũ esse, nec unquã fuisse, nec posse esse bonũ; & Magistros nostros uiros sãtos, perfectos, & sũmæ auctoritatis fuisse; Ex qua nota sic arguitur, cũ Scoto, aut libri scripturæ, & sacrorũ Doctorũ sunt illorũ auctorũ quorũ esse dicuntur, aut non; si sunt illorũ, cum fuerint uiri sancti, & damnẽt omne mendaciũ, præcipue in fide, & moribus, non est uerisimile eos fuisse mentitos; si dicas eos nõ fuisse mẽtitos, sed deceptos, uel propter lucrũ mentiri uoluisse. Primũ, dici nõ potest, quia illi, qui sacrã scripturam scripserũt, quæ viderunt, uel quæ eis diuinitus reuelata fuerunt tradiderunt, nõ dubitando, sed firmiter asserendo; firmiter autẽ asserere id de quo quis nõ est certus, est mendaciũ, uel non lõge à mendacio. Doctores etiam sacri, quæ dicunt probant ex sacris literis, & Ecclesiæ auctoritate, Secũdum, q. si fuerint mentiti, & propter lucrum decipere uoluerint, dici etiam non potest, quia fuerũt uiri sancti, & pro illis ad quæ uoluerunt homines inducere ad credendum, maximas tribulationes sustinuerunt, & multi etiã sanguinem effuderũt. Quod autẽ libri non sunt illorũ, sed aliorum, dici non potest, quia sic negabitur quicunque liber esse illius auctoris cuius dicitur esse, quare enim soli isti ascripsẽrũt, cũ illis auctoribus quorum non erant. Præterea, aut illi, qui eis istos libros tribuerunt fuerunt Christiani, aut non; si non, non uidetur uerisimile, quod uoluerint libros conscribere, & aliis ascribere; & ex hoc magnificare sectã cuius cõtrarii tenuerũt; si fuerunt Christiani, quomodo tales libros eis ascripserũt, cũ lex eorum damnet mendaciũ? quomodo etiã fuissent isti libri ita auctentici, diuulgati, & ab omnibus, ut illorũ recepti? Accedit, quod ipsimet hæretici, & fidei hostes, illorũ esse fatentur, & frustra quærunt illos impugnare, & quid in eis repræhendant. Et confirmatur ex recipientium diligentia, quod est aliud argumentum Scoti, Aut nulli credis de contingenti, quod non uidisti, & ita non credes mundum fuisse ante te, nec locum esse in mũdo, ubi non fueris, nec istum esse patrem tuum, & illã esse matrem tuam. Si autem uis credere alicui de contingenti, q

Argumentũ Scoti.

De diligẽtia recipientium.

tibi non est, nec fuit euidens, maxime credendum est communitati, siue illis, quę tota communitas approbat; & maxime, quę communitas famosa, & honesta cum maxima diligentia approbata retinet, talis est canon diuinæ scripturæ; tanta enim apud iudæos sollicitudo fuit, de libris habendis in canone, & tanta apud Christianos de libris recipiendis, tanquam auctenticis, quod de nulla alia scriptura habenda pro auctentica solicitudo fuit inuenta; præcipue cum tam solemnes communitates, de scripturis istis curauerint, tanquam de continentibus necessaria ad salutem; Et ob eandem causam maxima etiam fuit in Ecclesia solicitudo in examinandis, & recipiendis libris sacrorum Doctorum.

De Miraculis, Prophetiis, Aduersariorum confessione, eorum infælici exitu, & de temporali fælicitate illorum, qui Ecclesiam defenderunt. Cap. X.

De Miraculis.

VNdecima Nota est claritas miraculorum, nam miracula non possunt fieri nisi Dei uirtute, dicitur enim miraculum, quod superat uires omnium creaturarum, & ideo omnibus creaturis est mirabile; & quod miraculo confirmatur, Dei testimonio confirmatur, unde in scripturis miracula dicuntur testimonia Dei; cum ergo Deus non possit esse testis mendacii, necessarium est illam fidem esse uerissimam, quæ ueris miraculis est confirmata, huiusmodi est sola fides Romanæ Ecclesiæ, quæ non solum innumeris miraculis fuit fundata, & à principio confirmitata; sed semper in omni seculo, in ea facta sunt, & fiunt multa miracula, ad fidei confirmationem; ad excitandam fidelium deuotionem, ad illustrandam sanctorum uitam, & eorum gloriam demonstrandam, Vnde Richar. primo de Trinit. c. 2. inquit, Domine si est error à te decepti sumus, nam tantis signis confirmata sunt, quę non nisi per te fieri possunt. Si dicatur ista miracula non fuisse facta, arguit Scotus ex Aug. 22. de Ciuit. Dei, c. 5. hoc nobis est maximum, & sufficiens miraculum, quod iam totus terrarum orbis, sine vllis miraculis, ad simplicem prædicationem paucorum hominum, ignobilium, pauperum, infirmorum, & imperitorum, receperit fidem continentem mysteria humano iudicio impossibilia, & incredibilia, quę iudæis sunt scandalum, & gentibus stultitia, & quæ etiam carni, & sanguini repugnat, & est contraria; & quod hanc fidem ad simplicem eorum prædicationem, non solum

Si factae genuruma ius ponitur miraculum.

rece-

receperint idiotæ,& pauperes,sed docti etiam, & sapientes,diuites,Reges,& Imperatores;quod est euidens argumentũ Deũ se ipso hominum mentes illustrando illam persuasisse. Quod autem ista miracula fuerint facta,negari non potest, tum quia sunt tot testibus,& scriptis grauissimorum hominum cõfirmata,ut si ista negentur,nullis omnino literis sit credẽdum, quod est summę temeritatis,& insaniæ,ut inquit Aug. 10. de Ciu. Dei cap. 18.tum quia multa fuerunt celeberrima, & statim ferè toti mundo nota.tanquam facta in persona, seu ad præsentiam Imperatoris,qualia fuerunt facta à Syluestro coram Constantino, tam in curatione lepræ eius, quam in eius disputatione contra iudæos.Tum etiam,quia in omni seculo, & nostris etiam temporibus sæpe audiuntur,& etiam uidẽtur miracula facta à Deo per seruos suos in hac uita existentes,& per sanctos in cœlo regnantes,ad illorum inuocationem, uel Sacrarum eorum Imaginum,& Reliquiarum adorationem; & in aliquibus locis sunt miracula perpetua, quæ singulis diebus cerni possunt, ut Neapoli ubi est caput Sancti Ianuarij,& eius sanguis in ampulla uitrea, qui in conspectu illius capitis positus,velut recens liquescere,& ebullire cernitur. Ex qua Nota manifeste etiam colligitur apud hæreticos,aut alias sectas non esse ueram fidẽ, cum apud illos non fuerint,nec esse possint uera miracula, Deus .n. non potest esse testis falsitatis; & tamen si essent à Deo missi, & eorum secta esset Dei Ecclesia, miraculis fuisset probandum, quia ad nouam fidem, uel extraordinariam misionem persuadendam,sunt necessaria miracula. Vnde Exod. 4. cum Moses mitteretur à Deo ad populum,ut ei crederent dedit illi potestatem faciendi miracula. Et Christus Matt.10. Euntes prædicate dicentes. Appropinquabit regnum cœlorum,infirmos curate,mortuos suscitate, &c. Ioa.15. *Si* opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit,peccatum non haberent. Marc. vlt. Illi uero profecti prædicauerunt ubique Domino cooperante, & sermone confirmante sequentibus signis. Heb.2. contestante Deo signis,& uirtutibus,& S.Aug.lib.22.de Ciuit.Dei,ca.8. dicit miracula fuisse necessaria,ut mundus crederet.quod autem nunquam potuerint eorum nouam doctrinam,& fidem confirmare miraculis,satis manifestum est; & de paganis quidem leguntur solum quædam leuia,quę dæmonis arte fiebant, qualia etiam erunt illa, quæ fient ab Antichristo. quod apud Iudæos post aduentum Christi,non sint amplius miracula, & quod cessauerit illud de piscina, quod adhuc Christo prædicante dura-

Quod negari non possint.

Neapoli Miraculũ perpetuũ, de sanguine S. Ianuarij.

Quod hæretici nunquam potuerint confirmare suos errores aliquo miraculo.

bat, notum est. de falsis prophetis, & hæreticis, non minus est certũ eos, & sępe miracula facere conatos, & semper sua spe essę frustratos. Nota est historia Prophetarum Baal, qui ignem de cœlo deducere uoluerunt, per inuocationem Baal, nec tamen potuerunt; quod uerus Propheta Helias per inuocationem ueri Dei, nullo negotio effecit, lib. 3. Reg. cap. 18. Pari ratione delusum Simeonem Magum scribit Egesippus, lib. 3. de excidio Hieros. cap. 2. nam, & mortuum excitare, & per aerem uolare tentauit, sed nihil ei succesit. Manichæum frustra conatum filio Regis ægrotanti sanitatem afferre, scribit Epiphanius, hæresi 66. Cyrolam Patriarcham Arianorum plane excecatse miserum quendam, qui se cæcum finxerat, & ab eo præsidium implorabat, scribit Gregorius Turonicus, lib. 2. hist. Francorum, cap. 3. Eunomianum quendam à S. Machario uictum in contentione de susćitatione hominis mortui, scribit Ioan. Cassia. colla. 15. cap. 3. Polychronium Monothelitam frustra sudasse in excitatione cuiusdam defuncti, testantur publica acta Sextæ Synodi, act. 15. De Timotheo Aeluro Euthiciniano, scribit Theodorus lector, lib. 1. Collectaneorum, per multas noctes eum habitu nigro indutum, per cellos Monachorum discurrisse, dicentem se esse Angelum à Deo missum, ut illis significaret ne Proterio (qui erat uir Sanctus, & Catholicus Episcopus Alexandriæ) communicarent, sed eius loco Timotheum Aelurum Episcopum designarẽt. De quodam Iconomacho scribit Paulus Diac. lib. ult. rerum Romanorum, eum in quodam sepulchro inclusum, inde Cõstantinum Iconomachum laudibus in cœlum uehere cępisse, ut sic quasi mortuorũ testimonio hæresis confirmaretur. Idem omnino constat de hæreticis nostri seculi, Lutherus bis tentauit miraculum facere; uoluit de quadam discipula sua diabolum eiicere, sed periculum fuit, ne ipse à dæmone occideretur, ut refert Staphilus in absoluta responsione, qui interfuit; Nesenum in Albi misere submersum, spe miraculi uanis immurmurationibus frustra in uitã reuocare tẽtauit, ut refert Ioa. Cochlæus. Sed quamuis uiuenti miracula non successerint, idem tamen post mortem in signi miraculo claruit nam eius cadauer cum deferretur in media hyeme, quo tẽpore corpora mortua multos dies cõseruari solent, & esset inclusum in arca stannea optime clausa, ut Vuitembergæ sepeliretur, tam tetrum odorem spirare cępit, ut nemo eum ferre potuerit, & coacti fuerunt corpus relinquere in itinere. Felicianus, Lindanus, & Alanus, referunt de quodam Ministro, qui in finibus Polonię,

Ioniæ, & Hungarię anno 1558. uoluit excitare hominũ nomine Matthęum quem ipse persuaserat, ut se mortuum fingeret, & re uera mortuum effecit. Simile ab iisdẽ, & fusius à Hiero. Bolseco narratur de Caluino, qui Geneuę suasit cuidam pauperi, cuius nomen erat Burleus, ut se infirmum simularet, & postea mortuum, quem cum in magna populi frequentia suscitare uellet, uerè mortuum inuenit, quod ubi uidisset vxor, ululatus serio, & ex animo edere cæpit, & in Caluinũ inuecta, impostorem, sicariũ, latronẽ, qui maritũ interemisset eum appellans, ex ordine rem quo modo erat, gesta clara altaq; uoce exposuit. Sunt quidem sępe facta multa miracula, circa illos, & contra illos, nunquam tamen pro illis, de Donatillis scribit Optatus lib. 2. cõtra Parmenianum, quod dum ampullam Chrismatis proiecerunt in saxa, angelica manu sustentata frangi non potuit, & dum Eucharistiam canibus dare uoluerunt, ipsi ab iisdem canibus discerpti sunt. Et in prædictis exemplis, patet illos miraculosè fuisse excecatos, & mortuos, qui se cęcos, & mortuos simularunt, ut ab hæreticis se illuminatos, & resuscitatos dicerent.

Duodecima Nota est Lumen propheticum, nam pręter prophetas ueteris testamenti, in Ecclesia fere semper fuerunt multi, qui habuerunt donum prophetiæ, ut Agabus de quo Act. 11. Greg. Thaumaturgus, de quo Basil. lib. de Spiritu Sancto, cap. 29. Antonius, de quo Athanasius in eius uita, Abbas Ioannes, de quo August. lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 26. Benedictus de quo Greg. lib. 2. Dialog. cap. 15. Bernardus. Franciscus, & nullus fere sanctus colitur in Ecclesia, qui simul cum miraculis, non claruerit etiam hoc dono. & quod in Ecclesia futurum esset donũ prophetiæ prædixit Ioel 2. ut exposuit Petrus. Act. 2. ex quo sumitur efficacissimum signum, & argumentum, cum certum sit neminẽ cognoscere futura contingẽtia excepto deo. Isa. 41. *Annũciate, quæ uẽtura sunt in futurũ, & sciemus, quia Dii estis.* & è contra Deut. 18. ponitur tanquam signum falsæ doctrinæ, si Propheta prædixerit aliquid, & non euenerit. Constat autem, quod apud Ethnicos, & hæreticos nulla fuerunt uaticinia, sed multa falsa, nisi forte fierent in testimonium nostræ fidei, ut fuerunt uaticinia Sibyllarum, & Balaam; Etsi enim ethnici habuerint plurima oracula Apollinis, tamen illa, uel per ambages respondebant, quando scilicet Apollo nesciebat reuera, quid esset futurũ, uel ea prædicebant, quæ dæmones ipsi facturi erant, uel ea, quæ cepta erant fieri, ignorãtibus nunciabãt tanquã futura, uel ea prędicebãt, quę naturales habẽt causas, nobis igno-

De prophetiis.

De oraculis Gentium

De hæreticis. ignotus; de quo uide S. Aug. lib. de diuinatione Dæmonum, & Theodoretum lib. de Oraculis. Hæretici quoque quotiescunque aliquid prædicere uoluerunt, decepti sunt; id patet de falsis Prophetis in ueteri testamento lib. 3. Reg. cap. 22. Tempore autem noui testamenti fuit olim Montanus, qui Propheta uideri uoluit, cum duabus Prophetissis Prisca, & Maximilla, & prædixerunt bella, & nescio quæ alia tunc futura, sed plane contrarium accidit, ut notat Eusebius lib. 5. hist. cap. 16. & 18. Nostris etiam temporibus Lutherus prædixit fore, ut si ipse adhuc per duos annos suam doctrinam prædicaret, euanescerent Papa, Cardinales, Episcopi, Monachi, Moniales, turres, campanæ Missæ, &c. & tamen prædicauit postea non duos, sed fere 22. annos. Lutheranorum Prophetæ anno 1533. constanter asseruerunt illo anno futurum diem ultimum iudicii, & ipsum etiam diem designarunt, ut multi, nec arare, nec serere uoluerint: ut refert Cochlæus.

De confessione aduersariorum. Decima tertia Nota, est confessio aduersariorum, tãta enim est uis ueritatis, ut etiam aduersarius cogat interdum sibi testimonium dare, iuxta illud Deut. 32. *Non enim est Deus noster, ut Dii eorum, & inimici nostri sunt iudices.* Iam nusquam inuenitur Catholicos laudasse, aut approbasse doctrinam, aut uitam ullorum ethicorum, aut hæreticorum; cum enim sciamus unam tãtum esse ueram fidem, & sine ea nullam esse ueram iustitiam, cõstanter asserimus omnes errare, qui doctrinam nostram non sequuntur. at non sic de nobis loquuntur Pagani, Iudæi, Turcæ, hæretici, De paganis multa sunt testimonia, Plinius I I. in epistola ad Traianum lib. 10. Epistolarum, scribit Christianos omnes uitia detestari, sanctissimeq; uiuere, & hoc solum in eis posse reprehendi, quod minus facile pro Deo suam uitam profundãt quodq; horis antelucanis surgant ad canendas laudes Christo. Tertullianus in Apologet. c. 1. & 2. testatur Paganos noluisse discutí causam Christianorum, sed dãnari sine discussione, quia sciebant se in eis nihil mali reperturos, & cap. 5. & 6. affirmat eos Imperatores, qui sunt habiti optimi, fauisse Christianis, ut M. Aurelium, Vespesianum, Antonium Pium, eos autem persecutiones mouisse, qui sunt habiti pessimi, etiam ab ipsis Gentilibus, ut Neronem, & Domitianum. Extat epistola Marci Aurelij Imperatoris, in qua testatur in Germania cũ per dies quinque siti laboraret exercitus, & essent Romani circundati ab incredibili multitudine Germanorum, ut esset impossibile humanis uiribus euadere, tunc se ad Deos patrios confugisse, sed frustra,

ſtra, deinde aliquot milites Chriſtianos, qui erant in exercitu rogaſſe, ut etiam ipſi Deum ſuum orarent, & uix illos ingenua ad orationem procubuiſſe, cum ſtatim de Cœlo in Romanos, quidam iucundiſsimus imber deſcendit, in hoſtes uero ignis, & grando per mixta. cuius Epiſtolæ meminit Tertul. in Apolog. ca. 5. & in lib. ad Scapulum, & nuper impreſſa eſt cum operibus Iuſtini. S. Antonium, S. Hilarium, & S. Martinum fuiſſe honori, & reuerētiæ Paganis, ſcribunt Athanaſius, Hieronimus, & Sulpitius in eorum uitis. De Iudeis habemus teſtimonium Ioſeph lib. 18. Antiq. c. 6. vbi affirmat Chriſtum pluſquam hominē fuiſſe, & uerē Meſsiam eſſe. Philo ſcripſit librum inſignem de laudibus eorum Chriſtianorum, qui ſub Marco Euangeliſta in Aegypto uiuebant, Mahumetus in Alcorano docet Chriſtianos ſaluari, & Chriſtum eſſe maximum Prophetarum. Sultanus Aegypti licet Mahumetanus habuit in ſummo honore, & reuerentia S. Franciſcum quem ſciebat eſſe Chriſtianum. Idem poteſt dici de hæreticis, nam Regem Totilam Arianum B. Benedictū Catholicum; ut uerum ſeruum Dei, & Prophetam ſummo honore affeciſſe, ſcribit, S. Greg. lib. 2. Dial. c. 15. & Bellarminus refert etiam teſtimonia ipſius met Lutheri, & Caluini.

De infœlici exitu illorum qui Eccleſiam impugnarunt.

Decima quarta Nota eſt Infelix exitus, & finis eorum, qui Eccleſiam oppugnant. licet enim Deus ſuos puniat, & flagellet; tamen uirgam tandem proiicit in ignem. Deut. 32. Laudate gentes populum eius, quia ſāguinem ſeruorum ſuorum ulciſcetur & uindictam retribuet in hoſtes eorum. De miſero fine Pharaonis primi perſecutoris Eccleſiæ legimus, Exod. 14. de Datham, & Abiron primis ſchiſmaticis, Num. 16. de Iezabel. 4. Reg. 9. de Antiocho 2. Machab. 9. de Pilato, quod ſe ipſum interfecerit ſcribit Euſebius lib. 2. hiſt. cap. 7. & cap. ultimo breuiter refert cladem Iudæorum, quam late proſequitur Ioſephus in libro de bello Iudaico. de Herode Aſcanolita, qui obiit ſcatens uermibus cum prius occidiſſet uxorem, & filios, & ſeipsū occidere uoluiſſet, ſcribit Ioſephus, lib. 17. Antiquit. ca. 9. & lib. 18. cap. 14. de Herode Tetrarcha, quod amiſſo regno in exilium relegatus perpetuum, miſerrimè uixerit. & de filia Herodis, uide Nicephorū lib. 1. ca. 20. de Herode Agrippa habetur Act. 12. Neronem, Domitianum, & cæteros Imperatores, qui Chriſtianos perſequuti ſunt, omnes uel à ſe ipſis, uel ab aliis crudeliter necatos, uel certe miſerè periiſſe, conſtat ex chronicis, & hiſtoriis omnibus; nam Traianus horrenda paralyſi, & ſimul hydropiſi extinctus eſt, Diocletianus imperium depoſuit præ dolore

quod

quod Christianos delere non posset; Galerius, Maximianus, & Maximinus tam horrendis doloribus correpti sunt, ut etiam Medici Ethnici dicerēt diuinam esse plagam. Et ut de Hæresiarchis, & Apostatis aliqua etiam proferamus exempla. Simon Magus cū uolare uellet, orationibus B. Petri deiectus, tibias fregit, & paulo post cū sūma ignominia obiit. Egesippus lib. 3. c. 2. & Arnobius lib. 2. cōtra Gētes Manichæus uiuus excoriatus est à Rege Persarū; non ob fidem, sed quia filium Regis curaturus occidit. Epiph. hæresi 66. Montanus, Theodatus, & Prophetissę eorum laqueis se ipsos necauerunt. Euseb. lib. 5. hist. c. 16. Donatistæ quidam, cum canibus Eucharistiam proiicerent ab iisdem canibus lacerati sunt: Optatus lib. 2. contra Parmenianū. Arius cum in Ecclesiā intrare uellet, subito motu alui, ad latrinas publicas accessit, & simul cum excrementis intestina omnia, & animam effudit. Athanasius orat. prima, contra Arianos, & Russinus lib. 10. hist. c. 13. Iulianus Apostata diuinitus occisus, communi etiam caruit sepultura, nam à terra sponte aperta, absortum scribit Greg. Nazianzenus oratione in Athanasium. Valens Arianus, qui Iuliano in persecutione Christianorum successit uiuus à Gothis, etiā Arianis crematus est: Ruff. lib. 11. hist. c. 13. Nestorius lingua impia à uermibus consumpta, miserrime interiit. Euagrius lib. 1. Hist. 7. Hunericus Rex Vuandalorum Arianus, & persequutor Ecclesię, uermibus toto corpore scatens consumptus est: Victor lib. 3. Anastasius Imperator fautor hæreticorum Eutychianorum, fulmine ictus interiit, ut scribūt Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus in eius uita. Tempore Leonis Iconomachi pestilentia consequuta combustionē imaginum in foro Constantinopolitano, trecenta millia hominum Constantinopoli sustulit. Matth. Palmerius. Paul. Diaconus. Lutherus morte repentina sublatus est, nam cum uesperi opiparā cœnam sumpsisset lætus, & sanus, & facetiis suis omnes ad risum prouocasset, eadem nocte mortuus est. Cochlæus in eius uita. Zuuinglius in bello contra Catholicos trucidatus est; & paulo post Basileæ frater eius spiritualis Oecolampadius, cum uesperi sanus cubitum iuisset, mane inuentus est ab uxore mortuus in lecto. Cochlæus in actis Lutheri. Andream Carolstadium à dæmone interfectum Ministri Basilienses scribunt in Epistola de morte Carolstadij; Ioannes Caluinus uermibus consumptus dæmonibus inuocatis blasphemans, & execrans expirauit. Hieronimus Bolsecus in eius uita.

Vltima Nota est fælicitas tēporalis diuinitus iis collata, qui

Eccle-

Ecclesiam defenderunt: nunquam enim Catholici Principes ex animo Deo adhæserunt, quin facillime de hostibus triumpharent. Notæ sunt in primis uictoriæ in testamento ueteri Abrahæ, Mosis, Iosuæ, Gedeonis, Samuelis, Dauidis, Exechiæ, Iosiæ, Machabæorum. In testamento nouo Constantinus qui primus publicè ex Imperatoribus Ecclesiam defendit, eo fere modo Maxentium uicit, quo Moses Pharaonem, uide Eusebium, lib. 9. hist. cap. 9. Aug. lib. 5. de Ciuitate Dei, cap. 25. de Constantino, & cap. 26. De Theodosio Seniore ait, quod cum uere pius, & Catholicus esset, adeo prospere omnia ei successisse, ut in prælijs, hostium tela, in auctores, Deo agente retorquierentur. Addit Theodoretus lib. 5. hist. cap. 24. Sanctos Ioannem, & Philippum Apostolos, apparuisse in equis albis in eodem prælio, pro Theodosio Imperatore pugnantes. de Honorio etiam plane catholico, inquit August. 5. de Ciuitate Dei, cap. 23. ita Deum pro illo pugnasse, ut uno prælio multo amplius, quam centum millia Gothorum prosternerentur, & Rex ipse Radagaisus cum filijs caperetur, & occideretur, ex Romanis ne uno quidem uulnerato, nedum extincto. De Theodosio iuniore inquit Socrates, lib. 7. hist. cap. 18. exercitu eius pugnante, cum barbaris, & ipso interim precibus apud Deum in urbe uacante, circiter centum millia Saracenorum ab Angelis acta in Euphratem miserrime periisse. Iustinianus senior donec Catholicus fuit felicissime imperauit, ita ut Italiam, Africam, aliasque multas prouincias Romano Imperio restituerit, at ubi factus est hæreticus, & edictum proponere uoluit de sua hæresi recipienda, mox, repentina morte subla-tus est, ut scribi Euagrius, lib. 4. hist. cap. 16. & sequentibus. Si plura desideras uide Bellarminum, qui nobis has Notas ita copiosè tradidit, ut his, quæ dixit, & rationibus Scoti contenti, nihil amplius quærere, aut scribere uoluerimus, sed ea solum sub breuitate reducere.

De tēporālt fælicitate illorum, qui defenderuntEcclesiam.

De

De locis ex quibus sumuntur argumenta ad probandas res fidei, & ad confutandos contrarios errores.

Quid sit Sacra Scriptura; in quibus alias scripturas excedat; & quantæ sit auctoritatis. Cap. XI.

QVamuis ex dictis satis constet contra Gentiles, Iudæos, & hæreticos, nostram solam esse ueram Ecclesiam in qua est salus, & alias omnes, esse Ecclesias malignã tium, synagogas, & sectas sathanæ, magis tamẽ in particulãri, contra hæreticos præcipue, ostendendum est, quibus mediis res fidei probentur, & contratii omnes errores consutentur, & damnẽtur. & sicut in humanis scientiis sunt media demonstratiua, & media topica, seu probabilia, ita etiam in Ecclesia, media ueluti demonstratiua, & necessario concludentia sunt. Auctoritas sacræ scripturæ. Traditiones Apostolicæ. Auctoritas Ecclesiæ, quæ tria media complectitur, Summorũ, scilicet Pontificum, & legitimorum uniuersalium conciliorum determinationes. Vniuersalis Ecclesiæ receptionem, & Vnanimem sacrorum omnium Doctorum consensum; Media probabilia sunt particulares Sanctorum, & Doctorum auctoritates, rationes naturales, Philosophorum auctoritates, & humanæ historiæ. de quibus omnibus Melchior Canus diffuse tractauit, & duodecim libros composuit, qui inscribuntur Locorum Theologicorum.

Media quædam sunt necessario concludẽtia quædã probabilia.

Et ut de singulis aliquid breuiter dicamus, Sacra scriptura sic definiri potest, ut sit doctrina sacra, non humano spiritu scripta sed Spiritus Sancti afflatu. Pro cuius declaratione notandum est, doctrinam aliquam ex quatuor causis denominationem sumere posse, ex causa nimirum materiali, siue ex obiecto, ut libri de cœlo, de generatione; Ex causa efficiente, ut libri Aristotelis, doctrina Aristotelica, Platonica. ex causa formali, ut cum dicitur demonstratiua, topica, uel sophistica; ex causa demum finali aliqua doctrina dicitur speculatiua, si eius finis sit cognitio ueritatis, uel practica si cognitionem dirigit ad opus. similiter etiam in genere moris, ratione finis, & obiecti dicitur bona,

Sacra scripturaquid sit.

na, uel mala, quemadmodum ratione rei significatæ, dicitur uera, uel falsa. His omnibus de causis hæc doctrina dicitur Sacra, præcipue tamen propter eius formalem causam, qua mediante distinguitur à cæteris aliis omnibus doctrinis, quæ aliqua ratione possunt dici sacræ. nam ratione obiecti hæc doctrina dicitur Sacra, quia est de rebus sacris, de Deo, de Incarnatione, de Christi uita, prædicatione, de Sacramentis, de uirtutibus. Sed eadem ratione Sanctorum scripta, & Conciliorum, & Pontificum decreta dicuntur sacra; non tamen eodem modo, nam Sacra scriptura de illis per se tractat, Sanctorum uero scripta de illis potius tractant secundario, & ut Sacræ Scripturæ interpretationes. Verum differt hæc Sacra scriptura à Sacris Sanctorum scriptis, etiam ratione causæ efficientis, nam Sacra scriptura ita fuit scripta à uiris Sanctis, ut illius auctor fuerit Deus; in quo quidem uidentur etiam Sanctorum scripta conuenire, & quatenus conueniunt ob hanc etiam causam dicuntur Sacra, nam præter quam quod eorum scriptores fuerunt Sancti, fuerunt etiam à Deo illuminati, quo facilius ueritatem cognoscerent, & nobis explicatam traderent, & ita unanimis Sanctorum consensus firmiter tanquam diuinus tenetur; sed differunt ab hac Sacra scriptura, nam Sancti, illorum auctores, ita fuerunt à Deo illustrati, ut illos sic illustratos proprio ipsorum iudicio Deus contemplantes, determinantes, & scribentes reliquerit, & ita aliquando in aliquibus defecerūt, errauerūt, & sibi etiam contradixerunt, quod de hac Sacra scriptura nullo modo dici potest, cum illius Scriptores ita fuerint à Spiritu sancto illustrati, ut eum Magistrum habuerint, qui ueritatem, quam scripserunt illis reuelauit, eisque semper fuit assistens, etiam si scripserint audita, & uisa, ut in nullo errare possent. ob quam causam S. Aug. epist. 19. ad S. Hieron. dicit. *Solis eis scripturarum libris, qui iam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremq; deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam, ac si aliquid in eis offendero literis, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud quam uel mendosum esse codicem, uel interpretem non assequutum esse, quod dictum est, uel minime intellexisse non ambigam; alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaq; præpolleant, non ideo uerum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi, uel per illos auctores canonicos, uel probabili ratione, quod à uero non abhorreat, persuadere potuerunt.* Sed in hoc uidentur Pontificum, & Sacrum Conciliorū decreta, cum Sacra scriptura conuenire, nam licet Patres, qui in Conciliis adsunt humano studio, & crebris disputationibus

Quibus de causis dicatur sacra, & quo modo differat ab aliis scripturis, quæ etiam dici possunt sacræ.

ueritatem inquirant, Spiritus tamen Sanctus infallibiliter assistit eorum determinationibus, ut errare non possint, & determinationes illæ, firma fide à Spiritu Sancto, esse creduntur; dūmodo Concilia legitimè congregata, & celebrata fuerint; differunt tamen, nam præter quam, quod determinatam ueritatem à Spiritu sancto humano more habent, mediante nimirum diligenti studio, & inquisitione; humano etiam ingenio illa diuina ueritas scribitur, declaratur, & probatur, ita ut, licet Sacrorum Conciliorum, & Summorum Pontificum determinationibus nō possit subesse falsum, in earum tamen declarationibus ab ipsismet Conciliis, & Pontificibus factis, aliqua superflua, inordinata, parum ad rem, & etiam falsa, reperiri posse, non repugnet, cū istæ declarationes, & probationes, non Spiritui sancto, sicut determinationes, sed scriptoribus tribuantur, qui tanquam homines errare possunt. At sacra scriptura, tota fuit diuino spiritu scripta, adeo quod eius scriptores ita ueritatem, quam scribebant à Spiritu sancto reuelante habuerunt, uel quæ uiderant, aut audierunt scripserunt, ut omnia etiam uerba à Spiritu sācto ipsis dictata, & inspirata fuerint, & ita nihil est ei addendum, nihil detrahendum, nihil falsum, nihil superfluum, nihil sine mysterio in ea reperiri potest. Et hæc est huius sacræ scripturæ forma, ut tanquam à Spiritu sancto dictata in omnibus diuinè procedat; in quo maxime differt ab aliis omnibus scripturis, quæ cum humano ingenio scriptæ sint, formam ab intellectu humano sibi traditam habent, & demonstratiuæ, uel probabiles Aristotelicæ, uel Ciceronianæ dicuntur. Et ob hanc præcipue causam Scripturæ sacræ nomen, huic soli scripturæ tribuitur. Dicitur demum hæc scriptura, sacra, propter eius finalem causam, quia ad finem sacrosanctum, qui Deus est dirigit, quem finem, cum Doctores Sancti in suis scriptis quoque assumpserint, licet, ut eis à sacra scriptura traditum, & ut sunt sacræ scripturæ interprætes, merito ab eo, illorum etiā scripta, facta dici possunt. Ex quo eius dignitas, & sublimitas aliquo modo nobis, tanquam omni ex parte incomprænsibilis innotescit; est enim undique infinita, cum sit de obiecto infinito, cum eius auctor sit Deus infinitus, cum sit scripta spiritu diuino infinito, cum contineat mysteria infinita, cum liberet à duplici malo infinito, à culpa. s. & à pœna mortali culpę debita infinita, si non intensiue saltem extensiue tanquam æterna, cum perducat ad bonum infinitum, non ergo potest perfecte intelligi, nisi ab intellectu infinito, à quo ingeniola nostra illuminari debent, ut

Proprium Sacræ scripturæ.

Sacræ scripturæ dignitas.

aliqualem

aliqualem eius cognitionem habere possimus.

Ex quibus sequitur argumentum ab auctoritate Sacræ scripturæ iuxta illius literalem sensum, apud eos, qui illam recipiũt esse fortissimum, & certissimum, & non dari fortius, nec certius. Illi autem, qui non recipiunt Sacram scripturam, ut à Spiritu sancto dictatam; & Scripturæ id asserenti, & Ecclesiæ testificanti, & sua auctoritate determinanti, non credunt, quales sunt Gẽtiles, ex his, quæ diximus, facile conuincuntur. & breuiter repetẽdo, & quæ ad probandam Ecclesiæ, & Christianę Religionis ueritatẽ dicta sunt, ad Sacram scripturam applicãdo, cõtra eos, quod sit sacra, & diuina, Spiritu sancto assistente, dictante, & mouente scripta: probatur primo, quia in ea multæ cõtinẽtur prophetiæ, quæ omnes adimpletæ fuerunt. 2. ex ipsarũ scripturarũ concordia, nã ut ait Scotus in nõ euidentibus ex terminis, nec ex principiis euidentiã habẽtibus, nõ consonant firmiter, & infallibiliter multi diuersimode dispositi, nisi à causa superiore ipsorũ intellectus inclinẽtur ad assensũ. 3. ex rationabilitate omniũ in ea contentorũ. 4. ex irrationabilitate illarũ omniũ scripturarũ, & sectarũ, quæ ei cõtrariantur. 5. ex illius firmitate, nã quo magis impugnatur, eo magis illius ueritas elucescit; & depulsis omniũ errorũ tenebris, suos limpidissimos ueritatis, & diuinitatis radios undiq; diffundit. 6. ex illius efficacia, cũ animas ad Deũ conuertat, nec unquam à fidelibus sine fructũ audiatur, aut legatur. 7. ex scribẽtium auctoritate, de quibus nulla potest esse, uel minimi mendacii suspicio, cũ fuerint sanctissimi, omniũ terrenorũ contemptores, & multi uitam ipsam pro confirmatione eorũ, quę scripserũt posuerint, & cæteri parati fuerint illam exponere, si opus fuisset, & tamen dixerunt, Hęc dicit Dominus. 8. ex diligentia recipientium. 9. ex auctoritate illorum, qui sacram scripturam, ut Dei uerba, & testimonia adduxerunt, nam ipse met Christus uerus Dei filius sæpe hoc testimonio usus est & Ioã. 5. dicit. *Scrutamini scripturas*. Zacharias, Lucæ 1. *Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt* Prophetarũ eius. & Petrus, 2. Epist. c. 1. *Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines*. & Paulus 2. Tim. 3. *Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, &c.* 10. ex infinito ferè numero diuinorũ miraculorum, quæ omnibus seculis facta sunt, ad Sacræ scripturæ, & eorũ, quæ in ea cõtinentur cõprobationẽ. & inter miracula, reponenda est translatio Veteris testamenti ex hebraica lingua in græcam facta, à 72. senioribus hæbreis omnium tribuum, iussu Ptolomæi Philadelphi, nam septuaginta duobus diebus uniuersam Sacram scri-

Sacrã scripturam esse à Spiritu sancto probatur.

De translatione 70.

Scripturam ueteris testamenti, summo eorum consensu trãstulerũt. quod miraculũ eo maius esset, si singuli fuissent separatim positi in cellulis, ut inter se conferre non possent, & omnes propriam translationem iisdem uerbis fecissent, ut uult Iustinus, quem sequuntur Irenęus, Cyrillus, Clemens Alexandrinus, & Augustinus 18. de Ciuit. Dei, cap. 42. quamuis in lib. 2. de doctr. Christ. cap. 15 non audeat id affirmare. Sed quamuis dicamus cum Hieronymo omnes in eadem basilica sedentes, & inter se conferentes scripturam transtulisse, adhuc fuit miraculum, q tot homines simul conferendo, tam breui tempore, potuerint conuenire in singulis sententiis transferendis, nam ubi est multitudo, ibi est iudiciorum diuersitas, & uel nunquam conueniunt, uel non nisi post longas disceptationes; unde Aug. eod. cap. de doct. Christ. illud, quod ab omnibus dicitur de istis interpretibus, quod quasi uno ore scripturas uerterint, rectissime posse intelligi significat, tam secundum eos, qui cellulas affirmant, quam secundum eos, qui illas negant. Ista translatio ut inquit Epiphanius facta fuit anno 17. Ptolemæi Philadelphi, à quo tempore, usq; ad Christum fluxerunt anni 291: quod non fuit sine diuino consilio, nam ut inquit Eusebius, lib. 8. de Præpar. Euang. cap. 1. si post Christi aduentum id fieri debuisset, aut scripturam Iudæi ex inuidentia occultassent, aut corruptam nobis dedissent, aut certe in suspicionem translatores facile uocarentur. Miranti Ptolemæo cur diuinorum librorum nulli, neque Historici, neque Poetæ ueteres meminissent, Demetrius Phalereus respondit (ut ex Aristæo referunt Iosephus lib. 12. Antiq. cap. 2. & Eusebius loco citato). Diuinam hanc scripturam esse, atque à Deo ipso datam, propterea si qui prophanorum hominum eam attingere uoluerunt, eos à Deo percussos continuo resiliisse; affirmauitque Theopompum quendam, quod aliquid diuinorum uoluminum græca oratione ornare uoluerat, subito mentis quadam agitatione diuinitus inimissa, uehementer perturbatum, ab incæpto opere coactum esse desistere. Theodorum uero tragediarum scriptorem quia nescio quid è diuina scriptura ad fabulam quandam transferre decreuerat, luminibus captum orbatumq; esse, eisque diuinitus reuelatum fuisse, ob illam causam illas calamitates eis accidisse; à quibus post pœnitentiam à Deo liberati fuerunt. Huius etiam causa fuit, quia diabolus Dei, & salutis nostræ inimicus semper studuit, & studet uerum Dei cultum impugnare, & si posset, de medio tollere, & Gentiles eius discipuli, cũ dam-

Cur Gentiles Historici, & Poetę nõ meminerint sacræ scripturæ.

narentur,ut idololatræ,quę ad Iudæorum,& postea ad Christianorum gloriam pertinebant tacuerunt, ne laudarent illam, quam sequi nolebant religionem.

De Diuinis, & Apostolicis traditionibus,& earum auctoritate. Cap. X I I.

Traditionũ necessitas, & auctoritas.

REs fidei, & morum non solum habentur ex Sacra scriptura, sed etiã traditionibus à Christo. & ab Apostolis descẽdentibus,quæ sũt eiusdẽ auctoritatis cũ Sacra scriptura, ac proinde ex ipsis sumitur firmissimũ argumentũ,ad confutandos hæreticos, & probandas res fidei. Nec ulla fit Sacrę scripturæ iniuria, si præter illam dicimus necessarias esse traditiones, & illas esse cum ea eiusdem auctoritatis. Cuius ratio est,quia Scriptura non est nobis data à Deo, ut in ea omnia necessaria expresse continerẽtur;dixi expręsse,quia uirtualiter in ea omnia habentur, quatenus ea probatur traditionũ,Ecclesiæ,& Papæ auctoritas, & propterea non potest dici diminuta. Necessitas autem,& auctoritas diuinarũ,& Apostolicarum traditionum sumitur ex parte Dei, ex parte nostra; ex parte eorum, quæ scripta sunt, & ex parte ipsius scripturę. Ex parte Dei, quia illa, quæ Deus hominibus tradidit,non tradidit primo scripto, sed uerbis,& postea ab hominibus ipso inspirante;& assistente scripta fuerunt. Vnde Dei uerba diuiduntur in scripta,& non scripta,si diuina auctoritas tribueretur solo verbo scripto,infirmaretur auctoritas Verbi Dei nõ scripti, ꝙ nullo modo esse potest;& ratio est,quia tota auctoritas Verbi Dei, dependet ex hoc,ꝙ est Verbũ Dei,ꝙ antẽ sit scriptũ, uel nõ scriptum,est per accidens;& id quod est per accidens, nõ potest variare,id quod est per se.ob quã causam voluit Deus,quod sicut uerbũ non scriptũ præcesserit scripturam,ita etiã traditione,multa ab eo tradita,& non scripta,cũ scriptura haberentur. Ex parte nostra,quia non sunt omnia omnibus scripto propalanda; tũ quia,ut inquit Basil.de Spiritu sancto, cap. 27. non est omnino mysterium,quod ad populares ac vulgares aures effertur; tum quia, ut ibidẽ inquit Basil. dogmatum cognitio, facile propter assuetudinem vulgo ueniret in contemptum;tum quia indignis sunt cælanda ne detur Sanctum canibus,& idiotis sunt à Sacerdotibus tradenda,& explicanda. tum etiam quia sicut non sunt omnia omnibus tractanda, ita non sũt omnia pro omnibus scribẽda.Ex parte eorum,quæ scripta sunt,tum quia seruanda erat di-

Ex parte Dei.

Ex parte nostra.

Ex parte eorũ, quæ scripta sunt.

dignitas diuinorū mysteriorum,& Sacramentorū, ut nō omnia particulariter,& eorum ritus,& cęremoniæ in illis administrādis, quasi rudibus,& ignaris scriberentur; tum etiam, quia scripta sunt Dei erga nos beneficia, quæ sunt adeo clara,& magna, quod non deberemus literarum auxilio indigere, & propterea non debuerunt exacte scribi, sed quantum satis est ad tollendā obliuionē,& ad conseruandas,& inquirēdas traditiones, ut sic, expressius scripta sint in corde, quam in libris. Ex parte etiam scripturæ, quia Sacra scriptura non fuit simpliciter necessaria, si cut fuerunt traditiones;& ex traditionibus depēdet; Quod nō fuerit simpliciter necessaria, probatur, quia primus, qui libros sacros scribere cæpit, fuit Moyses, qui à Mundi creatione initiū sumpsit,& ante ipsum nullus fuit usus literarū, sed ipse primus illas inuenit, ut etiam ethnicorum testimonio probare nititur Eusebius lib. 9. & 10. præparationis Euangelicæ; ab Adam autem, usque ad Moysem interceſſerunt plusquam duo millia annorum; & tamen ab Adam, usq; ad Moysem, fuit in mundo Ecclesia Dei, & homines colebant Deum, Fide, Spe, & Charitate, & externis ritibus, Abel enim sacrificabat, Enoch inuocabat nomen Domini, colebat Deum pater Iustorum Seth, holocausta offerebat Noe, erigebant Altaria, Sacrificabāt,& nouebāt, Abrahā, Isaac,& Iacob. Sanctificabat se,& filios suos Iob,& holocaustis Deum placabat. qui uerus Dei cultus sine ulla scriptura sola traditione toto illo tēpore perseuerauit; unde ante Moysem, nulla fit mentio doctrinę scriptæ, sed solū traditæ. Gen. 18. *Scio* (inquit Deus) *quod Abraham præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant uiā Domini.* Exo. 14. *Narrabis filio tuo, &c.* Lex etiam Euangelica non fuit ab initio scripta, sed à CHRISTO uiua uoce tradita, qui eam non mandauit scribi, sed prædicari, Marci ult. & Apostoli ad prædicandū uiua uoce, non expectarunt oblatam occasionem, uel necessitatem, sed sponte,& ex proprio instituto perexerunt; at ad scribendum non nisi necessitate quadam coacti, animum applicuerunt, ut de Euangelistis ostendit Eusebius, lib. 2. hist. cap. 15. & lib. 3. cap. 24. quod etiam patet ex his, quæ scripserunt, nam uel historiam scripserunt, ut Euangelistę, uel Epistolas, ex aliqua occasione, ut Petrus, Paulus, Iacobus, Iudas, Ioannes. & in ijs non nisi obiter de dogmatibus scripserunt; si autem doctrinam suam literis ex professo tradere uoluissent, Catechismum, aut similē librum, certe confecissent. Scriptura igitur est necessaria solum de bene esse, sed non simpliciter; & sicut religio antiqua, potuit

Ex parte scripturæ.

sola

sola traditione, sine scriptura conseruari ad duo millia annorum, ita potuisset doctrina Christi, ad 1589. annos, usq; ad tempora nostra.

Quod sacra scriptura in multis dependeat à traditionibus.

Sacra etiam scriptura in multis dependet à Diuinis, & Apostolicis traditionibus, Primo, quia traditiones sunt antiquiores scriptura, & multi scriptores sacri, ea scripserunt, quæ traditionibus habuerunt, non solum ex antiquis, sed etiam ex Euangelicis, nam Lucas, & Marcus Euangelium scripserunt sicut audierunt. Secundo libri Sacri traditione habentur; quod enim Matthæus Euangelium scripserit, & sit istud, quod nos habemus, & recipiendum tanquam canonicum, & diuinum. non scitur ex inscriptione, & ex ipso Euangelio, sed ex traditione, nam etiam in Alcorano Mahometti, passim legitur ipsum Alcoranum de Cœlo à Deo missum. & hæretici libros ementito nomine, & tanquam sacros, & diuinos ediderunt, ut dicit Eusebius lib. 3. Tertio dependet à traditionibus, quo ad intelligentiam, eis enim uerus illius sensus conseruatur, & intelligitur, nam uerba sæpe diuersos habent sensus, & hæretici perperam illam interpretantur, Vnde Basilius de Spiritu Sancto, cap. 27. ait sine traditionibus non scriptis, Euangelium esse purum nomen, ideſt, esse tantum uoces, & uerba sine sensu; nam duo sunt in scriptura, uoces scriptæ, & sensus in eis inclusus, uoces sunt communes omnibus, qui literas norunt, at sensum non omnes habent, & in plurimis locis, sine traditione non possumus esse de illo certi, & multa ex scripturis deducuntur, quæ nisi traditione firmarentur, non essent omnino certa, & nunquam possent cum proteruis terminari lites. ut æqualitas diuinarum personarum, processio Spiritus sancti à Patre, & Filio, ut ab uno principio, peccatum originale, descensus Christi ad inferos, quod quando Christus dixit, *Hoc est Corpus meum*, illud *est* non accipitur pro significat, sed pro reali existentia Corporis Christi sub speciebus panis, & multa similia. Quarto dependet quo ad obseruantiam, nam in scriptura traditur nudum præceptum, quomodo autem sit adimplendum, quibus circunstantiis, & qua operantis dispositione, & quando obliget, traditione habentur; nam licet Ecclesia multa instituere possit, multa tamen habentur traditione, & ui traditionis fuerunt ab Ecclesia præcepta. V.G. scriptura præcipit ut unum colamus Deum, & traditione habemus quod est colendus in se, & in suis sanctis, in sacris imaginibus, & Reliquiis. præcipit etiã, ut Sabbatum. i. festa sanctificemus,

quod fit Missam audiendo, Sacramenta sumendo, Ecclesias frequentando, uerbum Dei audiendo, ut traditio docet, ex quibus Ecclesia aliqua etiam præcipit. Dixit Christus. *Nisi manducaueritis carnem filii hominis, non habebitis uitam in uobis*, & traditio ostendit quomodo sit manducanda, præmissa. s. confessione. dixit etiam. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit.* &, traditio declarat in pueris ad suscipiendum baptismum sufficere fidem Ecclesiæ. Quinto dependet, quo ad perfectionem, seu potius integritatem diuinę doctrinę, quia (ut diximus) nō omnia, quæ sunt ad salutem necessaria continentur in Sacra scriptura, sed uoluit Deus aliqua sola traditione haberi; ut tota diuina doctrina nobis necessaria, duplici uerbo contineatur, scripto. s. & non scripto, & primum, tempore ueteris testamenti sine dubio, non minus fœminæ, quam uiri aliquod remedium habeant, quo purgarentur à peccato originali, similiter, & masculi moriētes ante octauum diem, quo solo poterant circuncidi, Gentiles etiam, qui ad circuncisionem, & Mosaicam legem non tenebantur, poterant (ut diximus) saluari, & aliquo remedio à peccato originali, aliisq; peccatis mundabantur, & tamē de his nihil extat in scriptura. Post Christum etiam multa necessario sunt tenenda, & credenda, quæ non habentur in scriptura, sed Diuina, & Apostolica traditione, ut aliquæ formæ Sacramentorum, Purgatorium, Indulgentiæ, Sacrarum Imaginum, & Reliquiarum adoratio, Virginitas B. Mariæ ante partum, & post partum. Sunt igitur Diuinæ, & Apostolicæ traditiones eiusdem auctoritatis cum Sacra scriptura, quia sunt ipsius Christi, & Apostolorum dogmata, & ordinationes, de quibus est illud Ioa. 16. *Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo.* & illud Ioa. ult. *Sunt autem, & alia multa, quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt libros.* & illud Act. 1. *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* & illud 2. Thess. 2. *Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Et aliæ multæ sunt utriusque testamenti auctoritates de traditionibus, de quibus, omnes fere Sancti doctores mentionem fecerunt, & earum uim, & auctoritatem ostenderunt; multæ etiam sunt Summorum Pontificum, & Sacrorum Conciliorum determinationes, & Doctores, Concilia, & Pontifices eis confirmant, & probant dogmata Christianæ Religionis, legitimum scripturæ sensum declarant, & contrarios errores damnant, ut uideri potest apud illos, qui contra hæreticos de traditionibus scripserunt.

Quod sint eiusdē auctoritatis cum sacra scriptura.

Ad

Ad cognoscendas autem Apostolicas traditiones, Aug. lib. 4. contra Donatistas, cap. 24. hanc regulam tradit. Id quod in vniuersa Ecclesia, & omnibus retro temporibus seruatum est, merito ab Apostolis creditur traditum, etiam si illud tale sit, quod potuerit ab Ecclesia institui. exemplum sit de ieiunio quadragesimę, quod poterat ab Ecclesia institui, si à Christo, vel Apostolis institutum non fuisset. Idem à fortiori dicendū est de dogmatibus fidei, quæ uniuersa Ecclesia amplectitur, & non inueniuntur in sacris literis. Et quādo Ecclesia aliquid seruat, quod nemo constituere potest, nisi Deus, quod tamen nusquam inuenitur scriptum, necesse est dicere ab ipso Christo institutū fuisse & Apostolis eius traditum, huiusmodi est baptismus paruulorū qui actu non credunt; & ratio est, quia Ecclesia non potest errare, cum sit columna, & firmamentum veritatis. Vnde Apostolicæ traditiones diuiduntur, quia quędam sunt ex institutione ipsius Christi, quædam ex institutione Apostolorum, quam distinctionem insinuat Apostolus, 1. Cor. 7. *Præcipio, non ego, sed Dominus uxorem à uiro non discedere, & cæteris dico ego, non dominus, &c* Eandem etiam regulam tradunt Irenæus lib. 3. cap. 3. & Tertullianus, lib. de præscript. de ritibus quarundam Ecclesiarū particularium, nam ex Apostolica traditione descendere credendum est, quod pro tali habetur in illis Ecclesiis, ubi est integra, & continuata successio ab Apostolis.

Apostolicæ traditiones quomodo cognoscātur.

Apostolicę traditiones in duplici differētia.

De Primatu, & auctoritate Petri. Cap. XIII.

MAteria de Primatu, & Auctoritate Papæ, est amplissima, & communis; ab hæreticis impugnata, & à Theologis, & Canonistis diffuse tractata. Vt autem illam quam breuissime, & ordinate ità perstringamus, ut etiam ruant omnia in contrarium argumenta, sequentes subiiciemus conclusiones. & prima sit. Omnes Apostoli immediate à Christo omnem acceperunt iurisdictionem, & in ea pares fuerunt Petro. Conclusio est de potestate iurisdictionis. nam de potestate ordinis certum est apud omnes, Episcopos illam æque immediatè habere à Deo, ac ipsum Summum Pontificem; confertur enim per quandam consecrationem, quæ æque operatur in uno, atq; in alio. potestas etiam iurisdictionis altera est fori interioris, altera exterioris; de interiori licet dubium sit, an immediate conferatur à Deo omnibus Sacerdotibus in ordinatione, nam Abulensis in defensorio. p. 2. ca. 62. id affirmat;

Prima cōclusio. Quod Apostoli à Christo habuerint plenam iurisdictionem, & in ea fuerint æquales Petro.

& Turr. Crem. lib. 1. summæ, cap. 96. id negat, asserens non conferri à Deo ex ui ordinationis, sed ab homine per simplicem iniunctionem; ambo tamen conueniunt, quod usus huius iurisdictionis pendet ab exteriori, ideo nunc loquimur de exteriori. Et quamuis certum sit apud omnes, iurisdictionem Episcoporum, saltem in genere, esse de iure diuino; nam Christus ipse, ita ordinauit Ecclesiam, ut in ea sint Pastores, & Doctores, Ephes. 4. dubium tamen est, an Episcopi canonice electi, accipiant à Deo suam iurisdictionem, sicut illam accipit Papa, an uero à Papa. de quo tres sunt Theologorum sententiæ. Prima est Francisci à Victoria, & Alphonsi à Castro, tam Apostolos, quam cæteros Episcopos, immediate à Deo accepisse, & accipere iurisdictionem. Secunda est Turris Crematæ, & Dominici Iacobatij, Apostolos non à Christo, sed à Petro, & Episcopos non à Christo, sed à Petri successore accepisse, & accipere iurisdictionem. Tertia est media Caiet. Dominici à Soto, Bonau. & aliorum, Apostolos accepisse à Christo immediate omnem suam auctoritatem. Episcopos uero non à Christo, sed à Papa eam accipere. & iuxta hanc sententiam est prima nostra conclusio. Sed de Episcopis loquemur in Capitulo sequenti; quod autem omnes Apostoli suam iurisdictionem habuerint immediate à Christo, probatur, quia ab ipso fuerunt electi, & facti Apostoli, Luc. 6. & Io. 6. & de Matthia Act. 1. legimus, quod non fuit ab Apostolis electus, aut aliqua ei auctoritas data, sed eius electione diuinitus implorata, & impetrata, fuit inter Apostolos annumeratus. & Paulus de se Gal. 1. ait *Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per* IESVM CHRISTVM, *& Deum Patrem.* & cap. 2. *Mihi enim, qui uidebantur aliquid esse, nihil contulerunt.* Quod autem omnes in iurisdictione fuerint pares Petro probatur primo, illis uerbis Christi. Ioa. 20. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* iuxta Sanctorum interpretationem; Chrysostomus enim, & Theopilactus hunc locum exponentes, dicunt Apostolos his uerbis esse factos CHRISTI Vicarios, immo ipsum Christi officium, & auctoritatem accepisse. Cyrillus inquit his uerbis, proprie Apostolos creatos esse Apostolos; & ut intelligeremus in Apostolica auctoritate contineri omnem potestatem Ecclesiasticam, ideo adiecisse CHRISTVM. *Sicut misit me Pater.* Si quidem Pater misit filium summa potestate præditum. & Cyprianus lib. de Vnitate Ecclesiæ, inquit, Loquitur Dominus ad Petrum, tibi da-

Frãc. Vict. in relect. 2. de pot. eccl. q. 1. Alph. a Castro, lib. 1. ca. 24. de iusta hæret. punitione. Turr. Cre. lib. 1. cap. 54. summæ. Dom. Iacob. li. 10. de concil. artic. 7. Caiet. in tract. de auct. Papæ & Concil. ca. 3. Dom. Sot. 4. s. di. 20. q. 1. ar. 2. Probatur cõclusio.

bo

bo claues regni cœlorum, & eidem post resurrectionem suam dicit, Pasce oues meas, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat, sicut misit me Pater, & ego mitto uos, tamen ut unitatem manifestaret, unam cathedram constituit, &c. Probatur secundo, ex eo, quod Paulus ad Gal. 2. dicit, quod Petrus, & alii Apostoli nihil ei contulerunt, scilicet doctrinæ, aut potestatis, ut ibidem exponit S. Thom. sed dexteras ei dederunt societatis. Probatur tertio, ex sacris canonibus, dist. 21. ca. in nouo. 2. q. 7. c. Paulus, Petrum, 24. q. 1. c. loquitur Dominus. ubi dicitur cæteros Apostolos, cum Beato Petro pari consortio præditos, honorem & potestatem accepisse.

Secunda conclusio. Cæteri Apostoli fuerunt pares Petro in potestate, ex gratia, & priuilegio, sed nihilominus Petrus ratione officii, ut Christi Vicarius fuit illis superior, & caput totius Ecclesiæ. Pro cuius explicatione notandum est ex Caietano, quod sicut in natura dupliciter aliqua fiunt, scilicet naturaliter, ut cum homo generat hominem, & infirmus, ex uirtute naturæ sanatur; & supernaturaliter, sicut cum homo creatus est à Deo, & infirmus miraculo sanatur; ita etiam in Ecclesia, dupli ci modo aliquid fit, scilicet ordinarie, ut cum seruato iuris ordine creatur Episcopus, & de speciali gratia à Principe, ut si statim aliquis creetur Episcopus, ut de Sancto Ambrosio contigit. Vtroque modo Christus in primitiua Ecclesia usus est, nam in institutione Ecclesiastici regiminis, monarchicum, ideſt unius principatum ordinario iure, perpetuo seruandum instituit, & posuit Petrum, unicum totius Corporis Ecclesiæ caput, à quo omnis potestas spiritualis iurisdictionis, in alios deriuaretur; & iure ordinario cæteri Apostoli illam à Petro habere debuissent, sed Christus ex speciali gratia præuenit, eisq; concessit omnem potestatem pro regimine totius Ecclesiæ, quam Petro capiti, & suo in terris Vicario contulit, cui illos socios, & pares fecit. Nec sequitur ex hoc, quod tunc non fuerit unum totius Ecclesiæ caput, uel fuerint plura illius capita; quia Petrus habuit à CHRISTO plenitudinem potestatis iure suo, ut CHRISTI Vicarius, alij autem habuerunt ex priuilegio; & inter potestatem Petri, & aliorum Apostolorum sunt quinque differentiæ, prima est ista, quam modo diximus, quia potestas data est Petro ordinariè, aliis autem ex speciali gratia, Secunda, quæ sequitur ex prima, est in officio, quia Petrus factus est Vicarius generalis Christi, alii uero facti sunt, uelut

Secunda cõclusio. Plenitudinem potestatis Petrus habuit, ut caput ratione officii. alii Apostoli ex priuilegio quod cũ persona spirauit.

Quinque differẽtiæ inter potestatem Petri, & aliorum Apostolorum.

lut eius legati, seu delegati, iuxta illud 2. Cor 5. *Legatione pro Christo fungimur*, & Ephes. ult. *Legatione fungor in catena ista*. & hoc ipsum Apostoli nomen importat; sumptum à missione. Tertia est in obiecto potestatis, quia aliorum potestas iurisdictionis non erat supra se inuicem, sed super alios; Petri uero potestas erat etiam super ipsos Apostolos, cum illi soli dixerit Christus *Pasce oues meas*. in quarum numero sine dubio erant Apostoli; Vbi Chrysostomus dicit in persona Christi ad Petrũ, Loco mei præpositus esto, & caput fratrum tuorum. Quarta est in perpetuitate, quia aliorum potestas finienda erat cum uita eorum, cũ esset personalis, & pro solis eorum personis data, & nõ pro eorum successoribus; at Petri potestas est perpetua, & trãsit ad successores, quia non fuit data Petro, ut Petro, uel ut Apostolo, sed in persona Ecclesię, ut illius capiti, & Christi Vicario. Quinta est in ipsa essentia potestatis, quia auctoritas aliis Apostolis data, ex ui Apostolatus, fuit uelut potentia executiua, ut exequi possent in eis ad quos mittebantur omnia, quę poterat exequi Petrus; puta instituere Ecclesias, & Episcopos, docere, excõmunicare, &c. auctoritas autem data soli Petro fuit præceptiua, nõ ratione missionis: & ratione executionis, sed ratione capitis, Primatus, & Principatus; illam *S. Thom.* uocat auctoritatem gubernandi, gubernatio enim executionem sonat. hanc uocat auctoritatem regiminis, quod sonat imperium, unde in Præfatione, Apostoli non appellantur absolute Vicarii, sed Vicarii operis, id est ad exequendum.

Probatur Petrũ fuisse caput Apostolorum, & totius Ecclesię.

Conclusio sic explicata, probatur modo, primo, Matt. *16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcumque ligaueris super terra, erit ligatum, & in cælis, &c.* quibus uerbis Christus sub duabus metaphoris promisit Petro totius Ecclesię principatum; prior metaphora est fundamenti ædificiis, quod enim est in ædificio fundamentum, id est in corpore, caput, in Ciuitate rector, Rex in regno, paterfamilias in domo; & cum prius uocaretur Simõ, mutato nomine illum hæbraice uocauit petram, & Syriace cepha, quod significat petram; latinus autem interpręs, græcum codicem secutus, uertit petrum, nam cum græce petrus, & petra, significent lapidem; uisum est ei commodius homini, nomen masculinum, quam fœmininum tribuere. sed ad explicandam metaphoram secundo loco noluit dicere petrum, sed petram. dicit igitur Christus ad Simonem, tu es petra, licet ego sim primaria petra, super quam iam est ædificata Ecclesia, nihilominus tu

etiam

etiam es petra secunda, post me, & super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, quia te meum Vicarium, & Ecclesiæ fundamentum, & caput constituam. Et licet aliqui Sancti exposuerint, & super hanc confessionis petram, ædificabo Ecclesiam meam, falsus tamen est Lutheranorum sensus, qui dicunt fidem seu fidei confessionem, esse petram de qua hic loquitur Christus; nam Lutherani intelligunt fidem absolute, & secundum se, sine relatione ad personam Petri, quod falsum esse patet, tũ quia illud pronomen *Hanc* non refertur ad fidem absolute, sed ad petram proxime nominatam, dixit enim, Tu es petra. tum quia si intellexisset fidem in communi, non diceret ædificabo, sed ædificaui, uel ędificio Ecclesiam meam, nam iam multi credide rant eum esse Filium Dei uiui, ut Prophetæ, B. Virgo, Simeõ, Zacharias, Io. Baptista, Apostoli, Discipuli, & alii multi; tum etiam quia fides absolute sumpta, recte quidem dicitur fundamentũ iustificationis, & omnium uirtutum, sed proprie non est fundamentum Ecclesiæ, nam cum Ecclesia sit congregatio hominum, quasi lapidum uiuorum. 1. Pet. 2. lapis, qui est fundamentum, debet etiam esse aliquis homo, & non aliqua uirtus, nam fundamentum, & reliquum ædificium debent esse eiusdem generis. Ecclesiæ igitur fundamentum, post Christum, fuit Petrus, uel illa fides, & fidei confessio, ut fuit Petri, & ita loquuntur, & intelligendi sunt Sancti; Dicitur autem Fides Petri fundamentum Ecclesię, primo, quia ob meritum fidei consecutus est Petrus, quod sit fundamentum Ecclesię. secundo, quia Petrus in eo potissimum est fundamentum Ecclesiæ, quod cum fides eius deficere non possit, ipse omnes alios in fide confirmare, & sustentare debet. Luc. 22. Nec obstat, quod etiam cæteri Apostoli dicuntur fundamenta Ecclesię. Apoc. 21. & Ephes. 2. nam tribus modis Apostoli omnes dicuntur fuisse fundamenta Ecclesię, sine ullo tamen Petri præiudicio, primo, quia ipsi primi Ecclesias, ubique fundarunt, non enim Petrus solus conuertit ad fidem totum orbem terrarum. 2. ratione doctrinæ à Deo reuelatæ Apostoli, & Prophetæ dicuntur fundamenta Ecclesiæ, nam fides Ecclesiæ nititur reuelatione, quam habuerunt à Deo Apostoli, & Prophetæ, & in ea, Ecclesia quiescit, non enim semper reuelantur Ecclesię noui articuli, & in his duobus, Petrus non est maior cęteris, sed ut inquit Hieron. lib. 1. in Iouinianũ, ex æquo super omnes Apostolos Ecclesiæ fortitudo solidatur. 3. ratione gubernationis, omnes enim fuerunt capita, rectores, & pastiores Ecclesię uniuersæ, sed non eo modo quo Petrus, nam illi

ha-

habuerunt summam,& amplissimam potestatem, ut Apostoli, seu Legati,Petrus autem, ut pastor ordinarius, & illam etiam plenitudinem potestatis ita habuerunt, ut tamen Petrus esset eorum caput,& ab illo penderent.

Posterior metaphora est clauium,cui enim traduntur claues Ciuitatis, ille instituitur Rex, uel certe gubernator Ciuitatis, qui quos vult admittat, quos vult excludat. Clauium nomine intelligitur summa potestas in omnem Ecclesiam danda Petro; quod etiam patet ex aliis scripturæ locis, nam Isa. 22. dum describitur depositio unius summi Pōtificis,& institutio alterius, dicitur. *& dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet,& nō erit qui claudat,& claudet,& nō erit qui aperiat.*& Apoc.3. *Hæc dicit Sanctus,& uerus,qui habet clauem Dauid,qui aperit,& nemo claudit,claudit,& nemo aperit.* Vbi per claues intelligitur principatus Ecclesiæ; & in rebus etiam prophanis,communis consuetudo est,quando urbes deduntur alicui principi, offerre ei claues in signum subiectionis. Hæretici,qui omnia peruertere conantur,dicunt hic claues fuisse promissas Petro, ut significabat Ecclesiam; quod nos concedimus, eo modo quo S. Aug. & alij Sancti hoc dicunt,& intelligunt, sed nō ad sensū hæreticorum, qui impie dicunt fuisse promissas Ecclesiæ in persona Petri, sed non ipsi Petro;quod constat esse falsum, nam primo, & immediate fuerunt promissę ipsi Petro, ut capiti totius Ecclesiæ, & consequenter, & secundario ipsi Ecclesię in persona capitis. & probatur primo ex diligenti descriptione personę Petri, nam Christus illum appellat nomine proprio natiuitatis, adiūgit nomen patris,& subdit nomen à se recens impositum,eique singulariter dicit. *Tibi dico, quia tu es Petrus, &c.* Secundo illi promittuntur à Christo claues qui dixerat. *Tu es Christus filius Dei uiui.* & hoc significant illa uerba. *& ego dico tibi.* & ut dicit S. Hieron.mercedem accepit uera confessio. Illi denique dictum est à Christo. *Tibi dabo claues.* cui ibidem paulo post ab eodem Christo dictum est. *Vade post me Satana,scandalum es mihi.*

Probatur 2.Ioa.ult. *Simon Ioannis diligis me plus his? pasce oues meas.* quibus uerbis Christus dedit Petro Ecclesiæ principatū & supremam potestatem Ecclesiasticam, quam ei promiserat. Mat.16. Quod autem soli Petro dixerit. *Pasce oues meas.* patet primo,ex diligenti illius descriptione,sicut,& quando ei promisit claues. *Dixit Simoni Petro Iesus,Simon Ioannis diligis me plus his?* Secundo,quia illi soli dicit. *Pasce oues meas.* cui dicit. *Diligis me plus his.* hoc autem soli Petro dici manifestum est,cum illa com-

para-

paratione cæteri Apostoli præsentes manifeste excludantur. 3. probatur ex causa trinæ interrogationis, & cõtristationis Petri, quæ soli Petro conuenit, nam Cyrillus, Aug. & alij dicunt, ideo Petrum ter interrogatum fuisse, an diligeret plus cæteris, quia ipse solus ter negauit. & secundum Chrysostomum, ideo contristatus est, quia metuebat, ne falleretur, cum diceret. *Tu scis Domine, quia amo te*, quemadmodum falsus fuerat quando dixerat. *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Quarto, illi dicit, *pasce*. cui prædicens mortem dicit. *Cum senueris extendes manum tuam, &c.* Quinto, ex subita interrogatione Petri de Ioanne, *Domine hic autem quid?* nunquam enim Petrus interrogasset quid Ioannes acturus esset, si intellexisset dictum omnibus. *pasce oues meas*. Verbo pascere significatur summa potestas data Petro: ex communi enim usu loquentium, eo omnis pastoralis actus intelligitur, qui est non solum cibum præbere, sed etiam ducere, reducere, tueri, præesse, regere, castigare, idem enim est pascere, quod pastorem agere, seu esse pastorem. Et sæpe in scripturis pascere accipitur pro eo, quod est regere, ut psal. 2. ubi legimus. *Reges eos in virga ferrea*. in hæbreo est pasce eos. Isa. 44. *Qui dico Cyro pastor meus es*. & Homerus etiam lib. 2. Iliados frequenter uocat Regem Agamemnonem pastorem populorum. Quod autem hic pascere significet summam potestatem, patet, quia Christus non committit Petro has, uel illas oues, sed omnes suas oues, uniuersam. s. Ecclesiam, dicendo absolute. *Pasce oues meas*. sicut, & Ioa. 10. cum dicit. *Cognoscõ oues meas, & oues meæ uocem meam audiunt, & ego pono animam meam pro ouibus meis*. de omnibus suis ouibus loquutus est. Vbi notandum est, quod Christus bis dicit. *Pasce agnos meos*. & semel. *Pasce oues meas*. vel secundum Ambrosium primo dicit. *Pasce agnos meos*. Secundo *Pasce ouiculas meas*. Tertio. *Pasce oues meas*. quibus significatur uniuersos Christianos cuiuscunque status subiectos esse Petro: nam agni, bis repetiti fuerunt, ad significandum duos populos iudaicum, & gentilem, oues autem semel nominatę, significant Apostolos, & Episcopos, qui sunt ueluti matres agnorum; Si per ouiculas intelligimus nõ agnos, sed oues paruas maiores agnis & minores perfectis ouibus, dicẽdum est Petro cõmitti agnos, ouiculas, & oues, ideſt incipientes, proficientes, & perfectos. Vel populos, qui nullam habent curam pastoralem significatos per agnos; & sacerdotes minores, ideſt presbyteros, & parochos, significatos per ouiculas; & Apostolos, & Episcopos significatos per oues, qui agnis, & ouiculis præsunt, & tamen ipsi

etiam subiiciuntur Petro. Vt sic sit unum ouile, & unus pastor. Ioa. 10.

Ex prærogatiuis Petri confirmatur eius primatus.

Petri primatum ex promissione ei facta, & ex ipsius primatus institutione, & summa ei potestate tradita, ostendimus: nunc ad eiusdem primatus confirmationem, singulares uariasque Petri prærogatiuas à Bellarmino collectas in medium adducemus: Prima est mutatio nominis. Ioa. 1. *Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas.* Vbi notandum est cum Chrysostomo, Deū nunquā imponere noua nomina, nisi maximis de causis, & ad significanda priuilegia concessa eis quibus nomina mutantur, ut patet in Abrahā, qui cum diceretur Abrā, idest pater excelsus, uoluit dici Abrahā, idest patrē multitudinis. Gen. 17. ut eo nomine significaret hominem illum, qui iam senex erat, & uxorē anum & sterilem habebat, ex Dei dono futurū patrem plurimorū filiorum, uel potius gentiū, & populorum. In hac autem mutatione nominis Simonis in nomen Petri, duplex est prærogatiua, una quod soli Petro ex omnibus Apostolis nomen mutauerit, nā licet Marci 3. imposuerit nomen filiis Zebedæi Boanerges, illud tamen fuit potius quoddam cognomen, quam propriū nomen, & ita nunquam postea ab Euangelistis uocantur Boanerges, sed tantum Iacobus, & Ioannes, ut antea uocabantur; at Petrus deinceps ferè semper uocatur Petrus, aut Cephas, quod idem est. Altera est, quod tale nomen ei dederit; nam Cepha syriacè significat petram, & græcè caput; petra autem est unum ex celeberrimis Christi nominibus, Vnde Leo Epist. 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ, Hunc (inquit) in consortium individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat uoluit nominari, dicendo tu es Petrus, &c. Secunda prærogatiua est, quia cum ab Euangelistis nominantur Apostoli, uel omnes, uel aliqui, semper primo loco ponitur Petrus. & tamen Ioannes uocatur discipulus quem diligebat Iesus, & Epiphanius hæres. 51. dicit Andream fuisse seniorem Petro. & Amb. 2. cor. 12. inquit Prior Andreas sequutus est Saluatorem, sed primatum non accepit Andreas; sed Petrus. Nec solum ponitur Petrus primo loco, sed passim etiam in scripturis describitur, ut paterfamilias, Dux, & Princeps reliquorum, nam sicut Apoc. 12. dicitur, Diabolus, & Angeli eius, Michael, & Angeli eius, idest Dux, & milites eius, ita dicitur Marc. 1. *Et prosequutus est eum Simon, & qui cum eo erant.* Luc. 8. *Dixit Petrus, & qui cum eo erant.* Luc. 9. *Petrus, & qui cum illo erant.* Marc. 16. *Dicite Discipulis eius, & Petro.* Act. 2. *Stans Petrus cum undecim. Dixerūt ad Petrū, & ad reliquos Apostolos.*

Ad

Ad eãdem prerogatiuam pertinet, quod Petrus fere semper loquitur nomine omniũ, Mat. 19. *Ecce nos reliquimus omnia.* Luc. 12. *Ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes?* Ioa. 6. *Domine ad quem ibimus?* Vbi Cyrillus inquit, per unum, qui præerat, omnes respondent, & Chrys. hom. 55. in Matt. uocat Petrum os Apostolorum. Tertia prerogatiua est; Matt. 14. ubi solus Petrus una cum Domino ambulat super aquas. & Ioa. 21. cæteris discipulis in nauicula uenientibus ad Dominum, qui in littore expectabat, solus Petrus se misit in mare, & natando uenit. & S. Bern. lib. 2. de Consideral. dicit utrunque significare Petri primatum. Quarta prærogatiua est illa peculiaris reuelatio facta soli Petro, Matt. 16. nam licet antea Christus uocatus fuerit Filius Dei, ut Io. 1. & Mat. 14. tamen illi uocarũt Christum Filium Dei, eo modo quo Sancti uocantur Filii Dei. Et Petrus primus omnium Apostolorum à Deo edoctus, cognouit distinctionem Personarum in Deo, & Incarnationem, & Christum esse Filium Dei uerum, & naturalem intellexit, & confessus est, quod patet ex responsione Christi, & ex Sanctorum Patrum testimoniis Hilar. Athan. Chrysost. Cyril. Aug. & Leo Quinta est Matt. 16. ubi dicitur, *& portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* quibus uerbis promittitur non solum perpetua stabilitas uniuersæ Ecclesiæ, sed etiam petræ supra quam fundatur Ecclesia. Sexta est Matt. 17. ubi Dominus iubet solui tributum pro se, & Petro, *Da* (inquit) *illud pro me, & te.* Ex quo Apostoli bene collegerunt Petrum omnium principem futurum, sed errarunt, quia tẽporalem principatum imaginabãtur, quem errorem Dominus sæpe correxit. Septima est Luc. 5. & Ioa. 21. in quibus locis narrantur duo miracula Christi facta in piscatione Petri, quorum primum manifeste significat (ut inquit Aug.) Ecclesiam militantem, nam in eo iaciũtur retia in dexterã, & sinistrã partẽ & boni, & mali colliguntur, rumpebatur rete, & nauis pene, mergebatur, & significat schismata, hæreses, & scandala, Secundũ significat Ecclesiã triũphantẽ, nam in eo retia tantum in dexterã partem nauigii iaciuntur, non est ruptum rete, nec fluctuauit nauis, & pisces non introducuntur in nauem adhuc fluctuantem, sicut in primo, sed trahuntur ad littus, quod propter stabilitatem uitam immortalem, & beatam designat. Octaua est Luc. 22. ubi Dominus ait *Simon Simon ecce Satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Nona est, quia Petrus fuit primus cui Dominus pedes lauit, ut inquit

Augustinus; & licet Chrysostomus, & Theophilactus putent primum fuisse Iudam, secundum Petrum; tamen etiam ipsi ex hoc loco colligunt primatum Petri; Iudas enim impudenter se ante Petrum constituit. Decima est, quod Christus resurgens primū omnium ex Apostolis, Petro se uidendum præbuerit, (nam antea apparuerat Mariæ Magdalenæ) quod colligitur ex illis uerbis. Luc. ult. *Surrexit Dominus uere, & apparuit Simoni.* & 1. Cor. 5. *Surrexit tertia die secundum scripturas, & uisus est Cephæ, & post hoc undecim.* Vndecima est Ioa. 21. ubi soli Petro Christus mortem prædixit, & mortem crucis, ut sicut ei nomen suum donauerat, & officium suum imposuerat, ita & in morte socium illum haberet: *Cum senueris* (inquit Dominus) *extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non uis. Hoc autem dixit significans, quā morte clarificaturus esset Deum, & cum hoc dixisset, dicit ei, sequere me.* Theophilactus exponit illa uerba. *Sequere me*: de officio pastorali, Euthimius de morte crucis. & utrunque intelligitur. Cū enim Dominus omnes Petro commendasset, & mortis genus prædixisset, quasi omnia uno uerbo concludēs, ait: *Sequere me*: id est esto id quod fui, & uiuens, & moriēs, age Pastorem animarum dum uidis; & postea per crucis mortem, transi de hoc mundo ad Patrem. & ne suspicaremur hęc dici omnibus interrogatus de Ioanne, dicit. *Sic eum uolo manere, quid ad te tu me sequere.* Ex actibus Apostolorum, & Epistola ad Galatas, habentur aliæ nouem prærogatiuæ Petri; & Duodecima est, Act. 1. ubi Petrus tanquā caput in unum cōuocat Apostolos, & Discipulos, & unum eligendum esse docet in locum Iudæ. Decima tertia est Act. 2. Vbi post acceptum Spiritum sanctum, Petrus omnium primus promulgat Euangelium, & prima illa concione tria millia hominū conuertit. Decima quarta est Act. 3. Vbi primum miraculum in testimonium fidei à Petro fit, etsi enim Petrus, & Ioannes simul erant, tamē solus Petrus dixit claudo, *Argentum, & aurum non est mihi, &c.* & notat Ambrosius ser. 69. merito Petrum primum miraculum edidisse in pedum confirmatione, ut ostenderet se fundamētū esse totius Ecclesiæ. Decimaquinta Act. 5. ubi Petrus tanquam summus, & diuinus iudex agnouit, & damnauit hypocrisim, & fraudem Ananiæ, & Saphiræ, & eos uerbo suo occidit. Decima sexta Act. 9. ubi dicitur: *Factum est cum Petrus transiret per omnes.* In quem locum Chrysostomus inquit. Quemadmodum Dux in exercitu ob ambulans, cōsiderat, quæ pars sit coadunata, quæ ordinata, quæ suo adhuc egeat; uide ubique illum circumcursare, & primum inueniri. Decima septima

ptima est Act. 10. vbi Petrus omnium primus incipit prædicare gentilibus, sicut ipse omnium primus prædicauerat Iudæis, & ipsi soli usio illa ostensa est, qua monebatur tempus esse prædicandi gentilibus, ubi etiam pulchrè ei dicitur, *macta, & manduca*, nam capitis est manducare, & per manducationem traiicere cibum in stomachum, & illum sibi incorporare. Et si obiiciatur Philippum conuertisse Eunuchum gentilem, Act. 8. Respõdetur illum non fuisse omnino gentilem, sed proselytum. i. conuersũ ad Iudaismum, unde ibat in Hierusalem ad templum, & legebat Isaiam. Nec etiam obstat, quod dicitur Act. 9. quod Paulus loquebatur gẽtilibus, & disputabat cum græcis, quia loquebatur & disputabat cum illis, non eos ad fidem pertrahendo, sed fidẽ ab eorum calumniis defendendo, Vnde subiũgit ibidem Lucas non esse aliquos conuersos, sed graue odium in Paulum excitatum. & Act. 11. scribit Lucas, eos qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta est sub Stephano perambulasse uarias regiones euangelizando, nemini loquentes uerbum, nisi solus iudæis. primus ergo, qui prædicauit gentilibus, fuit Petrus. & hoc etiã significant dubitatio Petri, reuelatio ei facta, & aliorum discepta tio, aduersus illum. Decima octaua est Act. 12. ubi pro Petro in carcere constituto, oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia, sic autem sine intermisione nõ legitur pro aliis, ut pro Stephano, aut pro Iacobo in eodem carcere cõstituto, ab Ecclesia oratum, unde etiam in signi miraculo est liberatus. Decima nona est Act. 15. ubi Petrus in Concilio primus loquitur, & sentẽtiam eius, Iacobus, omnesq; alii sequuntur. Vigesima est ad Galat. 1. ubi Paulus dicit, Post tres annos ascendi Hierosolimam uidere Petrum. tanquam. s. maiorem, & Principem Apostolorum, & totius Ecclesiæ, ut exponunt Sancti. Præter has prærogatiuas ex diuinis literis, sunt etiam aliæ octo, ex uariis auctoribus desumptæ. Vigesima prima est, quòd Christus suis manibus ex mulieribus solam Virginem matrem, ex uiris solum Petrum baptizauit, ut scribit Euodius Petri successor in Episcopatu Antiocheno, & referunt Euthymius in cap. 3. Ioa. & Nicepb. lib. 2. hist. c. 3. Vigesima secunda, quod solus Petrus à Christo Episcopus ordinatus fuerit, cæteri autem à Petro Episcopalem cõsecrationem acceperint. ut probat Turris Crem. lib. 2. summæ de Eccl. c. 32. Vigesima tertia, quia Petrus primum hæresiarcham, & principem, ac patrem omnium hæreticorum, qui postea fuerunt, Simonem. s. Magum detexit, & postea damnauit, & plane extinxit, decuit enim, ut Princeps, & pater Ecclesię, principem, & patrem

omnium hæreticorum superaret. Vigesima quarta, quod Romæ potissimum Petrum sedem suam diuino iussu collocauerit; signum enim apertum principatus Petri esse uidetur, quod cũ Apostoli ab eo in totum orbem mitterentur, Petrus ad ipsũ orbis terrarum caput, & urbium reginã missus sit. Vigesima quinta, quod sub finem uitæ Petri, Christus ipse apparere, & roganti Domine quo uadis? respondere dignatus sit, Venio Romam iterum crucifigi, ut testãtur Egesippus, Ambrosius, Athanasius, & Gregorius, citati à Bellarmino. Vigesima sexta est, quod sole illæ Ecclesiç semper sint habitæ Patriarchales, & primę, quas Petrus fundauerat, & sunt Romana, Alexandrina, & Antiochena. nã Hierosolymitana per annos fere quingentos, habita est quarta Patriarchalis, & nomine, non re, honore, non potestate. unde in Concilio Niceno, can. 7. decernitur, ut Episcopus Hierosolymæ, habeat honorem, post Romanum, Alexandrinum, & Antiochenum, sed tamen nihil propterea detrahatur de auctoritate Metrapolitani, qui erat Cæsariensis. Ratio autem numeri, & ordinis harum Sedium est, quia omnes tres fuerunt sedes Petri, sed Petrus Romanam per se usq; ad mortem administrauit. Alexandrinam per Marcum Euangelistam, Antiochenam per Euodium, & sicut Petrus maior est Marco, & Marcus Euodio, qui nec fuit Apostolus, nec Euãgelista, ita Romana Ecclesia Alexandrinam, & Alexandrina, Antiochenam auctoritate, & dignitate superat. Vigesima septima est festum Cathedræ Petri, q̃ in tota Ecclesia celebratur, & uetustissimum esse constat, ex sãctis, qui de illo mentionem fecerunt, & ad populum sermonem habuerunt. nihil autem tale fit pro sedibus aliorum Apostolorum. Vigesima octaua est, quod antiqui in literis formatis, post nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nomen Principis Apostolorum adiungebant. de quibus Atticus Episcopus, ut in fine Conc. Chalcedonensis, & Optatus Mileuitanus, lib. 2. contra Parmenianum, & Conc. Mileuitanum.

De Ecclesiis Patriarchalibus.

Probatur quarto, Primatus Petri multis sacrorum Conciliorum determinationibus, & auctoritatibus Patrum Græcorum, & Latinorum, quas superfluum est modo adducere, cum apud illos, qui hanc controuersiam tractarunt collectæ inueniantur.

Quod

Quod Papa Romanus Pontifex sit successor Petri cum plenitudine potestatis; & quod Episcopi non succedant Apostolis in plenitudine potestatis, sed iurisdictionem habeant à Papa.

Cap.XIIII.

Tertia cō clusio. Quod debuerit aliquis succedere Petro in officio.

TErtia conclusio. Necessarium fuit in Pōtificatu, & in vniuersæ Ecclesię primatu, cum suprema Ecclesiastica authoritate, aliquem succedere Petro, eius autem successor est solus Romanus Pontifex. Quod fuerit, & sit necessarium aliquem succedere petro in primatu totius Ecclesię. probatur primo, ex illis uerbis Christi, *Pasce oues meas.* quibus suis ouibus Pastorem instituit, pastoris autem officium est ordinarium; & ex natura rei, tandiu durare debet, quandiu durat ouile, sed ouile Christi manet, & manebit usque ad mundi consummationem; ergo necessarium est eo usque Petri successores in isto summo pastorali officio manere. Et confirmatur, quia cum Dominus dixit Petro. *Pasce oues meas*. omnes suas oues ei commisit; & non solum omnes ratione loci, sed etiam ratione temporis, cum non minus nobis, quam antiquis Christus prospicere debuerit; sed petrus non erat semper uicturus in carne, ergo cum Dominus ei dixit, *pasce oues meas*. in illo omnes successores eius alloquutus est. Probatur secundo, ex fine pontificatus, & pastoralis officij, certum enim est Pontificem esse propter Ecclesiam, & non Ecclesiam propter Pontificem, Quod Christiani sumus; (inquit August. lib. de pastoribus, cap. 1.) propter nos est, quod præpositi sumus, propter uos est. Sed Ecclesia non minus eget nunc uno pastore, quam tempore Apostolorum, imo magis, cum nunc sint plures Christiani, & peiores; & semper exurgant nouæ sectæ, & hæreses; non igitur moriente Petro debuit interire pontificatus, qui non in Petri commodum, sed in Ecclesię utilitatem institutus fuit, sed perseuerare debuit cum ipsa Ecclesia. Probatur tertio, ex unitate Ecclesiæ; Ecclesia est unum corpus, & præter Christum habet etiam suum caput in terris, ut patet, 1. cor. 12. ubi postquam dixit Apostolus, Ecclesiam esse unum corpus, subiungit. *Non potest caput dicere pedibus non estis mihi necessarij*. quod certe non cōuenit Christo, qui nobis omnibus dicere potest, non estis mihi necessarii. Et confirmatur, quia Ecclesia est una, & eadem omni tempore, ergo si tempore Apostolorum erat unus su-

premus rector, & caput Ecclesiæ, debet etiam esse hoc tempore, quia cum sit eadem, non debet mutari forma regiminis. Probatur tandem, quia in ueteri testamẽto erat successio Summorum Pontificum, at Sacerdotium ueteris testamenti fuit figura sacerdotii noui testamenti.

Quod Romanus Pontifex sit successor Petri.

Quod autem iste successor Petri sit Romanus Pontifex, probatur Apostolica traditione, Conciliis generalibus, Pontificum decretis, & Patrum consensu declarata. & probatur etiam ratione, quia nullus est, nec fuit unquam, qui se Petri successorem ullo modo asseruerit, uel pro tali sit habitus præter Romanum, & Antiochenum Episcopum, sed Antiochenus successit Petro in Antiocheno solum Episcopatu, Romanus vero in pontificatu totius Ecclesiæ, nam Petrus ad huc uiuens, & pontificatum gerens, Ecclesiam Antiochenam reliquit, & Romæ sedem suam fixit, ubi etiam mortuus est; Et tãtum abest, quod Antiochenus Episcopus tenuerit primum in Ecclesia locum, quod Nicenum Concilium can. 6. tertium esse, sicut semper fuit, declarauit, nec unquam Antiocheni Episcopi altiorem locum quæsierunt. Cum ergo Romanus Episcopus successerit Petro per illius mortem, eidem in tota ipsius dignitate, & potestate successit, & Romanus Episcopatus eleuatus est ad Summum Pontificatum, ut illius Episcopus, sit eo ipso Summus Pontifex. Dubium tamen est qua ratione Episcopus Romanus successerit Petro in pontificatu. quod enim aliquis debuerit ei succedere, est ex Christi institutione, quare autem ei successerit potius iste Episcopus, quam alius, est dubium. aliqui dicunt hoc non esse ex Christi institutione, sed ex facto Petri, nam potuisset Petrus alibi suam sedem collocare, uel etiam nullam Sedem particularem sibi unquam eligere, sicut fecit primis quinque annis, quo casu moriente Petro, non successisset Romanus, neque Antiochenus Episcopus, sed ille quem sibi Ecclesia elegisset; sed quia Romæ sedem fixit, & tenuit usque ad mortem, factum est, ut Romanus Episcopus ei succedat. Alii melius dicunt Petrum CHRISTI iussu ita suam sedem Romæ collocasse, ut Romanus Episcopus ei succederet, nam Marcellus Papa in Epistola ad Antiochenos, & Sanctus Ambrosius in oratione contra Auxentium. & Athanasius in apologia pro fuga sua, dicunt Petrum CHRISTI iussu Romam uenisse, & ibi martirium pertulisse. quomodocumque autem ei succedat, uel iure diuino, uel ex facto Petri, certum tamen est Romanum Pontificem, ex hoc, quod

Qua ratione Romanus Episcopus successerit Petro in pontificatu.

succedit Petro iure diuino esse pastorem, & caput totius Eccle sie, cum ipsa successio sit de iure diuino. Vnde etiam legimus, q̃ semper Romani Pontifices, etiam antiquissimi, omnes actus supremi Pastoris, & capitis, in cæteros Episcopos, & in uniuersam Ecclesiam exercuerunt, Episcopos in toto orbe instituẽdo, deponendo, restituendo, Concilia generalia congregando, & eorum decreta confirmando, leges uniuersos Christianos ligantes ferendo, per vniuersum orbem Vicarios, & Legatos mittendo, excommunicando Christianos ubique terrarum existentes, etiam Reges, & Imperatores; & quod ipsi in terris tanquam Supremi iudices, Ecclesiæ Principes, & Christi Vicarij à nemine iudicantur. Hæc veritas Catholica etiam confirmatur innumeris decretis, & auctoritatibus, tum ipsorum Summorum Pontificum, sumpto principio ab ipso Clemente Petri discipulo, usq; ad Pontifices nostri temporis; Tum multorum Sacrorum Conciliorum, tum antiquissimorum Patrum, & Græcorum, & Latinorum, quæ uideri poterunt apud illos, qui hanc controuersiam scripserunt.

Quarta Conclusio Episcopi non succedunt Apostolis in plenitudine potestatis, sed omnes suam iurisdictionem habent à Papa. Diximus omnes Apostolos habuisse immediate à Christo omnem iurisdictionem pro regimine totius Ecclesiæ, quam Petro concessit; illiq; fuisse æquales; & quia Romanus Pontifex succedit Petro, diximus illum à Christo habere omnem iurisdictionem, quam habuit Petrus; nam successor ab eo habet plenam prædecessoris iurisdictionem, à quo habuit prædecessor, alioqui non uere succedit, sed alio ordine instituitur; Videri posset, quod Episcopi à Christo habeant illam iurisdictionem, quam habuerunt Apostoli, & sint æquales Summo Pontifici, cum August. in psalm. 44. dicat eos succedere Apostolis, imo etiam Concilium Florentinum in instructione Armenorum, & Concilium Tridẽtinum, sess. 23. c. 4. Sed dicimus esse maximam differentiam inter successionem Petri, & aliorũ Apostolorum. Nam Romanus Pontifex succedit Petro, non ut Apostolo, sed ut Pastori ordinario totius Ecclesiæ, & ideo ab illo debuit habere pastoris iurisdictionem, à quo habuit Petrus; at Episcopi non succedunt proprie Apostolis, quia Apostoli non fuerunt ordinarij, sed extraordinarij, & quasi delegati pastores, & eorum iurisdictio, & officium, morte spirauit, & talibus non succeditur; dicũtur tamẽ Episcopi succedere Apostolis, nõ proprie eo modo quo unus Episcopus, aut Rex alteri succedit, sed

Quartæ conclusio.

Episcopi non eodẽ modo succedũt Apostolis quo Papa Petro.

primo, ratione sacri ordinis Episcopalis; secundo per quandam similitudinem, & proportionem, quia sicut Christo in terris viuente, primi sub Christo erãt Apostoli, deinde discipuli, ita nũc primi sub Romano Pontifice Christi Vicario sunt Episcopi, deinde Presbyteri. Et licet Episcopi in Ecclesia sint iure diuino, quia ordo, & principatus Ecclesiæ iure diuino est hierarchicus, & hierarchia non potest esse sine Principum multitudine, & diuersitate, secundum quendam ordinem collecta; & consequenter non possit Papa facere, quod in Ecclesia non sint Episcopi, tamen Christus ita Episcopatus instituit, *Et quosdam dedit Apostolos, alios Prophetas, alios Pastores, & Doctores.* Ephes. 4. *Et Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Act. 20. quod mediante Summo Pontifice illos ponit, & iurisdictionem tribuit; quare Episcopi suam iurisdictionem immediatè habent à Summo Pontifice, quod etiam ostendunt uerba quibus utitur in illis creandis, sic enim dicit, Prouidemus Ecclesiæ tali, de tali persona, & præficimus eum in Patrem, & Pastorem, ac Episcopũ eiusdem Ecclesiæ, committentes ei administrationem in temporalibus, & spiritualibus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Et probatur rationibus. primo, quia regimẽ Ecclesiasticũ, est monarchicum, ideſt unius principatus, ut supra ostendimus, ergo omnis auctoritas est in uno. s. in Summo Pontifice, & ab illo in alios deriuatur, Vnde Cyprianus lib. de Vnitate Ecclesiæ, comparat Sedem Petri capiti, radici, fonti, soli, nã in omni corpore uirtus membrorum deriuatur à capite, in omni arbore, uirtus ramorum oritur ex radice, in omnibus riuis, aqua fluit ex fonte, & omnium radiorum solarium lux, est à sole. Secundo, ex inæqualitate iurisdictionum, nam si Deus immediate conferret Episcopis iurisdictionem, omnes Episcopi haberent æqualem iurisdictionem sicut æqualiter habent potestatem ordinis; sed uidemus, quod unus Episcopus habet unũ oppidum, alius multa, alius multas prouincias. & hoc non alia ratione nisi, quia ita placuit Romano Pontifici, qui iurisdictionem illis dedit. Tertio, ex hoc, quod Papa potest Episcoporum iurisdictionẽ auferre, & mutare, nam, ut ait S. Bernardus Epist. 131. ad Mediolanenses, potest Romana Ecclesia, nouos ordinare Episcopatus, ubi hactenus non fuerunt, potest eos, qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictauerit, ita ut de Episcopo Archiepiscopum creare liceat, & è conuerso si necesse uisum fuerit. hoc autem non posset si suam iurisdictionem immediate à Deo haberent, etiam si sub Pontifice illam à

Deo

Deo immediate habuissent, sicut habuerunt Apostoli sub Petro nam quia illam habuerunt immediate à Christo non poterat Petrus illam auferre, nec imminuere; sicut etiam potestatem ordinis omnes Presbyteri habent sub Pontifice, sed quia illam habent immediate à Deo non potest Pontifex eam ita tollere, ut si uelint, non consecrent, non obstante prohibitione, suspensione, & degradatione; quemadmodum etiam Episcopus non potest tollere, uel imminuere iurisdictionem à Papa clerico sibi subiecto concessam. Probatur quarto, ex figura ueteris testamenti, nam Num. 11. legimus, quod cum Moses nō posset solus regere totum populum, Deus iussit eum eligere septuaginta seniores, & auferens de spiritu Mosis dedit illis, ut una cum Mose populum regerent; Vbi notandum est cum Aug. q. 18. in lib. Numeri, istam diminutionem spiritus à Mose, non significare diminutionem spiritus in Mose, quia tūc nihil profuisset Mosi habere adiutores, si propterea ipse debilior factus esset, sed deriuationem uirtutis seniorum à Mosis uirtute; uoluit enim Deus ostendere in Mose residere totam auctoritatem, alios autem si quam habent, à Mose habere. Constat autem Pontificem in Ecclesia eum locum habere, quem habuit Moses in populo Iudæorum. Concludamus igitur, quod Episcopi habent suam iurisdictionem à Christo, mediante Summo Pontifice, sed quia Episcopatus sunt ex Christi institutione, & Episcopi sunt Pastores ordinarij, eorū iurisdictio non spirat morte Pontificis, sed ipsorum morte, uel quia ab eis à Pōtifice aufertur; hæc enim est differētia inter caput naturale, & caput mysticum, quod membra corporis naturalis non possunt conseruari nisi continuum influxum à capite recipiant, at membra capitis mystici pendent quidem à capite, ut fiant, non tamen ut conseruentur illius capitis uita, à quo facta sunt. Nec obstat, quod multi fuerint, & sint ueri Episcopi, qui non fuerunt creati à Romano Pontifice, ut in Asia, Africa, India, quia omnes illi fuerunt, & sunt creati ab ipso mediate, per facultatem ab eo concessam Patriarchis, & Archiepiscopis illos creandi, & sic Petrus initio constituit Patriarcham Alexandrinum, & Antiochenum, qui à Pontifice auctoritate accepta, toti fere Asiæ, & Africę præerant, & Archiepiscopos creare poterant, qui postea Episcopos crearent.

quid significet auferre de spiritu Mosis.

Quod præcipuum in Ecclesia argumentum sit determinatio Papæ; & quod ut Papa, in decretis fidei, & morum, non possit errare. Cap. XV.

Quintacō cluiō.

QVinta conclusio, Præcipuum in Ecclesia argumentum ad probandas res fidei, & confutandos contrarios errores, est determinatio Summi Pontificis. Pro qua notandum est quinque esse media certissima, & infallibilia, ad probandas res fidei, quibus nullo modo potest subesse falsum, primum est Sacra scriptura, 2. Diuinæ & Apostolicæ traditiones. 3. determinatio Sūmi Pontificis. 4. Vniuersalium Conciliorum determinatio. 5. vnanimis omniū Sacrorū Doctorū consensus. Si autem hæc media inuicem cōferantur, cōparatio debet fieri inter Pontificiā determinationē, & Sacrā scripturā, & Traditiones, nā Cōcilia eatenus faciunt indubitatā fidē, quatenus sunt approbata à Papa, & unanimis Doctorū cōsensus, quia est argumentū Apostolicæ traditionis. Si autē illa tria inuicem conferantur, se habent sicut excedentia, & excessa, nam Papa subditur Sacrę scripturę, & Diuinis traditionibus, & Sacra scriptura, & Diuinæ traditiones subduntur Papæ. cōstito. n. quod aliqua doctrina sit sacra, & de illius uero, & legitimo sensu; similiter, & de diuinis traditionibus, Papa non potest aliquid in cōtrariū determinare, quia nō est supra ius diuinū. Sed qā de scriptura, & traditionibus multæ oriūtur difficultates, prima an uerè sit Script. sacra, & illius cui attribuitur. 2. an fuerit corrupta? 3. quis sit eius legitimus sēsus, similiter, & de traditionibus, an sint uerè diuinę, & Apostolicę. quas quęstiones nō possūt ipsa scriptura, & traditiones terminare, cū loqui nō possint. sed quo ad eas subdūtur iudicio, & determinationi Sūmi Pōtificis, & in hoc sēsu intelligitur nostra conclusio, q̄ determinatio Pōtificis sit præcipuū argumētū, nā omnes hæretici innituntur auctoritati Sacræ script. & cū illā corrūpere, & deprauare conētur, impiè dicūt se illi uerū, & legitimū sēsū habere. Vnde Aug. ait Euāgelio nō crederē, nisi auctoritas Ecclesię me cōmoueret.

Compara tio mediorum quibus aō potest subesse falsum.

Sexta conclusio. Quod papa in determinationibus fidei nō possit errare.

Sexta cōclusio. Papa cū totā Ecclesiā docet, in his, quę ad fidē pertinēt, nullo casu errare potest. Diximus cū totā Ecclesiā docet, quia in rebus particularibus, & controuersiis facti, errare potest, cum sępe falso informetur, & etiam moueatur, vt homo. potest etiam errare, ut doctor priuatus in quæstionibus iuris uniuersalibus, tam fidei, quam morum, idque ex ignorantia, ut

aliis

aliis Doctoribus interdum accidit, at quando aliquid determinat, ut Papa, & illud tanquã de fide toti Ecclesiæ credendũ proponit, nullo modo errare potest. non addimus cũ aliquibus dũmodo mature procedat, & audiat cõsiliũ aliorũ Pastorũ; quia licet debeat maturè procedere, & cõsulere viros doctos, infallibilitas tamẽ nõ est in cætu cõsiliariorũ, uel in cõcilio Episcoporũ, sed in solo Papa. Probatur modo conclusio ex illa promissione Christi, Luc. 22. *Simon ecce Satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* Non potest hic locus exponi, cum Parisiensibus, quod Christus orauerit pro Ecclesia uniuersali, uel pro Petro, ut totius Ecclesiæ figurã gerebat, & nõ immediate pro capite Ecclesiæ; nam immediate orauit pro Petro capite Ecclesiæ, & consequenter pro toto corpore. ut patet ponderando Christi uerba, quibus loquitur cũ solo Petro, & de solo Petro, dicens, *Simon Simon, pro te, fides tua, & tu confirma fratres tuos.* Cæperat etiam loqui in plurali, *Satanas expetiuit uos.* & statim mutauit formam loquendi, & ait, *Ego autem rogaui pro te.* Si autem rogasset pro tota Ecclesia, dixisset rogaui pro uobis: pro illo etiam orat, cui ait, *& tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.* si primum intelligitur de conuersione Petri post negationem, non potest conuenire toti Ecclesiæ, quia nunquã potest tota peruerti, ut postea iterũ cõuertatur. Secundum etiã nõ conuenit uniuersali Ecclesiæ, quia non habet fratres, sed filios. Nec etiam potest exponi, quod orauerit pro sola persona Petri, & non pro eius successoribus, nam causa huius orationis, & impetrationis, ut non deficeret fides Petri, fuit ut confirmaret fratres suos, & ita orauit pro Petro in utilitatem Ecclesiæ, quod non solum patet ex eo, quod subiungit, *& tu aliquando conuersus confirma fratres tuos*: sed etiã ex eo, quod præmisit, *Satanas expetiuit, ut cribraret uos.* Sed Ecclesia semper indiget aliquo a quo confirmetur, cuius fides deficere non possit; non. n. diabolus petiit cribrare tantùm eos, qui tũc erant fideles, sed omnes, & ita exponũt Lucius 1. Papa, & Martir, Felix 1. Leo 1. Agatho Papa, Nicolaus 1. Leo. 9. Innocentius 3. & præter hos Põtifices Theophilactus, Petrus Chrysologus, Bernardus, quorum loca, & verba videri possunt apud Bellarminum, & hanc expositionem recipit uniuersa Ecclesia. Orationem autem personalem pro persona, & perseuerantia Petri, & cæterorum Apostolorum, imo etiã omniũ electorũ, fecit Io. 17. *Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi.* Illa etiam oratione ita præcipue, & principaliter

liter orauit pro Petro, ut eius Vicario, & consequenter pro omnibus eius successoribus, ut non possint unquam, ut Christi Vicarij aliquid docere contra fidem; ut etiam orauerit, & Petro impetrauerit, ne ipse unquam ueram fidem amittere posset, q̃ est amplius, quam quod pro omnibus electis orauit, ut donum scilicet perseuerantiæ haberent, nam donum perseuerãtiæ, usq; in finem, dicitur habere etiam ille, qui licet interdum cadat, tamen resurgit, & in fine fidelis inuenitur; & quod Dominus illa oratione impetrauerit etiam, ut ipse non posset amittere fidem, docent Aug. de cor. & grat. cap. 8. Chrys hom. 83. in Mat. Theophy. in cap. 22. Lucæ. & Prosper, primo de uocatione gentium, cap. ult. Et probabile etiam est, quod hoc priuilegium transierit ad omnes successores Petri; nam licet Deus ex corde hæretico possit extorquere ueræ fidei confessionem, sicut quõdam posuit uerba in ore asinæ Balaam, & benedictionem, & prophetiam in ore Balaam cum populo Dei maledicere uolebat; & possit idem facere, quod Valenti Imperatori, qui cum uellet decretum scribere de eiiciendo S. Basilio è Ciuitate, sella in qua sedere solebat est cõfracta, & tribus ab eo calamis adhibitis ad scribendam exilii legem, nullus eorum reddidit atramentum, & cũ nihilominus in proposito scribendi impium decretum persisteret, ipsius dextera dissolutis neruis contremuit; tamen suauis Dei dispositio requirere uidetur, ut ille, quem uult semper ueram fidem docere, & confirmare fratres suos, nunquam possit ueram fidem amittere; quod etiam ab euentu probant illi, qui hanc controuersiam tractant, quia hactenus nullus fuit hæreticus, uel certe de nullo probari potest, quod fuerit hæreticus; & quod huc usque factum non fuit, signum probabilissimum est fieri non posse, quod in moralibus est satis efficax argumẽtum. Nec obstat, quod aliqui timore mortis aliquẽ actum exterius infidelitatis fecerunt; quia non ob id fuerunt hæretici cum' fidẽ corde retinuerint, & in actu infidelitatis non fuerint obstinati, sed resipuerint, ut per singulos discurrendo ostendunt, qui hãc controuersiam tractarunt, & nouissimè Bellarminus; quod etiã de Petro dicit Chrysost. exponens illam Christi orationem. Nõ dixit (inquit) non negabis, sed ut non deficiat fides tua. & Theoph. in cap. 22. Lucæ, Quamuis (inquit) breui tempore cõcutiendus sis, habes recondita semina fidei, etiam si folia abiecerit spiritus inuadentis, radix tamen uiuet, & non deficiet fides tua. Verum Petrus quando Christum negauit, nondum erat Papa, sed solum ei promissus fuerat Pontificatus.

Probabile est, quod Papa, ut persona particularis nõ possit esse hæreticus.

Septima conclusio. Papa non potest errare, non solum in decretis fidei, sed nec etiam in præceptis morum de his, quæ per se bona, uel mala sunt, & de rebus ad salutem necessariis, quę to ti Ecclesiæ præscribit. Ista conclusio satis probata est ex præcedenti conclusione, nã si uniuersę Ecclesię præciperet aliquod uitium, uel bonum prohiberet, uniuersam Ecclesiam falsum in fide doceret; & si posset errare dum illi præcipit necessaria salutis, Deus Ecclesiæ suę in necessariis defuisset, & prędicta Christi oratio efficax non fuisset, quia illius Vicarius conuersus ad fratres, in his, quæ sunt ad salutem necessaria, illos non confirmaret, sed seduceret, quod absit hoc unquam cogitare.

Septima conclusio Quod nõ possit etiã orare in præceptis morum.

De argumento sumpto ab auctoritate Ecclesiæ; Quod Ecclesia, & uniuersalis, & particularis Romana, etiam considerata sine Papa, sed sub illo, non possit errare in rebus fidei, & morum.

Cap. XVI.

QVartus locus unde sumuntur argumenta ad probandum res fidei, est auctoritas Ecclesia, quæ in rebus fidei errare non potest; Multa de Ecclesia dici possent, sed ne digrediamur, solum de efficacia auctoritatis illius in confirmandis rebus fidei agemus, & dicimus argumentum ab illius auctoritate sumptum, firmam, & indubitatam fidem facere, cum errare non possit. Sed ut hoc melius explicemus, & probemus, octo subiiciemus conclusiones. Prima, Ecclesia in rebus fidei nullo modo errare potest. probatur primo, quia Ecclesia est congregatio omnium fidelium, in qua primum locum tenet Papa tanquam illius caput, qui (ut probauimus) errare non potest. probatur secundo. Matt. ult. *Ecce ego uobiscum sum, usque ad consummationem seculi.* 1. Timoth. 3. *ut scias quomodo te oporteat conuersari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis.* Ioa. 16. *Spiritus sanctus docebit uos omnem ueritatem.* Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Mat. 16. *portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Secunda conclusio, Ecclesia sine Papa considerata, non potest errare. Ista conclusio est ad ostendendum quomodo non posse errare in fide, & rebus necessariis ad salutem, non conuenit Ecclesiæ ratione solius Papę, quasi sit priuilegiũ ipsius tantum, sed illi etiam conuenit per se, & est etiam illius priuilegium, ad sensum exponendum; & propterea cõsideratur

Prima cõclusio.

Secunda conclusio

modo Ecclesia sine Papa, sub illo tamen, & non per recessionem ab eo, quia sic erraret, quod esse non potest. & probatur. Mat. 16. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* portę inferi non solum nō prævalebunt aduersus te, qui es petra; & pro quo orauj, ut non deficiat fides tua; sed nec etiam prævalebunt aduersus Ecclesiā, quæ super te est ædificata, ideſt non prævalebunt, nec aduersus caput Ecclesiæ, nec aduersus corpus eius, quod dicitur Ecclesia Ephes. 1. *Ipsum dedit caput super omnē Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* ergo Christus tanquam caput debet assistere non solum Papæ, sed etiam Ecclesiæ, ut non errent in dogmatibus fidei, & morū. probatur etiam ex duabus sequentibus cōclusionibus, pro quibus notādum est, quod in hoc corpore Ecclesiæ sunt multi gradus, sed quātum ad præsens attinet, duos solum distinguemus; nam licet omnes sint oues respectu Papæ, qui est omnium Pastor, nihilominus aliqui ita sunt oues, ut sint etiā Pastores ouiū ut Prælati inferiores, & curati qui habent curam animarum, alij sunt solum oues, & non Pastores, qui non habent curam animarum aliorum, ut sunt laici. Sit modo tertia conclusiō. Omnes Pastores Ecclesiæ inferiores Papa, errare non possunt. Quarta conclusio, omnes fideles, qui sunt oues tantum, & non Pastores errare non possunt, intellige semper de errore in fide, & in his, quæ sunt necessaria ad salutem. Probantur Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas; alios uero Euangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii in ædificationem Corporis Christi, donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionē filij Deī, in uirum perfectū, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum.* Christus dedit Ecclesiæ, *quosdam Apostolos alios uero Euangelistas* & hos, in principio, pro fundatione Ecclesiæ, pro omni autem statu Ecclesiæ, & toto illius tempore, *Dedit pastores, & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem Corporis Christi.* Ergo in Ecclesia semper debent esse pastores, & doctores, & fideles, qui pascantur, & doceātur; & hoc, *donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionem filii Dei, in uirum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi,* ideſt, usque ad finem mundi, & diem iudicij. Si autem possent pro aliquo tempore deficere à fide omnes pastores, & doctores inferiores Papa, quos christus dedit Ecclesiæ præter Apostolos, & Principem Apostolorū & possent etiam deficere à fide, eodem uel alio tempore om-

Tertia cō clusio.

Quarta cō clusio.

nes

nes puras oues, Ecclesia esset aliquando cum solis pastoribus, & doctoribus, siue ouibus, uel cum solis ouibus sine pastoribus uel sine pastoribus, & doctoribus, & sine ouibus; quo casu etiã non esset Ecclesia, nam licet fides Papæ non possit deficere, tamen si cæteri omnes possent deficere à fide, cum unus solus nõ faciat Ecclesiam, est enim cõgregatio fidelium, posset etiam Ecclesia deficere, quod est hæreticum. Et confirmatur, quia Ecclesia (ut ibidem inquit Apostolus) est corpus Christi. s. mysticum, sicut autem non potest esse corpus humanum sine membris saltem principalibus, ita etiam hoc corpus Christi mysticũ non poterit esse sine suis membris principalibus, quæ sunt caput. s. Papa, Pastores, & Doctores. s. Episcopi, & oues, quæ pascãtur, & doceantur. s. laici, ergo cum hoc corpus mysticum, quod est Ecclesia non possit deficere à fide, non poterunt etiam ab illa deficere ista eius membra principalia, ut omnino aliquod eorum desit.

Quinta conclusio. Non posse errare in rebus fidei, & in illis, quæ sunt necessaria ad salutem definiendo, & præcipiendo, est priuilegium solius Papæ; priuilegium autem Ecclesiæ consideratæ sine capite, sed sub eo, & ut est ab eo dependens, quod non possit in eisdem errare, est, suscipiendo, ut nihil possit Ecclesia suscipere, & amplecti, quod sit contra fidem, & salutem. Et probatur primo, ex dicta auctoritate Apostoli, Ephes. 4. *Et ipse dedit quosdam Apostolos, &c. ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris, ueritatem autem facientes in charitate, &c.* Vbi explicat, quæ sit assistentia infallibilis ex parte Ecclesiæ Spiritus sancti, ut errare non possit, ut. s. suscipiat Apostolicam doctrinam, ne circunferatur omni uento doctrinę, ut ueritatem faciat in charitate. quod autem Pastores, & Doctores, licet debeant præcipere, & docere, se teneant ex parte corporis Ecclesiæ, quo ad priuilegium non errãdi, patet, quia sunt oues, & Paulus illos posuit post Apostolos, & Euangelistas, quia illa debent docere, & præcipere, quę Euangelium, & Apostolica Sedes dosent, & præcipiunt, & Euangelio, & Apostolicæ doctrinæ sunt conformia. Nec obstat, quod Paulus non dicit Christum dedisse primo Summum Pontificem, deinde Apostolos, &c. nam dicendo, quod dedit primo Apostolos, Summum Pontificatum significat, nõ solum, quia Petrus fuit Apostolus, sed etiam, quia summa potestas Ecclesiastica, quę data fuit Petro, ut ordinario pastori, cui perpetuo succederetur, data fuit etiam ex priuile-

Quinta cõclusio.

gio

gio aliis Apostolis, sed tanquam de legatis, quibus non succederetur, cum illos elegisset Christus, ut fundatores Ecclesiæ ad mittendum per uniuersum mũdum. ut superius diximus. Probatur secundo. Lucæ 22. *Simon ecce Satanas expetiuit uos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Vt fides non deficiat ad effectum confirmandi fratres docendo, scilicet, statuendo; & precipiendo Christus pro solo Petro rogauit. sed cum Satanas expetierit cribrare omnes fideles, pro illis etiam orauit, ut non deficiat fides eorum, sed mediante conuersione Petri ad ipsos, & eius confirmatione. Probatur tertio, quia sic exigit natura rei, nam regimen Ecclesiæ est Monarchicum, idest unius principatus, & Princeps, pastor, & caput totius Ecclesiæ in terris, est solus Romanus Pontifex, Christi Vicarius, & Petri successor, ut probauimus, & est notissimũ; Vnde Ecclesia cõparatur exercitui ordinato, & ut inquit Hieron. in epist. ad Rusticum Monachum, in quamuis grandi exercitu, unius signum expectatur. Comparatur corpori humano cuius est unũ caput, & mulieri speciosæ, & sponsæ, cant. 7. sponsa autem seclusa uiro, unum habet caput totius corporis sui, unde Christus sponsus dicit ad Ecclesiam sponsam suam, Caput tuum sicut carmelus, qui est mons ingens, sed terreus, quia Summus Pontifex est ingens mons, sed purus homo, & sponsa ad sponsũ, caput eius aurum optimum, quia caput Christi est Deus; Comparatur Regno, Dan. 2. & unius regni unus est Rex, Domui. 1. Tim. 3. cuius est unus paterfamilias, Nauis, & Arcæ Noe. 1. Pet. 3. cuius est unus Gubernator, & Ouili, Io. 10. de quo dicit Christus, fiet unum ouile, & unus pastor. Sed Regis, Ducis, Gubernatoris, Capitis, Patris, & pastoris, est regere, gubernare, statuere, leges ferre, & populi, exercitus, nauis, mẽbrorũ, filiorũ, & ouium est, regi, duci, gubernari, subdi, obedire, & pasci. Cum ergo solus Papa sit totius Ecclesię Pater, caput, & Pastor, & alii omnes de Ecclesia ei subdantur, ut filii, membra, & oues, ipsi soli conuenit proponere toti Ecclesiæ, quæ credenda, & facienda sunt, & cõsequenter ipsi soli conuenit priuilegium, ut non possit errare in rebus fidei, & morum, quæ determinat, statuit, proponit, & præcipit toti ecclesiæ credenda, recipienda, obseruanda, faciẽda, uel omittenda. Ecclesiæ uero conuenit solum priuilegium, ut non possit errare in eisdem recipiendo, ut. s. nõ possit recipere aliquid tanquam de fide, uel ad salutem necessarium, aut ad bonos mores pertinens, & uere non sit tale; aliis à Summo Pontifice pro-

Quod Ecclesiæ priuilegium seclusa capite nõ sit ad determinandũ sed ad suscipiendũ.

ponentibus, & docentibus, nam ipse (ut diximus) non potest proponere, & præcipere toti Ecclesiæ nisi, quę vera, & bona sūt. Et eo magis conuenit hoc priuilegium soli Papæ, quam Regi in suo Regno; nam Rex est à populo, à quo etiam suam iurisdictionem habuit, at Papa non à fidelibus, nec ab Ecclesia, sed à solo Christo fuit institutus, & suam auctoritatem, & iurisdictionem habuit. Probatur quarto, quia si Ecclesia considerata sine Summo Pontifice, haberet etiam priuilegium illius, ut non possit errare in determinatione eorum, quæ sunt fidei, & ad salutem necessaria, hoc eius priuilegium esset superfluum; sicut autem Deus non deficit in necessariis, ita etiam non abundat in superfluis; & quod esset superfluum probatur, quia priuilegium ei uere concessum, quod non possit errare in receptione, est concessum toti Ecclesiæ, & non multitudini, non solum laicorum, sed nec etiam clericorum, imo nec Episcoporum; unde non solum una Prouincia, aut unum Regnum, sed etiam multa Regna possunt deficere à fide, ergo si Ecclesia secluso capite habet etiam hoc priuilegium, ut non possit errare definiendo, & præcipiendo, illud multo magis toti Ecclesiæ conueniet, & non multitudini etiam Episcoporum; adunare autem in unum locum pro consultatione uniuersam Ecclesiam est impossibile; Et confirmatur, quia determinate non est sicut recipere, nam ad recipiendum non requiritur coadunatio Ecclesiæ, sicut requireretur ad determinandum si id ad uniuersam Ecclesiam pertineret. Nec obstat, quod dicitur Concilia generalia definiendo, & præcipiendo non posse errare, in quibus non sunt omnes de Ecclesia, nec omnes Episcopi, sed multi, qui uniuersam Ecclesiam repræsentant. nam eatenus non possunt errare, quatenus in illis est auctoritas Papæ, non solum, quia ab illo congregata sunt, sed etiam quia in illis, & in omnibus, quæ geruntur interfunt, præsident, & consensum præbent eius Legati; & nihilominus, quę sic etiam in illis geruntur, non habentur firma, nisi accedat approbatio Papæ, uel per eius Legatos quos instructos misit, cum auctoritate confirmandi, uel postea per se, à quo Concilia humiliter confirmationem petunt. & si uel minimum à Summo Pontifice, uel eius Legatis subtrahuntur, errare possunt, sicut multa grauissime errarunt. quod igitur Concilia generalia definiendo, & præciendo non possint errare, est propter priuilegium concessum, non Ecclesię, sed soli Papę.

Sexta cõclusio.

Sexta conclusio. Priuilegium Papæ, quod non possit errare, est proprium illius personę determinatę, ratione officii, quatenus est Papa; priuilegium autem Ecclesiæ est proprium uniuersitatis Ecclesiæ; & nulli certæ, & determinatæ personæ, nec ulli etiam certæ, & determinatæ Ecclesiæ particulari, nisi soli Romanæ, conuenit, sed quilibet particularis, & quælibet particularis Ecclesia, excepta Romana, diuisim, sed non simul omnes, potest deficere à fide. Cum Papa sit semper unus, & eius persona sit certa, determinata, & uisibilis, certum etiam est cui determinatè conueniat priuilegium Papæ, & quis debeat iudicare de rebus fidei, proponere, & præcipere toti Ecclesiæ, quæ necessaria sunt; de priuilegio tamen Ecclesiæ potest esse aliqua difficultas cui conueniat, quia licet sit uisibilis, est collectio multorum non solum singularium, sed particularium Ecclesiarum. ob quã causam hanc posuimus conclusionem; & illa dicitur, & uerè est, & sola, Christi Ecclesia, quæ Summo Pontifici Romano adhæret, illum, ut eius caput, & Christi Vicarium, ritinet, & ueneratur, illique subditur, & illius fidem amplectitur; hęc autem ita est diffusa per uniuersum mundum, ut in nullis certis personis, aut locis ita immobiliter sit, ut in eis deficere non possit, illis eam deserentibus, & satanicam sectam constituentibus, licet ore Christum, & Euangelium retineant, & se retinere profiteantur; non enim Christo credit, & ad eius Ecclesiam non pertinet, qui eorum, quæ Christus reuelauit, & Ecclesia docet, credit quæ vult; & uera quæ credit, non fide infusa, sed humana credit, quia sic ei uidetur; non solum igitur personæ particulares, sed etiam (ut experientia docet) integra membra Ecclesiæ, Prouinciæ, & Regna, in quibus sunt multæ Ecclesiæ particulares, possunt deficere à fide, & extra Ecclesiam fieri; sed quando deficiunt, ut nullus uideatur in eis esse catholicus, adhuc in illis locis adimpletur uerbum diuinum, & responsum quod dedit Deus Eliæ, quando dixit, *Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam; sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septem millia uirorum, qui non curauerunt genua Baal.* Rom. 11. Licet autem quælibet Ecclesia particularis possit deficere à fide: particulari tamen priuilegio Ecclesia Romana deficere non potest, potest quidem fidem deserere quilibet particularis, tam ex laicis, quam ex clericis, non tamen simul omnes, & qui Romano Pontifici adhærent, ad Romanam Ecclesiam pertinent. Et quod Ecclesia Romana non possit errare in fide, docent Lucius, & Felix

lix Papæ, & Martyres. Agatho, & Nicolaus Papæ, & confessores, in eorum Epistolis, Lucii ad Episcopos Hispaniæ, & Galliæ, Felicis ad Benignum, Agathi ad Constantinum Imperatorem, & Nicolai ad Michaelem, docent etiam Cyrillus citatus à S. Tho. in catena Matt. 16. Ruffinus in expositione Symboli. Cyprianus lib. 1. epist. 3. Hier. lib. 3. Apologiæ contra Ruff. Greg. Nazianzenus in carmine de vita sua. Et Martinus V. in bulla quam edidit Concilio Constantiensi approbante, hæreticos haberi cēsuit eos qui de Sacramētis, aut fidei articulis, aliter sentiunt, quam Romana Ecclesia sentiat. Et Sixtus 4. primū per Synodū Cōplutensē, deinde etiā per se damnauit articulos Petri oxoniēsis, inter quos erat iste Ecclesia Romana potest errare. Causa huius priuilegij fuit, quia Romæ est Apostolica Sedes, & Romanus Episcopus est Christi Vicarius. nā sicut Romæ semper futurus est Pontifex, qui docēdo nō potest errare, ita etiā semper debet esse populus catholicè sentiens, & fidem sui Pontificis retinens, ut Romana Ecclesia habeat hoc priuilegium; solus.n. Pontifex non facit Ecclesiam, cum Ecclesia sint congregatio fidelium. Et licet aliæ omnes Ecclesiæ particulares possint errare, & deficere à fide, non tamen omnes simul, nam sicut Romanus Pontifex est caput totius Ecclesiæ, ita Ecclesia Romana est caput, & mater aliarum omnium Ecclesiarum particularium, caput autē non est unius tantum membri caput, & si Ecclesia Romana dicitur, & est caput aliarum Ecclesiarum, debent esse aliæ Ecclesiæ, tanquam membra, & filiæ, quia relatiuum non potest esse sine suo correlatiuo. Et confirmatur, quia in Ecclesia debent semper esse etiam successores Apostolorum, non quidem necessario in illis locis in quibus fuerunt Episcopi, & nullo etiam modo in plenitudine potestatis ex priuilegio, ut Ecclesiæ fundatoribus eis à Christo cōcessa, sed in Episcopali dignitate, vt sint plures Episcopi, de quibus Hieron. exponit illud. Psal. 44. *Pro patribus tuis nati sunt tibi filij*. & Eph. 4. dicit Apost. quod Christus dedit Ecclesiæ, *Pastores, & Doctores*, & per Pastores intellexit Episcopos, ut idem explicat Act. 20. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos*. Concludamus igitur vniuersam Ecclesiam, & Ecclesiam Romanam non posse errare in dogmatibus fidei, & morum, & quod ipsa vniuersaliter credit esse uerissimum, uel quia Apostolica traditione id habuit, uel Summi Pontificis, aut Concilii generalis auctoritate, uel si aliquo priuato docente, Spiritu sancto tamen Ecclesiæ assistente, & illam illuminante, & ueritatem docente,

Ex quo sequitur argumentū ab auctoritate Ecclesię sumptū, ad probandū dogmata fidei, uel morū, & uerū Sacræ scripturæ sensum, & ad confutandū, & damnandū contrarios errores, etiā si nulla extaret determinatio, esse efficacissimū, & facere indubitatam fidem, Vnde August. epist. 118. disputare contra id quod uniuersa Ecclesia sentit, insolentissimæ insaniæ esse dicit.

De auctoritate Sacrorum Conciliorum, quomodo eis conueniat non posse errare, quod non sint supra Papam, quod ab eo debeant confirmari, & quid si Papa esset hæreticus. Cap. XVII.

QVintus locus ex quo sumuntur argumenta est Sacrorum Conciliorum determinatio; de Conciliis multa dicuntur à Doctoribus, qui de illis tractāt; ad propositum autē nostrū solū pertinet tractare de illorum auctoritate, & dicimus Cōcilia esse magnæ auctoritatis, cū multi uiri doctissimi ad illa cōueniant; infallibilē autē assistentiā Spiritus sancti, ut errare nō possint, nō habent nisi ratione Summi Pontificis, & in tantū faciunt firmā fidē, in quantū sunt ab eo approbata; & illa quæ sunt approbata, in eo, quod sūt approbata, (nam aliqua approbantur in totum, aliqua ex parte) nullum continent errorem, siue sint generalia, siue prouincialia, siue diœcesana. Diœcesana, & Prouincialia errare possūt; sed dubium est de Generalibus, cum Vniuersam Ecclesiam repræsentent, quæ in dogmatibus fidei, & morum errare non potest. Certum est Ecclesiam non posse errare, ut probauimus, certum etiam est Cōcilia generalia uniuersam repræsentare Ecclesiam, sed non ita illam repręsentant, ut secluſa auctoritate Papę errare non possint; Ecclesia non potest errare in dogmatibus fidei, & morum, suscipiendo; Papa determinando; Concilia generalia celebrantur ad determinandum, & ad recipiendum determinata, & cum priuilegium Ecclesiæ, ut non possit errare, non conueniat multitudini fidelium, & etiam Episcoporum, sed ipsi Ecclesiæ, quę semper Papæ subditur, Concilia generalia eatenus repræsentant Ecclesiam, & non possūt recipiendo nomine Ecclesiæ errare, quatenus subduntur Papę, & illi obediunt; ex quo sequitur, quod aliter est hoc priuilegium in Ecclesia, aliter in Concilio repręsentante Ecclesiam, nam cum Ecclesia ita subdatur Papæ, ut ab eius fide, & obedientia discedere nō possit, habet infallibilē assistentiā Spiritus sancti, ut non possit recipere

Quomodo repræsentēt Ecclesiam.

ali-

aliquod dogma, ꝙ sit contra fidem, aut bonos mores, & omnia, quæ recipit sint fidei, & bonis moribus cõformia, etiam si de illis nulla sit determinatio. Concilia autem generalia, quia possunt discedere ab obedientia, & fide Papæ, eatenus repræsentant Ecclesiam, & nomine Ecclesiæ habent illius priuilegiũ, quatenus subduntur, & obediunt Papæ, Quatenus autem congregantur ad determinandum, cum non posse indeterminatione errare sit priuilegium solius Pontificis, certum est, quod eatenus non possunt errare, nisi quatenus in illis interuenit auctoritas, & approbatio Papæ; Et confirmatur, quia magis repræsentant Ecclesiam, quam Papam, sed non habent priuilegium Ecclesiæ, nisi quatenus subduntur fidei, & obediẽtiæ Papæ; ergo multo minus habebunt priuilegiũ Papæ, nisi quatenus in illis interuenit eius auctoritas, & approbatio. Requiritur igitur ad Concilia generalia, ut non errent, primo, ut congregentur à Papa. 2. ut Papa per se, uel per suos Legatos intersit, & præsit. 3. ut nihil determinetur nisi præsentibus, & approbantibus Legatis. Et si Legati habent Papæ instructionem, & facultatem, illa eius nomine approbandi, & confirmandi, illis confirmantibus firma sunt, & nullus est in decretis error, si autem non habent hanc instructionem, requiritur. 4. approbatio Papæ. Vnde uidemus, quod Concilia, ea quæ statuerunt, & determinarunt mittunt ad Pontificem, ut illa confirmet, qui illa cõfirmare, uel reprobare potest, ut patet ex Gelasio in epist. ad Episcopos Dardaniæ, & ex Nicolao in Epist. ad Michaelem, & expraxi Conciliorum, petentium confirmationem; Et probatur ratione, quia firmitas Concilii nascitur ex consensione, & coniunctione corporis cum capite, ergo quousque caput non aperuerit suã sententiã, non est firmũ etiã si in eo præsint Legati nomine Pontificis, quia reuera non sunt Pontifices, & non habent illius priuilegiũ, ut non possint errare, & non sunt missi cum instructione, & facultate confirmandi. Et confirmatur, quia sententia huius Concilii, non est ultimum iudicium Ecclesiæ, esset autem ultimum, & irretractabile, si non posset errare, & superflua esset Pontificis approbatio. Exemplũ habetur de Concilio Basiliẽsi, quod vna cum Legato Pontificis, communi consensu, statuit Concilium esse supra Papam, quod certe nũc iudicatur falsum, & erroneũ, & Nicolaus V. nõ confirmauit omnia in eo gesta, sed illa solum quæ egerat circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas; id autem, ꝙ de Concilii auctoritate supra Pontificẽ definiuit, nullus Pontifex approbauit, sed reprobauit expresse Eugenius, ut patet ex

Qua ratione habeant priuilegium Papæ.

Quæ requirãtur, ut non errent.

eodem Concilio Basilienſi ſeſſ. 38. deinde Leo. x. in Concilio Lateranẽſi, ſeſſ. 11. & tota Eccleſia, quæ Eugenium à Basileensibus depoſitũ, ſemper habuit pro uero Pontifice, & ipſi etiã Basileenſes, & Felix Papa, quem ipſi crearũt; nã Felix tandẽ ceſsit Nicolao Eugenii ſucceſſore, & Basileenſes tandẽ ſe ſe Nicolao ſubiecerunt, ut teſtatur Nicolaus in Bulla eidẽ Concilio annexa. Nec obſtat, q̃ in eis dicitur ante cõfirmationẽ, anathema cõtrarium ſẽtientibus; nã id intelligitur uim habiturũ, ſi fuerit à Pontifice confirmatũ, ſicut quando Iudex à quo appellari poteſt, fert ſententiã mortis in aliquẽ, intelligitur illum debere mori, niſi Princeps ſententiam retractet. Ex quo ſequitur, quod multo magis poterunt errare Cõcilia, in quibus aliquid ſtatuitur contradicẽtibus Legatis Apoſtolicis; & adhuc multo magis illa, quæ ſine auctoritate Papæ congregantur, ſicut de facto errarunt, ut Arimineníe ſexcentorum Epiſcoporum, Conſtãtinopolitanum ſub Conſtantino Copronymo 318. Epiſcoporum, Piſanum, & alia.

Obiectiones cum ſolutionibus.

Sed contra prædicta difficultatem facit, quia Concilium uidetur eſſe ſupra Papam, nam in aliquibus caſibus poteſt ab alio quam à Papa, & contra Papam indici, ut ſi Papa nollet illud indicere, quando eſſet neceſſarium Eccleſiæ, Si Sedes uacaret. Si eſſet ſchiſma ad declarandum quis ſit uerus Papa, & alios deponendum, Si Papa eſſet hæreticus, ad illum deponendum, & conſequenter uidetur, quod auctoritas Concilii non ſit à Papa; & quod non poſſe errare, Concilium habeat ex ſe, & non à Papa, etiam ſumptum ſine Papa præſidẽte per ſe, uel per ſuos Legatos. Ad quod reſpondetur Papam ſimpliciter, & abſolute eſſe ſupra uniuerſã Eccleſiã, etiã ſimul cõgregatã, & non poſſe ſubiicere ſe Cõcilio, quo ad iudiciũ coactiuũ. & conſequẽter in Eccleſia, uel in Cõcilio, nõ eſſe ſũmam poteſtatẽ Eccleſiaſticã, remoto Papa, nec formaliter, nec ſuppletiue. q̃ ex ſuperioribus ſatis probatũ eſt, cũ ſit Chriſti Vicarius, Caput, & Paſtor omniũ ouium, & totius Eccleſiæ; q̃ non eſſet, non ſolum ſi maior in Eccleſia eſſet poteſtas, ſed etiam ſi æqualis. Et quod iſta poteſtas non ſit etiã in ea ſuppletiue, probatur, quia ſumma Eccleſiaſtica poteſtas, non eſt data ab Ecclesia ſicut imperialis, & regia, data eſt à populo, ſed eſt in ſolo Chriſto, quam naturaliter habet, ut Deus, & ut homo à Deo, & eſt etiam in illo cui Chriſtus communicauit, illam autem dedit ſoli eius Vicario, ut probauimus, ergo Eccleſia ſecluſo CHRISTI Vicario, illam nullo modo habet, neque formaliter, ut in ea ſit principaliter, & in Papa inſtrumentaliter. neque ſuppletiue, ut illius

Quomodo Papa nõ poſsit ſe ſubiicere concilio.

offi-

officium suppleat, si deficeret per mortem naturalem, aut ciuilem; ut sic unum sit simpliciter corporis Ecclesiæ, caput; & corpus sit solum corpus, & non etiam caput; unus sit omnium Pastor & oues supremi pastoris officium non assummant, & domus nō nertatur in sui ipsius fundamentum. Quod autem non possit sē ipsum subiicere sententiæ coactiuæ Concilii, probatur, quia potestas Papæ iure diuino est super omnes, & iudiciū in causa Papæ est reseruatum Deo; ergo non potest iudicium superiori reseruatum inferiori cōmittere, & supra se ipsum cōstituere illos, qui iure diuino sunt sibi inferiores, & subditi. Vnde Concilium Sinuessanū, ad quod Marcellinus, cum deorū simulachris, terrore perterritus, tus adhibuisset, cilicio indutus accessit, ibiq; lachrymis profusis, sceleris suum palam, confessus est; una omniū uoce respondit, Tuo te ore, non nostro iudicio iudica, nā prima sedes à nemine iudicatur. Sed notandum est, in perfecto iudicio duo reperiri, primo potestatem discutiēdi causam, & discernendi, ac iudicandi, quid agendum sit; secundo potestatem cogēdi eum, qui cecidit causa, ad obtemperandum sententiæ contra se latæ, utrunque inuenitur in iudice proprie dicto, qualis est Princeps, & Prætor à Principe constitutus. Primum autem solum, reperitur in arbitris, quorum sententiæ licet homines teneantur stare ex iure naturæ, quia tenentur seruare promissa, non tamen ex ui sententiæ, quia non possunt arbitri cogere. Papa non potest iudicem proprie dictum supra se constituere, ut probauimus, potest tamen constituere arbitros quorum sententiæ obtemperare debebit si illi iusta uidebitur, sed non poterit ab eis cogi, ut patet ex Sixto 3. Leone 3. Symmacho, Leone 4. & aliis, qui cum accusarentur, causas suas in Concilio Episcoporum discuti voluerunt, quos tamen Episcopi iudicare ausi non sunt.

Dato, ꝙ Papa sit hereticus qua auctoritate sit deponendus.

Si autem Papa fieret hæreticus (quod ex priuilegio ei cōcesso accidere non posse pie creditur, quia tamen non repugnat, & conditio nihil ponit in esse, id modo supponamus, sicut etiam canones supponunt, d. 40. cap. si Papa) hoc casu posset ab Ecclesia iudicari, & deponi d. cap. si Papa. quomodo autem id possit dubium est, cum Papa humano iudicio non subiiciatur. Turris Cremata dicit, quod cum omnes hæretici sint extra Ecclesiam, Papa etiam per interiorem tantum hæresim esset extra Ecclesiam, & à Deo depositus, & Ecclesia posset declarare eum depositum iure diuino, & illum de facto si recusaret, deponere; Caietanus dicit Papam hæreticū manifestum, nō esse ipso

facto depositum, sed posse, ac debere deponi ab Ecclesia. Sed media sententia est tenenda, quæ depēdet ex solutione alterius quæstionis; an omnes hæretici sint extra Ecclesiam; quod manifesti hæretici, sint extra Ecclesiam; & omni careant ipso facto Ecclesiastica iurisdictione, certum est; cum Apostolus dicat eos circa fidem naufragauisse, & uitandos esse, & Concilia statuant hæreticos pœnitentes posse recipi in Ecclesiam, & Patres id doceant, ut Ireneus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronimus Augustinus; & ratio suadeat, est enim Ecclesia unio fidelium, & ista unio præcipue consistit in professione unius fidei, & earūdem legum, & rituum obseruatione. De occultis tamen hæreticis est dubiū, sed communis, & tenenda sententia est, quod non sint extra Ecclesiam, licet in ea sint externa tantum coniūctione; & ratio est, quia Ecclesia iure diuino est certa, & uisibilis, ad quam est confugiendum, & quæ audiēda est, & propterea licet eius unio, quo ad internam membrorum coniunctionem, pendeat ex fide, & quo ad eorundem niuificationem, pendeat ex charitate, tamen quia fides, & charitas sunt uirtutes internæ, & corporeis oculis non cernuntur, ideo quo ad Ecclesiasticam iurisdictionem, ut firma sint, quæ in Ecclesia statuuntur, & fiūt, est alia unio externa, & uisibilis in exteriori fidei, & Christianæ religionis cultu; ob quam causam hæretici occulti hac externa unione pertinent ad Ecclesiam, & Ecclesiasticam iurisdictionem retinent, & quæ ab eis fiunt, non ipsorum, sed Ecclesiæ fauore, etiam apud Deū, & in conscientia tenent. alias enim iudicium Ecclesię redderetur incertum, & Ecclesia esset inuisibilis, nam de quolibet in particulari dubitari posset, an uere corde ita credat, sicut externe se credere profitetur, unde ex Alex. 11. in cap. Audiuimus, dicitur, si autem ex corde suo nouam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cæpit, neminem damnare potuit, & Celest. in Epist. ad Clerum Constantinopolitanum, & in altera ad Ioan. Antiochenum, & Nico. 1. in Epist. ad Michaelem, dicunt, Episcopum hæreticum ex quo suas hæreses prędicare cępit, neminem potuisse soluere, uel ligare; Ex quibus sequitur Papam hæreticū occultum esse de Ecclesia, & uerum Papam, & plenam retinere iurisdictionem, & infallibilem Spiritus sancti assistentiam habere, ut in determinationibus fidei, & morum, quas facit, ut Papa, errare non possit, Manifestum uero hæreticum, per se desinere esse Papam, & Caput, sicut per se desinit esse Christianus, & membrum Ecclesiæ, & ideo posse ab Ecclesia iudicari, & puniri, nec ob id sequi Ecclesiam, aut Concilium esse supra Papam.

Quod hæretici occulti non sint extra Ecclesiā.

Ad

Ad id autem, quod de congregatione Conciliorum in dictis casibus sine auctoritate Papæ obiicitur, respondemus, quod in nullo casu sine Pontificis auctoritate potest conuocari Concilium uerum, & perfectum, quod habeat auctoritatem definiendi quæstiones fidei, de quo nos loquimur; quia hæc auctoritas est in Papa, poterit tamen in illis casibus congregari Concilium imperfectum, contra Papam suspectum de hæresi, uel hæreticũ, ut uideatur, an sit uere hæreticus, & ut Ecclesia, casu quod sit hæreticus, sibi prouideat de capite, & istud Concilium imperfectũ fieri potest, si uel iudicatur à Collegio Cardinalium, uel ipsi Episcopi per se in unum locum conueniant. quam potestatem habet Ecclesia, quod sufficit; licet non ob id possit statuere, & determinare ea, quæ ad solum caput pertinent, nam eligendo legitime Caput, non dat ipsa illi auctoritatem, sed Christus, cuius ipso facto est Vicarius.

Quod in quibusdã casibus possit cõgregari cõcilium imperfectũ, sine Papa.

De argumentis sumptis à ratione naturali, ab auctoritate Sanctorum, & Scholasticorum. Cap. XVIII.

PRædicta argumenta ad sensum expositum faciunt in rebus fidei, & morum firmam fidem; præter quæ sunt etiã alia argumenta probabilia à quibus breuiter nos expediemus, Primum est sumptum à ratione naturali, quod argumentum non est proprie theologicum, nec est sufficiens ad probandum res fidei, non quod fides rationi naturali repugnet, sed quia est eorum, quę tanquam diuina, sunt supra naturam: unde, qui rationibus naturalibus uult probare res fidei, derogat ipsi fidei, quasi rationi subdatur, & infideles à fide auertit, dum uident rationibus insisti, quas ipsi facile soluunt; nec ob id reiicendæ sunt à Theologia rationes naturales, nam sunt utiles & necessariæ, fides enim, & Theologia est de Deo, & de illis, quę ad æternam beatitudinem consequendam sunt necessaria, hæc autem sunt in duplici differentia, quædam enim lumine, & ratione naturali cognosci, & probari possunt, ut quod sit Deus, quod sit infinitę uirtutis, quod sit agens liberum, quod habeat curam, & prouidentiam horum inferiorum, quod anima rationalis sit immortalis, quod habeat liberum arbitrium, quod homo debeat malum relinquere, & bonum sequi, quod aliis facere debeat, quæ sibi uult fieri; huiusmodi etiam sunt uirtutes morales, quæ ad moralem philosophiam pertinent. & quo ad istã

Rationes naturales quomodo sint adhibendæ pro rebus fidei.

possumus rationes naturales adducere, non solum ad declarandum, sed etiam ad probandum, & demonstrãdum, & cõuincendũ infideles, nos tamen tãquam fideles etiam quo ad ista debemus principaliter inniti lumini fidei, & Sacrę scripturę, & Ecclesiæ auctoritati, quibus rationes malè intellectæ, explicandæ, & corrigendæ sunt, nostra enim certa, & infallibilis regula, cui nõ potest subesse falsum, est fides catholica. Alia sunt, quæ naturam, & naturale lumen excedunt, ut Sanctissimæ Trinitatis mysterium, Verbi Incarnatio, Sacramenta, gratia, & huiusmodi, & ista (ut diximus) ratione naturali probari non possunt: uerum quia gratia non destruit naturam, sed perficit, & ea quæ sunt supra naturam non sunt naturæ cõtraria, sed consona, rationes naturales, quę fidei nõ derogãt, si ad ista probãdum, & demõstrandum assumantur; fidei inseruiunt, & sunt maxime utiles, si tanquam probabiles sumantur ad ostẽdendum mysteriorum fidei conuenientiam, & quod naturæ non repugnẽt, sed illã perficiãt, & quod omnia philosophorum, & infidelium argumenta contra mysteria, & dogmata fidei, sũt sophistica, & nullius momẽti.

De Sanctorũ auctoritatibus.

Alind argumentum est ab auctoritate Sanctorum, quod est grauissimum in theologia, & aliquando est efficacius illo, quod sumitur à ratione naturali, & eo indubitanter probatur aliquid esse de fide, quando. s. omnes simul conueniunt in explicatione alicuius dogmatis fidei, uel Sacræ scripturæ auctoritatis, nam Sanctorum omnium sensus, est sensus ipsius Spiritus sancti. At si omnes simul conueniant in unam, & eandem sententiã, de re, quæ non pertineat, ad fidem, eorum auctoritas facit argumentum probabile, sed non certum, & omnino concludens, & rei veritas potest esse in contrarium, nam in huiusmodi quæstionibus Spiritus Sanctus non ita eis assistit sicut in dogmatibus fidei, & uera Sacræ scripturæ intelligentia, sed permittit, quod loquantur ut homines, ex proprio sensu, Vnde Vincentius Lirenensis in libro aduersus prophanas nouationes inquit, *Antiqua Sanctorum patrum consensio non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solum in fidei regula, magno nobis studio, & inuestiganda est, & sequenda.* & hoc magna Dei prouidentia, ut sic ostendat, quod nunquam deficit in necessariis, & ita quo ad illa non permittit omnes simul errare; Vt hominum superbiam retundat, ne proprio nitantur iudicio, & se errare posse sciant, dum Sãctos etiam omnes, uident in non necessariis, ueritatem ipsam non esse assequutos, Vt ostendat, quod Ecclesia semper proficit, & magis illustratur, iuxta uerbum Christi, *Multa habeo nobis dicere, sed non potestis*

Quando omnes cõueniunt aliquãdo faciunt firmam fidẽ, aliquãdo non.

sessis portare modo. quod uidemus in nouis Ecclesię determinationibus contra insurgentes hæreses. Vt etiam ostendat unum solum esse in Ecclesia ad quem pertineat iudicare, & determinare de rebus fidei, summum. s. Pontificem, nec aliam esse certam regulam, etiam si sit unanimis omnium Sanctorum consensus, nam licet ei in rebus fidei necessariis non possit subesse falsum, ad Pontificem tamen spectat iudicare an ille omnium consensus, sit de aliquo fidei dogmate, an uero de alia re non necessaria, cui possit subesse falsum: huiusmodi fuit quęstio de Immaculata Beatæ Virginis Conceptione, nam Sancti omnes, qui in eius rei mentionem incidерunt uno ore asseruerũt illam in peccato originali conceptam fuisse, ut dicunt, & citant (licet falso, ut ostendemus libro sequenti, c. 21. sed id eis modo concedamus) qui illius sunt sententiæ, & tamen, fere omnes modo tenent sine peccato fuisse conceptam, & illius conceptionem tanquam sanctam, & immaculatam celebrant. Quando autem Sancti in rebus, quæ ad Sacras literas, & fidei doctrinam pertinent non omnes conueniunt, non faciunt firmam fidem, sed iuxta diuersos illorum sensus, sunt diuersæ sententiæ probabiles; Et licet ut plurimum, illæ sint probabiliores, quę plurium Sanctorum auctoritatibus confirmantur, nihilominus aliquando pauciorum, imo unius Sancti sententia prævalet, Deo propter causas superius dictas, sua prouidentia sic permittente. Exemplum sit de diebus in quibus Sacra scriptura dicit à Deo omnia creata fuisse, nam fere omnes Sancti asserunt non fuisse simul omnia à Deo eodem die creata, ita tenent Bas. Eus. Chryso. Damasc. Ambr. Greg. Hier. & alii, & tamen contraria unius Augustini sententia, quod. s. simul omnia fuerit à Deo creata, & quod illorum dierum descriptio, sit ad exprimendum ordinem, & rerum distinctionem semper in Ecclesia habita est probabilis. Cum autem Sanctorum auctoritas siue paucorum, siue plurium ad ea probandum adducitur, quæ ex naturali ratione pendent, tantum ualet, quantum ei consonat ratio naturalis.

Quando nõ omnes cõueniũt.

Tertium argumentum est sumptum ab auctoritate Scholasticorum, quod est probabile, & quando omnes conueniunt in re graui, eis contra dicere est temerarium, in rebus uero fidei, & morum, si non est hęresis, est proximum hæresi. quando discordant idem dicimus, quod, & de Sanctis. Alia argumenta ab auctoritatibus Philosophorum, & humanarum historiarum, sunt probabilia, & debiliora. Qui plura desiderat uideat Canum de locis Theologicis.

De auctoritate scholasticorũ, & aliorũ.

De

De secta Mahumetana. Cap. XIX.

SEcta Mahumetana est distincta ab aliis Gentilium, Iudæorum & Hæreticorum, & propterea uidebatur contra illam in particulari agendum esse; sed quia est quędam collectio quorundam errorum aliarum sectarum, & illa, quę tanquam propria addit, partim impossibilia, partim fabulosa, partim inhonesta esse constat, sicut etiam constat, quod non ui, & efficacia doctrinæ, sed terrore armorum, & licentia carnaliter uiuendi, dilatata uiguit, & uiget in solo tamen oriente, Deo permittente propter peccata nostra, de illa particulariter tracta re superfluum esse iudicaui, præsertim cum superioribus argumentis, & notis Ecclesiæ illius falsitas, & impietas euidenter cõuincatur. Qui autem scire desiderant, quę sint leges, qui ritus, quę obseruationes, quę sacrificia, quę miracula, seu ut proprius loquar figmenta, & deliramenta, quæ hominum distinctio, quis auctor, quod principium, quis, & qualis progressus fuerit, & quæ beatitudo impiæ Mahumetanorum sectæ, legant tractatum quinque libris distinctum M. Angeli Pientini à Corsignano quem contra illum anno superiori in lucem edidit, qui sicut fuit doctissimus, & religiosissimus, lumen, & splendor Illustrissimæ Prædicatorum familiæ, ita etiam doctissime, & piissime scripsit: dum Mahumetanos, ut conuerrantur efficacissime confundit, fideles in Christiana religione confirmat, docendo mouet, idq; tanta vetustate, & historiarum uarietate, ut etiam delectet.

TER-

TERTIAE PARTIS DE OFFICIO SACERDOTIS.

LIBER TERTIVS.

De Præcipuis Dogmatibus Christianę Religionis.

De Sanctissima Trinitate.

Confutatio errorum ex Symbolo Athanasii, qui fuerunt contra Sanctissimæ Trinitatis Mysterium. Cap. Primum.

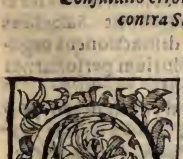

STENSA, contra Fidei hostes ueritate Christianæ Religionis, de præcipuis illius mysteriis, est nobis nunc breuiter agendũ, sumpto principio à Deo Trino, & Vno. Deum esse, & unum esse, Lib. 1. cap. 4. huius Tertiæ Partis ostendimus; non est autem ita intelligendum, esse unum, ut nulla sit cum illa summa Dei unitate pluralitas, sunt enim tres in una diuinitate personæ. Patris, scilicet, Filij, & Spiritus sancti; nam ut inquit Athanasius in suo Symbolo. *Fides catholicæ hæc est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate ueneremur.* Per unitatem naturæ, ut inquit Damascenus, libro 1. de fide ortho. cap. 7. aboletur error gentilium, asserens multos Deos; per Verbi, & Spiritus sancti receptionem, iudæorum tollitur dogma, ex utraque enim secta nobis accidit utilitas; ex iudaica opinione, naturæ unitas; ex gentilica uero, solæ personarum discretio; nam iudei unam essentiam in una persona asserunt, gentiles plures essentias in pluribus personis. Ex quo Trinitatis nomen desumptum est; dicitur enim Trinitas, quasi trium unitas. Nec solum gentiles, & Iudæi huic Sanctissimæ Trinitatis mysterio aduersantur, sed etiam hæretici, qui uerbis quidem Trinitatem fatentur, cum in sacris literis, quibus

bus se credere profitentur, inueniatur expressa, uerum ita scripturam sacram ad suam ipsorum perditionem peruertunt, ut re ipsa Trinitatem negent. Arius enim processionem, quam in Deo scriptura ponit. Io. 7. *Ego ex Deo processi*, & personarum nomina indicant, accepit secundum quod effectus procedit à causa, dicens filium procedere à Patre sicut primam eius creaturam; & Spiritum sanctum procedere à Patre, & filio, sicut utriusque creaturam; & ita secundum ipsum, nec Filius, nec Spiritus sanctus est uerus Deus. Sabellius hanc processionem accepit secundum quod causa procedit in effectum, in quantū uel ipsū mouet, uel similitudinem suam ipsi imprimit, dicens, Deum Patrem dici Filium, secundum quod carnem assumpsit ex Virgine, & eundem dici Spiritum Sanctum, secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad uitam mouet. Vterque igitur accepit processionem, secundum quod est ad extra, & neuter posuit processionem, & Trinitatem in ipso Deo; nam Arius ita asseruit tres personas, ut essentiæ unitatem negauerit; Sabellius essentiæ unitatem posuit, sed personarum distinctionem negauit, dum uoluit unam esse personam, quæ plurium personarum nomina sumit, non secus, ac in commediis fit.

Contra quos Athanasius Symbolum suum edidit dicens, *Fides Catholica hæc est, ut unum Deum in Trinitate*, contra Arium, *& Trinitatem in unitate ueneremur*, contra Sabellium, *Neque confundentes personas*, ut Sabellius, *neque substantiam separantes*. cum Ario. Non enim est sola una persona, ut uoluit Sabellius, *sed alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti*. ita tamen, ut non differant essentia, ut impie asseruit Arius, nam *Patris, & Filii, & Spiritus sancti, una est Diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas*. *Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus*. Quid diceret Arius de Patre, quem uerum Deum affirmat? utique omnem imperfectionem, quæ in creatura reperitur ab eo remoueret, & cum sit triplex creaturæ imperfectio, una, quia causam habet; altera quia est circunscripta loco, & in se limitata, tertia quia durationis suæ terminum habet, uel ex utraq; parte, principii. s. & finis, sicut res temporales, uel ex altera parte, sicut res perpetuæ, ut Angeli; & animæ, quæ licet non habeant finem, habuerunt tamē principium; unde Patrem increatum, immensum, & æternum affirmaret, & bene; sed hæc omnia etiam Filio, & Spiritui sancto conueniunt, *increatus*, igitur, *Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus, immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus, æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus, & tamen*

non tres æterni, sed unus æternus, sicut nec tres increati, nec tres immensi, sed unus increatus, & unus immensus, propter essentiæ unitatem. Quid etiam de Patre affirmaret? utiq; omnem perfectionem, illum omnipotentem, & Deum, & Dominum diceret, quod idem etiam, & nos de filio, & Spiritu sancto affirmamus. *Omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus, & tamen nō tres omnipotentes, sed vnus omnipotens, ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, & tamen non tres Dij, sed unus est Deus ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, & tamen non tres Domini, sed unus est Dominus. Quia sicut singillatim unamquamque personam Deum, ac Dominum confiteri christiana veritate compellimur, ita tres Deos, aut Dominos dicere catholica religione prohibemur.*

Quod Trinitas personarum in unitate Diuinæ essentiæ probetur ex sacra scriptura veteris testamenti. Cap. II.

ISta catholica veritas de Personarum Trinitate in unitate essentiæ, ex Sacra scriptura manifeste habetur, ita tamē, quod in solo nouo testamento, à Christo, & ab Apostolis fuit nobis clare, sine ulla uerborum obscuritate reuelata; in ueteri autem testamento, licet non ita aperte contineatur, fuit nihilominus sub obscuritate uerborum, & sententiarum, tot, & tantis modis tradita, ut de ea dubitare non liceat; sed modi multiplices, & uarii, eam explicandi, nos de diuina huius ueritatis reuelatione, certos reddunt; obscuritas uero, Iudeorum hebetudinem, & ad idololatriam propensionem, ne sanctum daretur canibus, & ne proiicerentur margaritæ ante porcos, nobis in memoriam reuocat. Deus. n. sua infinita sapientia, & misericordia, cōpatiens tarditati illius populi, & eius capacitati se accomodās, huius tāti mysterii solā fidē implicitā ab eo requisiuit, sed Prophetis, & Patriarchis, quorum fides debebat esse magis explicita, cū per eos populum instrueret, & erudiret illud apertius reuelauit, cæteris autē obscurē; nā Dei unitatē, quā explicite omnes credere debebāt, & in qua implicite cōtinetur Sāctissimę Trinitatis fides, ita eis manifeste reuelauit, ut cū de Dei vnitate fieret sermo; aliqua in illa Dei unitate sæpe fuerit pluralitas significata, ad hoc mysteriū cōmēdādū, & eis tanquā rudibus solū innuebatur, & nobis apertè reuelandum reseruabatur. Nouem igitur modis pluralitas personarū in unitate diuinæ

essen-

essentię, in Veteri testamento præcipue significatur. Primo, quia Sacra scriptura sæpe loquitur de Deo in plurali, & statim subiungit singulare, adeo, ut contra grammaticorum regulas, soleciſmum committat, si sola uis uerborũ attendatur. Gen. 1. *In principio creauit Heloym cœlum, & terram*, ita legitur in textu hebraico, *Heloym* autem, est nomen plurale huius nominis *Hel*, uel *Heloy*, & sensus est, In principio creauit Dii cœlum, & terram, & paulo inferius *Creauit Dii hominem, ad imaginem Deorum creauit eum*. Ad quod respondent Iudæi hoc nomen *Heloym*, accipi pro plurali, & singulari, & quando dicitur de Deo uero, sẽper accipi in singulari, sicut in presenti. Sed contra hanc eorũ solutionem manifeste probatur, quod hoc nomen *Heloym*, & alia nomina diuina, sçpe accipiũtur de Deo uero in plurali, quia coniunguntur cum adiectiuis, & cum uerbis pluralis numeri, & cum adiectiuis quidem. Iosue, cap. ultimo dicitur. *Non poteritis seruire Domino, quia dominus sanctus ipse*, ubi ueritas hæbraica habet, *Non poteritis seruire Domino, quia Heloym sancti ipse*. Hieremię 23. *Peruertistis uerba Dei uiuentis domini exercituum Dei uestri*, Vbi ueritas hebraica habet. *Peruertistis uerba Heloym uiuentium*. 1. Deorum uiuẽtium, sed propter unitatem essentiæ subiungitur, *Domini exercituum*, in singulari. & in hac Hieremiæ auctoritate notandum est, quod est nomẽ Dei Thethragramaton, quod non competit alicui nisi soli Deo. Coniungitur etiam *Heloym*, pro Deo uero, cum uerbis pluralis numeri. 2. Reg. 7. *Quæ est gens, ut populus Israel in terra propter quem iuit Deus, ut redimeret sibi populum*, Veritas hebraica sic habet. *Quis est ut populus tuus Israel, gens una in terra, propter quam iuerunt Heloym ad redimendum sibi populum*? Ecclesiastes. 11. *Quis est inquam homo, ut sequi possit Regem factorem suum*? Vbi ueritas hebraica sic habet. *Quis est homo, ut intret post Regem, qui iam fecerunt eum*? Contra hæc obiiciunt aliqui iudæi, quia in aliis scripturæ locis cum de uno sit sermo, coniungitur plurale cum singulari; non ergo ex hoc modo loquendi arguitur pluralitas suppositorum in unitate essentiæ, quod ostendunt, quia. 1. Reg. cap. 28. ubi scriptura loquitur de suscitatione samuelis, cum dixisset mulier illa Phitonissa. *Vidi Heloym ascendentes de terra*, interrogauit Saul in singulari, *Qualis est forma eius*. Ezechielis 46. ubi dicitur. *In die autem calendarum, uitulum immaculatum de armento, &c.* ubi in hæbraica ueritate habetur *Thaminum*, quod est plurale huius nominis *Thamin*, & sic Thaminum plurale, quod significat immaculatos, coniungitur cum uitulo in singulari. Et canticorum primo dicitur

Iudæorũ obiectio.

citur. *Trahe me post te, curremus, &c.* Sed dicimus cum Fino Hadriano, lib. 8. cap. 8. contra Iudæos, has obiectiones nullius esse momenti, & ad primam quidem dicimus, quod secundum Hebreos interpretes, surrexit Samuel uere uirtute diuina, & cum eo etiam uenit Moises, secundum uero alios, non surrexit uere Samuel, sed apparuit dæmon representans samuelem. & cum eo etiam apparuit demon priuatus illi mulieri magicæ, & ita mulier illa dixit in plurali, Vidi Deos ascendêtes de terra, idest homines diuinos, at Saul non quesiuit nisi de figura illius, qui primo apparuit ei, & non de associante illum, quia cum solo Samuele loqui uolebat, & ita in singulari dixit, Qualis est forma eius? Ad secundam ex Ezechiele dicitur, quod Thaminum, q̃ significat immaculatos in plurali, non coniungitur cum uitulo in singulari, ut arguunt Iudæi, sed cum genitiuo pluralis numeri, non enim habent uariationem casuum sicut nos, sed tantum uariant nomina, secundum numerum singularem, & pluralem; & est sensus, In die Calendarum uitulum de armento immaculatorum, idest de numero illorum immaculatorum, qui ad hoc seruabantur, facient sacrificium ad cuius Euidentiam notandũ est, quod ex statuto legis in principio cuiuslibet mensis, debebat offerri uitulus unus immaculatus, & ideo ordinauerant sacerdotes, ut in uno loco proprio templi seruarentur tales duodecim ad minus, de quibus in principio mensis accipiebatur unus ad sacrificandum. Ad tertiam ex canticis canticorum dicitur, quod ille liber, secundum Rabinos, est de Deo, & de Sinagoga, & secundum Catholicos, est de Christo, & Ecclesia, unde illa uerba sunt synagogę, quæ dicitur sponsa Dei, & Ecclesiæ quæ est sponsa Christi, & ita talis sponsa non est una persona singularis, sed collectio fidelium, & ideo subditur in plurali, *curremus*. Concludamus igitur ex hoc, quod nomen Dei plurale cõiungitur cum singulari, innui aliquod magnum sacramentum, scilicet in unitate diuinæ essentiæ, esse distinctionem personarũ. primo quidem, quia hoc mysterio sublato hic modus loquendi, est solecismus, & error maximus in gramatica, etiam hæbraica; absit autem credere hunc solecismum ex scriptorum imperitia, & non ad significandum hoc mysterium ortum fuisse, cum autor Sacræ scripturę fuerit Spiritus sanctus, & ob id nihil in ea superfluum, nec sine magno mysterio reperiatur. Secundo, quia talis solecismus (sic licet iuxta grammaticorum regulas modo, pro ueritate loqui, non enim solecismus, sed mysteriũ est) nunquam fit in Sacra scriptura, nisi cum est sermo de Deo

Solutio obiectionis.

similis

uero;

uero; nam quotiescumque Dei nomen accipitur, uel pro Angelis, uel pro sanctis, uel pro iudicibus, uel abusiue pro dæmonibus in plurali, semper sequitur plurale, & nunquam adiungitur singulari, ut Exodi 22. ubi dicitur, *Ad Deos utrinsque causa perueniat*, & statim sequitur in plurali *Si illi iudicauerint*. & psal. 81. *Ego dixi Dij estis*, & psal. 95. *Omnes Dii gentium dæmonia*. Tertio, quia hic modus loquendi in plurali de Deo uero, populo propenso ad idololatriam, posset dare occasionem errandi, & credendi plures esse Deos, præsertim cum sit nomen Dei *Hel* singulare, quod nullam pluralitatem significat, quo & congruitas locutionis seruaretur, & errandi occasio tolleretur; necessario ergo dicendum est, magnum aliquod Sacramentum, distinctionem. s. personarũ in unitate essentiæ in Deo uero significari, de quo solo est hic modus loquendi alias. n. modus loquẽdi Sacræ scripturæ esset cõtrarius suæ intẽtioni, cũ. n. homines ad unius ueri Dei cognitionem, & adorationem, ab idololatria reuocare intendat, plures esse Deos suo loquendi modo significaret.

Obiectio enim. solutione.

Sed posset hic aliquis petere, quare non idem modus loquendi seruatus sit in translatione 70. & in nostra uulgata editione? Ad quod dicimus septuaginta interpretes, traduxisse Sacram scripturam in græcam linguã græcis idololatris, & ob id Spiritu sancto inspirati occultarunt eis mysterium Sanctissimæ Trinitatis, congruitate locutionis; sicut etiam, & mysteria de Dei filio, & eius incarnatione, & passione, aliter quam in hebreo habetur, seruata tamen rei ueritate, sed obscurius aliquando translatando, ne daretur canibus, & ne inde confirmaretur in eorum idololatria, quasi sacra scriptura probaretur, & Deorum pluralitas, & homines Deos, & Dei filios esse. In nostra autem editione non debuerunt esse illi solecismi, sed debuit seruari cõgruitas locutionis, non propter periculum idololatrandi, sicut factum est in translatione 70. sed quia nobis sanctissimæ Trinitatis mysterium fuit aperte, & manifeste reuelatum, & ueteris testamenti uelamen, fuit nobis a Christo sublatum; sicut ergo quo magis cognoscitur alicuius rei ueritas, tanto magis tollitur obscuritas, quæ de illa re habebatur, unde in patria, ubi non per speculum, & in ænigmate, sed facie ad faciem Deus uidetur non est fides, ita etiam adueniente ueritate noui testamenti, in ueteri prefigurata, & Sanctissimo Trinitatis mysterio in nouo testamento aperte declarato, figuræ, & umbræ prius obscuræ, nobis sunt manifestæ, & ob id in translatione, quæ pro nobis facta fuit, non debuit omitti congruitas locutionis, ut nobis solecismis

cissimis occultaretur, quod nobis aperte est à Deo reuelatum, & ut nobis aperte reuelandum obscure, & soleciſmis fuit iudæis traditũ; sed seruata ueritate Sacræ scripturæ, habenda fuit ratio congruitatis locutionis, ne eius grauitati, & maiestati detraheretur. Non tamen ob id nobis desunt auctoritates in hoc genere argumenti, in quibus magis seruata cõgruitate locutionis de Deo uero, plurale cum singulari coniungitur. Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, dicens enim, *faciamus ad nostram*, pluralitatem personarum ostendit, dicens uero, *imaginem*. unitatem essentiæ, ut inquit Aug. in lib. de fide ad Petrum. Hilarius in lib. 3. de Trinitate, non solum sumit distinctionem personarum ex hoc, quod dicit, *faciamus ad nostram*, & unitatem essentiæ, ex hoc, quod in singulari dicit. *imaginem, & similitudinem*, sed etiam ex hoc, quod dicit, *imaginem, & similitudinem*, colligit unitatem essentiæ, & personarum distinctionem, ut enim inquit, imago sola non est, & similitudo sibi non est, neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Vbi notandum est, quod hic imago, & similitudo dicit essentiam, & relationem, importat enim imago unitatẽ cum distinctione, similiter, & similitudo, propter intrinsecã relationem; & ideo hæc nomina imago, & similitudo, inquantum important unitatem, significant unitatẽ essentię, inquantũ uero ratione intrinsicæ relationis importãt etiã distinctionẽ, significãt distinctionem personarũ. S. Aug. cõsiderauit imaginem, & similitudinem, secundũ quod significãt vnitatem, & ideo ex illis sumsit solũ unitatẽ essentiæ, & distinctionẽ personarum, ex *faciamus, & ad nostram*, at Hilarius considerauit eorũ significatũ, & cõsignificatũ, & ideo ex eisdẽ nominibus vnitatẽ essentię, & personarũ distinctionẽ collegit. Sed dubitabit aliquis quomodo uerum sit ꝙ dicit Hilarius ad probãdã ex similitudine personarũ unitatẽ essentiæ, ꝙ similitudo alterius ad alterũ nõ permittit inter eos diuersitatẽ admisceri, cũ similitudo sit rerũ differentiũ eadem qualitas? Ad quod dicimus, ꝙ similitudo, quæ est secundũ accidens, uel secundũ partẽ subſtantiæ, admittit diuersitatẽ, non autẽ illa, quę est secundũ totũ, cum igitur in Deo sit sũma simplicitas, non potest in eo esse similitudo secũdũ accidens, neq; secundũ partẽ, sed talis, quæ nõ cõpatitur diuersitatẽ naturæ, sed solã distinctionẽ personarũ in eadẽ essentia. Gen. 11. *Descendit autem Dominus, ut uideret ciuitatẽ, & turrẽ, quã ædificabant*, & paulo post loquitur Dominus in plurali *Venite igitur descẽdamus, & cõfundamus ibi linguã eorũ*, & subditur in singulari. *Atque ita diuisit eos dominus*,

Secundo ostenditur Trinitas personarum in unitate essentiæ, ex hoc, quod sæpe in Sacra scriptura Dei nomen in eadem sententia ter repetitur, & Dei unitas, cum trina Dei nominis repetitione, exprimitur, non enim uacat mysterio. Exodi 3. *Ego sum qui sum, qui est misit me ad uos, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob.* Psal. 49. *Deus Deorum Dominus locutus est, & uocauit terram.* Psal. 66. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ.* Esa. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Tertio, ostenditur personarum Trinitas, per hoc quod aliquando Scriptura Sacra rem aliquam à Deo factam esse, ter repetit in eadem sententia, ut Gen. 1. & 5. *Creauit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum, & fœminam creauit eos.* Quarto, quia aliquando Sacra scriptura tribuit Deo aliquem effectum, ut ab alia persona diuina procedentem. Gen. 19. *Dominus pluit super Sodomam, & Gomorram sulphur, & ignem à Domino de cœlo.* Oseæ 1. *Domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo.* Prou. 8. *Cum eo eram cuncta componens.* Quinto, quia Scriptura sacra ponit in Deo collocutionem. Gen. 1. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*, & cap. 11. *Venite descendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Psal. 2. *Dominus dixit ad me Filius meus es tu.* Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Sexto, quia una Persona Diuina reddit testimonium de altera Persona Diuina. Psal. 94. Propheta inuitat nos ad adorationem ueri Dei, dicens. *Venite exultemus Domino iubilemus Deo saluatori nostro, &c. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes Deos, &c.* Vbi ostendit eum esse uerum Deum, qui fecit nos, & cœlum, & terram, & paulo post loquitur alia persona distincta, quæ testimonium perhibet de Deo, ut de persona distincta, ad cujus adorationem Propheta nos inuitauit, dicens. *Hodie si uocem eius audieritis nolite obdurare corda uestra.* & quod hæc persona distincta loquens, & testimonium perhibens de altera, sit uerus Deus, patet ex eo, quod subiungit. *Tentauerunt me patres uestri, probauerunt, & uiderunt opera mea, quadraginta annis, & c. quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam.*

Septimo, quia in Deo ponit processionem, & generationem. Ps. 2. *Dominus dixit ad me Filius meus es tu, Ego hodie genui te.* Ps. 109. *Ex utero ante luciferum genui te.* Prou. 8. *Dominus possedit me ab initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret, nec dum erant abyssi, & ego iam concepta eram, &c.* Eccl. 24. *Ego ex ore altissimi prodii*

primo

primogenita ante omnem creaturam. Miche. 5. *Egressus eius ab initio, à die æternitatis*. Esa.53. *Generationem eius quis enarrabit?* Octauo insinuatur in Sacra scriptura Personarum Trinitas, & essentiæ unitas, per operum appropriationem. Gen.1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram, & Spiritus Domini ferebatur super aquas*, quod Glosa interlinearis ex Augustin. sic exponit, Creat Deus, scilicet Pater cuius est potestas, *In* principio idest in Filio cuius est Sapientia, sed ubi est Pater, & Filius ibi est, & amor, & hic est Spiritus sanctus, de quo subditur, & Spiritus Domini ferebatur super aquas. Psal. 32. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis uirtus eorum*. Dominus est nomen potestatis, & potentia appropriatur Patri, Verbum est conceptio mentis, unde, & sapientia, genita dicitur, & ideo Verbum est Filius, Spiritus oris eius est Spiritus sanctus; dicitur autem Spiritus oris, quia Verbo appropriatur os, & idem est ac si diceret Spiritus Verbi, Deus igitur Pater firmauit cœlos, Verbo suo, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum, licet enim opera Dei à dextra sint indiuisa, appropriantur tamen Personis. Ad quod etiam facit auctoritas Apost. Rom. 11. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso facta sunt omnia, ipsi gloria in secula*. Vbi *Ex* appropriatur Patri, quia dicit habitudinem causæ ad effectum, efficere autem est potentiæ *Per*, quia dicit habitudinem exemplaris ad exemplatum, imaginis ad imaginatum, appropriatur Filio, *In* appropriatur Spiritui sancto, quia dicit habitudinem conseruantis ad conseruatum, & bonitatis est conseruare, cum autem subdit. *Ipsi gloria*, ostendit tres Personas esse unius essentiæ, & esse unum Deum. Sed modo intendimus hanc catholicam ueritatem solis autoritatibus ueteris testamenti probare.

Nono ostenditur in Sacra scriptura Trinitas personarum in unitate essentiæ, apparitione; quamuis enim Deus sit inuisibilis, tamen sæpe in specie humana hominibus apparuit, & uisus est, quod ex circunstantia locutionis patet; inter alias autem multas apparitiones, illa quæ facta fuit Abrahæ, Deum trinum in personis, & unũ in essentia esse, satis manifeste ostendit, sic.n.Genes.18. dicitur. *Apparuit autem ei Dominus in conualle mambre, cumq; eleuasset oculos, apparuerunt ei tres uiri, stantes prope eum. quos cum uidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra, & dixit, Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes uestri, & requiescite sub arbore*. Vbi ponderãda sunt uerba *Dominus ei apparuit*,

in singulari. quomodo? *cum eleuasset oculos apparuerunt ei tres uiri*, quos in singulari adorauit, eisque dixit. *Domine si inueni gratiam in oculis tuis.* & statim cum illis tribus in singulari loquēs, trāsit ad plurale, *Lauentur pedes uestri, & requiescite sub arbore.* Et paulo post illi tres uiri in plurali loquentes, *dixerunt ad eum, ubi est Sarra uxor tua?* ille respondit, ecce in tabernaculo est, cui dixit, *Reuertens reuertar, &c.* in singulari. Cum igitur tres uiri uisi sint, nec quisquā in eis, uel forma, vel ætate, uel potestate maior cēte ris dictus sit, & per hoc, quod uisi sunt tres, dicatur, & apparuit Dominus, & Abrahā cum illis tribus, modo in singulari, quasi cum uno, modo in plurali, quasi cum tribus locutus sit, & ipsi quoq; quandoq; simul, quandoq; ut unus locuti sint, nil aliud dici potest nisi uisibiliter per creaturam uisibilem, insinuatā esse Trinitatis æqualitatē, & in tribus personis unā eandemq; substantiā. Et ne quis existimarent ex illis tribus unum fuisse maiorē, & Dominū, & alios duos Angelos eius, & ob id Abrahā, cum Domino in singulari locutum fuisse, hoc Sacra scriptura manifeste reprobat, eodem loco, per apparitionem, quæ immediate facta fuit Loth. Sic enim scriptura sequitur. *Abiit autem Dominus postquam cessauit loqui ad Abraham, & ille reuersus in locum suum, Venerunt autem duo Angeli Sodomam vespere*, ubi diligenter notandum est, quod Abraham loquebatur cum tribus, & cum Dominum singulariter appellauit. & quia forte posset aliquis dicere, quod Abraham ex illis tribus unum agnouit Dominum, alios autem duos angelos eius, Scriptura ut hunc errorem reiiciat, statim subdit abiisse Dominum, & duos ex illis tribus (ad hoc enim apparuerunt, dixerunt enim ad Abraham, descendam, & uidebo, &c.) iuisse Sodomam, quos, & Angelos nominat, ut ostendat illos quos Angelos credere possemus, uel forte primo credidit Loth, non Angelos, sed diuinas personas in illa forma fuisse, uel si Angeli erant, diuinas saltem personas representasse. duo igitur apparent; Angeli ambo dicūtur, pluraliter à Loth inuitantur, tāquā cum duobus pluraliter loquitur, donec exeat à Sodomis, deinde sequitur scriptura, & dicit. *Eduxeruntq; eum, & posuerunt extra ciuitatem, ibiq; locuti sunt ad eum dicentes salua animam tuam, &c.* Dixitq; ad eos Loth. *Queso Domine mi quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, &c.* notanda sunt uerba, dixit ad eos, ad quos? ad illos duos, qui Angeli sunt dicti, & sodomam à tertio, qui abiit, missi fuerunt, & ad eos in singulari, tanquam ad unum Deum uerum loquitur. *Queso Domine mi quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, &c.* ex quo manifeste,

feste, in plurali numero, duas personas, in hoc, quod iidem duo, tanquam unus copulantur, unius substantiæ, & unum dominũ Deum esse intelligimus; quæ duæ Personæ fuerunt Filius, & Spiritus Sanctus, dixerunt enim se missos, quod de Filio, & Spiritu sancto dicimus, de Patre.n. nusquam legitur, quod fuerit missus. His igitur nouem modis, ad quos multæ aliæ authoritates pertinent, nobis in ueteri testamento Sanctissimæ Trinitatis mysteriũ insinuatum fuit. At ubi uenit plenitudo temporis, in quo non iã amplius, ut olim, nobis multifarie multisq; modis loqueretur Deus in prophetis, sed in filio, sublatũ est ueteris testamẽti uelamen; nobis Filius scripturas aperuit, & quæ de Patre sũt, palam annunciauit nobis. Sacræ scripturæ plenæ sunt de Patre, Filio, & Spiritu sãcto, q̃ sint personæ distinctæ, & Pater sit Deus & Filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus, & tamen non sint tres Dii, sed unus Deus, id q; non obscure, & adumbratè, sed clarè, & manifestè; adeo ut hæc Sanctissimæ Trinitatis fides, omnibus prædicetur, & omnes in nomine, & virtute Sanctissimæ Trinitatis baptizentur, & regenerentur, & uitam æternam consequantur. Matt. ult. *Euntes* (inquit Christus discipulis suis) *docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, non dicit in nominibus, quia Patris, & Filij, & Spiritus sancti una est diuinitas, una potestas, unas gloria. 1. Ioa. ult. *Tres sunt qui testimonium dant, in cœlo Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt.*

An Sanctissimum Trinitatis mysterium naturali ratione cognosci, & probari possit. Cap. III.

GEntiles, cum non admittant nisi id quod naturali ratione probatur, parum, aut nihil mouebuntur auctoritatibus Sacrę scripturæ ãdductis, quibus Iudæorũ error & obstinatio manifestè conuincitur; ideo uidẽdũ est an hoc sanctissimũ Trinitatis mysteriũ, ratione probari possit, & si non potest, quomodo cũ gẽtilibus nos gerere debeamus. Dicimus igitur primo, hoc sanctissimũ mysteriũ rationem naturalẽ excedere, adeo ut impossibile sit solo lumine naturali, ad trinitatis diuinarũ personarũ cognitionem peruenire, cuius rationẽ S. Thom. 1. p. q. 32. ar. 1. assignat, quia homo non potest naturali ratione ad Dei cognitionẽ ascẽdere, nisi ex creaturis, sed creaturæ ducunt in Dei cognitionẽ sicut effectus in causã, hoc igitur solũ de Deo naturali ratione cognosci potest, q̃ ei cõpetit, secũdum

Quod nõ possit cognosci naturali ratione.

quod est omnium entium causa, uirtus autem creatiua Dei, est comunis toti Trinitati, & ob id pertinet ad unitatem essentiæ, & nõ ad personarum distinctionem, ergo ex creaturis, solum possunt de Deo naturali ratione cognosci, quæ pertinent ad unitatem essentiæ, non autem ea, quæ pertinent ad personarum distinctionem. Nec obstat, ut inquit Ricardus, 1. d. 3. q. 2. quod per creaturas possumus uenire in cognitionem appropriatorũ, scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis; nam uenimus in eorum cognitionem, secundum quod sunt in generali, non tamen sub ratione, qua sunt personis appropriata; Sicut nec etiam obstat, quod res potest cognosci ex sua imagine, & anima nostra est ad Dei imaginem, & similitudinem, quia habet unitatem essentiæ, & potẽtiarum trinitatem, quod de illa cognoscimus; nam tunc res cognoscitur ex sua imagine quando imago cognoscitur, sub ratione qua illius rei est imago, quamuis autem possimus cognoscere in anima nostra, id quod est imago, non tamen possumus illam naturaliter cognoscere sub ratione, qua est imago Summæ Trinitatis, & unitatis; in hoc enim imago differt à uestigio, quod ratio uestigii est ratio confusa, quia est in creatura respectu Dei quantum ad communia, at ratio imaginis est ratio distincta, quia respicit propria, & ideo uestigium etiam sub ratione uestigij cognoscere, & ex eo uenire possumus in cognitionem appropriatorum, sed non ut sunt appropriata, nam etiam si esset una sola persona, esset potens, sapiens, & bona, & ut talis crearet; at animam ut est imago, naturaliter cognoscere non possumus, quia ut est imago respicit propria personarum, & ut anima, & creatura, respicit Deum, ut creatorem, creare autem non est alicui personæ propriũ, sed toti Trinitati commune; & ideo ex anima naturaliter possumus uenire in cognitionem Dei, quãtum ad ea, quæ sunt communia, ut autem ex ea ascendamus ad cognitionem personarum, debemus prius esse illustrati lumine fidei, quo in Deo tres personas unius essentiæ cognoscamus; & huius summæ Trinitatis, & unitatis imaginem in anima nostra uideamus.

Quod gẽtiles reuelationes habuerint & scripturam legerint.

Dicimus secundo, quod si aliqui gentiles cognouerunt hoc Sanctissimæ Trinitatis mysterium, & de eo locuti sunt, fuit, uel quia Deus illis reuelauit, uel quia Sacræ Scripturę libros legerunt, quod enim etiam aliquibus gentibus reuelata fuerint Fidei nostræ mysteria, & quod aliqui eorum fuerint à Prophetis instructi, & Sacram scripturam legerint; ex Sacra scriptura manifeste habetur, nam Iob gentilis fuit, & Paulus ad Romanos gen-

gentibus etiam reuelationes factas fuisse asserit; Ionas Propheta missus fuit à Deo ad Niniuitas, qui gentiles erant; Naaman Sirus uenit ad Heliseum Prophetã, à quo, & à lepra sanatus, & de uero Dei cultu edoctus fuit; Regina Saba uenit à finibus terræ audire Sapientiam Salomonis, & Eunuchus potens Candacis Reginæ, Aethiopum, qui uenerat Hierosolimam adorare, & ad quem missus fuit Philippus, legebat Isaiã Prophetam, quæ Regina succesit Reginę Sabæ, quę ad Salomonem accesit, nã Regina Saba, ut testatur Iosephus, Aegipto, & Aethiopiæ imperauit, est autem in Aethiopia insula Meroe in qua est urbs uetustissima totius Aethiopię Regia, nomine Saba, quam postea Cambises Rex denominauit Meroen, insulę nomen illi appoprians, vt dicunt Iosephus lib. 2. Antiquitatum, & Strabo, lib. 17. Meroenis autem, ut inquit Strabo lib. 16. solitæ erant imperare fœminæ, sicut etiam, & Scithæ suas habebãt Reginas, & Asirij suam Semiramidem, postea Reginæ Meroes sunt appellatæ Cãdaces, propter fœminam Cãdacẽ, quæ regnauit, ut dicit Plinius, lib. 6. cap. 29. Cum igitur ille Eunuchus, qui legebat Isaiam esset ex Aula Candaciæ Reginę Aethiopũ datur intelligi illi genti Scripturarum lectionẽ ab ętate Reginæ sabæ, quę ad Salomonem accesit familiarem, atq; usitatam fuisse. Iudęi quoq; propter multas captiuitates sparsi fuerunt per totum fere mundum, vn de Actorum 2. dicitur, quod in die Pentecostes erant in Hierusalem iudęi uiri religiosi ex omni natione, quæ sub Cœlo est; à quibus gentiles, & de uero Deo instrui, & Sacram scripturam habuere potuerunt. Ex quibus mirũ nõ est si in scriptis quorundã gẽtilium aliqua de hoc sacro mysterio leguntur; & quidẽ sybillæ filij Dei incarnationem, Natiuitatem, miracula, mortem, resurrectionem, & ascensionem ita prędicunt, ut rem gæstam, potius narrare uideantur, ut superius ostendimus, lib. 2. c. 6. Et S. Aug. lib. 7. Confess. cap. 9. inquit se legisse in quibusdam libris Platonicis, non quidem eisdem uerbis, sed idem omnino multis, & multiplicibus rationibus suaderi, quod in principio primi capituli Euangelii s. Ioannis, usque ad *Verbum caro factum est*. Mercurius Trimegistus in libro, qui dicitur Pimander, inquit, quod Monas genuit Monadem, & suum in se reflectit ardorem.

Quomodo sit disputandũ cum gentilibus.

Dicimus tertio, quod supposito lumine fidei, contra gẽtiles, possumus probabilibus rationibus, huius incomprehensibilis mysterii conuenientium probare; non quod illis tanquam concludentibus insistamus, sic enim, & fidei derogaretur, quia humanæ rationi subderetur, & infidelium animi magis à Christia-

na religione auerterentur, putantes. n. quod fides huiusmodi rationibus minime concludentibus initatur, & quod propter eas credamus, fidem nostram potius irriderent. Si quando ergo nobis cũ gentilibus disputandũ esset, hoc erit fundamentum nostrum, Deum, esse Deum magnum, & incompræhensibilem, qui nostram, & Intelligentiarum scientiam uincit, ac proinde eius mysteria omnem naturæ uim excedere, & à nobis non nisi fide, Diuina reuelatione habita cognosci posse; quo fidei lumine illustrati, cum fides, licet sit supra naturam, non tamen illam destruat, nec sit illi contraria, sed perficiat, naturalibus rationibus contra gentiles mysteriorum fidei probabilitatem, & conuenientiam, & quod nihil in se Deo, & naturę principiis repugnans contineat, probare, & omnes rationes, quæ ab ipsis in contrarium fiunt, tanquam sophisticas soluere possumus. Sit igitur prima ratio, summi boni est, summè se communicare, at Deus, qui est summum bonum, non potest se summè creaturæ communicare; quantumcumque enim creatura sit perfecta, adhuc in infinitum distabit à Deo, ergo danda est in Deo aliqua processio, secundum quam infinito modo se communicet, tribuendo nimirum personæ genitæ, & spiratæ propriam essentiam. Secunda, omnis creaturæ perfectio tribuẽda est Deo, semota omni imperfectione; at generare sibi simile, est creaturæ perfectio, cum duplici imperfectione, cum mutatione scilicet, & naturæ distinctione; non enim potest creatura, cum sit finitę uirtutis, propriam essentiam tribuere genito, ergo Deus sine ulla mutatione generabit distinctam personam, illiq; tribuet propriam essentiam, ratione cuius non duo, sed unus solus, pater, & filius dicetur Deus; quæ ratio est ipsius met Dei dicentis, Esa. 66. *Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam?* Tertia Deus est perfectissime beatus, ergo in eo est amicitia, conuersatio, & mutuus amor, quæ sunt bona maxime necessaria ad beatitudinem, quæ est status omnium bonorum aggregatione perfectus; hæc autem inter Deum, & creaturam perfectè reperiri non possunt, cum enim creatura sit finita, Dei amor esset inordinatus si amore infinito quo se amat, illam infinitè amaret; quare ponendæ sunt in Deo plures personæ eiusdem infinitæ essentię, quæ amore infinito se mutuo amen. Quarta, melius est Deum esse operantem, quam ociosum; at cum mundus non fuerit ab æterno, tota illa infinita duratione, quæ mundum præcesserit, fuisset ociosus, nisi in eo æterna generatio, & spiratio constituantur, & hac præcipue ratione moti

Rationes naturales.

anti-

antiqui Philosophi, asseruerunt mundi æternitatem. Vltima tandem ratio sit ex perfectione ordinis uniuersi, in quo reperitur una natura in uno supposito, vt in uno Angelo, & multæ naturæ in multis suppositis, & multę naturę in uno supposito, in homine enim est natura corporea, & incorporea, ergo dabitur quartus gradus, qui est, unius naturæ in multis suppositis, quod est Sanctissimę Trinitatis mysterium, Filius enim recipit à Patre, non aliud esse, sed illud idem, eandemq; Patris naturam, & sic est Patri coeternus, nec unquam fuit indigens, nec aliquo modo mutatus, cū nō præcesserit receptionē, & cōsequēter nō intelligitur dē eo illud Domini. *Beatius est dare, quā accipere*

Quod in Deo sint relationes reales, quæ, & quot sint.
Cap. IIII.

VT facilius, quæ de Sanctissimo Trinitatis mysterio & Sacra scriptura nobis tradita, & à Sacris Doctoribus explicata sunt, quantum Deus dederit, omni humilitate, & intellectus nostri submissione intelligere possimus; aliqua de diuinis relationibus necessario præmittenda sunt. de quibus tria breuiter explicabimus, quæ relationes sint in Deo, & quomodo se habeant, tum ratione essentiæ, tum in ordine ad Personas.

Relationesquædā sūt reales quædam rationis.

Certum est in Deo esse relationes, cum Sacra scriptura nomina relatiua ei propriè, & non metaphoricè tribuat. Relationum autem duo sunt genera, quædam sunt reales, quædam rationis; cum enim relationis prędicamentum hoc à cęteris differat, quod secundum suam naturam non significat aliquid alicui inhærens, sed solum respectum ad aliud; non solum in eo sunt relationes reales, sed dantur etiam aliæ, quæ sunt secundum solam rationem, & non secundum rem; & relationes utriusque generis in Deo reperiuntur; Relationes rationis in Deo sunt, respectu creaturarum, cum ad creaturas Deus realiter non referatur; non enim semper in relationibus, quæ actionem, & passionem consequuntur, mutuus ordo reperitur; sed in illis dumtaxat, in quibus aliquod bonum, seu perfectio agentis in suo effectu attenditur, ut maxime patet in agentibus uniuocis, quæ per actionem, suæ specici similitudinem inducunt, & per consequens esse perpetuum propriè speciei, secundum quod est posibile, conseruant; & in omnibus etiam aliis, quæ mota operantur; suo enim motu ad effectus

Quod relationes Dei ad creaturas sint rationis.

pro-

producendos ordinantur: In cæteris autem agentibus, quæ sunt omnino extrinseca suis effectibus, non est mutuus ordo, licet enim effectus ad sua principia realiter referantur, non tamē è contra, ista principia ad suos effectus realiter ordinātur, cum sint omnino extrinseca ab illo actionum, uel uirtutum genere, quas talis relatio consequitur; huius generis sunt relationes, quæ inter scibile, & scientiam, sensibile, & sensum, columnam, & hominem, cuius respectu dicitur dextera, & huiusmodi reperiuntur: huiusmodi etiam sunt relationes inter Deum, & creaturas, nam omnes creaturę realiter ad Deum referuntur, sicut ad principium, & finem; imo ordo partium uniuersi ad inuicem, est per ordinem totius uniuersi ad Deum, quemadmodum, & ordo, qui est inter partes exercitus, est propter ordinem exercitus ad Ducem. At Deus nullo modo è contra ad creaturam realiter refertur, cum non agat per actionem mediam, quæ intelligatur ab eo procedere, & in creaturam terminari, qua cum ea conueniat; sed sua actio est sua essentia, quę omnino est extra genus esse creati, per quod creatura ad Deum refertur, & consequenter agendo nō mouetur, ut sic saltem coincidat in genus moti, sed sine omni sua mutatione, mutabilia producit, conseruat, & gubernat, nec etiam ex creaturarum productione aliquod, uel minimum bonum ei prouenit.

Quod in Deo sint relationes reales.

Præter relationes rationis, quas intellectus noster in Deo apprehendit, eiq; in ordine ad creaturas tribuit, necessario dicendum est in Deo esse quasdam relationes reales, quæ ab æterno ei cōueniunt; cum enim fides catholica doceat in Deo esse processionem, & tres personas unius essentiæ, & omnis numerus aliquam distinctionem consequatur; non solum in Deo erit distinctio respectu creaturarum, quę ab ipso per essentiam differunt, sed etiam respectu alicuius in diuina essentia subsistentis; hæc autem distinctio non potest esse per aliquod absolutum, nam cum quicquid in diuinis absolute prædicatur, Dei essentiam significet, sequeretur, quod personæ diuinæ essentialiter distinguerentur, quæ est hæresis Arij; sequitur ergo, quod sola relatiua distinctio in Deo reperitur; hæc autem distinctio non est rationis tantum; quia cum ea, quæ sola ratione distinguūtur de se inuicem prædicari possint, sicut dicimus, punctum unum secundum rem esse, principium, & finem diuersa ratione, sequeretur, quod Pater posset dici Filius, & Filius Pater, & ita personæ distinguerentur sola ratione, & solum secundum nomina diuersis rationibus imposita, & non realiter, quę est hæresis Sabel-

li: ne-

li: necessario ergo dicendum est, relationes in Deo quibus Personæ distinguuntur esse reales, cum sint secundum processiones diuinarum personarum, in identitate naturæ; cum enim aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, necesse est, quod ambo, & procedens, & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant, & sic habeant reales respectus ad inuicem. Nec obstat, quod dicit Boetius in lib. de Trinitate, quod cum quis prædicamenta in diuinam uertit prædicationem, cuncta mutantur in substãtiam, ad aliquid uerò omnino non potest prædicari; Vbi posset quis arguendo subiungere, si relatio non potest prædicari de Deo, ergo non est realiter in Deo; Nam respondetur, quod Boetius noluit per hoc excludere, quod relatio nõ esset in Deo, sed quod non prædicatur per modum inhærentis, secundum propriã rationem relationis; cũ.n. prædicari fundetur super inesse, eadem ratione, qua relatio ex propria ratione nõ inest, dicitur etiã, ꝙ non prædicatur; sed tamẽ prædicatur per modũ ad aliud se habentis. Nec etiam obstat, ꝙ ibidem etiam dicit Boetius, ꝙ similis est relatio in Trinitate Patris ad Filium, & utriusque ad Spiritum sanctum, ut eius, quod est idem ad id quod est, quasi sit relatio rationis eiusdem ad se ipsum; Nam respõdetur, quod relatio, quę importatur per hoc nomen idem, est relatio rationis tantum, si idem accipiatur simpliciter, quia huiusmodi relatio non potest consistere nisi in quodam ordine, quem ratio ad inuenit alicuius ad seipsum, secundum aliquas eius duas considerationes; secus autem est cum aliqua dicuntur esse eadem, non in numero, sed in natura speciei, uel generis. Boetius igitur relationes, quæ sunt in diuinis, assimilauit relationi identitatis, non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis; sed quia istę relationes sunt, secundum originem unius ab altero in eadem natura, non sunt rationis, sed reales.

Obiectiones cum solutionibus.

Vt autem has diuinas relationes aliquo modo, Sanctorũ dictis insistendo, intelligere possimus, notandum est, quod secundum Philosophum in 5. Meta. Omnis relatio fundatur, uel supra quantitatem, ut duplum, & dimidium; uel supra actionem, & passionem, ut faciens, & factum, pater, & filius, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo, est enim sine quantitate magnus, ut dicit Aug. relinquitur, quod realis relatio in Deo esse non possit, nisi super actionem fundata; non autẽ super actiones, secundum quas procedit aliquid extrinsecum à Deo, quia

Quod relationes reales in Deo sint tantũ quatuor. & quæ.

rela-

relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, ut diximus; sed super actiones, secundum quas est processio in Deo ad intra. Huiusmodi autem processiones sunt duę tantum, ut dicemus, quarum una accipitur, secundum actionem intellectus, quę est processio Verbi, alia secundum actionem uoluntatis, quę est processio amoris, secundum quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum una sit procedentis à principio, & alia ipsius principij. Processio autem Verbi dicitur generatio, secundum propriam rationem, quę competit rebus uiuentibus. Relatio autem principij generationis in uiuentibus perfectis, dicitur paternitas. Relatio uero procedens à principio, dicitur filiatio. Processio uero amoris non habet nomen proprium, nec consequenter relationes, quæ secundum ipsam accipiuntur; sed uocatur relatio principii huius processionis, spiratio, relatio autem procedentis, processio, quamuis hæc duo nomina ad ipsas processiones, uel origines pertineant, & non ad relationes sunt igitur tantum quatuor relationes reales in deo, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio.

Obiectio, quod sint plures. Solutio.

Si autem quis contendat esse plures relationes, quia in deo sunt relationes intelligentis ad intellectum, & uolentis ad uolitum, est etiam æqualitatis, & similitudinis, & identitatis, quę in deo sunt ab æterno, & sunt relationes reales. Respondetur, quod in his in quibus distinguitur intellectus, & intellectum uolens, & uolitum, potest esse relatio realis, & scientiæ ad rem scitam, & uolentis ad rem uolitam; sed in deo est omnino idem intellectus, & intellectum, quia intelligendo se, intelligit omnia alia, & eadem ratione uoluntas, & uolitum; unde in deo non sũt relationes reales, sicut nec relatio eiusdem ad idem; relatio autem ad Verbum est realis, quia Verbum intelligitur, ut procedens per actionem intelligibilem, & non ut res intellecta, cum enim intelligimus lapidem res intellecta est lapis, sed uerbum est conceptio lapidis, quæ est uera lapidis similitudo ab intellectu producta.

De relationibus æqualitatis, & similitudinis. Scotistarũ sententia.

Ad id, quod de relationibus æqualitatis, & similitudinis opponitur, dicimus non paruam esse inter doctores controuersiam, & difficultatem, curabimus autem ea in quibus differunt & ueritatem maiori qua possumus facilitate explicare, cum ipsi satis obscure loquantur. Scotus, & qui illum sequuntur dicunt non solum in creaturis, sed etiam in deo esse relationes reales, nam ad hoc, quod relatio sit realis, tria requiruntur. Primo,

quod

quod fundamentum sit reale, & ideo entis ad non ens, non est relatio realis 2. ꝙ extrema sint realiter distincta, & ideo eiusdem ad seipsum non est relatio realis. 3. quod consurgat ex natura rei inter extrema, absque opere intellectus, & ideo relatio Dei ad creaturas non est realis; sed ista tria concurrunt ad relationem æqualitatis, & similitudinis personę diuinę ad personā, nam ęqualitas habet fundamentum reale, magnitudinem. s. perfectionis diuinę, uel unitatem magnitudinis: eius extrema sūt realiter distincta. s. personæ diuinæ, & æqualitas consurgit ex natura rei, nam filius ex natura rei est æqualis Patri. Philipp. 2. *Non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.* Contraria sententia est S. Thom. Thomistarum, & aliorum, quod istæ relationes in Deo sint rationis, quod S. Thom. sic ostendit, & probat, quia ęqualitas in Deo, tria includit, unitatem scilicet essentiæ, realem distinctionē personarū, & relatiuā appellationē, qua formaliter denominātur æquales, secūdū duo priora, ęqualitas ponit aliquid reale in diuinis, secūdā tertiū autē relationē rationis; & quod sit rationis probat, quia ad mutuas relationes reales, requirūtur duæ cōditiones, realis. s. distinctio fundamētorū & quod fundatio nō sit super alia relatione, quæ hic deficiūt; nā æqualitas, & similitudo, si ponerēt in diuinis personis aliquam relationem realem, aut hoc esset ex parte essētiæ, quæ est cōmunis, aut ex parte relationū, quibus distinguuntur; non ex parte essentiæ, quia essentia est una, & eadem numero, & idem ad seipsum non refertur aliqua relatione reali, ergo non habent ex parte essentię, quæ est illius fundamentum, quod sint relationes reales; nec ex parte personarum, quia personæ relationibus constituuntur, relatio autem non refertur ad aliam relationem, per relationem mediam, quia sic procederetur in infinitum, ergo quamuis personæ realiter inuicem distinguantur, non possunt esse fundamentū relationum æqualitatis, & similitudinis, sed illarum fundamētum est essētia, quæ cū nulla in ea sit distinctio, non potest esse fundamētum relationis realis. Scotistæ pro eorum sententia multa adducunt argumēta in cōtrarium, sed ex illis, duo solum eligimus, quæ punctum totius difficultatis attingunt, & probant, quod ad relationem realem, non sit necessaria distinctio fundamenti, sed sufficit distinctio suppositorum; primum est, quia eadem ratione sequeretur, relationes originis non esse reales, nec distingui realiter, quia si earum fundamentum est essentia, ipsa est una, & indistincta, si relatio, tunc obstat secunda conditio, ut relatio

Thomistarum sententia.

Scotistarū argumēta

non

non fundetur super alia ratione. Secundum, quia si per diuinam potentiam esset una, & eadem numero albedo in duabus superficiebus, illę essent similes, & relatio esset realis, ratione realis distinctionis superficierum; & probatur, quia similitudo fundatur super una qualitate distinctorum, & uerior similitudo, quam super una, secundum quid. s. specie, & numero distincta.

solutiones Capreoli, & Caietani insufficientes.

Capreolus, & Caiet. in eorum solutione maxime laborant, & ad primum respondent, quod relationes originis non fundantur super essentia, sed super actibus notionalibus, & in communicatione, & acceptione diuinę naturæ. s. generare, & generari, spirare, & spirari, quæ realiter distinguuntur. Verum istæ non sunt res absolutæ, sed relatiuæ, licet significentur per modum actionum, uel actuum notionalium, & cum sint relatiuæ, fundantur in essentia, quæ est una simplicissima, & sunt fundamenta relationum realium. Et confirmatur, quia in diuinis, non sunt nisi duo prædicamenta, substantia. s. & relatio, ergo si relatio non fundatur super relatione, quia daretur processus in infinitum, fundabitur super essentia, si fundatur super relatione, & non datur processus in infinitum, primarum relationum fundamentum erit essentia, contra duas prędictas conditiones. Caietan. aliam etiam adducit solutionem, dicens, quod illa conditio intelligitur in relationibus exigentibus fundamentum, nam relationes sunt duplicis ordinis, quædam ferunt secum non solum fundamenta, sed etiam supposita, & istæ sunt relationes originis quæ ut dicemus, constituunt, & distinguunt personas, quædam non ferunt, sed supponunt fundamenta, & suppositа, & istę sunt æqualitatis, & similitudinis, & ideo illæ sunt reales, & non istæ. Sed contra hanc etiam solutionem facit idem argumętum, quia fundamenta, quę secum afferunt relationes originis, constituentes, & distinguentes personas, sunt relatiua, realiter distincta, quorum fundamentum est essentia simplicissima, ergo ad realitatem relationum non requiritur distinctio ex parte fundamęti. Præterea, quæ ipsi dicunt esse fundamenta relationum constituentium personas, Scotistæ dicunt esse constituentia; & relationes, constituere personas, non sub ratione relationum, ut paternitas, & filiatio, sed sub ratione actionis, & passionis, generare. s. & generari. Ad secundum Capreolus primo dicit id implicare, deinde quod si daretur casus ibi esset relatio realis, sed non in casu nostro, quia ibi sunt duo absoluta. s. duæ superficies, & ideo una posset ad aliam referri, at in diuinis suppositа sunt relatiua, quorum nullum potest aliam relationem fundare; po-

stea

ſtea ſe corrigens dicit, quod non eſſet ibi relatio realis ſimilitudinis, quia relatio ſumit numerum à fundamẽto potius, quã à ſuppoſito. Ex quibus hucuſq; patet ſententiam Schotiſtarum eſſe probabiliorem, & Thomiſtarum ſententiam non eſſe ſic ſufficienter probatam.

Cum autem à Sanctis, & doctoribus unanimiter dicatur in deo non eſſe niſi quatuor relationes reales, ne Schotiſtarum sẽtia uideatur contraria, diſtinguendum eſt de relationibus realibus, nam relationes conſtituentes, & diſtinguentes perſonas non ſunt niſi quatuor; ſed præter has ſunt etiam aliæ relationes reales communes omnibus perſonis, æqualitatis. ſ. & ſimilitudinis. Verum ſicut à Sanctis, & doctoribus dicitur in diuinis eſſe ſolum, quatuor relationes reales, ſimpliciter, & uniuerſaliter ſine aliqua diſtinctione cum Thomiſtis, illas ſolas eſſe, & non plures, nos quoq; dicimus ita tamen, quod alio modo hoc explicandum, & probandũ eſſe credimus. Eſt igitur primus modus facilior apud Durandum, quod licet nõ ſit neceſſarium ad realitatem relationum, quod extrema habeant diſtinctum fundamentum, neceſſarium tamen eſt, quod extrema, ut extrema ſint realiter diſtincta; quamuis autem perſonæ diuinę ſint realiter diſtinctæ, ut ſunt extrema relationum originis, non tamen, ut ſunt extrema relationis æqualitatis, & ſimilitudinis; nam pater, & Filius de ſe dicuntur extrema relationum originis, & de ſe habent diſtinctionem, non ſic autem, ut pater, & filius ſunt extrema relatiuorum ęqualitatis, & ſimilitudinis; & ut quanti, & ęquales, non diſtinguũntur, ſed ſunt penitus unum re, quia ſunt tales ratione eſſentię, & conſequenter iſtæ relationes non ſunt reales, ſed rationis. Secundus modus eſt ipſius durandi, qui non differt à præcedenti, niſi in maiori explicatione, & redditione cauſæ diuerſitatis, etiam ex parte eſſẽtiæ; & dicit, quod relatio realis eſt triplex; uel eſt realis reſpectus conſequens ex ſuo fundamento per ſe; uel eſt realis reſpectus ex ſuo fundamento accidentaliter cõſequens; uel eſt realis denominatio ſumpta ex pluribus; ſimilitudo autem, & æqualitas, nullo iſtorum modorum poſſunt eſſe relationes reales in diuinis; & ut à notioribus incipiamus non ſunt reales ratione denominationis ſumptæ ex pluribus realiter inter ſe differentibus, quia æqualitas diuinarum perſonarum, eſt denominatio ſumpta, nõ ex pluribus rebus, ſed ex unica re, quæ nullo modo eſt realiter plurificata. ſ. eſſentia; non ſunt etiam reales ſecundo modo, quia reſpectus realis accidentaliter aduenies, non conuenit

solutio quęſtionis

deo,

Deo, etiam per comparationem ad creaturam; non sunt etiam respectus reales consequentes ad suum fundamentum per se, quia talis respectus est realis, ex hoc quod extrema realia ex natura sui fundamenti habent inter se necessariam exigentiam; sed personæ diuinæ non habent inter se necessariam exigentiã ratione essentiæ, ut est fundamentum æqualitatis, & similitudinis, & illam habent, ut est fundamentum relationum originis; nam diuina essentia consideratur, ut est una, & ut est fœcunda, vt est fœcunda est fundamentum relationum originis, ex fœcunditate enim diuinæ essentiæ est, quod in ipsa, una numero existẽte, sint plures personæ, quarum una sit ab alia, & tertia ab utraq; & propterea relationes originis sunt reales, ut autem est una, habens rationem quantitatis, & similitudinis, est fundamentum relationum æqualitatis, & similitudinis, & non requirit, quod sit in pluribus, & non ponit inter personas necessariam exigentiam, & propterea istæ relationes in diuinis non sunt reales.

solutio cõtrarii argumenti. Ad argumentum in contrarium respõdetur, quod tunc relatio consurgit ex natura rei inter extrema realia, quando extrema ratione fundamenti habent necessariam ad inuicem dependentiam, ut autem illam habeant, fundamẽta debent esse distincta, uel si est unum simplex, & indiuisum, debet esse fœcundum, & ratione fœcunditatis est fundamentum personarum, ut in diuinis; quando autem est unum simplicissimum, & indiuisum, & non consideratum, ut fœcundum, ponit in extremis realiter distinctis relationem rationis; & extrema realiter distincta, ratione illius fundamenti non distinguuntur, sed sunt prorsus idem, sed quatenus alia ratione realiter distinguuntur, comparantur ad inuicem relatione rationis, quæ ratione fundamenti, in quo sunt unum, est identitatis eiusdem ad seipsum; & ita filius dicitur æqualis Patri uerè, & realiter ratione essentiæ in qua est idem cum Patre, eadem enim est utriusq; essentia.

Quid sit persona, & quod in Deo sint personæ. Cap. V.

MVlta de diuinis relationibus tractantur, & tractanda sunt, quæ eadem de Personis repetuntur; ideo ut hanc repetitionem euitemus, nunc de diuinis personis agemus, & ut melius intelligamus, quid sit persona, notãdum est ex 5. Meta. quod substantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substantia, quidditas, essentia, seu natura rei, quæ

quæ definitione significatur, & hanc subſtantiam græci uocant vſiam, latini uero eſſentiam. Alio modo dicitur ſubſtantia indiuiduum, quod ſubſiſtit in genere ſubſtantiæ; & licet in quolibet etiam genere inueniantur uniuerſale, & particulare, in genere tamen ſubſtantiæ, indiuiduum, ſpeciali quodam modo inuenitur; ſubſtantia enim indiuiduatur per ſeipſam, accidentia uero indiuiduantur per ſubiectum, quod eſt ſubſtantia; Vnde etiã indiuiduum ſubſtantiæ ſpecialibus, & multis nominibus, diuerſis reſpectibus, ſignificatur; nomine enim ſignificante intentionem dicitur ſuppoſitum, nominibus uero ſignificantibus rem, dicitur res naturæ, ſubſiſtentia, & hypoſtaſis; ſecundum triplicẽ conſiderationem ſubſtantiæ ſic dicẽ, ſecũdum enim, quod per ſe exiſtit, & non in alio, dicitur ſubſiſtentia; ſecundum uero, q̃ ſupponitur alicui naturę communi, dicitur res naturæ, ſicut hic homo, eſt res naturæ humanæ, ſecũdum autem, quod ſupponitur accidentibus, dicitur hypoſtaſis, uel prima ſubſtantia; ſed quia adhuc ſpecialiori quodam modo indiuiduum inuenitur in rationalibus ſubſtantiis, quæ habent dominium ſui actus, & nõ ſolum aguntur, ut alia, ſed etiam agunt, & earum actiones ſunt in indiuiduis, ideo indiuidua ſubſtantiæ rationalis, habuerunt ſpeciale nomen, & hoc nomen eſt Perſona. Quod perſonæ nomen, ut dicit Boetius in lib. de diu. nat. ſumptum eſt ex his perſonis, quę in Comediis, & Tragediis, homines repreſentabant; & dicitur perſona à perſonando, quia ſonus in concauitate emiſſus, euoluitur, & perſonat; illi enim, qui in comediis, & tragediis recitabant, quandam laruam ante faciem ponebant, Vnde Græci has perſonas uocant proſopa; à pro, quod eſt, in, & ſopos, quod eſt facies, eo quod in facie ad illam obtegendam, ponant laruam; ſed quia iſti repreſentabant homines famoſos, ideo nomen perſonæ translatum eſt ad ſignificandum homines in dignitate conſtitutos; unde aliqui definiunt perſonam dicentes, quod perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta, ad dignitatẽ pertinẽte; ſed quia magnæ dignitatis eſt in rationali natura ſubſiſtere, ideo perſonæ nomen impoſitum fuit ad ſignificandum omne indiuiduum rationalis naturæ; & in hac ſignificatione modo uſurpatur; cum igitur de perſona loquimur, non debemus conſiderare id à quo ſumptum eſt nomen, ſed id ad quod ſignificandum eſt impoſitum, quod eſt indiuiduum rationalis naturæ, & licet hypoſtaſis (ut diximus) ſignificet quodcumque indiuiduum ſubſtantiæ, ſecundum quod ſupponitur accidentibus; uſus tamen loquẽdi obtinuit, ut ſumatur pro indiuiduo

rationalis naturæ,& significet idem, quod persona.

Quid sit Persona.

Personam Boet.in lib.de du.na.sic definit, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia; cui consonat definitio Ricardi,lib.4.de Trin.ca.18.Persona est intellectualis naturę incommunicabilis existentia, per hoc,quod dicitur [substãtia] excluduntur à ratione personæ omnia accidentia, quorum nullum est persona; per hoc,quod dicitur [indiuidua] excluduntur genera,& species in genere substantiæ, quæ personæ dici non possunt;per hoc uero,quod additur [rationalis naturæ] excludũtur corpora inanimata,plantę, & bruta, quæ personę non sunt. per hoc etiam, quod dicitur [substantia indiuidua] excluduntur humanitas Christi,& anima rationalis separata,nam substantia indiuidua, est quid completum per se existens. Vnde licet humana natura in Christo sit completa,& perfecta,quia tamen non habet propriam subsistentiam,sed subsistit in persona diuina à qua fuit assumpta,non dicitur persona,nec hypostasis; anima etiam rationalis separata,licet per se existat, quia tamen est pars speciei, & adhuc retinet naturam unibilitatis, non potest dici substantia indiuidua,quæ est hypostasis,nec per consequẽs persona. Definitio Ricardi eadem est cum definitione Boetij, nisi quod illam magis declarat, secundum quod persona accipitur in diuinis; nam loco rationalis naturæ, dixit intellectualis naturæ,& pro indiuidua substantia,dixit, in communicabilis existentia, diuina enim essentia est intellectualis, & cum sit communicabilis,non est persona, & cum etiam sit comunicabilis,non est indiuidua,secundum predicationem, cum prędicetur de pluribus personis,licet sit indiuidua,secundum rem.

Quod Persona,& Hypostasis attribuãtur Deo.

Ex quibus sequitur,quod nomen Personæ est Deo attribuendum, significat enim id, quod est perfectissimum in tota natura.s.subsistens in rationali,seu intellectuali natura; omne autem id quod est perfectionis,est Deo attribuendum, cum eius essentia omnem perfectionem contineat;nomen igitur Personæ de Deo dicetur; non tamen eodem modo quo de creaturis dicitur,sed excellentiori modo,omni imperfectione remota; cum enim dicitur de Deo, nullam compositionem importat, sicut importat cum de homine dicitur,non quidem per se, sed ex accidenti,ex hoc quod complementum,seu perfectio, quæ requiritur ad rationem personæ, non inuenitur statim in uno simplici,sed requirit adunationem multorum; in Deo autem cum sũma simplicitate,est summa perfectio,& ideo in Deo est persona sine ulla compositione; & quatenus hypostasis accipitur pro

per-

persona, nomen hypostasis Deo conuenit, non quantum ad id, à quo est impositum nomen, cum non subsistet accidentibus, sed quantum ad id, ad quod significandum est impositum, rem. s. subsistentẽ. Nec obstat, quod dicit Hiero. quod in hoc nomine hypostasis, latet uenenum; quia hoc erat antequam huius nominis significatio esset plene nota apud latinos; hæretici enim per hoc nomen simplices decipiebant, ut confiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases; propter hoc, quod nomen substantiæ cui respondet in græco nomen Hypostasis, communiter accipitur apud nos pro essentia. Et quamuis hæc nomina non reperiantur in Sacra scriptura de Deo dicta, & Dionys. in princ. de Di. no. dicat. Vniuersaliter non esse audendum aliquid dicere, nec cogitare de supersubstantiali occulta diuinitate, præter ea, quę diuinitus ex sanctis eloquiis sunt expressa; nihilominus sufficit, quod res per ista nomina significata multipliciter in Sacra scriptura reperitur de Deo dicta. s. quod est maxime ens, & perfectissime intelligens, ut contra Arium probat Athanasius in disputatione coram Probo. Et si de Deo non essent dicẽda, nisi illa solum nomina, quę in Sacra scriptura ueteris, & noui testamenti, secundum uocem inueniuntur expressa, sequeretur, quod nunquam in alia lingua de Deo loquendum esset, præter quam in illa in quo primo tradita fuit Sacra scriptura; ad inuenienda autem noua nomina, antiquam fidem de Deo significantia, coegit nos necessitas disputandi cum hæreticis.

Quod Diuinæ Personæ in esse personali proprietate constituantur, & distinguantur. Cap. VI.

PRepositiuus, quem etiam sequitur Gregorius Ariminensis. 1. s. d. 26. existimauit superfluum esse quærere, per quid Diuinę Personæ formaliter constituantur, & distinguantur, cum non habeant constitutiuum, & seipsis distinguantur; quorum opinio potest etiam rationibus confirmari; nam Persona diuina est eque simplex ac essentia, & proprietas illa, quæ dicitur constituere, ut Paternitas; sed essentia, & Paternitas propter sui simplicitatem, non habent aliquid quo formaliter constituantur, & distinguantur; sed non sunt constituta, & seipsis distinguuntur à quocumque, alias enim daretur processus in infinitum, ergo nec etiam Persona diuina consti-

tuitur. 2. quia constituens facit compositionem cum constituto, & est aliquo modo causa constituti, quæ diuinæ personæ repugnant. Præt. 3. Si Persona exempligratia Patris constituitur, Paternitate constituitur, ut asserunt illi, qui dicunt constitui, sed abstractum, & concretum idem significant, ergo dicere Patrem constitui, & distingui paternitate, est dicere Patrem se ipso constitui, & distingui. Sed hęc opinio est omnino reijciẽda, & contra eam optime argumẽtatur Scotus eadem dist. quia illa, quæ se totis distinguuntur, sunt primo diuersa, & non habent in quo conueniant, & in quo differant, cum altero; quæ autem non sunt primo diuersa, non distingũtur se totis, sed habẽt aliquid quo constituantur, & distinguantur; sed Personæ Diuinæ conueniunt in essentia, & distinguuntur personaliter, ergo non se totis distinguuntur, sed habent quo formaliter constituantur, & distinguantur. Quod etiam confirmatur auctoritate Ecclesiæ, quæ in præfatione de Trinitate cantat, *In personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas*, persona autem non est in seipsa, sicut proprietas dicitur esse in persona, ergo Persona, aliqua proprietate formaliter constituitur, & distinguitur ab alia persona. Imo uidemus in eadem Persona esse plures proprietates, & Personas conuenire non solum in essentia, sed etiam in proprietate; & distingui non quacumque proprietate, nam in Patre est innascibilitas, generatio actiua, & spiratio actiua; & spiratione actiua non distinguitur à filio, quia illa est etiam in filio, & licet innascibilitas sit in Patre, & non in Filio, non tamen per eam formaliter Pater distinguitur à Filio, quia ut inquit Aug. 5. de Trin. Si Pater per impossibile non esset ingenitus, posset tamen esse Pater, & distingueretur à Filio, ergo Persona nõ distinguitur seipsa, nec formaliter quacumque proprietatẽ, sed in ea est proprietas, qua formaliter constituitur, & distinguitur. Præterea si Pater se toto distinguitur à Filio, pari ratione distinguitur etiam à Spiritu sancto; & si pari ratione distinguitur ab vtroque, ergo habet eandem habitudinem ad utrunque, & è conuerso, vterq; habet eandem habitudinem eiusdem rationis ad ipsũ, si quelibet persona se tota distinguitur ab alia, quod constat esse falsum, & hæreticum, nam Pater ad Filium refertur, ut Pater, & ad Spiritum sanctum, non ut Pater, sed ut Spirator refertur, & ob id Spiritus sanctus non dicitur Filius.

Solutio contrario rum argumentorũ.

Rationes autem, quæ in contrarium adductæ fuerunt, nihil concludunt; & ad primam dicimus, quod licet Persona diuina, sit equè simplex ac essentia, & proprietas personalis; nihilominus

nus proprietate constituitur, essentia uero, & proprietas, non constituuntur, nam in diuinis constitui, uel non constitui, non sumitur penes maiorem, uel minorem simplicitatem, sed penes hoc quod includit, uel non includit aliqua quorum unum non sit formaliter alterum, uel de alterius intellectu; quia igitur Pater, ut persona, est aliquid, quod non est de intellectu essentiæ. s. relatio, & aliquid, quod nō est de intellectu relationis; scilicet essentia, ideo persona Patris constituitur, & non se tota distinguitur, sed habet in quo conuenit, & in quo differt; non sic autem essentia, nec relatio, quæ non includunt aliqua quorum unum non sit de intellectu alterius, nec habent per quod distinguantur, & non distinguantur, sed se totis distinguuntur. Ad quod etiam facit eorum modus significandi, nam pater significatur, ut subsistens, & ut suppositum; essentia autem, & relatio, per modum formarum; & ideo non potest dici, quod constituātur, sicut dicitur de Patre; nam ad ueritatem, & proprietatem locutionis, non solum attenditur ueritas rei, sed etiam modus significandi eorum de quibus loquimur. Nec ob id sequitur (vt ad secundam rationem respondeamus) quod persona diuina sit composita, & causata; nam dum loquimur de constitutione personæ, non intelligimus personam proprietate per modum totius ex partibus cōstitui, ut totum integrale ex suis partibus; uel quod essentia se habeat per modum partis potentialis, & proprietas per modum partis actuantis, uel quod essentia se habeat tanquam genus, & proprietas tanquam differentia; quod enim sic constituitur est compositum ex partibus integralibus, essentialibus, & specificis; quod Deo nullo modo conuenit, tanquam eius summæ simplicitati repugnans. Sed intelligimus personam constitui, constitutione suppositi, per naturam; eo. n. modo quo humanitas cōstituit hominem, & petreitas petrum, sic diuinitas constituit Deum, & paternitas patrem; quæ constitutio potest dici formalis, sicut album in esse albi formaliter constituitur per albedinem; proprietas igitur, seu relatiō constituit in diuinis personam, eo modo quo forma totius constituit suppositum suum, ut humanitas hominem, & petreitas petrum, homo enim formaliter est homo humanitate, & petrus formaliter est petrus, petreitate, ideo illis constituuntur, non quasi sint partes, sed quia sunt forma totius; eodem modo in diuinis, persona patris constituitur paternitate; qua formaliter est pater, & ista constitutio non repugnat summæ simplicitati, nam quod sic constituens, & constitutum non sit simplex, est per accidens,

Vnde sumatur cōstitui, & non constitui in diuinis.

Quod cōstitutio in diuinis nullam faciat compositionē.

cidens, quia forma totius est composita, & non est subsistens, sed est recepta in supposito, at si forma illa esset simplex, & per se subsistens, & constituens, & constitutum esset simplex; huiusmodi est proprietas diuina, quæ est simplicissima idem realiter, & essentialiter cum essentia, & est subsistens, qua formaliter in quantum talis, persona, est persona; Et licet persona nõ solum dicat proprietatem incommunicabilem, qua cõstituitur, & distinguitur, sed etiam essentiam, quæ tribus personis est communis, non ob id sequitur, quod in Persona sit aliqua compositio, nam proprietas est idem essentię, ut dicemus, & ut talis personam constituit, non ergo potest cum essentia compositionem facere. Per quæ patet responsio ad ultimam rationem, nam concretum & abstractum non significant omnino idem eadem ratione, nã abstractum significatur, ut forma, concretum uero, ut habens formam, & ut subsistens; unde paternitas præcise, & formaliter dicit paternitatem, qua pater est pater, & pater non dicit precise solam paternitatem, sed dicit etiam essentiam, qua non distinguitur à Filio, nec à Spiritu sancto, sed quia paternitas, ut respicit essentiam, est idem cum essentia, ideo ita constituit, & distinguit personam, ut nullam cum essentia compositionem faciat, vt inferius ostendemus.

Quod Personæ Diuinæ non constituantur, & distinguantur per aliquid absolutum, sed relationibus. Cap. VII.

CVm igitur Diuinæ personę in esse personali proprietate constituantur, & distinguantur; uidendum nunc est per quid constituantur, & distinguantur, per relationes ne, an per aliquod absolutum. Cum autem personæ diuinæ nominibus relatiuis significentur, si per aliquod absolutum eas constitui asseratur, debet esse, quia non relationibus significatis, sed aliquo absoluto constituuntur; Non defuerunt, qui dicerent, personas diuinas constitui per modos absolutos, qui relationibus supponuntur; non tamen dicunt, qui sint isti modi; nec etiam id directe probant, sed solum indirecte, quia nõ est maior ratio, cur asseratur constitui potius relationibus, quã modis absolutis; qui enim dicũt personas diuinas relationibus constitui, id asserunt ad euadendum compositionem in diuinis quæ esset absoluti cum absoluto, & ad euadendum distinctionę in diuina essentia, quia oppositę relationes possunt esse in diui-

na essentia, tanquam in fundamento, propter eius infinitam fæcunditatem; sed eadem inconuenientia etiam euitantur, si dicatur, quod constituuntur modis absolutis; quia cum sint modi rerum, & non quiditates, non faciunt cum essentia compositionem; & plures tales modi possunt fundari in una essentia, sicut plures relationes; quare per tales modos personæ diuinæ possunt constitui, & distingui. Sed ista opinio est omnino reijcienda, quia sequeretur, quod non esset una trium personarum essentia, quicquid enim absolute in diuinis dicitur, ad unitatē essentiæ pertinet. Vnde August. & omnes Sancti in Deo non nisi substantiam, & relationem ponunt, & ita Aug. 5. de Trin. dicit, quod illa, quæ sunt propria personis, quā illa per quæ constituuntur, & distinguuntur, ergo constituentia, & distinguentia sunt relatiua, & non modi absoluti; & idem Aug. eodem lib. inquit, quod quicquid est ad se, secundum substantiam dicitur, & de omnibus prædicatur singulariter, & non pluraliter; sed modus absolutus dicitur ad se, & non ad aliud, ex quo est absolutus; ergo si talis modus est in diuinis, dicitur secundum substantiam, & prædicatur de omnibus personis simul sumptis, singulariter, & non pluraliter; & per consequens non potest constituere, & distinguere personas. Et Damasc. lib. 1. de Fide orthodo. c. 11. secundum omnia (inquit) sunt unum, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, præter ignascentiam, gignentiam, & processionem, nam unum agnoscimus Deum in solis quidem proprietatibus, paternitatis, filiationis, & processionis. Anselm. in epist. de processione Spiritus sancti inquit, quod in Deo omnia sunt unum, ubi non obuiat aliqua relationis oppositio, & quod impossibile est inuenire in fide Christiana, unde una persona distinguatur ab alia, nisi per relationes originis, & ita ex hoc, quod Spiritus sanctus distinguitur à Filio, probat quod ab eo procedit. Boetius in primo de Trinitate, inquit, substantia in diuinis continet vnitatem, relatio multiplicat Trinitatem, Ricchar. 4. de Trin. dicit, quod in diuinis existentia suppositorum, uariatur secundum solam originem, non secundum qualitatis differētiam, & uocat differentiam qualitatis, differentiam per absoluta. ergo dicere, quod personæ diuinæ constituantur, & distinguantur per modos absolutos, est contra Sanctorum doctrinam. & contra communem Ecclesiæ intelligentiam; quod etiam ex Sacra scriptura probatur, nam Matthei ultimo. Christus diuinas personas nominibus relatiuis significauit, dicens, *Baptizantes eos in nomine*

Patris, & Filii, & Spiritus sancti. & propriissime nominatas fuisse credendum est, & Ioa. 16. inquit. *Omnia quæcumque habet pater, mea sunt*, quod ponderans Cyrillus inquit, Christum exquisitissima usum esse oratione, non enim dixit, quæcumque habet pater, & ego habeo, ne imago quædam exterior ad primitiuum formata esse uideatur, sed mea sunt, ait, identitatem substantiæ ultimam, in proprietatibus incommunicabilibus in utrisq; ostendens, nihil enim à patre penitus filius differt, nisi quod pater non est; solis ergo proprietatibus relatiuis constituuntur, & distinguuntur personę, alias enim aliquid esset patris, quod non esset filii, & aliquid filij, quod non esset patris, quod est expræsse contra uerbum Christi. Sed contra prędictam opinionem, seu potius errorem, Durandus rationibus etiam agit, nam isti, qui ponunt per tales modos absolutos personas constitui, & distinguntur, non assignāt, nec possunt in speciali assignare, qui sint isti modi, & quomodo uocentur, sicut nos, qui ponimus eas per relationes constitui, unde patet eorum opinionem esse quoddam figmentum. Præterea si per tales modos absolutos personæ constituerentur, aut isti modi differunt specie, aut solum numero; non specie, quia omnis differentia specifica si sit incompossibilis, in eodem suppositio includit oppositionem, sed proprietates personas constituentes, sunt incompossibiles in una persona proprietas enim constituens unam personam, & eam ab altera distinguens, non potest alteri conuenire, ergo si distinguuntur specie, necesse est quod oppositionem includant, sed in Deo nō potest esse nisi relatiua oppositio, quia in omni alia oppositione unum extremum est imperfectius altero, ut in contradictione negatio est imperfectior affirmatione, & priuatio habitu, & in contrarietate quoque, unum contrariorum est imperfectius altero; in sola autem relatiua oppositione, extrema possunt esse æqualiter perfecta; ergo si illi modi differunt specie, necesse est, quod differant solum relatiue. Nec potest dici, quod sint eiusdem speciei, & differāt solum numero; nam cum species in hoc differat à genere, quod tota ratio speciei potest reperiri in uno indiuiduo, non autem tota ratio generis in una specie, necesse est, quod si natura specifica tanquam simplex, non plurificatur per aliud, in uno solo indiuiduo reperiatur, si autem plurificatur per aliud, plurificetur per aliquam accidentalem differentiam, quę faciat solum differre numero; & per consequens ea, quæ sunt de se plurificata, & non per aliquam differentiam, non possunt esse eiusdem speciei solo numero differentia; sed quic-

quid

quid est plurificatum in diuinis, est de se plurificatum, & non per aliud, & maxime prima distinguentia, ut sunt illa, quæ constituunt, & distinguunt personas, ergo tales modi si sunt plures, sicut sunt, non sunt unius speciei solum numero differentes, cum repugnet summæ Dei simplicitati, si autem distinguuntur specie, non possunt distingui nisi relatiue, ut probauimus.

Quod relationes non constituant, & distinguant Personas sub ratione originis, sed sub ratione relationis. Cap. VIII.

CVm relatio dupliciter possit considerari. Primo, sub ratione relationis, ut paternitas, & filiatio. 2. sub ratione actionis, & originis, ut generare, & generari, spirare, & spirari, uidendum est sub qua ratione relationes, diuinas personas constituant, & distinguant, an sub ratione relationis, an sub ratione originis; & quicquid dicatur, non est differentia in re, sed solum in proprietate locutionis, cum omnino idem realiter sint Paternitas, & generare, filiatio, & generari. Quidam dixerunt Personas constitui, & distingui per origines, & non per relationes sub ratione relationis, sed relationes manifestare personas distinctas originibus; quorũ ratio fuit, quia relationes consequuntur actus, & super illos fundantur; ex eo enim aliquis est pater, quia genuit, & aliquis est filius, quia est generatus; ergo distinctio relationum sequitur distinctionem originum, & per consequens personę intelliguntur constitutæ, & distinctæ, per origines potius, quam per relationes; Quod etiam probatur auctoritate S. Augustini de fide ad Petrum, cir ca principium, ubi dicit, quod quia aliud est genuisse, quam natum esse, & aliud natum esse, quam processisse, manifestum est quoniam alius est pater, alius filius, alius Spiritus sanctus, &. S. Damasceni lib. 1. de fide orthod. cap. 11. ubi dicit, quod in diuinis omnia sunt unum præter ingnascentiam, gignẽtiam, & processionem; qui Sancti Personas per origines distinguũt. Verum contraria sententia uidetur probabilior, ut duabus rationibus ostendit S. Thomas, prima est, quia ad hoc, quod aliqua duo intelligantur distincta, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum utrique, sicut in rebus creatis per materiam, uel formam; at origo alicuius rei non significatur, ut aliquid intrinsecum, sed ut uia quedam à re, uel ad rem, sicut generatio significatur ut uia quędam ad rem genitam, & ut

progrediens à generante: non igitur potest esse, quod res genita, & generans constituantur, & distinguantur sola generatione; sed oportet prænintelligere, tam in generante, quam in genito, ea quibus ad inuicem distinguuntur, sed in persona diuina non est aliud intelligere nisi essentiam, & relationem, ergo cum in essentia conueniant, reliquum est, quod per relationem constituantur, & ad inuicem distinguantur. 2. quia in diuinis personis distinctio non sic est intelligenda, quasi aliquid commune diui datur, quia essentia communis remanet indiuisa; sed oportet, quod ipsa distinguentia constituant res distinctas; sic autem relationes distinguunt, uel constituunt personas, in quãtum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quod in diuinis non differunt abstractum, & concretum, non enim se habent sicut totum, & pars; sed contra rationem originis est, quod constituat hypostasim, seu personam quia origo actiue significata, significatur, ut progrediens à persona subsistente, unde eam supponit; origo autem passiue significata, ut natiuitas, significatur, ut uia ad personam subsistentem, & non ut constituens, non ergo possunt personæ constitui per originem; & licet distinguãtur relationibus, & originibus, prius tamen, & principaliter, secundum modum intelligendi, distinguuntur per relationes; unde hoc nomen pater, non solum significat relationem, siue proprietatem, sed etiam personam; sed genitor, uel generans significat tantum proprietatem; nam pater significat relationem, quæ est constitutiua, & distinctiua personæ, generans autem, uel genitus, significat originem, quę non est distinctiua, & constitutiua personæ.

Et si cõtra istas rationes arguatur, quod licet productiones elicitæ non possint constituere suppositum à quo eliciuntur, nec productiones quibus aliquid passiue producitur, quasi per modum termini accipientis esse, possint formaliter constituere suppositum ad quod sunt uiæ, & quod per eas producitur; nihilominus productiones actiuę, quæ non sunt elicitæ, & productiones passiuæ, quæ non sunt uiæ ad aliquid, quod per modum termini producatur, possunt constituere supposita, & personas; quia in eis cessat prędicta repugnantia, non enim deberent prænintelligi supposita siue personæ, ut ab eis egredientes, nec intelligerentur, ut uię, sed intelligerentur per modum insistentium, quibus formaliter producunt producentia, quoad productiones actiuas, & formaliter producuntur supposita producta, quoad productiones passiuas. sed in diuinis genera-

re

re non debet intelligi, ut aliquid elicitum, nec generari, ut aliquid eliciens, personam. s. filii, nam pater est generans per generare formaliter, non eliciendo ipsum, & filius est genitus, per generari formaliter, & non quia eliciatur per ipsum generari, ergo generare, & generari, secundum nostrum modum intelligendi, possunt concipi, ut constituentia suppositia, proprius, & principalius, quam paternitas, & filiatio, quæ consequuntur illa. Respondemus cum Capreolo, quod licet non intelligamus, quod generatio diuina eliciatur à patre, nec quod natiuitas sit quædam uia elicitiua filij, tamen quia, nec generationem, nec natiuitatem diuinam, secundum quod in se est concipimus, sed in cõceptibus creaturarum. s. generationis creaturę, & natiuitatis eiusdem, in quibus unum significatur, ut egrediens à generante, & aliud, ut uia ad genitum, ideo generatio, aut natiuitas diuina, non concipitur à nobis nisi per modum egressus, aut uiæ cuiusdam, licet non concipiatur quod sit egrediens à generante, & per consequens nullum eorum potest concipi, ut constitutiuum personæ, quia modus constitutiui formaliter repugnat egressui, aut uiæ; manent ergo in suo robore rationes quibus probatum est Personas non originibus, sed relationibus constitui, & primo distingui.

Vt autem ad rationem pro confirmatione contrariæ sententiæ factam, respondeamus, & simul ostendamus qua ratione relatio constituat personam, notandum est, quod sicut relatio, & processio in diuinis sunt idem, secundum rem, & differunt secundum rationem, ita relatio in Deo, licet sit vna secundum rem, & simplicissima, secundum tamen modum intelligendi est multiplex, nam intelligitur, ut constitutiua personæ, & ut relatio, qui duo modi sunt distincti, nam q relatio sit constitutiua personæ, nõ habet ut est relatio; nam relationes in humanis nõ constituunt personas, cum relationes sint accidentia, & persona sit quid subsistens in genere substantiæ, substantia autem per accidens constitui non potest; sed relatio in diuinis habet hoc, quod constituat personam, inquantum est diuina relatio, ex hoc enim habet, quod sit idem cum diuina essentia, & ut est idem re cum diuina essentia, potest diuinam hypostasim constituere; non quod illam constituat, ut est idem re cum essẽtia, nam illam constituit, ut distinguitur contra essentiam, & contra originem. Vbi notandum est, quod aliud est relationem aliquid habere, ut est ipsamet essentia, aliud ut ratione distinguitur ab essentia, & est idem re cum essentia; ut est ipsa essentia,

Solutio cõtrarij argumenti.

Qua ratione relatio constituat personam

tia, illi conueniunt omnia, quæ Deo ratione essentiæ conueniũt, & ita relatio dicitur creatrix, conseruatrix, gubernatrix; ut distinguitur ab essentia, ita tamen, ut re sit eadem cum essentia; aliqua ei per se formaliter cõueniunt, quæ per se, & formaliter non conueniunt essentiæ, sed illi conueniunt, ut talis relatio, ratione essentiæ, quatenus est idem re cum essentia; quod. s. fit realis, quod sit subsistens, & incommunicabilis, quod personam constituat. relatio igitur constituit personam, non ut est essentia, nec ut est relatio, sed in quantum est talis relatio, res. s. relatiua eadem essentiæ, per se subsistens, prima, & incommunicabilis; & ut talis est ipsamet persona, nam persona Patris non est aliud nisi paternitas per se subsistens; ex quo sequitur, quod relatio in Deo consideratur, ut constitutiua personæ, & ut relatio; est ergo alius modus intelligendi, quo intelligitur relatio ut constitutiua diuinæ personę, & alius quo intelligitur relatio ut relatio est, & ita nihil prohibet, quod quantum ad unum modum intelligendi, relatio præsupponat processionem, quantum uero ad alium, è contra processio præsupponat relationem: Dicimus igitur, quod si relatio consideretur, ut relatio, secũdum intellectum presupponit processionem, & consequitur actum, & super illum fundatur, nam pater refertur ad filium, quia genuit filium, & filius refertur ad patrem, quia est genitus, & sic generare, & generari præcedunt intellectu ipsas relationes paternitatis, & filiationis; si autem relatio consideretur, ut est constitutiua personæ, aliquando est prior processione, aliquando posterior, secundum intellectum; nam relatio, quæ est constitutiua personæ à qua est processio, est prior secundum intellectũ, quam processio; sicut paternitas in quantum est constitutiua personæ Patris, est prior, secundum intellectum, quam generatio, quia actio presupponit personam agentem; relatio autem, quæ est constitutiua personę procedentis, etiam in quantum est constitutiua personæ, est posterior secundum intellectum, quã processio, sicut filiatio, quam natiuitas, quia persona procedẽs intelligitur, ut terminus processionis, & processio, ut uia ad personam relationę constitutam. Et apud logicos etiam, ut benè dicit Caietanus, relatio dupliciter consideratur. s. ut concepta, & ut exercita, & tamen est unamet relatio; iuxta quam distinctionem dicimus in proposito, quod paternitas, ut relatio, est ut exercita, & consequitur actum generationis; & ipsamet sub expressa ratione paternitatis, ut constitutiua, est ut concepta, & præcedit generationem, & constituit hypostasim; & licet

utrunque comprehendatur infra relatiuam illius latitudinem, simul tamen non sunt secundum rationis ordinem. sed paternitas, ut præcedit generationem, constituit, & distinguit relatiuã personam patris in esse hypostatico relatiuo, realiter, & formaliter, sed non relatiue exercito, & ita uocatur paternitas, non ut relatio, sed ut constitutiua; Vt autem consequitur generationẽ, constituit, & distinguit eandem personam, non in esse hypostatico, sed in esse relatiue exercito, & ideo uocatur paternitas, ut relatio. ita quod non sunt duo esse relatiua in Patre, sed unum tãtum datum à paternitate formaliter ante generationem, ut hypostaticum, & post, ut exercitum, & similiter unica est distinctio Patris à Filio, sed data prius, ut hypostatica, & post ut exercita. Ex quo soluitur quorundam argumentum sic argumentium. Paternitas, ut constitutiua, aut dicit absolutum, aut quid relatiuũ, si absolutum, ergo persona constituitur per rationem absolutã, quod falsum esse probatum est superius, si quid relatiuum, ergo paternitas, ut relatio, constituit, quibus dicitur cum Capreolo, quod paternitas dum concipitur, ut constitutiua patris, intelligitur, quid relatiuum, sed non relatiue, nec sub ratione relatiui, sed ut quędam forma incommunicabilis naturę intellectualis diuinæ; & sic concipi est absolute concipi; nec ob id sequitur, q persona diuina constituatur per rationem absolutam, nam diuina persona non constituitur per rationem nostri intellectus, sed per rem, quę est uerissime relatiua, & ideo persona diuina est relatiua; tamen intellectus noster dum concipit constitutiuum illius personę, illud concipit sub ratione absoluta, nec aliter posset constitutionem illius personæ concipere, nisi concipiendo rem relatiuam sub ratione absoluta; nec est in hoc aliqua repugnantia, quia relatio in diuinis habet esse diuinæ essentiæ, quod est esse absolutum, & ideo potest concipi sub ratione absoluta. Et si adhuc instetur pro confirmatione prioris sententiæ, quod sicut distinguitur de relatione, quod cõsideratur, ut constitutiua personæ, & ut relatio, eadem ratione potest, & de origine dici, quod non constituit, ut origo, sed ut constitutiua, & ita saltem non erit maior ratio quare relatio potius, quam origo constituat, & distinguat personam. Respondetur cum Caietano, quod relatio sic debuit distingui, & non origo, tum quia tenentes oppositum non distinguunt de origine, sed ipsam ut originem constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Tum quia relatio realis, secundum propriam rationem non solum consideratur secundum comparationem ad

ali-

aliquid extra, quę est propria eius ratio, sed etiam ut est, & exi-stit, increatis quidem, accidens subiecto inhærens, in Deo uero substantia. at origo, ut origo habet solum rationem uiæ; tum etiam tertio, quia in diuinis duo tantum sunt genera, secundum Boetium substantia. s. & ad aliquid, sed persona diuina est formaliter ad aliquid, ergo oportet illius constitutiuum esse formaliter ad aliquid, & propterea oportuit relationem diuinam affirmare, & deinde illam distinguere in duplicem eius actum, constituere. s. & referre. Ad auctoritates autem Augustini, & Damasceni, dicitur quod dicunt personas distingui per origines, attendentes ad rem, & non ad proprietatem locutionis.

Quod relationes reales, & Personæ, sint idem re cum essentia & sola ratione ab ea differant, inter se uero realiter. Cap. IX.

CVm in Deo sint relationes reales, quibus Personæ constituuntur, & Deus sit simplicissimus, actus purus, nullam habens compositionem, necessario dicendum est, relationes, & Personas, esse idem cum diuina essentia, si enim essent accidentia inhærentia, compositionem facerent; & ex alia parte, aliqua conueniunt diuinæ essentiæ, quæ non cõueniunt relationibus, & personis; nam diuina essentia est una, communicabilis, & secundum eam, nulla sumitur distinctio; at relationes, & personæ sunt multæ incommunicabiles, & aliqua illis conueniunt, quæ non conueniunt essentiæ, nam relationes constituunt, & distinguunt personas, pater generat, filius generatur, quæ de essentia dici non possunt; necesse igitur est, quod relationes, & personæ, ita sint idem re cum essẽtia, quod aliquo etiam modo ab ea distinguantur. quomodo autem distinguantur ab essentia, est nunc breuiter explicandum; & relicta opinione Durandi, qui uoluit aliquomodo distingui realiter; aliqui tenuerunt, quod distinguuntur formaliter à parte rei, ante opus intellectus, cum de illis contradictoria prædicentur, & illæ prædicationes eis conueniant ante opus intellectus; sed nihilominus propter summam Dei simplicitatem, dicimus, inter personam, & essentiam, nullam esse actualem distinctionem, & ut huiusmodi prædicationes contradictoriæ, uerificentur à parte rei non requiritur actualis distinctio ante opus intellectus, sed sufficit, quod non sint idem ratione, uel non sint adæquata; in quo decepti sunt, qui realem, uel formalem distinctionem inter essen-

sentiam, & personam constituunt; nam arbitrantur prædicationem, compositionem, diuisionem, seu negationem, esse in re extra intellectum in actu completo, cum sint opus intellectus, & sufficiat quod in re sit uirtualis distinctio, & ut in fundamento; in puncto enim nulla est diuisio realis, nec formalis, cum sit indiuisibilis, & tamē quatenus multas lineas terminat, ratione illum in ordine ad lineas quas terminat, intellectus distinguit, & contrarias rationes ei tribuit, principij. s. & finis, quę ei à parte rei cōueniunt; quia licet terminare unā lineam toti puncto cōueniat, cum in eo non sint partes, non tamē totaliter, quia alias etiam terminare posset; & tamen in eo nulla est actualis distinctio, sed tantum uirtualis, quia (ut diximus) licet secundum se totum terminet lineam, non tamen totaliter, ita ut alias terminare non posit. Distinctio igitur inter Personam, & essentiam, est in re, uirtualiter, & ut in fundamēto, & non in potētia, nec in actu completo, propter plenitudinem diuinæ perfectionis, in qua unum sunt secundum rem absolutam, & respectiuam Cum enim diuina essentia in esse reali sit simplicissima, omnem præhabens perfectionem, & esse absoluti, & esse respectiui, non erit, nec pure absoluta, nec purè respectiua, sed eminentissime habens, quod est absoluti, & respectiui; Cum autem omni rei simplicissimè sua correspondeat formalis ratio, in Deo, in ordine formali, seu rationum formalium, est una ratio formalis, non pure respectiua, nec pure communicabilis, sed eminentissime, ac formaliter continens quicquid est absolutæ perfectionis, & quicquid Trinitas respectiua exigit; cuilibet enim rei simplicissimę, secundum se maxime uni, respondere debet unica ratio formalis, ut diximus. Non ergo ex hoc, quod essentia est unius rationis in se, sequitur, quod sit tantum communicabilis, & in hoc formaliter differat à persona; nam illius unica formalis ratio, propter suam infinitatem utrumq; continet; in creatis quidem, absoluta à respectiuis formaliter differunt, sed non in Deo, qui est prior ente, & omnibus entis differentiis, & maxime unus, & simplicissimus; quia ergo essentia diuina sub una ratione formali, eminentissime continet rationem suæ communicabilitatis, & rationem incommunicabilitatis personę, personæ comparata ad essentiam, non solum non distinguitur ab ea re, sed nec etiam formaliter, sed tantum uirtualiter, & ratione. Et Pater in primo signo originis intelligens se, non intelligit essentiam, & paternitatem, ut duo obiecta formalia, secundum se, ut uoluit Scotus, sed ut unum formaliter, & duo uirtualiter: & solutio tacite obiectionis.

non

non ita, quod in illa summa re, atque ratione formali, paternitas, & essentia sint uirtualiter: sunt enim ibi formaliter, & realiter; sed earum distinctio est uirtualiter, quia ita ibi sunt, & ita exercent propria utriusque, ac si essent distinctæ; Et si Sancti, & Doctores de essentia, & relatione aliquando locuti sunt, ut de distinctis formaliter, intelligēdi sunt ex parte rei, quod formaliter distinguuntur, non actualiter, sed uirtualiter, quia sunt sub una ratione formali, ac si essent formaliter distinctæ; Ex parte autem nostri, quia ratione obiectiua apud nos actualiter distinguuntur; sed hoc nihil in Deo ponit, nisi relatiuam entis rationis denominationem. Ex quo sequitur, quod quatenus essentia, & persona, habent unde distinguantur secundum intelligentiæ rationem, aliqua possunt affirmari de una, quæ negantur de alia; nam licet persona comparata ad essentiam, sit idem re cum essentia, quia tamen non solum comparatur ad essentiam, sed etiam ad aliam personam cui relatiue opponitur, & à qua consequenter realiter distinguitur, non adæquat omnem rationem essentiæ; cum enim essentia propter eius omnimodā perfectionem, ita in suo esse, & sua formali ratione sit absoluta, & incommunicabilis, ut etiam includat suo simplicissimo esse, & sua formali ratione, quicquid est respectiui, ut ad essentiam comparatur, identificabit etiam sibi aliam personam correlatiue oppositam; Vnde essentia non tantum est Pater, sed etiam filius, & Spiritus sanctus. Propter igitur inadæquationem cuiuslibet personæ ad essentiam, & propter omnimodam perfectionem essentiæ, qua in uno esse reali, & formali simplicissimo continet, & sibi identificat quicquid est absoluti, & respectiui, aliquid dicitur de Patre, quod non dicitur de essentia, scilicet generare; & aliquid dicitur de essentia, quod non dicitur de Patre. s. filius, & Spiritus sanctus; quia Pater non solum comparatur ad essentiā, sed etiā ad Filium, & ad Spiritum sanctum referitur, & ut ad filiū refertur dicitur generare, & similiter, ut ad Spiritum Sanctum, cum filio refertur, dicitur spirare, à quibus differt, qui sunt idē cum essentia; sed quia sunt idem, ut eam respiciunt, ideo essentia non dicitur generare, nec generari, nec spirari, quia hæc personis conueniunt, non ut essentiam respiciunt, sed ut ad se inuicem referuntur.

Quod relationes inter se realiter distinguātur

Cum Personæ ratione distinguantur ab essentia, uideri alicui posset, quod inter se etiam solum ratione, & nō realiter distinguantur; nam talis est identitas extremorum inter se, qualis est eorum identitas in medio. Si autem realiter distinguuntur,

videtur hoc Sanctissimum Trinitatis mysterium aduersari illi maximæ, ab omnibus Philosophis receptæ, Quæcunque sunt eadem uni tertio, sunt etiam eadem inter se: & consequenter etiã tolli syllogismus expositorius, qui super ea fundatur; secundum enim artem syllogisticam, sic argumẽtari licet, essentia est paternitas, & filiatio est essentia, ergo filiatio est paternitas; & tamen duæ præmissæ conceduntur tanquam ueræ, & catholicæ, & consequens tanquam falsum negatur, & nihilominus consequentia uidetur bona: Imo uidetur hoc mysterio falsificari illud primum principiũ, de quolibet affirmatio, uel negatio, est uera, & de nullo ambæ sunt ueræ; si enim tres personæ, sunt una essentia, sequitur quod sint tres personæ diuinæ; & non sint tres personæ; cum etiam essentia, & pater sint eadem res, de eodem plura contradictoria affirmabũtur, nam de Patre dicitur, quod generat, quod spirat, quod est incommunicabilis, quæ omnia negantur de essentia, & de essentia dicitur, quod est Filius, & tamen non dicitur, quod Pater sit Filius, licet Pater sit essentia. Hæc dubia mouimus, ut etiam gentilium argumentis in contrarium satisfaciamus; & respondẽdo dicimus, quod non oportet, quod talis sit identitas extremorum inter se, qualem habẽt illa extrema in medio, & maxime quando medium est idem extremis, non formaliter, sed identice, hoc est identitate rei, & nõ rationis; quod patet in actione, & passione, quæ sunt idem realiter motui, & ab eo differunt ratione, & tamen secundum aliquos inter se realiter distinguuntur; earum enim relationes sũt reales, & realiter distinctæ, quarum una est subiectiue in agẽte, alia uero in passo; & illa maxima est intelligenda, cum duplici limitatione, prima est, quando extrema identificantur medio, re, & ratione, altera est, quando identificantur adæquate, quando enim medium nullum extremorum adæquate sibi identificat, non oportet, quod extrema in tali medio identificata, identificentur inter se. Essentia autem diuina identificatur relationibus, seu personis, re, sed non ratione; cum enim dicitur Pater est essentia, uel è contra, talis prædicatio est quasi per accidens, & non per se, nam est uera, non propter identitatem significationis subiecti, & prædicati, sed propter identitatem rei subiecti, & prædicati, non enim Pater formaliter significat essentiam, nec essentia Patrem. Et quælibet persona est eadem diuinæ essentiæ, sed non adæquate, & conuertibiliter, & propterea licet duæ personæ sint idem cum essentia, non tamen ob id una persona est altera. Modus autem distinctionis Personarum ad in-

nicem non est sumendus in ordine ad essentiam, sed ex rationibus ipsarum personarum, quibus se inuicem respiciunt, & distinguuntur, quæ sunt relationes; persona enim diuina nihil aliud est, quam relatio per se subsistens: cum igitur in Deo sit relatio realis, oportet, quod ibi sit realis oppositio; de ratione enim relationis, est respectus unius ad alterum, secundum quem, aliquid alteri relatiue opponitur; relatiua autem oppositio in sui ratione includit distinctionem, & ita in Deo est realis personarum distinctio, non quidem secundum rem absoluram, quæ est essentia, in qua est summa unitas, & simplicitas, sed secundum rem relatiuam. Ex quibus remanent soluta prædicta philosophorum argumenta, non enim hoc sacrosancto mysterio destruitur illa maxima, nec ars syllogistica, nec illud principium, de quolibet affirmatio, uel negatio, est uera, & de nullo ambæ sunt uere; cum personæ ita sint idem re cum essentia, ut ratione ab ea distinguantur, inter se uero realiter, sed non quatenus sũt idem re cum essentia, nam hac ratione sunt etiam idem re inter se, sed quatenus inuicem referuntur. Vnde cum arguitur essentia est paternitas, filiatio est essentia, ergo filiatio est paternitas, concessis præmissis, neganda est consequentia, quia in argumento est fallacia accidentis; nam essentia dicitur paternitas, & filiatio essentia, propter identitatem rei, sed non rationis, & propter ea non sequitur, quod filiatio sit paternitas; Verum etiam est, quod non potest aliquid idem affirmari, & negari de eodem, quatenus est idem, sub eadem. Ratione, sed bene poterit diuersa ratione, quatenus ita sunt idem, ut etiam distinguantur; & ita cum persona, & essentia sint idem re, nihil quod ad naturam rei pertinet, quod prædicatur de essentia, potest negari de persona, ut dicatur essentia est increata, persona nõ est increata; sed quia distinguuntur ratione, quicquid pertinet ad rationem illam in qua distinguuntur, quod prædicatur de uno, potest negari de alio, ut dicatur essentia est communis, paternitas non est communis, pater generat, essentia non generat.

Quod in Deo nulla sit compositio, sed summa simplicitas. Cap. X.

SEd ex prædictis oritur dubium, quia uidetur poni in Deo compositio, etiam si asseratur in eo essentiam sola ratione distingui à Persona, nam si essentia ratione distinguitur à persona, & personali proprietate, persona uidetur compo-

ni

ni ex essentia, & personali proprietate; nec obstat si dicatur, q̃ sunt idem re, quia saltim in Deo erit compositio rationis, & formalis; quia talis est ordo, & habitudo secũdum rationem inter ea, quę sunt distincta ratione, qualis est ordo, & habitudo secũdum rem, inter ea, quæ sunt distincta realiter; sed hæc faciunt compositionem realem, ergo illa faciunt compositionem rationis, & formalem. Et confirmatur, quia transitus in identitatẽ, non tollit compositionem, nisi illam, quę est eiusdem generis cum trãsitu; ut si transitus sit in identitatem realem, tollit compositionem realem, si in identitatem rationis, tollit compositionem rationis; si igitur Paternitas, & essentia transeunt in identitatem realem, & retinent distinctionem rationis, iste tantus tollit solam compositionem realem, & relinquit compositionẽ rationis. Præterea simplicius cogitatur aliquid cum cogitatur, ut abstractum à pluribus, quam ut contentum in pluribus; Et maior est simplicitas, ubi est unitas, sine pluralitate, & sine diuersitate, at in Deo est pluralitas, & diuersitas suppositorum, & proprietatum. Ad quod respondetur nullam in Deo esse compositionem, nec realem, nec formalem, nec etiam secundum rationem, licet in Deo sint plures rationes; Pro cuius maiori explicatione, notandum est, quod cum personarum nomina, relationes denotent, & earum processiones sint in identitate naturæ, necesse est, quod in Deo sint relationes, & sint reales, & secũdum eas, processiones accipiantur, & personæ constituantur, & distinguantur; quę relationes in Deo non sunt accidentia, sed habent esse diuinæ essentiæ; & licet constituant, & distinguant personas, nullam tamen in Deo compositionem inducũt; quod ut melius intelligatur, notanda est differentia inter relationem & reliqua accidentium genera. In omnibus quidem generibus accidentium duo sunt consideranda. Vnum est esse, quod competit unicuiq; ipsorum, secundum quod est accidẽs, & communiter in omnibus est inesse subiecto, accidentis enim esse, est in esse. Aliud est propria ratio uniuscuiusq; illorum generum; & in hac, relatio differt ab aliis omnibus accidẽtibus, in aliis enim generibus, ut pote quantitate, & qualitate, etiam propria ratio generis, accipitur secundum comparationem ad subiectum, nã quantitas dicitur mensura substantiæ, qualitas uero dispositio substantiæ; sed ratio propria relationis non accipitur, secũdum comparationem ad subiectum in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus relationes secundum id quod relationes sunt, etiam in rebus creatis, non

sunt assistentes, siue intrinsecus affixæ, ut putauit Gilbertus Porretanus, qui postea errorem suum in Concilio remensi reuocauit, sed significant respectum quodammodo contingẽtem ipsã rem relatam prout ab ea tendit in alterum. Si autem consideretur relatio, secundum quod est accidens, sic est inhærens subiecto, & habens esse accidentale in ipso. Quicquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod in Deum transfertur, habet esse substantiale; in Deo enim non est accidens, ut in subiecto, sed quicquid est in Deo, est eius essentia. Relatio igitur qua parte in rebus creatis habet esse accidentale, in Deo realiter existens, habet esse Diuinæ essentiæ, idem omnino ei existens; qua parte uero ad aliud refert, non significat aliquam habitudinem ad essentiam, sed magis ad suum correlatiuum, à quo realiter distinguitur; Ex quo fit, quod licet sint plures relationes reales in Deo, quæ realem etiam personarum distinctionem efficiunt, nullam tamen cum essentia Diuina compositionem inducunt; quia nihil componit cum alio, secundum suam rationem, sed solum secundum suum esse; ex hoc enim aliqua compositionem efficiunt, quia unum est in potentia respectu alterius, uel ambo respectu alicuius actus. Ac relationes, & proprietates personales, comparatæ ad essentiam, non differunt re ab ipsa; & secundum suas rationes, non essentiam, sed sua correlatiua respiciunt, ergo cum ea nullam compositionem faciunt. Et si instetur, quod saltem differunt ab essentia ratione, & ita in persona concipiuntur, essentia, & personalis proprietas, ut distinctæ; & de Deo etiam, distinctas attributorum rationes concipimus, quæ uidentur aliquam compositionem inducere. Respondetur, quod hæc est differentia inter rationes relationum, & alias rationes attributorum, quas de Deo concipimus, quod rationes relationum sunt realiter in Deo, & respiciunt non essentiam, sed correlatiuam personam, unde solam distinctionem, sine ulla compositione in Deo ponunt, at rationes quas concipimus de diuinis attributis, & etiã de relationibus, & de personis in ordine ad essentiam, nec realiter, nec formaliter, differunt inter se, nec ab essentia (ut diximus) sed uirtualiter, & ut in fundamento, & ob id nullam faciunt compositionem, nec distinctionem cum diuina essentia. rationes quidem relationum ex se faciunt distinctionem, quia respiciunt suum correlatiuum, ex quo intellectus sumit distinctionem rationis ab essentia; quia licet una relatio puta paternitas, sit tota essentia, non tamen totaliter, quia essentia est etiam

filia-

filiatio, à qua distinguitur paternitas; at aliæ rationes, cum non sint relatiuę, nullam realem distinctionem efficiunt, sed distinctio est ex parte nostri, qui cum non possimus unico simplicissimo conceptu Deum cognoscere, multos formamus. Est igitur in diuinis pluralitas rationum sine compositione, & distinctio sine dissolutione, cuius potissima causa est, ex cuius ignoratione multi errauerunt, quia illæ rationes, quæ de diuina essentia & de personis concipiuntur, non sunt subiectiue in Deo, sed in nostro intellectu, licet Deus sit illarum omnium fundamentū, Rationes enim istæ (quantum ad præsens spectat) quas de Deo concipimus, dupliciter accipi possunt, uel pro ipsa conceptione, quam intellectus per actum suum producit, & isto modo clarum est, quod diuersæ rationes nullam ponunt in Deo pluralitatem, nec compositionem, sed solum in intellectu nostro, cum sint quædam accidentia intellectus nostri; imo ab Arist. 1. periar. uocantur passiones animę, dum dicit, quod uoces sunt signa passionum animæ, scilicet rationum, & conceptuum. Secundo modo accipiuntur pro obiecto, ut est acceptum ab intellectu, ita quod obiectum, est, ut materiale, & conceptio, ut formale, & rationes etiam sic acceptæ nullam in Deo ponunt pluralitatem, nec compositionem, quia rationes de diuina essentia, & de personis in ordine ad essentiā, illo modo sūptæ, sunt in Deo solum quoad fundamētum, quoad uero sui cōplementum, sunt in intellectu; sicut si ab vno puncto procedant in circulo multę lineæ uersus circumferentiam, ille punctus est in se simplex, nullam in se habens pluralitatem, & tamen est pluralitas in lineis procedentibus, ut sunt extra ipsum, non ut sunt in ipso, quia ibi omnes lineæ unum sunt, sunt enim ibi quælibet per suum punctum inchoatiuum lineæ, idem autem punctus omnes illas lineas inchoat, & principiat, si ergo ille punctus, ut principiat talem lineam diceretur una ratio, & ut principiat aliam, diceretur alia ratio, manifestum est quomodo illæ omnes rationes, ut sunt in re essent idem, licet ut sunt in intellectu essent multiplices, & distinctæ. A simili sit ille punctus Deus, circunferentia intellectus noster, lineæ exeuntes à centro, & terminantes ad circunferentiam sint conceptus de Deo habiti. Si ergo ratio dicatur res diuina sub tali conceptu, uel ut fundat conceptum, apparet quomodo diuersitas rationum in nullo præiudicat Diuinæ simplicitati, sicut nec pluralitas linearum unitati puncti, & quomodo sicut ille punctus dicitur multiplex extrinsicè, ita, & Deus extrin-

sice plures dicitur habere rationes, & plures perfectiones, & relationes ratione distingui ab essentia, quia. s. Diuina essentia licet sit simplicissima, distinctos tamen conceptus fundat, qui in intellectu solum distinctionem habent. Neq; hoc derogat summæ Dei simplicitati, nam ad perfectam unitatem, & simplicitatem pertinet, quod ea, quæ sunt multipliciter, & diuisim in aliis in ipso sint simpliciter, & unitè. Ex quibus patet responsio ad ea, quæ in contrarium opposita sunt, non enim oportet talem ordinem, & habitudinem esse inter ea, quæ sola ratione distinguuntur, qualis esset inter ea, si realiter distinguerentur, nisi quantum ad habitudines, quæ consequuntur illorum rationes; compositio autem non consequitur essentiam, & relationem, quantum ad earum rationes, sed quantum ad esse, ut diximus, in quo non differunt. Ex quo etiam patet solutio secundi argumenti, nam transitus in identitatem realem, tollit omnem compositionem, cùm res non componant, secundum suas rationes, sed secundum suum actuale existere, ubi scilicet, est multitudo ipsius esse. Ad tertium dicitur, quod tunc abstractum à pluribus est simplicius, quam contentum in pluribus, quando in illis plurificatur, secus si non plurificatur, nam ut inquit S. Bona. est unum in uno, unum in pluribus multiplicatum, & unum in pluribus non multiplicatum, unum in pluribus multiplicatum, est simplicius, quã unum in uno, nam uniuersale est simplicius singulari, & multo simplicius est id, quod est unum in pluribus non multiplicatum. & sic est Deus simplicissimus, in quo pluralitas personarum non derogat eius summæ simplicitati, nam tantum est in omnibus tribus, quantum in qualibet, & non minus est in una, quam in omnibus tribus simul. & omnes sunt idem cum essentia; & ipsamet essentia; ista pluralitas nihil addit ad unitatem, & ideo nullam omninõ ponit compositionem, nec tollit simplicitatem, sicut illa in quã plus est in duobus, quam in uno. Et licet pluralitas exigat proprietates diuersas ad constitutionem, & differentiam, istę tamen proprietates diuinarũ personarum, & earum differentia nullam faciunt compositionẽ; nam proprietas tripliciter differt à proprietate, aut respectu subiecti, quia causatur ex diuersis naturis in ipso repertis, & sic arguit compositionem subiecti ex diuersis naturis, & illam auget, aut respectu sui, quo pacto musica, & grammatica differunt in Petro, & sic etiam ponit compositionem, quia ponit subiectum sub esse pluribus; aut respectu obiecti, & hoc modo facit solam distinctionem, sed non compositionem, quia ponit solam rela-

tionem, & respectum ad correlatiuum, ut diximus de puncto, qui est principium, & finis diuersarum linearum, & hoc modo est pluralitas, & differentia diuinarū proprietatum, quæ etiam hoc modo personas constituunt, & distinguunt, quatenus. s. sūt relationes originis, & important ordinem, & respectum ad aliū, quatenus uero respiciunt essentiā sunt idem cum essentia, ideo sine ulla compositione personas constituunt, & illas inuicem realiter distingunt, quæ summæ Dei simplicitati non repugnāt.

Quod tres in Deo sint Personæ, & non plures, & quomodo rationes philosophicæ sint applicandæ mysterijs fidei? Cap. XI.

HOc Sacro sanctum mysterium dicitur Trinitas, idest trium unitas, quia sunt tres personę unius, & eiusdem prorsus numero essentię, Quod autem tres tantum sint in Deo personæ, non plures, nec pauciores, fide habemus; qua supposita, ex his quæ diximus possumus etiam huius deducere rationem, tam ex parte processionum, quam ex parte personarum; Ex parte quidem processionum, quia generaliter loquendo tria sunt productionis principia, natura, uolūtas, & ars, & consequenter tres sunt modi producendi, secundū naturam, secundum uoluntatem, & secūdum artem; productio secundum artem, conuenit cum ea, quæ est secundum naturam quia per utranque producitur, quid simile; sed differt, quia in productione naturali producitur simile in substantia, in productione autem artis producitur simile, secundum rationem formæ exēplaris, dissimile uero in substantia, & natura; & propterea est impossibile, quod iste modus producendi sit in Deo ad intra quia processioni ad intra repugnat distinctio in essentia; cum igitur processio ad intra sit cum identitate essentiæ, necesse est, q actiones personales radicentur in actibus essentialibus, non tendentibus ad extra, sed intra manentibus; isti autem actus non sunt nisi duo. s. intelligere, & uelle, cum Dei natura sit pure intellectualis, processio secundum intellectum, est in Deo secūdum naturam, & propterea dicitur generatio; duobus autem tantum in Deo existentibus actibus, duæ tantum erunt processiones ad intra, & duæ personæ procedentes, nam per modum intelligendi, procedit Verbum à Patre, quod dicitur Filius, & eius processio generatio, ut dicemus, & per modum uoluntatis spirando, procedit Spiritus sanctus à Patre, & Filio. Nec potest Pater intelligendo plura producere Verba, seu plures generare filios,

Ratio ex parte processionū,

nec simul, nec successiue, quia ille actus intelligẽdi est perfectissimus adequans totam uirtutem intellectus cuius est actus, & perfectissime exprimens totum id, quod Pater intelligit. Similiter, & de actu uoluntatis quo Pater, & Filius se mutuo diligentes spirant Spiritum sanctũ; & huius tertiæ personæ productio, non est ex imperfectione Filij, quasi non habuerit à Patre totũ, quod dare potest, aut non perfecte exprimat patrem, sed quia idẽ totum, duplici modo haberi, & declarari potest, & secundũ rationem naturæ, & secundum liberalitatem uoluntatis, cum igitur sint solum duæ personæ productæ, & una non producta, sed producens, tres tantum in Deo erunt personæ.

Ratio ex parte personarum.

Hoc idem etiam possumus ostendere ex parte ipsarum personarum. Cum enim persona diuina sit relatio realis per se subsistens, & relatio sit idem re cũ essentia, & realiter distinguatur solum à suo correlatiuo, cũ ei opponatur; necesse est, quod pluralitas, & numerus personarum accipiatur iuxta relatiuas oppositiones, ut duæ relationes oppositæ, ad duas personas pertineant, & illæ, quæ non sunt oppositæ ad eandem personam. Vnde Sancti dicunt, quod in Deo omnia sunt unum, præter quam ubi obuiat relatiua oppositio. In Deo autem sunt tantum quatuor relationes reales originis, ut diximus, fundatas super duas actiones, intellectus, scilicet, & uoluntatis, secundum quas sunt duæ tantum processiones. Verbi. s. & amoris; & secundum quamlibet processionem, sunt duæ relationes oppositæ, quarũ una est procedentis à principio, & alia est ipsius principij, & istæ sunt Paternitas, & Filiatio, Spiratio, & Processio, secundũ quas sunt quatuor oppositiones, duæ priores sunt Paternitatis, & Filiationis ad inuicẽ, iuxta quas sũt duæ Personæ, Pater. s. & Filius à paternitate, & Filiatione, earũ relationibus constitutæ; duæ posteriores sunt spirationis, & processionis, iuxta quas sumuntur duæ relationes inuicem oppositę; sed sola processio constituit personam Spiritus sancti. Spiratio autem non potest constituere personam spirantem ab aliis distinctam, sicut paternitas constituit Patrem generantem; quia spiratio non opponitur paternitati, nec filiationi, cum non sint eius correlatiua, sed processioni, unde iuxta principium, & maximam sanctorum, quæ est quod sola oppositio multiplicat, & distinguit personas, Spiratio Patri, & Filio conueniet, cum eis non opponatur, & illos spirantes, & unum spiratorem constituet; spirantes, quia sunt duæ personæ distinctæ, unum spiratorem, quia inspiratione non distinguuntur, sed sunt unum spirationis principium;

pium & illos realiter distinguet,nō quidem inter se, sed à spiritu sancto, cui relatiue ratione spirationis opponuntur, ab eis enim procedit. Spiratio igitur actiua,ita est relatio realis,quod non est propria, & personalis,sed communis Patri, & Filio, & non habet propriam subsistentiam,sed eius subsistentia,est subsistentia Patris,& Filii quorum est spiratio, & propterea non potest constituere personam. Huius etiā possumus clariorē rationē reddere, quia una natura simplex non potest esse nisi in uno sicut in primo principio; Vnde Hylarius in libro de synodis, dicit,quod qui confitetur duos innascibiles,confitetur duos Deos,unum enim Deum prædicari, natura unius innascibilis Dei exigit;cum ergo natura diuina sit simplicissima,est impossibile quod in Deo sint duæ personæ innascibiles, quæ ab alia nō procedant, sed debet esse una sola persona innascibilis, à qua aliæ personæ procedant; si enim sicut persona Filii est à Patre innascibili, à quo habet naturam diuinam, ita Spiritus sanctus esset ab alia persona spirante innascibili, distincta à Patre; natura, seu essentia Spiritus sancti, necessario esset distincta ab essentia Patris, & Filii, quia illam haberet à spirante. & spirans est persona distincta à Patre, & Filio, & ab eis non procedit, nec procedit ab alia persona, & consequenter huius spirantis, & procedentis essentia, esset distincta ab illa patris, & Filij, quia non esset ab eis, nec ab alio communi principio habita, quod cum sit impossibile, quia sic esset ponere plures Deos, necessario dicendum est, quod persona procedens non est à spirante distincto à Patre,& Filio, sed est à Patre, & Filio.

An filius possit generare.

Sed posset aliquis probare, plures in Deo esse personas,nam sicut Pater intelligendo seipsum generat filium,ita etiam Filius cum seipsum intelligat generabit alium filium;similiter, & de Spiritu sancto;dicere autem, quod solum intelligere Patris generat,& non intelligere Filii,& Spiritus sancti, similiter, & solū uelle Patris,& Filii,spiret,& nō uelle Spiritus sāti, nō uidetur conueniēs,tū quia sunt eiusdē rationis,& perfectionis in omnibus personis,tum quia aliqua perfectio esset in Patre, quæ non esset in Filio.s.potentia generandi, quod nullo modo est dicendum. Quod non sint,nec possint esse plures filii, aut Spiritus sancti, certum est, & de fide; in reddenda autem huius ratione, Doctores maxime laborant, Aliqui (ut Durandus) ut facilius difficultatē euadant, dicunt potētiā generādi esse paternitatē, quæ cū non conueniat Filio,nec Spiritui sancto, generare non

non possunt. Alij dicunt, & bene (ut Thomistę) potentiam generandi, & spirandi, significare in recto diuinam essentiam, sed in obliquo relationem, & propterea Filius non potest generare, quia licet habeat diuinam essentiam, non habet relationem paternitatis; quare autem illam non habeat. S. Tho. quinque adducit rationes; quarum prima est, quia cum formæ unius speciei non multiplicentur, nisi secundum materiam, & in Deo non sit materia, non possunt esse in diuinis plures paternitates, & filiationes. Cum autem Scotistæ differant in principio indiuiduationis, & teneant posse esse numericam multiplicationem sine materia, ut in Angelis; Capreolus, & Caietanus longissimā contra illos faciunt disputationem, ut rationem S. Tho. tanquam propriam defendant. Sed doleo, quod uiri doctissimi ita adhæreant Doctori eorum scholæ, ut philosophicam illius opinionē, quæ in philosophia difficultatem, & contradictionem non solū à philosophis, sed etiam à Theologis patitur, uelint esse propriā rationem mysteriorum fidei; Hortor omnes in Domino cuiuscumque scholæ sint, est enim noster sermo uniuersalis, ut Diuina mysteria, cum humilitate, & charitate tractent, & non ad contētionem; possunt quidem philosophicæ rationes ad eorum explicationem, & probationem adduci, sed ubi ratio philosophica est dubia, non debet in ea ex propria sententia fieri tota uis; sed tanquam probabilis adduci; quia alias condemnantur, & irritantur Doctores alterius scholę; in fide parum constantes infideles redduntur; & mysteria fidei, infidelium irrisionibus exponuntur. Vnicum uerbum, omnes difficultates tollit, si dicant, iuxta nostram scholam hanc probabilem possumus reddere rationem. Dum in Philosophia philosophicè agunt, suam prouiribus tueantur sententiam; at dum in Theologia philosophicas rationes, diuinis mysteriis applicant, nolint dubiam eorum sententiam, esse propriam diuinorum rationem, & propriam scholam esse regulam, & magistram fidei; cum enim fides sit communis, ratio intellectum conuincens, debet sumi ex principio communi; non repræhēdo eorum philosophicas rationes, nec modū quo ab eorum Doctoribus adducuntur, sed modum quo à quibusdam discipulis (non tamen omnibus) assumuntur, & explicantur; quia non tanquam probabiles, ut illi adduxerunt, sed tanquam necessario concludentes; & ita minima quæq; suorū Doctorum dicta tuentur, quasi scriptoribus sacris sint comparandi; Audiui ego quendam Concionatorem pro Doctore suæ scholę ita zelantem, quod in feruore Cōcionis populo dixit, se pa-

Notandū.

paratum esse effundere uitam pro minimo quoque illius dicto, quod uerbum certe est scandalosum, sic enim statim audientes arguunt; si tu moriendo eris martir, ergo alij uiri religiosi, contrarium cum sua schola tenentes sunt hæretici, quod absit hoc de illis cogitare; si ergo illi contrarium tenentes, non sunt hæretici, & consequenter tu pro illa opinione moriendo non esses martir, necessario sequitur, quod sic loquendo, sis maximus temerarius. Legant, quæ dixit S. Augustinus epist. 19. ad S. Hieronimum, de suis, & aliorum quantumuis Sanctorum, & Doctorũ scriptis, cuius uerba nos superius, cap. 11. præcedentis libri, adduximus. Et ut uideant quanti hoc sit momenti, eo deuenit disputatio, ut difficultates philosophicæ, reducantur ad absolutam Dei potentiam; & qui uolunt consequenter loqui, dicunt ea per absolutam Dei potentiam fieri non posse; ex quo alijs occasionem præbent, contra eos liberius loquendi: ut in presenti difficultate; nam ad uidendum an propria ratio ob quam non possunt esse plures filij in diuinis, sit quia in Deo non est materia, uertebatur in dubium, an Deus de potentia absoluta, possit facere plures angelos eiusdem speciei, & multiplicare indiuidua sub una specie sine materia, & an repugnet formas aliter recipere diuisionem, quam per materiam; quæ multi dicunt, non solum esse factibilia de potentia absoluta, sed etiam facta fuisse; sed quia alij consequenter loquentes, negabant posse fieri. Doctores Parisienses in unum congregati, tres in contrarium formauerunt articulos, quos ut falsos damnarunt, primus, Qui dicit, quod quia intelligentiæ non habent materiã, ex hoc Deus non posset facere plures eiusdem speciei, error. Secundus, Qui dicit, quod Deus non potest multiplicare indiuidua sub una specie sine materia, error. Tertius, Qui dicit, quod formæ non recipiunt diuisionem, nisi per materiam; error. Illud unicum uerbum, quod diximus, has omnes controuersias sustulisset, nec ulla fuisset, nec esset occasio, ita facile de absoluta Dei potẽtia, quam tremunt Potestates, proferre sententiam. Summopere laudarem si quælibet schola attenderet realitati doctrinæ, & non dicto sui Doctoris, & formaret quasdam propositiones quas sustinere amplius non liceat, sicut aliquæ Vniuersitates secerunt, sic enim Theologia, & ueritas catholica magis illustraretur, & facilior redderetur, nam dum falsum defenditur, contexitur cathena errorum. Et si ad coercenda petulantia ingenia, (in omnibus enim congregationibus diabolus tentat aliquem pro se habere, & inter Apostolos habuit Iudam) Scholæ

pro-

propositiones illas offerrent Summo Pontifici, suam facile interponeret auctoritatem, censuris, & pœnis. Quod modeste ex charitate pro Dei gloria, & communi bono particulariter indigentes, cum summa cuiusque Vniuersitatis, & Scholę reuerētia, & ueneratione, (cui non debet particularis præiudicare, non enim dictum, & factum unius, est dictum, & factum omniū) monemus, & hortamur, nemini uideatur graue; amicus enim Plato, amicus frater, magis amica ueritas, magis amica charitas; quę causę suæ, omnes patronos facit. Et pro ea sanguinem fundentes, beatos reddit, & propria decorat corona.

Quare filius intelligendo non genęret,

Ad rem igitur nostram redeuntes, illam rationem iuxta Thomistarum scholam probabilem esse dicimus, sed relictis philosophicis disputationibus, faciliorem, & clariorē; ex magis propriis, possumus reddere rationem; pro qua notandum est, quod processio in diuinis, est propter fæcunditatem diuinæ essentię, & est secundum actiones intellectus, & uoluntatis; sed cū propter infinitam Dei uirtutem, & summam illius simplicitatem, eadem prorsus numero essentia, quę est in producente, communicetur personis productis, & essentia sit idem re, cum personis, necesse est, quod in illis sit etiam idem intelligere, & uelle; & dubium modo est, an intelligere, & uelle, habeant in singulis personis, rationem producendi, & si non habent, quę sit ratio differentię. Illud autem supponendum est, quod si filius non potest generare, & Spiritus sanctus, nec generare, nec spirare; hoc non est ex impotentia, cum eadem sit trium personarum essentia, idem intellectus, eadem uoluntas, idem intelligere, & uelle, & eadem potentia; sed quia non est factibile, & hoc est, quod dixit Aug. lib. 3. contra Maximinum, cap. 12. filius non genuit, non quia non potuit, sed quia non oportuit: quod in diuinis nō oportet, & est superfluum, non est factibile, & consequenter fieri non potest, non propter impotentiam uirtutis, sed propter repugnantiam. & ita filius habet eandem potentiam generandi, quam habet pater, & quicquid perfectionis importat potentia generandi, sed non sub ratione potentię, & principii generationis, sed sub ratione essentiæ, & filiationis, & propterea generare non potest, quia non potest esse alius filius. Dicimus ergo, quod intelligere, & uelle, non habent in singulis personis rationem producendi, & quod Filius intelligendo non generat filiū sicut Pater, similiter, & de Spiritu sancto, & huius rationem reddit S. Augustinus in d. cap. 12. quia si Filius intelligendo generaret alium filium, ille simili ratione alium generaret, & sic esset

pro-

processus in infinitum, quia non est maior ratio, quare generet primus filius, & non ultimus, quod cum sit impossibile, necessario dicendum est Filium generare non posse. Quare autem cũ sit eadem essentia Patris, & Filij, & idem intelligere, & idem posse, Pater intelligendo generet, & non Filius; ratio est, quia generare, & spirare, sunt ex fęcunditate naturę quodam ordine; generatio est intelligendo, spiratio amando, amor præsupponit cognitionem, quia non fertur in incognitum, cognitio non præsupponit alium actum, cum cognitio sit primus actus, & alium non præsupponat; fæcunditas ad generandum est ſecundum rationem primi principii, & consequenter est in sola prima persona, scilicet patris, quæ non est ab alio, & non potest esse in Filio, nec in Spiritu sancto, quia primitas, & non esse ab alio, nõ potest eis conuenire, nec communicari, Cum autem amor præsupponat cognitionem, spiratio præsupponit generationem, & fęcunditas ad spirandum est in Patre, & Filio, non ut in duobus, sed ut in uno spirationis principio: Et Pater vnum solum Filium generat & Pater, & Filius unum solum Spiritum sanctum spirant; quorũ etiam ratio est, plenissima communicatio, quia multiplicatio suppositorum, secundum similem modum procedendi, non est nisi, uel propter defectũ durationis, ut in generabilibus, & corruptibilibus, ut per successiuam generationem perpetuetur esse, uel quia unum non adæquat uirtutem sui principii. hac ratione sunt plures Angeli, & plures animæ ad manifestãdam Dei bonitatem, quam nec unus Angelus, nec una anima poterat sufficienter manifestare; sed Filius adæquat totam uirtutem, seu potentiam generatiuam, & Pater perfectissime seipsum communicat Filio, suammet essentiam illi tribuens, ergo Pater non potuit generare alium filium, nec tribuere Filio, ut ipse quoq; alium generet; & hoc non propter impotentiam, sed quia non potest in diuinis esse alius filius. Concludendo igitur dicimus, quod intelligere, & uelle dupliciter possunt in Deo cõsiderari, primo absolute, ut sunt actus essentiales, & sunt in Patre, Filio, & Spiritu sancto, & non sunt plures actus, sed unus, & idem; idẽ est intelligere Patris, & Filii, & Spiritus sancti, similiter, & uelle. Secundo potest considerari intelligere, ut habet rationem dicentis, seu exprimentis Verbum, seu generantis Filium, quod idem est; & sic est actus notionalis, Patri dumtaxat conueniens; similiter uelle, ut habet rationem spirãtis, est actus notionalis, Patri, & Filio solum communis. Quod si arguatur, in nobis ex omni intellectione perfecta, emanat uerbum, ergo emanabit etiam

Intelligere, & velle dupliciter considerãtur.

etiam ex intellectione Filii? Respondetur esse maximam differentiam, quia in nobis sunt diuersæ intellectiones, & propterea multiplicantur verba; at in Patre, & Filio, & Spiritu sancto, est unum, & idem intelligere, & consequenter est unum Verbum, sed istud Verbum non est à quocumque intelligente, per illam intellectionem, sed solum ab illo, qui per illam intelligens habet rationem primi principii, & relationem dicentis. Hæc illustrati lumine fidei, dicere possumus, sed non plenè intelligere; captiuandus est modo intellectus in obsequium fidei, & non oportet sapere plus, quam oporteat sapere, qui enim scrutator est Maiestatis opprimetur à gloria; ipsimet Angeli non possunt hoc infinitum mysterium comprehendere, in cuius uisione, non tamen comprehensione, illorum, & nostra beatitudo consistit.

De Notionibus, proprietatibus, & nominibus Diuinis, & de suppositione nominis Deus. Cap. XII.

Notio quid, & quotuplex sit.

PErsonæ nobis innotescũt, Notionibus, & Proprietatibus, Notiones sunt quinque, Innascibilitas, Paternitas, Filiatio, Communis spiratio, & Processio. Notio enim est propria ratio cognoscendi diuinam personam; diuinæ autem personæ multiplicantur secundum originem; ad originẽ uero pertinet, à quo alius, & qui ab alio; ergo secũdũ hos duos modos persona innotescere potest. Persona Patris, innotescit per hoc, quod est à nullo: s. innascibilitate; & per hoc quod ab eo est Filius, paternitate. Filius per hoc quod est à Patre, filiatione innotescit; quatenus uero à Patre, & Filio est Spiritus sãctus, est communis spiratio; Spiritus sanctus per hoc, quod est à Patre, & Filio, innotescit, processione; non autem sumitur Spiritus sancti notio, per hoc, quod nulla persona ab eo procedit; quia persona dignitatem importat, & hoc non pertinet ad eius dignitatem, sicut pertinet ad auctoritatem Patris, quod sit à nullo. Inspirabilitas etiã non annumeratur inter notiones, quia notio innotescẽdi gratiã ponitur, & priuatio per habitũ negatio per affirmationẽ, naturaliter cognoscitur, nõ è cõtra; & propterea negationes modorũ originis, regulariter inter notiones cõputari no debent; at innascibilitas posita est notio, propter tres singulares rationes, quæ in aliis negationibus locũ non habent, Prima est, quia in Trinitate sola persona Patris habet rationem primi principij, ratio autẽ primi principii, per negationem opti-

me

me notificatur, & commendatur: Secunda est, quia cum apud nos omnis pater sit ab alio, merito æterno Patri innascibilitas attributa fuit. Tertia est ad commendandam diuinæ naturæ unitatem, ponendo enim innascibilem personam, ponitur unũ principium, & caput in diuina natura, sicut ponendo duos innascibiles (ut inquit Hilarius) ponuntur plures Dei, & plures naturę diuinę. Quinque igitur sunt notiones, & earum tantum quatuor sunt relationes, innascibilitas enim nõ est relatio; quatuor etiam sunt proprietates, nam communis spiratio cum Patri, & Filio conueniat, non est proprietas. Tres autem sunt notiones personales, ideſt constituentes personas Paternitas. ſ Filiatio, & Processio, nam Innascibilitas, & Communis spiratio, dicuntur notiones personarum, sed non personales.

Quatuor nominum genera.

Quatuor sunt genera nominum in diuinis, quædam sunt essentialia essentialiter dicta, ut Deus, Deitas, Maiestas: quædam sunt essentialia personaliter dicta, ut potentia generandi; quædam personalia dicta personaliter, ut pater, generans, genitus; quędam personalia dicta essentialiter, ut missus incarnatus, & huiusmodi, quæ quatenus dicunt respectum ad personam, sunt personalia, quatenus uero effectum in creatura sunt essentialia. Cum autem ad ueritatem locutionum, non solum attendenda sit res significata, sed etiam modus significandi, ne detur errandi occasio, ideo notandũ est, quod nomina essentialia, quæ dicũtur de Deo, quædã significant essentiã substãtiuè, ut Deus, quędã adiectiuè, ut sapiens; eaquæ substantiuè essentiã significant, prędicãtur de tribus personis singulariter tãtũ, & nullo modo pluraliter, quę uero adiectiue pluraliter prædicãtur, cuius ratio est, quia nomina substantiua, significãt aliquid per modũ substãtiæ, substantia autẽ sicut per se habet esse, ita habet per se unitatẽ, uel multitudinẽ; unde singularitas, uel pluralitas nominis substantiui, attenditur secundum formam significatam per nomen, una igitur existente forma in pluribus suppositis, nomen substantiuum non dicetur pluraliter, sed tantum singulariter de illis pluribus suppositis. Vt autem substantiua pluraliter prædicentur, preter pluralitatem formæ, requiritur etiam pluralitas suppositorum, & in hoc substantiua conueniunt cum adiectiuis; licet enim ratio, & causa formalis pluralitatis nominis substantiui, sit pluralitas formæ, tamẽ requiritur etiam tanquam causa concomitans, & sine qua non, pluralitas suppositorum; quia apud nos non inuenitur forma substantialis multiplicata, sine multiplicatione suppositorum;

Quomõdo prædicentur nomina essentialia substantiue sũpta.

cum ergo in diuinis utamur nominibus ad significandum secundum modum in creaturis inuentum, non prędicamus nomen substantiuum de Deo pluraliter, nisi cum pluralitate formæ, concurrat etiam pluralitas suppositorum; unde licet Pater sit principium filij, & Spiritus sancti, unum tamen dicitur principium, & si Verbum duas assumpsisset naturas humanas, non essent duo homines, ut uoluit S. Tho. 3. sent. sed unus homo, ratione unius suppositi, ut inquit idem S. Tho. qui sententiam mutauit in 3. p. q. 3. ar. 7. At nomina essentialia, quæ adiectiue significant essentiam, ut prædicentur pluraliter sufficit pluralitas suppositorum, quia adiectiua significant aliquid per modum accidentis, quod inhæret subiecto, accidentia autem, sicut habent esse in subiecto, ita ex subiecto habent unitatem, uel multitudinem. Quod etiam aliquo modo in creaturis uidetur, in quibus non inuenitur una forma in pluribus suppositis, nisi unitate ordinis, ut forma multitudinis ordinatæ: & tamen etiam in ista minima unitate obseruatur prędicta distinctio, nam nomina significantia talem formam, si sint substantiua prædicantur de pluribus in singulari, non autem si sint adiectiua, dicimus enim quod multi homines sunt collegium, uel exercitus, aut populus & quod plures homines, sunt collegiati. Cum igitur in diuinis, essentia significetur per modum formæ, quæ est simplex, & maxime una, nomina significantia diuinam essentiam substantiue, singulariter, & non pluraliter de tribus personis prædicantur; & hæc est ratio quare Petrum Paulum, & Ioannem dicimus tres homines, quia in illis sunt tres humanitates, Patrem autem, Filium, & Spiritum sanctum, non dicimus tres Deos, sed unum Deum, quia una est in illis diuina essentia. Ea uero, quæ significant essentiam adiectiue, prædicantur pluraliter de tribus personis, propter pluralitatem suppositorum, dicimus enim tres existentes, tres sapientes, æternos, increatos, immensos, si adiectiue sumantur, si uero substantiue sumantur, dicimus unum increatum, immensum, & æternum, ut dicit Athanasius. Et tres personę dicuntur tres res, quia hoc nomen res, est unum de transcendentibus, & secundum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur, secundum uero, quod ad substantiam, singulariter. Et secundum dictam regulam, cum spirans sit adiectiuum, & spirator substantiuum, Pater, & Filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorum, sed unus spirator, propter unam spirationem.

Quomodo prædicentur nomina essentialia adiectiue sumpta.

Nomina etiam diuina, sumuntur in abstracto, & in concreto,

in ab-

in abstracto, ut essentia, deitas, diuinitas, paternitas, per modũ formæ; in concreto, ut Deus, Pater, quæ significant essentiam, & paternitatem ut inhabentes. Cum autem in Deo omnia sint vnum, præter quam ubi obuiat relationum oppositio, ad ueritatem propositionum de Deo, non solum attendenda est identitas significatorum, sed etiam ratio formalis significandi; non quod omnes propositiones debeant esse ueræ formaliter, sed ne formalis ratio prædicati repugnet subiecto; unde predicationes in diuinis, quędam sunt formales, quando. ſ. prædicatũ dicitur de subiecto, secundum propriam rationẽ immediate, ut pater est generans, filius est genitus, essentia est communicabilis; quædam identicę, quãdo prædicatum dicitur de subiecto, quia sunt idem re, licet ratione distinguantur, ut essentia est pater, & paternitas, & è contra pater est essentia. falsæ autem sunt, non solum quando prædicatum distinguitur realiter à subiecto, ut si dicatur pater est filius; sed etiam quando sunt idem re, cum de subiecto dicuntur ea, quæ pertinent ad distinctionem, & proprietatem essentiæ, uel personæ, quia illa formalis ratio prædicati repugnat subiecto; dicitur quidem, quod pater est essentia, sed non potest dici, quod pater sit communicabilis, licet sit essentia, & essentia sit communicabilis; recte dicitur, quod essentia est pater, & filius, non formaliter, sed identicè, sed cum pater generet, & filius generetur, non potest dici, quod essentia est generans, aut generet, quod sit genita, aut generetur, nisi aliquid adiungatur per quod significetur id dici de persona, quæ est idem cum essentia, ut si dicatur essentia est res generans, Deus generans, ideſt est persona Patris generans; & ratio est, quia essentialia in abstracto, non possunt supponere pro persona sicut possunt in concreto, & ideo non possunt de illis dici, quæ pertinent ad distinctionem, & proprietatem personarum, sicut possunt dici de concretis, non enim dicitur essentia generat, sed dicitur Deus generat; Nomina quidem notionalia, & personalia, substantiuè sumpta prædicantur de essentia, & dicitur, quod essentia, & Deitas, est pater, & paternitas, & quod essentia est tres personę, quia essentia est idem, quod persona, & idem quod relatio constituens personam, ut respicit essentiã; Si autẽ sint adiectiua, ut generans, genitus, non prædicantur de essentia, sicut nec uerba personalia, ut generat, generatur, quia ista significant actus personales, qui respiciunt correlatiuum, & dicuntur de sola persona, & non de essentia, nam licet essentia sit idem, quod persona, non tamen supponit

De nominibus abstractis, & concretis, essentialibus, & notionalibus.

pro persona, nisi adiungatur aliquid, q̃ possit supponere pro persona. Est autem notandũ, quo ad suppositionẽ nominis essentia lis concreti pro persona, esse maximã differentiã inter propositionẽ affirmatiuã, & negatiuã; nã hoc nomen Deus per se supponit pro essentia diuina, quæ est una, & cõmunis, ex adiuncto uero supponit pro persona; affirmatio actus notionalis, facit quod supponat pro illa persona cuius est actus, ut Deus generat, pro patre, & est propositio uera: ista autẽ est falsa, Deus nõ generat, nisi addatur aliquid, q̃ faciat supponere pro filio, ut si dicatur Deus genitus non generat, nam negatio per se non determinat illud nomen ad personam filij, sed potius significat, quod generatio repugnat diuinæ naturæ; quamuis enim ex negatione non sequatur repugnantia uniuersaliter, sequitur tamen in materia necessaria, oportet enim, uel cõuenire, uel repugnare quicquid necessario attribuitur, constat autem, quod generare, & non generare, Deo non possunt attribui nisi necessario, ergo si non generare dicitur de Deo absolute, absq; eo, quod restringatur ad supponendum pro filio, significatur, quod generare repugnet essentiæ pro qua illud nomen Deus, per se supponit.

Differentia inter affirmatiuam, & negatiuam.

De suppositione nominis Deus.

De suppositione huius nominis Deus, quomodo supponat pro essentia, est difficultas; S. Th. 1. p. q. 39. ar. 4. dicit, quosdam dixisse, quod hoc nomen Deus, & similia propriè, secundũ suam naturam, supponunt pro essentia, sed ex adiuncto notionali, trahuntur ad supponendũ pro persona. & subdit, q̃ hæc opinio uidetur processisse ex consideratione diuinæ simplicitatis, quæ requirit, quod in Deo idem sit, habens, & quod habetur, & sic habens deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem, q̃ deitas: sed (vt inquit) in proprietatibus locutionum, non tantũ attendenda est res significata, sed etiam modus significandi; & ideo, quia hoc nomen Deus significat diuinam essentiã, ut inhabente ipsam, sicut hoc nomen homo significat humanitatem in supposito, alii melius dixerunt, quod hoc nomen Deus, ex modo significandi habet, ut proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo: ex quo infert, quod hoc nomen Deus quandoq; supponit pro essẽtia, ut cum dicitur Deus creat, quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est Deitas; quandoq; uero supponit pro persona, uel una, ut cum dicitur Deus generat, uel duabus, ut cum dicitur Deus spirat, uel tribus, ut cum dicitur 1. Tim. 1. Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo, &c. Ergo secundum S. Thom. quando Deus supponit pro essentia, & non pro personis; pro illa sup-

po-

ponit, ut est in habente, & non ut est in personis; aliàs incideret in sententiam, quam impugnauit; nec potest dici, quod quando supponit pro essentia, pro illa supponit, ut est in omnibus personis, & ita supponit pro omnibus personis, nam S. Tho. distinxit utrunq; modũ supponendi; quomodo autem supponens pro essentia, eam significet, ut in habente illam, ita ut habens non sit persona, nõ explicuit. Sed explicuit ibidem Caietanus, pro quo notat inter Deum, & cæteras substantias, hanc esse differẽtiam, quod in reliquis hæc duo. s. natura, & habens naturam, sic se habent, quod habens naturam est suppositum, natura uero est ipsa essentia; in Deo autem habens naturam, dupliciter inuenitur. s. suppositum, ut pater, filius, & singulare naturæ. i. hic Deus, & ita in diuinis tria considerantur. s. essentia, hic Deus, & supposita diuina; & hic Deus est communicabilis sicut essentia, & est pater, filius, & spiritus sanctus, & ideo quandoque stat pro una persona, quandoque pro duabus, quandoque pro tribus, & propterea non facit quaternitatem, sicut nec essentia, quia est idem, quod persone; & rationem diuersitatis dicit esse, quia natura diuina ex se ipsa subsistit, & non mendicat subsistentiam à suppositis, sed eam confert illis, reliquæ autem substantiæ non subsistunt nisi in supposito. & essentiam, ut subsistit propria subsistentia, uocat singulare, & indiuiduum naturæ; & 3. p. q. 2. art. 2. hoc singulare naturæ, dicit esse personam incompletam; dicit. n. quod persona dupliciter sumitur, primo secundũ completam rationem personæ, seu hypostasis, & sic significat habẽs naturam incommunicabiliter, alio modo secundum rationem quidem personę, sed imperfectam; & sic significat singulare habens substantialem naturam, ita quod sola incommunicabilitas illi deest, ad perfectam rationẽ personæ; ex quo infert, quod appellatione personæ simpliciter in diuinis non uenit hic Deus, sed si sumatur persona, ut distinguitur contra naturam, sic nomine personæ uenit non solum persona completa, sed etiam incompleta, quæ est hic Deus. Aliqui reprehendunt hanc doctrinam Caietani, & dicunt subsistentiam essentiæ esse subsistentiam personarum, diuersa ratione, nam subsistentia essentiæ est per modum abstracti, & formę, quia est id quo persona subsistit, subsistentia uero personæ, est per modum concreti, ut quod subsistit, & ita essentia non est id, quod subsistit, nisi quatenus est idem, quod persona, cui primo, & per se competit subsistere, tanquam id, quod subsistit; & consequenter dicunt, quod hoc nomen Deus, est quidem terminus

singularis, sed nō gaudet alia singularitate, nisi singularitate naturæ, quæ est una numero, & nō supponit pro indiuiduo naturæ siue pro hoc Deo; supponit quidē pro natura in cōcreto sūpta, sed non propria concretione, & non pro vnitate habentis eā, nā habens eam non est unum, sed trinū, & ut in habente, est solū in Patre, Filio, & Spiritu sancto; & confirmant, quia alias in Deo poneretur quaternitas, q̄ est damnatum, in ca. Damnamus. de su. Tri. & fid. Catho. Sed ista Caietani doctrina, meo iudicio, est uerissima, & solum reprehendendus est illius modus loquendi; non.n. dicendum est in diuinis, præter tres personas, esse indiuiduum, & singulare naturæ; & personam incompletam, ut dicemus; & moueor, primo auctoritate Richardi de S. Victore, qui libro 4. de Trin. c. 16. inquit diuinam naturā habere propriam existentiam, distinctam ab existentia personarū; illa.n. est communicabilis; hæc uero incommunicabilis & ut illius uerba adducamus, inquit, In diuina natura est existētia, quę est pluribus cōmunis, & existētia, quæ omnino est incōmunicabilis; existentiā demonstratū est superius substantiā significare, non tamen simpliciter, sed cū proprietatis alicuius denotatione, quæ pertineat ad considerationē originalis causæ; ad considerationē uero originalis causę, pertinet non solū quærere, & inuenire originem esse ubi est, sed etiā quærere, & inuenire eā nō esse, ubi non est; diuinę itaque existentiæ, est habere esse substantiale, sed aliquando ex cōmuni, aliquando ex incōmunicabili proprietate; cōmunem autem existentiā dicimus, ubi intelligitur esse habēs ex cōmuni proprietate, incōmunicabilē uero, ubi intelligitur esse habens ex incōmunicabili proprietate, tam uero propriū est diuinę substantiæ, non esse ab aliqua alia substantia, sed solum à semetipsa, quā uerè est propriū personæ originē nō habenti, nō esse ab alia aliqua persona: in uno autem intelligitur proprietas communis, in altero uero, proprietas incōmunicabilis; cōmune est omnibus personis diuinis, esse substantia illa, quæ non est ab alia aliqua substantia, sed à semetipsa; substantia igitur diuina, quando dicitur, uel intelligitur esse à semetipsa idem est, q̄ cōmunis existētia. hęc Rich. Ex quo habemus, q̄ abstractis per intellectū personis, cōsideratur, & intelligitur diuina essentia, cū sua proprietate, quæ est nō esse ab alia essentia, & cū propria existētia, & cōsequēter abstracta à personis, cōsideratur in cōcreto, ut in habēte eā, & sic cōsiderata dicitur Deus: & cū proprietas, & existētia essentiæ sit cōmunicabilis, sicut essentia; & idē q̄ personæ, essentia sic in cōcreto cōsiderata, non ponit in numerū

& non

& non facit quaternitatē, sed est trium personarū unitas, & idē-
titas; & nomē Deus, ꝙ supponit pro essentia, supponit etiam ex
adiuncto, pro una, & duabus, & tribus personis. Non igitur sem
per hoc nomē Deus supponit pro persona distincte, uel in distin
cte, sed supponit etiā pro essentia, & si quādo supponit pro essen
tia, supponit etiā pro personis indistincte, primo supponit proes
sētia in cōcreto, & pro personis cōcomitāter, & secūdario, quia
prędicatū uerificatur etiā pro personis. Probatur secūdo, quia
sicut aliquæ propositiones in quibus nomē Deus, nō potest sup
ponere pro personis, neq; distincte, neq; indistincte, ut Deus nō
est pater, Deus nō est genērās, nō est spirans, quas Doctores di-
cūt esse falsas; & nō solū illas non admittūt, ne sint propter asta
tiā hæreticorū occasio errādi, sed etiā quia re uera sūt falsæ, nā
Deus ibi supponit pro essentia in cōcreto, & nō pro personis, &
est sēsus, nihil quod est Deus, est pater, nihil quod est Deus, ge-
nerat, prædicatū negatur de essentia, & de omni eo in quo est es
sētia; at si Deus supponeret pro personis indistincte, illæ propo
sitiones essent uerę, pro persona filii, qui nō est pater, & pro per
sona Spiritus sācti, qui nō spirat, sicut etiā sūt verę affirmatiuę,
Deus generat, Deus spirat, Deus est genitus. In hac etiā proposi
tione Deus est pater, filius, & Spiritus sāctus, & in hac Deus est
Trinitas, Deus supponit pro essentia. Vnde S. Th. in d. ar. 4. dicit,
ꝙ hoc nomē Deus, aliquando supponit pro personis, etiā omni-
bus, aliquādo pro essentia, & ꝙ in hoc differt à nomine homo, ꝙ
nō supponit pro natura cōmuni, nisi propter exigentiā alicuius
additi, ut cū dicitur homo est species, quia unitas humanæ na-
turæ nō est secūdū rē, sed solū secundū considerationē; licet nō
explicet quomodo supponens pro essētia, & nō pro personis, il-
lā significet, ut in habēte, ꝙ nos cū Caietano explicuimus; Est ta
mē reprehendendus modus loquēdi Caietani, nā essentia sic in
concreto cōsiderata nō est dicēda indiuiduū, uel singulare natu
ræ, nec persona incōplete; quia de ratione indiuidui, singularis,
suppositi, & personæ, est incōmunicabilitas, & ut inquit S. Th. ad
ueritatē locutionū in diuinis, nō solū oportet cōsiderare res si-
gnificatas, sed etiā modū significādi; nec excusatur per hoc, ꝙ in
quit sic dici in cōplete, propter defectū incōmunicabilitatis; nā
propter hāc cādē causā nō debebat sic loqui de diuina essētia,
nihil n. de Deo dicitur incomplete, & imperfecte, & iuxta Hiero
nimum uerba inordinate prolata, sunt causa errorum, & hę-
resum. Accedit, quod hic modus loquendi, est contra omnes
sanctos, & Doctores, quatenus simpliciter, & absolute dicunt

esse tantum tria supposita,& tres personas;& de essentiâ loquẽtes,solum dicunt,quod Deus,& nomen Deus supponit pro illa, sed nunquam quod habeat proprium suppositum, seu personã prẽter personam Patris,Filij,& Spiritus sancti; imo simpliciter huiusmodi nomina de essentia negarunt, quia est communicabilis,tam in abstracto, quam in concreto sumpta. Relicto igitur illo modo loquendi,dicimus, quod diuina natura consideratur in abstracto,& sic dicitur deitas, & in concreto, ut in habente eam, & sic dicitur Deus; & sic considerata, consideratur etiam,ut in supposito,& sic dicitur Deus pater,generans,Filius: priori modo considerata,ut in habente, est communicabiliter, & propterea non est,ut in supposito, & non ponit in numerum, & non facit quaternitatem,quia est idem quod personæ: dupliciter igitur consideratur, ut in habente, & in se ut est essentia, ratione suę proprietatis,& existentię, & in persona, ut est ipsamet persona;& propterea nomen Deus supponens pro essentia, supponit etiam pro personis, quia non est re ab illis distincta.

De æterna Filij Generatione. Cap. XIII.

AEternam Filii generationem in explicabilem esse docuit Isaias,cap.53.dicens. *Generationem eius quis enarrabit?* quasi diceret,nullus,cum omnem humanum,& angelicum intellectum excedat. Vt autem de illa aliquid balbutiendo dicamus,& temporis breuitati,ne retardetur huius libri impræssio, quæ fit dum componitur, satisfaciamus,repetemus, quę in nostro manuali diximus. Cum diuina generatio accipienda sit secundum intellectualem emanationem,seu processionem,quamuis intellectus noster in infinitum distet ab intellectu diuino,tamen per ea,quæ in intellectu reperiuntur,aliquomodo ad æternæ filij generationis cognitionem lumine fidei adiuti,deuenire poterimus. Est igitur notandum,quod intellectus noster non potest aliquid intelligere,nisi eius speciem mediante sensu in se recipiat,quæ species cum sit similitudo rei intelligendę,est principium,quo intellectus intelligit;non tamẽ immediate ducit intellectum in ipsam rem,ut est in se extra intellectum,sicut species coloris immediatè facit,ut potentia uisiua,colorem extra se existentem,uideat,sed primo illum ducit in rem cuius est species in ipso existentẽ,& secundario, ut est in seipsa. Cum enim intellectus,tali specie informatus,possit agere; & terminus cuiuslibet actionis,sit eius obiectum, & intelle-

ctus

ctus obiectum sit quidditas cuius specie informatur; & obiectū in se, sit extra intellectum, & actio intellectus non terminetur ad aliquid extra se, intellectus format primo in seipso, uirtute speciei qua informatur, obiectum, seu similitudinem rei, cuius specie informatur, quod dicitur uerbum; quo formato, statim intelligit; non enim prioritas temporis hic reperitur, sed ordinis tantum, nam simul tempore intellectus informatur specie, format uerbum, & uerbum formatum est, & intelligit, cum non sit motus de potentia ad actum, quia iam intellectus factus est in actu per speciem, sed processus de actu in actum, ubi non requiritur aliqua species motus. hoc igitur uerbum est similitudo rei intellectæ, non impressa, ut species, sed expressa, & ab ipsomet intellectu formata; & comparatur ad intellectum non ut eo, sicut species, sed ut in eo intelligat. In verbo enim sic formato intellectus uidens naturam rei, intelligit; actio autem intellectus, qua format uerbum, dicitur productio. Quare intellectus intelligendo ad quatuor ordinem habet. s. ad rem, quę intelligitur, ad speciem intelligibilem, qua fit in actu, ad ipsum intelligere, & ad suam conceptionem, quę dicitur uerbum, quæ conceptio differt à tribus prędictis. A re quidem intellecta, quia res intellecta est interdum extra intellectum, conceptio autem intellectus nō est nisi in intellectu, & ordinatur ad rē intellectam sicut ad finem. A specie intelligibili differt, nam species intelligibilis qua fit intellectus in actu, cōsideratur ut principium actionis intellectus, cum omne agens agat, secundum quod est in actu; fit autem actu per aliquam formam, quā oportet esse principium actionis; species etiam est similitudo rei intellectæ ab eadem re impressa, at conceptio, seu uerbum, est similitudo rei intellectæ non impressa, sed expressa, & ab ipso intellectu formata. Differt etiam ab actione intellectus, quia consideratur, ut terminus actionis, quasi quoddam per ipsam constitutum, intellectus enim sua actione format rei definitionem, & propositionem affirmatiuam, uel negatiuam; quæ conceptio dicitur uerbum intellectus, propter uerbum oris quo significatur, uerbum enim ore expressum, ut homo, non significat intellectum, nec hominis speciem in ipso existentem, nec ipsum intelligere, sed id, quod concipitur, & formatur ab intellectu, specie hominis informato, quod tam in simplici appræhensione quam in compositione, & diuisione reperitur.

Hoc intellectus uerbo ueluti fundamento suppositō, ad Filii Dei generationem magis accedamus. Cum uerbum ab intel-

lectu procedens, & in ipso existens, sit similitudo rei intellectæ, quando intellectus aliud à se intelligit, efficitur unum cum re intellecta; non tamen est perfecta unitas, quia intellectus non est res intellecta, & uerbū in eo existens, non est ipsius ratio, & similitudo, sed rei intellectæ; at quando intellectus se ipsum intelligit, producit uerbum, ratione cuius, intellectus dicitur esse in ipsomet intellectu, non solum ut est idem sibi per suam essentiam, sed etiam ut est à seipso apprænensus, quod enim intelligitur, est in intelligente; & hic maior unitas reperitur, nam intellectus intelligens, est ipsamet res intellecta, & uerbum productum est similitudo ipsius intellectus; non tamen est perfecta unitas, nam hoc uerbum non est ipse intellectus, sed accidens in eo existens, cum intellectus nostri operatio, non sit suum esse, & sua essentia; perfecta unitas esset, si uerbum ab intellectu productum, esset ipsa intellectus substantia; hæc autem unitas in solo Deo reperitur, qui cum sit actus purus, eius intellectus, id quod intelligit, species, qua intelligit, ipsum intelligere, & uerbum, quod ex intellectione procedit, sunt ipsamet Dei essentia, & ipsemet Deus. Cum ergo Deus intelligit seipsum, producit Verbum, & eandem numero essentiam, idemque esse, quod in se habet, illi tribuit, ut uerè, & proprie dici possit, Deus intellectus, qui à Deo intelligente necessario distinguitur, cum ab eo procedat, non in essentia, (ut dixi) sed relationibus, quatenus scilicet, ab eo procedit.

Verbum igitur nostrum conuenit cum uerbo diuino, & ab eo differt; conuenit primo, quia sicut uerbum nostrum semper est in continuo fieri, & eius perfectum esse est in fieri, non quod sit imperfectum, & non totum simul existat; nam in sui principio est perfectum, cum conceptio perfectè formata sit, & nihilominus eius perfectum esse, eodem modo conseruatur, quo generatur, non enim formatio uerbi transit ipso formato, sed dum actu intelligitur, continue uerbum formatur, nam semper est, ut in fieri, & inegrediendo ab aliquo; ita etiam Verbum diuinum, sic generatum est, ut continuo generetur, cum Deus Pater semper se intelligat; ob quam causam illi dicit, *Ego hodie genui te*, & Filius de Patre, inquit, *Pater meus usq; modo operatur*, scilicet generando, *& ego operor*, simul scilicet, cum Patre spirando. Secundo, quia sicut quando intellectus noster intelligit se ipsum, uerbum est imago ipsius intellectus, ita etiam Verbum diuinum est immago diuini intellectus.

At differt primo, quia uerbum noſtrum prius eſt in potentia, quam in actu, & cogitando, ratiocinando, intellectus illud formar, at Verbum diuinum ſemper eſt in actu, & eſt Patri coeternum. Secundo uerbum noſtrum eſt imperfectum, cum enim non poſſimus omnia, quæ ſunt in anima noſtra, unico uerbo exprimere, neceſſario debemus plura uerba imperfecta formare, quibus exprimamus omnia, quæ intelligimus: at Deus cum ſeipſum, & omnia alia per ſuam eſſentiam intelligat, omnia unico actu intelligit, & unico perfectiſsimo uerbo exprimit. Tertio uerbum noſtrum non eſt eiuſdem naturæ nobiſcum, ſed eſt quoddam accidens intellectus, cum anima non ſit ſua operatio at Verbum diuinum eſt eiuſdem naturæ cum Deo, & in natura diuina ſubſiſtens, cum in Deo idem ſit, intelligere, & eſſe, & quicquid eſt in Deo, ſit ipſe Deus. Hinc ſequitur quarta differentia, quamuis enim uerbum noſtrum, quando intellectus ſeipſum intelligit, ſit imago, & ſimilitudo ipſius intellectus, non tamen poteſt dici eius filius, cum non ſit eiuſdem naturæ cum intellectu; non enim ſufficit, quod aliquid procedat ab aliquo, & ſit ei ſimile, ut eius filius dicatur, alias enim imago ſui, quam aliquis pingit propriè diceretur filius, ſed requiritur etiam, quod ſit eiuſdem naturæ, cum eo à quo procedit. At cum Verbum diuinum ita ſit imago diuini intellectus, ut ſit etiam eiuſdem naturæ, propriiſsime dicitur filius Dei, & Deus cuius eſt uerbum, dicitur Pater, ipsa uero Verbi proceſſio, generatio. Sicut enim proceſſio corporalis, procedens ab agente, qui de potentia exit in actum, dicitur generatio, quando eſt communicatio naturæ, ſecundum ſimilitudinem ſpeciei, ſic proceſsio in Deo, qui non exit de potentia in actum, & cuius actio eſt ſua eſſentia, qua communicatur eadem, non ſolum ſpecie, ſed etiam numero natura, eminentiori modo dicetur generatio. Cum autem id, quod generatur, quamdiu eſt ingenerante dicatur eſſe conceptum, & Dei Verbum, ita ſit à Deo genitum, ut ſemper in ipſo maneat, merito. Prou. 8. dicitur, à Deo conceptum; ubi etiam dicitur parturiri, & eius generatio partus, ad denotandum eius perfectam diſtinctionem à generante; & quia id, quod parturitur, ex utero procedit, eadem ratione illi Pater dicit, pſal. 109. *Ex utero ante luciferum genui te*; Sed ut oſtendatur, quod hæc diſtinctio non excludit Verbum eſſe in generante, Verbum dicitur eſſe in ſinu Patris. Ioa. 1.

De

De Processione Spiritus sancti. Cap. XIIII.

SPiritus sanctus procedit à Patre, & Filio, per modum uoluntatis, est enim amor quo Pater, & Filius se mutuo diligunt. Pro cuius maiori explicatione notanda est differentia inter intellectum, & uoluntatem. Intellectus enim actu intelligit, per hoc quod res intellecta est in intellectu per suam similitudinem, quæ dicitur uerbum cordis. At uoluntas vult, non per similitudinem uoliti in se receptam, sed quia afficitur, & inclinatur in rem uolitam, & sic res uolita, seu amata, est in uoluntate, non per essentiam, & similitudinem, sed per uoluntatis affectionem, & inclinationem; nec ob id amatum trahitur ad uoluntatem, sed è contra uoluntas trahitur, & quodammodo impellitur ad amatum per intellectum repræsentatum, in quo est per suam similitudinem, quæ uoluntatis inclinatio correspondet uerbo intellectus; Sicut enim uerbum est in intellectu, & est medium, quo intellectus ad rem extra ipsum existentem terminatur, ita inclinatio uoluntatis, est in ipsa uoluntate, & est medium quo uoluntas vult aliquid sibi ab intellectu repræsentatum. Est vlterius notandum, quod uoluntas sicut, & intellectus, potest supra seipsam reflecti, & uelle, & amare se, quatenus per intellectum sibi ipsi repræsentatur: quo casu idem est uolens, & uolitum, amans, & amatum, & uoluntas dicetur esse in uoluntate, nõ solum, ut est idem sibi per essentiam, sed etiã ratione inclinationis, & affectionis, qua seipsam vult; quę uoluntatis affectio, erga rem uolitam, dicitur amor. Ex quibus aliquo modo poterimus ad diuinam Spiritus sancti processionẽ ascendere. Cum enim in Deo sit intellectus, & uoluntas, & proprium uoluntatis suæ obiectum, sit bonitas diuina, necessario vult, & amat suam bonitatẽ, quę est ipsemet Deus; & quia amatum est in amante, Deus erit in sua uoluntate, ut amatum in amante, & consequenter procedet à uoluntate, siue à Patre per uoluntatem, quę processio non potest dici generatio, nec id, q̃ procedit, filius, cum non sit per modum similitudinis, sed inclinationis, & impulsionis: amatum enim non est in amante, secundum similitudinem speciei, sicut intellectum in intelligente: est quidem Spiritus sanctus similis Patri, cum sit eiusdem prorsus naturæ, non tamen ob id dicitur eius filius, cum hæc similitudo non sit ui processionis, quod ad filiationem requiritur; sed hęc processio dicitur spiratio, & id quod per eam procedit, dici-

dicitur Spiritus: nam amatum est in uoluntate, ut inclinans, & quodammodo impellens intrinsecus amantem in rem amatam impulsus autem viuentis ab interiori, ad Spiritum pertinet. Deus ergo procedens per modum amoris, dicitur spiritus, qua si spiratione existens, & quia in Deo omnia sunt sancta, ob id dicitur Spiritus sanctus, ut habet uim unius dictionis. Si enim sicut diuinæ dictiones, tota Trinitas, & quælibet persona, est Spiritus sanctus; Et meritò exprimitur hæc tertia persona nomine communi, toti Trinitati, cum sit amor, & Spiritus Patris, & Filii. Quod autem est in uoluntate, ut amatum in amante, habet etiam essentialem ordinem ad intellectum, non enim amor fertur in incognitum, sed id solùm amatur, quod intellectus apprehendit, & uoluntati tanquam bonum proponit. cum igitur amor alicuius rei, procedat non solum à uoluntate amantis, sed etiam à conceptione eiusdem rei, quæ dicitur uerbum amati, Spiritus sanctus procedet à Verbo Dei, qui est filius, & à Deo cuius est Verbum, qui est Pater: ex quibus sequitur, quod Spiritus sanctus est persona subsistens eiusdem essentiæ cum patre, & filio; nam amare, est quoddam uelle, uelle autem Dei est eius esse, quemadmodum, & intelligere, intellectus. & uoluntas sunt eius esse.

De alijs Dogmatibus Fidei.

Quod detur peccatum originale, quomodo potuerit corrumpere totam naturam humanam. & quid sit. Cap. X V.

Ratio ordinis.

POst tractatum de Sanctissima Trinitate, cum ad euitandam prolixitatem, nolimus tractare, nisi de quibusdam præcipuis, & difficilioribus mysteriis fidei, uidebatur agendum de Incarnatione Verbi. Sed quia causa huius Incarnationis, fuit ut satisfaceret pro peccatis nostris, nos redimeret, & Patri reconciliaret; ideo ut nobis ad illam aditum paremus, prius agemus de peccato originali, propter quod in Adam corrupta fuit tota natura humana, & periit totum humanum genus; quod etiam fuit, & est potissima causa omnium peccatorum actualium. 2. ostendemus quomodo Deus non est, nec esse potest causa peccati, sed nostra uolùtas. 3 agemus de Dei Præuidētia, & illam præcipuè in mysterio Incarnationis relu-

Dogmata tractanda.

relucere ostendemus. 4. agemus de ipsa Incarnatione. 5. de necessitate Incarnationis. 6. ostendemus, quod non obstante Christi passione, necessaria nobis sunt bona opera, & quod sit eorum meritum. 7. uidebimus quare passio Christi non profit damnatis, & non profuerit dæmonibus tandem. 8. agemus de resurrectione, & mundi renouatione.

Quatuor dogmata de creatione mũdi.

Inter alia dogmata fidei, quatuor præcipua sunt, ad propositum nostrum spectantia, quæ Mundi creationem respiciunt. Primum, quod Deus uniuersum mundum ex nihilo creauit; & hoc quamuis sit articulus fidei, & reuelatione habeatur, illa tamen supposita, naturali rationi consonum esse, primo huius tertiæ partis libro, eisdem rationibus, quibus & Dei existentiam, probauimus. Secundum, quod non multos homines, sed primo unum solum, ex limo terræ, deinde ex illius costa, mulierē formauit, ut essent primi totius generis humani parentes. Tertium, quod Deus Adæ, ut patri totius generis humani, ad illum probandum, & ut obediendo in iustitia originali, cum sua posteritate confirmaretur, leuissimum quoddam dedit præceptum. Quartum, quod illud præceptum transgressus est, & originalem iustitiam amisit, & illius peccatum, & peccati pœna, in omnes posteros, ex illo descendentes, transmissa sunt, ob quam causam in nobis dicitur originale, quod illi fuit actuale.

Quod detur peccatum originale.

Quod autem primum Adę peccatum in omnes posteros, ex illo descendentes transierit, & transeat, est de fide, dicente Apostolo, Rom. 5. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit. & per peccatum mors.* & quod non possit intelligi per imitationem, sed per ueram, & realem illius in conceptione, contractionem, habetur non solum quia subdit, *In quo omnes peccauerunt*, sed etiam ex propheta, ps. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* & ex Apost. Ephes. 2. *Eramus natura filii iræ, sicut, & cæteri.* ob quam causam pueri mox nati deferuntur ad baptismum, tanquam ab aliqua infectione maculæ abluendi, & ante baptismum fuit Circuncisio, quæ dabatur octauo die, & ante octauum diē, in periculo mortis, erat Sacramentum legis naturæ, quod fuit etiam ante Circuncisionem à principio mundi. Et cum de hoc nulla sit apud Catholicos dubitatio, & nolimus contra Pelagianos, & alios hæreticos præter institutum nostrum disputare; ut gentilibus, qui sola ratione mouentur, aliquo modo satisfaciamus, dicimus, q licet ista ueritas Catholica, de iustitia, & peccato originali, non habeatur, nec haberi possit, nisi sola fide, illa tamen suppositā,

ratio

ratio eam suadet, quia ad illam accedit, sed non attingit, nisi adiuta lumine fidei; gratia enim non destruit, sed perficit naturā; Duo de corpore animę rationalis, inuicem contraria ratio suadet, & conuincit, primum est, quod deberet esse incorruptibile, cum anima eius forma sit immortalis, quia illi proportionari debet. sicut, & in ceteris omnibus, materia secunda, & forma proportionantur, tanquam se mutuo recipientes, ut potentia, & actus, aliàs tanquam actus corporis remanebit separata cū perpetua inclinatione ad illud, Deus autem, & natura nihil agūt frustra. Alterum est, quod debet esse corruptibile, sicut etiam experientia docet, tum ratione scientiarum, quia anima est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, ut dicitur primo de Anima. ut de scientias à sensibilibus, mediantibus sensibus debet acquirere, organa autem sensuum tanquam composita ex elementis sunt corruptibilia. tum etiam ratione multiplicationis, quia cum anima sit forma, non potest esse ante corpus, cuius est forma, licet maneat post, ut dicitur 12. Met. tex. 17. vnde animæ rationales producuntur ad generationem hominum, non quidem ui seminis, sed à Deo, ut diximus superius cum ageremus de immortalitate animæ; ergo corpus cuius anima nostra est forma, debet esse generabile, & aptum generationi, & consequenter ex elementis compositum, & natura sua corruptibile; probat igitur ratio, quod corpus humanum debet esse ex una parte incorruptibile, ex altera corruptibile, quomodo autem hæc simul stare possint, ipsa deficit, & fides docet, utrunque fuisse in statu iustitiæ originalis, & post resurrectionem corpus futurum incorruptibile. Præterea unum in nobis experimur, quod est rationi repugnans, quod. s. sensus, & carnalis concupiscentia repugnet rationi, & legi naturali; inclinet ad malum & maximam difficultatem inducat ad bonum; hoc autem est cōtra naturam, primo, quia sicut corpus est propter animam, & operationes animæ, ita debet præcipuis animę operationibus inseruire, & non repugnare. 2. quia non potest dici, quod hæc inordinata concupiscentia sit ex natura sensus, nam carnalis cōcupiscentia in brutis, est ordinata, solum enim comedunt iuxta exigentiam naturæ, & utuntur coitu ad generationē certis temporibus; in homine autem utraque concupiscentia est maximę inordinata; nec obstat si dicatur excessum prouenire ex libertate arbitrij, quia saltem naturalis inclinatio non debet esse ad excessum, sicut eadem inclinatio non est ad excessum in brutis, imo in homine deberet esse magis à natura regulata, cum sit

Suppositā fide, ratione ostenditur.

perfectior, & capax uirtutis; & tamen cum ratio uirtutem suadeat, sensus ad uitium illam quodammodo impellit. 3. quia natura peccatum abhorret, & ad uirtutem inclinat, quod non solum patet ex naturali dictamine rationis, sed etiam quia in ipsis bestiis, quæ sunt incapaces uirtutum, impressit uestigia uirtutum, adeo quod ex illis discere debeamus, ut pietatem ex ciconia, fidelitatem ex cane, ergo multo magis illa debuit in nobis imprimere, & tamen in nobis experimur à natura impressos impulsus ad omnia uitiorum genera; *Proni enim sunt sensus hominis ad malum ab adolescentiâ sua*. Cum autem ista inclinatio ad malum in homine sit naturalis, uidetur dicendum, quod illius causa sit natura, & Deus auctor naturæ, omne enim, quod naturale est, à Deo est; & quod consequenter defecerit in præcipuo opere naturæ .ſ. in homine; & cum cætera omnia eius opera fuerint perfecta, hominem non potuerit ad perfectionem redigere; hoc autem nullo modo philosophi concederent, sed omnes uno ore clamant, opus naturę esse opus intelligentiæ non errantis. & tamen in homine est error, & maxima inordinatio naturalis, quam ipsi negare non possunt; cum autem nihil inordinatum naturæ, & Deo tribuendum doceant, deficiunt in causa effectus, quem experiuntur; quam fides reuelat, quia per peccatum primi hominis, fuit tota natura humana in eo, ut fuit in principio corrupta, quæ à Deo in sua perfectione fuit creata, & supernaturali etiam gratia dotata.

De hoc igitur Adæ peccato, quinque explicabimus. Primo, quomodo potuerit totam humanam naturam corrumpere. 2. quid sit. 3. quomodo traducatur. 4. quæ sit illius pœna. 5. an Beata Virgo illud contraxerit. Circa primum notandum est, quod aliquis homo singularis, dupliciter potest considerari, secundum, scilicet, quod est singularis persona, & secundum quod est pars alicuius uniuersitatis; & utroque modo potest ad eum aliquis actus pertinere; nam in quantum est singularis persona, ille actus ad eum pertinet, quem proprio arbitrio, & per se ipsum facit; inquantum uero est pars uniuersitatis, potest ad eum pertinere aliquis actus, quem per se ipsum non facit, nec proprio arbitrio, sed qui fit à tota uniuersitate, uel à pluribus de uniuersitate, uel à Principe uniuersitatis; qua ratione, quod Princeps ciuitatis facit (ut inquit Philosophus) dicitur facere tota ciuitas; huiusmodi enim hominum uniuersitas, & congregatio, reputatur quasi unus homo, & diuersi homines in diuersis officiis constituti, reputan-

Qua ratione peccatũ Adæ cõrrupe-rit totam naturam humanã.

tantur quasi diuersa membra unius corporis naturalis, sicut dicit Apost. 1.Cor. 12. de membris Ecclesiæ; Cum autem omnis uniuersitas fundetur in aliqua unitate, ut actus, seu peccatum alicuius de uniuersitate, imputetur aliis eiusdem uniuersitatis, debet pertinere ad id in quo conuenit uniuersitas, uel ad ipsam uniuersitatem. Hac eadem ratione tota multitudo hominum à primo parente humanam naturam accipientium, potest considerari, ut quædam uniuersitas, & ut unum corpus unius hominis, & in ea quilibet homo, & etiam ipse Adam potest considerari, ut singularis persona, & ut membrum huius uniuersitatis, quæ per originem deriuatur ab vno; Vnitas super qua fundatur ista uniuersitas, est natura humana, secundum quod per originem omnes illam habent à primo parente, ratione cuius omnes sumus filii Adæ, & inuicem fratres. Ex quo sequitur, quod nullius peccatum potest inficere naturam humanam, & in alios transfundi, nisi illius in quo uelut in principio sit tota natura humana, & sint omnes homines; & non sufficit hoc solum, sed debet esse tale peccatum, quod committat, ut pater omnium hominum ab eo descendentium, & quatenus omnes sunt in illo, ut in principio; unde alia peccata Adæ, non traducuntur in posteros, quia sunt personalia, similiter nec illa proximorum parentum, sicut nec illorum merita; & ratio est, quia homo generat sibi idem in specie, & non secundum indiuiduum, & ideo quæ directe, & propriè pertinent ad indiuiduum, non traducuntur à parentibus in filios, sed ea, quæ pertinent ad naturam speciei; & per consequens illud solum peccatum generatione traducitur, quod corrumpit naturam humanam, non corruptione pertinente ad solam personam, qualis est pronitas ad peccandum ex propriis peccatis contracta, sed corruptione ad ipsam naturam pertinente. Et hoc fuit solum primum Adæ peccatum, & non alia eiusdem; Quod autem, & quomodo ipsam naturam corruperit, ex dono gratiæ per illud peccatum amisso facile cognoscemus; idem enim considerandum est in peccato, quod consideratur in dono gratiæ, quod tollitur per peccatum, nam quot modis dicitur, & consideratur unum contrariorum, tot etiam, & alterum. Primo homini fuerunt diuinitus tradita duo dona, primum fuit non ratione personæ suę tantum, sed ratione totius humanę naturæ ab eo deriuandæ, & fuit originalis iustitia, quę residebat non

Idē ostenditur ex iustitia originali.

solum in

solum in superiori parte animæ, quæ est intellectiua, sed diffundebatur ad inferiores partes animæ, quæ eius uirtute, sub ratione totaliter continebantur, & ulterius, usque ad corpus, in quo nihil poterat accidere; ipso dono manente, quod unioni ipsius ad animam contrariaretur; & ideo hoc donum, si Adam non peccasset, rationabiliter fuisset ad posteros propagatum; tum quia consequebatur naturam ex Dei munere, tum etiam, quia pertingebat, usque ad corpus, quod per generationem traducitur, hoc autem donum fuit sublatum per primum Adę peccatum, quod ut pater omnium descendentium ex ipso, comisit, quo fuit in eo corrupta humana natura; illo enim comisso, se nudum esse cognouit, inde erubescentia, & timor, sententia mortis, & expulsio ex paradiso uoluptatis; ergo rationabiliter illud peccatum propter easdem causas per originem, cum ea, quam experimur naturæ corruptione, ad posteros deriuatur. Alterum donum gratiæ, quod diuinitus fuit collatum Adæ, & aliis etiam confertur, est ratione personæ propriæ tantum, & illius uis residet in sola anima intellectiua, & non deriuatur ad corpus, ut per huiusmodi gratiam tollatur corruptibilitas corporis, & ista gratia, quę est gratum faciens, non traducitur, & amittitur propriis peccatis actualibus, quę consequenter non traducuntur in posteros, sicut nec gratia, quam tollunt.

Quid sit peccatum originale.

Ex his facile intelligemus, quid sit peccatum originale, cuius duæ sunt definitiones, Prima Anselmi, quam sequitur Scotus, quod sit carentia iustitiæ originalis debitę, ut accepte in primo parente, & in ipso amissæ. Dicitur [debitæ] quia licet esset donum supernaturale gratuitum, tamen datum fuit Adæ pro ipso & pro tota natura humana, quæ erat tota in ipso, & in eius uxore, & non erat extra ipsos, ut per modum naturæ traduceretur cum ipsa natura; & sicut fuisset debita lege propagationis omnibus descendentibus ab Adam, ita eadem lege, per peccatum Adæ in quo omnes peccauimus, illa priuamur. Altera definitio est S. Aug. & Magistri, qui dicunt esse concupiscentiam, non quidem secundum actum, sed secundum habitum; unde Aug. inquit, quod paruuli, secundum peccatum originale, sunt concupiscibiles, & si non sint actu concupiscentes. Sed facile possunt reduci ad concordiam, pro quo notandum est, quod cum unumquodque habeat speciem à sua forma, species, & quiditas peccati originalis, sumetur ex sua causa formali, quæ attendenda est ex causa originalis iustitiæ cui opponitur, cum oppositorum oppositę sint causę; originalis autem iustitia tria dicit,

donum

donum.f.supernaturale,& illius uirtute subiectionem mētis ad Deū,& rectū ordinē uoluntatis, & omniū potentiarū animæ ad bonū;Et per oppositū peccatū originale tria dicit, priuationē.s. iustitiæ,& rectitudinis uoluntatis, & aliarū potentiarū animæ; Formale iustitiæ originalis est ipsum donum supernaturale; materiale est subiectio uoluntatis ad Deum, & rectitudo uoluntatis, & aliarum potentiarum ad bonum; qui etiam sunt ipsius effectus; inter quos est ordo, nam subiectio uoluntatis ad Deū, est ratio formalis respectu rectitudinis uoluntatis, & aliarum potentiarum ad bonum; & per oppositum formale peccati originalis, est priuatio iustitiæ originalis debitæ, ideſt, non quæcunq; illius carentia,nam in creato in puris naturalibus, nō esset peccatū,sed carentia ex culpa,cū esset debita, tāquā donata per modū naturę;ex qua priuatione oritur in anima macula,& deformitas,per quam est à Deo auersa,& Deo odibilis,non qui dē ratione proprii actus uoluntatis,sicut in peccato actuali,sed ratione uoluntatis primi parentis,ut diximus,& aduenientē usu rationis,uoluntas est à Deo auersa,& cū inferioribus animę potentiis inordinate conuertitur ad bonū cōmutabile,quę etiā cō tra rationē insurgunt; ubi auersio à Deo,& inordinata cōuersio ad creaturas,& rebellio carnis cōtra spiritū,sunt effectus,& pœna peccati originalis,& materialiter etiā ad illud pertinēt,ratione potētiarū prę existentiū,inter quæ est ordo; nā auersio à Deo respectu conuersionis,& rebellionis,est formale;& cōsequēter dupliciter aliquid est formale iustitię,& peccati originalis;primario.s.& secūdario,per gratiā autē superueniētē tollitur vtrūque formale peccati,macula,& culpa ex priuatione iustitiæ, & auersio;& remanet cōcupiscētia,& rebellio carnis cōtra spiritū, non ut peccatū,sed ut pœna,& ad exercitiū; prior igitur definitio sumitur à formali peccati,posterior uerò à materiali, nam omnis inordinatio potentiarū per conuersionem ad bonum cōmutabile,communi nomine dicitur concupiscentia,& etiam fomes peccati,lex carnis,& aliis huiusmodi nominibus.

Peccatum originale quomodo habeat in nobis rationem culpæ,Quomodo traducatur,& quæ sit illius pœna. Cap. XVI.

SEd dubiū est quomodo ista carentia originalis iustitiæ, possit in nobis habere rationem culpæ, & peccati; nā peccatū eatenus est peccatū,quatenus est uoluntarium. hoc expli-

cabimus, explicando modum quo traducitur, de quo est difficultas, cum peccatum originale sit subiectiuè in anima rationali, quæ non traducitur cũ semine, sed à Deo immediatè creatur. Aliqui dixerunt traduci à parente in prolẽ, per seminis corruptionem, sicut leprosus generat leprosum, & podagricus podagricũ, propter aliquam corruptionem seminis, licet talis corruptio non dicatur lepra, uel podagra; & cum corpus sit proportionatũ animæ, & defectus animæ redundent in corpus, & è cõuerso, dicunt ꝙ simili modo culpabilis defectus animæ, per traductionem seminis, deriuatur in prolem, quamuis semen actua liter non sit subiectum culpę. Sed hic modus explicandi non est sufficiens, nã peccatum originale in nobis, ut est in nobis, habet rationem culpæ, ratione cuius sumus filii iræ; de ratione autem culpæ est, ꝙ sit uoluntaria, ergo modus explicandi illius traductionẽ debet esse talis, ut ostendat in nobis esse uolũtarium, eo modo quo in nobis habet rationem culpæ, ꝙ non ostendit præ dictus modus; nã dato, ꝙ aliqui defectus corporales, à parente transeant in prolem per originem, similiter, & aliqui defectus animæ, ex consequenti propter corporis dispositionem, sicut in terdũ ex fatuis, fatui generantur, tamen hoc ipsũ, ꝙ est ex origine, aliquem defectũ habere, uidetur quod non sit ex uolũtate, & consequenter, quod non habeat rationem culpæ, obligantis ad pœnam, nã ut dicitur 3. Etich. nullus improperabit cæco nato, sed magis miserebitur. Nec sufficit dicere, ꝙ peccatum originale fuit uoluntariũ in Adam, & in nobis esse uoluntarium uoluntate Adam, quia hoc non sufficit ad rationem culpæ in nobis, sicut enim in nobis habet rationem culpæ, ita debet habere ratiõ nẽ uoluntarii. Cum autem certum sit esse impossibile, ꝙ propria uoluntate paruuli hoc originale peccatum contraxerint, quia nullum tunc habent liberi arbitrij usum; certum etiam sit, ꝙ alicuius peccatum, in tantum est eius peccatum, inquãtum est ab ipso volitum, & quod sola traductio defectus patris in filiũ, non facit, quod filius uoluntariè illum defectum habeat, & per consequens nõ potest facere, quod in filio habeat rationem culpę, sicut habet in patre. Ideo ad saluandum in nobis uoluntarium requisitũ ad culpã originalis peccati, absq; propria uolũtate, dicimus peccatũ originale primi parẽtis, ꝙ uoluntate sua cõmisit in nos ex ipso descẽdere seminis traductione, quatenus omnes fuimus in ipso, & sumus eius mẽbra, quæ ex ipso per eãdẽ seminis traductionem procedimus; & hac ratione omnes homines, qui nascuntur ex Adã, possunt (ut diximus) cõsiderari in eo, ut

De illius traductionę primæ sententię.

Illius impugnatio.

Quomodo traducatur, & in nobis habeat rationẽ culpę.

unus

unus homo, quatenus cõueniũt in natura, quã ab ipso primo parẽte accipiunt, & omnes homines dicũtur fuisse in Adã, ut illius mẽbra, & uoluntatẽ eius, esse uoluntatem omniũ, quatenus sũt aliquid illius; & ipse, ut omnium pater illo actu obedientiæ, uel transgressionis præcepti sibi dati, omnes repræsentabat, & pro omnibus mereri, aut demereri debebat; sicut etiã in ciuilibus, (ut ex Philosopho diximus) quod Princeps Ciuitatis facit, dicitur facere Ciuitas: Et perſistẽdo in eadem similitudine unius corporis, peccatum, ꝙ quis facit V.G. homicidij omnibus eius partibus, & membris ad illud cõcurrẽtibus imputatur, animæ, oculis, manibus, pedibus, &c. Sed ille actus unius mẽbri corporalis, puta manus, nõ est uolũtarius uoluntate ipsius manus, sed uolũtate animæ, quæ mouet manũ; unde si manus cõsideraretur secundũ se, ut diuisa à corpore, homicidiũ, ꝙ illa cõmittit non imputaretur ei ad peccatũ, sed imputatur in quantũ est pars hominis, quæ mouetur ab illius uolũtate; & licet ad unũ peccatũ faciendũ diuersæ partes hominis adhibeãtur, & omnibus illius partibus, ut ab eo motis imputetur, nõ tamẽ propterea sũt multa peccata, sed est unũ solũ peccatũ propter unitatẽ principii. s. uolũtatis, à quo peccati ratio ad omnes actus partiũ deriuatur: Eodẽ modo si cõsideretur istud Adę peccatũ per originẽ in istũ hominẽ deriuatũ, secũdũ quod iste homo est quædã singularis persona, hoc peccatũ non habet in eo rationẽ culpæ, ad cuius rationẽ requiritur, ꝙ sit uoluntaria, & sic in illo nõ punitur, ut propriũ, & actuale illius peccatũ eius uolũtate cõmissũ, sed si cõsideretur iste homo generatus sicut quoddã mẽbrũ totius humanę naturæ à primo parẽte propagatæ, sic habet in eo rationẽ culpæ, propter uolũtariũ illius principiũ, ꝙ est actuale peccatũ primi parẽtis. Vnde generatiua motio correspõdet motioni imperatiuæ uolũtatis, in hoc, ꝙ sicut motio imperatiua facit mẽbrũ esse aliquid mouẽtis, ut sic possit ei imputari ad culpã, supposita eius capacitate, ita etiã generatiua motio, facit eũ, qui generatur esse mẽbrũ primi parẽtis, ut capitis, ut sic possit ei imputari culpa capitis, ut est caput, & sit uere illius particeps; & cũ peccatũ fuerit à primo parẽte perpetratũ, & ratione illius tãquã capitis, in tota humana naturã ab eo descẽdẽre, cõsideretur, est uelut unũ peccatũ originale, (ita tamen, ꝙ est uerè in omnibus, & nõ denominatione omniũ extrinseca,) propter ꝙ, inquit Apost. Rom. 5. *In quo omnes peccauerunt*. ꝙ secundũ Aug. potest intelligi *in quo*. s. primo homine, uel *in quo* peccato primi hominis, ut peccatum primi hominis sit quasi commune peccatum omnium.

Ad quod etiam facit, quod dicit Apost. Hebr. 7. de Tribu leuitica, quod fuit decimata in Abraham, quia erat in lumbis Abrahæ, quando dedit decimas Melchisedech.

De illius subiecto.

Ex quibus sequitur peccatū originale omniū hominū, fuisse in ipso Adā tanquā in prima causa principali, in quo omnes peccauimus, Rom. 5. In semine autē corporali, esse sicut in causa instrumētali, eo q̄ per uirtutē actiuā seminis, traducitur in prolē simul cū natura, sed tanquā in subiecto, est solū in anima, & nullo modo in carne; in carne uerò est per suū effectū, ut habet rationē pœnæ, nā concupiscit aduersus spiritū; illa autē caro, quæ est in ipsa unione animæ, per se nō inficit animā originali peccato, nisi quatenus stat sub actione seminis uiuentis, & propterea nō potest proprie dici illius causa instrumētalis, sed semen, cui proprie cōuenit actio naturæ; ex quibus etiā sequitur, q̄si à Deo miraculose formaretur aliquis homo, nō solū ex alia materia, sed etiā ex carne humana, ille nō contraheret peccatū originale, & quod Christus non potuit illud cōtrahere, nō solum quia est Filius Dei, aut quia ex priuilegio eius anima, prius natura, fuit informata gratia, quā unita corpori, sicut in B. Virgine, sed quia fuit conceptus de Spiritu sancto, & non uirili semine.

Dubium cum solutione.

Sed oritur dubium, quia accidens non traducitur per originem nisi tradu&to subie&to, quia non transit de subie&to in subie&tum; sed anima rationalis, quæ est illius subie&tum, non traducitur per originem. Respondetur, quod idem dubium posset fieri de tradu&tione naturæ humanæ, & hominis generatione, nam cum anima sit pars essentialis naturę humanæ, & forma hominis, & non educatur ui seminis de potentia materię, sed à Deo immediatè creetur; quomodo traducitur natura humana, & homo generat hominem? eo modo quo respondetur traduci naturam humanam, ad quam essentialiter pertinet anima, licet non traducatur anima; eodem etiam dicitur traduci peccatum originale, & esse in anima, licet anima non traducatur. propterea notandum est, quod licet uirtus seminis non possit educere de potentia materiæ animam rationalem, mouet tamen ad ipsam dispositiue, quia inducit ultimam dispositionem in materia, & concurrit ad unionem animæ (quæ à Deo immediatè creatur) cum materia, & consequenter ad productionem totius compositi, ob quas causas homo uere est causa hominis, & humanam naturam traducit, & hominem generat, licet anima sit à solo Deo,

nam

nam terminus generationis non est forma, sed compositum, de cuius ratione est forma; Cum igitur anima rationalis pertineat ad naturam humanam, peccatum originale eodem modo traducitur quo natura humana; hæc autem traducitur per virtutem seminis à primo parente in prolem, & eo modo virtute eiusdem seminis, ab eo traducitur quo fuit in ipso, scilicet, infecta, & corrupta ob carentiam iustitiæ originalis debitæ, Nec obstat, quod iustitia originalis non erat naturalis, sed gratuita, quia talis est, quod erat data naturæ, & per modum naturæ; & sicut intelligimus animę, ut est pars humanæ naturæ, licet non sit educta de potentia materiæ, deberi ea, quæ pertinent ad naturam, etiam ratione corporis, & sensuum; ita etiam cum iustitia originalis fuerit data naturę, & per modum naturæ, intelligitur ei debita, & quod ea caret non secus ac si ei deesset oculus corporeus, ei, ut instrumento debitus; nam sicut corpus, & quælibet pars corporis, ut digitus est illi debita, ut pars corporis cuius est forma, ita iustitia originalis est illi debita, quatenus natura humana est ab Adam per generationem; est tamen hæc differentia, quod pars corporis in homine monstruoso illi deest, ob defectum agentis naturalis, uel materiæ, & non ob defectum uoluntatis, & propterea, nec genito, nec generanti potest imputari ad culpam, at defectus iustitię illi deest ob transgressionem, & culpam Adæ, quę fuit transgressio, & culpa omnium, sicut & eius meritum fuisset, meritum omnium ad illam habendam, quatenus omnes erant in illo, & omnium nomine merebatur, & demerebatur, non est ergo peccatum originale in anima per transitum de subiecto in subiectum, nec per traductionem subiecti, sed eo ipso, quod iustitia erat illi debita, & ea caret ex culpa Adæ, quæ etiam fuit omnium nostrum, ratione expositæ.

De pœna peccati originalis

Pœna peccati originalis est multiplex, humanę scilicet naturæ corruptio, huius uitæ pœnalitates, & mors, quæ (exceptæ, ut diximus, corruptione, & inclinatione ad uitia) sunt naturales ex parte corporis, quod est compositum ex contrarijs, sed non ex parte animæ, cum sit immortalis, & Deus defectum naturæ suppleuit dono iustitię originalis, quo amisso, sequutæ sunt etiam, ut pœna peccati, & peccato originali remisso, nihilominus in hac uita relinquuntur, ut naturales, & ad exercitium. Pœna autem propria est priuatio diuinæ uisionis, quę in pueris decedentibus cũ solo originali, est sine ulla afflictione doloris;

Quomodo priuatio beatitudinis in pueris sit sine dolore.

Sed cum præcipua damnatorum pœna, sit pœna damni, qui est dolor ex priuatione beatificæ uisionis, dubium est quomodo ista priuatio in pueris possit esse sine dolore. S. Tho. hanc reddit rationem, quia nullus in rectitudine rationis constitutus affligitur, nec tristatur, quia caret eo ad quod nũquam fuit proportionatus, sed tales pueri utuntur recta ratione, & dato, quod cogitent, & sciant se esse priuatos, uel exclusos à Dei uisione, sciũt tamen se nunquam ad illam fuisse proportionatos, & propterea de hoc non tristatur. Contra quam rationem bene arguit Durandus, quia pueri non baptizati licet in se non habuerint aptitudinem, aut proportionem ad consequutionem gloriæ, eam tamen habuerunt in sua radice. s. in primo parente, & hac ratione dolebũt, sicut doleret filius militis, qui habuit aptitudinem ad imperium, quo culpa patris sui est priuatus. Nec ualet responsio Capreoli, quod homo sane mentis, & utens recta ratione, non dolet de hoc, quod priuatur bono ad quod habuit aptitudinem in sua radice tribus concurrentibus, si constet. s. taliter priuato suam priuationem esse iustam, & quod sua uoluntate non est inducta, nec ab eo potuit impediri, & quod suum displicere esset penitus inutile, inhonestum, & indelectabile; hoc inquam non obstat, quia displicentia naturaliter sequitur ex priuatione boni, quod cognoscitur fuisse debitum in sua radice, & recta ratio non facit, nec efficere potest, quod nulla sit displicentia, cum id cogitatur, sed quod patienter feratur. Et confirmatur ratio Durandi, licet ipse postea non reddat sufficientẽ solutionem; quia illi pueri non solum cognoscunt se habuisse aptitudinem ad consecutionem gloriæ in primo parente, sed etiam, quia ad illam habent, & in se experiuntur naturalem potentiam, appetitum, & inclinationem; nam licet supernaturaliter habeatur, potentia tamen, & inclinatio ad illam est naturalis ut probauimus, lib. 1. cap. 10. huius 3. p. ex priuatione autem boni ad quod est naturalis potentia, & inclinatio, ut ad proprium finem, licet supernaturaliter habendum, naturaliter sequitur dolor, & sequeretur in illis pueris nisi Deus hunc actum suspenderet, quia non priuantur illo propria culpa. causa igitur quare ista priuatio non affert illis dolorem, est, quia, ut inquit S. Tho. utuntur recta ratione; sed hæc sola non sufficit, nam dolor, & tristitia naturaliter sequitur ex huiusmodi priuatione; unde proxima, & propria causa est, quia Deus in illis suspendit hunc actũ naturæ, ut nullus ex cognitione huius priuationis sequatur dolor.

Quod

Quod omnes contraxerint, & contrahant peccatum originale, Et quomodo secundum Aug. fuerit prophetatum Euangelium, quando dictum fuit, filium non portaturum iniquitatem patris.

Cap. XVII.

PRæsupponimus tanquam certissimũ, & de fide, omnes, ex Adam descẽdentes, uirili semine cõceptos, cõtraxisse, & cõtrahere peccatum originale, Sola B. Virgine singulari priuilegio excepta, Sed antequam ad huius priuilegij probationem descendamus, ut difficilem quendam S. Aug. locum explicemus, obiectionem in contrarium, quam ei fecit Iulianus Pelagianus, adducemus; ex illo enim Ezech. 18. quod nõ erit amplius illa parabola, qua dicebant Patres nostri comederunt uuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt, nam anima, quæ peccauerit ipsa morietur, & filius non portabit iniquitatem patris; arguebat Iulianus contra peccatum originale, cui Aug. lib. 6. contra Iulianum, cap. 12. sic respondet, hanc esse promissionem testamenti noui, & spiritualis hæreditatis, ad alterũ seculum pertinentis, & probat ex Hiere. 31. ubi idem dicitur, & statim subditur promissio noui testamenti. *Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & consummabo domui Israel, & domui Iuda testamentum nouum, &c.* illius autem prophetici dicti, rationem assignat, dicens, *carnalis generatio etiam populi Dei, pertinens ad testamentum uetus, quod in seruitutem generat, parentum peccatis obligat filios; spiritualis autem generatio, sicut hæreditatem, ita pœnarum atq; præmiorum comminationes, promissiones, mutauit.* & nihil aliud dicit; Si loquamur de pœna temporali huius uitæ, Deus sicut in ueteri testamento puniuit peccata parentum in tertiam, & quartam generationem, Exod. 20. ita etiam punit in nouo, & hæc est sola differentia, quod in nouo non habemus diuinum testimonium quando particulariter aliquos punit propter peccata parẽtum, sicut multa habemus in ueteri; Si loquamur de peccato originali, & eius pœna spirituali; eadem uidetur ratio, nam etiam nati ex Christianis illud contrahunt, sicut nati ex iudæis; & sicut nos habemus sacramentum baptismi, ita etiam illi habebant sacramentum circuncisionis, quare nulla uidetur in hoc differentia. Sed ponderando uerba S. Aug. unam eliciemus differentiam inter Synagogam, & Ecclesiam, ex qua habebimus etiam hãc, quã ipse ponit; dicit enim, quod generatio pertinens ad uetus testa-

Differentia inter Synagogã & Ecclesiam quo ad ingressũ in eas.

mentum erat carnalis, noſtra autem ſpiritualis: filij iudæorum pertinebant ad ſynagogam carnali generatione, eo quod erant eorum filij, etiam ante circunciſionem, alij quidem, qui non erant de populo iudæorum, circunciſione eis coniugebantur, & ad ſynagogam pertinebat, ſed non ſic iudeorum filij, imo per multos annos fuerunt in deſerto ſine circunciſione; At nullus pertinet ad Eccleſiam niſi per ſpiritualem regenerationem; & filij Chriſtianorum, non ſunt eo ipſo de Eccleſia, ſed ſolo Sacramento baptiſmi, ſicut & cæteri, illam ingrediuntur, & illius membra efficiuntur. Cuius differentię ratio eſt, quia electio illius populi in Abraham, fuit propter carnalem generationem, quia Meſſias ex Abraham, & Dauid, continuata linea naſci debebat, & ideo danda erat opera generationi, & generatione ille populus augendus erat, & habenda erat ratio carnalis generationis, quæ etiam erat diligenter in illa linea notanda, & deſcribenda. At electio, & multiplicatio populi Chriſtiani, eſt per unionem cum Chriſto; & ideo ingreſſio in illum populum, & in ſynagogam, erat carnalis, ingreſſio uero in Eccleſiam, eſt ſpiritualis; illa fundabatur in natura, & propterea erat cum peccato, iſta fundatur in Sacramento, & ideo eſt cum ſanctificatione. Ex quo oritur alia differentia, quod multi pertinentes ad ſynagogam damnabuntur propter peccatum originale, pueri ſcilicet Iudæorum, qui moriebantur ſine circunciſione, uel ante octauum diem ſine Sacramento legis naturæ. At nullus pertinens ad Eccleſiam damnatur, niſi propter proprium actuale peccatum. quia omnibus pertinentibus ad Eccleſiam in ipſo ingreſſu fuit remiſſum peccatum originale, & propterea nullus de Eccleſia poteſt dicere parabolam illam de uua acerba; & hoc credo uoluiſſe dicere S. Auguſt. & in hoc ſolo ſenſu interpretanda eſt illa, Ezech. auctoritas, ſi intelligatur de ſpirituali pœna, & damnatione propter peccatum originale; Si autem intelligatur de pœna temporali, propter peccata perſonalia proximorum parentum, poteſt etiam interpretari, ut pertineat ad nouum teſtamentum, non quod Deus non puniat filios propter peccata parentum pœna temporali, & corporea, ut aliquid eorum quo ad corpus, uel potius parentes in filiis; ſed quia in populo Chriſtiano, non erat futurum illud prouerbium, quo iudæi tanquam carnales, non agnoſcentes niſi temporalia, nec Deum, nec propria peccata, Deum ut iniuſtum generaliter accuſabant; nam omnes Chriſtiani à maximo, uſque ad minimum, Deum, & Dei iuſtitiam agnoſcunt, & quod

iuſte

iuste mittit flagella, non solum in pœnam peccatorum, etiam parentum, sed etiam, ut misericors pater in medicinam. Et propterea licet sint etiam aliqui ex nostris impij, & blasphemantes contra Deum, non tamen est generaliter illud prouerbium, ut apud iudæos, sed cum Deus punit, benedicitur, & eius misericordia imploratur, blasphemantes uero reprehenduntur, & humano iudicio seuere puniuntur; & hanc maiorem Dei cognitionem, quę futura erat in nouo testamento per aduentum Messię, significauit Deus illis uerbis Ezechielis prophetę.

De Immaculata Conceptione B. Virginis ex sacris litteris. Cap. XVIII.

CVm contra sententiam de Immaculata B. Virginis Conceptione, magno uictoriæ potius, quam ueritatis seruore, sint multæ longissimæ quæstiones, ut illa Capre. 3. sent. & illa Turris Crem. super cap. Pronunciandum, de conse. d. 3. & sint etiam aliqui tractatus particulares, ut ille Caietani, & ille Turris Crem. qui fuit immutatus, & auctus à Bart. Spina, & quibusdam aliis discipulis, & in quo (ut refert Ambros. Cath. Episcopus, ord. præd. in præfatione sui tractatus pro Immaculata Conceptione ad Sanctam Synodum Tridentinam) Spina adiecit quinquaginta, & octo errores in fide, quos dicit sequi ex Immaculata Conceptione, & quinquagesies, & octies deprehendi hæreticos, qui illam sequuntur sententiam, (quem librum uidi superficietenus, sed cum sit ex illis, qui damnati sunt à Sixto IIII. in extrau. inferius citanda, tantum abest, quod legere uoluerim, ut non fuerim passus mihi aperiri.) Cum (inquam) tot, & tanta scripta exiliant (ut omittam digressiones) contra Immaculatam B. Virginis Conceptionem, mihi imputari non debet, si omni modestia, & omni in citando fidelitate, aliquid pro illius Immaculata conceptione dico; præsertim cum hic sit proprius locus, & ferè omnes de peccato originali tractantes, ad B. Virginis Conceptionem descendant, ne uidear negligentior, aut tacendo, sequi eam, quam nego sententiã. Ista quæstio de Immaculata B. Virginis Conceptione est ex illis, quæ Sacra scriptura euidẽter determinari nõ possũt, sed sola Ecclesię auctoritate sunt terminandę; Ecclesia autẽ illã hucusq; determinare noluit, sed statuit utranq; sententiã, sine hęresis, aut peccati mortalis nota, teneri posse, & excõmunicauit illos, qui dicũt cõtrariã sẽtentiã tenẽtes, esse hęreticos, aut peccare mortaliter: Nos igitur sine çõdẽnatione cõtrariũ tenentiũ,

Vtraq; sẽtentia teneri põtest.

Modus procedẽdi

B. Vir-

B. Virginem sine peccato originali conceptam fuisse probabimus; sed quia opposita iuxta se posita magis eluceſcunt, & ut etiam maiori qua possumus breuitate, & claritate procedamus; B. Virginis precibus adiuti, respondendo contrariis argumẽtis, nostram, imo communem, confirmabimus sententiam. Sed antequam ad probationem, & ad utriusque sententiæ argumenta descendamus, uidendum est in quo cõsistat difficultas, & differentia, & quomodo potuerit hoc priuilegium concedi; quo etiã soluetur unum ex præcipuis illorum argumentis, ita enim argumentantur quasi repugnet, & concedi non potuerit. Conuenimus in quatuor, primo, quod peccatum originale est subiectiue in anima. Secundo, quod contrahitur per hoc, quod concepti seminum commixtione, naturam humanam à primis parentibus habemus, quorum sumus filij, nam ut sic concepti, erat nobis debita iustitia originalis, & ea caremus culpa Adæ, quæ etiam fuit omnium nostrum. 3. quod hoc peccatum originale nobis remittitur gratia gratum faciente; nam licet ea habita, adhuc careamus iustitia originali, non tamen ob id habemus in anima maculam peccati ex illius priuatione; nam gratia efficit nos Deo gratos, & illius filios, & quantum ad diuinam acceptationem æquialet iustitiæ originali, adeo quod habẽti gratiam non sit amplius imputandum ad culpam, quod ea careat. 4. ꝙ ista gratia qua mũdamur à peccato originali, generaliter datur post unionem animæ cum corpore, & consequenter post contractionem peccati, & communiter datur post natiuitatem, mediante aliquo Sacramento, aliquibus tamen ex priuilegio, post conceptionem, data fuit in utero matris, ut Hieremiæ, & Ioanni Baptistæ. Dubium modo est an gratia fuerit data B. Virgini in instanti creationis, & infusionis animæ, seu conceptionis, an uero post conceptionem; Si fuit ei data in instanti conceptionis, & infusionis animæ, fuit præseruata à peccato, si post conceptionem, non fuit præseruata, sed illud contraxit. S. Tho. 3. p. q. 27. ar. 2. tener, quod fuerit ei data post conceptionem, seu animationem, & sic probat; sanctificatio B. Virginis non potest intelligi ante eius animationem, ergo fuit post eius animationem; quæ consequentia nihil prorsus ualet, quia potuit esse in ipso in stanti infusionis animæ, ut etiam ibidem notat Caiet. sed in 3. sent. dicit, quod nec ante infusionem animæ, nec in ipso instanti infusionis animę fuit sanctificata, sed postea. Nos autem dicimus, quod in ipso instanti infusionis animæ fuit illi data gratia, & consequenter non contraxit peccatum. Quod si arguatur

Vtraq; sẽtentia cõuenit in quatuor.

In quo cõsistat difficultas.

sententia, & argumẽtũ s. Tho.

solutio ex Caietano Quando fuerit data gratia B. Virgini.

B. Virgo

B. Virgo etiam si in eodem instanti infusionis animæ habuisset gratiam, ad huc fuisset prius natura filia Adæ, nam cum gratia detur animæ à Deo propter recõciliationem personæ, & ad operandum, prius natura intelligitur anima, & unita corpori, quam quod habeat gratiam; ergo in illo tenebatur ad iustitiam originalem, quia fuit filia naturalis Adæ, & non habuit illam, nec gratiam, & per consequens in illo priori contraxit originale peccatum. Hoc argumentum tendit ad probandum, quod per diuinam potentiam non potuerit præseruari, quod constat esse falsissimum, & argumentum nihil ualet; ad quod respõdet Scotus 3 s.d.3. q. quando ordo naturæ est inter positiua, ut inter subiectum, & accidens, inter materiam, & formam, quod est prius natura potest esse prius in essendo, at quando opposita priuatiue comparantur ad idem subiectum, secundum ordinem naturæ, non insunt simul ambo, sed tantum alterum inest, illud autem, quod dicitur prius natura. s. priuatio non inest, quia in eodē instanti inest oppositum, & illius prioritas non est in essendo, sed dicitur prius natura, quia tunc inesset quantum est ex parte subiecti, nisi aliquid extrinsecum impediret; dat exemplum de materia, quod nos clarius explicabimus, sicut & solutionē; materia prima, si comparetur ad formam, & ad eius priuationem, prius natura est non habens formam, quam illam habens, & tamen cum sit prior natura utroque extremo, non sequitur, quod aliquando sit sine utroq; uel cum utroque simul, uel sit cum sola priuatione sine forma, sed quod esset sine forma si ei non daretur ab agente; & hoc non solum respectu priuationis, & formę in communi, sed etiam respectu cuiuslibet particularis; nã materia quatenus est sub una forma, non est proprie priuata altera forma, quia non est apta esse, sub altera forma, cum nõ possint esse simul duæ formæ, sed in illo instanti in quo corrumpitur una forma, intelligitur materia apta nata ad aliam formam, quę pro tunc est illi debita, & in eodem instanti illi datur; & nihilominus illius formę priuatio in eodem instanti prius natura præcedit, non quod materia sit cum sola priuatione sine forma, sed quia sic esset, si ei non daretur forma. ita etiam in proposito anima est prior natura iustitia originali, siue gratia æquiualenti, & carentia iustitiæ quantum est ex parte subiecti, est prior natura gratia, non tamen ob id sequitur, quod simul sint carentia, & gratia, quia implicat, uel quod sit carẽtia sine gratia, cum fuerit data in instanti animationis; sed quod fuisset carentia, & peccatum, nisi fuisset data gratia in illo primo instanti.

An prioritas naturę priuationis iustitię originalis ponat peccatum originale.

Cum

Argumẽta ex quatuor capitibus deducenda.

Cum igitur istud priuilegium immaculatæ conceptionis fuerit possibile, uidendum nunc est an fuerit concessum B. Virgini. Qui illud negant mouentur, primo ex sacris literis. 2. ex eo, quod hoc priuilegium (ut dicunt) derogat Christo. 3. ex auctoritate Ecclesiæ. 4. Sanctorum auctoritatibus; & nos eisdẽ mediis contra illos agemus, illisq; respondendo, propria ipsorum argumenta in eos retorquebimus. Argumentantur primo

Argumẽta ex scriptura contrariæ sentẽtiæ.

ex Sacra scriptura, Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Ephes. 2. *Eramus natura filij iræ, ſicut, & cæteri.* Vbi Apostolus generaliter loquitur, & nullum excludit. Ex quo etiam tria sumuntur argumenta. Primũ, quia negari non potest quin comedente Adam, omnes, & etiam B. Virgo, in eo comederint, ergo si B. Virgo in eo comedit, in eo comedendo peccauit. Secundum, quia peccatum originale contrahitur eo ipso, quod sumus filii Adæ, uirili semine concepti, sed B. Virgo fuit filia Adæ, uirili semine concepta. Tertium, per peccatum, in omnes homines pertranſiit mors, sed Beata Virgo habuit pœnas communes naturæ humanæ, fitim, famem, mortem; & non illas habuit, quia uoluntarie assumpsit, sicut Christus, sed ut à Deo in pœnam peccati inflictas, ergo contraxit peccatum, propter quod sunt inflictæ.

Respõsio ad auctoritates scripturę.

Ad auctoritates Sacræ scripturę respondetur, in Scriptura esse multas propositiones generales, quę interpretationem, & exceptionem patiuntur, ut inter alios notarunt Fulg. lib. de Incar. & gratia Iesu Christi, cap. 31. & Photius Patriarcha Constantinopolitanus in responsione ad Amphilochium; & multa possemus adducere exempla, sed adducemus duplicis generis ad nostrũ propositum spectantia, nam quædam significant omnes peccare actualiter, Hier. 6. *A minimo usque ad maximum omnes auaritiam ſequuntur.* Pſ. 13. & Rom. 3. *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum, sepulchrum patens, &c.* psal. 115. *Omnis homo mendax.* Eccl. 17. *Non est homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Philip. 2. *Omnes, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi.* Et tamen certum est B. Virginem nullum commisisse peccatum actuale, nec mortale, nec ueniale. Ex altera parte solus Deus dicitur bonus, pius, sanctus. Luc. 18. *Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.* Apoca. 15. *Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es.* Mich. 7. *Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est.* Canit Ecclesia. *Tu solus Sanctus.* Mat. 24. *Magnifier*

ster vester vnus est Christus. Et tamen certum est, etiam ex scriptura multos esse bonos, pios, sanctos, & magistros; sed essentialiter solus Deus; gratia verò, & participatione sunt multi. Sicut igitur istæ propositiones generales declarationē & exceptionē patiūtur, ita etiā illę. Et ut Thomistis doctrina. S.Th. respōdeamus S.Th. super c.3. ad Rom. illud *Omnes declinauerunt, &c.* & similes, tripliciter exponit. 1. ut referantur ad populū malorū, inter quos nullus est iustus. Ista expositio est bona, sed non est sufficiēs, cū etiā scriptura dicat solū Deū esse bonū. 2. exponit, ut intelligatur etiā de iustis, quia nullus est quantū ad omnia iustus, quin aliquod peccatū habeat iuxta illud. Prou.20. *Quis potest dicere mundum est cor meum?* Ista expositio licet sit bona, nō tamen est sufficiens, quia B. Virgo sanctificata, id dicere potuit; fuit iusta in terra, fecit bonū, & nō peccauit, nec etiā uenialiter. 3. exponit, *vt sic intelligantur, Nullus est iustus in se, ex se ipso, sed ex se quilibet est peccator, ex solo autem Deo habet iustitiam. Exod.34. Nullus apud te, per se innocens est*. Iuxta hanc S.Th. expositionē illæ auctoritates nō cōtrariantur immaculatæ B. Virginis Conceptioni, quia si fuit immaculata, non hoc habuit à se, sed à Deo, gratia præueniente, peculiari priuilegio; & sic ad duo priora argumēta cōcedimus, q̄ B. Virgo, ut fuit in Adā, cū ipso comedit, & in ipso peccauit, & ut concepta uirili semine fuit filia Adæ, & natura sua debebat peccatū cōtrahere, & eius anima eo macularī; sed Deus sua gratia præuenit, quā ei infusit in ipso instanti cōceptionis, & animationis; Tertium argumentū nihil ualet, nam Christus mediator, ut inquit Scotus, potuit reconciliare aliquē ut auferantur ab eo pœnæ sibi inutiles, & relinquatur in pœnis sibi utilibus; originalis culpa non fuit utilis B. Virgini; pœnæ autem temporales fuerunt utiles, quia in illis meruit; præterea istę pœne sunt naturales, & peccatum fuit illarum causa sine qua non, & ideo B. Virgo illas, ut naturales, & ad meritum, & ut filio suo conformaretur pati debuit; at quia fomes est simpliciter effectus, & pœna peccati, est enim inordinata concupiscētia sensualitatis repugnans rationi, inclinans ad malum, & difficultatem afferens ad bonum, illum non habuit. S. Thom. dicit, quod fuit illi ligatus in sanctificatione, sed quando Christum concepit fuit totaliter subtractus; melius tamen est, ut cum aliis dicamus, quod fuit ab ea totaliter sublatus uirtute gratiæ, quam habuit in instanti suæ animationis, nam ut diximus, c.15. non est per se naturalis, sed pœna peccati, ad quod etiam facit auctoritas Epiphanij, cap.21. adducenda; Caruit etiam ali-

Responsio ad scripturam, & ad argumenta, ex doctrina s. Thomę.

De fomite.

aliquibus aliis effectibus peccati, nam sine dolore peperit, & eius corpus non uidit corruptionem.

Immaculata conceptio probatur ex sacra scriptura.

Videamus nos modo, cum ipsi non habeãt nisi propositiones generales, an sint aliquæ auctoritates Sacræ scripturæ, quæ significent hoc B. Virginis priuilegium: Scripturę noui testamenti totæ uersantur in constituendo capite, & fundamento salutis nostrę Christo; Mariæ uero, & Apostolorum uitam, magis attingunt, quam explicent; In ueteri testamento multæ sunt umbræ, & figuræ, & aliquę etiam auctoritates quibus illud probari potest, & ut relinquamus figuras. Cant. 4. *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Sancti, & Ecclesia hanc auctoritatem applicant B. Virgini, ut de illa intelligatur, & non solum postquam concepit, & peperit filium Dei, sed etiam ampliata ad totum illius tempus; quæ tamen de illa est falsa, si peccatum originale contraxit; nam licet possit fieri denominatio simplex, & uniuersalis, à forma accidentali totum ferè subiectum informante, licet minimum quid, in eo sit contrariæ formæ, quia parum pro nihilo reputatur; non tamẽ potest denominatio uniuersalis ita fieri, ut ei adiungatur negatio contrariæ formæ, nam minima illius particula in eo existente, propositio est falsa; V. g. de æthiope simpliciter, & absolutè dici potest, quod est totus niger, etiã si sit albus, secundum dentes; non tamen potest dici, æthiops est totus niger, & albedo non est in ipso; quia est in dentibus. Eodẽ modo cum B. Virgo fuerit sine ullo peccato mortali, & ueniali, etiam si fuisset per breuissimum tempus cum originali, potuisset de illa sponsus dicere. *Tota pulchra es amica mea*, non tamen potuisset uere subiungere, *& macula non est in te.* nam cum propositio uniuersalis dupliciter possit intelligi, uel pro maiori parte, uel ut nullam patiatur exceptionem, explicatio illius propositionis uniuersalis, per negationem contrariæ formæ, pertinet ad ostendẽdum propositionem illam, nullam pati exceptionem, aut instantiam. & si illam patitur, propositio est falsa; & si negatio contrarię formæ interpretetur etiam pro maiori parte non potest negari quin apud logicos propositio sit innepta, & petat principium, & quin sit falsa natura sua, sed excusatur à falsitate, ratione ignorantię, aut improprietatis sic loquentis; absit autem, ut hoc de Deo, & de illius Sacra scriptura dicamus, in qua nullum est uerbum sine mysterio. Præterea. Prou. 8. *Dominus possedit me in initio uiarum suarum.* Ecclesia, & Sancti applicãt ista uerba B. Virgini, si autem fuisset concepta in peccato, fuisset filia iræ, & in initio suę conceptionis per peccatum à diabolo, &

non

non à Deo possessa. Initium enim uiarum Dei in Beata Virgine, ex parte Virginis, est eius actualis conceptio, ex parte Dei, est æterna ordinatio. Cant. 6. *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol.* Assimilatur B. Virgo auroræ, quia sponsus illius conceptionem considerat, qua progreditur ut aurara, nam aurora est primum initium diei, solem præcedens à quo incipit dies, conceptio B. Virginis assimilatur auroræ, nativitas, ortui solis. aurora incipit à lumine, & semper in lumine crescit quousque coniungatur soli. Sponsus igitur cõsiderans initium, & conceptionem sponsæ, dicit quod progreditur, ut aurora consurgens, ita tamen, quod magis lucet, quam aurora, quia est pulchra ut luna, electa ut sol. Si est ut sol, quare comparatur auroræ, & lunæ? assimilatur auroræ, quia considerat (ut diximus) illius conceptio, & assimilatur lunæ, quæ facta est pro nocte, ad significandum, quod quamuis Virginis conceptio ueniat de nocte peccati, & natura sua, ut filia Adæ, concepta seminum commixtione, debuerit esse sub nocte, & tenebris peccati, fuit tamen eius conceptio immaculata, & pulchra ut luna, electa ut sol, quia in instanti illius conceptionis. *In sole posuit tabernaculum suum.* Cant. 2. *Ego flos campi, & lilium conuallium, sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Vbi notanda est similitudo, quam facit Christus, primo seipsum comparat lilio, cui etiam comparat B. Virginem, ut ostendat, quod sicut ipse fuit sine ullo peccato, ita etiam fuit eius Mater, & spõsa; differenter tamen, nam B. Virgo est lilium inter spinas, quia à primis parentibus per peccatum spinosis est propagata, quod etiam ipsa, natura sua debuit contrahere, & illius spinas habere, & inter spinas debebat concipi, ut spina, sed gratia Christi, fuit ut lilium inter spinas; Christus autem est lilium conuallium, ubi non sunt spinæ, quia à B. Virgine fuit conceptus de Spiritu sancto, & natura sua est sine peccato, & impeccabilis.

Quod priuilegium Immaculatæ B. Virginis Conceptionis non deroget Christo, & fuerit conueniens. Cap. XLX.

SEcundum caput ex quo elicienda est solutio, & ueritas huius difficultatis, est, uidere an hoc priuilegium immaculatæ cõceptionis B. Virginis, deroget Christo, uel in illius gloriam, & honorem cedat, & fuerit decens, conueniens, & cõsentaneum; nam ut inquit Magnetes Ecclesiasticus auctor per- Ex decentia elicienda est ueritas.

peruetustus in libris Apologeticis contra Theosenem gentilem, Deus cum omnia posit, non tamen facit quatenus potest, sed quatenus uult, uult autem, quæ conueniunt, conueniunt, quæ decent, decent autem, quę consentanea sunt; quod consonat Apostolo, qui Hebrę. 2. ostendit Christi passionem ex illius decentia, *Decuit enim* (inquit) *cum qui multos filios, &c.* & Athan. in lib. de Incarnat. explicans hunc locum, ostēdit quod decuit Dei filium incarnari, & dicit, quod cum decuerit, est incarnatus, & mortuus; Ad exemplum igitur scripturæ, & sanctorum doctrinæ insistendo, ut sciamus an hoc priuilegium fuerit concessum, uidendum est an decuerit S. Tho. 3. sent. & 3. p. dicit, q hoc priuilegium derogat dignitati Christi, tū quia sequeretur, quod B. Virgo non fuisset redempta à Christo, tū quia hoc fuit priuilegium solius Christi. & Capre. 3. sent. ex S. Thom. tres deducit rationes. Prima. Quicumque est redemptus per Christum, habuit peccatum, sed B. Virgo fuit redempta per Christū, ergo habuit peccatum, non actuale, ergo originale. Secunda. Nullius humanę personæ conceptio, æquatur in puritate, & immunitate, & elongatione à peccato conceptioni filii Dei, sed Maria, fuit humana persona, ergo eius conceptio non æquatur in puritate, aut elongatione à peccato, conceptioni Christi, æquaretur autem si nunquam habuisset peccatum originale. Tertia: Singulare priuilegium filii Dei, non conuenit alteri; sed concipi in gratia, & sanctitate, est singulare priuilegiū filii Dei, ergo nulli alteri competit. Ista argumenta sunt adeo infirma, ut nulla indigeant solutione, cum omnibus per se pateat. Et Durandus, & Caietanus, qui tenent B. Virginem conceptam fuisse in peccato originali, ipsimet uidentes illorum infirmitatem, illa soluunt; adducam eorum uerba, Dur. 3. s. d. 3. q. 1. inquit. *Puto tamen, quod si B. Virgo peccatum originale non contraxisset, potuisset tamen uere dici redempta à Deo, pro eo quod in radice sua ex natura suæ conceptionis obligata erat ad incurrendum peccatum, nisi fuisset à Deo præseruata.* Caiet. 3. p. q. 27. ar. 2. inquit. *Personam ipsam indigere saluari à peccato, est liberari à peccato, quod habet, uel haberet, oportet. n. aut, quod habeat peccatum, uel quod sit in periculo, aut procintu habendi peccatum, quisquis eget saluari à peccato, si enim peccatum non habet, nec est in periculo habendi peccatum, saluari à peccato non indiget.* hæc ille. Conquæritur Ambrosius Catharinus ex commentariis Caietani impressis Lugduni, & ex libris Robrti Olcot nouiter impressis fuisse à quibusdam temerariis sublata quędam alia uerba sauentia immaculatæ Conceptioni. Ex quibus patet, q

Rationes quibus S. Tho. probat, quod non decuerit.

solutio ex Durando, & Caietano.

B. Virgo

B.Virgo fuit redempta,etiam si nõ contraxerit peccatum, quia illud ex natura suæ conceptionis contraxisset,si non fuisset redẽpta;& quod consequenter in hoc non æquatur Christo, nec habuit priuilegiũ Christi;nam priuilegiũ Christi fuit, quod ita nõ peccauerit,ut natura sua peccare non potuerit, & non indiguerit redemptore. Nec obstat, quod dicit Zozimus Papa in Epistola ad omnes Episcopos aduersus Pelagianos,ut refert S.Augustin.in epist.ad Optatum. *Nullus nisi, qui peccati seruus est,liber efficitur,nec redemptus dici potest,nisi qui uere per peccatum fuerit ante captiuus*. nam loquitur de lege communi redemptorum, & de communi redemptione; & cum loqueretur contra pelagianos debebat generaliter loqui,ut dicemus,cap.22.

Cum ergo sit manifestũ,euidenti etiã ratione,eorũ qui cõtrariũ tenent,q; hoc priuilegium non derogat dignitati Christi; uidendum est an pertineat ad maiorem Christi gloriã,& honorẽ, & hac ratione fuerit concessũ; & probatur hac ratione fuisse cõcedendum,& esse concessum,Primo ratione Scoti,3.s.d.3.quia Christus fuit perfectissimus redemptor,mediator, & reconciliator,ergo debuit habere perfectissimũ redimendi,& mediandi gradum, respectu alicuius personæ,quã redimit & pro qua mediat;sed respectu nullius personæ habuit excellentiorẽ gradum quam respectu Mariæ,ergo iuxta perfectissimũ redimẽdi gradũ illam præseruauit à peccato, aliàs tanquam perfectissimus redemptor,non habuisset perfectissimum redimendi gradum.Pro qua notandum est, quod duo sunt modi redimendi, saluandi, sanandi, & sanctificandi, primus,& perfectissimus,præueniendo,ut ille,qui certissimè cadere,infirmari,& inquinari debebat, non cadat,nec pereat,non infirmetur,nec inquinetur;alter est illum postquam periit,infirmatus,& inquinatus est,resurgere,liberare, sanare, & sanctificare; exemplum sit de illo, qui uidet duos debere uulnerari,uel incedere per uiam,in qua sunt latrones,qui illos captiuos retinebunt,si unum adiuuaret,defenderet,ac præseruaret,ne uulneretur;aut ne capiatur, per aliam duceret uiam, alium uero dimitteret uulnerari, uel capi, sed postea eum sanaret,uel liberaret; iste profecto diceretur utriusq; saluator,sed prioris, melioris,& perfectioris modi,quam secũdi, quia maius beneficium est præseruare à malo, quam dimittere cadere in malum, & postea ab eo liberare. Christus hoc posteriori modo generaliter omnes saluauit,& saluat, post contractum (peccatum originale,& illius præuentio est solum respectu mortalium,& etiam respectu uenialiũ; si autẽ non

Quod fuerit decens probatur primo rationibus scoti.

omisi

saluauit B. Virginem illam præueniendo, ut non cõtraheret peccatum originale, illi defuit perfectissimus redimẽdi gradus, qui ut perfectissimo redemptori illi debetur. Quod autẽ illi debeatur, Scotus probat primo, per cõparationem ad Deum cui reconciliat, quia nullus summè, & perfectissime placat aliquẽ, pro offensa alicuius contrahenda, nisi possit præuenire ne illi offendatur, nam si iam offensum placat, ut remittat, non perfectissime placat, sed Deus non offenditur animæ per motum interiorem in ipsa, sed tantum propter culpam in ipsa anima, ergo Christus non placat perfectissime Trinitatẽ pro culpa contrahenda à filiis Adæ, nisi præueniat, ut alicui ex filiis Adę nõ offendatur, & per consequens anima illius non habeat culpã originalẽ. 2. probat, per cõparationẽ ad malũ, à quo liberat, quia perfectissimus mediator, meretur amotionẽ omnis pœnę ab eo quẽ reconciliat, sed culpa originalis est maior pœna, quam ipsa carentia visionis diuinę, ut præsupponit à se probatũ, ergo si perfectissime reconciliauit, istam pœnam grauissimam, meruit ab aliquo auferri, & non nisi à Matre, Præterea, quia Christus immediatius uidetur fuisse reparator, & reconciliator noster à peccato originali, quã ab actuali, quia necessitas Incarnationis, passionis, &c. assignatur cõmuniter ex peccato originali; sed supponitur cõmuniter quipse fuit ita perfectus mediator, respectu alicuius personæ, puta B. Virginis, q̃ eam preseruauit ab omni peccato actuali, ergo similiter à peccato originali. 3. probat per comparationem ad obligationem personæ, quã reconciliat; quia persona reconciliata non summè obligatur reconciliatori, nisi ab ipso summũ bonum habeat, quod potest per mediatorem haberi; sed ista innocentia. s. præseruatio à culpa contrahenda, potest haberi per mediatorem, ergo nulla persona summe tenebitur Christo, ut mediatori, si nullam præseruauit à peccato originali.

Aliis rationibus probatur.

Secundo probatur, quod hoc priuilegium debuerit concedi B. Virgini, ex eo, quod fuit mater Christi; quod si probauerimus, penitus ruit fundamentum contrarium tenentium, quod scilicet, licet potuerit concedi, nõ debuit: rationes autẽ quibus probant nõ debuisse concedi, nullas esse ostendimus; sed modo etiam magis adhuc probabimus, quod ei concedi debuerit.

Fundamẽtum certissimum.

Pro quo supponimus unum fundamentum certissimum, & de fide; quod licet Christus, cum propter peccatores uenerit, uoluerit descendere ex peccatoribus, & maximis etiã peccatoribus, B. tamen Virgo, illius Mater, sicut debuit esse, ita etiam fuit sancta, & non ut alij, sed gratia plena; & cũ de hoc habeamus testimo-

timonium Angelicum, nō immorabor in sanctorū auctoritatibus. Iuxta hoc fundamentum S.Th.3.p.q.27.ar.4.probat, quod B.Virgo nullum unquam commiserit peccatū actuale, nec mortale, nec ueniale, cuius uerba sunt. *Deus illos quos ad aliquid eligit, ita præparat, & disponit, ut ad id ad quod eliguntur, inueniātur idonei, secundum illud 2.cor.3. idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Beata autem Virgo fuit electa diuinitus, ut esset mater Dei, & ideo non est dubitandum, quod Deus per suam gratiam, cam ad hoc idoneam reddidit, secundum quod Angelus ad eam dicit, inuenisti gratiam apud Deum, ecce concipies, &c. Non autem fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquando, tum quia honor parentum redundat in prolem, secundum illud Prouer. 17. Gloria filiorum patres eorum; unde, & per oppositum, ignominia matris ad filium redundasset: Tum etiam, quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem accepit, dicitur autem 2.Cor.6. Quæ conuentio Christi ad Belial? Tum etiam quia singulari modo Dei filius, qui est Dei sapientia, in ipsa habitauit, non solum in anima, sed etiam in utero, dicitur autem, Sap. 1. In malenolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideo simpliciter fatendum est, quod Beata Virgo nullum peccatum actuale commisit, nec mortale, nec ueniale, ut sic in ea impleatur, quod dicitur Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.* Sed omnes istæ rationes Sancti Thomæ probant etiam, quod Beata Virgo, ut esset idonea Christi mater, propter Christi honorem, debuit carere originali culpa, ut per se patet intuenti. S. Anselmus in lib. de Conceptu Virg. cap. 18. inquit, *Quia decebat, ut illius hominis conceptio de matre purissima fieret, decens erat, ut ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater, unicum filium suum quem de corde suo, æqualem sibi genitum tanquam seipsum diligebat, ita dare disponebat, ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris, & Virginis filius; & quam ipse filius substantialiter facere sibi matrem eligebat, & de qua Spiritus sanctus uolebat, & operaturus erat, ut conciperetur, & nasceretur ille de quo procedebat.* Si tanquam Dei mater debuit ea puritate nitere, qua maior sub Deo nequit intelligi, non debuit contrahere peccatum originale, nam si illud contraxisset, maior puritas sub Deo intelligeretur. Et nihil prorsus ualet responsio Sancti Thomæ, quod si illud non contraxisset, non esset redempta, & compararetur filio; nam Christi gratia preueniente, illud non contraxit, & B. Virginis conceptio est immaculata, non natura sua, ut illa Christi, sed Christi gratia, & redemptione, S.Aug. lib. de Natura, & Gratia, c.26. dicit

Rationes s.Tho. de actualibus.

Quod eædem rationes probent etiā de originali. Probatur decentia ex Anselmo, & Augustino.

nullum fuisse, nec esse sine peccato, & non solum illi quorũ peccata Scriptura commemorat, sed nec etiam illi fuerunt, qui nõ modo non peccasse, uerũ etiã iuste uixisse à scriptura referũtur, ex qua multos adducit, usq; ad B. Virginẽ, de qua subiũgit. *Ipsã etiã Domini, ac saluatoris nostri matrem; de qua propter honorem Domini nullam prorsus cum de peccatis agitur habere uolo quæstionem, Vnde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit, ad uincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, ac parere meruit eum, quem constat nullũ habuisse peccatum. Hac igitur Virgine excepta, si omnes illos sanctos, & sanctas, &c.* Respondent, quod S. Aug. loquitur ibi de peccatis actualibus. Sed duo hic consideranda sunt; primũ, quod S. Aug. ibi disputat contra Pelagianos, sicut & in multis aliis locis, qui dicebãt pueros nullum habere ante baptismum originale peccatum, & uitam iustorũ in hoc seculo nullũ habere peccatũ, quasi ille qui semel iustus est, iam amplius peccare non possit. Et S. Aug. generaliter contrà illos dicit omnes quantũuis iustos peccasse, & in hac uita aliquando peccare. & licet ibi præcipue loquatur de actualibus de quibus exẽpla adducit, sicut & alibi cõtra eos dẽ præcipue loquitur de originali; tamen ibi etiã generaliter loquitur, & in principio libri, c. 1. proponit quæstionẽ generalem, & dicit ex Apost. omnes esse peccatores, & egere gratia Christi, & c. 8. ostendit pueros sine baptismo decedentes, damnari propter peccatum originale, & in illo, c. 26. concludit generaliter omnes sãctos fuisse in peccato, sub quibus procul dubio intelliguntur etiã pueri mortui cũ Sacramẽto baptismi; nã etiã de istis instituta fuit quæstio, & tractatum, in d. c. 8. cum ergo generaliter cõclusisset omnes sanctos in peccato fuisse, B. Virginẽ excipit de qua nullam prorsus vult haberi quæstionẽ, cũ de peccatis agitur. de quibus peccatis loquitur semper S. Aug. contra Pelagianos, etiã in illo libro, nõ ne de originali, & de actualibus? nũquid sub illa generalitate, qua dicit omnes sanctos si interrogari possent, dicturos, si dixerimus, quia peccatũ in hac uita nõ habuimus ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nõ est, nũquid inquã fauens pelagianis, excludit pueros? Quid etiã sibi vult illud [prorsus] cum dicit, *cum de peccatis agitur nullam prorsus uolo de illa haberi quæstionem*? nisi, q̃ omne peccatum ab ea excludit, etiam originale, non solum ui uniuersalis negationis, sed etiam quia de illo quoque in ea quæstione contra Pelagianos actum fuit. Secundo consideranda est ratio S. Augustini, propter quã nullam prorsus vult haberi de illa quæstionem, cũ de peccatis agitur; propter, scilicet, honorẽ Domini, quia est mater filij Dei,

Quod s. Augusti. loquatur etiam de originali.

ob

ob quam etiam rationem, non debuit contrahere (ut diximus) peccatum originale; sed ut inquit Anselmus, ea puritate nitere qua maior sub Deo nequit intelligi.

Idem probatur ex doctrina S.Tho.

Præterea illi omnes contrariæ sententiæ, dicunt B. Virginē non commisisse aliquod peccatum ueniale; ab eis peto, quare cū Sacra scriptura, sicut generaliter dicit omnes cōtrahere peccatū originale, ita etiā dicat omnes adultos actualiter peccare, & tāta energia sermonis, ut nullū excipiendū esse significet, Beatā Virginē excipiunt quoad omnia actualia, etiā uenialia, & illā nolunt excipi, quoad originale? Nō debuit habere inquit S.Th. aliquod etiam peccatum ueniale. primo, ut esset idonea mater Christi. 2. quia honor, & ignominia matris redundat in filium, 3. quia cū Dei filius ex ea carnē assumpserit, quæ cōuentio Christi ad Belial? 4. quia si in maleuolā animam non introibit sapiētia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, non debuit peccare illa in qua filius Dei, qui est Dei sapientia, singulari modo habitauit, non solum in anima, sed etiam in utero. Si propter istas rationes non obstantibus tot generalibus propositionibus in contrarium, excipienda est, & dicendum, quod fuit præseruata ab omnibus peccatis uenialibus; uidendum est an propter easdem rationes debuerit multo magis præseruari à peccato originali. Et dicimus, quod multo magis debuit præseruari, & fuit præseruata ab originali, quia peccatum originale est grauius non solum quocunque ueniali, sed etiam omnibus simul; nam peccatum originale repugnat gratiæ, ut cum illa esse non possit, facit hominem Dei inimicum, filium iræ, & perditionis, seruum diaboli, & illi debetur pœna æterna. nihil autem horum dici potest de peccatis uenialibus; Si ergo Dei filius propter suum honorem præseruauit matrem suam à peccatis uenialibus, quæ sunt longe minora mala, multo magis illam debuit præseruare ab originali, nā lōge maius est esse in peccato originali, per unū instans, quā in quantiscunque uenialibus per quantumcumque temporis spatium. Quis honor Matris, & spōsæ, quæ gloria filii, & sponsi, si uel per unum instans fuit in peccato originali? perinde. n. de illa, & de illius filio, & sponso Christo Iesu, dicere possemus ac si de aliqua, uel aliquo diceretur, hic habet Matrē sapientissimā, quę semel tantum fuit stulta, & spōsam purissimam, quę semel tantum fuit stuprata, & cum illam præseruare potuerit, semel tantum illam constuprari permisit; de Christo (inquam) dici posset, quod ualde matrem suam dilexit, nam semel tātum mortali ulnere originalis peccati eam,

percuti passus est, & tantæ fuit erga illam pietatis, ut postquam in sterquilinium peccati cadere permisit, illam statim liberauit cum præuenire posset ne caderet. Et confirmatur quia de Christo dicitur, quod ipse tanquam omnipotens fecit Matrem suã, ex qua natus est, ps. 86. *Homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus*. hoc quidem dicitur, ut ostendatur Christi diuinitas, sed cum multipliciter in sacris literis ostensum sit, quod Christus est filius Dei, ex quo sequitur, quod ipse Matrem suam fecerit, non solum ad ostendendam Christi diuinitatem de illo dicitur, quod Matrem suam fecit, sed etiam, ut ostendatur, quod illam ab omni peccato præseruauit, & gratia, & uirtutibus replet, & illa puritate decorauit, quæ sub Deo, (ut inquit Anfel.) non potest maior intelligi, cum ratio poscat, natura doceat, & ipse præceperit filios honorare parentes. hoc certe quilibet faceret si posset, cur non fecit Dei filius, cum posset, & debuerit, uel saltem non sit ratio, etiam apparens, ob quam non debuerit. Et confirmatur, quia hoc illi concedendo, non feciſſet, quid nouum, & inusitatum, nam satis est, quod concedat id, quod concessit Angelis, & primis nostris parentibus, de quibus dicit S. Tho. 1. p. quod fuerunt creati in gratia, iuxta illud Aug. 12. de Ciuit. Dei, Deus erat simul in eis condens naturam, & largiens gratiam; non uidetur autem conueniẽs dicere, quod Deus denegauerit Animę B. Virginis in instanti creationis illius, gratiã quam Angelis, & primis parentibus in instanti creationis ipsorum eis concessit; sed multo magis debuit illi cõcedi, tum quia Deo carior fuit, cum Matrem sibi elegerit, tum etiam, quia magis indigebat gratia, ut præseruaretur à peccato. Confirmatur etiam, quia cum modus communis remittendi peccatum originale sit post natiuitatem per Sacramentum, quibusdam fuit per priuilegium remissum in utero matris, quod priuilegium, cum non fuerit singulare, sed pluribus concessum, ut Hieremiæ, & Ioa. Bapt. uidetur innuere priuilegium Matris, quod debuit esse singulare per præseruationem, citius enim, & tardius, nõ faciũt priuilegium alterius ordinis, ut sic quibusdam ueluti continuatis gradibus ascendatur ad summam, & essentialem puritatem, & essentiali puritati, & bonitati conueniant omnes sanctificandi gradus, inter quos fuit iste præcipuus soli Matri reseruatus per præseruationem, quo remoto, non saluatur hic graduum ordo, quem nobis innuit diuina sapientia. Concessit igitur hanc gratiam Matri suæ, & illam pręuenit in ipso eius introitu, & à peccato liberauit, iuxta illud, ps. 120. *Dominus custodit te ab omni malo*,

malò; custodiat animam tuam Dominus, Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc, nunc, & usque in seculum. Custodiuit illius introitum in mundum, ut esset sine peccato, & illius exitum ex hoc mundo, ut corpus eius non videret corruptionem; sed in cœlũ, animæ, soluto debito naturæ, reunitũ, assumeretur.

Quod B. Virgo fuerit concepta sine peccato originali, probatur auctoritate Romanæ Ecclesiæ.

Cap. XX.

Ad solam Romanã Ecclesiã respexerũt sancti contrarię sententię.

TErtio probatur auctoritate Romanæ Ecclesiæ, ad quam præcipui auctores contrariæ sententiæ maxime, imo solum respexerunt; & nos etiam respicimus. Tempore S. Bernardi Ecclesia Romana non celebrabat festũ Conceptionis, & nec etiam tempore S. Tho. & S. Bonau. sed celebrabatur in quibusdam Ecclesiis particularibus, ideo illi Sãcti, moti auctoritate Romanę Ecclesiæ, quæ festum illud non celebrabat, dixerunt B. Virginem conceptam fuisse in peccato originali; quæ sententia fuit tunc ferè communis, quia habebatur ratio communis omnium conceptionis, & non priuilegii, & multa fuerunt antiquis temporibus, uel prorsus incognita, uel obscura, & non satis cognita, quæ posteris, non sine Dei consilio, diligentius excutienda, & clarius explicanda relinquebantur. Non enim homini tantum, sed etiam Ecclesiæ Christi, tempus auget sapientiam, & Spiritus sanctus (ut inquit Tertul. lib. de Velandis Virg.) aliam, atque aliam doctrinę lucem omnibus seculis patefecit, ut eadem fide manente, in cognitione ueritatis, sicut, & in reliquis uirtutibus proficiamus; & Greg. hom. 26. lib. 2. super Ezech. dicit scientiam spiritualium patrum, per incrementa temporum crescere; & probat ex illo Dan. 12. *Plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia*, & concludit, quanto mũdus ad extremitatem ducitur, tanto nobis æternæ sapientiæ aditus largius aperitur. Gerson in fine lib. de Oratione, monet in his, quæ ad inflammandum affectum faciunt, ueteres patres, efficacius, quam posteriores theologos docere, ac mouere; hos autẽ in his, quæ ad intellectum erudiendum, & ad controuersias; & quæstiones de fide iudicandas pertinent, acutius cernere, certiusq; ac limatius ueteribus illis pronunciare. Quod in præsenti ueritate, immaculatę conceptionis B. Virginis uidemus, quæ prius erat obscura nunc omnibus satis manifesta, & Romana Ecclesia illius Festum celebrat, ita tamen, quod contrariam sen-

Eadem fide manente, Ecclesia semper magis illustratur.

Quod Ecclesia teneat immaculatã conceptiõnem licet noluerit cõdemnare contrariam sententiam.

tentiam, & contrarium tenentes, condemnare noluit. quid autem teneat, & quid determinauerit habetur, lib. 3. extrau. com. de Reliquiis, & veneratione sanct. c. 1. & 2. ex Sixto 4. In c. 1. qui incipit Cum præexcelsa. dicitur. *Dignum, quin potius debitum repu tamus, vniuersos Christi fideles, vt omnipotenti Deo, pro cuius prouidentia, & c. de ipsius immaculatæ Virginis mira conceptione, gratias, & laudes referant, & instituta propterea in Dei Ecclesia Missas, & alia diuina officia dicant, & illis intersint, indulgentijs, & peccatorum remissionibus inuitare, vt ex inde fiant eiusdem Virginis meritis, & intercessione diuinæ gratiæ aptiores, & c.* Et in cap. 2. quod incipit, Graue nimis. dicitur. *Cum Sancta Romana Ecclesia de intemerata semperque Virginis Mariæ Conceptione, publice festum solemniter celebret, & speciale ac proprium, super hoc officium ordinauerit; nonnulli, & c. Nos igitur, & c. huiusmodi assertiones prædicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet, qui affirmare præsumerent, eos qui crederent, aut tenerent, eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe, pollutos fore, uel mortaliter peccare; aut huiusmodi officium Conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere, ut pote falsas, & erroneas, & à veritate penitus alienas, editosque desuper libros prædictos id continentes, quo ad hoc auctoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus, & damnamus, & c. qui de cætero, & c. præsumpserint affirmare, huiusmodi sic per nos improbatas, & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros proveris legere, tenere uel habere, postquam de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant, à qua ab alio quam à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item, & c. Simili pæne ac censure subijcientes eos, qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet Gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen, uel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit à Romana Ecclesia, & Apostolica sede, decisum.* Circa hanc Sedis Apostolicæ determinationem tria sunt notanda, Primum, q̃ nõ condemnat contrariam sententiam, ut hæreticam, nec illam tenentes, ut hæreticos, & ut mortaliter peccantes; & merito excõmunicat id asserentes, quos n. ipsa, ad quam solã spectat, nõ cõdemnat, non debet particularis condemnare, Secundum, quod Romana Ecclesia tenet B. Virginem conceptam fuisse sine peccato originali; & quod non habet amplius locum illa S. Tho. interpretatio, qua festum Conceptionis in quibusdam particularibus Ecclesiis tunc celebratũ, interpretabatur sanctificationis

Tria notanda.

Nõ potest amplius intelligi cõceptionis nomine sanctificatio.

nis, post cõtractũ peccatũ, ut diceretur etiã Cõceptionis, quia sta-
tim post cõceptionẽ fuit sãctificata, nã Romana Ecclesia utram-
que sententiam distinguit, & Festũ Cõceptionis intelligit, quia
fuit immaculata, & sine peccato, & se ita intelligere declarat.

Quod autem Romana Ecclesia teneat immaculatã Virginis Conceptionem, multipliciter probatur, primo, quia illius festũ
solẽniter celebrat, d.c. 2. *Cum sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperq; Virginis Mariæ Conceptione, publice festum celebret.* 2. quia Ecclesias, & Altaria in honorem, & sub inuocatione Immaculatæ illius Conceptionis, erigit, & cõsecrat, ut ad sensũ patet. 3. quia Societates, & Cõfraternitates sub nomine Immaculatæ Cõceptionis approbat, & confirmat. 4. quia propriũ officiũ, & propriã Missã, ordinauit, & approbauit, *& speciale ac proprium super hoc officiũ ordinauerit.* Et Amb. Catharin. in tractatu de Cõceptione põderãdo orationẽ, quã facit Ecclesia in proprio Officio, & Missa, dicit, q; nisi B. Virgo sit concepta sine peccato, Ecclesia diceret Deo duo mendacia, & diram cõtra se ad Deũ porrigeret imprecationẽ, sic. n. orat. *Deus qui per immaculatã Virginis Conceptionẽ dignum filio tuo habitaculum præparasti.* Ecce mendaciũ. *Præsta quæsumus, ut sicut illam ab omni labe præseruasti.* Et iterũ mendaciũ. *ita nos quoque mundos ad te peruenire concedas.* Ecce omnino imprecatio dira, nam si illa non fuit ab omni labe preseruata, & nos tales ad Deum peruenire oramus, iam non oramus, ut mundi, sed ut immũdi ad Deũ peruemiamus. Ecclesia autẽ nec determinãdo, nec orãdo mẽtiri potest, omne. n. mẽdaciũ in cultu dei, est perniciosũ. hæc ille. 5. quia Põtifices indulgentias cõcedũt Ecclesijs, Altaribus, Confraternitatibus Conceptionis, audientibus illius officiũ; illas concessit Sixtus 4. in d.c. cum præexcellsa, Cõcesserunt postea, & successiue cõcedunt fere omnes Sũmi Pontifices. 6. Omnes Christi fideles non solũ, ut dignũ, sed etiã ut ex officio debitũ, hortatur, inuitat, & indulgentijs, & priuilegijs allicit ad celebrandum Immaculatæ Virginis Cõceptionẽ, d.c. 1. *Dignum, quin potius debitum reputamus, vniuersos Christi fideles, ut omnipotenti Deo, &c. de ipsius immaculatæ Virginis Conceptione, & d. indulgentiis, & peccatorum remissionibus inuitare, &c. Missæ, & officii huiusmodi institutionem in die festiuitatis Conceptionis eiusdem Virginis Mariæ, ac per octauas dies deuote celebrauerint, & dixerint, aut illis horis Canonicis interfuerint, quoties id fecerint eandem prorsus indulgentiam, & peccatorum remissionem consequantur, quam inuita, &c. consequũtur illi, qui missam, & horas canonicas in festo corporis, & sanguinis Domini nostri Iesu Christi à primis vesperis,*

Septemtrionibus probatur Romanã Ecclesiã tenere immaculatã Cõceptionem.

& per

& per illius octauas, &c. dicunt aut eis interfunt. Et ut citauimus ex Nau. & Couar. p.p. lib. 4. cap. 3. in multis locis fuit concessum priuilegium, celebrandi diuina tempore interdicti in festo, & octaua Immaculatæ Conceptionis. 7. ad excitandos omnes Christi fideles, ad celebrandam hanc festiuitatem, vult de illa ad populum sermonem haberi, quod sequitur ex dictis, & patet expræsse in d. cap. 2. *aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere, &c.* Est tertio notandum scandalosum nunc esse, populo prædicare, eisq; suadere B. Virginis Conceptionem non fuisse immaculatam. sed cum peccato ab eadem Virgine contracto. & sequitur ex secundo notabili.

Tertium notandū.

Quod pro contraria sententia, nulla sit antiquorum auctoritas, sed omnes sint pro immaculata Conceptione. Cap. XXI.

QVarto probatur auctoritate Sanctorum, Doctorum, & aliorum, Caietanus, 3. p. q. 27. ar. 2. & in suo tractatu de Conceptione, minus modeste loquēs, dicit, quod opinio de Immaculata Conceptione, hodie mulieribus vulgo affectuque nonnullorum pio, multorum autem industria ac quæstu cogentibus, prævaluit doctrinę Sanctorum, & quod pro ea nullus Sanctus, nullus illustris Doctor antiquus affertur, nisi fortè à falsariis, & quod sunt adducendæ auctoritates expræsse dicentes B. Virginem fuisse conceptam sine peccato, sicut ipse adduxit Sanctos expræsse dicentes, eam fuisse conceptam in peccato. Pepercit illi Deus, parcamus & nos, sed dicimus, quod consideratis auctoritatibus, quas ipse adducit, tantum abest, quod concludant, quod nostram confirmant sententiam. Reducuntur omnes ad tria dicta. Primum est eorum, qui dicunt B. Virginem fuisse concepram in peccato originali; Et isti sunt sex Sancti, Anselmus, Bernardus, Eradus, Episcopus, & Martir, S. Tho. Bonau. & Vincentius. Anselmi auctoritatem non citat integram, sic enim dicit, lib. 2. Cur Deus homo, cap. 16. *Nam licet ipsa hominis eiusdem conceptio sit munda, & absque carnalis delectationis peccato, Virgo tamen ipsa, unde assumptus est, est in iniquitatibus concepta, & in peccatis concepit eam mater eius,* (sequitur) *& cum originali peccato nata est.* Sicut manifestè errauit in hoc, quod dicit illam esse natam cum peccato originali, ita errauit in eo, quod dixit fuisse conceptam in peccato. &

Citati pro contraria sententia ad tria dicta reducuntur.

Primus sanctorum dictum, sed male citatum ostenditur.

quod

quod contrarium tenuerit, uidimus superius, & paulo post uidebimus. Citat Bernardum sic dicentem in Epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses. *Beata Virgo post conceptum, in utero iam existens, sanctificationem accepisse creditur, quæ excluso peccato sanctam fecerit natinitatem, non conceptionem.* Sed non dicit, quod dubitatiue loquitur; reprehendit enim Canonicos Lugdunenses, qui cum Ecclesia Romana non celebraret festum Conceptionis, illi tunc propria auctoritate, non consulto Pontifice illud celebrare cæperunt, in quo erant reprehensione digni, illius uerba sũt. *Miramur satis, quod uisum fuerit hoc tempore quibusdam vestrum, noluisse mutare colorem optimum, nouam inducendo celebritatem, quam ritus Ecclesiæ nescit, &c. Nam si sic nidebatur, consuenda erat prius Apostolicæ sedis auctoritas.* Et cum uiderit S. Bernardus Romanam Ecclesiam non celebrare tunc festum Conceptionis, putans id esse, quia fuit concepta in peccato, quærit causam quare nõ fuerit concepta sine peccato, sed uidens id non esse certum, dubitatiue loquitur, & seipsum correctioni subdit, dicens. *Quæ autẽ dixi absque præiudicio, sane dicta sint, sanius sapientis, Romanę præsertim Ecclesiæ auctoritati, atque examini totum hoc, sicut & cætera, quę eiusmodi sunt uniuersa referno, ipsius si quid aliter sapio, paratus iudicio emendare.* hæc non adduxit Caietanus, ex quo sequitur, quod S. Bernardus pro nobis potius facit, & nunc contrarium nobiscum sentiret, cum Ecclesia Romana celebret illud festũ. & nũc de Conceptione diceret, sicut ibidem de Natiuitate. *Ortum Virginis didici in Ecclesia, & ab Ecclesia indubitanter habere festiuum, atq; sanctum, Quod ab illa accepi, fecurus, & teneo, & trado.* Citat S. Erardum Episcopum, & Martirem sic dicentem in sermone Natiuitatis B. Virginis. *O felix puella, quæ concepta in peccato purificatur ab omni peccato, & filium concepit sine peccato.* Non uidi in fonte, & alię auctoritates non fideliter adductæ, faciunt me dubitare de ista, si hoc assertiue dicit, unicam pro se habebunt auctoritatem. & si iste Sanctus fuit post S. Bernardum, credendum est, q̃ si id dixit, motus auctoritate S. Bernardi dixerit, & idem cum ipso senserit, dubitatiue. s. & non simpliciter, eisdem rationibus motus. Citat S. Tho. 3. p. q. 27. art. 2. sic dicentem, *B. Virgo Maria, quia fuit concepta ex commixtione parentum, originale peccatum contraxit.* Sed non citat, quod ibidem subiungit in confirmationem, Romanam. s. Ecclesiam non celebrare Conceptionẽ B. Virginis. Qui etiam S. Tho. 1. sent. dist. 44. q. 1. art. 3. ad 3. confirmans prædictam auctoritatem Anselmi, de puritate B. Virginis, qua sub Deo non possit intelligi maior, dicit. *Puritas intenditur*

ditur per receſſum à contrario, & ideo poteſt aliquid creatum inuenire, quo nihil purius eſſe poteſt in rebus creatis, ſi nulla contagione peccati inquinatum ſit, & talis fuit puritas B. Virginis, quæ à peccato originali, & actuali immunis fuit, fuit tamen ſub Deo inquantum erat in ſpotentia ad peccandum. Citatur communiter, quod hoc idem dicat in expoſitione orationis Angelicæ, ſed in impreſsione, quã habeo contrarium dicit. in ſententiis autem habetur ad verbum, ut citaui, & ſic etiam citatur à Capre. 3. ſent. d. 3. in fine, & à Caiet. in d. tractatu, ſed Capreolus dicit, quod mutauit ſententiam. (non tamen in melius) Caietanus uero dicit, quod debent citari auctoritates ſanctorum antiquorum, & hoc idem nos illi dicimus de S. Vincentio, & etiam, quod ut Thomiſta ſine ulla diſcuſsione, id tenet, quia ſic tenuit S. Tho. in aliquibus locis; & quod non firmiter etiam in illis locis id teneat, ſicut nec S. Bonau. patet, quia præcipuum illorum fundamentum, moti auctoritate S. Bernardi, eſt, quia Eccleſia Romana, tunc non celebrabat hoc feſtum, ex quo ſequitur, quod nunc tenerent immaculatam Conceptionem, cum illam celebret Romana Eccleſia Citat etiam Scotum, Franciſcum Mairorem, & alios Scotiſtas contrariæ ſententiæ, dubitatiue loquentes; ſed debuit ipſe ex illis diſcere modeſtiam, & non ita firmiter ſuæ ſententiæ inhærere, & immodeſte loqui, præſertim cum ſcripſerit poſt Bullas Sixti 4. & poſtquam ab Eccleſia Romana celebratur feſtum, & officium Immaculatæ Conceptionis.

Ad alios reſpondetur id, q̃ Caiet. dixit de s. Tho.

Ad ſcotiſtas.

Secundum dictum ad quod reducuntur aliquæ Sanctorum auctoritates quas pro ſe adducit, eſt, quia dicũt, quod Chriſtus ſumpſit naturam de peccattice, & de carne obnoxia peccato. Citat S. Amb. in pſ. 118. verſ. 3. ſic dicentem, *Venit Dominus Ieſus & in carne, quæ peccato in matre fuerat obnoxia, militiam uirtutis exercuit.* Male citat, nam ſic dicit. *Venit Dominus Ieſus, & in carne peccato obnoxia, militiam uirtutis exercuit.* Loquitur de carne Chriſti, quam dicit peccato obnoxiam, quia ſuſcepit in ſe peccata omnium noſtrum, ut illa per ſuam paſsionem deleret, qua ratione dicitur, 2. cor. 5. quod pro nobis peccatum fecit. Sed non citat eundem S. Amb. ibidem, in illud ultimi uerſ. Quære ſeruum tuum, ſic dicentem, *Maria Virgo, per gratiam ab omni integra labe peccati.* Citat Chriſoſtomum in Matth. dicentem. *Quamuis Chriſtus non eſſet peccator, naturam tamen humanam de peccatrice ſuscepit.* Non citat ubi, & ego nolui ob id legere integrum tomum, credo illi, & dato etiam, quod S. Amb. dixiſſet, ut ipſe citat, uerum dixerũt & nihil contra nos, non ſolum quia Chriſtus cum propter pec-

secũdum ſanctorũ dictũ, non eſt contrã nos.

catores uenerit, uoluit ex peccatoribus descendere, & dici filius Dauid; sed etiã quia ipsamet B. Virgo, ut filia Adæ, natura sua fuit obnoxia peccato, peccatũ cõtrahere debebat, & natura sua fuit peccatrix, nã ex gratia, & priuilegio, & nõ ex natura fuit sãcta, & immaculata. & hoc dicit S. Euseb. Emissenus, quẽ ipse ex 2. serm. Natiu. Dom. pro se sic male citat. *A peccati originalis nexu, nullus immunis extitit, nec ipsa etiã genetrix Redemptoris.* hãc auctoritatẽ ibi unde citatur nõ inueni, sed Canisius illã sic citat. *A peccati ueteris nexu, p se nõ est immunis, nec ipsa genetrix Redẽptoris, solus ille, &c.* Illud p se q suit omissũ significat ex natura, & nõ ex gratia quo modo solus Christus fuit sine peccato, & peccare non potuit.

Tertium dictũ sub quo cõprehẽdũtur alii Sancti; quia multi dicunt B. Virginẽ fuisse in utero sanctificatã, à contagione originalis culpæ. & sic citat Remigiũ, Maximũ, Bedã; & S. Bernardinũ q est uerissimum, sed per præseruationẽ à macula, quã cõtraxisset, nisi gratia præuenta fuisset. q etiã patet ex ipsorum uerbis, quę ipse adducit, prout ipse adducit, nolui. n. uidere, an fuerit in eorũ citatione aliquid omissũ, ut in cæteris, cum ipsa sola sufficiant. S. Remigius in Psal. Deus Deus meus respice, dicit. *B. Virgo Maria fuit ab omni macula peccati mundata, ita ut ex ea conciperetur sine peccato homo Christus Iesus.* Nũquid habuit etiã peccata uenialia, & mortalia? nã dicit, ab omni macula. Beda in hom. super missus est dicit, *Spiritus sanctus superueniens in Virginẽ, mentem eius ab omni uitiorum sorde, castificauit, & ab omni æstu concupiscẽtiæ carnalis cor eius temperauit, atq; mundauit.* Loquitur Beda de illo descensu Spiritus sancti, quãdo ipsa cõcepit; de quo Angelus. *Spiritus sanctus superueniet in te.* Si illius mentẽ ab omni uitiorum sorde castificauit, & cor ab omni æstu cõcupiscentiæ carnalis tẽperauit, atq; mundauit, ergo tũc quãdo Angelus illã salutauit illius mẽs erat omni uitiorum sorde maculata, & cor omni æstu carnalis concupiscentiæ intemperatum, si mundare, sanctificare, & tẽperare, præsupponit actualẽ immunditiã, & inordinationẽ, q absit cogitare. Et confirmatur ex ipsomet Caiet. qui super ar. 2. q. 27. 3. p. S. Th. sic distinguit, & dicit, *Sanctificatio potest dupliciter sumi. Primo, ut est de cõtrario in contrarium, de immunditia ad munditiam, & sic constat, quod est de peccato in gratiam. Secundo ut est de negato in affirmatum, de non sancto, in sanctum, de non gratia in gratiam, & sic non supponit peccatum, inuenitur in Christo, & Angelis, Angeli. n. sanctificati sunt à Deo, qui nunquam peccauerunt, & de seipso dicit Christus, quẽ Pater sanctificauit.* & hoc secũdo modo intelligitur mũdatio à peccato originali, & Sanctificatio Marię in utero, à macula nõ cõtracta, sed quæ alias contraheretur. Et cõfirmatur, quia non

Tertium sanctorũ dictum nõ est contra nos, sed pro nobis

solum Beda, sed etiam Arnob. Cyrillus Hierosol. Greg. Theologus Damasc. Rich. de S. Vict. & alii dicunt fuisse sanctificatam, & purgatam ab omni uitiorum contagio quando concepit filium Dei; non supponit igitur necessario sanctificatio immunditiam, & culpam in eo, qui sanctificatur.

Quintum sanctorũ dictum nõ est contra nos.

Quartum caput est quia aliqui Sancti generaliter loquũtur, & dicunt solum Christum esse sine peccato, & nullam exceptionem faciunt; Sed isti loquuntur, sicut, & Sacra scriptura, quæ si interpretationem, & exceptionem ab illa generalitate patitur, (ut diximus) multo magis patientur generales propositiones Sanctorum, & S. Aug. qui sic sæpe generaliter est locutus, dixit etiam, quod cum de peccatis agitur, nullo prorsus modo id vult intelligi de Maria.

Sancti antiqui, qui immaculatam conceptionẽ tenuerunt ad quatuor dicta reducuntur. primum dictum.

Ecce igitur quomodo illi, qui gloriantur pro se, contra Immaculatam B. Virginis Conceptionem habere omnes sanctos, & Doctores antiquos de peccato loquentes, nullum habent; & ipsimet ueritate coacti, ea dicunt, quæ propria ipsorummet sunt fundamenta, & argumenta desiunt, ut satis uidimus. Quod autem pro Immaculata B. Virginis Conceptione sint multi Sancti & Doctores antiquissimi, patet; adducam quos uidi in proprio fonte, & alios dicam unde desumpsi. Illos reducam ad quatuor capita, Primum est illorum, qui expræsse dixerunt B. Virginem fuisse conceptam sine peccato. Et ut uideant, quam fideliter citem, nolo adducere Chrysippum Presbyterum Hierosolimitanum, qui fuit anno 420. & in ser. de S. Maria dicit. *Gratia plena, quia tecum est universus lætitiæ thesaurus, tecum est conditor omnium, tecum inquam ut ex te gignatur, tecum conceptione, ut ex parto tuo generetur.* licet æque bene possit interpretari de Conceptione qua ipsa concepta est, sicut de illa, qua concepit filium, quia nolo citare nisi illas, quæ specificant conceptionem, qua concepta est, & non possunt aliter interpretari. Idiota (qui uixit anno 790.) lib. contemplationum B. Virgine inquit. *Tota pulchra es, in tua conceptione, ad hunc solum effecta, ut templum esses Dei altissimi.* & paulo inferius. *Tota igitur pulchra es, Virgo gloriosissima, non in parte, sed in toto, & macula peccati, siue mortalis, siue ueialis, siue originalis non est in te, nec unquam fuit, nec erit.* Citatur à Petro Canisio in tract. de B. Virg. sed cum uiderim in fonte, non illum cito ex ipso, sicut cito sequentes: Petrum. s. Damianum in sermone de Assumptione. *Caro Virginis ex Adam assumpta est, maculas Adæ non admisit.* & Damascenum cuius extat Martirologium in quo notatur dies Conceptionis. Secundum caput est

co-

eorum, qui dicunt eam fuisse liberam ab omni iugo, & macula peccati, ut Amb. in illud, psl. 118. Quære seruum tuum. Theodotus in hom. de Nat. Christi, & habetur in Concilio Ephesino primo. Ruper. lib. 6. in Cant. Et qui dicunt cum de peccatis agitur nullam prorsus haberi quæstionem de B. Virgine, ut Aug. citatus. Et qui pro contraria sententia citantur, & dicunt B. Virginem fuisse mundatam, & sanctificatam ab omni macula peccatorum; nam sicut mundatio ab actualibus fuit per præseruationem, ita etiam ab originali; nam ipsi generaliter dicunt ab omni macula peccatorum, & Sacra scriptura generaliter omnibus tribuit peccatum originale, & omnibus adultis actualia, ut diximus. Tertium caput est eorum, qui de plenitudine gratiæ B. Virginis, ita loquuntur, ut necessario etiam intellexerint præseruationem ab originali, nam primo multi comparãt illius gratiam, & puritatem, gratiæ, puritati, & innocentiæ Angelorũ, quã etiam dicunt excedere, multi etiam dicunt, quod extollenda est quantum ex tolli potest. Anselmus de conceptu Virg. c. 18. dicit, quod debuit ea puritate nitere qua sub Deo non posit intelligi maior; Alii tertio illam etiam extendunt usq; ad corpus & dicunt eam mundasse ab omni labe, secundum corpus, & animam, & mentem, ut Sophronius Patriarcha Hierosolimitanus, in Epistola Synodica, quæ habetur in sexta Synodo, & Proculus Constantinopolitanus, qui dicit. *Caro Virginis impolluta.* & Theodotus in sermo. de Nat. Christi inquit. *Virgo gloriosior paradiso facta est, ille enim Dei cultura facta est, hæc autem secundum carnem Deum coluit.* habentur in Conc. Ephesino primo. Quod autem per munditiam à labe peccati, secundum corpus, intellexerint præseruationem à peccato originali, cum contrahatur ratione corporis, quod habemus ab Adam, patet ex Gregorio Neocæsariensi in serm. de Annunc. ubi dicit, *Ex omnibus generationibus hæc sola Virgo sancta corpore, & Spiritu fuit.* & ex Epiphan. in Vita Virginis, ubi inquit. *Non habuit virginitatem secundũ continentiam, & pugnam, more honestarum fœminarum, sed ex natura, quod est extra omnium mulierum facultatem, & a natura alienum.* Citantur à Franc. Turriano in epist. de definitione peccati originalis, & conceptione B. Virg. Vbi notandum est, quod cum Apost. dicat studium Virginis esse curare, ut sit sancta corpore, & spiritu, quando Greg. dicit, quod B. Virgo fuit sola sancta corpore, & spiritu, & Epiph. quod hoc ex natura habuit, intellexerunt cõceptionem sine peccato; nam quod est ex natura, innatum est, & B. Virgo id habuit à gratia, sed per modum naturę, in instanti, sci-

secũdum dictum.

Tertium dictum.

ti, scilicet animationis, & sic illa sola fuit sancta corpore, & spiritu; nam in utero, alii etiam fuerunt sanctificati. Damascenus citatus à Canisio de Ioachimo patre Mariæ dicit, *O beati lumbi, ex quibus immaculatissimum semen effluxit.* significans immaculatam B. Virginis conceptionem, nam peccatum originale (ut diximus) semine transfunditur. Quartum caput est illorum, qui comparationibus hanc immaculatam conceptionem significarunt. S. Maximus homelia Dom. Palmarum comparauit B. Virginem Mannę, quod de cœlo descendit, & comparatio est secundum corpus, quatenus de purissimis eius sanguinibus generatus est Christus. eius uerba sunt, *Leginus etiam in libris Moysi de manna uermiculos procreatos; digna plane, & iusta comparatio si quidem de manna uermiculus gignitur, & Dominus Christus de Virgine procreatur, quin potius ipsam Mariam manna dixerim, quia est subtilis splendida, suauis, & virgo, quæ uelut cælitus ueniens, &c.* S. Dominicus fundator Ord. Præd. in tractatu de corpore Christi, ut refert Canisius, interrogatus quid de hac quæstione sentiret, respondit. *Sicut primus Adam fuit ex terra virgine, & nunquam maledicta forma, tus, ita decuit in secundo Adam fieri.* Eadem similitudine ante illũ, usus est Greg. Neocæsariensis in ser. de Annunc. (ut refert Turrianus) qui explicans illud *Dominus tecum*, inquit, *Qui ex terra Virgine fecit hominem, & ex eius costa Euam, hic Dominus tecum.* Et ante illos *S.* Andreas Apostolus, qui ad Aegeam dixit, *Et quomodo de immaculata terra factus fuerat primus homo, qui per lignum præuaricationis mundo mortem intulerat, necessarium fuit, ut de Immaculata Virgine natus Christus, &c.* Sicut isti Sancti ostenderunt immaculatam B. Virginis conceptionem per hoc, quod illius conceptionẽ assimilarunt formationi Adæ ex terra uirgine, & formationi Euæ ex costa Adæ, ita etiã possumus idem ostendere comparando creationem animæ illius, creationi Angelorum, & animarum Adæ, & Euæ, sed utinquit S. Thom. Deus illos creauit in gratia, quod probat ex Aug. 12. de Ciuit. Dei, ubi dicit, quod Deus erat simul in eis condens naturam, & largiens gratiam, ergo multo magis creauit in gratia animam B. Virginis, quæ futura erant eius mater, & ea maxime indigebat, ne laberetur in peccatum. Iuniores citare nolo, uideri poterunt cum aliis apud Ambrosium Catharinum, & Canisium.

Quartum dictum.

De pri-

De principio, & progreſſu huius quæſtionis, Cum tribus fortiſsimis argumentis. Cap. XXII.

VT hac collatione antiquorum Sanctorum, pro vtraq; ſententia, magis elucescat ueritas; & ut melius intelligatur, quo ordine ſemper ueritas immaculatæ Conceptionis, magis ac magis patuerit, notandum eſt, ℣ Immaculata B. Virginis Conceptio, fuit priuilegium ſingulare, cuius cognitio non eſt neceſſaria ad ſalutem, & propterea Sancti Patres, non tractarunt de illa, niſi aliquando obiter, ſed ſicut Sacra ſcriptura generaliter loquitur de omnibus, & dicit omnes eſſe peccatores, ſimiliter & de B. Virgine dicit, quod eſt tota pulchra, ſine macula, & gratia plena; ita etiam illi generaliter locuti ſunt, & dixerunt omnes eſſe peccatores, & B. Virginem fuiſſe ſine macula, & plenam gratia. Superuenit hæreſis pelagiana, quę negabat peccatum originale, & tollebat neceſſitatem gratię; ob quam cauſam Sancti Patres contra illam agentes, eo magis fuerunt coacti, non ſolum generaliter loqui, ſed etiam iuxta ueritatem rei, & proprietatem locutionis, diſtinguere id quod eſt à natura, & quod eſt à gratia, & dicere, quod ſolus Deus eſt ſine peccato, & quod omnes ſancti fuerunt peccatores; & aliqui ita hoc exagerant, quaſi fuiſſent magnis ſceleribus immerſi, cũ tamen multi toto uitę tempore, uixerint ſine mortali; ſed conſiderabant hoc habuiſſe non à natura, ſed à gratia. Et aliqui, ut magis confunderent hæreticos, ad ipſammet Beatam Virginẽ Dei matrem deſcenderunt, & illam iuxta naturam, & naturæ uires conſiderarunt, & dixerunt, quod per ſe, non eſt munda, & quod fuit mundata ab omni macula peccatorum, nam per ſe fuiſſet immunda, concepta in peccato, & adulta peccaſſet ſicut alij, ſed gratia præueniente fuit ab omni macula præſeruata; & non erat tunc tempus tractãdi de priuilegio B. Virginis, & eius immaculata conceptione, ne hæretici ſumerent inde occaſionẽ decipiendi ſimplices, quaſi cæperint eſſe uictores, & eadem ſit omnium ratio; ob quam etiam cauſam, contra Neſtorium, qui dicebat Chriſtum eſſe purum hominem, Eccleſia prohibuit etiã ſub pœna excommunicationis, ut fideles non uocarent B. Virginem matrem Chriſti, ſed matrem Dei, ut dicit Damaſc. lib. 3. de Fide Orthod. cap. 12, & prohibitio habetur in Conc. Epheſino. Cum autem conditio temporum exigeret, ut Sancti, in ipſamet B. Virgine diſtinguerent, quid naturę, & gratiæ, Deus,

Sancti à principio quomodo locuti.

Quomodo ſint locuti cõtra pelagianos.

Non fuit tũc tẽpus tractandi de hoc priuilegio

qui (ut inquit S. Amb. super Luc.) maluit aliquos de suo ortu, quam de suæ Matris pudore dubitare, prouidit, ne hac specificatione, aliquid indignum de sua Matre crederetur; sed quia suauiter omnia disponit, & vult, quod Ecclesia Romana, quæ est Mater, & Magistra omnium Ecclesiarum, maturo iudicio, & more humano, diligenti studio, & inquisitione procedat; licet in suis determinationibus habeat infallibilem eius assistentiam, ut errare non posset; ideo fecit, ut apud fideles non ueniret in suspicionem de aliquo peccato actuali; permisit autem, ut dubitaretur de illius conceptione, an fuerit sine peccato, ut sic magis cõfirmaretur ueritas de peccato originali, & fidelium zelus excitaretur erga B. Virginem, & erga Romanam Ecclesiam; ob quã causam excitauit multorum corda, ut peculiari deuotionẽ uenerarentur immaculatam B. Virginis Conceptionẽ, cuius etiã festum in aliquibus Ecclesiis particularibus cępit celebrari, S. Bernardus uidens, quod hoc festum non celebrabatur ab Ecclesia Romana, zelans pro Romana Ecclesia, reprehendit (ut diximus) Canonicos Lugdunenses, & dubitare cæpit de hoc B. Virginis priuilegio, & uidens quod non est secundum communem legem, & quod Romana Ecclesia illud non celebrabat, cæpit excogitare rationes ob quas non celebraretur ab Ecclesia Romana; sed quia ex altera parte uidebatur conueniens, quod B. Virgo fuerit concepta sine peccato, ideo nihil determinatè concludit, sed subdit se iudicio Sedis Apostolicæ. Cuius auctoritate moti aliqui Sancti iuniores etiam dubitarunt. Maxima autem fuit differentia inter Sanctos, qui dixerunt B. Virginis conceptionem fuisse immaculatam, & illos qui id negarunt, nam priores sunt antiquiores, & id etiam assertiuè dixerunt, & in eadem perstiterunt sententia; posteriores uero sunt iuniores, & uel mutarunt postea sententiam, uel dubitatiue locuti sunt, & causam quare ita sentiant esse dixerunt, quia præcipuum fundamentum scholasticorum, antequam Festum Conceptionis celebraretur, & ante extrauagantes Sixti 4. Postquam autem Ecclesia Romana cæpit celebrare illud Festum, licet noluerit hanc quæstionem determinare, cum sufficiat innuere, cessat prædictum fundamentum zeli pro Ecclesia Romana, sed nõ cessauit quæstio, nã rationibus agitur, & discipuli zelant pro suo Doctore, cũ tamen id non simpliciter, & absolute tenuerit. Nunc autẽ ubiq; terrarũ cũ Romana Ecclesia, celebratur Festũ Immaculatæ Conceptionis, & fere omnes tenent fuisse cõceptam

Quare permiserit Deus dubitare.

Ante Sixtum 4. qui contra cõceptionẽ scripserũt Zalarunt pro Ecclesia Romana, quia illam non celebrabat. Differentia inter sanctos utriusq; sententiæ.

Nunc zelus est discipulorũ pro suo Doctore.

Immaculatam conceptionẽ nunc fere omnes tenent.

ptã sine peccato, & non solũ mulieres, & idiotæ, sed viri doctissimi, & sanctissimi; ita tenent, ordo S. Benedicti, Canonici regulares, Ordo Heremitarũ S. Aug. Ordo Carmelitarũ, & Seruorum, Ordo Minorum, & omnes ordines cuiuscunq; alterius religionis, & omnes uniuersitates, & fideles, paucissimis exceptis; & isti sunt adeo pauci, ut comparati cũ aliis, nõ faciant quodãmodo numerũ, perinde ac si cocleare aquę, coferatur cũ tota aqua maris, & arena duobus digitis accepta, cũ tota illa, quę est in lictore, & profundo maris, & ut inquit Canisius, isti pauci, pudore impediti, q̃ in animo gerunt, secũ ipsi tacite loquũtur, & sentiũt palã efferre ac pronunciare, nõ satis tutũ arbitrãtur, tum si id facere quidã audeant, haud sine publica cõtradictione uulgiq; offensione audiũtur, usq; adeo, & inuisa, & debilitata, & exposa, & quodãmodo eiecta est penitus, nũc opinio aduersariorũ, & contraria sentẽtia cunctorũ ferè mẽtes occupat. In studio Parisiẽsi nullus in ordinẽ Theologorũ coactatur, nisi prius iuret se in asserẽda immaculata Matris Cõceptione cõstãter perseueraturũ.

Ex quo tria desummo fortissima argumẽta. Primũ est ex hoc q̃ Ecclesia etiã Romana celebrat festũ immaculatæ Conceptionis, & usus, & cõsuetudo Ecclesię prævalet auctoritatibus Sanctorũ, ut docet S. Th. 2.2. q 10. ar. 12. *Maximã* (inquit) *habet auctoritatẽ Ecclesiæ cõsuetudo, quæ sẽper est in omnibus æmulanda, quia & ipsa doctrina catholicorũ Doctorũ, ab Ecclesiæ auctoritatẽ habet, unde magis standũ est auctoritati Ecclesiæ, quã auctoritati, uel Augustini, uel Hieronymi, uel cuiuscunq; Doctoris.* Et confirmatur, quia S. Tho. loquitur de baptizandis pueris infidelium inuitis parentibus, & licet aliqui dixerint esse baptizandos, & licet certum sit, q̃ baptizati, baptismus tenet, & saluantur, & ratio sit in fauorẽ puerorũ, quia sic saluarentur, & parẽtes abutuntur sua auctoritate, & licet nullũ sit decretũ Ecclesiæ in contrariũ, sed sola illius cõsuetudo; nihilominus dicit stãdum esse cõsuetudini Ecclesiæ, etiã si aliqui Sãcti cõtrarium dicerẽt. At in casu nostro, nõ solum est cõsuetudo Ecclesiæ, sed Ecclesia Romana festũ, & officium instituit; rationes omnes sunt pro immaculata cõceptione, sicut etiã Sãcti, & Doctores antiqui, & etiã moderniores, quatenus dubitarunt, & mouebãtur ex hoc, q̃ Ecclesia Romana, tunc illud Festum nõ celebrabat. Secundũ argumẽtũ, quia ut probauimus, lib. 2. c. 16. huius 3. p. nõ solũ Papa habet infallibilẽ assistẽtiã Spiritus sãcti ut nõ possit errare in determinãdo, sed illã etiã habet Ecclesia, ut non possit errare in recipiẽdo, ad sẽsũ ibi expositũ, at nõ solũ Ecclesia Romana, sed ferè totus populus Christianus tenet im-

Tria hinc argumenta fortissima.

primum argumẽtũ

secundũ argumẽtũ

maculatã cõceptionẽ, & illius festũ, & officiũ celebrat, ergò etiã si Apostolica Sedes nõ instituisset istud Festũ; & officiũ, satis est, q̃ non cõtradixerit, nec cõtradicat, ex hoc solũ, q̃ modò uniuersaliter celebratur in tota Ecclesia, per infallibilẽ assistentiã, quã habet Ecclesia in suscipiẽdo nouũ dogma, colligitur ita esse; quãto magis igitur, q̃ Apostolica Sedes Festũ, & Officiũ instituit, & approbauit? Tertiũ argumẽtũ est, quia leguntur facta multa miracula in confirmatione huius ueritatis, & dicitur festũ conceptionis cæpisse in Anglia uirtute diuinæ reuelationis factæ cuidã Abbati, qui erat in mari in periculo naufragij, à quo miraculosè fuit liberatus, eiq; Angelus dixit, ut prædicaret celebrãdã esse immaculatã cõceptionẽ B. Virginis, & quod officium illius Natiuitatis diceretur, etiã pro conceptione, mutato nomine, & dicitur S. Anselmũ Episcopũ Cãtuariẽsẽ de hoc Epistolã ad Episcopos Angliæ scripsisse, in qua dictã, & alias uisiones, miraculis confirmatas narrat, & dicit esse celebrandum diẽ Cõceptionis, & non esse amatorẽ Virg. qui illum colere respuit, hanc epistolã & miracula in ea narrata, refert Tur. Crem. de conf. d. 3. super c. Pronuntiandũ, & reuelationis factæ d. Abbati in naufragio constituto meminit ãnte illũ Gulielmus Durandus in Rationali Diuinorũ officiorum. sed dicunt nõ esse auctentica, & Tur. Crem. leuissimis coniecturis conatur probare illã Epistolã nõ esse S. Anselmi; sed hoc trãseat, nõ. n. in hoc cõsistit uis argumẽti, negare tamẽ nõ possunt quin tunc in uniuersa Anglia quãdo ibi uigebat Christiana Religio id haberetur traditione, & illa Epistola, ut S. Anselmi seruaretur, & si ita facile negatur ista traditio, quę fuit adeo solẽnis in toto regno Angliæ, & cũ ea, uigore illius pastoralis epistolæ, nouũ ibi festũ institutum fuit, omnes particulares traditiones ad libitũ negari posset. Argumẽtũ, q̃ ego facio, est sicut illud S. Aug. lib. 22. de Ciu. Dei, c. 5. ista miracula, uel fuerũt facta, uel nõ. Si uerè fuerũt, & creduntur facta; celebrãda, & teneda est immaculata Cõceptio, cũ miracula sint diuina testimonia, & Deus nõ possit esse testis mẽdacij; Si nõ fuerũt facta, hoc est maius miraculũ, q̃ cũ nulla antiquorũ sãctorũ, & Doctorũ ni si à falsariis (ut falso inquit Cajet.) pro immaculata Cõceptione possit adduci auctoritas, & illius deuotio cęperit à mulierculis adiuta aliquorũ industria, quęstus gratia, sine ullo miraculo, omnes Ecclesiæ, omnes fere Religiosorũ ordines, & omnes ferè fideles hãc sentẽtiã toto corde, & magno animi feruore amplexati sint, teneãt, & sequãtur, & ipsamet S. Rom. Eccles. illius festũ, & officium celebret, & omnibus celebrãdum proponat, quę est

Tertium argumẽtũ

ma-

mater,& magistra ueritatis, & habet infallibilem assistentiam Spiritus sancti. Non propterea condemnandi sunt illi, qui contrariam sententiam tenent, cum illos non condemnet Ecclesia, utraq; sententia sine peccato teneri potest, donec Apostolica Sedes ultimã determinationẽ fecerit; & interim hęc probabiliter pro sententia probabiliori dicta sint; Spero tamen, q̃ adimplebitur reuelatio facta Sanctæ Brigittæ (cuius reuelationes licet non sint ab Ecclesia approbatæ, sunt tamen in Ecclesia magnæ auctoritatis, cum adimpleri uideantur) relata à Canisio, cui dixit B. Virgo. *Veritas est, quod ego concepta fui sine peccato originali, & non in peccato, Scito quod conceptio mea, non omnibus nota fuit, quia uoluit Deus, quod sicut ante legem scriptam, præcessit lex naturalis, & electio uoluntaria boni, & mali, & postea ueniret lex scripta, quæ cohiberet omnes inordinatos motus, sic placuit Deo, quod amici sui pie dubitarent de conceptione mea, & quilibet ostenderet zelum suum, donec ueritas clarescereet in tempore præordinato.* Istud tempus ex parte cæpit institutione, & decreto fel. rec. Sixti 4. & utinam compleatur alio S. D. N. Sixti V. decreto, quo omnis tollatur difficultas, quem Deus conseruet, uiuificet, & beatum faciat in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

Quod Deus non sit causa peccati, etiam si concurrat ad productionem actus peccati: Cap. XXIII.

QVod Deus non possit peccare, nec esse causa peccati, est manifestum; nam peccatũ cõmuniter dictũ, secundum quod in naturalibus, & artificialibus inuenitur, prouenit ex eo, q̃ aliquis in agendo non attingit finẽ, propter quẽ agit; quod cõtingit ex defectu principii actiui; peccatum uero, secundum quod in moralibus dicitur, & habet rationẽ culpæ, prouenit ex eo, quod uoluntas deficit à debito fine, per hoc, quod tendit in finem indebitum; at in Deo, neq; actiuum principium, neq; uoluntas potest esse deficiens; eius.n. potentia est infinita, & eius uoluntas est eius natura, & summa bonitas, ultimus finis, & summa regula omnium uolũtatũ; ex quo etiam sequitur, q̃ non possit esse causa peccati aliorũ, est.n. impossibile, q̃ faciat uoluntatẽ alicuius auerti ab ultimo fine, cum ipse sit ultimus finis, & omnia incliner, & cõuertat in seipsum. Sed difficultas hic cõsistit in solutione quorũdã dubiorũ, & primũ sit, qa Deus effectiue cõcurrit ad pductionẽ actus peccati, & aliq̃ actꝰ sũt p se & essẽtialiter mali, & nulla rõne pũt bene fieri, Primum dubium.

& sunt indispensabiles, ut odium Dei, blasphemia, ergo si Deus concurrit tanquam causa horum actuum, à quibus deformitas est inseparabilis, erit etiam causa deformitatis, & peccati; Quidam antiqui attendentes deformitatem peccati, dixerunt Deũ non esse causam illius actus peccati, quia aliàs esset causa peccati; Sed dicendum est Deum esse causam actus, qui est peccatum tam secundum esse naturæ, quam moris, & non ob id esse causã deformitatis eius, & peccati; quod sit causa actus peccati, probatur, & ratione communi, quatenus ille actus, est ens; & ratione particulari, quatenus est actus; ratione quidem communi, quia cum Deus sit ens per suam essentiam, est enim suum esse, oportet quod omne, quod est, quomodocunque, deriuetur ab ipso, quia nihil aliud est, quod sit suum esse, sed omnia dicuntur entia, per quandam participationem; omne autem, quod est tale per participationem, deriuatur ab eo, quod est per essentiã; cum ergo manifestum sit, quod actio peccati est quoddam ens, & in prædicamento entis posita, necessario dicendum est, quod sit à Deo. Ratione uero particulari, quia necesse est omnes motus causarum secundarum, causari à primo mouente, sed Deus est primum mouens, respectu omnium motuum corporalium, & spiritualium, sicut corpus cœleste est principium omnium motuum inferiorum corporum, ergo cum actus peccati sit quidam motus liberi arbitrij, necesse est dicere, quod omnis actus peccati, inquantum est actus, sit à Deo; Et nihilominus deformitas, & peccatum non est à Deo, Pro quo notandum est, quod motus primi mouentis non recipitur eodem modo in omnibus mobilibus, sed in unoquoque, secundum proprium modum, & propriam dispositionem; Cum aliquid est in debita dispositione ad recipiendum motionem primi mouentis, consequitur actio perfecta, secundum intentionem primi mouentis, si autem non sit in debita dispositione, & aptitudine ad illam recipiendam, sequitur actio imperfecta, & tunc quicquid est ibi actionis, reducitur in primum mouens, sicut in causam, defectus autem, qui ibi est, non reducitur in primum mouens sicut in causam; quia consequitur ex hoc, quod agens secundarium, & mobile, deficit ab ordine primi mouentis; sicut quicquid est de motu in claudicatione, est ex uirtute motiua animalis, sed defectus, s. claudicatio, non est à uirtute motiua, sed à tybia, secundum q̃ non est proportionata uirtuti motiuæ; quicquid etiam est lumi nis in cubiculo, est à sole, quod autem lumen nõ sit clarum, sed rubei, uel uiridis coloris, est à uitro per quod transit. Eodem modo

Deus esse ſtiue concurrit ad productionem actus peccati.

Non tamẽ ob id est causa peccati.

Exempla.

modo dicendum est de Deo, qui est primum principium motionis omnium, nam sic mouet hominē, ut ipse etiam se ipsum per liberum arbitrium moueat, & si fuerit bene dispositus ad recipiendam Dei motionem, sequentur bonæ actiones, quæ totaliter referantur in Deum, sicut in causam, at si deficit in debito ordine, sequentur actiones inordinatæ, quæ sunt peccati; & quicquid est in eis actionis, reducitur in Deū sicut in causā, de ordinationis autē, & deformitatis causa, est solū liberū arbitriū.

De actibus essentialiter malis.

Sed non uidetur adhuc euacuata difficultas, nam sunt aliqui actus essentialiter mali, qui inseparabiliter habēt annexam deformitatem, ut adulterium, odium Dei, & qui est causa horum actuum, est etiam consequenter causa deformitatis, quæ est in illis, nam qui est causa causæ, est etiam causa causati, & agens dans formam, dat etiam consequentia ad formam; unde Deus non solum prohibet deformitatem, sed etiam actum ex quo sequitur deformitas, si ergo Deus est causa horum actuum, uidetur etiam esse causa deformitatis, & peccati annexi. Ad quod respondetur, quod licet Deus sit causa actus essentialiter mali, & qui essentialiter est peccatum, non tamen ob id est causa mali, & peccati; nam quod actus sit essentialiter malus, & peccatū, non habet inquantum est ens, & actus, nam ut talis est bonus, & à Deo, sed inquātum est à libero arbitrio talis agentis, deficiente à debita regula. sicut claudicatio essentialiter est inordinata, non ut motus, & ut est ab anima, sed ut à tali tybia; & ita Deus tanquam causa causę, est etiam causa causati, id est tāquam causa actus peccati, est etiam causa eorum, quæ per se sequuntur ex actu peccati, quæ ex se sunt bona, nam illa, quæ sunt ex se mala, non sequuntur ex actu peccati, quatenus est actus, sed quatenus est peccatum, à uoluntate deficiente. V.G. actus adulterij consideratus quo ad essentiam actus, est ens, & tale ens, quod ex eo sequitur priuatio integritatis, uoluptas uenerea, & conceptio, quę omnia sunt bona, & reperiuntur in actu matrimonij; deformitas, & peccatum, est, quod iste actus exercetur cum nō sua, & hoc est à sola uoluntate, quæ sola, est etiam causa eorum quæ sequuntur ex isto actu, quatenus est peccatum, id est quatenus est cum non sua, sed cum illa, quæ est alterius. s. culpę, obligationis ad pœnam, offensæ proximi, & peccatorum, quæ ex iniuria proximo illata sequuntur; similiter & de aliis, actus uenereus est ex se bonus, sed quod uelit illum exercere cum mare, est malum à sola uoluntate sic eligente, accipere est bonū, sed malum accipere alienum, Deum mente cōcipere est bonū,

conceptio odij, est ex se bona, dicere aliquid esse iniustũ, est bõ num, si hoc dicatur, & odium sit de peccato, at si coniungantur, & sint de Deo, est malum à uoluntate impie Deum odio habente, & in blasphemiam consentiente. omnis ergo actus peccati cõsideratus ex se, ut est actus in genere entis, & talis entis, est bonus, & omnia, quę ex illo per se sequuntur sub hac peculiari ratione, sũt bona, & à Deo; ratio autem peccati, & peccatum est à sola uoluntate, malè actum ex se bonum exercente, in materia, scilicet indebita, & hoc etiam quatenus est à uoluntate, unde si ille actus indebite applicatus exerceatur à stulto, & ratione carente, non est illi peccatũ, quia non est uoluntarius, & respectu illius non consideratur in genere moris, sed in genere entis, bo num enim, & malum morale, sumitur in ordine ad rationem.

Quod Deus concurrendo cum uoluntate deficiente non sit causa peccati, Vbi agitur etiam de libero hominis arbitrio, Cum apologetica digressione.
Cap. XXIIII.

Secundũ dubiũ de Dei concursu cũ uoluntate deficiẽte.

SEcundum dubiũ oritur ex prædictis, quę non uidẽtur euacuare difficultatẽ; nam concedimus, q̃ actus peccati cõsideratus ut actus, est ex se, natura sua, bonus, & quod tota ratio deformitatis annexæ, est à uolũtate deficiẽte à debita regula, quatenus uult illũ actũ exerceri indebite ratione materiæ, uel circũstãtiarũ, aut finis. Sed uolũtas deficiens, & male eligẽs, nõ potest moueri sine Dei concursu; ergo cũ Deus cõcurrat cum uoluntate à debita regula deficiẽte, uidetur q̃ sit causa peccati, ut peccatũ est; & sic arguitur, Deus cõcurrit cũ isto actu uoluntatis, ut est certũ, & nõ nisi uno ex tribus modis; aut. n. uoluntas prius natura se determinat ad illũ actũ, & Deus in eo sequitur uoluntatis determinationẽ; aut è contra Deus uoluntatẽ ad illum actum prius natura determinat, & uoluntas sequitur Dei determinationem; aut ex æquo cõcurrũt ad istam actionẽ; sed quicquid dicatur, uidetur q̃ Deus cõcurrens, sit causa peccati; nã si uoluntas prius se determinat, & Deus sequẽs eius determinationẽ cooperatur, iniquæ determinationi, & deformitati cooperatur; & præterea si uolũtas prius se determinat, cũ determinatio sit actus si positiuus, Deus nõ cooperaretur, nõ esset causa omnis actus positiui; Si determinatio uoluntatis ad illum actum, est à Deo, uoluntas sequens Dei determinationem non peccabit, & causa deformitatis, & peccati erit Deus; q̃ autẽ ex

æquo

æquo concurrant, dici nõ potest, quia iste modus esset casualis, & sic etiam Deus uoluntariè coageret ad peccatũ Ad quod respondetur actũ uolitionis ipsius uolũtatis, esse à Deo, & à uolũtate, & nõ ex æquo, sed datur aliqua prioritas originis, secundũ quã ille prius natura concurrit, à quo sumitur ratio determinationis uoluntatis; si uoluntas determinatur à Deo, Deus est causa illius uolitionis, si ipsa se determinat, uolũtas est causa illius uolitionis, & nõ Deus, licet cũ uolũtate ad illã uolitionẽ elicien dã cõcurrat; nec ob id sequitur, ꝙ detur aliquis actus positiuus cuius Deus nõ sit causa, nã ipsũ uelle est simul à libero arbitrio, & à Deo, ita ut non possit excogitari unũ instans, in quo sit unũ sine altero; quamuis autẽ sint simul instanti in quo, instãti tamẽ à quo, unũ est prius altero; possumus.n.in uno, & eodem instanti, quãuis sit indiuisibile, ordinẽ quẽdam eorum, quæ in illo instanti fiunt considerare, & duo instantia diuidere, in illo.n.instãti, in quo materia recipit formam ignis, est ignis, prius tamẽ est formam ignis recipi in materia, quam esse ignẽ, cũ illud sit causa huius; sunt quidem simul instanti in quo, & unũ non est prius altero, non.n.potest assignari instans in quo sit unum sine altero, at instanti à quo, unum est prius altero, & causa alterius; sic etiam in actu uolitionis respectu Dei, & uoluntatis; Si determinatio uoluntatis sumitur à Deo, dicendum est, quod uoluntas id uelit, quia Deus illam ad id determinauit; si autem à uoluntate, dicendum erit, quod Deus ideo concurrit ad illum actum, quia uoluntas suo libero arbitrio se ad illum determinauit.

solutio dubii.

De ratione determinationis uoluntatis.

Et cum hoc argumẽtum nos duxerit ad punctũ difficultatis, quę est de cõcordia liberi arbitrij cũ Dei cõcursu, & gratia, breuitati cõsulentes, huic difficultati sine speciali capitulo satisfaciemus, unũ aut alterũ hic addendo uerbũ, ꝙ est etiã hic necessariũ ad cõplementũ doctrinæ; quibus se præmiseris ea, quę inferius dicimus in c.37. ubi agitur de obstinatione dãnatorũ, habebis cõpletã doctrinã de libero arbitrio. Dicimus ergo, ꝙ nulla causa secũdaria, nec particularis, & nihil operari potest, sine generali Dei concursu; qui concurrit cũ omnibus causis, iuxta modum earum, cum necessariis, necessario, cum contingentibus, contingenter, & cum liberis, liberè; & quia uoluntas est libera, libere cum illa concurrit; & licet uoluntas nihil facere possit sine Dei concursu, tamen hic concursus non determinat uolũtatẽ ad hoc, uel illud, sed ipsa se determinat, & si se ad malũ determinat, nihilominus deus ad illã actionẽ cõcurrit, quia ex

Digressio de libero arbitrio de quo ul de etiam inferius, cap. 37.

Quomodo Deus concurrat cum causis secundarij.

generalis concursus est admodum naturę, & quodãmodo debitus.

parte Dei, est bona & bonum est, imo debitum, quod sic cum ea concurrat, cum illam liberam fecerit (non est tamen sic debitũ, quin possit suum concursum misericorditer subtrahere) nam hic generalis concursus, est ad modum naturæ, & quodammodo debitus, & libertatem non tollit, nec impedit; & propterea malum, & peccatum uoluntatis, non potest ei imputari, sed est solius uoluntatis, quæ non fuit à Deo ad illum actum determinata, sed ipsa se ad illum determinauit, illumq; elegit; per quod remanet solutum secundum dubium; Et quod ratio determinationis uoluntatis ad peccandum, sumatur ab ipsa uoluntate, est manifestũ, quia si à Deo determineretur, non ipsa, sed Deus peccaret, quod dici non potest; & etiam quia est libera, & tanquam libera ab ipsa sumenda est ratio determinationis; Et non solum ipsa se determinat ad peccandum, sed etiam ad quodcũque aliud opus uoluntarium, indifferens, & moraliter bonum; & etiam ad recipiendum gratiam præuenientem, per solum cõcursum generalem sine gratia iustificante, & habita ista gratia, potest etiam illius uirtute se determinare ad acceptandam maiorem gratiam, & ad opus maioris gratiæ; non potest tamen se determinare solo generali concursu ad primam gratiam iustificantem, & ad opus; quod sine gratia fieri non potest, ut est conuersio in Deum, contritio, & dilectio Dei super omnia, sed determinatur ab ipsa gratia; qua habita (ut diximus) poterit postea illius uirtute se determinare ad maiorem gratiam sibi oblatam, & ad opera meritoria sine noua gratia, quia uoluntas per gratiam iustificantem, quam habet, est iam sanata, & eleuata ad esse filiorum Dei, & iuxta illud poterit etiam operari, sed ad primam gratiam iustificantem non potest ipsa per se sola ui liberi arbitrii cum generali concursu se determinare, licet sic potuerit se determinare ante peccatum; Et hanc differentiam docuit S. Aug. in lib. de corre. & grat. cap. 11. dicens. *Tale quippe erat adiutorium, quod deficeret cum uellet, & in quo permaneret si uellet, nõ quo fieret, ut uellet, hæc est prima gratia, quæ data est primo Adæ; sed hæc potentior est in secundo Adam, prima est enim, qua fit homo, ut habeat iustitiam si uelit, secunda uero plus est, qua etiam fit, ut uelit, & tantum uelit, tantoque ardore diligat.* Ob quam causam uelle, & opus bonum respectu primæ gratiæ, non est à nobis, sed à Deo, non quia non concurramus, sed quia ipse uoluntatem determinat, unde Hier. 32. & Ezech. 11. dicitur dare cor nouum; & auferre cor lapideum, & Ioa. 15. quod ipse elegit nos, & non ipsi eum, & ad Philip. 2. quod operatur in nobis uelle, & perficere, pro bona

Ratio determinationis ad malum, & ad bonũ est à uolũtate, sed ad primã gratiã est à Deo.

De uirtute liberi arbitrii ante, & post peccatũ.

na uoluntate. Ex quibus auctoritatibus pro confirmatione huius ueritatis sic argumentor. Si cum Deus semper omnibus presto sit suo sufficienti auxilio, uoluntas peccatoris ad acceptandam gratiam iustificantem, non determinatur à gratia, sed ipsa se ad illam determinat, & ratione huius determinationis; Deus illam ei dat, potius dicetur homo accipere sibi cor nouũ, quam quod ei detur à Deo, & potius dicetur eligere Deum, quam quod ab eo eligatur; nam licet Deus suo auxilio semper præsto sit, & concurrat, ratio tamen quare iste, & nõ ille habeat cor nouum, & eligatur, est determinatio uoluntatis suæ, quę est prior instanti à quo. Sicut quamuis in eodem instanti in quo præsente lumine aperio oculos, uideam uirtute luminis, ego tamen proprie dicor uidere, non quia lumen est præsens, quãuis sine ipso uidere non possim, & eius uirtute uideam, sed quia uolui aperire oculos, & non est exorandus sol, ut mihi aperiat oculos, sed orandus sum ego, ut illos aperire uelim. Eodem modo cum Deus semper omnibus presto sit suo auxilio, mihi potius attribuenda esset gratia, & quod eligar, quam Deo, cum omnibus suam gratiam offerat, & omnes accedẽtes ad eum recipiat & illam habeam, non quia offertur, sed quia ad illam mihi oblatam me determinaui, & quod ad illam me determinauerim, nõ est à gratia, sed à uoluntate mea ui liberi arbitrij, cũ gratia quidem, & non sine illa instanti in quo; sed instanti a quo, uoluntas est prior, & ab ea sumitur ratio determinationis illius: quod cũ sit falsum, & contra scripturam, dicendum est Dei gratiam, in hoc differre à lumine solis, quia licet uirtute luminis, in eodem instanti in quo ego aperio oculos, uideam, non tamen facit me aperire oculos; at Deus in eodem instanti in quo me determino, dat mihi gratiam, & facit præterea, ut me determinem, & illam acceptare uelim. Et hac ratione dicitur Deus operari in nobis uelle, & perficere pro bona uoluntate, quia alias si ratio determinationis uoluntatis nostræ ad gratiam, sumeretur à uoluntate, illa uoluntas non tribueretur Deo, sicut nec tribuitur eadem ratione uoluntas peccandi. Hoc etiam significauit Apostolus 1.cor.4. dicens, Quis te discernit? Quid autem habes, q̃ non accepisti? & Rom. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Si tu es à Deo electus, & non ille, quis te discerit? Si dicas ego me discerno, quia ui liberi arbitrij, solo generali concursu, me determinaui ad gratiam; arguit Apostolus, Quid habes, quod non accepisti? quasi diceret, ista determinatio uoluntatis ad gratiam, fuit ab ipsa gratia, alias enim si uolũtas est prior

instanti à quo, gratia iustificans erit per retributionem nobis prius dantibus, debita. Quis autem prior dedit, & retribuitur illi? Et confirmatur, quia determinare se ad credendum, uolendum, & amandum, est credere, uelle, & amare, & determinare se ad gratiam, est habere gratiam, ergo si sola ui liberi arbitrij, posumus cum solo generali concursu determinare nos ad credendum, amandum, & ad gratiam, fides, charitas, & gratia erunt à nobis, & solo generali concursu poterimus ui liberi arbitrij ali quid facere cui illa debeantur. s. ad illa nos determinare, quia ad nostram determinationem illa statim consequuntur, cum deus sua gratia omnibus semper præsto sit, & ut illam habeamus hanc uoluntatis nostræ determinationem ad illam expectet, & consequenter hæc nostra determinatio, esset proximum principium, & consummatio nostræ iustificationis, gratia uero, esset ueluti quoddam medium imperfectum, expectans suam perfectionem, & efficaciam, à libero arbitrio, quę sunt falsissima, & pertinent ad hæresim pelagianam. Nec obstat si dicatur, quod idem possumus dicere de omnibus bonis operibus, cum sine deo factum sit nihil; nam quamuis sine dei generali auxilio nihil fieri possit; tamen quæ solo generali auxilio fiunt, nobis tribuuntur quemadmodum etiam igni tribuitur calefacere, & soli illuminare, licet hæc sine illo generali concursu præstare non possint; at fidem, charitatem, & gratiam, sic nobis tribuere ui liberi arbitrii, sicut & cętera naturalia, & moralia, & deo sola ratione generalis auxilij, est hæreticum. ergo dicendum est peculiari quadam ratione à deo esse, quia. s. determinando uoluntatem nostram, illa nobis infundit, & operatur in nobis uelle, & perficere pro bona uoluntate; quod etiam determinatum est in Conc. Arausicano 2. Can. 3. 4. 6. 11. & 23. Ratio autem ob quam liberum arbitrium non potest solo generali concursu, ui sua, se determinare ad fidem, & ad gratiam, est, prima, quia sunt dona dei supernaturalia; Secunda propter eius infirmitatem, quia debet eleuare se supra seipsum, nam fides est de his, quæ sunt supra naturam, & eius formalis ratio, est diuina auctoritas; Gratia dat esse diuinum, & in adultis habet inseparabiliter annexã dilectionem dei super omnia, & obseruantiam omnium mandatorum dei; Et licet habeat postea à gratia esse diuinum, & operari filiorum dei, tamen cum incipit gratia præueniente disponi ad gratiam iustificantem, & habere uelleitatem ad illam se determinandi, peccatorum detestatione, & ad deum conuersione, indicitur ei immane bellum, & à corruptione naturæ; & à

carne

carne concupiscente contra spiritum, & à dæmonibus, & à rei difficultate, & à multis aliis internis, & externis impedimẽtis, adeo quod indigeat ad efficacem uoluntatem, determinari ab ipsa gratia, quæ operatur uelle, & perficere. At cum est à gratia determinatum, & corroboratum, potest postea uirtute illius gratiæ se determinare ad opera meritoria quibus meretur maiores gradus gratiæ; causa enim quare non poterat se determinare ad gratiam iustificantem, erat illius infirmitas, at per gratiam est aliquo modo sanitatem consecutum, & habet esse diuinum filiorum Dei; ergo sicut potest sine gratia solo generali concursu determinare se ad opera moraliter bona, ita etiam uirtute gratiæ, quam habet, poterit sine noua gratia determinare se ad multa opera meritoria, quibus maiorem consequatur gratiam; operari enim sequitur esse, illique proportionatur, opera autem moraliter bona, proportionantur esse naturæ opera uero meritoria, esse gratiæ. Sed de his in nostra quæstione de Prædestinatione.

Difficultas de libertate est solum respectu primæ gratiæ

Ex quibus sequitur, quod de libertate uoluntatis non potest esse dubium nisi ratione fidei, & primæ gratiæ iustificantis, nam ad cætera alia omnia opera, licet nihil possit sine Deo, & Deus concurrat cum ipsa, tamen ratio determinationis sumitur à uoluntate, & sic uult, & operatur, & Deus ad illum actum uolitionis, & ad illam operationem concurrit, quia uoluntas tã quam libera, se ipsam ad id determinauit; & licet sæpe malè se determinet, nõ tamen ob id Deus male cum ipsa cõcurrit, cum bonum sit illam in sua libertate relinquere, & ipse ad malum illam non determinauerit, & non concurrat quasi malum approbet, & sit illius cooperator, sed quia eius generalis concursus, est admodum naturæ, & quodammodo debitus, & propterea nullo modo est causa peccati, licet sit causa actus peccati. Sed difficultas est respectu primæ gratiæ, quia ad illam, ipsa non se determinat, sed determinatur ab ipsamet gratia, & prior est instanti à quo motio gratiæ, quã voluntatis, licet simul sint instãti in quo, sic autẽ determinata vult, & nõ potest nõ uelle. Respõdetur, q̃ tãtum abest, q̃ gratia sic uoluntatẽ determinãs eius libertũ arbitriũ tollat, q̃illud potius corroborat, & liberius facit, nã illã determinat, ut peccatũ relinquat, & gratia informetur, qua bonũ, & meritoriè operari possit, quæ est maior libertas; p̃fecta autẽ esset, si ita illã ad gratiã determinaret, q̃ gratiã amittere, & malũ operari nõ posset, q̃ erit in patria; posse.n. peccare propriè non est libertas, sed libertatis infirmitas, & defectus, q̃ tolletur

Gratia nõ tollit libertum arbitrium, sed illud corroborat, & liberius facit.

in

in patria, ubi erit perfecta libertas, quæ est omnino non posse peccare, ut docet Aug. de cor. & gra. cap. 11. & in Enchir. ad Laurentium, cap. 105. Si autem sic à gratia determinata, ut gratiam acceptare uelit, non potest non uelle illam acceptare, est quia tunc vult, & dum vult non potest non uelle, non enim potest simul idem uelle, & nolle, cum implicet contradictionem; & hoc est, quod alii dicunt, in sensu compositio; & idem est in omnibus liberis, & contingentibus, nam sedens dum sedet, non potest nõ sedere in sensu compositio, at in sensu diuino, sedens in se consideratus, & non facta suppositione, quod sedeat, potest non sedere; ita etiam uoluntas, in sensu diuiso, non facta suppositione, quod aliquid uelit, potest illud uelle, & nolle, at in sensu compositio, suppositio, quod illud uelit, dum uult non potest non uelle, quia implicat; uoluntas autem id vult ad quod determinatur; nam determinatio uoluntatis, est ipsum uelle; & si se ipsam determinat, vult quia sic se ipsam determinauit, si determinatur à Deo, uoluntas ipsa vult, & uolitionis actum elicit; & nõ se habet mere passiue, sed sic vult, quia determinatur à Deo, & cum uelit, libere vult, & non necessario, ut docuit Aug. lib. 3. de libero arbitrio, c. 3. dicens, *Omitto illud eque monstruosum, quod paulo ante dixi eundem hominem dicere, necesse est, vt ita uelim, qui necessitate superposita auferre nititur uoluntatem: si enim necesse est, ut uelit, unde uolet cum uoluntas non erit? quod si non hoc modo dixerit, sed dixerit se, quia necesse est, ut uelit, ipsum uoluntatem in potestate non habere, occurreret ex eo, quod ipse dixisti, cum quærerẽ utrum inuitus beatus sis futurus.* Nec obstat prædictis Conc. Trid. sess. 6. cap. 5. & can. 4. ubi dicitur. Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à Deo motum, & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atq; uocanti quo ad obtinendam iustificationis gratiam se disponat, ac præparet, nec posse dissentire si uelit, sed uelut inanime quoddam nihil omnino agere mereq; passiue se habere, anathema sit. Nam si illa uerba Conc. cap. 5. quod homo possit suo libero arbitrio acceptare gratiam, & illam à se abiicere, intelligantur quoad acceptationem, de sola liberi arbitrii potestate, id referendum est ad gratiam præueniẽtem, qua disponimur ad iustificationem, dẽ qua ibi etiam expræsse loquitur. & nos diximus ad hanc liberum arbitrium se determinare posse. Si autem referantur etiam ad gratiam iustificãtem; Sensus est, quod liberum arbitrium potest acceptare gratiam, & illam à se repellere, si secundum se absolute, & in sensu diuiso consideretur, & illam quidem potest abiicere propria ui, sed acceptare non nisi

adiu-

adiuuetur, & determinetur ab ipsa gratia, & quando determinatur, non se habet (inquit) ut quoddam inanimne nihil omnino agens, sed ipsum actum uolitionis elicit, & non per se sola ui liberi arbitrii, sed ab ipsa gratia determinatum, & ita subiungit in d.cap.5. non tamen potest sine gratia Dei mouere se ad iustitiam coram illo, libera sua uoluntas, Vnde in sacris litteris cum dicitur Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos, libertatis nostræ admonemur. Cum respondemus, Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. hæc ibi. Licet igitur uoluntas ad gratiam iustificantem determinetur à Deo, non tamen ob id desinit esse libera nam libere agit, & cooperatur, & ista eius libertas non est solum complacentiæ, sed etiam contradictionis; nam ad libertatem contradictionis, sufficit, quod uoluntas nulla facta suppositione possit aliquid uelle, uel non uelle; omnes enim causæ tam naturales, quã liberæ, dicuntur simpliciter, & absolute aliquid posse, quando nulla facta suppositione illud efficere possunt, quamuis ratione alicuius suppositionis contingentis id non possint; uoluntas autem secundum se considerata, & in sensu diuiso, potest uelle mediante Dei auxilio, uel nolle per se, acceptare gratiam sibi oblatam; Et ut diximus tantum abest, quod libertate priuetur quando determinatur ad gratiam, quod liberior efficitur, & facultas quam in statu innocentiæ habuit, & per peccatum amisit, ei quodammodo restituitur, nam ut citauimus ex Aug. gratia data primo Adæ non efficiebat, ut illam uellet, sicut efficit in nobis, est enim uoluntas debilitata, & infirmata per peccatum; tanquã libera solo generali concursu potest se determinare ad quoscunq; actus, etiam moraliter bonos, ad illum uero actum quo conuertatur in Deum, & ad uelle efficaciter primam gratiam iustificantem, non potest se determinare, & hoc propter infirmitatem ex peccato contractam, sed determinatur à Deo, & dum sic determinatur, uoluntas elicit actum ad quem magis inclinatur quam ad quemcumque alium, qui consequenter est magis uoluntarius; non secus ac si aliquis uinculis detineretur, qui maxime desideraret ire in domum suam, quamuis in uinculis multa alia præstare possit, si tamen liberetur, relinquet potius cætera, & ad domum suam curret; ita etiam anima nostra ex se magis inclinatur ad Deum, quam ad quæcumque alia. *Feci sti nos Domine ad te* (inquit S. Augustinus) *& inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* & Dauid dicebat. *Quid enim mihi est in cælo, & à te quid uolui super terram.* Sed impeditur à corruptione naturæ, & à pec-

Infirmitas liberi arbitrii.

& à peccato, quando ergo ad gratiam determinatur libentissime ad Deum tendit, tanquam ad vltimum finem. Cuius signum est, quod habita gratia ipsa se ferentius determinat ad opera bona, & parata est mortem potius pati, quam peccare, & cupit dissolui, & esse cum Christo. Ex eadem uoluntatis infirmitate sequitur, quod licet possit se determinare ad quodcumque bonum morale in particulari, & ad euitandum quodcumque peccatum in particulari, non tamen potest sine gratia facere omne bonum morale, & euitare omne peccatum mortale, nam tanquam debilis, & infirma, difficultatibus, & tentationibus oppressa, aliquando succumbet.

septē cōclusiones de facultate liberi arbitrii.

Colligendo igitur omnia prædicta, & aliqua alia breuiter attingendo, pro explicatione facultatis liberi arbitrii, septem propositionibus, quid possit, & quid non possit explicabimus, quarum prima sit, Homo in natura integra, & perfecta, sine gratia, sola ui liberi arbitrii cum solo generali concursu, poterat facere omnia bona moralia, & omnia legis præcepta quoad substantiam implere, & consequenter Deum diligere super omnia, ut est finis naturalis, & uitare etiam omnia peccata mortalia, & uenialia, quæ sunt per recessum ab eo, quod est secundum naturā. Secunda, Non poterat in illo statu facere aliquod bonum supernaturale sine gratia, nec consequenter legis præcepta adimplere, quoadmodum, nec Deum super omnia diligere, ut est finis supernaturalis, non enim potest natura eleuare se ad supernaturalia, nisi prius eleuetur à gratia ad tale esse, cum operatio sequatur esse, illique proportionetur. Tertia, Proposita gratia poterat homo tunc temporis ex sola ui liberi arbitrii, illam acceptare, uel à se reiicere, ita ut ratio determinationis sumeretur, non à gratia, sed à libero arbitrio. Quarta, Homo in statu naturæ corruptæ sine speciali concursu, cum solo generali, potest se determinare ad opera naturalia, artificialia, indifferētia, & etiam bona moralia, ita ut ratio determinationis sumatur ab eius uoluntate. Quinta, Homo sine gratia ratione corruptionis naturæ non potest facere omne bonum morale, nec euitare omne peccatum mortale, licet possit quodlibet in particulari, nisi tanta esset alicuius particularis difficultas, ut requireretur maius auxilium. Sexta, Homo ad primam gratiam iustificantem, non potest se determinare, & illam acceptare solo generali concursu, sed debet determinari ab ipsa gratia, Septima, sup. posita gratia iustificante, homo ut illius gratiæ, sine nouo auxilio gratiæ, potest se determinare ad opera meritoria, & ad maiorem

De natura corrupta.

rem gratiam ei oblatam. Ad actum tamen insignem, & ad grauem aliquam tentationem uincendam indiget nouo speciali auxilio, cum non fuerit illa gratia integram sanitatem consecutus. Et ista hac digressione de libero arbitrio sufficiant.

Aliam cogor hic facere digressionē, Quidā Lelius Ballionius, anno 1577. tractatulū suū de Prædestinatione cōtra prędictam meā de eadē materia quæstionē in lucē edidit, Et ut gloriosior esset illius triumphus, me primo doctissimum uocat, & postea ut penitus ignarum condēnat. Illū statim habui, nolui tamen ei respondere, licet cum me non intellexerit, multa mihi falso attribuat, & quod mihi sæpe cōtradicam, & sententiam meā, quā ipse fatetur esse S. Aug. ab omni fideli tanquam falsam, & erroneā reselledā esse dicat. sed quia diuulgatus per diuersas urbes adhuc circunfertur, ne eius lectio in doctis noceat, monere uolui, ꝙ abundat erroribus. Reprædendit in c. 8. ꝙ ibi dixi, & hic repeto, rationem. s. determinationis uoluntatis nostræ ad primā gratiam iustificātem sumi à Deo, quasi tollatur liberū arbitriū. Et S. Th. falso tribuit, ꝙ determinatio uoluntatis nostræ, tam ad bonū, quam ad malū fit à Deo: potest hoc quidem tribui Capr. 2. s. d. 38. q. 1. ad 2. principale Aureoli, sed non S. Th. qui cum ad hanc specificationē, & diuisionē instantis in quo, & distinctionē determinationū non descēderit, est sane intelligendus, & interpretandus, iuxta ea, quæ diximus; nā ipse loquitur de obiecto uoluntatis in cōmuni, & bono in cōmuni, ꝙ certū est prius mouere, si autē descendisset ad particularem electionem alicuius boni, aut mali, & considerasset prioritatem naturæ, quo ad instans à quo, licet nulla sit prioritas quoad instans in quo, hoc idem dixisset, quod nos. quare S. Tho. in hoc potest dici diminutus, sed non quod errauerit. Huius occasione prouertitate aliquos præcipuos illius detegam errores, ut caueantur. cap. 21. pag. 136. dicit [quod si Deus reprobaret propter peccatum originale, non solum non esset iustus, sed esset omnino iniustus] Et ibi non loquitur de peccato originali per baptismum remisso, neque de reprobatione ad pœnam sensus, sed absolute, quod hæreticum esse constat, cum peccatum originale efficiat nos filios iræ. Et quod absolute loquatur manifestum est, respondet enim ad argumentum factum de peccato originali absolute, in ordine ad pœnam damni sibi debitam, quod habetur eodem cap. pag. 129. & est tale, Finis reprobationis est, ut ostendatur Dei iustitia; sed magis apparet Dei iustitia, si statim supposito originali peccato aliquos reprobauit, &c. petet etiam ex causa,

quam ibidem subiungit, ut ostendat quod Deus esset omnino iniustus, dicens [quia cum post nobiscum misericordiam fecisset, tradidisset q; medium quo possumus expurgari ab illo peccato, postmodum autem propter illud uellet punire, cum tamē ipsi satisfeciſſet Christus pro nobis; iniustus certe uideretur] hæc ille. Quæ ratio si aliquid probat, probat etiam Deum esse omnino iniustum, si aliquem damnat propter peccatum mortale in quo moritur, quia cum Deus ab æterno præuidisset nostra peccata actualia, postmodum nobiscum misericordiam fecit. Sed quę est ista misericordia, illorum ne remissio? non hoc dicit de peccato originali, sed illam hanc esse explicat, quia tradidit medium quo possumus expurgari ab illo peccato, & Christus Deo satisfecit pro nobis. Ad argumentum, quod de pueris cū solo originali peccato morientibus in contrarium fecit, eadem pag. 129. respondet eodem loco. s. pag. 136. dicens [Si damnat pueros ante baptismi susceptionem, hoc est, quia non seruarunt mandatum, quod est, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto non intrabit in regnum cœlorum; adultum autem baptizatum damnat, non quia non seruauerit hoc mandatum, sed quia alia mandata præuaricatus est, quare una est causa omniū, propter quam damnantur s. præuaricatio mandati, sed differūt in præceptis, nam illi unum, alij autem non illud, sed alia transgressi sunt] hæc ille. Quot hic errores? pueri propter peccatum originale, teste Apostolo, non ne sunt natura filii iræ? Vnde uidetur, quod solo nomine ponat peccatum originale, & confirmare præcedentem errorem, quod scilicet si Deus damnaret propter peccatum originale, non solum non esset iustus, sed omnino iniustus. Præterea si damnantur propter transgressionem præcepti, cum non habeant usum rationis, non ne obligarentur ad impossibile? & quid de pueris, qui moriuntur in utero materno? Præterea consequenter tollit Limbum, nam dicit pueros damnari propter transgressionem præcepti, transgressio autem est peccatum actuale; & ibidem generaliter dicit, omnes transgressores præceptorum, detrudendos esse in infernū, c. 23. pag. 139. inquit [Hoc omnino non est concedendū, q̄ ante mūdi constitutionē aliquos Deus prædestinauerit, ut in illis ostēdat misericordiā suā, & aliquos reprobauerit, siue propter peccatū originale, siue propter actualia, vt in illis ostendat iustitiā suam, quia hæc propositio repugnat Sacrę scripturę, & rationi] & c. 21. pag. 134. idē dicit [q̄ nullo. s. pacto Deus ab æterno aliquos reprobauit ex præuisione peccatorū, siue sit originale, siue actua-

lia,

lia, Sed omnes ordinauit, cõditionate tamẽ, ex qua cõditionali oritur reprobatio, quia non seruarunt conditionem, quare (subiungit) si quæratur, quæ sit causa reprobationis, dico, ꝙ hęc uerba indigent declaratione, nam si quæratur, quæ sit causa cur Deus a principio quosdam reprobauerit, dico esse falsum, non dariq; hanc reprobationem hoc pacto; Si autem quæratur, quæ sit causa, idest cur aliqui non saluentur, dico esse in causa eorũ praua opera, quia cum essent ordinati ad uitã æternã hac lege, ut bene facerent ipsi noluerunt, & semper relpuerũt auxilia ne cessaria sibi á deo collata, & ideo dãnati sũt, quare ipsi sũt causa suæ reprobationis. i. exclusionis à gloria; in scriptura autẽ dicitur Deũ reprobare; eo ꝙ ipse cõdidit legẽ qua aliqui illã nõ seruãtes reprobantur] hæc ille. Vbi manifeste tollit causã finalem æternæ reprobationis, quã ponit Apostolus, & adducũt omnes Sancti, ut. s. Deus manifestet iustitiã suã. Et vult Deũ ab æterno non reprobasse homines, quos præuidit in peccato mortali morituros propter eorũ peccata, ut in illis ostendat iustitiã suã, sed illos cõsequẽter reprobatos, & dãnatos remanere, quia nõ adimplerũt cõditionẽ legis Dei. & explicat in quo cõsistat ista dãnatio, & reprobatio dicẽs [. i. exclusionis à gloria] & cõsequẽter loquitur, quia si Deus nõ reprobat propter peccata, sed propter nõ seruatã cõditionẽ, cũ qua ordinati sũt ad gloriã, reprobatio nõ debet respicere pœnã peccatorũ, sed solũ exclusionẽ à gloria ob nõ seruatã conditionẽ; ad quod etiã facit id, ꝙ dixit, pueros ob eãdẽ causã dãnari. & ita hoc loquẽdi modo uidetur tollere pœnas inferni, ꝙ est hæreticũ. quas tamẽ in rei ueritate ipse nõ tollit, ut pius, & catholicus, sed dum inaduertẽter loquitur, hoc alii possent ex ipso deducere, c. 16. pag. 95. uidetur tenere, ꝙ si Deus ab æterno aliquos ob eorũ peccata reprobasset, ut in illis ostẽderet iustitiã suã, nihil illis prodessent opera bona, quæ faciũt, inquit. n. [quid opus est carnis mortificatione, ut uiuamus postquã si nõ fuerimus electi nil nobis proderit mortificationo stra] ꝙ sapit hæresim Ioãnis Hus cõdẽnatã in Cõcilio Cõstãtiẽsi sess. 15. ꝙ. s. reprobatus nõ possit aliquãdo esse in gratia, & uiuũ Ecclesiæ mẽbrũ. nã absolute dicit nil nobis proderit mortificatio nostra. multũ quidẽ proderit etiã reprobato, & ad gratiæ dispositionẽ, & si est in gratia ad illius augmẽtũ, & ad Dei beneficia impetrãda. c. 18. pag. 111. Sic exponit illud 1. Ioa. 2. Ex nobis prodierũt, sed nõ erãt ex nobis, &c. [Si locus ille (inquit) debet exponi ad literã, dico, ꝙ loquitur de hæreticis, & scismaticis, q licet prodierint ex cœtu fideliũ, fideles tamen nõ erãt, si. n. fide-

les fuisset, una cū illis permāsissent, usq; in finē, & hæc est expositio illius locj hęc ille. Vbi insinuare uidetur, ꝙ ille, q semel fidē suscepit, nō possit illā amittere, & fieri hæreticus, & scismaticus & ꝙ hęretici ante hęresim nūquā fuerūt fideles. ꝙ est falsissimū & pertinet ad hæresim Iouiniani, c. 19. pag. 120. nō intelligēs distinctionē meriti de cōdigno, & de cōgruo, ita explicat hęresim pelagianā, ut ab illa (quā tamē nullo modo tenet) eo modo quo explicat se defendere nō possit; inquit. n. ꝙ meremur de cōgruo gratiā iustificātē, & hoc nō sapit hæresim pelagianā, nā Pelagiani dicebāt primā gratiā mereri posse (nomine primæ gratię intelligit uocationē qua disponimur ad gratiā) nos autē de gratia iustificāte, nō de prima gratia loquimur. Si pelagianū est asserere, ꝙ de cōgruo mereamur uocationē, quomodo nō erit asserere, ꝙ eodē merito mereamur gratiā iustificātē, qua filii dei efficimur? & si hāc, ꝙ maius est meremur, quomodo nō meremur, etiā illā? & tamē, ꝙ etiā illā mereamur paulo superius docuit pag. 119. distinguēs. n. auxilia in vocationē, iustificationē, & perseuerātiā, de illis omnibus dicit, ꝙ deus illa dat si facimus, ꝙ est in nobis, & paulo inferius meritū definit esse, facere, ꝙ est in nobis. Cū dixerim, ꝙ quāuis dei uolūtas sit una, & simplicissima uirtualiter tū & secūdū nostrū modū intelligēdi est multiplex, nā cōsiderato homine sine peccato, & in gratia unū ei vult, illo cōsiderato cum peccato, vult aliud. dicit pa. 130. ꝙ facio deū incōstantē, & ignarū; quasi nō sint plenæ scripturæ isto modo loquēdi. & ipse deus nō dixerit, pœnitet me fecisse hominē. aut alio modo de dei uolūtate loqui possimus. pa. 96. dicit, ꝙ deus esset acceptator personarū si ex duobus peccatoribus unū eligeret, & alterum relinqueret, quasi sit nobis debitor, nō ne potest iuste dicere uni tolle ꝙ tuū est, & uade? Ex his disce reliqua, quæ de proprio dicit. Ad ea autē, quæ contra me scripsit, nō est, ꝙ respōdeā, cū more andabitarū gladiū in tenebris uētilet. Illū nihilominus credo esse, & sēper fuisse uirū religiosū, & pium, & ꝙ istos errores dixit, nō ꝙ male sēserit, sed quia tāquā in theologia parū tūc uersatus ita tenendū esse credebat. Vnde in fine submisit se meliori iudicio, & præcipue Rom. Ecclesiæ, & id totū, ꝙ ei est cōtrariū, falsū & á se ignoranter dictū cōfitetur. Nūc autē doctior factus, aliter sētit; & considerans, ꝙ ipsemet S. Aug. librū retractationū fecit, gaudebit, ꝙ ꝑ dei gloria, & animarū salute, sui nūc sint retractati errores, quos nō dubito sæpe deploraſſe, & eorū á Deo ueniā obtinuisse; sed prouidēdū erat scādalo, & ne pręberēt occasionē errādi; ꝙ nos feciſſe gaudebit, ut in oibus, & ꝑ oia laudetur de'.

Aliorum

Aliorum Dubiorum solutione, ostenditur Deum non esse causam peccati. Cap.XXV.

TErtium dubium est, quia causa peccati est defectibilitas uoluntatis, sed ista defectibilitas est à Deo, qui uoluntatem defectibilem creauit, ergo erit etiã à Deo peccatũ ꝙ est à defectibilitate uoluntatis, nã quicquid est causa causæ, est etiam causa causati. Ad quod respondetur uoluntatis defectibilitatem non esse à Deo, sicut à causa per se illam efficiẽte, sed consequi ex eo, ꝙ est ex nihilo; & esse ex nihilo conuenit per se rei creatæ, & non ei causatur ab alio; & sicut est ex nihilo, ita sibi relicta, & à Deo non conseruata, resolueretur in nihil, & à Deo potest annihilari; quoad defectibilitatem autem creaturæ in suis operationibus, illæ quæ necessario agunt, & non subduntur contrariis agentibus, deficere non possunt, quia infallibiliter sequuntur Dei directionem, ut sunt cæli; illę uero, quæ contrarium habent, possunt succumbere, & deficere. nam generalis Dei concursus est admodum causarum, cum fortibus est fortior, & cum debilibus debilior. Voluntas autẽ creata tam angelica, quam humana, licet non habeat contrariũ tanquam spiritualis, & consequenter non possit ei uis inferri; ut ab agente superiori cogatur in suis operationibus deficere; potest tamen deficere ex conditione suę naturæ, ex eo, quod est libera, & ex nihilo; nam ut libera est indifferens ad oppositа, quatenus non habet suum esse à se, sed à Deo ex nihilo creante, non est regula suarum operationum, & consequenter potest bonum, & malum eligere, bene, & male operari, quia potest sequi Dei directionẽ, & ab ea deficere; & quod à recta regula deficere non possit, non habet, nec potest habere ex conditione naturæ, sed potest habere ex gratia, sicut habent beati in patria, qui summũ bonũ sub ratione sũmi boni, non per speculũ, & in ænigmate, sed facie ad faciem intuentur, a quo consequenter non possunt recedere, sub specie boni apparentis. & habuit etiam ex priuilegio in hac uita Beata Virgo diuina corroborata gratia qua fuit repleta. Dato etiam, & non concesso, quod ista defectibilitas uoluntatis, esset à Deo, adhuc non sequeretur, ꝙ Deus esset causa peccati, ꝙ ex illius defectibilitate sequitur; quia causa peccati nõ est defectibilitas, sed actualis defectus in uoluntate, & uoluntas defectibilis non deficit necessario, & non est à Deo creata, ut deficiat, sed ut non deficiat, & non deficiendo mereatur, & ut non deficiat à

Tertium dubium ratione defectibilitatis uoluntatis. Solutio. Vnde sit defectibilitas.

Deo adiuuatur; quare defectibilitas voluntatis est à Deo ad me rendum, nam ubi non est libertas, sed necessitas, ibi non est meritum; si ergo deficit non est inquantum est à Deo, sed defectus, & peccatum est solum à uoluntate, nam solus defectus causati, inquantum est causatum, reducitur in causam, & non ille, qui procedit à causato, sed non inquantum causatum; dicere autem quod Deus Angelos, & Homines non debuit liberos facere, ne possent peccare, est dicere, quod illos belluas, & nõ intellectuales, & rationales facere debuisset. dicere, quod illos debuit creare confirmatos in gratia, & beatos, est dicere, quod debuit tollere à creatura obedientiam, quam debet suo creatori, ceteras etiam uirtutes, & meritum, & quod rectum debuerit ordinem peruertere; nam cum ista cõfirmatio fiat per beatitudinem, quæ non est aliquid naturæ, sed naturæ finis supernaturalis, ad illam intellectualis, & rationalis creatura tendit per proprium appetitum, & operationem, & consequenter illam debet præcedere appetitus, & operatio, qua mereatur, tãquam uia ad terminum.

Quartum dubium ex eo, & Deus non impedit mala.

Quartum dubium est. quia Deus potest impedire peccatum V.G. adulterij, & quodcumque aliud, & non impedit, ergo uidetur culpabilis, & magis quam homo, nam ad defectum culpabilem, tria requiruntur, quod sit ab agente, & non ex indebita materiæ dispositione, ut claudicatio, quod sit in potestate agentis, & quod non sit ignoratus ignorantia, quæ excuset; sed Deus immediate causat actum peccati, & non agit ex necessitate naturæ, sed libere, nec etiam ignorat deformitatem actui adiunctam.

Responsio

Ad quod respondetur, illa tria non sufficere ad hoc, quod defectus culpabilis, consequens actum, imputetur agenti, sed requiritur etiam, quod agens debeat, & teneatur uitare, & impedire talem defectum, & oppositum illius defectus causare; hoc, autẽ nullo modo est in Deo, nam cum homini libertatem dederit, non debet liberas eius electiones, & operationes, quantumuis malas impedire, sed ad illas cum eo concurrere suo generali cõcursu, qui se tenet ex parte naturę, & est quodammodo naturæ debitus; & eo minus potest Deo imputari peccatum si ad illius actum concurrit, & illud non impedit, non solum, quia est bonum ex parte Dei, & hoc requirit libera hominis uoluntas, sed etiam, quia nunquam permittit aliquod malum, quin ex illo eliciat maius bonum.

Quintum dubium ex quibusdam auctoritatibus scripturę.

Quintum dubium est, quia sunt multę auctoritates Sacræ scripturæ, quæ uidentur tribuere Deo peccatum, & quia nimis longum esset de singulis in particulari tractare; omnes ad duo capi-

capita reduci possunt, in quibusdam enim locis dicitur malum esse à Deo, ut Amos 3. *Si erit malum in ciuitate, quod non fecerit Dominus?* in quibusdam dicitur indurare, & tradere in reprobum sensum, ut Rom. 1. Sed ad auctoritates prioris generis facile respondetur, quia intelliguntur de malo pœnæ; maior autem difficultas est de aliis, quæ uidentur significare causam peccati. Chrisost. super cap. 1. ad Rom. tradere Dei, obdurare, & obcæcare, explicat, quod significet permittere. Orig. in lib. de tribus principiis in cap. de libertate arbitrii, & Bas. in homelia, quod Deus non est auctor malorum, exponunt, quod Deus sua maxima misericordia qua non punit, dicitur obdurare, & obcæcare, dum peccatores ea abutentes magis peccant, non secus ac pater, qui fuit in filium benignior, ei postea dicit, quod sua nimia benignitate illum malum fecit, & sic dicunt intelligendum esse illud, Esa. 63. *Quare errare nos fecisti Domine, de uiis tuis, indurasti cor nostrum ne timeremus te, conuertere propter seruos tuos.* conuertere scilicet affligendo; quod non est ex Dei misericordia, sed ex pranitate cordis, abutentis Dei misericordia, & huic expositioni consonat illud, Rom. 2. *Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit, secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi iram.* Augus. in lib. de grat. & lib. arb. cap. 20. explicat, & multis auctoritatibus probat, quod excæcare, & indurare Dei, non sit solum permittere, sed inclinare hominis uoluntatē ad malum, & subiungit nullam ob id esse apud Deum iniquitatem. & 3. lib. de lib. arb. c. 18. ostendit, quod à Deo derelicti, & excęcati, necessario peccant, & Amb. super epist. ad Rom. inquit ideo excæcati sunt, ne de cætero possent credere, & saluari; quæ uerissima Sanctorum dicta explicanda sunt, quia sic nude accepta possent pias aures offendere; & propterea sunt hic tria notā da, primum, quod deserere, & obcæcare Dei, dupliciter potest intelligi, primo omnino, ita quod sic derelictus, & excęcatus, nullo modo conuerti possit, & sic neminem deserit, sed omnes uocat, omnibus præsto est, & omnibus dat sufficiens, & plus quā sufficiens auxilium, quo conuerti possint. 2. quia denegat quædam particularia auxilia, quę si concederet, peccator conuerte retur, & sic multos deserit, certum enim est nullum esse posse adeo obstinatum, quin Deus emollire, illuminare, & in uirum sanctissimum conuertere possit. Matt. 11. *Si in Tyro, & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent.* quos autem sic deserit, iustissimo iudicio deserit, hoc exigentibus eorum peccatis, nec ob id conqueri pos-

Responsio

Quomodo Deus obduret obcæcet, & tradat in reprobum sēsū.

sunt, nō solum, quia eorum culpa deseruntur, sed etiā quia dum sunt in uia, nunquā deserūtur omnino, sed illis sēper præsto est sufficiens Dei auxilium, quo conuerti possint. Est secundo notādum, ꝙ indurare, & excęcare, nō significat, quodcunq; deserere, & priuare gratia, nā sic omnes peccatores essent indurati, & excæcati, & quāuis aliquomodo sic dici possint, tamē scriptura hoc nō dicit de omnibus, sed de aliquibus in pœnā alicuius grauis peccati; sed significat aliquid amplius ex parte Dei, ꝙ nō est peccatū, sed pœna peccati, & quadruplici de causa dicitur Deus ista præstare. Prima, quia cū omnes homines uocare, & illuminare posit, nō tamē uult, quę ratio est Aug. lib. de Prædest. & grat. c. 4. indurare (inquit) Deus dicitur eū, quē mollire noluerit; sic etiam repellere eum quem uocare noluerit. Secunda causa assignatur à S. Th. 3. cōtra Gent. c. 162. non solum, quia nō infundit gratiā, sed etiā, quia subtrahit auxilia specialia, tā interna quibus homo sit fortior ad benē operandū, & ad resistendū peccato; quā externa, quibus diuina prouidētia tolluntur occasiones peccādi, & prouocantia ad peccādū cōprimūtur; his. n. sublatis redditur magis inneptus ad Dei gratiā recipiendā, & facilius in omnia peccatorū genera ruit. Tertia est, quia cū homo sic est à Deo derelictus, dæmon contra illū habet maiorē potestatem, imo tunc Deus utitur dæmone tanquā ministro ad exequēdam suā sententiā, & ad puniendā hominum peccata, ob quam causā de Saul. 1. Reg. 16. dicitur. *Spiritus Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam à Domino.* quare propter multas hinc insurgentes tētationes, peccator magis obduratur in malo. Quarta est ob cordis prauitatē quia sicut unus solis calor, aliqua liquefacit, & alia indurat, & eadē pluuia in quibusdam locis fructus bonos, in alia malos producere facit, ita etiam eodem lumine male affectus dicitur excæcari, & bene affectus illuminari, sicut etiā eadē Christi doctrina audita, & eisdem miraculis uisis, quidā conuertebantur, & alii magis obstinati reddebantur; has causas insinuauit Deus Esa. 5. sub parabola uineæ, dicens, *Quid est, quod debui facere uineæ meæ, & non feci ei? Et nunc ostendam uobis quid ego faciam uineæ meæ. Auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam materiam eius, &c.* Ex quibus sequitur quædā necessitas peccandi, non quod peccator nō libere peccet, uel non sit liberi arbitrii, sed quod naturæ suę derelictus, & sic diuino destitutus auxilio, necessario peccabit, quia sine gratia non possunt uitari omnia peccata mortalia hæc autem peccata libere cōmittet, de quolibet. n. peccato in particulari uerum est dicere, quod cum illud

illud euitare potuisset, libere perpetrauit, quemadmodum etiã de peccato ueniali dicimus; quare hæc necessitas nõ tollit libertatẽ, & ob id peccator merito punitur propter huiusmodi peccata, præsertim cũ sua culpa uenerit in hãc necessitatẽ; & cõtrariũ asserere, nimirũ q̃ uirtute liberi arbitrii possimus omnia peccata mortalia uitare est erroneũ, ut.n. inquit Greg. peccatũ, q̃ per pœnitentiã non deletur, suo pondere protinus in aliud trahit. Hanc peccandi necessitatẽ insinuauit Apost. Rom. 1. dicẽs. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non cõueniũt, &c.* ubi illud [ut] non significat causã, sed consecutionem effectuũ, ex hoc, quod traditi sunt in reprobum sensum. Non est autẽ Deus horũ causa quatenus obduratio, & excæcatio importat motũ uoluntatis auertentis se à diuino lumine, & inhærentis malo, quia Deus (ut diximus) non est causa peccati, & ratio huius determinationis uoluntatis ad malum, sumitur ab ipsamet uoluntate, & non à Deo, cum illa concurrente, suo generali concursu.

De Prouidentia Dei, & quod maxime relucet, & omnes difficultates tollit in Incarnatione Verbi. Cap. XXVI.

EIsdẽ rationibus quibus superius probauimus Deum esse, probatur etiã Dei prouidẽtia, quã habet de omnibus rebus; sicut.n. ex creaturis euidẽter probatur Deũ esse, ita etiã ex eisdẽ creaturis, & ex his, quę quotidie eueniunt, euidẽter probatur Dei prouidentia, de qua nolumus in præsẽti diffuse tractare, sed quãtũ satis est, & ut sit nobis uia ad Incarnationẽ Verbi. Et ut eisdẽ argumẽtis illã adhuc magis probemus; quibus impii impugnãt, notãdũ est tria esse entiũ genera; quædã sũt necessaria; quædã cõtingentia, & quædã libera: ex quibus uidetur posse argui contra diuinã prouidentiam; nam quæ necessaria sunt, necessario eueniunt, & non subduntur prouidentiæ, quia de illis non est cõsultatio, electio, & dispositio; Contingẽtia uero casu, & nõ ratione fiunt, illa autẽ, quæ liberè agunt, ex propria dispositione, & ordinatione, & prouidentia operantur; si autẽ operarentur iuxta superiorem Dei prouidentiam, & dispositionẽ, nõ operarentur liberè; Præterea Dei prouidẽtia maxime relucere debet, in extirpãdis uitiis, & promouẽdis uirtutibus, & in remuneratione bonorũ, & punitione malorum; sed ut plurimum uidemus, quod bonis mala eueniunt, & malis bona, ex quo ãmplissima aperitur uitiorum porta; ergo quæ hominibus eueniunt casu, & fortuito, & non diuina prouidentia eueniunt.

Argumẽta contra diuinam prouidentiã.

Qui

Solutione argumentorũ probatur Dei prouidentia.

Qui sic arguunt respiciunt ea, quæ fiunt, sed non quomodo, & quare fiant; & propterea non est mirum, si tanquam cæci, diuinam prouidentiam non intuentur, quæ in eisdem rebus, & earundem distinctione relucet; nam quæ necessaria sunt, & necessario eueniunt, non sunt à se, nec propter se, sed à superiori causa, per ordinata media, & ad extrinsecos fines intrinsicè, & essentialiter ordinantur, ut sint principia contingentium, & liberè agentium, eorum concursu, & applicatione; sic autem illa disponere, & ordinare ad solam Dei prouidentiam pertinet, qui illa creauit, ut essent partes, & principia: principia autem debent esse firma, & immutabilia. Libere etiam agentia, ita libere agunt, ut diuinæ prouidentiæ subdantur, non enim tollit diuina prouidentia hominum libertatem, & particularem, quam ipsi habent de se, & suis prouidentiã, cum concurrat cum omnibus causis, & rebus omnibus prouideat, iuxta naturam earum, cum liberis libere, cum contingentibus, contingenter, & cum necessariis necessario.

prouidentia in rebus necessariis.

prouidentia in rebus liberis.

Quod autem hominum prouidentia, diuinam prouidentiam præsupponat, eique subdatur, ex duobus maxime patet, primo, quia nec nobis, nec parentibus, nec amicis nostris, consulere, & prouidere possemus, nisi talibus signis essent inuicem, & ab aliis distincti, quibus discernantur, & cognoscantur; quis enim esset amor, quę cura, & sollicitudo, quomodo firma essent, quæ disponimus; aut quomodo possemus inimicos fugere, si non cognosceremus, patrem, matrem, uxorem, filios, parentes, amicos, & inimicos? cum autem simus omnes eiusdem naturę, quod omnes, & singuli, propriis signis distinguantur, & discernantur, ad diuinam prouidentiam pertinet, quę maxime in hoc relucet, nam si sumantur millia millium hominum, tanta est in qualibet eorum facie diuersitas, ut duo non sint omnino similes, sed quilibet inter eos, & ab aliis omnibus, solo aspectu discerni potest; Et ut possimus distincte, & particulariter cognoscere, etiam illos quos in facie non uidemus, sed audimus loquentes, ita distinxit singulorum uoces, ut quilibet sua uoce, & modo loquendi possit etiam cognosci; Et quia ad humanam cõuersationem, & contractationem, necessarium etiam est cognoscere absentes, & cum absentibus contrahere, & promissiones factas transeuntibus uerbis, confirmare, ut semper appareant, & negari non possint, ideo disposuit, ut omnes quamuis proprio studio discant scribere, ita scribant, ut quilibet ex eius characteribus cognosci possit, quod non ita est de operibus aliarum artium. Secundo, quia aliæ res sunt humano usui, & dispositioni

a Deo

à Deo accommodatę,& sic accommodatæ sunt,sicut etiam ipsi-met homines,qui sibi ipsis,uel aliis prouident, ut necessarium sit fateri,omnem humanam curam, & sollicitudinem Deo commendandam esse:& uanam esse,nisi Deus iuuerit, & diuinæ dispositioni fuerit conformis:unde sæpe uidemus præter omnem spem,contrarium euenire,his quæ disposuimus; & quod licet eueniant,quæ disposuimus,non ob id sequitur effectus à nobis intentus,sed ille,qui à maiori, & diuina prouidentia fuit præordinatus;exemplum habemus de fratribus Ioseph, qui contra illum fecerunt,quę uoluerunt,ne illi seruirent,illum q; adorarēr, iuxta diuinam dispositionem;quæ Deus permisit,quia non tollit libertatem,quam dedit,sed illa eadem ordinauit, ut media, ut illi tandem seruirent,cum ex malis eliciat bona. Illa etiam, quę sunt contingentia,& casu eueniunt, nō sunt à casu respectu Dei,sed respectu nostri,quia non fuerunt à nobis prącognita;& potest esse,quod aliquid tibi sit à casu,& nō mihi, quia ex dispositione mea,tibi præter expectationem accidit. quod autem nihil sit à casu respectu Dei, sed omnia secundum illius æternam dispositionem ; patet non solum euidenti ratione, quia est omnium prescius,& omnia conseruat, & gubernat, sed etiam euidenti experientia,quia sunt,uel ad puniendum mala, uel ad remunerandum bona,uel ad præcauendum mala, uel ad promouendum bona,uel ad emendationem,uel ad exercitium ; si malis bona eueniunt,est ut remunerentur bona ab illis facta, quæ non sunt digna æterna remuneratione, ut diuinam misericordiam agnoscentes, conuertantur; ut per illos etiam boni exerceantur,& probentur; Si bonis mala eueniunt, est ut purgētur, exerceantur,conseruentur,mereantur;uera enim punitio,& remuneratio non potest esse in hac uita,cum debeat esse æterna ; horum rationem, sæpe sciunt, uel scire possunt illi quibus eueniunt,precipue mala;qui autem illam aliquando non assequuntur,ex aliis horum causis,eis euidenter notis,sciant bonum,& iustum esse, quod accidit, & secundum externam iustitiam uidetur malum,quia homo uidet,quę foris,& præsentia sunt, Deus autem intuetur cor,& nobis futura,cum omnia sint illi in sua æternitate presentia, & diuinam prouidentiam nullo modo arguant,sed cum timore,& tremore uenerentur,& illi suum capti uent intellectum,quia *iudicia Dei abyssus multa*. Et ad temeritatem nostram reprimendam,fidelium que ædificationem,exemplum adducam ex Vitis Sanctorum Patrum. de quodam heremita,qui sæpe Deū orauit, ut illi sua iudicia reuelaret, & Deus

prouidentia in rebus contingentibus.

Exemplū de Diuina prouidentia.

ad

ad eum Angelum misit, sub specie heremitæ, qui illum secum per heremum duxit, ut Sanctos Patres uisitarent; accesserunt ad unum, qui illos benignè recepit, eorum pedes lauit, eisq; cœnam, & hospitium dedit, at mane discedentes, Angelus illius catinum clanculo surripuit, quod ubi postea agnouisset heremita, filium suum ad eos pro catino misit, Angelus uero illum in fossam deiecit, & interiit; nocte ad aliud heremitorium uenerunt, & cum heremita nollet eos hospitio pro illa nocte recipere, sed uerbis iniuriosis expelleret, tandem illorum precibus uictus, iussit ut in stabulo reciperentur, eisque non daretur, nec panis, nec lumen, & cum uellent mane discedere, Angelus illi heremitæ donauit catinum, quæ cum uidisset alter qui erat cum Angelo, & de his scãdalizatus Angelum argueret, quem heremitam putabat, illi respondit se Angelum esse à Deo missum, ut iuxta orationem suam, Dei iudicia ei reuelaret, catinus ille (dixit) nõ fuit licite acquisitus, & propterea non conueniebat, ut apud Sãctum hominem esset, illius filium occidi, quia reuelãte Deo sciui, quod si uixisset patrem suum esset occisurus, catinum alteri nequam dedi, pro bonis, quę fecit, quæ non sunt digna æterna remuneratione, & ut iustissimo Dei iudicio, illi esset in ruinam.

Deus pro uidẽtiam, quam habet miraculis oltẽdit.

Quamuis Dei prouidentia in rebus omnibus reluceat, tamẽ quia ea, quæ fiunt, assiduitate uiluerunt, multi non considerant Dei uirtutem in illis, sed putant omnia sine aliqua æterna Dei dispositione, & prouidẽtia à suis proximis causis ita euenire: Deus infinita sua misericordia, uolens omnes ab errorum tenebris ad lucem ueritatis reducere, quædam opera præter cõsuetum naturæ ordinem sæpe fecit, & summa prouidẽtia mutauit ordinarium prouidentiæ cursum, qui immutabilis uidebatur, ut uel sic illius prouidentiam fateri cogamur, cum illi effectus proximis causis nullo modo tribui possint. Cum igitur quædã necessario, quædam contingenter, quędam libere eueniant; fecit ut quæ necessario euentura erant, & quæ secundum naturæ cursum impediri non poterant, impedirentur, ut quod leones esurientes non nocerent Danieli, quod ignis non combureret tres pueros in eo positos, quod sol stet ad præceptum Iosue. Fecit etiam, ut contingentia, quæ humanæ uoluntati, & directioni nullo modo subduntur, ei subdantur, petiit Gedeon posito uellere lanæ in aréa, primo quod pluuia descẽdat super solum uellus, & tota area sit sicca, deinde, quod descendat super solam terram, & uellus sit siccum; Elias orauit, ut nõ plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex, & rursum orauit, &

Quoadne cessaria.

Quoadcõtingentia.

cœlum dedit pluuiam. Quoad libera fecit, ut quæ facillime posumus, non possimus, & quæ uoluimus, mutata uoluntate, nolimus: quid facilius sano, quam illa proferre uerba, quæ mente concepit? & tamen Balaam cum vellet maledicere populo dei; & ad maledicendum aperuisset os suum, benedixit, & profetauit, nec unquam potuit maledicere. Volebat Valens Imperator mittere in exilium S. Basilium; & cum uellet impium decretum scribere, tres ab eo adhibiti calami atramentum non reddiderunt, sella in qua sedebat est confracta, & cum in proposito scribendi impium decretum persisteret, ipsius dextera, dissolutis neruis, tota contremuit, adeo quod mutata uoluntate, chartam utraque manu conscidit. Quoad libera.

Dedit etiam nobis deus perfectissimum æternæ suæ prouidentiæ exemplum, in quo omnes difficultates tolleretur, & hoc est Incarnatio Verbi, nam ad illam certam generationum, eligit lineam ex semine dauid, cui factæ sunt à deo promissiones, quæ linea tanquam contingès, multipliciter poterat impediri, & omnes causæ, quę poterant esse respectu cuiuslibet dictæ lineæ, reducuntur ad tres, quę omnes ad illam terminandam concurrerunt; & diuina prouidentia, ut firma esset promissio, illam terminare non potuerunt. Primo sunt causæ naturales, mortem, & sterilitatem necessario naturaliter causantes, quæ sunt in duplici differentia quædam sunt uniuersales ut cœli, quædam proximæ, & particulares, quæ simul concurrunt propter quas terminanda erat, in Rege Ezechia, qui ægrotauit ad mortem, iuxta uerbum domini per Esaiam, *Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non uiues*, secundum exigentiam, scilicet, causarum naturalium, & non habebat filios quem tamen deus miraculose sanauit, & quindecim annos uitæ ei adiecit; Vt autem cognosceremus illius sanitatem esse à deo, & quod naturaliter debebat mori, signum dedit in sole causa uniuersali, quem retrocedere fecit decem lineis, ut patuit in eius umbra horologij, & longitudine diei, quod constat naturaliter esse impossibile; ne posset etiam tribui causæ particulari, Esaias adhibuit pro sanitate medicamentum contrarium, quod mortem accellerare debebat, cum. n. laboraret morbo regio, cui omnia dulcia sunt cõtraria, accepit massam de ficis, & cataplasmauit, & posuit super vulnus eius, & sanatus est. Secundo est causa uolũtaria, quia poterat quis nolle accipere uxorem, & non accipere, & sic mori sine filiis, ob quam causam terminanda erat in eodem Ezechia; quia quando ęgrotauit ad mortem, non habuit uxorem, nec voluit Quod Incarnatio Verbi sit perfectissimũ exemplum diuinæ prouidentiæ.

luit eam ducere. sed ut inquit Lyra ex Rabbinorum etiá sententia, Deus propter hanc causã illã infirmitatem ad mortẽ ei permisit, & quod moriturus esset significauit, unde agnoscens suũ errorem, Deum exorauit, & sanitate recepta, uxorem duxit, & habuit filiũ Manassem, qui ut dicitur 4. Reg. 21. erat duodecim annorum quando mortuus est Ezechias pater eius, ex quo patet, quod illum genuit post sanitatem ei redditam, cum superuixerit quindecim annos. Tertio impeditur aliqua Dei promissio etiam pro tempore sempiterno, propter peccata illorum quibus facta est, ut patet de promisione facta Heli Sacerdoti, & Sauli Regi, quia intelligitur conditionata; & in linea Dauid fuerunt multi impii, & idololatræ, imo etiam ipse Dauid grauiter peccauit, & tamen Deus voluit promissionem suam de Incarnatione Verbi, esse firmam, quia fuit absoluta, & non conditionata, pro redemptione generis humani; & hoc significauit ipse Dauid, ps. 50. dicens, *Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis.* id est ex meo peccato iustificaberis, quia te ueracem ostendis, non solum in hoc, quod parcis pœnitenti, sed etiam, quia propter peccatum, & ingratitudinem meã & meorum, nõ mihi denegas, quod absolute promisisti, de Messia ex me nascituro, ut benè exponit Rupertus Abbas de Victoria Verbi Dei, lib. 4. c. 28. & 29. Nato Christo iuxta promissiones de illo factas, in eo tolluntur reliquæ omnes difficultates de diuina prouidentia; nam quod pati paupertatem, opprobria, mala omnia, & mortem ipsam, iniuste ab inimicis illatam, non sit malũ bonis, sed causa maioris boni, patet in Christo, qui fuit adeo pauper, ut diceret Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos filius autem hominis non habet ubi reclinet caput suũ; & tanta passus est, quod exprimi non possunt, & tandem inter duos latrones fuit crucifixus, quæ omnia uoluntarie sustinuit. Quod Deus ex malis, quæ permittit, eliciat bonũ, patet in Christo, quem iudęi occidere uoluerunt, & Deus permisit, ut in eo facerent, quę uolebant, & permisi auctorem uitæ occiderunt, quod fuit scelus grauissimum, ex illo tamen elicuit Deus destructionem mortis, & æternam generis humani salutem. Quod autem Deus ita permittat peccata, & tanquam causa uniuersalis, ad peccatorum actus concurrat, ut ei non placeant, sed sumè displiceant, & illa seueriter puniat; in Christo manifeste ostenditur, qui peccare non potuit, sed quia omnium hominum peccata in se susceptt, Pater illi non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Quod etiam Deus, qui homines propter æternam

nam beatitudinem creauit,& illos propter eorum peccata instif simo iudicio ad ignem deputat æternum, nolit cuiusquam perditionem,sed omnes saluos fieri, patet in Christo , nam ideo filius Dei factus est homo, ut homines redimeret, & illos omnes, qui ei adhærere uellent,à principio mundi, usq; ad finem, saluaret.

De Sacratissimo Incarnationis Mysterio. *Cap. XXVII.*

INcarnationis mysterium in hoc consistit,quod æternus Dei filius,naturam humanam,sine peccato,de Sancta, & Immaculata Maria Virgine,sine hominis opera,sed Spiritu Sãcto (quod per appropriationem intelligitur, opera.n. Dei ad extra sunt toti Trinitati communia) cooperante in unitatem personæ assumpsit. Sed ad maiorem huius infiniti, & inexplicabilis Sacramenti declarationem, notandum est, quod suppositum, siue hypostasis est substantia perfecta per se existens, & si addatur, quod sit rationalis, seu intellectiuæ naturæ dicetur persona (ut superius diximus) In supposito autem,seu persona & hypostasi, cum sit substantia subsistens, duo considerantur, ipsa.s.substantia,seu natura,uel essentia, & id quo mediante natura subsistit. Sicut enim corpus est album ratione formæ albedinis,ita etiam natura,seu essentia,quodammodo subsistit ratione cuiusdam formę,quæ dicitur subsistentia; & si in quibusdam rebus subsistentibus inuenitur aliquid,quod nõ pertineat ad rationem speciei.s.accidentia, & principia indiuiduantia; ut in compositis substantiis,in iis suppositum à natura, non solum ratione, sed etiam re differt, non quasi aliqua res omnino separata,sed quia in supposito includitur ipsa natura, & superadduntur quædam alia, quæ sunt præter rationem speciei; at si res aliqua sit,in qua nihil aliud omnino sit,præter rationem suæ naturæ,sicut est in deo,ibi suppositum non est aliud, secundum rationem intelligendi,quia natura dicitur, secundum quod est essentia quædam,quæ etiam secundum quod est subsistens, dicitur suppositum. Cum autem in supposito sint natura, & subsistentia duplex poterit esse aliquorum unio, uel in natura, uel in supposito. Illa uniuntur in natura, ex quibus alicuius speciei integritas constituitur,sicut anima, & corpus humanum; & uniuersaliter partes speciei: at quod alicui speciei in sua integritate iam constitutæ, aliquid extraneum in unitatem natu-

re uniatur, sine solutione speciei, est impossibile, sunt enim species sicut numeri, in quibus quælibet unitas addita, uel subtracta, uariat speciem. contingit tamen id, quod non est de integritate speciei, in aliquo indiuiduo, sub illa specie contento reperiri, sicut albedo, Musica, sextus digitus, & huiusmodi in Socrate; quę non in natura, sed in supposito, seu persona uniuntur. Quibus suppositis ad Incarnationis Mysterium ascendamus, & dicimus, quod cum sint tres Sanctissimæ Trinitatis personæ, secunda sola humanam naturam assumpsit, non in unitatem naturæ, ut ex natura diuina, & humana facta fuerit una natura, ut Eutices, & Dioscorus impii hæretici dixerunt, nec in accidentalem unionem, ut putauit Nestorius, qui duas in Christo distinguens personas, dixit Verbum esse homini unitum, secundum inhabitationem, uelut in templo, & secundum uoluntatis conformitatem, specialemq; gratiam; sed in unitatem personæ. illa enim natura humana, quæ à dei filio assumpta fuit, perfecta est ex anima, & corpore, cui subsistentia humana debebatur, ut subsisteret, sed in eodem instanti creationis illius naturæ, quo corpus Spiritus sancti opere de purissimis Sanctissimæ Virginis Marię sanguinibus formatum fuit, & anima creata, & illi corpori unita fuit, dei Filius illi naturæ loco propriæ subsistentiæ humanę, quam habitura erat, suam diuinam subsistentiam dedit, ut per eum uerè existeret, ac si propriam haberet; & ita natura humana fuit unita cum natura diuina, in persona filii, ex quo factum est, ut sicut in Trinitatis mysterio, est una natura in tribus personis, ita è contra, in hoc Incarnationis mysterio, sint tres naturæ in una persona, natura. s. diuina, & natura humana, quæ cum ex anima, & corpore constet, duæ possunt dici naturæ. Nec obstat omnimoda realis identitas naturę, & personæ diuinæ, ut unio etiam in natura diuina facta dicatur, quia natura, & persona diuina, ut dixi, ratione, & modo significandi differunt. Natura enim diuina habet rationem naturæ: persona uerò diuina habet rationem subsistentis in natura, natura autem humana sic unitur Verbo, ut Verbum in ea subsistat, & non ut aliquid ei ad rationem diuinæ naturæ addatur; uel ut eius natura in aliud transmutetur. quare hæc unio cum nihil addat ipsi naturę diuinæ, nec per appositionem, nec per transmutationem, sed addat personæ, quia persona filii in humana natura subsistit, & personæ, ut distinguitur contra naturam, est subsistere in natura; nō in natura, sed in persona facta est. Cum ergo in persona filii, sint natura diuina, & humana, & de unaquaque persona dici possit, eā

fit, ea quæ competunt illi naturæ, cuius est persona, de Christo dici possunt, ea omnia, quæ Deo, & homini conueniunt. dicitur enim ratione diuinæ naturæ, Deus, æternus, omnipotens, impassibilis, totius uniuersi creator, & rector; ratione uerò naturæ humanę dicitur homo, natus, mortuus, & sepultus, & homo ratione diuini suppositi, in quo natura humana, cum diuina unitur, dicitur Deus, æternus, immortalis, &c. & Deus ratione humanæ naturę, cum diuina natura in diuino supposito unitæ, dicitur, natus, mortuus, & sepultus: quæ diuersa, & repugnantia prædicata, de Christo dicuntur, propter diuersas naturas in eo existentes. quæ cum sint impermixtæ huiusmodi prędicationes non possunt de ipsis naturis fieri, attribuendo uni naturæ, quæ sunt alterius: non enim dicitur natura diuina passibilis, uel natura humana æterna.

De causa, & necessitate Incarnationis. *Cap. XXVIII.*

QVod Christus sit Filius Dei incarnatus, uerus Deus, & verus homo, probauimus in libro præcedenti contra Iudæos; Cum autem sit uerus Deus, summa stultitia, & extrema impietas est, non credere, non recipere, aut non seruare ea, quæ docuit, instituit, & præcepit; Multa de Christi mysteriis dici possent, & ut inquit Ioa. ipse mũdus non posset capere eos, qui scribẽdi essent libri: Nos autem tria breuiter adhuc de Christo iuxta promissa explicabimus, primo, quę fuerit Incarnationis necessitas. 2. quod ita pro nobis meruit, & satisfecit, ut non ob id tollat nostra bona opera, nostrum meritum, nostramq; satisfactionem: sed ea requirat, eisq; uirtutem, & efficaciam tribuat. 3. quare pro solis hominibus uenerit, & mortuus sit, & non etiam pro dæmonibus, & quare illius passio non prosit damnatis.

De cauſa Incarnationis.

Causa propter quam Filius Dei factus est homo, fuit ut redimeret genus humanum, & pro illius redemptione Deo satisfaceret; ad quod non sufficiebat pura creatura. Sed ut hoc melius explicemus, notandum est, quod satisfactio est actus iustitiæ, secundum quam redditur æquiualens, & tantum quantum ablatum fuit, ut sic de iustitia tollatur, & remittatur debitum, & hęc satisfactio dupliciter fieri potest, uel de proprio, & tunc est perfectissima satisfactio, quæ non innititur gratiæ, & liberalitati; uel de alieno, & hæc fundatur in misericordia tribuentis, ut illę

Duplex modus ſatisfaciẽdi.

satisfaciat, qui aliàs satisfacere non poterat. quo etiam modo distinguimus meritum de condigno, cui de iustitia debetur præmium; nam quoddam est proprie, & simpliciter sumptum, quod innititur ualori proprii operis, & nõ liberalitati alterius; quoddam autem est, quod innititur alterius liberalitati, cõmunicantis proprium meritum, & utroque modo potest esse meritum, & satisfactio unius hominis ad alium hominem; at priori modo solus Christus potest mereri à Deo, & pro iniuria ei illata satisfacere; Communicatione autem meriti, & satisfactionis Christi, per gratiam, & charitatem possumus etiam nos de cõdigno mereri, & satisfacere; Est tamen differentia inter satisfactionem, & meritum; quia non datur satisfactio de congruo, sicut datur meritum de congruo; & ratio est, quia satisfactio est pro pœna debita culpæ, non potest autem remitti pœna nisi remittatur, uel sit remissa culpa; & propterea Deo satisfaciens, debet esse in gratia; cuius etiam ratio est, quia satisfactio est actus iustitiæ, & manente culpa nulla potest esse satisfactio pro pœna, quia implicat, quod pœna sit soluta, & culpa remaneat; at meritum potest respicere bona temporalia, quæ Deus concedit, etiam suis inimicis, & propterea manente culpa potest esse meritum operibus bonis factis in peccato mortali, fundatum in misericordia. & liberalitate Dei, ut dicemus inferius.

Differentia inter satisfactionem, & meritum.

Quo ueluti fundamento supposito; & supposito etiam, quod superius diximus de peccato Adæ, supposita quoque communi distinctione de necessario ad finem, uel simpliciter, uel ex suppositione, Dicimus primo, quod nulla pura creatura potest simpliciter, & proprie satisfacere Deo, de proprio, pro peccato proprio, & multo minus pro redemptione totius generis humani; loquimur modo de satisfactione secluſa gratia, & considerata creatura satisfaciente in puris naturalibus. & probatur primo, quia peccatum cõtra Deum commissum, est duplici ratione infinitũ, Primo ex parte eius cui fit iniuria, qui est Deus infinitus, tanto enim maior est iniuria, quanto maior est ille in quem peccatur. 2. ex parte boni, quod per peccatum tollitur, quod est æterna beatitudo; & si sermo sit de peccato Adæ, est tertio infinitum ex parte naturæ, quam corrupit, quæ habet quandam infinitatem, inquantum de se est multiplicabilis per infinita supposita; sed pura creatura est finita, ergo non potest reddere æquialens infinitum, quod est necessarium ad simpliciter perfectam satisfactionem; Et confirmatur, quia sic homo non potest aliquando satisfacere homini, ut si commisisset peccatum pro

Nulla pura creatura potest simpliciter satisfacere Deo.

quo

quo mereatur à iudice sibi mortem corporalem infligi; quia nullum temporale habet homo, quod æquiualeat uitæ suæ, ergo multo minus poterit satisfacere Deo. Probatur secundo, quia nullus potest satisfacere alicui, eo; quod est illi debitum; sed quælibet creatura debet Deo totum suum esse, & operari; ergo non habet unde satisfaciat; & confirmatur, quia si non possumus reddere Deo debitas gratias pro acceptis beneficiis, ergo multo minus poterimus ei exhibere debitam satisfactionem ad æqualitatem. Aliqui in contrarium sic arguunt, quia quantum malum fuit auersio à Deo per peccatum, tãtum bonum est conuersio ad Deum per charitatem; quantum etiam bonum natum fuit inesse actui meo, tantum bonum, & non plus abstulit peccatum meum, & tantũ bonum potest inesse actui secũdo, ergo per illum actum, & per cõuersionem, redditur omnino æquiualens, & cõsequenter purus homo poterit Deo satisfacere; Sed respondetur, concedendo tantum bonum esse conuersionem in Deum per charitatem, quantum fuit malum auersio à Deo per peccatũ; & quod charitas, qua informatus fuit primus actus, & quã abstulit peccatũ, potest inesse secundo actui; non tamen ob id sequitur, q; purus homo uiribus naturæ, possit Deo satisfacere, & reddere æquiualens; nam potest quidem à Deo auerti, & charitatem amittere; non tamen potest uiribus propriis charitatem recuperare, & per charitatem ad Deum conuerti; & ita actus meus, ut meus est, potest tollere longe maius bonum, potens illi inesse, quam possit in eo postea reponere; iuxta illud Ose. 13. perditio tua ex te, salus autem ex me, sicut possum alteri, & mihi auferre uitam, quam postea restituere non possum.

Argumentum in cõtrarium.

solutio argumenti.

Dicimus secundo, quod ex Dei misericordia, & gratuita illius acceptatione, potuisset purus homo satisfacere pro peccatis, non solum propriis, sed etiam totius generis humani; potuisset enim non ordinare Filii Incarnationem, & dare hominibus gratiam per se, & non ex merito Christi, cuius uirtute conuertantur ad Deum, & satisfaciant. & sicut Adam peccauit omnium nomine, ut pater omnium, ita etiam potuisset Deus facere, quod omnium nomine conuerteretur, & pœnitentiam ageret. Vnde S. Aug. 13. de Trinit. cap. 10. docet Deo fuisse possibilem alium modum nostræ redemptionis, quam per Incarnationem, & Christi passionem.

Ex gratuita acceptatione purus homo satisfacere potuisset.

Dicimus tertio suppositio, q; Deus, non solũ tanquã iustus, & pro iustitia zelans, sed etiã tãquã sũme misericors, ut exactã, & perfectã satisfactionẽ à nobis exigendo, sũmũ erga nos amorẽ ostẽ-

Ad perfectam satisfactionem necessarius fuit Dei Filium incarnari.

ostenderet, sūmā nobis misericordiā faceret, & infinitū nobis filii sui donū, in pretium, & redemptionem offerēdum daret) uoluerit satisfactionē simpliciter perfectā, per redditionē æquivalentis, non alias debiti, pura creatura nō potuit satisfacere; sed necessarium fuit Filium Dei incarnari; nam solus Deus poterat cū sit infinitus, sed non debebat; tū quia satisfactio illi fieri debebat, qui fuerat offensus, tum etiam quia satisfactio debebat fieri ab homine, qui peccauerat. nec etiā poterat, quia licet posset tanquam infinitus, non tamen poterat pati, tanquā spiritus, & impassibilis, & satisfactio passione fieri debebat; unde necessarium fuit, ut Filius Dei carnem assumeret, & efficeretur homo; in quo (ut inquit Damascen. lib. 3. de Fide Orthod. c. 1.) Deus ostendit suam bonitatem, sapientiam, iustitiam, & potētiam, Bonitatē, quia non despexit proprii plasmatis infirmitatem, Iustitiam uero, quoniam homine uicto, non alio, quam homine fecit uinci tyrannum, neque ui eripuit ex morte hominem, Sapientiam, quia inuenit difficillimi decentissimam solutionem. Potentiam uero siue uirtutem infinitam, quia nihil est maius, quā Deum fieri hominem. Sed uideri alicui posset, quod Christus non satisfecerit, secundum æqualitatem ad culpam commissā; nam culpa est infinita, ut diximus, & passio Christi etiam accepta, secundum totam rationem meriti, est bonum finitum, quia non est bonū increatum, ergo non acceptatur à Deo infinite ex parte obiecti, quia non est Deus beatus amando illam passionē, sicut est beatus amando suā essentiā. Præterea Christus inquantū homo, uel ratione naturæ humanæ, non potuit reddere æquivalens beneficiis omnibus à Deo receptis, Deo. n. & parentibus non potest reddi æquivalens 8. Ethic. ergo non potuit reddere æquivalēs pro peccatis humanę naturæ; nā redditio æquivalentis, oportet, ꝙ sit de non alias debito, illi cui redditur; si autem actus Christi nō sufficit ad æquādū beneficia, & quicquid est in Christo, secundū naturā humanā est Deo obligatū, & debitū pro beneficiis acceptis, nihil ei supererit quo possit aliorum culpas æquare. Ad quod respōdetur humanas Christi actiones, vt amare Deū, uolūtatie pati, & huiusmodi dupliciter posse cōsiderari, primo, secūdū suum esse, quatenus sūt res quædā particulares, in certo genere entis, & sic sunt entia finita simpliciter, nō enim sunt diuina essentia. Secundo, quatenus sunt res personæ diuinæ, ut proprii subiecti cuius sunt, & sic sunt entia infinita personaliter, & sunt uirtutis, & efficaciæ infinitę in genere meriti, & satisfactionis; quia sunt opera personę diuinæ, quæ est infinita;

Dubium quomodo Christi satisfactio fuerit infinita.

Solutio dubii.

cum

cum enim actiones sint suppositorum, uim, & efficaciam habẽt à suppositis quorum sunt; licet igitur passio Christi, in se considerata, sit essentialiter bonum finitum, considerata tamen, ut est personæ diuinæ, in natura humana sibi hipostatice unita, est bonum ratione personæ, personaliter infinitum; & consequenter ex hoc, quod persona Christi soluit pro peccato, illius satisfactio est infinita, & non solum adæquat offensam infinitam, ex infinitate Maiestatis offensæ, sed etiam in infinitum excedit, quia non solum est infinita ex parte obiecti, sicut peccatũ, quia scilicet est accepta Maiestati infinitæ, sed etiã ex parte operantis, quia est à Persona, & Maiestate infinita. & quatenus sic infinita, non solum adæquat, & excedit omnes offensas totius mũdi contra Deum, sed etiam adæquat, & excedit omnia beneficia à Deo collata toti mundo, & etiam humanę naturæ assumptæ; & consequẽter potuit Deo reddere dignas gratias pro omnibus beneficiis à Deo, & toti mundo, & humanæ naturæ assumptę, collatis, & dignam, & æquiualentem, & in infinitum superexcedentem satisfactionem pro peccatis non solum totius mũdi, sed etiam infinitorum mundorum, si infiniti essent. Nec obstat, quod Persona diuina hæc operabatur mediante natura humana, quæ est finita; quia operans erat persona diuina infinita, à qua illius operationes, mediante natura humana, habuerunt uirtutem infinitam, unde etiam uidemus, quod mediante natura humana, fecit opera diuina, humanam uirtutem excedentia, multa. s. miracula uerbo, & tactu. Nec etiam obstat id quod dicitur, Deo, & parentibus non posse reddi æquiualens, quia intelligitur de creatura; nam persona diuina incarnata reddit æquiualens. Nec etiam obstat, quod quanto magis creatura gratias agit Deo, tanto magis obligatur Deo, cum ipsa gratiarum actio sit nouum beneficium illi à Deo collatum. nam in personam diuinam in se nullum redundat beneficium ex gratiarum actione, nec ullum fuit à principio incarnationis præstitum beneficium personæ diuinæ, sed naturæ assumptæ, & ideo persona diuina operans humanos actus personaliter diuinos, & illos Deo in gratiarum actiones, & in satisfactionem offerens, omnia beneficia, & omnes offensas adæquat, & excedit.

Quomodo Christus potuerit pati cum esset comprehensor, An eius anima sit passa, secundum superiores rationes, & An dolor Christi fuerit maior illo damnatorum.

Ca. XXIX.

Quomodo potuerit pati cũ esset comprehẽsor.

DE Christi passione dubium est, quomodo potuerit pati, saltem secundum superiorem portionem rationis, cũ fuerit comprehensor, & illius anima ab instanti conceptionis fuerit beata; dolor enim, & gaudium contrariantur, & contraria non possunt esse simul in eodem, ergo cum anima Christi secundum portionem superiorem semper habuerit gaudium diuinæ fruitionis, quod tolli, aut minui nõ potuit; non uidetur, quod aliquis dolor potuerit, usque ad illam superiorem portionem ascendere. Et si dicatur, quod gaudium, & tristitia in Christo non contrariebantur, quia non erant de eodem, sed respectu diuersorum, & propterea simul in eadem animę portione, esse poterant; non uidetur euacuari difficultas; nã licet gaudium, & tristitia oriantur ex diuersis causis, ex se tamẽ sunt contraria, & se inuicem mutuo expellunt ab eodem subiecto, & 7. Ethic. cap. 18. dicit Arist. quod delectatio uehemens, expellit tristitiam, non solum oppositam, sed etiam contingentem, & è contra. Pro cuius solutione notandum est, quod anima quantum ad præsens attinet, dupliciter potest considerari; primo, secundum suam essentiam. 2. ratione suarum potentiarum, ipsæ etiam potentię possunt dupliciter considerari, & respectu animæ cuius sunt potentiæ, & in qua sunt, ut in subiecto; & respectu actuum earum, quibus propria obiecta percipiunt; Et secundum has omnes cõsiderationes, & respectus, possumus loqui de animæ Christi dolore, tristitia, & gaudio; & ut repetitionem euitemus, cum anima sit spiritus, & simplex, & subiectũ omnium suarum potentiarum, non secundum partes, sed secundum se totam, & sic etiam sit forma corporis, tota in toto, & tota in qualibet parte, tota dolebat, & tristabatur, ratione aliquarum suarum potentiarum, & ratione corporis, cuius est forma; & simul etiam tota gaudebat ratione superioris portionis animæ, qua Diuina essentia fruebatur; & cum dolor, & gaudium non essent in Christo, secundum idem, sed de rebus diuersis, & si etiam de eadem re, diuersa tamen ratione, non erant in Christo contraria, & poterant simul esse; nam contrarietas sumenda

Solutio dubii.

est

est secundum idem. unde uidemus eandem rem dici magnam, & paruam, diuersa ratione, & quod nos etiam de eadem re, diuersis respectibus gaudemus, & tristamur. quod autem in nobis tristitia uehemens impediat quamcunque delectationem, etiam non contrariam, & è conuerso, ut inquit Aris & experientia docet; est ratione redundantiæ, quæ naturaliter fit ab una potentia animæ in aliam; nam ut inquit Auic. 6. naturalium par. 4. cap. 5. potentiæ naturales intensę, mutuo se impediunt actibus suis intensis, ut patet in raptu Pauli, in quo nescisit utrum in corpore, uel extra corpus audierit illa arcana de quibus loquitur. 2. cor. 12. & patet quotidiana experientia in multis, in quibus dolor sensitiuus ita redundat in rationem, ut eam perturbet, & quandoque retrahat à sua rectitudine: Non sic fuit in Christo, non solum, quia in eo nihil fuit, nec potuit esse inordinatum, & passio sensitiua non potuit perturbare rationem, sed etiam quia cum esset simul compræhensor, & uiator, uirtute diuina omnes animæ potentiæ, intra suos limites continebantur, ut una non impediret aliam. Inferiores quidem nullo modo poterat impedire superiores, sicut in nobis, quia hoc ad imperfectionem, & deordinationem pertinet, sed superiores per redundantiam beatitudinis, poterant impedire inferiores, ne pati possent, & reddere corpus impassibile, & gloriosum, quod ad perfectionem pertinet; sicut modo reddunt, cum sit solum comprehensor, & post resurrectionem etiam, omnia corpora beatorum per redundantiam beatitudinis animæ, erunt gloriosa, & impassibilia. ex quibus remanent soluta contraria argumenta. Anima igitur Christi, tota erat beata, ratione intellectus, & uoluntatis, quatenus diuina fruebatur essentia; tota etiam simul patiebatur, quatenus forma corporis, & ratione potentiarum inferiorum.

An anima Christi sit passa secundum rationes superiores.

Scoti sententia.

Sed dubium est, an sit etiam passa secundum rationes superiores, intellectus. & uoluntatis per proprium illorum actum. Caiet. 3. p. q. 46. ar. 7. reprehendit Scotum id affirmantem, & quasi blasphemiam dixisset, pro illius reuerentiam eum glosat, quod partim æquiuocauerit, & quod in eo in quo non æquiuocauit, excusari non potest. cum tamen Scotus uerum dixerit, & Caiet. grauiter errauerit. & licet Scotus hanc quæstionem diffuse tractet. 3. s. d. 15. adducemus tamen ex ipso illa solum, quæ adducit Caietanus. Probat igitur quod ratio superior in Christo per proprium actum doluit de passione Christi. primo, quia passio erat contra naturalem appetitum ipsius rationis superioris.

rioris. 2. quia erat contra conditionatum uelle, ciusdē rationis, quicquid autem nobis nolentibus, uel naturali uoluntate commodi, uel conditionato uelle accidit, est sufficiens causa tristitiæ, ut patet de miseria quoad primum, & de proiectione mercis in mare, quo ad secundum. 3. quia Christus tristatus est de peccatis hominum, ut sunt offensæ Dei, sed hoc spectat ad rationem superiorem, quia hæc tristitia est secundum Deum, & secundum rationes æternas consultas, quę sunt secundum Aug. 12. de Trin. obiectum rationis superioris. Caietanus ut ostendat in quo deceptus est Scotus præmittit, quod cum tristitia, secundum Aug. de Ciu. Dei sit de his, quæ nobis nolentibus accidunt, & nostrum nolle quadrupliciter inueniatur, uel per actum elicitum, ut nolo uisitari; uel per naturalem cōtrarietatem ad uoluntatem, secundum se, ut nolumus miseriam, uel per naturalē contrarietatem ad uoluntatem colligatam appetitui sensitiuo, ut nolumus uri, uel per conditionalem actum uoluntatis, puta nolleitatē, vt nollemus proiicere merces in mare, quas tamen proiicimus; dicit Scotum deceptum fuisse in hoc, quod putauit quodlibet istorum nolle sufficienter causare tristitiā, si cōtra huiusmodi nolle eueniat nobis aliquid sic nolitū: quod falsum esse ostendit ex hoc, q̄ Beatis multa possunt sic nō lita euenire, qui tamen tristari nō possunt, nam uolūtas cuiusq; patris in patria, est, quod secūdum se nollet filium dānari, ut patet, quia ista nolleitas est secundum amorē naturalem ad filiū, quæ remanet etiam in damnatis, ut patet in diuite, qui petiit ne fratres damnatentur; & tamen Beatus non tristatur si filius dānatur, & simile est de iniuriis, quæ fiūt sanctis circa eorum corpora, sunt enim contra naturalem uoluntatem eorū, & tamē nō tristantur. Dicit igitur distinguendū esse de nolle, quod siue naturale, siue conditionatum sit, dupliciter sumi potest, primo absolute, hoc est, quātū est ex parte uoluntatis, seu boni uoliti, aut mali noliti, & taliter nolle nō sufficit ad causandam tristitiā, vt patet ex dictis exemplis. Alio modo sumitur nolle secundum præsentē statum uolentis, seu nolentis, hoc est, q̄ siue sit naturale, siue conditionatū, illud nolle insit secundum præsentem statum, quem actu habet ille, qui dicitur nolle; & sic nolle siue sit naturale, siue conditionatum, sufficit ad causandam tristitiam; quam differentiam clarius explicat exemplo patris beati, & nō beati, nam pater iustus uiator, respectu miseriæ filij præsciti, habet nolle, & naturale, & conditionatum, non solum ita, quod uoluntati paternę, secundum se absolutè sumptæ, contrariatur mi-

Caietani sententia cōtra scotum.

Quod in beatis nō fit tristitia

miseriâ filij; & nollet filij damnationem secluso diuinæ iustitiæ ordine, sed etiam ita, quod secundum præsentem statum in quo est, ex amore naturali exit in actum nolendi conditionatum, dicendo, Pater si possibile est transeat calix iste; Idem autem pater beatus, non habet amplius amorem illum paternum, ut consonet sibi exire in actum nolleitatis respectu miseriæ filii, alioquin nō esset beatus, quoniam aliquid uellet, quod non haberet; sed in omnibus suum uelle conforme est diuinæ uoluntati; & hinc sit, quod damnatio filii eueniens tristitiam ingerit patri uiatori, & non patri beato; ex quo cōcludit, quod ad tristitiam non sufficit uoluntas naturalis absoluta, uel cōditionata, sed oportet, quod sit secundum præsentem statum, iuxta quem exit in actum, & ita dicit, quod Christus dominus beatus secundum portionem superiorem non tristabatur de sua passione, quia secundum illam non habebat nolleitatem illius; sed tanquam beatus illam nullo modo refutabat.

Ista doctrina Caietani est bona ad ostendēdum quomodo in Beatis non sit tristitia; sed est male applicata, nā Christus nō solum erat comprehensor, sed etiā uiator; & ut uiator tristitiā patiebatur ex his, quæ naturaliter nata sunt causare tristitiā; qualia sunt ista, ut probant rationes Scoti, secundum quę uoluntas exibat in actum, unde Christus in Orto orauit, *Pater si possibile est transeat à me calix iste*. distinguēdi sunt igitur in Christo actus intellectus, & uoluntatis; nam quatenus respiciunt suum obiectum, scilicet Deum, & quæ Deus vult, non potuit in eo esse tristitia, sed delectatio, & gaudium; & ita de sua passione summe gaudebat, quatenus erat à Deo uolita, sed quia non erat à Deo uolita simpliciter, & absolute; sed ex suppositione, & conditionate; quatenus non erat à Deo uolita, Christus illā noluisset, noluisset. n. peccata generis humani, pro quibus patiebatur, & noluisset impiam iudæorum uoluntatē, qua illū occidere uolebāt, quia peccata cū sint Dei offensa nō poterāt nisi sūme ei displicere, & ut uiator illius uolūtas descēdit in actū, nolitionis, & detestationis peccatorū, qui fuit illi causa sūmæ tristitiæ, qui actus uoluntatis est cōformis uolūtati Dei, sed in Deo, & in Beatis nō potest causare tristitiā, sicut causat in uiatoribus. Et argumentū Caietani sumptum ab exemplo Beatorū, nihil ualet, quia Beati sunt solum comprehensores, & non etiam uiatores, sicut erat Christus; & si quid ualeret, probaret quod Christus, uel non est passus, uel non erat tunc comprehensor, quia beatitudini repugnat omnis tristitia, & dolor, quod est falsissimum; & re-

solutio cū scoto cōtra Caietanum.

& repugnantia est in solo comprehensore, quia beatitudo, quæ est secundum intellectum, & uoluntatem, ut habent Deum clare uisum pro obiecto, redundat in omnes alias rationes intellectus, & uoluntatis, & in omnes alias potentias animæ, & etiam in corpus, non sic autem in eo, qui est simul compræhensor, & uiator, qualis fuit solus Christus. Concludamus igitur, quod Christus passus est non solum, secundum inferiores potentias sensitiuas, sed etiam secundum uoluntatem, & non solum ratione illius colligationis cum appetitu sensitiuo, & ut natura, sed etiam, ut libera, quatenus habebat uelle contrarium conditionatum, & quatenus noluisset Dei offensam, quam summe detestabatur. & noluisset fructum, & efficaciam suę sacratissimæ passionis in omnibus, pro quibus patiebatur, suum habere effectum, quem tamen in multis non habiturum uidebat; hæc natura sua sunt causa maximæ tristitiæ; & cum Christus esset etiam uiator, illam in eo causarunt. & de hoc dolore, seu tristitia uoluntaris, dixit S. Amb. super Lucam, Doles Domine non tua vulnera, sed mea, ideſt tristaris de meis peccatis, naturam meam, vulnerantibus, non de tuis.

An dolor passionis Christi fuerit maior illo damnatorum.

Ex quo aliud possumus soluere dubium, an dolor passionis Christi, fuerit maior illo damnatorum; quod excesserit omnes dolores, quos homines possunt in hac uita pati, est certissimum apud omnes; & S. Tho. 3. p. multis rationibus ostendit. communiter tamen Scholastici dicũt, quod dolor damnatorum sit grauior, cuius S. Tho. 3. sent. reddit rationem, quia sicut se habet gloria beatorum, ad bona præsentis uitę, sic se habet miseria dãnatorum, ad pœnas, & miserias huius uitæ; sed gloria beatorũ excedit omne bonum præsentis uitæ, ergo pœna, & miseria damnatorum, excedit omnes pœnas, & miserias huius uitæ; ergo cũ Christus non assumpserit nisi dolorem uiatoris, dolor damnati quem habet, siue quantum ad pœnam damni, siue quantum ad pœnam sensus, est maior, quam fuerit dolor Christi; quia ille dolor facit damnatum miserum; quod absit ut de Christo dicatur. Sed si dolor Christi fuisset maior illo damnatorum, non propterea Christus fuisset miser, ut per se patet. ideo omittamus hanc rationem. S. Tho. præcedens autem sumpta per oppositionem ad gloriam beatorum, non concludit, quia non est eadem ratio, nam beatitudo consistit in bono essentialiter infinito. Saluo meliori iudicio credo dolorem passionis Christi fuisse maiorem, & de dolore sensitiuo nolo comparationem facere, de quo tamen, si actio ignis in corpora damnatorum, intelli-

ga-

gatur cum S.Tho.4.ſ.d.44.q.3.q.3. quod ſit ſpiritualis, & intentionalis, ex eo, quod ceſſante motu cœli, ceſſat alteratio (cõtra quem inferius agemus) facile Chriſti dolor intelligetur maior. Certum eſt apud omnes, quod præcipua damnatorum pœna, eſt illa damni, quæ eſt triſtitia ex carentia uiſionis diuinæ, quæ triſtitia eſt, ſecundum actum uoluntatis; & Chriſtus etiam habuit triſtitiam, ſecundum actum uoluntatis, licet non ſecundum quemlibet; uidendum nunc eſt, quę fuerit maior triſtitia; & proculdubio fuit maior illa Chriſti, nam triſtitia uoluntatis ſequitur ex intellectu cognoſcente, & uoluntati proponente, ſed damnati triſtantur ex hoc, quod uident ſe priuatos propria culpa, beatifica uiſione; Chriſti autẽ triſtitia cauſabatur ex duobus præcipuis cauſis, prima ex hoc, quod Diuina Maieſtas offenſa erat peccatis, pro quibus ad eam reconciliandam patiebatur. ſecunda quia uidebat, quod fruſtra reſpectu multorum, pro eorum redemptione patiebatur, & ſãguinẽ ſuum fundebat, ob propriã eorum obſtinationẽ, quæ certe nata fuerũt in Chriſto cauſare longe maiorem triſtitiam, quam priuatio beatitudinis in damnatis, tum ratione obiecti cauſantis triſtitiam, quia obiectum triſtitiæ damnatorum eſt pœna, obiectum uero triſtitiæ Chriſti fuit culpa, & multorum damnatio, quod natum eſt tanquam grauius magis mouere, ſicut uidemus, quod iuſti magis aborrent culpam, quam pœnam; Tum ratione cognitionis, quæ ex parte, eſt menſura triſtitiæ, quia damnati habent cognitionem confuſam, & uniuerſalem beatitudinis, qua priuantur, at Chriſtus habuit diſtinctam, claram, & euidentem cognitionẽ Diuinę Maieſtatis, grauitatis offenſę Diuinæ Maieſtatis, & uirtutis, & efficaciæ ſuę paſſionis, Tum etiam ratione affectus, qui complet menſuram triſtitiæ, affectus autem damnatorum ad beatitudinem, fundatur in amore concupiſcentiæ ſolum propter proprium commodum, qui partim eſt bonus, quatenus eſt naturalis, partim eſt malus, quatenus uellent beatitudinem cũ illam demereantur, & iuſtiſſime ea priuati eſſe debeant. at affectus Chriſti, eſt zelus paternæ gloriæ, & ſalutis animarum, qui eſt infinitus, ob hanc enim cauſam carnem aſſumpſit, & paſſus eſt. fuit igitur dolor paſſionis Chriſti maior illo damnatorum. Quod etiam poteſt probari ex oratione Chriſti in Orto. Lu.22. *Et factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius, ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Si triſtitia Chriſti fuiſſet ſolum animalis, & ſenſitiua, & ex naturali horrore mortis, certe non fuiſſet ita grauis, quod factus in agonia ſudaret guttas ſãguinis

de-

decurrentis in terram, præsertim cum sit etiam nobis in exemplum, & naturalem, & sensitiuam tristitiam debeamus temperare ratione, ut admonet Paulus. *Ne contristemini sicut, & cæteri, qui spem non habent.* Sed quia tristitia erat secundum uoluntatem, ex cognitione intellectiua (ut diximus) erat grauissima, quę redundabat in sensum. & hac ratione fuit nobis in exemplum, ut sic etiam cognoscamus quã sit detestãdum peccatum, & quanta debeat esse uoluntatis displicentia de peccato commisso, non solum à nobis, sed etiam ab aliis, propter Dei offensam. Dicunt etiam Doctores, quod Christus tanta passus est, quanta naturaliter impossibile fuisset purum hominem pati, quia uirtus diuina sustentauit humanitatem miraculose, ne prius anima separaretur à corpore, ut tanta pateretur, cum autem Dei miracula non sit fine maxima causa, hoc miraculum, ideo uidetur in Christo factum, ut sicut patiebatur pro peccatis totius generis humani, ita etiam eius pœna excederet pœnam quibuscumque peccatis debitam, & damnatis inflictam, & infligendam, quoad intensionem, licet non esset illi necessarium tanta pati, sed minima illius actio sufficeret ratione infiniti meriti, & infinitæ uirtutis, ut actio personæ diuinæ. Vnde de Christi passione dicitur. Trenor. *O vos omnes, qui transitis per uiam, attendite, & uidete si est dolor sicut dolor meus.* Cum Spiritus sãctus absolute, & simpliciter loquatur, non restringamus nos sine necessitate concludentis rationis ad dolorem præsentis uitæ. Et confirmatur ex eo, quod subditur, *Quoniam uindemiauit me, ut locutus est Dominus in die furoris sui.* dies furoris Domini est ille, quo damnat, & mittit ad æternum ignem.

Quare iustificatio tribuatur fidei, cum sola non sufficiat, sed requirantur etiam opera. Cap. XXX.

Quomodo requiratur nostra dispositio, & satisfactio.

QVamuis Christus pro omnibus nobis mortuus sit, satisfecerit, & omnibus remissionem peccatorum; gratiam, & æternam beatitudinem meruerit, nihilominus adhuc à nobis exigit, quod bonis operibus nos ad remissionem peccatorum, & ad gratiam disponamus; ut illam, non bonorum operum merito, sed Christi, habeamus; & illa habita, uirtute gratię, nos quoque satisfaciamus, & gratię, & gloriæ augmentum mereamur; & hoc, non quasi illius satisfactio, & meritum fuerit insufficiens, ut calumniantur impii Lutherani; sed quia sic cõueniebat, imo & necessarium erat,

stante

stante hominum malitia; uenit enim Filius Dei, ut peccatum, & opera diaboli destrueret; si autem illius satisfactio, & meritum, sicut est sufficiens pro omnium salute, ita etiam in omnibus suũ sortiretur effectum, absque eo, quod à nobis aliquid requiratur, homines certi de salute, libere possent in omni uitiorum genere pro libito suam explere libidinem; quod etiam esset, si id solum requireret, quod inquit impius Lutherus, fidem. s. qua sola dicit homines iustificari, & saluari; & fidei nomen extẽdit ad credulitatem, qua peccator credit se iustificari, ex diuina misericordia, intercedente Iesu Christo; & ita tollit ad iustificationẽ omnia opera bona; imo dicit, omnia opera cuiuslibet hominis, quamuis ex se bona, & recte facta, esse peccata; & sacraméta nullius esse uirtutis, sed iustificationem pendere solum ex fide, seu dicta credulitate; & ita secundum ipsum, nullum crimen quantumuis enorme, nocet credenti, quia sola fides sufficit ad salutem. Quid peius dici potuit, aut quod sit magis impium? Voluit ergo Christus uirtutem, & meritum suæ passionis nobis applicari Sacramentis, & bonis operibus; & quod obtenta Sacramentis Baptismi, & Pœnitentiæ, etiam uoto, cum contritione susceptis, remissione peccatorum, bonis operibus, ui gratiæ, mereamur gratiæ, & gloriæ augmentum, & pro peccatis post baptismum commissis satisfaciamus; & quod ante peccatorum remissionem, ad illam bonis operibus, & pœnitentia nos disponamus. Et tantum abest, ut hoc deroget uirtuti passionis Christi, quod in maiorem illius gloriam, & honorem cedit; quia sic magis dissoluitur opus diaboli, & deletur peccatum, ut Sancti, iustè, & pie uiuamus in hoc seculo. & quia opera nostra hãc uirtutem satisfaciendi, & merendi habent ex merito Christi, quod eius uiuis membris communicatur, & postquam Christus uoluit esse caput nostrum, & quod simus illius membra, ad maximam eius gloriam pertinet, quod ex illius affluẽtia efficiamur membra uiua, & per gratiam, quam nobis infundit, eleuemur ad quoddam esse diuinum, & bona nostra opera efficiantur meritoria, & satisfactoria, ut sic non sint solum nostra, sed etiam capitis; nam ita illis meremur, & satisfacimus, quod Christus in nobis, & per nos tanquam membra sua illis meretur, & satisfacit, non enim est distinctum meritum nostrum ab illo Christi, sed est illud ipsum nostris operibus uiuis applicatum.

Lutheranorum hæresis de fide, & operibus.

Quod nostrum meritum, & satisfactio cædant in Christi gloriam.

Quæ opera, & quã fidem intelligat Apostolus.

Sed cum nolimus modo particulares disputationes contra hæreticos suscipere, contenti sola dogmatum fidei explicatione, quia tamen de bonorum operum merito agimus, & sunt aliquæ

quę Sacrę scripturæ auctoritates, quę exclusis operibus, iustificationem, & salutem soli fidei uidentur tribuere, ut illa Rom. 1. *Iustus ex fide viuit*. & cap. 3. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis*. breuiter dicimus, quod Apostolus loquitur de operibus legis Mosaicæ, quæ cessauerunt, & nō solū mortua, sed etiam mortifera euaserunt, ut idem Apost. de Circuncisione testatur, Gal. 5. *Si circuncidimini Christus uobis nihil prodevit*. Et fides ex qua iustus uiuit, & quæ iustificat, est fides uiua, quæ per charitatem operatur; illa enim, quę est sine operibus, est mortua, ut testatur Iacobus Apostolus, cap. 2. *Fides sine operibus mortua est*. Quod autem in sacris literis sæpe magis extollatur fides, & illi potius, quam cæteris aliis uirtutibus tribuatur uita, & iustificatio, non est ad deprimendum alias uirtutes, nec ad tollendum earum opera; & quinque possumus huius reddere rationes. Prima, quia, quod à pluribus causis dependet, tribuitur cuilibet illarum, sed non uni soli, & per exclusionem cæterarum. & ita uidemus remissionem peccatorum, & iustificationem, non solum fidei, sed multis aliis etiā uirtutibus tribui, ut eleemosynæ. Lucæ 11. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis*! Patientiæ, Luc. 21. *In patientia vestra possidebitis animas uestras*. Spei, Prou. 28. *Qui sperat in Domino saluabitur*. Rom. 8. *Spe salui facti sumus*. Charitati. 1. Ioa. 3. *Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Secunda causa ob quam iustificatio præcipue tribuitur Fidei est, quia uita spiritualis primo manifestatur in actu fidei, est enim illius principium, & fundamentum, sed perfectio & complementum est charitas; sicut etiam eadem ratione, uita tribuitur animę uegetatiuæ, etiam in brutis, & in homine, licet non habeant plures animas, sed unam cum diuersis potentiis. Tertia, quia Fides uiam salutis, & omnia necessaria ostendit, & in ea dirigit, cum sit de fine, mediis, & modo operandi: imo ad ambulandum in ea, inducit, & quodammodo compellit, cum præmia, & supplicia ostendat, & cum amor non feratur in incognitum. Quarta, quia sola fides formata potest aliquando saluare sine operibus, ut patet in pueris, & in peccatoribus adultis, qui statim habita contritione moriuntur, at opera sine fide nunquam sufficiunt ad salutem. Quinta, quia in Christiana Religione nihil fuit, nec est, quod ita difficultatem patiatur sicut fides, quod enim amandus sit Deus, & proximus, & quod benè operandum sit, est rationi consonum, ipsa natura docet; at quod credenda, & recipienda sint ea, quæ ra-

Quare fidei potius tribuatur iustificatio.

rationem excedunt, & infidelibus sunt absurda, & impossibilia, ut quod Filius Dei factus sit homo, & in ligno crucis, inter duos latrones moriēdo, humanum genus redemerit, & quod propter ista sit diligendum, & operandum, primo aspectu ratio, & natura abhorrere uidetur, & propter difficultatem, quam in se habent, & propter infidelium irrisionem, sunt enim, ut inquit Apost. 1. cor. 1. *Iudæis quidem scandalum Gentibus autem stultitia*: ob quam causam fuit in diuinis Scripturis fides maxime comendanda, & quod est illi commune cum aliis uirtutibus, optima etiam ratione, ut principio, ei attribuendum fuit, ea enim suscepta cætera facile consequuntur.

Quod nihil à Deo simpliciter mereri possimus, de necessitate gratiæ, & de merito de condigno, & de congruo, & quod bona opera facta in gratia, sint meritoria de condigno triplici ratione. Cap. XXXI.

Opera bona quomodo efficiātur mortifera.

TRactaturi de merito bonorum operum, non est, quod loquamur de illis bonis operibus in se, quæ operantium culpa, sunt operantibus mortifera; quod duplici de causa contingit, uel quia cum peccato mortali administrātur, uel suscipiuntur ea, quę tanquam sacra requirunt administrantem, & suscipientem in gratia, uel saltem attritum, qualia sunt sacramenta, uel quia fiunt propter finem mortalem, ut si detur pauperculæ eleemosyna, ut consentiat in fornicationem: ista enim non sunt digna præmio, sed æterno igne.

gratia qd eius distinctio, subiectum, & necessitas.

Præsupponimus etiam gratiam, qua nobis remittuntur peccata, & efficimur Deo grati, & eleuamur ad quoddā esse diuinū, consortes effecti diuinæ naturæ, & per adoptionē in filios Dei ascripti. quæ est quædā qualitas spiritualis, quam Deus gratis, nullo illius in peccatore præcedēte merito, infundit in anima, & est distincta ab omnibus uirtutibus, etiam à Charitate, licet inuicem separari non possint, ut una sit sine altera, cuius subiectum non est aliqua potentia animæ, sicut in uirtutibus; sed est ipsamet animę essentia; potentiæ enim, & uirtutes in illis existentes, sunt propter operationes, quę proportionantur esse essentię illarum tanquam principio; nam quale est esse, tale est operari; cum autem uirtutes diuinitus potentiis animæ infusę, sint propter operationes diuinas, & filiorū Dei, ne cessarium fuit, quod ipsa animę essentia per gratiam eleuaretur

ad

ad esse quoddam diuinum filiorum Dei, ut tales sint operationes, quale est esse. Huius autem gratiæ,& uirtutum infusarum necessitas, probatur eisdem rationibus, quibus superius probauimus contra gentiles, esse nobis ad salutem necessariam fidem,& doctrinam diuinitus reuelatam, cum ultimus noster finis sit supernaturalis, & non possit adipisci nisi mediis supernaturalibus.

Quod nihil à Deo simpliciter mereri possimus.

Illud etiam tãquam certum præsupponimus, quod nihil possumus simpliciter,& absolute à Deo mereri, secundum absolutam rationẽ iustitiæ, sed solum secundum quandam diuinæ ordinationis præsuppositionem,iuxta quam Deus non nobis,sed sibi ipsi efficitur debitor: Et ratio est, quia ubi est proprie meritum,ibi merces debetur,nam meritum respicit mercedem,& merces est quędam recompensatio,& quoddam pretium operis, uel laboris; sicut ergo reddere iustum pretium pro re accepta ab aliquo,est actus iustitiæ, ita etiam recompensare mercedem operis,uel laboris; Cum autem iustitia sit quædam æqualitas, inter eos solũ simpliciter reperitur, inter quos est simpliciter æqualitas,ubi autem non est inter aliquos simpliciter æqualitas,ibi non est simpliciter iustitia, non tamen ob id est ibi iniustitia,sed potest esse quidam iustitiæ modus, ut inter patrem,& filium,dominum,& seruum,ut dicitur 5. Ethi. ex hoc enim,quod filius non potest reddere æquiualens patri,nihil ab eo simpliciter,& de iustitia meretur. Sed inter Deum,& hominem est maxima inæqualitas,& in infinitum distantia,à quo habuimus esse,& quicquid unquam habuimus,habemus,& habituri sumus,& omnia bona,quę fecimus,facimus,aut facere possumus,sunt ei iure debita;nihil igitur ab eo simpliciter,& absolute mereri possumus, quia semper facimus, quod debemus, imo longe minus,quam debeamus, ob quam causam cum Propheta semper orare debemus, *Vt nõ intret in iudicio cum seruo tuo.*

De merito de condigno, & de cõgruo.

Quamuis autem nihil à Deo simpliciter, & absolute mereri possimus,nihilominus,quia pius,& misericors est, & diues in miserationibus,uult remunerare bona,quæ facimus, ac si non fuissent illi debita; & non solum illa, ad quæ noluit nos præcepto obligare,sed etiam illa,ad quæ ita nos obligauit,ut omittentes sint æternaliter puniendi;ea ratione, quia cum potuerimus illa facere,& omittere,tanquam liberi,illa facere uoluimus, & ita meremur,etiam faciendo,quæ debemus,& tenemur; & hoc quia sic ipse disposuit; ob quam causam ratione huius meriti, non efficitur nobis simpliciter debitor, sed sibi ipsi, qui ita se obli-

obligare uoluit;non tamen eodem modo omnibus,sed quibusdam simpliciter seipsum obligauit,iusta,& æterna mercede remunerare, omnia illorum bona opera,& vult de iustitia teneri, & isti sunt Filii Dei; sed ista iustitia, & istud meritum fundatur in gratia per quam efficimur filij Dei, quam Deus gratis sine nostris meritis,nobis largitur,& ita non nobis, sed sibi ipsi, & gratiæ suæ est debitor. aliis autem, qui non sunt in gratia noluit se ita obligare,nec conueniebat, quia eorum bona opera, sunt inimicorum opera,& propterea uoluit,quod eorum remuneratio,ex mera illius liberalitate dependeat, & quod eorum meritum non sit simpliciter meritum,in iustitia fundatum, ui illius promissionis,sed in sola Dei misericordia. Hinc oritur distinctio meriti, nam aliud est de condigno, aliud de congruo, primum respicit mercedem,tanquam debitam de rigore iustitiæ;Secundum,illam respicit,non ut iure debitam, sed ex quadam æquitate,fundata in liberalitate, & misericordia remunerantis;ita tamen,ut nulla sit iniustitia,nec inordinatio, si nulla sit remuneratio.

Quod nostra opera facta in gratia sint meritoria de condigno,

Quibus suppositis dicimus, opera uiua, quę.s.facta sunt in gratia,esse meritoria de condigno,æternæ beatitudinis, & augmenti etiam gratię,& gloriæ,& probatur.Mat.5.*Gaudete,& exultate,quia merces uestra,multa est in cœlis*. 2.ad Tim. 4. *Bonum certamen certaui,cursum consumaui,fidem seruaui,in reliquo,reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex*. Vbi Apostolus mercedem suorum laborum, quę est æterna beatitudo, non uocat coronam misericordiæ, sed iustitiæ, & Deum retribuentem,non misericordem,sed iustū iudicē appellat. Mat.20. habetur mercedem denarii diurni, quæ est beatitudo, deberi operariis,ex conuentione facta.& cap.25.describitur iudicium, & quod propter opera misericordiæ datur Beatitudo;ita quod opera sint merita, & beatitudo merces eis debita. Sed est dubium unde habeant nostra bona opera facta in gratia, quod de condigno sint meritoria ęternæ beatitudinis. habent quidem à gratia;sed qua ratione gratia,illa,ita eleuat,ut sint tantæ uirtutis,& efficaciæ? Respondetur,quod triplici ratione,prima,quia gratia est quædam similitudo diuinæ naturæ, secundum quam regeneramur,& recreamur ad quoddam esse diuinum filiorum Dei,& efficimur consortes diuinæ naturæ.2.Pet.1.Sicut autem essentia animę est principium potentiarum,& operationum,& uirtutes naturales, sunt dispositiones potentiarum, ut perfecte operentur,iuxta naturam animę; ita etiam cum gratia eleuet es-

Triplicitione habent à gratia, quod sint meritoria de cõdigno.

sentiam animæ, ad esse diuinum, & illud se ipsa formaliter ei tradat, debet etiam esse principium diuinarum operationum, potentiarum animæ, quę disponi debent per uirtutes diuinitus infusas, ut perfectius operentur, iuxta esse diuinum à gratia animæ tributum. & ita gratia. 1. Ioa. 3. uocatur semen Dei, & Christus Ioa. 4. dicit, quod gratia est in homine fons aquæ salientis in uitam æternam, ubi clare explicat efficaciam gratiæ, quod eleuet opera nostra, ut sint meritoria uitæ æternæ. Secunda, quia per gratiam Spiritus sanctus habitat in nobis, & efficimur templum Spiritus Sancti. Rom. 5. 1. Cor. 6. uis autem Spiritus sancti habitantis in homine, non est impar ad acquirendum uitam æternam, & ad faciendum, quod operibus nostris debeatur uita æterna; quia illa opera nostra considerantur, ut sunt illius opera, qui in nobis, & per nos, operatur. Tertia est, quia, ut inquit Caietan. in tractatu de Fide, & operibus, meritum uitæ æternæ, non est tam actio nostra, quam actio Christi capitis in nobis, & per nos; homines enim in gratia constituti, sunt membra viua capitis Christi, Rom. 12. Eph. 4. Col. 2. & Christus ita est caput, ut cum hominibus, uiuis membris eius, non sit unum corpus politicum, quale est corpus ciuium reipublicæ bene gubernatę, sed constituit unum corpus, quemadmodum est unum corpus naturale, quia Christus tanquam caput suo spiritu uiuificat membra sua, & per iuncturas, & nexus spirituales, unit membra corporis, ut patet ex uerbis Apostoli. Vnde passiones, & actiones uiuorum membrorum Christi, dicuntur passiones, & actiones Christi. & de passionibus quidem testatur ipsemet Christus, Act. 6. *Saule Saule, quid me persequeris?* & Paulus ad Gal. 4. reuocat ad memoriam Galatarum, quod Christus crucifixus fuit in eis, ideſt in cruciatibus eorum pro Christo perpessis. De actionibus uero testatur Paulus 2. cor. 13. dicens. *An ex experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus?* & ad Gal. 2. *Viuo ego, iam non ego, uiuit uero in me Christus.* Ex quibus sequitur, quod uerissime potest dicere uiuum Christi membrum, mereor ego, iam non ego, meretur autem in me Christus, ieiunio ego, iam non ego, ieiunat autem in me Christus, & similiter de aliis operibus uoluntariis, quæ propter Deum exercet. & sic meritum æternæ uitę, non tam attribuitur operibus nostris, quam operibus Christi capitis in nobis, & per nos. Duplici igitur ratione datur nobis uita æterna ex merito Christi, prima ex iure meriti Christi, quod in propria persona meruit, & hoc solo merito da-

datur pueris baptizatis, nobis uero adultis, non ob hanc solam rationem, sed etiam ex iure meriti Christi, quod Christus caput in nobis, & per nos operando meretur, quod maxime conuenit diuinæ liberalitati, ut enim dicitur Rom. 8. *Prædestinauit eos conformes fieri imagini filii eius.* Sic autem Christo sumus conformiores; nam ipsi Christo duplici iure debita fuit sua gloria, primo iure gratiæ unionis personalis, qua *Verbum caro factum est*, & hoc ius conuenit Christo, sine eius merito; fuit etiam eadem gloria ei debita, per meritum obedientiæ eius, usque ad mortem. Philip. 2. *Factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod, & Deus exaltauit illum, &c.* Christo igitur duplici iure habenti gloriam, conformiores reddimur duplici quoque iure acquirentes uitam æternam. & sine nostro merito per Christi in propria persona meritum; & cum nostro merito, per Christi capitis in nobis, & per nos meritum. & sicut ad Christi excellentiam pertinet, quod etiam proprio merito acquisierit immortalem corporis uitam, & gloriam sui nominis, ita ad dignitatem membri Christi pertinet, ut cooperetur capiti suo, ad acquirendam uitam æternam. omnium enim diuinissimum est, ut inquit Dion. cap. 3. Cœl. Hierar. Dei cooperatorem fieri.

gloria Christi duplici iure fuit illi debita.

Quod opera bona facta in peccato mortali sint utilia, & etiam meritoria de congruo. Cap. XXXII.

AGendum nunc est de bonis operibus factis in peccato mortali, quæ dicuntur mortua, & dicimus quod quãuis non sint meritoria de condigno, nec Deo grata, sicut illa, quæ fiunt in gratia; sunt nihilominus utilia, & fructuosa, quę sunt duæ rationes distinctæ, nam quamuis non essent fructuosa, & propter illa nullum aliud haberemus bonum, adhuc sunt utilia se ipsis, ut bona; & quatuor præcipuas habemus ex ipsis utilitates; prima, quia frequenti eorum operatione, generatur in nobis habitus uirtuosus, bene operandi. Secunda, contracto habitu bene operandi, facilius resistitur peccatis, & carnali concupiscentiæ. 3. disponunt ad melius, & perfectius operandum, & ad facilius recipiendã diuinã inspirationẽ, illuminationẽ, & cordis emolitionem. 4. ex illis consequitur diminutio pœnę inferni si sic operãs dãnetur; nõ quod ualeãt per se ad illius diminutionẽ, sed per accidens ex illis consequitur, & hoc triplici ratione, prima, quia in inferno nõ tantũ

Opera bona mortua sunt utilia & fructifera.

Vt utilia quatuor ex illis habentur utilitates.

punimur, propter peccata commissionis, sed etiam propter illa omissionis; & bene operãdo adimplemus præcepta, quæ sũt de illis operibus, si nõ perfecte, secũdũ finẽ præcepti; saltẽ secũdũ substãtiã operis; q̃ sufficit ad euitãdũ peccatũ, & pœnã trãsgressionis, licet nõ sufficiat ad meritũ, præcepta. n. sũt de substantia operis, & nõ de modo operandi cũ gratia. Secũda, quia dũ bene operamur, multa euitamus peccata, propter quæ grauior esset dãnatio. Tertia, quia bene operãdo, euitamus scandalũ, & malũ exẽplũ, & ita aliorũ peccata, non imputãtur nobis ad peccatũ, & pœnã. Sed præter has utilitates, quas seipsis cõferũt, seu ex ipsis sequũtur; habemus etiã alia bona, quatenus sũt fructifera, & alia qua remuneratione digna, & sic ualẽt ad tria; ad acquirẽda. s. bona tẽporalia, ad euitãdũ imminens flagellũ, & ad obtinendã Dei gratiã, & remissionẽ peccatorũ. Dubium tamẽ est, an possint dici meritoria istorũ bonorũ de congruo; nam certum est, quod nullius sũt meriti de cõdigno. Sot. 4. s. d. 19. q. 1. ar. 5. & lib. 2. de nat. & gra. c. 4. tollit meritum de congruo, & dicit ista opera nullius esse meriti, & omnes eius rationes ad duas reducuntur, Prima est, quia meritũ est relatiuũ præmij, & mercedis, & ubi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. 2. quia Sancti, & præcipue Aug. tollunt omne genus, & nomen merti, gratiæ præuium, & uolunt esse in auditũ Christianis; & cõfirmat, quia quãdo Ecclesia perpessa est magnũ bellũ cõtra Pelagianos, qui dicebant gratiam dari, secũdũ merita; si hæc distinctio meriti de cõdigno, & de cõgruo esset uera, Patres catholici adtemperassent rigorem contra illos, & dixissent opera nostra non esse meritoria gratiæ de condigno, sed de congruo; At simpliciter sine ulla distinctione meriti, in septima condemnatione Concilii Palestini, ut refert Aug. ad Paulinum, anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei, secundum merita nostra dari. & idem Aug. Hypog. lib. 3. probat nullum esse meritum hominis ante gratiam.

Et ut prius huic secundo argumento Soti, respondeamus, miror eum ignorasse Sanctorum, & Ecclesiæ institutũ, & consuetudinẽ, quæ est, ut cũ hęreticis nullo modo, nec in nominibus, nec in ritibus, & cæremoniis cõueniat, & propterea ad dissentiẽdũ, noua etiã nomina, si opus fuerit, inuenit, ut dicit Athanasius in disputatione contra Arium coram Probo. ob quam causam licet Beata Virgo uere sit Mater Christi, tamen quia Nestoriani dicebant Christum esse purum hominem, & non etiam Deum, & Beatam Virginẽ non esse matrem Dei, sed Christi, in Concilio Ephes. sub pœna excõmunicationis prohibitũ fuit, ut non uocaretur

Vt fructifera ualẽt ad tria.

an possint dici meritoria de congruo. Sententia Soti, q̃ nõ cum suis rationibus.

Cõtra sotum cuius rationes soluũtur. Ecclesia hæreticis nihil concedit.

retur Mater Christi, sed Mater Dei, ut etiam dicit Damasc. lib. 3. de Fide Orth. c. 12. Et S. Greg. in Epist. ad Leandrū Episcopū li. 1. Epist. Epist. 41. interrogatus an sit baptizādū una, uel trina mersione, respōdet Baptismū utroq; modo posse cōferri, sed si hæretici baptizarent sub trina mersione, ad significādū in Trinitate distinctionē essētiæ, sub una mersione baptizādū esset. & ob hāc causā in Conc. Toletano quarto, statutū est, ut Baptismus conferatur cum simplici mersione, Cum igitur Pelagiani dicerent gratiam, & remissionem peccatorum, dari à Deo propter nostra merita; licet loquerentur de merito de condigno; Ecclesia tamen, & Sancti, noluerunt tunc uti hac meriti distinctione, neque hoc meriti nomine; Sed cum modo cessauerint illæ hæreses, & nullum sit periculum in modo loquendi, Beata Virgo dicitur Mater Christi, & Baptismus confertur sub trina mersione, & nostra opera bona facta in peccato mortali, dicuntur meritoria de congruo, licet non de condigno; Et primum argumentum Soti procedit de merito de condigno, & dum dicit, quod meriti nomen proprie significat meritum de condigno; non recordatur uim analogiæ, secundum quam nomen principalis significati, per quandam similitudinem, & proportionem, tribuitur etiam aliis; & nunquam dicimus simpliciter, & absolute, quod sint meritoria, sed semper addimus de cōgruo; ad significandum, quod de iustitia nullius sunt meriti; & nomine iustitiæ intelligitur nunc etiam illa liberalitas debita, quam culpa est, & inordinatio transgredi; quia ut inquit Aug. peccator indignus est pane quo uescitur, & uita ipsa.

Quomodo dicantur, & sint meritoria

Probatur, q; sint meritoria de congruo.

Quod autem possint dici meritoria de congruo, ita quod tota ratio meriti sumatur non ex parte operū, sed ex parte liberalitatis exuberantis Dei, quam absq; culpæ, & indecentiæ nota licet præterire, ostendit Anselm. in Proslo. c. 10. dicens. *Cum punis malos iustum est, quia illorum meritis conuenit, cum uero parcis malis, iustum est, non quia illorum meritis, sed quia bonitati tuæ cōdecens est.* ista bonitatis Dei decentia, significatur nomine meriti de cōgruo, Et probatur etiam primo, quia meritum est correlatiuum mercedis, & ubi est merces, ibi etiam est meritum; sed Sacra scriptura dicit, quod Deus tribuit mercedem operum bonorum, quæ facta fuerunt sine gratia. Ezech. 29. *Nabuchdonosor Rex Babilonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus tyrum, omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam, propterea hæc dicit Dominus Deus, ecce ego*

dabo Nabuchdonosor regem Babilonis in terra Aegipti, &c. & erit merces exercitui illius. Vbi inquit Hieron. ex eo, quod Nabuchdonosor mercedem accepit boni operis, intelligimus etiam ethnicos, si quid boni fecerint non absque mercede, Dei iudicio præteriri. Exod. 1. dicitur, quod bene fecit Deus obstetricibus, & ædificauit eis domus. de quo Greg. 17. Mora. cap. 4. inquit, Benignitatis earum. s. obstetricum, merces, quæ in eis, æterna potuit uita retribui, pro admissa culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata. & Aug. 5. de Ciuitate Dei, cap. 12. & 15. dicit, quod iustitia, & actibus strenuis, Romani promeruerunt à Deo imperium, quæ tamen fecisse eos dicit propter inanem gloriam, & humanam laudem. ex quibus patet, quod etiam actus malus, propter commixtam bonitatē ualet ad impetrandum temporalia, ut Sancti ex dictis auctoritatibus inferunt, & concedunt, ut inquit Adria. in 4. de pœnitentia, seu (ut melius loquamur) actus bonus non amittit temporalem mercedem propter adiunctam circunstantiam malam, dummodo non fiat propter finem, mortaliter malum, quia tunc ille actus in genere moris esset malus, cum species sumatur à fine, multo igitur magis ualebit ad impetrandum actus moraliter bonus, cui nō sit apposita circunstantia mala. Et confirmatur ex cap. Sicut Acab. & cap. Si quando de Pœnitentia, dist. 3. Quod etiam ualeant ad merendum de congruo, gratiam, & remissionem peccatorum, probatur ex illo Angeli ad Cornelium, Act. 10. *Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memoriam, in conspectu Dei, & nunc mitte, &c.* & Greg. (& habetur de pœnit. dist. 5. cap. falsas) inquit, Ne tamen desperet interim; quicquid boni poterit facere, hortamur, ut faciat, ut omnipotens Deus, cor illius illustret ad pœnitentiam. probatur etiam ex communi omnium dicto, quod facienti, quod est in se, Deus nō denegat gratiam; & quia opus bonum morale est dispositio ad gratiam, licet non sit ultima dispositio, ad quam necessario consequitur gratia, nam hæc est conuersio in Deum, quæ est ab ipsa gratia; tamen est quædā dispositio, & præparatio; & hac ratione opus bonum morale, ut præparatorium ad gratiam, potest dici meritorium de congruo gratiæ. Probatur secundo, quia oratio existentis in peccato mortali, sæpe est impetratoria, & bonorum temporalium, & spiritualium. quod docet Basilius, lib. de constitu. Monast. cap. 2. & probat illa parabola. Lucæ 11. Amen dico uobis si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius est, propter importunitatem surget, & dabit illi quotquot habet necessarios, hoc idem docet Aug.

Quod actus bonus propter commixtam malitiam, non omni modo finat esse utilis.

Quod ualeant etiā ad gratiā.

Quod oratio existētis in peccato mortali, sæpe sit impetratoria.

Aug.lib.2.contra Epist.Parmen.cap.8.& probat illo Luc. 18. de publicano peccatore, petente remissionem, & obtinente. & ad illud cæci nati, Ioa.9. *Deus peccatores non audit, sed si quis Deum colit, & voluntatem eius fecerit, ipsum exaudit*, respondet, quod non est dictum à Domino, sed ab illo, qui oculos corporis, iam quidem restitutos habebat, sed ei oculi cordis non dum patebant, vnde ipsum Dominum adhuc prophetam putabat; nam eum postea cognitum Dei filium, adorauit. Illud autem cæci Theophilactus dicit intelligendum esse non generaliter, sed particulariter de miraculis, quæ Deus nõ facit orationibus, & petitionibus peccatorum. Sed certum est, quod Deus exaudit etiam peccatores, quo ad miracula, quæ ipse per illos facit. quod docet Iustinus explic. quę Gent. resp.5. & probat illo Mat.7. *Multi dicent in illa die Domine non ne in nomine tuo prophetauimus, &c.* & Aug.lib.83: quæst.quæst.79.& probat illo Marc.9. *Magister vidimus quendam in nomine tuo eicientem dæmonia, qui non sequitur nos*. & reddit rationem quare aliquando scelerati homines faciant quædam miracula, quæ sancti facere non possunt, ne perniciosissimo errore decipiantur infirmi, existimantes in talibus factis maiora dona esse, quam in operibus iustitiæ, quibus æterna vita comparatur. Greg. etiam lib.9. Epist. Epist.58.& lib.20. Moral.cap.9. docet non solum malos, sed etiam hæreticos facere miracula; non possunt tamen hæretici illa facere in confirmationem innocentiæ ipsorum, aut falsi dogmatis, quia tũc Deus redderet testimonium mendacii, & fallitatis, quod esse non potest, de quo uide superius de Notis Ecclesiæ, nota 11. sed in confirmationem Catholicæ ueritatis, & quando eis conceditur, ut illa faciant, non obtinent illa simplici oratione, & petitione, nec vt illa faciant proprio opere, ut Sancti, & amici Dei, sed signo alicuius Sanctæ Ecclesiæ, & Christi, ut signo Crucis, nomine Iesu, aqua benedicta, & simili, quo fides uera declaratur, ut per id probetur ueritas illius cuius est illud signum. exemplum sit de illo Iudæo cui dæmones nocere non potuerunt, eo quod munierat se signo crucis, quem permisi occidissent ne ab eis audita Andreæ Episcopo, ut pœnitentiam ageret manifestaret, de quo Greg.lib.3. Dial. cap.7. & in hoc sensu uerificatur dictum cæci nati. quod peccatores non exaudiuntur, ut faciant miracula simplici oratione, & petitione, aut proprio opere, sicut fecit Christus, qui illum illuminauit. Si ergo oratio existentis in peccato mortali, est apud Deum impetratoria, & multo magis si bonis operibus Deo oblatis adiuuetur, nõ quidem de condigno,

Quod peccatores obtineãt, & faciant, miracula, quæ sãcti aliquãdo facere nõ possunt.

Hæretici quomodo possint facere miracula.

sed de congruo, erit etiam simili modo meritoria, nam esse impetratorium, & meritorium de congruo, idē esse uidentur. quāuis igitur Sancti antiqui, non usi sint hoc nomine meriti de congruo, cum de bonis operibus mortuis loquerentur, re tamen ipsa hoc meritum affirmarunt, dum cum Sacris litteris, illis mercedem tribuunt, & impetratoria esse affirmant, & tāquam causam donorum etiam spiritualium adducunt. & eo utuntur moderniores Doctores, ut S. Tho. & Adrianus in 4. sent. & alij.

Quod bona opera sint meritoria, impetratoria, & satisfactoria, & quomodo opera unius prosint alteri, etiam mortuis, & de conditionibus requisitis, ut aliis prosint. Cap. XXXIII.

Triplex bonorum operum uirtus, & quomodo prosint aliis, ut meritoria.

CVm bona opera non solum prosint facientibus, sed etiā aliis pro quibus fiunt, uidendum nunc est, quomodo prosint aliis, & triplex in illis consideratur uirtus, nam habent uim merendi, impetrandi, & satisfaciendi, Si lo quamur de merito propriè dicto, quod est meritum de condigno, sic solus Christus meruit aliis gratiam, & gloriam, quæ nobis dantur uirtute meriti Christi, & per illius meriti participationem, opera nostra sunt meritoria; alii autem sibi solis merentur, & ratio est, quia hoc meritum est respectu augmenti gratiæ. & gloriæ, quę dantur iuxta propriam dispositionem operantium, tanquam propria merces, Gal. 7. *Quæ seminauerit homo, hæc, & metet*, quæ messio est perceptio uitæ æternę, Ioa. 4. *& qui metit fructum congregat in vitam æternam*. quamuis n. aliquis possit alteri impetrare, ut perueniat ad uitam æternam; semper tamen datur mediantibus propriis operibus; nam illius preces impetrarūt alteri gratiam cuius uirtute operatur, & meretur. Sed quia hoc meritum est à gratia, & charitate, quæ omnes in ea existentes inuicem cōnectit, & unit, ut sint membra uiua unius corporis mystici; quod est Ecclesia, cuius caput est Christus; hoc unius membri meritum, cæteris aliis omnibus membris, aliquomodo ratione charitatis nos unientis prodest, non quidem, ut propter meritum unius, alteri augeatur gratia, & gloria, sed quia unusquisque gaudebit de bonis alterius, quod pertinet ad gloriam accidentalem, unde in ps. dicitur. *Particeps ego sum omnium timentium te*. Alia uirtus bonorum operū est impetrandi, quatenus quis sua bona opera offert deo pro alio, ad aliquid ei impetrandū; & sic ualent non solū ad impe-

Quomodo prosint aliis, ut impetratoria.

petrandū temporalia,sed etiam spiritualia, remissionē peccatorū,gratiam, & uitam ęternā, & ista uirtus potest dici meritū de congruo,meritum,quia uirtus operum;de congruo, quia licet sint facta in gratia,tamen quatenus Deo pro aliis ad impetrandum offeruntur,in mera Dei liberalitate fundantur; non enim respiciunt mercedē eis debitam,sed aliquid aliud gratis dādū. De quibus operibus,ut habent uim impetrandi,possent fieri aliquæ distinctiones, quæ etiam faciendæ sunt de eisdem quatenus habent uim satisfaciendi, ideo transibimus ad tertiam earum uirtutem, quę est satisfaciendi Deo,pro pœna debita peccato, quoad culpam dimisso. nam sicut opera bona, quatenus bona,sunt meritoria, & quatenus Deo per modum orationis oblata,sunt impetratoria, ita etiam quatenus pœnalia sunt satisfactoria; inter quas bonorum operum uirtutes, sunt aliquæ differentiæ,nam ratio debiti, & iustitiæ, est solum respectu meriti de condigno,& respectu satisfactionis;respectu autē meriti de congruo, & etiam impetrationis, non est debitum iustitiæ, etiam si oratio,& opera bona orationi adiuncta sint facta in gratia, quia nō respiciunt præmium essentiale ipsis operibus uiuis debitum,sed aliquid gratis dandum,nisi petatur,quod fiat uoluntas Dei; & ista congruitas principaliter fundatur in Dei liberalitate, & benignitate, sed sumitur etiam ex parte orantis, quando est in gratia,unde ps.144.dicitur, *Voluntatem timentium se faciet*. & etiam ex parte operis,nam quo magis opus est deo gratū,eo magis cōsurgit ratio congruitatis,ut si offerātur eleemosyna, & Sacrificiū;ita tamē,ꝙ si non exaudiūtur,nulla sequitur in deo iniustitia,nec in ordinatio, quia nulla est hic ratio debiti,imo est sūma misericordia, quia nescimus, quid petamus. Alia etiā est differētia,inter meritū de cōdigno,& satisfactionē; quia meritū de cōdigno,est solū respectu operātis, & nō potest alteri applicari,nō.n.potest quis,augmentū gratiæ, & gloriæ,ꝙ bene operās meretur,alteri applicare,ut nō sibi,sed illi dentur; at satisfactio pōt alteri applicari,&potest qs pro alio satisfacere eiq; propriam satisfactionem applicare;& in hoc conuenit cum merito de congruo,& cum impetratione; nam sic pro aliis aliquid mereri,& impetrare possumus; sed quatenus uigore satisfactionis,pœna debita,de rigore iustitię est remittenda, differt ab illis, & conuenit cum merito de condigno. quorum ratio est, quia gratia, & gloria sunt tantæ excellentiæ, ut quis non possit,nec etiā sibi ipsi mereri primā gratiam, nec consequenter primū gradū gloriæ correspondentē primæ gratiæ; sed utriusq;

Quomodo prosint ut satisfactoria.

Differentiæ inter uirtutes operum.

augmen-

augmentum, potest quis sibi ipsi uirtute gratiæ mereri, & non alteri, quia sunt pro sola persona operante, & dátur iuxta dispositionem operantis, tanquam de iustitia illi debita, cum enim pertineant ad arctiorem amicitiam cum Deo contrahendam, debent esse propria operantium. Congruitas autem meriti, & impetratio fundantur in liberalitate Dei, & propterea possunt etiam esse pro aliis. Satisfactio uero, licet fundetur in iustitia, & à gratia procedat, tamen quia est de re etiam apud nos communicabili, & non respicit auctionem amicitiæ, sicut meritum de condigno, sed solam satisfactionem debiti solubilis, propterea potest quis pro alio Deo satisfacere.

Distinctio operum, & operantium.

Vt autem melius explicemus ualorem bonorum operum, quę pro aliis, etiam defunctis, fiunt, in eorum præcipue satisfactionem, in quo attenditur iustitia, ratione gratiæ, est primo notandum, quod uirtus, & efficacia operis, dupliciter considerari potest, uno modo ex opere operato in se, quando opus aliquod habet in se, & ex se, uirtutem, & efficaciam, & non ex operante; huiusmodi sunt sacramenta, quæ siue per bonos, siue per malos administrentur, ex se, & ut dicitur, ex opere operato conferunt gratiam; alio modo ex operante, ut. s. iuxta operantis dispositionem, uirtus, & efficacia operis attendatur. Est secundo notandum, quod duplex est operans, alter principalis, qui ex se, nomine proprio, uel per alium operatur. alter instrumentalis, qui nomine alterius operatur. Quibus suppositis, sit prima conclusio, Suffragia, quæ ex se, absque opere operantis habent efficaciam, prosunt mortuis, etiam si per malos fiant, huiusmodi, est Sacrificium Missæ, similiter, & Sacramenta non ponentibus obicem, à malo ministro administrata, prosunt, & conferunt gratiam. Secunda conclusio sit de operibus, quæ ex opere operantis habent efficaciam, Suffragia facta pro mortuis à peccatore, ut sunt peccatoris, non eis prosunt, & ratio est, quia ista opera ex gratia operantis habent, quod sint Deo satisfactoria. Vbi notandum est, ex Adriano in 4. quod licet ista opera, & istæ preces non prosint defunctis, prosunt tamen facientibus, & ualent ad impetrandum preces, & intercessiones sanctorum, quia animæ in purgatorio existentes, liberatæ, uel quę tunc in gloria, uidentes, quod pro illis facta sunt à peccatore illa opera, animo eis iuuandi, obligãtur ad antidora, seu gratitudinem, licet nihil eis impetrauerint; cum beneficij compensatio, potius debeat fieri ad animum impendentis, quam proportione ad effectus euentum. Tertia conclusio, Suffragia facta à peccatore in persona

Quinque conclusiones ad explicãdum quomodo opera uiuis prosint aliis.

Eccle-

Ecclesiæ, semper prosunt, & mortuis, & uiuis, ut exequię mortuorum, & Horæ Canonicæ, quia Ecclesia semper est in gratia, & Deo accepta, nisi illi pro quibus fiunt. obstaculum ponant. Quarta conclusio, Suffragia, quę quis facit, ut instrumentum alterius, prosunt uiuis, & mortuis, si ille cuius nomine facit, est in charitate; etiam si ille, qui ea facit sit in peccato. opus enim instrumenti, est magis principalis agentis; unde quamuis ille, qui agit, ut instrumentum alterius, non sit in statu merendi, actio tamen eius potest esse meritoria ratione principalis agentis; ut eleemosyna data à seruo in peccato mortali, ex præcepto domini sui existentis in charitate: magis tamen prodessent si essent facta in charitate, quia ex duabus partibus illa opera essent meritoria. Quinta conclusio, Opera uiuorum prosunt mortuis, quia cum erant in corpore, meruerunt ut bona aliorum opera eis prodessent. Hanc conclusionem posuimus, ut reddamus causam quare uiuorum opera prosint mortuis; duo enim sunt, quæ hic difficultatem faciunt, alterum est, quia nullus iuuatur ex opere alterius, nisi sit aliqua uitæ communicatio inter eos, & secũdum Philosophum, primo Ethic. nulla est uiuorum, & mortuorum communicatio; alterum est, quia unusquisque ex operibus propriis iudicandus est, quæ per hanc nostram cõclusionem soluta remanent, nam causa quare eis prosint, est, quia sũt in Charitate, quamuis enim communicatio ciuilium operationum de qua loquitur Philosophus, non possit esse mortuorum ad uiuos, quia mortui sunt extra uiam ciuilem, potest tamẽ eorum communicatio esse quãtum ad opera uitæ spiritualis, quæ est per Charitatem ad Deum, cui mortuorum spiritus uiuunt; & uirtute charitatis, uiuorum opera pro eis facta, efficiuntur eorum propria, & quodammodo secum illa ferunt, quia cum essent in corpore meruerunt, ut hæc eis ualerent post mortem. de quo uide etiam, quæ diximus inferius, in cap. 36. de Indulgentiis.

An semper peccator resurgat ad maiorem gratiam; & An opera mortua reuiuiscant. Cap. XXXIIII.

CVm peccatum mortale, mortificet opera uiua, quæ facta fuerunt in gratia, & mortua reddat illa, quæ, cum eo fiunt, duo hic occurrunt dubia. Primum est, An semper peccator resurgat ad maiorem gratiam, nam certum est apud Theologos, quod bona opera mortificata per peccatum,

Opera mortificata quomodo reuiuiscant.

catum, reuiuiſcunt per pœnitentiam; & hoc negare eſſet temerarium, & ſi non error, errori proximum, Et cum hoc Doctores præſupponant tanquam certum, diſputant de modo; & aliqui dicunt, quod ita reuiuiſcunt, ut detur pœnitenti, aliqua etiam gratia deperdita, eorum ratione, ſed non tanta, quantam habebat antequam caderet, quia forte non habet correſpondentem diſpoſitionem. alii dicunt, quod pœnitenti datur ſolum tanta gratia, quanta eſt illius diſpoſitio, & non datur maior, præſentē eius diſpoſitionem excedens ratione operum, & meritorum præcedentium, nec conſequenter maior beatitudinis gradus; & probant, quia gratia iuſtificationis datur, ſecundum quantitatem diſpoſitionis liberi arbitrii, quam Spiritus ſanctus operatur in nobis, ut etiam dicitur in Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 7. cum hoc tamen dicunt, quod opera mortificata reuiuiſcunt, quia etiam propter illa datur æterna beatitudo, licet eorum ratione non detur maior beatitudinis gradus. Sed non intelligo quomodo poſsit hac ratione proprie dici, quod reuiuiſcant, & non potius debeant dici mortua, cum earum ratione non detur pœnitēti maior gratia, nec maior beatitudo, ſed ſolum iuxta illius diſpoſitionem; ſic enim ſimpliciter eſt amiſſa tota præcedens gratia, ex quo nihil illius, per ſubſequentem pœnitentiam reſtituitur, ſed tota gratia, quæ datur pœnitenti, eſt iuxta illius diſpoſitionem; Stante igitur, quod opera uiua per peccatum mortale non redduntur mortua. ſed mortificantur, & quod per pœnitentiam reuiuiſcunt, dico cum Gab. 4. ſ. d. 14. q. 3. & aliis, quod pœnitenti ultra gratiam correſpondentem eius diſpoſitioni; reſtituitur tota gratia, quam per peccatum amiſerat, quæ ſententia eſt etiam S. Tho. in 4. ſ. ead. diſt. & ita pœnitenti duplici de cauſa à Deo infunditur gratia, prima eſt per ſe, ratione illius diſpoſitionis, per contritionem, & conuerſionem in Deum, & hæc correſpondet illius diſpoſitioni, quę aliquando eſt minor, aliquando æqualis, aliquando maior precedente, quam per peccatum amiſerat, iuxta eius diſpoſitionem; ſecunda eſt per accidens, quatenus per remotionem obſtaculi, & impedimenti, reſtituitur gratia amiſſa; ſicut enim (inquit S. Tho.) uentus auferens nubem, nobis lumen ſolis reſtituit, ita pœnitentia tā quam remouens prohibens. ſ. peccatum, gratiam gratum facientem, & omnes uirtutes, quæ in anima cauſantur ex influentia diuini luminis, nobis reſtituit. & probatur primo ratione dicta, quia nō poteſt aliter uere intelligi, quomodo reuiuiſcant, ſi propter illa non reſtituitur gratia, nec augetur gloria. probatur ſecundo

Quod peccator ſemper reſurgat ad maiorem gratiam.

auc-

auctoritatibus Sacræ scripturę, Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam, & c. vita uiuet, & non morietur, omnium iniquitatum suarum quas operatus est, non recordabor in iustitia sua, quam operatus est, uiuet.* recordaretur autem Deus iniquitatum suarum, si minus tribueret in gloria pro meritis suis præteritis, quàm si non peccasset. Si autem præmiat omnia merita, necesse est, quod restituat omnem gratiam habitam, cum cuilibet gradui glorię in patria, correspondeat gradus gratiæ in uia; Addit *in iustitia, quam operatus est uiuet.* non restringit ad iustitiam, quam operatus est post pœnitentiam, sed generaliter loquitur. Ezech. 32. *Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die conuersus fuerit ab impietate sua.* multum autem noceret conuerso præterita impietas, si non restitueretur omnis gratia per impietatem amissa. quia propter illam perpetuo minorē gratiam, & gloriam haberet, & consequenter minus à Deo diligeretur, quā si nō peccasset. Iohel. 2. *Reddā uobis annos quos comedit locusta, & bruchus, & rubigo,* Vbi Glosa, Non patiar perire ubertatē spiritualiū, quā animi perturbationibus, idest, peccatis perdidistis. Ad Gal. 3. *Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.* quod exponens Hieron. inquit, quicumque ob Christi fidem laborauerit, & postea lapsus fuerit in peccatū, sicut priora dicitur passus fuisse sine causa, sic rursus, nō perdet ea, si ad antiquū studiū reuertatur; & est cōmunis expositio illius loci. Hoc significauit Dominus Lucæ 15. ubi de pœnitēte filio dicit, *Cito proferte ei stolam primam, & induite illam.* Ex quo sequitur, q̄ omnis uerus pœnitēs sēper resurgit ad maiorē gratiā, & gloriā, quā perdiderat. Nec obstat, quod qui multa bona opera habuit, & postea lapsus est, quando conuertitur, aliquando non habet nisi infimum gradum dispositionis; & conuersus, est frigidus ad bona opera, & non sentit in se illum quem prius habebat feruorem. nam (ut diximus) gratia deperdita non datur ratione dispositionis, sed per hoc, quod remouetur prohibens; Et feruor sensitiuus non semper proportionatur gratiæ, nam si iustus habens multos gradus gratiæ, & feruens in bene operando, fiat remissus, & negligens, ita tamen, quod non peccet mortaliter, amittet illum feruorem, & tamen non minuetur illius gratia, quia gratia non tollitur, nec minuitur propter uenialia: & ratio est, quia feruor, facilitas, & prontitudo sunt quidem à gratia, sed mediantibus propriis dispositionibus, & operationibus, & habitibus acquisitis, unde stat, quod quis habeat habitum alicuius uirtutis infusum, ut castitatis, & simul habeat contrarium habitum acquisitum, ut luxuriosus

in

in principio suę conuersionis, nam propter cõtrarium habitum maximam difficultatem sentit ad caste uiuendum, quam tamẽ superat Dei gratia adiutus. Sensibilis etiam spiritualis dulcedo, est gratia, & donum particulare. Nec ob id commodum reportat ex peccato, non enim ob id est melior, quam fuisset si steterisset in gratia, quia meritorie operatus fuisset, & omnia eius bona opera in peccato facta fuerunt mortua.

Quodopera mortua non reuiuiscant.

Secundum dubium est, de bonis operibus factis in peccato mortali, quæ dicuntur mortua, an reuiuiscant per gratiam subsequentem. & Respondetur, quod non reuiuiscunt, & huius ratio est ex S. Tho. 4. s. d. 14. quia pœnitentia de sui natura ordinatur ad remotionem mali, & gratia, quæ datur pœnitentibus, est iuxta eorum dispositionem, ergo quod aliqua bona opera per pœnitentiam, & subsequentem gratiam restituantur, & reuiuiscant, hoc non est nisi per accidens, in quantum remouet prohibens. s. peccatum; causa autem, quæ est remouens prohibẽs, exigit causam per se respectu effectus, cuius ipsa est causa per accidens; sed uiuificationis operum extra charitatem factorum, nõ potest poni aliqua causa per se, quia uita operum dependet ex uita operantis, & ideo à gratia, & charitate habent, quod uiuãt; sed operans illa fecit in peccato mortali, ergo fuerunt mortua; gratia autem, & charitas, quæ per pœnitentiam habetur, nõ potest operibus præcedentibus, uitam conferre, nisi per accidens, quatenus reuouet peccatum, quod mortificauerat opera uiua, quæ à uitæ principio processerant; illa autem, quæ non processerunt à principio uitę, iam transierunt, & non possunt ex eodẽ principio procedere, nec consequenter uiuificari; Et ratio etiã est, quia habitus non informat actum, nisi qui ab eo procedit, ergo per gratiam subsequentem nullo modo possunt uiuificari opera facta extra charitatem. Imo addit Sotus in 4. dist. 16. in confirmationem huius rationis, quod nec etiam possunt uiuificari per absolutam Dei potentiam, quia licet Deus possit de sua potentia absoluta, dare gloriam illis, qui nõ fuerunt eius filii per gratiam, illam tamen dabit pro suo beneplacito, sed non pro eorum dignitate; quia non poterit illos facere tanti præmij dignos, nisi faciendo sibi amicos, ita etiam non potest dare gloriam pro operibus, quæ non procedunt ex gratia, nam [pro] dicit dignitatem operum; sed clariorem huius possumus reddere rationem, quia opera uiua sunt meritoria de condigno gloriæ, ratione gratiæ in qua sunt facta, sed opera facta in peccato mortali, non processerunt à gratia, nec informantur gratia sub-

se-

sequente, tanquam præterita, ergo repugnat, quod sint meritoria gloriæ, & quod propter illa sit dãdus aliquis gradus gloriæ; tanquam de iustitia debitus, propter illa opera. Probatur etiam ex illo 1. cor. 13. *Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum uelut æs sonans. aut cymbalum tinniens, &c. & si destribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum, ita, ut ardeam, charitatem autem non habuero nihil mihi prodest.* prodessent autem si illa opera moraliter bona, per pœnitentiam uiuificarentur, quia propter illa augeretur gloria, ac si fuissent facta in gratia. Et confirmatur, quia aliàs sequeretur, quod perseuerans per multos annos in aliquo peccato mortali, & benè moraliter operans, si in fine uitæ conuertatur, tantam gloriam habebit, quãtam habuisset si semper fuisset in gratia, & illa duntaxat bona operatus fuisset, nam illa omnia uiuificantur; quod certe asserere est falsissimum, & qui tenent opera facta in mortali uiuificari, nimis fauent peccatis. cũ ergo Sancti dicunt Deum respicere, & remunerare opera bona facta à peccatore, non sunt intelligendi de æterna remuneratione, sed de temporali, ut diximus superius. Nec obstat, quod Sacramenta imprimentia characterem suscepta in mortali conferunt gratiam, recedente fictione, quia non sunt opera simpliciter nostra, sed Dei, quæ habent uirtutem ex opere operato, & remanẽt in suo effectu. s. charactere, ut diximus. 2. p. lib. 1. c. 9. & lib. 2. c. 18. Nec etiam obstat, quod dicunt Doctores satisfactionem factam in peccato mortali, non esse reiterandam, nam hoc est, quia pœnitens satisfecit præcepto Ecclesiæ, & Confessoris, non tamen uirtute illius satisfactionis, factæ in mortali, satisfacit Deo, quoad remissionem pœnæ purgatorii peccatis prioribus debitæ, & quo ad hunc effectum est reiteranda.

De Thesauro Ecclesiæ; Quod Indulgentiis uere satisfaciamus Quid significent quadragenæ, & tot millia annorum, & per modum suffragii. Cap. XXXV.

TRactaturi de ualore operum, optima ratione annectitur ille Indulgentiarum; earum enim fundamentum, sunt opera quatenus satisfactoria, ex quibus constituitur thesaurus Ecclesiæ, ex quo promuntur Indulgentiæ; nã Indulgentiæ licet sint gratiæ nobis factæ, quibus gratis, sine nostra propria satisfactione remittitur pœna residua, post contri-

tionem,

tionem, seu confessionem, in totum, uel in partem, iuxta quantitatem Indulgentiarum: eis tamen uere satisfacimus Deo, non nostris, sed Christi, & Sanctorum satisfactionibus, nobis Indulgentiis, Thesauri Ecclesiæ distributione, applicatis, & Deo pro pœna à nobis debita oblatis. Sed ad maiorem huius ueritatis intelligentiam, præmittenda est conuenientia, & triplex differentia, inter meritum, & satisfactionem, Conueniunt, quia tam opus meritorium meriti de cõdigno, (de hoc enim loquimur) quam opus satisfactorium, ut pro eo remittatur pœna purgatorii, debet fieri in gratia. Sed differunt primo, quia meritum proprie respicit æternam beatitudinem, est enim opus, cuius uirtute, operanti debetur æterna beatitudo, tãquam corona iustitiæ, data à iusto iudice, 2. Tim. 4. at satisfactio proprie respicit pœnam, est enim uoluntaria solutio pœnæ; tunc enim debitor pœnæ, satisfacit iustitiæ, quãdo debitam pœnam exoluit, adequando enim solutionem debito, satisfacit. Et hæc duo, non ita differunt, quin coniungantur, & in unum idemq; opus cocãt, nam in uiatoribus cõiunguntur; opera enim ex charitate facta, quantum habent bonitatis, tantum habent meriti, & quantum habẽt pœnalitatis, tantum habent satisfactionis; in existentibus autẽ in purgatorio, separantur, nam satisfaciunt, & non merentur, quia illorum status est satisfaciendi, & non merendi. Hinc oritur secunda differentia, quod bona opera inquantum sunt meritoria, plene remunerantur à Deo, quia eis correspondet beatitudo, iuxta proportionem meritorum, quæ in infinitum excedit; at bona opera inquantum sunt satisfactoria, non semper plenè remunerantur à Deo, & hoc non propter defectum iustitiæ, aut diuinæ largitatis, sed quia non est unde satisfacientibus remunerentur; nam propria remuneratio operis satisfactorii, ut est pœnale, & satisfactorium, est remissio pœnæ debitæ, si autẽ sic operãs ad nullam pœnam tenetur, quia iam satisfecit, & fuit illi tota remissa, uel plus satisfacit, quam teneatur; non potest illa superabbundans satisfactio remunerari in ipso satisfaciente, quia non tenetur ad ampliorem pœnam, quæ remittatur; nam opus, ut satisfactorium respicit solum remissionem pœnæ, & non beatitudinem. & hæc super excedẽs satisfactio reponitur in Thesauro Ecclesiæ. Tertia differentia est quoad efficaciam, seu fructum; nam meritum non excedit personam, quæ meretur, nullus enim potest mereri beatitudinem alteri, sed sibi soli, Christo solo excepto, qui illam meruit suis electis; nam gratia data Christo, fuit capitalis, seu uniuersalis, gratia autem reli-

Meritum, & satisfactio cõueniunt, & tripliciter differunt.

reliquorum, est gratia partialis, seu personalis: At unus potest pro altero satisfacere, & nō solum de sibi superfluis satisfactionibus, sed etiam si indigeat pro se satisfacere; quo casu uirtute illius satisfactionis, remittitur pœna debita, non à satisfaciente, sed ab illo pro quo satisfacit. Sed notandum est, quod quis potest alteri propriam satisfactionem applicare solum dū operatur, nam si operando opera satisfactoria, nemini illa applicat, nec applicauit, sibi prosunt ad remissionem pœnæ, si ad aliquam tenetur, si autem ad nullam tenetur, reponuntur in thesauro Ecclesię, quorum dispensatio postea pertinet ad illos, qui habent claues huius thesauri. Quibus suppositis facile intelligitur, quid sit, seu ex quibus constet Thesaurus Ecclesiæ, est enim superabundantia satisfactionum, primo, & principaliter ipsius Christi, secundo etiam Sanctorum. Quod autem Christi merita, & satisfactiones superexcedant, est certissimum. 1.Ioa.2: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed totius mundi.* & tamen pauci sunt, qui saluantur. imò si essent infiniti mundi, pro omnibus sufficerent, & adhuc superexcederent, cum sint infinita, tanquam Personæ diuinæ infinitæ. Quod autem satisfactiones Sanctorum aliquando superexcedant pœnam propriis peccatis debitam, testatur Iob.6. de se dicens. *Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas, quam patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret.* & patet de multis Sanctis, quos constat semper sanctissime uixisse, & nihilominus continuam pœnitentiam egisse, ut de S. Ioanne Baptista. & de B. Virgine certissimum est, quod nunquam peccauit. Quod etiam superabbundantes Sanctorum satisfactiones reponantur in Thesauro Ecclesiæ, cum satisfactionibus Christi, probatur ex illo Apost. Collos. 1. *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.* Et ex extrau. Dudum de pœn. & remiss. Reponuntur autem satisfactiones Sanctorum in thesauro Ecclesiæ, non quod Christi satisfactiones non sufficiant, sed quia sic ipse disposuit, ut eius membra assimilentur ipsi capiti, quod etiam cedit ad ipsorum accidentalem gloriam, & ad maiorem damnatorum confusionem. Est autem notandum præter hunc thesaurum, alium etiam esse in Ecclesia thesaurum, in quo Sancti nihil reponunt, & hic est thesaurus meritorum Christi, nam (vt diximus) omnia Sanctorum merita sunt cumulatissime remunerata, & solus Christus, ut caput totius Ecclesiæ meruit pro aliis. hic thesaurus applicatur sacramentis, re, & etiam noto

Quid sit thesaurus Ecclesiæ, & ex quibus constet.

Quod in eo reponantur satisfactiones Sanctorum.

Alius Ecclesię thesaurus ex solis Christi meritis.

susceptis,& ui gratiæ,etiã aliis operibus meritoriis; & illius efficacia maxime cognoscitur in pueris decedentibus cum sola Baptismali gratia,& etiam in accedentibus ad Sacramenta cum sola attritione;nam in prioribus nulla est propria dispositio, & in posterioribus est imperfecta, & citra sacramentum in sufficiens ad gratiam. Indulgentiæ fiunt distributione, & applicatione satisfactionum prioris Thesauri,qui cum sit infinitus non potest minui,

De quadragenis, & tot millibus annorum.

De Indulgentiis multa possent dici,sed quia passim inueniũtur,duo solum tractabo,quæ maiorẽ difficultatẽ habent. Primũ est quid significẽt quadragenæ,& quomodo cõcedãtur tot millia annorũ:de quo diximus in p.p.lib.2.c.12.q̃ quando cõcedũtur anni,& quadragenæ, habetur relatio ad pœnitẽtias antiquas sacrorũ canonũ,qui pro uno peccato mortali dabãt septẽ annos pœnitẽtiæ, & in illis aliquot quadragenas arctioris pœnitẽtiæ; & quo peccatũ erat grauius,eo maior dabatur pœnitẽtia, adeo quod pro uno peccato aliquãdo dabatur pœnitẽtia toto uitæ tẽpore duratura;& dabatur pœnitẽtia adeo diuturna,ut hic plene satisfaceret; Nõ quod tandiu animæ detineantur in purgatorio;sed ut significaretur intensio, & acerbitas pœnarũ purgatorij;nã breuissima illius pœna,correspõdet pœnæ multorũ annorũ huius uitæ, cõmutata intensione in extensionem. facta autẽ suppositione, quod homo in hac uita plene satisfacere debeat, & tandiu uiuat, tot multiplicantur peccata, tempore communis uitæ, quod dato etiam, quod non amplius peccet;non sufficerent centum millia annorum pœnitentiæ; uide loco citato ne idem repetamus: Alterum, quod explicandum est,quare mortuis concedantur per modum suffragii;hoc autem non est,

Quare cõcedantur mortuis per modũ suffragii.

quasi respectu animarum purgatorii, Indulgentiæ sint minoris efficaciæ, aut non eodem modo possit illis Papa eas cõcedere, sicut & uiuis,sed quia transierunt ad forum Dei;non ita tamen, ut omnino non dependeant à foro Ecclesiastico, nam dependẽt ut publicis,& priuatis suffragiis,& indulgentiis iuuari possint; cum autem sint sub foro Dei, Papa illis concedit indulgentias, non per modum absolutionis, & remissionis, sicut uiuis, sed per modum auxilii, suffragii, orationis, & oblationis Deo, ut dignetur acceptare pro illis satisfactiones thesauri, quas ei pro illarum liberatione offert; & illas semper Deus acceptat, quia ut clauium offeruntur; Nec ob id sunt minoris uirtutis; cuius exemplum habemus de forma Sacramenti Extremæ Vnctionis, quæ est per modum deprecationis, non quia illud Sacramen-

mentum sit minoris uirtutis, & dubius sit illius effectus; sed quia infirmus transit ad forum Dei, cui per hoc Sacramentum commendatur.

De differentia inter viuos, & mortuos quo ad Indulgentias, & an negligentes pro se satisfacere illas consequantur licet sint in gratia. Cap. XXXVI.

EST autem notanda una differentia inter Indulgentias cõcessas uiuis, & mortuis; sed prius impugnandum est quoddam dictum Caietani opusc. 10. tomi 1. Vbi dicit, quod ad acquirendam indulgentiam uerè coram Deo, non sufficit sola gratia ex parte suscipientis; nam confessi in gratia, sunt duplicis ordinis, quidam soliciti ad satisfaciendum per se ipsos pro peccatis suis, quidam negligentes satisfacere per se ipsos; primi condignas pœnitentias, uel petunt à confessoribus sibi imponi, parati eas implere, uel sponte illas assumunt, dum continue studeant, per sua sancta opera satisfacere, ieiunando, orando, eleemosynas dando, &c. ad hoc, ut satisfaciant; Secundi uero paruissimam pœnitẽtiam, aut rogant, aut læti suscipiunt. & cum illam impleuerint, non curant amplius de satisfaciendo, reputantes sibi sufficere, quod nõ ibunt ad infernum; & dicit, quod istis Indulgentiæ non prosunt, hac ratione motus, quia nullus indignus aliena satisfactione pro pœna sibi debita, consequitur ueraciter fructum indulgentiæ; iam fructus indulgentiæ est remissio pœnæ debitæ, per alienam satisfactionem, Christi scilicet, & sanctorum; Sed quilibet in gratia constitutus, negligens satisfacere per se ipsum, est indignus aliena satisfactione, pro pœna propriis peccatis debita, ergo non consequitur fructum Indulgentiæ. Hoc Caietani dictum falsum esse constat, nam ad consequẽdũ fructum Indulgentiæ sufficit, q̃ persona sit in gratia, & efficiat id, q̃ Papa requirit pro Indulgentiæ consecutione. Et ratio est, quia Indulgentiæ conceduntur ut clauium, & ad illarum effectũ sufficit, q̃ illas suscipientes sint in gratia; Et confirmatur, quia maior est effectus Sacramentorum, quam indulgẽtiarum, & maior dispositio requiritur ad Sanctissimũ Eucharistiæ Sacramentũ, quã ad indulgẽtias; sed si sacerdos quotidie celebret ex quadam consuetudine, similiter, & laicus communicet, semper tamen in gratia, suscipiunt fructum Sacramẽti, etiã si non præmittãt il lã præparationẽ, quam deberẽt. quia ad effectũ Sacramẽtorum

Caietani sententia.

Cõtra Caietani sententiam.

sufficit, quod illa suscipiens sit in gratia, uel saltem attritus, cum habeat uirtutem ex opere operato, ergo multo magis hoc sufficiet ad consequendum ui clauium effectum indulgentiæ. Et confirmatur etiam ex usu Ecclesiæ, quæ Indulgentiis peccatores excitat, & inuitat ad pœnitentiam.

De mortuis.

Cum hoc tamen dicimus, quod ista Caietani doctrina, est partim uera, quo ad defunctos, & quod indulgentiæ concessæ defunctis non semper prosunt illis quibus conceduntur, & applicantur; & hoc non defectu indulgentiarum, sed quia reddiderunt se in hac uita indignos, ut aliorum suffragiis in purgatorio iuuarentur, ut si neglexerint satisfacere pro se, adimplere defunctorum legata, orare pro mortuis. quo casu si illis non prosunt, aliis prosunt; nunquam enim respectu defunctorum sunt infructuosæ; Nec ob id dicimus, quod semper prosint dignioribus, & magis dispositis, quia sic superfluum esset particulariter orare pro certa, & determinata alicuius anima, quod falsum esse constet, cum Ecclesia oret, & particulares orationes faciat, & indulgentias concedat; sed prosunt illis, pro quibus fiunt, nisi (ut diximus) se reddiderint in hac uita indigni, ut eis iuuentur. & est sententia communis, & communis usus Ecclesiæ, nam pro eadem anima dicuntur plures Missæ in altaribus priuilegiatis; Non tamen reddunt Doctores rationem differentiæ; quare Indulgentia, quam pro me accipio, non prosit alteri, si sim illa indignus, sicut prodest alteri defuncto, cui non est à suscipiente applicata, & quare prosit uiuo existenti in gratia, etiam si aliis respectibus sit ea indignus, & non prosit existentibus in purgatorio, qui propter easdem causas sunt indigni; & quare opus factum in mortali pro mortuis non impediat efficaciam indulgentiæ, sicut impedit cum indulgentia uiuis operantibus conceditur; quas istarum differentiarum rationes, nos reddemus; Et est, quia Indulgẽtia conceditur uiuis per opus proprium consequenda, & conceditur non solũ pro remissione pœnæ debitæ, sed etiam ut ea mediante peccatores conuertantur, & iusti excitentur ad feruentius operandum, & ut augeatur diuinus cultus. quatenus conceditur per opus proprium acquirenda, si operãti nõ prodest, nõ debet alteri eius loco prodesse, nã illius opus est mortuũ, & indulgentia cõceditur operãti. quatenus est etiã ad excitãdũ peccatores ad pœnitẽtiã, & ad augẽdũ diuinũ cultũ, pro sufficienti dispositione, solã gratiã requirere debuit. Indulgẽtia autẽ, quæ cõceditur defunctis, non est ita personalis, sicut illa, quæ cõceditur uiuis. nam ad ac-

De rationibus differentiarum.

qui-

quirenda est per opus à uiuis faciendum:& quibus particulariter indulgentiæ concedunntur, cum conditione conceduntur, quatenus.f.eis indigeant, uel eis prodesse posint: nam qui sũt in gloria,non indigent indulgentiis;& damnatis, prodesse non possunt: si igitur non prosunt illis,pro quibus accipiuntur,aliis prodesse debent. Et ratio etiam est, quia Ecclesia soluit pretium de suo thesauro, per certum opus Deo exhibendum, pro liberatione certæ animæ;& opus quo offertur Deo pretium,est Deo acceptum,saltem ex parte Ecclesiæ illud offerentis, nam cum offeratur ex institutione Ecclesiæ, pro anima existente in gratia,etiam si laicus illud opus efficiat, Ecclesiæ potius nomine,pro mortuis,quam proprio,illud facere censetur, ergo est illi satisfactum pro liberatione illius animæ, ergo si illa anima iam liberata fuit, uel liberari non potest, aliam loco illius liberare debet. non sic autem est de indulgentiis concessis pro uiuis, nam opus quo Ecclesia offert Deo pretium, pro remissione pœnæ operantis, est personale, & si fuerit factum in peccato mortali, nec Ecclesia intendit eo offerre pretium, nec Deus illud acceptat,cum offeratur pro persona operante, quæ si fuerit in mortali,est illa gratia indigna,& incapax; quod intellige, dummodo integrum opus faciat in mortali,nam si illud in mortali incipit, & ante omnia requisita ad indulgentiam, conteratur,uel confiteatur, illam consequitur sicut diximus etiam 2.p. lib.2.cap.20. quod contritio, seu sufficiens attritio, habita post confessionem, ante absolutionem, sufficit, & non requiritur, quod reiteretur Confessio. Cum etiam indulgentiæ concedantur defunctis solum ad satisfaciendum, (sunt enim extra statum merendi,& proficiendi) rationi congruum fuit, ut animæ illorum non ita facile à Deo liberentur alienis suffragiis, & satisfactionibus, qui dum uiuerent rationibus dictis,meruerunt eis post mortem non iuuari; quæ ratio cessat in uiuis, quia eis conceduntur etiam ad conuersionem, & emendationem. Ex quibus sequitur, quod Papa non potest generali Indulgentia pro omnibus defunctis,euacuare purgatorium, liberando omnes animas in eo existentes,& hoc non propter defectum potestatis illius, nec propter inefficaciam thesauri, sed quia sunt forte multæ,quę sunt indignæ illa gratia.

De aliis dogmatibus remissiue, Quare Chr istus uenerit pro solis hominibus, de causa obstinationis damnatorum, & an possint bene uelle, bonum, & de libero arbitrio.
Ca. XXXVII.

NOn ideo inscribitur hic Tertius liber de Dogmatibus Fidei, quasi de illis non sit etiam tractatum in reliquis omnibus, ut de Christi Diuinitate, de Sacrificio Missę, de Sacramentis, de cultu, & ueneratione Sanctorum, Sacrarum Imaginum, & Reliquiarum, de Papa, Ecclesia, Conciliis, Scriptura, Traditionibus, de Votis, Iuramentis, Dispensationibus, Censuris, Immortalitate animæ, & aliis; sed quia hic tractatur de aliis præcipuis, quæ continuato cursu, in præcedentibus tractari non potuerunt. Et licet p.p. lib. 2. cap. 7. satis probatum sit damnatorum pœnas esse æternas, & in inferno nullam esse redemptionem; nihilominus, cum ad tractatum de Incarnatione, pertineat explicare quare Christus uenerit pro solis hominibus, hoc, modo explicando, simul etiam explicabimus causam obstinationis damnatorum.

De causa obstinationis damnatorum.

Cum nos monuerit Esaias dicens, *Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est*. Significauit futurũ tempus, in quo Deus amplius inueniri non poterit, nec erit locus pœnitentię; & istud tempus, est illud damnationis, damnati enim in malo obstinati, pœnitere, & ad Deum conuerti non possunt; nõ quod Deus de potentia absoluta, non possint illos conuertere, sed quia non vult illos conuertere, & cum nolit, ipsi conuerti non possunt, & in malo remanent obstinati. Si autem quæratur causa quare non possint ad Deum conuerti, dicitur hoc esse, quia ad conuersionem, & ad rectitudinem uoluntatis per peccatum lapsæ, duo concurrunt; ex parte uoluntatis, pœnitentia; & ex parte Dei, gratia sanans; & utrunque deest damnatis; Et si quæratur, quod horum sit causa, & ratio defectus alterius, dicitur, quod defectus pœnitentiæ, est causa, quare deficit gratia gratum faciens, quia pœnitentia informis, ad illam disponit; Et si adhuc quæratur quare deficiat pœnitentia; respondetur, quia deficit gratia gratis data, quæ præuenit uoluntatem, ut pœniteat, & sine qua nemo se unquam præparat ad gratiam. Et si ulterius quæratur, unde ueniat defectus gratiæ gratis datæ, uel quæ sit illius causa; dicitur, quod illius causa non potest esse, neque

neque Deus, neque natura dæmonis, aut hominis damnati, sed ipsa culpa, qua damnati ita ægrotant, ut nō pateat eis aditus ad gratiam. Hucusque omnes conueniunt, sed unde habeant damnati hanc irremediabilitatem, ut sint perpetuo priuati gratia, & conuerti non possint; sunt uariæ Doctorum sententiæ; Sed notan dum est, quod Doctores, reddentes causas obstinationis damnatorum, loquūtur de dæmonibus, & illas postea applicant hominibus, nam ut inquit Damascenus, quod fuit dæmonibus casus, hoc est hominibus mors; Verum istæ causæ, quas assignant Doctores, potius pertinent ad ostendendum quare homines fuerint à Christo redempti, & non dæmones. & ob id illas addu cemus, licet non sint propriæ, Quidam (ut refert S. Bonau. 2. s. d. 7.) sumpserunt rationem ex comparatione culpæ ad seueritatem iudicantis; quia enim diabolus, & angeli eius grauissime peccauerunt, Dominus seuerus iudex, statim cōdemnauit eos; sicut iudex magnum latronem in turpi latrocinio deprehensū, statim facit suspendi, quamuis differat suspendium unius parui latronis, qui potuit habere aliquam excusationem. Sed ut inquit S. Bonau. hæc ratio est cuiusdam congruitatis, & non cōcludit, quia alias sequeretur, quod si diabolus minus peccasset, posset conuerti; uidemus etiam, quod sæpe Deus misericordiam facit cum sceleratissimis, & aliquos, qui modicum pecca uerunt, demergit in infernum. Alii sumpserunt rationem ex parte culpæ, relatę ad modum peccandi, per oppositum ad peccatum hominis; quia enim homo alio suggerente peccauerat, ideo dignum fuit alio releuari; & præterea, quia totum humanum genus ceciderat, ne totum periret, congruum fuit reduci ad rectitudinem; è cōtra est in angelicis spiritibus, quia nō peccauerunt per tentationem, maxime lucifer, ideo non rediit, Vn de Greg. in 4. Moral. inquit, Nunquam lumen pristini status accepit, quia non persuasus amisit. Similiter, quia cecidit secundum partē, ita quod peccatū fuit particulare, & personale, ideo non debuit rectificari. Vnde Aug. in Enchir. Placuit uniuersitatis cōditori, ut quoniam non tota multitudo Angelorum, Deū deserendo perierat, ea quæ perierat, in æterna damnatione remaneret. Sed iste rationes, sunt etiam congruitatis, quia si homo sine suggestione per propriam uoluntatem, uel particulariter peccasset, non uideo quomodo non posset recuperare bonā uoluntatem, Domino restituente. Alii sumpserunt rationem ex cōparatione culpæ ad naturam peccantis, & isti nō eodem modo illam explicant; quidam enim dixerunt eam esse, quia

Variæ sententiæ

Quare homines fuit à Christo redempti, & non dæmones.

Angelus peccans, fuit substantia spiritualis, omnino non habēs pondus carnis; & quia substantia spiritualis est semper in actu suo, unde non lassatur, imo cōtinuē habet inordinatā voluntatē, & continuē gratiā impugnat, & ideo non offertur ei gratia. Sed istæ rationes non concludunt; non prima; nam pōdus carnis nō inclinabat etiam primum hominem ad peccatum, ut propterea ille meruerit reparari, & non angelus. Nec etiam secunda, quia Deus frequenter dat gratiam homini existenti in actuali uoluntate peccandi, qua facit, ut cōuertatur, cuius exemplū habemus Paulo, qui cōuersus est, & circūdatus luce, in actu pſecutionis.

a Thomæ sententia.

S.Th.1.p.q.64.ar.2. sumit etiā rationē obstinationis dęmonū, ex eorū natura, quia cū immobiliter apprænendāt, immobiliter adhærēt; Sed cum in quæst.16. de Malo, ar.5. altius sumpto principio, suam explicet sententiam, placuit adducere, quæ ibi dicit, ut simul explicetur uis liberi arbitrii; dicit ergo esse considerandum, quod ad rationem liberi arbitrii pertinet, quod possit in diuersa, unde res cognitione carentes, quarum actiones sunt determinatæ ad unum, nihil agunt, suo arbitrio; animalia uero irrationalia, agunt quidem arbitrio, sed non libero, quia iudicium quo aliquid prosequuntur, uel fugiūt, est in eis determinatum à natura, ita ut ipsum præterire non possint, sicut ouis non potest non fugere lupū uisū. Sed omne illud, quod habet intellectum, & rationem, agit libero arbitrio, in quantū. s. arbitriū eius, quo agit, consequitur apprænensionē intellectus, uel rationis, quæ se habet ad multa, & ideo ad rationem liberi arbitrii pertinet, quod possit in diuersa. Sed ista diuersitas tripliciter potest attendi, Primo, secundum differentiam rerum, quę eliguntur propter finem, nam unicuique naturaliter conuenit unus finis, quem naturali necessitate appetit, quia natura semper tendit ad unum; sed quia ad unum finem multa possunt ordinari, appetitus intellectualis, seu rationalis naturæ, potest tendere in diuersa, eligendo ea, quæ sunt ad finem; & hoc modo Deus, tanquam proprium finem, naturaliter vult suam beatitudinem, & non potest non uelle eam; sed quia ad bonitatem eius possunt ordinari diuersi modi, & ordines rerum; uoluntas eius non sic fertur ad unum in suis effectibus, quin possit quantum est de se ferri in aliud, & secundum hoc competit Deo libertas arbitrii; Similiter, & Angelus, & homo, habent finem naturaliter sibi præstitum beatitudinem, unde naturaliter appetunt eam, nec possunt uelle miseriam, ut dicit Aug. 8. de Trin. Sed quia ad beatitudinem diuersa possunt ordinari, in eligendo

De ratione, & ui liberi arbitrii dequo unde etiā iu c. 24. huius libri.

Tripliciter potest in diuersa.

do ea, quæ sunt ad finem, potest uoluntas, tam hominis, quam angeli, boni uel mali, in diuersa ferri. Secunda diuersitas in quam liberum arbitrium potest, attenditur secundum differentiam boni, & mali; sed ista diuersitas, non pertinet per se ad potestatem liberi arbitrii, sed ad eam per accidens se habet, inquantum inuenitur in natura potenti deficere, Cum enim uoluntas de se ordinetur in bonum, sicut in proprium obiectum, quod tendat in malum, non potest contingere nisi ex hoc, quod malum apprehenditur sub ratione boni, quod pertinet ad defectum intellectus, uel rationis, unde causatur libertas arbitrii; non autem pertinet ad rationem alicuius potentiæ, quod deficiat in suo actu, sicut non pertinet ad rationem potentiæ uisiuæ, quod aliquis obscure uideat, & ita nihil prohibet inueniri liberum arbitrium, quod ita tendit in bonum quod nullo modo potest tendere in malum, uel ex natura sua, sicut in Deo, uel ex perfectione gratiæ, sicut in hominibus, & angelis beatis. Tertia autem diuersitas in quam potest liberum arbitrium, attenditur secundum differentiam mutationis, quæ quidem non consistit in hoc, quod aliquis diuersa uelit, nam & ipse Deus vult, ut diuersa fiant, secundum quod conuenit diuersis temporibus, & personis; sed mutatio liberi arbitrii consistit in hoc, quod aliquis illud idem, & pro eodem tempore non uelit, quod prius uolebat, aut uelit, quod prius nolebat; & hæc diuersitas non pertinet per se ad rationem liberi arbitrii, sed accidit ei, secundum conditionem naturæ mutabilis; sicut non est de ratione uisiuæ potentiæ, quod diuersimode uideat, sed hoc contingit quandoq; propter diuersam dispositionem uidentis, cuius oculus quandoq; est purus, quandoq; autem turbatus, Et similiter etiã mutabilitas, seu diuersitas liberi arbitrii, non est de ratione eius, sed accidit ei in quantũ est in natura mutabili; Mutatur.n. liberũ arbitriũ ex causa intrinseca, & ex causa extrinseca. Ex causa quidem intrinseca, uel propter rationẽ, puta cũ quis aliquid prius nesciebat, ꝙ postea cognoscit; uel propter ipsum appetitũ, qui quandoq; sic est dispositus per passionem, uel habitum, ut tendat in aliquid sicut in sibi conueniens, quod cessante passione, uel habitu, sibi non est conueniens; Ex causa uero extrinseca, puta cum Deus immutat uoluntatem hominis, per gratiam de malo in bonum, secundum illud prou. 21. Cor Regum in manu Dei, & quocunque uoluerit uertet illud. Hęc autem duplex causa (subiungit S. Thom. ut descendat ad causam obstinationis dæmonum,

Vnde mutatio liberi arbitrii.

tu autem his subiunge ea, quę diximus in cap. 24. huius libri, de libero arbitrio, ut habeas completam doctrinam de libero arbitrio) cessat in angelis post primam electionem, & primo quidem naturaliter in his, quæ ad ordinem naturæ pertinent, immutabiliter se habent; quia mutatio est existentis in potentia, ut dicitur in 3. physic. hoc autem ad naturam angelicam pertinet, ut actu habeant notitiam omnium, quæ naturaliter scire possunt, sicut nos naturaliter actu habemus notitiam primorū principiorum, ex quibus procedimus ratiocinando ad acquirēdam cognitionem conclusionum; quod non contingit, in angelis, quia in ipsis principiis intuentur omnes conclusiones, quæ ad naturalem eorum cognitionem pertinent. Et ideo sicut immobiliter nos habemus in cognitione primorum principiorū, ita intellectus eorum, immobiliter se habet, circa omnia, quæ naturaliter cognoscit. Et quia uoluntas proportionatur intellectui, consequens est, quod etiam uoluntas eorum naturaliter sit immobilis, circa ea, quæ ad ordinem naturæ pertinent. Verum est autem, quod sunt in potentia respectu motus in supernaturalia, siue per conuersionem, siue per auersionem, unde hęc sola mutatio in eis esse potest, ut de gradu naturę ipsorum moueantur in id, quod est supra naturam, conuertēdo se, uel auertendo; Sed quia omne, quod aduenit alicui, ei aduenit secundū modum suę naturæ; consequens est, ut angeli immobiliter perseuerent, uel in auersione, uel in conuersione, respectu boni supernaturalis. Ex parte uero extrinseca, immutabiles sunt, uel in bono, uel in malo, post primam electionem, quia tunc finitur in eis status uiatoris; unde non pertinet ad rationem diuinæ sapientiæ, ut ulterius dæmonibus gratia infundatur, per quam reuocetur à malo primæ auersionis, in qua immobiliter perseuerant. & ideo quamuis diuersa eligant per liberum arbitrium, in omnibus tamen peccant, quia in omni eorum electione, permanet uia primæ electionis ipsorum. hæc ibi. Ex quo in p. p. infert differentiam inter liberum arbitrium hominis, & angelorum, quod cum homo per rationem mobiliter apprehendat, discurrendo, de uno ad aliud, habens uiam procedendi ad utrumque oppositorum, eius uoluntas adhæret alicui mobiliter, quasi potens etiam ab eo discedere, & contrario adhærere; Et ideo consueuit dici, quod liberum arbitrium hominis, est flexibile ad oppositum, & ante electionem, & post; liberum autem arbitrium angeli, est flexibile ad utrunque oppositum, ante electionem, sed non post, & sic (concludit) angeli boni, semper adhæ-

ren-

rentes iustitiæ, sunt in illa confirmati, mali uero peccantes, sunt in peccato obstinati. Et licet S. Thom. loquatur solum de dæmonibus, tamen ut inquit Capreolus 2. s.d.7. secundum eius doctrinam, idem dicendum est de animabus separatis; nam anima iudicium, & æstimationem agibilium, & finis ultimi, cum quo exiuit à corpore, deponere non potest, & consequenter, nec uoluntatem finis, nec electionem ordinatorum in finem quibus adhæsit in corpore, & sic remanet obstinata; cuius obstinatio nõ causatur totaliter tanquam à causa præcisa, ab aliquo actu, nec ab aliquo habitu, sed ex habitu hic acquisito, & ex statu nouo, & ex natura sua, quibus positis exit in actualem æstimationem, & actualem appetitum peruersi finis, ad quem omnia referr, & talem æstimationem, & appetitum nunquam deponit: quod deducit ex S. Tho. 4. contra Gentes, cap. 95. Causa igitur obstinationis dæmonum, secundum S. Thom. est eorum natura, quia cum immobiliter apprehendant, cui adhærent, immobiliter adhærent; & licet adducat etiam, pro causa, illorum statum, quia sunt extra uiam, & in termino, & Deus illos non conuertit, eisq; non dat gratiam: causa tamen propria est eorum natura, quia post primam electionem immobiliter adhærent.

Contraria scoti sententia.

Scotus 2. s.d.7. contra hanc rationem obstinationis dæmonũ, à S. Tho. assignatam multa facit argumenta, quæ frustra Caiet. p.p. conatur soluere; & uideri poterunt apud Scotum, & Caietanum, illa modo relinquemus, & faciliori, & clariori uia, ex eodemmet. S. Tho. contra eum ostendemus, illam non esse propriam causam. Pro quo notandum est, quod cum potentia sit, propter obiectum, & ad suum naturaliter tendat obiectum, ab eo solum firmatur, & quietatur; Obiectum Intellectus est uerũ, & Voluntatis bonum, & ab eis solum possunt ligari, firmari, & immobiles reddi, ut non possint in oppositum tendere; non tamẽ quomodocumque, sed quando ita euidenter apprehenduntur, ut talia, quod nullo modo possunt aliter apprehẽdi; unde quãdo intellectus apprehendit aliquid, ut uerum, quod non potest considerare nisi, ut euidenter uerum, & non sub aliqua ratione, ut falsum, uel ut dubium, ei immobiliter adhæret; similiter, & uoluntas, quando ei præsentatur aliquid, ut bonum, quod nulla ratione potest ei repræsentari, ut malum, uel ut minus bonũ, & minus eligibile, ei immobiliter adhæret, & non potest uelle oppositum, huiusmodi est modo beatitudo in communi apprehensa, & erit in particulari Deus clare uisus; At quando intellectus, & uoluntas non habent tantam suorum obiectorum euiden-

Pro solutione difficultatis, notãdum.

dentiam, possunt mutari, & intellectus iudicare falsum, quod iudicauit uerum, & uoluntas odire, ut malum, quod amauit, vt bonum. Et hoc est certissimum etiam apud S. Thom. Videndum nunc est, de immobilitate intellectus, & uoluntatis Angeli, & cum uolũtas proportionetur intellectui, de illo prius agamus; de quo S. Tho. duo dicit, Primum, quod Angeli habent actu notitiam eorum omnium, quę naturaliter scire possunt, sicut nos habemus actu notitiam primorum principiorum; & propterea quoad notitiam naturalem non sunt in potentia, non discurrũt, nec ratiocinantur; & propterea immobiliter se habent, circa omnia, quæ naturaliter cognoscunt, sicut etiam nos immobiliter habemus in cognitione primorum principiorum; quod concedimus. Dicit secundo, quod sunt in potentia respectu cognitionis supernaturalium, & motus in ea, & propterea hæc sola mutatio in eis esse potest. quod etiam partim cõcedimus, nam sunt etiam in potentia ad cognitionem cogitationum cordium quorum scrutator est solus Deus; Subdit, quod cum omne, q̃ aduenit alicui, ei adueniat, secundum modum suę naturæ, consequens est, ut Angeli immobiliter perseuerent in prima auersione, uel conuersione, respectu boni supernaturalis. Et hic deficit S. Tho. nam per hoc, quod Angelus semper est in actu, & nõ est discursiuus, nec mobilis respectu cognitionis rerum omniũ naturalium, colligit, quod eodem modo se debet habere circa supernaturalia, ad quę est in potentia, post primum actum intellectus, & uoluntatis, quasi id sit secundum eius naturam, & illi repugnet post primum actum, esse mobilem, seu mutabilem. Et tamen non sequitur, est immutabilis circa cognitionem rerum naturalium, ergo cognitionem ad quam est in potentia debet immutabiliter habere; nam idem possemus dicere de homine, naturaliter habet notitiam primorum principiorum, & in ea immutabiliter se habet, ergo eodem modo debet acquirere notitiam ad quam est in potentia.

Vnde Intellectus, & Voluntatis immutabilitas in Angelis.

Et ut ostendamus causam diuersitatis, notandum est, quod immobilitas intellectus, & uoluntatis, in Angelo, ut non possit recedere ab eo cui adhęsit, necessario prouenit ex una ex duabus causis, uel ex utraque. s. uel ex obiecto, uel ex simplicitate naturæ, loquendo quantum est ex natura rei, ut ei repugnet mobilitas; & dicimus, quod ei prouenit ex solo obiecto, seu ex modo illud cognoscendi, uel appræhendẽdi, ex eo. s. quod aliquid appręhendit, ut uerum, seu bonum, & non potest illud aliter appræhendere, ut diximus. hoc modo Beati adhærent Deo, quia

est

est, ueritas, & bonitas per essentiam, & illum uident, non per speciem, & in enigmate, sed sicuti est, facie ad faciem; Sed extra beatificam cognitionem, & dilectionem, in Angelo sunt duæ cognitiones, una naturalis rerum omnium naturalium, altera eorum, quę naturaliter cognoscere non potest, & ad quam est in potentia; Circa cognitionem naturalium, intellectus Angelicus immobiliter se habet, quia illa plene intelligit, per species concreatas, & eorum habet notitiam intuitiuam, & euidentiam neritatis. Illam autem cognitionem ad quam est in potentia, non sic semper plenam habet, sed sæpe ex parte, nam uenit aliquando in cognitionem effectus, & non in cognitionem causæ, & è contra, aliquando habet cognitionem principii, & non effectus, qui sequetur ex illo principio, & probatur ex Sacris litteris. Dan.10. dixit Angelus Danieli, *Ego ueni propter sermones tuos, Princeps autem regni Persarum restitit mihi uiginti, & uno diebus, Et ecce Michael unus de Principibus primis, uenit in adiutorium meum, &c. & nunc reuertar, ut prælier aduersus Principem Persarum, &c.* Angeli cum ignorent, quid de futuris disposuerit Deus, discutiendo contraria merita, contrarias dicuntur habere uoluntates, & inuicem pugnare, & sibi inuicem resistere, non tamen simpliciter est inter eos contrarietas uoluntatum, quia eorum uoluntates sunt conformes diuinę uoluntati; ut inquit S. Greg. lib.17. Moral.cap.8. Esa. 63. *Quis est iste, qui uenit de Edon, tinctis uestibus de bosra? iste formosus, &c. Quare ergo rubrum est indumentum tuum?* Christum quidem nouerunt, sed non omnia eius mysteria, & edocti de uno, quærunt de alio. Diabolus semper dubitauit de Christi diuinitate usque ad passionem, & cum eius mortē procurasset, postea mediante uxore Pilati, illam impedire conabatur. Probatur etiam, quia futura contingentia, & libera, Angeli non possunt cognoscere nisi per coniecturas, & solus Deus illa cognoscit in suo esse, Esa.12. *Annunciate, quæ uentura sunt in futurum, & sciemus, quod dii estis uos.* Cogitationes etiam cordium, solus Deus cognoscit, Angeli uero non nisi per suos effectus, & coniecturas, uoluntas enim rationalis creaturæ, soli Deo subiacet, Ierem.17. *Prauum est cor hominis, & inscrutabile, & quis cognoscet illud, Ego Dominus scrutans, &c.* quæ etiam docet S. Tho. p.p. q.57. Ex quo sequitur, quod intellectus Angelicus, quo ad illā cognitionem, ad quam est in potentia, est discursiuus, & mutabilis, & diabolus potest etiam decipi, & falli; nam propria, & tota ratio ob quam intellectus noster intelligit, componendo, & discurrendo, est, quia in simplici cognitione obiecti, non intue-

tuetur omnia. quæ ratio militat etiam in Angelis, non quidem quoad naturalia, sed quo ad supernaturalia, & quo ad futura cõtingentia, & libera. Quod etiam probatur, quia ex hoc, quod discurrunt, sunt mutabiles, & quod uoluerunt, nolunt, & mali etiam decipiuntur, nam Angeli boni, dum iudicant aliquid expedire, illud suadent, cum autem postea cognoscunt non amplius expedire, uel Deo reuelante, uel mutatis hominum uoluntatibus, & rebus, mutatur etiam eorum uoluntas, & non id, sed aliud suadent. ut patet in exemplo adducto ex Daniele; Similiter, & mali suadent id, quod iudicant posse esse causam mali, at quando postea uident, ex eo bonum oriturum, suadent oppositum, ut patuit de diabolo dissuadente Christi mortem, quam procurauit. Inter quos est maxima differentia, nam boni non falluntur, nec decipiuntur, nec errant, sicut mali; nam illi semper iudicant saluo superiori ordine. & quantum est ex meritis causarum naturalium, seu hominum; hi uero superbia elati, iudicant simpliciter, ac si nullus esset ordo superior, immutatiuus ordinis naturæ, & eorum, quæ ab hominibus disponuntur. Hæc omnia docet S. Thom. p. p. nisi quod dicit Angelos, non intelligere componendo, & ratiocinando, & ob id dici intellectuales, sed loquitur de cognitione naturali, qua simplici intuitu cognoscunt rerum quiditates, & earum proprietates, ut etiã notauit Caiet. ibid. q. 58. ar. 5. & inquit, quod S. Th. sibi contradiceret, si uellet, q̃ non discurrant quoad ea ad quorũ cognitionem sunt in potentia. Nec ob id sequitur, quod non sint dicendi intellectuales, sed rationales, nam quoad cognitionem naturalem, & quoad beatificam, à qua debent denominari, non discurrunt. Satis igitur probatum est intellectum angelicum, esse mutabilem quoad eam cognitionem, ad quam est in potentia, & consequenter etiam uoluntatem; & quod potest uelle, quod noluit, & nolle, quod uoluit, sicut, & intellectus iudicare potest expedire, quod prius iudicauerat non esse expediens, proportionatur enim intellectui. Nec potest dici, quod licet intellectus, & uoluntas quoad ista non reddantur immobiles, per primam apprehensionem, & conuersionem ab obiectis, quia non fuerunt plenè apprehensa, reddantur tamen immobiles à simplicitate naturæ, ut non possint recedere ab eo cui semel adhæserunt, quia toto conatu conuertuntur, uel auertuntur, & adhærent; Nam Angeli sunt quidem spiritus, & non compositi ex materia, & forma; sed non sunt simplicissimi, & actus puri; constant ex actu, & potentia,

tia, & sunt in potentia, & quatenus eorum intellectus, & uoluntas sunt in potentia, non adhærent alicui rei intellectæ, & uolitæ immobiliter, nisi expleta illa potentia, respectu earundem rerum, ut tãtum de illis percipiant, quantum percipere possũt: quod etiam patet dictis rationibus, & Sacræ scripturę auctoritatibus; nã diuersa Angelorũ uoluntas, Dan. 10. durauit uiginti, & uno diebus, usq; ad factam reuelationem, quæ etiam post durauit, cum subiunxerit Angelus, *& nunc reuertar, ut prælier aduersus Principem Persarum*. & dubium dæmonis de Christi diuinitate, durauit ab illius natiuitate, usque ad mortem; iuxta quod dubium, diuersa, & contraria sepe procurabat. Si ergo Angelus est mobilis, post primam apprehensionem, & electionem, tunc erit maxime mobilis, quando ita errat, ut à suo fine, & obiecto toraliter auertatur, nam dum res est dubia, sunt rationes pro utraque parte; at quando constat fuisse relictam ueritatem, & spretum summum bonum; finis, & obiectum, ad se attrahunt, & natura intellectus, & uoluntatis, quodam modo impellit; nam potentia essentialiter respicit suum obiectum, & ad illud ordinatur. Et si intellectus, & uoluntas post apprehensionem, & auersionem sunt mutabiles, & conuerti possunt, multo magis sunt ipsi dæmones, cum tanquam spiritus, perfectius intelligant; & hoc quantum ad naturam, & quantum ad non repugnantiam; ergo si homo potest conuerti, & non angelus, causa differentię non est eorum natura, sed quia (ut dicemus) conuersio ad Deum non potest fieri solis uiribus naturæ, sed requiritur auxilium gratiæ, quod conceditur hominibus quamdiu sunt in uia, & denegatur dæmonibus. Et hoc docuit S. Aug. de fide ad Petrum, cap. 3. dicens, *Quod si possibile esset, vt humana natura postquam à Deo auersa, bonitatem perdidit voluntatis, ex se ipsa rursus eam habere potuisset, multo possibilius hoc natura haberet angelica, quæ quanto minus granatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate; Sed ostendit Deus, unde bona uoluntas hominibus detur, quam sic amiserunt angeli, cum haberent, ut amissam deinceps habere non possint.* Ex qua S. Augustt. auctoritate sic arguitur; Si voluntas humana ex se posset redire ad iustitiam, multo magis posset uoluntas angelica, ergo quod uoluntas angelica non possit redire, non est propter immobilitatem suę potentię cognoscitiue, nec propter defectum libertatis, aut immobilitatem uoluntatis, imo secundum ipsum si attendatur potẽtia cognoscitiua, & libertas arbi-

arbitrii, magis potest redire ad iustitiam uoluntas angeli, & animæ separatę, quam nostra. Si ostendit Deus unde bona uoluntas hominibus datur, ex hoc, quod eam angeli amplius recuperare non possunt, angelorum obstinatio, est ex hoc, quod eis denegatur gratia, uirtute cuius datur hominibus bona uoluntas; nam si ista non est causa, sed quia immobiliter apprehendūt & adhærent, falsum est, quod dicit Aug. Deum ex hoc ostendere necessitatem gratię ad bonam hominum uoluntatem, posset enim dici, quod homo ex se posset recuperare bonam uoluntatem, licet non possit Angelus, quia non apprehendit, nec adhæret immobiliter sicut Angelus.

Quæ sit uera causa obstinationis dæmonū, & damnatorum.

Supereſt, ut explicemus causam obstinationis dæmonū, quæ etiam eadem est, & animarum separatarum; & hanc credo esse, quia cum sint in termino, extra statum merendi, iustissimo Dei iudicio, relinquuntur in sua malitia, à qua non possunt resilire, sine Dei adiutorio, q̄ illis Deus iustissimè denegat, quo si daretur, possent pœnitere, & conuerti, sicut & nos, ut diximus p. p. lib. 2. cap. 8. de quibusdam animabus ex pœnis inferni, singulari priuilegio liberatis. Nec solum denegat illis Deus gratiam, sed illos etiam punit propter eorum peccata. Cum autem sint à Deo sic derelicti, & ad debitam pœnam damnati, duo sunt in illis actus naturales, genere suo boni, sed mali; ut sunt in illis, nolle. s. pœnam, & uelle beatitudinem, & Deus illam dat, & hanc denegat; nec possunt à Deo derelicti, conformare uoluntatem suam cum diuina uoluntate, ut sic etiam uelint, præsertim cum id repugnet naturæ, quod quis uelit pœnam, & priuari beatitudine, ex quo consurgit in eis odium Dei, & cum isti actus sint perpetui, tanquam naturales, sunt perpetuo obstinati in malo, & habent uermem remordentem, qui non perit, & superbia eorum, ascendit semper. Illis Deus gratiam denegat, qua pœnitere, & conuerti possent, quia sunt extra uiam, ut diximus, quod autem id iustitia exigat, & peccato mortali debeatur pœna æterna, diximus eodem lib. 2. cap. 7. nunc idem ostendemus ratione bonitatis Dei, à qua est misericordia, & iustitia; misericordia, ut ostendat se non delectari in perditione, iustitia ut ostendat non ei placere peccata; Cum autem sit summe bonus, necessario requiritur, ut terminum statuat miserendi, nam si semper in perpetuum misereturˌ & parceret, uideretur, quod non ei summè displiceret, & odium haberet peccatum, & peccandi occasionem præberet, nam securi de misericordia, liberius peccarent.

Quare Deus illis deneget gratiam.

Sed

Sed antequam ulterius progrediamur, uidendum est an damnati, sint ita in malo obstinati, ut non possint habere aliquem actum bonum. Et ut seperemus certa à dubiis, certum est, quod nullum possunt habere actum meritorium, cum perpetuo careant gratia, quę est principium meriti; certum etiam est, quod non possunt deponere odium Dei, nam perpetuo habent uoluntatem contrariam uoluntati diuinæ, nam uellent beatitudinem, & nollent pœnam; qui actus tanquam naturales, perpetuo in eis durant; sed dubium est, an possint habere actum moraliter bonum, & controuersia est inter S. Thom. & Scotum, ille negat, iste concedit, Ego autem adhæreo sententię Scoti, tanquam probabiliori, quia non est necessarium, ꝙ omnia uelint ex odio Dei, & propter odium Dei, & ad bonitatem etiam moralem, non est necessarium, quod actus fiat propter Deum, sed satis est, quod fiat propter finem bonum proximum, illius actus, & non apponatur ei circunstantia mala. Sed amor filiorum, & parentum est naturalis, ergo possunt damnati desiderare; quod parentes superstites, bene uiuant, & de suis peccatis pœnitentiam agant, ut beatitudinem acquirant, & non descendant in illum locum tormentorum. & probatur ex illo diuitis. Luc. 19. *Rogo te pater, ut mittas Lazarum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne, & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum, &c. Si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.* Nec ualet si dicatur, quod hoc desiderabat, non propter illorum bonum, sed ne augeretur ei pœna accidentalis, ex illorum damnatione; nam poterat id uelle propter illorum bonum, quia uelle bonum suis, & nolle illis malum, est naturale, & naturalia in eis integra manent, sicut inquit Dion. cap. 4. de Diu. nom. in dæmonibus integra manere, Nec potest à simili argumentari, beati quia sunt confirmati in bono, non possunt male uelle, ergo damnati, cum sint obstinati in malo, nullo modo possunt bene uelle; quia est maxima differentia, nam beati sunt confirmati in bono, per hoc quod habent summum bonum per essentiam; quod excludit omne malum, at damnati sunt obstinati in malo, non per malum, quod excludat omne bonum; non enim sicut datur summum bonum per essentiam, quod excludit omne malum, ita datur summum malum per essentiam, quod excludat omne bonum; nam malum fundatur in bono, s. in natura, ex qua potest etiam oriri bonum; malum autem in quo damnati sunt obstina-

An possint habere aliquē actū bonum.

S. Tho. & Scotus inter se dissentiunt. probatur sententia scoti.

Contrarii argumēti solutio.

ſtinati, eſt odium Dei, quod odium Dei, tollit ſolum uelle bonum propter Dei amorem, ſed non tollit cognitionem ueri, & naturalem inclinationem ad bonum, nec requirit, quod omnia uelint ex odio, & propter odium Dei, ut ratio ſuadet, & inuiatoribus experimur.

Quare ſit datum maius ſpatiũ uiæ hominibus, & tẽpus pœnitentiæ, & non dæmonibus.

Videndum nunc eſt quare ſit datum maius ſpatium uię, hominibus, quam Angelis; & iſtis non ſit datum tempus pœnitentiæ, ſicut hominibus; ex quo etiam nota erit cauſa quare Chriſtus propter ſolos homines uenerit, & non etiam propter dæmones. S. Thom. 2. ſent. diſt. 7. q. 1. dicit homini fuiſſe datam longiorem uiam, quam Angelo, quia erat magis à Deo diſtans, & oportebat, quod in eius cognitionem inquirendo perueniret; Angelus autem ſtatim de informi intellectu, ſine inquiſitione in diuinam cognitionem peruenire potuit. S. Bonau. ead. diſt. hanc diuerſitatis rationem melius declarat, dicit enim in rerum conditione non eſſe attendendam principaliter rationem miſericordiæ, & iuſtitiæ, ſed ſapientiæ, iuxta quam decreuit Deus in uniuerſo facere duplicem creaturam rationalem, ad hoc, quod uniuerſum eſſet completum, vnam corpori unitam, & eſt Anima rationalis, aliam abſolutam, & ſpiritualem, & eſt Angelus; & quoniam ſubſtantia omnino ſpiritualis, eſt omnino incorruptibilis, & ingenerabilis, non potuit unus Angelus ex alio produci, & ideo ſimul producti ſunt; & ſicut ſunt ſimul producti, ita etiam ſimul erant glorificandi, ſiue diſpoſiti ad ſimul glorificari; & quia ſunt ſpirituales, incorporei, & incorruptibiles, nullo modo habentes retardatiuum, in loco gloriæ conditi ſunt, ſcilicet in cœlo empyreo, & ita cum de proximo ad gloriam diſpoſiti fuerint, & ratione naturæ, & ratione loci, tempus meriti fuit eis præfixum, uſque ad primam auerſionem, & conuerſionem deliberatiuam. Homini uero, quia conditi ſunt in corpore animali ad procreandam prolem ad cultum Dei, & ita in diſpoſitione remotiori à gloria, datus eſt locus diſtans ad merendum à ſui conditione, ſcilicet paradiſus terreſtris, & præfixus eſt ei terminus diuturnus, & propter retardatiuum naturæ, quia tanquam corporeus inquirendo debebat uenire in cognitionem Dei, & propter officium procreandi prolem; ob quam cauſam cum Angelus per primam auerſionem peccauit, ad terminum uiæ peruenit, & ſtatim factus eſt extra tempus merendi; at homo ad terminum uię non uenit niſi per mortem; & propterea An-

ge-

gelus post primum peccatum conuerti non potest, sicut potest homo ante mortem; post quam nec ipse etiam potest conuerti; quia extra tempus merendi, denegatur à Deo gratia; Et ita filius Dei uenit propter solos homines; qui quamdiu sunt in uia, sunt capaces illius meriti, ut ad pœnitentiam conuerti possint, & saluari: morientes autem in peccato mortali transeunt ad societatem dæmonum cum illis cruciandi igne æterno; & eis amplius non prosunt Christi merita, quibus saluari potuissent, si in hac uita diuinę gratiæ cooperari, & pœnitentiam agere uoluissent.

De mortuorum resurrectione, & quod licet sit supernaturalis illam ratio naturalis suadeat. Cap. 38.

Mortuorũ resurrectio est de fide.

ALiud dogma fidei, de quo nunc tractare uolumus, est, nostrorum corporum resurrectio, quæ futura est in fine mundi, in die iudicii; reuniendæ enim sunt omnes animæ rationales, suis propriis corporibus. *Ecce mysterium uobis dico.* (inquit Apost. 1. cor. 15.) *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.* Et ipsemet CHRISTVS illud nobis tradidit. Ioan. 5. *Nolite mirari hoc, quia uenit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient uocem filii Dei, & procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem uitæ, qui uero mala egerunt in resurrectionem iudicii.* Nec fuit solum à CHRISTO traditum, sed etiam ante illum à Prophetis. Esa. 26. *Viuent mortui, & interfecti mei resurgent.* Ezech. 37. *Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam uos de sepulchris vestris.* Et hanc fidem ante CHRISTVM habuerunt fideles, non solum ex Synagoga. 2. Machab. 7. *E cælo ista possideo, sed propter Dei leges, nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero.* & cap. 12. *Nisi eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum uideretur, & uanum orare pro mortuis.* Sed etiam ex Ecclesia Gentium, de qua fuit Iob, qui cap. 19. inquit. *Scio, quod Redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & rursum circunda-*

rationem naturalē excedit.

bor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. Et de hoc mysterio habemus articulum fidei, & nullo modo dubitare licet; rationem naturalem excedit, & sola diuina reuelatione cognitum fuit; philosophus enim sumens philosophandi principium à sensu, & experientiam sequens, generaliter dicit à priuatione ad habitum non dari regressum. Sed suppositō lumine fidei, humanorum corporum resurrectionem, naturali etiam ratione, consonam esse, facile probatur; concesso, quod anima rationalis est forma hominis, & est immortalis; quod superius euidenter probauimus rationibus naturalis, & Aristotelis etiam testimonio; nam licet fieri non possit uirtute naturali, sed sola uirtute diuina, cum certum sit Deum infinitum plura posse, quam natura; philosophō sufficere debet, quod ei probetur, resurrectionem non repugnare, ad hoc ut concedat à Deo posse fieri, potest enim quicquid non implicat contradictionem; & probetur etiam esse rationi consonam ad hoc, ut manducatur ad credendum diuinæ reuelationi, illam asserenti. Quod autem resurrectio non repugnet, & consequenter non sit Deo impossibilis, manifeste probatur, quia hominis morte, non corrumpuntur eius principia essentialia, materia, scilicet, & forma, sed eadem prorsus numero remanent; cum autem remaneant, non implicat, quod reuniantur. Et confirmatur, quia maius est illa producere, quam producta, & separata reunire, sed Deus fecit primum, ergo multo magis poterit, hoc secundum; Ratio autem ob quam agens naturale, non potest illa reunire, est, quia non habet uirtutem super formam separatam à materia; cum enim illius actio sit circa materiam, non potest attingere ad ea, quę sunt separata à materia; unde respectu animæ rationalis, solū inducit ultimam dispositionem in materia, & non concurrit ad illius productionem, cum non educatur de potentia materiæ, sed à Deo immediate creetur; & sicut concurrit disponendo materiam ad generationem, non sic concurrit ad reunionem animæ cum materia, nam cum generatio sit ad producendum nouum esse, quod est à forma, forma non debet præexistere generationi, licet aliqua, scilicet rationalis, possit remanere post corruptionem, ut superius citauimus ex 12. Met. uirtus ergo generatiua est ad productionem nouæ formæ, educendo illam de potentia materiæ; & si uirtus hominis generātis nō attingit productionem formę, est quia anima rationalis non educitur de po-

Quod nō repugnet.

ten-

tentia materiæ, & eius uirtus non extenditur ultra materiam; Licet autem anima rationalis sit immediate à Deo; mediãte generatione, non debet infundere materiæ animã præexistentem, sed nouam creare, quia hæc est natura generationis, & Deus noluit à principio creare simul animas hominũ, sed successiue mediante generatione. licet ergo post hominis mortẽ, remaneat illius anima, & materia, non tamen ob id possunt reuniri ab agẽte naturali, sed bene possunt reuniri à Deo, quia habet uirtutẽ super animam, siue in materia, siue extra materiam existentem, & potest discerne, & inuenire propriam cuiusque animæ materiã; & suam cuiq; tribuere. Cum igitur certum sit Resurrectionem non repugnare, uidendum nunc est, an ratio etiam naturalis, illam suadeat, & quod illam suadeat probatur, sex rationibus ex Richardo, & S. Bonau. 4. s. d. 43. quas nos fusius explicabimus. Prima est Richardi, quia anima rationalis cum sit forma corporis, habet naturalem appetitum, & inclinationem ad suum corpus, ut illud perficiat, & informet, quod patet tum ex eius natura, quia forma, ut forma, intrinsice respicit corpus, cuius est forma, & compositum cuius est pars; tum etiam, quia non uellet separari à corpore, etiam misero existente, sed natura nihil facit frustra, ut dicitur 3. de Ani. tex. 45. & 60. & 1. de Cœl. text. 32. & si hoc est uerum de natura, multo magis erit uerum de auctore naturæ, qui ipsam non naturaliter, nec de necessitate, sed libera uoluntate instituit, & creauit. Frustra autem, & uane esset in anima separata prædicta inclinatio, si nunquam esset reunienda corpori; quod autem in anima rationali, quæ est præcipua creatura, detur appetitus naturalis omnino uanus, & nunquam adimplendus, uidetur absurdum, cum in cæteris rebus, quantumuis minimis, uideamus nihil esse in natura frustra. Nec obstat si dicatur, quod appetitus beatitudinis in damnatis mansurus est perpetuo incompletus, & in nullo eorum est adimplendus; nam hic naturalis appetitus, si non completur in damnatis, completur in beatis, & ita non manet uniuersaliter incompletus, & non est necessarium, quod naturalis appetitus impleatur in omnibus indiuiduis, quia potest occurrere aliquod impedimentum. In damnatis etiam non est frustra, quia est ad maiorem iniquitatis in qua sunt obstinati punitionem, & ad manifestationem diuinæ iustitiæ; at si non esset mortuorum resurrectio, naturalis appetitus remaneret generaliter, quoad omnes animas incompletus, & non propter earum obstinationem

Quod ratio naturalis illam suadeat.

in pœnam, ut patet de animabus beatis; quare simpliciter esset frustra, & uanus. Secunda est Richard. & S. Bonauent. supposito alio fidei dogmate, quod mundus sit innouandus, & generatio sit habitura finem; quia perfectio vniuersi, requirit mortuorum resurrectionem; nam de illius perfectione est triplex substantia, pure. s. corporalis, & pure spiritualis, & ex corporali, & spirituali composita. & hac tertia parte suæ perfectionis perpetuo careret vniuersum, si animæ à corporibus separatæ, nunquam corporibus iterum unirentur, non possunt autem uniri nisi corporibus humanis, quorum sunt formæ. Tertio, probatur cum S. Bonau. rationibus sumptis ex remuneratione diuinæ iustitiæ, ex perfectione beatitudinis, & ex perfectione naturæ, quibus addemus ex Richardo aliam, ex perfectione reparationis, seu redemptionis, quas fusius explicabimus. Tertia igitur, ratio sit ex remuneratione diuinę iustitiæ, quia decet diuinam iustitiam, ut ille qui meruit præmietur, & qui demeruit puniatur, sed meritum, & demeritum licet principaliter cõ sistant in actibus ipsius animæ, tamen ad hoc, operatur totum compositum, quia actiones sunt suppositorum, ad hoc etiã operantur uirtutes, quæ sunt totius compositi, ut sensus, & phantasia, sine quibus non sunt intelligere, & uelle, nec per consequẽs meritum, nec demeritum; solus etiam status animæ in corpore, est status merendi, & demerendi; ergo decet diuinam iustitiam, ut homo præmietur, uel puniatur, non solum in anima, sed etiã in toto composito, quod non potest esse nisi per resurrectionẽ. Nec obstat si dicatur, quod corpus est instrumentum animæ, & satis est remunerare operantem, & non etiam instrumentum, unde Angelus quando assumit corpus, ut per illud operetur, corpus assumptum, post operationem resoluitur, & non resurgit. in purgatorio etiam solæ animæ puniuntur pro his, quę gesserunt in corpore. Ad quæ respondetur, quod anima non comparatur ad corpus, solum, ut operans ad instrumẽtum quo operatur, sed etiam ut forma ad materiam, ut altera pars cum corpore compositi, & corpus concurrit ad compositionem formæ totius, & operationes sunt totius coniuncti, & cum operãti debeatur operis merces, oportet, quod ipse homo compositus ex anima, & corpore, sui operis mercedem accipiat. Nec obstat, quod pœna purgatorii est in sola anima, quia illa pœna non est simpliciter retributio, sed magis purgatio quędam, quæ seorsũ fit, in corpore per mortem, & incinerationem, & in anima per ignem purgatorii, propter peccata uenialia, quæ sunt quasi dispo-

spositiones ad mortalia,& etiam propter mortalia iam remissa, pro quibus non fuit plene satisfactum. corpus autem ab angelo assumptum,est instrumentum separatum,& propterea nō est capax remunerationis,sicut nec calamus quo scribimus. Quarta ratio est ex parte beatitudinis,quia debet complere,& quietare omnem animę appetitum, ergo quietabit etiam istū,quem habet ad proprium corpus,ut ei reuniatur. Quinta sumitur ex perfectione naturæ,quæ consistit in toto composito, & non in altera eius parte,nam perfectio gratiæ, & gloriæ, presupponit perfectionem naturę. Has rationes insinuauit Apost. 1.cor.15. ubi probat resurrectionem ex beatitudine, quæ erit etiā in corpore,dicens, *Si in hac uita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus*. Et uis argumenti Apostoli cōsistit in hoc,qui negat resurrectionem corporis, consequenter negabit,uel immortalitatem animæ, uel illius beatitudinem, quia ad completam illius beatitudinē requiritur corpus. quibus negatis, consequenter etiam spes nostra erit solum in hac uita. Sexta ratio est Richardi, supposito alio fidei dogmate, quod mors introiuit in mundum propter peccatum,& si homo non peccasset,nunquam moreretur, ex quo sic argumentatur, homo fuit per Christum perfecte restaurandus, ad perfectam autem restaurationem requiritur,quod homo talis futurus sit, qualis fuisset si non peccasset. hoc autem non potest esse nisi animæ iterum suis uniantur corporibus.

Dubium cum solutione.

Sed contra hanc rationem unum formabo argumentum, ut sit nobis occasio explicandi quomodo mors sit pœna peccati, & resurrectio sit aliquo modo naturalis. Si mors est pœna peccati originalis, ergo illi quibus nō fuit remissum peccatum originale,ut pueri mortui sine Baptismo,non debent resurgere; nā sicut Christus quo ad sufficientiam satisfecit pro omnibus peccatis actualibus,ita etiam pro originali, fed non obstante sufficienti satisfactione Christi, qui cum peccato mortali moriūtur, non resurgunt ad uitam spiritualem,& gratię, fed relinquuntur in æterna damnatione, ergo à simili qui moriuntur cum peccato originali, non debent resurgere, fed relinqui in pœna illius peccati, quæ est mors. Gen.2. Respondetur, quod duplex est pœna peccati, altera ei correspondens, & propria, damni.s. & sensus,& hæc tam in actuali, quam in originali, non remittitur nisi remittatur peccatum,& eo remisso,remittitur etiam pœna. altera non est propria ei correspondens,& hæc aliquando remanet eo remisso,ad exercitium, aliquando remittitur eo non remisso,

Quomodo mors sit pœna peccati,& sint resurrecturi etiam illi quorum non sunt remissa peccata.

missio, ut patet de pœnis huius uitæ. Mors est pœna peccati originalis, & universalis, sed non est propria, & ei correspondens, & eo remisso adhuc remanet quoad omnes; Et resurrectio est etiã eorum quibus non fuit remissum peccatum originale. Quomodo ergo mors est pœna peccati, & passio Christi tollendo peccatum est causa resurrectionis? Pro quo notandum est, quod mors, & resurrectio sunt aliquo modo naturalia, mors quidem ratione materiæ est simpliciter naturalis, quia omne compositum ex elementis est corruptibile. sed ratione doni iustitiæ originalis, non debebat sequi, illo autem per peccatum amisso, in pœnam, secuta est mors. ratione autem animæ immortalis, quantum est ex natura ipsius, non debuisset esse mors, sed non erat per se sufficiens ad illam impediendam, subuenit tamen Deus ligno uitæ. & secuta morte, tanquam forma, retinet naturalem inclinationem ad suum corpus, cuius fuit forma, & ad quod habet relationem, & illi iterum uniri appetit; & hac ratione resurrectio potest aliquomodo dici naturalis, quatenus est conformis naturæ animæ; sed quia non potest fieri uirtute naturali, est simpliciter supernaturalis, quia fiet solum ab agente supernaturali, sine aliquo medio naturali, solo Angelorum ministerio. Christus ergo tollendo peccatum, sua morte, mortem uicit, ut non in perpetuum esset, & sua resurrectione, fuit causa nostræ resurrectionis; sed sicut ita uicit mortem, ut omnes moriantur, etiam remissis peccatis, quia mors est naturalis ex parte materiæ, ita etiam fuit causa resurrectionis omnium, etiam illorum quibus nõ sunt remissa peccata, nec etiam originale; & hoc non solum, ut qui in corpore peccarunt, in corpore etiam puniantur, nam resurgent etiam pueri, qui mortui sunt cum solo peccato originali, quibus non debetur pœna sensus; sed etiam, quia resurrectio, est aliquo modo naturalis, attenta natura animæ, ut diximus; nam propria pœna peccati, non est, quod anima priuetur corpore, cuius est forma, sed fine, & beatitudine, cuius redditur indigna; uel sine dolore, ut pueri, uel cum summo dolore, & pœna etiam sensus, ut adulti, propter earum actualia peccata. De resurrectione multæ tractantur difficultates, quę apud Doctores in 4. s.d. 43. uideri poterunt, pro quibus omnibus hoc solum dicimus, quod fiet uirtute diuina, cui nihil est difficile.

Quod

Quod mundus sit innouandus, & purgandus; resoluenda sint mixta, terminanda generatio, & Cæli quiescendi, & quod ratio naturalis ista etiam suadeat. Cap. XXXIX.

QVod mundus sit in fine purgandus, & innouandus, habetur auctoritatibus Sacrę scripturæ, Esa. 66. *Ecce ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora.* Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouam.* 2. Pet. ult. *Cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent.* Psal. 49. *Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas ualida*, & quia tunc futurum est uniuersale iudicium, subditur. *Aduocabit cælum desursum, & terram discernere populum suum.* Quod tunc debeat etiam cessare motus cœli, habetur, Esa. 66. *Non occidet sol tuus, & luna non minuetur.* Apoc. 10. *Et iurauit per uiuentem in secula seculorum, &c. quia tempus non erit amplius.* Quod autem istæ auctoritates non sint metaphorice interpretandæ, sed iste sit earū uerus, & proprius sensus, docent Sancti, & tenet Ecclesia; & nullo modo est de hoc dubitandum. Cuius etiam conuenientiam in 4. sent. Doctores tradunt, quia finis, & ea quæ sunt ad finem, debent proportionari; sed homo est quodammodo finis omnium corporalium, saltem generabilium, & corruptibilium, ergo illa debēt homini proportionari; sed homo in resurrectione, innouabitur, & immutabitur in meliorem, puriorem, & nobiliorem dispositionem, ergo congruum est, ut mundus corporalis, qui factus est propter hominem, immutetur in meliorem, puriorem, & nobiliorem statum. Cum autem mundus sit purgandus, & innouandus, satis erit loqui de illius purgatione, de qua est precipua difficultas, ea enim præsuppositā, consequitur, & facile intelligitur innouatio, & claritas elementorum. Ista purgatio mundi, consistit in duobus, secūdū duplicem impuritatem, quæ reperitur in rebus corporalibus, Vna est impuritas cōmixtionis, per mutuam actionē elementorum, & aliarum rerum ad inuicem, & hæc est impuritas naturæ, ad generationem mixtorum, quæ fuerunt homini necessaria, tum ad sustentationem corporalis uitæ, tum ad profectum cognitionis diuinę, inquantum homo per ea, quæ facta sunt, inuisibilia Dei conspicit, Rom. 1. homini autem glorificato non erunt mixta amplius necessaria, nam illius corpus erit incorruptibile, diuina uir-

Duplex mundi impuritas tollenda.

uirtute id per animam faciente; & licet oculus corporeus non possit eleuari ad uisionem diuinæ essentiæ, illam tamen uidebit, & non per speculũ, & in enigmate, sed sicuti est, intellectus beatorum: & propterea mixta non erunt necessaria beatis, ut ex illis ueniant in maiorem Dei cognitionem. Et corporeis oculis sufficiet uisio Sacratissimæ humanitatis Christi, uidebũt etiam corpora beatorum, & alia corpora simplicia, in quibus omnibus poterit etiam cognosci Deus in suis effectibus; cum igitur post resurrectionem mixta non sint usui futura hominibus, merito tolletur hęc impuritas naturæ. Alia impuritas est proueniens ex culpa, quamuis enim res corporalis non possit esse subiectum infectionis culpę, tamen ex culpa relinquitur in rebus corporalibus quædam incongruitas, ad hoc ut spiritualibus dedicentur: Vnde uidemus, quod loca in quibus aliqua crimina sunt commissa, non reputantur idonea ad aliqua Sacramenta in eis exercenda, nisi quadam purgatione præmissa; & secũdum hoc, illa pars mundi, quæ in usum nostrum cedit, ex hominum peccatis contraxit quandã inidoneitatem ad gloriæ susceptionem, & propterea purgari debet; Ex quo patet, quod non purgabitur totus mundus quantum ad quamlibet sui partem, sed solum quãtum ad illam, quæ cessit in usum hominum, uel ad quã facta hominum quo quomodo pertingere potuerunt, & hæc est illa pars ad quam aquæ diluuii attigerunt, propter eandem causam; unde id, quod dicitur in psal. Cœli peribunt, & 2. Pet. 3. cœli ardentes soluentur, intelligendum est de cœlo aereo, iuxta illud Christi, *& nolueres cœli comederunt illud*, quod etiam exposuit Petrus, de quibus cœlis loqueretur, præmittit enim ante illa uerba, quod cœli prius, & terra, per aquam perierunt; illi igitur cœli per ignem purgabuntur, qui prius per aquam diluuii sunt purgati. s. cœli aerei. Prior mundi purgatio, quia non respiciebat nisi infectionem peccati, & præcipue concupiscentiæ, quod tunc regnabat, conuenienter facta fuit per aquam, quasi per cõtrarium, ad extinguendum concupiscentię ardorem; at posterior, quia respicit non solum infectionem peccati, sed etiam impuritatem commixtionis, quantum ad utrumque conuenit magis, quod fiat per ignem; aqua enim non habet uim disgregandi sed mágis congregandi, unde per eam naturalis impuritas elementorum tolli non posset, sicut per ignem; similiter etiam circa finem mundi regnabit uitium repiditatis, quasi mundo iam senescente, quia ut dicitur Mat. 24. tũc refrigescet charitas multorum, & propterea conuenienter illa purgatio fiet per ignem.

Ista purgatio conuenienter fiet per ignem.

Hæc

Quod sit cõformis naturæ.

Hęc sola fide, per diuinam reuelationem habẽtur, sed ea suppositа, si rerum naturas consideremus, uidebimus hanc mundi purgationem, innouationem, mixtorum resolutionem, & finem generationum, esse conformia ipsi naturę, & naturam ipsam ea exposcere; Huius cõtemplationis occasionem, dedit mihi Apostolus, seu (ut melius dicam) hanc ueritatem ab ipso didici; nã Rom.8. inquit. *Expectatio creaturæ, reuelationem filiorum Dei expectat, uanitati enim creatura subiecta est non uolens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe, quia, & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem filiorum Dei; scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usq; adhuc.* In horum uerborum explicatione est nobis immorandum, ut ex Apostolo ostendamus, hanc mundi purgationem, & innouationem esse conformem naturæ, ab eaq; esse desideratam. Ostenderat superius Apostolus multipliciter excellentiam gloriæ, quæ reuelabitur in nobis; & illã postea prædictis uerbis, noua ratione, & expectatione creaturæ magis adhuc explicat, nam *creaturæ expectatio* (inquit) *reuelationem filiorum Dei expectat*; illud *expectatio expectat*, denotat intensionẽ desiderii, sicut & illud *expectans expectaui Dominum*. Quid expectat? *reuelationem filiorum Dei*, quia ut dicitur 1.Io.3, *Nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus*, occultatur enim dignitas filiorum Dei in Sanctis, propter exteriores passiones. Sed quis est, qui expectat? *Creatura*; Creaturæ nomine potest intelligi homo, & maxime iustus, de quo facile intelligitur, ꝙ dicit Apostolus; at obstare uidetur, quia subiungit, *Scimus, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.* Posset responderi, quod nomine omnis creaturæ intelligitur homo, iuxta illud Christi, *prædicate Euangelium omni creaturæ*, quia in homine, uelut in epilogo mũdi, est omnis creatura. Sed si per omnem creaturam intelligit hominem, non uidetur satis ostendere excellentiam beatitudinis hominis, ex expectatione omnium creaturarum; quid enim mirum est, quod homo, & maxime iustus, suam expectet, & desideret beatitudinem? Et propterea uidetur, quod illius excellentiam ostendat, per hoc, quod nõ solum homo, sed etiam creatura sensibilis illam expectat. quãdo enim erit ista reuelatio filiorum Dei, & corporum Sãctorum glorificatio, innouabitur mundus, resoluentur omnia mixta, exceptis solis corporibus humanis, quiescent cœli, & remanebũt elemẽta purissima. Nam sic disposuit Deus, sua infinita sapientia; nõ enim debuit corpus statim glorificari cum anima, tum quia in pœnam peccati, prius corrumpendum, & resoluendum est, tum

quia

quia gloria est illi accidentalis, seu per redundantiam gloriæ, & beatitudinis animæ, ut hinc etiam sciamus animam præferendam esse corpori; Cum autem corporis gloria differenda esset, conueniens fuit, quod differretur, usque ad finem mundi, nam corporis glorificatione, datur consummata gloria, & retributio, & in eius glorificatione glorificatur, seu renouatur creatura sensibilis; quatenus est consummata retributio, debuit fieri quando cessabit iniquitas, quatenus in eo renouatur creatura sensibilis, debuit fieri in termino generationum. Nec obstat si dicatur, si mundus sic in perpetuum perpetua generatione duraret, plures in infinitum beatificarentur; quia licet id sit uerũ, fuit tamen magis conueniens, quod generatio tandem terminaretur; tum quia emanatio externa cum sit libera libertate cõtingentiæ, non debet esse æterna, ne uideatur necessaria; tũ quia corruptio, & mutatio, non debent esse perpetua, nam licet sit bonum permittere mali perpetrationem, ad eliciendum bonum, non tamen est bonum semper, & in perpetuum permittere mali perpetrationem; quia alias uideretur, quod bonum non posset uincere malum, quod nõ solum intelligitur de malo culpæ, sed etiam de malo naturæ particularis, illius corruptione, nõ enim est in natura unius generatio sine alterius corruptione, Tum etiam, quia natura nunquam haberet innouationem, & puritatem, quam per finem, & terminum generationum, & corruptionum appetit, & desiderat. Dices si natura appetit terminum generationum, sequitur, quod generatio sit illi uiolenta, & contra naturam, & tamen constat esse naturalem, quia est ad perpetuandas species, quam perpetuationem natura desiderat. Si autem est naturalis, sequitur, quod illius terminatio, & mixtorũ resolutio, sit naturæ uiolenta; quomodo igitur uerum est, quod expectet, gemat, & parturiat, propter desiderium huius innouationis? Respondetur, quod generatio est naturalis ratione agẽtium particularium; at ratione naturæ, & generatio, & perpetuitas specierum, & agentium naturalium, continua generatione, est potius uiolenta, & illarum specierum terminum, & finem, natura appetit, ut dicit Apost. *Vanitati creatura subiecta est, non volens*, idest corruptioni, & mutabilitati, *ingemiscit, & parturit usque adhuc*. cuius ingemiscere, & non uelle, est habere inclinationem in contrarium, & parturire est uehemens expectatio, nam partũritio est uia cum dolore, ad prolem producendam, & propterea dixit, quod *expectatio creaturæ, expectat reuelationem filiorum Dei*, quæ uidentur philosophiæ contraria; uerum cum gratia non de-

destruat,sed perficiat naturam,fides nō destruit,sed potius docet ueram philosophiam, ut uidimus explicando alia mysteria fidei,& manifeste etiam uidemus in præsēti dogmate fidei; Pro cuius explicatione notandum est,quod licet Philosophus generaliter dicat,omnes species rerum per se, esse ingenerabiles, & incorruptibiles, & per accidens ratione indiuiduorum esse generabiles,& corruptibiles;hoc tamen est falsum,non enim omnes rerum species, etiam in uniuersali consideratæ, sunt per se incorruptibiles,& perpetuę,nam quædam sunt per se corruptibiles, & per accidens incorruptibiles; quædam uero è contra sunt per se incorruptibiles,& per accidens corruptibiles. Nam cum tota natura speciei, sit in suis indiuiduis, cuius indiuiduū est totaliter corruptibile, & ipsa species est per se, & totaliter corruptibilis,& per accidens est incorruptibilis, quatenus non omnia indiuidua corrumpuntur,sed continua generatione continuè perseuerant;cuius autem indiuidnū non est totaliter corruptibile,eius species per se est incorruptibilis, & per accidens ratione indiuiduorum est corruptibilis. Species per se incorruptibiles,& per accidens corruptibiles,sunt elementorum,elementa enim tanquam corpora simplicia,& non cōstantia ex cōtrariis,sunt per se incorruptibilia, & per accidens corrumpuntur secundum partes,ratione mixtionis; inter mixta autem solus homo est per se incorruptibilis,nam licet ratione corporis, sit per accidens corruptibilis, tanquam compositus ex contrariis,habet tamen animam incorruptibilem, & immortalem, & ita nullus homo particularis totaliter corrumpitur. Alia autem omnia mixta, in suis indiuiduis sunt totaliter corruptibilia, & ratione corporis,& ratione formæ:nam licet materia, sit incorruptibilis, ratione tamen potētiæ est principium corruptionis, & nō est propria,sed ex se communis,& indifferens, & propterea illorum indiuidua,simpliciter dicuntur totaliter corrumpi, licet remaneat materia,quia totaliter corrumpitur id quod est illorum proprium; & consequenter eorum species sunt per se totaliter corruptibiles, cum tota natura speciei sit in quolibet eius indiuiduo,& per accidens incorruptibiles, quatenus.s.earum indiuidua continua successione durant, & apprehenduntur à suis indiuiduis abstractæ. Cum autem id, quod est per accidens tale,non sit perpetuum,istæ species, secundum totum earum esse,sunt corruptibiles,& tandem corrumpentur;Et istæ non expectant renouationem,sed totalem destructionem, quæ erit quādo nō seruiēt amplius homini, propter quē factæ sunt.

Ele-

Elementa uero expectant renouationem, quia per se sunt incorruptibilia, & per accidens corruptibilia, ut ex eis fiant mixta, ad quæ uiolenter concurrunt, non secundum intentionem uniuersalis naturæ, sed secundum propriam eorum naturam, quia debent extrahi ex propriis locis, & corrumpi, ut fiant mixta. Mixtum autem corporis humani, ratione animæ, resurrectionem, & incorruptibilitatem expectat. Cum motus cœli sit ut adducat alteratiuum, & generatiuum, ut dicitur 2. de Gen. & Cor. tex. 55. cessante generatione cessare debet. Cessante enim causa cessat effectus, & remoto fine remouetur necessitas mediorum ad finem.

Quomodo cessante motu cœli ignis inferni aget in corpora damnatorum. Cap. XXXX.

CVm cœlum suo motu, sit causa prima omnium mutationũ, & alterationum in his inferioribus, sine qua, nõ possunt causæ secũdę operari, dubium est quomodo ignis inferni, possit agere quiescente cœlo in corpora damnatorum; Quod torquenda sint igne, non est dubium, cum reprobi condemnati sint ad ignem æternum, non solum, ut in eo sint, sed etiam ut ab eo crucientur, unde Christus, qui dixit, Ite in ignem æternum, statim explicat dicens, & ibunt hi in supplicium æternum. Matt. 25. sed dubius est modus propter dictam rationem, S. Thom. 4. s. d. 44. q. 3. ar. 1. q. 3. dicit, quod cum pati sit quoddam recipere, est duplex modus passionis, secundum quod aliquid in aliquo dupliciter recipi potest; uno modo naturaliter, secundum esse naturale, sicut calor ignis recipitur in aere, uel in ligno, & secundum hunc modum receptionis, est unus modus passionis, qui dicitur passio naturæ; alio modo aliquid recipitur in altero spiritualiter, per modũ cuiusdã intentionis, sicut similitudo albedinis recipitur in aere, & in pupilla; quæ receptio similatur illi receptioni, qua anima recipit similitudines rerũ; & secundũ hunc modũ receptionis, est alius modus passionis, qui uocatur passio animæ; qua distinctione suppositа, dicit, ꝙ post resurrectionẽ, cessante motu cęli, non poterit aliquod corpus alterari à sua naturali qualitate, & nullũ corpus poterit pati passione naturæ; & ita quãtũ ad hunc modũ passionis, corpora dãnatorũ erũt impassibilia, sicut, & in corruptibilia; Sed cessante motu cœli, adhuc manebit passio, quæ est per modum animæ, quia aer à sole illuminabitur, & co-

lorum

lorum differentias ad uisum deferet, & secũdum hunc modum passionis, corpora damnatorum erunt passibilia; & quia in tali passione sensus perficitur, ideo in corporibus damnatorum, sẽ sus pœnæ, erit sine mutatione naturalis dispositionis, corpora uero glorioſa, & ſi recipiant aliquid, & quodámodo patiãtur in sentiendo, nõ tamẽ erũt passibilia, quia nihil recipiẽt per modũ afflictiui, uel læsiui, ſicut recipiunt corpora dãnatorum, quæ ob hoc passibilia dicũtur. Et quod possint hac ratione pati, probat, quia sensibile nõ est natũ solum delectare, uel affligere, secũdũ φ agit actione naturæ, cõfortando, uel corrũpendo organũ; sed etiã, secundũ φ agit actione spirituali, seu intentionali; quiá experimur, φ quãdo sensibile est in debita proportione ad sẽtien tẽ delectat, ẽ contra autẽ quando se habet in superabũdãtia, uel defectu, lædit, & cõtristat; vnde medii colores, & voces cõsonãtes sũt delectabiles, & incõsonantes offendũt auditũ. hæc S. Th.

prædictæ sententiæ impugnatio.

Sed iuxta hanc sententiam, ſi ex eo, quod ceſſat motus cœli, ceſſat etiam corporum realis alteratio, & ignis inferni agit in corpora damnatorum, ſola actione intentionali, nullus, uel leuiſſimus erit damnatorum dolor, ex actione ignis; illud enim, quod nihil reale abiicit, ſed ſolum ponit id, quod eſt naturæ conueniens, non cauſat dolorem, nec inducit ueram paſsionem, quæ ſit afflictiua: ſed per immutationem intentionalem, per ſe nihil reale abiicitur, ſed ſolum ponitur id, quod eſt naturæ conueniens, ſcilicet ſpecies intentionalis, quæ perficit ſenſum, cum ſit principium cognitionis, ergo per talem actionem, & immutationem non poteſt cauſari dolor, aut aliqua læſio. Dixi [per ſe] ad ſoluendam rationem. S. Tho. in contrarium, quia per accidens ſenſibile lædit ſenſum, & ut inquit Ariſtot. 2. de Anima, text. 143. uehemens ſenſibile corrumpit ſenſum; ſed hoc non facit per ſe, ſed ratione alicuius qualitatis, uel actionis realis, coniunctæ cum ipſa immutatione intentionali, ſecũdũ ſpeciem, per quã alteratur, & tollitur proportio, & temperies organi sẽsus. φ patet diſcurrendo per ſingulos sẽ ſus, colores. n. uehementes, ratione luminis lędunt, nam lumen diſgregat pupillæ, & humoris partes, luminis enim eſt diſgregare cum calefaciat, ex nimia autem partium diſruptione impeditur uiſio, & læditur oculus. Tenebræ etiam ſic lędunt, quia ſpiritus in tenebris conſugiunt ad partes internas, & uiſus manet frigidus; nimia autẽ frigiditas congregat, & conſtipat partes oculi, adeo ut aliquando uiſus recuperari non poſsit, & ob id lumẽ ueniẽtibus ex loco tenebroſo, cauſat dolorẽ, quia diſgregat

partes

partes cõstipatas. Sonus ratione motus aeris, qui ex sono prouenit, lædit autes, odor ratione euaporationis, lædit olfactum; Sapor ratione primarum qualitatum, lędit gustum; quod autẽ tactus lædatur primis qualitatibus patet. per actionem igitur intentionalem non potest causari dolor in sensu, nisi comitetur actio realis, qua realiter immutetur organum sensus; poterit quidem causari animi tristitia, quatenus uidemus, uel audimus id quod nollemus; sed dolor sensitiuus non poterit causari, nisi per realem corporis immutationem, quæ realis immutatio aliquando concomitatur speciem intentionalem, ut diximus, aliquando per æstimatiuam, uel imaginatiuam; nam fortis imaginatio, odium, ira, inuidia, ita sæpe immutant corpus, ut etiam infirmitatem causent. Sed ut inquit S. Thom. post resurrectionem, cessante motu cœli, non poterit aliquod corpus alterari à sua naturali qualitate, nec pati passione naturæ, sed sola passione animæ, seu intentionali; ergo corpora damnatorum, secundũ hanc sententiam nihil patientur ab igne; nam passio intentionalis cum ex se sit perfectiua potentiæ, non causat dolorem nisi ratione passionis realis adiunctæ, quæ cessante motu cœli, esse nõ poterit. Præterea quicquid sit de aliis sensibilibus aliorum sensuum, & maxime uisus, quod possint immutare sensum sine reali, & naturali immutatione, sensibilia tamen tactus, quæ sunt primæ qualitates, non uidentur immutare sensum tactus nisi naturali immutatione, uel saltem non sine ea, & maxime calor, qui non uidetur causare in medio, uel in organo nisi calorem, uel si aliud causat, non tamen sine calore; quare si ille ignis immutat sensum tactus damnatorum, non spiritualiter, sed naturaliter immutat. Præterea cum immutatio spiritualis, seu intentionalis futura sit in corporibus beatorum, & damnatorum, S. Th. reddit rationem, quare illa non patientur, sicut ista, eadem existente in omnibus immutatione; quia illa nihil recipiẽt per modum læsiui, & afflictiui, sicut recipient corpora damnatorum. ex quo uidetur sequi, quod ista læsio sit potius, secundum apprehensionem, quia ignis apprehẽditur à damnatis, ut læsiuus, licet in rei ueritate non lædat; nam si lędit, cum non calefaciat corpus damnati, nec aliquam eius formam substantialem, aut accidentalẽ corrumpat, aut intendat, aut remittat, aut aliquam qualitatem nouam, habentem esse naturale imprimat, ut inquit Paulus Soncinas. eod. dist. qua ratione lædit? si quia agit intentionaliter; sed ista actio est perfectiua sensuum, & ex se non potest lædere. si quia recipitur per modum lęsiui, sed cum natura

sua

sua perficiat, & non lædat, quis est iste modus læsiuus? dicit idem Paulus, quia ui detinet corpora, & spiritus, ergo ista læsio non erit uera corporum læsio, sed animi tristitia.

Sed pace ipsorũ dixerim uidetur mihi, q̃ in maximas seipsos redigant angustias, à quibus se facillime liberare possent. Duo concedunt tanquam certissima, Primum, q̃ ignis inferni, cruciabit, corpora damnatorum, quod est de fide. Secundum, q̃ ignis inferni est corporeus, & eiusdem speciei cũ nostro igne, quia sic exponunt Sancti. Inter duo autem fluctuant, & dubitãt, An. s. sit concedendũ, q̃ ignis agat in corpora, & illa torqueat actione naturali: nam si non agit actione naturali, quomodo illa torquet? si cœlum quiescit, quomodo potest ignis alterare corpora? quod ignis agat actione naturali quiescente cœlo, uidetur contra Philosophum, & philosophiam, & ideo ne hoc dicant contra philosophiam, & ne in hoc aliquod ponant miraculum, (quod tamen non est contra philosophiam, nec miraculum) aliud dicunt, quod est uerè contra philosophiam, & naturæ repugnans, & miraculum, sine necessitate, quod, scilicet, ignis materialis, torqueat corpora actione intentionali, sine actione reali. Dicimus igitur, quod ignis inferni, utraque actione torquebit corpora damnatorum, & actione intentionali, ratione actionis naturalis adiunctæ, eo modo quo diximus sensibile lædere sensum, & actione reali illa realiter calefaciendo, & comburendo, sed non consumendo, diuina hoc faciente uirtute; & miraculum, quod hic erit, non erit, quia ignis quiescente cœlo, actione naturali, alterabit, & torquebit corpora damnatorum, sed quia illa comburendo nunquam consumet, ut sistat intra limites alterationis, & nunquam sequatur corruptio; quod non implicat, nam licet alteratio sit uia ad corruptionem, alteratio tamen, & corruptio, sunt duæ actiones distinctæ, habẽtes diuersos terminos; nam terminus alterationis est qualitas, terminus uero corruptionis, est priuatio formæ substantialis; alteratio etiam est prœuia corruptioni, ergo uirtute diuina potest fieri, quod sit uera alteratio, & non sequatur corruptio. Quod autem debeat agere actione naturali, & reali, præter rationem superius dictam, quia. s. actio intentionalis non potest causare dolorem, nisi quatenus ei adiungitur actio naturalis, probatur etiam auctoritate. S. Aug. qui lib. 21. de Ciu. Dei, à c. 1. usq; ad c. 11. ostendit, & probat, quod ignis inferni, ita comburet corpora damnatorum, & illis læsionem, & dolorem inferet, quod illa non consumet, neq; corrumpet, contra

Difficultatis solutio.

illos, qui credebant ignē non posse comburere, sine corruptione illius, quod comburitur, qui (ut ca. 3. inquit Aug.) q̄ experti non sunt, nunquam esse posse arbitrantur. Vane autem S. Aug. ageret contra illos, & multipliciter probaret corpora dānatorū posse igne perpetuo comburi, & nunquā corrumpi, si non credidisset naturali, & reali actione ignem illa alteraturum; & in æquioco laborasset, cum illi intelligerēt de uno genere actionis, & S. Aug. de altero; imo illos in proprio errore confirmasset, cum ab eo facillime potuisset illos liberare, nam si S. August. credidisset corpora ideo non cōsumēda, quia ignis in illa aget actione solum intentionali, quasi consumenda essent, si ageret actione naturali, debuisset distinguere de actione, quia sic cessasset illorum difficultas; cum autem non distinguat, sed præsupponat ignem alteraturum corpora illo alterationis genere, quod ipsi intelligunt, & dicat, & probet, non propterea esse consumenda; necessario dicendum est, quod tenuit actionem illam esse naturalem, & realem, cuius auctoritas in rebus fidei, prænalet auctoritati Aristotelis, & Philosophorum.

Quod nō obstet quies cœli.

Quod autem non obstante cęlorum quiete, ignis naturaliter aget in corpora, probatur primo auctoritate Doctorū Parisiensiū, quorū auctoritas est grauissima, qui in unum cōgregati, condemnarunt quasdā propositiones, quę in Parisiensi studio, & à Doctoribus Parisiensibus teneri nō possunt, inter quas fuit ista. Dicere, q̄ cessante motu cœli, si ignis esset iuxta stuppam, non cōbureret ipsam. error. Probatur secundo, quia reuera uidetur in intelligibile, quod agens naturale. ut ignis, retinēs propriam qualitatem, quæ est sufficiens principium agendi, sicut prius. s. calorem, & habens passum intra sphęram suæ actiuiratis, aptum ad recipiendum calorem, sicut prius; non possit illud calefacere, ex hoc, quod cessauit motus cœli. Et confirmatur, quia alteratio est à qualitate. & cœlum eatenus est causa harum alterationum, quatenus influit qualitates, motus autem cœli, non est causa alterationum, & generationum, nisi quatenus adducit alteratiuum, & generatiuum, ut docet Arist. 2. de gen. & cor. tex. 55. & qualitates, & uirtutes astrorum, descendūt ad nos eorum lumine, & influentiis; & motus cœli adducit, & abducit astra, ut super nos influāt, unde sol suo accessu facit generationes, & suo recessu corruptiones; & ut eius aspectus esset ad omnes partes terrę, ut in illas omnes posset influere, debuit eius motus esse obliquus, ut ibid. inquit Arist. tex. 57. quare motus cœli solū adducit, & abducit agentia. Vnde si actiua fuerint coniuncta passiuis

suis,& agentia habuerint propriam, & naturalem qualitatem, quæ est agendi principium,ut habebit ignis inferni, necessario debet sequi actio,etiam cessante motu cœli, quia illo cessante, non ob id desinunt elementorum qualitates; Idq; eo magis, quia elementa non dependent simpliciter à cœlo, sed sunt illi à Deo coeua, licet.n.cœlum possit facere quodlibet elementum, nam sol suis radiis, absque igne, facit ignem, & calefaciendo, aquam resoluit in aerem, & illa coniungat, & copulet ad pugnam, ut fiant mixta, hæc tamen facit solum, secundum aliquas eorum particulas, non enim potest facere,aut transmutare,uel mouere de suo loco integrum elementum,quia secundū totum esse non dependent ab eo, sicut omnia mixta, quæ eius uirtute facta fuerunt, & certo annorum spatio, succesiue omnia corrumpuntur,& similia eius uirtute generantur, cum forma mixti excedat uirtutem elementorum;& consequenter elementa non solum quiescente cœlo,sed omni etiam eius actione & influentia cessante, possent agere, secundum proprias qualitates. Præterea, ut agens naturale, & obiectum agat etiam intentionaliter,requiritur actio,& concursus cœli; sed dicunt, q tunc concurrerer,quia cœlum non agit solo motu, sed etiā lumine,& influentiis;ergo sicut iste concursus cœli,sine motu locali,sufficit ad actionem intentionalem,ita etiam sufficiet ad alterationem secundum propriam qualitatem,quando agens,& patiens sunt indebita approximatione,præsertim cum (ut diximus ex Aris.) motus cœli requiratur, ut adducantur, & applicentur agentia. Præterea Iosuæ 10.ad petitionem Iosue, *steterūt sol, & luna donec ulciscetur se gens de inimicis suis, Stetit itaque sol in medio cœli, & non festinauit occumbere spatio vnius diei.* quiescente sole,& luna,quicuit primum mobile,& quieuerunt,omnes cœli,nam alias immuratus fuisset aspectus, correspondentia,& proportio cœlorum,planetarum,& astrorum, & facta fuisset in eis maxima irregularitas; & tamen illo tempore fuerunt motus locales nominum,iumentorum, & corporum alterationes.Sicut fuit tunc realis alteratio corporum,quare non erit in inferno ab igne? Dicent id fuisse miraculum, fuit quidem miraculum, quod steterit sol, sed non quod esset motus, & alteratio,ut patet ex dictis. & post diem iudicii humana corpora localiter mouebuntur. Et longe melius esset dicere, quod ignis inferni miraculose comburet corpora damnatorum, ut instrumentum diuinæ iustitiæ,aut si dicitur,quod aget solum actione spirituali,quod non erit materialis,sed spiritualis, ut tale sit ef-

se, quale & operari, quã dicere, q; erit materialis, & eiusdem speciei cũ nostro, & aget solũ spiritualiter. Et confirmatur, quia circa damnatos ponenda sunt, quã pauciora fieri potest miracula, Et ipsi ne circa illos aliquod ponant miraculũ, dicunt ignem in eorum corpora non agere realiter, sed intentionaliter, quia alias duo ponerentur miracula, Primum, quod ignis agat realiter quiescente cœlo. Secundum, quod corpora alterentur, cõburantur, & non corrumpantur. Sed ut diximus primũ non est miraculũ, imo miraculum esset, si non ageret, quia esset uirtus actiua naturalis, & passibile intra spheram suæ actiuitatis. Secũdum erit quidem miraculum, sed non simpliciter, quia est aliquo modo debitũ, naturæ, & iustitiæ; Naturę, quia cũ anima rationalis sit forma, & immortalis, sicut erat illi dandum corpus aptũ ad generationẽ, & ad acquirendam sensibilium, & ex sensibilibus diuinorum cognitionem, & consequenter natura sua corruptibile, ita etiam cum ipsa sit immortalis, congruum erat quod illius corpus uirtute diuina redderetur immortale. Iustitię uero, ut per quæ quis peccat, per eadem etiam puniatur, & sicut caro fuit causa, & instrumẽtum multorum peccatorum, ita etiam torqueatur, & comburatur; & sicut peccatum meretur pœnam eternam, ita etiam ignis torqueat, & carnem comburat, sed non corrumpat, ut pœna sensus sit æterna. Dum autem ne ponant duo prædicta miracula, dicunt, quod ignis aget in corpora solum intentionaliter, tria ponunt miracula, superflua, & parum naturæ conformia. Primum, quod agens naturale maxime actiuum, habens passibile non solum intra spheram suę actiuitatis, sed etiam in medio sui positũ, non agat in illud actione naturali. Secundum, quod agens naturale agat solum spiritualiter, & non habeat actionem naturalem cuius habet formam summæ actiuitatis. Tertium, quod actio spiritualis mediante animę tristitia, causet in carne, & sensu dolorem sensitiuum, sine reali, & naturali immutatione; & hæc sine ulla necessitate, solum ut loquantur consona doctrinæ Aristotelis de motu Cœli, quasi uelit, quod eo cessante, cesset omnis actio; cum tamen contrarium ex eo deduxerimus; & quamuis id expresse dixisset, nõ esset in hoc sequẽdus, & contrariũ ipsemet tenuisset, si cęlũ quiescere posse credidisset, illius. n. philosophãdi modus est ab experiẽtia sensuũ, ex qua monetur ad inquirẽdas rationes; & aliqua dicit, quæ licet probare conetur, quorũ tota eius ratio fuit, quia cũ cõtrariũ nõ accidat, credidit nõ posse fieri, qui cõtrariũ tenuisset, & probasset, si fieri posse credidisset.

Si al-

Si assererent illũ cruciandi modum fieri uirtute diuina, ac quiescere, sed cũ fine sufficienti auctoritate, sola ratione agatur, quæ contrariæ sententiæ magis fauet, ab ea discedere nolo, quæ etiã est conformior Sacris literis, & Sanctorum dictis; Deus enim fecit ignem materialem ad perpetuo torquendum damnatos in inferno, ut proculdubio materialiter iuxta naturam suam ageret, nam operatio sequitur esse, & Iob 24. dicitur de damnatis, *Ab aquis niuium transibunt ad calorem nimium*, quo significatur dolorem etiam augendum esse ex continuo transitu ab extremo unius qualitatis, ad extremum alterius contrariæ; at certum est species intentionales contrariorum, nõ esse inuicẽ contrarias, nam in eodẽ medio simul sunt species albedinis, & nigredinis; Contrarium tristitiæ est gaudium, quod non potest esse in damnatis, ergo iste dolor causatus ex isto transitu ex uno contrario in aliud, debet accipi secundum qualitates reales, realiter, & nõ metaphoricè sũptas, sicut & ipse sensitiuus dolor erit realis.

Maior difficultas est quomodo possit materialis ignis inferni agere in spiritum, in dæmones. s. & in animas hominum damnatorum. Sed responsio est facilis, quæ omnes quietare debet, naturaliter id fieri nõ posse, sed fieri supernaturaliter, quia ignis est instrumentum diuinæ iustitiæ; ad quod intelligendum ex naturalibus possumus manuduci, ut diximus 2.p.lib.1.cap.4. cum ageremus de gratia, quam conferunt sacramenta. Vnde Aug. lib.21.de Ciu.Dei, cap.10.inquit, quod miris, tamen ueris modis etiam spiritus incorporei possunt pœna corporalis ignis affligi; idq; probat ex spiritibus hominum, qui & ipsi profecto in corporei sunt, & corporalibus membris includuntur, & cum corporibus patiuntur. Quomodo agat in spiritus.

Multa dici possent de resurrectione, & de qualitatibus corporum resurgentium, tam beatorum, quam damnatorum, sicut etiam, & de aliis dogmatibus fidei, sed nobis sufficit tractasse precipuas difficultates, quibus solutis, & explicatis, reliqua, uel per se patent, uel facile deducuntur, & passim etiam apud alios explicata inueniuntur.

TERTIAE PARTIS DE OFFICIO SACERDOTIS.

LIBER QVARTVS.

De Virtutibus, & Interpretatione Sacræ Scripturæ.

Quid sit Virtus. Cap. I.

VAE sunt partes Iustitiæ, ut est generalis virtus, declinare. s. à malo, & facere bonũ, de priori loquuti sumus in secunda parte, de posteriori hoc loco agemus; bonum autem, quod facere debemus sunt opera uirtutum, ideo à definitione uirtutis initium sumemus, & ut citius me expediam, quæ in meo manuali de uirtutibus tractaui hic ad uerbum ponentur. Variæ assignantur definitiones uirtutis, secundum quod uirtus uariè etiam accipitur; nam Arist. inquit, quod uirtus est, quę bonum facit habẽtem, & opus eius bonum reddit; qui etiam dicit uirtutem esse dispositionem perfecti ad optimum, & S. Aug. etiam, sic definiuit, est bona qualitas mentis, qua recte uiuitur, qua nullus male utitur, & quam Deus in nobis sine nobis operatur. Pro quarum declaratione notandum est, quod virtus secũdum sui nominis rationem, significat quandam potentiæ perfectionem. Vnde Aristot. inquit, quod uirtus est ultimum in re de potentia; sed quia potentia respicit actum, qui est eius finis, perfectio potẽtię attenditur ex hoc, quod perfectam operationem habet; ex quo sumuntur duæ priores definitiones, cum enim unum quodque sit bonum, secundum quod habet completum ordinem ad suũ finem, uirtus bonum facit habentem, & opus eius reddit bonũ & est dispositio perfecti ad optimum; quia ea mediante potẽtia completam, & perfectam habet operationem: Sed hæc conueniunt uirtuti cuiuscumq; rei, secundum autem diuersam potentiarum conditionem, diuersus erit modus perfectionis ipsius po-

Virtutis definitiones.

explicatio definitionum.

potentiæ, nam aliqua potentia est tantum agens, aliqua est tantum mota. Potentia, quæ est tantum agens, ad hoc, ut sit principium actus, non indiget aliqua superueniente qualitate, sed uirtus talis potentiæ est ipsamet potentia; huiusmodi sunt potentia diuina, intellectus agens, & qualitates naturales. Potentiæ tantum motæ sunt illæ, quę non agunt nisi ab aliis moueantur, & in earum potestate non est agere, uel non agere, sed agũr, secundum impetum uirtutis mouentis, quales sunt potentiæ sensitiuæ, secundum se consideratæ, quæ perficiuntur ad suos actus per speciem eis ab obiecto superuenientem; sed quia species non insunt sensituis potentiis per modum formæ immanentis, sed solum per modum passionis, harum potentiarum uirtutes non dicuntur illæ species, sed potius ipsæ potentiæ, quatenus illas species à suis obiectis receperunt. Potentiæ, quæ mouentur, & agunt, sunt illæ, quę ita mouentur à suis principiis, vt non determinentur ad unum, sed in earum potestate sit agere, uel non agere, & hoc, uel illud, quales sunt potentiæ rationales, quæ sunt hominis propriæ; & istæ potentiæ possunt quidem receptis speciebus à suis obiectis operari, sed imperfecte, nam cũ sint liberæ sępe ad deteriorem partem se applicabunt, & sæpe in suis operationibus deficient: ob quam causam perficiuntur per qualitatem eis superuenientem, quæ in eis non est per modum passionis, & transeuntis, sed permanentis formæ; & dicitur habitus, per quem potẽtia determinatur ad actus, & eorum respectu perficitur, ut perfecte operetur; ita tamen ut non cogatur, nec ad unum necessitetur, alias enim potentia non esset domina sui actus: perficit autem habitus potentiam, quia ei dat constanter, prompte, & delectabiliter operari, cum eam ad operandum inclinet: ob quam causam harum potentiarum uirtutes nõ sũt ipsæ potentiæ, sed earum habitus boni. Illud etiam notandum est, quod non eodem modo omnes habitus hominem ordinãt ad bonum. Aliqui enim dant ei facultatem bene agendi, sed non usum, ut semper per eos recte agat, ut ars, & scientia, quibus sæpe mala intentione uti possumus; ad artem enim pertinet, ut opus bene fiat, & non qua intentione: & ideo isti habitus non attingunt perfectam rationem uirtutis, nam uirtus est, quę bonum facit habentem: ex hoc autem, quod quis potest bene agere, non est simpliciter bonus, sed secundum quid. Alii uero sunt habitus, qui non solum dant facultatem recte agendi, sed etiam faciunt, ut quis bene agat, ut iustitia, temperãtia, &c. qui uere, & propriè dicuntur uirtutes: ex quibus remanet explicita

definitio uirtutis ab Augustino tradita, quæ tanquã ómniũ opti ma, omnes causas amplectitur; & si ab illa definitione remouea tur ultima particula: [Quam Deus in nobis sine nobis operatur] omnibus uirtutibus conueniet: illa.n. ultima differentia, definitio ad theologicas, & infusas uirtutes restringitur.

Quotuplex sit Virtus. Cap. II.

VIrtus multipliciter diuiditur, cũ.n. in illa generica definitione uirtutis, quæ. s. bonũ facit habentem, & opus eius reddit bonũ, vltimũ formale sit bonũ; secundũ diuersas boni rationes, diuidenda est uirtus. Et quia homo, est homo inquãtũ est rationalis, hominis bonũ in ordine ad potẽtias, quæ rationẽ participant, sumendũ est; potentiæ autẽ essentialiter rationales sũt duæ, Intellectus, & Volũtas, quæ, & appetitus, & appetitiua rationalis potẽtia dicitur, sicut, & prior cognitiua. sed quia appetitus sensitiuus, qui in irascibilẽ, & cõcupiscibilẽ diuiditur, in homine sequitur appræhẽsionẽ rationis, & rationis imperio obedit, aliquo modo rationẽ participare dicitur. bonũ igitur hominis est bonũ intellectus, & bonũ appetitiuæ, tã rationalis, quã sensitiuæ potentiæ; & ita uirtus humana, & acquisita, diuiditur primo in uirtutẽ intellectualẽ, & moralẽ; sed hęc propriè dicitur virtus, intellectualis uero nõ nisi in propriè & secũdũ quid; nam bonũ formaliter ad solã appetitiuã potentiã pertinet, & ad intellectũ non nisi materialiter: nam intelligere uerũ, est bonũ intellectus; & tam hoc, quã omne aliud bonũ, intellectus non alio modo percipit, quã sub ratione ueri, q̃ est eius formale obiectũ; ob quã causã præter superius dictam, habitus intellectuales (prudentia excepta) propriè nõ sunt virtutes: sed quia aliquo modo uirtutes dicuntur; illos adducere non erit prorsus inutile, & sunt quinque. s. Intellectus, Sapientia, Scientia, Prudentia, & Ars, quorũ tres sunt speculatiui: nam uerum aliud est per se notũ, aliud rationis inquisitione cognoscitur; de uero per se noto, est intellectus, qui est habitus principiorũ; Verũ quod ratione cognoscitur, uel est ultimũ respectu totius cognitionis humanæ, primũ uero, & maxime cognoscibile, secundũ naturã, & de eo est Sapiẽtia; uel ultimũ in aliquo genere, de quo est scientia, quæ secundũ scibiliũ genera diuiditur Duo sunt practici, qui circa contingentia intellectum perficiũt; nimirum Prudentia, quæ est de agibilibus, & Ars desactibilibus. Et quamuis opinio, suspicio, & fides humana sint habi-

tus.

Virtus acquisita diuiditur in intellectualem, & moralem.

Habitus intellectuales sunt. Intellectus. Sapientia. Scientia. prudẽtia. Ars.

tus intellectuales, non tamen cum ceteris annumerantur: quia cum eis possit subesse falsum, quod est malum intellectus, sunt etiam principia mali actus, & consequenter uirtutes dici non possunt: contra rationem enim uirtutis est, quod sit principium alicuius mali. De opinione suspitione, & fide.

Quid sit uirtus moralis. Cap. III.

VIrtus moralis non est omnis uirtus, sed illa sola, quæ ad appetitiuam pertinet, nam mos, à quo dicitur moralis uirtus, duo significat, consuetudinem, & quandam naturalem, uel quasi naturalem inclinationem ad aliquid agendum, & ab hac posteriori significatione sumitur uirtus moralis, cui propinqua etiam est prior significatio: nam consuetudo quodammodo in naturam uertitur, & facit inclinationem similem naturali: inclinatio autem ad actum propriæ conuenit appetitiuæ uirtuti. Et quemadmodum appetitus distinguitur à ratione, ita etiam uirtus moralis distinguitur ab intellectuali: Vnde sicut appetitus eatenus est principium humani actus, quatenus aliquo modo rationem participat; ita etiam habitus moralis habet rationem uirtutis humanæ, inquantum rationi conformatur, quæ in moralibus tanquam formalis ratio obiecti appetitus, se habet sicut imperans mouens, & regulans; & appetitus sicut impetratus, motus, & regulatus. Ex quo etiam fit, quod cum regulatiua motio rationis, sit formalis ratio appetitibilium, & ratio diuersimode, moueat, & regulet appetitum (non enim appetitus fit rationalis per essentiam, sed per participationem) multæ erunt species moralium uirtutum; nam pœnes formales obiectorum differentias, sumuntur habituum species.

Quot sint virtutes morales. Cap. IIII.

ARistoteles undecim virtutes morales assignat, quæ generales sũt, & sub se alias cõtinẽt, & earũ sufficientia hinc haberi potest. Nam uirtus uel est circa operationes, uel circa passiones; circa operationes est Iustitia, quæ in actionibus hominem ad alterum, in ratione debiti ordinat. Si est circa passiones regulandas, uel est circa passiones, quæ habent aliquod obiectum pertinens ad ipsam corporalem homi- Iustitia.

nis

nis uitam, uel circa passiones, quæ habent obiectum pertinens ad exteriores actus. Obiecta respicientia corporalem uitam, duo sunt. Quædam enim sunt uitæ contraria, & ad mortem tendũt, de quibus est Fortitudo, quæ est uirtus inter timiditatem, & audaciam extrema uitia, consistens. Quædam tendunt ad uitæ conseruationem; de quibus est Temperantia, quæ quantum ad uenerea, & ad cibos; medium ponit, ut intemperantia, & insensibilitas extrema uitia, uitentur. Obiecta quoque passionum ad exteriora pertinentia, sunt in duplici differentia. Quædam enim sunt mala, & tristabilia, quibus homo prouocatur ad iram respectu quorum est Mansuetudo; quæ circa iram medium ponit inter iracundiam, & iniracibilitatem. Quædam sunt bona concupiscibilia, & hæc sunt diuitiæ, & honores, circa mediocres diuitias est Liberalitas, quæ medium inter prodigalitatem, & illiberalitatem tenet: Circa magnas diuitias est uirtus, quæ Magnificentia dicitur, cuius extremum secundum superabundantiam dicitur apyrotalia ab, à, quod est sine, & pyros, quod est experientia, & talos, quod est bonum, quasi sine experientia boni. dicitur etiam bananfia, à bannos, quod est fornax, quia ad modum fornacis omnia consumunt: aliud uero extremum uitium dicitur parnificus. Circa honores magnos est magnanimitas, quę est uirtus ponens medium rationis in prosequendis, uel fugiendis magnis honoribus; & oppositum extremum, secundum superabbundantiam in nimis prosequendo magnos honores; dicitur Caumates à cauma, quod est incendium, uel à camnos, quod est fumus; secundum defectum uocatur pusillanimitas. Circa honores mediocres est Philothimia à philos, q̃ est amor, & thimos, quod est debitus, quasi debitus amor honoris. Vitium autem, secundum superabundantiam habet idem nomen, & dicitur philothimia; sed ad differentiam quãdo est uitium significat amorem honoris absolute; quãdo uero est uirtus, debitum amorem honoris; uitium secundum defectum uocatur, à philothimia ab à, quod est sine. At si uirtus sit circa passiones, quæ habent obiectum pertinens ad actus humanos exteriores, huiusmodi uirtutes in hoc conueniunt, quod sunt circa uerba, & facta, in quibus homines communicant; sed differunt, quia in uerbis, & factis duo considerantur, ueritas. s. & delectatio: quatenus in eis est ueritas, sumitur uirtus, quę, & ueritas appellatur, media inter iactantiam, & ironiam: quatenus uero in eis est delectatio, duæ habentur uirtutes. nam si delectatio sit de rebus, & factis seriis, est uirtus, quam Arist. amicitiam, &

Fortitudo inter timiditatem, & audaciã

Temperãtia inter intemperantiam, & insensibilitatem.

Mansuetudo inter iracundiã, & iniracibilitatẽ.

Liberalitas inter prodigalitatem, & illiberalitatem.

Magnificẽtia inter Approtaliam, seu Bonanfiã, & paruificum.

Magnanimitas inter Caumatem, & pusillanimitatem.

philotimia inter philotimiam & aphilotimiam.

Veritas inter Iactantiam, & Ironiam.

nos affabilitatem uocamus,& uitium extremum per superabundantiam est placiditas,quando non nisi delectatio quæritur: at si etiam propria utilitas quæratur,est adulatio; uitium secundum defectum potest dici litigium,uel briga,quando quis non curat alios cõtristari. quod si delectatio sit in iocis, & ludis decentibus,est uirtus,quæ Eutropelia nuncupatur, quasi se benè ad omnia uertens,& uitiosus per superabbundantiam in ludis, & iocis dicitur bomolochus,à bomos,quod est altare,&lochos quod est raptor;ad similitudinem milui,qui semper uolabat circa aras idolorum in quibus animalia imolabantur, ut aliquid raperet:at ille qui sic excedit in ludo,ut semper insistat ad hoc, quod uerbum,uel factum alicuius in ludum uertat,dicitur mã leuolus; Vitiosus uero ex defectu, agroytos.i,quasi agrestis, & uitium agroychia.

affabilitas inter placiditatem adulationem,& litigium.

Eutropelia inter bomolochum, & agroychiã

Quot sint virtutes Cardinales.
Cap. V.

VIrtutes Cardinales sunt quatuor.s.Prudentia,Iustitia, Fortitudo, & Temperantia;quarum sufficientia multipliciter haberi potest. Primo,secundum diuersitatem principiorum formalium ipsarum virtutum,nam uirtutis perfectę formale principium,est, bonũ rationis, quod dupliciter considerari potest. Vno modo, secundum quod in ipsa consideratione rationis cõsistit,& sic est Prudẽtia;alio modo, secũdũ q̃ circa aliquid ponitur rationis ordo:& hoc uel circa operationes,& sic est Iustitia;uel circa passiones;ordinẽ autẽ rationis circa passiones necesse est ponere, cõsiderata ipsarũ repugnãtia ad rationẽ:quæ quidẽ dupliciter esse potest. Vno modo secundum q̃ passio impellit ad aliquid rationi cõtrarium, & sic necesse est,quod passio reprimatur, & ab hoc denominatur Temperantia:alio modo, secũdum quod passio retrahit ab eo,quod ratio dictat,sicut timor periculorum,uel laborum, & sic necesse est, quod homo firmetur in eo, quod est rationis, à quo denominatur Fortitudo. Secundo penes subiectorum diuersitatem:subiecta enim proxima, & immediata uirtutum sũt potentiæ animæ,quę sunt quatuor,duæ sensitiuæ,nimirum cõcupiscibilis,in qua est Temperantia,& irascibilis, in qua est Fortitudo:duę sunt rationales.s.intellectus,in quo est Prudentia, & uoluntas,in qua est Iustitia. Quatuor etiam uulnera fuerunt nobis per peccatum inflicta.s.ignorantia, concupiscentia infirmitas,

Sufficientia primo ratione principiorum formalium.

prudentia Iustitia.

Temperãtia.

Fortitudo

2. ratione subiectorum.

Temperãtia.

Fortitudo prudentia Iustitia.

3, uel sunt cõtra quatuor vulnera per peccatum inflicta.

4. quatenus regulant hominem respectu sui, & respectu proximi.

Prudẽtia. Temperãtia. Fortitudo Iustitia.

Secundũ diuersum illarum statum.

Vt in Deo dicuntur exẽplares.

Vt in homine secundũ suã naturam dicuntur politicæ.

Vt sunt in homine tendente in diuinã similitudinem, dicũtur purgatoriæ.

Vt sunt assequentiũ diuinam similitudinem, dicũtur purgati animi.

mitas, & malitia, contra quæ, quatuor istæ uirtutes ponuntur. Cum etiam uirtus cardinalis dicatur, quia ordinat hominem circa ea, quæ sunt ad finem, siue circa quid creatum; & homo comparetur ad seipsum, & ad alterum, uirtus cardinalis erit regulatiua respectu sui, & respectu proximi: quatenus est regulatiua respectu sui, tres habentur uirtutes, secundum actum principalem triplicis uirtutis, uidelicet rationalis circa quã est prudentia; concupiscibilis, circa quam est temperantia; & irascibilis, circa quam est fortitudo. quatenus uerò ad alterum ordinat, quia una ratione, uidelicet debiti, ordinat, una est etiam est uirtus, quæ Iustitia dicitur. Istæmet quatuor uirtutes secundum diuersum earum statum, & actuum perfectionem, diuersã etiam sortiuntur denominationem, & diuisionem, nam diuiduntur in exemplares, politicas, purgatoris, & purgati iam animi. Vt enim ad perfectionem ascendamus, Deum sequi, & imitari debemus, in quo sicut præexistunt omnium rerum rationes, sic etiam exemplaria humanarum uirtutum. istæ igitur uirtutes, quatenus in Deo existunt, dicuntur exemplares, ita quod ipsa diuina mens in Deo, dicetur Prudentia: Temperantia uero conuersio diuinæ intentionis ad seipsum. Fortitudo Dei est eius immutabilitas; eius uero Iustitia est obseruatio legis æternæ in suis operationibus. Et quia homo secundum suam naturam est animal politicum, hinc est, quod istę uirtutes, quatenus in homine existunt, secundum conditionem suæ naturæ politicæ uocantur, sed quia ad hominem pertinet, ut etiam ad diuina se eleuet quantum potest, necessarium fuit ponere quasdam uirtutes medias inter politicas, quæ sunt uirtutes humanæ, & diuinas exemplares uirtutes; & secundum diuersitatem motus, & termini distinguuntur. Quædam enim uirtutes sunt transeuntium, & in diuinam similitudinem tendentium, & dicuntur purgatorię, ita. s. quod Prudentia omnia mundana diuinorum contemplatione despiciat, omnemq; animę cogitationem in sola diuina dirigat: Temperantia uerò, relinquat in quantum natura patitur, quæ corporis usus requirit. Fortitudinis autem est, ut anima non terreatur propter excessum à corpore, & accessum ad superna. Iustitiæ uero est, ut tota anima ad huiusmodi propositi uitam consentiat. Quædam autem uirtutes sunt iam assequentium diuinam similitudinem, quæ dicuntur purgati iam animi, ita, scilicet, quod prudentia sola diuina intueatur, temperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret, & iustitia cum diuina mente perpe-

tuo

tuo fædere societur,eam.s.imitando; quæ uirtutes sunt beatorum,& aliquorum in hac uita perfectissimorum.

Cum virtutes Cardinales sint morales, quare inter eas ponatur Prudentia, quæ non fuit inter morales annumerata, & reliquæ morales relinquantur. Cap. VI.

Prudentia, & Ars sunt uirtutes mediæ inter intellectuales, & morales; nam quatenus earum subiectum est intellectus, sũt intellectuales; quatenus uero earum obiectum sunt contingentia, ad virtutes morales pertinent, quia cum eis in obiecto conueniunt; sed quia non conueniunt cum eis in subiecto, quia moralium subiectum est appetitus; ob id cum distinguerẽtur uirtutes morales, non fuerunt inter eas annumeratæ, at quando de perfectis, & præcipuis uirtutibus moralibus agitur, non tam habetur ratio subiecti, quam perfectionis uirtutis, ob quam causam. Prudentia fuit inter uirtutes cardinales annumerata, & multæ etiã uirtutes morales relictæ fuerunt, quia non sunt ita ad omnes alias uirtutes generales, & principales, sicut istæ quatuor, quæ secundum quatuor formales rationes uirtutis, ut dixi in eis principaliter repertas sumũtur; & ideo dicuntur cardinales, similitudine sumpta à cardine, in quo ostium uoluitur, & motus ostii fundatur; omnes.n. actus humanę uitæ cõtinue uersantur, uel saltem frequentius, & crebrius circa materiam istarum quatuor, quam aliarum uirtutum: nec possunt aliæ uirtutes dici cardinales per similitudinem à cardine ostii, quia de ratione ostii est, ut per ipsum interiora domus uideantur, & ita id, quod habet rationem reducendi in aliud, dicitur ostium, & per oppositum id quod nõ inducit in aliquid aliud ulterius, non habet rationem ostii; ob quam causam uirtutes Theologicæ, cum sint de ultimo fine, non habẽt ex parte obiecti aliquid ulterius, in quod tendatur; nec consequẽter rationem ostij; sicut nec etiam eadem ratione uirtutes intellectuales, quia perficiũt uitam cõtemplatiuã, quæ nõ ordinatur ad aliam uitam, sed actiua ordinatur ad ipsam: solæ ergo uirtutes morales, quæ perficiunt in uita actiua, quæ ad cõtemplatiuã ordinatur, & habent actus, qui ulterius in ultimum finem diriguntur, habent utraq; de causa rationem ostij, & cardinales dicuntur, non omnes, sed illę quatuor, quæ tanquam generales, & præcipuas, reliquas omnes continent, & annexas habent.

Prudentia, & Ars sunt uirtutes mediæ inter intellectuales, & morales.

Quod

Quod præter virtutes Morales, sint etiam uirtutes theologicæ. Cap. VII.

Necessitas uirtutum theologicarũ.

PRæter Virtutes Morales, sunt etiam virtutes Theologicæ, nam bonum intellectus, & uoluntatis est duplex, Alterum est ipsemet Deus, ultimus omnium rerum finis in cuius uisione supernaturalis nostra beatitudo consistit: Alterum uero est bonum naturæ humanæ, naturaliter proportionatum, in quo naturalis hominis beatitudo consistit, & humanis uirtutibus attingi potest. Sicut ergo propter naturalem beatitudinem consequendam sunt nobis necessariæ uirtutes morales acquisitæ, ita etiam propter supernaturalem beatitudinem erunt nobis necessariæ uirtutes supernaturales, & diuinitus infusæ, quæ theologicæ dicuntur, Tum quia Deum habent pro obiecto, & per eas recte in ipsum ordinamur; Tũ quia à solo Deo nobis infunduntur; Tum etiam, quia sola diuina reuelatione in sacra scriptura traduntur: quæ uirtutes ab intellectualibus, & moralibus distinguuntur; quia obiectum Theologicarum est ipse Deus ultimus rerum finis, prout nostræ rationis cognitionem excedit: obiectum uero intellectualium, & moralium, est aliquid quod humana ratione comprehendi potest. Et tres sunt uirtutes theologicæ, nam ad hoc, quod recte moueamur in finem, oportet finem esse cognitum, & desideratum: desiderium autem finis, duo exigit, fiduciam. s. & spem obtinendi finem, non enim mouetur sapiens ad id, quod consequi non potest; & amorem finis, quia non desideratur nisi amatum, ergo, ut ad supernaturalem finem tendamus, debent nobis tres supernaturales uirtutes infundi, scilicet Fides, qua Deum cognoscamus, Spes qua ipsum nos obtenturos esse speremus, & Charitas, qua eum diligamus, & in eum quodammodo trãsformemur. Et licet charitas ordine perfectionis sit prima, tanquam forma, & radix uirtutum, & meritorum, ordine tamen generationis prima est fides.

Virtutes Theologicæ sunt tres.

Quomodo causentur in nobis uirtutes. Cap. VIII.

SIcut uarię fuerunt opiniones circa productionem formarum, ita etiam circa causam uirtutum: nam Platonici dixerunt, omnes scientias, & uirtutes præexistere in anima, sed ex grauitate corporis aboleri. Auicenna ex influen-

tia

tia intelligentiæ agentis, totaliter esse credidit. Sed uerius Arist. dixit, quod secundum aptitudinem, & inchoationē, scientiæ, & uirtutes insunt nobis à natura, non autem secundum perfectionem; sic enim acquiruntur per exercitium, & laborem; q intelligendum est de uirtutibus naturalibus, & acquisitis, quibus homo inquantum homo perficitur in ordine ad bonum naturale, quales sunt uirtutes morales: Si enim loquamur de uirtutibus, quibus homo ad supernaturalem finem ordinatur, & ciuis Sãctorum, & domesticus Dei efficitur, totaliter ab extrinseco principio habentur, à Deo. s. per infusionem, quales sũt uirtutes Theologicæ, & non solum dantur nobis per infusionem à Deo uirtutes theologicæ, sed etiam morales omnes, simul cum gratia; oportet enim causis naturalibus effectus naturales, & supernaturalibus, supernaturales respondere; ergo cum uirtutes theologicæ sint principia supernaturalia, quibus ad supernaturalem finem ordinamur, debent his uirtutibus theologicis effectus supernaturales diuinitus in nobis causari assignari, quales sunt uirtutes morales infusæ, quæ ad theologicas uirtutes se habent, sicut, & acquisitæ ad principia naturalia uirtutũ: aliàs enim supernaturalis perfectio incompleta remaneret, sicut, & perfectio naturalis, si tantum haberentur primæ uirtutes circa finem, & non illæ, quæ sunt ad finem: nam per gratiam, & uirtutes theologicas non completur, sed inchoatur, in nobis supernaturalis perfectio; ex quo sequitur, quod charitati non est proportionatus actus temperantiæ acquisitæ, sed infusæ. Et necessitas ponendi has uirtutes sumitur ex fine, non in se, sed in his, quæ sunt propter se: oportet enim animam diuine se habentem ad finem, diuine quoq; se habere ad ea, quæ sũt ad finem, ut omnia sint proportionata. Sumitur etiam ex parte obiecti, quia licet uirtutibus acquisitis perficiamur circa omne obiectum, non tamen secundum omnem rationem formalem. Ordinantur quidem uirtutes acquisitæ, ut à charitate imperantur ad ultimum finem supernaturalem, sed non ut ad proportionatum secundum se, sed tantum ex parte ordinantis, quæ etiam sunt improportionatæ charitati, utpote inferioris ordinis: quare debent cum gratia uirtutes etiam morales infundi, quæ ultimo fini, & charitati sint proportionatæ. Ex quibus sequitur, quod uirtutes morales distinguuntur specie à seipsis inquãtum sunt infusæ, & acquisitæ, quia habẽt diuersas rationes formales obiecti; nam formale obiecti uirtutis est à ratione, quæ modum instituit: manifestum est autem, quod alterius rationis est modus

Quod nõ solum infundãtur uirtutes theologicę, sed etiã morales.

Necessitas moralium infusarum.

Morales acquisitæ, & infusæ differunt specie.

qui

qui imprimitur secundum regulam rationis humanæ, & secundum regulam diuinam; vt in sumptione ciborum, ratione humana statuitur modus, ut non noceat valetudini, nec rationis actũ impediat: at secundum regulam diuinæ legis requiritur, quod homo per abstinentiam cibi, & potus, castiget corpus suum, & in seruitutem redigat: & etiam, quia per morales acquisitas homo bene se habet in ordine ad res humanas, per infusas uerò bene se habet in ordine ad hoc, quod sit ciuis Sanctorum, & domesticus Dei.

An virtutes Morales ita sint inter se connexæ, ut qui unam habet, omnes habeat. Cap. IX.

VIrtutes morales imperfectæ, quæ nil aliud sunt, quam quędam inclinationes in nobis existentes ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, siue sint in nobis à natura, siue ex assuetudine, non sunt connexę: uidemus enim aliquem esse prõptum ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis. At si loquamur de perfecta uirtute morali, quæ est habitus inclinans in opus bene agendum, sic omnes uirtutes sunt connexæ. cuius duæ assignantur rationes, secundum quod uirtutes cardinales diuersimode ab aliquibus distinguuntur. Quidam enim eas distinguunt, secundum quasdam generales conditiones uirtutum, ut discretio ad prudentiam pertineat, rectitudo ad iustitiam, moderantia ad temperantiam, & firmitas animi ad fortitudinẽ in quacumque materia ista considerentur; ex quo manifeste apparet ratio connexionis, firmitas enim non habet laudem virtutis, si sit sine moderatione, uel rectitudine, aut discretione; & eadem est ratio de aliis. Et hanc rationem assignauit Gregorius 22. Mora. dicens, quod uirtutes si sint distinctæ, nõ possunt esse perfectæ, secundum rationem uirtutis, quia nec prudentia uera est, quæ iusta, temperans, & fortis non est. Alii uero distinguunt has uirtutes, secundum materias, ex quo sumitur hæc secunda connexionis ratio, quia nulla uirtus moralis potest sine prudentia haberi: proprium enim uirtutis moralis est, rectam electionem facere, cum sit habitus electiuus. ad rectam autem electionem, non solum sufficit inclinatio in debitum finem, q̃ est directe per habitum uirtutis moralis, sed etiam, quod aliquis directe eligat ea, quæ sunt ad finem, quod fit per prudentiam, quę est consiliatiua, iudicatiua, & præceptiua eorum, quæ

Arist. 6. Ethic.

sunt

sunt ad finem, & non solum quælibet uirtus moralis exigit prudentiam partialem, quæ. s. est respectu talis materiæ, sed etiam totalem, quæ est respectu omnium agibilium; nã uirtus moralis puta temperantia, est habitus, secundũ rectã rationẽ electiuus medij, in delectabilibus tactus, non prout electionem medii in talibus delectabilibus cõtingit corrũpi à tali, aut tali passione, sed simpliciter vndecumq; cõtingat ab electione talis medii, in electionẽ extremorũ uitiorũ declinare; Nã si tẽperantia inclinaret ad eligẽdum mediũ in delectabilibus, ea solũ ratione, ut ob amorem superfluæ delectationis nõ abducamur à medio, & nõ muniret nos contra quoscumq; impetus, ex quacumq; causa prouenientes, ad abducendum nos à tali medio, puta, ex auaritia, ex timore mortis, &c. non esset uirtus, & non nisi, secundum quid aliquem temperatum efficeret; quis. n. unquã mulierẽ illã temperatam dicet, quæ quantum est ex amore delectationum, est ad castitatem habituata, sed propter inopiam, aut timorem uerberum, seu mortis, mæcatur? Cum ergo ad uirtutem moralem spectet inclinare ad medium in propria materia, non solum excludendo extrema, secundum se, sed etiam secundum quod habent connexionem cum aliena materia, uirtus moralis exiget rectam rationem sui secundum se, & secundum comparationem ad alias materias; quod ad prudentiã totalẽ pertinet; sed prudẽtia exigit omnes uirtutes; cũ. n. prudentia sit recta ratio, consiliatiua, iudicatiua, & præceptiua, eius rectitudo exigit, q̃ anima, tã secũdũ partẽ apprehensiuã, quã secundũ appetitiuã rectè, & benè se habeat circa principia rectæ rationis, quæ sũt fines agibilũ: recta. n. ratio agibiliũ, quę est prudẽtia, procedit sicut ex principiis, ex finibus agibiliũ, ad quos aliquis rectè se habet per uirtutes morales: rectè autẽ se habere ad agibiliũ fines, est omnes uirtutes morales habere; ergo prudẽtia sine uirtutibus moralibus haberi nõ potest, sicut nec sciẽtia speculatiua, sine intellectu principiorũ. Ex huius rationis declaratione manifestè patet, omnes uirtutes morales in prudentia esse cõnexas, & omnia argumẽta Scoti cõtrariũ sentiẽtis soluta esse. Virtutes autẽ morales acquisitæ possunt esse sine charitate prout in multis gentilibus fuerũt; sed tunc nõ dicũtur uirtutes simpliciter, sed secũdũ quid, cũ benè ordinent hominẽ respectu ultimi finis in aliquo genere, sed non respectu finis ultimi simpliciter, & ob id dixit Aug. quod ubi deest agnitio ueritatis, falsa est uirtus, etiam in bonis moribus. at si uirtutes morales sumantur prout sunt operatiuæ boni in ordine ad ultimum finem supernatu-

talem, perfecte, & uerè habent rationem uirtutis, & nõ possunt humanis actibus acquiri, sed à Deo infunduntur, & sine charitate esse non possunt, sicut nec etiã charitas sine illis; non.n. minus perfecte operatur Deus in operibus gratiæ, quam in operibus naturæ; sed in operibus naturæ non est aliquod principium in quo non adsint omnia necessaria ad ea opera perficienda; ergo cum charitas inquantum ordinat hominem ad ultimum finem, sit principium omnium bonorũ operũ, quæ in vltimũ finẽ ordinari possunt, debẽt simul cum charitate infundi omnes virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum; ex quo patet, quod uirtutes morales infusæ, non solũ habent connexionem propter prudentiam, sed etiã propter charitatẽ, qua per peccatũ mortale amissa, omnes consequenter virtutes morales infusæ, amittuntur. Fides autẽ, & Spes, possunt esse sine charitate, sed non perfecte, nec perfectæ uirtutis nomen habebunt: uirtus.n.nõ solum facit bonum, sed perfecte bonum. Charitas uero è contra, non potest esse sine fide, & spe, quia charitas non solum importat Dei amorem, sed etiam amicitiã, quæ reamationem, & mutuam communicationẽ, in præsenti per gratiam inchoatam, & in futuro per gloriam completam includit, quorum utrunque fide, & spe tenetur.

De Virtutibus in particulari.

Quid sit fides, & an sit necessarium aliquid explicite credere. Cap. X.

FIdes, ut inquit Apostol. est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Pro cuius declaratione sciendum est, quod habitus est definiendus per proprium actum in ordine ad obiectum: actus autẽ fidei est credere, qui est actus intellectus determinati ad unum ex imperio uoluntatis; ex quo sequitur, quod actus fidei habet ordinem, tam ad obiectum uoluntatis, quod est bonũ, seu finis, quam ad obiectum intellectus, quod est uerum; & quia fides cum sit uirtus Theologica, habet idem pro obiecto, & fine, necesse est, quod obiectum fidei, & finis, proportionabiliter sibi correspondeant. Obiectum fidei est ueritas prima, secundum quod ipsa non est uisa, & ea quibus propter ipsam inhæretur; & secundum hoc oportet, quod ipsa ueritas prima, se habeat

ad

ad actum fidei per modum finis, secundum rationem rei non uisę, quod pertinet ad rationem rei speratæ, secundum illud Apost. Rom. 8. quod non uidemus, speramus; ueritatem enim uidere, est ipsam habere: nemo autē sperat habere id quod iam habet. habitudo igitur actus fidei ad finem, qui est obiectum uoluntatis, significatur in hoc, quod dicitur; Fides est substantia rerum sperandarum, ideſt prima inchoatio, & principium rerum sperandarum, quia ea speramus, quæ credimus, substantia enim solet dici prima inchoatio cuiuscumque rei, & maxime quando tota res sequens uirtute cōtinetur in primo principio, & sic fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia uirtute continet omnes res sperandas. Habitudo autem actus fidei ad obiectum intellectus, secundum quod est obiectum fidei, designatur in hoc, quod dicitur argumentum nō apparentium, ubi argumentum sumitur pro effectu argumenti, ideſt pro firma adhæsione intellectus ad ueritatem fidei non apparētem; est ergo illorum uerborum sensus. Fides est habitus mentis, quo inchoatur uita æterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus: quæ est perfecta definitio. In hoc enim, quod dicitur, [argumentum] distinguitur fides ab opinione, quæ non est firma adhæsio intellectus. In hoc, quod dicitur [non apparentium] distinguitur à scientia, & intellectu, In hoc, quod dicitur [substantia sperandarum rerum] distinguitur fides theologica, à fide communiter sumpta, quæ non ordinatur ad beatitudinem speratam; Et omnes aliæ definitiones sunt explicationes huius definitionis ab Apost. traditæ.

Cum teneamur habere fidē, sine fide. n. impossibile est placere Deo, necessarium quoq; nobis est aliquid explicite credere. præcepta. n. quæ implere tenemur, sūt de actibus uirtutum, sed cum actus ad obiectum referantur, & in obiecto cuiuslibet uirtutis, duo reperi possint, Vnū, & est per se obiectum, & in omni actu uirtutis directe intentū, Alterum & secundario, & accidentaliter spectat ad propriā rationem obiecti; præceptū intelligitur de actibus in ordine ad propriū obiectū, de aliis uero actibus, nō nisi pro loco, & tēpore. propriū autē obiectū fidei, est id quo homo beatus efficitur, secundarium uerò, sunt illa omnia, quæ in sacra scriptura continentur, quare ea, quæ per se pertinent ad obiectum fidei, tenemur explicitè credere: alia uero implicitè, quatenus. s. credimus, illa omnia uera esse, quæ in sacra scriptura continentur, & ab Ecclesia determinata sunt. Est tamen maxima differentia inter Christianos, & illos, qui erant tem-

tempore legis naturæ, uel scripte, In illis enim non erat ita necessaria fides explicita sicut est in nobis; nam cum homo in receptione fidei, se habeat tanquã materia, & secundum ordinem causæ materialis, naturæ operatio incipiat ab imperfecto, decuit fidei cognitionem ab imperfecto inchoari, & tandem per Christum perfici, cuius tempus dicitur plenitudinis, & gratiæ. Omnes igitur Christiani, qui in hac temporis plenitudine sunt, cum ad annos discretionis peruenerint, tenentur scire articulos fidei, Ecclesiæ Sacramenta, Dei, & Ecclesiæ præcepta, & ea omnia, quę specialiter proponuntur in solennitatibus ab Ecclesia institutis, & Sanctos esse innocandos, & honorandos, eorumq; immagines esse uenerandas, eisque assurgendum, & in eis Sanctos deprecandos esse, & qui hæc ignorãt, quantumuis rudes sint, & rustici non excusantur; ignorans.n. ignorabitur. 1. cor. 14. nam quomodo aliàs poterunt credere, & obedire? non tamen est necessarium, quod rudes latino idiomate, & ordine hęc omnia exacte sciant.

Quid sit articulus Fidei, Symbolum. Quot sint articuli. Qui sint fidei actus, & quæ uitia illi opposita. Cap. X I.

ARticulus est indiuisibilis ueritas de Deo, arctãs nos ad credendũ: non.n. diuiditur articulus in alios articulos, & illo ad credendum arctamur, non quod liberè non credamus, sed quia articulũ illum determinatè, & omni ambiguitate semota credere debemus. Cum autem fides sit de aliquo non uiso, ubi est specialis ratio, & difficultas inuisibilitatis, ibi debet esse specialis articulus fidei, ubi uero aliqua, secundum eandem rationem incognita sunt, non sunt ibi diuersi articuli constituendi. Multi igitur erunt articuli, ex quibus componitur symbolum, quod nihil aliud est, quã collectio sententiarum in unum; cum enim accedẽtem ad Deũ oporteat credere, necessariũ fuit, ut ex sacra scriptura una cõpendiosa, & summaria collectio credẽdorũ fieret, quam omnes faciliter discere possent, & quamuis sint plura symbola, Apostolorũ. s. Niceni Cõcilii, & Athanasij, una tamẽ est fides, & posterius Symbolũ nil aliud est, quã prioris declaratio, pp insurgentes hæreses.

Cum fides sit substantia rerum sperandarum, omnes articuli fidei, uel ad diuinitatis maiestatem in cuius uisione beatificamur; uel ad Incarnationis mysteriũ, per quod ad deitatis contemplationem perducimur, pertinebunt. De diuinitate sunt septem

septem articuli, iuxta tria quæ de ea credenda sunt, Primum est unitas Dei, de qua est primus articulus. Secundum est, trium personarum distinctio, de quibus sunt tres articuli, Tertium est, operatio Dei ad extra, quę est triplex, prima respicit ese naturæ, & sic est articulus creationis, secunda esse gratiæ, & sic omnia ad sanctificationem spectãtia, sub uno articulo comprehenduntur, qui est, Credo Sanctam Ecclesiam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum: tertia ad esse gloriæ pertinet, & sic est articulus de Resurrectione, & uita æterna. De Incarnationis mysterio sunt alii septem articuli, Primus est de Incarnatione, seu Conceptione Christi. Secundus de eius natiuitate ex Virgine, Tertius, de passione, morte, & sepultura, Quartus, de descensu ad Inferos. Quintus, de Resurrectione. Sextus de Ascensione. Septimus de aduentu ad Iudicium. Alii duodecim articulos constituunt, sex de diuinitate, tres enim articulos de Trinitate sub uno comprehendunt, cum trium personarum sit una cognitio, nam in ratione Patris intelligitur Filius, & amborum nexus. Spiritus Sanctus. Articulum uerò de glorificatione in duos distinguunt, in resurrectionem. scarnis, & gloriam animæ: articulum tandem Conceptionis, & Natiuitatis nõ diuidentes, totidem de Incarnatione articulos constituunt. Possunt etiam articuli distingui, non ratione eorum, quæ creduntur, sed iuxta numerum duodecim Apostolorum, qui illos composuerunt, & distinxerunt. Et quamuis Eucharistiæ Sacramentum singularem in se contineat difficultatem, non tamèn de eo habetur distinctus articulus, nam quatenus est Sacramentum, continetur sub articulo, qui est de effectibus gratiæ sanctificantis, quatenus uero miraculose continet Christum, ad Dei omnipotentiam pertinet.

Actus fidei duplex est, interior, & exterior. interior est credere, qui quamuis sit unus, tribus tamē modis dicitur, nimirum credere Deum. esse omnipotentem, creatorem, &c. credere Deo, ideſt credere uera esse, quę Deus reuelauit, & credere in Deum, quod est credendo Deum amare, & in eum ire. Actus exterior est fidem pro loco, & tempore confiteri: Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et confessio non solum fit ore, sed etiam opere, ut enim inquit Hieronym. Quotiescumq; uincimur, uitiis atq; peccatis, toties Deum negamus; & è contrario, quoties aliquid boni agimus, Deum confitemur. Vitia autem fidei opposita sunt, Infidelitas, Apostasia, Hæresis, & Blasphemia.

Quid sit Spes, Quid Charitas, Et qui sint Charitatis actus. Cap. XII.

SPes sumpta non ut est passio sensitiui appetitus, sed ut est uirtus theologica, est certa expectatio futurę beatitudinis ex meritis, & gratia proueniens; quæ est media inter præsumptionem, & desperationem, eius extrema uitia.

Charitas est amor, quo diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, quatuor enim sunt (ut inquit August.) ex ordine diligenda Vnum supra nos, quod est Deus, alterum, & nos sumus, quantum ad animam: tertium, quod est iuxta nos, id est proximus: quartum, quod est infra nos, hoc est corpus.

Præcipuus Charitatis actus est dilectio, quę plures alii actus interiores, & exteriores concomitantur. Actus interiores sunt gaudium, pax, & misericordia, qui enim Deum uerè diligit, de eius bono, & honore gaudet, & qui uerè diligit Deum, seipsum, & proximum, cum omnibus pacem habet, & miserię eorū quos diligit, in corde suo compatitur. Actus Charitatis exteriores, sunt beneficentia, eleemosyna, & fraterna correctio, quæ est spiritualis eleemosyna. Vitia uerò opposita ex odio prouenientia, sunt; accidia, inuidia, discordia, contentio, schisma, rixa, bellum, seditio, & obduratio.

Quid sit Prudentia, & qui sint illius actus, & quæ partes, & quæ uitia illi opposita. Cap. XIII.

Quid sit.

PRudentia est recta ratio agibilium, quæ finem, & eius cognitionem præsupponit, ex quo tanquam ex principio, ratione mediorum ad finem sumit; cuius sūt tres actus,

Tres illius actus.

primus est consiliari, quod ad inuentionem pertinet; secundus est de inuentis iudicare; tertius est præcipere, inuenta, & iudicata, operi applicando.

partes triplicis generis.

Cum partes sunt in triplici differentia. s. integrales, subiectiuę, & potentiales, omnes possunt Prudentię assignari. Partes integrales, quæ. s. necessario ad perfectum illius actum concurrunt, sunt octo; nam Macrobius ponit sex, quibus addenda est memoria cum Tullio, & Eustochia, siue solertia cum Arist. ex quibus quinque pertinent ad prudentiam, secundum id, quod est cognoscitiua. s. memoria, ratio, intellectus, docilitas, & solertia: tres uerò aliæ, ad eam pertinent, secundum quod est præce

Illius partes integrales octo.

Earū suffi cientia.

ptiua,

ptiua, applicando cognitionem ad opus. ſ. prouidentia, circumſpectio, & cautio; quarum diuerſitatis ratio, hinc ſumitur, nam circa cognitionem, iſta conſideranda ſunt. primo, ipſa cognitio, quæ ſi ſit præteritorum, eſt memoria, ſi præſentium, dicitur intellectus, ſiue intelligentia. Secundo ipſa cognitionis acquiſitio, quæ fit, uel per diſciplinam, ad quod pertinet docilitas; uel per inuentionem, ad quod pertinet Euſtochia, ſeu ſolertia, quæ eſt uera coniecturatio medii. Tertio, conſiderandus eſt uſus cognitionis, ſecundum ſ. quod ex aliquibus cognitis procedit ad aliqua cognoſcenda, uel iudicãda, quod ad rationem pertinet. Ratio autem ad hoc, quod recte præcipiat, tria habere debet. Primo quidem, ut ordinet aliquid aptum, & idoneum ad finẽ, quod ad prouidentiam pertinet. Secundo, ut negocii circumſtantias attendat, quod pertinet ad circunſpectionem. Tertio, ut uitet impedimenta, quod pertinet ad cautionem.

Memoria. Intellectus. Docilitas. Euſtochia ſeu ſolertia. Ratio. prouidentia. Circũſpectio. Cautio.

Partes ſubiectiuæ prudentiæ, ſunt eius diuerſę ſpecies, & ſũt quinque. ſ. monaſtica, œconomica, politica, regnatiua ſiue legis poſitiua, & militaris. Cum enim ad prudentiam ſpectet regere & præcipere, vbi eſt ſpecialis ratio regiminis, & præcepti, debet etiam eſſe ſpecialis ſpecies prudentiæ, & prima ſpecies prudentiæ eſt monaſtica, qua quis ſeipsũ regit, altera eſt reſpectu multitudinis, multi enim ſunt, qui bene ſeipsos regunt, & non bene regunt multitudinem, & hæc in plures ſpecies diuiditur, ſecundum plures multitudinis ſpecies; & illa eſt præcipua, qua communitas ciuitatis, uel regni gubernatur; & prout eſt in principe, ſeu rege, gubernante, dicitur regitiua, ſeu legis poſitiua, quia condere leges, eſt eius principalis actus; quatenus uero eſt in ſubditis, regi obedientibus, eſt tertia prudentiæ ſpecies, quæ politica dicitur; quamuis enim ſerui, & ſubditi moueantur, ſecundum ſuperioris imperium, non tamen omnino ſicut inanimata, cum propter rationis arbitrium ſint etiam domini ſuorũ actuum; & non ſolum agantur, ut naturalia, ſed etiam agant, propterea in ipſis eſt quędam rectitudo regiminis qua ſe ipſos dirigunt, principibus obediendo. Sed quia domus, uel familia eſt medium inter unam perſonam, & Ciuitatem, uel regnum, ideo ponitur quarta ſpecies prudentiæ, quæ eſt œconomica: ultima ſpecies eſt militaris prudentia, qua hoſtium inſultus repelluntur; quamuis enim militiæ executio ad fortitudinem ſpectet, eius tamen directio ad prudentiam pertinet. Et quoad regitiuam prudentiam, notandum eſt, quod multiplex eſt regimen. Quoddam eſt deſpoticum quo regũtur ſerui, & animalia,

Illius partes ſubiectiuę quinque. Earũ ſuffi cientia. monaſtica Regitiua, ſeu legis poſitiua. politica. Aeconomica. militaris. Regimen, uel eſt deſpoticum, uel paterñ, & hoc uel.

quæ sunt instrumenta hominis animata, quibus non licet, neque possunt contradicere; & hoc regimẽ est in utilitatem ipsius regentis, quia quicquid acquirit animal, uel seruus, acquirit domino. Hoc regimen inter homines liberos, dicitur Tyrannicum. Aliud est regimen paternum, siue liberorum, qui reguntur ad utilitatem ipsorum subditorum, & quibus aliquando licet contradicere, & diuiditur in regale, seu Monarchicum, ꝙ est regimen unius, & politicum, ꝙ est regimen plurium: & hoc diuiditur in Aristocraticum, quod est regimen paucorum, quãdo. s. fit per paucos, & prudentes, ut olim Romani, expulsis regibus per duos consules, & dictatorem regebantur, & Dimocraticum quod est regimen plurium siue multorum. Regimen regale diuiditur in sacerdotale, & temporale, & mixtum.

Monarchia. Aristocratia. Dimocratia. Monarchia triplex.

Partes potentiales prudentiæ, sunt quædam uirtutes, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, siue materias, quasi nõ habentes totam potentiam principalis uirtutis; sicut potentiæ naturales animæ, non habent totam uirtutem ipsius animę, & sunt tres. s. Eubulia, Synesis, & Gnomin, nam principalis actus prudentiæ, est præcipere, ad recte autem præcipiendum, opus est de præcipiendis consiliari, & iudicare, quæ proprie ad illas tres uirtutes pertinent, ad prudentiam uero non nisi imperatiuè, & quatenus uirtutes illæ, ad eam reducuntur, sicut consiliari, & iudicare, ad præcipere. Eubulia igitur est uirtus recte consiliatiua. Synesis, & Gnomin sunt uirtutes bene iudicatiuæ, de his quæ agenda sunt, sed differenter: nam synesis recte iudicat de consiliatis, secundum leges, & communia principia. Gnomin vero, est virtus bene iudicatiua, de his in quibus opportet, quandoque à communi lege discedere.

Illius partes potentialestres. Eubulia. Synesis. Gnomin.

Prudẽtiæ in cõmuni, opponitur imprudẽtia, qua homo diuertit se à regulis, quibus ratio prudẽtię rectificatur. in particulari uero opponũtur prudẽtia carnis, astutia, dolus, fraus, nimia sollicitudo, incõstãtia, negligentia, præcipitatio, & inconsideratio.

Vitia opposita.

Quid sit fortitudo, & quot sint illius partes. Cap. XIIII.

Quid sit.

FOrtitudo est uirtus, quę timorem cohibet, & audaciam moderatur, circa pericula mortis. quia. n. aliquãdo repellimur ab eo, ꝙ est secundum rationem, propter aliquid occurrens difficile, debuit esse aliqua uirtus, quę hoc impedimentũ remoueat, & est fortitudo, quæ si sumatur pro quadam

dam firmitate animi, est generalis uirtus, uel potius cuiuslibet uirtutis conditio, at si accipiatur pro firmitate animi in sustinendis, & repellendis his in quibus firmitatē seruare difficillimum est, sic est uirtus specialis, de qua loquimur, quæ uersatur circa passionē timoris, quā cohibet, ne uoluntas à recta ratione recedat; & audaciā, quā moderatur, ne se homo periculis incōsideratе exponat. Sed quia timor mortis, & periculorū, quæ sūt circa mortē, maximus est, & sūme hominē à bono retrahit: fortitudo proprie est circa timores mortis, ne homo propter eos à uirtuosis actibus abstrahatur: alii uero timores malorum, moderantur per illas uirtutes, quæ amorem contrariorum bonorum ordinant; nam timor ex amore causatur; ut liberalitas, quæ amorē pecuniæ moderatur, moderatur etiā cōsequēter eandē amittēdi timorē. Et duo sūt fortitudinis actus, aggredi, & sustinere, & præcipuus est sustinere, qui. n. sustinet à fortiori inuadēte sustinere videtur, & iā sētit pericula imminētia, & sustinere temporis diu turnitatē importat, at q aggreditur inuadit per modū fortioris, & periculā, ut futura percipit, & ex subito motu aggredi potest. Duo fortitudinis actus.

Fortitudo propter specialitatē sui obiecti, nō habet partes subiectiuas. i. uirtutes specie differētes, sed habet partes integrales, secūdū ea quæ ad actus fortitudinis requirūtur; & potētiales, secundū ea, quæ fortitudo obseruat, circa difficilia. s. pericula mortis: sunt aliæ uirtutes circa pericula minus difficilia, quę fortitudini adiunguntur, sicut secundariæ principali. Partes potentiales fortitudinis sunt quatuor, ut Ciceroni placet. s. Magnificētia, fiducia, patientia, & perseuerātia. duo. n. sunt, ut diximus fortitudinis actus, aggredi, & sustinere: ad actum aggrediendi, duo requirūtur, quorū primū pertinet ad animi præparationē, & est fiducia per quam magnis, & honestis rebus animus in se multū fiduciæ cū spe collocat. Alterū pertinet ad operis executionē, ne. s. aliquis deficiat in illorū executione, quę fiducialiter inchoauit, & quātū ad hoc ponitur magnificētia, quæ est rerum magnarū, & excelsarū, cū animi ampla quadā, & splēdida propositione cogitatio, & executio. Ad actū fortitudinis, qui est sustinere, duo etiā requirūtur, Alterū est ne pp difficultatē imminētiū malorū, animus p tristitiā frāgatur, & à sua magnitudine decidat, & ad hoc ponitur patiētia, quę est honestatis, aut vtilitatis causa, rerū arduarū, atq; difficiliū, volūtaria, ac diuturna perpessio. Alterū est, ut ex diuturna difficiliū passione, homo nō frāgatur, ita ut desistat: & quātū ad hoc ponitur perseuerātia, q̄ est in tatione bene cōsiderata, stabilis, & ppetua pmāsio; q̄ quatuor si

Illius partes potentiales quatuor.

Fiducia.

magnificentia.

patientia.

perseuerantia.

coar-

coarctentur ad propriam fortitudinis materiam. s. ad periculæ mortis, sunt quasi ipsius partes integrales, sine quibus fortitudo esse non potest, at si referantur ad alias materias, in quibus est minus difficultatis, erunt uirtutes, secundum suam speciem à fortitudine distinctæ, quæ tamen ei adiungentur sicut secundariæ principali. Macrobius præter has quatuor partes, tres alias ponit. s. magnanimitatem, securitatem, & constantiam; sed Cicero magnanimitatem, & securitatem sub fiducia cõprehendit, quas Macrobius per magis specialia distinxit: nam fiduciæ importat spem certam hominis ad magna, Spes autem cuiuslibet rei, præsupponit appetitum in magna protensum per desiderium, quod ad magnanimitatem pertinet; firmitas uerò, & certitudo spei, haberi non potest, nisi timor contrarium impedimẽtum remoueatur, quem excludit securitas, Constãtia uerò sub magnificentia comprehendi potest. in his enim, quæ quis magnificè facit, constãtem animum habere oportet, quæ etiam ad perseuerantiam pertinere potest. Andronicus posuit septem uirtutes fortitudini annexas, quæ sunt Eupsychia, Lenia, Magnanimitas, Virilitas, Perseuerãtia, Magnificẽtia, Andragathia, & sunt eædẽ cum prædictis, nam Lenia idem est, quod patiẽtia, uel tolerantia, ut enim inquit, lenia est habitus promptus tribuens ad conari qualia oportet, & sustinere, quæ ratio dicit. Eupsychia, ideſt bona animositas, idem est, quod securitas, dicit enim, quod est robur animæ ad ipsius opera perficiendum. Virilitas idem uidetur, quod fiducia, nam dicit, quod est habitus per se sufficiens tributus in his, quæ secundum uirtutem sunt. Magnificentiæ autem addit Andragathiam, quasi uirilem bonitatem, quæ strenuitas dici potest: ad magnificentiam enim pertinet non solum, quod homo consistat in executione magnorũ operum, quod pertinet ad constantiam, sed etiam cum quadam uirili prudentia, & solicitudine, ea exequatur, quod pertinet ad andragathiam, siue strenuitatem.

Macrobi' addit Magnanimitatem, securitatem & constantiam.

Andronicus illi septem uirtutes annectit.

Eupsychia Lenia.

Magnanimitas.

Virilitas. perseuerantia.

Magnificẽtia.

Andragathia.

Quid sit Temperantia, & quæ sint illius partes. Cap. XV.

Quid sit.

TEmperantia est uirtus, per quam moderamur delectationes tactus, & tristitias ex delectabilium absentia refrænamus. licèt enim temperantia, secundum communitatem suæ significationis, sit uirtus generalis, quia tẽperiem, seu moderationem quandam importat, quæ in omni

vir-

virtute morali reperitur, si tamen consideretur antonomasicè inquantum moderatur, & refrenat concupiscibilem appetitū, ab his quę maxime hominem alliciunt, est uirtus specialis, habens specialem materiam, sicut & fortitudo, quæ sunt concupiscentiæ, & delectationes: sed quia uirtus est circa difficile, ideo temperantia est circa maximas delectationes, quales sunt illæ, quæ sequūtur operationes maxime naturales, quibus. s. natura indiuidui per cibum, & potum, & natura speciei, per coniūctionem maris, & fœminæ conseruantur; quæ operationes ne relinquerentur, habent essentialem quandam delectationem adiunctam, quæ delectationes si moderatę sint, non sunt malæ, utpote à natura inditæ, & dicuntur delectationes tactus, circa quas principaliter temperantia uersatur; ex consequenti tamen uersatur etiam circa sensibilia aliorum sensuum, ut circa saporem, odorem, ornatum mulieris, & huiusmodi, inquantum conferūt ad delectabilem usum rerum, quæ pertinēt ad tactum, sed quia gustus propinquior est tactui, quam alii sensus; ideo temperantia magis est circa gustum; quam circa alios sensus.

Partes integrales temperantiæ; quæ ad eius perfectum actū necessarię sunt, sunt duæ. Verecundia. s. & honestas, quia enim temperantia sibi quendam decorem uendicat, & uitia ei cōtraria, turpitudinem habent (Nam temperantia in quadam moderata, ac conuenienti proportione consistit, quæ est pulchritudinis ratio, & refrænat ab his, quæ homini, secundum bestialem partem conueniunt, quibus homo maxime deturpatur) ideo ad temperantiam necessaria est uerecundia, qua quis turpitudinem ei contrariam refugit; & honestas qua eius pulchritudinem amat. Partes subiectiuæ sunt quatuor. s. Abstinentia, Sobrietas, Castitas, & Pudicitia. Species enim uirtutum specificantur, secundum diuersitatem materiæ, uel obiecti; delectationes autem circa quas est temperantia, uel pertinēt ad nutrimentum, & ita est abstinentia, quæ est circa cibum, & sobrietas circa potum; uel pertinent ad generationem; & quoad actum generationis est castitas; quoad delectationes circunstantes, quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus; est pudicitia. Partes potentiales temperantiæ sunt multę. cum enim ad temperātiam pertineat moderari delectationes tactus, quas difficile est moderari; quæcumq; uirtus, quæ moderationem in aliqua materia, & refrænationem appetitus in aliquid tendentis, operatur, dici potest pars temperantiæ, sicut uirtus ei adiuncta; quod quidem tripliciter contingit, uel in interioribus motibus animi, uel

partes integrales sunt Verecundia, & Honestas.

partes subiectiuæ quatuor. Abstinētia Sobrietas Castitas. pudicitia.

partes potentiales multæ.

uel in exterioribus motibus,& actibus corpotis,uel in exterioribus rebus. Et præter motum concupiſcentię, quem moderatur,& refrænat temperantia, quatuor motus inueniuntur in anima in aliquid tendentes. Primus eſt motus uoluntatis commotæ ex impetu paſsionis, quem continentia refrenat; ex qua fit,ut homo licet immoderatas concupiſcentias patiatur,uoluntas tamen non uincatur: Secundus eſt immoderatus appetitus ſciẽdi,quem moderatur ſtudioſitas,quæ curioſitati opponitur. Tertius eſt motus ſpei, & audaciæ immoderatę ad excelſa tendens,quem refrænat humilitas. Quartus eſt motus irę,tendẽs in uindictam, quem refrænant clementia, & manſuetudo: quæ tamen ſunt diſtinctę uirtutes,licet in eundem effectum concurrant;cum enim ex paſsione iræ pronocetur animus, ad inferendam grauem pœnam, ad clementiam propriè pertinet imminutio pœnæ,& ad manſuetudinem impetus iræ refrænatio; quod ſi recta ratio non requirit imminutionem pœnarum, tunc eſt ſeueritas,quæ eſt uirtus, ſecundum quam homo eſt inflexibilis circa exteriorem inflictionem pœnarum, quando hoc recta ratio exigit. Circa refrænationem autem,& moderationem motuum,& actuum corporalium,eſt modeſtia,quæ quidem etiam extenditur ad interiores animi motus, cum ſit uirtus moderatiua concupiſcentiarum,quas non ita difficile eſt moderari.vbi enim eſt maxima difficultas, ibi opus eſt uirtute temperantiæ, & ſic ſub modeſtia continentur humilitas, & ſtudioſitas, quas, diximus,ad interiores animi motus pertinere. Sed quia moderatio interiorum motuum, manifeſtatur per exteriorem moderationem,ob id modeſtia exterioribus actionibus tribuitur, de qua Apoſt.dixit. *Modeſtia ueſtra nota ſit omnibus hominibus*, & ſub modeſtia ſic ſumpta,Andronicus tres uirtutes poſuit.ſ.ornatũ, bonam ordinationem,& auſteritatem,quibus cum Ariſt.addenda eſt quarta.ſ.Eutrapelia. Ordinatio enim exteriorum motuum attenditur, & ſecundum conuenientiam perſonæ, & ſecundum conuenientiam ad exteriores perſonas, negocia, ſeu loca. Moderatio ſecundum perſonæ decentiam in factis, pertinet ad ornatum;in colloquiis uerò ad auſteritatem; moderatio ſecundum conuenientiam ad exteriores perſonas, pertinet ad bonam ordinationem, quæ reſpicit conuenientiam ad diuerſa negocia, & ea quæ circunſtant. Moderatio tandem quo ad ludos,pertinet ad Eutrapeliam.

pro motibus cõ cupiſcentiæ. Continentia.

ſtudioſitas. humilitas Clemẽtia manſuetudo.

ſecuritas.

pro motibus corporalibus. modeſtia.

Ornatus.

Bona ordinatio.

auſteritas Eutrapelia.

Quid

Quid, & quotuplex sit Iustitia. Quæ sint species particularis Iustitiæ, & quæ sint illius partes integrales, & potentiales. Cap. XVI.

Quid sit.

IVstitia est perpetua, & constans uolũtas, ius suum unicuiq; tribuens, ideſt, est habitus, secundum quem aliquis perpetua, & constanti uoluntate, ius suũ unicuiq; tribuit, ex qua definitione sequitur, ꝙ iustitia, cum in ratione debiti consistat, & æqualitatem importet, propriè ad alterum est; & inter eos, inter quos non est debitum, nec ęqualitas, propriè non inuenitur, ut inter Deum, & homines, filios, & parentes. Sequitur etiam, quod cum homo dupliciter possit ad alium comparari, uel ad aliũ singulariter consideratũ, uel ad aliũ in cõmuni, secundum. ſ. ꝙ est pars communitatis, ad utrunq; se habebit iustitia; & ita iustitia prima sui diuisione, diuidetur in generalem, & particularem. Iustitia enim communiter accepta, secundum suam propriam rationem, hominem ad bonum commune debitum ordinat. Quatenus ergo quilibet est pars communitatis, & bonum partis, ordinatur ad bonum totius, actus cuiuslibet uirtutis, siue ordinãtis hominem ad seipsum, siue ordinantis ipsum ad alias personas particulares, ad iustitiam pertinere possunt, & quantum ad hoc, iustitia dicitur uirtus generalis. Sed quia ad legẽ pertinet ordinare ad bonũ commune, hinc est, quod hæc iustitia generalis, dicitur etiã iustitia legalis, quia. ſ. per eam homo concordat legi ordinanti actus omnium uirtutum in bonum commune; non autem dicitur uirtus generalis per essentiam, cum sit uirtus specialis, habẽs speciale obiectum, bonum, scilicet commune, uel particulare debitum, secundum æqualitatem; sed per imperium, & ordinationem, quia mouet, & ordinat actus omnium aliarum uirtutum in finem suum; eo modo quo aliæ uirtutes ordinantes actus aliarum uirtutum in finem suum dicũtur generales, sicut charitas, quę omnia in Deum ordinat; & secũdum hanc ordinationẽ omnes aliæ uirtutes possunt dici iustitia, non per essentiã, seu prędicationẽ, sed per participationem, & ordinationem: & hæc generalis, seu legalis iustitia principaliter, & quasi architectonicè est in Principe: secũdariè uero, & quasi administratiuè in subditis; Et quæ admodũ præter legalẽ iustitiam, sunt aliquæ uirtutes particulares, quæ ordinant hominẽ in se ipso, puta temperantia, fortitudo, &c. ita etiam præter iustitiã legalẽ, debet esse quædam particu-

Respectu Dei, & parentũ non est propriè iustitia.

Iustitia duplex generalis, & particularis.

ticularis iustitia, quæ hominem ordinet circa ea, quæ sunt ad alteram singularē personā, cuius materia sūt exteriores actiones & res quatenus, secundum eas, unus homo alteri coordinatur.

species iustitiæ particularis est cōmutatiua, & distributiua.

Duæ sunt species particularis iustitię; iustitia. s. commutatiua, & iustitia distribuitiua: nam iustitia particularis, ut dixi ordinatur ad priuatam personam, quæ comparatur ad communitatem, sicut pars ad totum; ad aliquam autem partem, duplex ordo attendi potest. Vnus est partis ad partem, cui similis est ordo unius personæ priuatæ ad aliam, & hunc ordinem dirigit iustitia commutatiua; alter est totius ad partes, cui assimilatur ordo eius, quod est commune ad singulas personas, quem dirigit iustitia distributiua.

partes integrales declinare a malo, & facere bonum sub ratione debiti.

Partes integrales iustitiæ sunt, Declinare à malo, & facere bonum, sub ratione debiti, nam uitare malum, & facere bonum absolute ad omnem uirtutem pertinet, & sic non sunt partes iustitiæ, nisi forte iustitia accipiatur prout est omnis uirtus: quāuis etiam iustitia hoc modo accepta, respiciat quandam specialem rationem boni, prout. s. est debitum in ordine ad legem diuinam, uel humanam. Ad iustitiam ergo specialem, quæ respicit bonum sub ratione debiti ad proximum, pertinet facere bonum sub ratione debiti, in comparatione ad proximum, & uitare malum, quod est nociuum proximo. Ad iustitiam uero generalem pertinet facere bonum debitum in ordine ad communitatem, uel ad Deum; & uitare malum oppositum, quæ dicūtur partes integrales iustitię: ad iustitiam enim pertinet æqualitatem constituere in his, quæ sunt ad alterum: ei uero eadem autem est constituere aliquid, & constitutum conseruare, in his quæ sunt ad alterum; æqualitas autem constituitur faciēdo bonum, ideſt reddendo alteri, quod ei debetur, conseruatur uero declinando à malo. i. nullum nocumentum proximo inferendo.

partes potentiales, seu uirtutes annexæ.

Partes potētiales, seu uirtutes annexæ Iustitię, sunt, Religio, Pietas, Obseruantia, Veritas, Gratia, & Vindicatio; has omnes Cicero iustitiæ annectit, & merito quidem, nam cum uirtutes quę alicui principali uirtuti annectuntur, in aliquo debeant cū principali uirtute cōuenire, & in aliquo à perfecta illius ratione deficere, & Iustitia sit ad alterum, cui reddit, quod illi debetur, secundum æqualitatem; duplici ex capite uirtutes, quæ sūt ad alium annectentur iustitiæ, quatenus. s. deficiunt à ratione æqualitatis, uel debiti, in quibus à perfecta ratione iustitiæ deficiunt. Quædam igitur uirtutes sunt, quæ debitum quidem alteri reddunt, sed non possunt æquale reddere, & primo quidem,

Religio.

dem, quicquid ab homine Deo redditur, debitum est, non tamen potest esse æquale, ut. s. tantum ei homo reddat, quantum debet; & secundum hoc adiungitur iustitiæ religio. Secundo pa rentibus etiam non potest secundum æqualitatem recompensa ri, respectu quorum adiungitur pietas. Tertio uirtus quoque non potest ab homine, secundum æquale præmium recompensari, ob quam causam adiungitur obseruantia. Aliæ uero uirtutes, iustitiæ annectuntur à qua ratione debiti deficiunt. Duplex enim est debitum. Alterum est legale, ad quod reddendum lege astringimur, quod proprie ad iustitiam, quę est principalis uirtus, pertinet. Alterum est morale, quod ex honestate uirtutis debetur, quod cum deficiat à debito iustitię, uirtutes, quę de illo sunt, iustitiæ annexæ dicentur, & cum debitum necessitatem importet, duo erunt gradus huius debiti moralis, Alter est eius, quod sic est debitum, & necessarium, ut sine eo morum honestas conseruari non possit; & hoc debitum potest attendi, aut ex parte ipsius debentis, & sic ad hoc debitum pertinet, ꝙ homo talem se alteri exhibeat in uerbis, & factis, qualis est, & ita adiungitur iustitiæ Veritas; aut ex parte eius cui debetur, prout. s. aliquis recompensat alicui, secundum ea, quæ fecit. quandoq; quidem in bonis, & sic adiungitur iustitiæ, gratia: quandoq; autem in malis, & sic adiungitur uindicatio. Alter gradus debiti, est eius, quod sic est debitum, & necessarium, sicut conferens ad maiorem honestatem, sine quo tamen honestas conseruari potest, quod quidem debitum attendunt liberalitas, affabilitas, amicitia, & huiusmodi, quas tamen Cicero in prædicta enumeratione prętermisit, quia parum habent de ratione debiti.

Pietas. Obseruantia. Veritas. Gratia. Vindicatio. Liberalitas, affabilitas.

Epicheia est pars iustitiæ non integralis, nec potentialis, sed subiectiua, de qua iustitia prædicatur, non uniuoce, tanquam genus de specie, sed analogicè; per prius enim dicitur iustitia de epicheia, quam de iustitia legali, nam leges sunt de actibus singularibus contingentibus, qui cum infinitis modis uariari possint, non potest lex aliqua institui, quę in nullo deficiat; sed legislatores attendunt ad id, quod in pluribus accidit, & secundum hoc legem constituunt; quam tamen in aliquibus casibus obseruare, esset contra iustitiam, & contra commune bonum, ꝙ lex intendit in quibus casibus, prætermissis uerbis legis, sequi debet id, quod poscit ratio iustitiæ, & communis utilitas, & ad hoc ordinatur epichæia, quæ interpetratur æquitas, secundum quam iustitia legalis dirigitur, est enim quasi superior regula

De Epichæia.

huma-

humanorum actuum, cum non uerba legis, sed legislatoris intentionem respiciat.

Quod dona distinguantur à virtutibus, & sint necessaria. Cap. XVII.

DOna à virtutibus distinguuntur, in assignanda tamen distinctionis causa, non omnes conueniunt, sed debemus eorum distinctionem accipere ex modo loquendi scripturæ, in qua nobis traduntur, non quidem sub nomine donorum, sed magis sub nomine spirituum, sic.n. dicitur, Isa.11. *Requiescet super eum spiritus sapientiæ, & Intellectus, &c.* Ex quo patet, quod dona nobis insunt, secundum quod dantur ex inspiratione diuina, quæ motionem ab extrinseco importat; mobile autem debet proportionari suo motori, & quo motor est altior, tanto dignior dispositio est necessaria mobili, ut à motore bene moueatur; At uirtutes humanæ perficiunt hominem, secundum quod homo natus est moueri per rationem, in his, quę interius, uel exterius agit; ergo oportet inesse homini altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc, quod diuinitus moueatur, & istæ perfectiones dicuntur dona, non solũ quia infunduntur à Deo, sed etiam quia reddunt hominem bene mobilem ad ea ad quæ diuina inspiratio inclinat, unde Philosophus, in cap. de bona fortuna, inquit, quod his, qui mouentur per instinctum diuinum, non expedit consiliari, secundum rationem humanam, sed quod sequantur interiorem instinctũ, quia mouentur à meliori principio, quam sit humana ratio; Et ideo dicitur, quod dona perficiunt hominem ad altiores actus, quam sint actus uirtutum; Ex quo sequitur dona hominibus necessaria esse in his in quibus non sufficit instinctus rationis, sed est necessarius Spiritus sancti instinctus; Et quod hic Spiritus sancti instinctus sit præter uirtutes necessarius, probatur ex differentia, quæ est inter uirtutes theologicas, & morales, nam quamuis uirtutes Theologicę sint perfectiores moralibus, morales tamen perfectiori modo habentur, cum enim sint naturales, secundum.s.naturale lumen rationis, perfecte à Deo habentur; unumquodq; autem, quod perfecte habet naturam, aut formam aliquam, aut uirtutem, potest per se, secundum illam operari, non tamen exclusa operatione Dei, qui in omni natura, & uoluntate interius operatur; quantum igitur ad ea, quę subsunt humanæ rationi, in ordine.s.ad finem homini connaturalem,

lem, homo potest operari per iudicium rationis, uirtutibus moralibus informatæ, & si in hoc homo à Deo adiuuetur per specialem instinctum, hoc erit superabundantis bonitatis. At uirtutes Theologicæ, quibus homo à Deo supernaturaliter perficitur, in ordine ad finem supernaturalem, non habentur in hac uita perfectè, imperfectè. n. Deum diligimus, & cognoscimus; id autem, quod imperfecte habet naturam aliquam, uel formam, aut uirtutem, non potest per se operari nisi ab altero moueatur. Cum igitur ratio in ordine ad ultimum finem supernaturalem moueat, secundum quod est aliqualiter, & imperfecte informata, per uirtutes Theologicas, non sufficit ipsa motio rationis, nisi desuper adsit instinctio, & motio Spiritus sancti; & ita ad finem supernaturalem consequendum, præter uirtutes necessaria sunt homini dona Spiritus sancti, quę sunt quidam habitus, quibus disponitur, ut à Deo moueatur.

Quot sint dona Spiritus sancti. Cap. XVIII.

DOna Spiritus sancti sunt septem, quorum sufficientia hinc sumitur. Cum dona sint quidam habitus perficientes hominem ad hoc, quod prompte sequatur instinctum Spiritus sancti, sicut uirtutes morales perficiunt uires appetitiuas ad obediendum rationi, & omnes uires humanæ, natæ sint moueri per Dei instinctum, sicut à quadam superiori potentia, quemadmodum, & appetitiuæ per imperium rationis, in omnibus uiribus hominis, quæ possunt esse principia humanorum actuum; sicut sunt uirtutes, ita etiam erunt dona, scilicet in ratione, & in ui appetitiua. Ratio autem diuiditur in speculatiuam, & practicam, & in utraque consideratur apprehensio ueritatis, quæ pertinet ad inuentionem, & iudicium de ueritate; Ad apprehensionem ueritatis speculatiuæ ratio perficitur per Intellectum, practica per Consilium. Ad recte autem iudicandum, speculatiua quidem, per Sapientiam, practica uero per Scientiam perficitur. Appetitiua uirtus in his, quæ sunt ad alterum perficitur per Pietatem; in his autem, quæ sunt ad seipsum, contra periculorum timorem, perficitur dono Fortitudinis; contra inordinatam uero delectabilium concupiscentiam, dono Timoris.

De Fructibus Spiritus sancti. Cap. XIX.

Apostolus ad Gal. 5. enumerat duodecim fructus Spiritus sancti dicens, *Fructus autem Spiritus est Charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.* Et quia fructus dicitur id, q̃ ex aliquo procedit, sicut ex semine, uel radice, attendenda est distinctio horũ fructuũ, secũdũ diuersũ processũ Spiritus sancti in nobis: qui quidẽ processus attenditur, secũdũ hoc, ut primo mẽs hominis in se ipsa ordinetur; secũdo ordinetur ad ea, quæ sunt iuxta, Tertio ad ea, quę sunt infra. Tunc autẽ mẽs hominis bene in seipsa disponitur, quãdo bene se habet in bonis, & in malis; & prima dispositio mentis humanæ ad bonũ, est per amorẽ, qui est prima affectio, & omnium affectionum radix; & ideo inter fructus spiritus primo ponitur Charitas, in qua specialiter Spiritus sãctus datur, sicut in propria similitudine, cũ ipse sit amor. Ex charitatis autem amore, necessario sequitur gaudiũ, omnis. n. amãs gaudet ex cõiunctione amati, & charitas Deũ quẽ amat sẽper præsẽtẽ habet. Perfectio uero gaudij est pax, quãtũ ad duo, primo quidẽ quãtũ ad quietẽ ab exterioribus cõturbãtibus, nõ. n. potest perfecte gaudere de bono amato, qui in eius fruitione ab aliis perturbatur; & qui perfecte habet cor in uno pacatũ, à nullo alio molestari potest, cũ alia quasi nihil reputet, & ideo, psa. 118. dicitur, *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illi scandalum*, quia. s. ab exterioribus non perturbãtur, quin Deo fruantur. Secundo quantũ ad sedationẽ desiderij fluctuantis, non. n. perfecte gaudet de aliquo cui nõ sufficit id de quo gaudet; & hęc duo importat Pax, ut. s. neq; ab exterioribus perturbemur, & ut desideria nostra conquiescant in uno. In malis autem bene se habet mens quantum ad duo. Primo, quidem, ut non perturbetur mens per imminentiam malorum, quod pertinet ad Patientiam, Secundo, ut non perturbetur in dilatione bonorum, quod pertinet ad Longanimitatem, nam carere bono habet rationẽ mali. Ad id autẽ, quod est iuxta hominem, bene disponitur mens hominis, Primo, quantum ad uoluntatem benefaciendi, & ad hoc pertinet Bonitas. Secundo, quantum ad beneficentię executionem, & ad hoc pertinet Benignitas. Tertio, quatenus æquanimiter tolerantur mala ab aliis illata, & est Mansuetudo, quę cohibet iras. Quarto, quantum ad hoc, quod non solum per iram proximis nõ noceamus,

sed

sed etiam, neq; per fraudem, uel dolum, & est fides sumpta pro fidelitate. Ad id uero, quod est intra, bene disponitur homo, primo quidem quantum ad exteriores actiones, per Modestiam, quæ in omnibus dictis, & factis modū seruat; quantū ad interiores concupiscentias, per Continētiā, & Castitatem, siue hæc duo distinguātur per hoc, ꝙ castitas refrænat hominē ab illicitis, Cōtinētia uero a licitis; siue per hoc, ꝙ cōtinēs patitur cōcupiscentias, sed nō deducitur, castus autē, neq; patitur, neq; deducitur.

De Interpretatione Sacrę Scripturę.

De sacrarum scripturarum difficultate, & de requisitis ad illarum studium, & intelligentiam.
Cap. X X.

De difficultate.

CVm præcipuum Sacerdotum studiū esse debeat Sacræ scripturæ, & illam populo explicare debeant, non erit inutile, de illius interpretatione aliquid breuiter dicere, est.n. admodū difficilis, propter quatuor præcipuè causas, Prima, quia tractat de rebus difficillimis, omnem intellectū, non solū humanū, sed etiam Angelicum excedentibus, de Deo. s. & diuinis mysteriis. Secunda est propter propheticā locutionem. Tertia, propter multiplices sensus. Quarta, propter metaphoricas, & figuratas locutiones. Sed quia est cibus omnium, & continet ea, quæ omnibus ad salutem necessaria sunt, ista quæ sunt omnibus necessaria in quibusdam locis facillime explicat, ut ab omnibus intelligi possint; in aliis uero locis, eadem tanta obscuritate obuoluit, ut sine supernaturali lumine intelligi non possint, & nihil obscure tractat in uno loco, quin facillimè in alio explicet. imo, ut nullus hoc cœlesti diuinarum scripturarum cibo priuetur, aut excusari possit, nec etiam rudes, & ignati, qui literas nesciunt, tota scriptura redacta est ad Symbolum, ut inquit S. Aug. lib. 1. de Symbolo, cap. 1. In omni igitur copia Scripturarum sanctarum (ut inquit idem August. de Verbis Domini ser. 11.) pascimur apertis, & exercemur obscuris, qui etiam in psal. 140. dicit, Si nusquam aperta esset, non te pasceret, si nusquam occulta, non te exerceret. Quod summa Dei prouidentia factum est, ob tres maxime causas. Prima, ne detur sanctum canibus, & ne proiciantur margaritę ante porcos. 2. ad excitandum hominum

studium. 3. propter duplicem nostram humiliationem, quarum altera est dum uidemus eam nos plene intelligere non posse, ne plus uelimus sapere, quam oporteat sapere, qui enim scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Altera est, ut eius intelligentiam idiotæ à Doctis quęrant, & docti à doctioribus; ob quas causas noluit Deus facillima, & difficiliora separatim poni, sed promiscue, ne etiam scripturarum libri sint omnibus communes.

De requisitis ad illius studium.

Cum igitur Sacra scriptura sit difficilis, maxime laborādum est pro uero, & legitimo illius sensu, ut non ad libitū interpretetur, sed eo ducente, & illustrante spiritu, quo scripta fuit; nā ut inquit Aug. in ps. 10. Eadem scriptura cum bene intelligitur, sæcundat pectora piorum, atq; fidelium, cum autem male intelligitur, pluit super peccatores laqueos. Pro faciliori autem illius intelligentia dantur à Sanctis, & Doctoribus, aliquæ regulæ; sed quia illius intelligentia à Deo habenda est, qui suauiter disponens eam debitis mediis largitur, antequam ad regulas descendamus, aliqua prę̃mittemus ueluti præambula, quibus ad illam intelligendam disponimur. Primum est, puritas mentis, quia ut dicitur, Sap. 1. *In animam malenolam non intrabit sapientia*. Secundum frequens oratio, Iac. 1. *Si quis indiget sapientia postulet à Deo*. Tertium humilitas, Matt. 11. *Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis*. & hæc humilitas requiritur quo ad quatuor. 1. ut non contemnatur humilis modus loquendi quem habet scriptura. 2. ne contemnantur aliorum expositiones. 3. ut non erubescat, quis confiteri se nescire, & non intelligere. 4. ut nullus erubescat discere ab alio, etiam malo, etiam indoctiore. S. Aug. de se dicit (& habetur 24. q. 3. c. Si habes.) Senex à puero, Episcopus tot annorum, à collega non dum anniculo, paratus fuit edoceri. Abbas Arsenius uir doctus, interrogauit aliquando senem quendam Egyptium, ut ab eo instrueretur, cui alius, hoc uidens, dixit, Abba Arseni, quomodo tu qui tanta eruditione in latina, & græca lingua edoctus es, rusticum istum de cogitationibus tuis interrogas. Respondit Arsenius, latinam quidem, & græcam linguam quantum ad seculum pertinet, apprehendi, sed alphabetum rustici huius, nec dum discere potui. Quartum habere codices emendatos. Quintum diligentia in indagando, & inquirendo, quæ inquisitio fit diligenter legendo Sacram scripturam. ea lecta uidere quomodo alii, & præcipuè Sancti illam exponant, & etiam

& etiam cõtemplari,& uidere an quid aliud occurrat, quod sit catholicæ fidei cõsonum;& in hoc cauenda est temeritas, ne falsa aut dubia tanquam uera,& certa affirmentur, aut propria communi præferatur sententia. Quatuor etiam sunt in hac inquisitione,ſicut,& in cæteris ſtudiis cauenda,quæ ſtudii profectum impediunt,cauenda eſt curioſitas,ut non impendatur magna opera in his,quæ non ſunt magnæ utilitatis,inſtabilitas, ne ſtudium ſit incertum,& uagum,legendo modo unum librum, modo alium. Rixandi,diſputandi,& contradicendi libido. Nimia uelocitas in tranſcurrendo, quia tranſcurrens non poteſt intelligere latentes ſenſus. Sextum eſt aſsiduitas in ſtudendo. Septimum,ne intelligentia,& ſapientia accepta priuari mereamur,uel ne ſit ad maiorem noſtram damnationem,opere adimplenda ſunt,quæ didicimus, & Deo ingrati eſſe non debemus; *Seruus enim ſciens uoluntatem domini ſui, & non fecerit ſecundum eam plagis uapulabit multis*. Luc.12.

De ſenſibus Sacræ ſcripturæ,& ex quo ſumatur efficax argumentum. Cap. XXI.

SAcra Scriptura ſub eadem litera multos habet ſenſus, qui omnes reducuntur ad duos, literalem.ſ.& myſticum, ſeu ſpiritualem,eſt enim diuinitus ad hoc ordinata, ut per eã nobis ueritas ad ſalutem neceſſaria manifeſtetur;manifeſtatio autem,ſeu expreſſio alicuius ueritatis,dupliciter fieri poteſt,uerbis,& rebus,in quantum.ſ.uerba ſignificant res, & uerbales poteſt eſſe,ſignum alterius rei;& utroque modo Deus per Sacram ſcripturam nobis ueritatem exprimit,cum enim ſit auctor rerũ omnium,res uerbis ſignificatas poteſt ordinare ad ſignificandas alias res; Veritas,quam nobis Sacra ſcriptura explicat uerbis, pertinet ad ſenſum literalem; illa autem, quam nobis explicat rebus ſignificatis ſenſu literali,pertinet ad ſenſum ſpiritualem. Duplex ſenſus literalis, & myſticus, ſeu ſpiritualis.

Senſus literalis eſt ille,quem Spiritus ſanctus primo intendit,& eſt duplex; proprius, & metaphoricus; proprius eſt quando uerba accipiuntur, ſecundum propriam,& germanã ſignificationem, quod tunc eſt, quando ſic accepta, nihil ſequitur falſi, aut abſurdi; hoc enim caſu uerba metaphoricè ſumerentur, & ſenſus literalis non eſt ille, quem immediate ſignificant uerba,ſed quem ſignificant res, iſte enim eſt primo a Spiritu Sancto intentus, huiuſmodi ſunt parabolæ, metaphoræ, & multæ figuratæ locutiones,quibus ſcriptura eſt plena, ut cum

ſenſus literalis quis.

Sensus mysticus qs, & quotuplex.

Christus se uitem, & Apostolos palmites uocat. Sensus mysticus est secundarius, fundatus super literali, & est ille quem significant res significatæ per sensum literalem. Et diuiditur ab Eucherio in Tropologicum, Allegoricum, & Anagogicum. Et licet Aug. lib. de Vtilitate credendi, cap. 3. & Hier. in 12. quæst. ad Hedibiam aliquantulum uarient, & inter se, & ab Eucherio, in horum sensuum diuisione, & explicatione; communior tamē est diuisio Eucherii, cuius diuisionis ratio est, quia sicut sensus literalis quem sonant uerba, ordinatur ad duo, ad credendum scilicet, & operandum, ita etiam sensus mysticus ipsarum retū, Si ad recte operandum, est sensus moralis, qui alio nomine dicitur tropologicus; qui non solum, accipitur ex rebus ueteris testamenti, sed etiam noui, quæ enim à Christo gesta sunt, eorū quæ nos agere debemus sunt signa. Si ad recte credendum, distinguendum est secundum ordinem credibilium, ut enim inquit Dion. c. 4. Cœl. Hier. Satus Ecclesiæ medius est inter statū Synagogæ, & Ecclesię triumphantis; nam uetus testamentum fuit figura noui, & uetus & nouum, sunt figura cœlestium, Si ergo res ueteris testamenti interpretentur, secūdum quod significabant ea, quæ sunt noui testamenti, est sensus allegoricus, uel typicus: si autem ea, quæ sunt ueteris, & noui testamenti interpretentur de Ecclesia triumphanti, est sensus anagogicus, ad quos pertinet id, quod dicit S. Aug. 1. super Gen. ad literam, In omnibus libris Sanctis oportet intueri, quæ ibi æterna intuentur, quæ ibi facta narrantur, quæ futura prænunciātur, quæ āgēda præcipiuntur. Primum pertinet ad sensum anagogicum, secundum ad literalem, Tertium, ad allegoricum, Quartum, ad moralem. de quibus Eucherius, in lib. spiritualium formularum dat exemplum Aquæ, nam aquę nomen, literaliter significat aquam, quæ terram alluit, & interluit. Sicut Gen. 1. *Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida.* Ipsa aqua tropologice significat tribulationes quas pati debemus, ps. 65. *Transiuimus per aquam, & ignem, & eduxisti nos in refrigerium.* Esa. 43. *Cum transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* Significat etiam sapientiam, prou. 18. *Aqua profunda ex orę uiri; & torrens redundans fons sapientiæ.* & etiam hæreses, prou. 9. *Aquæ furtiuæ dulciores sunt.* & mundi prosperitates, Io. 4. *Omnis qui biberit ex hac aqua sitiet iterum.* Allegoricæ aqua significat Baptismum, Ezech. 36. *Effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris.* Significat etiam populos iuxta illud, Apoc. 17. *Aquæ multæ, populi multi.* Esa. 32. *Beati, qui seminatis su-*

Tropologicus.

Allegoricus.

Anagogicus.

tis super omnes aquas. Significat etiam gratiam Spiritus sancti, Io.8. *Si quis sitit veniat ad me,& bibat,& fluent de uentre eius flumina aquæ uiuæ*. Anagogice aqua exponitur de æterna Beatitudine, Ier.2. *Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ*. Apoc. 7. *Deducet eos ad uitæ fontes aquarum*. & etiam de Angelis, ps.148. *Aquæ quæ sunt super cælos sunt laudent nomen Domini*. Hæc Eucherius.

Ista sensuum uarietas nullam generat confusionem, sed pertinet ad fœcunditatem Sacræ scripturæ, quæ agro fertili comparatur, nam omnes sensus spirituales, fundantur super literali, & ex eo nascuntur, non enim liberum est cuique, interpretari scripturam ad libitum. Quamuis autem non omnis litera, seu sententia Sacræ scripturæ, habeat omnes sensus, vt dicemus, omnis tamen, & quælibet, habet sensum literalem. Nec obstat, quod aliqui dixerunt multa esse in Sacra scriptura, quæ non possunt literaliter intelligi, sed mystice sunt exponenda, quia isti laborarunt in æquiuoco, putantes sensum literalem parabolarum, & metaphorarum quibus impossibilia significantur, esse illum quem sonãt uerba, & sensum per res ipsas significatum esse mysticum; nam sensus literalis est ille quem primo, & immediate Spiritus sanctus intendit; certum autem est, quod non intendit per parabolam uitis, significare, quod Christus sit ipsa uitis, & nos ueri palmites; nec per parabolam, Iud.9. de arboribus congregatis, ut supra se regem constituerent, quod uere congregatæ sint, & locutæ, & quod iuerint ad oliuam, uitem, & ficum, & illis recusantibus regimen, perrexerint ad rhamnum; sed res ipsæ sumuntur loco nominum, & ille est sensus literalis, qui rebus illis significatur; quod idem etiam est in scriptoribus prophanis, quando utuntur metaphoris, non enim sensus literalis fabularum Hisopi est ille, quem sonant uerba, quod illa animalia loquantur, & illa dicant, & faciant, sed quem illis similitudinibus, & figmentis intendebat, & significabat. quando autem dicitur sensum mysticum esse illum, qui significatur rebus, intelligitur secundario, supposito sensu literali, illo enim casu significatio rerum, pertinet ad sensum literalem, qui in omnibus scripturę locis reperitur, & est fundamentum sensus mystici, eique non potest subesse falsum, & ex illo solo sumitur efficax argumentum ad probandum res fidei. Est ulterius notandum, quod non solum eadem litera potest habere plures sensus mysticos, sed etiam plures literales, cum enim nomina, & uerba sæpe habeant plures significationes, & secundum uarias figuras coniungantur, reddunt propositiones habentes plures sensus, & licet

sensuũ varietas non ad confusionẽ, sed ad fœcunditatẽ pertinet.

semperhabet sensũ literalem. Quis sensus literalis in metaphoris.

Eiusdem literæ possunt esse plures sensus literales.

in scripturis prophanis unius sententiæ non sit nisi unus sensus literalis, quia illarum auctor est intellectus humanus, qui non potest simul plura per se intendere, nisi quatenus sunt subordinata; in scripturis tamen diuinis omnes sensus, qui alicui literæ, seu propositioni tribui possunt, salua ueritate fidei, & circunstantia literæ, sunt literales, quia omnes sunt intenti à Spiritu sancto. Nec ob id redditur scripturæ sensus incertus, aut inualidatur argumentum ab ea sumptum, quod non nisi ex literali sensu concluditur nam litera habens plures sensus, seu expositiones, quincupliciter potest se ad illas habere; primo, q̃ sit secundũ alias scripturæ auctoritates. 2. quia (ut diximus) non omnia habentur expræsse in sacris literis, sed multa habentur traditionibus, & Ecclesiæ determinationibus, q̃ sit his conformis, & istæ duæ expositiones sunt indubitatè tenẽdæ. 3. potest expositio esse diuersa à prædictis, sed conformis doctrinæ Sanctorum, (non n. omnia in Ecclesia habentur tanquã de fide, & determinata) & tunc quo plures habet sanctos, cõmuniter eo probabilior est, ut diximus, c. 18. præcedentis libri. 4. potest esse non cõformis prædictis, sed nec etiam cõtraria, & ista expositio habenda est tãquam suspecta. 5. potest esse repugnans aliis scripturæ auctoritatibus, aut doctrinę Ecclesię, & ista expositio est penitus reiicienda tanquã hæretica, sicut etiã reiicienda est tanquã erronea si sit cõtra cõmunẽ Sanctorũ doctrinã, & tãquã temeraria si sit contra communem scholasticorum sententiam.

Quomodo cognoscendus ve rus sensus.

De argumentis ex scriptura.

Non inualidatur etiam ob istos multiplices sensus argumentum fidei, imo maxime decoratur, & ampliatur, ut idem hic cõtingat, quod in scientiis, in quibus non solum est medium demonstratiuum ad aliquam conclusionem probandam, sed sunt etiam pro eadem cõclusione multa media topica, & probabilia; Si istę auctoritates propter multiplices sensus non efficacitet probant, ille tamen sensus efficaciter probatur alio scripturę loco, qui non habeat nisi illum literalem sensum, si sit de dogmate fidei in scriptura tradito. Sed dices cum quilibet sensus verus, siue literalis, siue mysticus, sit à Spiritu Sancto intentus, quare ex illo loco Scripturæ, qui habet plures sensus literales, non sumitur sufficiens argumentum, nec ex sensu literali, nec mystico. Et confirmatur, quia sensus mysticus ueteris testamenti, licet sit secundarius, tanquam in literali fundatus, fuit tamen à Spiritu sancto principaliter intentus, unde Apostolus 1. Cor. 9. adducens illud, *Non alligabis os boui triturãti*, subiungit. *Numquid de bobus curæ est Deo?* ergo uidetur, quod præ-

Obiectio.

cipuum

cipuum argumentum sit potius sumendum ex sensu mystico, quam literali veteris testamenti. Ad quod respondetur Spiritum sanctũ noluisse nos obligare ad tenendam omnẽ veritatem tanquam de fide; & cũ fides liget intellectũ magis quã demonstratio, & non solũ non liceat contrariũ credere, sed nec etiã de eo dubitare, Deus suauiter disponens uoluit, ut id quod de fide tenendum est, proportionetur conclusioni scientificę, cuius scientia non habetur nisi ex medio demonstratiuo, quod est propriũ, & illius causa, licet ex aliis etiam mediis habeatur illius cognitio; sed non ita certa, & euidens. Eodem modo, ut aliquid teneatur tanquam de fide, voluit esse medium propriũ, & id teneri uirtute illius medii, ꝙ ut propriũ ita arctet intellectũ, ut non possit, nisi cauillando, & manifeste ueritati cõtrariãdo, deuiare; huius autẽ medii proprietas nõ est illius rei causa per se, ut in demonstratione, sed quod ita Deus reuelauit, per auctoritatem scripturæ illũ solũ legitimũ sensum habentis, uel per traditionẽ, aut Ecclesiæ id tenẽtis auctoritatẽ. & ita licet ex illis scripturæ locis, qui habent plures sensus literales, & ex sensibus mysticis nõ sumatur sufficiẽs argumẽtũ fidei, nõ ob id sũt superflui, aut infirmatur fides, sed illam illustrãt, & confirmant, sicut in scientiis media topica conclusionem scientificam; quod in mysteriis fidei magis necessarium fuit, quia uidemus nunc per speculum, & in ænigmate, & non habemus euidentiam causæ sicut in demonstratione; & propterea ad fidei confirmationem. *Multifariam multisque modis olim loquens Deus in Prophetis nouissime locutus est nobis in Filio.* Hebr. 1. Ista igitur multiplicitas sensuum, nullam affert confusionẽ, & fidei ambiguitatẽ, sed ad fidei illustrationẽ, & fideliũ studiũ, & exercitiũ pertinet. solutio.

Est autẽ hic notandum, ꝙ quando dicimus ex sensu mystico, uel ex loco habente plures sensus literales, non sumi sufficiens argumentum fidei, intelligitur de illo sensu præcise, ut est illius loci; nam si ille sensus fuerit alibi in scriptura explicatus, ut sensus illius loci, sumetur ex eo sufficiens argumentum fidei, quia uirtute huius explicationis factus est proprius; nec propterea ruunt alii sensus, aut ille sensus est literalis, & non mysticus, ut aliqui uoluerunt, qui sensus expositos à scriptura dixerunt esse literales, non distinguentes respectu cuius sit literalis: nam ut est proprii loci, est mysticus, ut est scripturæ illum exponentis est literalis. V. G. Exod. 12. de agno paschali dicit Deus, *Nec os illius confringetis.* Ioann. 19. explicatur hoc prædictum fuisse de Christo. 2. Reg. 7. dicit

Deus

Deus de Salomone, *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium*. & Apost. Heb. 1. explicat hoc dictum de Christo. Ista ad literam dicta sunt de agno paschali, & de Salomone, & de illis primo uerificantur. de Christo uero mysticè; quatenus agnus, & Salomõ erant figura Christi; Euangelica autem, & Apostolica expositio, non facit quod illi sensus illorum locorum non sint mystici, nã eis conuenit definitio sensus mystici; sed quod ex illis sumatur sufficiens argumentum, ac si essent literales. Et ut melius intelligatur distinctio inter sensum mysticum, & literalem, notandũ est, quod aliqua Christi figura, ut Salomon, tripliciter potest cõsiderari, & cõsequenter tripliciter etiam potest de ea loqui, primo inquantum est quædam res præcise in se considerata, & nõ ut est figura. 2. solum inquantum est figura. 3. utroque modo inquantum est res quędam, & figura, iuxta primum modum dicuntur quædam de Salomone, quę ipsi soli conueniunt, & nullo modo Christo, ut quod fecerit templa idolorum, 3. Reg. 11. & ista literaliter tantum de eo accipiuntur. Iuxta secundum modum, quædam dicuntur de Christo in persona Salomonis, quæ nullo modo possunt intelligi de Salomone, ut ps. 71. *Dominabitur à mari, usque ad mare, & à flumine, usque ad terminos orbis terrarum*. Et ista literaliter, & non mystice intelliguntur de Christo, quia literaliter non possunt intelligi de Salomone; (nonenim sensui literali potest subesse falsum) & sensus mysticus præsupponit literalem, & in eo fundatur. Iuxta tertiam considerationem quædam dicuntur, quæ, & de Salomone, & de Christo uerificantur, ut illud, *Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium*, existentes enim in gratia sunt filii Dei per adoptionem. Et ista quatenus uerificantur de Salomone pertinent ad sensum literalem, quatenus intelliguntur etiam de Christo in persona Salomonis pertinent ad sensum mysticum. Est ulterius notandum, quod nõ quæcunque multiplicitas sensuum literalium, tollit efficaciam argumenti, nam si diuersitas sensuum sit talis, quod omnes sensus in aliquo conueniant, quatenus conueniunt, ex illo loco sumitur argumentum fidei: exemplum sit de septuaginta hebdomadibus, Dan. 9. de quibus est difficultas apud hebræos, & latinos, quando cæperint, & præcise terminauerint, omnes tamen conueniunt, quod iamdiu terminatæ fuerunt, quatenus ergo secundum omnes expositiones transactæ sunt, efficacissimum argumentum ex illis sumitur, ad probandum tempus aduentus Messiæ iamdiu esse præteritum.

Differentia Dei sẽ sum literalem, & mysticum.

De figura tripliciter loqui potest.

Cum duo sint sensus Sacræ scripturæ, literalis, & mysticus,

qui

qui (ut diximus) diuiditur in Tropologicum, Allegoricum, & Anagogicum, non quælibet litera habet hos omnes quatuor sensus, licet quælibet habeat literalem, quod optime, & aptissima etiam comparatione explicuit Abbas Serenus apud Cassianum, Colla. 8. cap. 3. dicens Scripturarum diuinarum auctoritas, de his in quibus nos uoluit erudire, quędam tam lucide etiam his, qui acumen ingenii minime possident, euidenter effata est, ut non solum nulla occultioris sensus obscuritate uelentur, sed nec ullo quidem patrocinio interpretationis indigeant in superficie uocis ac literæ suos intellectus, ac sententias proferēria; quędam uero ita confecta, & quibusdam obscurata mysteriis edidit, ut in eorum discussione, & intellectu immensum nobis exercitii campum, ac sollicitudinis reseruarent; Ideoq; satis proprie scriptura diuina agro optimo, ac fertili comparatur, qui cum multa gignat, ac proferat, quæ ad hominum uictū sine aliqua ignis concoctione proficiant, quædā nisi prius flammæ calore mitigata, atq; mollita omnem asperitatem suæ depositerint eruditatis, uel in congrua erunt usibus humanis, uel noxia; nonnulla uero ita in utrunque apta nascuntur, ut nec incocta sua eruditate displiceant, uel offendant, & tamen ignis calore lenita, salubriora reddantur. plura quoq; ad escam irrationabilium iumentorum, & animalium mitium, uel ferarum, seu uolatilium oriūtur usum, cibis hominum minime profutura, quæ etiam in sua asperitate manentia, absq; ulla ignis confectione uitalem iumentis conferunt saturitatem, quam similitudinem exemplis, scripturæ applicat. Exemplum primi sit illud, Deut. 6. Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus unus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. ubi præter literalem, nullus alius est quærendus sensus. Cæremonialia, & legalia ueteris legis, nisi de Christo intelligantur, arida sunt, & infructuosa: Metaphoræ, & parabolæ si secūdum solum corticem uerborum accipiantur, sunt nociuę; quędam sunt ualde utilia, & secundum literam, & secundum mysticam intelligentiam, ut est illud si quis te percusserit in dexteram maxillam præbe ei, & alteram; pro simplicioribus, & ueluti iumentis est simplex puraq; narratio historię.

Non quælibet litera habet omnes sēsus.

Duo igitur hic sunt uitanda extrema. Primum ne tantum insistatur sensui mystico, & figurato, ut omittatur uerus, & proprius literalis, qui modus exponendi Sacras scripturas est hæreticorum, qui in suis erroribus obstinati, cum conuincuntur expræssis scripturę testimoniis, relicto uero sensu literali, ad figura-

Duo extrema cauenda.

guratum, uel mysticum sensum confugiunt. in quo S. Hier. in epist. ad Pammachium, dicit Origenem errasse, qui sic Paradisum terrestrē allegorizauit, ut historiæ ueritatem auferret, dū pro arboribus Angelos, pro fluminibus uirtutes cœlestes intelligit, & tunicas pelliceas Adę, & Euæ corpora humana interpretatur, quasi ante peccatum sine corpore uixerint. Alterum extremum est eorum, qui simpliciter, & proprie accipiunt ea, quæ sunt figuratè accipienda, in quo errarunt Papias, Iustinus, Irenæus, Tertullianus, & Lactantius, qui ea, quæ dicuntur Apocalypsis, 20. de noua Hierusalem, & mille annis quibus regnaturi sunt Sancti cum Christo, hic in terris implenda existimauerūt, quorum errorem reprehendunt Hieron. in præf. lib. 18. in Esa. & in cap. 36. Ezec. & Aug. lib. 20. de Ciu. Dei, cap. 7. Cum autem, fundamentum sensuum mysticorū sit sensus literalis, ille prius fideliter est habendus, & iuxta illum ita accipiendi sunt sensus, mystici, ut apte conueniant, & ex eo oriri uideantur, & si de sensu literali sit controuersia cum hæreticis, uel si ad aliquod dogma fidei pertinet, prius stabiliendus, & exponendus est, & postea ad mysticos ita est transeundum, ut ab hæreticorum expositionibus maxime reçedatur. Notandum est ex S. Greg. lib. 3. Moral. cap. 16. quem sequitur Angelomus in 2. Reg. c. 11. quod aliquando res, quæ per historiam est uirtus, per significationē est culpa, & è contra res gesta, quæ in se est mala, & causa dānationis, scripta, per significationem, est prophetia uirtutis, quod probant facto Dauid, qui in solario deambulās uidit Bethlabee uxorem Vriæ, & illam concupiuit, cum eaq; adulterium comisit, & ut in uxorem duceret, occidit Vriam. Vbi quid per factū istud scelestius Dauid, & quid mundius Vria dici potest? & tamen per mysterium, quid sanctius Dauid, quid Vria infidelius inuenitur? nam ille per uitæ culpam, prophetice significat Christum, & iste per uitę innocētiam, in prophetia exprimit culpam iudeorum; quod adeo explicant, & deducunt ex nominum interpretationibus, & circunstantijs facti, ut Christi mysterium, & iudæorūm perfidia, & reprobatio, uideantur descripta ipsa adulterii, & homicidii narratione. Ex qua S. Gregorii doctrina aliqui concionatores licentiam sumpserunt non sine audientium scādalo, ea quæ à sceleratis hominibus impie facta sunt, & quæ etiam de diabolo sunt dicta, mystice Christo applicare, quod non sine horrore auditur. quibus dico, quod de hoc forte non reperietur apud Sanctos aliud exemplum, & in hoc exemplo mystica expositio est desumpta ex interpretationibus nominū,

Res quæ per historiam est uirtus per significationē aliquādo est uirtus, & è contra.

de-

delatione literarum,& circunſtantiis honeſtis,& ita illam dedu cunt,ut non poſſit eſſe occaſio ſcandali: abſtineant ergo Concionatores ab iſtis comparationibus,& ſimilitudinibus, quæ ſine horrore audiri non poſſunt. uel ita explicent, ut deteſtẽtur peccatũ,& ſignificẽt cõparationẽ nõ fieri ſecũdũ actũ peccati,ſed ſecũdũ nominũ interpretationes,& alias circũſtãtias nõ malas, more apũ,quæ ex herbis uenenoſis extrahunt mel. Nec eſt,q̃ in ſui defenſionem dicãt,q̃ Chriſtus ſe ipsum comparauit uermi, *Ego ſum uermis, & non homo opprobrium hominum,& abiectio plebis.* pſ.21.nam aliud eſt cõparare Chriſtum,& diuina rebus uilibus, aliud Sathanæ,aut operi eius. *Quæ.n.conuentio eſt Chriſti ad belial? aut quæ participatio lucis ad tenebras?*2.cor.6.Contemplentur ipſi, & pro ſe ex his deducant iſtas comparationes, ſed non proponant populo,quod ei magis nocere,quam prodeſſe poteſt.

Eſt vltimo circa ſenſus myſticos notandũ,in quo etiã aliquãdo Cõcionatores labuntur,q̃ ſunt proprii Sacræ ſcripturę,quę ut inquit S.Greg.22.Moral.omnes ſciẽtias,atq; doctrinas, ipſo etiã locutionis ſuæ more trãſcẽdit,quia uno eodemq; ſermone, dũ narrat geſtum prodit myſteriũ.Cuius etiã S. Th. quodlib.7. q.6.reddit rationẽ,quia ſpiritualis ſenſus Sacræ ſcripturæ accipitur ex hoc,q̃ res curſũ ſuũ peragẽtes,ſignificãt aliquid aliud, q̃ per ſpiritualẽ ſenſũ accipitur,ſic autem ordinare res in curſu ſuo,ut ex eis talis ſenſus poſſit accipi, ad illũ ſolũ pertinet, qui ſua prouidẽtia res gubernat, qui eſt ſolus Deus; ſicut.n.homo poteſt adhibere ad aliquid ſignificandum,aliquas uoces,uel alias ſimilitudines fictas; ita Deus adhibet ad ſignificationẽ aliquorũ,ipſũ curſũ rerũ ſuæ prouidentiæ ſubiectarũ; Significare autẽ aliquid per uerba,uel per ſimilitudines fictas ad aliquid ſignificandũ tãtũ ordinatas,non facit niſi ſenſũ literalẽ, ut patet ex dictis, ergo in nulla ſciẽtia humana induſtria inuẽta proprie loquendo poteſt inueniri niſi ſenſus literalis, Ex quo ſequitur grauiter errare illos,qui fabulis poetarũ, & geſtis romanorum tribuũt ſenſus myſticos,& iuxta eos explicat myſteria Chriſtianę Religionis,prophanis illis ſcripturis tribuẽtes,q̃ eſt propriũ Sacræ ſcripturę;poſsũt quidẽ ex illorũ ſcriptis,ſimilitudinibus & factis,deduci ea,quæ pertinẽt ad Chriſtũ,& Chriſtianam religionẽ;nõ tamẽ quaſi eorũ ſẽſus,ſed quia nobis qui ſumus lumine fidei illuſtrati,omnia cooperantur in bonũ,& quæ deducuntur, arguendo à minori ad maius, uel è contra deducantur;uel ita explicentur,ut audiẽtes intelligant,illa nullo modo adduci, ut figuras Chriſti,aut Eccleſiæ, ſed ut exẽpla à nobis aſſumpta.

Senſus myſtici ſunt proprii ſacræ ſcripturæ.

De

De regulis Ticonii pro uero sensu Sacræ scripturæ.
Cap. XXIII.

Aug. ex Ticonio septem regulas adducit.

VT facilius habeatur uerus Sacræ scripturæ literalis sensus, Sancti quasdam regulas tradiderũt, & S. Augustlib. 3. de Doct. christ. cap. 30. refert septem regulas ex quodam Ticonio, & easdem refert Nic. de Lira in prologo super Genesim, ex Isidoro de Summo bono, c. 20. quas dicunt esse necessarias, & ueluti claues, per quas intellectus scripturæ in multis aperitur, & nos illas adducemus aliasq; addemus. Prima est de Domino Iesu Christo, & eius corpore mystico, quod est Ecclesia, quia propter connexionem capitis ad corpus, Sacra scriptura sub uno contextu, quasi sub eadem persona, aliquando loquitur de utroque, de uno transiens ad aliud V.G. Esa. 61. *Induit me uestimentis salutis, & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.* quod hic dicitur, *quasi sponsum, &c.* intelligitur de Christo, & quod subditur, *quasi sponsam*, intelligitur de ipsa Ecclesia, Similiter, Cant. 1. *Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua uino.* Cum dicitur, *Osculetur me, &c.* est uerbum sponsæ. s. Ecclesię desiderantis frui amplexu spõsi, & quod subditur, *quia meliora sunt ubera tua uino.* est uerbum sponsi commendantis sponsam. Vnde in talibus sic connexis, ratione prædicta, debet prudens lector attendere, quid conueniat capiti, & quid corpori. Secunda regula est de Corpore Domini uero & simulato. Ecclesia enim est corpus Domini mysticum, & quasi sagena nondum tracta ad littus, & ideo habet malos permixtos cum bonis, usque ad iudicium, in quo isti ab illis separabuntur; & propterea in Scriptura aliquando mali commendantur, cum bonis quibus sunt permixti, Osee 11. *Puer Israel, & dilexi eum.* è conuerso aliquando boni uituperantur cum malis: Esa. 1. *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.* Aliquando etiam in eodem contextu exprimitur, quid ad bonos, & quid ad malos, Sicut cant. 1. *Nigra sum, sed formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis.* Sunt uerba sponsæ, quæ ratione malorum in Ecclesia contentorum dicitur, *Nigra sum*, sed ratione bonorum subdit, *Sed formosa.* Et quod subditur quasi pro exemplo, *Sicut tabernacula cedar*, ad malos refertur, Cedar enim fuit filius Ismaelis, Gen. 25. à quo descenderunt sara-

saraceni: Quod autem subditur, *sicut pelles Salomonis*, refertur ad bonos, per Salomonem enim hic intelligitur ipse Deus, secũdum expositores catholicos, & hebræos, & ideo pelles eius dicuntur quibus operiebatur tabernaculum, in quo boni colebant Deum. Tertia, est de Spiritu, & litera. de sensu. (literali, & mystico, de quibus sensibus satis locuti sumus in cap. præcedenti: Quarta est de Specie, & Genere, siue de parte ac toto, cum de uno transit ad aliud, & è conuerso; sicut Esa. 13. primo loquitur contra babylonem specialiter, cum dicitur, *Onus babylonis, &c.* & transit ad intelligendum uerbum de toto mundo generaliter, per hoc quod sumitur, *A summitate cœli Dominus, & usq; furoris eius, ut disperdat omnem terram*. postea reuertitur ad loquendum contra babylonem specialiter, cum dicitur, *Ecce ego suscitabo super uos medos, & qui argentum non quærunt*, quia Darius medus cum Cyro nepote suo cæpit babyloniam, & interfecit Balthasar regem Babylonis, ut habetur, Dan. 5. Quinta regula est de temporibus, nam scriptura aliquando ponit unum tempus pro alio, quod contingit quinque modis, Primo, per Synedochem, quando ponitur pars temporis pro toto. Sicut in Euangelio dicitur Christus iacuisse tribus diebus in sepulchro, & tamen prima dies, & tertia non fuerunt integrę. 2. propter minutias temporis, quæ aliquando in scriptura computantur, & aliquando omittuntur, & ita Sacra scriptura loquens de aliquo numero annorum in pluribus locis, aliquando in uno loco ponit plures annos, minutias prædictas computando, in alio ve ro loco ponit pauciores, dictas minutias omittendo. Tertio modo contingit ex eo, quod computatio annorum incipit in uno loco à priori termino, in alio à posteriori, sicut Gen. 15. dictum fuit Abrahæ semen tuum futurum peregrinum quadringentis annis. & Exod. 12. de ista peregrinatione dicitur, quod mansio filiorum Israel in terra Aegypti fuit quadringentorum, triginta annorum, quia computatio huius maioris numeri, incipit à tempore quo dictum fuit Abrahę. Gen. 12. Egredere de terra tua, &c. computatio autem minoris numeri incipit à natiuitate Isaac, qui fuit triginta annis post egressum Abrahæ de Aran. Quarto modo contingit, eo quod scriptura sacra loquitur de futuro per modum præteriti, sicut Esa. 9. *Paruulus natus est nobis, &c.* & hoc est ad denotandum certitudinem prophetiæ, cuius euentus de futuro est ita certus sicut si iam præteriisset. & hoc propter certitudinem diuinæ præscientiæ, ex qua fit reuelatio ipsi Prophetæ. iste tamen modus loquendi nõ habet

locum nisi in prophetia prædestinationis, siue absolute prænunciationis, quando aliquod futurum contingens reuelatur prophetę, eo modo quo est in Dei præscientia, quę infallibiliter futura prędicit sicut præsentia, & præterita. In prophetia uero comminationis non habet locum, quæ est quando aliqua pœna reuelatur prophetæ infligenda populo, uel alicui personæ, non secundum quod est in Dei prescientia, sed secundum ordinem causarum secundarum, secundum.s. hominum demerita, ut est prophetia Ione 3. *Adhuc quadraginta dies, & niniues subuertetur*, hanc enim subuersionem meruerũt peccata illius ciuitatis; sed quia talis causa est mutabilis, ideo effectus aliquando non sequitur, sicut in proposito. Quinto eo quod ponitur determinatum pro infinito. Psal. *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, sgabellum pedum tuorum*, vbi *donec* accipitur pro semper, non enim quando inimici eius, erunt in die iudicij positi sub pedibus eius, desinet Christus sedere ad dexteram Patris. Et Matt. 1. de Ioseph dicitur. *Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*. Vbi *donec* significat nunquam illam cognouit, ut diffuse probat S. Hier. contra Heluidium. Sexta regula est de recapitulatione, & anticipatione, In Sacra enim scriptura non semper eodem ordine gesta, & facta scribuntur quo fiunt; & quando præponuntur posteriora, dicitur anticipatio, quando autem fit è conuerso, dicitur recapitulatio sicut Gen. 10. de filiis Noe dicitur, Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unus quisque secundum linguam suam, & paulo inferius, Hi sunt filij Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, &c. & postea, cap. 11. dicitur, Erat autem terra labij unius, & sermonum eorundem, ex quo patet, quod illud, quod prædicitur de diuisione linguarum, dicitur per anticipationem. Similiter in Genesi, postquam Moyses in cap. 1. descripsit creationem cœli, & terræ, & distinctionem, & ornatum partium mundi, in ca. 2. per recapitulationem dicit. Istæ sunt generationes cœli, & terræ in die quo creatæ sunt. Et aliud etiam adducemus exemplum. Esa. cap. 38. Isaias primo promittit Ezechię sanitatem, & in confirmatione ei promittit signum in sole, postea dicitur, quod reuersus est sol 10. lineis per gradus quos descenderat. & quod Ezechias sanatus est, & ponitur illius oratio in gratiarum actionem, post quam dicitur, quod iussit Isaias, ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super uulnus, & sanaretur, Et ultimo ponitur, quod Ezechias petiit signum. quæ tamen certum est non fuisse gesta

illo

isto ordine, nam ante promissionem signi, fuit illius petitio, an te sanitatem, fuit medicamentum, & postea gratiarum actio. Septima regula est de diabolo, & eius corpore, secundum enim, quod dicit S. Gregor. hom. 10. Certe iniquorum omnium, diabolus caput est, & huius capitis membra sunt omnes iniqui, & ideo propter connexionem capitis ad membra, scriptura loquens de uno, in eodem contextu transit ad loquendum de alio, sicut Esa. 14. loquens de rege Babylonis, qui erat diaboli membrum, transit ad loquendum de principe demonum, cum subditur ibidem. *Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui mane oriebaris?* & Ezech. 28. loquens de principe Tiri, transit ad loquendum de diabolo cum subditur, *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti.*

De aliis regulis, & in quo sit exercendum, & ostendendum acumen ingenii in sacrarum literalem expositione. Cap. XXIII.

Aliæ regulæ.

PRæter has possumus etiam alias adducere regulas, & Octaua sit de unitate diuinæ essentiæ, & personarum Trinitate, Ratione vnitatis essentiæ, dicitur unus Deus; sed quia in identitate essentiæ sunt tres personæ, sæpe scriptura ponit in Deo collocutionem, missionem, & alia quæ ad distinctionem, & pluralitatem pertinent, de quo superius ubi de Trinitate ex ueteri testamento. Nona est de Christo Deo & homine, nam ut Dei filius dicitur æqualis Patri, & Deus; ut homo dicitur minor Patre, quam regulam tradit, & multis scripturæ testimoniis explicat S. August. lib. primo de Trinitate, cap. 11. & 12. ob cuius ignorantiam Arius grauiter errauit, & Christum purum hominem esse dixit. Decima est de natura, & gratia, de gratia, & libero arbitrio. Cum enim natura humana fuerit in Adam corrupta, & uiribus naturæ non possimus aliquid facere, quod sit dignum uita æterna, nec etiam uitare omne peccatum mortale, quod possumus diuina gratia, quâ in Christo uiuificamur; iuxta naturam dixit Apostol. Eph. 2. *Eramus natura filii iræ*, & Christus Ioann. 15. *Sine me nihil potestis facere*. & psal. 13. *Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum*. At ratione gratiæ sumus filii Dei, Ioan. 1. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c.* Rom. 8. *Sumus filii Dei, si autem filii, & hæredes, hæredes quidem Dei cohæredes autem Christi*. Io. 15. *Qui manet in me,*

& ego in eo, hic fert fructum multum. Philip. 4. *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Cum simus liberi arbitrii, & gratia nō illud tollat, sed sanet, & adiuuet, idem opus bonum tribuitur libero arbitrio, ut operanti, & cooperanti, gratiæ, ut mouēti, & adiuuanti; ratione liberi arbitrii Deus dicit nobis, Zach. 1. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad uos*. Ezech. 18. *Conuertimini, & agite pœnitentiam*, Ratione gratiæ nos dicimus Deo, Hier. 31. *Conuerte me, & conuertar, postquam enim conuertisti me egi pœnitentiam*. Vndecima, causa assignata, & impręcatio mali, aliquando nec causā, nec imprecationem significant, sed solam consecutionem. Io. 15. *Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis*. Ioa. 19. *Facta sunt enim hæc, ut scriptura impleretur, os non comminuetis ex eo*. Iudæi oderunt Christum, & milites non fregerunt eius crura, non tamen, hac de causa, ut adimplerentur scripturæ, quę hæc prædixerunt, sed ex his, quæ fecerunt, consecuta est adimpletio prophetiarum. Psal. 78. *Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt, & in regna, quæ non inuocauerunt nomen tuum*. Vbi inquit S. Augustus. ista prophetia est, non optatio; non maleuolentię uoto ista dicuntur, sed spiritu præuisa prædicuntur, sicut de Iuda traditore, quæ mala fuerāt illi pro suis meritis euentura, ita prophetata sunt, quasi optata sint; quemadmodum enim Propheta nō imperat Christo, quamuis modo imperatiuo pronunciet, quod dicit, *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, specie tua, & pulchritudine tua intende, prospere procede, & regna*, ita non optat, sed prophetat, qui dicit, *Effunde iram tuam, &c.*

Quod in scriptura nihil falsi reperiatur.

Duodecima est, quando Sacra scriptura refert dictū alterius qui in suo dicto errauit, non debet referre, ut rei ueritas se habet, sed ut ille dixit. Certū est, ꝙ in Sacra scriptura nullum reperitur mendacium, sicut nec etiam aliquid, ꝙ nō sit rectum, iustum, & sanctum; cum hoc tamen ipsa refert peccata, scelera, & blasphemias aliorum, quod non derogat illius puritati, & sanctitati, quia ista non sunt à scriptura. Eodem modo quando dicitur nihil falsi reperiri in scriptura, intelligitur ut est à scriptura, seu sacro scriptore narratū; falsū autē in ea reperiretur si corrigendo dictum alterius, id referret, ut dictū illius, prout rei ueritas se habet, & non ut ille dixit. ob quā causam scriptura quādo refert aliorum dicta, etiam Sāctorū, qui lapsu memoriæ uel non bene ab eis ueritate narrata, à ueritate deuiarūt, illa refert ut ipsi dixerunt; Ob cuius ignorātiam aliqui in expositione scripturæ maxime laborarunt, ut illam à mendacio defenderent,

Dictū aliter quam res se habeat, refert, ut dictum fuit, & non ut res se habet.

cum

cum tamen ex eo summæ ueritatis argumentū colligere debuiſ
ſent. Et ut ad exempla deſcēdamus. Iud.11.Iephte miſit ad Re Exempla.
gem filiorum Ammon, qui mouerat bellum contra filios Iſrael,
pro recuperatione terræ ab eis ablatæ, ut ei diceretur filios Iſ-
rael illā poſſediſſe per trecentos annos. & tamē ut ex Sacra ſcri-
ptura ibi deducit Nic. de Lira, illam non poſſederāt, niſi per an
nos ducentos ſexaginta ſeptem. 1. Mach. 8. Iudas de Romanis
dicit, *Et committunt uni homini magiſtratum ſuum, per ſingulos annos*
dominari uniuerſæ terræ ſuæ, & omnes obediunt uni, Et tamen certū
eſt ex eorum hiſtoriis, ꝙ principatum non uni, ſed duobus con
ſulibus committebant. Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei, c.15.
reſpondet, unius tantum conſulis mentionē fieri, quia in more
apud Romanos poſitum erat, ut alternis diebus Conſules, im-
perarent, & ita licet eſſent duo Conſules, uni tamen commiſſa
eſſe Reſpublica uidebatur, idq; inſtitutū eſt ab ipſo primo exor
tu cōſularis dignitatis, ne uidelicet (ut ait Liuius, lib.2.) ſi duo
ſimul Conſules impetrarent Regibus exactis, non remotus, ſed
duplicatus terror uideretur. Sed hoc ſine ullo fundamento di-
cit, Conuenerunt quidem inter ſe duo primi Conſules, ut uicif-
ſim alternis diebus ſecum ducerent lictores cum faſcibus, ne
uideretur duplicatus terror, ut quidam dicunt, ſed ſimul tamē
imperabant, & ob id duo facti ſunt, ut ſi unus foret malus, alter
eius maliciam coerceret. Quare facilius, & uerius reſponde-
tur, ꝙ ſcriptura, aut ſcriptor ſacer, non dicit Romanos commi
ſiſſe magiſtratum ſuum uni homini, ſed refert id fuiſſe dictum
Iudę Machabeo, & Iudam ſic audiuiſſe, qui autem illi narrauit
modum gubernandi Romanorum, deceptus fuit forte ex hoc,
quod tunc Conſules non ducebant ſimul, ſed alternis uicibus
lictores cum faſcibus; & non eſt mirum, quod Iudæi ita diſtan-
tes non plene cognouerint modum regiminis Romanæ Reipu-
blicæ. Act. 7. S. Stephanus dicit, quod Patriarchæ translati
ſunt in Sichem, & poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham
pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem. At Abraham emit ſe-
pulchrum in hebron, ab Ephron filium ſeor, quadringētis ſiclis
argenti. Gen.23. Iacob uero emit in Sichem partem agri in qua
fixerat tabernacula à filiis Emor patris Sichem centum agnis,
Gen. 33. Iacob ſepultus fuit in ſepulchro, ꝙ emit Abraham ab
Ephron. Gen.ult. Ioſeph autē ſepultus eſt in Sichē in parte agri,
quē emerat Iacob à filiis Emor patris Sichem, Ioſue ult. de aliis
uero Patriarchis ex ſcriptura non habetur ubi fuerint ſepulti.
Quare S. Stephanus uidetur defeciſſe in quatuor. 1. quia non

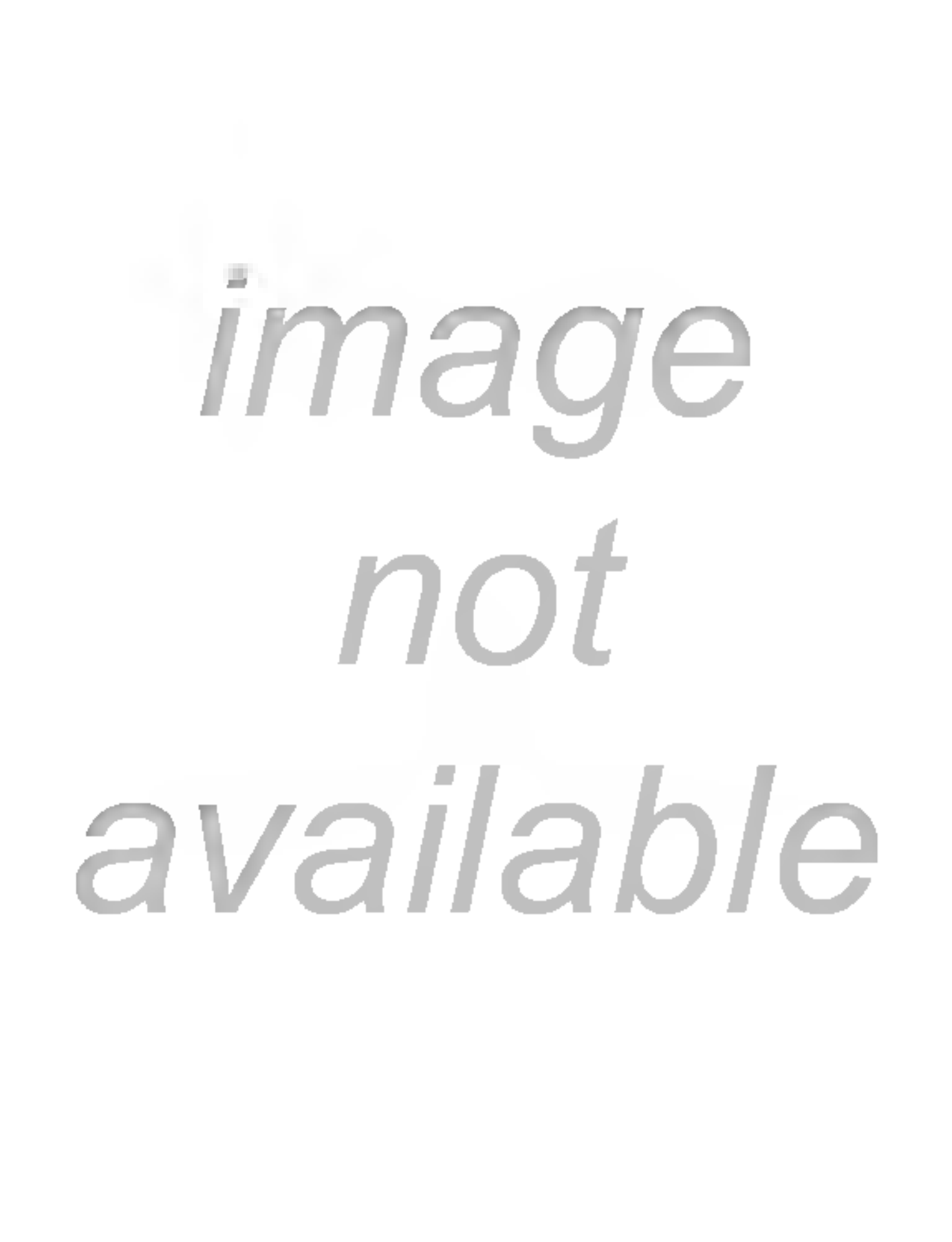
image
not
available

quebatur, ut in Concilio positus, falsis testibus accusatus, & coactus ex lõgo narrationis desumpto principio, statim uenire, an tequam impediretur loqui, ad suum principale intentum, ut illis ostenderet, quod nec Moysi, nec Domino seruire unquã uoluerunt, sed semper Spiritui sancto restiterunt. quod fuerit lapsus memoria in his, quæ parum ad principale intentum faciebant. Et Spiritus sanctus suauiter disponens, ad nostram utilitatem permisit Sanctos, & Doctores Ecclesiæ, ut Aug. Hier. Tho. in aliquibus, ut homines errare, & ut non miremur si aliquãdo Doctores sancti errarunt, aut ne propria affectione nimis eis tribuamus, quasi errare non potuerint, errare permisit ipsũmet Petrum Apostolum, & Stephanum, ut diximus, quod non derogat fidei, cum habeamus Sacram scripturam, & Apostolicam Sedem, ueritatis, & fidei magistram. Est autem hoc loco diligẽter notandũ ne ista regula amplietur ad dãnandũ Sãctorũ facta, aut dicta, quę scriptura cõmemorat, & prima fronte uidentur mẽdacia, & à Sacris Doctoribus, ut mystice, aut prophetice facta, uel dicta sine ullo mendacio interpretantur, ut est illud, Gen. 22. ꝙ dixit Abrahã pueris suis expectate hic, ego, & puer postquã adorauerimus reuertemur ad uos. & illud Gen. 27. de Iacob quando dixit Patri se esse filium eius primogenitum Esau, & factum matris ne pater palpando eum agnosceret.

Decima tertia est, quod pro certissima regula teneatur Ecclesiæ intelligentia. Si hæc haberi non potest, exponatur, ut illã exponunt Sancti, & Theologi; quoad grauitatem autem peccati eorum, quæ Scriptura, & Sancti reprehẽdunt, ut peccata, sequẽda est interpretatio sũmistatũ. & nihil temerè de proprio est affirmãdũ, quia nullibi periculosius erratur, & omnes hæreses ex mala sacræ scripturę interpretatione sunt ortę; ignorãtia, & temeritas ad nouam interpretationẽ inducunt, & superbia in proprio errore confirmat. de sanctis Basilio, & Gregorio Nazianzeno legitur, ꝙ Athenis in omni disciplinarũ genere eruditi ad studia sacrarũ literarũ se cõuerterunt, in quibus simul se in cœnobio tredecim annos exercuerunt, illarũ sententiam, non ex proprio ingenio, sed ex maiorum ratione, & auctoritate interpretantes. Cum autẽ proprium sanctorũ studiũ fuerit habere uerũ sacræ scripturę sensum, ad uirtutes hortari, & uitia detestari, ut caueantur, non distinxerunt quando peccatum sit mortale, & quando ueniale, sed simpliciter, & absolute omnia detestati sunt, cum etiam uenialia sint cauenda, & maxima detestatione digna, & illa præcipue, quę facilius ad mortalia inducunt,

Duplex Theologorum studium.

Et quoad hoc Spiritus sanctus nobis Theologos dedit, quorũ duplex est studium. Primum dogmata fidei explicare, & defendere, contra fidei hostes, Gentiles, Iudæos, & Hæreticos; quorũ explicationem sumunt à Sãctis, & Sacris Ecclesiæ Doctoribus; sed quia fidei hostes, sicut ad propriam ipsorum damnationem Sacram scripturam perperam interpretantur, ita etiam, & Sanctorum dicta, propterea deus Diues in miserationibus Ecclesiæ suæ dedit Theologos, qui suis distinctionibus, catholicam ueritatem, & Sanctorum dicta explicant, & tuentur. Et hoc faciunt in suis quæstionibus, & controuersiis; & sicut est periculosum studium Sacræ scripturæ sine Sanctorum expositione, ita etiam periculosum est non intelligere Sanctorum dicta, iuxta interpretationem Theologorum. Alterum Theologorum studium est ad particulares conscientiæ casus descendere, & inter lepram, & lepram distinguere, & hoc faciunt in suis summis.

Qualitas, & grauitas peccati, & quid in conscientia liceatu ex summistis habendum est.

Ob huius regulæ ignorantiam, audiui aliquos Concionatores in hoc grauiter errantes, qui omnes portantes uestes sericas etiam iuxta decentiam status sui, dixerunt peccare mortaliter, similiter, & omnes mulieres se ornantes, etiam in illis casibus in quibus Summistæ dicunt non esse peccatum, uel si est, esse solum ueniale. Vnus etiam summus Concionator, qui concionando, à iuuenili, usq; ad decrepitam fere peruenit ætatem, in maxima auditorum frequentia, inter quos fui etiam ego, in concione dixit, quod uxores, & famuli, clanculo, etiam inuitis, & contradicentibus maritis, & dominis, possunt accipere de eorũ bonis, & dare pauperibus in eleemosynam; si nihil aliud dixisset potuisset lane interpretari, sed adduxit omnes casus in quibus summistæ dicunt uxores posse facere eleemosynam, & extra illos non posse, & dixit etiam extra illos casus absolutè, & simpliciter posse, & illas, & famulos, & ancillas; addidit [& dichino quello che si uogliano, le somme, sommette, sommuccie, & sommaccie.] Et probauit facto Abigail 1. Reg. 25. quæ inscio Nabal eius uiro, onerauit asinos, & tulit panes, uinum, carnem, & huiusmodi, Dauid; sed non considerauit, quod propter circunstantias ibi descriptas ille casus est à summistis comprehensus: probauit etiam, quia id Deus sepe confirmauit miraculis, nam horrea euacuata ab uxoribus, & famulis, miraculose impleuit, & cum aliqui famuli clanculo portarẽt panem pauperibus, & domino petenti, dicerent se habere rosas, aut lapides, panis conuersus est in rosas, aut lapides prout ipsi dixerunt. Sed nos loquimur de illis quos scriptura, Lex, & Doctores, docent,

& non

& non de illis quos mouet, & cum quibus operatur Spiritus sanctus, qui nullis tenetur legibus, sed illius lex, est eius uoluntas, quæ semper est sanctissima, cum sit ipsamet essentia bonitatis: certum autem est, quod non omnia facta sanctorum sūt imitanda, nisi ab illis, qui eodem mouentur spiritu, qui ubi uult spirat, ut diximus 2.p. lib.4. cap.14. Illa autem uerba in contēptū summistarum, sunt scandalosa, & ille modus loquendi est hæreticorum. nam sicut uerus sensus scripturę quoad dogmata habetur à Sanctis, ita etiam uerus illius sensus, quo ad particulares casus conscientiæ, habendus est à summistis, ut diximus.

In sacra scriptura inuestigāda, & colligendaest plenitudo doctrinæ.

Decima quarta regula sit; Acumen ingenii in exponendis sacris scripturis, non exerceatur, nec ostendatur in nouitate expositionis, & doctrinæ, sed supposita communi expositione, in illius confirmatione, in contrariorum solutione, & in inuestiganda plenitudine doctrinę per sufficientem diuisionem, sic.n. facto solidissimo communis sanctorum expositionis fundamento, nullum erit errandi periculum, & amplissimus offertur campus sine periculo, exercēdi ingenium, Et vt exemplum adducamus de inuestiganda plenitudine doctrinæ, quę ex multis scripturæ locis colligitur, non enim omnia, quę ad eandem doctrinam pertinent, Spiritus sāctus in eodem loco docet, ut sic exercemur, & unum esse totius Sacræ scripturę auctorem, Deum. s. ex hoc etiam cognoscamus. Psal. 31. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum*. quem locum aliqui hæretici ita exponunt, vt peccata nobis uere non remittantur, sed eorum remissio sit, nobis non imputari, ita ut semper in nobis sint, sed tecta, & non imputata, & dicamur iusti, non iustitia nobis inhærente, sed quia Deus nobis suam iustitiam imputat. Veritas catholica est, q peccata pœnitentibus, uere remittantur, de quo etiam est articulus fidei, & omnibus modis, quibus hæc ueritas significari potest, inuenitur in Sacra scriptura expræssa. nam peccatum in se consideratum habet tres inseparabiles proprietates, per quarū remotionem scriptura ostendit peccata uere deleri. Primo peccatum inhæret animæ, & quatenus inhæret dicitur, quod Deus illud longe facit à nobis. psal. 102. *Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras*. Mich. 7. *Deponet iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra*. Sed quomodo illa Deus longe facit à nobis? tollendo. Ioa. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. per quæ significatur peccata, ut non remaneant. Cum peccatum inhæreat, causat in ani-

Quod peccata uere remittantur omnibusmodis quibus hoc ostendi potest, in scriptura ostendi tur.

sat in anima quosdam effectus positiuos,& quosdã priuatiuos, & loquimur modo de formalibus illius effectibus,& nõ de pœnis illis debitis,Effectus positiui sũt quatuor, Primus est offensa,& ratione offensæ dicuntur peccata remitti. psa.31. *Beati quorũ remissæ sunt iniquitates.* Luc.7. *Dimissa sunt ei peccata multa,quia dilexit multum.* Secundus est macula, & ratione maculæ dicitur Deus lauare,& dealbare animam,psal.50. *Lauabis me,& super niuem dealbabor.* Isa.1. *Lauamini, mundi estote, &c. Si fuerint peccata uestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Tertius est obstaculum separans à Deo, & impediens radios diuini luminis, sicut,& nubes aspectum,& radios solis, & huius respectu dicitur Deus resoluere peccata nostra,ut nubem, quæ resoluta non manet. Esa. 44. *Deleui, ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua.* Quartus est uinculum retinens animam, ut sic ligata non possit in Deum tendere, & huius ratione dicitur peccatum conteri,& dirumpi. Hier.30. *Conteram iugum de collo tuo, & uincula eius diuumpam.* Alii effectus peccati sunt priuatiui, & sunt tres, Primus, quia priuat iustitia, & facit peccatorẽ iniustũ; & huius ratione dicitur Deus nos iustificare, & sanctificare, 1.Cor.6. *Hæc quidem fuistis,sed abluti estis,sed sanctificati estis.* Io.17. *Pater sanctifica illos in ueritate,sermo tuus ueritas.* quia Sanctificamur uerbo Dei, quod cum sit ueritas,uere efficit, quod significat. Secundus, priuat Dei amicitia, & efficit Dei inimicum, ob quam causam peccator dicitur restitui, & recipi in Dei amicitiam. Ioan. 15. *Iam non dicam uos seruos, sed amicos.* Tertius, priuat Dei filiatione, & facit peccatorem filium ire, & diaboli; ratione cuius peccator per remissionem peccatorum dicitur fieri Dei filius,nõ nomine,sed uere,per adoptionem. 1.Io.3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Deus, vt filii Dei nominemur, & simus.* Hæc autem in nobis Deus sua gratia efficit, non ex parte, sed totaliter, ita ut peccatum à quo mundamur, & liberamur nullo modo remaneat in anima,cum gratia. 2. Cor.6. *Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? aut quæ Conueatio Christi ad belial?* Dicuntur autem peccata tecta, non quasi sub tegmẽto maneant,cũ uere sint delera, & amplius non sint,sed quia aliqua etiã rationẽ remanent, quatenus remanẽt,dicuntur tegi,& nõ imputari;remanent primo, quoad obligationẽ satisfaciendi;& facta satisfactione, adhuc etiã remanet quoad memoriã,& ut sic remanẽt infestant,& ad peccãdum inclinant, psa 50. *Peccatum meum contra me est semper.* & propterea semper in hac uita debemus detestari peccata remissa,& pro illis

Quare dicantur tecta.

lis pœnitentiam agere, Eccl.5. *De propiciato peccato noli esse sine metu.* pſ.6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum.* & quoad memoriam, non ſolum remanent in hac uita, ſed etiam in alia; non tamen eadem ratione, nam in hac uita, eorum ſemper recordari debemus, ut illa deteſtemur, & pro illis pœnitentiam agamus. in alia vero ſemper erunt in memoria beatorum, non ad eorum confuſionem, & pœnam, ſed ad magnificandam Dei miſericordiam, & ad perpetuas gratias agendum, iuxta illud pſ.88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo.*

Plenitudo doctrinę in diuerſis etiã ſãctorum expoſitionibus attendenda eſt.

Hanc plenitudinẽ doctrinæ Spiritus ſãcti, poſſumus etiã cõſiderare in expoſitionibus ſanctorũ, quæ cũ ſint diuerſæ nos ignari unã eligimus, & alias facile impugnamus, cũ potius cõſiderare deberemus Spiritum ſanctũ, qui ſacris Doctoribus aſſiſtit, diuerſis diuerſa Sacramenta, diuerſoſq; Sacræ ſcripturæ ſenſus aperire, qui omnes ad eandẽ ueritatem illuſtrandam, ita pertinent, ut non à multis, ſed ab uno Spiritu, qui in multis locutus eſt, eos traditos eſſe dubitari non poſsit. Exemplum ſit de primo Charitatis præcepto. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis.* quorum uerborum quatuor ſunt præcipuæ expoſitiones, Prima eſt Auguſt. in ſerm.1. Dom. quinquag. quod per *cor*, intelligatur intellectus, per *animam* uoluntas, per *mentem*, memoria. Secunda eſt Gregor. Niceni, quod per *cor*, intelligatur anima uegetabilis; per *animam*, anima ſenſitiua; per *mentem*, intellectiua. Tertia eſt Sancti Thomæ, 2. 2. q. 44. quod per *cor*, intelligatur uoluntas, per *mentem*, intellectus, per *animam*, uis appetitiua inferior, per *fortitudinem*, *ſeu uires*, uis executiua exterior. Quarta eſt eiuſdem Sancti Thom. Opuſc. 4. quod per *cor*, intelligatur intentio; per *animam*, uoluntas; per *mentem*, intellectus; per *fortitudinem*, conatus ad operandum, & perſeuerandum; quæ ita ſunt diuerſæ, ut nullam uideantur habere inter ſe connexionem, & tamen omnes pertinent ad explicationem præcepti charitatis, diuerſis rationibus; nam uis præcepti conſiſtit in hoc, ꝙ Deus ſuper omnia diligatur, cũ ſit omniũ rerũ finis; qualiter autẽ diligendus ſit ſuper omnia, quadrupliciter poteſt exponi. 1. ratione cõformitatis amãtis ad amatũ, nã amãs trãsformatur in rem amatam, & hinc ſumitur expoſitio S.Aug. 2. ratione quantitatis amoris, & ad hoc ſpectat expoſitio S.Greg. 3. ratione eſſectus amoris, quia amor otioſus eſſe non poteſt, & ad hoc pertinet prima expoſitio. S.Th. 4. ratione perfectionis operis, & hinc

De diuerſis expoſitionibus primi præcepti charitatis.

ſumi-

sumitur secunda expositio. S. Tho. Nam in amore hęc quatuor considerantur, transformatio. s. amantis in rem amatam, quod ei essentialiter conuenit, quantitas amoris, eius effectus, qui est operari, & perfectio operis. quæ omnia eiusdem præcepti uerbis iuxta has quatuor expositiones significantur. Vt autem horum rationem reddamus, & primo expositionis. S. Aug. notandum est, quod homo est creatus ad imaginem, & similitudinē Dei, quę imago est secundum animam; nam sicut in Deo est vna essentia, & tres personæ, hoc ordine, quod ex Patre nascitur Filius, & ex Patre, & Filio procedit Spiritus sanctus, ita etiam est una anima, cuius sunt tres potentiæ, intellectus, uoluntas, & memoria, hoc ordine, quod ex intellectu est uoluntas, & ex intellectu, & uoluntate memoria, saltem, quoad illarum actus; hæc sanctissimæ Trinitatis imago, cum fuisset primi Adę peccato deformata, uirtute secundi Adæ, est in nobis reparata, nam intellectus, uoluntas, & memoria per peccatum a Deo ualde auersa fuerunt, & per Charitatem, quam uirtute passionis Christi habemus, ad Deum conuertuntur, & hoc significatur cum dicitur ex toto corde, ideſt, intellectu; ex tota anima, ideſt, uoluntate; & ex tota mente, ideſt, memoria, ita ut tota ratio nostra sit Deo subiecta, & in eius contemplatione defixa, & uoluntas illum solum amet, & cætera propter illum, & ad omnem illius nutum sit conuersa; & memoria, intellectum, & uoluntatem, Deo semper unita retineat, adeo ut homo nihil unquam magis ex animo cupiat, quam Deum contemplari, & amare; & omnia eius mandata, quam perfectissime adimplere; hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & deiformes efficimur; est enim Deus quodammodo forma animæ rationalis, quam ei ueluti quodam sigillo per charitatem imprimit. qua Deo similes efficimur; nam intellectus contemplando Deum efficitur quodammodo diuinus, intellectus enim intelligendo, ut dicit Philosophus efficitur res intellecta, & uoluntas amando Deum, transformatur quodammodo in ipsum Deum, nam hęc est proprietas amoris transformare amantem in rem amatam, & memoria dum obiectum intellectui, & uoluntati conseruat, & obiicit, indissolubilem quodammodo unionem intellectus, & uoluntatis cum Deo efficit. Secundo dilectio Dei super omnia potest explicari ratione quantitatis amoris, quia illum magis diligere debemus, quam nos ipsos, nostra, & cætera omnia; imo omnia eius comparatione, contēnere, & ut stercora arbitrari debemus; quod sic ostenditur, in nobis enim sunt tres

par-

partes, seu gradus nostri esse. s. uegetatiua, sensitiua, & rationalis; & omnia quæ quærimus propter aliquam istarũ quærimus, & cum omnia sint propter hominem, & ad hominem referãtur, ratione harum potentiarum, seu graduum ipsius esse hominis, referũtur. Vt igitur Deum perfecte, & super omnia diligamus, debemus illum diligere magis, quam nos ipsos, & sic eum diligendo, magis diligemus, quam quęcumque alia, & hoc significatur cum dicitur, secundum expositionem Gregorii Niceni, Ex toto corde, ideſt, ex tota anima uegetatiua, ex tota anima, ideſt, ex tota anima sensitiua, & ex tota mente, ideſt, ex tota anima rationali. Tertio ista Dei dilectio super omnia potest explicari ratione effectus amoris, qui est mouere, & operari, non enim potest esse ociosus, & hinc sumitur prima expositio. S. Th. nam dilectio est actus uoluntatis, quæ hic significatur per cor, sicut enim cor est principium omnium motuum corporalium, ita etiam uoluntas, & maxime quantum ad intentionem ultimi finis, qui est obiectum charitatis, charitate informata est principium omnium motuum spiritualium. Tria autem sunt principia actuum, quæ mouentur à uoluntate. s. intellectus, qui significatur per mẽtem; uis appetitiua interior, quę significatur per animam, & uis executiua exterior, quę significatur per fortitudinem, seu uires. præcipitur ergo nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deũ, quod est ex toto corde, & quod intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente, & quod appetitus noster reguletur, secundum Deum, quod est ex tota anima, & quod exterior actus obediat Deo, quod est ex tota fortitudine, seu ex totis uiribus diligere Deum. Quarto potest dilectionis perfectio explicari ratione perfectionis operis, sicut enim perfecte Deum amare debemus, ita etiam perfecte propter eum operari; ad perfectionem autem operis quatuor requiruntur. Primo, bona intentio. 2. quod opus sit bonum. 3. quod intellectus non erret. 4. quod fortiter, & perseueranter efficiatur. quæ omnia in hoc præcepto significantur, iuxta quartam expositionem. S. Tho. nam per cor, intelligitur intentio, quæ est tantæ uirtutis, quod omnia opera ad se trahit, adeo ut omnia bona mala intẽtione facta, mala reddãtur. Luc. 11. *Si oculus tuus*, ideſt, intentio, *nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*, propterea debemus Deum ex toto corde diligere, ita ut tota nostra intentio in omnibus nostris operationibus sit Deus, iuxta illud. 1. cor. 10. *Sine manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite*. Sed non sufficit bona intentio, mala enim

bona

bona intentione facta, non efficiuntur bona; non enim sunt facienda mala, ut ueniant bona, Rom. 3. propterea requiritur, q. opus sit bonum; tunc autem est bonum, quando uoluntas nostra conformatur uoluntati diuinæ, & id solum uult, & eligit, quod postulamus quotidie dicentes, *Fiat voluntas tua*. & hoc significatur cum dicitur, ex tota anima, ubi per animam intelligitur uoluntas, sicut etiam, Heb. 10. *quod si subtraxerit se non placebit animæ meæ*. Et licet opus sit bonum, & intentio bona, adhuc requiritur ex parte intellectus, non solum quod non initamur prudentiæ nostrę, Prou. 3. & quod sit redactus in captiuitatem in obsequium Christi, 2. cor. 10. ita ut fideliter credat, sed etiam, quod sit purus, & mundus à malis cogitationibus, Isa. 1. *Auferte malum cogitationum uestrarum*, & hoc significatur cum dicitur ex tota mente. Neque etiam hoc sufficit, sed adhuc requiritur, quod tota fortitudine, & totis uiribus, bonis operibus insistamus, & non sit delictum sicut, & gratia, sed hęc sit longe maior; si enim sunt aliqui adeo peruersi, qui ad maiorem eorum damnationem, fortitudinem suam ad peccandum conuertunt, & in hoc suam potentiam manifestant, contra quos dicitur, Isa. 5. *Væ qui potentes estis ad bibendum uinum*; quanto magis, qui diuino lumine illustrati, & in numero filiorũ Dei ascripti, & ad æternam hæreditatem sunt uocati, toto corde ad Deum conuerti, totisq; uiribus illi seruire debent? S. Aug. & Greg. nullam mentionem fecerunt fortitudinis, seu uirium, sed solum. S. Thom. nec ob id censendi sunt diminuti, nam considerarunt charitatẽ ea sola ratione, ut est amor Dei, & immediate respicit Deum, & non descenderunt ad eius effectũ, qui est operari propter Deũ, respectu cuius est fortitudo, quod fecit S. Thom. Imo etiam ipsa Sacra scriptura, cum in multis locis hoc præceptũ repetat, nõ ponit in omnibus locis, omnia prædicta uerba, nam Deut. 6. non ponitur ex tota mente, quod ponitur. Matt. 22. ubi omittitur ex tota fortitudine, hoc autem non fit quasi id sit superfluũ, sed quia ex aliis intelligitur, & ad denotandum, quod tota perfectio Charitatis, quæ in illis omnibus consistit, in quolibet eorum reperitur, sed ad maiorem declarationem distinguuntur.

plenitudo doctrinæ accipienda etiam est ex diuersis rationibus à diuersis assignatis.

Hæc eadem plenitudo doctrinæ potest considerari in rationibus alicuius ueritatis catholicæ à uariis Doctoribus diuersimode assignatis, si omnes colligantur, & debito ordine disponantur, quod nos fecimus lib. primo, huius 3. p. c. 9. ubi explicuimus rationes necessitatis doctrinæ reuelatæ. & ibidem in cap. præcedenti habetur aliud exemplum, ex Sacra scriptura,

ostendente omni ex parte uanitatem deorum gentium. Ex quo sequitur unum maxime notandum, Sanctorum, & Sacrorum Doctorum dicta non esse reprobanda, sed pie interpretanda, nisi euidentem contineant falsitatem, ut sane interpretari non possint, nam aliquando ubi primo aspectu uidetur errasse, ibi latet occulta ueritas, quam nos deduximus in c. 17. præced. lib. ex eo, & dixit S. Aug. proprium Euangelii esse, quod sub eo existentes non puniuntur filii propter peccata parentum, & uidetur falsum. maxime notandū.

Quod ex Theologia habeatur uera philosophia; & qua ratione in opinionum diuersitate, facile possit haberi ueritas. Cap. XXIIII.

POtest etiam acumen ingenii, in exponendis sacris literis, & mysteriis fidei, exerceri, & ostendi, uocando ancillas ad arcem, & ad mœnia ciuitatis, Prou. 9. id est adducendo rationes philosophicas, & philosophi dicta, ad maiorem explicationem, & confirmationem, maxime contra infideles; & nos sæpe fecimus, & dum in hoc me exercui, ueram sæpe didici philosophiam, non enim uera philosophia est illa, quam tradit Aristoteles, sed quam ratio naturalis docet, quam sape Arist. non est assequutus, & certius ex Theologia habetur, quā ex Aristotelica doctrina; illa enim philosophica sententia, quæ est conformior mysteriis fidei, & qua fidei mysteria faciliora redduntur, proculdubio est uera, Et sicut philosophia est maxime utilis, imo necessaria theologiæ, ita etiam est causa multorum in theologia errorum, si falsa principia, falsæq; in philosophia habeantur opiniones, & eis de mysteriis fidei iudicare uelimus. Non erit autem inutile, si post regulas interpretandi Sacram scripturā, aliquas etiam subiūxerimus regulas, quibus Philosophia nō sit nobis in Theologia errandi occasio, & Philosophia, & Theologia inuicē illustrentur, & in sententiarū diuersitate, ueritas facile inueniatur. Prima regula maxime obseruanda, quā ego iā factus Theologorū minimus, seruani, & setuo, & utilissimā sēper inueni, est ista. Cū de philosophica quæstione tractatur, nō solū considerandū est, quid alii tenuerint, etiā ipse Arist. etiā propriæ scholæ magister, sed antequā aliqua eligatur sētētia, cōuertēdi sūt mētis oculi, ad absolutā Dei potētiā, & ad mysteria fidei, & illa est eligēda sētētia, quę est Theologię cōformior; quæ postea rationi etiā cōformior inuenietur, & uera. Et ut aliquod exēplū adducam, magna est in philosophia quæstio, Prima regula.

inter

inter Thomistas, & Scotistas, de materia prima, an sit simpliciter pura potentia, & nullum propriũ habeat actum, an uero habeat proprium actum existentię, & sit in potentia ad quemlibet actũ completum, seu specificum; Thomistę, primum, Scotistæ, secundum tenent. Qui dicunt illam nullum ex se habere actum, dicunt consequenter materiam primam per absolutam Dei potẽtiam non posse per se existere sine forma, quia implicat; Alii dicunt nullam esse implicationem, quia habet proprium actum existentiæ. Hinc ego modo, ut Theologus certius sumo philosophandi principium, Nihil est negandum absolutæ Dei omnipotentiæ, nisi quod euidentissimam continet implicationẽ, quia id non est factibile, nec intelligibile; at materiam primam intelligere cum proprio actu existentiæ, nulla est implicatio; & si creditur, quod non habeat proprium actum, non est, quia implicet & repugnet illam cum eo intelligere, sed propter dictum Aristotelis, quod interprætationem patitur, & propter quasdam rationes facile solubiles; ex quo concludo, etiam si Aristoteles id millies dixisset, Deus sua omnipotentia facere posset, quod materia omni denudata forma, per se existat, non enim Dei omnipotentia arctanda est dicto Aristotelis, aut propria sententia; Hoc solidissimo iacto fundamento, moueor ad cõfirmationem illius, quam elegi sententiæ, & inuenio potius implicare, etiam secundum Arist. materiam primam sine proprio actu existẽtiæ intelligere; quia considerata secundum se, & per intellectum ab omni forma abstracta. 1. est extra nihil. 2. est substantia, & Arist. in multis locis diuidit substantiam in materiam, formam & compositum. 3. est subiectum mutationum substãtialium. 4. habet reales actus, nam realiter informatur. 5. est inchoatiuum principium entis. 6 est pars intrinseca componens cõpositum substantiale. 7. est causa. 8. in omni mutatione substantiali perseuerat eadem numero sub utroq, extremo. 9 est ingenerabilis, & incorruptibilis; quę omnia ei per se conueniũt etiam secundum Arist. ut intelligitur mente abstracta denudata, & separata à quacumque forma. Præterea. 10. materia tãquam subiectum, est prior ordine generationis, quam forma, id autem, quod est prius, non potest existere beneficio eius, q̃ est posterius ipso. 11. secundum naturam prius est materiam esse, quam ut recipiat formas, & prius est formam recipi in materia, & cum ea uniri, quam ut forma possit ei aliquam existentiam impartiri. 12. cum potentia non possit esse per se, nisi sit alicuius, quod sit in potentia, potentia materiæ prę supponet in

ipsa

ipsa actum, sed hæc potentia ad formam non est à forma, ergo nec actualis existentia in qua fundatur ista potentia; Et sicut, licet detur purum bonum, non tamen ob id datur purum malũ, quia omne malũ fundatur in bono, ita licet detur purus actus, non ob id potest dari pura potentia, quia omnis potentia fundatur in actu. 13. materia prima habet diuersam productionem à formis, nam formæ producuntur per generationem ab agẽte naturali, materia uero per creationem immediate à Deo procedit. 14. si materia acciperet suam existentiam à formis, oporteret eam propter uariam formarum generationem, & corruptionem, infinities corrumpi, & generari, tunc enim res corrumpitur, cum suam existentiam amittit. Vnde ipsemet S Th. qui aliquando contrarium tenuit. de Ver. q. 3. ar. 5 ad 3. asserit materiam primam posse per se considerari sine forma, & sic consideratam habere in Deo per se similitudinem.

Et ut in eodem ferè exemplo persistamus, dubitatur etiam in philosophia an materia prima habeat quantitatem sibi coeuam ingenerabilem, & incorruptibilem; Et an in rerum corruptione fiat resolutio usque in materiam primam, adeoquod nullum prorsus accidens corrupti remaneat in genito, nec etiam ipsa quantitas, sed omnia corrumpantur ad corruptionem compositi, & quæ uidentur eadem, non sint illa eadem, sed similia in eodem instanti corruptionis producta. Qui dicunt materiam primam non habere proprium actum existentię, consequenter dicunt quantitatis, & omnium accidentium immediatum subiectum, esse compositum substantiale, & eo corrupto corrumpi eius quantitatem, & omnia alia accidẽtia, adeoquod resolutio fiat, usque ad materiam primam. Sed antequam in his duabus quęstionibus me determinem, iuxta prædictam regulam, Theologiam consulo, an in ea possit esse aliquis illarum locus, & inuenio illas applicandas esse corpori Christi mortuo, de quo dicendum est, quod fuit illud idem, quod uixit, non solum ratione identitatis suppositi, sed etiam ratione identitatis accidẽtium, quia remanserunt eædem prorsus numero dimẽsiones, eædem cicatrices, alia multa accidentia, eadem prorsus numero membra materialiter, adeo quod in separatione animæ à corpore, & uera Christi morte, non fuit facta corruptio omnium accidentium, & resolutio usque ad materiam primam, cum similium productione: Et quod sunt etiam applicandæ Sanctorum reliquiis, eorum. s. corporibus, membris, & ossibus, quæ summa ueneratione in Ecclesia seruantur, & adorantur, tanquam illa

eadem

eadem materialiter numero, quæ erant dum uiuerent, & non similia, sed illa ipsa. Cum autem non sint multiplicanda miracula sine necessitate, & hoc facile possit secundum naturalem rationem defendi, non dico in Christi, & Sãctorum corporibus miraculose eadem membra, & accidentia remansisse, sed generaliter loquens, illas philosophicas sententias eligo, quę docẽt quantitatem esse coeuam materiæ, & in rerum corruptione nõ fieri resolutionem, usque in materiam primam: & fixo in eis pede, hoc mysteriorum fidei lumine illustratus, illas postea, & naturali rationi, & Aristotelicæ etiam doctrinæ conformiores, imo ueras inuenio. Arist. enim in multis locis asserit quantitatem se tenere ex parte materiæ, & esse propriam illius affectionem. 2. phys. inquit infinitatem quantitatis prouenire ex materia, eius autem determinationem à forma. 4. phys. ipsam materiam appellat indefinitum, & interuallum, & 7. Meta. tex. 8. expræsse innuit quantitatem non compositò, sed materiæ primo ineesse, tanquam in proprio subiecto, quod etiam ibidem S. Th. textum illum exponens, fatetur. 2. de Gen. & cor. tex. 6. loquens Arist. de primis corporibus, quæ sunt aliorum corporum principia. 5. de elementis, inquit elementorum principium esse materiam, & in materia esse qualitates contrarias, & post has tertio loco esse ipsa elementa. 1. de Gen. & cor. tex. 24. & 2. de Gen. tex. 25. docet Arist. accidentia, quę sunt communia generato, & corrupto, manere in utroque. Sed ut cognoscamus, quod etiã rationes naturales sunt pro sententiis mysteriis fidei conformioribus, quia uerum non contrariatur uero, rationibus agamus, & primo de quantitate. 1. materia prima in se considerata, abstracta à quacunque forma, est substantia, & habet propriam existentiam, ut probauimus, ergo debet habere proprias passiones inseparabiles ab eius essentia fluentes, sicut, & quælibet substantia, quæ sunt quantitas, & potentia. 2. materia sic in se considerata. 1. subiicitur agenti naturali, quod ut quantum non potest agere nisi in quantum; nec ualet si dicatur, quod agit in compositum, quia hoc est per accidens, cum materia nõ sit sine forma substantiali, nam subiectum per se, est materia, & forma educitur de potentia materiæ, forma uero præexistens potius impedit, & resistit. 2. ex natura sua, est subiectum omnium formarum, & plures simul in eadem parte recipere non potest, ergo ex se debet habere partes, quas non habet nisi ratione quantitatis; nec ualet si dicatur, quod est diuisa per dimensiones præcedentium compositorum, nam considerata abstra-

ſtracta à quacunque forma, eſt ſubiectum omnium formarum. 3. reſpectu etiam cuiuslibet formę ſubſtantialis, quatenus ex natura ſua eſt illius ſubiectum, debet ex ſe habere quantitatem, ſine qua non poteſt eſſe illius ſubiectum, cum non poſsit recipi niſi in materia quanta, tum ratione ſui, tum ratione ſuarum operationum, quæ etiam in diuerſis partibus exercentur; conditio autē ſubiecti ſe tenet ex parte ſubiecti, & non ex parte formæ. 5. forma non dat materiæ, ut ſit materia, & ſubiectum, ſed illā eſſe ſubiectum præſupponit, ergo præſupponit etiam id ſine quo non poteſt eſſe ſubiectum formæ, quod eſt quantitas. 6. qualitates primę inhęrent materiæ primę, & præcedūt formas ſubſtantiales, & alteratio quæ fit ſecundum eas, fit in materia prima tanquam in proximo, & immediato ſubiecto, quod alteratur, & diſponitur ad formam ſubſtantialem, ut citauimus ex Ariſt. 2. de Gen. & cor. tex. 6. & probatur ratione, nam quando aqua calefit, calor non poteſt educi de potentia aquæ, cum ei contrarietur, & ad eius corruptionem tendat; at iſtæ qualitates præſupponunt quantitatem tanquam ſubiectū quo. 7 ſi quantitas non eſt propria paſsio materiæ, illi coeua, ſed materia, ſecundum ſe eſt indiuiſibilis, & quātitas ei à forma tribuitur, quę ſecūdū ſe eſt indiuiſibilis, diuiſibile reciperetur in indiuiſibili, ut in ſubiecto, & indiuiſibile produceret diuiſibile. 8. forma ſubſtantialis ex ſe eſt indiuiſibilis, & fit quanta, & diuiſibilis ratione ſubiecti in quo recipitur, quod eſt materia, ut eſt apud philoſophos notiſsimum; ſi autem forma tribueret quantitatē materiæ, non eſſet diuiſibilis propter materiam, ſed è contra, materia eſſet diuiſibilis propter formam; quia ei quātitas à forma tribueretur, & quantitas ſe potius teneret ex parte formæ, quia illam ſecum fert. 9. ſi quantitas non eſt immediate in materia, ſed in toto compoſito, ſcilicet, in materia, & forma, ergo quantitas hominis erit in materia, & in anima rationali, tanquam in ſubiecto; ergo anima rationalis neceſſario erit quanta, & diuiſibilis, quod eſt falſiſsimum; & conſequentia patet, quia licet anima rationalis non quanta, & indiuiſibilis, poſsit eſſe in ſubiecto quanto, quia nec in ſe, nec in fieri, nec in eſſe, nec in operari dependet à tali ſubiecto, nullo tamen modo fieri poteſt, ut in ea ſubiectiue ſit quantitas, & ipſa non ſit quanta, ſicut non poteſt fieri, quod in aliquo ſit albedo, & ipſum non ſit album; effectus enim formalis non poteſt ſeparari à ſua forma.

Quod autē etiā illa philoſophica ſentētia, myſteriis fidei con-

formior, quod. f. in rerum corruptione non fiat resolutio, vsque ad materiam primã, sit rationi naturali cõformior, & uera, probatur; Et quod saltẽ remaneat quantitas, sequitur ex præcedenti sententia, satis probata; quod autem præter quantitatem remaneant etiam aliquæ qualitates, probatur primo, quia qualitates, quæ sũt dispositiones formæ introducendæ, inhærẽt primo, & immediatè ipsi materiæ, & non cõposito, ut probauimus ex Arist. & ratione. 2 dispositiones introducuntur ab agente, non solũ, ut corrũpatur cõpositũ, & forma in materia existes, sed etiã, ut tanquã dispositiones attingant introductionem formæ; si autẽ corrumperentur ad corruptionẽ cõpositi, quomodo possent producere formã? 3. ad quid introducuntur tot dispositiones in materia, si illę omnes adueniente forma corrũpuntur, & forma secum nouas dispositiones affert? & quomodo potest intelligi, q̃ dispositiones illæ tanto tempore elaboratæ, penitus corrumpantur adueniente forma, cuius sunt dispositiones, & q̃ in instanti, similes producantur? & sumantur dispositiones ad formam animalis, ante quam formantur tot organa, & tot membra, & unumquodq; habet suam propriam temperiem; quomodo potest intelligi, q̃ in instanti introductionis animæ, corrumpantur omnia organa, & membra, & omnes eorũ tẽperies, vsq; ad materiam primam, & in eodem instanti iterum formẽtur ab anima sicut prius erant? cũ natura nihil agat frustra, si illa membra non debebant perseuerare cum anima, ad quid fuerunt formata? 4. probatur ex simplicium, herbarum, & lapidũ mixtionibus, in quibus eorum formę non manent, & tamen remanent earum uirtutes, & qualitates inducentes eosdem effectus; Si dicant corrumpi, & produci similes, peto à quo producantur, nullum. n. apparet agens. 5. quando V. G. moritur Petrus, in eius cadauere apparent eadem quantitas, eadem figura, eadem nigredo, eædem cicatrices, eadem signa, quæ uiuens habebat, adeo quod, qui ignorant illum esse mortuum, ex sola inspectione cognoscunt illud esse cadauer petri. Sed dicunt sensum decipi, & non esse eadem, sed similia producta. Certe superfluũ est argumentari contra hanc sententiã; dicunt quod quando generatur animal, omnia membra formata pro infusione, seu eductione animæ de potentia materiæ in instanti animationis corrumpũtur cũ omnibus qualitatibus præinductis, ut nihil remaneat nisi nuda materia, & similia in eodẽ instanti producuntur. Et quando moritur animal, ut Petrus, in instãti separationis animæ totũ corpus resoluitur in materiam primam, & nihil illius rema-

remanet, nec membra, nec quantitas, nec aliquod accidens, sed in eodem instanti similia producuntur: hanc sentētiā explicuisse, satis cōfutasse est; ego certe illā nō intelligo, sed sicut probauimus dispositiones remanere, probemus etiā accidētia corrupti, mēbra, figuram, signa, & alia accidentia cadaueris petri, non similia, sed illa eadē esse, quæ Petrus uiuens, habebat. primo, sicut ratio corrigit sensū circa sensibilia cōmunia, & etiam circa propria, quando est læsa potentia, uel illa non percipit indebita approximatione; ita etiam sensus corrigit rationem, quando aliquid indicat, ꝙ sit contra experientiā sensuum; nā nostra cognitio, ut sæpe inquit Arist. ortū habet a sensibus; & natura ex sensibilibus insensibilia, & occulta nobis manifestat; & ubi sensus, & ratio discrepant, dicendum est rationem errare, & standum est iudicio sensuum, ut docet Arist. lib. 3. de Gen. Anim. c. 10. ubi dicit, Habemus, quod si quando satis cognita habebuntur, tunc sensui magis erit, quam rationi credendum; rationi etiam fides adhibenda est, si quæ demonstrantur, conueniant cum iis, quæ sensu percipiuntur rebus. Et Themist. in 8. Phys. tex. 22. inquit rationem quærere ubi sensus fidem facit, ridiculum est. Sed sensus iudicat esse eadem, & hoc, indebita approximatione existēs & per debitum medium, & non habens læsam potentiā. 2. mutatio naturalis accidentium sensibilium, debet esse sensibilis, quomodo ergo fit corruptio tot sensibilium accidentium, & similium generatio in instanti separationis animæ, si à potētia indebita approximatione existente nullomodo percipiuntur? 3. mēbra cadaueris habēt esse quoddam naturale, ꝙ multas, & varias dispositiones requirit; Sed est impossibile, ꝙ natura in instāti, tot, & tātas dispositiones inducat ad efficiendū tot, & tā varia mēbra; nā istæ dispositiones sunt secundū qualitates contrarias & consequenter fiunt per motū, & non sunt instantaneæ. Nec valet, ꝙ dicunt Herueus, & Capreolus, ꝙ natura posuit tantū temporis ad generandum animal, & ad inducendam tantam quantitatem, quia animal generatur ex multo minori materia, & ad perfectā quantitatē perducitur per multas additiones, & alterationes alimenti, at cadauer generatur ex tanta materia quanta erat in animali, & etiā quia imperfecta citius generantur, quam perfecta. Nam ex hoc, quod cadauer fit ex tota materia, solū sequitur, quod sine additione poterit fieri cadauer ita magnū; sed cū nihil Petri remanserit nisi pura, & nuda materia, & membra cadaueris sint mixta, & multas dispositiones secundum cōtrarias qualitates requirant, ista membra non potuerunt in instan-

ti ex pura materia formati. 3. Si illa membra in morte Petri fuerunt resoluta, usq; in materiam primam, ad quid fuerunt ſtatim similia de nouo producta? ad quid forma cadaueris illa exigit, ut illis corruptis alia similia propter eam efficiantur? nam illa membra materialiter sumpta, sunt membra operationum uitalium, at in cadauere nullam habent operationem, nullum habent usum, Deus autem, & natura nihil agunt frustra.

Sed cõsideremus rationes, seu modos quibus asserunt hæc similia accidentia de nouo produci. Capreolus 2. ſ. d. 15. q. 1. dicit, quod anima determinat cadauer ad illa, non effectiue, ſed ordinabiliter, quia tali formæ nata eſt ſuccedere talis forma cadaueris immediate, & accidentia etiam præcedentia determinant ordinabiliter. At si Petro ex alto cadens confringantur omnia membra, uel comburatur, certe non reintegrantur membra, ergo nec anima requirit, quod ei ſuccedat forma cum similibus membris, nec forma succedens illa requirit. Caiet. de ente, & eſſent. c. vlt. q. 17. dicit, quod illa figura, illa mẽbra, ille color, & illæ cicatrices, non producuntur ab aliquo agente, ſed cõſequuntur in cadauere ex neceſsitate materiæ, quia agens naturale non poteſt tam cito diſpositiones per tot transmutationes radicatas totaliter corrũpere, & ideo similes diſpositiones ſequuntur, ſed quia nõ ſunt facientes pro forma geniti, ad corruptionẽ properatur. Sed si illa uiuentis mẽbra, & accidentia, totaliter corrũpũtur, & fit reſolutio usq; in materiã primã, ut quid propter eorũ radicationẽ neceſſe eſt similia de nouo produci? 2. iſta horũ membrorũ, & accidentium radicatio, si aliquid operatur, hoc ſolũ operatur, ut corrupto cõposito nõ ſtatim corrũpantur omnia eius accidentia, & non ut illis corruptis, ſtatim similia producãtur. 3. ſecũdũ ipſos ſubiectũ inhæsionis omnium accidentium eſt cõpoſitũ, ergo accidentiũ radicatio eſt in cõposito, ergo ad corruptionẽ cõpoſiti, corrũpitur accidens, & eius radicatio, & per conſequens propter eius radicationem nõ poterit produci simile. Si dicat iſtam radicationem eſſe in materia, & propterea produci similia accidentia, sibi contradicit; nam iſta radicatio, vel eſt aliquid, uel nihil, si nihil propter eam nihil poteſt produci, uel cõſequi, Si aliquid, ergo aliquid corrupti remanet in genito præter materiã primã, ipſa. ſ. accidentium radicatio, & tamen dicit nihil prorſus remanere. 4. maior eſt radicatio in materia formæ, quam accidentium, nã ſecundũ ipſũ omnium accidentiũ inhęsiuũ ſubiectũ eſt cõpoſitũ, forma autẽ ſubſtantialis immediate inhæret materiæ, ergo si ratione radicatio-

cationis debet statim produci accidens simile accidenti corrupto, multo magis debebit produci esse substantiale simile præcedenti corrupto, ut sicut accidentia, quæ uidentur eadē numero, non sunt eadē, ita animal in infirmitate, q̄ uidetur idē, nō sit idem, sed corrumpatur, & simile insensibiliter generetur. 5. si propter tantam radicationem similia accidentia in cadauere producuntur, ergo accidentia facile delebilia, ut caracteres facti in atramento, ita corrumpentur, ut similia in cadauere non possint produci, cum nullam fere habeant radicationem, & tamen apparent in cadauere. Sed nolo multiplicare argumenta, cum solum adducere, quæ ipsi concedunt, & dicunt, sit efficacissima eorum cōfutatio; quę partim sequuntur ex illo primo fundamēto, q̄. s. materia prima nō habet proprium actū existētiæ, partim sunt adinuenta, & absurdioribus, soluūtur quæ sequūtur absurda. Si autē Theologiæ, & fidei dogmatibus ista applicentur, nisi magis adhuc errare, & maioribus ignorantiæ tenebris obuolui nelimus, illas quas impugnauimus philosophicas sententias, ut falsas reiicere debemus, & dicere, q̄ Deus per absolutam potentiam, potest facere, q̄ materia prima, per se sine ulla forma substantiali existāt; q̄ Corpus Christi mortuum, & omnia eius mēbra, dimensiones, & cicatrices, fuerūt illa prorsus eadē materialiter numero, quæ fuerunt informata eius anima rationali; & q̄ etiā corpora, mēbra, & ossa Sāctorū, quæ ut sacræ eorū reliquiæ cōseruantur, uenerantur, & adorantur, sunt illa prorsus eadem numero materialiter, quæ habuerunt cum uiuerent; nam separata anima, remanet quantitas, & remanent etiam multa alia accidentia, quæ se tenent ex parte materiæ.

Sed ut alias regulas addamus, simulq; ostendamus quanti referat ueram philosophicam tenere sententiam; & quod falsa multas, & magnas etiā in Theologia, affert difficultates, si Theologię lumine nō corrigatur; & quā facile Theologico præsertim lumine detegantur philosophici errores, & uera philosophia reluceat, in eisdem persistentes sententiis ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum transeamus; de quo certum est, quod sacratissimum Christi Corpus tandiu remanet sub illis speciebus ui sacramenti, quandiu remanent propria panis, seu uini accidentia; quandiu autem hæc remaneant, nō ex quantitate, quæ est accidēs cōmune, & sēper perseuerās, tāquā ingeuerabilis, & incorruptibilis, sed ex propriis qualitatibus accipiendū est; ex quantitate uero tūc solū accipi potest, nō ratione ipsius quātitatis, sed ratione propriorū accidētiū, quādo fit diuisio in minima

ita ut diuidatur minimum naturale, quo diuiso, corrumpuntur propriæ qualitates, & corrüperetur forma substantialis, si adesset. Vnde S. Th. cum 3. p. q. 76. ar. 8. in miraculosis speciebus carnis, totum iudicium reduxisset ad dimẽsiones, & dixisset, quod remanentibus dimensionibus, quæ sunt fundamenta aliorũ accidentium, remanet uere Corpus Christi, in quæst. sequ. ar. 4. id corrigit, & vult ex solis propriis qualitatibus hoc esse sumẽdũ; ex quantitate uero, quatenus diuiditur minimum naturale, dicens, siue etiam ratione quantitatis, puta si pulueriz etur panis, uel uinum in tam minutas partes diuidatur, ut iam non remaneat species panis, aut uini. Quando autem ex propriis qualitatibus panis, seu uini, nullum potest fieri iudicium, ut in miraculosis speciebus carnis, uel sanguinis, factis ex speciebus panis, uel uini; si species illæ miraculosę sunt transeuntes, & iterũ paulo post apparent species panis, sub illis perseuerat Corpus Christi ui Sacramenti; ratione. s. propriorum accidentium panis, seu uini, quæ illis miraculosis speciebus fuerunt velata. Si autẽ illę species miraculosæ sunt permanentes, ut in diuersis locis reperiuntur, & seruantur multæ, factæ etiam ante ducentos, & quingentos annos, & amplius; quando sub illis sacratissimum Christi Corpus perseuerare dignatur, quomodo sub illis remaneat, duæ sunt sentẽtię. Prima Aegidii propositione 23. & 24. & aliorũm, quod miraculose remanet, ex diuina dispensatione. Secunda Thomistarum ex d. ar. 8. q. 76. quod remanet ui Sacramenti, remanentibus eisdem dimensionibus, nam illis remanentibus, sub illis miraculosis speciebus latenter remanẽt propria panis, seu uini accidentia. Ex his duabus sententiis, sequenda est prima, tum quia communior, tum quia posterior fundatur in prædictis falsis philosophicis sententiis, de pura potentia materię, de corruptione quantitatis, & de resolutione, usque in materiã primam. Quod autem sit præeligenda prior sententia, probatur etiam ex alia quam deducemus regula, pro explicatione diuinorum mysteriorum; nam Deus aliquando Sacrum mysterium, seu miraculosum effectum nobis ostendit, rationes autem, causam, & modum, nobis ad exercitium contemplanda, & explicanda relinquit. Et regula tunc obseruanda est, ut non multiplicentur miracula, sine necessitate, sed quæ causæ naturali tribui possunt, diuinæ prouidentiæ, & uirtuti, per causam naturalem operanti, & non miraculo tribuantur; & quæ uni miraculo tribui possunt, non tribuantur duobus. Cuius regulæ ratio est, quia Deus suauiter operatur, attingens à fine, usq; ad finem sortiter

Secunda regula.

titer,& disponens omnia suauiter. Et sicut non deficit in necessariis,ita etiam non abundat in superfluis.Et dum non seruatur hæc regula,dupliciter contingit errare, nam aliqui,ut difficultates fugiant,facile omnia tribuunt miraculo;alii è contra dum nolunt ascribere miraculo,id quod est uere miraculũ,naturam peruertunt,& destruunt;Vt in exemplo proposito, nam qui dicunt sub miraculosis speciebus permanentibus remanere Corpus Christi ui Sacramenti,per hoc, quod remanentibus eisdem dimensionibus, sub illis remanent propria panis , seu uini accidentia, ideo dicunt , ne præter euidens miraculum specierum carnis,asserant aliud miraculum, quod.s.miraculose, & diuina dispensatione,sub illis perseueret Corpus Christi, sed ui Sacramenti. At dum sic nolunt admittere hoc nouum miraculum, ne multiplicent miracula,ipsi illa multiplicant,& in Theologia, & in Philosophia ad multa inconuenientia deducuntur , nam quod per tot annos perseuerent propria panis accidentia, est maximum miraculum; quod possimus cognoscere an illæ dimẽsiones,sint illi eædem,quæ ante ducentos, & quingẽtos annos fuerunt panis,dato, quod quantitas sit corruptibilis , est nobis naturaliter impossibile;quod ex dimensionibus , quę sunt accidentia cõmunia, possint colligi accidentia propria alicuius substantię,latentia sub manifestis speciebus,& proprietatibus alterius incompatibilis substantiæ, contra omnem sensuum experientiam,& iudicium,est philosophiæ repugnans;quod quantitas corrumpatur ad corruptionem compositi, non est in philosophia certum,sed opinio,& ut ostendimus falsa;sed satis est,q̃ sit opinio,ad hoc , quod non possit adduci pro certa ratione diuinorum mysteriorum; Dicere etiam,quod perseueret ui Sacramenti ratione propriorum accidentium panis,est in Theologia parum consonans , nam cum Sacramentum sit in genere signi, mutaretur materia Sacramenti , propria enim panis accidentia sub permanẽtibus speciebus carnis,cum sint nobis penitus imperceptibilia,non poterunt esse nobis signum,sicut erant,& sũt quando apparẽt sub propria specie. Concludamus igitur, q̃ ex his duabus sentẽtiis uerior est illa,quæ dicit Corpus Christi remanere non ratione specierum panis , sed miraculose ex dispẽsatione diuina,cum omnes tollat difficultates,quæ non solũ est Aegidii,sed etiam aliorum,& communior,quatenus miraculo tribuunt,imo est consona doctrinæ S.Tho. d. art.4. q.77. ubi corrigit id,quod dixit in art. 8. q. præcedentis de dimensionibus,ut diximus.

Tertia regula.

Ex quibus alia etiam deducitur regula ad cognoscendū, quæ sententia sit uerior, & tenenda, ubi est opinionum diuersitas; Nā sicut dicit Arist. 4. phys. tex. 31. de definitione, quod debet habere tres proprietates, prima, ut proposita dubia soluātur. 2. vt passiones, & proprietates non auferantur, sed per eam competere uideantur. 3. ut causa difficultatis, & dubiorum, ita aperiatur, ut clara omnia relinquantur: ita etiam proportionaliter dicēdū est de uera pro alicuius difficultatis solutione, sentētia; & est illa per quā propositū dubiū ita soluitur, ut rei proprietates nō auferantur, sed per eam confirmētur, difficultates emergentes tollantur, & omnia clara relinquantur. Quod autē istas proprietates habeat, alia cognoscitur regula, resoluendo. s. & cōponendo; resoluēdo si ab effectibus procedamus ad causas proximas, & à causis proximis, ad primam, quę est omniū cæterarū causarū, & effectuū, radix, & fundamentum. Quod autem illa sit prima causa, cognoscitur componendo, deducendo. s. omnia quæ nata sunt sequi; & si omnia quæ deducuntur sunt clara, tanquam ex propria radice, & causa deducta, & nullum sequitur absurdum, illa fuit uera causa, sin minus, non fuit uera, sed alia est quærenda; ut in adducto exemplo, dū quæritur primū omniū accidentium immediatū subiectū, sistis in compositio, & nō admittis, quod materia prima, sit alicuius accidentis immediatum subiectum, quia non habet propriam existentiā, cū sit pura potentia, deducēris in philosophia, ut neges sēsū, & dicas membra, & accidentia cadaueris non esse illa, quę fuerunt uiuentis, & ad alia inconuenientia adducta; & si ad Theologiam ascendēdo in eadē persistis sententia, in maiora (ut diximus) deuenies inconuenientia; quæ omnia absurda tolluntur, & omnia quæ deducuntur luce clariora remanent, si dicatur materiam primam habere propriam existentiā, & esse aliquorū accidentiū propriū & immediatum subiectū. ergo per hanc regulā omnes illæ sētētiæ de particularibus quęstionibus ex illa prima causa dependētibus sūt ueræ, quæ præsupponunt materiā primā habere propriā existentiā. Eadem regula inseruit etiā pro Theologicis sententiis in quibus resolutio facienda est donec deueniatur ad auctoritatē, uel scripturæ, uel Ecclesiæ, uel Sanctorum; & an ille ad quē ultimo deuenitur sit legitimus sensus, habendū est compositione, seu deductione eorū omniū, quæ ex illo sensu sequūtur uel sequi possent, iuxta ea, quæ diximus. Hac regula usus est Arist. in prædicamēto ad aliquid ad inuenīēdū correlatiuū, & 1. Post. c. 5. ad inueniēdū primū, & immediatū subiectū passionis.

Quarta regula.

pro Theologicis sententiis.

De.

De Sacræ scripturæ eloquentia, & figuris. Cap. XXV.

DE eloquentia Sacrorum scriptorũ lib.4.de Doct.Christ. cap.6.inquit Aug.Vbi eos intelligo, non solũ nihil eis sapientius, uerũ etiã nihil eloquentius mihi uideri potest;Et audeo dicere omnes, qui recte intelligunt, ꝙ il li loquuntur, simul intelligere, non eos aliter loqui debuisse; Sicut est.n. quædã eloquentia, quæ magis ꝙtẽ iuuenilẽ decet, & est quæ senilẽ, nec iã dicẽda est eloquẽtia, si personę nõ cõgruat eloquentis; ita est quædã, quæ uiros sũma authoritate dignissimos, planeq; diuinos decet; hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia; nec alios ipsa: ipsis.n. cõgruit, alios autẽ, quãto uidetur humilior, tãto altius, nõ uẽtositate, sed soliditate, trãscẽdit. Vbi uero nõ eos intelligo, minus quidẽ mihi apparet eorũ eloquẽtia, sed eã tamẽ nõ dubito esse talem qualis est, ubi intelligo. Illud magis admiror, & stupeo, ꝙ ista nostra eloquẽtia ita usi sunt, per alterã quãdã eloquentiã suã, ut nec eis deesset, nec emineret in eis, quia eã nec improbari ab aliis, nec ostẽtari oportebat, quorũ alterũ fieret, si uitaretur, alterũ putari posset, si facile agnosceretur. Et in quibus forte locis agnoscitur à doctis, tales res dicũtur, ut uerba quibus dicũtur, nõ à dicente adhibita, sed ipsis rebus uelut sponte subiũcta, uideãtur; quasi sapientiã de domo sua.i. pectore sapiẽtis procedere intelligas, & tãquã inseparabilẽ famulã, etiã nõ uocatã, sequi eloquẽtiã. Hęc ille. Et cũ ibidem lib.3.c.29. S.Aug. dicat ad Sacræ scripturæ intelligẽtiã maxime cõferre figurarũ cognitionẽ, non erit inutile aliquas figuras ex Cassiodoro collectas adducere, ita tamẽ, ꝙ nihil de proprio dicã, fateor.n. ignorantiã meã, nunquã dedi operã Rethoricæ, aut eloquẽtiæ, & alias linguas penitus ignoro; & in hoc sequar Sanctũ Pagninũ uirũ doctissimũ, qui in suis Isagogis ad literas Sacras, illas adducit ex Cassiodoro super psalmos ab eo collectas licet id non dicat, sed multas reliquit, & ego ex eodem Cassiodoro 30. alias collegi; reliquas adducant qui illas norunt.

1. Allegoria.i. inuersio, est quãdo aliud dicitur, & aliud significatur, ps.31. *Nolite fieri sicut equus, & mulus, quibus nõ est intellectus in chamo, & freno maxillas eorũ cõstringe, qui nõ approximãt ad te.* frenũ ad equos ptinet, chamus ad mulũ, ꝙbus cohibẽtur, vt ad arbitriũ sedẽtis incedãt; maxillæ uero sũt adminicula animaliũ quibus esca mãditur, ut corporis uita, ꝙcuretur, dicit ergo p allegotiã, maxillas inobediẽtibus debere cõstringi. i. copias uictuales

Allegoria.

parcius

Amphibologia. cius dari, ut ieiunorum necessitate concluſi, creatoris ſubdãtur imperio. 2. Amphibologia. i. dictio ambigua, dubiam faciens pendere ſententiam, pſ. 20. *Quoniam declinauerunt in te mala, cogitauerunt consilia, quæ non potuerunt ſtabilire.* consilium enim eſt aliquid, aut faciendi, aut non faciendi ratio deliberata. Iudæi in Chriſtum auſi ſunt declinare mala, quæ ſibi credebant, Romanis ulciſcentibus, euenire, ſi Chriſtum regem ſuſcepiſſent; cogitauerunt conſilium dicendo, expedit unum pro omnibus mori quod non potuerunt ſtabilire. i. ad uotum perducere, nam neſcientes uera dixerunt, oportuit enim unum pro omnibus mori, ſed malo uoto dixerunt, & ideo de tali facto ſubituri ſunt pœnam. 3. Anacephaleoſis, ideſt recapitulatio, quę fit quando ea, quę ſuperius dicta ſunt latius, breuiter in memoriam poſtea reuocantur, pſ. 113. poſt ſpeciales beneficiorum, & benedictionum enumerationes, generalem omnium timentium Deum benedictionem concludit, *Benedixit omnibus, qui timent Dominum, pusillis cum maioribus.* 4 Anadiploſis, ideſt, congeminatio dictionis, quæ fit, aut in uerſu, pſal. 23. *Attollite portas principes uestras, &c. Attollite portas principes uestras, &c.* aut in dictione, ut pſ. 24. *Etenim uniuerſi, qui ſuſtinent te non confundentur, Confundantur omnes iniqua agentes.* Et iſta figura dicitur etiam Epizeuxis, & differt ab alia, quæ dicitur Epembaſis, ideſt, iteratio, quia per Epembaſim ſermo poſt aliqua uerba congeminatur, pſal. 120. *Dominus cuſtodit te. Dominus protectio tua.* At per Anadiploſim fit congeminatio dictionis nullo alio interiacente. 5. Anaphora, ideſt relatio, & eſt quãdo idem uerbum per principia uerſuum repetitur. pſ. 117. *Dicat nunc Iſrael quoniam bonus, quoniam, &c.* Dicat nunc Domus Aaron, *&c. Dicant nunc, qui timent Dominum, &c. Melius eſt ſperare in Domino, quam confidere in homine. Melius eſt ſperare in Domino, quam ſperare in Principibus.* pſal. 128. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, &c. Sæpe expugnauerunt me, &c.* 6 Anaſtrophe, ideſt, inuerſio, ſeu peruerſio, quãdo prominus ordine conuerſo ſententiam, ps. 23. *Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo*, prius miſericordiam elargitur, noſtris peccatis parcens, deinde benedictionis munera donat. 7. Antiphraſis, eſt quando ſermo eſt per contrarium intelligendus, ut lucus, quod non luceat; parce, quod non parcant; piſcina quæ non habet piſces. Iob 2. *Si non in faciem benedixerit tibi*, ideſt, maledixerit. 3. Reg. 21. *Benedixit Naboth Deum, & Regi*, ideſt maledixit, de qua etiam inferius, ubi de Ironia. 8. Antiproſopon, eſt quando pro homine ingrato, ponitur perſona gratiſſima,

Anacephaleoſis.

Anadiploſis.

Epizeuxis Epembaſis.

Anaphora

Anaſtrophe.

Antiphraſis.

Antiproſopon.

tissima, compositum ex anti, cõtra, & prosopon, persona, ps.78. *Quia commederunt Iacob, & locum eius desolauerunt.* pro gente, quę peccauerat, gratissimi Patriarchę nomen obiectum est, vt recordatio sanctissimi uiri, populi delicta mitigaret. 9 Antiptosis, quando casus pro casu ponitur, ps.34. *Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam, quasi lugens, &c.* mutati sunt nominum casus, pro ablatiuis positi sũt accusatiui, dicimus enim complacuisse nos proximo, & fratri, sicut, & Io. 14. *Sermonem quem audistis non est meus.* 10. Antilagoge, ideſt, contradictio, ps.11. *Qui dixerunt linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?* 11. Antistathmisis, ideſt, recompensatio, quando iuxta factis recipit, qui se, aut recta, aut praua conuersatione tractauerit. ps.125. *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent, &c.* 12. Antonomasia, ideſt, uice nominis posita, quando sic aliud nomen ponitur, ut tamen illud, quod necessarium fuerit sentiatur, ps.67. *Rex uirtutum dilecti, dilecti, & speciei domus, &c.* Dilecti nomine intelligitur Filius, de quo pater. Mat.3. *Hic est filius meus dilectus.* 13. Apochinu, ideſt, à communi, quando dicta superius, ad inferiora respondent. ps.31. *Speantes autem in Domino misericordia circundabit. Latamini in Domino, & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde.* gloriamini. s. uos esse subiectos Domino, seruitiumq; ipsius lætitiam uestram, & honorem credite, dum uos inde noueritis ad æternæ beatitudinis præmia peruenire, ps.83. *Quam dilecta tabernacula tua Domine, &c. Altaria tua Domine uirtutum, &c.* scilicet, quam dilecta. ps.88. *Misericordias Domini in æternum cantabo, in generatione, & generationem annunciabo ueritatem tuam in ore meo. Quoniam dixisti, &c.* totũ illud respicit ad id, quod ait, *Quoniam dixisti.* 14. Aposioposis, ideſt, dictio, cuius finis reticetur, ut aut terreatur, aut ad desiderium prouocetur auditor. ps.17. *Populus quem non cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi, filii alieni mentiti sunt mihi.* 15. Apostrophe, ideſt, conuersio, quoties ad diuersas personas uerba conuertimus, ps.19. *Tribuat tibi secundum cor tuum, &c. Lætabor in salutari tuo, &c. Impleat Dominus omnes petitiones tuas. Nunc cognoui, &c.* 16. Astismos, latine urbana dictio, uenustatis, aut facetiæ causa posita, ps.98. *Dominus regnauit, iracscantur populi*, ideſt, nihil ultra nocituri, quod ad irrisionem uidetur potius pertinere. 17. Auxesis, ideſt, augumentum, est figura, quę ascendendo quædam nomina per membra singula, rerum augumenta congeminat. ps.3. *Tu Domine susceptor meus es, gloria mea & exaltans caput meum*, psal. 18. *Iudicia Domini uera, iustificata in semetipsa,*

Antipto-sis.

Antisago-ge.

Antistath-misis.

Antono-masia.

Apochinu.

Aposiopo-sis.

Apostro-phe.

Astismos.

Auxesis.

semetipsa, Desiderabilia super aurum, & lapidem preciosum, & dulciora super mel, & fauum. Psal. 73. *Incenderunt igni sanctuarium tuum, polluerunt tabernaculum nominis tui, dixerunt in corde suo, &c.* 18.

Bracchyologia. Bracchyologia, ideſt, breuis locutio, cum plura paucis amplectimur. psal. 49. *Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos.* his duobus ſignificat uniuerſa primi temporis ſacrificia, modis omnibus excludenda eſſe. psal. 86. Sicut lætantium omniũ noſtrum habitatio eſt in te. 19. Cacozelon, ideſt, mala affectio,

Cacozeló quoties ingenium iudicio caret, & ſpe boni fallitur, precipitata uelocitas. psal. 105. *& concupierunt concupiſcentiam in deſerto, & tentauerunt Deum in inaquoſo, &c.* 20. Cata antilexis, latine ad uer-

Cata antilexis. bum dicitur, quãdo rem quę quæritur, uno uerbo intimamus, psal. 139. *Caput circuitus eorum.* quo uerbo in explicabiles impiorum deſignat errores, ideſt, caput eorum circuitus, qui nunquam ad rectam uiam peruenit. psal. 144. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis,* qui cum non poſsit laudibus compræhendi, ſingulis tamen ſermonibus indicatur.

Cata æpenon. *Magnus nimis, magnitudinis eius non eſt finis.* 21. Cata æpenon, latine per laudem. psal. 19. *Diligam te Domine fortitudo mea Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.* psal. 67. *Deus qui habitare facit vnius moris in domo, qui educit vinctos in fortitudine, &c.* 22. Catachreſis, ideſt, abuſio, quoties aliena rerum nomina, non habentibus, accommodantur. psal. 43. *Exurge, quare obdormis Domine, exurge, &c.* psal. 74. *Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iuſti.* 23. Characteriſmos, ideſt, in-

Catachreſis. Characteriſmos. formatio, deſcriptio; eſt figura, quæ rem præſentem, ſiue abſentem, ſpiritualibus oculis ſubminiſtrat; quod & in laude, & in uituperio fieri ſoler. psal. 20. *Poſuiſti in capite eius coronam de lapide precioſo.* psal. 44. *Aſtitit Regina à dextris tuis in ueſtitu deaurato, &c.* 24.

Cenomema. Climax. Cenomema, ideſt, communicatio conſilii. psal. 10. *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem ſicut paſſer?* 25. Climax, ideſt, ſcala, eſt figura quando poſitis quibuſdam gradibus, ſiue in laudibus, ſiue in uituperatione, ſemper accreſcit, poſtremo uerbo in primo comate exiſtente, in ſequenti iterato. Rom. 5. *Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio ſpem, ſpes non confundit.* psal. 105. *Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum.* psal. 143. *Non eſt ruina maceriæ, neq; tranſitus, neq; clamor in plateis eorum.* 26.

Diaphoreſis. Diaphoreſis, ideſt, differentia, eſt figura per quam fit personarũ differentia, ut inter iuſtum, & impium, psal. 36. *Mutuatur peccator, & non ſoluet, iuſtus autem miſeretur, & retribuet, Quoniam benedicentes ei*

tes ei posſidebunt terram, maledicentes autem ei disperibunt. 27 Diaporetis latine dubitatio, cum habemus animũ ambiguũ, si possit inueniri, quod quæritur, & cũ quærimus quid potissimũ facere debeamus. psa.29. *Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?* psa. 138. *Quo ibo à spiritu tuo, aut quo à facie tua fugiam?* 28. Diatyposis.i. formatio, dispositio, expræssio; figura est, ubi rebus, personisue subiectis, & formæ ipsæ, & habitus exprimuntur. psa.30. *Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & uenter meus.* 29. Eclipsis.i. defectus, quoties pleno intellectui uerba aliqua subtrahuntur, ut quæratur. psa.75. *Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus*, est addendum, deest Deus, ut te non posſit agnoscere, cum eum constet ubiq; esse præsentem psa.89. *Inimici Domini mentiti sunt ei, & evit tempus eorum in secula.* s. punitionis. 30. Emphasis.i exageratio, est figura, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur; cuius duæ sunt species, altera quæ significat plus quã dicit, etiam id, ꝙ non dicit. psa.24. *Secundum misericordiam tuam memẽto mei tu, propter bonitatem tuã Domine* dicendo, propter bonitatem tuã, facit intelligi, non propter meritũ meũ. Altera, quæ significat id, ꝙ dicit. psa.26. *Si consistãt aduersũ me castra, non timebit cor meum, &c.* 31 Energia.i. Euidẽtia manifestatio, cũ res ita describitur, ut cerni uideatur. psa.33. *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum.* psa.36. *Vidi impium superexaltatum, &c.* 32 Aenigma.i. obscura sentẽtia, quæ pertinet ad allegoriã, aliud. n. dicit, & aliud significat. Iud.14. *De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo.* psa.96. *Mõtes sicut cera fluxerunt, &c.* 33 Epanodos.i. repetitio rerũ, quæ iunctim dictæ sũt. psa.113. *Mare uidit, & fugit, &c. Quid est tibi mare, quod fugisti? & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum?* 34 Epẽbasis est figura enumerationis studio uerba repetens, ut rei de qua loquitur procuretur argumẽtũ. psa.3. *Multi insurgunt aduersum me, Multi dicunt animæ meæ, &c.* psa.21. *In te speraverunt patres nostri, speraverunt, &c.* 35. Epexergasia.i. diligentia, est figura, quæ fit, quoties uni causæ, duas probationes apponimus. psa.36. *In diebus famis saturabuntur, quia peccatores peribunt, & inimici Domini mox ut honorificati fuerint deficient, &c.* 36 Ephexegesis.i. expositio prioris dicti. psa.7. *Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.* psa.20, *Magna est gloria eius in salutari tuo, gloriam, & magnum decorem impones super eum.* ps. 29. *Dominus factus est adiutor meus, conuertisti planctũ meũ in gaudiũ mihi.* psa.36. *Revela Domine uiã tuã, & ipse faciet, & educet tanquã lumen, &c.* 37. Epicherema.i. conamen, ratio, approbatio, quæ fit quoties rem de qua agitur

Diaporetis. Diatyposis. Eclipsis. Emphasis. Energia. Aenigma. Epanodos. Epembasis. Epexergasia. Ephexegesis. Epicherema.

per

per exemplum aliquod probare contendimus. pſ. 26. *Dominus illuminatio mea, et ſalus mea, &c. Dū appropriāt ſuper me nocētes, &c.* 38. Epidiorthoſis. i. correctio. i. ſuperioris rei cognitio. pſ. 61. *Salus mea, refugium meum non mouebor amplius*, in quo ſignificat ſe aliquando motum. 39. Epimone. i. perſeuerantia, aſſiduitas, quæ figura fit, quando ſimilia dicta crebra repetitione geminātur, pſ. 12. *Vſq; quo Domine obliniſceris me in finem, vſq; quo exaltabitur inimicus meus, &c.* pſ. 28. *Afferte Domino, &c. Afferte Domino gloriā, &c.* 40 Epinalepſis. i. repetitio, figura, quæ fit quando dictio in principio uerſus poſita, iterum in fine uerſus repetitur. pſ. 82. *Deus, qui ſimilis tibi? ne tacens, neq; compeſcaris Deus.* 41. Epiphomena. i. acclamatio, figura eſt, quę poſt narratas res, breuiter cum acclamatione prorumpit, poſt omnia deſinens in exageratiſsimam ſummitatē. pſ. 22. poſtquā dixit, *Dominus regit me, &c.* in fine concludit, *Vt inhabitem in domo domini, &c.* pſ. 30. *In te Domine ſperaui*, & in fine, *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum*. pſ. 134. *Laudate nomen Domini, &c.* & poſtea, *Omnia quæcumq; voluit fecit, &c.* 42. Epitiochaſmos. i. ſuper effuſio, ſignra qua ſuę cinte ea, quę ſunt ſuſius dicenda perſtringit. pſ. 22. *Dominus regit me, &c.* in quo breuiter dixit, quod in ſubſequētibus latius enumerauit. pſ. 69 *Deus in adiutorium meum intende, &c.* 43. Epizeuſis. i. conbinatio, uel cōiugatio, figura, quæ fit quoties in vno uerſu, ſermonem ſine aliqua interpoſitione geminamus. pſ. 108. *Et tu Domine, Domine fac mecum, &c.* pſ. 139. *Domine Domine virtus ſalutis meæ*. 44. Erotema, & Eroteſis. i. interrogatio, eſt figura quando fit interrogatio, & interrogationi apta reſponſio. pſ. 2. *Quare fremuerunt gentes?* ps. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo. &c.* pſ. 118. *In quo corrigit adoleſcenter viam ſuam? in cuſtodiendo ſermones tuos.* 45. Etopæia eſt figura, quę fit, quoties introducimus aliquēm ad loquendum. pſ. 80. *In tribulatione invocaſti me, &c.* 46. Aetiologia. i. cauſę redditio, quando præmiſſę rei, decora ſubiūgitur ratio. pſ. 15. *Propter hoc lætatum eſt cor meū, &c. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, &c.* pſ. 94. *Præoccupemus faciem eius in cōfeſsione, &c. Quoniam Deus magnus eſt, &c.* 47. Exallage, Hypallage. i. permutatio. pſal. 2. *Tunc loquetur ad eos, &c.* deinde mutat perſonam, *Ego autē conſtitutus ſū Rex, &c.* pſ. 13. *Dominus de Cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum.* ideſt, ut uidere faciat. Gen. 22. *Nunc cognoui quoniā tu times Deum.* ideſt, te cognoſcere feci. 48 Exergaſia, quoties aliquid breuiter proponitur, & ſubtilius, ac latius explicatur. pſ. 47. quod dixit. *Mons Syon* addit *Latera aquilonis ciuitas*

Epidiorthoſis.
Epimone.
Epinalepſis.
Epiphomena.
Epitrochaſmos.
Epizeuſis.
Erotema.
Eroteſis.
Etopæia.
Aetiologia.
Exallage.
Hypallage.
Exergaſia.

cinitas regis Magni. 49. Exetasmos.i.exquisitio, quæstio, figura cum res plures diuisas cum interrogatione exquirentes, singulis, quæ conueniunt applicamus. psal.23. *Quis ascendet in Montem Domini, &c. Innocens manibus, &c.* psal. 14. *Domine quis habitabit, & c. Qui ambulat sine macula, &c.* Exetasmos.

Hypallage.i.submutatio, de qua superius in Exallage. 50. Hyperbaton.i.transgressio, transcesio, figura quæ fit cum suspensus uerborum ordo, inferius explicatur. psal. 36. *Noli emulari in malignantibus, &c. Quoniam tanquam fenum uelociter arescent.* 51. Hyperbole.i.excessus, est figura per quam solent aliqua in magnitudinem exagerationis extendi, cum dictio excedens fidē, ponitur augendi, uel minuendi gratia. psal. 6. *Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* psal. 106. *Ascendunt usq; ad cœlos, & descendens usq; ad abyssos.* 52. Hypertheſis.i.superpositio, superlatio, cum aliquam rem opinione omnium notam, sententia nostra superare contendimus, psal. 17. *Et ascendit, & uolauit super pennas uentorum.* psal. 50. *Lauabis me, & super niuem dealbabor.* 53. Hypozeuxis.i.sub coniunctio, figura, quæ fit, quando diuersa uerba singulis apta clausulis apponuntur. psal. 1. *Beatus uir qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit.* psal. 143. *Misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus, & liberator meus.* 54. Hyrmos, conuenientia, uel uinculum, figura est, quando series orationis, tenorem suum seruat usq; ad ultimum, ubi nec persona alia, nec causa mutatur. psal. 13. *Deus in nomine tuo, &c.* psal. 132. *Ecce quam bonum, &c.* 55. Homoeteleuton.i.similiter finitum, similiter desinens, cum similibus literis plures dictiones terminantur. psal. 84. *Benedixisti Domine terram tuam auertisti, & c. remisisti, &c. mitigasti, &c.* 56. Homoeſis.i.similitudo cum ex similitudine cogniti deuenimus in cognitionem incogniti, siue per quam minus notæ rei, ex similitudine eius, quę magis nota est, demonstratio declaratur. psal. 122. *Ecce sicut oculi seruorum, &c. & sicut oculi ancillæ, &c.* 57. Homoeptoton.i.similium casuum aut similiter cadēs, dicitur etiam Homoptoton, cum in similes sonos diuersa exeunt uerba. psal. 97. *Cantate, exultate, & psallite.* 58. Icon, latine imaginatio, psal. 16. *Custodi me Domine, ut pupillam oculi*, pupillæ se oculi comparauit. 59. Idea, cum speciem rei futuræ uelut oculis offerentes, motum animi concitamus. psal. 9. *Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super tronum qui iudicas iustitiam.* 60. Ironia, simulatio, figura cum aliquid per contrarium dicitur, & illusionem. psal. 21. *Speranit in Domino*, Hypallage. Hyperbaton. Hyperbole. Hyperthesis. Hypozeuxis. Hyrmos. Homoeteleuton. Homoeſis. Homoeptoton. Homoptoton. Icon. Idea. Ironia.

eripiat

eripiat eum, &c. Differt ab antiphrasi, quia Ironia pronunciatione indicat, quid uelit intelligi, ut cum dicimus homini malafacienti, res bonas facis. Antiphrasis uero, ut contraria significet, non uoce pronunciantis efficitur, sed aut uerba habet sua, quorum origo est contraria, ut lucus, bellum, piscina, aut adiun ctis uerbis facimus, ut à contrario intelligatur, quod loquimur

Ison. ut si dicamus, caue illum, quia bonus homo est. 61. Ison, idest æquale, figura quando res aliquæ paritate similes, adhibita laude, uel detractione inunguntur. ps. 91. *Iustus, ut palma florebit, ut cedrus libani multiplicabitur.* 62. Leptologia. i. subtilis locu

Leptologia. tio, quãdo res singulæ minutatim, & subtiliter indicãtur. ps. 51. *Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis, quam loqui æquitatem, dilexisti omnia uerba, &c.* 63 Metabole i. mutatio. i. ite

Metabole ratio unius rei sub uarietate uerborum. ps. 5. *Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum, intende uoci, &c.* quod totum ad unam respicit petitionem. ps. 68. *Non me demergat, &c.*

Metaphora. 64. Metaphora. i. translatio, cum mutatur uerbum, aut nomen ex eo loco, ubi proprium est, in eum iniquo, aut propriũ deest, aut translatum, proprio melius. ps. 31. *Verũtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.* ps. 146. *Qui alligat contritiones eorum.* 65. Metastasis. i. transmutatio, translatio, dum

Metastasis. culpam nostram in alium transferre conamur. ps. 140. *Non declines cor meum in uerba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.* 66 Metonymia. i. transnominatio, quæ fit quoties intellectum rei, diuersis modis, uerbis alienis, ac translatitiis indicamus. ps. 2. *Qui habitat in cœlis irrideb it eos, &c.* Gen. 19. *Nunc cognoui.* idest te feci cognoscere, *quod timeas Deum.* Est etiam Me

Motonymia. tonymia quando per id, quod continet, hoc quod continetur edicitur. ps. 46. *Et uocauit terram.* idest homines. ps. 65. *Iubilate Deo omnis terra.* ps. 104. *Lætata est Aegyptus, &c.* 67 Metriasmos

Metriasmos. idest, mediocritas, quæ fit quoties rem magnam mediocri relatione proferimus. ps. 30. *Factus sum tanquam uas perditum.* ps. 34. *Ego autem cum mihi molesti essent induebam me cilicio, humiliabã, &c.*

parabola. ps. 68. *Ego sum pauper, & dolens.* 68. Parabola. i. Comparatio. i. rerum dissimilium comparatio. ps. 1. *Et erit tanquam lignum, quod*

paradigma. *plantatum est, &c.* ps. 16. *Sub umbra alarum tuarum, &c.* 69. Paradigma. i. exemplum. i. narratio per exemplum, hortans aliquem aut deterrens. ps. 1. hortans. *Beatus uir, &c. & erit sicut lignũ, &c.*

paradoxa. deterrens. *Non sic impii, non sic, sed tanquam puluis, &c.* 70. Paradoxa. i. inopinabilia, præter opinionem, exitus inopinatus, cũ aliud proponitur, aliud explicatur. ps. 17. *Deus meus impolluta*

uia

via ius. Aggressus est dicere, quid exortatiuum, subiūxit ei exitum inopinatum. *Impolluta uia eius.* pſ.83. *Domine Deus uirtutum beatus homo, qui ſperat in te.* pſ. 90. *Quoniam tu es Domine ſpes mea, altiſſimum poſuiſti refugium tuum.* 71. Paranomaſia.i.agnominatio, uel denominatio. pſ.144. *Miſerator, & miſericors Dominus,* pſ. 118. *Bonus es tu.* Paraprosodocia.i.præter expectationem, idem quod paradoxa. 72. Parenthesis.i.insertio, interpositio, figura quoties remota de medio sententia, integer sermo perdurat pſ.16. *Vt non loquatur os meum opera hominum (propter uerba labiorum tuorum) ego cuſtodiui uias duras.* 73. Pariſon.i.æquale, quando duæ res è diuerſo ponuntur, ſed una magis eligitur. pſ. 83. *Quia melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia; Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum.* 74. Paroema.i.prouerbium, q̄ multorum ore frequentatur. pſ. 115. *Omnis homo mendax.* Act.9. *Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.* Pempaſis ſuperius Epempaſis. 75. Percūctatio.i. quæ alterius perſonæ non patitur expectare reſponſū. pſ.49. *Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iuſtitias meas per os tuū.* 76. Periphraſis.i. per circuitū. pſ.71. *Et dominabitur à mari, uſq; ad mare, uſq; ad terminos orbis terrarum.* pſ.106. *A ſolis ortu, & occaſu ab aquilone, & mari.* 77. Peuſis, & Apocriſis.i.interrogatio, Vbi interrogatio fit, & reſponſio ſequitur. pſ.4. *Multi dicunt quis oſtendit nobis bona? Signatū eſt ſuper nos lumen vultus tui, &c.* 78. Pleonaſmos.i.ſuper abundātia. pſ.73. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum.* pſ.141. *Voce mea ad Dominum clamaui.* 79. Polyſyntheton.i.ſtructura multis nexa coniunctionibus. pſ.4. *Dominus conſerūet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat eum, & non tradat eum in animam inimicorum eius.* 80. Procatalepſis.i.præoccupatio, dicitur etiam prolepſis. pſal. 50. *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco.* Quaſi.n.in uentуro iudicio conſtitutus, delictorum ſuorū aſpectus teterrimos pertineſcit. 81. Prophoneſis.i. exclamatio, quę fit quoties inter alia quę loquimur, ad Deū ſubito, uel ad quempiā, uerba conuertimus. pſ.4. *Veniat mors ſuper illos, & c. Ego autē ad Deū clamaui.* 82. Proſopopeia, perſonæ factiua, cū perſona aliqua fingitur, ut cū inanimatū loquitur ad animatū, uel è cōtra. pſ.92. *Eleuauerunt flumina uocē ſuā.* 83. Protheſios parallage cū altera præpoſitio, pro altera ponitur. pſ.58. *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam.i.* per te. 84. Saracaſmos.i.hoſtis irriſio, quę uſq; ad palmam penetrat, cum manifeſta ueritate conuincit. pſal. 93. *Viduam, & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt, & dixerunt non uidebit Dominus, nec intelliget Deus Iacob?* pſal. 145. *Simulachra gentium argentum,*

Paranomaſia.
paraprosodocia.
parenthesis.
pariſon.
paroema.
pempaſis.
percunctatio.
periphraſis.
peuſis.
apocriſis.
pleonaſmos.
polyſyntheton.
procatalepſis.
Prolepſis.
prophoneſis.
proſopopeia.
protheſios parallage.
Saracaſmos.

sardismos *& aurum, &c.* 85 Sardismos figura, quæ linguarum per mixtionem formatur. ps. 41. *Memor ero tui de terra Iordanis, & hermonii à monte modico, Abyssus Abyssum inuocat, in uoce cataractarum tuarū.* Iordanis, hermodii, sunt nomina hæbrea, Abyssus, & cataractarum græca. 86. Schesisonomaton. i. multitudo multorum nominum coniugatorum, diuersis uerbis unam rem significantiū. ps. 105. *Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.* 87. Somatopeia. i. corporis actiua. i. attributio, figura, quando rebus in corporeis, corpora tribuūtur. ps. 84. *Iustitia, & pax osculatæ sunt, Misericordia, & veritas, obuiauerunt sibi.* 88. Syllepsis. i. conceptio, comprehensio, quæ fit cum pluribus dictio singulari numero coniungitur. ps. 1. *Quod plantatum est secus riuos aquarum*, ideſt, unum ex riuis; fit etiam quando casus discrepantes in unam significantiam congregamus. ps. 8. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum.* 89. Synathrismos. i. congeries, congregatio, figura, quando plures res in unum, aut plurima crimina colliguntur. ps. 11. *Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt ueritates, &c.* ps. 22. *Dominus regit me, &c.* 90. Synchrisis, comparatio, dum comparatione quadam iustiorem causam nostram, quam aduersarij demonstramus. ps. 19. *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini.* ps. 21. *In quorum manibus iniquitates sunt, &c. Ego autem in innocentia mea, &c.* 91. Synchoresis. i. concessio, quoties aliqua importune desiderantibus, conceduntur, quæ ad utilitatē eorum pertinere non possunt. ps. 77. *Et manducauerunt, & saturati sunt, & desiderium eorum attulit eis, &c. Adhuc esce eorum, &c.* 92. Synadicasmos, quando sibi, aut personæ, aut causæ, siue ex contrario, siue ex simili, comparantur. ps. 12. *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne, &c.* ps. 51. *Præualuit in iuuentute sua, ego autem sicut oliua, &c.* 93. Synecdoche, figura à parte ad totum, uel à toto pars intelligitur. Exod. 1. *Omnes animæ, quæ egressæ sunt, &c.* psal. 9. *Narrabo omnia mirabilia tua* à toto partem. 94. Tipanosis. i. humiliatio, quæ fit quoties magnitudo mirabilis, rebus humilimis comparatur. ps. 21. *Ego sum uermis, & non homo.* ps. 89. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies externa, quæ præteriit.* ps. 101. *Quia cinerem tanquam panem manducabam, &c.* 95. Tautologia. i. eiusdem sermonis iteratio, ut *Benedicendo benedicam. Multiplicando, multiplicabo semen tuum.* 96. Zeugma. i. coniunctio quando multa pendentia, aut uno uerbo, aut una sententia concluduntur. ps. 14. *Qui facit hæc, non commonebitur in æternum.*

Schesisonomaton.

somatopeia.

syllepsis

synathrismos.

synchrisis

synchoresis.

synadicasmos.

synecdoche.

Tipanosis

Tautologia.

Zeugma.

Quod

Quod sit præmium bonorum, & malorum operum. Cap.XXVI.

SVmma, scopus, & finis huius nostri tractatus, imo totius Sacræ scripturæ, & catholicæ doctrinæ, est, declinare à malo, & facere bonum. Bonorum autem operum præmium, est ipsemet Deus, qui Moisi dixit, *Ego ero merces tua magna nimis*, in cuius beatifica uisione, beatitudo nostra consistit. Malorum uero operum præmium, seu pœna, est æterna beatificæ Dei uisionis priuatio, & perpetua malorum omnium in inferno perpessio, à quibus nos Deus per infinitam suam misericordiã liberet, nobisq; concedat, ut in hoc mundo ita semper uiuamus, ut in altero sine fine cum ipso regnemus. Et ista pro nunc dicta, sufficiant, saluo meliori iudicio, & præcipue S. Matris Ecclesiæ, ad Christi Domini laudem, & honorem, & eius etiam Matris, & semper Virginis Mariæ, B. Mariæ Magdalenæ. S. Catharinæ, & omnium Sanctorum, qui Christum, uerum Deum, & Hominem, & eius Patrem, & Spiritum Sanctum ab utroq; procedentem, coeternos, & consubstantiales vnum Deum, pro me, nunc, & in hora mortis orare dignentur.

FINIS.

ADDITIO DE ABSOLVTIONIBVS VIGORE IVBILEI, ET DE NON BENEDICENdis secundis nuptiis.

LIcet satis probauerimus p.p. lib. 3. c. 27. & lib. 4. c. 6. per generalem concessionem absoluendi ab omnibus peccatis censuris, & pœnis, etiam in Bulla Cœnæ Domini reseruatis; quæ fit in iubileis, non comprehendi hæresim, nec irregularitatem, nisi de illis fiat specialis mentio id tamen modo magis adhuc confirmamus per Bullam Iubilei Non. Kal. Decembris annis 1589. a S.D.N. Sixto V. emanatam pro tranquillitate, & conseruatione Regni Franciæ, quæ decretum, & perpetuam declarationem facit. Cum enim concessisset amplissimam facultatem absoluendi ab omnibus peccatis, censuris, & pœnis, etiam reseruatis in Bulla cœnæ Domini, illam facultatem ampliat etiam ad hæreticos, non tamen specialiter declaratos, seu condemnatos. Ne quis autem putaret propter hanc ampliationem, quæ in aliis generalibus concessionibus, nullo modo intelligitur, quod etiam extenderetur ad excommunicationes à iudice in præiudicium tertii, & ad irregularitatem, id expresse declarat, non solum pro illo iubileo, sed etiam pro aliis omnibus, in futurum concedendis, & illius uerba sũt. *Ac declarantes, tam easdem præsentes, quam alias quascumque super concessione similium facultatum, & Indulgentiarum, à nobis hactenus editas, & in futurum quomodolibet edendas Christi fidelibus ipsis, quo ad absolutionem in foro conscientiæ; & pœnitentiali tantum, non autem in foro fori, sine contentioso, consequendam, & ad hunc effectum dum taxat, ac sine alicuius præiudicio nec proinde eis, qui ab aliquo Iudice ex communicati, suspensi, uel interdicti: seu in sententias, censuras, & pœnas huiusmodi incidisse declarati, uel publice denunciati fuerint, nisi intra tempus huiusmodi iubilei, aut satisfaciant iis propter quæ sententiæ, censuræ, & pœnæ ipsæ in eos latæ, seu promulgatæ fuerint, aut cum partibus concordent, suffragari quinimo eos, nisi, ut præmittitur satisfecerint, uel concordauerint, postmodum absq; alia citatione, monitione, uel declaratione, eo ipso in easdem sententias, censuras, & pœnas, reincidisse, & reincidere: Ac præterea nullo modo cum aliquo, super quacunque incapacitate, inhabilitate, aut irregularitate, publica, uel occulta, neq; etiam in foro conscientiæ, dispensari posse: nec non irritum, & inane, si secus super his à quoquam, quauis auctoritate, scienter uel ignoranter, contigerit attentari.*

Cum

Cum tom.1.2.p.lib.4.c.22. sine probatione dixerim peccare benedicētes secundas nuptias, etiā altero tantū existēte benedicto; & aliqui in contrariū tenuerint, posse benedici non benedictū. & etiam utrunque, quando contrahitur cū virgine, rogatus id modo probo, ex c.Vir. de sec.Nupt. ubi dicitur, Vir, & mulier ad bigamiam transiens, non debet benedici; nō dici transeūtes, quia sufficit alter, & eiusdē c.rubrica habet, Si unus ex coniugibus fuit benedictus, nō debēt cōiuges de nouo benedici, & ex c. Capellanū, eod.tit. vbi est sermo de sola muliere, nulla facta mētione de uiro: & nota etiā ibi peccatū, & pænā benedicētis, quia suspēsus ab officio, & beneficio, debet mitti ad Apostolicā Sedē. Ita etiā tenēt Abb. Dir. Ang. Ros. Suppl. Nau. & alij. Cuius triplex est ratio. Prima, quia benedictio unius, in alterum diffunditur; iuxta illud. 1.cor.7. *Sanctificatus est uir infidelis, per mulierē fidelē, & sanctificata est mulier infidelis, per uirum fidelem*. Et ista ratio tāgitur in d.c.Vir. ubi altero existēte benedicto, uocantur ambo benedicti, ut ibidē etiā notat Abbas. Secunda est defectus significationis, nā Christus unicā habet sponsam, quæ est Ecclesia; & Ecclesia unicum habēt spōsum, qui est Christus, & significatur per primas nuptias. ista ratio est S.Tho.4.s.d.42. licet dicat eam militare quando secundę nuptiæ sunt ex parte uiri, & ex parte mulieris, uel ex parte mulieris tantū, non autem si uirgo contrahat cum illo, qui habuit aliam uxorem, quia saluatur etiam aliquo modo significatio, nā Christus, & si habeat unam sponsā, habet tamen plures personas desponsatas in una Ecclesia. & propterea in hoc casu dicit esse benedicendas secundas nuptias, quem sequuntur eius discipuli. sed hoc falsum esse cōstat. Primo, quia etiam in hoc casu ob defectum eiusdē significationis contrahitur irregularitas. 2. quia si ratio exceptionis. S.Tho. teneret, probaret cōtra ipsum, & tunc maxime essent benedicēdæ, quando ille, qui non habuit aliam uxorē, cōtrahit cū ea, quæ habuit plures uiros. nam uir significat Christum, & mulier Ecclesiam, & in uidua, quæ habuit plures uiros intelliguntur plures personæ. 3. quia aliæ etiam duæ rationes militant in hoc casu. Tertia ratio est, quia Ecclesia non instituit benedictionē pro altero tantum coniuge, sed communem utrique, & non est mutanda eius forma benedictionis, ut sit pro altero tantum, tum propter rationes dictas, tum etiam quia iste casus est adeo frequens, & quotidianus, ut non sit censendus propter raritatem, omissus, uel non cogitatus quasi illo occurrēte suppleri debeat. Et confirmatur ex S.Amb. citato à Magistro 4.s.d.42. qui dicit,

Primæ nuptiæ tantum á Domino sunt institutæ, secundę uero sunt permissæ, & primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter, secundæ uero etiam in præsenti carent gloria. Quare tantum abest, quod contraria consuetudo, etiam benedicendi tantum non benedictum, possit in aliqua particulari Ecclesia introduci, quod introducta est potius ab Ordinario, & Synodo corrigenda, ut Sacris Canonibus, rationi, Missalis dispositioni, & uniuersali Ecclesiæ consuetudini parum consona, licet multi partim ex ignorantia, partim ex spe (quod absit) habendi eleemosynam illas benedicant, qui docendi, & corrigendi sunt.

FINIS.

Cum licentia Superiorum.

Auctor

CVM viderim Manuale meum gratum fuisse, si mihi Deus tempus, & sanitatem concesserit, illud forte corrigam, ut sit etiam compendium huius tractatus de Officio Sacerdotis. Rudioribus consulam; & quæ hic desunt ibi addam; Cum enim cursim Tractatum istum, simul, eodemq; tempore, composuerim, & typis mandauerim, ut quibusdam, occasione cuiusdam habitæ cum illis disputationis, satisfacerem; memor illius dicti, Qui cito dat, bis datur; non dubito quin multa ad illius illustrationem sint addenda, & aliqua etiam forte mutanda. Expectabo tamen prius iudicium, quod fiet, de isto meo tractatu, ab illis præcipue, qui suas à multis annis iam elaboratas, edituri sunt Summas; & quæ currens dixi, sedens postea confirmabo, aut corrigam, prout opus fuerit. Quare non contentus isto tractatu, accipe etiam nouum Manuale meum, quod ad prioris distinctionem, & extinctionem, compendium huius inscribetur; cum illud in lucem editum audieris; quod rudioribus sufficiet. Et Deum pro me ora, ut illi soli seruiam, & placere studeam; quod à te etiam, atq; etiam peto. Vale.

INDEX
CAPITVLORVM
TOMI SECVNDI.
LIBRI QVINTI,
SECVNDAE PARTIS.

QVid sit Auaritia, & quæ illius filiæ. & quæ sint contra illa præcepta. Cap. primum. pag. 1.

De ludo, & de peccatis, quæ in eo committuntur, de ludentibus super fortuito euentu, & de dantibus pecunias, quando eis nascuntur filiæ, ut auctæ reddantur pro illarum dote, si vixerint. cap. 2. pag. 3.

De Deposito, Pignore, Commodato, & Locatione. cap. 3. pag. 11.

INDEX

De Vsura.

Quid, & quotuplex sit Vsura, & quod sit essentialiter mala. c.4. 17
De quatuor causis ob quas licet aliquid à mutuatario ultra sortem accipere, ratione, scilicet, donationis, pœnæ, damni emergentis, & lucri cessantis. cap.5. 21
De Vsura circa mutua octo conclusiones ad decidendos casus particulares. cap.6. pag.25
De eo quod ultra sortem accipitur ob periculum assecurando susceptum, vel ob proprium interesse, quod mutuando quis patiatur. c.7. p.39.
De Vsura ratione doctis, & pignoris, & quare fructus pignoris, rei feudalis à Domino feudi, non computentur in sortem. cap.8. p.47.
Quid sit Societas, Quot societatum genera, Qua ratione ex pecunia in societatem tradita possit percipi lucrum. De conditionibus requisitis ad iustam societatem, cum multis exemplis. cap.9. pag.57
De societatibus officiorum. cap.10. pag.67
De peccatis, quæ emendo, & vendendo committuntur, non ratione pretij. cap.11. pag.71.
Quomodo sumatur iustum rerum pretium; de peccatis ratione iniusti pretii, & qua ratione excusentur multæ emptiones pro quibus non videtur dari iustum pretium. cap.12. pag.74.
De diminutione pretii, & crediti non maturi, ob anticipatam solutionem, vel ob pactum de retrouendendo. cap.13. pag.79.
De auctione pretii. cap.14. pag.86.
De illis qui emunt, ut statim carius vendant, & qui carius emunt ad tempus, ut vilius vendant numerata pecunia. cap.15. pag.90
De illis qui vendunt concessa dilatione, & interim percipiunt fructus rei. cap.16. pag.92
De censibus, & conditionibus requisitis. cap.17. pag.96
De dante certam pecuniæ quantitatem pro possessione tenenda, vel annuo redditu percipiendo, durante ipsius vita; de iusto pretio huius census, & dante 100. ut recipiat pro dote filiæ 300. si uixerit. cap.18. p.104
De Montibus super certis redditibus constitutis. cap.19. pag.108
De illis, qui coguntur Principi subuenire cum assignatione fructuum. cap.20. pag.109
De Monte Pietatis. cap.21. pag.112
De Cambiis, quid, & quotuplicia sint, & de illorum conditionibus. c.22. pag. 117
Quibus modis fiant cambia per litteras, & quibus de causis campsores lucrentur. cap.23. pag.119
De cambiis siccis, & de dubiis circa cambia occurrentibus. c.24. p.126

Libri

INDEX

LIBRI SEXTI.

De Simonia, & Restitutione.

De Simonia.

Simonia vnde dicatur, & quid sit; Quotuplex sit spirituale, & quod uendere spirituale naturale, quales sunt scientiæ, non sit simonia. cap. 1. pag. 136

Quod spiritualia supernaturalia, quædam sint instituta à Deo. quædam ab Ecclesia, & quod simonia spiritualium ab Ecclesia sit contra ius diuinum. Quid in beneficiis sit spirituale, & quid temporale, & quod eorum uenditio sit simonia, contra ius diuinum. c. 2. pag. 139

Quod sit quædam Simonia ex sola Ecclesiæ prohibitione in officiorum uenditione, permutatione beneficiorum, & resignatione, in pensionum extinctione, & quomodo tollatur; & de Papa, & Curia, an possint committere simoniam. cap. 3. pag. 145

Quid intelligatur nomine pretij, De collatione facta ob consanguinitatem ob antidora, ob metum, & de duplici diuisione simoniæ. c. 4. p. 152

Quod Spiritualia quædam sint pura, & quædam mixta, & qua ratione in aliquibus eorum dicatur temporale præeminere, & octo generales conclusiones ad dignoscendam simoniam. cap. 5. pag. 155

De quibusdam dubiis, & casibus particularibus.

Differentia inter mercedem operum, & stipendium sustentationis, & quibus hoc stipendium iure debeatur, & quomodo. c. 6. pag. 158

An eleemosyna cõsueta, & debita possit deduci in pactũ, & an Moniales possint pacisci de dote, & utensilibus pro puellarũ receptione. c. 7. 161

An in spiritualibus actionibus liceat uendere laborem, & locare operas. cap. 8. pag. 166

An possint uendi uasa sacra, sepultura, Ecclesia, & ius patronatus. c. 9. pag. 167

De pactis, quæ in beneficiis fiunt, quæ sunt simoniaca, & quomodo suspendatur, & purgetur eorum simonia. cap. 10. pag. 169

De eo, quod datur pro redimenda uexatione, & pro transactione. c. 11. 174

De pactis in fundatione rei spiritualis. cap. 12. pag. 179

De muneribus, & an possint semper accipi, & an causa sine qua non, inducat simoniã, in his, quæ alio nomine, quã prætii dantur; c. 13. p. 180

Quod

Quod intentio non soluendi pretium conuentum, non excusset à Simonia. cap.14. pag.182
De pœnis simoniacorum, & de restitutione ab eis facienda, & de simonia per alios commissa, illis pro quibus fuit commissa, ignorantibus, uel contradicentibus, & quis possit dispensare. cap.15. pag.183
An pœne contra simoniacos à iure inflictæ incurrantur per quamcumq; simoniam, & quare simonia mentalis non obliget ad restitutionem, sicut obligat usura mentalis, & de simonia per confidentiam. c.16. 185

De Restitutione.

Quid sit restitutio, ex quibus radicibus oriatur necessitas restituendi, & qui teneantur restituere, ratione rei alienæ. cap.17. pag.189
An res furtiua bona fide empta, possit reddi latroni, An bona fide illam uendens, teneatur seruare indemnem emptorem. cap.18. pag.193
An donata, empta, & dos habita ab usurariis, sint restituenda, & de illorum uxoribus, filiis, & famulis. cap.19. pag.197
An contractus iure ciuili nullus, sit etiam nullus in conscientia, & transferat dominium. cap.20. pag.206
De illis, quæ possidentur contractu iure ciuili nullo, an sint restituenda antequam repetantur. An testamenta, & legata ad pias causas requirant tot testes. De conditionibus, quæ habentur, ac si positæ non fuissent, & de illa si aufferit, si efficitur Monialis. cap.21. pag.207
De pœna legali, & de re sub conditione, uel modo tradita, an commisso delicto, & non adimpleta conditione, seu modo, sint statim ante condemnationem restituendæ. cap.22. p.213
De illis qui tenentur restituere ratione damni illati. cap.23. p.222
De illis, qui tenentur restituere ob causam iniustæ acceptionis. c.24. 228
An sint restituenda illa, quæ turpiter accipiuntur à bene, uel turpiter dante. cap.25. pag.231
De illis, qui fuerunt causa iniustæ acceptionis, etiam si nihil acceperint. cap.26. pag.244
Quid sit restituendum, & quantum, & cui. cap.27. pag.250
Vbi facienda sit restitutio, quando, & quomodo. cap.28. pag.254
Quis ordo seruandus sit in restitutione, & quæ causæ non restituentem à peccato excusent. cap.29. pag.256

IN-

INDEX CAPITVLORVM TERTIAE PARTIS LIBRI PRIMI.

De Fide contra Gentiles.

Animam rationalem esse immortalem, ex Voluntate multipliciter probatur. cap. 1. pag. 262

Ex intellectu multipliciter probatur animę immortalitas. ca. 2. pag. 266.

Quod anima rationalis, secundum Aristotelem sit immortalis, & de illius origine. cap. 3. pag. 273

Quod sit Deus, qui omnia ex nihilo creauit. cap. 4. pag. 276

Quod posthanc uitam, sit alia uita, & in ea sint duo status bonorum. s. & malorum. cap. 5. pag. 279

Quod sine Religione mundus esse non possit, de distinctione Religionum, Quando cœperit idololatria. Quot fuerint eius species. cap. 6. p. 281

De falsitate Deorum gentium, & quod omnes fuerint dæmonia. cap. 7. pag. 289

Quomodo Sacra scriptura vanitatem Deorum gentium ostendat. cap. 8. pag. 297

Quod ad salutem sit necessaria fides, & doctrina diuinitus reuelata. cap. 9. pag 301

Qua ratione hæc reuelata doctrina dicatur supernaturalis. c. 10. p. 308.

Argumenta, & dubia in contrarium, cum suis solutionibus. cap. 11. pag. 315

LIBRI SECVNDI.

De Christiana Religione contra Iudæos.

De principio, & progressu Christianæ Religionis. cap. 1. p. 321

De tempore quo data fuit lex, & de Christo, qui Ecclesiam fundauit. cap. 2. pag. 327

Quod tempus Messiæ sit præteritum. cap. 3. pag. 329

Quod Messias duplicem esset habiturus naturam, diuinam. s. & humanam, & quod debuerit nasci ex Virgine. cap. 4. pag. 336

Quod omnia, quæ de Messia prædicta fuerunt à Prophetis, sint adimpleta in Christo. cap. 5. pag. 346

De Ecclesia gentium, & quod Christi mysteria fuerint prædicta à Sybillis, & quibus argumentis Christus se Messiam esse probauerit. cap. 6. pag. 347

Quod lex Mosaica cessauerit: quomodo erat limitata, & infirma. Et quod lex Christi omnes obliget, & sit perpetuo duratura. c. 7. p. 358

De veritate Fidei Catholicæ contra Hæreticos.

Quod notæ Ecclesiæ non sint illæ quas tradunt Hæretici, Quod Ecclesia sit Catholica, Antiqua, sine interruptione, & Vniuersalis. c. 8. pag. 360

De Pontificum successione, De concordia Doctrinæ, De vnione membrorum inter se, & cum capite, De sanctitate, & efficacia Doctrinæ, & de sanctitate Patrum. cap. 9. pag. 367

De Miraculis, Prophetiis, Aduersariorum confessione, eorum infelici exitu, & de temporali fælicitate illorum, qui Ecclesiam defenderunt. cap. 10. pag. 374

De locis ex quibus sumuntur argumenta ad probandas res fidei, & ad confutandos contrarios errores.

Quid sit Sacra scriptura; in quibus alias scripturas excedat, & quantæ sit auctoritatis. cap. 11. pag. 382

De diuinis, & Apostolicis traditionibus, & earum auctoritate. cap. 12. pag. 387

De Primatu, & auctoritate Petri. cap. 13. pag. 391

Quod Papa, Romanus Pontifex sit successor Petri, cum plenitudine potestatis, & quod Episcopi non succedant Apostolis in plenitudine potestatis, sed iurisdictionem habeant à Papa. cap. 14. pag. 403

Quod præcipuum in Ecclesia argumentum, sit determinatio Papæ, & quod ut Papa, in decretis fidei, & morum, non possit errare. c. 15. 408

De argumento sumpto ab auctoritate Ecclesiæ: Quod Ecclesia, & vniuersalis, & particularis Romana, etiam considerata sine Papa, sed sub illo, non possit errare in rebus fidei, & morum. cap. 16. pag. 411

De auctoritate Sacrorum Conciliorum, quomodo eis conueniat non posse errare, quod non sint supra Papam, quod ab eo debeant confirmari, & quid si Papa esset Hæreticus. cap. 17. pag. 418

De argumentis sumptis à ratione naturali, ab auctoritate Sanctorum, & scholasticorum. cap. 18. pag. 423

De secta Mahumetana. cap. 19. pag. 426

Libri

INDEX

LIBRI TERTII.

De Dogmatibus fidei.

De Sanctissima Trinitate.

Confutatio errorum ex Symbolo Athanasii, qui fuerunt contra Sanctissimæ Trinitatis Mysterium.cap.1. pag.427

Quod Trinitas personarum in unitate Diuinæ essentiæ probetur ex Sacra scriptura ueteris testamenti.cap.2. pag.429

An sanctissimum Trinitatis mysterium naturali ratione cognosci, & probari possit. cap.3. pag.437

Quod in Deo sint relationes reales, quæ, & quot sint.cap.4. 441

Quid sit persona, & quod in Deo sint personæ.cap.5. 448

Quod Personæ diuinæ in esse personali proprietate constituantur, & distinguantur.cap.6. 451

Quod personæ diuinæ non constituantur, & distinguantur per aliquid absolutum, sed relationibus. cap.7. 454

Quod relationes non constituant, & distinguant personas sub ratione originis, sed sub ratione relationis.cap.8. pag.457

Quod relationes reales, & Personæ sint idem re cum essentia, & sola ratione ab ea differant, inter se uero realiter.cap.9. 462

Quod in Deo nulla sit compositio, sed summa simplicitas. c.10. 466

Quod tres in Deo sint Personæ, & non plures, & quomodo rationes philosophicæ sint applicandæ mysteriis fidei.cap.11. 471

De notionibus, proprietatibus, & nominibus diuinis, & de suppositione nominis Deus.cap.12. pag.478

De æterna Filii Generatione.cap.13. pag.486

De Processione Spiritus Sancti.cap.14. 490

De aliis Dogmatibus Fidei.

Quod detur peccatum originale, quomodo potuerint corrumpere totam naturam humanam. & quid sit.cap.15. pag.491

Peccatum originale quomodo habeat in nobis rationem culpæ, Quomodo traducatur, & quæ sit illius pœna.cap.16. 497

Quod omnes contraxerint, & contrahant peccatum originale, & quomodo secundum Aug. fuit prophetatum euangelium quando dictum fuit, filium non portaturum iniquitatem Patris.cap.17. pag.503

De Immaculata conceptione B.Virg. ex sacris literis.cap.18. 505

Quod priuilegium Immaculatæ B.Virginis Conceptionis non deroget Christo, & fuerit conueniens.cap.19. 511

Quod B.Virgo fuerit concepta sine peccato originali probatur auctoritate Romanæ Ecclesiæ.cap.20. pag.519

Quod pro contrariæ sententia nulla sit antiquorum auctoritas, sed omnes sint pro immaculata conceptione.cap.21. 522

De principio, & progressu huius quæstionis, cum tribus fortissimis argu-

Quod Deus non sit causa peccati, etiam si concurrat ad productionem actus peccati. cap.23. pag.533
Quod Deus concurrendo cum voluntate deficiente, non sit causa peccati. Vbi agitur etiã de libero arbitrio, cũ apologetica digressione. c.24. 536
Aliorũ dubiorũ solutione, ostenditur Deũ non esse causã peccati. c.25. 549
De prouidentia Dei, & quod maxime relucet, & omnes difficultates tollit in Incarnatione Verbi. cap.26. pag.553
De Sacratissimo Incarnationis mysterio. cap.27. pag.559
De causa, & necessitate Incarnationis. cap.28. pag.561
Quomodo Christus potuerit pati cum esset comprehensor, An eius anima sit passa secundum superiores rationes, & an Dolor Christi fuerit maior illo damnatorum. cap.29. pag.566
Quare iustificatio tribuatur fidei, cum sola non sufficiat, sed requirantur etiam opera. cap.30. pag.572
Quod nihil a Deo simpliciter mereri possimus; De necessitate gratiæ, De merito de condigno, & de congruo; & quod bona opera facta in gratia sint meritoria de condigno, triplici ratione. cap.31. pag.575
Quod opera bona facta in peccato mortali sint utilia, & etiam meritoria de congruo. cap.32. pag.579
Quod bona opera sint meritoria, impetratoria, & satisfactoria, et quomodo opera unius prosint alteri, et de conditionibus requisitis, ut aliis pro sint. cap.33. pag.584
An semper peccator resurgat ad maiorem gratiam; & an opera mortua reuiuiscant. cap.34. pag.587
De Thesauro Ecclesiæ. Quod indulgentiis uere satisfaciamus. Quid significẽt quadragenæ, & tot millia annorũ, & per modũ suffragij. c.35. 591
De differentia inter uiuos, & mortuos quo ad indulgentias, & an negligẽtes pro se satisfacere, illas consequantur, licet sint in gratia. c.36. 595
De aliis dogmatibus remissiue. Quare Christus uenerit pro solis hominibus; De causa obstinationis damnatorum, & an possint bene uelle bonum, & de libero arbitrio. cap.37. pag.598
De Mortuorum resurrectione, & quod licet sit supernaturalis, illam ratio naturalis suadeat. cap.38. pag.611
Quod mundus sit innouandus, & purgandus, resoluenda sint mixta, terminanda generatio, & Cæli quiescendi, & quod ratio naturalis ista etiam suadeat. cap.39. pag.617
Quomodo cessante motu Cæli, ignis inferni aget in corpora damnatorum. cap.40. pag.622

LIBRI QVARTI.

De Virtutibus in communi.

Quid sit uirtus. cap.1. pag.630
Quotuplex sit Virtus. cap.2. pag.632

Quid

INDEX.

Quid sit uirtus Moralis.cap.3. pag.633
Quot sint uirtutes morales.cap.4. pag.633
Quot sint virtutes Cardinales.cap.5. pag.635
Cum uirtutes Cardinales sint morales, quare inter eas ponatur Prudentia quæ non fuit inter morales annumerata, & reliquæ morales relinquantur.cap.6. pag.637
Quod prẽter uirtutes morales, sint etiam uirtutes Theologicæ. c.7. 638
Quomodo causentur in nobis virtutes.cap.8. pag.638
An virtutes morales ita sint inter se connexæ, ut qui unam habet omnes habeat.cap.9. pag.640

De Virtutibus in particulari.

QVid sit fides, & an sit necessariũ aliquid explicite credere.c.10. 642
Quid sit articulus Fidei, Symbolum. Quot sint articuli. Qui sint Fidei actus, & quæ uitia illi opposita.cap.11. pag.644
Quid sit Spes, & quid Charitas, & qui sint charitatis actus.c.12. 646
Quid sit Prudentia, & qui sint illius actus, & quæ partes, & quæ uitia illi opposita. cap.13. pag.646
Quid sit Fortitudo, & quæ sint illius partes.cap.14. pag.648
Quid sit temperantia, & quæ sint illius partes.cap.15. pag.650
Quid, & quotuplex sit iustitia. Quæ sint species particularis Iustitiæ, & quæ sint illius partes integrales, & potentiales.cap.16. 653
Quod dona distinguantur à Virtutibus, & sint necessaria.c.17.p. 656
Quot sint dona Spiritus sancti.cap.18. pag.657
De fructibus Spiritus sancti.cap.19. pag.658

De Interpretatione Sacræ scripturæ.

DE Sacrarum scripturarum difficultate, & de requisitis ad illarum studium, & intelligentiam. cap.20. pag.659
De sensibus Sacræ script. & ex quo sumatur efficax argumẽtũ.c.21. 661
De regulis Ticonij pro uero sensu Sacræ scripturæ. cap.22. p.670
De aliis regulis, & in quo sit exercendum, & ostendendum acumen ingenii in sacrarum literarum expositione. cap.23. 673
Quod ex Theologia habeatur uera philosophia, & qua ratione in opinionum diuersitate, facile possit haberi ueritas.cap.24. pag.685
De Sacræ scripturæ eloquentia, & figuris.cap.25. pag.697
Quod sit prẽmium bonorum, & malorum operum.cap.26. p.707
Additio de absolutionibus uigore Iubilei, & de non benedicendis secundis nuptiis. pag.708

FINIS.

Quod Animæ in purgatorio non detineantur per tot annos, &c. tom. 1. p.p.lib.2.ca.13. pag.67.
Cardinales uigore Indulti in beneficiorum collatione, non possunt derogare Apostolicis priuilegiis. tom.1.2.p.lib.4.cap.23. pag.579
Concionatores caueant, & obseruent, ut tom.1.2.p.lib.4.c.22. pag.576. & tom.2.3.p.lib.3.c.11.pag.474. et lib.4.c.23. pag.678
Quomodo possint confiteri illi, qui auriculariter confiteri non possunt, ut pestis infecti, et in naufragio existentes. to.1.2.p.lib.4.c.3. pag.499
Doctoribus propriæ scholæ quantum sit ab illorum discipulis tribuendum et quo errare potuerint. tom.2.3.p.lib.3.c.11.p.474. et lib.4.c.23. 676
De differentia inter Ecclesiam, et synagogam. tom.2.3.p.lib.3.c.17. 504
Episcopis ex officio duplici ratione aliqua conueniunt iure diuino. tom.1. 2.p.lib.1.cap.11. pag.251
De Gabellis obiter. to.1.p.p.lib.3.c.9.pag.109. et eod.lib.c.30. p.159
De Ignorantia. to.1.p.p.lib.3.cap.4. pag.87
De lege non recepta, uel quæ non est amplius in usu, dicendum sicut, et de censuris. to.1.p.p.lib.5.cap.9. pag.105
De Metu. tom.1.p.p.lib.3.cap.10.pag.110. et p.2.lib.2.c.8. p.293
De uolente contrahere Matrimonium, qui impedimentum affirmauit, et postea illud negat. to.1.2.p.lib.4.cap.22. pag.574
Notorium, quid, & quotuplex. to.1.p.p.lib.4.cap.15. pag.210.
Explicatio uerborum primi præcepti charitatis de dilectione Dei. tom.2. 3.p.lib.4.cap.23. pag.681
Quod peccata uere remittantur, et tollantur. to.2.3.p.lib.4.c.23. p.679
Quod peccato mortali debeatur pœna eterna. to.1.p.p.lib.2. pag.42
Quod pœna uenialium in inferno non sit per accidens æterna. tom.1.2.p. lib.3.cap.5. pag.406
Papæ auctoritas qua ratione cognoscatur quantum se extendat. to.1.2.p. lib.1.c.14.pag.259. & lib.2.cap.15. pag.311.
De modo prophetandi, & de Vatibus gentilium. to.2.3.p.lib.2.c.3. 330
Principes qua ratione possint obuiare multis fraudibus, ne libri dati, & accepti falsificentur. tom.1.lib.4.cap.25. pag.593
Trinitatis imago in anima rationali. tom.2.3.p.lib.1.cap.2. pag.271

FINIS.

Cum licentia Superiorum.
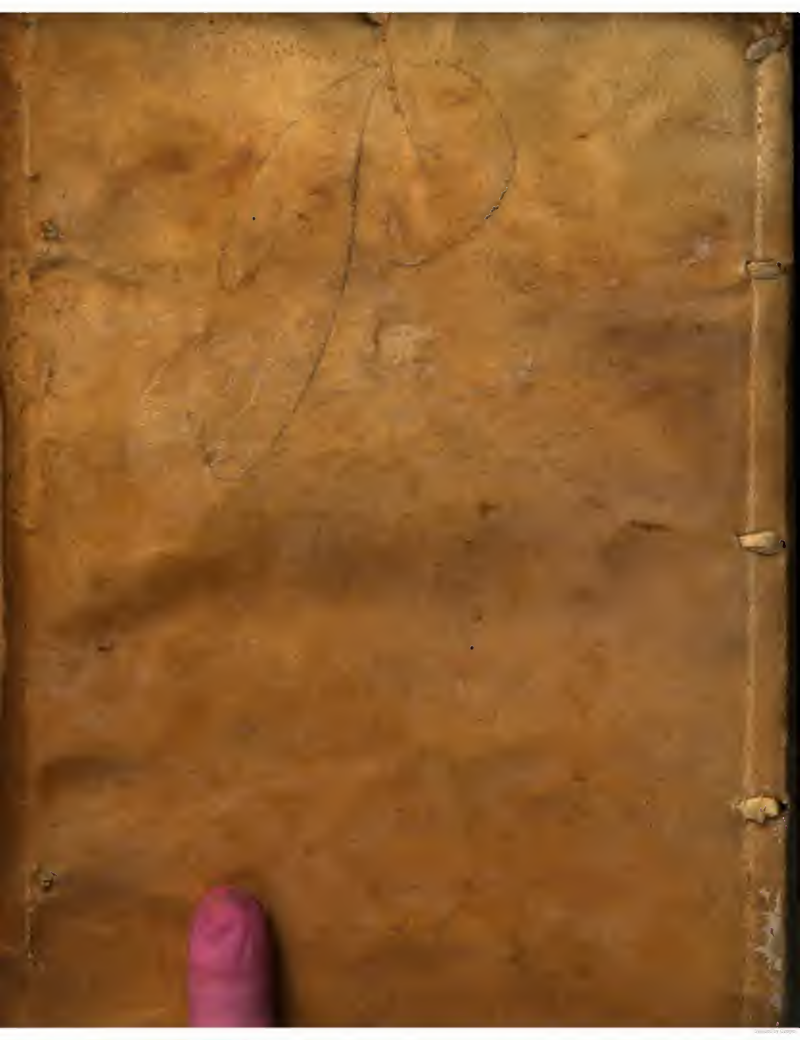
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE